www.e-rara.ch

Prima pars [i.e. liber] secunde partis

[Questio I-CXIIII]

---

www.e-rara.ch
Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Visual Library

Questio

Prima ps secunde partis summe tlxologie eximij doctoris sancti Thome de Aquino ordinis ꝓdicatoꝝ.

Questio. I

Quia sicut damascenus dicit.

Homo factus ad ymaginem dei dr. Im qꝫ p ymaginē significat intellectuale ⁊ arbitrio liberꝫ ⁊ p se potestativum. postꝫ ꝓdictū est de exemplari scilicet de deo ⁊ de his que processerunt ex diuina potestate secundum eius voluntatem. restat vt ꝙsideremus de eius ymagine. i. de homine scōm qꝫ ⁊ ipe est suoꝝ operꝝ ꝓncipium quasi liberꝫ arbitriū hns ⁊ suoꝝ operꝝ ptātem. Vbi primo ꝙsiderandū occurrit de vltimo fine huius vite ⁊ deinde de his p que homo ad huuꝫ finē puenire potest vel ab eo deuiare. Ex fine. n. oportet accipe rōnes eoꝝ q ordinant in finem ⁊ qz vltimꝰ finis hūane vite ponit esse beatitudo. oportet primum ꝙsiderare de vltimo fine in cōi. deinde de beatitudine. Circa primū querunt octo. Primo vtꝫ hoīs sit agere ꝓpter finē Scdo vtꝫ hoc sit ꝓprium rōnalis nature. Tertio vtꝫ actus hoīs recipiant speciē a fine. Quarto vtꝫ sit aliquis vltimꝰ finis hūane vite. Quinto vtꝫ vnius hoīs possint esse plures vltimi fines. Sexto vtꝫ homo ordinet oīa in vltimū finē. Septimo vtꝫ idem sit finis vltimus oīm hominum Octauo vtꝫ in illo vltīo fine oīm alie creature quietāt.

Ad primuꝫ sic procedit

Videt qꝫ homini nō conueniat agere ꝓpter finē. Causa enim naturaliter prior ē. sed finis habet rationē vltimi vt ipm nomē sonat. ergo finis nō habet rōnem cause. sed ꝓpter illud agit homo quod est causa actionis. cū hec ꝓpositio ꝓpter designet habitudinem causē. ergo homini nō conuenit agere ꝓpter finem. Re. illud quod est vltimus finis nō est ꝓpter finē sed in quibusdā actiones sunt vltime. vt pz ꝓpm. i. ethicoꝝ. gr nō oīa hō agit ꝓpter finē. Re. tūc videt homo agere ꝓpter finē qñ deliberat. sz multa homo agit absqꝫ deliberatione de quibꝰ etiā qñqꝫ nihil cogitat. sicut cū aliquis mouet pedē vel manum alijs intentus vel fricat barbam. nō ergo homo oīa agit ꝓpter finem.

Sed cōtra omnia q̄ sunt in aliquo genere deriuant a ꝓncipio illius generis. sed finis est ꝓncipiū in operabilibus ab homine. vt patet ꝓpm in. ij. phisicoꝝ. ergo hoī conuenit omnia agere ꝓpter finem. Rñ. dd. qꝫ actionū que ab homine aguntur illę sole ꝓprie dicunt humane que sunt ꝓprie hominis inquantū est homo. Differt aūt homo ab alijs irrōnalibus creaturis in hoc quod est suoꝝ actuū dominus. Vñ ille sole actiones vocant ꝓprie hūane quarū homo est dns. Est aūt homo dns suoꝝ actuum p rōnem ⁊ voluntatē. vñ ⁊ liberꝫ arbitriū esse dr facultas voluntatis ⁊ rationis. Ille ergo actiones ꝓprie humane dicunt que ex voluntate deliberata ꝓcedunt. Si que aūt alie actōnes homini ꝙueniāt pnt dici quidem hoīs actiones. sed nō ꝓprie hūane cū non sint hoīs inquantū est homo. Manifestum est aūt qꝫ omnes actiones q̄ ꝓcedunt ab aliqua potētia causant ab ea scm rōnem sui obiecti. Obiectū aūt voluntatis est finis ⁊ bonum. vñ oportet qꝫ oēs actiones humane ꝓpter finem sint. Ad. i. ergo dd qꝫ finis ⁊ si sit postremus in executione est tn primus in intentione agētis ⁊ hoc mō habet rationē cause. Ad. ij. dd. qꝫ si qua actio humana sit vltimus finis oportet eā esse voluntariā alias nō essz hūana vt dictū est. Actio aūt aliqua dupliciter dr voluntaria. Uno mō qz imperata a voluntate. sicut ambulare vel loqui. Alio mō qz elicita a voluntate sicut ipm velle. Impossibile aūt est qꝫ ipe actus a voluntate elicitus sit vltimꝰ finis. Nā obiectum voluntatis ē finis sicut obiectum visus est color. Cūm sicut impossibile ē qꝫ primū visibile sit ipm videre qz omne videre ē alicuius obiecti visibilis. ita est impossibile qꝫ primū appetibile quod est finis sit ipm velle. Cūm relinquit qꝫ si q̄ actio hūana sit vltimꝰ finis qꝫ ipa sit imperata a voluntate ⁊ ita ibi aliqua actio hoīs ad minus ipm velle est ꝓpter finem. quicquid ergo homo faciat vtꝫ est dicere qꝫ homo agat ꝓpter finē etiam agendo actionē que ē vltimus finis. Ad. iij. dd. qꝫ hmōi actiones non sunt ꝓprie hūane qz nō procedūt ex deliberatōne rationis q̄ est ꝓpriū ꝓncipiū humanoꝝ actuū ⁊ ideo hūt quasi finem ymaginatū non aūt per rōnē pstitutum.

Ad secundū sic procedit

Videt qꝫ agere ꝓpter finem sit ꝓpriū rationalis nature. homo. n. cuius ē agere propter finē nūqꝫ agit propter finem ignotū. sed multa sunt q̄ non cognoscūt finem. vel qꝫ omnino carēt cognitione sicut creature insensibiles vel non apprehendūt rationē finis sicut bruta aīalia. videtur ergo ꝓpriū esse rōnalis creature agere propter finem

Re. agere ꝓpter finē ē ordinare suā actionē ad finem. sed hoc est rationis opus. ergo nō ꝙuenit bis q̄ ratione carent. Re. bonū ⁊ finis est obiectū voluntatis sed volūtas in ratione ē. vt dr. iij. de aīa. ergo agere propter finē nō est nisi rationalis nature. Sed contra est quod pbs probat in. ij. phisicoꝝ qꝫ nō solū intellectus sed etiā natura agit propter finē. Rñ. dd. qꝫ omnia agētia necesse ē agere propter finem. Causaꝝ. n. ad inuicē ordinataꝝ si prima subtrahat necesse est alias subtrahi. prima aūt inter oēs causas est cā finalis. cuius rō est. qz materia nō sequit formam nisi scm qꝫ mouet ab agente. nihil. n. reducit se de potentia in actū. Agens aūt nō mouet nisi ex intentione finis. si. n. agens non esset determinatū ad aliquē effectum non magis ageret hoc qm illud. ad hoc ergo qꝫ determinatum effectū producat necesse est qꝫ determinet ad aliquid certū quod habet rationē finis. hec aūt determinatio sicut in rationali natura p rationalē fit appetitū qui dr voluntas. ita in alijs fit p inclinationē naturalē que dr appetitus naturalis. Cūm ꝙsiderandum ē qꝫ aliquid sua actione vel motu tendit ad finē dupliciter. Uno mō sicut seipm ad finē mouens vt hō. Alio mō sicut ab alio motū ad finē sicut sagitta tendit ad determinatū finē ex hoc qꝫ mouet a sagittāte qui suā actionē dirigit in finē. illa ergo q̄ rationem hūt seipa mouent ad finē. qz hūt dominium suoꝝ actuū p liberꝫ arbitriū. quod est facultas voluntatis ⁊ rationis. Illa vero q̄ ratione carēt tendunt in finē propter naturalem inclinationē q̄si ab alio mota non aūt a seipis cū non cognoscāt rationē finis. ⁊ ideo nihil in finem ordinare pnt sed solum in finē ab alio ordinant. nam tota irrationalis natura compat ad deum sicut instrm ad agens principale vt supra habitum ē. ⁊ ideo ꝓpriū ē nature rationalis vt tēdat in finem quasi se agēs vel ducens ad finem Nature vero irrationalis quasi ab alio acta vel ducta. siue in finem apprehensum sicut bruta aīalia. siue in finem non apprehēsum sicut ea q̄ omnino cognitione carēt.

Ad. i, ergo dd. qꝫ qñ homo p seipm agit propter finē cog-

BIBL. PUBL. BASILIENSIS.

noscit finē. sed qñ ab alio agitur vel ducit puta cū agit ad imperiū alterius vel cū mouetur altero impellente nō est necessariū q cognoscat finē, & ita ē in creaturis irrationalibus. Ad.ij.dō. q ordinare in finē est eius qđ seipsum agit in finē. Eius vero qđ ab alio agit in finē est ordinari in finē qđ pōt esse irrōnalis nature & ab aliq̄ rationē bñte Ad.iij.dō. q obiectū voluntatis est finis & bonū in vniuersali. vñ nō potest esse voluntas in his q̄ carent rōne & intellectu cū nō possint apphendere vle. & est in eis appetitus naturalis vel sensitiuus determinat9 ad aliqđ bonū ꝑticulare. Manifestū aūt est q ꝑticulares cāe mouent a cā vli. sicut cū rector ciuitatis qui intendit bonū cōe, mouet suo imperio oīa sua ꝑticularia officia ciuitatis. & iō necesse est q oīa q̄ carent rōe moueātur in fines ꝑticulares ab aliqua voluntate rationali q̄ se extēdit in bonum vniuersale scz a voluntate diuina.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videt q actus hūani nō recipiāt speciē a fine. finis. n. est cā extrinseca. sed vnūqđq̄ hz speciē ab aliq̄ principio intrinseco. ergo actus humani nō recipiūt speciem a fine.

Pre. illud qđ dat speciē oportet esse prius, sed finis ē posterior in esse. ergo act9 hūanus nō hz speciē a fine. Pre. idem nō pōt esse nisi in vna spē. sed eundē nūero actū conuenit ordinari ad diuersos fines. ergo finis nō dat speciē actibus hūanis. Sz ē qđ dicit Aug9. in li. de moribus eccle & manichęor9 scōm q finis ē culpabilis vel laudabilis ꝑm hoc sunt opera nra culpabilia vel laudabilia.

Rñ. dō. q vnūquodq̄ sortit spēz ꝑm actū & nō scōm potentiam. vñ ea q̄ sunt composita ex materia & forma ꝓstituūt in suis speciebꝫ ꝑ ꝓprias formas. & hoc etiā ꝓsiderandum ē in motibꝫ ꝓprijs. Cū. n. motus q̄dāmodo distinguat9 per actionē & passionē vtrūq̄ horū ab actu spēz sortit. actio q̄dem ab actu qui ē ꝓncipiū agēdi. passio ab actu qui ē terminus motus nri. vñ calefactio actio nihil aliud ē q̄ motio q̄dam a calore ꝓcedēs. calefactio vo passio nihil aliud est q̄ motus ad calorē. Diffinitio aūt manifestat rationē speciei. & vtrobiq̄ nō actus hūani siue ꝓsiderent9 ꝑ modum actionū siue ꝑ modū passionū spēz a fine sortiunt. vtrobiq̄ em̄ nō pōt ꝓsiderari actus hūani eo q hō mouet seipsum & mouet a seipso. dictū est aūt supra q̄ actus dicunt hūani inq̄ntū ꝓcedūt a volūtate deliberata. obiectū aūt voluntatis est bonū & finis. & ideo manifestū est q ꝓncipiū hūanorum actuū inq̄ntū sunt hūani est finis & sic ē terminus eorundem. nā id ad qđ terminat9 actus hūanus ē id qđ voluntas intēdit tāquā finē. sicut & in agēnibꝫ naturalibus forma generati ē ꝓformis forme generātis. & q̄ vt Ambro. dicit sup Lucā. mores ꝓprie dicunt hūani. actus morales ꝓprie spēz sortiunt ex fine. nā idē sunt actus morales & actus hūani. Ad.i. ergo dō. q finis nō est oīo aliquid extrinsecū ab actu. q̄ ꝑtinet ad actū vt principiū vel termin9. & hoc idē ipm est de rōe actus. vt. s. sit ab aliq̄ quātum ad actionē. & vt sit ad aliquid q̄ntū ad passionē. Ad.ij.dō. q finis ꝑm q est prior in intētione vt dictū ē. scōm hoc ꝑtinet ad voluntatē. & hoc mō dat spēz actui humano siue morali. Ad.iij.dō. q idē actus nūero ꝑm q semel egreditur ab agēte nō ordinat9 nisi ad vnū finē ꝓximū a q̄ habet spēz. sed pōt ordinari ad plures fines remotos. quor vn9 e finis alterius. possibile tñ ē q vnus actus ꝑm spēm nature ordinet9 ad diuersos fines voluntatis sicut homicidium qđ est occidere hominem qđ ē idem scōm speciem nature pōt ordinari sicut in finē ad ꝓcreationem iusticie & ad satisfaciēdum ire. & ex hoc erūt diuersi actus ꝑm speciē moris. q̄ vno mō erit actus virtutis. alio mō erit actus vitij. nō. n. motus recipit spēz ab eo qđ est terminus ꝑ accidēs sed solū ab eo qđ est terminus ꝑ se. fines aūt morales accidunt rei vli. & econuerso rō naturalis finis accidit morali & ideo nihil ꝓhibet actus qui sunt idem ꝑm speciē nature esse diuersos ꝑm speciem moris & econuerso.

Ad quartum sic ꝓceditur.

Videt q non sit aliquis vltimus finis hūane vite. sed ꝓcedat9 in infinitum. Bonū. n. scōm suam rationem ē diffusiuum sui. vt pz per Dionysium. vij. cap̄. de di. no. si ergo quod ꝓcedit ex bono ipm etiā est bonum. oportet q illud bonū diffundat aliud bonū. & sic ꝓcessus boni est in infinitum. sed bonū hz rationem finis. ergo in finibus est ꝓcessus in infinitum. Pre. ea que sunt rationis in infinitum multiplicari pñt. vñ & mathematice quātitates in infinitum augent9. Species etiam nūeror ꝓpter hoc sunt infinite. quia dato quolibet numero alium maiorem excogitare potest. sed desiderium finis sequit9 apprehensionē rationis. ergo videt q in finibus ꝓcedat9 in infinitum.

Pre. bonum & finis est obiectum voluntatis. sed voluntas infinities potest reflecti supra seipm. possum. n. velle aliquid & velle me velle illud & sic in infinitum. ergo in finibus humane voluntatis ꝓceditur in infinitum. & nō est aliquis vltimus finis humane voluntatis. Sed contra est quod philosophus dicit. ij. metaphi. q qui infinitum faciunt auferūt naturam boni. sed bonum est quod habet rationem finis. ergo contra rationem finis est q ꝓcedatur in infinitum. necesse est ergo ponere vnū vltimū finem. Rñ. dō. q per se loquendo impossibile est in finibus procedere in infinitum ex quacumq̄ parte. in omnibus. n. que per se habent ordinem ad inuicem oportet q remoto primo remoueant9 ea que sunt ad primum. Vnde philosophus probat in. viij. phisicor. q non est possibile in causis mouentibus procedere in infinitum. quia non esset primum mouens quo subtracto alia mouere nō pñt cum non moueant nisi per hoc q mouentur a primo mouente. in finibus autem inuenitur duplex ordo. s. ordo intentionis & ordo executionis. & in vtrobiq̄ ordine oportet esse aliquid primum. id. n. quod est primum in ordine intentionis est quasi principium mouens appetitum. vñ subtracto principio appetitus a nullo moueretur. id autē qđ est principium in executione est vnde incipit operatio. vnde isto principio subtracto nullus inciperet aliquid operari. principium autem intentionis est vltimus finis. principium autem executionis est primum eor que sunt ad finem. sic ergo ex neutra parte possibile est in infinitum procedere. quia si non esset vltimus finis nihil appeteretur. nec aliqua actio terminaretur. nec etiam quiesceret intentio agentis. Si autem non esset primum in his que sunt ad finem nullus inciperet aliquid operari. neq̄ terminaretur consilium. sed in infinitum ꝓcederet. ea vero q̄ non habent ordinem per se. sed per accidens sibiinuicem coniunguntur nihil prohibet infinitatem habere. cause. n. ꝑ accidens indeterminate sunt. & hoc etiam modo conuenit esse infinitatem per accidēs in finibus & his que sunt ad fines. Ad.i. ergo dō. q de ratiōe boni est q aliquid ab ipo effluat. non tamen q ipm ab alio ꝓcedat. & ideo cum bonum habeat intentionem finis. & primum bonum sit vltimus finis. ratio ista non probat q non sit vltimus finis. sed q a fine primo supposito procedatur in infinitum

infernus vsus ea q̃ sunt ad finem. ⁊ hoc quidem competeret si cōsideraretur sola virtus primi boni q̃ est infinita sed q̃ primum bonū p diffusionem scām intellectum cuius est fm aliquam cām certam ꝓfluere in causata. aliqs certus modus adhiberetur bonoꝝ effluxui a primo bono a quo omnia bona participant virtutem diffusiuam. ⁊ ideo diffusio bonoꝝ nō procedit in infinitum, sed sicut dr Sap xi. deus omnia disposuit in numero pondere ⁊ mēsura.

Ald. ij. dō. q̃ in his que sunt p se ratio incipit a principijs naturaliter notis ⁊ ad aliquem terminum ꝓgreditur. vñ phs probat in. i. posterio. q̃ in demōstrationibus non est processus in infinitum. q̃ in demonstrationibus attenditur ordo aliorum per se ad inuicem ꝓnexorum ⁊ nō per accidens. in his aūt q̃ per accidens ꝓnectūtur nihil ꝓhibet rationem in infinitum ꝓcedere. accidit autem quantitati aut numero pertīti inquātum hmōi q̃ ei addatur quantitas aut vnitas. vñ in hmōi nihil prohibet rationem ꝓcedere in infinitum. Ald. iij. dō. q̃ illa multiplicatio actuum voluntatis reflexe supra seipam per accidens se hz ad ordinem finium. quod patet ex hoc q̃ circa vnum ⁊ eundem actum indifferenter semel vel pluries supra seipsam voluntas reflectitur.

Ad quintum sic procedit

Videtur q̃ possibile sit voluntatē vnius hominis in plura ferri simul sicut in vltimos fines. Dicit. n. Aug⁹. xix. de ciuitate dei. q̃ quidam vltimum bōis finem posuerūt in quattuor. s. voluptate. in quiete. in bonis nature ⁊ in virtute. hec autem manifeste sunt plura. ergo vnus homo potest ꝓstituere vltimum finem sue voluntatis in multis.

Pre. que non opponūtur ad inuicem seinuicem nō excludūt. sed multa inueniuntur in rebus que sibiinuicem nō opponūtur. ergo si vnum ponat vltimus finis volūtatis nō propter hoc alia excludūtur. Pre. voluntas per hoc q̃ ꝓstituit vltimum finem in aliq̃ suā liberam potentiam nō amittit. sed añ̄ ꝓstitueret vltimum finem suum in illo puta in voluptate poterat ꝓstituere finem suum vltimum in alio puta in diuitijs. ergo etiam postm̄ ꝓstituit aliquis vltimum finem sue voluntatis in voluptate pōt simul ꝓstituere vltimum finem in diuitijs. ergo possibile est vnius hōis voluntatē simul ferri in diuersa sicut ī vltimos fines. Sed cōtra illud in q̃ quiescit aliquis sicut in vltimo fine, hōis affectum dñatur. q̃ ex eo tota vite sue regulas accipit. vñ gulosis dr Phil. iij. quoꝝ deus venter ē. quia. s. ꝓstituunt finem in delitijs ventris. sed sicut dr Matth. vij. Nemo pōt duobꝰ dñis seruire ad inuicem. s. nō ordinatis. ergo impossibile ē esse plures vltimos fines vnius hōis ad inuicem nō ordinatos. Rñ. dō. q̃ impossibile è q̃ voluntas vnius hōis simul se habeat ad diuersa sicut ad vltimos fines. cuius ratio pōt triplex assignari. Prima ē. quia cum vnumquodq̃ appetat suā perfectionē illud appetit aliquis vt vltimū finem quod appetit vt bonum perfectū ⁊ complementum suiipius. Unde Aug⁹. dicit. xix. de ciuitate dei. finem hominum nunc dicimus nō q̃ ꝓsumitur vt nō sit. sed q̃ pficitur vt plene sit oportet igitur q̃ vltimus finis ita impleat totum hōis appetitum q̃ nihil extra ipm appetendum relinquat. quod esse nō potest si aliquid extraneum ad ipius perfectionem requiratur. vñ non potest esse q̃ in duo sic tendat appetit⁹ ac si vtrunq̃ sit bonum perfectum ipius. Secunda ratio ē. quia sicut in processu rationis principium ē id quod naturaliter cognoscit. ita in processu rationalis appetitus qui est voluntas oportet esse principium id quod naturaliter desideratur. hoc autem oportet esse vnum. quia natura non tendit nisi ad vnum. principium autem in processu rationalis appetitus est vltimus finis. vñ oportet id in quod tendit voluntas sub ratione vltimi finis esse vnū. Tertia ratio ē. quia cum rationes voluntarie ex fine speciem sortiantur sicut supā habitum est. oportet q̃ a fine vltimo qui est cōmunis sortiatur rationē generis. sicut ⁊ naturalia ponuntur in genere scām formalem rationem cōmunem. cum igitur oia appetibilia voluptatis inquantū hmōi sint vnius generis. oportet vltimum finē esse vnū. ⁊ p̃cipue quia in quolibet genere est vnum primum principium. vltimus autem finis habet rationē primi principij vt dictum ē. sicut autem se habet vltimus finis simpliciter ad totum humanum genus. ita se habet vltimus finis huius hominis ad hūc hominem. vñ oportet q̃ sicut oīm hominū ē naturaliter vnus finis, vltim⁹. ita hui⁹ hominis voluntas in vltimo fine statuitur. Ald. i. ergo dō. q̃ omnia illa plura accipiebantur in ratione vni⁹ boni perfecti ex bis constituti ab bis qui in eis vltimum finem ponebant Ald. ij dō. q̃ si plura accipi possunt que ad inuicem oppositionem non habeāt. tamen bono perfecto opponitur q̃ sit aliquid de perfectione rei extra ipm. Ald. iij. dō. q̃ potestas voluntatis non habet vt faciat opposita esse simul. quod ꝓtingeret si tēderet in plura disparata sicut in vltimo fine. vt ex dictis patet.

Ad sextum sic proceditur.

Videt q̃ non omnia quecunq̃ vult homo ꝓpter vltimum finem velit. ea. n. que ad finem vltimum ordinantur seriosa dicuntur quasi vtilia. sed iocosa a seriosis distinguūtur. ergo ea que homo iocose agit nō ordinat in vltimum finem. Pre. phs dicit in principio metaphi. q̃ scientie speculatiue ꝓpter seipas queruntur. nec tamen pōt dici q̃ quelibet earum sit vltimus finis. ergo non omnia q̃ homo appetit. appetit ꝓpter vltimum finem. Pre. q̃ quid ordinat aliquid in finem cogitat de illo fine. sed non semper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quod appetit aut facit. nō ergo omnia homo appetit aut facit ꝓpter vltimum finem. Sed contra est quod dicit Aug⁹. xix. de ciui. dei. illud est finis boni nostri ꝓpter quod amantur cetera. illud autem ꝓpter seipm. Rñ. dō. q̃ omnia que homo appetit appetat ꝓpter finem. ⁊ hoc apparet dupliciter ratione. Primo quidem. quia quicquid homo appetit appetit sub ratione boni. quod quidem si non appetitur vt bonum perfectum quod ē vltimus finis. necesse ē vt appetatur tendens in bonum perfectum. quia semper inchoatio alicuius ordinatur ad ꝓsummationem ipius. sicut patet tam in his que fiunt a natura q̃ in his que fiunt ab arte. ⁊ ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem ꝓsummatam que est ꝓpter vltimum finem. Secundo. quia vltimus finis hoc modo se habet in mouendo appetitum sicut se habet in alijs motionibus primum mouens. Manifestum est autem q̃ cause secunde mouētes nō mouent nisi fm q̃ mouentur a primo mouente. vñ secunda appetibilia nō mouent appetitum nisi in ordine ad primum appetibile quod est vltimus finis. Ald i. ergo dō. q̃ actiones ludituе ordinantur ad bonum ipi⁹ ludentis, put sunt delectantes vel requiem ꝑfiantes. bonum autem ꝓsummatum hominis est vltimus finis eius Et similiter dō. ad ij. de scientia speculatiua que appetitur vt bonum quoddam speculantis. qd̄ cōtingit

sub bono completo ⁊ perfecto qđ ē vltimus finis. Ad ij. dđ. q̄ nō oportet q̄ vt sp aliquid cogitet de vltimo fine q̄cūq̄ aliquid appetit vel opat̄. sed ꝟtus p̄me intētionis q̄ ē respectu vltimi finis manet in quolibet appetitu cuiuscūq̄ rei eriā si de vltimo fine actu non cogitatur. sicut nō oportet q̄ qui vadit per viam in quolibet passu cogitet de fine.

Ad septimū sic procedit.

Videt̄ q̄ nō oīm hoīm sit vnus finis vltimus. maxīe. n. videt̄ vltimus finis esse hoīs incōmutabile bonū. sed quidam auertunt̄ ab incōmutabili bono peccādo. non ergo oīm hoīm vnus ē vltimus finis. Pre. scōm vltimum finē tota vita hoīs regulat̄. si igit̄ esset vnus vltimus finis oīm hoīm seq̄ret̄ q̄ in hoībus nō essent diuersa studia viuendi. qđ patet esse falsum. Pre. finis ē actionis terminus. actiones aūt sunt singularium. hoīes aūt ⁊ si ꝙueniant in natura spēi. tñ dñt fm ea q̄ ad indiuidua ptinēt. nō ergo oīm hoīm ē vn⁹ vltimus finis. Sed ꝓtra ē qđ Aug⁹. dicit. xiij. de trini. q̄ oēs homines ꝙueniūt in appetendo vltimum finē qui ē beatitudo. Rn. dđ. q̄ de vltimo fine possumus loqui dupl̄r. vno mō fm rationem vltimi finis. alio mō fm id in q̄ finis vltimi ratio inuenitur. q̄tum igit̄ ad rationē vltimi finis oēs ꝙueniūt in appetitu finis vltimi. q̄ oēs appetūt suā p̄fectionē adimpleri q̄ est rō vltimi finis. vt dictum est. sed q̄tum ad id in q̄ ista rō inuenit̄ nō oēs homines ꝙueniūt vt vltimo fine. nam quidam appetunt diuitias tanq̄ ꝙsummatum bonum. quidam vero voluptatem. quidā vero qđcūq̄ aliđ sicut ⁊ omni gustui delectabile ē dulce. ſz quibusdā maxime delectabilis ē dulcedo vini. quibusdā dulcedo mell̄. aut alicuius talium. illud tñ dulce oportet simpl̄r esse melius delectabile in quo maxime delectatur qui hz optimū gustum. ⁊ sil̄r illud bonū oportet esse completissimum qđ tanq̄ vltimum finem appetit habens affectum bene dispositum. Ad. i. ergo dđ. q̄ illi qui peccant auertūtur ab eo in quo vere inuenitur ratio vltimi finis. non autē ab ipa vltimi finis intētione quam q̄rūt falso in alijs rebus. Ad. ij. dđ. q̄ diuersa studia viuendi contingunt in hoībus ꝓter diuersas res in quibus queritur ratio summi boni. Ad. iij. dđ. q̄ si actiones sint singularium. ſtamē primum principium agendi in eis ē natura que tendit ad vnum. vt dictum est.

Ad octauum sic procedit

Videt̄ q̄ in vltimo fine hoīs etiam omnia alia conueniant. finis. n. rñdet principio. sed illud quod est principiū hominum. ſ. deus est etiam principium omnium aliorum ergo in fine hominis omnia alia cōicant. Pre. Diony sius dicit in li. de di. no. q̄ deus ꝙuertit omnia ad seipsum tanq̄ ad vltimum finem. sed ipe est vltimus finis hoīs. quia solo ipo fruendum est. ergo in fine vltimo hominis etiam alia conueniunt. Pre. fin⁹ vltimus hominis est obiectum voluntatis. sed bonum voluntatis est bonum vniuersale quod est finis omnium. ergo necesse ē q̄ in vltimo fine hominis omnia conueniāt. Sed contra est q̄ vltimus finis hominum ē beatitudo quam omnes appetunt. vt Aug⁹. dicit. sed non cadit in aliq̄ alia experiēntia q̄ rōnis vt beata sint. sicut Aug⁹. dicit in li. lxxiij. questionū. nō ergo in vltio fine hoīs alia ꝙueniūt. Rñ. dđ. q̄ sicut pbs dicit in. v. metaphi. finis dupl̄r dr. ſ. cuius ⁊ q̄. i. ipa res in q̄ ratio bōi inuenit̄ ⁊ vsus siue adeptio illius rei. sicut si dicamus q̄ motus corpis grauis finis est locus inferior vt res. vel hoc qđ ē esse in loco inferiori vt vsus. ⁊ finis auari ē vel pecunia vt res. vel possessio pecunie vt vsus. si ergo loq̄mur de vltio fine hoīs q̄ntū ad ipsam rē q̄ est finis. sic in vltimo fine hoīs omnia ꝙueniunt q̄ deus ē vltimus finis hoīs ⁊ oīm aliar̄ rer̄. Si autem loq̄mur de vltimo fine hoīs q̄ntū ad ꝓsecutionem finis. sic in hoc fine hoīs nō cōmunicāt creature irrōnales. nam homo ⁊ alie rōnales creature ꝙsequunt̄ vltimū finē cognoscēdo ⁊ amādo deū. qđ nō competit alijs creaturis que adipiscunt̄ vltimū finē inq̄ntum ptcipāt aliquā sil̄itudinem dei scōm q̄ sunt vel viuunt vel eriā cognoscunt. ⁊ per hoc patet rñsio ad obiecta. nā beatitudo nominat adeptionem vltimi finis. Questio. II.

Deinde considerandum ē de beatitudine.

Primo q̄dem in quibus sit. Scđo quid sit. Tertio q̄liter eā ꝙsequi possumus. Circa primū q̄runt̄ octo. Primo vtr̄ beatitudo ꝙsistat in diuitijs. Scđo vtr̄ in honoribus. Tertio vtrū in fama siue in gloria. Quarto vtr̄ in p̄tate. Quinto vtr̄ in aliq̄ corpis bono. Sexto vtr̄ in voluptate. Septimo vtr̄ in aliq̄ bono aīe. Octauo vtr̄ in aliq̄ bono creature.

Ad primum sic procedit

Videt̄ q̄ beatitudo hoīs in diuitijs ꝙsistat. cum. n. beatitudo sit vltimus finis hoīs in eo ꝙsistit qđ maxīe in hoīs affectu dñat̄. hmōi aūt sunt ꝓprie diuitie. dr. Eccl̄astes. x. Pecunie obediunt omnia. ergo in diuitijs beatitudo hominis ꝙsistit. Pre. scōm Boe. in. ij. de ꝙsola. Beatitudo est status omniū bonor̄ ꝙgregatione pfectus. ſz in pecunijs omnia possideri videntur. q̄ vt pbs dicit in. v. ethico. Ad hoc nūmus ē inuentus vt sit quasi fideiussor habendi ꝓ eo quodcūq̄ homo voluerit. ergo in diuitijs beatitudo ꝙsistit. Pre. desideriū summi boni cū nūq̄ deficiat videt̄ esse infinitū. sed hoc maxime in diuitijs inuenit̄. q̄ auarus nō implebit̄ pecunia. vt dr Eccl̄a. x. ergo in diuitijs beatitudo ꝙsistit. Sed ꝓtra. bonū hominis in retinēdo beatitudinē magis ꝙsistit q̄ in emittēdo ipaz sed sicut Boe. in. ij. de ꝙsolat. dicit. Diuitie effundendo magis q̄ coaceruādo melius nitēt. si q̄dē auaritia sp odio sos̄ claros facit largitas. ergo in diuitijs beatitudo nō cōsistit. Rn. dđ. q̄ impossibile ē beatitudinē hominis in diuitijs cōsistere. Sūt. n. duplices diuitie. vt pbs dicit in. i. politico. ſ. naturales ⁊ artificiales. Naturales q̄dē diuitie sunt quib⁹ homini subuenit̄ ad defectus naturales tollēdos. sicut cib⁹ ⁊ potus. vestimēta. vehicula ⁊ habitacula ⁊ alia hmōi. Diuitie artificiales sunt quib⁹ fm se ñ iuuat̄ vt denarij. ſz ars hūana eos adinuenit ꝓpter facilitatē cōmutationis. vt sint q̄si mēsura q̄dā rer̄ venalium Manifestū est aūt q̄ in diuitijs naturalib⁹ beatitudo hominis esse nō pōt. q̄runt̄. n. hmōi diuitie ad sustētādū natura hominis. ⁊ iō nō pñt esse vltim⁹ finis. ſz magis ordinant̄ ad hominem sicut ad finem. vñ in ordine nature omnia hmōi sunt infra hominem ⁊ ꝓpter hominē facta. fm illud ps. Omnia subiecisti sub pedib⁹ eius. diuitie autē artificiales nō q̄runt̄ nisi ꝓpter naturales. nō. n. q̄rerētur nisi q̄ per eas emunt̄ res ad vsum vite necessarie. vñ ꝑ philosophum hñt rōnem vltimi finis. impossibile ē igit̄ beatitudinē q̄ ē vltimus finis hoīs in diuitijs esse. Ad. i. dđ q̄ oīa corpalia obediūt pecunie q̄ntū ad multitudinē stultor̄ q̄ sola corpalia bōa cognoscūt. q̄ pecunia acq̄ri pñt. in

diciũ aũt de bonis hũanis nõ dz sumi a stultis, sz a sapiẽtibus, sicut ⁊ iudiciũ de saporibꝫ ab his qui hñt gustũ bñ moderatũ. Ad.q. dd. qꝫ pecunia pñt haberi oia venalia. nõ aũt spũalia q̃ vendi nõ possunt. vñ dz, puerbioꝝ. xvij. Quid pdest stulto diuitias bñe cũ sapia3 emere nõ põt?

Ad.q. dd. qꝫ appetitus naturaliũ diuitiaꝝ nõ ẽ infinitus. qz fm certã mẽsurã sufficiũt nature. sz appetitus diuitiaꝝ artificialiũ ẽ infinitus. qz deseruit cõcupiscẽtie inordinate q̃ nõ modificat. vt pz p pbm in. i. politico. aliter tñ est infinitũ desideriũ diuitiaꝝ ⁊ desideriũ summi boni nã summũ bonũ q̃to pfectius possidet tãto ipm magis amat ⁊ alia cõtemnunt. qz q̃to magis habet magis cognoscit. ⁊ iõ dz Eccłasti. xiij. Qui edũt me adhuc esuriẽt sz in appetitu diuitiaꝝ ⁊ q̃rumcũq; tpaliũ bonoꝝ ẽ econuerso. nã qñ iã habent ipa cõtemnunt ⁊ alia appetũtur. scdm qꝫ significat Johan. iij. cũ dñs dicit. Qui bibit ex hac aq̃ p quã tpalia significant. sitiet itez. ⁊ hoc iõ. qz eoꝝ insufficiẽtia magis cognoscit cũ habent. ⁊ iõ hoc ipm odit eoꝝ imperfectionẽ ⁊ qꝫ in eis summũ bonũ nõ cõsistit.

Ad secundũ sic procedit:

Videt qꝫ beatitudo hois in honoribꝫ cõsistat. btitudo. n. siue felicitas ẽ pmium virtutis. vt pbs dicit in. i. ethico. sz honor maxie videt esse id qd ẽ virtutis pmiũ. vt pbs dicit in. iij. ethi. ergo in honore maxime cõsistit beatitudo.

Pre. illud qd cõuenit deo ⁊ excellẽtissimis maxie videt esse beatitudo q̃ ẽ bonũ pfectũ. sed hmõi ẽ honor. vt pbs dicit in. viij. ethi. ⁊. i. ad Timoth. dicit apls. Soli deo honor ⁊ gla. ergo in honore cõsistit btitudo.

Pre. illd qd ẽ magis desideratũ ab hoibus ẽ beatitudo. sz nihil videt esse magis desiderabile ab hoib q̃ honor. qz oes patiunt iacturã in oib aliis rebꝫ ne patiant aliqd detrimentuz sui honoris. ergo in honore beatitudo ꝓsistit.

Sed cõtra. beatitudo ẽ in beato. honor aũt nõ est in eo qui honorat. sed magis in honorãte qui reuerẽtiam exhibet honorato. vt pbs dicit in. i. ethico. ergo in honore beatitudo nõ cõsistit.

Rñ. dd. qꝫ impossibile est beatitudinẽ ꝓsistere in honore. honor. n. exhibet alicui ꝓpter aliquam eius excellẽtiam ⁊ ita est signum ⁊ testimonium quoddam illius excellentie que ẽ in honorato. excellentia autem hominis maxime attẽditur circa beatitudinem que est hois bonũ pfectuz. ⁊ scdm partes eius. i. scdm illa bona cuilibet aliquid beatitudinis pticipatur. ⁊ ideo honor põt quidem consequi bẽ atitudinem. sed principaliter in eo beatitudo ꝓsistere non põt.

Ad. i. ergo dd. qꝫ honor non ẽ pmium virtutis propter quod virtuosi operãtur. sed accipiunt honorem ab hominibus loco pmij quasi a nõ habentibus ad dandũ magis. verum autem pmium virtutis ẽ ipa beatitudo ꝓpter quam virtuosi operãtur. si autem ꝓpter honorem operarentur. iam nõ esset virtus sed magis ambitio.

Ad. ij. dd. qꝫ honor debetur deo ⁊ excellentissimis in signum vel testimonium excellentie perfectis. nõ qꝫ ipe honor faciat eos excellentes.

Ad. iij. dd. qꝫ ex naturali desiderio beatitudinis quam consequitur homo vt dictum ẽ. cõtingit qꝫ homines maxime honorem desiderant. vnde querunt hominꝫ maxime honorari a sapientibus quorũ iudicio credunt se esse excellentes vel felices.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videtur qꝫ beatitudo hominis ꝓsistat in gloria. in eo. n. videtur beatitudo consistere quod redditur sanctis ꝓ tribulationibus quas in mundo patiuntur. hmõi autem ẽ gloria. dicit. n apostolus Ro. viij. Non sunt ꝙdigne passiones huius tpis ad futuram gloriam que reuelabitur in nobis ergo beatitudo consistit in gloria.

Pre. bonum ẽ diffusiuum sui. vt patet ꝓ Dionỹ. viij. cap. de di. no. sz ꝓ gloriam bonum hominis maxime diffundit in noticiam aliorum. quia gloria vt Ambro. dicit nihil aliud ẽ q̃ clara cum laude noticia. ergo beatitudo hominis consistit in gloria.

Pre. beatitudo ẽ stabilissimum bonorum. hoc autem esse videtur fama vel gloria. quia per hanc quodãmodo homines eternitatem sortiũtur. Vnde Boet. dicit in li. de consola. Clos immortalitatem nobis ꝓpagare videmini cum futuri famam tpis cogitatur. ergo beatitudo consistit in fama seu gloria.

Sed contra. beatitudo ẽ verum hominis bonum. sed famam seu gloriam contingit esse falsam. Vt. n. dicit Boe. in li. iiij. de consola. Plures magnum sepe nomẽ falsis vulgi opinionibus attulerũt. quo quid turpius excogitari põt. nam qui falso ꝑdicãtur suis ipi necesse est laudibus erubescant. non ergo beatitudo hominis consistit in fama seu gloria.

Rñ. dd. qꝫ impossibile ẽ beatitudinem hominis in fama seu gloria bũana consistere. nam gloria nihil aliud ẽ q̃ clara noticia cuz laude. vt Ambro. dicit. res autem ꝙgnita aliter ꝙatur ad cognitionem diuinam ⁊ aliter ad cognitionem humanã. humana. n. cognitio a rebus cognitis causat. sz diuina cognitio ẽ causa rerum cognitarum. vñ perfectio bũani boni que beatitudo dz non põt causari a noticia humana. sed magis noticia humana de beatitudine alicuius ꝓcedit. ⁊ quodammodo causat ab ipa humana beatitudine vel inchoata vel perfecta. ⁊ ideo in fama vel in gloria nõ põt consistere hominis beatitudo. sed bonum hominis dependet sicut ex causa ex cognitione dei. ⁊ ideo ex gloria que ẽ apud deum dependet beatitudo hominis sicut ex causa sua. fm illud ps. Eripiam eum ⁊ glorificabo eum. lõgitudine dierum adimplebo eum ⁊ oñdam illi salutare meũ. Est etiã aliud considerandum qꝫ humana noticia sepe fallitur ⁊ ꝑcipue in singularibꝫ contingentibꝫ cuiusmodi sunt actus humani. ⁊ ideo frequenter humana gloria fallax est. sed quia deus falli nõ potest eius gloria vera est. ꝓpter qd dz. ij. ad Corinth. x. Ille ꝓbatus est quem deus commẽdat.

Ad. i. ergo dd. qꝫ apostolus nõ loquitur illud de gloria que est ab hominibus. sed de gloria que est a deo coram angelis eius. vñ dz in Mar. viij. Filius hominis confitebit eum in gloria patris sui coram angelis eius.

Ad. ij. dd qꝫ bonum alicuius hominis quod per famam vel gloriam ẽ in cognitione multorum. si cognitio quidẽ vera sit. oportet qꝫ terminetur a bono existente in ipo. ⁊ sic ꝑsupponit perfectam beatitudinem vel inchoatam. Si aũt cognitio falsa sit nõ concordat rei. ⁊ sic bonum non inuenitur in eo cuius fama celebris habetur. vnde patet qꝫ fama nullo modo potest facere hominem bonum.

Ad. iij. dd. qꝫ fama nõ habet stabilitatem. imo falso rumore de facili perditur ⁊ si stabilis aliquando perseueret hoc est per accidens. sed beatitudo habet per se stabilitatem ⁊ semp.

Ad quartum sic ꝓceditur:

Videt qꝫ btitudo ꝓsistat in ptãte. oia. n. appetunt assimilare deo tanq̃ vltimo fini ⁊ primo principio. sed hoies q̃ in ptãtibꝫ sunt ꝓpter similitudinem ptãtis maxime videntur esse deo ꝙformes. vñ in scriptura dij vocant. vt pz Exodi. xxij. Dijs nõ detrahes. ergo in ptãte btitudo consistit.

Pre. btitudo ẽ bonũ pfectũ. sed pfectissimũ ẽ qꝫ hõ etiam alios congrue possit regere. qd ꝙuenit his q̃ in ptãtibus

sunt ꝓstituti. ergo beatitudo ꝓsistit in ptāte. ¶Pre. beatitudo cū sit maxīe appenbilis opponīt ei qđ maxime ē fugiēdum. sed bōies maxime fugiūt seruitutē cui ꝓponīt ptās. ergo in ptāte beatitudo ꝓsistit. ¶Sz cōtra. beatitudo ē ꝑfectū bonū. sed ptās est maxīe imꝑfecta. vt. n. dicit Boe. ij. de ꝓsola. ¶Ptās būana sollicitudinē moꝛsus expellere. foꝛmidinū aculeos vitare nequit. ⁊ postea potētē censes cui satellites latus ambiūt. qui q̄s terret ipe plus metuit. nō igīt būtudo cōsistit in ptāte. ¶Rn. dō. q̄ ipossibile est būtudinē in ptāte consistere ꝓpter duo. ¶Primo q̄dem q̄ ptās hz rōnem principij. vt pz in. v. metaph. beatitudo aūt hz rōnem vltimi finis. Scđo. q̄ ptās se hz ad bonum ⁊ ad malū. beatitudo aūt est ꝓpriū ⁊ ꝑfectū bōis bonum. vnde magis posset consistere beatitudo ali q̄ in bono vsu ptātis qui est p̄ virtutem. q̄z in ipa ptāte. pnt aūt quattuoꝛ generales causas induci ad offendendum q̄ in nullo p̄missoꝝ exterioꝝ bonoꝝ beatitudo ꝓsistit. quaꝝ prima ē q̄ cum beatitudo sit summum bōis bonum nō compatit sicut aliqđ malum. omnia autem p̄dicta pnt inuenīri ⁊ in bonis ⁊ in malis. Scđa rō est. quia cum de rōne beatitudinis sit q̄ sit per se sufficiens. vt patet in. i. etbi. hoc necesse est q̄ beatitudine adepta nullum bonum necessariū bōi desit. adeptis autem singulis p̄missoꝝ possunt adhuc multa bona bōi necessaria deesse. puta sapientia. sanitas coꝛpis ⁊ huiusmodi. Tertia. quia cum beatitudo sit bonū perfectum ex beatitudine nō potest aliquod malum alicui ꝓuenire. quod non conuenit p̄missis. dō Ecclīastes. v. q̄ diuitie interdum conseruant in malum dominī sui. ⁊ hoc patet in alijs tribus. Quarta rō est. quia ad beatitudinē homo oꝛdinatur per principia interioꝛa. cum ad ipam naturaliter oꝛdinet. p̄missa autez quattuoꝛ bona magis sunt a causis exterioꝛibus. ⁊ vt plurimum a foꝛtuna. vñ ⁊ bona foꝛtune dicuntur. vñ pz q̄ in p̄missis nullo mō beatitudo consistit. ¶Ad. i. ergo dō. q̄ diuina ptās est sua bonitas. vñ vti sua potestate nō potest nisi bene. sed hoc in bōibus nō inuenītur. vñ nō sufficit ad beatitndinē q̄ hō assimilet deo q̄ntū ad ptātē nisi assimilet ei q̄ntū ad bonitatē. Ad. ij. dō. q̄ sicut optimū ē q̄ aliquis vtat bene ptāte in regimine multoꝝ. ita pessimum est si male vtatur. ⁊ ita potestas se hz ⁊ ad bonum ⁊ ad malum. ¶Ad. iij. dō. q̄ seruitus ē impedimentū boni vsus ptātis. ⁊ ideo naturaliter bōies eā fugiūt. ⁊ nō q̄si in ptāte bōis sit summū bonum.

Ad quintū sic ꝓceditur

Videt q̄ beatitudo consistat in bonis coꝛpis. dō. n. Ecclastici. xxx. ¶Nō est census supēr cēlum salutis coꝛpis. sed in eo quod est optimum consistit beatitudo. ergo ꝓsistit in coꝛporis salute. ¶Pre. Dionysius dicit. v. ca. de di. no. q̄ esse est melius q̄z viuere. ⁊ viuere q̄z alia q̄ consequunt. sz ad esse vel viuere bōis requirit salus coꝛpis. cum ergo beatitudo sit summum bonum hominis. videtur q̄ salus coꝛpis maxime ptineat ad beatitudinem. ¶Pre. q̄to aliqđ est cōmunius tāto ab altioꝛi principio dependet. quia quāto est superius tāto eius vꝛtus ad plura se extendit. sz sicut causalitas cause efficientis considerat sm influētiam. ita causalitas finis attendit sm appetitum. ergo sicut prima causa efficiens est que in omnia influit. ita vltimus finis est quod ab oībus desiderat. sed ipm esse est quod maxīe desiderat ab oībus. ergo in bis q̄ ptinent ad esse bōis sicut est salus coꝛpis. maxime consistit būtudo. ¶Sed cōtra est q̄ sm būtudinem hominis excellit omnia alia. sz sm bona coꝛpis a multis aīalibus sꝛpatur. sicut ab elephāte in diuturnitate. a leone in foꝛtitudine. a cerno in cursu. ergo beatitudo nō ꝓsistit in bonis coꝛpis. ¶Rn. dō. q̄ impossibile est būtudinem bōis in bonis coꝛpis consistere ꝓpter duo. ¶Primo quidē. q̄z impossibile est q̄ illius rei q̄ oꝛdinat ad aliud sicut ad finem vltimus finis sit eiusdem ꝓseruatio in esse. vñ gubernatoꝛ nō intendit sicut vltimū finem conseruationē nauis sibi cōmisse. eo q̄ nauis ad aliud oꝛdinatur sicut in finem. s. ad nauigādum. sicut aūt nauis cōmittit gubernatoꝛi ad dirigēdum. ita hō est sue volūtati ⁊ rōni cōmissus. Sm illud qđ dꝛ Eccl. xv. Deus ab initio constituit bōez ⁊ reliquit eū in manu cōsilij sui. Manifestum ē aūt q̄ homo oꝛdinat ad aliquid sicut ad finem. nō. n. ē summū bonū. vñ impossibile ē q̄ vltimus finis rōnis ⁊ volūtatis būane sit conseruatio sui esse. Secundo. q̄z dato q̄ finis rōnis ⁊ voluntatis būane esset cōseruatio būani esse. nō tñ posset dici q̄ finis bōis esset aliquod coꝛpis bonum. Esse. n. bōis consistit in aīa ⁊ in coꝛpore. ⁊ q̄uis esse coꝛpis dependeat ab anima. esse tñ būane aīe nō dependet a coꝛpe. vt supꝝ oñsum ē. ipsumq̄ coꝛpus ē ꝓpter animam sicut materia ꝓpter foꝛmā. ⁊ instrumēta ꝓpter motoꝛem vt p̄ ea suas actiones exerceat. vnde omnia bona coꝛpis oꝛdinant ad bona anime sicut ad finē vnde impossibile ē q̄ in bonis coꝛpis beatitudo consistat que ē vltimus finis. ¶Ad. i. ergo dō. q̄ sicut coꝛpus oꝛdinatur ad animam sicut ad finem. ita bona exteriora ad ipsum coꝛpus. ⁊ iō rōnabiliter bonū coꝛpis ꝑfert bonis exterioꝛibus q̄ p̄ censum significant. sicut ⁊ bonum anime ꝑfert omnibus bonis coꝛpis. ¶Ad. ij. dō. q̄ esse simpl̄r acceptum sc̄m q̄ includit in se omnem perfectionē essendi pertinet vite ⁊ omnibus subsequentibus. sic igīt ipm esse p̄habet in se omnia bona subsequentia. ⁊ hoc modo Dionysius loquit. sed si cōsideret ꝓut participat in hac re vel in illa q̄ nō capiūt totam perfectionem essendi. sz habent esse imperfectum. sicut est esse cuiuslibet creature. manifestum ē q̄ ipm esse cum ꝑfectōne superaddita ē eminētius. vnde ⁊ Dionysius ibidem dicit q̄ viuētia sunt meliora exīstibus ⁊ intelligentia viuentibus. ¶Ad. iij. dō. q̄ finis rīdet principio. ex illa rōne ꝓbatur q̄ vltimus finis ē primum principium essendi in quo ē omnis essendi perfectio. cuius silitudinem appetunt sm suam perfectionem. q̄dam quidem sm esse tm̄. q̄dam sm esse viuēs q̄dam sm viuēs ⁊ intelligēs ⁊ btm̄. ⁊ hoc paucoꝝ est.

Ad sextum sic ꝓceditur

Videt q̄ būtudo bōis in voluptate consistat. būtudo. n. cū sit vltimus finis nō appetit ꝓpter aliud. sed alia ꝓpter ipam. sz hoc maxīe conuenit delectationi. ridiculū est. n. ab aliq̄ q̄rere ꝓpter quid velit delectari. vt dꝛ in. x. etbi. ergo būtudo maxime in voluptate ⁊ delectatione consistit. ¶Pre. cā prima vehemētius imprimit q̄z scđa. vt dꝛ in li. de causis. influētia aūt finis attendit sc̄m eius appetitū. illud aūt videt habere rationē finis vltimi qđ maxīe mouet appetitū. hoc aūt ē voluptas cuius signū est q̄ delectatio intantū absoꝛbet bōis voluntatē ⁊ rōnem q̄ alia bona cōtemnere facit. ergo videt q̄ vltimus finis bōis q̄ est būtudo maxīe in voluptate cōsistat. ¶Pre. cū appetitus sit boni illud qđ oīa appetūt videt esse bonū optimū. sz delectationem oīa appetūt ⁊ sapientes ⁊ insipientes. ⁊ etiā rōe carentia. ergo delectatio est optimū cōsistit ergo i voluptate. būtudo q̄ est summū bonū. ¶Cōtra est quod Boe. dicit in. ij. de cōsola. Tristes exitus esse voluptatū quisq̄s reminisci libidinū suaꝝ volet intelliget. q̄ si bōes

essicere possent nihil esset quin pcludes ꝙz esse btē dicant.
Rñ.dd.ꝙ qz delectationes corpales pluribꝰ note sūt. assumpserūt sibi nomē voluptatū. vt dr.vi.ethi.in ꝙbus tñ btūdo p̄ncipaliter nō ꝟsistit. qz in vnaq̄q; re aliud ē qđ pertinet ad essentiā eius. aliud ē ꝓpriū accñs ipius sic in hoīe. aliud ē qđ ē aial rōnale mortale. aliud qđ ē risibile. Est igit ꝟsiderādū ꝙ oīs delectano ē q̄dā ꝓpriū accñs qđ ꝟsequit btūdinē vel aliquā btūdinis p̄tē. ex hoc. n. aliqs delectat. qz bz bonū aliqđ sibi queniēs vel in re vel in spe. vel saltē in mēoria. bonū aūt ꝟsequēs si q̄dē sit perfectū. ē ipa hois btūdo. si aūt sit imꝑfectū. btūdo ē q̄dā ptici pata vel ꝑpinq̄ vel remota. vel saltē apparens. vñ manifestū ē ꝙ nec ipa delectatio q̄ sequitur bonū ꝑfectū ē ipa essentia btūdinis. ꝫz q̄dā ꝟsequens ad ipsam sic̄ accñs. voluptas aūt corpal' nō pōt etiā mō predicto seq̄ bonū ꝑfectū. nā sequitur bonū qđ apprehēdit sensus q̄ ē vtus aīe corpe vtēs. bonū aūt qđ ptinet ad corpus qđ apprehendit ſm sensum nō pōt esse ꝑfectū hois bonū. cū. n. aīa rōalis excedat ꝓportionē materie corpalis. ps aīe q̄ ē ab organo corpeo absoluta quādā bz infinitatē respectu ipsi⁹ corpis et priū aīe corpi ocreata. sicut inuisibilia sunt q̄dāmō infinita respectu materialiū. eo ꝙ forma ꝑ materiā q̄dāmō cōtrahit et finitur. vñ forma a materia absoluta ē q̄dāmō infinita. et iō sensus q̄ ē vis corpal' cognoscit singulare qđ ē determinatū ꝑ materiā. intellectus vo q̄ ē vis a materia absoluta. cognoscit vle qđ ē abstractū a materia. et ptinet sub se infinita singularia. vñ pz ꝙ bonū queniēs corpori qđ p apprehēsionē sensus delectationē corpalē cāt. nō ē ꝑfectū bonū hois. ꝫz ē minimū q̄ddā in compatōne ad bonū aīe. vñ Dap. vij. dr. ꝙ oē aut in ꝙpatōne sapie arena ē exigua. sicut igit nec voluptas corpal' ē ipa btūdo nec ē ꝑ se accñs btūdinis. Ꝫld.i. ergo dd. ꝙ eiusdē rōnis ē ꝙ appetat bonū et ꝙ appetat delectatio. q̄ nihil est aliud q̄z quietatio appetitus in bono. sicut ex eadez ꝟtute nature ē ꝙ graue ferat deorsum et ꝙ ibi q̄escat. vñ sic̄ homo ꝑ seipm appetit ita et delectatio ꝓpter se et non ꝓpter aliud petit. si li ꝓpter dicat cāz finalē. si vo dicat cām formalē vel potius cāz moriuā. sic delectatio ē appetibilis ꝓpter aliud. i. ꝓpter bonū qđ est delectationis obiectū. et ꝑ ꝟsequēs ē principiū eius et dat ei formā. ex hoc. n. delectatio bz ꝙ appetat. qz est q̄es in bono desiderato. Ꝫld.ij. dd. ꝙ vehemēs appetitus delectationis sensibilis ꝟtingit ex hoc ꝙ opationes sensuū. qz sunt p̄ncipia nre cognitōis. sunt magis ꝓceptibiles vñ etiā a pluribꝰ delectatōes sensibiles appetunt. Ꝫld.iij. dd. ꝙ in eo mō oēs appetunt delectationes sicut et appetūt bonū. et tñ delectationē appetūt rōe boni et nō econuerso vt dictū est. vñ nō sequitur ꝙ delectatio sit maxmū et ꝑ se bonū. sed ꝙ vnaq̄q; delectatō ꝟsequat aliqđ bonū. et ali q̄ delectatio consequatur id qđ ē per se et maximum bonum.

Ad septimū sic procedit.

Videt ꝙ btūdo hois ꝟsistat in aliq̄ bono aīe. beatitudo. n. est q̄ddā hoīs bonū. hoc aūt ꝑtria dr q̄ sunt. bona exteriora bona corpis. et bona aīe. sed btūdo non ꝟsistit in bonis exterioribꝰ neq; in bonis corpis sicut supra ostensum ē. ergo ꝟsistit in bonis aīe. Ꝑre. illud cui appetimus aliqđ bonū magis amamus q̄z bonū qđ ei appetimus. sicut magis amamus amicū cui appetimus pecuniā q̄z pecuniam. sed vnusquisq; qđcūq; bonū sibi appetit amat. ergo seipsum amat magis q̄z oīa alia bona. sed beatitudo ē qđ maxime amat. qđ pz ex hoc ꝙ ꝓpter ipam oīa amant et desiderant. ergo beatitudo ꝟsistit in aliq̄ bono ipius hoīs. sed nō in bonis corpis. ergo in bonis aīe. Ꝑre. pfectio est aliqđ eius qđ pficit. sed beatitudo ē q̄dā pfectio hois. ergo beatitudo ē aliqđ hois. ꝫz nō est aliqđ corpis vt oīs sum ē. ergo beatitudo est aliqđ aīe. et ita ꝟsistit in bonis aīe. Ꝫz contra ē sicut dicit Aug⁹. in li. de doct. xp̄ia. id in q̄ ꝟstituitur btā vita ꝓpter se diligendū est. sed hō nō est ꝓpter seipm diligendus ꝫz q̄cq̄d est in hoīe est diligendū ꝓpter deū. ergo in nullo bono aīe beatitudo ꝟsistit. Rñ.dd. ꝙ sicut supꝰ dictū est finis dupl'r dr. s. ipa res quā adipisci desideramus et vsus seu adeptio vel possessio illius rei. si ergo loq̄mur de vltīo fine hois q̄ntū ad ipam adeptionem vel possessionem seu quemcūq; vsum ipius rei que appetit vt finis. sic ad vltimum finem ptinet aliquid hoīs ex pte aīe. q̄ homo ꝑ animam beatitudinem ꝟsequit. res ergo ipa q̄ appetit vt finis est id in quo beatitudo consistit et qđ beatum facit. sed hmōi adeptio vocat beatitudo. vñ dd. est ꝙ beatitudo est aliquid extra animam. Ꝫld.i. ergo dd. ꝙ ſm ꝙ sub illa diuisione cōprehendūtur omnia bona que omnia sunt hoī appetibilia. sicut bonum anime dr non solum potentia aut habitus aut actus. sed et obiectum qđ ē extrinsecum. et hoc mō nihil prohibet dicere id in quo beatitudo consistit esse quoddam bonuz anime. Ꝫld.ij. dd. q̄ntum ad ꝓpositum ptinet ꝙ beatitudo maxime amat tanq̄ bonum ꝟcupitum. amicus aūt amat tanq̄ id cui cōcupiscitur bonum. et sic homo amat seipm. vñ non est eadē ratio amoris vtrobiq; vtrum aūt amore amicitie aliquid homo supꝰ se amet. erit locus considerandi cum de charitate aget. Ꝫld.iij. dd. ꝙ beatitudo ipa cum sit perfectio anime est quoddam anime bonum inhærens. sed id in q̄ beatitudo consistit. quod sꝫz beatum facit est aliquid extra animam. vt dictum est.

Ad octauū sic ꝓceditur

Videt ꝙ btūdo hois ꝟsistat in aliq̄ bono creato. dicit. n. Dion⁹. iiij. ca. de di. no. ꝙ diuina sapia ꝟiungit fines ꝑmoꝝ ꝓncipijs secdoꝝ. ex q̄ pōt accipi ꝙ summū inferioris nature sit attingere infimū nature superioris. ꝫz summum hois bonū ē btūdo. cū ergo āgelus nature ordine sit supꝰ hoīez vt in ꝑmo habitū ē. videt ꝙ btūdo hois ꝟsistat in hoc ꝙ aliq̄ mō attingit ad āgelū. Ꝑre. vltimus finis cuiuslibet rei ē in suo ꝑfecto. vñ ps ē ꝓpter totū sic̄ ꝓpter finē. ꝫz tota vniuersitas creaturaꝝ q̄ dr maior mūdus ꝟpat ad hoīez. q̄ in. iij. phisi. dr minor mūdus. sicut ꝑfectū ad ī ꝑfectū. ergo btūdo hois ꝟsistit in tota vniuersitate creaturaꝝ. Ꝑre. ꝑ hoc hō efficit btūs ꝙ ei⁹ naturale desiderium q̄etat. ꝫz desiderium hois nō extendit ad maius bonū q̄z ipe capere pōt. cū ergo hō nō sit capax boni qđ excedit limites totius creature. videt ꝙ ꝑ aliqđ bonū creatū hō btūs

fieri possit. ⁊ ita bĩtudo hois in aliq̃ bono creato cõsistit.

Sed cõtra ẽ qđ Aug⁹. dicit. xix. de ciui. dei. Ut vita carnis aĩa est. ita bta vita hois deus est. de q̃ dr. btus pl's cuius dns deus eius est. Rñ. dđ. q̃ impossibile ẽ bĩtudinem hois esse in aliq̃ bono creato. beatitudo n. ẽ bonum pfectũ qđ totaliter q̃rat appetitũ. alioquin nõ esset vltimus finis si adhuc restaret aliq̃d appetendũ. obiectũ aũt voluntatis q̃ est appetibile bũanus est vl'e bonũ. sicut obiectũ intellectus est vl'e vr̃. et q̃ pz q̃ nihil põt quietare voluntatẽ hois nisi bonũ vl'e. qđ nõ inuenit̃ in aliq̃ creato. sed solũ in deo. q̃ ois creatura bz bonitatẽ pticipatã. unde solus deus voluntatẽ hois implere põt. ꝟm q̃ dr in ps Qui replet in bonis desiderium ⁊c. in solo igit̃ deo bĩtudo hois ꝯsistit. Ad. i. ergo dđ. q̃ superius hois attingit q̃dem infimũ angelice nature p̃ quandã sĩlitudinẽ. non tñ ibi sistit sicut in vltimo fine. sz pcedit vsq̃ ad ipm vl'e fontẽ boni. qui ẽ vl'e subiectũ bĩtudinis oĩum bonor̃ tanq̃ infinitũ ⁊ pfectũ bonũ exĩs. Ad. ij. dđ. q̃ si totum aliq̃d nõ sit vltimus finis ptis nõ ẽ ipm totũ sz aliq̃d aliud. uniuersitas aũt creaturar̃ ad quã compar̃ bõ ut pars ad totũ nõ est ultimus finis. sed ordinat̃ in deũ sicut in vltimũ finẽ. vñ bonũ uniuersi nõ ẽ vltimus finis. sed ipse deus. Ad. iij. dđ. q̃ bonũ creatũ nõ ẽ minus q̃q̃ bonum cuius ẽ hõ capax ut rei intrinsece ⁊ inhrẽtis. est tñ minus q̃q̃ bonũ cuius ẽ capax ut obiecti qđ ẽ infinitũ. bonũ aũt qđ ptipat̃ ab angelo ⁊ a toto uniuerso est bonũ finitum ⁊ contractum.

Questio III

Deinde considerandum ē qđ sit bĩtudo. ⁊ q̃ requirant̃ ad ipam.

Circa primũ q̃runt̃ octo. Primo utr̃ bĩtudo sit aliq̃d increatũ. Scdo si ẽ aliq̃d creatũ. utr̃ sit operatio. Tertio utr̃ sit opatio sensitiue ptis an itellectiue tm̃. Quarto si est opatio intellectiue ptis. utr̃ sit opatio intellect⁹ an voluntatis. Quinto si ẽ opatio speculatiui intellectus aut practici. Sexto si ẽ opatio intellectus speculatiui. utr̃ cõsistat in speculatione sciar̃ speculatiuar̃. Septimo utr̃ cõsistat in speculatione substãtiar̃ sepatar̃. s. angelor̃. Octauo utr̃ in sola speculatione dei q̃ p essentiã videtur.

Ad primum sic procedit

Videt̃ q̃ beatitudo sit aliq̃d increatũ. dicit. n. Boe. in. iij. de psola. deũ ipam bĩtudinẽ necesse ꝓfiteri. Pre. bĩtudo ẽ summũ bonũ sz esse summũ bonũ conuenit deo. cum ergo nõ sint plura summa bona. videt̃ q̃ bĩtudo sit idem qđ deus. Pre. bĩtudo ẽ vltimus finis in quẽ natura liter bũana voluntas tanq̃ in finẽ tẽdit. sz in nullum aliud voluntas tanq̃ in finẽ tendere dr nisi in deũ q̃ solo fruẽdũ est. ut Aug⁹. dicit. ergo bĩtudo ẽ idẽ qđ deus. Sz contra. nullũ factũ ẽ increatũ aliq̃d. sz beatitudo hois ẽ aliq̃d factũ. q̃ ꝟm Aug⁹. i. de doct. xp̃ia. illis tebr̃ fruẽdũ ẽ q̃ nos btõs faciũt. ergo beatitudo nõ ẽ aliq̃d increatũ. Rñ. dđ q̃ sicut sup̃ dictũ est finis dr dupl'r. Uno mõ ipa res quã cupimus adipisci. sicut auaro ẽ finis pecunia. Alio mõ ipa adeptio vel possessio seu usus aut fruitio eius rei q̃ desiderat̃. sicut si dicat̃ q̃ possessio pecunie ẽ finis auari. ⁊ frui re voluptuosa ẽ finis intemperati. Primo ergo mõ vltimus hois finis ẽ bonũ increatũ. s. deus q̃ solus sua infinita bonitate põt voluntatẽ hois pfecte implere. Scdo aũt mõ vltimus finis hominis ẽ creatũ aliq̃d in ipo exĩs qđ nihil est aliud q̃q̃ adeptio vel fixio finis vltimi. vltimus autem finis vocat̃ beatitudo. si ergo beatitudo hois ꝯsideret̃ q̃tum ad cãz vel obiectum sic est aliquid increatum. si autem consideret̃ q̃tũ ad ipam essentiam beatitudinis sic ẽ aliquid creatum. Ad. i. ergo dđ. q̃ deus est beatitudo p essentiam suam. non. n. per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus est. sed per essentiam suam. Homines autem sunt beati. sicut ibidem dicit Boe. per participationem. sicut ⁊ dij per participationem dicunt̃. ipa autem participatio beatitudinis secundum quam homo dr beatus aliquid creatum est. Ad. ij. dđ. q̃ beatitudo dr esse summum hominis bonum. quia est adeptio vel fruitio summi boni. Ad. iij. dđ. q̃ beatitudo dr vltimus finis per modum quo adeptio finis dr finis.

Ad secundũ sic procedit.

Videt̃ q̃ beatitudo non sit operatio. dicit. n. apostolus Roma. vj. Habetis fructum vestrum in sanctificatione. finem vero vitam eternam. sed vita non est operatio sed est ipsum esse viuentium. ergo vltimus finis qui est beatitudo non est operatio. Pre. Boe. dicit in. iij. de consola. q̃ beatitudo est status omnium bonor̃ congregatione perfectus. sed status non nominat operationem. ergo beatitudo non est operatio. Pre. beatitudo significat aliquid in bono existens cum sit vltima pfectio hominis sed operatio non significat ut aliquid existens in operante. sed magis ut ab ipo procedens. ergo beatitudo nõ est operatio. Pre. beatitudo permanet in beato. operatio autem non pmanet sed transit. ergo beatitudo nõ ẽ operatio. Pre. operatio vnius hominis est vna beatitudo. operationes autem sunt multe. ergo beatitudo non ẽ operatio. Pre. beatitudo inest beato absq̃ interruptione. sed operatio humana frequenter interrumpit̃. puta somno vel aliqua alia occupatione vel quiete. ergo beatitudo non est operatio. Sed contra est quod pbus dicit in. i. ethico. q̃ felicitas est opatio ꝟm virtutem perfectam.

Rñ. dđ. q̃ beatitudo hois est aliquid creatũ in ipo existens. necesse est dicere q̃ beatitudo hominis sit operatio est. n. beatitudo vltima hominis perfectio. unumquodq̃ eĩ intantum pfectum est inquãtum est actu. nam potentia sine actu imperfecta est. oportet ergo beatitudinem in vltimo actu humanis consistere. Manifestum est autem q̃ operatio est vltimus actus operantis. unde ⁊ actus secundus a philosopho nominat̃ in. ij. de anima. nam bĩa forma potest esse in potentia operanti. sicut sciens ẽ in potentia ꝯsiderans. inde est q̃ in aliis rebus res unaquaq̃ dr esse propter suam operationem. ut dr in. ij. de celo. necesse est ergo beatitudinem hominis operationem esse.

Ad. i. ergo dđ. q̃ vita dr dupliciter. Uno modo ipm esse viuentis. ⁊ sic beatitudo non est vita. oĩum est. n. q̃ esse unius hominis qualecunq̃ sit non est hominis beatitudo. solius. n. dei beatitudo est suum esse. Alio modo dr vita ipa operatio viuentis ꝟm quam principium vite in actum reducitur. ⁊ sic nominamus vitam actiuam vel cõtemplatiuam vel voluptuosam. ⁊ hoc modo vita eterna dr vltimus finis. quod patet per hoc quod dicitur Joan. xvij. Hec est vita eterna ut cognoscant te deum verum et unum. Ad. ij. dđ. q̃ Boe. diffiniendo beatitudinem consideranit ipam communem beatitudinis rationem. Est. n. communis beatitudinis ratio q̃ sit bonum commune pfectum. ⁊ hoc significauit cum dixit q̃ est status omnium bonorum congregatione perfectus. per quod nihil aliud significatur nisi quod beatus est in statu boni pfecti. Sed Aresto. expressit ipam essentiam beatitudinis oĩdens p

quid homo sit in hmõi statu. quia per operationem quandam. ⁊ ideo in .i. ethico. ipe etiam ostendit q beatitudo est bonum perfectum. Ad.iij.dõ.q sicut dicitur in .ix. metaphi. duplex est actio. Una que procedit ab operante in exteriorem materiam. sicut vrere ⁊ secare. ⁊ tal' operatio non potest esse beatitudo. nam talis operatio non est actio ⁊ perfectio agentis. sed magis patientis. vt ibidem dicitur. Alia est actio manens in ipo agente. vt sentire intelligere ⁊ velle. ⁊ hmõi actio est perfectio ⁊ actus agentis ⁊ talis operatio potest esse beatitudo. Ad.iij.dõ.q cũ beatitudo dicat quandam vltimam perfectionem ſm q diuerse res beatitudinis capaces ad diuersos gradus perfectionis pertingere possunt. ſm hoc necesse est q diuersimode beatitudo dicatur. nam in deo est beatitudo per essentiam. quia ipsum esse eius est operatio. quia non fruitur alio. sed seipo. in angelis autem beatitudo est vltima perfectio ſm aliquam operationem qua coniungitur bono increato. ⁊ hec operatio est in eis vnica ⁊ sempiterna. in hominibus autem ſm statum presentis vite ẽ vltima perfectio ſm operationem qua homo coniungitur deo. ſz hec operatio nec continua potest esse. ⁊ per ꝯsequens nec vnica est. quia operatio interciſſione multiplicatur. ⁊ propter hoc in statu presentis vite perfecta beatitudo ab homine haberi non potest. vnde philosophus in .i. ethico. ponens beatitudinem hominis in hac vita. dicit eam imperfectam post multa concludens. Beatos autem dicimus vt homines. sed promittitur nobis a deo beatitudo perfecta quando erimus sicut angeli in celo. sicut dr Matth. xxij. Quantum ergo ad illam beatitudinem perfectam cessat obiectio. quia vera ⁊ continua ⁊ sempiterna operatione in illo beatitudinis statu mens hominis deo coniũgitur. sed in presenti vita quantum deficimus ab vnitate ⁊ continuitate talis operationis. tantum deficimus a beatitudinis perfectione. est tamen aliqua participatio beatitudinis. ⁊ quanto operatio potest esse magis cõtinua ⁊ vna. tanto plus habet rationem beatitudinis. ⁊ ideo in activa vita que circa multa occupatur est minus de ratione beatitudinis q̃z in vita contemplativa que versat circa vnum. i. circa veritatis contemplationem. ⁊ si aliquã do homo actu nõ operetur hmõi operationem. tamẽ q̃z in promptu habet eam semper potest operari. ⁊ quia etiaz ipam cessationem puta somni vel occupationis alicuius naturalis ad operationem p̃dictaz ordinat quasi videtur opatio ꝯtinua esse. ⁊ p hoc patet solutio ad .v. ⁊ ad .vi.

Ad tertiũ sic procedit

Videt q beatitudo ꝯsistat etiam in opatione sensus. nulla enim opatio inuenit in hoie nobilior opatione sensitiua nisi intellectiua. sed opatio intellectiua tendet in nobis ab opatione sensitiua. q̃ nõ possumus intelligere sine fantasmate. vt dr in .iij. de anima. ergo beatitudo consistit etiam in opatione sensitiua. Pre. Boe. dicit in .iij. de ꝯsola. q beatitudo est status oĩum bonoz congregatione pfectus. ſz q̃dam bona sunt sensitiua que attingimus p sensus opationem. ergo videt q opatio sensus requirat ad beatitudinem Pre. beatitudo ẽ bonũ pfectũ. vt pbatur in .i. ethi. quod nõ esset nisi homo pficeret p ipam ſm omnes ptes suas. sed per operationes sensitiuas q̃dam ptes anime perficiunt. ergo operatio sensitiua requirit ad beatitudinẽ. Sed contra. in opatione sensitiua cõicant nobis bruta aialia. nõ aũt in beatitudine. ergo beatitudo nõ consistit in operatione sensitiua. Rñ. dõ. q ad beatitudinẽ potest aliquid ptinere tripl'r. vno mõ essentialiter. alio modo añcedenter. tertio ꝯsequenter. Essentialiter quidẽ nõ põt ptinere sensus ad beatitudinem. nam beatitudo hominis consistit essentialiter in coniunctione ipius ad bonũ increatum quod est vltimus finis. vt su p̃ oĩsum est. cui homo coniungi non põt per sensus operationem. Similiter etiam. quia sicut ostensum est in corpalibus bonis beatitudo hominis non consistit que tamen sola p sensus operationem attingimus. possunt autem operationes sensus pertinere ad beatitudinem añcedenter ⁊ consequenter. antecedenter quidem ſm beatitudinem imperfectam qualis in presenti vita haberi potest. nam operatio intellectus preexigit operationem sensus. consequenter autem in illa perfecta beatitudine que expectatur in celo. q̃z post resurrectionem ex ipa beatitudine anime. vt Aug. dicit in epistola ad Dyoscor. fiet quedam refluentia in corpore ⁊ in sensus corporeos vt in suis operatõnibus pficiantur vt infra magis patebit cum de resurrectione agatur. non autem tunc operatio qua mens humana deo coniungitur a sensu dependebit. Ad.i. ergo dõ. q obiectio illa probat q operatio sensus requiritur antecedenter ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita haberi potest. Ad.ij.dõ.q beatitudo perfecta qualem angeli habent habet congregationem omnium bonoz p coniũctionẽ ad vlem fontem totius boni. non tq̃ indigeat singulis particularibus bonis. sed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonoz sufficientium ad perfectissimam opationem huius vite. Ad.iij.dõ.q in perfecta beatitudine perficitur totus homo. ſz in inferiori parte p redundãtiam a superiori. in beatitudine autem impfecta pñtis vite econuerso a perfectione inferioris partis ꝓceditur ad pfectionem superioris.

Ad quartuz sic ꝓceditur

Videt q btitudo ꝯsistat in actu volũtatis. Dic. n. Aug⁹. xix. de ciui. dei. q btitudo hois in pace ꝯsistit. vñ in ps. q posuit fines tuos pacẽ. ſz pax ad volũtatẽ ptinet. ergo btitudo hois in volũtate ꝯsistit. Pre. btitudo ẽ summum bonum. sed bonum est obiectum voluntatis. ergo btitudo in voluntatis opatione consistit. Pre. ꝑmo moventi rñdet vltimus finis. sicut vltimus finis totius exercitus ẽ victoria q̃ ẽ finis ducis q̃ oẽs mouet. ſz p̃mum mouẽs ad opandũ ẽ volũtas. q̃z mouet alias vires. vt infra dicet. ergo btitudo ad volũtatẽ ptinet. Pre. ſi btitudo ẽ aliq opatio oz q̃ sit nobilissima opatio hois. ſz nobilior ẽ dei dilectio q̃ ẽ actꝰ volũtatis q̃z cognitio q̃ ẽ opatio intellectus. vt pz per apl'm. i. ad Corinth. xiij. ergo videt q btitudo ꝯsistat in actu volũtatis. Pre. Aug⁹. dicit. xiij. de tri. q btus ẽ q̃ habet q̃ vult ⁊ nihil vult male. ⁊ p pauca subdit. ⁊ a ꝑpinq̃t btõ q̃ bñ vult q̃cũq̃ vult. bona. n. btm faciũt q̃z bonoz iã habet ad ipaz. s. bonã volũtatẽ. g⁹ btitudo in actu volũtatis ꝯsistit. Sz cõe qd dñs dic Joh. xvij. hec ẽ vita eterna vt cognoscãt te deũ verũ vnũ. vita ãt eterna ẽ vltimꝰ finis vt dictũ ẽ. g⁹ btitudo hois in cognitõe dei ꝯsistit q̃ ẽ actꝰ intellectus. Rñ. dõ. q ad btitudinẽ sic supra dictũ ẽ duo requiritur. vnũ qd ẽ eẽ btitudis. aliud qd ẽ q̃i p se accis ei⁹. s. delectatio ei adiuncta. Dico g⁹ q q̃z ad id qd ẽ eẽntialiter ipa btitudo. impossibile ẽ q ꝯsistat in actu volũtatis. mãifestũ ẽ. n. ex p̃missis q btitudo ẽ ꝯsecutio finis vltĩ. ꝯsecutio ãt finis nõ ꝯsistit in ipo actu volũtatis. volũtas aũt fert in finẽ ⁊ abñtẽ cũ ipm desiderat. ⁊ p̃ntẽ cũ in ipo requiescẽs delectat. manifestũ ẽ aũt q ipm desiderium

finis nō est ꝓsecutio finis. ꝫ est motus ad finē. delectatio aūt aduenit volūtati ex hoc ꝙ finis ē pñs. nō aūt ecōuerso. ex hoc aliq̄d fit pñs. q2 volūtas delectaf in ipo. oportet igif aliq̄d aliud esse. ꝫ actū volūtatis ꝓ qđ fit finis ipe pñs volūtati. ⁊ hoc manifeste apparet circa fines sensibiles. si enī ꝓseq̄ pecuniā esset ꝓ actū voluntatis. statim a pncipio cupidus ꝓsecutus esset pecuniā qñ vult eā habere. ꝫ a pncipio qđem est abñs ei. ꝓsequif aūt ipaz ꝓ hoc ꝙ manu ipsam appēndit vel aliq̄ bmōi. ⁊ tūc iā delectaf in pecunia habita. sic igif ⁊ circa intelligibilē finē ꝓtingit. nā a pncipio volumus ꝓseq̄ finē intelligibilē. ꝓseq̄mur aūt ipum ꝓ hoc ꝙ fit pñs nobis ꝓ actum intellectus. ⁊ tūc volūtas delectata conq̄escit in fine iā adepto. sic igif essentia beatitudinis in actu intellectus consistit. sed ad voluntatē pertinet delectatio beatitudinem consequens. ꝟm ꝙ Aug⁹. dicit. x. confess. ꝙ beatitudo est gaudiū de veritate. q2. s. ipm gaudiū est consummatio beatitudinis. Ad. i. ergo dō. ꝙ pax ptinet ad vltimū hōis finem nō q̄si essentialiter sit ipa beatitudo. ꝫ q2 añcedenter ⁊ ꝓsequēter hz se ad ipam. añcedēter qđem inq̄ntum iā sunt remota omnia pturbātia ⁊ impedientia ab vltimo fine. consequenter vero inq̄ntum iam ho mo adepto vltimo fine remanet pacatus desiderio quietato. Ad. ij. dō. ꝙ primum obiectum volūtatis nō est actus eius. sicut nec primum obiectum visus est visio sed visibile. vñ ex hoc ipo ꝙ beatitudo ptinet ad voluntatem tanq̄ primum obiectū eius. sequif ꝙ non ptineat ad ipam tanq̄ actus ipius. Ad. iij. dō. ꝙ finem primo appēndit intellectus q̄ voluntas tñ motus ad finem incipit in voluntate. ⁊ ideo voluntati debef id quod vltimo ꝓsequif ꝓsecutionem finis. s. delectatio vel fruitio Ad. iiij. dō. ꝙ dilectio ꝓeminet cognitioni in movendo. ꝫ cognitio ꝓuia est dilectioni in attingendo. non. n. diligif nisi cognitum. vt dicit Aug⁹. in. x. de tri. ⁊ ideo intelligibilem finem primo attingimus ꝓ actionem intellectus. sicut ⁊ finem sensibilem primo attingimus ꝓ actionem sensus. Ad. v. dō. ꝙ ille qui habet omnia q̄ vult ex hoc est beatus ꝙ habet ea q̄ vult. quod qđem ē ꝓ aliud q̄ ꝓ actum voluntatis. sed nihil male velle requirif ad beatitudinem sicut q̄dam debita dispositio ad ipam. voluntas autem bona ponif in numero bonoꝝ que beatum faciunt prout est inclinatio quedam in ipa. sicut motus reducitur ad genus sui termini. vt alteratio ad qualitatem.

Ad quintum sic ꝓcedit.

Videf ꝙ beatitudo consistat in opatione intellectus p̄cti ci. finis aūt vltimus cuiuslibet creature ꝓsistit in assi|latione ad deū. sed homo magis assimilaf deo ꝓ intellectū practicum qui est cā rez intellectaꝝ q̄ ꝓ intellectū speculatiuum cuius scia accipif a rebo. ergo beatitudo hōis magis consistit in opatione intellect⁹ practici q̄ speculatiui. Ꝓre. beatitudo est pfectum bonum hominis. sed intellectus p̄cticus magis ordinaf ad bonum q̄ speculatiuus qui ordinaf ad verum. vñ ⁊ scdm pfectionem practici intellectus dicimur boni. non autem secundum perfectionem speculatiui intellectus sed ꝟm eam dicimur scientes vel intelligentes. ergo beatitudo hominis magis cōsistit in actu intellectus practici q̄ speculatiui. Ꝓre. beatitudo ē quoddam bonum ipius hominis. sed speculatiuus intellectus occupatur magis circa ea que sunt extra hominem. practicus autem intellectus occupaf circa ea q̄ sunt ipius hōis scz circa opationes ⁊ passiones eius. ergo bītudo hominis magis ꝓsistit in opatione intellectus practici q̄ intellect⁹ speculatiui. Sed contra est qđ Aug⁹. dicit in. i. de tri. ꝙ contemplatio ꝓmittit nobis actionū oīm finis cū eterna ꝓfectione gaudioꝝ. Rñ. dō. ꝙ bītudo magis cōsistit in opatione speculatiui intellectus q̄ practici. qđ patz ex tribꝫ. Primo qđem ex hoc ꝙ si bītudo hōis est operatio. oportet ꝙ sit optima opatio hōis. optima autem operatio hōis est que est optime potentie respectu optimi obiecti. optima autem potentia ē intellectus cuius obiectum optimum est bonum diuinum. qđ qđem non est obiectum practici intellectus sed speculatiui. vñ in tali opatione. s. in contemplatione diuinoꝝ maxime consistit beatitudo. ⁊ quia vnusquisq̄ videf esse id quod est optimum in eo. vt dz in. ix. ⁊. x. ethico. ideo talis opatio est maxie ꝓpria hōis ⁊ maxime delectabilis. Secundo apparet idem ex hoc ꝙ contemplatio maxime queritur ꝓpter seipam. actus aūt intellectus practici non queritur ꝓpter seipm sed propter actionem. ipe autem actiones ordinantur ad aliquem finem. vñ manifestum ē ꝙ vltimus finis non potest consistere in vita actiua que pertinet ad intellectum practicum Tertio idem apparet ex hoc ꝙ in vita contemplatiua homo communicat cum supioribus. s. cum deo ⁊ angelis q̄bus per similitudinem assimilaf. sed in his q̄ ptinēt ad vitā actiuam etiam alia animalia cum homine aliqualiter cōmunicant. ꝫ imperfecte. ⁊ ideo vltima ⁊ perfecta beatitudo que expectaf in futura vita tota principaliter consistit in contemplatione. secundario in operatione practici intellectus ordinantis actiones ⁊ passiones humanas. vt dz in. x. etbi. Ad. i. ergo dō. ꝙ similitudo p̄dicta intellectus practici ad deum est scdm ꝓportionalitatem. quia. s. hz se ad suum cognitum sicut deus ad suum. sed assimilatio intellectus speculatiui ad deū est scdm vnionem vel informationem que est multo maioꝝ assimilato. ⁊ tñ dici pōt ꝙ respectu principalis cogniti qđ est sua essentia non habet deus practicam cognitionem sed speculatiuam tñ. Ad. ij dō. ꝙ intellectus practicus habet bonū quod est extra ipsum. sed intellectus speculatiuus habet bonum in seipso. scz contemplatione veritatis. ⁊ si illud bonum sit pfectum ex eo totus homo perficif ⁊ fit bonus. quod quidem intellectus practicus nō habet. sed illud ordinat. Ad iij. dō. ꝙ rō illa ꝓcederet si ipemet homo essz vltimus finis. tūc enī consideratio ⁊ ordinatio actuum ⁊ passionum eius esset beatitudo. sed quia vltimus hominis finis est aliud bonum extrinsecum. s. deus ad quem per operationem intellectus speculatiui attingimus. ideo magis beatitudo hominis in perfectione intellectus speculatiui consistit q̄ in operatione intellectus practici.

Ad sextum sic ꝓceditur.

Videtur ꝙ beatitudo hominis consistat in consideratione scientiarum speculatiuarum. philosopbus enim dicit in libro ethico. ꝙ felicitas est operatio secundum perfectā virtutem. ⁊ distinguens virtutes non ponit speculatiuas nisi tres. scientiam. sapientiam. ⁊ intellectum. que omnes pertinent ad cōsiderationem scientiarum speculatiuarū ergo vltima hominis beatitudo in consideratione scientiarum speculatiuarum consistit. Ꝓre. illud videtur esse vltima hōis beatitudo quod naturaliter desideratur ab omnibus ꝓpter seipsum. sed huiusmodi est consideratio speculatiuarum scientiarum. quia vt dicitur in. i. metaphi. omnes homines natura scire desiderant. ⁊ post pauca subdif ꝙ speculatiue scie ꝓpter seipas q̄runtur. ergo in

consideratione scientiaꝝ speculatiuaꝝ consistit beatitudo.

Pre. beatitudo ē vltima hominis perfectio. vnūqōdq; autem perficitur ꝑ fm q reducitur in actum per considerationem scientiaꝝ speculatiuarum. ergo videt̄ q in huiusmodi consideratione vltima hominis beatitudo consistat.

Sed contra ē quod dr Iere. ix. Non glorietur sapiēs in sapientia sua. ⁊ loquitur de scientia speculatiuarum scientiarum. nō ergo consistit in harum consideratione vltima hominis beatitudo.

Rn. dō. q sicut supra dictum ē duplex ē hominis beatitudo. vna ꝑfecta ⁊ alia imperfecta. Oportet autem intelligere perfectam beatitudinem que attingit ad veram beatitudinis rōnem. beatitudinem autem imp̄fectam que nō attingit. sed participat quandam priculare beatitudinis silitudinem. sicut ē perfecta prudentia in homine apud quem ē rō rerum agibiliū. Imperfecta autem prudentia ē in quibusdam aīalibꝫ brutis in quibus sunt q̄dam priculares instinctus ad quedam opa similia opibus prudentie. Perfecta igit̄ beatitudo in consideratione scientiarum speculatiuarum essentialiter consistere non potest. Ad cuius euidentiam considerandum ē q consideratio speculatiue scientie non se extendit vltra veritatem principioꝝ illius scientie. quia in principijs scientie virtualiter tota scientia cōtinetur. Prima autem principia scientiarum speculatiuarum sunt p sensum accepta. vt patet p philosophum in principio metaphi. ⁊ in fine posteriō. Vnde tota consideratio scientiaꝝ speculatiuarum nō potest vltra extendi q̄z sensibilium cognitio ducere potest. In cognitione autem sensibiliū nō potest consistere vltima hominis beatitudo. que ē vltima eius perfectio. non. n. aliquid perficitur aliquo inferiori nisi secundum q in inferiori ē aliqua participatio superioris. Manifestum ē autem q forma lapidis vel cuiuslibet rei sensibilis est inferior homine. vnde per formam lapidis non perficitur intellectus inquantum est talis forma. sed inquantum in ea participatur aliquid simile alicui qō est supra intellectum humanum. s. lumē intelligibile vel aliquid huiusmodi. Omne autem quod est per aliud reducitur ad id quod est per se. vnde oportet q vltima perfectio hominis sit per cognitionem alicuius rei que sit supra intellectum humanum. Ostensum est autem q per sensibilia non potest deueniri in cognitionem substantiarum separatarum que sunt supra intellectum humanum vnde relinquitur q hominis vltima beatitudo non possit esse in consideratione speculatiuarum scientiarum. sed sicut in formis sensibilibus participatur aliqua similitudo substantiarum superiorum. ita consideratio scientiarū speculatiuarum est quedam participatio vere ⁊ perfecte beatitudinis.

Ad. i. ergo dicendum q philosophus loquitur in libro ethico. de felicitate imperfecta qualiter in hac vita haberi potest. vt supra dictum est.

Ad. ij. dicendum q naturaliter desideratur non solum perfecta beatitudo. sed etiam qualiscunq; similitudo vel participatio ipsius.

Ad. iij. dicendum q per considerationem scientiarum speculatiuarum reducitur intellectus noster aliquo modo in actum. non autem in vltimū ⁊ completum.

Ad septimū sic procedit.

Videtur q beatitudo hominis consistat in cognitōe substantiarum separatarum. i. angelorum. Dicit. n. Grego. in quadam omelia. nihil prodest interesse festis hominū. sinon contingat interesse festis angelorum. per quod finalem beatitudinem designat. sed festis angelorum interesse possumus per eorum contemplationem. ergo videtur q in contemplatione angelorum vltima hominis beatitudo consistat.

Pre. vltima perfectio vniuscuiusq; rei est vt coniungatur suo principio. vnde ⁊ circulus dicitur esse figura perfecta. quia habet idem principium ⁊ finem sed principium cognitionis humane est ab ipsis angelis per quos homines illuminantur. vt dicit Dionysius. iij cap̄o de celesti hierarch. ergo perfectio humani intellect? est in contemplatione angelorum.

Pre. vnaquaq; natura perfecta est quando coniungitur superiori nature. sicut vltima perfectio corporis est vt coniūgatur nature spirituali. sed supra intellectum humanum ordine nature sunt angeli. ergo vltima perfectio humani intellectus est vt coniungatur per contemplationem ipsis angelis.

Sed contra est quod dicitur Iere. ix. in hoc glorietur q gloriatur scire ⁊ nosse me. ergo vltima hominis gloria vel beatitudo non consistit nisi in cognitione dei.

Rn. dicendum q sicut dictum est̄ perfecta hmōi beatitudo non consistit in eo q est perfectio intellectus secundum aliquius participationem. sed in eo q est per essentiā tale. Manifestum est autem q vnumquodq; intantum est perfectio alicuius potentie inquantum ad ipm̄ pertinet ratio ꝓprij obiecti illius potentie. ꝓprium autem obiectum intellectus ē verum. quicquid ergo habet veritatem participatam contemplatum non facit intellectum perfectum vltima perfectione. cum autem eadem sit dispositio rerum in esse sicut in veritate. vt dr in. ij. metaphi. quecunq; sunt entia per participationem sunt vera per participationem Angeli autem habent esse participatum quia solius dei suum esse ē sua essentia. vt in primo oñ̄sum ē. vnde relinquitur q solus deus sit veritas per essentiam ⁊ q eius ꝓtem platio faciat perfecte beatum. Aliqualem autem beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in contemplatione angelorꝫ ⁊ etiam altiorem q̄z in consideratione scientiarum speculatiuarum.

Ad. i. dō. q festum angelorum interetimus non solum contemplantes angelos. sed simul cum ipis deum.

Ad. ij. dō. q fm illos qui ponunt animas humanas esse ab angelis creatas. satis conueniēs videtur q beatitudo hominis sit in contemplatione angelorum quasi in coniunctione ad suum principium. sed hoc ē erroneum. vt in primo dictum ē. Vnde vltima perfectio intellectus humani ē ꝑ coniunctionem ad deum qui ē principium ⁊ creationis anime ⁊ illuminationis ei?. Angelus autem illuminat tanq; minister. vt in p̄mo habitum ē. vnde suo ministerio adiuuat hominem vt ad beatitudinem ꝓueniat. non autem ē humane beatitudis obiectum.

Ad. iij. dō. q attingi superiorem naturam ab inferiori contingit dupl̄r. Vno mō fm gradum potentie participantis. ⁊ sic vltima perfectio hois erit in hoc q homo attinget ad contemplandum sicut angeli contemplant̄. Alio modo sicut obiectum attingitur a potētia. ⁊ hoc modo vltima perfectio cuiuslibet potentie ē vt attingat ad id in quo plene inuenitur rō sui obiecti.

Ad octauū sic proceditur.

Videt̄ q btitudo hois nō sit in visione ipius diuine entie. Dicit. n. Dionysius in. i. capi. mystice theologie. q ꝓ id quod ē supmum intellectus homo deo cōiungit̄ sicut oīo ignoto. s̄z id qō videt̄ p essentiam nō ē oīo ignotū. ergo vltia itellectus pfectio seu btitudo nō ꝓsistit i ꝺo q ds ꝑ essentiā videt̄.

Pre. altioris nature pfectō altior ē. s̄z hec ē pfectio dīni itellect? ꝓpria vt suā essentiā videat. ergo vlti

ma perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit. sz infra subsistit. Sed contra est quod dr. i. Joha. iij. Cū apparuerit similes ei erimus. z videbimus eū sicuti ē ipe Rñ. dō. q vltima z pfecta beatitudo nō pōt esse nisi in visione diuine essentie. Ad cuius euidētiā duo psiderāda sunt. Primo q̄dez q hō nō ē pfecte btūs q̄diu restat sibi aliq̄d desiderandū z q̄rendū. Secōm ē q vnus cuiq; pfectio attēdit fm rōnē sui obiecti. Obiectū aūt intellectus ē qd quid ē. i. essentia rei. vt dr in. iij. de aīa. vñ intātum pcedit pfectio intellectus in q̄ntū cognoscit essentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliq̄s cognoscat eēntiā alicuius effectus p quā nō possit cognosci essentia cāe. vt scz sciat de cā quid est. nō dr intellectus attingere ad cām simpl'r q̄uis p effectū cognoscere possit de cā an sit. z iō remanet naturaliter hoī desiderium cū cognoscit effectum z scit eū habere cām vt etiā sciat de cā quid ē. z illud desiderium ē admirationis z causat inquisitionē. vt dr in pncipio metaphi. puta si aliq̄a cognoscēs eclypsim solis cōsiderat q̄ ex aliq̄ cā pcedat de q̄ re nescit quid sit. admirat z admirādo inquirit. nec ista inquisitio quiescit q̄sq; puenit ad cognoscēdum essentiā cāe. Si igit intellectus hūanus cognoscēs essentiā alicuius effectus creati nō cognoscat de deo nisi an ē. nondū perfectio eius attingit simpl'r ad cām primā. sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirēdi cām. vñ nondū ē pfecte btūs. Ad pfectā igitur beatitudinē requirit q̄ intellectus ptingat ad ipaz essentiam prime cāe. z sic pfectionē suā habebit p vnionem ad deū sicut ad obiectū in q̄ sola beatitudo hoīs consistit. vt sup̄ dictum ē. Ad. i. ergo dō. q Dionysius loquit de cognitione eoz qui sunt in via tēdentes ad btūdinē. Ad. ij. dō q sicut sup̄ dictum est. finis pōt accipi dupl'r. Uno mō q̄tum ad rē ipam q̄ desiderat. z hoc mō idem ē finis z superioris z inferioris nature. imo omniū rez vt supra dictū ē. Alio mō q̄tū ad consecutionē huius rei. z sic diuersus ē finis superioris z inferioris nature fm diuersam habitudinē ad rē talem. sic igit altior ē btūdo dei suam essentiā intellectu cōprēndētis q̄ hoīs vel angeli videntis z nō comprehendētis.

Questio. IIII.

Deinde cōsiderandū

est de his q̄ exiguntur ad beatitudinē. Et circa hoc q̄runtur octo. Primo vtr delectatio requiratur ad beatitudinē. Secōo quid sit principalius in beatitudine. vtr delectatio vel visio. Tertio vtr requiratur comprehensio. Quarto vtr requiratur rectitudo voluntatis. Quinto vtr ad btūdinē hoīs requiratur corpus. Sexto vtr pfectio corpis. Septimo vtr aliq̄ exteriora bona. Octauo vtr requiratur societas amicoz.

Ad primum sic procedit.

Uidet q̄ delectatio nō requiratur ad btūdinē. Dicit. n. Aug⁹. in. i. de tri. q̄ visio ē tota merces fidei. sed id quod ē pmiū vel merces virtutis ē beatitudo. vt pz p plōm in. i. ethico. ergo nihil aliud requirit ad beatitudinem nisi sola visio. Ppe. beatitudo est p se sufficientissimum bonum vt plōs dicit in. i. ethico. quod aūt eget aliq̄ alio nō est perfecte sufficiens. cū igit essentia beatitudinis in visione dei consistat vt oīs sum est. videt q̄ ad beatitudinem nō requiritur delectatio. Ppe. operationem voluntatis seu beatitudinis oportet esse nō impeditam. vt dr in. x. ethi. sed delectatio impedit actionem intellectus. corrūpit. n. extimatiōnem prudentie. vt dr in. vi. ethi. ergo delectatio nō requirit ad btūdinem. Sed cōtra est qd Aug⁹. dicit. x. cōfessio. q̄ btūdo ē gaudiū de veritate. Rñ. dō. q̄ quadr̄uplex aliquid requirit ad aliud. Uno mō sicut pambulum vel pparatiū ad ipm. sicut disciplina requirit ad sciaz Alio mō sicut pficiens aliquid. sicut aīa requirit ad vitā corpis. Tertio mō sicut coadiuuās extrinsecus. sicut aīa requirit ad aliq̄d agendum. Quarto mō sicut aliq̄d concomitās. vt si dicamus q̄ calor requirit ad ignem. z hoc mō delectatio requirit ad btūdinē. delectatio. n. causat ex hoc q̄ appetitus requiescit in bono adepto. vnde cum beatitudo nihil aliud sit q̄ acceptatio summi boni. non pōt esse beatitudo sine delectatione concomitante. Ad i. ergo dō. q̄ ex hoc ipo q̄ merces alicui redditur voluntas merentis requiescit quod est delectari. vñ in ipa ratione mercedis reddite delectatio includitur. Ad. ij. dō. q̄ ex ipa visione dei causatur delectatio. vñ ille qui deū pvidet delectatione indigere nō pōt. Ad. iij. dō. q̄ delectatio cōcomitans operationem intellectus nō impedit ipaz sed magis eam confortat. vt dr in. x. ethic. Ea. n. q̄ delectabiliter facimus attentius z pseuerantius operamur. delectatio autem extranea impedit operationem. q̄nq; quidem ex intentionis distractione. quia sicut dictum ē. ad ea in quibus delectamur magis intendimus. vt dum vni vehementer intendimus necesse est q̄ ab alio intentio retrahatur. Quāq; autem etiam ex contrarietate. sicut delectatio sensus cōtraria rōni impedit extimationē speculatiui intellectus

Ad secundum sic procedit.

Uidetur q̄ delectatio sit principalius in beatitudine q̄ visio. delectatio. n. vt dr in. x. ethico. est pfectio operis. sed perfectio est potior perfectibili. ergo delectatio ē potior operatione intellectus que est visio. Ppe. illud propter quod aliquid est appetibile est potius. sed operatiōes appetuntur propter delectationem ipārum. vnde z natura in operationibus necessarijs ad conseruationem indiuidui z speciei delectationem apposuit. vt huiusmōi operationes ab animalibus non negligantur. ergo delectatio est potior in beatitudine q̄ operatio intellectus que est visio. Ppe. visio respondet fidei. delectatio autem siue fruitio charitati. sed charitas est maior fide. vt dicit apostolus. i. ad Corinth. xiij. ergo delectatio siue fruitio est potior visione. Sed contra. causa est potior effectu. sed visio est causa delectationis. ergo visio est potior q̄ delectatio. Rñ. dō. q̄ istam questionem mouet philosophus in. x. ethico. z eam insolutam dimittit. sed si quis diligenter consideret ex necessitate oportet q̄ operatio intellectus que est visio sit potior delectatione. delectatio enim consistit in quadam quietatione voluntatis. q̄ autem voluntas in aliquo quietetur. non est nisi propter bonitatē eius in quo quietatur. si ergo voluntas quietatur in aliqua operatione. ex bonitate operationis procedit quietatio voluntatis. nec voluntas querit bonum propter quietationem. sic enim ipe actus voluntatis esset finis. quod est contra premissa. Sed ideo querit q̄ quietetur in operatione. quia operatio est bonum eius. Unde manifestum est q̄ principalius bonum est ipa operatio in qua quietatur voluntas q̄ quietatio voluntatis in ipo. Ad. i. ergo dicendum q̄ sicut philosophus ibidem dicit. delectatio perficit operationem sicut decor iuuentutem qui ē ad iuuentutem consequens. vnde delectatio est quedam perfectio p comitās visionē. nō sic pfectio faciēs visionē in tua spē pfectā ee. Ad. ij. dō. q̄ appbēsio sensitiua nō attingit ad

cõez rõnẽ boni.sz ad aliqd bonũ pticulare qd ẽ delectabile.z iõ fm appetitũ sensitiuũ q ẽ in aialibus opatiões quẽ/runf ꝓpter delectationẽ.sz intellectus apphendit vlez ratõnem boni ad cui⁹ ꝓsecutionẽ sequif delectatio.vñ pncipali⁹ intẽdit bonũ cꝫ delectationẽ.z inde ẽ q diuin⁹ intellectus q ẽ instituto⁹ nature delectatões appoluit ꝓpter opatiões nõ est aũt aliqd extimãdum simplr fm ordinem sensitiui appetitus.sed magis fm ordinẽ appetitus intellectiui

Ad.iij.dd q charitas nõ qrit bonũ dilectũ ꝓpter delectationẽ sz hoc ẽ ei ꝓsequẽs vt delectef in bono adepto qd amat.z sic delectatio nõ rñdet ei vt finis.sed magis visio q quam primo finis fit ei pñs.

Ad tertiũ sic procedit[ur]

Videf q ad bñtudinẽ nõ requiraf apphensio.dicit.n.Augusti.ad Paulinã de videndo deũ.Attingere mẽte deum magna ẽ bñtudo apphendere aũt ẽ impossibile.ergo sine cõphensione ẽ bñtudo. Pre.bñtudo ẽ perfectio hois fm intellectiuã partẽ in q nõ sunt alie potẽtie cꝫ intellectus z volũtas vt in primo dictũ ẽ.sz intellectus sufficiẽter pfif q visionẽ dei.volũtas aũt q delectationẽ in ipo.ergo nõ requirif complexio tãcꝫ aliqd tertiũ. Pre.bñtudo in opatione ꝓsistit.opationes determinanf fm obiecta.obiecta aũt generalia sunt duo.vez z bonũ.vez confidet visioni.z bonũ confidet dilectioni.ergo nõ requirif complexio ꝗsi aliqd tertiũ. Sz contra eqd apls dicit.i.ad Corinth.ix.Sic currite vt apphendatis.sed spũal cursus terminaf ad bñtudinẽ.vñ ipe dicit.ij.ad Timoth.vl.Bonũ certamẽ certaui.cursum psummaui.fidẽ seruaui.in reliq reposita ẽ mihi corona iusticie.ergo complexio requirif ad bñtudinẽ. Rñ.dd.q cũ bñtudo ꝓsistat in ꝓsecutõe vltimi finis ea q reqrunf ad bñtudinẽ sunt ꝓsideranda ex ipo ordine ad finẽ.ad finẽ aũt intelligibilẽ ordinat hõ.partũ qdẽ per intellectũ.partũ aũt p volũtatẽ. Per intellectũ quidẽ tẽgtũ in intellectu pexistit aliq cognitio finis imperfecta. Per voluntatẽ aũt pmo quidẽ pamorẽ qui ẽ pmus motus volũtatis in aliqd.scdo aũt per realẽ habitudinem amãtis ad amatũ.q quidẽ põt esse triplex.qñz.n.amatũ ẽ pñs amãti z tuncqã nõ qrif.qñz aũt nõ ẽ pñs sz impossibile ẽ ipm adipisci.z tũc etiã nõ qrif.qñcꝫ autem possibile ẽ ipm adipisci.sz ẽ obleuatũ sup facultatem adipiscẽtis ita vt stanz haberi nõ possit.z hoc ẽ habitudo spẽ/rãtis ad speratũ.q sola habitudo facit finis inquisitionem Et istis tribus rñdent alq in ipa bñtudine.nã perfecta cognitio finis rñdet imperfecte.Pñtia vo ipius finis rñdet habitudini spei.Sz delectatio in pñtia ꝓsequif dilectionẽ vt sup dictũ ẽ.z iõ necesse est ad bñtudinẽ ista tria ꝓcurrere.s.visionẽ q ẽ cognitio perfecta intelligibilis finis complexionẽ q importat pñtiã finis.delectationem vel fruitionẽ q importat quietationem rei amãtis in amato.

Ad.i.ergo dd.q complexio dr duplr.Uno modo inclusio complexi in complexẽnte.z sic oẽ qd complexum finita finito ẽ finitũ.vñ hoc mõ deus complexendi nõ põt ab aliq intellectu creato.Alio mõ complexio nihil aliud nominat cꝫ tẽrionem alicuius rei q iã pñtialiter habef sicut aliquis ꝓsequẽs aliquẽ dr eũ apphendere qñ tenet eum.z hoc mõ apphensio requirif ad bñtudinẽ. Ad.ij.dd.q sicut ad volũtatem pertinet spes z amor qz eiusdem ẽ amare aliqd z tendere in illud nõ habitũ.ita etiã ad volũtatem pertinet apphensio z delectatio.qz eiusdem est bñe aliqd z qescere in illo. Ad.iij.dd.q apphensio nõ est alq operatio ꝓter visionem.sed qdam habitudo ad finem iã habitum.vñ etiam ipa visio vel res visa que pñtialiter adest obiectum complexionis est.

Ad quartuz sic procedit.

Videf q rectitudo voluntatis non requiratur ad beatitudinem.beatitudo.n.cõsistit in operatiõe intellectus vt dictũ est.sed ad perfectam intellectus operationem non requiritur rectitudo voluntatis per quam homines mundi dicuntur.dicit.n.Aug.in li.retract. Non approbo qd in oratione dixi.deus qui non nisi mundos verum scire voluisti.rñderi.n.põt multos etiam non mundos multa scire vera.ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad beatitudinem. Pre.prius non dependet a posteriori.sed operatio intellectus ẽ prior cꝫ operatio voluntatis.ergo beatitudo que est perfecta operatio intellectus nõ dependet a rectitudine voluntatis. Pre.quod ordinaf ad aliqd tancꝫ ad finem non ẽ necessarium adepto iam fine.sicut nauis postcꝫ peruenitur ad portum.sed rectitudo voluntatis que est per virtutem ordinaf ad beatitudinem tancꝫ ad finem.ergo adepta beatitudine nõ est necessaria rectitudo volũtatis. Sed contra est qd dr Matth.v.Beati mundo corde qm ipi deum videbunt.z Hebr.vlt.Pacem sequimini cum omnibus z sanctimoniam sine qua nemo videbit deum. Rñ.dd.q rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem z antecedenter z ꝓcomitanter. Antecedenter quidem.qz rectitudo voluntatis est ꝓpter debitum ordinem ad finem vltimum.finis autem comparatur ad id quod ordinatur ad finem.sicut forma ad materiam.vñ sicut materia nõ põt ꝓsequi formam nisi sit debito modo dispositа ad ipam.ita nihil consequitur finẽ nisi sit debito modo ordinatum ad ipm.z ideo nullus põt ad beatitudinem puenire nisi habeat rectitudinem voluntatis.Concomitãter autem quia sicut dictum est.beatitudo vltima ꝓsistit in visiõe diuine essentie que est ipa essentia bonitatis.z ita voluntas videntis dei essentiam ex necessitate amat quicquid amat sub ordine ad deum sicut voluntas nõ videntis dei essentiam ex necessitate amat quicqd amat sub cõmuni ratione boni quam nouit.z hoc ipm est quod facit voluntatem rectam.vnde manifestum ẽ q beatitudo nõ põt esse sine recta voluntate. Ad.i.ergo dd.q Augusti.loquitur de cognitione veri quod non est ipa essentia bonitatis. Ad.ij.dd.q omnis actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus.aliquis tamẽ actus voluntatis est prior cꝫ aliquis actus intellectus. voluntas.n.tendit in finalem actum intellectus qui est beatitudo.z ideo recta inclinatio voluntatis exigitur ad beatitudinem.sicut rectus motus sagitte ad percussionem signi.

Ad.iij.dd.q non omne quod ordinatur ad finem cessat adueniente fine.sed id tm quod se habet in ratione imperfectionis vt motus. vnde instrumẽta motus nõ sunt necessaria postquã peruenitur ad finem.sed debitus ordo ad finem est necessarius.

Ad quintũ sic ꝓcedit[ur]

Videtur q ad beatitudinem requiratur corpus. perfectio enim virtutis z gratie presupponit perfectionem nature.sed beatitudo est perfectio virtutis z gratie. aia autẽ sine corpe nõ hz pfectionẽ nature cũ sit ps naturaliter humane nature.oĩs aũt ps ẽ ipfecta a suo toto separata.q⁹ aia sine corpe nõ põt esse beata Pre.beatitudo est operatio qdam pfecta vt supra dictũ ẽ.sed opatio pfecta sequif esse pfectũ.qz nihil opaf nisi fm q est ens in actu.cum ergo

anima nō habeat esse pfectū qñ ēa corpe sepata. sicut nec ps sepata a toto. videt̄ q anima sine corpe nō possit eē beata. Ppe. beatitudo est perfectio hois. sed anima sine corpore nō est homo. ergo beatitudo nō pōt esse in anima sine corpore. Ppe. scōm pl̄m in. x. ethico. operatio felicitatis in qua ꝓsistit beatitudo non est impedita. sed operatio anime sepate est impedita. quia vt dicit Aug⁹. xij. super Geñ. ad lr̄am. Inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi. quo appetitu retardatur quodammō ne tota intentione pergat in illud summum celum. i. in visionem essentie diuine. ergo anima sine corpore non potest esse beata. Ppe. beatitudo est sufficiens bonū z quietat desiderium. sed hoc nō conuenit anime sepate. quia adhuc appetit corporis vnionem. vt Aug⁹. dicit. ergo anima separata a corpore nō ē beata. Ppe. homo in beatitudine est angelis equalis. sed anima sine corpore nō ē q̄tur angelis vt Aug⁹. dicit. ergo anima non est beata.

Sed contra est quod dr Apoca. xiiij. Beati mortui qui in domino moriuntur. Rñ. dd. q duplex ē beatitudo. vna imperfecta que habetur in hac vita. z alia perfecta que in dei visione consistit. Manifestum est autem q ad beatitudinem huius vite de necessitate requiritur corpus. Est eñ beatitudo huius vite opatio intellectus vel speculativi vel practici. opatio autem intellectus in hac vita nō potest esse sine fantasmate. quia non est nisi in organo corporeo vt in primo habitum est. z sic beatitudo que in hac vita haberi pōt dependet quodammodo ex corpe. Sed circa beatitudinem perfectam que in dei visione consistit aliqui posuerunt q nō potest anime aduenire sine corpe exñ. dicentes q anime sanctoꝝ a corpibus separate ad illā beatitudinem non perueniunt vsq̄ ad diem iudicij quādo corpora resument. quod quidem apparet esse falsum z auctoritate z ratione. Auctoritate quidem. quia apostolus dicit. ij. ad Corinth. v. q̄diu sumus in corpe peregrinamur a domino. z que sit ratio peregrinationis oñdit subdens. Per fidem. n. ambulamus z non per speciē. ex quo apparet q quādiu aliquis ambulat per fidem z nō p speciem carens visione diuine essentie nōdum est deo pñs. anime autem sanctoꝝ a corpibus separate sunt deo pñtes. vñ subditur. Audemus autem z voluntatem habemus bonam pegrinari a corpore z pñtes esse ad deum. vñ manifestum est q anime sanctoꝝ separate a corporibus ambulant p speciem dei essentiam videntes in quo est vera beatitudo. hoc etiam p racionem apparet. nam intellectus ad suam operationem nō indiget corpe nisi ꝓpter fantasmata. in quibus veritatem intelligibilem ptuet̄. vt in primo dictum est. Manifestum ē autem q diuina essentia p fantasmata videri nō pōt. vt in primo oñsum ē. vnde cum in visione diuine essentie pfecta hois beatitudo ꝓsistat. nō dependet beatitudo pfecta hominis a corpe. vnde sine corpe pōt anima esse beata. Sed sciēdum q ad pfectionem alicuius rei duplic̄ aliquid ptinet. Uno mō ad ꝓstituēdam essentiam rei. sicut anima requirit ad pfectionem hois. Alio mō requirit̄ ad pfectionē rei. quod pertinet ad bñ esse eius. sicut pulchritudo corporis vel velocitas ingenij ptinet ad pfectionem hois. quāuis ergo corp⁹ primo mō ad pfectionem beatitudinis humane non pertineat. ptinet tamē scōdo modo. cum. n. operatio dependeat ex natura rei. q̄to anima pfectior erit in sua natura tanto pfectius habebit suam ꝓpriam opationem in qua felicitas ꝓsistit. vñ Aug⁹. in. xij. sup Geñ. ad lr̄am. cum quesiuisset vtr̄ spiritibus defunctoꝝ sine corpibus possit summa illa bitudo ꝑueri. Rñdit q nō sic pñt videre incōmutabilem substantiam vt sancti angeli vident. sine alia latēre cā. siue ideo. q ē in eis naturalis quidam appetitus corpus administrādi. Ald. i. ergo dd. q bitudo ē perfectio anime ex pte intellectus ꝑm quem anima transcēdit corpis organa. nō autem scōm q est forma naturalis corporis. z ideo illa naturalis pfectio manet ꝑm quam ei beatitudo debetur. Iz nō maneat illa nature perfectio ꝑm quā est corpis forma. Ald. ij. dd. q anima aliter se habet ad esse q̄ alie ptes. nam esse totius nō est alicuius suar̄ ptiū vñ vel ps omnino desinit esse destructo toto. sicut partes animalis destructo animali. vel si remanent hñt aliud eē in actu. sicut ps linee habet aliud esse q̄ tota linea. Iz anime humane remanet esse compositi post corpis destructionem. z hoc ideo. quia idem est esse forme z materie. z hoc idem est esse compositi. anima autem subsistit in suo esse. vt in primo oñsum est. vñ relinquit̄ q post sepationem a corpe pfectum esse habeat. vñ perfectam operationem habere pōt Iz nō habeat pfectam naturā. Ald. iij. dd. q bitudo ē hois scōm intellectum. z ideo remanente intellectu pōt inesse ei beatitudo. sicut dentes ethyopis pñt esse albi etiam post euulsionem ꝑm quos ethyops dr albus.

Ald. iij. dd. q duplr aliquid impedit ab alio. Uno mō p modum ctrarietatis. sicut frigus impedit actionem caloris. z tale impedimētum opationis repugnat felicitati. Alio mō p modum cuiusdam defectus. qua. s. res imperfecta nō hz quicquid ad omnimodā eius pfectionē requirit̄. z tale impedimētum opationis nō repugnat felicitati sed omnimode pfectioni ipius. z sic sepatio aīe a corpore dr aīaz retardare ne tota intētione tēdat in visionē diuine ēntie. appetit. n. aīa sic frui deo q etiā ipa fruitio deberet ad corp⁹ p redūdātiā. sicut ē possibile. z iō q̄diu ipa fruit̄ deo sine corpe appent⁹ ei⁹ sic q̄scit ī eo q ñ adhuc adipiscitur participationē eius vellet suū corp⁹ ꝓtingere. Ald. v. dd. q desideriū aīe sepate totaliter q̄scit ex pte appetibil̄. q hz id qd suo appetitui sufficit. Iz nō totalit̄ q̄scit ex pte appetētis. q illud bonū nō possidet ꝑm oēm modū q̄ possidere vellet. z iō corpe resumpto bitudo crescit ñ intēsiue Iz extēsiue. Ald. vi. dd. q id qd ibidē dr. q spūs defunctoꝝ nō sic videt deū sicut angeli. nō ē intelligēdū ꝑm inequalitatē q̄ntatis. q etiā mō aliq̄ aīe brōꝝ sunt assumpte ad superiores ordines āgelorum. clar⁹ videtes deū q̄ inferiores angeli. Iz intelligit̄ ꝑm inequalitatē ꝓportionis. q āgeli etiā infimi habent omnem pfectionē beatitudinis quam sunt habituri. nō autem anime sepate sanctoꝝ.

Ad sextum sic proceditur.

Videt̄ q pfectio corpis ñ requirat ad bitudinē hois pfectā pfectio. n. corpis ē q̄ddā corpale bonū. Iz supponsuz ē q bitudo ñ ꝓsistit ī corpalibus hois. g⁹ ad bitudinē hois ñ requirit̄ aliq̄ pfecta dispositio corpis. Ppe. bitudo hois ꝓsistit ī visiōe diuine ēntie. vt oñsū ē. Iz ad hāc opationē nihil exhibet corp⁹ vt dictū ē. g⁹ nulla dispositio corpis requirit̄ ad bitudinē. Ppe. q̄to intellect⁹ ē magis abstract⁹ a corpe tāto pfectiꝝ intelligit. Iz bitudo ꝓsistit in pfectissima opatione intellect⁹. g⁹ oz oīb⁹ modis aīaz eē abstractā a corpe. nullo g⁹ mō requirit̄ aliq̄ dispō corpis ad bitudinē. Sz p. p̄miū ꝑuenit̄ ē bitudo. vñ dr Job. xiij. Bñ erit̄ ti fecerintis ea. Iz scīs repromittit̄ ꝑ ꝑmio nō solū visio dei z delectatio. Iz etiā corpis bōa dispositio. dr. n. Esa. vlt. Videbit̄ z gaudebit cor vestrum. z ossa vestra quasi herba germinabunt ergo bona dispositio corpis requiritur ad beatitudinē.

Rñ. dō. q̄ si loquamur de beatitudine hoīs qualis in hac vita pōt haberi. manifestū ē q̄ ad eā ex necessitate requirit bona dispositio corpis. ꝙsistit. n. hec bītudo fm philosophū in operatione ꝟtutis pfecte. manifestū est aūt q̄ p infirmitatē corpis in oī operatione ꝟtutis hō impediri pōt. ꝫ si loquamur de bītudine pfecta. sic quidā posuerunt q̄ non requirit ad bītudinē aliq̄ corpis dispositio. imo requirit ad eā vt oīo aīa sit a corpe separata. vñ Aug. xiij. de ciui. dei introducit ꝟba Porphirij dicentis. q̄ ad hoc q̄ sit beata aīa oē corpus fugiendū ē. ꝫ hoc est incōueniens. cū. n. naturale sit aīe corpi vniri non pōt esse q̄ pfectio anime naturalem eius pfectionē excludat. ⁊ ideo dō. est q̄ ad bītudinē oībus modis pfectā requiritur pfecta dispositio corpis ⁊ affectēter ⁊ ꝙsequēter. affectēter quidē quia vt Aug⁹. dicit. xij. sup Geñ. ad litterā. si tale sit corpus cuius sit difficilis ⁊ grauis administratio. sicut caro q̄ corrumpit ⁊ aggrauat aīaz auertit mēs ab illa visione summi celi. vñ ꝙcludit q̄ cum hoc corpus iam nō erit animale sed spūale tunc angelis adequabitur. ⁊ erit ei ad gloriam quod sarcine fuit. Consequenter vero. q̄ ex beatitudine anime fiet redundantia ad corpus vt ⁊ ipm sua perfectione potiatur. vñ Aug⁹. dicit in epla ad Dyoscor. Tam potenti natura deus fecit animā vt ex eius plenissima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor. Ad. i. ergo dō. q̄ in corporali bono nō ꝙsistit beatitudo sicut in obiecto beatitudinis. sed corporale bonum pōt facere ad aliquem beatitudinis decorē vel perfectionem. Ad. ij. dō. q̄ ⁊ si corpus nihil ꝙferat ad illam operationem intellectus qua dei essentia videt. tñ posset ab hac impedire ⁊ ideo requirit perfectio corporis vt non impediat eleuationem mentis. Ad. iij. dō. q̄ ad perfectam operationē intellectus requiritur quidē abstractio ab hoc corruptibili corpore quod aggrauat animam. non aūt a spūali corpore quod erit totaliter spūi subiectū de quo in tertia parte huius operis dicet.

Ad septimū sic procedit.

Videt q̄ ad beatitudinē requirātur etiā exteriora bona. quod. n. in pmium sanctis pmittitur ad beatitudinē pertinet. sed sanctis repromittunt exteriora boua. sicut cibus ⁊ potus. diuitie ⁊ regnum. dr. n. Luc̄. xxij. Ut edatis ⁊ bibatis sup mensam meā in regno meo. ⁊ Matb. vi. Thesaurizate vobis thesauz in celo. ⁊ Matth xxv. Venite bñ dicti patris mei posſ. reg. ergo ad beatitudinē requirūtur exteriora bona. Pre. fm Boetiū in. ij. de ꝙsola. Beatitudo est status omnium bonoz ꝙgregatione pfectus. sed exteriora sunt aliq̄ hoīs bona ꝫ minima. vt Aug⁹. dic. ergo ipa etiā requirūtur ad beatitudinē. Pre. dñs Matth. v. dicit. Merces vra multa est in cel. ꝫ esse in cel significat esse in loco. ergo saltē locus exterior requirit ad beatitudinem. Sz contra est qđ dr in ps. Quid. n. mihi est in ce. ⁊ a te. qđ po. sup terrā. q. d. nihil volo nisi hoc qđ sequit. mihi adherere deo bonū est. ergo nihil aliud extra deū ad bītudinē requirit. Rñ. dō. q̄ ad bītudinē imperfectā qua l'in hac vita pōt haberi requirūtur exteriora bona. nō q̄si de essentia beatitudinis exīstia. sed quasi instrumētaliter deseruiētia bītudini q̄ ꝙsistat in operatiōe ꝟtutis. vt dr in. i. ethicoz. indiget. n. hō in hac vita necessarijs corpis tā ad operationē ꝟtutis ꝙtemplatiue q̄ etiam ad opationem ꝟtutis actiue. ad quā etiā plura alia requirunt quibꝫ exerceat opa actiue ꝟtutis. Sz ad bītudinē pfectā q̄ in visione dei ꝙsistit nullo mō hmōi bona requirunt. cuius rō est. q̄z oīa hmōi bona exteriora vel requirunt ad sustentationē aīalis corpis. vel requruntur ad alios q̄s opationes q̄s p aīale corpus exercemus q̄ hūane vite ꝙueniūt. illa aūt pfecta bītudo q̄ in visione dei ꝙsistit vel erit in aīa sine corpe. vel erit in aīa corpi iūcta nō iam aīali ꝫ spūali. ⁊ ideo nullo mō hmōi exteriora bona requirunt ad illam beatitudinē cū ordinent ad vitā aīalē. ⁊ q̄z in hac vita magis accedit ad silitudinē illius pfecte bītudinis ꝓtemplatiua q̄s actiua. vtpote etiā deo similioz vt ex dictis pz. iō minus indiget hmōi bonis corpis. vt dr in x. ethicoz. Ad. i. ergo dō. q̄ oēs ille corpales, pmissiones q̄ in sacra scriptura ꝙtinent sunt metaphorice intelligēde fm q̄ in scripturis solēt spūalia p corpalia designari vt ex his q̄ nouimus ad desiderandū incognita ꝙsurgamus. sicut Grego. dic in q̄dā omel. Sic p cibū ⁊ potū intelligitur delectatio bītudinis. p diuitias sufficiētia qua hoī sufficiet deus. p regnū exaltatio hoīs vsq̄s ad ꝓiunctionem cū deo. Ad. ij. dō. q̄ bona ista deseruientia aīali vite. nō competūt vite spūali in q̄ bītudo pfecta cōsistit ⁊ tñ erit in illa bītudine oīm bonoz cōgregatio. q̄z q̄cq̄d bonū inuenitur in istis totū habebitur in summo fonte bonoz. Ad. iij. dō. q̄ fm Augusti. in li. de ser. do. in mō. Merces sanctoz non dr esse in corporeis celis. ꝫ p celos intelligit altitudo spūalium bonoz. nihilominus tñ locꝰ corporeus. s. celū empyreū aderit beatis. nō ꝓpter necessitatem beatitudinis. sed fm quandā congruentiā ⁊ decorē

Ad octauum sic procedit

Videt q̄ amici sint necessarij ad bītudinem. futura. n. beatitudo in scripturis frequenter noīe gl'e designatur. sed gl'a consistit in hoc q̄ bonū hoīs ad noticiā multoz deducitur. ergo ad bītudinem requirit societas amicorum Pre. Boetius dicit q̄ nullius boni sine consortio iocunda est possessio. sed ad beatitudinem requiritur delectatio ergo etiam requiritur societas amicorum. Pre. charitas in beatitudine perficitur. sed charitas extēdit se ad dilectionem dei ⁊ ꝓximi. ergo videtur q̄ ad beatitudinem requiratur societas amicorum. Sed contra est qđ dr Sap. vij. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa sz cum diuina sapientia que consistit in contemplatione dei. ⁊ sic ad beatitudinem nihil aliud requiritur. Rñ. dō. q̄ si loq̄mur de felicitate pñtis vite sicut philosophꝰ dicit in. x. ethicoz. felix indiget amicis. nō quidē ꝓpter vtilitatē cū sit sibi sufficiēs. nec ꝓpter delectationē. q̄z hz in seipo delectationē pfectā in opatōe ꝟtutis. ꝫ ꝓpter bonam opationem. vt. s. eis bñ faciat. ⁊ vt eos inspiciēs bñ facere delectet. ⁊ vt ab eis in bñ faciēdo iuuet. Indiget. n. hō ad bñ operādum auxilio amicoz tā in opibus vite actiue q̄s in opibus vite cōtēplatiue. Sed si loq̄mur de pfecta beatitudine que erit in patria. non requiritur societas amicorum de necessitate ad beatitudinem. quia homo habet totam plenitudinem sue perfectionis in deo. sed ad bene esse beatitudinis facit societas amicorum. vñ Aug⁹. dicit. viij. super Geñ. ad litteram. q̄ creatura spiritual' ad hoc q̄ sit beata non nisi intrinsecus adiuuat eternitate. veritate. charitate creatoris. extrinsecus vero si adiuuari videnda est. fortasse hoc solo adiuuat q̄ in inuicem vident ⁊ de sua societate gaudent. Ad. i. ergo dō. q̄ gloria que est essentialis beatitudini est quam habet homo non apud hominem. sed apud deum. Ad. ij. dō. q̄ verbum illud intelligitur qñ in eo bono qđ habet nō ē plena sufficiētia. qđ in ꝓposito dici nō pōt. q̄z oīs hōis sufficiētia hz hō in deo.

Ad.iij.dō.q̄ pfectio charitatis est essentialis beatitudini q̄tum ad dilectionē dei. nō quantū ad dilectionē proximi. vñ si esset vna sola aīa fruēs deo beata esset non hīs proximū quē diligeret. sed supposito proximo sequit dilectio eius ex pfecta dilectione dei. vñ quasi comitāter se habz amicitia ad pfectam beatitudinē.

Questio. V

Deinde considerandum ē de ipa adeptiōe beatitudinis. Et circa hoc q̄runt octo.

Primo vtr̄ homo possit ꝑsequi beatitudinē. Secdo vtr̄ unus hō possit esse alio beatior. Tertio vtr̄ aliquis possit esse in hac vita beat⁹. Quarto vtr̄ beatitudo habita possit amitti. Quinto vtr̄ homo p sua naturalia possit acq̄rere beatitudinē. Sexto vtr̄ hō ꝑsequat beatitudinē p actionē alicuius superioris creature. Septimo vtr̄ requirant ꝓpa hoīs aliqua ad hoc q̄ homo beatitudinem ꝑsequatur a deo. Octauo vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

Ad primuz sic procedit.

Videt̄ q̄ homo beatitudinē adipisci nō possit. sicut. n. natura rationalis ē sup̄ sensibilem. ita natura intellectualis est sup̄ rationalem. vt pz p dionysiū in li. de di. no. in multis locis. & bruta aīalia q̄ hīt naturā sensibilem tm̄ non pñt puenire ad finē rōnalis nature. ergo nec hō qui ē rationalis nature potest puenire ad finē intellectualis nature qui ē beatitudo. Pre. beatitudo ꝓsistit in vsione dei q̄ est veritas pura. & hoī est connaturale vt veritatē intueat in rebus materialibus. vñ spēs intelligibiles ī fantasmatibus intelligit. vt dz in. iij. de aīa. ergo nō pōt ad beatitudinē puenire. Pre. beatitudo ꝓsistit in adeptione summi boni sed aliqs nō pōt puenire ad summū nisi trāscēdat media. cū igit̄ inter deū & naturā hūanā media sit natura angelica quā homo trāscēdere nō pōt videt̄ q̄ non possit beatitudinē adipisci. Sed contra est quod dz in ps. Beatus hō quē tu erudieris dñe. Rñ. dō. q̄ beatitudo notat adeptionē pfecti boni. quicunq; ergo ē capax pfecti boni potest ad beatitudinē puenire. q̄ aūt homo boni pfecti sit capax. ex hoc apparet q̄ eius intellectus potest comprēhendere vniuersale & pfectū bonum. & eius volūtas appetere illud & ideo hō pōt beatitudinē adipisci. appetit etiā idē ex hoc q̄ hō est capax visionis diuine essentie. licut in primo habitū est. in q̄ quidē visione pfectā hoīs btitudinem consistere diximus. Ad.i. dō. q̄ aliter ergo excedit natura rōnalis sensitiuā & aliter intellectual' rōnalem. natura. n. rōnalis excedit sensitiuā q̄tū ad cognitōnis obiectū. q̄ sensus nullo mō pōt cognoscere vle cuius rō ē cognoscitiua. sed intellectual' natura excedit rōnalē q̄tū ad modū cognoscēdi ītelligibilē veritatē. nā intellectual' natura statim app̄hendit veritatē ad quā rōnalis natura p inq̄sitionem rōnis ꝓtingit. vt pz ex his q̄ in primo dicta sunt. & iō ad id qō intellectus app̄hendit rō p quendā motū ꝓtingit. vñ rōnalis natura conseq̄ pōt beatitudinē q̄ est perfectio intellectual' nature. tñ alio mō q̄z angeli. nā angeli consecuti sunt eā statim post principiū sue cognitionis. hoīes aūt ꝓ tpa puenium. sed natura sensitiua ad hūc finem nullo mō ꝓtingere pōt. Ad.ij. dō. q̄ hoī ꝑm statū pñtis vite est connatural' modus cognoscēdi veritatē ītelligibilē p fantasmata. sed post huius vite statū bz alium connaturalē. vt in primo dictū est. Ad.iij. dō. q̄ homo non pōt transcendere angelos gradu nature. vt sz naturaliter sit eis superior. pōt tñ eos trāscendere p operationem intellectus. dū intelligit aliquid sup̄ angelos esse q̄ō homines beatificat. quod cum perfecte consequetur perfecte beatus erit.

Ad secundum sic ꝓcedit.

tur. Videt̄ q̄ unus hō alio nō possit esse beatior. beatitudo enī est p̄miū virtutis. vt pōs dicit in. i. ethico. sz p opibus virtutū oībus eq̄lis merces redditur. dz. n. Matth. xx. q̄ oēs qui operati sunt in vinea acceperūt singulos denarios. q̄ vt dicit Grego. equalē eterne vite retributionē sortiri sunt. ergo vnus nō erit beatior alio. Pre. beatitudo est summum bonū sed summo nō pōt esse aliq̄d maius. ergo btūdine vni⁹ hoīs nō pōt esse alia maior btūdo. Pre. btūdo cū sit pfectū & sufficiēs bonū desideriū hoīs q̄etat sz nō q̄etat desideriū si aliq̄d bonū deest qō suppleri possit si āt nihil deest qō suppleri possit. nō poterit eē aliq̄d aliō maius bonū. g⁹ vel hō nō ē beat⁹. vel si ē beatus nō pōt alia maior beatitudo esse Sz contra est q̄ dz Job. xiij. In domo patris mei mansiones multe sunt. p̄ q̄s vt Aug⁹. dicit diuerse meritoꝝ dignitates intelligunt in vita eterna. dignitas aūt vite eterne q̄ ꝑ merito datur est ipa beatitudo. ergo sunt diuersi gradus beatitudinis. & non oīum est equalis beatitudo. Rñ. dō. q̄ sicut sup̄ dictum ē in rōne beatitudinis duo includunt. s. ipe finis vltimus q̄ est summū bonū & adeptio vel fruitio ipius boni. q̄tū igitur ad ipm bonū qō est beatitudinis obiectū & cā non pōt esse vna beatitudo alia maior. q̄ nō est nisi vnū summū bonū s. deus cuius fruitione hoīes sunt btī. sed q̄tū ad adeptionem hmōi boni vel fruitionē pōt aliquis alio esse beatior. q̄ q̄to magis hoc bono fruit tanto beatior est. ꝓgit aūt aliquē pfectius frui deo q̄ alium ex eo q̄ est melius dispositus vel ordinatus ad eius fruitionē. & ꝑm hoc pōt aliqs alio beatior esse. Ad.i. ergo dō. q̄ vnitas denarij significat vnitatem beatitudinis ex parte obiecti. sed diuersitas mansionum significat diuersitatem beatitudinis ꝑm diuersum gradum fruitionis. Ad.ij. dō. q̄ beatitudo dz esse summū bonum inquantū est summi boni pfecta possessio siue fruitio. Ad.iij. dō. q̄ nulli beato deest aliqd bonum desiderandum cum habeat ipm bonum infinitū quod est bonū omnis boni. vt Augustī. dicit. sed dicit aliquis alio beatior ex diuersa eius boni participatione. additio aūt aliorū bonorum non auget beatitudinem. vnde Augustī. dicit in. v. confe. Qui te & alia nouit nō propter illa beatior. sed propter te solum beatus.

Ad tertiū sic procedit

Videt̄ q̄ beatitudo possit in hac vita haberi. dz. n. in ps. Beati immaculati in via. qui ambulant in lege domini. hoc aūt in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita pōt esse beatus. Pre. imperfecta participatio summi boni non adimit rationē beatitudinis. alioquin vnus nō esset beatior alio. sed in hac vita homines pñt participare summum bonum cognoscēdo & amando deum licet imperfecte. ergo homo in hac vita potest esse beatus. Pre. qō ab oībus dz nō pōt totaliter falsum esse. videt̄. n. naturale qō in pluribus ē. natura aūt nō totaliter deficit sed plures ponūt beatitudinē in hac vita. vt pz p illud ps. Beatum dixerūt pplm cui hec sunt. s. pñtis vite bona. ergo aliquis in hac vita pōt esse beatus. Sz contra est qō dz Job. xiij. Hō natus de muliere breui viuēs tpe repletur multis miserijs. sz beatitudo excludit miseriā. ergo hō in hac vita nō pōt esse beat⁹. Rñ. dō. q̄ aliqual' btūdis

ticipatio in hac vita haberi pōt. pfecta aūt ⁊ verā bītu/
do nō pōt haberi in hac vita. ⁊ hoc quidem pōt ꝓsiderari
dupl'r. ℙrimo quidē ex hac ipa cōi bītudinis rōne. nam
bītudo cū sit pfectū ⁊ sufficiēs bonū. oē malū excludit. ⁊
oē desideriū implet. in hac aūt vita nō pōt oē malū exclu/
di. multis. n. mal' pīs vita sua placet q̄ vitari nō pīt. ⁊ ig/
norātie ex te intellectus. ⁊ inordinate affectōi ex pte ap/
petitus. ⁊ multiplicibus penalitatib⁹ ex pte corpis. vt Au
gust. diligēter ꝓsequit. vix. de ciui. dei. sil'r etiā boni deside/
riū in hac vita satiari nō pōt. naturaliter. n. hō desiderat
pmanētiā eius boni qđ hz. bona aūt pīntis vite trāsitoria
sunt. cū ⁊ ipa vita trāseat quā naturaliter desideramus ⁊
eā ꝑpetuo pmanere vellemus. qz naturaliter hō refugit
mortē. vñ impossibile ē q̄ in hac vita vera bītudo habea
tur. Sc̄do si ꝓsideret id in q̄ spāliter bītudo ꝓsistit. s. vi/
sio diuine essentie q̄ nō pōt hoī ꝓuenire in hac vita. vt in
primo oīsum ē. ex quib⁹ manifeste apparet q̄ nō pōt ali/
quis in hac vita verā ⁊ pfectā bītudinē adipisci. Ad
1. ergo dc̄d. q̄ beati dicunt aliq̄ in hac vita. vel ꝓpter spem
bītudinis fm illud Ro. viij. Spe salui facti sumus. vl' ꝓpter aliquā ptic̄patōez bītu
dinis fm aliq̄lem summi boni fruitionē. Ad. ij. dc̄d. q̄
ptic̄patio bītudinis pōt esse impfecta dupl'r. Uno mō
ex pte ipius obiecti bītudinis. qđ quidē fm sui essentiā
nō videt. ⁊ tal' impfectio tollit rōnē vere bītudinis. Alio
mō pōt esse impfecta ex pte ipius ptic̄pātis. qui quidem
ad ipm obiectū bītudinis fm seipm attingit. s. deū. sz im
pfecte p respectū ad modū q̄ deus seipo fruit. ⁊ tal' impf/
fectio nō tollit verā rōnē bītudinis. qz cū bītudo sit opa
tio q̄dā vt dictū ē. vera rō bītudinis ꝓsideratur ex obiecto
qđ dat spēz actui. nō aūt ex subiecto Ad. iij. dc̄d. q̄ hoīes
reputāt in hac vita esse aliquā bītudinē ꝓpter aliquā simi
litudinē vere bītudinis. ⁊ sic non ex toto in sua estimatio/
ne deficiunt.

Ad quartū sic procedit̄.

Uidet̄ q̄ bītudo possit amitti. bītudo. n. ē pfectio q̄dā
sed oīs pfectio inest pfectibili fm modū ipius. cū igitur
hō hz naturā suā sit mutabil': videt̄ q̄ bītudo ab hoīe mu
tabiliter ptic̄pet̄. ⁊ ita videt̄ q̄ hō bītudinē possit amit/
tere. ℙre. bītudo ꝓsistit in actōe intellectus q̄ subia/
cet voluntati. hz voluntas se hz ad opposita. ergo videt̄ q̄ pos
sit desistere ab opatione q̄ hō bīficat. ⁊ ita hō desinet eē
bītus. ℙre. principiō rndet finis. hz bītudo hz princi/
piū. qz hō nō. sp fuit bītus. ergo videt̄ q̄ habeat finem.
Sed ꝑ est qđ dr Matth. xxv. de iustis. q̄ ibūt in vitā eter
nam. q̄ vt dictū ē. est bītudo scōz. qđ aūt ē eternū nō defi
cit. ergo bītudo nō pōt amitti. ℝn. dc̄d. q̄ si loq̄mur
de bītudine impfecta q̄lis in hac vita pōt haberi. sic pōt
amitti. ⁊ hoc pz in felicitate ꝓtēplativa. q̄ amittit̄ vl' p ob
liuionē. puta cū corrūpti sciētia ex aliq̄ egritudine. vel p
alios occupatōes qbus totaliter abstrahat̄ alios a ꝓtēpla/
tione. ℙz etiā idē in felicitate actiua. voluntas. n. hoīs trās
mutari pōt. vt videz degeneret a virtute in c⁹ actu princi/
paliter ꝓsistit felicitas. si aūt virtus remaneat integra ex te
riores trāsmutatōes pīnt q̄dē bītudinē talē ꝑturbare in/
q̄tū impediūt multas opatōes virtutū. nō tn pīnt eā tota/
liter auferre. qz adhuc remanet opatio virtutis dum ipas
aduersitates hō laudabiliter sustinet. ⁊ qz bītudo b⁹ vite
amitti pōt qđ videt̄ esse cōtra rōnē bītudinis. tō pōs di
cit in. i. etb. aliq̄s esse in hac vita bōs non simplr. sz sicut
hoīes q̄z natura mutationi subiecta ē. Si vo loq̄mur de
beatitudine p̄fecta q̄ expectat̄ post hāc vitā. Sciēdum q̄
Origenes posuit q̄rundā platonicoz errorem sequēs q̄
post vltimā beatitudinē hō pōt fieri miser. sz hoc manife
ste apparet esse falsum dupl'r. ℙrimo q̄dē ex ipa cōi rōe
beatitudinis. cū. n. ipa beatitudo sit pfectū bonū ⁊ suffici
ens. oportet q̄ desideriū hoīs q̄tet. ⁊ oē malum excludat
naturaliter aūt hō desiderat retinere bonū qđ hz. ⁊ q̄ eius
retinēdi securitatē obtineat. alioq̄n necesse ē q̄ timore a/
mittēdi vel dolore de certitudine amissiōis affligat̄. Req̄
rit̄ igit̄ ad verā beatitudinē q̄ hō certā habeat opinionē
bonū qđ hz nūq̄z se amissurū q̄. q̄dē opinio si vera sit. pīs
est q̄ beatitudinē nunq̄z amittet. si aūt falsa sit. hoc ipm ē
quoddā malū falsam opinionē hre. nā falsum ē malū in
tellectus sicut verū ē bonū ipius. vt dr in. vi. ethi. nō igit̄
iā vere erit bītus si aliqđ malū ei inest. Sc̄do idē apparet
si ꝓsideret̄ rō bītudinis in spāli oīsum ē. n. sup q̄ pfec/
ta beatitudo hoīs in visione diuine essentie ꝓsistit. ē aūt im
possibile q̄ aliq̄s videns diuinā essentiā velit eā nō videre
qz oē bonū habitū q̄ aliq̄s carere vult. aut ē insufficiēs. ⁊
q̄rit̄ aliq̄d sufficiētius loco eius. aut hz aliqđ in cōmodū
annexū ꝓpter qđ in fastidiū venit. visio aūt diuine ētie
replet aīaz omnib⁹ bonis. cū ꝓiūgat fonti tot⁹ bonitatis:
vñ dr in ps. Satiabor cū apparuerit gl'a tua. ⁊ Sap. vij.
dr. Uenerūt mihi omnia bona pariter cū illa. s. cū ꝓtēplatō
ne sapie. sil'r etiā nō hz aliqđ incōmodū adiunctū. qz de
ꝓtēplatōe sapie. dr Sap. viij. Nō hz amaritudinē conuer/
satio illi⁹. nec tediū cōuictus eius. sic q̄ pz q̄ ꝓpria volūta
te bīus nō pōt beatitudinē deserere. sil'r etiā nō pōt eā p/
dere deo subtrahente. qz cū subtractio beatitudinis sit q̄dā
pena. nō pōt talis subtractio a deo iusto iudice ꝓuenire ni
si ꝓ aliq̄ culpa in quā cadere nō pōt q̄ dei essentiā videt. cū
ad hāc visionē ex necessitate sequat̄ rectitudo voluntatis vt
supra oīsum ē. sil'r etiā nec aliqđ aliud agēs pōt eā subtra/
here. qz mēs deo ꝓiūcta supra oīa alia eleuat̄. ⁊ sic ab hmōi
coniūctōe nullū aliud agēs pōt ipam excludere. vñ incō/
uenies videt̄ q̄ p q̄sdā alternationes tēpoz trāseat hō de
beatitudine ad miseriā ⁊ econuerso. qz hmōi tpales alter/
natōes esse nō pīnt nisi circa ea q̄ subiacēt tpi ⁊ motui.
Ad. i. ergo dc̄d. q̄ beatitudo ē pfectio cōsummata q̄ oēz de
fectū excludit a bō. ⁊ iō absq̄z mutabilitate aduenit eā bīfi
ciēte hoc virtute diuina q̄ hoīez subleuat in ptic̄patio/
nē eternitatis trāscēdētis oēz mutatōem. Ad. ij. dc̄d. q̄
voluntas ad opposita se hz in his q̄ ad finem ordinātur.
sed ad vltimum finem naturali necessitate ordinant̄. qđ
pz ex hoc q̄ homo non pōt non velle esse beatus. Ad. iij
dc̄d. q̄ beatitudo habet principium ex conditōe ptic̄pātis.
sed caret fine ꝓpter conditionem boni cuius participatio
facit beatum. vnde ab alio est initium beatitudinis. ⁊ ab
alio est q̄ caret fine.

Ad quintū sic procedit̄.

Uidet̄ q̄ hō p sua naturalia possit beatitudinem consequi.
natura. n. non deficit in necessariis. sed nihil est homi tam
necessarium q̄z id quod p finem vltimum consequit̄. ex
hoc nature humane non deest. pōt igit̄ homo p sua natu/
ralia beatitudinem consequi. ℙre. homo cum sit nobi
lior irrōnalibus creaturis videt̄ esse sufficientior. sed irrō
nales creature p sua naturalia pīnt consequi suos fines. er
go multo magis homo p sua naturalia pōt beatidinē con
sequi. ℙre. beatitudo est opatio pfecta fm pōm. eiusdē
aūt ē incipere ⁊ pficere ipaz. cū igit̄ opatio imp fecta
q̄ est q̄ principiū in opationib⁹ būanis subdat̄ naturali

hois ptāti q̄ suoꝝ actuū ē dñs. videt̄ q̄ p̄ naturalē potentiā possit ptingere ad opatōez pfectā q̄ sit beatitudo.

Sed contra. homo est principium naturaliter actuū suorum p̄ intellectum ⁊ voluntatem. sed vltima beatitudo sanctis p̄parata excedit intellectum ⁊ voluntatem. dicit. n. Apostolus. i. ad Corinthi. ij. Oculus non vidit. ⁊ auris non audiuit. ⁊ in cor hominis non ascendit. que p̄parauit deus diligentibus se. ergo homo per sua naturalia non potest beatitudinem consequi.

Rñ. dd. q̄ beatitudo imperfecta que in hac vita haberi potest. potest ab homine acquiri p̄ sua naturalia eo modo quo ⁊ virtus in cuius operatione consistit. de quo infra dicetur. sed beatitudo hominis perfecta sicut supra dictum est. consistit in visione diuine essentie. videre autem deum per essentiam est supra naturam non solum hominis. sed omnis creature. vt in primo ostensum est. naturalis enim cognitio cuiuslibet creature est ſm modum substantie eius. sicut de intelligentia dicitur in li. de causis q̄ cognoscit ea que sunt supra se. ⁊ ea que sunt infra se ſm modum substantie sue. omnis autē cognitio que est ſm modum substantie create deficit a visione diuine essentie que in infinitum excedit omnē substantiam creatam. vnde nec homo nec aliqua creatura potest consequi beatitudinem vltimam p̄ sua naturalia.

Ad. i. ergo dd. q̄ sicut natura non defecit homini in necessariis quamuis non dederit sibi arma ⁊ tegumenta sicut altis animalibus. quia dedit ei rationem ⁊ manus quibus posset hec sibi acquirere. ita nec defecit homini in necessariis quamuis nō daret sibi aliquod principium quo posset beatitudinem consequi. hoc enim erat impossibile sed dedit ei liberum arbitrium quo possit conuerti ad deū qui eum faceret beatum. que enim per amicos possumus per nos aliqualiter possumus. vt dicitur in. iij. etbi.

Ad. ij. dicendum q̄ nobilioris conditionis est natura que potest consequi perfectum bonum. licet indigeat exteriori auxilio ad hoc consequendum q̄z natura que non potest consequi perfectum bonum. sed consequitur quoddam bonum imperfectum. licet ad consecutionem eius non indigeat exteriori auxilio. vt philosophus dicit in. ij. de celo. sicut melius est dispositus ad sanitatem qui potest consequi perfectam sanitatem. licet hoc sit per auxilium medicine. q̄z qui solum potest consequi quandam imperfectam sanitatem sine medicine auxilio. ⁊ ideo creatura rationalis que potest consequi perfectum beatitudinis bonum indigens ad hoc diuino auxilio est perfectior q̄z creatura irrationalis que huiusmōi boni non est capax. sed quoddā bonum imperfectum consequitur virtute sue nature.

Ad. iij. dd. q̄ quando imperfectum ⁊ perfectum sunt eiusdem speciei ab eadem virtute causari possunt. non autem hoc est necesse si sunt alterius speciei. non enim quicquid potest causare dispositionem materie potest vltimam perfectionem conferre. Imperfecta autem operatio que subiacet naturali hominis potestati non est eiusdem speciei cum operatione illa perfecta que est homis beatitudo. cuz operationis species dependeat ex obiecto. vnde ratio non sequitur.

Ad sextum sic procedit.

Videt̄ q̄ hō possit fieri beatus p̄ actionē alicuius superioris creature. s. angeli. cum. n. duplex ordo inueniat̄ in rebus. vnus p̄tium vniuersi ad inuicē. alius totius vniuersi ad bonū qd̄ ē extra vniuersum. primus ordo ordinat̄ ad scōm sicut ad finē. vt dr in. xij. metaph. sicut ordo p̄tiū exercitus ad inuicem ē p̄pter ordinē totius exercitus ad ducem. sed ordo p̄tiū vniuersi ad inuicē extendit̄ ſm q̄ superiores creature agunt in inferiores. vt in primo dictum est. beatitudo autem consistit in ordine hominis ad bonum quod est extra vniuersum. quod ē deus. ergo per actionez superioris creature. s. angeli in hominem. homo beatus efficitur.

Pre. quod ē in potentia tale potest reduci in actum per id quod est actuale. sicut quod est potentia calidum fit actu calidum. sed homo ē in potentia beatus. ergo potest fieri actu beatus per angelum qui ē actu beatus

Pre. beatitudo consistit in operatione intellectus. vt supra dictum ē. sed angelus pōt illuminare intellectum hominis. vt in primo habitum est. ergo a angelus pōt facere hominem beatum.

Sed contra est qd̄ dr in ps. Gratiam ⁊ gloriam dabit. dñs.

Rñ. dd. q̄ cum omnis creatura nature legibus sit subiecta. vtpote bñs limitatā virtutem ⁊ actionem. illud quod excedit naturam creatā nō pōt fieri virtute alicuius creature. ⁊ ideo si quid fieri oportet q̄d sit supra naturā hoc fit imediate a deo. sic suscitatō mortui. illuminatio ceci. ⁊ cetera hmōi. onīsum est autē q̄ beatitudo ē quoddā bonū excedēs naturā creatā. vñ impossibile ē q̄ p̄ actionē alicuius creature p̄ferat̄. sed hō beatus fit solo deo agēte. si loq̄mur de beatitudine pfecta. si vero loq̄mur de beatitudine imperfecta. sic eadem ratio est de ipsa ⁊ de virtute in cuius actu consistit.

Ad. i. dd. q̄ plerūq̄z contingit in potentijs activis ordinatis q̄ perducere ad vltimum finem pertinet ad supēmam potentiam. inferiores vero potentie coadiuuant ad cōsecutionem illius vltimi finis disponendo. sicut ad artem gubernatiuam que p̄est nauifactiue pertinet vsus nauis. p̄pter quem nauis ipa fit. sic igit̄ in ordine vniuersi homo quidem adiuuatur ab angelis ad consequendum vltimum finem ſm aliqua p̄cedentia quibus disponitur ad eius consecutionem. sed ipm vltimum finem consequitur per ipsum primum agentem qui est deus.

Ad. ij. dd. q̄ quādo aliqua forma actu existit in aliquo ſm esse p̄fectū ⁊ naturale pōt esse principium actionis in alterum. sicut calidum p̄ calorem calefacit. sed si forma existit in aliquo imperfecte ⁊ non ſm esse naturale. nō pōt esse principium cōmunicationis sui ad alterum. sicut intentio coloris qui est in pupilla non pōt facere album. neq̄z etiā oia q̄ sunt illumīata aut calefacta pñt alia calefacere ⁊ illuminare. sic. n. illuminatio ⁊ calefactio essent vsq̄z ad infinitū. lumē aūt glē p̄ quod deus videt̄. in deo quidem est pfecte ſm esse naturale. in qualibet autem creatura est imperfecte ⁊ ſm esse similitudinarium vel p̄ticipatum. vñ nulla creatura beata pōt communicare suam beatitudinem alteri.

Ad. iij dd. q̄ angelus beatus illuminat intellectum hominis vel etiam inferioris angeli q̄z tum ad aliquas rationes diuinorum operum. non autem quantum ad visionem diuine essentie. vt in primo dictum est. ad eam. n. videndam omnes immediate illuminant̄ a deo.

Ad septimus sic p̄ceditur

Videtur q̄ non requirantur aliqua opera hominis ad hoc vt beatitudinem consequatur a deo. Deus enim cum sit agens infinite virtutis non p̄exigit in agendo materiam aut dispositionem materie. sed statim potest totum producere. sed opera hominis cum non requirantur ad beatitudinem eius sicut cā efficiēs. vt dictū ē. nō pñt requiri ad eā nisi sicut dispōnes. ergo deus qui dispōnes nō p̄exigit in agendo. beatitudinē sine p̄cedēnb⁹ op⁹ib⁹ ofert.

Dre. sicut deus ē actor brītudinis īmediate. ita ⁊ naturā immediate ꝓstituit. sz in prima institutione nature pro duxit creaturas nulla dispōe pcedēte vel actōe creature. sz statim fecit vnūqdqz pfectū in sua spē. ergo videt ꝙ brītudinē ꝓferat hoī sine aliqbz opationibz pcedentibz.

Dre. apls dicit Ro. iiij. Brītudinē hois esse cui deus confert iusticiā sine opibz. nō ergo requrunt aliq opa hois ad brītudinē ꝓsequendā. Sz cōtra ē qđ dr Job. iz. Si hec scitis bri eritis si feceritis ea. ergo p actionē ad brītudinē puenimus. Rn. dd. ꝙ rectitudo volūtatis vt supra dictū ē requirit ad brītudinē. cū nihil aliud sit qz debitus ordo volūtatis ad vltimū finē. q ita exigit ad ꝓsecutionez vltimi finis sicut debita dispō materie ad ꝓsecutionē forme. sed ex hoc nō oītit ꝙ aliq opatio hois debeat pcedere eius brītudinē. posset. n. deus simul facere voluntatem recte tendentē in finē ⁊ finē ꝓsequentē. sicut qnz sil' materiā disponit ⁊ inducit formā. sed ordo diuine sapie exigit ne hoc fiat. vt. n. dr in. ij. de celo. Eoz q nata sunt habere bonū pfectū aliqđ hz ipm sine motu. aliqđ vno motu. aliqđ pluribus. habere aūt pfectū bonū sine motu conuenit ei qđ naturaliter hz illud. habere aūt brītudinē naturaliter ē solius dei. vñ solius dei ꝓprium ē ꝙ ad brītudinem nō moueat̄ p aliquam opationem pcedentē. cū autem brītudo excedat omnem naturam creatam. nulla pura creatura ꝓueniēter brītudinē cōsequit̄ absq motu operationis p quam tendit in ipam. sed angelus qui ē superior ordine nature qz homo consecutus ē eam ex ordine diuine sapie vno motu opationis meritorie. vt in primo expositum ē. hoies aūt consequunt ipaz multis motibz opationum qui merita dicunt̄. vñ etiam fm pōm brītudo ē pmium virtuosaz opationum. Ad. i. ergo dd. ꝙ opatio hois nō exigit̄ ad ꝓsecutionē brītudinis ꝓpter insufficientiā diuine brutis brificātis. sz vt seruet̄ ordo in rebz.

Ad. ij. dd. ꝙ primas creaturas statim deus pfectas p duxit absq aliq dispōe vel opatione creature pcedente. qz sic instituit prima individua spē ⁊ vt p ea natura ꝓpagaret̄ ad posteros. ⁊ silr qz p ꝓpm qui ē deus ⁊ nō brītudo erat ad alios deriuanda. fm illud apli ad Heb. ij. Qui multos filios in glām adduxerat statim a ꝓncipio sue cōceptionis absq aliq opatione meritoria pcedēte aīa ei⁹ fuit brā. sed hoc ē singulare in ipo. nā pueris baptizatis subuenit meritū xpi ad brītudinē ꝓsequendā. sz desint eis merita ꝓpria. eo ꝙ p baptismū sunt xpi mēbra effecti.

Ad. iij. dd. ꝙ apls loquit̄ de brītudine spei q habet̄ p gratiā iustificātē. q quidē nō dat̄ ꝓpter opa pcedētia. nō. n. hz rōnē termini motus vt brītudo. sed magis est principium motus quo ad beatitudinem tendit̄.

Ad octauū sic proceditur

Videt̄ ꝙ nō oēs appetāt brītudinē. nullus. n. pōt appetere qđ ignorat. cū bonū apphensum sit obiectū appetitus. vt dr in. iij. de aīa. sed multi nesciūt qđ sit brītudo. quod sicut Aug⁹. dicit. xiij. de tri. pz ex hoc ꝙ quidā posuerunt beatitudinē in voluptatibz corpis. q̄dā in virtute aīe. q̄dam in alijs rebz. nō ergo oēs brītudinē appetūt. Dre. cēntia brītudinis ē visio essentie diuine vt dictū ē. sz aliq opinant̄ hoc esse impossibile ꝙ deus p essentiā ab hoīe videat̄ vñ hoc nō appetūt. ergo nō oēs hoīes appetūt brītudinem

Dre. Aug⁹. dicit in. xiij. de tri. ꝙ brūs ē qui hz oīa que vult. ⁊ nihil male vult. sz nō oēs hoc volūt. q̄dam. n. male aliq volūt ⁊ tñ volūt illa se velle. nō ergo oēs volūt beatitudinē. Sz cōtra ē qđ Aug⁹. dic in. xiij. de tri. Si vnus dixisset oēs beati esse vultis miseri esse nō vultis. dixisset aliqđ qđ nullus in sua nō cognosceret volūtate. q̄libet ergo vult esse brūs. Rn. dd. ꝙ brītudo dupl'r pōt ꝓsiderari. Uno mō fm cōez rōnē brītudinis. ⁊ sic necesse ē ꝙ oīs hō beatitudinē velit. rō aūtē beatitudinis cōsistit ē vt sit bonū pfectū sicut dictū ē. cū aūt bonū sit obiectū voluntatis pfectū bonū ē alic⁹ ꝙ totaliter eius volūtati satis facit. vñ appetere brītudinē nihil aliud ē qz appetere vt volūtas satiet̄. qđ quilibet vult. Allio mō possumus loq̄ de brītudine fm spālem rōnē qz tū ad id in q̄ beatitudo ꝓsistit. ⁊ sic nō oēs cognoscūt beatitudinē. qz nesciūt cui rei cōsistit rō beatitudinis ꝓueniat. ⁊ p ꝓsequēs qz tū ad hoc nō oēs eā volūt. vñ pz rūsio ad pmū. Ad. ij. dd. ꝙ cū volūtas seq̄t apprehensionē intellectus seu rōis. sicut ꝓtingit ꝙ aliqđ ē idē fm rē. qđ tñ ē diuersum fm rōis ꝓsiderationē. ita contingit ꝙ aliqđ ē idē fm rē ⁊ tñ vno mō appetit̄ alio mō nō appetit̄. brītudo ergo pōt ꝓsiderari sub rōe finalis bni ⁊ pfecti q̄ est cōsistit rō beatitudinis. ⁊ sic naturaliter ⁊ ex necessitate volūtas in illud tēdit. vt dictum est. Pōt etiā ꝓsiderari fm alias spāles ꝓsiderationes vel ex pte ipius opationis. vel ex pte potētie opatiue. vel ex pte obiecti. ⁊ sic nō ex necessitate volūtas tēdit in ipam. Ad. iij. dd. ꝙ ista diffinitio beatitudinis quā q̄dā posuerūt. Beatus est qui hz oīa q̄ vult. vel cui oīa optata succedūt. q̄dā mō intellecta ē bona ⁊ sufficiēs. alio vo mō ē impfecta. Si. n. intelligatur simpl'r de oībz q̄ vult hō naturali appetitu. sic verū ē ꝙ qui hz oīa q̄ vult est beatus. nihil. n. satiat naturalē hominis appetitū nisi bonū pfectū qđ est beatitudo. Si vo intelligat̄ de his q̄ hō vult fm apphensionē rōis sic habere q̄dam q̄ hō vult nō ptinet ad beatitudinē. sed magis ad miseriā. in q̄tū hmōi habita impediūt hoiez ne habeat q̄tū qz vult naturaliter. sicut etiā rō accipit vt vera interdū q̄ impediūt a cognitione veritatis. ⁊ fm hāc ꝓsiderationē Aug⁹. addit ad pfectionē beatitudinis ꝙ nihil mali velit. q̄uis primū posset sufficere si recte intelligeret̄. i. beatus ē qui habet omnia que vult.

Questio. VI.

Via igitur ad beatitudinem

Ad beatitudinem p actus aliquos necesse ē puenire oportet consequenter de humanis actibz considerare vt sciamus quibus actibus pueniatur ad beatitudinem vel impediat̄ beatitudinis via. sed quia operatōes ⁊ actus circa singularia sunt. ideo omnis opatiua scia in particulari cōsideratōe pficitur. moralis igit̄ consideratio qz est humanoz actuum. primo quidem tradenda est in vniuersali. secdo vero in particulari. Circa vniuersalem autez considerationem humanoz actuum primo quidem considerandum occurrit de ipis actibus humanis. secūdo de principijs eoz. Humanoz autem actuum quidam sunt hominis ꝓpij. quidam sunt homini ⁊ alijs animalibz cōmunes. ⁊ quia beatitudo est ꝓprium hominis bonum. p pinquius se habent ad beatitudinem actus qui sunt proprij humani qz actus qui sunt homini aliqz animalibus communes. Primo ergo ꝓsiderandum ē de actibus qui sunt ꝓprij hoīs. Secundo de actibus qui sunt hoī aliqz animalibus cōmunes. qui dicunt̄ aīe passiones. Circa primum duo considerāda occurrūt. Primo de conditōe humanoz actuū. Secundo de distinctione eoz actuū. cū autem actus humani ꝓprie dicunt̄ qui sunt voluntarij eo ꝙ voluntas ē rōnalis appetitus qui ē ꝓprius hominis. oportet ꝓsiderare de actibus in q̄tum sunt voluntarij. Primo ergo ꝓsiderandū ē de volūtario ⁊ in volūtario. in cōmuni

Scdo de actibus qui sunt voluntarij. q̃si ab ipa volũtate eliciti vt immediate voluntatis exĩtes. Tertio d̃ actibus q̃ sunt voluntarij q̃si a volũtate impati. qui sunt ipius voluntatis mediãtibus alijs porẽtijs. Et q̃ actus voluntarij hñt q̃sdam circũstãtias ꝑm q̃s diiudicanť. Primo ꝙri de hãdum ẽ de voluntario ⁊ inuoluntario. ⁊ ꝙsequẽter de circumstãtijs ipoꝝ actuũ in quibus voluntariũ ⁊ inuoluntariũ inuenit. Circa primum q̃runť octo. Primo, vtꝝ in bũanis actibꝰ inueniať voluntariũ. Scdo vtꝝ inueniatur in aĩalibus bꝛutis. Tertio vtꝝ voluntariũ possit esse absq̃ omni actu. Quarto vtꝝ violẽtia voluntati possit inferri. Quinto vtꝝ violentia causet inuoluntariũ. Sexto vtꝝ metus causet inuoluntariũ. Septimo vtꝝ ꝓcupiscẽtia inuoluntarium causet. Octauo vtꝝ ignorãtia.

Ad primum sic ꝓceditur

Videť ꝙ in bũanis actibus nõ inueniať voluntariũ· voluntariũ .n. ẽ cuius principiũ est in ipo vt pꝛbꝫ Grego. nicenũ ⁊ Damaſ. ⁊ Aꝛesto. sed ꝓncipiũ bũanoꝝ actuũ non ẽ in ipo sed ẽ extra. nã appetitus bꝛis mouet ad agendum ab appetibili qđ est extra. qđ est sicut mouẽs nõ motum. vt dꝛ in. iij. de aĩa. ergo in bũanis actibus nõ inueniť voluntarium. ℞. pbs in. viij. phiť. ꝓbat ꝙ nõ inueniť in aĩalibus aliquis actus nouus qui nõ ꝓueniať ab alio motu exteriori. sed oẽs actus bꝛis sunt noui. nullus .n. actus bꝛis eternus ẽ. ergo principium omnium humanoꝝ actuũ ẽ ab extra. non igiť in eis inueniť voluntarium.

℞. qui voluntarie agit ꝙ se agere põt. sed hoc homi nõ ꝓuenit. dꝛ .n. Joh. xv. Sine me nihil poteſtis facere. ergo voluntarium in humanis actibus nõ inueniť. ℘ Sz cõtra est qđ dicit Damaſ. in. ij. li. ꝙ voluntariũ est actus q̃ est opario rõnalis. tales autẽ sunt actus bũani. ergo in actibus humanis inueniť voluntariũ. ℞n. dđ. ꝙ oportet in actibus bũanis voluntariũ esse. ad cuius euidẽtiã cõsiderãdum est ꝙ quorundã actuũ ꝓncipium ẽ in agente seu in eo qđ mouet. q̃rundam autẽ motuũ vel actuum ꝓncipium ẽ extra. cum .n. lapis mouet sursum. ꝓncipium huius motionis ẽ extra lapidẽ. sed cum mouet deorsum. principiũ huius motionis ẽ in ipo lapide. Eoꝝ autẽ q̃ a principio intrinseco mouenť. q̃dam mouẽt seipa· q̃dam autẽ nõ. cum .n. omne agens seu motum agat seu moueat ꝓpter finẽ. vt supꝛ habitũ ẽ. illa pfecte mouenť a principio intrinseco in quibꝰ ẽ aliq̃d intrinsecũ ꝓncipiũ. nõ solũ vt moueanť sed vt moueanť in finẽ. ad hoc autẽ ꝙ fiat aliq̃d ꝓpter finẽ requiritur cognitio finis aliq̃lis· qđcũq̃ igitur sic agit vel mouetur a ꝓncipio intrinseco qđ hꝫ aliquã noticiã finis. hꝫ in seipo principiũ sui actus nõ solũ vt agat sz etiã vt agat ꝓpter finẽ. qđ autẽ nullã noticiã finis hꝫ ⁊ si in eo sit principiũ actionis vel motus. nõ tñ eius qđ ẽ agere vel moueri ꝓpter finẽ ẽ principiũ in ipo. sz in alio a q̃ ei imprimiť principium sue motionis in finẽ. vñ hmõi nõ dicunť mouere seipa. sz ab alijs moueri. Que vo hñt noticiã finis dicunť seipa mouere. qꝛ in eis ẽ principiũ nõ solum vt agãt. sz etiã vt agãt ꝓpter finẽ. ⁊ hõ cum vtrunq̃ sit ab intrinseco principio. s. ꝙ agunt ⁊ ꝙ ꝓpter finẽ agũt. horum motus ⁊ actus dicunť voluntarij. hoc autẽ importat nomẽ voluntarij ꝙ motꝰ ⁊ actus sit a ꝓpria inclinatõe. ⁊ inde ẽ ꝙ voluntarium dꝛ esse ꝑm diffinitionẽ Aꝛ. ⁊ Grego. nicẽi. ⁊ Damaſ. nõ solum cꝰ principium ẽ intra. sed cum additione scie. vñ cum hõ maxie cognoscat finẽ sui opis ⁊ moueat seipm in eius actibꝰ maxie voluntariũ inueniť.

Ad. i. ergo dđ. ꝙ nõ oẽ principium ẽ principiũ primum. sz ergo de rõe voluntarij sit ꝙ principium eius sit intra. nõ tñ ẽ cõtra rõnẽ voluntarij ꝙ principium intrinsecum causeť vel moueať ab exteriori principio qꝛ nõ ẽ de rõe voluntarij ꝙ principium intrinsecum sit principiũ primũ. Sz tñ sciẽdũ ꝙ ꝓngit aliqđ principiũ moꝝ esse primũ in genere qđ tñ nõ ẽ primũ simpliť. sicut in genere alterabiliũ primũ alterãs ẽ corpus celeste. qđ tñ nõ ẽ primum mouẽs simpliť. sz mouetur motu locali a superiori moueñte. sic igiť principiũ intrinsecũ volũtarij actus qđ ẽ vis cognoscitiua ⁊ appetitiua ẽ principium in genere appetitiui motus q̃ꝫ mouetur ab aliq̃ exteriori ꝑm alias spẽs motus. ℘ Ad. ij. dđ. ꝙ motus aĩalis nouus ꝓuenit q̃dẽ ab aliq̃ exteriori motu q̃ꝫtũ ad duo. Uno mõ inq̃ꝫtũ ꝓmotum exteriorẽ pñtatur sensui aĩal aliqđ sensibile. qđ apprehensum mouet appetitũ. sicut leo videns ceruũ ꝙ eius motum appropinquãtẽ incipit moueri ad ipsum. Alio mõ inq̃ꝫtum ꝙ exteriorẽ motũ incipit aliq̃liter immutari naturali immutatione corpus aĩalis. puta ꝙ frigus vel caloꝛẽ. corpoꝛe autẽ immutato ꝙ motũ exterioris corpis. immutatur etiã ꝙ accidẽs appetitus sensitiuus q̃ ẽ actus organi corpoꝛei. sicut cum ex aliq̃ alteratione corpis ꝓmouetur appetitꝰ ad ꝓcupiscentiã alicꝰ rei. sed hoc non ẽ contra rõnẽ voluntarij vt dictũ est. hmõi .n. motiones ab exteriori principio sunt alterius generis. ℘ Ad. iij. dđ. ꝙ ds mouet hoiez ad agẽdum. non solum sicut ꝓponẽs sensui appetibile vel sicut immutãs corpus. sed etiã sicut mouẽs ipsam voluntatẽ. qꝛ omnis motus tã voluntaris q̃ꝫ naturę ab eo ꝓcedit sicut a primo mouente. ⁊ sicut non ẽ contra rationẽ naturę ꝙ motus nature sit a deo sicut a primo mouẽte inq̃ꝫtum natura est quoddam instrumẽtum dei mouẽtis. ita non est contra rationem actus voluntarij ꝙ sit a deo inq̃ꝫtum voluntas a deo mouetur. est tñ communiť de ratione naturalis ⁊ voluntarij motus ꝙ sint a pricipio intrinseco.

Ad secundũ sic procediť.

Videť ꝙ voluntarium non sit in bꝛutis aĩalibꝰ. voluntarium .n. a voluntate dꝛ. voluntas autẽ cum sit in ratione. vt dꝛ in. iij. de aĩa. non potest esse in bꝛutis aĩmalibꝰ. ergo neq̃ voluntarium eis inueniť. ℘ Dre. ꝑm hoc ꝙ actꝰ humani sunt voluntarij homo dꝛ esse dñs suoꝝ actuum. sed bꝛuta aĩalia non hñt dñium sui actus. non .n. agunt sz magis aguntur. vt Damasc. dicit, ergo in bꝛutis aĩalibꝰ non ẽ voluntarium. ℘ Dre. Damaſ. dicit ꝙ actus voluntarios seq̃tur laus vel vituperium. sed actibus bꝛutoꝝ animalium non debetur neq̃ laus neq̃ vituperium. ergo in eis non ẽ voluntarium ℘ Sed contra est qđ dicꝫ pbs in iij. ethi. ꝙ pueri ⁊ bꝛuta animalia communicãt voluntario. ⁊ idẽ dicunt Grego. nicenus ⁊ Damasc. ℞n. dđ. ꝙ sicut dictum est. ad rationẽ voluntarij requiritur ꝙ principium actus sit intra cum aliq̃ cognitione finis. Est autem duplex cognitio finis. pfecta. s. ⁊ imꝑfecta. Perfecta q̃dem finis cognitio est qñ nõ solum apprehenditur res q̃ ẽ finis. sed etiam cognoscitur ratio finis ⁊ ꝓportio eius qđ ordinatur ad finẽ ipm. ⁊ talis cognitio finis competit soli rõnali nature. Imperfecta autem cognitio finis ẽ q̃ in sola finis apprehensione consistit sine hoc ꝙ cognoscatur ratio finis ⁊ ꝓportio actus ad finem. ⁊ talis cognitio finis repitur in bꝛutis animalibus per sensum ⁊ estimationẽ naturalem· pfectã igitur cognitionẽ finis seq̃tur voluntarium ꝑm rõnẽ pfectã. puta. s. apprehẽso fine aliq̃s põt deliberans de fine ⁊ de his q̃ sunt ad finẽ moueri in finẽ vel nõ moueri· imꝑfectã autẽ rationẽ finis seq̃tur voluntariũ ꝑm rõnẽ

impfectã.put.ſ.apprehendẽs finẽ nõ deliberat.ſed ſubito mouet in ipm.vñ ſoli rõnali creature ꝓpetit voluntariuz ſm rõnẽ ꝓfectã.ſz ſm rõnẽ impfectã ꝓpetit etiã brutis.

Ad.i.dõ.ꝙ voluntas noiat rõnalẽ appetitũ.ꝛ nõ nõ põt eſſe in his q̃ rõe carẽt.volũtarium autẽ denoiatiue dr a voluntate.ꝛ põt trahi ad ea in q̃bus ẽ aliq̃ pricipatio volũtatis ſm aliquã conuenietiã ad volũtatẽ.ꝛ hoc mõ volũtarium attribuit aĩalibus brutis ingẽtum.ſ.ꝓ cognitionem aliquã mouent in finez.

Ad.ij.dõ.ꝙ ex hoc ptingit ꝙ hõ eſt dñs ſui actus ꝙ bz deliberationẽ de ſuis actibꝫ. ex hoc.n.ꝙ rõ deliberãs ſe bz ad oppoſita volũtas in vtroq̃ põt.ſz ſm hoc voluntarium nõ ẽ in brutis aĩalibus vt dictum ẽ.

Ad.iij.dõ.ꝙ laus ꝛ vituperiũ ꝙſequũt actum voluntarium ſm perfectam voluntarij rationem.qualis non inuenitur in brutis.

Ad tertiũ ſic ꝓcꝺitur

Videt ꝙ volũtarium nõ poſſit eſſe ſine actu.voluntariũ em dr qđ ẽ a volũtate.ſz nihil põt eſſe a volũtate niſi ꝓ aliquẽ actũ ad minus ipius volũtatis.ergo voluntariũ non põt eſſe ſine actu.

Dre.ſicut ꝓ actũ volũtatis dr aliqs velle.ita ceſſante actu volũtatis dr nõ velle.ſz nõ velle involuntariũ cauſat qđ opponit volũtario.ergo voluntariũ nõ põt eſſe actu voluntatis ceſſante.

Dre.de rõe volũtarij ẽ cognitio.vt dictum ẽ ſz cognitio ẽ ꝓ aliquẽ actum.ergo voluntariũ nõ põt eſſe abſq̃ aliq̃ actu.

Sz contra illud cuius dñi ſumus dr eſſe voluntariũ.ſz nos dñi ſumus eius qđ ẽ agere ꝛ nõ agere.velle ꝛ nõ velle.ergo ſiẽ agere ꝛ velle ẽ voluntariũ.ita ꝛ nõ agere ꝛ non velle.

Rñ.dõ.ꝙ voluntariũ dr qđ ẽ a voluntate.ab aliq̃ autez dr eſſe aliqđ dupliciter.Uno mõ directe.qđ.ſ.ꝓcedit ab aliq̃ ingẽtum ẽ agẽs.ſiẽ calefactio a calore.Alio mõ indirecte ex hoc ipo ꝙ nõ agit.ſicut ſubmerſio nauis dr eſſe a gubernatore ingẽtum deſiſtit a gubernãdo.Sz ſciẽdum ꝙ non ſp id qđ ſequit ad defectũ actionis reducit ſicut in cãm in agẽs ex eo ꝙ nõ agit.ſz ſolum tunc cum põt ꝛ dz agere.ſi em gubernator nõ poſſit nauẽ dirigere vel nõ eſſet ei commiſſa gubernatio nauis nõ imputaret ei nauis ſubmerſio q̃ ꝓ abũtiã gubernatoris ꝓcederet.qz igit voluntas volendo ꝛ agẽdo põt impedire hoc qđ ẽ nõ velle ꝛ non agere.ꝛ aliq̃n dz hoc qđ ẽ nõ velle.ꝛ non agere.imputatur ei quaſi ab ipa exiſtẽs.ꝛ ſic voluntariũ põt eſſe abſq̃ actu.qñz quidem abſq̃ actu exteriori cũ actu interiori.ſiẽ cũ vult non agere.aliq̃n autẽ ꝛ abſq̃ actu interiori.ſicut cum nõ vult

Ad.i.ergo dõ.ꝙ voluntariũ dr nõ ſolum cđ ꝓcedit a voluntate directe ſicut ab agente.ſz etiã qđ ẽ ab ea indirecte ſicut a fine agẽte.

Ad.ij.dõ.ꝙ non velle dr dupliciter. Uno modo ꝓ ſumitur in vi vnis dictionis ſm ꝙ ẽ infinitum hꝫ ſibi nolo.vñ ſiẽ cum dico.nolo legere.ſenſus eſt volo non legere.ita hoc qđ ẽ nõ velle legere ſignificat velle non legere.ꝛ ſic non velle erat in voluntarium.Alio mõ ſumitur in vi oionis.ꝛ tunc nõ affirmatur actus voluntatis.ꝛ hmõi non velle nõ cãt in voluntarium.

Ad.iij.dõ ꝙ eo mõ redꝛitur ad voluntarium actꝫ cognitionis ſicut ꝛ actus volũtatis vt.ſ.ſit ĩ ptãte alicꝫ conſiderare ꝛ velle ꝛ agere.ꝛ tunc ſiẽ non velle ꝛ non agere cum tpus fuerit eſt voluntarium.ita etiã non conſiderare.

Ad quartũ ſic ꝓcꝺitur.

Videtur ꝙ voluntati poſſit violẽtia inferri.vnumq̃q̃z.n poteſt cogi a potẽtiori.ſz aliqđ ẽ humane voluntati potentius.ſ.deus.ergo ſaltẽ ab eo cogi põt.

Dre.oẽ paſſiuũ cogitur a ſuo actiuo qñ ĩmutatur ab eo.ſz voluntas eſt vis paſſiua.ẽ.n.motẽs motũ.vt dr in.iij.de aĩa.cũ ergo aliq̃n moueatur a ſuo actiuo videtur ꝙ aliq̃n cogatur.

Dre.motus violẽtus ẽ q̃ ẽ contra naturã.ſz motus volũtatis aliq̃n ẽ ꝑ naturã.vt ꝓz đ motu volũtatis ad peccãdũ qui ẽ contra naturam.vt Damaſ.dicit.ergo motus volũtatis põt eſſe coactus.

Sz cõtra ẽ qđ Aug⁹.dicit in.v. de ci.dei.ꝙ ſi aliq̃d ſit voluntarie nõ fit ex neceſſitate.omne aũt coactũ fit ex neceſſitate.ergo qđ fit ex volũtate nõ põt eſſe coactũ.ergo volũtas non põt cogi ad agẽdum.

Rñ.dõ.ꝙ dupliciter ẽ actus voluntatis.Unus qdem q̃ eſt eius ĩmediate velut ab ipa elicitus.ſ. velle.Alius qui eſt actus volũtatis a volũtate impatus ꝛ mediãte alia potentia exercitus vt ambulare ꝛ loq̃.qui a volũtate impantur mediãte potẽtia motiua.q̃tum igitur ad actus a volũtate impatos voluntas violentiã pati poteſt inq̃tum ꝓ violentiã exteriora mẽbra impediri põt ne impium voluntatis exeq̃ntur.ſz q̃tum ad ipm ꝓprium actuz voluntatis nõ põt ei violẽtia inferri.ꝛ hꝫ eſt rõ.qz actus voluntatis nihil ẽ aliud q̃ inclinatio q̃dã ꝓcedẽs ab interiori principio cognoſcẽte.ſiẽ appetitus naturalis ẽ q̃dã inclinatio ab interiori principio ꝛ ſine cognitione.qđ aũt ẽ coactũ vel violentũ ẽ ab exteriori principio.vñ contra rõnẽ idius actus voluntatis ẽ ꝙ ſit coactus vel violẽtus.ſicut etiã ẽ ꝑ rõnẽ naturalis inclinationis vel motus lapidis ꝙ feratr ſurſuz põt.n.lapis ꝓ violẽtiã ferri ſurſum.ſz ꝙ iſte motus violẽtus ſit ex eius naturali inclinatione eſſe nõ põt.ſi.r etiam põt homo ꝓ violẽtiã trahi.ſz ꝙ hoc ſit ex eius voluntate repugnat rõi violẽtie.

Ad.i.ergo dõ.ꝙ ds q̃ ẽ potẽtior q̃q̃z voluntas hũana.põt voluntatẽ mouere ſm id ꝓuerbium ꝓuerb.xxi.Cor regum in manu dei ẽ.ꝛ q̃cumq̃z voluerit vertet illud.ſz ſi hoc eſſet ꝓ violẽtiã iã non eſſet cum actu voluntatis.nec ipa voluntas moueret.ſz aliqđ ꝑ voluntatẽ.

Ad.ij.dõ.ꝙ non ſp ẽ motus violẽtus q̃n paſſiuũ immutatr a ſuo actiuo.ſz q̃n hoc fit contra interiorẽ inclinationẽ paſſiui.alioquin oĩs alterationes ꝛ generatões ſimpliciũ corpoꝝ eſſent innaturales ꝛ violẽte.ſunt aũt naturales ꝓpter naturalẽ aptitudinẽ interiorem materie vel ſubiecti ad talẽ diſpõez.ꝛ ſi.r q̃n voluntas mouet ab appetibili ſm ꝓpriã inclinationẽ non ẽ motꝰ violentus ſz voluntarius.

Ad.iij.dõ.ꝙ id in qđ voluntas tẽdit peccando ꝛ ſi ſit malum ꝛ ꝓtra rõnalem naturã ſm rei veritatẽ.apprehendit tñ vt bonum conueniens hoĩ ſm aliquã delectationẽ ſenſus vel ſm aliquẽ habitum corruptum.

Ad quintũ ſic ꝓcꝺit.

Videt ꝙ violentia non cauſet in voluntarium.voluntarium.n.ꝛ tn voluntariũ ſm voluntatem dñi.ſz voluntati violentia inferri non põt vt oñſum ẽ.ergo violẽtia in voluntarium cãre non põt.

Dre.id qđ ẽ in voluntariũ ẽ cum triſticia.vt Damaſ.ꝛ pbs dicunt.ſz aliq̃n patitur aliquis violentiam nec tñ indetriſtatr.ergo violentia nõ cãt in voluntarium.

Dre.id qđ eſt a voluntate non põt eẽ in voluntarium.ſz aliq̃ violenta ſunt a voluntate.ſiẽ cum aliquis cum corpe graui ſurſum aſcendit.ꝛ ſiẽ cum aliqs inflectit mẽbra contra naturalẽ corꝝ flexibilitatẽ.ergo violentia non cãt in voluntariũ.

Sz contra ẽ qđ pbs ꝛ Damaſ.dicunt.ꝙ aliquid ẽ in voluntariũ ꝑ violẽtiã.

Rñ.dõ.ꝙ violẽtia directe opponit volũtario ſiẽ etiã ꝛ naturali.cõe ẽ.n.volũtario ꝛ naturali ꝙ vtrũq̃z ſit a ꝓncipio intrinſeco.violentũ aũt ẽ a principio extrinſeco.ꝛ ꝓpter hoc ſiẽ in rebꝫ q̃ cognitõe carẽt violẽtia aliquid facit ꝑ naturam.

ita in rebꝰ cognoscẽtibꝰ facit aliquid esse cõtra voluntatẽ qꝺ̃ aũt ẽ contra naturã ꝺr esse innaturale. ⁊ sil'r qꝺ̃ ẽ contra voluntatẽ ꝺr esse inuoluntariũ. vñ violẽtia inuoluntariũ cãt ¶ Ad.i. ergo ꝺ̃. qꝫ inuoluntariũ voluntario opponit. dictũ est aũt supra qꝫ voluntariũ ꝺr nõ solũ actus q̃ ẽ immediate ipius voluntatis. ſz etiã actus a volũtate imperatus. q̃ntum igit ad actũ qui ẽ immediate ipius volũtatis vt supra dictũ ẽ. violẽtia inferri nõ põt vñ talẽ actũ violentia inuoluntariũ facere nõ põt. ſz q̃ntum ad actum imperatũ voluntas põt pati violentiã. ⁊ q̃ntum ad hũc actum violentia inuoluntariũ facit. ¶ Ad.ij. ꝺ̃. qꝫ sicut naturale ꝺr qꝺ̃ est ꝑm inclinationẽ nature. ita voluntarium ꝺr qꝺ̃ est ꝑm inclinationẽ voluntatis. ꝺr aũt aliq̃d naturale dupl'r. Uno mõ qr est a natura sicut a principio actiõ sicut calefacere est naturale igni. Allio mõ ꝑm principium passiuũ qr. ſ. est innata inclinatio ad recipiendũ actionẽ a principio extrinseco. sicut motus celi ꝺr esse naturalis ꝓpter aptitudinẽ naturalẽ celestis corꝓis ad talem motũ. ſz mouens sit voluntariũ. Et sil'r volũtarium põt aliq̃d dici dupl'r. Uno mõ secũm actionẽ. puta cũ aliq̃s aliq̃d vult agere. Allio mõ secũm passionẽ. ſ. cum aliquis vult pati ab alio. ⁊ñ cum actio inferꝝ ab aliq̃ exteriori manẽte in eo q̃ patiꝝ volũtate patiendi. nõ est simpl'r violentũ. qr ſz ille qui patiꝝ nõ ꝓferat agẽdo ꝓfert tñ volẽdo pati. vñ nõ põt dici inuoluntariũ. ¶ Ad.iij. ꝺ̃. qꝫ sicut pbs dicit in. viij. phi. motus aiaľ q̃ in seipsum mouet aiaľ contra naturalẽ inclinationẽ corꝓis. ⁊ si ñ sit naturaľ corꝓi. est tñ q̃dãmõ naturalis aiali cui naturale est qꝫ secũm appetitũ moueaꝝ. ⁊ iõ hoc ñ est violẽtum simpl'r ſz secũm qꝺ̃. ⁊ sil'r est ꝺ̃. qꝫ cũ aliq̃s inflectit mẽbra contra naturalẽ dispõez. hoc. n. est violẽtum secũm quid. ſ. q̃ntum ad membrum ꝑticulare. ñ tñ simpl'r q̃ntum ad ipsum hoiem.

Ad sextum sic ꝓcediꝝ.

Uidetꝝ qꝫ metus causet inuoluntariũ simpl'r. sicut. n. violẽtia est respectus eius qꝺ̃ ꝓtriariꝝ ꝑtialiꝝ volũtari. ita metus ẽ respectu futuri mali qꝺ̃ repugnat volũtati. ſz violentia cãt inuoluntariũ simpl'r. ergo ⁊ metus inuoluntarium simpl'r cãt. ¶ Ꝑre. qꝺ̃ ẽ secũm se tale quoliber additum remanet tale. sicut qꝺ̃ secũm se est calidũ. cuicũq̃ ꝓiũgatur nihilominus ẽ calidũ ipso manẽte. ſz illud qꝺ̃ ꝑ metũ agit ꝑm se est inuoluntariũ. ergo etiã adueniẽte metu est inuoluntariũ. ¶ Ꝑre. qꝺ̃ sub ꝓditõe est tale secũm qꝺ est tale. qꝺ̃ aũt absq̃ ꝓditõe ẽ tale simpl'r ẽ tale. sicut qꝺ̃ ẽ necessariũ ex ꝓditõe est necessariũ secũm qꝺ. qꝺ̃ aũt ẽ necessarium absolute ẽ necessariũ simpl'r. ſz id qꝺ̃ ꝑ metũ agit ẽ inuoluntariũ absolute. ñ est ãt voluntariũ nisi sub ꝓditione. ſ. vt vitet malũ qꝺ̃ timet. ergo id quod ꝑ metum agit est simpl'r inuoluntariũ. ¶ Sꝫ ꝓtra ẽ qꝺ̃ Greg. nicenus dicit ⁊ etiã pbs. qꝫ hmõi q̃ ꝑ metuꝝ agunt sunt magis voluntaria q̃ꝫ inuoluntaria. ¶ Rñ. ꝺ̃. qꝫ sicut pbs dicit i. iij. ethi. ⁊ idẽ dicit Greg. nicenus in li. suo de hoie. hmõi q̃ ꝑ metũ agunt mixta sunt ex voluntario ⁊ inuoluntario. id est qꝺ̃ ꝑ metum agit in se ꝓsideratũ ñ est voluntariũ. sed fit voluntariũ in casu. ſ. ad vitãdum maluꝝ qꝺ̃ timet. sed si q̃s recte ꝓsideret magis sunt hmõi voluntaria q̃ꝫ inuoluntaria. sunt. n. voluntaria simpl'r. inuoluntaria ãt ꝑm qꝺ. vnumq̃ꝺq̃ꝫ n. simpl'r esse ꝺr secũm qꝫ est in actu. secũm ãt qꝫ est in sola apprehensione ñ est simpl'r ſz secũm qꝺ. hoc ãt qꝺ̃ ꝑ metũ agit ꝑm hoc est in actu secũm qꝫ fit. cũ. n. actus in singularibꝰ sint. singulare ãt inq̃ntum hmõi est hic ⁊ nunc. secũm hoc id qꝺ̃ fit ẽ in actu ꝑm qꝫ hic ẽ ⁊ nunc ⁊ sub aliis ꝓditionibꝰ individualibꝰ. sic ãt hoc qꝺ̃ fit ꝑ metuꝝ est voluntariũ. inq̃ntum. ſ. est hic ⁊ nũc. put ſ. in hoc cãu ẽ impediriũ maioris mali qꝺ̃ timebaꝝ. sicut ꝓiectio mercium in mare fit voluntariũ tpe tẽpestatis. ꝓpter timorẽ ꝓiculi. vñ manifestum ẽ qꝫ simpl'r voluntariũ est. vñ ⁊ ꝓpetit ei rõ voluntarij. qr principium eius ẽ intra. ſz qꝫ accipiatur id qꝺ̃ ꝑ metũ fit. vt extra hũc casum exñs. put repugnat voluntati. hoc ñ est nisi secũm rõnẽ tñ. ⁊ iõ est inuolũtarium secũm qꝺ. i. put ꝓsideraꝝ extra hũc casum exñs.

Ad. i. ergo ꝺ̃. qꝫ ea q̃ agunt ꝑ metũ ⁊ ꝑ vim ñ solũ ꝺr ñ ꝑm pñs ⁊ futuꝝ ſz etiã ꝑm hoc qꝫ in eo qꝺ̃ agit ꝑ vim voluntas ñ ꝓsentit. ſz oĩo est contra motũ volũtatis. ſz id qꝺ̃ ꝑ metũ agit fit voluntariũ. iõ qr motus volũtatis ferꝝ in id ſz ñ ꝓpter seipm. sed ꝓpter aliud. ſ. ad repellẽdum malũ qꝺ̃ timet. sufficit. n. ad rõnem voluntarij qꝫ sit ꝓpter aliud volũtarium. volũtarium. n. est nõ solum qꝺ̃ ꝓpter seipm volumus vt finem. sed etiam qꝺ̃ ꝓpter aliud volumus vt ꝓpter finem. ꝓz ergo qꝫ in eo qꝺ̃ ꝑ vim agit voluntas interiꝰ nihil agit. ⁊ iõ vt Greg. nicenus dicit. ad excludendum ea q̃ ꝑ metum agunt in diffinitõe violenti. ñ solum ꝺr violẽtum est cui ꝓintipium est extra. sed addit nil conferente vim passo qr ad id qꝺ̃ agit ꝑ metum voluntas rimentis aliq̃d confert. ¶ Ad. ij. ꝺ̃. qꝫ ea q̃ absolute dicũt quolibet addito remanent talia. sicut calidum ⁊ album. ſz ea q̃ relatiue dicunt variant ꝑm oppationẽ ad diuersa. qꝺ̃ essi est magnũ compatum huic est puũ compatum alteri. Uoluntarium ãt ꝺr aliquid ñ solum ꝓpter se q̃ absolute. sed etiã ꝓpter aliud q̃ relatiue. ⁊ iõ nihil ꝓhibet aliq̃d qꝺ̃ de se nõ esset voluntariũ alteri compatũ fieri voluntariũ ꝑ compatõez ad aliud. ¶ Ad. iij. ꝺ̃. qꝫ illud quod ꝑ metũ agit absq̃ conditõe est voluntarium. i. ꝑm qꝫ actu agit. sed inuoluntariũ est sub conditõe. i. si taľ metus non immineret. vñ ꝑm illam rationem magis potest concludi oppositum.

Ad septimuꝝ sic ꝓceditur

Uidetꝝ qꝫ concupiscentia causet inuoluntariũ. sicut. n. metus est q̃dam passio. ita ⁊ concupiscẽtia. ſz metus cãt q̃dã mõ inuoluntariũ. ergo etiã concupiscentia. ¶ Ꝑre. sicut ꝑ timorẽ timidus agit ꝺ id qꝺ̃ ꝓponebat. ita icontinẽs ꝓpter concupiaꝝ. ſz timor aliquo mõ cãt inuoluntariũ. ergo ⁊ concupia. ¶ Ꝑre. ad voluntariũ requirit cognitio. sed concupia corrũpit cognitionẽ. dicit. n. pbs in. vi. ethi. qꝫ delectatio siue concupia delectatõis corrũpit estimatiõnem prudentie. ergo concupia cãt inuoluntariũ. ¶ Sꝫ contra est qꝺ̃ Damas. dicit. Inuoluntarium est misericordia vel indulgentia dignum ⁊ cũ tristicia agit. sed neutꝝ horꝝ competit ei qꝺ̃ ꝓconcupiaꝝ agit. ergo cõcupia nõ cãt inuoluntariũ. ¶ Rñ. ꝺ̃. qꝫ ꝓcupia nõ cãt inuoluntarium sed magis facit aliquid voluntariũ. ꝺr. n. aliq̃ꝺ voluntarium ex eo qꝫ voluntas in id ferꝝ. ꝓcupiaꝝ ãt voluntas inclinaꝝ ad volendum id qꝺ̃ ꝓcupiscit. ⁊ iõ ꝓcupia magis facit ad hoc qꝫ aliq̃d sit voluntarium q̃ꝫ qꝫ sit inuolũtariũ ¶ Ad. i. ergo ꝺ̃. qꝫ timor est de malo. ꝓcupia ãt respicit bonum. malum ãt ꝑm se ꝺriaꝝ voluntati. sed bonũ est voluntati ꝓsonum. vñ magis se hꝫ timor ad causandum inuoluntarium q̃ꝫ ꝓcupia. ¶ Ad. ij. ꝺ̃. qꝫ in eo qui ꝑ metuꝝ aliquid agit manet repugnãtia voluntatis ad id qꝺ̃ agit ꝑm qꝫ in se consideraꝝ. sed in eo qui agit aliq̃ꝺ ꝑ ꝓcupiam sic est incontinẽs. non manet prior voluntas q̃ repudiabat illud quod concupiscit sed mutaꝝ ad volẽdum id qꝺ̃ prius repudiabat. ⁊ iõ qꝺ̃ ꝑ metũ agit q̃dãmõ est inuolũ

tarium. sed qđ p̄ ꝯcupiaz agit nullo mō. nā in cōtinēs concupiscētie agit contra id qđ p̄rius ꝓponebat. non āt cōtra id qđ nūc vult. sz timidus agit ꝑ id qđ etiā nūc ſm se vult

Ad iij. dđ. q̄ si ꝯcupia totaliť cognitionē auferret. sic ꝯtingit in illis qui ꝓpter ꝯcupiaz fiūt amentes. seq̄reť q̄ ꝯcupia voluntariū tolleret. nec tū ꝓprie esset ibi involuntariū. cz in his q̄ vsum rōis nō hūt. neq̄ volūtariū ē neq̄ involūtariū. sed q̄nq̄ in his q̄ p̄ ꝯcupiaz agunť nōstro modo tolliť cognitio. cz nō tolliť ptās cognoscendi. sed solū consideratio actual'in ꝑticulari agibili. z tū incipim ē voluntariū ſm q̄ voluntarium dz quod est in ptāte volentis. vt nō agere z nō velle. sil'r aūt z nō ꝯsiderare. pōt. n. voluntas passioni resistere. vt infra dicet.

Ad octauū sic proceditur

Videť q̄ ignorātia nō causet inuoluntariū. inuoluntariū em̄ veniam meretur. vt Damas. dic. sed interdum quod p̄ ignorantiam agit veniam nō meret. ſm illud. i. ad Corinthi. xiij. Si quis ignorat ignorabit. ergo ignorantia non causat inuoluntarium. ¶ Pre. omne pctm̄ est cum ignorantia. ſm illud ¶ Prouerbio. xiij. Erāt qui opant malū. si igit ignorantia inuoluntarium causet. sequeť q̄ omne pctm̄ esset inuoluntarium. quod est contra Aug. dicentē q̄ omne pctm̄ est voluntarium. ¶ Pre. inuoluntariū cū tristicia est. vt Damas. dicit. sed quedam ignorāter agūtur z sine tristicia. puta si aliq̄s occidit hostem quem q̄rit occidere putans occidere ceruum. ergo ignorantia nō causat inuoluntarium. ¶ Sed contra est quod Damas. z pl̄s dicūt. q̄ inuoluntarium q̄dā est p̄ ignorantiam.

Rñ. dđ. q̄ ignorātia habet causare inuoluntariū ea rōne. qz priuat cognitionem que ꝓrigit ad voluntarium. vt supra dictum est. non tū q̄libet ignorātia hmōi cognitionem priuat. z ideo sciendū q̄ ignorātia tripl'r se hz ad actum voluntatis. vno mō ꝯcomitanter. alio mō ꝯsequēter. tertio mō aſſecedenter. Concomitāter quidē q̄n ignorātia est de eo qđ agit. tū etiā si scirēť nihilominus ageret tūc. n. ignorātia nō inducit ad volendū vt hoc fiat. sed accidit sil' esse aliq̄d factū z ignoratū. sic in exēplo posito. s. cū aliquis vellet q̄dē occidere hostē. sed ignorans occidit eū putās occidere ceruū. z talis ignorātia nō facit inuoluntariū. vt pl̄s dic. qz nō cāt aliquid qđ sit repugnās voluntati. sed facit nō voluntariū. qz nō pōt esse actu volitū qđ ignoratū ē. Consequēter āt se hz ignorātia ad voluntatē in q̄ntū ipa ignorātia est volūtaria. z hoc ꝓtigit dupl'r sc̄m duos modos volūtarij supra positos. Uno mō. qz actus volūtatis ferť in ignorantiā. sic cū aliq̄s ignorare vult vel vt excusatiōez pcti habeat vel vt nō retrahaťa peccādo. ſm illud Job. xxj. Sciam viaz tuaz nolumus. z hec dz ignorantia affectata. Alio mō dz ignorātia voluntaria eius qđ quis pōt scire z dz. sic. n. nō agere z nō velle voluntarium dz. vt supra dictū est. hoc igit mō dz ignorātia siue cū aliquis actu nō ꝯsiderat qđ ꝯsiderare pōt z dz. que ē ignorātia male electionis vel ex passione vel ex hītu ꝓueniēs. sive cū aliquis noticiā quā dz hre nō curat acquirere. z ſm hunc modū ignorātia vl'ium iuris q̄ qs scire tenet volūtaria dz. qi p̄ negligētiā ꝓueniēs. cū aūt ipa ignorātia sit voluntaria aliq̄ istoz mōz non pōt cāre simpl'r inuoluntariū. causat tū sc̄m q̄d inuoluntariū inq̄tū p̄cedit motum volūtatis ad aliquid agendū qui non esset scia pnte Alicedēter aūt se hz ad voluntatē ignorātia q̄n non ē voluntaria z tū ē cā volendi qđ non vellet alias. sic cū aliq̄s bō ignorat aliquā circunstātiā actus quā nō renebaťa sci

re. z et hoc aliquid agit qđ nō faceret si sc̄ret. puta cū aliquis diligētia adhibita nesciēs aliquē trāsire p̄ viā p̄jcit sagittā q̄ interficit trāseuntē. z tal'ignorātia cāt in uoluntariū simpl'r. Et p̄ hoc pz rñsio ad obiecta. nā prima tō ꝓcedit de ignorātia eoz q̄ quis tenet scire. sc̄da āt de ignorantia electiōis. q̄ quodāmō est volūtaria. vt dictum ē. tertia vo de ignorātia q̄ ꝯcomitāter se habet ad voluntatem

Questio. VII.

Deinde considerandum

dum est de circūstātijs hūanoz actuū. Et circa hoc q̄runť q̄tuor. ¶ Primo quid sit circūstātia. Sc̄do vtr circunstātie sint circa hūanos actus attendende a theologo. Tertio quot sunt circunstantie. Quarto q̄ sunt in eis principaliores.

Ad primum sic proceditur

Videť q̄ circūstātia non sit accūs actus hūani. Dic. n. Tullius in rhetoricis q̄ circunstātia ē p̄ quā argumentationi auctoritatē z firmamentū adiungit oīō. sed oīō dat firmamentū argumētationi p̄cipue ab his q̄ sunt de substātia rei. vt diffinitio. genus z spēs. z alia hmōi. a quibus etiā Tullius oratorē argumētari docet. ergo circunstātia non est accūs hūani actus. ¶ Pre. accūtis p̄riū ē inesse quod aūt circumstat nō inest. sed magis ē extra. ergo circūstātie non sunt accūtia hūanoz actuū. ¶ Pre. accūtis nō est accūs. sed ipi hūani actus sunt q̄dā accūtia. non ergo circumstātie sunt accūtia actuū. ¶ Sed contra. p̄ticulares ꝯditiōes cuiuslibet rei singularis dicunť accūtia individuātia ipm. sed pl̄s in. iij. ethi. circūstātias noīat ꝑticularia. i. ꝑticl'ares singulorū actuū ꝯditiōes. q̄ circumstātie sunt accūtia idiuiduātia hūanoz actuū. ¶ Rñ. dđ. q̄ qz noīa ſm pl̄m sunt signa intellectuū. necesse est q̄ ſm p̄cessum intellectiue cognitōis sit etiā noīationis ꝓcessus. ꝓcedit aūt nr̄a cognitio intellectualis a notioribus ad minus nota. vnde apud nos a notioribus noīa trāsferunť ad significādum res minus notas. z inde ē q̄ sicut dz in. x. metaphi. ab his q̄ sunt sc̄m locū. ꝓcessit nomē distātie ad oīa ꝑtia. z sil'r noibus ꝑtinentibus ad motū localem vtimur ad significādum alios motus. eo q̄ corpa q̄ loco circumscribunť sunt maxime nobis nota. z inde ē q̄ nomē circumstantie ab his q̄ in loco sunt deriuatť ad actus humanos. dz aūt in localibus aliquid circumstare qđ est quidē extrinsecum a re. tū attingit ipam vel appropinquat ei sc̄m locum. z ideo q̄cunq̄ ꝯditiōes sunt extra substātiā actus z tū attingūt aliq̄ modo actum humanū circumstātie dicunť. qđ aūt est extra substantiam rei ad rē ipam ꝑtinens accūs eius dz. vñ circumstātie actuū humanoz accūtia eoz dicenda sunt. ¶ Ad. i. ergo dđ. q̄ oīō quidē dat firmamentū argumentationi. primo ex substātia actus. sc̄dario vo ex his q̄ circumstāt actum. sicut primo accusabilis reddit aliq̄s ex hoc q̄ homicidium fecit. sc̄dario vero ex hoc q̄ dolo fecit vel ꝓpter lucr̄ vel in tp̄e vel in loco sacro. aut aliq̄d hmōi. z ideo signāter dicit q̄ p̄ circumstantiā oīō argumentationi firmamentū adiūgit q̄i sc̄dario. ¶ Ad. ij. dđ. q̄ aliquid dz accūs alicuius dupl'r. Uno mō. qz ineſt ei. sic album dz accūs soztis. Alio mō. qz est simul cū eo in eodē subiecto. sicut dz q̄ album accidit musico inq̄tum conuenit̄ z quodāmō se contingūt in vno subiecto. z p̄ hunc modū dicunť circūstātie accidentia actuū. ¶ Ad. iij. dđ. q̄ sicut dictū est accūs dz accūti accidere ꝓpter ꝓueniētiā in subiecto. sz hoc cōtingit dupl'r. Uno mō ſm q̄ duo acci

dentia ꝓpanꝫ ad vnū subiectū absq; alio ordine. sicut albū et musicū ad sortē. Alio mō cū alio ordine. puta q; subiectū recipit vnū accīs alio mediāte. sicut corpus recipit colorē mediāte superficie. et sic vnū accīs dr etiā alteri inesse, dicimus. n. colorē esse in superficie. vtroq; aūt mō circūstātie se hñt ad actus, nā aliq circūstātie ordinate ad actuz ptinēt ad agentē nō mediāte actu. puta locus et ꝓditio pronūtiatiōne aliq vo mediāte ipō actu sicut modus agēdi.

Ad secundū sic procedit.

Videf q; circumstātie būanoꝝ actuū nō sint cōsiderande a theologo. nō. n. cōsiderant a theologo actꝰ būani nisi fm q; sunt aliq̄les. i. boni vel mali. sz circūstātie nō videf posse facere actus aliq̄les. q; nihil q̄lificat formaliter loquendo ab eo qđ ē extra ipm. sz ab eo qđ in ipō ē. ergo circūstātie actuū nō sunt a theologo cōsiderāde. Pre. circūstantie sunt accīntia actuū. sz vni infinita accidūt. et iō vt dr in vi. metaph. nulla ars vel scia ē circa ens p accīs nisi sola sophistica. ergo theologus non hz cōsiderare circūstantias būanoꝝ actuū. Pre. circumstātiaꝝ cōsideratio ptinet ad theologū. sed ō. ignorātia circumstātiaꝝ cāt inuoluntariū. vt Damas. et Grego. nicenꝰ dicunt. sed inuoluntariū excusat a culpa. cui cōsideratio ptinet ad theologū. ḡ et consideratio circūstātiaꝝ ad theologū ptinet. Rñ. dđ. q; circumstātie ptinent ad considerationē theologi triplici rōe. Primo quidē. q; theologus considerat actus būanos scdm q; p eos hō ad beatitudinē ordinaf. oē aūt quod ordinaf ad finem oportet esse ꝓportionatū fini. actus aūt ꝓportionanf fini scdm cōmensurationē quādam q̄ sit p debitas circumstātias. vñ consideratio circumstātiaꝝ ad theologū ptinet. Scdo. q; theologus considerat actus būanos scdm q; in eis inuenif bonū et malū. melius et peius. et hoc diuersificaf scdm circūstātias. vt infra patebit. Tertio. q; theologus cōsiderat actus būanos scdm q; sunt meritorij vel demeritorij qđ conuenit actibꝰ būanis. ad quod requirif q; sint voluntarij. actꝰ aūt būanus iudicaf voluntarius vel inuoluntarius fm cognitōez vel ignorātiam circumstātiaꝝ vt dictum ē. et iō consideratio circumstātiaꝝ ptinet ad theologū. Ad. i. ergo dđ. q; bonum ordinatū ad finē dr vnle quod importat relationem quandam. vñ pbs dicit in. i. ethi. q; ad aliquid bonum est vnle. in his aūt que ad aliquid dicuntur denominaf aliquid non solum ab eo quod ineſt. sed etiā ab eo quod extrinsecus adiacet. vt pz in dextro et sinistro. equali et inequali et silibus. et ideo cum bonitas actuū sit inq̄tum sunt vtiles ad finem. nihil phibet eos bonos vel malos dici fm ꝓportionem ad aliqua que exterius adiacent. Ad. ij. dđ. q; accidentia que omnino p accidēs se hñt relinquunf ab omni arte ꝓpter eoꝝ incertitudinem et infinitatē. sed talia accidentia nō hñt rōnem circumstātie qđ vt dictū ē. sic circumstātie sunt extra actū q; tñ actum aliq̄ mō contingūt ordinare ad ipm. accidētia aūt p se cadūt sub arte. Ad. iij. dđ. q; cōsideratio circumstātiaꝝ ptinet ad moralē et politicū et ad theologū. Ad moralē quidē put fm eas inuenif vel ptermittif mediū virtutis in būanis actibꝰ et passionibꝰ. Ad politicū aūt et theologū fm q; ex circumstātijs actus reddunf laudabiles vel vituperabiles excusabiles vel accusabiles. diuersimode tñ. nā quod theologus persuadet politicus diiudicat. ad theologum aūt cui oēs alie artes deseruiūt ptinēt oibꝰ modis ꝓdictis. Hā ipe hz cōsiderationes de actibus virtuosis et vitiosis cū moralis. et cō

sd. tat actus fm q; merenf penā vel pmium cum theologo et politico.

Ad tertiū sic procedit.

Videf q; incōueniēter circumstātie nūerenf. in. iij. ethi. circūstātia. n. actus dr quod exterius se hz ad actū. hmōi aūt sunt ips et locus. ergo solę due sunt circumstātie. sc. qñ et vbi. Pre. ex circumstātijs accipif quid bene vel male fiat. sed hoc ptinet ad modū actus. ḡ oēs circūstātie includunf sub vna q; ē modus agēdi. Pre. circumstātie nō sunt de substātia actus. sz ad substātiā actus ptinere videtur cause ipius actus. ergo nulla circumstātia dr sumi ex substātia ipius actus. sic ergo neq; quis. neq; ꝓpter quid neq; circa q̄d sunt circumstātie. nā quis ptinet ad cāz efficientē. ꝓpter quid ad finalē. circa quid ad materialem

Sz cōtra ē auctoritas pbi in. x. ethi. Rñ. dđ. q; Tullius in sua thetorica assignat septē circūstātias q̄ hoc vsu continenf. Quis. quid. vbi. quibꝰ auxilijs. cur. quō. qñ. Cōsiderādum ē. n. in actibus q̄s fecit. quibus auxilijs vel instrumētis fecerit. q̄d fecerit. vbi fecerit. cur fecerit. quō fecerit. et qñ fecerit. sz Arest. in. iij. ethi. addit aliā. s. circa q̄d q; a Tullio ꝓpōnif sub q̄d. et rō hꝰ annūeratōis sic accipi pōt. nā circūstātia dr q̄i extra substātiā actus existis. ita tñ q; aliq mō attingit ipm. ptīgit aūt hoc fieri triplr. Uno mō inq̄tū attingit ipm actū. Alio mō inq̄tū attingit cām actus. Tertio mō inq̄tū attingit effectū. ipm aūt actū attingit. vel p modū mēsure sicut tps et locus. vel p moduz q̄litatis actus sic modus agēdi. ex pte aūt effectus. vt cum cōsideraf quid aliquis fecerit. ex pte vo cāe actus q̄tū ad cāz finalē accipif ꝓpter quid. ex pte aūt cāe materialis siue obiecti accipif circa quid. ex pte vo cāe agētis principalis accipif quis egerit. ex pte vo cāe agētis instrālis. accipif quibus auxilijs. Ad. i. ergo dđ. q; tps et locus circumstāt actū p modū mēsure. sz alia circūstāt actū inq̄tū attingūt ipm q̄cūq; alio mō extra substantiā eius existēs.

Ad. ij. dđ. q; iste modus q̄ ē bñ vel male nō ponif circumstātia. sz consequēs ad oēs circūstātias. sz spālis circumstātia ponif modus qui ptinet ad q̄litatē actus. puta q; aliquis ambulet velociter vel tarde. et q; aliquis pcutit fortiter vel remisse. et sic de alijs. Ad. iij. dđ. q; illa conditiō cāe ex q̄ substātia actus dependet nō dr circumstātia sz alia q̄ cōditio adiuncta. sicut in obiecto nō dr circūstātia furti q; sit alienū. hoc. n. ptinet ad substātiā furti. sz q; sit magnū vel puū. et silr ē de alijs circumstātijs q̄ accipiunf ex pte aliaꝝ cāꝝ. nō. n. finis qui dat spēm actus ē circūstātia. sed aliquis finis adiūctus. sicut q; fortis fortiter agat ꝓpter bonum fortitudinis nō est circumstantia. sed si fortiter agat ꝓpter liberationem ciuitatis vel populi xp̄iani vel aliquid hmōi. intelligif etiam ex pte eius quod est quid. nam q; aliquis pfundens aliquem aqua abluat ipm nō est circumstantia ablutionis. sed q; abluendo infrigidet vel calefaciat et sanet vel noceat. hec ē circumstātia.

Ad quartum sic procedit

Videf q; non sint principales circumstantie ꝓpter quid et ea in quibus est operatio. vt dr in. iij. ethi. ea. n. in quibus est operatio videnf esse locus et tempus. que non videnf esse principalia inter circumstantias. cum sint maxime extrinseca ab actu. ea ergo in quibus est operatio non sunt principalissime circumstātiaꝝ. Pre. finis ē extrinsecus rei. nō ergo videf esse principalissima circūstātiaꝝ.

Pre. principalissimū in vnoq; q̄ ē cā eius et forma. sed

cā ipius actus ē psona agēs. forma aūt actus ē modus ip sius. ergo iste due circūstāt. e videnf esse principalissime

Cōtra ē qđ Greg. nicenus dicit q principalissime circumstātie sunt cuius grā agif. z quid ē qđ agif

Rn. đđ q actus ppie dicunf hūani. sicut supđ dictum ē. put sunt voluntarij. volūtatis aūt motiuū z obiectū ē finis. z iđo principalissima ē omniū circumstāriaz illa q attingit actū ex pte finis. s. cuius grā. scđario đo q attingit ipam substantiā actus. i. quid fecit. alie đo circumstātie sunt magis vel minus principales. fm q magis vel minus ad has appropinquāt.

Arg. i. ergo đđ. q pea in quibus ē opano pbs nō intelligit tps z locū. sed ea q adiunguntf ipi actui. vñ Greg. nicenus q̄si exponēs dictū pbi. loco eius qđ pbs dixit. in quibus ē opatio. dicit quid agif

Arg. ij. đđ q finis z si nō sit de substātia actus ē tñ cā actus principalissima ingētū mouet agentē ad agendū. vñ z maxīe actus moralis spēz hz ex fine.

Arg. iij. đđ. q psona a genscā ē actus fm q mouef a fine. z fm hoc principalif ordinaf ad actū. alie đo ꝯditōes psone nō ita principalif ordinantf ad actū. modus etiā nō ē substantialis forma actus. hic. n. attēdif in actu fm obiectū vel finē z terminū. sed ē q̄si q̄dā q̄litas accidētalis.

Questio. VIII.

Deinde considerandum ē de ipis actibus voluntarijs in spāli. z primo de actibus q̄ sunt īmediate ipius volūtatis velut a volūtate eliciti. scđo de actibꝫ imperatis a voluntate. volūtas aūt mouef z in finē. z in ea q̄ sunt ad finē. Primo igif cōsiderādum ē de actibus volūtatis q̄bus mouef in finē. z deinde de actibꝫ eius q̄bꝫ mouef in ea q̄ sunt ad finē. actus aūt volūtatis in finē videnf esse tres. s. velle. frui. z intēdere. Primo ergo cōsiderabimus đ volūtate. Scđo de fruitōe. Tertio de intētōne. Circa primū cōsiderāda sunt tria. Primo q̄dē q̄z volūtas sit. Scđo a q̄ moueaf. Tertio quō moueaf. Circa primū q̄runtur tria. Primo vtz volūtas sit tñi boni. Scđo vtz sit tñi finis. an etiā eoz q̄ sunt ad finē. Tertio si ē aliq̄ mō eoz q̄ sunt ad finem. vtrum vno motu moueatur in finem. z in ea q̄ sunt ad finem.

Ad primum sic procedit

Videf q voluntas nō sit tñi boni. ead ē. n. est potētia oppositoz. sicut visus albi z nigri. sed bonū z malū sunt opposita. ergo volūtas nō solū ē boni sed etiā mali.

Pre. potētie rōnales se hūt ad opposita plequēda fm pbm. sz voluntas ē potentia rōnalis. ē. n. in rōne vt dicif in. iij. de aīa. ergo voluntas se habet ad opposita. nō ergo tātuz ad volendū bonū. sed etiā ad volendū malū.

Pre. bonum z ens cōuertunf. sed voluntas nō solū ē entiuz. sed etiā nō entiū. volumus. n. q̄ñq̄ nō ambulare z non loq̄ volumus etiā interdū quedā futura que nō sunt entia i actu. ergo voluntas nō tñi ē boni.

Sed cōtra est qđ Dionysius dicit. iiij. ca. de di. no. q malū ē p̄ter volūtatem. z q omnia bonum appetunt.

Rn. đđm q voluntas ē appetitus quidā rōnalis. omnis autē appetit non est nisi boni cuius rō est. quia appetitus nihil aliud ē q̄ quedam inclinatio appetentis in aliquid. nihil autē inclinatur nisi in aliquid simile z conueniēs. cum igif oīs res inquātū ē ens z substantia sit quoddā bonū. necesse est vt oīs inclinatio sit in bonū. z inde ē q pbs dicit in i. etbi. q bonū est qđ oīa appetunt. Sed cōsiderandum est q cum omnis inclinatio consequatur aliquā formā

appetitus naturalis cōsequif formā in natura existentem. appetitus autem sensitiuus vel etiam intellectiuus seu rōnalis que dicitur voluntas. sequitur formā apprehensam. sicut igif id in quo tendit appetitus naturalis ē bonum existens in re. ita id in quo tendit appetitus animalis vel voluntarius ē bonū apprehēsuz. Ad hoc igitur q voluntas in aliquid tendat nō requirif q sit bonū in rei veritate. sed q apprehendatur in ratione boni. et p̄ter hoc pbūs dicit in. vij. pbisicoz q finis ē bonū vel apparens bonum.

Arg. i. ergo đđm. q eadē potentia est oppositoz. sed nō eodem modo se habet ad vtrunq̄. volūtas igif se habet z ad bonū z ad malū. sed ad bonum appetendo ipsum. ad malū vero fugiendo illud. Ipe igitur actualis appetitus boni, vocaf voluntas fm q noīat actum voluntatis. sic enim nunc loquimur de voluntate fuga aūt mali magis dicif voluntas. vnde sicut voluntas est boni. ita voluntas est mali.

Arg. ij. đđm q potētia rōnalis nōse habet ad quelibet opposita plequenda. sed ad ea que sub suo obiecto cōueniēti continenf. nam nulla potentia prosequif nisi suū cōueniens obiectum. obiectū aūt voluntatis ē bonū. vnde ad illa opposita prosequenda se habet voluntas que sub bono cōprehendunf. sicut moueri z quiescere. loqui z tacere. z alia huiusmodi in vtroq̄ eoz bonum ferf voluntas sub rōne boni.

Ad ij. đđ q illud qđ nō ē ens in rerum natura. accipitur vt ens in rōne. vnde negationes z priuationes entia dicūtur rōnis. per quē etiā modū futura prout apprehenduntur sunt entia. inquantum igif sunt hmōi entia apprehenduntf sub rōne boni. z sic voluntas in ea tendit. vnde pbs in. v. etbi. q carere malo habet rōnem boni

Ad secūdū sic procedit

Videf q voluntas nō sit eoz que sunt ad finem. sed tantum finis. dicit enī pbūs in. iij. etbi. q volūtas est finis. electio autem eoz que sunt ad finem.

Pre. ad ea q̄ sūt diuerso genere. diuerse potentie anime ordinantur. vt dicitur in. vi. etbi. sed finis z ea que sunt ad finem sunt in diuerso genere boni. nam finis qui est bonū honestuz vel delectabile est in genere qualitatis vel actionis aut passionis. Bonum autem qđ dicitur vtile quod est ad finem. ē in ad aliquid. vt dicitur in. i. etbi. ergo si voluntas est finis. nō erit eoz que sunt ad finem.

Pre. Habitus proportionanf potentijs cum sint eaz perfectiones. sed habitibus qui dicunf artes operatiue ad aliud pertinet finis z ad aliud quod est ad finem. sicut ad gubernatorē. pertinet vsus nauis. qui est finis eius. ad nauifactiuā vero cōstructio nauis. que est propter finem. ergo cum voluntas sit finis. non erit eoz quę sunt ad finem.

Sz contra est. quia in rebus naturalibus per eandem potentiam aliquid pertransit media z pertingit ad terminū. sed ea que sunt ad finem sunt quedam media per que pruenitur ad finem sicut ad terminum. ergo si voluntas ē finis. ipsa etiā est eoz quę sunt ad finem.

Rn. đđm. q voluntas q̄ñq̄ dicif ipsa potentia qua volumus. q̄ñq̄ autē ipse voluntarius actus. si ergo loquamur de voluntate fm q nominat potentiam. sic se extendit z ad finem. z ad ea que sunt ad finem. ad ea. n. se extendit vnaquecq̄ potentia in quibus inueniri potest quocunq̄ modo ratio sui obiecti. sicut visus se extendit ad omnia quecunq̄ participant quocunq̄ modo colorem. ratio autez boni, quod est obiectum potentie voluntatis inuenitur non soluz in fine. sed etiam in his que sunt ad finez. Si autē loq̄mur

de voluntate ſm q̄ nominat ꝓprie actū. ſic ꝓprie loquēdo eſt finis tm̄. oīs. n. actus denomīatus a potentia nominat ſimplicē actuz illius potentie ſicut intelligere nominat ſimplicem actum intellectus. Simpliciter aūt actus potētie ē in id qđ eſt ſm ſe obiectuz potentie. id aūt qđ ē ꝓpter ſe bonū ⁊ volitū eſt finis. vnde voluntas ꝓprie ē ipſius finis. Ea vero que ſūt ad finē nō ſunt bona vel volita ꝓpter ſe ipa. ſz ex ordine ad finem. vñ volūtas in ea nō fertur niſi quatenꝰ ferť in finez vñ hoc ꝑm qđ in eis vult ē finis ſic̄ et intelligere ꝓprie eſt eoꝝ que ſm ſe cognoſcūtur ſalicz pricipioꝝ. eoꝝ aūt que cognoſcūť p principia nō dicitur eē intelligentia. niſi inq̄tū in eis ipa principia cōſiderantur. Sic. n. ſe habet finis in appetibilibꝫ. ſicut ſe habet principiū in intelligibilibꝫ. vt dicť in v. etbi. ¶Ad i. ğ dđ. q̄ pbus loquitur de voluntate ſm q̄ ꝓprie noīat ſimplicem actū voluntatis nō aūt ſm q̄ nominat potentiam. ¶Ad ſecūdū. dđ. q̄ ad ea que ſunt diuerſa genere ex equo ſe habentia ordinātur diuerſe potētie. ſic̄ ſonus ⁊ color ſunt diuerſa genera ſenſibiliū ad que ordinantur auditus ⁊ viſus. Sed vtile ⁊ honeſtū nō ex equo ſe habēt. ſed ſicut qđ eſt ſm ſe ⁊ ſm altez. hmōi autez ſemp referunť ad eandē potentiam. ſicut ꝑ potentiaz viſiuā ſentiť ⁊ colorē ⁊ lux ꝑ quam colorē videť. ¶Ad .iij. dđ. q̄ nō quicq̄d diuerſificat habitū diuerſificat potētiam: habitus. n. ſunt q̄dam determinationes potentiaꝝ ad aliq̄s ſpāles actus et tm̄ quelibet ars operatiua conſiderat finē. ⁊ id qđ ē ad finē ars gubernatiua conſiderat quedam ſiue vt quem operatur id autem qđ ē ad finem. nō vt qđ imperat. ecōuerſo vero naufactiua conſiderat id qđ eſt ad finem vt qđ operať. id vero qđ eſt finis vt ad qđ ordinat id qđ operať. ⁊ iteruz in vnaquaq̄ arte operatiua ē ⁊ aliquiſ finis ꝓpius ⁊ aliquid quod eſt ad finem quod ꝓprie ad illam artem ptinet.

Ad tertiū ſic proceditur

Videtur q̄ eodem actu voluntas feratur in finez ⁊ in id qđ eſt ad finez. quia ſm pbm: vbi ē vnū ꝓpter altez ibi ē vnū tm̄. ſed voluntas nō vult id qđ eſt ad finez niſi ꝓpter finem. ğ eodez actu mouetur in vtrūq̄. ¶Pre. finis ē rō volendi ea que ſunt ad finem. ſic̄ lumē eſt ratio viſionis colorꝝ. ſz eodem actu videť lumen ⁊ color. ğ idem eſt motꝰ volūtatis quo vult finem ⁊ ea q̄ ſunt ad finē. ¶Pre. idē numero motus naturalis ē qui p media tēdit ad vltimū ſed ea que ſunt ad finem ꝓpantur ad finē ſicut media ad vltimū. ğ idem motꝰ voluntatis eſt quo voluntas fertur in finem ⁊ in ea que ſunt ad finem. ¶Sz ꝓtra. actus diuerſificanť ſm obia. ſz diuerſe ſpēs boni ſūt finis ⁊ id qđ eſt ad finem qđ dicitur vtile. ğ nō eodem actu volūtas fertur in vtrumq̄. ¶Re. dđ. q̄ cum finis ſit ſm ſe volitus id autem qđ eſt ad finem in quantum hmōi non ſit volitum niſi ꝓpter finem. manifeſtum eſt q̄ voluntas pōt ferri in finem inquantum hmōi. ſine hoc q̄ feratur in ea que ſunt ad finem. ſed in ea que ſunt ad finem inquantum hmōi non pōt ferri niſi ferať in ipm finez. ſic. ergo voluntas in ipm finem dupliciter ferť. vno modo abſolute ſm ſe. alio mō ſic̄ in ratione volendi ea que ſunt ad finez. Manifeſtum ē ergo q̄ vnuꝫ idē motꝰ volūtatis ē quo fertur in finem ſm q̄ eſt ratio volendi ea quee ſunt ad finē et in ipa que ſunt ad finem. Sz alius actus eſt quo ferť in ipm finem abſolute. ⁊ q̄nq̄ precedit tempoꝝ. ſicut cuz aliquis primo vult ſanitatem. ⁊ poſtea deliberans quō poſſit ſanari vult cōducere medicum vt ſanetur ſic etiā et circa intellectum accidit. nam primo aliquis intelligit ipſa principia ſm ſe. poſtmodū aūt intelligit ea in ipſis cōcluſionibus. ſm q̄ aſſentit concluſionibꝫ ꝓpter principia.

¶Ad .i. ğ dđ. q̄ ratio illa ꝓcedit ſm q̄ voluntas ferť in finē. vt eſt rō volendi ea que ſunt ad finem. ¶Ad .ij. dđ. q̄ q̄ſcūq̄ videť color eodē actu videť lumē. pōt tm̄ videri lumē ſine hoc q̄ videať color. ⁊ ſiliter q̄ſcūq̄ quis vult ea q̄ ſūt ad finē vult eodē actu finē. nō tm̄ ecōuerſo. ¶Ad .iij. dđ. q̄ in executiōe opis ea que ſunt ad finē habent ſe vt media. ⁊ finis vt terminus. vñ ſicut motꝰ naturalis interdū ſiſtit in medio ⁊ nō ꝓtingit ad terminū. ita q̄ſcūq̄ operať aliq̄s id qđ eſt ad finē. ⁊ tm̄ nō ꝓſequiť finē. ſz in volēdo ē econuerſo. nā voluntas ꝑ finē deuenit ad volendū ea que ſunt ad finē ſicut ⁊ intellectꝰ deuenit i cōcluſiōes p principia que media dicunť. vñ intellectus aliq̄n intelligit medium ⁊ ex eo procedit ad cōcluſionē. ⁊ ſimiliter voluntas aliquādo vult finē ⁊ tm̄ nō ꝓcedit ad volendū id qđ ē ad finez. ¶Ad illud vero qđ i cōtrariū obijciť ꝑz ſolutō p ea q̄ ſupra dicta ſūt. nā vtile ⁊ honeſtū ñ ſūt ſpēs boni ex equo diuiſe. ſz ſe habēt ſicut ꝓpter ſe ⁊ ꝓpter altez. vñ actꝰ volūtatis ipōnū pōt ferri ſine hoc q̄ ferať i altez. ſz ñ cōuerſo

¶Queſtio nona.

Deinde conſideranꝫ

dumeſt de motiuo voluntatis. Et circa hoc querūtur ſex. primo. vtꝝ voluntas moueatur ab intellectu. ij. vtꝝ moueať ab appetitu ſenſitiuo. iij. vtruz volūtas moueat ſeipam. nij. vtꝝ moueať ab aliq̄ exteriori principio. v. vtrū moueať a corpe celeſti. vi. vtꝝ voluntas moueatur a ſolo deo ſic̄ ab exteriori principio.

Ad primum ſic ꝓceditur

Videť q̄ voluntas non moueatur ab intellectu. dicit. n. Augu. ſup illud. pe. Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas ꝓuolat intellectus ſequiť tardus aut nullus affectꝰ ſciꝰ bonū. nec delectat agere. hoc aūt non eēt ſi voluntas ab intellectu moueretť. q̄ motꝰ mobilis ſe quiť motione mouentis. ğ intellectꝰ ñ mouet volūtatem. ¶Pre. intellectus ſe habz ad voluntatē vt demonſtrāſ appetibile. ſicut imaginatio demōſtrat appetibile appetitu ſenſitiuo. ſz imaginatio demōſtrans appetibile nō mouet appetitum ſenſetiuū. imo q̄ſcūq̄ ita nos bēmꝰ ad ea q̄ imaginamur. ſic̄ ad ea que i pictura nobis oſtēdūtur. ex quibꝰ ñ mouemur vt dicť in li. de aīa. ğ neq̄ etiā intellectus mouet voluntatē. ¶Pre. idem reſpectu eiuſdē nō ē mouēs ⁊ motū. ſz voluntas mouet intellectū. intelligimus enim q̄ volumꝰ. ğ intellectus non mouet voluntatē. ¶Sed ꝓtra ē qđ pbus dicit in .iij. de aīa. q̄ appetibile intellectuū ē mouēs ñ motū. volūtas aūt ē mouēs motū. ¶Re. dđ. q̄ intantū aliq̄d idiget moueri ab aliquo inquantuz eſt in potentia ad plura. oportet. n. vt id qđ ē in potētia reducatur i actū ꝑ aliq̄d qđ ē actu ⁊ hoc eſt mouere. dupliť aūt aliqua vis aīe inuenitur eē in potētia ad diuerſa. vno modo q̄tū ad agere vel nō agere. Alio modo q̄tum ad agere hoc vel illud. ſic̄ viſus q̄ſcūq̄ videt actu. ⁊ q̄ſcūq̄ non videt. ⁊ q̄ſcūq̄ videt albū. ⁊ q̄ſcūq̄ videt nigrū. Indiget igiť mouēte quātū ad duo. ſ. quantū ad exercitiū vel vſuz actus. et quantū ad determinatiōez actꝰ q̄rū primū ē ex pte ſubiecti. qđ q̄ſcūq̄ inueniť agēs. q̄ſcūq̄ nō agēs aliud aūt ē ex pte obi ſm q̄ ſpecificať actꝰ. motio aūt ipſius ſubiecti ē ex agēte aliquo. et cum oē agens agat ꝓpter finez vt ſupra oſtenſuz ē. pncipiū huiꝰ motionis eſt ex fine. et inde ē q̄ ars ad quam pertiet finis mouet ſuo imperio artē ad quā ptinet

id q̄ est ad finē. sicut gubernatoria ars imp̄at nauī factiue. vt in. ij. pl̄icoꝝ dicit bonū aūt ī cōi qđ hz rationez finis ē obiectuz volūtatis. ⁊ ideo ex hac p̄te volūtas mouet alias potētias aīe ad suos actus. vnmur. n. aliis potētijs cū volum⁹. nā fines et p̄fectiones oīuz aliaꝝ potētiaꝝ ꝓprehēdunt sub obiecto volūtatis sicut quedā ꝑticularia bona semp aūt ars vel potentia ad quam p̄tinet finis vl'is. mouet ad agendū artem vel potētiā ad quā p̄tinet finis ꝑticularis sub illo vl'i ꝓprehensus. sicut dux exercitus qui intendit bonū cōe. s. ordinē tocius exercit⁹. mouet suo imperio aliquē ex tribunis qui intendit ordinē vni⁹ acciei. sz obiectū mouet determinando actū ad modū p̄cipij formalis a quo in rebus naturalibus actō specificat. sic calefactio a calore. Primū aūt principiū formale est ens ⁊ verū vl'e. qđ ē obiectū intellect⁹. ⁊ ideo isto mō motionis ītellect⁹ mouet voluntatez sicut p̄sentās ei obiectū suū. Ad. i. ergo dđ. q̄ ex illa auctoritate nō habet q̄ intellectus non moueat sed q̄ nō moueat ex necessitate. Ad. ij. dđ q̄ sicut imaginatio forme sine extimatiōe conuenientis vl' nociui nō mouet appetitū sēsitiuū. ita nec apprehēsio veri sine rōne boni nec appetibilis. vñ intellectus speculatiuus non mouet. sed intellectus practicus. vt dicitur. in iij. de anima

Ad. iij. dđ. q̄ voluntas mouet intellectum quantum ad exercitiū actus. q⁹ ⁊ ipm verū qđ ē p̄fectō intellect⁹ cōtinet sub vl'i. bono vt quoddā bonū ꝑticulare. sed q̄tū ad determinationez actus q̄ est ex p̄te obiecti. intellectus mouet voluntatē. q⁹ ⁊ ipm bonū apprehēditur sm quandaz spālem rationez cōprehensaz sub vl'i rōne veri. ⁊ sic patet q̄ non est idem mouens ⁊ motū secundum idem.

Ad secūdum sic ꝓcedit

Videtur q̄ voluntas appetitu sensitiuo moueri nō possit. mouens. n. ⁊ agens est p̄stantius patiente. vt Aug⁹. dicit. xij. sup̄ Gen̄. ad lit̄am. sed appetitus sensitiu⁹ est inferior voluntate. q̄ est appetitus intellectiu⁹. sicut sēsus ē inferior intellectu. q̄ appetitus sensitiu⁹ nō mouet intellectum. Pre. nulla virtus ꝑticularis pōt facere effectū vl'z. sz appetitus sensitiu⁹ ē virt⁹ ꝑticularis. ꝙsequitur n. ꝑticularē sensus apprehēsionez. ergo nō pōt causare motum volūtatis qui ē vl'is. velut ꝙsequens apprehēsionez vl'z ītellect⁹. Pre. vt pbatur in. viij. pl̄icoꝝ. mouēs ī mouetur ab eo qđ mouet vt sit motio reciproca. sz voluntas mouet appetitum sensitiuū in quantum appetitus sensitiuus obedit rōni. ergo appetitus sensitiu⁹ nō mouet voluntatem. Sz contra ē qđ dicit Jacobi. iij. Unusquisq; temptat a ꝓcupiscentia sua abstractus ⁊ illectus non aūt abstraheret quis a ꝓcupiscētia nisi voluntas eius moueret ab appetitu sensitiuo. in quo appetitu est ꝓcupiscētia ergo appetit⁹ sensitiu⁹ mouet voluntatē. Rñ. dđ. q̄ sic sup̄ dictū ē. id qđ apprehēditur sub rōe boni ⁊ conuenientis mouet volūtatē ꝑ modū obi. q̄ aūt aliqđ videat bonū ⁊ conueniēs ex duobus p̄cīgit. s. ex ꝯditōe eius qđ ꝓponit. ⁊ ei⁹ cui ꝓponit. vñ conueniēs. n. sz relationē dicit ex vtroq; extremoꝝ dependet et inde ē q̄ iustus diuersimode disposit⁹ nō eodē mō accipit aliqđ vt conueniēs. ⁊ vt ñ conueniēs. vñ vt pl̄us dicit in iij. ethicoꝝ Qualis vnusq̄sq; est. talis finis videt ei. Manifestū ē aūt q̄ sm passionem appetitus sensitiui ītimutat⁹ bō ad aliquā dispositionē. vñ sm q̄ bō est in passione aliqua videt sibi aliqđ conueniens qđ nō videt extra passionē exīti. sic irato videt bonū qđ nō videt quieto. ⁊ ꝑ hunc modū ex p̄te obiecti appetitus sensitiu⁹ mouet voluntatez. Ad. i. ergo dđ. q̄ nihil prohibet id quod ē simpliciter ⁊ sm se p̄stātius quo ad aliqđ eē debilius. voluntas igit̄ simpliciter p̄stātior ē q̄ts appetit⁹ sensitiu⁹. sz quo ad istū in quo passio dnat. ingētum subiacet passioni pemanet appetitus sensitiu⁹. Ad. ij. dđ. q̄ actus ⁊ electiones hoīuz sūt circa singularia. vñ ex hoc ipo q̄ appetitus sensitiu⁹ ē virt⁹ ꝑticularis. hz magnaz virtutē ad hoc q̄ p ipm sic disponat hō. vt ei aliquid videatur sic vl' aliter circa singularia. Ad iij. dđ. q̄ sicut ꝑbus dicit in i. politicoꝝ. Rō in qua est volūtas mouet suo imperio irascibilē ⁊ ꝓcupiscibilē. nō q̄dē de ꝑspotico principatu sic mouet seru⁹ a dño. sed principatu regali seu politico. sic liberi hoīes regunt a gubernāte. q̄ tamē pōt contramouere vñ ⁊ irascibilis ⁊ cōcupiscibilis pōt ī cōtrariū mouere ad volūtatē. ⁊ sic nihil ꝓhibet volūtatē aliqñ ab eis moueri.

Ad tertiuz sic ꝓcedit

Videtur q̄ volūtas nō moueat seipsaz. omne enī mouēs in quantum huiusmōi est in actu. qđ aūtem mouetur est in potentia. nam motus est act⁹ existentis ī potētia in q̄ntum huiusmodi. sed nō ē idem in potentia ⁊ in actu respectu eiusdem. q̄ nihil mouet seipm. neq; ergo voluntas seipam mouere pōt. Pre. mobile mouetur ad p̄sentiaz mouentis. sed voluntas semper sibi ē p̄sens. si ergo seipam moueret. semp moueretur. qđ patet eē falsū. Pre. voluntas mouetur ab ītellectu. vt dictū est. si igit̄ volūtas mouet seipam sequitur q̄ idem simul moueatur a duobus motoribus immediate. qđ videtur inconueniens. nō ergo voluntas mouet se ipam. Sed ꝓtra est. quia voluntas dīcta est sui actus. et in ipsa est velle ⁊ nō velle. qđ nō esset si non haberet in potestate mouere seipsam ad volendū. ergo ipsa mouet seipsaz. Rñ. dđ. q̄ sicut supra dictum est. ad voluntatem p̄tinet mouere alias potentias ex rōne finis qui est voluntatis obiectum. sed sicut dictū ē hoc modo se habet finis in appetibilibus sicut p̄cipiū intelligibilibus. Manifestum est autem q̄ intellectus per hoc q̄ cognoscit p̄cipium reducit seipsum de potentia in actum quantum ad cognitionem conclusionum. ⁊ hoc modo mouet seipsum. ⁊ similiter volūtas per hoc q̄ vult finem mouet seipsam ad volendum ea que sunt ad finem

Ad p̄imum ergo dicendum q̄ voluntas non secundum idem mouet ⁊ mouetur. vnde nec secundum idem est in actu ⁊ in potentia. sed in quantum actu vult finem reducit se de potentia in actum respectu eoꝝ que sunt ad finem. vt scilicet actu ea velit. Ad secundum dicendum. q̄ potentia voluntatis semper actu est sibi p̄sens sed actus voluntatis quo vult finem. aliquando non semper est in ipsa voluntate. per hunc autem modum mouet seipsam vnde non sequitur q̄ semper seipsam moueat. Ad. iij. dđ. q̄ nō eodē mō volūtas mouet ab ītellectu ⁊ a seipa. sz ab ītellectu qdē mouet sm rōnē obiecti a seipsa vo q̄tū ad exercitiū actus sm rōnem finis.

Ad quartum sic ꝓcedit

Videtur q̄ voluntas non moueatur ab aliquo exteriori motus enim voluntatis ē voluntari⁹. sz de ratione volūtarij ē q̄ sit a principio intrinseco. sicut ē de ratione naturalis. non ergo motus voluntatis est ab aliquo extrinseco. Preterea voluntas violentiam pati non potest. vt supra ostensū est. sz violentū est cuius principiū est extra ergo volūtas nō pōt ab aliq̄ exteriori moueri. Pre. q̄ sufficiēt mouet ab vno motore ñ indiget moueri ab alio sz. volūtas sufficiēt mouet seipaz. ñ g̃ mouet ab aliq̄ ext. ori

Sed contra. voluntas mouetur ab obiecto. vt dictum ſt. ſed obiectum voluntatis poteſt eē aliqua exteriozis cenſui pzoposita. ergo voluntas pōt ab aliq exteriozi moſueri. Rñ. dicendū q̄ ſm q̄ voluntas mouet ab obiecto. manifeſtum eſt q̄ moueri poteſt ab aliquo exteriozi. ſed eo modo quo mouetur quantū ad exercitium act⁹. ad huc neceſſe eſt ponere voluntatem ab aliquo pzincipio exteriozi moueri. oē enī q̄ quādoq̄ ē agens in actu. z qñq̄ in potentia indiget moueri ab aliquo mouente. Manifeſtum eſt autē q̄ voluntas incipit velle aliquid cuz hoc pzius non vellet. neceſſe eſt ergo q̄ ab aliquo moueat ad volendū. z quidem ſicut dictum eſt. ipſa mouet ſeipſam in quantū per hoc q̄ vult finē reducit ſeipſam ad volēdū ea que ſunt ad finem. hoc aūt nō poteſt facere niſi conſilio mediante. cum enī aliquis vult ſanari incipit cogitare q̄modo hoc cōſequi poſſit. z per talē cogitationē pzeuenit ad hoc q̄ pōt ſanari per medicum. et hoc vult. ſed q̄ non ſemper ſanitatē actu voluit. neceſſe eſt q̄ inciperet vellē ſanari ab aliquo mouente. et ſi quidē ipa moueret ſeipm ad volendū. oportuiſſet q̄ mediante conſilio hoc ageret ex aliq̄ voluntate pſuppoſita hoc aūt ſi eſt pcedere in infinitū vñ neceſſe ē ponere q̄ i pzimū motū voluntatis. voluntas pdeat ex inſtinctu alicui⁹ exteriozis mouētis. vt Aug. colligit i quodā. ca. ethice. endimice. Ad pzimū ergo. dō. q̄ de rōe voluntatis eſt q̄ pzincipiū eius ſit intra. ſz nō oportet q̄ hoc pzincipiū intrinſecū ſit pzimū pzincipiū nō motū ab alio. vñ mot⁹ voluntarius eſt ſi hēat pzincipiū pzimū intrinſecū. tñ pzincipiū pzimū eſt ab extra ſic z pzimū pzincipiū mot⁹ naturalis ē ab extra. q̄d̄ ſ. mouet naturā. Ad ſecūdū dō. q̄ hoc nō ſufficit ad rōnez violenti q̄ pzincipiū ſit extra. ſed oportet addere q̄ nullaz conferrat vim patiens q̄d̄ non cōtingit cum voluntas ab exteriozi mouetur. nā ipſa eſt que vult. ab alio tñ mota eſſet aūt mot⁹ iſte violent⁹ ſi eſſet cōtrari⁹ motui voluntatis q̄d̄ i pzoposito eſſe non poteſt. quia ſic idem vellet z non vellet. Ad tertiū dō. q̄d̄ voluntas cōtum ad aliquid ſufficienter ſe mouet z in ſuo ordine. ſ. ſicut agens pzimuz. ſed nō poteſt ſeipaz mouere cōtum ad omnia. vt oſtenſum eſt. vnde indiget mouere ab alio ſicut a pzimo mouente.

Ad quintū ſic pzocedit.

Videtur q̄ voluntas humana a corpore celeſti moueatur omnes enim motus varij et multifozmes reducuntur ſicut in cām in motum vniformem. qui eſt motus celi. vt pbatur i. viij. phicoꝝ. ſz mot⁹ hūani ſūt varij z multifozmes. ſcipientes poſtq̄ pzi⁹ nō fuerāt ergo reducūt i motū celi ſic in cāz q̄ eſt vniformis ſm naturā. Pzeterea ſm Augustinū in. iij. de tri. corpa iferioza mouent p corpa ſupiora. ſz mot⁹ hūani corpis qui cauſat a voluntate ñ poſſz reduci in motū celi ſic in cām niſi etiā volūtas a celo moueret. ergo celū mouet volūtatē hūanaz. Pzeterea p obſeruationē celeſtiū corpoꝝ aſtrologi q̄dā vera pnūciāt de hūanis actib⁹ futuris q̄ ſūt a volūtate. q̄d̄ non eēt ſi corpora celeſtia volūtatē hoīs mouere nō poſſēt. mouet ḡ volūtas hūana a celeſti corpore. Sz contra ē q̄d̄ Damaſ. dicit in ij. li. q̄ corpa celeſtia nō ſūt cāe noſtroꝝ actuū. eēnt aūt ſi volūtas q̄ ē hūanoꝝ actuum pncipiū a corpib⁹ celeſtib⁹ moueretur. non ergo mouet volūtas a corporib⁹ celeſtib⁹ Rñ. Dicendū q̄ eo modo q̄ volūtas mouet ab exteriozi obiecto. manifeſtū ē q̄ volūtas pōt moueri a corpib⁹ celeſtib⁹ i cōtū. ſ. corpa exteriora q̄ ſenſui pposita mouēt volūtatē z etiā ipa organa potētiaꝝ ſēſitiaꝝ ſubiacēt motibus celeſtiū corpoꝝ. Sz co mō q̄ volūtas mouet cōtū aderercitiū act⁹ ab aliq̄ exteriori agēte. ad huc q̄dā poſuerūt corpora celeſtia directe ipzimere i volūtatē hūanā. ſ. ſ ē impoſſibile. volūtas. n. vt dicit i. iij. de aīa ē i rōne. Rō aūt eſt potēna aīe ñ allegata organo corpali. vnde relinq̄t q̄ volūtas ſit potēna oīo imater. a iis z i corpozea Manifeſtū ē aūt q̄ nullū corp⁹ agere pōt i rē i corpoꝝ eā ſz poti⁹ econuerſo. eo q̄ res icorpozee z immateriales ſūt formaliozis z vliozis virtuſ cōtq̄ qcūq̄ res corpales. vñ ipoſſibile eſt q̄ corp⁹ celeſte impmat directe i intellectū aut volūtatē. et ppter hoc Aug. in li. de aīa recitās opinionē dicētiū. q̄ talis ē volūtas i boib⁹ qlez in die iducit pater de⁹ viroꝝq̄. ſ. Jupiter. p quē totū celū itelligūt. attribuit eis q̄ pōebāt itellectū nō differre a ſenſu. oēs. n. vires ſēnſitīe cum ſint act⁹ organoꝝ corpozaliū. ppcōs moueri pñt a celeſtibus corpalib⁹ motis. ſ. corpib⁹ quoꝝ ſunt act⁹. ſz qz dictū ē q̄ appetit⁹ itellectiu⁹ q̄dāmō mouet ab appetitu ſenſitiuo. in directe reddat mot⁹ celeſtiū corpoꝝ i volūtatē. cōtū. ſ. p paſſiōes appetit⁹ ſēſitiui volūtatē moueri oīgit. Ad. i. q̄d̄ dō. q̄ multifozmes mot⁹ volūtatis hūane reducūt in aliquā cāz vniformē. que eſt i intellectu z volūtate ſuperioꝝ. q̄d̄ nō pōt dici de aliq̄ corpe. ſz de aliq̄ ſupiori ſubſtantia immateriali. vñ nō oportet q̄ mot⁹ volūtatis i motū celi reducat ſic i cāz. Ad ſecūdū dō. q̄ mot⁹ corpales hūani reducūt i motū celeſtis corpis ſicut i cāz incōtū ipa diſpoſitō organoꝝ ꝓgrua ē ad motū aliqualiter ex impſſiōe celeſtiū corpoꝝ z in cōtuz etiā appetitus ſenſitiu⁹ pmouetur ex impſſione celeſtiū corpoꝝ. z vlter⁹ incōtū corpa exteriora mouētur ſm motū celeſtiū corpm. ex q̄ꝝ ꝓcurſu volūtas incipit aliq̄d velle et nō velle. ſic aduenīēte frigore incipit aliquis velle facere ignē. ſz iſta motio voluntatis ē ex pte obi exteri⁹ pūtati. non ex pte interiozis inſtinctus. Ad tertiū dō. q̄ ſic dcm̄ ē. appetit⁹ ſenſitiu⁹ eſt act⁹ organi corpozalis. vñ nihil pzohibet ex impſſiōe corpoꝝ celeſtiū aliquis eē habilis ad inſcendū vl ꝓcupiſcendum vel aliquā hui⁹mōi paſſionē. ſic z ex cōplexione naturali plures boīuz ſequūt paſſiones quib⁹ ſoli ſapientes reſiſtūt et iō vt i plurib⁹ verificāt q̄ pnunciant de actib⁹ boīuz ex pſide rationē celeſtiū corpoꝝ. Sz tñ vt Ptholo. dicit in ſcētilogio. Sapiēs dñabit aſtris. ſ. qz reſiſtēs paſſiōib⁹ ipedit p volūtatē liberaz. z nequaq̄ motui celeſti ſubiectā hmōi celeſtiū corpoꝝ effect⁹. vl vt Aug. dicit q̄. ſup Geñ. ad lītam Fatēdum ē q̄ñ ab aſtrologis vera dicūtur inſtinctu quodā occultiſſimo dīci. quaz neſciētes hūane mētes patiūt q̄d̄ tñ ad recipiēdū boīes ſpirituū imundoꝝ z ſeductoꝝ ē operatio.

Ad ſextum ſic pzocedit.

Videtur q̄ voluntas non a ſolo deo moueatur ſicut ab exteriozi pzincipio. inferius. n. natum eſt moueri a ſuo ſuperiori ſicut corpora inferiora a corporibus celeſtibus. ſz voluntas hominis habet aliquid ſuperi⁹ poſt deuz ſcilicz angelum. ergo voluntas poteſt moueri ſicut ab exteriozi pzincipio etiam ab angelo. Pzeterea actus voluntatis ſequitur actum intellectus. ſed intellectus hominis reducitur in ſuum actum non ſolum a deo. ſed etiam ab angelo per illumīationes. vt Dionyſius dicit. ergo eadē ratione z voluntas. Pzeterea deus nō eſt cauſa niſi bonoꝝ ſm illud. Geñ. primo vidit deus cuncta que fecerat et erant va'de bona. ſi ergo a ſolo deo voluntas hominis moueretur. nunq̄ moueretur ad malum cum tamen volūtas ſit qua peccat et recte viuitur. vt Aug⁹ dicit

Sz ꝺ̄ ē qꝺ apl's ꝺic̄ ad ꝓbil'.ij. Deus ē q opaf in nobis velle ⁊ ꝓficere. Rñ.ꝺꝺ.q motus volūtans ē ab ītrinseco sic̄ ⁊ mot⁹ natural'.cuius āt rē naturalē possit aliqd mouere qꝺ nō ē cā nature rei mote.tñ motū naturalē cāre ñ pōt nisi qꝺ ē aliq̄liter cā nature.Mouef.n.lapis sursum ab hoīe q̄ naturā lapidis ñ cāt.sz hic mot⁹ ñ ē lapidi natural'.natural'āt motus ei⁹ nō cāf nisi ab eo quod dat cāz naturā.vñ ꝺr in.viij.phi. q generās mouet fm locū grauia ⁊ leuia.sic ergo hoīez voluntatē hñtē ꝓtingit moueri ab aliq̄ q nō ē cā eius.sz q motus volūtari⁹ eius sit ab aliq̄ principio extrinseco qꝺ ñ ē cā voluntatis.ē impossibile.volūtatis āt cā nihil aliud eē pōt q̄z ꝺs.⁊ hoc pz dupl'r.primo,qꝺē ex hoc qꝺ volūtas ē potētia aīe rōnal'. q̄ a solo ꝺeo cāf ꝑ creationē.vt in ꝓmo dictū ē. Scꝺo ꝺo ex hoc pz q̄ volūtas bz ordinē ad vl'e bonū.vñ nihil aliud pōt esse volūtatis cā nisi ipe ꝺs q̄ ē vl'e bonū. oē āt aliud bonū ꝑticipatōez ꝺr.⁊ ē q̄ddā ꝑticulare bonū. ꝑticularz āt cā nō ꝺat inclinatōez vl'ez.vñ nec materia prima q̄ ē in potētia ad oēs formas pōt cāri ab aliq̄ ꝑticulari agēte.

Ad.i.g⁹ ꝺꝺ.q angelus nō sic ē sup hoīez q̄ sit cā volūtatis eius.sicut corpa celestia sunt cā formaꝝ naturaliū. ad q̄s consequūf naturales motus corpoꝝ naturaliū. Ad ij.ꝺꝺ.q intellect⁹ hois mouef ab āgelo ex ꝓte obiecti qꝺ sibi ꝓponif ꝑ virtute āgelici lumis ad cognoscēdū.⁊ sic etiā volūtas ab exteriori creatura pōt moueri vt dictū ē Ad.iij ꝺꝺ.q ꝺeus mouet voluntatē hoīs sic̄ vl'is motor ad vl'e obiectū voluntatis qꝺ ē bonū.⁊ sine hac vl'i motōe hō nō pōt aliqd velle.sz hō ꝑ rōez ꝺeterminat se ad volēdū hoc vel illud.qꝺ ē vere bonū vel apparēs bonū.sz tñ interdum sp̄ alif ꝺs mouet aliq̄s ad aliq̄d ꝺeterminate volēdū qꝺ est bonum.sicut in his quos mouet ꝑ gratiam.vt infra dicetur.

Quesmo.X.

Deinde ꝓsiderādum

ē ꝺe mō q̄ volūtas mouef.Et circa hoc q̄runf q̄tuor.Primo vtr̄ volūtas ad aliqd naturaliter moueaf.Scꝺo vtr̄ ꝺe necessitate moueaf a suo obiecto.Tertio vtr̄ ꝺe necessitate moueaf ab appetitu iferiori Quarto vtr̄ ꝺe necessitate moueatur ab exteriori motiuo quod est ꝺeus.

Ad primū sic proceditur

Videf q̄ volūtas nō moueaf ad aliqd naturaliter.agēs enī naturale diuidif ꝑ agēs volūtariū.vt pz in principio ij.phi.nō g⁹ volūtas ad aliqd naturalif mouef. Ꝓre. id qꝺ ē naturale iest alicui sp̄ sic̄ igni eē calidū.sz nulius mot⁹ iest volūtati sp̄.ergo nullus mot⁹ ē natural' volūtati. Ꝓre.natura ē ꝺeterminata ad vnū.sz voluntas se bz ad opposita.ergo volūtas nihil naturalif vult. Sz ꝑ ē q̄ mot⁹ volūtatis seq̄f actū intellect⁹,sz intellect⁹ aliq̄ intelligit naturalif.ergo ⁊ volūtas vl't naturalif. Rñ.ꝺꝺ q sic̄ Boe.ꝺic̄ i li.ꝺe ꝺuabꝫ naturis.⁊ pbs i.v. metaphi. natura ꝺr multipl'r.q̄ñz.n.ꝺr ꝓncipiū intrinsecū i rebꝫ mobilibꝫ.⁊ tal' natura ē vel materia vel forma material'.vt pz i.ij.phi.Alio mō ꝺr nā q̄libet substātia vel qꝺlibet ens.⁊ fm hoc illud ꝺr eē nāle rei qꝺ conuenit ei fm suā substātiā ⁊ hoc ē qꝺ ꝑ se iest rei.i oībꝫ āt ea q̄ ñ ꝑ se insūt reducūf in aliqd qꝺ ꝑ se iest sic̄ i primū.⁊ iō necesse ē q̄ hoc mō accipiēdo nāz sp̄ principiū i bis q̄ cōueniūt rei sit naturale.⁊ hoc māifeste appet i intellectu.nā principia intellectual' cognitionis sunt naturalif nota.sil'r etiā principiū motiuū voluntarioꝝ oz esse aliqd naturalif volitū.bonū āt ē bonū i cōi i qꝺ volūtas naturaliter tēdit.sic̄ etiā q̄libet potēna i suū obiectū.⁊ etiā ipe finis vltim⁹ q̄ hoc mō se hz in appetibilibꝫ sic̄ prima principia demōstrationū i intelligibilibꝫ.⁊ vl'r oīa illa q̄ cōueniūt volēti fm suā naturā.ñ.n.ꝑ volūtatē appetim⁹ solū ea q̄ ptinēt ad potētiā volūtatis.sz etiā ea q̄ ptinēt ad singulas potētias ⁊ ad totū hoīez.vñ naturalif hō vult ñ solū obiectū volūtatis.sz etiā alia q̄ cōueniūt alijs potētijs.vt cognitōez veri q̄ cōueīt intellectui.⁊ eē ⁊ viuere.⁊ hmōi alia q̄ respiciūt cōsistētiā naturalē.q̄ oīa ꝓbē ꝺiuif sub obo volūtatis sic̄ q̄ꝺā pticularia bōa Ad.i.g̃ ꝺꝺ q volūtas diuidi f ꝑ naturā.sic̄ vna cā ꝑ aliā.q̄ꝺā.n.fiūt naturaliter.⁊ q̄ꝺā fiūt volūtarie. Est āt ali⁹ mod⁹ cāndi ꝓpri⁹ volūtari q̄ ē vīa sui act⁹.ꝓter modū q̄ ꝑueīt nature q̄ ē determinata ad vnū.sz q⁹ volūtas i aliq̄ natura fundaf.ncce ē q̄ mod⁹,ꝓpri⁹ nature q̄z tū ad aliqd ꝑticipef a volūtate.sic̄ qꝺ ē prior ꝙ cāe ꝑticipaf a posteriori.ē.n.pri⁹ i vna q̄q̄z re ipm eē qꝺ ē ꝑ naturā.q̄z velle qꝺ ē ꝑ volūtatē.⁊ ideē q̄ volūtas naturalif aliquid vult. Ad.ij.ꝺꝺ. q in rebꝫ naturalibꝫ id qꝺ ē naturale ēi ꝑ ñs formā tñ.sp actu iest.sic̄ calidū igni.Ꝺꝺ āt ē naturale sic̄ ꝑ ñs materiā.ñ sp actu iest.sz q̄ñz fm potētiā tñ.nā forma ē actus.materia ꝺo potētia.mot⁹ ē act⁹ exīntis i potētia.⁊ iō illa q̄ ptinēt ad motū vel q̄ sequūf motū in rebꝫ naturalibꝫ.ñ sp̄ īsunt sic̄ ignis ñ sp mouef sursum.sz q̄ñ ē extra locū suū.⁊ sil'r ñ oz q volūtas q̄ ꝺe potētia i actū reducif ꝺū aliqd vult.sp actu velit.sz solū q̄ñ ē in aliq̄ ꝺispōe,ꝺeterminata.volūtas āt ꝺei qui ē act⁹ purus sp ē in actu volendi. Ad.iij ꝺꝺ.q sp natura rñdet vnū ꝓportionatū nature.nature.n i genere rñdet aliquid vnū in genere.⁊ nature i spē accepte rñdet vnū in spē.nature āt idiuiduate rñdet aliqꝺ vnū individuale.cū igif volūtas sit q̄ꝺā vis imaterial' sic̄ ⁊ intellect⁹ rñdet sibi naturalif aliqꝺ vnū cōe.s.bonū.sic̄ etiā intellectui aliqꝺ bonū cōe.s.verū vel ens.vel q̄cq̄ ē hmōi Sub bono autem communi multa pticularia bona continentur.ad q̄ nullum volūtas ꝺeterminatur.

Ad secundū sic ꝓceditur

Videtur q̄ volūtas ꝺe necitate moueaf a suo obiecto. obiectū.n.volūtatis ꝓpriaf ad ipaz sic̄ monuū ad mobile.vt pz i.iij.ꝺe aīa.sz motiuū si sit sufficiēs ex necitate mouet mobile.ergo volūtas ex necitate pōt moueri a suo obiecto Ꝓre.sic̄ volūtas ē vis imaterial'.ira ⁊ intellect⁹.⁊ vtraq̄ potētia ad obiectū vl'e ordinaf vt dictū ē.sz intellectus ex necitate mouef a suo obiecto.g̃ ⁊ volūtas a suo. Ꝓre. oē qꝺ q̄s vult.aut ē finis aut aliq̄ ordinatū ad finē.sz finē aliq̄s ex necitate vult.vt vr.q⁹ ē sic̄ pricipiū in speculatiuis.cui ex necessitate assentim⁹. finis āt ē rō volēdi eoq̄ sunt ad finē.⁊ sic vt etiā q̄ ea q̄ sunt ad finē ex necessitate vlim⁹.volūtas g̃ ex necessitate mouef a suo obiecto. Sz ꝑ ē q̄ potētie rōnales fm pbm sunt ad opposita.sz voluntas ē potētia rōnal'.ē.n.i rōe.vt ꝺr i.iij.ꝺe aīa.g̃ volūtas se hz ad opposita.ñ g̃ ex necitate mouef ad alterū oppositorū. Rñ.ꝺꝺ.q volūtas mouef dupl'r.vno mō q̄z tū ad exercitium actus.Alio mō q̄z tum ad specificationē actus que est ex obiecto.primo ergo mō voluntas a nullo obiecto ex necessitate mouetur. pōt.n.aliquis ꝺe quocūq̄z obiecto non cogitare.⁊ ꝑ consequens nec actu velle illud.Sz q̄z tum ad secundū modū volūtas ab aliq̄ obiecto ex necessitate mouef.ab aliq̄ aūt nō.in motu.n.cuiuslibet potentie a suo obiecto considerāda est rō ꝑ quā obiectum mouet potētiā.visibile.n.mouet visuz sub rōe coloris actu visibil'.vñ si color ꝓpaf visui.ex necitate mouz ipz.nisi

aliqs visum auertat. qđ ptinet ad exercitiũ actꝰ. si ãt ꝓponeret aliqd visui qđ nõ oibo mõis cẽt color in actu sz ſm aliqđ esset tale ſm aũt aliqd nõ tale. nõ ex necessitate visꝰ tale obm videret. posset. n. intẽdere in ipm ex ea pte q̃ nõ ẽ coloratũ in actu. ⁊ sic ipm nõ videret. sic aũt coloratũ in actu ẽ obm visus ita bonũ ẽ obm volũtatis. vñ si ꝓponat aliqđ obm volũtati qđ sit vl̃t bonũ ⁊ ſm oẽz ꝓsideratõem ex necessitate volũtas in id tẽdit si aliqđ velit. nõ. n. potest velle oppositũ. Si aũt ꝓponat sibi aliqđ obiectũ quod nõ ſm quãlibet ꝓsideratõez sit bonũ. nõ ex necessitate volũtas ferꝰ in illud. ⁊ qz defectus cuiuscũq; boni hz rõez nõ boni tõ illud solũ bonũ qđ ẽ ꝑfectũ ⁊ cui nihil deficit. ẽ tale bonũ qđ volũtas nõ põt nõ velle. qđ ẽ bitudo. alia aũt qlibet ꝑticularia bona inq̃ntũ deficiũt a bonitate. q̃ põt in idẽ ferri ſm diuersas ꝓsideratõnes. Eld. i. ergo dđ. qꝰ sufficiẽs motiuũ alicui potẽtie nõ nisi obiectũ qđ totaliter hz rõnẽ mouendi. si aũt in aliq̃ deficiat. nõ ex necessitate mouebit. vt dictũ ẽ. Eld. ij. dđ. qꝰ intellectus ex necessitate mouet a tali obiecto qđ ẽ ſp ⁊ ex necessitate vult. nõ aũt ab eo qđ põt esse vult ⁊ falsuz. ſ. a ꝓingẽti. sic ⁊ de bono dictũ ẽ. Eld. iij. dđ. qꝰ finis vltimus ex necessitate mouet volũtatẽ. qz ẽ bonũ ꝑfectũ. ⁊ sil̃r illa q̃ ordinant ad hũc finẽ. sine quibꝰ finis haberi nõ põt. sic esse ⁊ viuere ⁊ hmõi. alia vo sine quibꝰ finis haberi põt. nõ ex necessitate vult q̃ vult finẽ. sic ꝓclusiones. sine q̃bus ꝑncipia possunt esse vera. non ex necessitate credit q̃ ꝑncipia credit.

Ad tertiũ sic proceditur.

Videt qꝰ volũtas ex necessitate moueat a passione appetitus inferioris. dic. n. apl̃s Ro. vij. Nõ. n. qđ volo bonuz hoc ago. sz qđ odi malũ illud facio. qđ dr ꝑpt ꝓcupiam q̃ ẽ passio q̃dã. ergo volũtas ex necessitate mouet a passiõe. Dre. sic dr in. ij. etbi. q̃lis vnusq̃sq; ẽ tal̃ finis videt ei sz nõ ẽ in ptãte volũtatis qꝰ fiat passionẽ abiiciat. ergo nõ ẽ in ptãte volũtatis qꝰ nõ velit illud ad qđ passio se inclinat. Dre. cã vl̃s nõ applicat ad effectũ ꝑticularem nisi mediãte ꝑticulari. vñ ⁊ rõ vl̃s nõ mouet nisi mediãte estimatõe ꝑticulari. vt dr in. iij. de aĩa. sz sic se hz rõ vl̃s ad estimatõez ꝑticularẽ. ita se hz volũtas ad appetitũ sensitiuũ. ergo ad aliqđ ꝑticulare volendũ nõ mouet volũtas nisi mediãte appetitu sensitiuo. si ergo appetitus sensitiuꝰ sit ꝑ aliquã passionẽ ad aliqđ dispositus. volũtas nõ potest in ꝯriũ moueri. Sed ꝯ ẽ qđ dr Geñ. iij. Subter te erit appetitus tuus. ⁊ tu dñaberis illius. nõ ergo volũtas hoĩs ex necessitate mouet ab appetitu inferiori. Rñ. dđ qꝰ sic sup̃ dictũ ẽ passio appetitus sensitiui mouet volũtatẽ ex ea pte q̃ volũtas mouet ab obo. inq̃ntũ. ſ. bõ aliq̃liter dispositus ꝑ passionẽ iudicat aliqđ eẽ ꝓuenies ⁊ bonũ qđ extra passionẽ exĩs nõ iudicaret. hmõi ãt immutatio hoĩs ꝑ passionẽ duobꝰ modis ꝓtigit. vno mõ sic qꝰ totaliter rõ ligat. ita qꝰ hõ vsum rõis nõ hz. sic ꝓtingit in his q̃ ꝑpt vehemẽtẽ irã vel ꝓcupiaz furiosi vel amẽtes fiũt. sic ⁊ ꝑpt aliqua aliã ꝑturbatõez corꝑalẽ. hmõi. n. passiones non sine corꝑali trãsmutatõe accidũt. ⁊ de talibꝰ eadẽ ẽ rõ sicut ⁊ de aĩalibꝰ brutis. q̃ ex necessitate sequunt̃ ipetũ passionis. in his. n. nõ ẽ aliqs rõis motus. ⁊ ꝑpter hoc volũtatis. aliqñ aũt rõ nõ totaliter absorbet̃ a passione. sz remanet q̃dtũ ad aliqđ iudiciũ rõis libꝝ. ⁊ ſm hoc remanet aliqđ de motu volũtatis. inq̃ntũ ergo rõ manet libera ⁊ passioni nõ subiecta intrñ volũtatis motꝰ q̃ manet nõ ex necessitate tendit ad hoc ad qđ passio inclinat. ⁊ sic aut motꝰ volũtatis nõ ẽ in hoĩe. sz sola passio dñat̃. aut si motꝰ volũtatis sit. nõ ex necessitate sequt̃ passionẽ. Eld. i. ergo dđ. qꝰ ⁊ si volũtas nõ possit facere quin motꝰ ꝓcupiscẽtie insurgat. de q̃ apl̃s dic. qđ odi malũ. illud facio. i. ꝓcupisco. tñ põt volũtas nõ velle ꝓcupiscere aut ꝓcupiscẽtie nõ ꝓsentire. ⁊ sic ñ ex necessitate sequitur ꝓcupiscẽtie motũ. Eld. ij. dđ. qꝰ cũ in hoĩe sunt due naturepassiue intellectualis. s. ⁊ sensitiua. q̃z qdẽ ẽ bõ aliq̃l ymaginꝰ sz totã aĩaz. qz. s. vel ꝑs sensitiua totaliter subiicit rõi. sic ꝓtigit in furiosis. vel econuerso rõ totaliter absorbet̃ a passione sic accidit in amẽtibꝰ. sz aliqñ ⁊ si rõ obnubilet̃ a passione remanet tñ aliqđ rõis libꝝ. ⁊ ſm hoc põt aliqs vel totaliter passionẽ repellere. vel saltẽ se tenere ne passionẽ sequat̃. in tali. n. dispõe. qz hõ ſm diuersas ptes aĩe diuersimode disponit̃ aliud ei videt̃ ſm rõnẽ. ⁊ aliud ſm passionẽ. Eld. iij. dđ qꝰ volũtas nõ solũ mouet̃ a bono vl̃ apprehenso ꝑ rõnẽ sz etiã a bono appẽhenso ꝑ sensum. ⁊ iõ põt moueri ad aliqđ ꝑticulare bonũ absq̃ passione apperitꝰ sensitiui. multa. n. volumus ⁊ operamur absq̃ passione ꝑ solã appetitꝰ electõnem. vt pz in his in quibus rõ remittit̃ passioni.

Ad quartũ sic proceditur.

Videt qꝰ volũtas ex necessitate moueat̃ a deo. oẽ. n. agẽs cui resisti ñ põt ex necessitate mouet. sz deo cũ sit infinite virtutis. resisti ñ põt. vñ dr Ro. ix. Volũtati eiꝰ quis resistit. ergo dñs ex necessitate mouet volũtatẽ. Dre. voluntas ex necessitate mouet̃ in illa q̃ naturaliter vult. vt dictũ ẽ. sz hoc ẽ vnicuiq; rei naturale qđ deus in eo opat̃. vt aug. dic. xxv. ꝯ Faustũ. ergo volũtas ex necessitate vult oẽ illud ad qđ a deo mouet̃. Dre. possibile ẽ q̃ posito ñ seq̃t̃ impossibile seq̃t̃ aũt impossibile si ponat̃ qꝰ volũtas nõ velit hoc ad qđ deus eã mouet. qz ſm hoc operatio dei eẽt ineffican. nõ ergo est possibile volũtatẽ ñ velle hoc ad qđ deus eã mouet. ergo necesse ẽ eã hoc velle. Sz ꝑ qđ dr Eccl. xv. Deꝰ ab initio ꝓstituit hoĩez. ⁊ reliqt eũ in mãu ꝓsilij sui. ñ ergo ex necessitate mouet volũtatẽ eiꝰ. Rñ. dđ. qꝰ sic Diony. dic iiij. ca. de di. no. ad puidẽtiã diuinã nõ ꝑtinet naturã rep̃ corrũpe sz ꝓuare. vñ oĩa mouet ſm eoꝝ ꝓditoez. ita qꝰ ex cãis necessariis ꝑ motionẽ diuinã ꝓseq̃t̃ effectus ex necessitate. ex cãis ãt ꝓingẽtibꝰ sequũt̃ effectꝰ ꝓingẽtis. qz igit volũtas ẽ actiuũ ꝑncipiũ nõ determinatũ ad vnũ. sz indifferenter se hñs ad multa. sic deus ipaz mouet qꝰ nõ ex necessitate ad vnũ determinat. sz remanet motꝰ eiꝰ cõtingẽs ⁊ nõ necessarij. nisi in his ad q̃ naturaliter mouet̃. Eld. i. ergo dđ. qꝰ volũtas diuina ñ solũ se extẽdit vt aliqđ fiat ꝑ tẽ quã mouet. sz vt etiã eo mõ fiat q̃ cõgruit nature ipi. ⁊ iõ magis repugnaret diuine motioni si volũtas ex necessitate moueret̃. qđ sue nature ñ cõpetit. q̃z si moueret̃ libere ꝑut cõpetit sue nature. Eld. ij. dđ. qꝰ naturale ẽ vnicuiq; qđ deus opat̃ in ipo vt sit ei naturale. sic. n. vnicuiq; conuenit aliqđ ſm qꝰ deus vult qꝰ ei cõueniat. nõ ãt vult qꝰ qcq̃d opat̃ i reb̃ sit eis naturale. puta qꝰ mortui resurgãt sz hoc vult vnicuiq; eẽ nãle qꝰ ptãti diuine subdat̃. Eld. iij. dđ. qꝰ si deus mouet volũtatẽ ad aliqđ. impossibile ẽ huic positõi qꝰ volũtas ad illd ñ mouet̃. ñ ñ ẽ impossibile simpl̃r. vñ ñ seq̃tur qꝰ volũtas a deo ex necessitate moueat̃. Questio. XI

Deinde ꝓsiderãdum.

est de fruitione. Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum frui sit actus appetitiue potentie. Secundo vtrum soli rationali creature conueniat. an etiam aĩ malibꝰ brutis. Tertio vtꝝ fruitio sit ipm

vltimi finis. Quarto vr̃ sit solũ finis habiti.

Ad primũ sic proceditur

Videt q̃ frui ñ sit solũ appetitiue potẽtie. frui. n. nihil aliud esse videt q̃ fructũ capere. sed fructũ hũane vite q̃ est beatitudo accipit intellectus. in q̃ actu beatitudo consistit. vt supra ostensum est. ergo frui ñ est appetitiue potẽtie. sed intellectus

Ꝓre. q̃libet potẽtia bz ꝓprium finẽ q̃ est pfectio eius. sic videt suus finis est cognoscere visibile. auditus percipere sonos. et sic de aliis. bz finis rei est fructus eius. ergo frui est potẽtie cuiuslibet et non solum appetitiue.

Ꝓre. fruitio delectatiõnem quãdã importat. sed delectatio sensibiliter ptinet ad sensum qui delectat in suo obiecto. et eadẽ rõe delectatio intellectualis ad intellectũ. ergo fruitio ptinet ad apprehensiuam potentiã et ñ ad appetitiuã.

Sed ꝯ est q̃d Aug. dicit in .i. de doc. xp̃ia. et in .x. de trini. Frui est amore inhærere alicui rei ꝓpter seipsam. sed amor ptinet ad appetitiuã potentiã. ergo et frui est actus appetitiue potẽtie.

Rñ. dd. q̃ fruitio et fructus ad idẽ ptinere vident et vnũ exaltero denominari. q̃ tum ãt ad hoc mbil ad ꝓpositũ refert. nisi q̃ hoc ꝓbabile videt q̃ id q̃d magis est manifestũ pñs etiã fuerit notatũ. Sũt ãt nobis ꝓmo manifesta q̃ sunt sensibilia magis vñ a sensibilibus fructibus nomẽ fruitionis denominatũ videt. Fructus ãt sensibiliter est id q̃d vltimũ expectat et cum q̃dam suauitate percipit. vñ fruitio ptinere videt ad amorem vel delectationẽ quã aliqs bz de vltio expectato q̃d est finis finis ãũt et bonũ est obiectũ appetitiue potẽtie. vñ manifestũ est q̃ fruitio est actus appetitiue potẽtie.

Ad .i. ergo dd. q̃ nihil ꝓhibet vnũ et idẽ sm diuersas rõnes ad diuersas potẽtias ptinere. ipa igit visio dei inq̃tum est visio est actus intellectus. inq̃tum ãt est bonũ et finis est volũtatis obiectũ. et hoc mõ est eius fruitio. et finẽ hunc intellectus consequit tãq̃ potẽtia agẽs. voluntas ãt tãq̃ potẽtia mouẽs ad finẽ. et fruẽs fine iã adepto.

Ad .ij. dd. q̃ pfectio et finis cuiuslibet alterius potẽtie continet sub obiecto appetitiue. sic ꝓpriũ sub cõi. vt dictũ est supra. vñ pfectio et finis cuiuslibet potẽtie inq̃tũ est q̃ddã bonũ ptinet ad appetitiuam ꝓpter q̃d appetitiua potentia mouet alias ad suos fines. et ipsa consequit finẽ qñ q̃libet alia ptingit ad finẽ.

Ad .iij. dd. q̃ in delectatione duo sunt. s. precepto conuenientis q̃ ptinet ad apprehensiuã potẽtiã. et complacentia eius q̃d offert vt conueniẽs. et hoc ptinet ad appetitiuam potentiam. in q̃ rõne delectationis completur.

Ad secundũ sic ꝓceditur

Videt q̃ frui solũmõ sit hoim. dicit. n. Augus. ī. i. de doc. xp̃ia. q̃ nos hoies sumus q̃ fruimur et vtimur. ñ ergo alia a alia frui pñt.

Ꝓre. frui est vltimi finis. sed ad vltimũ finẽ ñ pñt ptingere bruta aialia. ergo eoꝝ ñ est frui.

Ꝓre. sicut appetitus sensitiuus est sub intellectiuo. ita appetitus naturalis est sub sensitiuo. si igit frui ptinet ad appetitũ sensitiuũ. videt q̃ pari rõe possit ad naturalẽ ptinere. q̃d patet falsum. q̃ eius ñ est delectari. ergo appetitus sensitiui non est frui. et ita nõ conuenit brutis aialibus.

Sz ꝯ est q̃d Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. q. Frui q̃dẽ cibo et q̃libet corporali voluptate ñ absurde estimant et bestie.

Rñ. dd. q̃ sicut ex ꝓdictis habet. frui ñ est actus potẽtie pueniẽtis ad finẽ sicut exequẽtis. sz potẽtie opantis executionẽ. dictũ est. n. q̃ est appetitiue potẽtie. In rebus ãt cognitione carẽtibus inuenit q̃dam potẽtia ptingẽs ad finẽ p modũ exequẽtis. sicut grue tẽdit deorsum et leue sursum. Sz potẽtia ad quã ptinet finis p modũ impantis ñ inuenit in eis. sz in aliq̃ superiori natura q̃ sic mouet totã naturã p imperium. sicut in bñtibus cognitõe appetitus mouet alias potẽtias ad suos actus. vñ manifestũ est q̃ in bis q̃ cognitione carẽt q̃uis ptingãt ad finẽ. nõ inuenit fruitio finis. sed solũ in bis q̃ cognitiõe bñt. sed cognitio finis est dupler. pfecta et imperfecta. Perfecta q̃dẽ est q̃ ñ solũ cognoscit id q̃d est finis et bonũ. sed rõ vltis finis et boni. et talis cognitio est solius hãlis nature. Imperfecta ãt cognitio est q̃ cognoscit particulariter finis et bonũ. et talis cognitio est in brutis aialibus. q̃ et virtutes appetitiue ñ sunt impãtes libere. sed sm naturalẽ instinctũ ad ea q̃ apprehendũt mouẽt. vñ rõali nature cõuenit fruitio sm rõnem pfectã. brutis ãt aialibus sm rõnem imperfectã. aliis ãt creaturis nullo mõ.

Ad .i. ergo dd. q̃ Aug. loquit de fruitione pfecta.

Ad .ij. dd. q̃ ñ oportet q̃ fruitio sit vltimi finis simpliciter. sed eius q̃d habet ab vnoq̃q; ꝓ vltimo fine.

Ad .iij. dd. q̃ appetitus sensitiuus consequit aliquã cognitionẽ. ñ ãt appetitus naturalis. ꝓpter quod ē ī bis q̃ cognitione carẽt

Ad .iij. dd. q̃ Aug. ibi loquit de fruitione imperfecta. q̃d ex ipo mõ loq̃ndi appet. dic̃. n. q̃ frui ñ adeo absurdũ existimãt et bestie. s. sicut absurdissime diceret

Ad tertiũ sic ꝓceditur.

Videt q̃ frui ñ sit tm̃ vltimi finis. dicit. n. apls ad philemonẽ frẽs. Ita q̃ frat ego te fruar ī dño. sz manifestũ est q̃ paulus ñ posuerat vltimũ finẽ suũ ī hoie. q̃ frui ñ tm̃ est vltimi finis.

Ꝓre. fructus est q̃ aliqs fruit. sz apls dic̃ ad Gal v. Fructus spũs est charitas gaudiũ pax et hmõi. q̃ ñ bñt rõnem vltimi finis. ñ ergo fruitio est tm̃ vltimi finis.

Ꝓre. actus volũtatis supra seipsos reflectunt. volo. n. me velle et amo me amare. sed frui est actus volũtatis. volũtas. n. est ꝓ quã fruim̃. vt Aug. dic̃. x. de tri. ergo aliqs fruit sua fruitione sz fruitio ñ est vltimus finis hois. sz solũ bonũ ī creatũ q̃d est deus. ñ ergo fruitio est solũ vltimi finis.

Sz ꝯ est q̃d Aug. dic̃ x. de tri. q̃ ñ fruit si aliqs id q̃d ī facultate volũtatis assumit ꝓpter aliud appetit. sz solũ vltimus finis est q̃ ñ ꝓpter aliud appetit. ergo solus vltimi finis est fruitio.

Rñ. dd. q̃ sic dictũ est ad rões fructus duo ptinent. s. q̃ sit vltimũ et q̃ appetitũ quietet q̃dã delectatione vel delectatione. vltimũ ãt est simpliciter. et sz q̃d simpliciter q̃dẽ q̃d ad aliud ñ refert. sz sm q̃d q̃ est aliq̃d vltimũ q̃d ergo est simpliciter vltimũ ī q̃ aliq̃d delectat. sic ī vltio fine. Vnde ꝓpe ꝓpte dr fructus. et eo ꝓprie dr aliqs frui. q̃d ãt ī seipo ñ est delectabile. sz tm̃ appetit ī ordine ad aliud. sic potio amara ad sanitatẽ. nullo mõ fructus dica põt. q̃d ãt ī se bz quandã delectatiõem ad quã q̃dã precedẽtia referũt. põt q̃dẽ aliq mõ dici fructus. sz ñ ꝓprie et sm ꝓpletã rõem fructus eo dicim̃ frui. vñ Aug. ī. x. d tri. dic̃ q̃ fruim̃ cognitis ī q̃bus volũtas delectata q̃escit. ñ ãt q̃escit simpliciter nisi in vltio. quia q̃diu aliq̃d expectat motus volũtatis ī manet ī suspẽso. sz iã ad aliq̃d peruenerit. sic ī motu locali. sz illud q̃d est mediũ ī magnitudine sit ꝓncipiũ et finis. ñ tm̃ accipit vt finis ī actu nisi qñ ī eo q̃escit.

Ad .i. ergo dd. q̃ sic Augu. dic̃ ī. i. de doc. xp̃ia. Si dixisset te fruar. et ñ addidisset ī dño. videret finẽ delectatiõis ī eo posuisse. sz quia addidit ī dño. ī dño se posuisse finẽ atq; ī eo se frui significauit. vt sic frẽ se frui dixerit ñ tãq̃ termiõ. sz tãq̃ medio.

Ad .ij. dd. q̃ fructus aliis cõparat ad arborẽ ꝓducẽtẽ. et aliis ad hoiez fruẽtẽ. ad arborẽ q̃dẽ ꝓducẽtẽ ꝓportionat vt effectus ad cãz. ad fruẽtẽ ãt sic vltimũ expectatũ et delectãs. dicũt igit ea q̃ cõuenerat ibi aptis fructus. quia sunt effectus q̃dã spũssci ī nob. vñ et fructus spũs dicũt. ñ ãt ita q̃ eis fruam̃ tãq̃ vltio fine. Vel aliter dd. q̃ dicũt fructus sm Ambro. quia ꝓpter se petẽda sunt ñ q̃dẽ ita q̃ ad beatitudinẽ ñ referant. sed quia in seipsis bñt vñ nob placere debeant.

Ad .iij. dd. q̃ sic supra dictũ est finis dr dupliciter vno mõ ipa res. alio mõ adeptio rei. q̃ quidem non sunt

duo fines. ſz vnus finis in ſe ꝯſideratus ⁊ alteri applicat⁹ ds igit ē vltimus finis ſicut res q̄ vltio q̄rit. fruitio aut̄ ſicut adeptio h⁹ vltī finis. ſicut igit nō ē aliud finis ds ⁊ fruitio dei. ita eadē rō fruitionis ē q̄ fruimur deo. ⁊ q̄ frui mur diuina fruitione. ⁊ eadē rō ē de beatitudine creata. q̄ in fruitione conſiſtit.

Ad quartum ſic ꝓcedit

Videt q̄ fruitio nō ſit niſi finis hīti. dicit. n. Aug⁹. x. de tri. q̄ frui ē cū gaudio vti nō adhuc ſpei. ſz iā rei. ſz q̄diu nō habet nō ē gaudiū rei. ſz ſpei. g⁹ fruitio nō ē niſi finis habiti. ℙre. ſicut dictū ē. fruitio nō ē ꝓpꝛie niſi vltī finis. qꝛ ſolus vltimus finis quietat appetitū. ſz appetit⁹ nō quietat niſi in fine iā hīto. g⁹ fruitio ꝓpꝛie loquēdo nō eſt niſi finis hīti. ℙre. frui ē capē fructū. ſz nō capit fructus niſi q̄ iā finis haberur. g⁹ fruitio nō ē niſi finis hīti.

ℂSz ꝛra. frui ē amoꝛe inhꝛere alicui rei ꝓter ſeipam vt Aug⁹. dicit. ſz hoc pōt fieri etiā de re nō hīta. g⁹ frui poteſt eſſe etiā finis nō hīti. ℂRn̄. dd. q̄ frui importat ꝓpationē quādā voluntatis ad vltimū finē. ſm q̄ voluntas hz aliquid ꝓ vltīo fine. Habetur āt vltimus finis dupl̄r. vno mō pfecte. ⁊ alio mō impfecte. Perfecte quidem q̄ habetur ñ ſolū in intētione. ſz etiā inire. Impfecte aūt q̄ habetur in intētione tm̄. Eſt g⁹ pfecta fruitio iā hīti finis realit̄. ſz impfecta ē etiā finis. ñ hīti realit̄ ſz i itētione tm̄.

ℂAd. i. ergo dd. q̄ Aug⁹. loquitur de fruitione pfecta

Ad. ij. dd. q̄ quies voluntatis dupl̄r ꝯpeditur. Uno mō ex ꝑte obiecti. qꝛ. ſ. ñ ē vltimus finis. ſz ad aliud ordinatur Alio mō ex ꝑte appetētis finē q̄ nondū adipiſcatur. obiectum āt ē qd dat ſpēz actui. ſz ab agēte dependet modꝰ agēdi. vt ſit pfectus vel impfect⁹ ſm ꝯditionē agentis. ⁊ idō ei⁹ qd ñ eſt vltimus finis fruitio eſt imꝓpꝛia. q̄ſi deficiēs a ſpē fruitionis. Finis āt vltī non hīti eſt fruitio ꝓpꝛia q̄ dem. ſz impfecta. ꝓp impfectū modū hñdi vltimū finem

ℂAd. iij. dd. q̄ finem accipe vel hꝛe dꝛ aliquis ñ ſolū ſm rem. ſz etiā ſm intentionez. vt dictū eſt. ℂQuestio. XII

De inde conſideran⁊

dū eſt de intentione. Et circa h q̄rūtur q̄nq̄.

Primo vtꝛ intentio ſit act⁹ intellect⁹. Scdo vtꝛ ſit tm̄ finis vltī. Tertio vtꝛ aliq̄s poſſit ſil̄ duo intendere. Quarto vtꝛ intētio finis ſit idē actus cū voluntate ei⁹ qd ē ad finē. Quīto vtꝛ intētio ꝯueniat brutis aīalibꝫ

Ad primum ſic ꝓceditur

Videtur q̄ intētio ſit act⁹ intellect⁹ ⁊ ñ voluntatis. dꝛ. n. Matth. vi. Si oculus tuus fuerit ſimplex. totū corp⁹ tuū lucidū erit. vbi poculū ſignificatur intētio. vt dicit Aug. in li. de ſer. dn̄. in mō. ſz oculus cū ſit inſtm̄ viſus ſignificat apprehenſiuā potentiā. ergo intētio ñ eſt actus appetitiue potētie. ſz apꝓhenſiue. ℙre. ibidē Aug. dicit q̄ intentio lumē vocatur a dño. vbi dicit. ſi lumē qd̄ in te ē tenebre ſunt tē. ſz lumen ad cognitionē ꝑtinet. g⁹ intentio.

ℙre. intentio dēſignat ordinationē quādā in finē. ſz ordinare ē rōis. g⁹ intentio ñ ꝑtinet ad voluntatē. ſz ad rōnem. ℙre. actus voluntatis nō eſt niſi finis vel eoꝛ q̄ ſunt ad finem. ſz actus voluntatis reſpectu ſfinis vocatur voluntas ſeu fruitio. reſpectu āt eoꝛ q̄ ſunt ad finē eſt electio. a q̄bꝫ differt intentio. g⁹ intētio ñ eſt actus volūtatis

ℂSz ꝛra ē qd̄ Aug. dicit i. x. de tri. q̄ voluntatis intētio copulat corp⁹ viſum viſui. ⁊ ſil̄r ſpēz in mēoria exītē ad aciem aī interius cogitātis. eſt igitur intentio actus voluntatis. ℂRn̄. dd. q̄ intentio ſicut ipm nomen ſonat. ſignificat i aliud tendere. in aliq̄d āt tendit ⁊ actio mouentis ⁊ motus mobil̄. ſz hoc q̄ motus mobil̄ in aliq̄d tēdit ab actōe mouentis ꝓcedit. vñ intentio primo ⁊ ꝓpriꝫ ꝑtinet ad id qd̄ mouet ad finem. vñ dicimus architectorem ⁊ oēz ꝯcipientem mouere suo impio alios ad id ad qd̄ ipe tendit. voluntas āt mouet oīs alias vires aīe ad finem. vt ſupꝛa hītum eſt. vñ manifeſtum eſt q̄ intentio ꝓpꝛie eſt actus voluntatis. ℂAd. i ergo dd. q̄ intentio dꝛ lumen. qꝛ mālefica eſt intendenti. vñ ⁊ opa dicuntur tenebre. qꝛ bō ſcit q̄d intendit. ſz neſcit quid ex ope ſequtur. ſicut Aug. ibidē exponit. ℂAd. ij. dd. q̄ voluntas quidē non ordinat ſz ñ in aliquid tendit ſm ordinem rōis. vñ hoc nomen intentio notat actū voluntatis ꝑſuppoſita ordinatōe rōis ordinātis aliquid in finem. ℂAd. iij. dd. q̄ intentio ē actus voluntatis reſpectu finis. ſz voluntas reſpicit finē tripl̄r. Uno mō abſolute. ⁊ ſic dꝛ voluntas ꝓut abſolute volumus vel ſanitatem. vel ſi quid aliud eſt hmōi. Alio modo conſideratur finis ſm q̄ in eo quieſcitur. ⁊ hoc mō fruitio reſpicit finem. Tertio mō ꝯſideratur finis ſm q̄ ē terminus alicuius qd̄ in ipm ordinatur. ⁊ ſic intentio reſpicit finem. non. n. ſolum ex hoc intendere dicimur ſanitatē qꝛ volumus. ſed qꝛ volumus ad eam ꝑ aliquid aliud peruenire.

Ad ſecundū ſic ꝓcedit.

Videt q̄ intentio ſit tm̄ vltī finis. dꝛ. n. ī li. ſnīaꝝ ꝓſperi. Clamor ad deū eſt intentio cordis. ſz deus eſt vltimus finis hūani cordis. g⁹ intentio ſp reſpicit vltimū finem.

ℙre. intentio reſpicit finem ſm q̄ eſt terminus. vt dictū eſt. ſz terminus hz rōnem vltimi finis. ergo intentio ſp reſpicit vltimū finem. ℙre. ſicut intentio reſpicit finem. ita ⁊ fruitio. ſz fruitio ſp ē vltimi finis. ergo ⁊ intētio.

ℂSz ꝛra. vltimus finis hūanoꝝ voluntatum ē vnus ſcz beatitudo. vt ſupꝛa dictum ē. ſi igit intentio eſſet tm̄ vltī finis. non eſſent diuerſe hoīm intentiones. qd̄ pz eſſe falſum

ℂRn̄. dd. q̄ ſicut dictum eſt. intentio reſpicit finem ſm q̄ eſt terminus motus reſpectu voluntatis. in motu aut̄ pōt accipi terminus dupl̄r. Uno mō ipe terminus vltimus in q̄ quieſcit. qui eſt terminus totius motus. Alio mō aliq̄d medium qd̄ eſt principium vnius ptis motus ⁊ finis vel terminus alterius. ſicut in motu q̄ if de. a. in. c ꝑ. b. c. eſt terminus vltimus. b. autem terminus. ſz nō vltimus. ⁊ vtriuſq̄ poteſt eſſe intentio. vñ ⁊ ſi ſp ſit finis. non tm̄ oꝛtet q̄ ſp ſit vltī finis. ℂAd. i. ergo dd. q̄ intētio cordis dꝛ clamor ad deum. non q̄ deus ſit obiectum intentionis ſp. ſed qꝛ eſt intentionis cognitor. vel qꝛ cum oramus intentionem noſtram ad deum dirigimus q̄quidem intentio vim clamoris hz. ℂAd. ij. dd. q̄ terminꝰ habet rationem vltī finis. ſed non ſp vltī reſpectu totius. ſed q̄nq̄ reſpectu alicuius ꝑtis. ℂAd. iij. dd. q̄ fruitio importat quidem quietem q̄ ē in finē. qd̄ ꝑtinet ſolum ad vltimum finem. ſed intentio importat motum in finem. nō autem in quietem. vñ non eſt ſimilis ratio.

Ad tertiū ſic ꝓceditur.

Videt q̄ non poſſit aliquis ſimul̄ intendere plura. dicit. n. Aug⁹. in li. de ſer. dn̄. i mō. q̄ nō poteſt bō ſil̄ intēdere deū

ꝛ commodum coꝛpale. ergo pari rõe neqꝫ aliq̃ alia duo. ¶ Pre. intẽtio noīat motũ voluntatis ad terminũ. ſꝫ vnus motus nõ pñt eſſe plures termini ex vna pte. ergo volũtas nõ põt ſil' multa intẽdere. ¶ Pre. intẽtio ꝓſupponit actũ rõis ſiue intellectus. ſꝫ nõ ꝓtingit ſil' plura intelligere ſm pbm. ergo etiã neqꝫ ꝓtingit ſil' plura intendere ¶ Sꝫ ꝓtra. ars imitaf naturã. ſꝫ natura ex vno inſtõ intẽdit duas vtilitates, ſicut lingua ordinaf ad guſtũ ꝛ ad locutionẽ. vt dr in. iij. de aĩa. ergo pari rõe ars vel rõ põt ſil' aliqd vnũ ad duos fines ordinare. ꝛ ita põt aliqs ſil' plura intẽdere. ¶ Rñ. dõ. qꝫ aliq̃ duo pñt accipi dupl'r. vel ordinata ad inuicẽ vel nõ ordinata. ꝛ ſiqdẽ ad inuicẽ ſuerint ordinato, manifeſtũ ẽ ex ꝓmiſſis qꝫ bõ põt ſil' multa intẽdere. Eſt. n. intẽtio nõ ſolum finis vltĩ. vt dictum eſt. ſꝫ etiã finis medĩ. ſil' aũt intẽdit aliqs ꝛ finẽ ꝓmũ ꝛ vltimũ. ſicꝫ ꝓfectionẽ medicine ꝛ ſanitatẽ. Si autẽ accipiãtur duo ad inuicẽ nõ ordinata. ſic etiã ſil' bõ põt plura intẽdere. qõ ꝓz ex hoc qꝫ bõ vnũ alteri ꝓeligit. qz melius eſt altero. Inter alias autẽ ꝓditiones qbo aliqd ẽ melius altero. vna ẽ qꝫ ad plura valꝫ. vñ põt aliqd ꝓeligi alteri ex hoc qꝫ ad plura valet. ꝛ ſic manifeſte bõ ſil' plura intẽdit. ¶ Ad. i. ergo dõ qꝫ Aug⁹. intelligit hoiez nõ poſſe ſil' deũ ꝛ commodum tpale intẽdere ſicut vltimos fines. qz vt ſu ꝓ oñſum ẽ nõ pñt eſſe plures fines vltimi vnius hois. ¶ Ad. ij. dõ. qꝫ vnius motus pñt ex vna pte eſſe plures termini. ſi vnus ad alium ordinet. ſꝫ duo termini ad inuicem non ordinati ex vna pte vnius motus eſſe non pñt. Sꝫ tñ ꝓſiderãdum ẽ qꝫ id qõ non ẽ vnum ſm rẽ põt accipi vt vnum ſm rationẽ. Intẽtio autẽ ẽ motus voluntatis in aliqd ꝓordinatum in rõe. ſicut dictum ẽ. ꝛ ideo ea q̃ ſunt plura ſm rẽ pñt accipi vt vnus terminus intẽtionis, put ſunt vnum ſm rõnẽ. vel qz aliq̃ duo ꝛcurrũt ad integrãdum aliqd vnũ. ſic ad ſanitatẽ ꝛcurrũt calor ꝛ frigus ꝓmẽ ſurata. vel qz aliq̃ duo ſub vno cõi ꝓtinẽtur qõ põt eſſe intẽtum. puto acq̃ſitio vini ꝛ veſtis ꝓtinet ſub lucro ſic ſub q̃dã cõi. vñ nihil phibet quin ille q̃ intẽdit lucꝫ ſimul hec duo intẽdat. ¶ Ad. iij. dõ. qꝫ ſic in primo dictũ ẽ, ꝓtingit ſil' plura intelligere inqꝫtũ ſunt aliq̃ mõ vnum.

Ad quartũ ſic procedit.

Videtur qꝫ nõ ſit vn⁹ ꝛ idẽ motus intẽtio finis ꝛ voluntas ei⁹ qõ ẽ ad finẽ. dicit. n. Aug⁹. in. x. de tri. qꝫ voluntas videndi feneſtrã finẽ hz feneſtre viſionẽ. ꝛ altera ẽ voluntas ꝑ feneſtrã videndi trãſeuntes. ſꝫ hoc ꝓtinet ad intẽtionem qꝫ velim videre trãſeuntes ꝑ feneſtrã. hz aũt ad volũtatem eius qõ ẽ ad finẽ qꝫ velim videre feneſtrã. ergo aliꝰ ẽ motus voluntatis intentio. ꝛ alius voluntas ei⁹ qõ ẽ ad finẽ. ¶ Pre. actus diſtinguitur ſm obiecta. ſꝫ finis ꝛ id qõ ẽ ad finẽ ſunt diuerſa obiecta. ergo alius motus volũtatis ẽ intẽtio finis ꝛ volũtas eius qõ ẽ ad finẽ. ¶ Pre. volũtas eius qõ ẽ ad finẽ dr electio. ſꝫ nõ ẽ idẽ electio ꝛ intẽtio. ergo non ẽ idẽ motus intẽtio finis cum volũtate eius qõ ẽ ad finẽ. ¶ Sꝫ ꝓtra ẽ qꝫ id qõ ẽ ad finẽ ſe hz ad finẽ vt medium ad terminũ. ſꝫ idẽ motus ẽ q̃ ꝑ medium trãſit ad terminũ in rebꝰ naturalibꝰ. ergo ꝛ in rebꝰ volũtarijs idẽ motus ẽ intẽtio finis ꝛ volũtas eius qõ ẽ ad finẽ. ¶ Rñ. dõ. qꝫ motus voluntatis in finẽ ꝛ in id qõ eſt ad finẽ põt ꝓſiderari dupl'r. Uno mõ ſm qꝫ voluntas in vtrunqꝫ fertur abſolute ꝛ ſm ſe. ꝛ ſic ſunt ſimpl'r duo motus voluntatis in vtrumqꝫ. Alio mõ põt ꝓſiderari ſm qꝫ voluntas fertur in id quod eſt ad finem ꝓpf finem. ꝛ ſic vnus ꝛ idẽ ſubiecto motus voluntatis ẽ tendẽs ad finẽ. ꝛ in id qõ ẽ ad finẽ. Lum. n. dico. volo medicinã ꝓpf ſanitatem. non deſigno niſi vnum motum voluntatis cuius ratio eſt. qz finis ratio eſt volendi ea que ſunt ad finem. idem autem actus cadit ſup obiectum ꝛ ſup rationẽ obiecti. ſicut eadem viſio eſt coloris ꝛ luminis. vt ſupꝫ dictum eſt. ꝛ eſt ſimile de intellectu qui ſi abſolute principium ꝛ concluſionem deſideret. diuerſa eſt conſideratio vtriuſqꝫ in hoc autem qꝫ concluſioni ꝓpter principia aſſentit ẽ vn⁹ actus intellectus tm̃. ¶ Ad. i. ergo dõ. qꝫ Aug⁹. loquitur de viſione feneſtre. ꝛ viſione tranſeuntium ꝑ feneſtram ſm qꝫ voluntas in vtrumqꝫ abſolute fertur. ¶ Ad. ij. dõ. qꝫ finis inqꝫtum eſt res quedam eſt aliud voluntatis obiectum qꝫ id quod eſt ad finem. ſed inqꝫtum eſt ratio volendi id quod ẽ ad finem eſt vnum ꝛ idem obiectum

Ad. iij. dõ. qꝫ motus qui eſt vnus ſubiecto poteſt ratione differre ſm principium ꝛ finem vt aſcenſio ꝛ deſcenſio. ſicut dr in. iij. phi. ſic igitur inquantum motus volũtatis fertur in id quod eſt ad finem, put ordinatur ad finem. eſt electio. motus autem voluntatis qui fertur in finẽ ſm qꝫ acquiritur per ea que ſunt ad finem. vocatur intentio. cuius ſignum eſt qꝫ intentio finis eſſe poteſt etiam nondum determinatis his q̃ ſunt ad finẽ. qꝫ eſt electio.

Ad quintũ ſic ꝓceditur

Videtur qꝫ bruta animalia intendant finem. natura. n. in his que cognitione carent magis diſtat a rationali natura qꝫ natura ſenſitiua q̃ eſt in animalibꝰ brutis. ſꝫ natura intẽdit finem etiam in his que cognitione carẽt. vt ꝓbatur in. ij. phi. ergo multo magis bruta animalia intẽdunt finem. ¶ Pre. ſicut intentio eſt finis ita ꝛ fruitio. ſed fruitio conuenit brutis animalibꝰ vt dictum eſt. ergo ꝛ intentio. ¶ Pre. eius eſt intendere finem cuius ẽ agere ꝓpter finem. cum intẽdere nihil ſit niſi in aliud tendere ſed bruta animalia agunt ꝓpter finem. mouetur. n. aial vt ad cibum q̃rẽdum. vel ad aliquid hmõi. ergo bruta aialia intendunt in finem. ¶ Sꝫ contra. intẽtio finis imporꝛtat ordinationem alicuius in finem quod eſt rõis. cũ igit bruta aialia non habeãt rõnẽ. videf qꝫ non intẽdãt finẽ. ¶ Rñ. dõ. qꝫ ſicut ſupꝫ dictum ẽ. intẽdere ẽ in aliud tẽdere. qõ q̃dẽ eſt ꝛ mouẽtis ꝛ moti. ſm q̃dem igit qꝫ dr intẽdere finẽ id qõ mouetur ad finẽ ab alio. ſic natura dr intẽdere finẽ q̃ſi mota ad ſuũ finẽ a deo. ſicut ſagitta a ſagittãte. ꝛ hoc mõ etiã bruta aialia intẽdunt finẽ inqꝫtũ mouent inſtinctu naturali ad aliqd. Alio mõ intẽdere finem eſt mouentis, put ſcz ordinat motum alicuius vel ſui vel alterius in finem. quod eſt rationis tm̃. vñ ꝑ hunc modũ bruta non intendunt finẽ. qõ eſt ꝓprie ꝛ principaliꝰ intendere. vt dictũ ẽ. ¶ Ad. i. ergo dõ. qꝫ ratio illa ꝓcedit ſecundum qꝫ intendere eſt eius quod mouetur ad finem

Ad. ij. dõ. qꝫ fruitio non imporꝛtat ordinationem alicuius in aliquid ſicut intentio. ſed abſolutam quietem in fine. ¶ Ad. iij. dõ. qꝫ bruta animalia mouentur ad finem non quaſi conſiderantia qꝫ ꝑ motum ſuum poſſunt conſeq̃ finem quod eſt ꝓprie intendentis. ſed quaſi concupiſcentes finem naturali inſtinctu mouentur ad finem quaſi ab alio mota. ſicut ꝛ cetera que mouentur naturaliter.

¶ Queſtio. XIII.

Conſequenter conſi

derandum eſt de actibus voluntatis qui ſunt in compatione ad ea q̃ ſunt ad finem. ꝛ ſunt tres. eligere. conſentire. ꝛ vti. electionẽ aũt ꝓcedit ꝓſilia-

Primo ergo ꝯsiderandū ē de electione. Scdo de consilio Tertio de sensu. Quarto de vsu. Circa electionē q̄rūtur sex. Primo cuius potētie sit actus. vtr volūtatis vel rōis. Scdo vtr electio conueniat bꝛutis aialibꝫ. Tertio vtr electio sit solū eoꝝ q̄ sunt ad finē vel etiā q̄ꝝ finis. Quarto vtr electio sit tm̄ eoꝝ q̄ p nos agunt. Quinto vtr electio sit solū possibiliū. Sexto. vtr homo ex necessitate eligat vel libere.

Ad primum sic proceditur

Videt q̄ electio nō sit actus volūtatis sed rōis. electio. n. collationē quandā importat q̄ vnū alteri pfert. sꝫ pferre ē rōis. ergo electio ē rōis. Pre. eiusdē ē syllogizare et ꝯcludere. syllogizare aūt i opabilibꝫ ē rōis. cū igit electio sit q̄ si ꝯclusio in opabilibꝫ vt dꝛ in. vi. ethi. videt q̄ sit actus rōis. Pre. ignorātia nō ptinet ad volūtatē. sꝫ ad vim cognitiuā. ē aūt q̄dam ignorātia electōis. vt dꝛ in. iii. ethi. ergo videt q̄ electio nō ptineat ad voluntatē sed ad rōnē. Sed cōtra ē qđ pbs dicit in. iii. ethi. q̄ electio ē de desideriū eoꝝ q̄ sunt in nobis. desideriū aūt ē actus voluntatis. ergo et electio. Rn. dd. q̄ in noīe electionis importatur aliquid ptinēs ad rōnē siue ad intellectū. et aliquid pertinēs ad voluntatē. dicit. n. pbs in. vi. ethi. q̄ electio ē appetitiuus intellectus. vel appetitus intellectiuus. q̄ cūq̄ aūt duo cōcurrūt ad aliq̄d vnū constituendū. vnū eoꝝ est vt formale respectu alterius. vñ Gregoꝛ. nicenus dicit q̄ electio neq̄ ē appetitus ſm seipam neq̄ consilium solū. sed ex his aliqđ compositū. sicut. n. dicimus aīal ex aīa et ex coꝛpe compositū esse. neq̄ hoc coꝛpus esse ſm seipum. neq̄ aīaꝫ solā sed vtrūq̄ ita et electionē. Est aūt considerandū in actibꝫ aīe q̄ actus qui ē essentialiter vnius potētie vel habitus. recipit formā et spēꝫ a superiori potētia vel habitu ſm q̄ ordinat inferius a superiori. si. n. alicui actuꝫ fortitudinis exerceat ppt dei amoꝛē. actus q̄dē ille materialiter ē fortitudinis. formaliter aūt hoc charitatis. Manifestum ē aūt q̄ rō q̄dāmō voluntatē p̄cedit et ordinat actū eius inq̄ntū. s. volūtas in suū obiectū tēdit ſm ordinē rōnis. eo q̄ vis apprehensiua appetituę suū obiectū repputat sic igit ille actus q̄ volūtas tēdit in aliquid qđ ponit vt bonū. ex eo q̄ p rōnem ē ordinatū ad finē. materialiter q̄dem ē volūtatis. formaliter aūt rōis. in hmōi aūt substantia actus materialiter se hꝫ ad ordinē qui imponit a superiori potētia. et ideo electio substātialiter nō ē actus rōis. sed volūtatis. pficit. n. electio in motu q̄dā aīe ad bonū quod eligit. vñ manifeste actus est appetituę potētie. Ad. i. ergo dd. q̄ electio importat collationē quandā p̄cedentē. nō q̄ essentialiter sit ipa collatio. Ad. ii. dd. q̄ cōclusio syllogismi q̄ fit in opabilibꝫ ad rōnem ptinet. et dꝛ sententia vel iudiciū quā sequit electio. et ob hoc ipa conclusio ptinere videt ad electionē tanq̄ ad consequēs. Ad. iii. dd. q̄ ignorātia dꝛ esse electionis. nō q̄ ipa electio sit scīa. sed qꝛ ignoratur quid sit eligendum.

Ad secundū sic proceditur

Videt q̄ electio bꝛutis aīalibꝫ cōueniat. electio. n. ē appetitus aliquoꝝ ppter finē. vt dꝛ in. iii. ethi. sed bꝛuta aīalia appetūt aliquid ppter finē. agūt. n. ppter finē et appetitum ergo in bꝛutis aīalibꝫ est electio. Pre. ipm nomē electionis significare videt q̄ aliq̄d p̄ alijs accipiat. sed bꝛuta aīalia accipiunt aliq̄d p̄ alijs sicut manifeste apparet q̄ ouis vnā herbā comedit aliā refutat. ergo in bꝛutis aīalibus ē electio. Pre. vt dꝛ in. vi. ethi. ad prudentiā pti-

net q̄ aliquis bñ eligat ea q̄ sunt ad finē. sed prudētia conuenit bꝛutis aīalibꝫ. vñ dꝛ in principio metaph. q̄ prudēntia sunt sine disciplina q̄cūq̄ sonos audire nō possibilia sunt vt apes. et hoc etiā sensui manifestū videt. apparet. n. mirabiles sagacitates in opibꝫ animaliū vt apū et aranearum et canū. canis. n. insequēs ceruū si ad triuiū venerit. odoꝛatu q̄dē explorat an ceruus primā vel secundam viā trāsierit. q̄ si inuenerit nō trāsisse iā securus p tertiā viā incedit. vt explorādo q̄si vtēs syllogismo diuisiuo. q̄ conludi posset ceruū p illā viā incedere ex q̄ non incedit p alias duas cum nō sint plures. ergo videt q̄ electio bꝛutis aīalibꝫ conueniat. Sed contra ē q̄ Grego. nicenus dicit q̄ pueri et irrōnalia volūtarie q̄dem faciunt. nō tñ eligēnta. ergo in bꝛutis aīalibꝫ non ē electio. Rn. dd. q̄ cum electio sit p̄acceptio vnius respectu alterius necesse est q̄ electio sit respectu pluriū q̄ eligi pñt. et ideo in his q̄ sunt penitus determinata ad vnū electio locū nō hꝫ. Est autem differētia inf appetitū sensitiuū et voluntatē. q̄ꝝ vt ex p̄dictis pꝫ. appetitus sensitiuus ē determinatus ad vnū aliq̄d particulare ſm ordinē nature. voluntas aūt est ſm nature ordinem determinata ad vnum cōe qđ est bonum. sed indeterminate se habet respectu particularium bonoꝝ. et ideo ppꝛie voluntatis est eligere. nō autem appetitus sensitiui qui solus ē in bꝛutis aīalibꝫ. et ppter hoc bꝛutis aīalibus electio non conuenit. Ad. i. ergo dd. q̄ nō omnis appetitus alicuius ppter finem vocat electio. sed cum q̄dam discretione vnius ab altero. que locum habere non pōt nisi vbi appetitus pōt ferri ad plura. Ad. ii. dd. q̄ bꝛutum animal accipit vnum p̄ alio. quia appetitus eius ē naturaliter determinatus ad ipm. vñ statim q̄n p sensum vel p imaginationē repñtat sibi aliquid ad qđ naturaliter inclinat eius appetitus absq̄ electione mouet ad ipsum. sicut etiā absq̄ electione ignis mouet sursum et nō deoꝛsuꝫ. Ad. iii. dd. q̄ sicut dꝛ in. iii. phisi. Motus ē actus mobilis a mouēte. et ideo ꝓtus mouētis apparet in motu mobilis. et ppter hoc in omnibꝫ q̄ mouent a rōe apparet ordo rōis mouentis. sꝫ ipa q̄ a rōe mouent rationem non habeant. sic. n. sagitta directe tēdit ad signum ex motione sagittantis. ac si ipa rōnem haberet dirigentem. et idē apparet in motibus horologioꝝ et omnium ingenioꝝ humanorum q̄ arte fiunt. Sicut autem compant artificialia ad artem humanam. ita compant omnia naturalia ad artē diuinam. et ideo ordo apparet in his que mouent ſm naturam. sicut et in his q̄ mouent ſm artem. vt dꝛ in. ii. phi. et ex hoc contingit q̄ in opibus bꝛutoꝝ animalium apparēt q̄dam sagacitates inq̄ntum habent inclinationem naturalem ad quosdaꝫ ordinatissimos ꝓcessus. vtpote a summa arte ordinatos. et ppter hoc etiam q̄dam aīalia dicunt prudentia vel sagacia. nō q̄ in eis sit aliq̄ rō vel electio. qđ ex hoc apparet q̄ oīa q̄ sunt vnius nature sil'r opant.

Ad tertiū sic proceditur

Videt q̄ electio nō sit tm̄ eoꝝ q̄ sunt ad finē. dic. n. pbs in. vi. ethi. q̄ electionem rectam facit virtus. q̄cūq̄ aūt illius gra nata sunt fieri nō sunt virtutis sed alterius potentie. illud aūt cuius gratia fit aliquid est finis. ergo electio est finis. Pre. electio importat p̄acceptionē vnius respectu alterius. sed sicut eoꝝ q̄ sunt ad finem vnū pōt p̄accipi alteri. ita etiam diuersoꝝ finium. ergo electio pōt esse finis sicut et illoꝝ que sunt ad finem. Sed contra ē qđ pbs dicit in. iii. ethi. q̄ voluntas est finis. electio aūt eoꝝ q̄ sunt ad finem. Rn. dd. q̄ sicut iaꝫ dictū ē electio

consequit sententiã vel iudiciũ qđ est sicut ꝯclusio syllogismi opatiui. vñ illud cadit sub electõe qđ se hz vt ꝯclusio in syllogismo opabiliũ. finis aũt in opabilibꝫ se hz vt principiũ ⁊ nõ vt ꝯclusio. vt pbs dicit in .vj. phi. vñ finis incꝫtũ est bmõi nõ cadit sub electõe. hz sicut in speculatiis nihil, phibet id qđ est vnius demõstratõis vel scie principiũ. esse ꝯclusionẽ alterius demõstrationis vel scie. pmũ tñ ꝓncipiũ indemõstrabile nõ põt esse ꝯclusio alicꝰ demõstrationis vel scie. ita etiã ꝓtingit id qđ est in vna opatõe vt finis ordinari ad aliquid vt ad finẽ. ⁊ hoc mõ sub electrione cadit sicut in opatõe medici sanitas se hz vt finis. vñ hoc nõ cadit sub electõe medici. hz hoc supponit tanqꝫ principiũ. hz sanitas corpis ordinat ad bonũ aie. vñ apud eũ qui hz curã de aie salute põt sub electõe cadere esse sanum vel esse infirmũ. nã apls dicit. .vj. ad Corinth. xij. Cũ aũt infirmor tũc fortior sum ⁊ potẽs. hz vltimꝰ finis nullo mõ sub electõe cadit. Ad .i. ergo dđ. qđ fines ꝓpꝛij ꝛ tutũ ordinant ad bñtudinẽ sicut ad vltimum finẽ. ⁊ hoc mõ põt esse eoꝝ electio. Ad .ij. dđ. qđ sicut supꝛ habitꝫ ẽ vltimus finis ẽ vnus tm. vñ vbicũqꝫ occurrũt plures fines inter eos põt eẽ electio ꝑm qđ ordinãt ad vltimũ finẽ.

Ad quartum sic procedit

tur. Videt qđ electio nõ sit solũ respectu hũanoꝝ actuum electio. n. ẽ eoꝝ q̃ sunt ad finẽ. sed ea q̃ sunt ad finẽ nõ solũ sunt actus hz etiã organa. vt dꝛ in .vij. phi. ergo electiões nõ sunt tm hũanoꝝ actuũ. Pre. actio a cõtẽplatõe distinguit. hz electio etiã in cõtẽplatõe locũ hz put. s. vna opinio alteri ꝓponit. ergo electio nõ est solũ hũanoꝝ actuum. Pre. eligunt hoies ad aliq̃ officia vel secularia vel ecclia stica ab his q̃ nihil erga eos agũt. ergo electio nõ solum ẽ hũanoꝝ actuũ. Sed ꝫ est qđ pbus dicit in .iij. ethi. qđ nullus eligit nisi ea q̃ estimat fieri ꝑ ipm. Rñ. dđ. qđ sic intẽtio est finis. ita electio ẽ eoꝝ q̃ sunt ad finẽ. finis autẽ vel ẽ actio vel res aliq̃. ⁊ cũ res aliq̃ fuerit finis. necesse ẽ qđ aliq̃ hũana actio intercidat. vel incꝫtũ hõ facit rẽ illã q̃ est finis. sic medicus facit sanitatẽ q̃ est finis eius. vñ ⁊ facere sanitatẽ dꝛ finis medici. vel incꝫtũ hõ aliq̃ mõ vtit vel fruit re q̃ est finis. sic auaro ẽ finis pecunia vel possessio pecunie. ⁊ eodẽ mõ dđ. ẽ de eo qđ ẽ ad finẽ. qꝛ necesse ẽ vt id qđ est ad finẽ vel sit actio vel res aliq̃ intercidẽte aliq̃ actõe ꝑ qnã facit id qđ ẽ ad finẽ vel vtit eo. ⁊ ꝑ hunc modũ electio sꝑ ẽ hũanoꝝ actuũ. Ad .i. ergo dđ. qđ organa ordinant ad finẽ incꝫtũ hõ vtit eis ꝓpter finem. Ad .ij. dđ. qđ in ipa cõtẽplatõe est aliqs actus intellectꝰ assentiẽtis huic opinioni vel illi. actio vo exterior ẽ q̃ ꝫ contemplationẽ diuidit. Ad .iij. dđ. qđ hõ q̃ eligit epm vel principẽ ciuitatis eligit nosse ipm in talẽ dignitatẽ. alioquin si nulla eẽt eiꝰ actio ad ꝙstitutõez epi vel ꝓncipis. nõ cõpeteret ei electio. Et silr dđ. ẽ qđ qñcũqꝫ dꝛ aliq̃ res ꝑeligi alteri adiungit ibi aliq̃ opatio eligentis

Ad quintũ sic procedit

Videt qđ electio nõ sit solũ possibiliũ. electio. n. ẽ actꝰ voluntatis vt dictũ ẽ. hz voluntas ẽ possibiliũ ⁊ impossibilium vt dꝛ in .iij. ethi. ergo ⁊ electio. Pre. electio ẽ eoꝝ q̃ per nos agunt sic dictũ ẽ. nihil ergo refert cꝫtũ ad electionem vt eligat id qđ ẽ impossibile simpliꝛ. vel id qđ ẽ impossibile eligẽti. sed frequẽter ea q̃ eligimus ꝑficere nõ possumꝰ ⁊ sic sunt impossibilia nobis. ergo electio ẽ impossibilium Pre. nihil hõ tẽptat agere nisi eligẽdo. sed beatus bñ dictus dicit qđ si ꝑlatus aliqđ impossibile ꝓcepit tẽptandum ẽ. ergo electio põt esse impossibiliũ. Sed ꝫ est qđ pbs dicit in .iij. ethi. qđ electio nõ est impossibiliũ. Rñ. dđ. qđ sic dictũ est electões nre referunt sꝑ ad nras actiones. ea. n. q̃ ꝓnos agunt sunt nobis possibilia. vñ necesse ẽ dicere qđ electio nõ sit nisi possibiliũ. Silr etiã cõ eligẽdi aliquid ẽ vt ex hoc possimus ꝙsequi finem. vel ex hoc qđ ducit ad finẽ. ꝑ id aũt qđ ẽ impossibile nõ põt aliqs ꝙsequi finẽ. cuius signũ ẽ. qꝛ cũ in ꝙsiliãdo puenũt hoies ad id qđ ẽ eis impossibile. discedũt q̃si nõ valẽtes vlterius procedere. apparet etiã hoc manifeste ex processu tõis pcedentes. sic. n. se hz id qđ ẽ ad finẽ de q̃ electio est ad finẽ sicẽ ꝙclusio ad ꝓncipiũ. Manifestũ ẽ aũt qđ ꝙclusio impossibil' non sequit ex principio possibili. vñ nõ põt esse qđ finis sit possibil'. nisi id qđ ẽ ad finẽ fuerit possibile. ad id aũt qđ ẽ impossibile nullus mouet. vñ nullus tẽderet in finẽ nisi ꝑ hoc qđ apparet id qđ ẽ ad finẽ esse possibile. vñ id quod ẽ impossibile sub electõe nõ cadit. Ad .i. ergo dđ. qđ volũtas media ẽ inter intellectũ ⁊ exteriorẽ opatõez. nã intellectus ꝓponit volũtati suũ obm. ⁊ ipa volũtas cãt exteriorẽ actionẽ. sic igit ꝓncipiũ motus volũtatis ꝙsiderat ex parte intellectus qui apꝛehendit aliquid vt bonũ in vñ. sed terminatio seu ꝑfectio actus volũtatis attendit ꝑm ordinem ad opatõez ꝑ quã aliquis tendit ad consecutionem rei. nã motus voluntatis ẽ ab aĩa ad rẽ. ⁊ ideo ꝑfectio actus voluntatis attẽdit ꝑm hoc qđ ẽ aliquid bonum alicui ad agẽdum. hoc aũt est possibile. ⁊ ideo volũtas completa nõ ẽ nisi de possibili qđ ẽ bonum volenti. sed volũtas incõpleta est de impossibili. q̃ ꝑm q̃sdam velleitas dꝛ. qꝛ. s. aliquis vellet illud si esset possibile. Electio aũt nõat actum voluntatis tam determinatum ad id quod ẽ huic agendũ ⁊ ideo nullo mõ est nisi possibilium. Ad .ij. dđ. qđ cum obiectum voluntatis sit bonum apꝛehensum. hoc mõ iudicãdum ẽ de obiecto voluntatis ꝑm qđ cadit sub apꝛehẽsione. ⁊ ideo sicut qñcꝫ voluntas est alicuius quod apꝛehendit vt bonum. ⁊ tñ non est vere bonum. sita qñcꝫ ẽ electio eius quod apꝛehendit vt possibile eligenti. quod tñ non est ei possibile. Ad .iij. dđ. qđ hoc ideo dꝛ. quia an aliquid sit possibile subditus non debet suo iudicio diffinire. sed in vnoquoqꝫ iudicio supioris stare.

Ad sextum sic proceditur.

Videt qđ homo ex necessitate eligat. sic. n. se habet finis ad eligibilia vt principia ad ea que ex principijs consequuntur. vt pz in .iij. ethi. sed ex principijs ex necessitate deducunt conclusiones. ergo ex fine de necessitate mouetur aliquis ad eligẽdum. Pre. sicut dictum ẽ. electio consequitur iudicium rationis de agendis. sed ratio ex necessitate iudicat de aliquibus ꝓpter necessitatem ꝑmissoꝝ. ergo videtur qđ etiam electio ex necessitate sequatur. Pre. si aliqua duo sunt penitus equalia. non magis mouetur homo ad vnum cꝫ ad aliud. sicut famelicus si habet cibum equaliter appetibilem in diuersis ꝓtibus. ⁊ ꝑm equalem distantiam non magis mouet ad vnum cꝫ ad alterum. vt Plato dixit assignans rationem quietis terre in medio. sicut dꝛ in .ij. de celo. sed multo minus põt eligi qđ accipit vt minus cꝫ quod accipit vt equale. ergo si ꝓponant duo vel tria vel plura inter que vnum magis appetat. impossibile est aliquod alioꝝ eligere. ergo ex necessitate eligit illud quod eminentius apparet. sed oĩs electio ẽ de omni eo quod videt aliq̃ mõ melius. ergo omnis electio ẽ ex necessitate. Sed cõtra ẽ qđ electio ẽ actus potẽtie rõnal' q̃ se hz ad opposita scõm pbm. Rñ. dđ. qđ hõ

nō ex necessitate eligit. & hoc ideo. q̄ q̄d possibile ē nō esse nō necesse ē esse. q̄ aūt possibile sit nō eligere vel eligere. huius rō ex duplici hoīs pāte accipi pōt. ℙ Dōt. n. hō velle & nō velle. agere & nō agere. pōt etiā velle hoc aut illud: cuius rō ex ipa vtute rōnis accipit. q̄cq̄d. n. rō pōt apprehendere vt bonū in hoc volūtas tendere pōt. pōt aūt rō apprehendere vt bonū nō solū hoc q̄d ē velle aut agere. sz hoc etiā q̄d est nō velle & nō agere. & rursum in oīb⁹ particularibus bonis pōt cōsiderare rōnē boni alic⁹. & defectū alicui⁹ boni q̄d hz rationē mali. & sm hoc pōt vnūq̄dq̄ hmōi bonū apprehendere vt eligibile vel fugibile. Solū aūt pfectū bonū q̄d ē bītudo nō pōt rō apprehendere sub ratōe mali aut alicui⁹ defectus. & iō ex necessitate beatitudinē hō vult. nec pōt velle nō esse, btūs aut miser. electio aūt cū nō sit de fine. sz de his q̄ sunt ad finē. vt iā dictū ē. nō est pfecti boni q̄d est beatitudo. sed alio⁹ particularium bonoꝝ. & iō hō nō ex necessitate sz libere eligit. ℭ Ad. 1. ergo dō. q̄ nō sp ex principijs ex necessitate p̄cedit cōclusio. sed tūc solum q̄n p̄incipia non p̄nt esse vera si cōclusio nō sit vera. & silr nō oportet q̄ sp ex fine insit hoī necessitas ad eligendū ea q̄ sunt ad finē. q̄ nō oē q̄d est ad finē tale est q̄ sine eo finis haberi nō possit. aut si tale sit nō sp sub tali rōe cōsideratur. ℭ Ad. ij. dō. q̄ sētia siue iudiciū rōnis de reb⁹ agendis ē circa p̄ingētia q̄ a nobis fieri nō p̄nt. in quibus cōclusiones nō ex necessitate sequunt ex principijs necessarijs absoluta necessitate: sed necessarijs solū ex cōditōe. vt si currit movet. ℭ Ad. iij. dō. q̄ nihil p̄hibet si aliq̄ duo eōlia p̄ponant sm vnā cōsideratōnē. quin circa alterū cōsiderēt aliq̄ cōditio p quam emineat. & magis flectat voluntas in ipsum q̄ in aliud. ℭ Questio. XIIII.

Deinde considerandum ē de cōsilio. Et circa hoc q̄runt⁹ ser. ℙ Primo vtr cōsiliū sit inq̄sitio. Sc̄do vtr cōsilium sit de fine. vel solū de his q̄ sunt ad finē. Tertio vtr cōsiliū sit solū de his q̄ a nobis aguntur. Quarto vtr cōsiliū sit de oīb⁹ q̄ a nobis aguntur. Quinto vtr cōsiliū p̄cedat ordine resolutorio. Sexto vtr cōsiliū p̄cedat in infinitum.

Ad primū sic proceditur

Videt⁹ q̄ cōsiliū nō sit inq̄sitio. dic̄. n. Damas. q̄ cōsiliū est appetitus. sz ad appetitū nō p̄tinet inq̄rere. ergo cōsiliū nō ē inquisitio. ℙ Re. inquirere intellectus discurrēs est & sic deo nō q̄uenit c⁹ cognitio nō ē discursiua. vt in primo habitū ē. sed cōsilium deo attribuit⁹. dr. n. ad Eph. i. q̄ opat⁹ oīa sm cōsiliū voluntatis sue. g̃ cōsiliū nō ē inq̄sitio. ℙ Re. inquisitio ē de reb⁹ dubijs. sz cōsilium dat⁹ de his q̄ sunt circa bona certa. sm illud ap̄li. i. ad Corinth. vij. De virginib⁹ aūt p̄ceptū dñi nō habeo. cōsiliū aūt do. g̃ cōsilium nō ē inquisitio. ℭ Sed cō ē q̄d Greg. nicenus dic̄. Dē quidē cōsiliū q̄stio est. nō aūt oīs questio cōsiliū ℭ Rn. dō q̄ electio sicut dictū est cōsequit⁹ iudiciū rōis de reb⁹ agendis. in reb⁹ aūt agēdis multa incertitudo inuenit⁹. q̄ actiones sunt circa singularia p̄ingētia. q̄ p̄pter sui variabilitatē incerta sunt. in rebus aūt dubijs & incertis rō nō p̄fert iudiciū absq̄ inq̄sitōe p̄cēdēte. & iō necessaria ē inq̄sitio rōis aī iudiciū de eligēdis. & hec inquisitio cōsiliū vocat⁹. p̄pter q̄d pb⁹ dicit in. vj. ethi. q̄ electio ē appetitus cōsiliati. ℭ Ad. 1. ergo dō. q̄ q̄n actus duaꝝ potentiarū ad invicem ordinant⁹. in vtroq̄ ē aliquid quod est alterius potētie. & ideo vterq̄ actus ab vtraq̄ potentia denominari pōt. Manifestū est aūt q̄ actus rōnis dirigētis in his que sunt ad finē. & actus voluntatis sm regimē rōnis in ea tendentis ad se invicē ordinant⁹. vñ & in actu voluntatis q̄ ē electio apparet aliquid rōnis. s. ordo. & in cōsilio q̄d ē actus rōis apparet aliquid voluntatis sicut materia. q̄ cōsiliū est de his q̄ hō vult facere. & est sicut motiuū. q̄ ex hoc q̄ homo vult finē mouet⁹ ad cōsiliandum de his q̄ sunt ad finē. & ideo pb⁹ dicit in. vi. ethi. q̄ electio ē intellectus appetitiuus. vt ad electionem vtrumq̄ cōcurrere oīdat. ita Damas. dicit. q̄ consilium ē appetitus inquisitiuus. vt consilium aliquo mō p̄tinere oīdat & ad voluntatem circa quam & ex qua fit inquisitio. & ad rōnem inquirentem. ℭ Ad. ij. dō. q̄ ea que dicunt⁹ de deo accipienda sunt absq̄ omni defectu qui invenit⁹ in nobis. sicut in nobis scīa est conclusionum p̄ discursum a causis in effect⁹. Sz scientia dicta de deo significat certitudinem de omnibus effectibus in prima causa absq̄ omni discursu. Et similiter cōsilium attribuit⁹ deo q̄tum ad certitudinem sententie vel iudicij que in nobis p̄uenit ex inquisitione consilij sed hmōi inquisitio in deo locum non habet. & ideo consilium sm hoc deo non attribuit⁹. & sm hoc Damascē. dicit q̄ deus non consiliat⁹. ignorantis. n. est consiliari. ℭ Ad iij. dō. q̄ nihil p̄hibet aliqua esse certissima bona sm sententiam sapientum & spūalium viroꝝ que tñ nō sunt certa bona sm sententiam plurium vel carnalium hoīum. & ideo de talibus consilia dant⁹.

Ad scōm sic proceditur.

Videt⁹ q̄ consilium nō solum sit de his q̄ sunt ad finē. sed etiā de fine. quecunq̄. n. dubitationē habent de his pōt inquiri. sed circa opabilia humana contingit esse dubitationem de fine. & non solum de his que sunt ad finem. cū igitur inquisitio circa operabilia sit consilium. videtur q̄ consilium possit esse de fine. ℙ Re. materia consilij sunt opationes humane. sed quedam opatiōes humane sunt fines. vt dr in. 1. ethic. ergo consilium possit esse de fine. Sed contra est quod Grego. nicenus dicit q̄ non de fine sed de his que sunt ad finem est consilium. ℭ Rn. dō. q̄ finis in opabilibus habet rationem principij. eo q̄ rōnes eoꝝ que sunt ad finem ex fine sumunt⁹. principium autē non cadit sub questione. sed principia oportet supponere in omni inquisitione. vñ cum consilium sit questio. de fine non est consilium. sed solum de his que sunt ad finem. tñ p̄ingit id quod est finis respectu quorundā ordinari ad alium finē. sicut etiam id quod est principium vnius demonstratōis est conclusio alterius. & ideo id quod accipit⁹ vt finis in vna inquisitione. pōt accipi vt ad finem in alia inquisitōe. & sic de eo erit consilium. ℭ Ad. i. ergo dō. q̄ id quod accipit⁹ vt finis ē iam determinatū. vñ q̄diu habet⁹ vt dubium non habet⁹ vt finis. & ideo si de eo consiliū habeat⁹ non erit consilium de fine. sed de eo quod est ad finē. ℭ Ad. ij. dō. q̄ de operationibus ē consilium inq̄tum ordinant⁹ ad aliquē finē. vñ si aliq̄ operatio būana sit finis. ō ea inq̄tum hmōi nō est consilium.

Ad tertium sic proceditur

Videt⁹ q̄ consiliū nō sit solū de his q̄ aguntur a nobis. consilium. n. collationē quandam importat. sed collatio inter multos pōt fieri etiā de rebus immobilibus q̄ nō fiunt a nobis. puta de naturis rer⁹. ergo consiliū nō solū ē de his q̄ aguntur a nobis. ℙ Re. hoīes interdum cōsilia q̄runt de his q̄ sunt lege statuta. vñ & iurisc̄onsulti dicunt⁹. & tñ eoꝝ qui q̄runt hmōi cōsiliū nō ē leges facere. g̃ cōsiliū nō solū est

de his q̄ a nobis agunt. ℙre. dicunt etiã quida ꝓsulta tiones facere de futuris euẽtibus qui tñ nõ sunt in ptãte nãa. ergo ꝓsiliũ nõ solũ est de his q̄ a nobis fiũt. ℙre. si ꝓsiliũ esset solũ de his q̄ a nobis fiunt. nullus ꝓsiliaret de his q̄ sunt p aliũ agẽda. sed hoc ꝑz esse falsum. ergo ꝓsiliũ nõ solũ est de his q̄ a nobis fiũt. ℙed ꝫ est qđ Greg. nicenus dicit. Cõsiliamur de his q̄ fiũt in nobis ⁊ p nos fieri pñt. ℝñ. dđ. q ꝓsiliũ ꝓprie importat collationẽ inter plures habitã qđ ⁊ ipm nomẽ designat. dr. n. ꝓsilium ꝙsi ꝓsidiũ. eo q multi ꝓsidẽt ad sil' ꝓferẽdum. Est aũt ꝓsiderãdum q in pticularibus ptingẽtibus ad hoc q aliqđ certũ cognoscat. plures ꝙditões seu circũstãtias ꝓsiderare oportet. qs ab vno nõ facile ẽ ꝓsiderare. ꝫz a pluribus certius ꝓcipiunt. dũ q̄ vnus considerat alĩ nõ occurrit. ℑn necessariis aũt ⁊ vtilibus ẽ absolutior ⁊ simplitior consideratio. itaq magis ad hmõi ꝓsiderationẽ vnus per se sufficere põt. ⁊ ideo inquisitio ꝓsilĩ ꝓprie ptinet ad ptingẽtia singularia. cognitio aũt veritatis in talibus nõ hz aliquid magnũ vt p se sit appetibilis. sicut cognitio vtilium ⁊ necessariorꝝ. sed appetit fin q ẽ vtilis ad opationẽ. q actiones sunt circa ptingẽtia singularia. Et ideo dđ. ẽ q ꝓprie ꝓsiliũ ẽ circa ea q̄ agunt a nobis. ℍld. i. ergo dđ. q consiliũ importat collationẽ nõ quãcunq. sed collationẽ de rebus agẽdis rõe iã dicta. ℍld. ij. dđ. q id qđ ẽ lege positũ q̄uis nõ sit ex opatõe q̄rentis cõsilium. tñ est directiuum eius ad opandum. q ista ẽ vna rõ aliquod opandi mandatum legis. ℍld. iij. dđ. q cõsilium nõ solũ ẽ de his q̄ agunt. sed de his q̄ ordinant ad opatões. ⁊ ꝓpter hoc cõsultatio dr fieri de futuris euẽtibus in q̄ntum homo p futuros euẽtus cognitos dirigit ad aliquid faciendum vel vitãdum. ℍld. iiij. dđ. q de alior facris cõsilium q̄rimus in q̄ntum sunt quodãmõ vnum nobiscũ. vel p vnionem affectus. sicut amicus solicitus ẽ de his q̄ ad amicum spectant sicut de suis. vel p modũ instrumenti. nam agẽs principale ⁊ instrumẽtale sunt quasi vna causa. cum vnum agat p alterꝝ. ⁊ sic dñs consiliat de his que sunt agẽda p seruum.

Ad quartum sic procedi:

tur. Videt q ꝓsiliũ sit de omnib q̄ sunt p nos agẽda. electio. n. est appetitus ꝑconsiliati. vt dictum est. sed electio ẽ de omnibus que p nos agunt. ergo ⁊ cõsilium. ℙre. consilium importat inquisitionẽ rõnis. sed in omnibus q̄ non per impetum passionis agimus ꝓcedimus ex inquisitione rõnis. ergo de omnibus que agunt a nobis est consiliũ. ℙre. pbs dicit in. iij. etbi. q si p plura aliqđ fieri põt consilio inquirit p quod facilius ⁊ optime fiat. si aũt p vnum. q̄liter p illud fiat. sed omne qđ fit. fit p vnũ vel p multa. ergo de omnibus que fiunt a nobis ẽ consilium. ℙed contra est quod Grego. nicenus dicit q dđ his que fin disciplinam vel artem sunt opibus non ẽ cõsilium. ℝñ. dđ. q cõsilium est inquisitio q̄dam. vt dictum est. de illis aũt inquirere solemus q̄ in dubiũ veniũt vñ ⁊ rõ inquisitiua que dr argumẽtum. est rei dubie faciens fidem. q aũt aliquid in opabilibus hũanis non sit dubitabile ex duobus contingit. Uno mõ. qr p determinatas vias ꝓcedit ad determinatos fines. sicut contingit in artibus que hñt certas vias opandi. sicut scriptor non cõsiliat quo dz trahere litteras. hoc. n. determinatum ẽ p artem. Alio mõ. qr nõ multuz refert vtr sic vel sic fiat. ⁊ ista sunt minima q̄ parꝝ adiuuãt vel impediũt respectu finis consequendi. q̄ aũt parꝝ ẽ quasi nihil accipit rõ. ⁊ ideo de duobus nõ consiliamur q̄ huiusmodi ordinent ad finem. vt phs dicit. s. de rebus puis ⁊ de his q̄ sunt determinata q̄liter fieri debent. sicut ẽ in opationibus artium ꝑter q̄sdam coniecturales. vt Greg. nicenus dicit. vtpote medicinal' negociatiua. ⁊ hmõi. ℍld. i. ergo dđ. q electio ꝓsupponit consiliũ rõne iudicij vel sentẽtie. vñ q̄ iudicium vel sñia manifesta est absq̄ inquisitione. nõ requirit consiliũ inq̄sitio. ℍld. ij. dđ. q rõ in rebus manifestis non inquirit sed statim iudicat. ⁊ ideo nõ oportet in omnibus que rõne agunt esse inquisitionem consilij. ℍld. iij. dđ. q q̄ aliquid p vnũ põt fieri. sed diuersis modis. põt dubitationem habere sicut ⁊ q̄ fit p plura. ⁊ ideo opus ẽ consilio. sed q̄ determinatur non solum res. sed modus. tũc non est opus consilio.

Ad quintũ sic procedítur

Videt q ꝓsiliũ non p̄cedat mõ resolutorio. cõsiliũ. n. est de his q̄ a nobis agunt. sed opationes nostre nõ ꝓcedunt mõ resolutorio. sed magis mõ compositiuo. s. de simplicibus ad cõposita. ergo cõpositi ꝓsilium nõ sp ꝓcedit mõ resolutorio. ℙre. ꝓsiliũ ẽ inq̄sitio rõis. ꝫz rõ a prioribus incipit. ⁊ ad posteriora deuenit fin ꝓueniẽtiorẽ ordinẽ. cum igit ꝑterita sint priora pñtibus. ⁊ pñtia priora futuris. in consiliãdo videt esse ꝓcedendum a pñtibus ⁊ ꝑteritis in futura. quod non ptinet ad ordinem resolutorium. ergo in consiliis non seruat ordo resolutorius. ℙre. consiliuz nõ ẽ nisi de his q̄ sunt nobis possibilia. vt dr in. iij. etbi. ꝫz an sit nobis aliquid possibile ꝓpendit ex eo q possum' facere. vel nõ possumus facere vt ꝓueniamus in illud. ergo in inquisitione consilij a pñtibus incipe oportet. ℙed contra est quod pbs dicit in. iij. etbi. q ille qui consiliat videtur querere ⁊ resoluere. ℝñ. dđ. q in omni inquisitõne oportet incipe ab aliquo principio. quod quidẽ si sicut est prius in cognitione. ita etiã sit prius in esse. nõ est processus resolutorius ꝫz magis cõpositiuus. ℙrocedere. n. a causis in effectus ẽ. ꝓcessus compositiuus. nã cause sunt simpliciores effectibus. si aũt id quod ẽ prius in cognitione sit posterius in esse. est ꝓcessus resolutorius. vtpote cũ de effectibus manifestis iudicamus resoluendo in causas simplices. principiũ aũt in inquisitione consilij est finis. qui quidẽ est prior in intentione. posterior tñ in esse. ⁊ ꝫz hoc oportet q inquisitio consilij sit resolutiua. incipiendo scz ab eo quod in futuro intendit quouscq̄ ꝓueniat ad id quod statim agendum est. ℍld. i. ergo dđ. q cõsilium ẽ de opibus. sed ratio opationum accipit ex fine. ⁊ ideo ordo ratiocinãdi de opationibus est contrarius ordini opandi. ℍld. ij. dđ. q rõ incipit ab eo quod est prius fin rõnem. nõ autem sp ab eo quod est prius tpe. ℍld. iij. dđ q de eo quod est agẽdum ꝓpter finem nõ quererem' scire an sit possibile si nõ esset congruũ fini. ⁊ ideo prius oportet inquirere an conueniat ad ducendum in finem q̄ considereť an sit possibile.

Ad sextum sic procedítur.

Videt q inq̄sitio ꝓsilij ꝓcedat in infinitũ. ꝓsiliũ. n. inq̄sitio ẽ de pticularibz in quibus ẽ opatio. ꝫz singularia sunt infinita. ergo inq̄sitio cõsilij ẽ infinita. ℙre. sub inq̄sitione cõsilij cadit cõsiderare nõ solũ qđ agẽdum sit. ꝫz etiam quõ impedimẽta tollant. ꝫz q̄libet hũana actio põt impediri. ⁊ impedimẽtum tolli põt p aliquã rõnẽ hũanã. ergo in infinitũ remanet q̄rere de impedimẽtis tollẽdis. ℙre. inq̄sitio scie demõstratiue nõ ꝓcedit in infinitũ. qr

est de uenire in aliq principia p se nota q oīmodā certitu
dinē hñt. sed talis certitudo nō pōt inueniri in singulari
bus ptingētibus q sunt variabilia z incerta. ergo in qsitō
consilij pcedit in infinitū. Sz cōtra. nullus mouef ad
id ad qđ impossibile ē q pueniat. vt dr. in. i. de celo. Sz in
finitū impossibile ē trāsire. sing inquisitio qsilij sit infini
ta. nullus qsiliari incipet. qđ pz esse falsum. Rñ. dđ. q
inquisitio qsilij ē finita in actu ex duplici pte. s. ex pte pn
cipij. z ex pte termini. accipif. n. in inqsitōe qsilij duplex
pncipiū. vnū priū ex ipo genere opabiliū. z hoc ē finis đ
q nō est consiliū. Sz supponif in consilio vt principiū. vt di
tus demōstrauis vna scia supponit aliq ab alia de qbus
nō inqrit. hmōi aūt principia q in inqsitōne qsilij suppo
nunf sunt qcūq sunt p sensum accepta. vtpote q hoc sit
panis vel ferr. z qcunq sunt p aliquā sciaz speculatinaz
vel pticā in vli cognita. sicut q mechari ē a deo pbibi tū
z q hō nō pōt viuere nisi nutriaf nutrimēto quenienti. z
de istis nō inqrit consiliator. Terminus aūt inqsitōis est
id q statim ē in pāte nra vt faciamus. Sic. n. finis hz rō
nem principij. ita id qđ agif pter finē hz rōnem conclu
sionis. vñ id qđ primo agēdum occurrit hz rōnē vltime
conclusionis ad quā inqsitio terminaf. nihil aūt pbibet
consiliū potētia infinitū esse fm q in infinitū pñt aliq oc
currere qsilio in qrēda. Ad. i. ergo dđ. q singularia nō
sunt infinita actu. Sz in potētia. Ad. ij. dđ. q hz būana
actio possit impediri. nō tñ sp hz impedimentū pauum. z
iō nō sp oportet qsiliari de impedimento tollendo. Ad
iij. dđ. q in singularibus contingētibus pōt aliqđ accipi
certum. z si non simplr tñ vt nunc. put assumif in opatōe
Sortē. n. sedere nō est necessarium. Sz eū sedere dum sedet
est necessarium. z hoc per certitudinem accipi potest.

Questio. XV.

Deinde qsiderandū

est de qsensu. Et circa hoc qrunf ōtuor. Pri
mo vtr consensus sit actus appetitiue vel ap
hensiue ntis. Scdo vtr conueniat brutis aīalibus.
Tertio vtr sit de fine vel de his q sunt ad finē. Quarto
vtr qsensus in actū ptineat solū ad supiorē aīe ptem.

Ad primū sic proceditur

Videf q consentire ptineat solū ad ptē aīe apprehēsiuā.
Aug⁹. n. xij. de tri. consensum attribuit supiori rōi. sed rō
noīat apprehensiuā ntutē. ergo qsentire ptinet ad appre
hensiuā ntutē. Pre. consentire ē sīl sentire. Sz sentire ē
apprehensiue potētie. ergo z qsentire. Pre. sic assentire
dicit applicatōez intellectus ad aliqđ. ita z qsentire. Sz as
sentire ptinet ad intellectū qui ē vis apprehensiua. ergo z
consentire ad vim apprehensiuā ptinet. Sed ꝫ est qđ
Damas. dicit in. ij. li. q si aliqs iudicet z nō diligat. nō ē
sententia. i. consensus. Sz diligere ad appetitiuam ntutem
ptinet: ergo z consensus. Rñ. dđ. q consentire impor
tat applicationem sensus ad aliquid. Est autem prium
sensus q cognoscitiu⁹ est rep pticium. vis. n. imaginati
ua est apprehensiua sīlitudinum corpalium. etiam rebus
abñtibus quarum sunt sīlitudines. Intellectus autem ap
prehensiuus est vniuersaliū rōnum quas pōt apprehen
dere indifferenter. z pticibus z abñtibus singularibus. z
quia actus appetitiue ntutis est quedam inclinatio ad rē
ipam fm quādam simlitudinem. hinc est q ipa applica
tio appetitiue ntutis ad rem fm quam ei inhęret accipit
nomen sensus. quasi expietiam quādam sum ēs de re cui
inhęret. inq̄tum complacet sibi in ea. vñ Sap. i. dr. Sen
tite de dnō in bonitate. z fm hoc consentire est actus ap
petitiue ntutis. Ad. i. ergo dđ. q sicut dr in. iij. de ani
ma. voluntas in rōe consistit. vñ cum Aug⁹. attribuit
consensum rationi. accipit rōnem fm q in ea concludif
voluntas. Ad. q. dđ. q sentire pprie dictum ad appre
hensiuam potētiam ptinet. sed fm similitudinē cuiusdā
expientie ptinet ad appetitiuam. vt dictum est. Ad. iij.
dđ. q assentire est quasi ad aliud sentire. z sic importat
quādam distantiā ad id cui assentif. Sz cōsentire est sīl
sentire. z sic importat quandā pximctōez ad id cui qsentif. z
ideo vlūtas cuius ē tēdere ad ipam rem. magis pprie dr
consentire. Intellectus aūt cuius opatio nō ē fm motuz
ad rem. sed potius econuerso. vt in primo dictum est. ma
gis pprie dr assentire. q̄uis vnum p alio poni soleat. Po
test etiam dici q intellectus assentit inquantum a volun
tate mouetur.

Ad scm sic proceditur.

Videf q qsensus cōueniat brutis aīalibus. qsensus. n. im
portat determinatōez appetitus ad vnū. Sz appetitus bru
torū aliū sunt determinati ad vnū. ergo qsensus in bru
tis aīalibus inuenif. Pre. remoto priori remouef po
sterius. Sz cōsensus pcedit opis executōez. si ergo in brutis
nō esset qsensus. nō esset in eis opis executio. qđ pz eē fal
sum. Pre. hoīes interdum qsentire dicūtur in aliquid
agēdum ex aliqua passione. puta concupiscētia vel ira. Sz
bruta aīalia ex passione agūt. ergo in eis ē consensus.
Sed ꝫ est qđ Damas. dicit. q posit iudiciū bō disponit z
amat qđ ex consilio iudicatum est. quod vocaf sententia. i.
consensus. sed consilium nō est in brutis aīalibus. ergo nec
consensus. Rñ. dđ. q consensus pprie loquendo non
ē in brutis aīalibus. cuius rō est. quia consensus importat
applicationem appetitiui motus ad aliqđ agēdum. Eius
aūt ē applicare appetitiuum motū ad aliqđ agendum. in
cuius ptāte ē appetitiuus motus. sic tāgere lapidem con
uenit qdem baculo. sed applicare baculum ad tactum la
pidis est eius qui hz in ptāte mouere baculum. bruta aūt
aīalia nō hñt in sui potestate appetitiuum motum. Sz talf
motus in eis est ex instinctu nature. vñ brutum animal
appetit quidē. Sz nō applicat appetitiuū motū ad aliquid. z
pter hoc non pprie dr consentire. sed solum rōnalis na
tura que habet in potestate sua appetitiuum motum. z po
test ipm applicare vel non applicare ad hoc vel ad illud.
Ad. i. ergo dđ. q in brutis aīalibus inuenif determinatio
appetitus in aliquid passiue tm. consensus vero importat
determinatōez appetitus. nō solum passiuā Sz magis acti
uā. Ad. ij. dđ. q remoto priori remouef posterius qđ p
pprie ex eo tm sequif. si aūt aliqđ ex pluribus sequi possit. nō
pter hoc posterius remouef vno priori remoto. sic si indu
ratio possit fieri z a calido z a frigido. nam lateres indura
tur ab igne z aqua congelata induraf ex frigore. nō opor
tet q remoto calore remoueaf induratio. executio autem
opis nō solū sequif ex cōsensu. Sz etiā ex impetuoso appeti
tu. q̄lis ē in brutis aīalibus. Ad. iij. dđ. q hoīes q ex pas
sione agūt. pñt passionem nō sequi. nō aūt bruta anima
lia. vñ non est silis ratio.

Ad tertium sic procedif

Videf q qsensus sit de fine. q pter qđ vnūqđq z illud
magis. Sz bis q sunt ad finē qsentim⁹ pter finē. ergo fini

consentimus magis. ℞. actio intpatis ē finis eius. sic ē actio virtuosi ē finis eius. sz intpatus ꝓsentit in ꝓpriū actū ergo ꝓsensus pōt esse de fine. ℞. appetitus eop̄ q̄ sunt ad finē ē electio. vt supra dictū ē. si igit ꝓsensus esset solum de his q̄ sunt ad finē. in nullo ab electōe differre videret. qđ pz esse falsum p Damas. q̄ dic. q̄ post disputationez quā vocauerat sniaz fit electio. nō ergo ꝓsensus ē solū de his q̄ sunt ad finē. Sz ꝺ est qđ Damas. ibidē dic q̄ cōsensus sine snia est. qñ hō disponit z amat qđ ex consilio iudicatū ē. sz ꝓsiliū nō est nisi de his q̄ sunt ad finem. ergo nec ꝓsensus. Rn. dō. q̄ ꝓsensus noīat applicatōez appetitiui motus ad aliq̄d p̄ceptis in ptāte applicātis. In ordine aūt agibiliū primo qdē oportet sumere apprehensionē finis. deinde appetitū finis. deinde ꝓsiliū de his q̄ sunt ad finē. deinde appetitū eop̄ q̄ sunt ad finē. appetitus autē in vltimū finē tēdit naturaliter. vñ z applicatio motꝰ appetitui in finē apprehensum nō hz rōnē ꝓsensus. sz simplicis volūtatis. de his aūt q̄ sunt post vltimū finē. inq̄ztum sunt ad finē sub cōsilio cadūt. z sic pōt eē de eis ꝓsensus inq̄ztū motus appetitiuus applicat ad id qđ ex cōsilio iudicatū ē. motus vo appetitiuus in finē nō applicat consilio. sz magis consiliū ipi. q̄ consiliū p̄supponit appetitū finis. sz appetitus eop̄ q̄ sunt ad finē p̄supponit determinationē consilij. Et iō applicatio appetitiui motus ad determinatōez cōsilij ꝓprie ē cōsensus. vñ cū cōsiliū nō sit nisi de his q̄ sunt ad finē. cōsensus ꝓprie loquēdo nō ē nisi de his q̄ sunt ad finē. Ad. i. ergo dō. q̄ sic conclusiones scimus p principia. hoc tñ nō ē scīa. sz qđ maius ē. s. intellectus. ita cōsentimus bis q̄ sunt ad finē ꝓpter finē. cuius tñ nō est cōsensus. sz qđ maius ē. s. volūtas. Ad. ij. dō. q̄ intpatus hz ꝓ fine delectatōez opis ꝓpter quā consentit in opus magis q̄z in ipaz opatōez. Ad. iij. dō. q̄ electio addit sup̄ cōsensum quādam relationē respectu eius cui aliq̄d p̄eligit. z ideo post cōsensum adhuc remanet electio. pōt n. cōtingere q̄ p consiliū inueniant plura ducentia ad finē. q̄ dū q̄libet placet. in q̄libet eop̄ consentit. sz ex multis q̄ placēt p̄accipimus vnū eligēdo. sz si inueniat vnū solū qđ placeat. nō differūt re cōsensus z electio sed rōe tm̄. vt cōsensus dicat fm q̄ placet ad agēdum. electio aūt fm q̄ p̄fert his que non placent.

Ad quartum sic procedit

Videt q̄ cōsensus ad agēdū nō sp̄ ptineat ad superiorē rōnem. delectatio. n. cōsequit operatōez z pficit eā sic decor iuuentutē. sicut dr in. x. ethi. sz cōsensus in delectatōez ptinet ad inferiorē rōnē. vt dic Aug⁹. in. xij. de tri. ergo consensus in actū nō ptinet ad solā superiorē rōnē. ℞. ꝺe. actio in quā consentimus dr esse volūtaria. sz multaz potentiaz ē ꝓducere actōes volūtarias. ergo nō sola superior rō cōsentit in actū. ℞. ꝺe. superior rō intēdit eternis inspiciēdis z cōsulēdis. vt Aug. dicit in. xij. de tri. sz multotiēs hō cōsentit in actū nō ꝓpter rōes eternas. sz ꝓpter aliq̄s rōnes tpales. vel etiā ꝓpter aliq̄s aīe passiones. nō ergo cōsentire in actū ptinet ad solā superiorē rōnē. Sz cōtra ē qđ Aug. dicit. xij. de tri. Nō pōt ptm̄ efficaciter ꝓpetrādū mente discerni. nisi illa mētis intētio penes quā summa ptās membra in opus mouēdi. vel ab ope cohibēdi male actioni cedat z fugiat. Rn. dō. q̄ finalis snia sp̄ ptinet ad eū q̄ superiorē. ad quē ptinet de aliis iudicare. q̄ diu. n. iudicādum restat qđ ꝓponit. nondū datur finalis snia. Manifestū ē autē q̄ superior rō ē q̄ hz de oibz iudicare. q̄ de sensibilibz p rōnem iudicamus. de his vo q̄ ad rōnes hūanas ptinēt iudicamus fm rōnes diuinas q̄ ptinēt ad rōnem superiorem z nō q̄diu incertū ē an fm rōnes diuinas relictaꝫ vel non. nullū iudiciū rōis hz rōnem finalis snie. Finalis aūt snia de agēdis ē consensus in actum. z nō cōsensus in actū ptinet ad rōnem superiorē. fm tū q̄ in rōne voluntatis includit. sicut supra dictū est. Ad. i. ergo dō. q̄ cōsensus in delectationē opis ptinet ad superiorē rōnem sic z cōsensus in opus. sed cōsensus in delectatōez cogitatōis ptinet ad rōnē inferiorē. sicut ad ipaz ptinet cogitare. z tñ de hoc apō qđ est cogitare vel nō cogitare. inq̄ztū consideraꝫ vt actio q̄dam. hz iudiciū superior rō z silr de delectatōe consequēte. sz inq̄ztū accipiꝫ vt ad actionē aliā ordinatū. sic ptinet ad inferiorē rationē. qđ. n. ad aliud ordinaꝫ. ad inferiorē artem vel potētiā ptinet q̄z finis ad quē ordinaꝫ. vñ ars q̄ ē de fine architectonica seu principalis vocaꝫ. Ad. ij. dō. q̄ quia actiones dicunt voluntarie ex hoc q̄ eis cōsentimus. nō oportet q̄ cōsensus sit cuiuslibet potentie. sz voluntatis a q̄ dr voluntarij q̄ est in rōe. sicut dictū est. Ad. iij. dō. q̄ rō superior dr consentire nō solū q̄ fm rōnes eternas sp̄ moueat ad agēdum. sed etiam quia fm rationes eternas nō dissentit.

Questio. XVI.

Deinde ꝓsiderādum est de vsu. Et circa hoc q̄runt̄ q̄tuor. Primo vtrū vti sit actus voluntatis. Scdo vtrū conueniat brutis aialibz. Tertio vtrū sit tm̄ eop̄ q̄ sunt ad finē. vel etiā finis. Quarto de ordine vsus ad electionem.

Ad primum sic proceditur

Videt q̄ vti nō sit actus voluntatis. dic. n. Augu. in. i. de doc. xpiā. q̄ vti ē id qđ in vsum venit ad aliud obtinendū referre. sz referre aliq̄d ad aliud ē rōnis cuius ē conferre z ordinare. ergo vti ē actus rōnis. nō ergo voluntatis. ℞. ꝺe. Damas. dicit q̄ homo impetum facit ad opationez z dr impetus. deinde vtit z dr vsus. sed opatio ptinet ad potētiam executiuam. actus aūt voluntatis non sequitur actum executiue potentie. sed executio est vltimum. ergo vsus nō ē actus voluntatis. ℞. ꝺe. Aug⁹. dicit in li. lxxiij q. Dia q̄ facta sunt. in vsum hoīs facta sunt. q̄ oīb vtit rō iudicādo ea que hoīb data sunt. sed iudicare de rebz a deo creatis ptinet ad rōnem speculatiuā que oīo separata vid eꝫ a voluntate que est principium hūanop̄ actuum. ergo vti nō est actus voluntatis. Sed cōtra ē qđ Aug⁹. dicit in. x. de tri. Vti ē assumere aliquid in facultatē volūtatis. Rn. dō. q̄ vsus rei alicuius importat applicatōnē rei illius ad aliquā opationē. vñ z opatio ad quā applicamus rem aliquam dr vsus eius. sicut equitare est vsus equi. z ꝓcutere est vsus baculi. ad opatōez aūt applicamur principia interiora agendi. s. ipas potētias aīe. vel membra corpis vt intellectum ad intelligēdum. z oculum ad vidēdum. z res exteriores. sicut baculum ad ꝓcutiendum sed manifestū est q̄ res exteriores non applicamus ad aliquā opatōez nisi p principia intrinseca q̄ sunt potētie aīe aut habitus potētiaz. aut organa q̄ sunt corpis membra. Ōnsum ē aūt s. q̄ volūtas ē que mouet potentias aīe ad suos actus. z hoc ē applicare eas ad opatōem. vñ manifestum ē q̄ vti primo z principaliter ē volūtatis tanq̄z primi mouētis. rōis aūt tanq̄z dirigēntis. sed aliaz potētiaz tanq̄z exequētium que compant ad voluntatem a qua applicant ad agēdum. sicut instrumenta ad principale agēs actio aūt ꝓprie nō attribuiꝫ instrō sed principali agēti. sic edificatio edificatori. nō aūt instrīs. vñ manifestū ē q̄ vti

ppie est actus volūtatis. Ad.i. ergo dō. q rō quidē in aliud refert. z volūtas tendit in id qō est in aliud relatuz p rōnem. ꝛ sm hoc dr q vn est referri aliquid in alterꝝ.

Ad.ij. dō. q Damas. loquif de vsu sm q pnet ad exercitiuas potentias. Ad.iij. dō. q etiam ipa ratio specula/tiua applicaf ad opus intelligendi vel iudicandi a volun/tate. ꝛ ideo intellectus speculatiuus vti dr tanqz a volun/tate motus. sicut alie executiue potentie.

Ad scm sic proceditur.

Videf q vti conueniat brutis aialibus. frui. n. ē nobilio/qz vti. q2 vt Aug⁹. dicit in .x. de tri. Vtimur eis q ad aliō referimus q fruēdum est. sed frui conuenit brutis aialibus. vt supō dictum est. ergo multomagis cōuenit eis vti.

Pre. applicare membra ad agēdum est vti membris. sed bruta animalia applicant mēbra ad aliquid agendum sicut pedes ad ambulādum, cornua ad pcutiēdum. ergo brutis aialibus conuenit vti. Sed cō est qō Aug⁹. dicit in li. lxxiij. q. Vtī aliquid nō pōt nisi aīal quod rōnis est particeps. Rn. dō. q sicut dictū ē. vti ē applicare aliqō principium actionis ad actionē. sicut ꝑsentire ē applicare motum appetitiuū ad aliquid appetēdum. vt dictum est. applicare aūt aliquid ad alterꝝ nō est nisi eius qō hz sup illud arbitrium. qō nō est nisi eius qui scit referre aliqd in alterꝝ. qō ad rōnem ptinet. ꝛ ideo solum aīal rōnale ꝛ cō/sentit ꝛ vtif. Ad.i. ergo dō. q frui importat absolutum motū appetitus in appetibile. z vti importat motū appeti/tus ad aliquid in ordine ad alterꝝ. Si ergo competif vti ꝛ frui qztum ad obiecta. sic frui est nobilius qz vti. q2 id quod est absolute appetibile est melius quam id quod est appetibile solum in ordine ad aliud. sed si compe/titur qztum ad vim apprehensiuam pcedentē maior nobili/tas requirif ex pte vsus. q2 ordinare aliquid in alterꝝ ē rō/nis absolute aūt aliquid apprehendere pōt etiā esse sensus

Ad.ij. dō. q aīalia p sua membra aliquid agūt instin/ctu nature. nō p hoc q cognoscāt ordinem mēbroꝝ ad illas opationes. vñ nō dicuntur ppie applicare mēbra ad agendum. nec vti membris.

Ad tertium sic pceditur

Videf q vsus possit esse etiā vltī finis. dic̄. n. Aug⁹. in .x. de tri. Omnis qui fruif vnf. sed vltimo fine fruif alicq ergo vltīo fine aliquis vtif. Pre. vti ē assumere aliqd in facultatē voluntatis. vt ibidem dr. z nihil magis assu/mif a voluntate qz vltimus finis. ergo vsus pōt esse vlti/mi finis. Pre. Hylarius dicit in .ij. de tri. q eternitas ē in patre. spēs in imagine. i. in filio. vsus in munere. i. in spūsancto. sed spūssanctus cū sit deus ē vltimus finis.

Sed cō est qō dicit Aug. in li. lxxxij q. Deo nullus recte vtif sed fruif. sed solus deus ē vltimus finis. ergo vltimo fine nō ē vtēdum. Rñ. dō. est q vti sicut dictum ē. im/portat applicationem alicuius ad aliquid quod aūt applica/tur ad aliud se hz in rōe eius quod ē ad finem. ꝛ ideo vti sp ē eius quod ē ad finem. ppter quod ꝛ ea que sunt ad fi/nem accommodata vtilia dicunt. ꝛ ipa vtilitas interdum vsus nominat. Sed cōsiderandum ē q vltimus finis dr dupl'r. vno mō simpl'r. ꝛ alio mō quo ad aliquē. cum. n. finis vt sup dictum est. dicat qñqz quidem res. qñqz autē adeptio rei vel possessio eius. sicut auaro finis est. vel pecu/nia vel possessio pecunie. manifestū est q simpl'r loquen/do vltimus finis est ipa res. nō. n. possessio pecunie est bo/na nisi ppter bonū pecunie. sed quo ad hunc adeptio pecu/nie ē vltimus finis. nō. n. quereret pecuniam auarus ni/si vt haberet eam. ergo simpl'r loquēdo ꝛ ppie pecunia bo/mo aliquis fruif. quia in ea vltimū finē constituit. sed inqz/tum refert eā ad possessionem. dr vti ea. Ad.i. ergo dō q Aug⁹. loquif de vsu communiter sm q importat ordi/nem finis ad ipaz fruitionem quā aliquis querit de fine.

Ad.ij. dō. q finis assumif in facultatem volūtatis. vt voluntas in illo quiescat. vñ ipa requies in fine que frui/tio est. dr hoc modo vsus finis. sed id quod est ad finē assu/mif in facultatem voluntatis. non solū in ordine ad vsuz eius quod est ad finem. sed in ordine ad aliam rem in q voluntas quiescat. Ad.iij. dō. q vsus accipif in rōbis Hylarij, p quiete in vltimo fine. eo mō quo aliquis cō/muniter loquendo dr vti fine ad obtinendum ipm. sicut dictum est. vñ Aug⁹. in .vi. de tri. dicit q illa delectatio fe/licitas vel beatitudo vsus ab eo appellaf.

Ad quartum sic proceditꝰ

Videf q vsus ꝓcedat electionem. post electionem. n. ni/hil sequif nisi executio. sed vsus cum pteneat ad volun/tatem ꝓcedit executionem. ergo ꝓcedit etiam electionem.

Pre. absolutum est ante relatum. ergo minus relatuz est ante magis relatum. sed electio importat duas relatio/nes. vnam eius quod eligitur ad finem. aliam vero ad id cui peligitur. vsus autem importat solam relationem ad finem. ergo vsus est prior electione Pre. volūtas vtif aliis potentijs inqztum mouet eas. sed voluntas mouet etiam seipam. vt dictum est. ergo etiam vtif seipa appli/cando se ad agendum. sed hoc facit cū ꝑsentit. ergo in ipo consensu est vsus. sed consensus ꝓcedit electionem. vt di/ctum est. ergo ꝛ vsus. Sed contra est quod Damasc. dicit. q post electionem impetum facit ad operationem. ꝛ postea vtif. ergo vsus sequif electionem Rñ. dō. q vo/luntas duplicem habitudinem habet ad volitum. vna q/dem sm q est quodam modo in volente p quandam p/portionem vel ordinem ad volitum. vñ ꝛ res que natura/liter sunt, proportionate ad aliquem finem dicunt appetere illum naturaliter. sed sic habere finem est imperfecte habe/re ipm. omne aūtem imperfectum tendit in perfectionem. ꝛ ideo tam appetitus naturalis qz volūtarius tendit vt ha/beat ipm finem realiter. quod est perfecte habere ipm. ꝛ hec est secunda habitudo voluntatis ad volitum. volitum au/tem non solum est finis. sed id quod est ad finem. vltimū autem quod pertinet ad primam habitudinem voluntā/tie respectu eius quod est ad finem. est electio. ibi. n. com/pletur, proportio voluntatis vt complete velit id quod ē ad finem. sed vsus iam pertinet ad secundam habitudinem voluntatis qua tendit ad consequendam rem volitā. vn/de manifestum est q vsus sequitur electionem. si tamen accipiatur vsus sm q voluntas vtitur executiua potētia mouendo ipam. sed quia voluntas etiam quodammodo rationem mouet ꝛ vtitur ea, potest intelligi vsus eius qō est ad finem sm q est in consideratione rationis referen/tis ipm in finem. ꝛ hoc modo vsus ꝓcedit electionem.

Ad.i. ergo dō. q ipam executionem operis ꝓcedit motio qua voluntas mouet ad exequendum. sequitur autē elec/tionem. ꝛ sic cum vsum pertineat ad pdictam motionez voluntatis, medium est inter electionem ꝛ executionem.

Ad.ij. dō. q id quod est ꝑ essentiam suam relatum po/sterius ē absoluto. z id cui attribuunt relationes nō opor/tet q sit posterius. imo qztō cā est prior tāto hz relatiōes ad plures effectus. Ad.iij. dō. q electio ꝓcedit vsum si

referant ad idem. nihil aũt phibet q̃ vsus vnius p̃cedat electionẽ alterius. ⁊ q2 actus volũtatis reflectunt su p̃ se ipos. in q̃libet actu volũtatis põt accipi ꝓsensus ⁊ electio ⁊ vsus. vt si dicat q̃ volũtas ꝓsentit se eligere. ⁊ ꝓsentit se ꝓsentire. ⁊ vtit se ad ꝓsentiendum ⁊ eligẽdum. ⁊ spisti actꝰ ordinati ad id qd̃ ẽ prꝰ sunt pores. Questio. XVII.

Deinde ꝓsiderandũ

est de actibꝰ impatis a volũtate. Et circa hoc q̃runt nonẽ. Primo vtr impare sic actus voluntatis vel rõis. Scdo vtr impare ptineat ad bruta alia. Tertio de ordine impij ad vsum. Quarto vtr impiũ ⁊ actus impatus sint vnus actus vel diuersi. Quito vtr actus volũtatis impet. Sexto vtr actus rõis. Septimo vtr actus appetitus sensitiui. Octauo vtr actus aie vegetabil'. Nono vtr actus exteriorꝫ membrorꝫ.

Ad primũ sic proceditur

Videt q̃ impare nõ sit actus rõis. sz volũtatis. impare enim ẽ mouere q̃dã. dic. n. Aluicẽ. q̃ q̃druplex ẽ mouẽs. s. pficiẽs. disponẽs impans. ⁊ psiliãs. sz ad voluntatẽ ptinet mouere oẽs alias vires aie. vt dictũ est sup̃. g̃ impare ẽ actus volũtatis. Pre. sicut impari ptinet ad id quod ẽ subiectũ. ita impare ptinere videt ad id qd̃ est maxime libꝫ. sz radix libertatis est maxime in volũtate. ergo volũtatis est impare. Pre. ad impiũ statim sequit actus. sz ad actũ rõis nõ statim sequit actus. nõ. n. qui iudicat aliquid esse faciendũ statim illud opat. ergo impare non est actus rõis sz volũtatis. Sed p̃ ẽ qd̃ Grego. nicenus dic. ⁊ etiã pbs. q̃ appetitus obedit rõi. ergo rõis ẽ impare Rn. dd. q̃ impare ẽ actus rõis p̃supposito tñ actu voluntatis. Ad cuius euidentiã ꝓsiderãdũ ẽ q̃ q2 actus voluntatis ⁊ rõis sup̃ se inuicẽ pñt ferri. put. s. rõ rõcinat de volendo. ⁊ volũtas vult rõcinan ꝓtingit actũ volũtatis p̃ uenire ab actu rõis. ⁊ ecõuerso. ⁊ q2 vtus prioris actus remanet in actu sequẽti. ꝓtingit q̃z q̃ ẽ aliquis actus voluntatis fm q̃ manet vtute in ipo aliquid de actu rõnis vt dictũ est de vsu ⁊ de electõe. ⁊ ecõuerso aliqs ẽ actꝰ rõnis fm q̃ vtute manet in ipo aliquid de actu volũtatis. Impare aũt q̃dẽ essentialiter actu rõis. impans. n. ordinat eũ cui impat ad aliquid agendũ intimãdo vel denunciãdo. fit aũt ordinare p̃ modũ cuiusdã intimatõis ẽ rõis sed rõ põt aliq̃d intimare vel denunciare duplr. Uno mõ absolute. q̃ quidẽ intimatio exprimit p̃ vbũ indicatiui modi. sicut si aliquis alicui dicat. hoc ẽ tibi faciendũ. Aliq̃n aũt rõ intimat aliq̃d alicui mouẽdo ipm ad hoc. ⁊ talis intimatio exprimit p̃ vbũ impatiui modi. puta cũ alicui dr. fac hoc. primũ aũt mouẽs in viribꝰ aie ad exercitiũ actus ẽ volũtas. vt sup̃ dictũ ẽ. cũ ergo scdm mouẽs nõ moueat nisi in vtute primi mouẽtis. sequit q̃ hoc ipm quod rõ mouet impando sit ei ex vtute volũtatis. vñ relinquit q̃ impare sit actus rõis p̃supposito actu volũtatis. in cuius vtute rõ mouet p̃ imperiũ ad exercitiũ actꝰ. Ad. i. ergo dd. q̃ impare nõ ẽ mouere q̃cũq̃ mõ. sz cũ q̃dã intimatione denũciatiua ad alterꝫ qd̃ est rõis. Ad. ij. dd. q̃ radix libertatis ẽ volũtas sicut subiectũ. sz sicut cã est rõ. ex hoc. n. volũtas libere põt ad diuersa ferri. q2 rõ põt habere diuersas exceptões boni. ⁊ ideo philosophi diffiniunt libꝫ arbitriũ. qd̃ ẽ libꝫ de rõe iudiciũ. q̃si rõ sit cã libertatis. Ad tertium dicendum. q̃ ratio illa concludit q̃ imperium non sit actus rationis absolute. sed cum q̃dam motione. vt dictum est.

Ad secundũ sic procedit

Videt q̃ impare conueniat brutis aialibꝰ. q2 fm Aluicẽ. Uirtus impans motũ ẽ appetitiua. ⁊ vtus exequẽs motũ ẽ in muscul' ⁊ in neruis. sz vtraq̃ vtus ẽ in brutis aialibꝰ. ergo impiũ inuenit in brutis aialibꝰ. Pre. de rõe serui ẽ q̃ ei impet. sz corpus ꝓpat ad aiaz sic̃ sꝰ ad dñm sicut dic̃ pbs in. i. polit. ergo corpi impat ab aia etiã i brutis q̃ sunt ꝓposita et aia ⁊ corpe. Pre. p imperiũ bõ facit impetũ ad opus. sz impetus in opus inuenit in brutis aialibꝰ. vt Damas. dic̃. ergo in brutis aialibꝰ inuenit imperiũ. Sz p̃. imperiũ ẽ actus rõis. vt dictũ ẽ. sz in brutis nõ ẽ rõ. ergo neq̃ imperiũ. Rñ. dd. q̃ impare nihil aliud ẽ q̃z ordinare aliquẽ ad aliquid agẽdum cũ q̃dã intimatiua motõe. ordinare aũt ẽ ꝓprius actus rõis. vñ impossibile ẽ q̃ in brutis aialibꝰ in quibꝰ nõ ẽ rõ. sit aliquo mõ imperiũ. Ad. i. ergo dd. q̃ vis appetitiua dr imperare motũ inq̃tũ mouet rõnẽ impantẽ. sz hoc ẽ solũ in hoĩbus. in brutis aũt aialibꝰ vtus appetitiua nõ ẽ. ꝓprie imparatiua. nisi impatiuũ sumat large p motiuo. Ad. ij. dd. q̃ in brutis aialibꝰ corpus quidẽ hz vñ obediat. sz aia nõ hz vñ impet. q2 nõ hz vñ ordinet. ⁊ ideo nõ ẽ ibi rõ imparãtis ⁊ impan. sz solũ mouẽtis ⁊ moti. Ad. iij. dd. q̃ aliter inuenit impetus ad opꝰ in brutis aialibꝰ. ⁊ aliter in hoĩbꝰ. hoies. n. faciũt impetũ ad opus p ordinationẽ rõis. vñ hz in eis impetus rõnẽ imperij. in brutis aũt fit impetus ad opus p̃ instinctũ nature. q2. s. appetitus eoꝝ statim apprehenso conueniẽti vel inconueniẽti. naturaliter mouetur ad ꝓsecutionẽ vel fugã. vñ ordinat ab alio ad agẽdũ. nõ aũt ipa seipaz ordinat ad actionez. ⁊ in eis est impetus sed non imperium.

Ad tertiuz sic procedit

Videt q̃ vsus precedat imperiũ. imperiũ. n. ẽ. actꝰ rõnis p̃supponẽs actũ voluntatis. vt sup̃ dictũ ẽ. sz vsus ẽ actus voluntatis. vt sup̃ dictum ẽ. ergo vsus p̃cedit imperium Pre. imperium ẽ aliquid eoꝝ q̃ ad finẽ ordinant. eoꝝ aũt q̃ sunt ad finẽ est vsus. ergo videt q̃ vsus sit prꝰ q̃z imperium. Pre. omis actus potẽtie mote a voluntate vsus dr. q2 voluntas vnit alijs potentijs. vt sup̃ dictum est. sed imperium est actus rõnis put mota ẽ a voluntate sicut dictum est. ergo imperium est quidam vsus. cõe aũt est prius ꝓprio. ergo vsus est prius q̃z imperium. Sz p̃ est qd̃ Damasce. dicit. q̃ impetus ad operationẽ precedit vsum. sed impetus ad operationẽ fit p̃ imperium. ergo imperium precedit vsum. Rn. dd. q̃ vsus eius qd̃ est ad finem fm q̃ est in rõe referente ipm in finem. precedit electionem. vt sup̃ dictum est. vñ multomagis precedit imperium. sed vsus eius quod est ad finẽ fm q̃ subdit potentie executiue sequit imperium. eo q̃ vsus vtẽtis coniunctus est cum actu eius q̃ quis vtit. nõ. n. vtit aliquis baculo nisi q̃z aliq̃ mõ p̃ baculũ operet. imperiũ aũt nõ est simul cũ actu eius cui impat. sz naturaliter prius ẽ imperiũ q̃z imperio obediat. et aliqñ etiã ẽ prius tpe. vñ manifestum fit q̃ imperiũ ẽ prius q̃z vsus. Ad. i. ergo. dd. q̃ nõ oĩs actus volũtatis p̃cedit hunc actũ rõis q̃ ẽ imperium. sz aliqs precedit. s. electio. ⁊ aliqs sequit. s. vsus. q2 post determinatõez ꝓsilij q̃ ẽ iudiciũ rõis. volũtas eligit ⁊ post electõez rõ impat ei p̃ q̃d agẽdũ ẽ q̃d eligit. ⁊ tũc demũ volũtas alicꝰ incipit vti exequẽdo imperiũ rõis. q̃nq̃ q̃dẽ volũtas alterius cũ aliqs impat alteri. q̃nz aũt volũtas ipi⁹ impantis cũ aliqs impat sibiipi. Ad. ij. dd. q̃ sic

actus sunt prēū ꝑ potētiꝭ. ita obiecta actibus. obiectū aūt vsus est id quod est ad finem. er hoc ergo ꝙ ipm imperium est ad finem. magis pōt concludi ꝙ imperium sit prius vsu q̄z ꝙ sit posterius. Ad. iij. dō. ꝙ sic actus volūtatis vtētis rōe ad impandū ꝓcedit ipm imperiū. ita etiā pōt dici ꝙ ꝛ ipm vsum volūtatis ꝓcedit aliqō imperium rōis. eo ꝙ actus habz potētiaz supꝫ seipos inuicē reflectūt.

Ad quartum sic proceditur.

Videt ꝙ actus impatus nō sit vnus actus cū impio. diuersaz. n. potētiaz diuersi sunt actus. ꝟ alterius potentie actus impatus. ꝛ alterius ipm imperiū. qz alia ē potentia q̄ impat. ꝛ alia cui impat. ergo nō ē idem actꝰ impatum impio. Sꝛe. q̄cunq̄z pñt ab inuicē separi sunt diuersa. nihil. n. separat a seipō. ꝟ aliqñ actꝰ impatus separat ab impio. ꝓcedit. n. qñz imperiū. ꝛ nō sequit actus impatus. ergo alius actꝰ est imperiū ab actu impato. Sꝛe. q̄ cunq̄z se hñt ſm prius ꝛ posterius sunt diuersa. ꝟ impiū naturaliter ꝓcedit actū impatū. ergo sunt diuersa. Sꝫ ꝛ est qō pbs dic. ꝙ vbi ē vnū ꝓpter altez ibi ē vnū tm. ꝟ actꝰ impat. nō ē nisi ꝙ imperiū. ergo sunt vnū Rñ. dō ꝙ nihil ꝓhibet aliq̄ esse ſm quid multa. ꝛ ſm quid vnū. quinimo oīa multa sunt ſm aliqd vnū. vt Diony. dic vlta. te di. no. Est tñ differētia attēdenda in hoc ꝙ q̄dā sunt simplr multa ꝛ ſm quid vnū. q̄dā vo ecōuerso. vnū aūt hoc mō dr sic ꝛ ens. ens aūt simplr ē substātia. ꝟ ens ſm quid est accns vel etiā ens rōis. ꝛ ideo q̄cunq̄z sunt vnum ſm substātiā. sunt vnū simplr. ꝛ multa ſm quid sic totū in genere substāne compositum ex suis ptib vel integralibus vel essentialibus est vnum simplr. nam totū ē ens ꝛ substātia simplr. ptes vero sunt entia ꝛ substantie in toto. que vero sunt diuersa ſm substantiam ꝛ vnum ſm accidens. sunt diuersa simplr. ꝛ vnum ſm quid. sicut multi hoīes sunt vnus ppl's. ꝛ multi lapides sunt vnus acervus. que est vnitas compositionis aut ordinis. Silr etiā multa individua que sunt vnum genere vel specie. sunt simplr multa. ꝛ ſm quid vnum. nā esse vnum genere vel specie est esse vnum ſm rōnem. sicut autem in genere rez naturalium aliqō totum componit ex materia ꝛ forma. vt homo ex anima ꝛ corpe. qui est vnum ens naturale. licet habeat multitudinem ptium. ita etiā in actibus hūanis actus inferioris potētie materialiter se hz ad actū superioris inq̄ztum inferior potentia agit in ꝟtute superioris mouentis ipam. sic. n. ꝛ actus mouentis primi formaliter se hz ad actum instti. vñ pz ꝙ imperium ꝛ actus imperatus sunt vnus actus humanus sicut quoddam totū. sed est ſm ptes multa. Ad. i. ergo dō. ꝙ si essent potentie diuerse ad inuicem non ordinate. actus earz essent simpliciter diuersi. sed qñ vna potentia est mouens alteram. tunc actus earz sunt q̄dammō vnus. nam idem est actus mouentis ꝛ moti. vt dr in. iij. phi. Ad. ij. dō. ꝙ ex hoc ꝙ imperium ꝛ actus impatus pñt ab inuicem separi. habet ꝙ sunt multa pnīb. nā ptes hoīs pñt ab inuicem separi. q̄ tñ sunt vnum toto. Ad. iij. dō. ꝙ nihil ꝓhibet in his q̄ sunt multa pnīb ꝛ vnum toto. vnū esse prius alio. sic aīa q̄dāmō ē prius corpe. ꝛ cor ē prius alīs mēbris

Ad quintum sic ꝓceditur.

Videt ꝙ actus volūtatis nō sit impatus. dic. n. Aug. in viij. ꝑfess. Impat animus vt velit animꝰ. nec tñ facit velle aūt ē actus volūtatis. ergo actꝰ volūtatis nō impatur. Sꝛe. ei ꝓuenit impari cui ꝓuenit imperium intelligere. ꝟ voluntatis nō est intelligere imperium. differt. n. voluntas ab intellectu eius cuius ē intelligere. ergo actus voluntatis nō impat. Sꝛe. si aliqs actu voluntatis impat. pari rōe oēs impant. ꝟ si oēs actus volūtatis impant. necesse ē in infinitū ꝓcedere. qz actus voluntatis ꝓcedit actum impantis rōis. vt dictum est. qui voluntatis actus si iterz impat. illud iterz imperiū ꝓcedet aliquis rōis actus. ꝛ sic in infinitum. hoc aūt ē inconueniēs ꝙ ꝓcedat in infinitum. nō ergo actus voluntatis impat. Sed ꝰ. omne qō est in ptāte nostra subiacet imperio nostro. sed actus voluntatis sunt maxie in ptāte nostra. nā oēs actus nostri intātum dicunt in ptāte nostra esse. inq̄ztum voluntarij sunt. ergo actus volūtatis impant a nobis. Rñ. dō. ꝙ sicut dictum est. imperium nihil aliud est q̄z actus rōnis ordinantis cum quadam motione ad aliquid agendum. Manifestum est autem ꝙ ratio pōt ordinare impando ꝙ homo velit. ex quo patet ꝙ actꝰ voluntatis potest esse imperatus. Ad. i. ergo dō. ꝙ sic Augꝰ. ibidē dicit. animus qñ ꝑfecte impat sibi vt velit. tunc iam vult. sed ꝙ aliqñ imperet ꝛ non velit. hoc cōtingit ex hoc ꝙ non ꝑfecte imperat. Imꝑfectum autem imperium contingit ex hoc ꝙ rō ex diuersis ptibus mouet ad imperandum vel non ad imperandum. vñ fluctuat inter duo ꝛ non ꝑfecte impat. Ad. ij. dō. ꝙ sicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non sibi soli. sed toti corpori vt oculus videt toti corpori. ita etiam est in potentijs anime. nam intellectus intelligit non solū sibi. sed omnibus potentijs. ꝛ voluntas vult non solū sibi. sed omnibus potentijs. ꝛ ideo homo impat sibiipi actum voluntatis inq̄ztum est intelligens ꝛ volens. Ad iij. dō. ꝙ cum imperium sit actus rōnis. ille actus imperatur qui rōni subdit. primus autem voluntatis actus ex rōnis ordinatōe ñ est. sed ex instinctu nature aut superioris cāe. vt supꝰ dictū est. ꝛ iō nō oportet ꝙ in infinitū ꝓcedat.

Ad sextum sic proceditur.

Videt ꝙ actus rōis nō possit esse impatus. incōueniens eñ videt ꝙ aliqd impet sibiipi. ꝟ rō est q̄ impat. vt supra dictum est. ergo rōnis actus nō impat. Sꝛe. id quod est ꝑ essentiā diuersum ē ab eo qō ē ꝑ ptipationem. sed potentia cuius actus impatur a ratione. est rō per ptipationem. vt dr in. i. ethi. ergo illius potentie actus non impat que est rō per essentiam. Sꝛe. ille actus imperatur qui est in potestate nostra. sed cognoscere ꝛ iudicare verum. quod est actus rōis. non est semper in potestate nostra. non ergo actus rōnis pōt esse imperatus. Sed cōtra. id quod libero arbitrio agimus nostro imperio agi potest. sed actus rōnis exercent per liberum arbitrium. dicit enī Damas. ꝙ libero arbitrio homo exquirit ꝛ scrutat ꝛ iudicat ꝛ disponit. ergo actus rōnis pñt esse impati Rñ. dō. ꝙ quia rō supꝫ seipaz reflectit. sicut ordinat de actibus aliaz potentiarum. ita etiā potest ordinari de suo actu. vñ etiā actus suus pōt esse impatus. Sꝫ attendendum est ꝙ actus rōis pōt ꝓsiderari dupliciter. Uno mō q̄ztum ad exercitiū actus. ꝛ sic actus rōis ſp impari pōt. sicut cum indicit alicui ꝙ attēdat ꝛ rōne vtat. Alio mō q̄ztum ad obiectū respectu cui duo actus rōnis attendunt. Primo q̄dez vt veritatē circa aliquid appꝛehendat. ꝛ hoc nō est in ptāte nostra. hoc. n. contingit ꝑ ꝟtutem alicui luminis vel naturalis vel supernaturalis. ꝛ ideo q̄ztum ad hoc actus rōnis non est in ptāte nostra. nec impari pōt. Alius aūt actus rō

nis est dum his que apprehendit assentit. si igit fuerit talis apprehensa quibus naturaliter intellectus assentiat. sicut prima principia. assensus talium vel dissensus non est in ptate nostra. sed in ordie nature. & ideo ppie loquē do nature imperio subiacet. Sunt autez qdam apprehensa que non adeo coninciunt intellectum quin possit assentire vel dissentire. vel saltem assensum vel dissensum suspendere ppter aliquam cām. & in talibus assensus ibe vel dissensus in ptate nostra est. & sub imperio cadit. Ad.i. ergo dō. q rō hoc mō imperat sibiipi sicut & voluntas mouet seipam. vt supra dictum est. inquantum. s. vtraq potentia reflectit supra suum actum. & ex vno in aliud tendit. Ad ij. dō. q ppter diuersitatem obiectorum que actui rōnis subdunt nihil phibet rationem sei pam participare. sicut in cognitione conclusionum pticipat cognitio principio & Ad.iij. pz rōnsio ex dictis.

Ad septimum sic procedit

Videtur q actus sensitiui appetitus non sit imperatus. dicit. n. aplūs Ro. vij. Non. n. quod volo bonum hoc ago. & glo. exponit. quod homo vult non vult cōcupiscere & rūn concupiscit. sed concupiscere est actus appetitus sensitiui. ergo actus appetitus sensitiui non subditur imperio nostro. Pre. materia corporalis soli deo obedit inquantum ad transmutationem formalem. vt in primo habitum est. sz actus appetitus sensitiui habet quandam formalem trāsmutationem corporis scz calorem vel frigus. ergo actus appetitus sensitiui nō subdunt imperio humano. Pre. ppium motiuum appetitus sensitiui est apprehensus sm sensum vel imaginationem. sed non est in potestate nostra semper q aliquid apprehendamus sensu vel imaginatione. ergo actus appetitus sensitiui nō subiacet imperio nro. Sed ꝯ est quod Greg. nicenus dicit. q obediēs rōni diuidit in duo. in desideratiuū & irascitiuū. q pertinent ad appetitum sensitiuum. ergo actus appetitus sensitiui subiacet imperio rōnis. Rn. dō. q sm hoc aliquis actus imperio nostro subiacet. ppter quod est in ptate nra. vt supra dictum est & ideo ad intelligēdum qualiter actus appetitus sensitiui subdat imperio rōnis. oportet considerare qualiter sit in ptate nostra. Est autem sciendum q appetitus sensitiu? in hoc differt ab appetitu intellectiuo qui dr voluntas. q appetitus sensitiuus est virtus organi corporalis. nō autem voluntas. omnis autem actus virtutis vtentis organo corporali dependet non solum ex potentia anime. sed etiam ex corporalis organi dispositione. sicut visio ex potētia visiua & qualitate oculi per quam iuuat vel impeditur vsū & actus appetitus sensitiui non solum dependet ex vi appetitiua. sed etiam ex dispositione corporis. illud autem quod est ex pte potentie anime sequitur apprehensionem. apprehensio autem imaginationis cum sit particularis. regulat ab apprehensione rōnis que est vlis. sicut virtus activa particularis a virtute activa vli. & ideo ex ista pte act? appetitus sensitiui subiacet imperio rōnis. qualitas autē & dispositio corporis non subiacet imperio rationis. & hoc ex hac pte impeditur quin motus sensitiui appetit? totaliter subdat imperio rōnis. Contingit autem etiam qnz q motus appetitus sensitiui subito concitat ad apprehensionem imaginationis vel sensus. & tunc ille motus est preter imperium rōnis cuius potuisset impediri a rōne si preuisset. vñ phūs dicit in. i. politico. q ratō preest irascibili & concupiscibili. non principatu despotico qui est dñi ad seruum. sed principatu politico aut regali. qui est ad liberos qui non totaliter subdunt imperio. Ad.i. ergo dō. q hoc quod homo vult non concupiscere & tamen concupiscit contingit ex dispositione corporis p quam impeditur appetitus sensitiuus ne totaliter sequat imperium rōnis. vñ & aplūs ibidem subdit. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee. hoc etiam contingit ppter subitum motum concupiscentie. vt dictū est. Ad.ij. dō. q aliter corpal' duplr se hz ad actū appetit? sensitū. Uno mō vt pcedēs. put aliqs ē aliqlr dispositus sm corp? ad hāc vel illā passionē. Alio mō vt pūs. sic cuz ex ira aliqs incalescit. qlitas igit pcedēs nō subiacet imperio rōis. q? vel ē ex natura. vel ex aliq pcedēti motiōe q nō statim qescere pōt. sz qlitas pūs sequit imperiū rōnis. q? sequit motū local ē cordis qđ diuersimode mouet sm diuersos actus sensitiui appetitus. Ad.iij. dō. q q? ad apprehensionē sensus requirit sensibile exterius. nō ē in ptate nostra apprehendere aliquid sensu nisi sensibili pūre. cuius pūtia non semper est in potestate nostra. tūc. n. homo potest uti sensu cum voluerit nisi sit impedimentū ex parte organi. Apprehensio autem imaginationis subiacet ordinationi rationis sm modum virtutis vel debilitatis imaginatiue potentie. q ēñ homo non possit imaginari que ratio considerat. contingit vel ex hoc q nō sunt imaginabilia sicut incorporalia. vel ppter debilitatem virtutis imaginatiue. que est ex aliqua dispositione organi.

Ad octauum sic procedit

Videtur q actus vegetabilis anime imperio rationis subdantur. vires enim sensitiue nobiliores sunt viribus anime vegetabilis. sed vires anime sensitiue subduntur imperio rationis. ergo multo magis vires anime vegetabilis. Pre. homo dicitur minor mundus. quia sic est anima in corpore. sicut deus in mundo. sed deus sic est in mundo. q omnia que sunt in mundo obediunt eius imperio. ergo & omnia que sunt in homine obediunt imperio rationis. etiam vires vegetabilis anime. Pre. laus & vituperium non contingit nisi in actibus qui subduntur imperio rationis. sed in actibus nutritiue & generatiue potentie contingit esse laudem & vituperium. & virtutem & vitium. sicut patet in gula & luxuria & virtutibus oppositis. ergo actus harum potentiarum subduntur imperio rationis. Sed contra est quod Grego. nicenus dicit. q id quod non persuadetur a ratione est nutritiuum & generatiuum. Rn. dō. q actuum quidam procedūt ex appetitu naturali. quidam autem ex appetitu animali vel intellectuali. omne. n. agens aliquo modo appetit finē appetitus autem naturalis non consequitur aliquam apprehensionem sicut sequitur appetitus animalis & intellectual'. rō autem impat per modum apprehensiue virtutis. & ideo actus illi qui ꝓcedunt ab appetitu intellectiuo vel aīali pūt a rōe impari. non aūt actus illi qui ꝓcedunt ex appetitu naturali. hmōi. n. actus sunt vegetabil' aīe. vñ vt Greg. nicenus dicit. q vocat naturale. qđ generatiuū & nutritiuū. & ppter hoc actus vegetabil' aīe nō subdunt imperio rōnis. Ad.i. ergo dō. q qlto aliquis actus ē immaterialior. tāto ē nobilior & magis subditus imperio rōis vñ ex hoc ipo q vires anime vegetabil' non obediunt rationi. apparet has vires infimas esse. Ad.ij. dō. q similitudo attenditur quantum ad aliquid. quia scilicet sicut deus mouet mundum. ita anima mouet corpus. non autem quantum ad omnia. non. n. aīa creauit corp? ex nihilo sic deus mundū. ppter qđ totaliter subdit eius imperio.

Ad.iij.dō.q̄ vtus ⁊ virtū.laus ⁊ vituperiū nō debent tur ipis actibꝰ nutritiue vel generatiue potētie q̄ sunt digestio ⁊ formatio corpis būani.sz actibꝰ sensitiue prius ordinaris ad actus generatiue vel nutritiue.puta in concupiscendo delectationem cibi ⁊ venereoꝝ.⁊ videndo ſm q̄ oportet.vel non ſm q̄ oportet.

Ad nonum sic proceditur

Videt̄ q̄ mēbra corpis nō obediāt rōi q̄ztū ad actꝰ suos.Istat.n.q̄ mēbra corpis magis distāt a rōne q̄z vires aīe vegetabil'.sz vires aīe vegetabil'nō obediūt rōi vt dictū ē ergo multominus mēbra corpis. Pre.cor ē pncipiuz motus aīal'.sz motus cordis nō subdit' imperio rōis.dicit enī Greg.nicenus.q̄ pulsatiuū nō ē pluasibile rōe.q̄ motus mēbroꝝ corpaliū nō subiacet imperio rōnis. Pre. Aug⁹.dic̄ xiij.de ciui.dei.q̄ motꝰ mēbroꝝ genitaliū aliqñ importunꝰ ē nullo poscēte.aliqñ autē destituit inbiantē.⁊ cū in anīo ꝓcupīa ferueat friget in corpe.q̄ motꝰ mēbroꝝ nō obediūt rōi. Sz ꝑ ē qđ Aug⁹.dic̄.viij.ꝓfessi. Imperat animus vt moueat man⁹.⁊ tāta ē facultas vt vix a seruitio discernat' imperiū. Rñ.dō.q̄ mēbra corporis sunt organa q̄dā potētiaꝝ aīe.vñ eo mō q̄ potētie aīe se hñt ad hoc q̄ obediāt rōi.hoc mō se hñt etiā corpis membra.q̄ igit' vires sensitiue subdunt' imperio rōis.nō aūt vires naturales.ideo oēs motꝰ mēbroꝝ q̄ mouent' a potentijs sensituis subdunt' imperio rōis.motꝰ autē mēbroꝝ q̄ ꝓsequunt' vires naturales nō subdunt' imperio rōnis.

Ad.i.ergo dō.q̄ mēbra ñ mouēt seipa.sz mouent' p potētias aīe.q̄z q̄dā sunt rōi viciniores q̄z vires aīe vegetabilis. Ad.ij.dō.q̄ in his que ad intellectum ⁊ voluntatē pertinent primum inuenit' id qđ est ſm natūrā ex q̄ alia deriuant'.vt a cognitione principioꝝ naturaliter notoruz notat' cognitio conclusionum.⁊ a voluntate finis naturaliter desiderati deriuat' electio eoꝝ que sunt ad finē.ita etiam in corpalibꝰ motibꝰ principium ē ſm natūrā.principium autem corpal' motus ē a motu cordis.vñ motus cordis ſm natūrā est ⁊ nō ſm volūtatē.ꝓsequit'.n.sicut p se accidens viram.que est ex vnione corpis ⁊ aīe.sicut motus grauium ⁊ leuium ꝓsequit' formā substātialem ipoꝝ.vñ ⁊ a generāte moueri dicunt' ſm pbm in.viij.phi.⁊ propter hoc motus iste vital' dr.vñ Greg.nicenus dicit.q̄ sic̄ generatiuum ⁊ nutritiuum non obedit rōi.ita nec pulsatiuum quod est vitale.pulsatiuum autē appellat motū cordis.qui manifestat' per venas pulsatiles. Ad.iij.dō.q̄ sicut Aug⁹.dicit in.xiij.de ci.dei.hoc q̄ motus genitaliū membroꝝ rōi non obedit est ex pena peccati.vt.s.aīa sue inobediēne ad deū in illo precipue mēbro penā inobediētie patiat'. per qđ pctm̄ originale ad posteros traducit'.sed qz per pctm̄ primi parentis.vt infra dicet'.natura est sibi relicta subtracto supnaturali dono qđ homini diuinit⁹ erat collatum.ideo ꝓsiderāda est rō natural'.q̄re motus hmōi mēbroꝝ spāliter rōi non obedit.cuius cāz assignat Arest. in li.de causis motus aīaliū.dicēs inuoluntarios esse motus cordiz mēbri pudēdi.s.qz ex ali q̄ apprehensiōe hmōi mēbra commouent'.inq̄ztū.s.intellectus ⁊ fantasia repugnāt aliq̄ ex quibꝰ ꝓsequunt' passiones aīe.ad q̄s consequitur motus hoꝝ membroꝝ.non tñ mouet' ſm iussum rōis aut intellectus.qz.s.ad motū hoꝝ mēbroꝝ requirit' aliq̄ alteratio naturalis.s.caliditatis ⁊ frigiditatis.q̄ qdē alteratio nō subiacet imperio rōis.spāliter autem hoc accidit in his duobꝰ mēbris.qz vtrunq̄z istoꝝ mēbroꝝ est q̄i qđā animal sepatū inq̄ztū est pncipiū vite.principiū autē est vtute totū.cor.n.principium est sensuū.⁊ ex mēbro genitali vtus erit seminal'.q̄ est vtute totū aīal.⁊ ideo hñt proprios motus naturaliter.qz pncipia oportet esse naturalia.vt dictum est.

Questio.XVIII.

Dost hoc ꝓsiderāduz

est de bonitate ⁊ malicia hūanoꝝ actuum. Et primo quō actio būana sit bona vel mala. Secundo de his q̄ ꝓsequunt' ad bonitatē vel maliciā hūanoꝝ actuū.puta meritū vel demeritū.pctm̄ ⁊ culpa.Circa primū occurrit triplex ꝓsideratio.Prima ē de bonitate ⁊ malicia hūanoꝝ actuū in generali.Scda de bonitate ⁊ malicia interioꝝ actuū.Tertia de bonitate ⁊ malicia exterioꝝ actuū.Circa primū q̄runt'.xi. Primo vtr̄ oīs actio sit actio bona.vel aliq̄ sit mala.Scdo vtr̄ actio hois habeat q̄ sit bona vel mala ex obiecto.Tertio vtr̄ hoc habeat ex circūstātia.Quarto vtr̄ hoc habeat ex fine. Quinto vtr̄ aliq̄ actio hois sit bona vel mala in sua spē.Sexto vtr̄ actꝰ habeat spēz boni vel mali ex fine.Septio vtr̄ spēs q̄ est ex fine ꝓtineat sub spē q̄ ē ex obiecto sic̄ sub genere.aut ecouerso.Octauo vtr̄ sit aliq̄s actus indifferēs ſm suā speciem Nono vtr̄ aliq̄s actꝰ sit indifferēs ſm indiuiduū. Decio vtr̄ aliq̄ circūstātia ꝓstituat actū moralē in spē boni vl̄ mali.Undecimo vtr̄ oīs circumstātia augēs bonitatē vl̄ malicia ꝓstituat actū moralē in spē boni vel mali.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt̄ q̄ oīs actio hois sit bona ⁊ nulla sit mala.dicit enī Dionys.iiij.ca.de di.no.q̄ malū nō agit nisi vtute boni.sz vtute boni ñ fit malū.ergo nulla actio ē mala. Pre. nihil agit nisi ſm q̄ ē actu.nō ē autē aliq̄d malū ſm q̄ est actu.sed ſm q̄ potētia privat actu.inq̄ztū autē potētia ꝓficit p actum est bonum.vt dr in.ix.metaphi.nihil ḡ agit inq̄ztum ē malum.sz solū inq̄ztū ē bonū. oīs ergo actio ē bona ⁊ nulla mala. Pre.malū nō pōt esse cā nisi p accidēs.vt pz p Dionys.iiij.ca.de di.no.sz oīs actōnis ē aliq̄s p se effectus.nulla ergo actio ē mala.sz oīs actio est bona. Sz ꝑ est qđ dñs dic̄ Jobā.iij. Oīs qui male agit odit lucem.est ergo aliq̄ actio hois mala. Rñ.dō.q̄ de bono ⁊ malo in actionibus oportet loqui sicut de bono ⁊ malo in rebus.eo q̄ vnaquaq̄z res talem actionem ꝓducit qualis est ipa. In rebus autem vnumquodq̄z tāntum habet de bono.q̄ztum habet de esse.bonum.n.⁊ ens conuertunt'.vt in primo dictum est.solus autem deus habet totam plenitudinem sui esse ſm aliq̄d vnuz ⁊ simplex.vna quaq̄z res vero hz plenitudinem essendi sibi q̄uenientem ſm diuersa.Cñ in aliquibus contingit q̄ q̄ztum ad aliquid hñt esse.⁊ cñ eis aliquid deficit ad plenitudinē essendi eis debitā.sic̄ ad plenitudinē esse humani requiritur q̄ sit q̄dam compositum ex aīa ⁊ corpore.hñs oēs potētias ⁊ instrumenta cognitionis ⁊ motus. vñ si aliq̄d hoꝝ deficiat alicui hoī deficit ei aliquid de plenitudine sui esse.q̄ztum igit' hz de esse.tāntum hz de bonitate.inq̄ztum vo aliquid ei deficit de plenitudine essendi.intāntum deficit a bonitate.⁊ dr malum. sicut homo cecus habet de bonitate q̄ viuit.⁊ malum est ei' q̄ caret visu.si vero nihil haberet de entitate vel bonitate.neq̄z malum neq̄z bonum dici posset.sed quia de ratione boni est ipsa plenitudo essendi. si q̄dem alicui aliquid defuerit de debita essendi plenitudine ñ dicet' simpl'r bonū.sed ſm q̄d.inq̄ztū est ens.potest ñ dici simpliciter ens.⁊ ſm q̄d nō ens.vt ī pmo dictū ē.

Sic igit dō.ē q oīs actio inq̄tū hz ali q̄d de esse. intantū hz de bonitate. inq̄tū vero deficit ei aliq̄d de plenitudine essendi q̄ debet actōi būane. intātū deficit a bonitate. ⁊ sic dr mala. puta si deficiat ei. vel determinata q̄ritas fm rōnē vel debitus locꝰ vel aliq̄d hmōi. Sed. i. ergo dō. q malū agit in virtute boni deficientis. si. n. nihil eēt ibi de bono nec̄ esset ens. nec̄ agere posset. si aūt nō esset deficiēs nō esset malū. vñ ⁊ actio cāta ē q̄ddā bonū deficiēs. qr fm q̄d est bonū. simplr aūt malum. Sed. q. dō. q nihil phibet aliquid esse fm q̄d in actu vñ agere possit. ⁊ fm aliud priuari actu vñ causet deficientē actionē. sic bō cecus actu hz vtutē gressiuā p quā ambulare pōt. hz inq̄tū caret visu qui dirigit in ambulādo. patit defectū in ambulādo dum ambulat cespitādo. Sed. iij. dō. q actio mala pōt habere aliquē effectū p se fm id qd hz de bonitate ⁊ entitate. sic adulterū ē cā generatōis būane inq̄tū hz cōmixtionem maris ⁊ feie. nō aūt inq̄tū caret ordine rōnis.

Ad scdm sic proceditur.

Videt q actio nō habeat bonitatē vel malitiā ex obiecto. obm. n. actōis ē res. in rebꝰ aūt nō ē malū. hz in vsu peccātiū. vt Aug⁹. dicit in li. iij. de doc. xp̄ia. q actio būana non hz bonitatē vel malitiā ex obo. Sed. obiectū comparatur ad actionē vt materia. bonitas aūt rei nō est ex materia. hz magis ex forma q̄ est actus. ergo bonū ⁊ malū nō ē in actibus ex obiecto. Sed. obiectum potentie actiue comparatur ad actionem sicut effectus ad cām. sed bonitas cāe non dependet ex effectu. sed magis econuerso. ergo actio būana non hz bonitatem vel malitiam ex obiecto. Sz contra est qd dr Osee. ix. Facti sunt abominabiles sicut ea q̄ dilexerunt. fit autem homo deo abhominabilis propter malitiam sue opationis. ergo malicia opationis est scdm obiecta mala que homo diligit. ⁊ eadem ratio est de bonitate actionis. Rñ. dō. q sicut dictum est. bonū ⁊ malum actionis sicut ⁊ ceterarū rerū attendit ex plenitudine essendi. vel defectu ipius. primum autem quod ad plenitudinem essendi ptinere videt. est id quod dat rei speciē sicut autem res naturalis hz spēm ex sua forma. ita actio habet speciem ex obiecto. sicut ⁊ motus ex termino. ⁊ ideo sicut prima bonitas rei naturalis attendit ex sua forma q̄ dat speciem ei. ita ⁊ prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti. vnde ⁊ a quibusdam vocatur bonum ex genere. puta vti re sua. ⁊ sicut in rebus naturalibus primum malum est si res generata nō consequitur formam specificam. puta. si nō generet hom o. sed aliquid loco hominis. ita primum malum in actionibus moralibus est quod est ex obiecto. sicut accipe aliena. ⁊ dr malū ex genere. genere p specie accepto. eo modo loquēdi quo dicimus humanuz genus totam humanam speciem.

Ad. i. ergo dō. q licet res exteriores sint in seipis bone. tamen non semper habent debitam ꝓportionem ad hāc vel illam actionem. ⁊ ideo inq̄tum considerant vt obiecta talium actionū. nō hñt rōnem boni. Sed. ij. dō. q obiectū nō est materia ex q̄. hz materia circa quā. ⁊ hz quodammō rationem forme inq̄tum dat speciem. Ad. iij. dō. q nō sp obiectū actionis būane ē obiectū actiue potētie. nā appetitiua potētia ē quodāmō passiua inq̄tuz mouet ab appetibili. ⁊ tñ est principiū būanoꝝ actuū. nec̄ etiā potētiaꝝ actiuaꝝ obiecta sp hñt rōnem effectus. hz qñ iā sunt trāsmutata. sicut alimentum trāsmutatum ē effectus nutritiue potētie. hz alimentū nondū transmutatū compat ad potentiā nutritiuā sic̄ materia circa quā opat. ex hoc au

tem q̄ obiectū est aliq̄ mō effectus potētie actiue. sequit q̄ sit terminus actōis eius. ⁊ p ꝓns q̄ det ei formā ⁊ speciē. motus. n. hz spēz a terminis. ⁊ q̄uis etiā bonitas actionis nō causet ex bonitate effectus. tñ ex hoc dr actio bona q̄ bonū effectū inducere pōt. ⁊ ita ipa ꝓportio actōis ad effectū est rō bonitatis ipius.

Ad tertium sic procedit

Videt q actio nō sit bona vel mala ex circūstātia. circūstātie. n. circūstāt actū sic extra ipm existentes vt dictū ē. sed bonū ⁊ malū sunt in ipis rebꝰ. vt dr in. vi. metaphi. ergo actio nō hz bonitatē vel malitiā ex circūstātia. Sed. bonitas vel malicia actus maxie ꝓsiderat in doctrina moz. hz circūstātie cū sint q̄dā accētia actuū vident esse p̄ter ꝓsiderationez artis. qr nulla ars ꝓsiderat id qd ē p accns. vt dr ī vi. metaphi. ergo bonitas vel malicia actōis nō ē ex circūstātia. Sed. id qd ꝓuenit alicui fm suā substātiā non attribuit ei p aliqd accns. hz bonū ⁊ malū ꝓuenit actōi hz suā substātiā. qr actio ex suo genere pōt esse bōa vel mala vt dictū ē. g nō ꝓuenit actōi ex circūstātia q sit bōa vl mala. Sed cō est qd pbs dicit in li. etbi. q vbuosus opat fm q oportet ⁊ q̄n oportet. ⁊ fm alias circumstantias. ergo ex contrario vitiosis fm vnumq̄dq vitium operat q̄n non oportet. vbi nō oportet. ⁊ sic de aliis circumstantiis. ergo actōes humane fm circumstantias sunt bone vl male. Rñ. dō. q in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo p̄fectōis que debet ei ex forma substantiali. que dat speciem. sed multum supaddit ex supuenientibus accidentibus. sicut in homine ex figura. ex colore. ⁊ sic de aliis. quorum si aliquod desit ad decentem beatitudinem consequit malum. ita etiam est in actōe. nam plenitudo bonitatis eius non tota consistit in sua specie. hz aliquid additur ex his que aduenient tanq̄ accidentia quedam. ⁊ hmōi sunt circumstantie debite. vñ si aliquid desit qd requiratur ad debitas circumstantias erit actio mala. Ad. i. ergo dō. q circumstantie sunt extra actionem inq̄tum non sunt de essentia actionis. sunt tamen in ipa actione velut quedam accidentia eius. sicut ⁊ accidentia q̄ sunt in substantiis naturalibus sunt extra essentias earū. Ad. ij. dō. q non omnia accidentia p accidens se hñt ad suam substantiam. sed quedam sunt p se accidentia q̄ in vnaquaq̄ arte considerant. ⁊ p hunc modum considerantur circumstantie actuū in doctrina morali. Ad. iij. dō. q cum bonum conuertat cum ente. sicut ens dr fm substantiam ⁊ fm accidens. ita ⁊ bonum attribuitur alicui ⁊ fm esse suum essentiale. ⁊ fm esse accidentale. tā in rebus naturalibus. q̄ in actionibus moralibus.

Ad quartum sic ꝓcedit.

Videt q bonum ⁊ malum in actibus humanis nō sint ex fine. dicit enī Diony. iiij. cap. de di. no. q nihil respiciens ad malum operatur. si igitur ex fine verificaretur operatio bona vel mala. nulla actio esset mala. quod patet esse falsum. Sed. bonitas actus est aliquid in ipo existens. finis autem est causa extrinseca. non ergo secundum finē dicitur actio bona vel mala. Sed. contingit aliquam bonam operationem ad malum finem ordinari. sicut cuz aliquis dat elemosynam propter inanem gloriam. ⁊ econuerso aliquā malā opatōez ordinari ad bonū finē. sic̄ cuz qs furat vt det paupi. nō ergo ē ex fine actio bōa vl mala. Sz cō ē qd Boe. dic̄ in topicis. q finis bonus ē. ipm q̄z bonum ē. ⁊ cuius finis malū ē. ipm q̄z malum est.

Rñ.dō.q̄ eadē ē diſpō rep̄ in bonitate ⁊ ineſſe. Sūt em quedā q̄p̄ eſſe ex alio nō dependet. ⁊ in his ſufficit conſiderare ipm eop̄ eſſe abſolute. Quedā vo ſunt q̄p̄ eſſe dependet ab alio. vñ oportet q̄ conſideref̄ p̄ conſideratōez ad cāz a q̄ dependet. ſicut añt eſſe rei dependet ab agente ⁊ forma ſic bonitas rei dependet a fine. vñ in p̄ſonis diuinis que nō hñt bonitatē dependentē ab alio nō conſiderat aliq̄ rō bonitatis ex fine. actiones añt hūane ⁊ alia q̄p̄ bonitas dependet ab alio. hñt rōnem bonitatis ex fine a q̄ dependent p̄ter bonitatē abſolutā q̄ in eis exiſtit. Sic igit̄ in actōne hūana bonitas q̄druplex conſiderari pōt. Una quidez ſm genus. put. ſ. ē actio. q̄ q̄ḡtū hz de actōe ⁊ entitate tātum hz de bonitate vt dictū ē. Alia vero ſm ſpēz. q̄ accipit̄ ſm obiectū cōueniēs. Tertia ſm circūſtātias q̄ſi ſm accūtia q̄dā. Quarta añt ſm finē q̄ ſm habitudinē ad bonitatis cām. Ad.i. ergo dō. q̄ bonū aliq̄d ad q̄d aliquis reſpiciēs op̄at̄. nō ſp̄ ē v̄p̄ bonū. hz q̄nq̄ v̄p̄ bonū ⁊ q̄nq̄ apparēs. ⁊ ſm hoc ex fine ſequit̄ actio mala. Ad.ij. dō. q̄ q̄ḡ uis finis ſit cā extrinſeca rū debita p̄portio ad finē. ⁊ relatio in ipm inhereret actioni. Ad.iij. dō. q̄ nihil p̄hibet actionē hñti vnā p̄dictaꝝ bonitatū eſſe aliā. ⁊ ſm hoc p̄tingit actionē q̄ eſt bona ſm ſpēz ſuā vel ſm circūſtātias ordinari ad finē malū vel econuerſo. nō tñ ē actio bōa ſimplr niſi oēs bonitates concurrāt. q̄ quilibet ſingularis defectus cauſat malū. bonum autem cauſatur ex integra cauſa vt Dionyſ. dicit. vij. ca. de di. no.

Ad quintū ſic p̄ceditur

Videt̄ q̄ actus morales nō differāt ſpē ſm bonū ⁊ malū bonū. n. ⁊ malū in actibꝰ inuenit̄ p̄formiter rebꝰ. vt dictū ē. ſed in rebus bonū ⁊ malū nō diuerſificāt ſpēz. idem em̄ ſpē eſt bō bonus ⁊ malus. ergo neq̄ etiā bonū ⁊ malū in actibus diuerſificāt ſpēz. Pre. malū cū ſit priuatio eſt q̄ddā nō ens. hz nō ens nō pōt eſſe differētia. ſm p̄bm in iij. metaphi. cū ergo differētia p̄ſtituat ſpēz. videt̄ q̄ aliquis actus ex hoc q̄ eſt malus non contrahat in aliq̄ ſpē. ⁊ ita bonum ⁊ malum non diuerſificāt ſpeciem humanorum actuum. Pre. diuerſop̄ actuum ſm ſpēm diuerſi ſunt effectus. ſed idem ſpecie effectus pōt conſequi ex actu bono ⁊ malo. ſicut homo generat̄ ex adulterio ⁊ ex matrimoniali concubitu. ergo actus bonus ⁊ malus nō differūt ſpē. Pre. bonum ⁊ malum dr̄ in actibus q̄nq̄ ſm circumſtātiam vt dictū eſt. ſed circumſtātia cum ſit accidēs nō dat ſpēm actui. ergo actus hūani nō differunt ſpē p̄ter bonitatem ⁊ maliciam. Sz ↄ ſm p̄bm in. ij. ethi. Siles habitus bon⁹ ⁊ malus differūt ſpē. vt liberalitas ⁊ p̄digalitas. ergo ⁊ actus bonus ⁊ malus differunt ſpē.

Rn. dō. q̄ omnis actus ſpēz hz ex ſuo obiecto. ſic dictū ē. vñ oportet q̄ aliq̄ differētia obiecti faciat diuerſitatē ſpēi in actibus. Eſt añt conſiderādū q̄ aliq̄ dr̄ia obiecti facit dr̄iaz ſpēi in actibus ſm q̄ referunt̄ ad vnū p̄incipiū actuū. qđ nō facit dr̄iaz in actibꝰ ſm q̄ referunt̄ ad aliud p̄incipiū actuū. q̄ nihil qđ ē p̄ accūs ꝓſtituit ſpēz. ſz ſolū qđ ē p̄ ſe. pōt añt aliq̄ dr̄ia obiecti eſſe p̄ ſe in comparatōe ad vnū p̄incipiū. ⁊ p̄ accūs in ꝓpatōe ad aliud. ſic cognoſcere colorē ⁊ ſonū p̄ ſe differūt p̄ ꝓpationem ad ſenſum. nō añt p̄ ꝓpatōez ad intellectū. In actibꝰ añt bonum ⁊ malū dr̄ p̄ ꝓpatōez ad rōnē. ex vt Dionyſ dic. iij. ca. de di. no. Bonū hoīs ē ſm rōnē eſſe. malū añt qđ ē p̄ter rōnē. vnicuiq̄. n. rei ē bonū qđ q̄uenit ei ſm ſuā formā. ⁊ malū qđ ē ei p̄ter ordinē ſue forme. p̄z ergo q̄ dr̄ia boni ⁊ mali circa obiectū ꝓſiderata ꝓpant̄ p̄ ſe ad rōnē. ſ. ſm q̄ obiectū eſt ei conueniēs vel nō conueniēs. dicunt̄ añt aliqui actus hūani vel morales ſm q̄ ſunt a rōe. vñ manifeſtū ē q̄ bonū ⁊ malū diuerſificāt ſpēz in actibꝰ moralibus. dr̄ie. n. p̄ ſe diuerſificāt ſpēz. Ad.i. ergo dō. q̄ etiā in rebꝰ naturalibus bonū ⁊ malū qđ ē ſm naturā ⁊ ↄ naturā diuerſificāt ſpēz nature. corpus. n. mortuū ⁊ corpus viuū nō ſunt eiuſdē ſpēi. ⁊ ſil̄r bonū inq̄tū ē ſm rōnem. ⁊ malū inq̄tū ē p̄ter rōnē diuerſificāt ſpēm moris. Ad.ij. dō. q̄ malū importat p̄uationē nō abſolutā. ſz conſequentē talem potētiā. dr̄. n. malus ſm ſuā ſpēz. non ex eo q̄ nullū habeat obiectū. ſz q̄z hz obiectū non ꝓueniens rōi. ſicut tollere aliena. vñ inq̄tū obiectū ē aliq̄d ꝓueniens rōi. ſicut ſtituere. pōt ꝓſtituere ſpēz mali actus. Ad.iij. dō. q̄ actꝰ coniugalis ⁊ adulterinꝰ ſm q̄ ꝓpant̄ ad rōnē differūt ſpē ⁊ hñt effectus ſpē differētes. q̄z vnū eop̄ meret̄ laudem ⁊ p̄miū. aliud vituperiū ⁊ penā. ſz ſm q̄ ꝓpant̄ ad potentiā generatiuā nō differūt ſpē. ⁊ ſic hñt vnū effectū ſm ſpēm.

Ad.iiij. dō. q̄ circumſtātia q̄nz ſumit̄ vt dr̄ia eſſentialr obiecti ſm q̄ ad rōnem compet̄. ⁊ tūc pōt dare ſpēz actui morali. ⁊ hoc oportet eſſe q̄ncunq̄ circumſtantia trāſmutat actum de bonitate in maliciam. non. n. circumſtantia faceret actū malū niſi p̄ hoc q̄ rōi repugnat.

Ad ſextum ſic p̄ceditur.

Videt̄ q̄ bonum ⁊ malū qđ ē ex fine nō diuerſificēt ſpēz in actibꝰ. actus. n. hñt ſpeciem ex obiecto. ſed finis ē p̄ter rōnē obiecti. ergo bonum ⁊ malum quod eſt ex fine nō diuerſificant ſpeciem actus. Pre. id q̄d ē p̄ accūs nō conſtituit ſpeciem vt dictum eſt. ſed accidit alicui actui q̄ ordinetur ad aliquem finem. ſicut q̄ aliquis det elemoſynam p̄ter inanem gloriam. ergo ſm bonum ⁊ malū qđ eſt ex fine non diuerſificātur actus ſm ſpeciem. Pre. diuerſi actus ſm ſpeciem ad vnum finem ordinari pōt. ſicut ad finem inanis glorie ordinari pōt actus diuerſarū virtutum ⁊ diuerſop̄ vitioꝝ. non ergo bonum ⁊ malum quod accipit̄ ſm finem diuerſificat ſpeciem actuum.

Sed contra eſt quod ſup̄ oñſum eſt. q̄ actus humani habent ſpeciem a fine. ergo bonum ⁊ malum quod accipit̄ ſm finem diuerſificat ſpeciem actuum. Rñ. dō. q̄ aliqui actus dicunt̄ humani inq̄tum ſunt voluntarij. ſicut ſup̄ dictū ē. in actu añt voluntario inuenit̄ duplex actꝰ. ſ. actus interior voluntatis. ⁊ actus exterior. ⁊ vterq̄ horuꝫ actuum habet ſuum obiectum. finis añt p̄prie eſt obiectū interioris actus voluntarij. id autem circa quod eſt actio exterior eſt obiectum eius. ſicut igit̄ actus exterior accipit ſpeciem ab obiecto circa quod eſt. ita actus interior voluntatis accipit ſpeciem a fine ſicut a p̄prio obiecto. id autem quod eſt ex p̄te voluntatis ſe habet vt formale ad id quod eſt ex p̄te exterioris actus. q̄z voluntas vnit̄ mem̄bris ad agendum ſicut inſtrumentis. neq̄ actus exteriores habēt rationem moralitatis niſi inquantum ſunt voluntarij. ⁊ ideo actus humani ſpecies formaliter conſiderantur ſm finem. naturaliter autem ſm obiectum exterioris actus. vñ p̄bs dicit in. v. ethi. q̄ ille qui furat̄ vt committat adulterium. eſt p̄ ſe loquendo magis adulter q̄ fur. Ad i. ergo dō. q̄ finis habet rōnem obiecti. vt dictum eſt.

Ad.ij. dō. q̄ ordinari ad talem finem ⁊ ſi accidat exteriori actui. non tamen accidit actui interiori voluntatis. qui comparatur ad exteriorem ſicut formale ad materiale.

Ad.iij. dō. q̄ quādo multi actus ſpē differentes ordinātur ad vnū finē. eſt quidē diuerſitas ſpēi ex p̄te exteriorū actuū. ſed vnitas ſpēi ex p̄te actus interioris.

Ad septimum sic procedit

Videt q̄ spēs bonitatis q̄ ē ex fine ꝓtineat sub spē bonitatis q̄ ē ex obiecto sic̄ spēs sub genere. puta cū aliq̄s vult furari vt det elemosynā. act⁹. n. bz spēz ex obiecto. vt dictū ē sz impossibile ē q̄ aliq̄d ꝓtineat in aliq̄ alia spē q̄ d̄ sub ꝓpria spē nō ꝓtinet. q̄ idē nō pōt eē in diuersis spēbꝫ non subalternis. g̃ spēs q̄ ē ex fine ꝓtinet sub spē q̄ ē ex obiecto. ¶ Pre. sp vltīa dīa constituit spēz spālissimā. sz dīa q̄ ē ex fine videt esse posterior q̄z dīa q̄ ē ex obiecto. q̄ finis bz rōez vltimi. g̃ spēs q̄ ē ex fine continet sub spē q̄ ē ex obiecto. sic̄ spēs spālissima. ¶ Pre. q̄to aliq̄ dīa est magis formal tāto magis ē spāl. q̄ dīa cōpat ad genus. vt forma ad materiā. sz spēs q̄ ē ex fine ē formalior ea q̄ ē ex obiecto. vt dictū ē. ergo spēs q̄ ē ex fine cōtinet sub spē q̄ ē ex obiecto. sic̄ spēs spālissima sub genere subalterno. ¶ Sz ꝑ. cuiuslibet generis sunt determinate dīe. sz actus eiusdē spēi ex pte obiecti pōt ad infinitos fines ordinari. puta furtū ad infinita bona vel mala. ergo spēs q̄ ē ex fine nō continet sub spē q̄ ē ex obiecto sic̄ sub genere. ¶ Rñ. dd. q̄ obiectū exterioris actus dupl̄r se pōt habere ad finē volūtatis. Uno mō sic̄ ꝑ se ordinatū ad ipm. sic̄ bñ pugnare ꝑ se ordinat ad victoriā. Alio mō ꝑaccīs. sic̄ accipere aliēnā ꝑaccīs ordinat ad dādam elemosynā. Oportz aūt vt pbs dicit in. vij. metaphi. q̄ dīe diuidētes aliq̄d genus. z̄ ꝓstituētes spēz illius generis ꝑ se diuidāt illud si aūt ꝑaccīs. nō recte ꝓcedit diuisio. puta si quis dicat: alīaliū aliud rōale. aliud irrōnale. z̄ alīaliū irrōnaliū aliud alatū. aliud nō alatum. alatum. n. z̄ nō alatum non sunt ꝑ se determinatiua eius quod est irrōnale. Oportet autez sic diuidere. animalium aliud bñs pedes. aliud non bñs pedes. z̄ habentium pedes aliud habet duos. aliud quatuor. aliud multos. hec enī ꝑ se determinant priorem differentiam. Sic igitur q̄n obiectum non est ꝑ se ordinatum ad finem. differentia specifica que est ex obiecto non est ꝑ se determinatiua eius quod est ex fine nec ecōuerso. vnde vna ista spēs nō est sub alia. sed tūc actus moralis ē sub duabus speciebus quasi disperatis. vñ dicimus q̄ ille furat vt mechet committit duas malicias in vno actu. Si vero obiectum ꝑ se ordinet ad finem. vna dicta differentiarum est ꝑ se determinatiua alterius. vñ vna ista speciez continebit sub altera. Considerādum autē restat que sub q̄. Ad cuius euidentiam primo considerādum ē q̄ q̄to aliq̄ differētia sumit a forma magis particulari. tanto magis ē specifica. Scdo q̄ q̄to agēs ē magis vl̄e. tāto ex eo ē forma magis vl̄is. Tertio q̄ q̄to aliq̄s finis ē ꝓfterior. tāto rīdet agēti vniuersaliori. sic̄ victoria q̄ ē vltimus finis exercitus. ē finis intētus a summo duce. ordīatio aūt bꝰ aciei vel illius. ē finis intētus ab aliq̄ īferiori duce. z̄ ex istis sequit q̄ dīa specifica q̄ ē ex fine. ē magis generalis. z̄ dīa q̄ ē ex obiecto ꝑ se ad talē finē ordinato ē specifica respectu eius. volūtas. n. cū ꝓpriū obiectū ē finis est vl̄e motiuū respectu omniū potēnaz aīe. q̄z ꝓpria obiecta sunt obiecta particulariū actuū. ¶ Ad. i. ergo dd. q̄ fm substātiā suā nō pōt aliq̄d esse in duabꝫ spēbꝫ q̄z vna sub altera nō ordinet. sz fm ea q̄ rei aduenīūt pōt aliq̄d sub diuersis spēbꝫ ꝓtineri. sic̄ hoc pomū fm colorē continet sub hac spē. s. albi. z̄ fm odorē sub spē bñ redolētis. z̄ sil̄r actꝰ qui fm substātiā suā ē in vna spē nature. fm conditiones morales supueniētes ad duas spēs referri pōt. vt supꝫ dictum est. ¶ Ad. ij. dd. q̄ dīa compat ad genus vt forma ad materiā inq̄ztū fac̄ esse genus in actu. sz etiam genus ꝑsideret vt formalius spē fm q̄ differētia compatur ad genus vt forma ad materiā inq̄ztū fac̄ esse absolutius z̄ minus ꝓtū. vñ z̄ ptes diffinitōis reducunt ad genꝰ cāe formal. vt dr in li. phi. z̄ fm hoc genus ē cā formal spēi. z̄ tāto erit formalius q̄to cōmunius ¶ Ad. iij. dd. q̄ finis ē postremū in executōe. sz ē primū in intētōe rōis. fm quā accipiunt moralīū actuū species.

Ad octauum sic procedit

Videt q̄ nō sit aliq̄s act⁹ indifferēs fm suā spēz. malum essi ē priuatio boni fm Aug. sz priuatio z̄ habit⁹ sunt oppositā imediata fm pōm. g̃ nō ē aliq̄s act⁹ q̄ fm spēz suā sit indifferēs. q̄i mediū exīs inter bonū z̄ malū. ¶ Pre. actus hūani bñt spēz a fine vel obo. vt dictū ē. sz oē obm z̄ oīs finis bz rōnem boni vel mali. ergo oīs actus hūan⁹ fm suā spēz ē bonus vel malus. nullus ergo ē indifferens fm spēz. ¶ Pre. sic̄ dictū ē. actus dr bonus q̄ bz debitā ꝓportionem bonitatis. malus cui aliq̄d de hoc defic̄. sed necesse ē q̄ oīs actus vel habeat totā plenitudinem sue bonitatis vl̄ aliq̄d ei deficiat. ergo necesse ē q̄ oīs actus fm spēz suā sit bonus vl̄ malus z̄ nullus indifferens. ¶ Sz ꝑ est qd̄ Aug⁹. dic̄ in lib. de ser. dd. in mō. q̄ sunt q̄dā facta mediā q̄ pñt bono vl̄ malo aīo fieri. de q̄bus est temerariū iudicare. sunt ergo aliqui actus fm speciem suā indifferentes. ¶ Rñ. dd. q̄ sic̄ dictū est. actus oīs bz spēz ab obo. z̄ actus hūanus qui dr moral. bz speciem ab obiecto relato ad principium actiuum humanum. quod est ratio. vnde si obiectum actus includat aliquid quod conueniat ordini rationis erit actus bonus fm suam speciem. sicut dare elemosynam indigenti. Si autem includat aliquid qd̄ repugnet ordini rōnis erit malus actus fm speciem. sicut furari quod est tollere aliena. contingit autem q̄ obiectū actus non includit aliquid ptines ad ordinem rationis. sicut leuari festucam de terra. ire ad campum. z̄ hmōi. z̄ tales actus fm speciem suam sunt indifferentes. ¶ Ad. i. ergo dd. q̄ duplex est priuatio. quedam que consistit in priuato esse. z̄ hec nihil relinquit. sed totum aufert. vt cecitas totaliter aufert visum. z̄ tenebra lucem. z̄ mors vitā. z̄ inter hanc priuationem z̄ habitum oppositum non potest esse aliquod medium circa proprium susceptibile. Est autem alia priuatio que consistit in priuari sicut egritudo est priuatio sanitatis. non q̄ tota sanitas sit sublata. sed q̄ est quasi quedam via ad totalem ablationem sanitatis que fit per mortez. z̄ ideo talis priuatio cum aliquid relinquat non semper est immediata cum opposito habitu. z̄ hoc modo malum est priuatio boni. vt Simplicius dicit in commento super libro predicamētorum. quia nō totum bonum aufert. sed aliquid relinquit. vnde potest esse aliquod medium inter bonum z̄ malum. ¶ Ad. ij. dicendum q̄ omne obiectum vel finis habet aliquam bonitatem vel maliciam. saltem naturalem. non tamen semper importat bonitatem vel malitiam moralem. que consideratur per operationem ad rationem. vt dictum est. z̄ de hac non agitur. ¶ Ad. iij. dd. q̄ non quicquid habet actus pertinet ad speciem eius. Unde z̄ si in ratione sue speciei non contineatur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipius. non propter hoc est ex specie sua malus. nec etiam bonus. sicut homo fm suam speciem necꝫ virtuosus necꝫ vitiosus est.

Ad nonum sic procedit.

Videt q̄ aliquis actus fm indiuiduum sit indifferens.

nulla.n.spēs est q̄ sub se nō cōtineat vel cōtinere possit aliq̄d indiuiduū.sz aliq̄s actus ē indifferēs ꝑm suā spēm.vt dictū ē.g videt ꝙ aliq̄s actus individual' pōt ee indifferēs ¶Pre.ex individualibus actibus causant habit⁹ cōsonantes ipis.vt dr in.iij.ethi.sz aliq̄s habitus ē indifferens dic.n.phs in.iij.ethi.de quibusdā .sic de placidis ⁊ pdigis ꝙ nō sunt mali.⁊ tñ cōstat ꝙ nō sunt boni.cū recedāt a vtute.⁊ sic sunt indifferētes ꝑm habitū.g aliq̄ actus individuales sunt indifferētes. ¶Pre. bonū morale pertinet ad vtutē.male aūt morale pinet ad vitū. sz cōtingit qñz ꝙ bō actū qui ex specie sua ē indifferēs nō ordinat ad aliquē finē vitq̄ vel vtutis.g cōtingit aliquē actū individualem ee indifferentē ¶Sz cōtra ē qđ Greg.dicit in q̄dam omel'.Dnosum vbū ē qđ vtilitate rectitudinis.aut rōe iuste necessitatis.aut pie vtilitatis caret.sz vbū ociosum ē malū.q̄ de eo reddent hoies rōnē in die iudicij.vt dr Matth.xij si aūt nō caret rōe iuste necessitatis aut pie vtilitatis.ē bonū aut malū.pari ergo rōe ⁊ qlibet alius actus vel ē bonus vel malus. nullus ergo individual' actus ē indifferēs. ¶Rn.dd.ꝙ cōingit qñz aliquē actū esse indifferentē ꝑm spēz.quia tñ ē bonus vel malus in individuo cōsideratus.⁊ hoc iō.q̄ actus moral' sic dictū ē.nō solum hz bonitatē ex obiecto a q̄ hz spēz.sed etiā ex circūstātijs q̄ sunt q̄si q̄dā accūtia sicut aliquid cōuenit individuo hois ꝑm accūtia individualia qđ nō cōuenit hoi ꝑm rōnē spēi ⁊ oportet ꝙ quilibet individual' actus habeat aliquā circūstantiā p quā trahat' ad bonū vel malū ad minus exīpte intētionis finis.cū.n.rōis sit ordinare.actus a rōe deliberatiua ꝓcedēs si nō sit ad debitū finē ordinatus.ex hoc ipo repugnat rōi ⁊ hz rōnē mali. Si vo ordinet' ad debitū finē cōuenit cū ordine rōis vñ hz rōnē boni.necesse ē aūt ꝙ vl' ordinet' vel nō ordinet' ad debitū finē. vñ necesse ē omnē actū hois a deliberatiua rōe ꝓcedentē in individuo cōsideratū.bonū esse vel malū.si aūt nō ꝓcedit a rōe deliberatiua.sz ex q̄dā imaginatōe.sicut cū aliquis fricat barbam vel mouet manū aut lapidē.talis actus nō ē ꝓprie loquendo moral' vel būanus cū hoc habeat actus a rōe.⁊ sic erit indifferēs q̄si extra genus moraliū actuū exīs. ¶Ad.i.ergo dd.ꝙ aliquē actū esse indifferentē ꝑm suā spēz pōt ee multiplr.Uno mō sic ꝙ ex sua spē debeat' ei ꝙ sit indifferens.⁊ sic ꝓcedit rō.sed tñ isto mō nullus actus ex sua spē est indifferēs.nō.n.ē aliquod obiectū būam actus qđ nō possit ordinari vel ad malum vel ad bonū p finē vel circūstātiam.Alio mō pōt dici indifferens ex sua spē.quia non habet ex sua specie ꝙ sit bonus vel malus. vñ p aliqđ aliđ pōt fieri bonus vel malus sicut homo non habet ex sua specie ꝙ sit albus vel niger. nec tñ habet ex sua specie ꝙ non sit albus aut niger.pōt.n.albedo vel nigredo superuenire homini aliunde q̄z a prīcipijs speciei. ¶Ad.ij.dd.ꝙ phs dicit illum esse malum ꝓprie qui ē alijs hominibus nociuus.⁊ ꝑm hoc dicat ꝓdigum non malum.quia nulli alteri nocet nisi sibiipi.⁊ similiter de omnibus alijs qui non sunt ꝓximis nociui. Nos autem hoc dicimus malū communiter omne quod est rationi recte repugnās.⁊ ꝑm hoc omnis individualis actus est bonus vel malus.vt dictū est. ¶Ad.iij.dd.ꝙ omnis finis a ratione deliberatiua intentus ptinet ad bonum alicuius vtutis. vel ad malum alicuius vitij.nam hoc ipm quod aliquis agit ordinate ad sustētatiōnē vel quietē sui corpis.ad bonū vtutis ordinat' in eo ꝙ corp⁹ suū ordinat ad bonū vtutis.⁊ idē pz ī alijs

Ad decimum sic ꝓcedit.

Videt' ꝙ circumstantia non possit constituere aliquā speciem boni vel mali actus.species.n.actus est ex obiecto.sz circumstantie differunt ab obiecto.ergo circūstantie non dant speciem actus. ¶Pre.circūstantie compant' ad actum moralem sicut accūtia eius.vt dictū ē.sz accūs nō cōstituit spēz.ergo circūstātia nō ꝙstituit aliquam spēz boni vel mali. ¶Pre.vnius rei nō sunt plures spēs.vni⁹ aūt actus sunt plures circūstātie. ergo circūstātia nō ꝙstituit actū moralē in aliq̄ spē boni vel mali. ¶Sed ꝯ.locus est circūstātia q̄dā.sz locus constituit actū moralē in q̄dā spē mali.furari.n.aliquid de loco sacro ē sacrilegium.ergo circumstātia constituit actū moralē in aliq̄ spē boni vl' mali. ¶Rn.dd.ꝙ sicut spēs rez naturaliū constituūt' ex naturalibus formis.ita spēs moraliū actuū constituuntur ex formis ꝓut sunt a rōe concepte.sicut ex supdictis pz.q̄ vero natura determinata ē ad vnum. nec pōt ee ꝓcessus nature in infinitum.necesse ē puenire ad aliquam vltimā formam ex q̄ sumat' differentia specifica.post quā alia differentia specifica ee nō possit.⁊ inde ē ꝙ in rebus naturalibꝫ id qđ ē accūs alicui rei.nō pōt accipi vt differentia constituens spēz.sz ꝓcessus rōis non ē determinatus ad aliqđ vnū.sz q̄libet dato pōt vlterius ꝓcedere.⁊ iō qđ in actu vno accipit' vt circumstāna superaddita obiecto qđ determinat spēz actus.pōt iterꝫ accipi a rōe ordīate vt prīcipal' conditio obiecti determinantis spēz actus. sicut tollere alienum hz speciem ex rōe alieni.ex hoc.n.constituitur in spē furti.⁊ si consideret' sup hoc rō loci vel tpis.se habebit in rōe circumstātie.sz qr rō etiā de loco vel tpe ⁊ de alijs hmōi ordinare potest.contigit conditionem loci circa obiectū accipi vt cōtrariā ordini rōis. puta ꝙ rō ordinat iniuriā nō esse faciendā in loco sacro.vñ tollere aliq̄d alienum de loco sacro addit spālem repugnātiam ad ordinem rōnis.⁊ ideo locus qui prius considerabat' vt circumstātia nūc considerat' vt principal' conditio obiecti rōi repugnās.⁊ p hunc modum qñcunqꝫ aliqua circumstātia respicit spālem ordinem rōis vel ꝓ vel contra. oportet ꝙ circumstātia det speciem actui morali vel bono vel malo.
Ad.i.ergo dd.ꝙ circumstantia ꝑm ꝙ dat speciem actui considerat' vt quedam conditio obiecti. sicut dictum est.⁊ quasi q̄dam specifica differentia eius. ¶Ad.ij.dd.ꝙ circumstantia manens in ratione circumstātie cum habeat rationem accidentis non dat speciem.sed in q̄ntum mutat' in principalem conditionem obiecti.ꝑm hoc dat spēm.
Ad.iij.dd.ꝙ non omnis circumstantia constituit actū moralem in aliqua specie boni vel mali.cum non quelibet circumstantia impōrat aliquam consonātiam vel dissonantiam ad rōnem.vñ non oportet licet sint multe circūstantie vnius actus.ꝙ vnus actus sit in pluribꝫ speciebus.sz etiam non sit inconueniens ꝙ vnus actus moralis sit in pluribus speciebus moris etiam diuersatis. vt dictum est.

Ad vndecimum sic ꝓcedit.

Videt' ꝙ omnis circumstantia ptinens ad bonitatem vel malitiam det speciem actui.bonum.n.⁊ malum sunt differentie specifice moraliū actuū.qđ ergo fac dām in bonitate vel malicia moral' act⁹ fac differre ꝑm dām specifica.qđ ē differre ꝑz spēz.sz id qđ addit ī bonitate vl' malicia act⁹ fac differre ꝑm bonitatē ⁊ malitiā.ergo fac differre ꝑm spēz.g̃ dis circūstātia addēs ī bonitate vl' malicia act⁹ cōstituit spēz ¶Pre.aut circūstātia aduenies hz ī se aliq̄ rōes bonitatis vl' malicie.aut ñ.si nō.nō pōt addere in bonitate

vel malicia actus. q2 qđ nõ ẽ bonũ nõ põt facere maiꝰ bonũ. ⁊ qđ nõ ẽ malũ nõ põt facere maius malũ. Si aũt hz in se rõnẽ bonitatis vel malicie ex obiecto hz quandã spẽz boni vel mali. ergo oĩs circũstãtia augẽs bonitatẽ vel malicĩã ꝓstituit nouã spẽz bõi vel mali. ℟e. ꝑm Diony. iiij. ca. de di. no. malũ causat ex singularib⁹ defectib⁹. qlibet aũt circũstãtia aggrauãs mali ciã hz spãlẽ defectũ. ergo qlibet circũstãtia hz nouã spẽz peccati. ⁊ cadẽ rõe qlibet augẽs bonitatẽ videt addere nouã spẽz boni. sic̃ qlibet vnitas addita nũero facit nouã spẽm nũeri. bonũ. n. ꝓsistit in nũero. pondere ⁊ mẽsura. Sed ꝯ magis ⁊ minꝰ nõ diuersificãt spẽz. sed magis ⁊ minus ẽ circũstãtia addẽs in bonitate vel malicia. ergo nõ oĩs circũstãtia addens in bonitate vel malicia ꝓstituit actũ moralẽ in spẽ boni vel mali. ℟n. dđ. q sicut dictũ ẽ. circũstãtia dat spẽz boni vel mali actui morali. inq̃tũ respicit spãlẽ ordinẽ rõnis. ꝓtingit aũt qñz q circũstãtia nõ respicit ordinẽ rõis in bono vel malo nisi ꝓ̃supposita alĩq̃ alia ꝓditõe ꝓ quã actus habeat malicĩã vel bonitatẽ. puta hoc qđ ẽ esse alienũ. qđ repugnat rõni. vñ tollere alienũ in magna vel pua q̃titate nõ diuersificat spẽz pcĩ. tñ põt aggrauare vel diminuere pctũ. ⁊ sic̃ ẽ in alĩs malis vel bonis. vñ nõ oĩs circũstãtia addẽs in bonitate vel malicia variat spẽz moralis actus. Ad i. ergo dđ. q in his q̃ intenduntꝰ ⁊ remittuntꝰ differentia intẽsionis ⁊ remissionis nõ diuersificat spẽz. sic̃ qđ differt in albedine ꝑm magis ⁊ minus. nõ differt ꝑm spẽm coloris. ⁊ sic̃ quod facit diuersitatem in bono vel malo ꝑm intensionem ⁊ remissionem. nõ facit differentia m moralis actus ꝑm speciem. Ad. ij. dđ. q circũstantia aggrauãs peccatum vel augens bonitatem actus. q̃q̃ nõ habet bonitatem vel maliciam ꝑm se. sed ꝓ ordinem ad aliam cõditionem actus. vt dictum est. ⁊ ideo non dat nouã speciem. sed auget bonitatem vel maliciam que est ex alia cõditione actus. Ad. iij. dđ. q non quelibet circumstantia inducit singularem defectum ꝑm seipam. sed solũ ꝑm ordinem ad aliquid aliud. ⁊ sic̃ non semper addit nouaꝫ perfectionem nisi ꝓ comparationem ad aliq̃d aliud. ⁊ ꝓ tanto licet augeat bonitatem vel maliciam. non tñ sp̃ variat speciẽ boni vel mali

Questio. XIX

Deinde ꝯsiderandũ est dẽ bonitate actus interioris voluntatis. Et circa hoc q̃runtꝰ decem. Primo vtꝝ bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. Secõ vtꝝ ex solo obiecto dependeat. Tertio vtꝝ dependeat ex rõne. Quarto vtruꝫ dependeat ex lege eterna. Quinto vtrum ratio errans obliget. Sexto vtrum voluntas contra legẽ dei sequẽs rõez errantem sit mala. Septimo vtꝝ bonitas voluntatis in his q̃ sunt ad finem dependeat ex intentione finis. Octauo vtꝝ q̃titas bonitatis vel malicie in voluntate sequat̃ q̃titatem boni vel mali in intentione. Nono vtꝝ voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatẽ diuinam. Decimo vtꝝ necesse sit voluntatẽ hũanã ꝓ formari diuine volũtati in volito ad hoc q̃ sit bona.

Ad primum sic proceditur

Videt̃ q̃ bonitas volũtatis nõ dependeat ex obiecto. voluntas. n. nõ põt esse nisi boni. q2 malũ ẽ ꝓter volũtatẽ. vt Diony. dic̃. iiij. ca. de di. no. sic igit̃ bonitas volũtatis iudicaret̃ ex obiecto. seq̃ret̃ q̃ oĩs volũtas esset bona ⁊ nulla esset mala. ℟e. bonũ ꝓ prius inuenit̃ in fine. vñ bonitas finis inq̃tum hmõi nõ dependet ab alĩq̃ alio. sed ꝑm põm in. vi. ethi. bona actio ẽ finis hz factio nunq̃ sit finis ordinat̃. n. sp̃ sicut ad finem ad aliquid factum. ergo bonitas actus volũtatis nõ dependet ex alĩq̃ obiecto. ℟e. vnũquodq; quale est tale alterum facit. sed obiectum voluntatis est bonum bonitate nature. non ergo põt prestare voluntati bonitatem moralem. moralis ergo bonitas voluntatis non dependet ex obiecto. Sed cõtra est qđ põs dicit in. v. ethi. q̃ iusticia est ꝑm quam aliqui volũt iusta. ⁊ eadem ratione ꝛ̃tus est ꝑm quam aliqui volũt bona. sed bona voluntas est que est ꝑm virtutem. ergo bonitas voluntatis est ex hoc q̃ aliquis vult bonum. ℟ñ. dđ. q̃ bonum ⁊ malum sunt per se differentie actus voluntatis. nam bonum ⁊ malum ꝓ se ad voluntatem pertinent. sicut verum ⁊ falsum ad rationem cuius actus ꝓ se distinguit̃ differẽtia veri ⁊ falsi. put dicimus opinionẽ esse veram vel falsam. vñ volũtas bona ⁊ mala sunt actus differentes ꝑm sp̃em. differẽtia aũt speciei in actib⁹ ẽ ꝑm obiecta. vt dictum est. ⁊ ideo bonum ⁊ malum in actibus voluntatis ꝓprie attendit̃ ꝑm obiecta. Ad. i. ergo dđ. q̃ volũtas nõ sp̃ ẽ veri boni. hz q̃ñz est apparẽtis boni. qđ quidem hz rõnẽ aliquã boni. nõ tñ simpl̃r ꝙueniẽtis ad appetendũ. ⁊ ꝓpter hoc actus volũtatis nõ ẽ bonus sp̃. hz aliq̃ malus. Ad. ij. dđ. q̃ ꝙuis aliquis actus possit eẽ vltimus finis hoĩs ꝑm aliquẽ modum. nõ tñ talis actus ẽ actus volũtatis. vt supra dictũ ẽ. Ad. iij. dđ. q̃ bonum ꝓ rõnem repũtat̃ voluntati vt obiectum. ⁊ inq̃tum cadit sub ordine rationis ptinet ad genus moris. ⁊ causat bonitatem moralem in actu voluntatis. rõ. n. ꝓncipiũ est humanoꝝ ⁊ moralium actuũ. vt supra dictum est.

Ad secũdum sic proceditur

Videt̃ q̃ bonitas volũtatis nõ dependeat solũ ex obiecto finis. n. affinioꝝ ẽ volũtati q̃ alteri potẽtie. hz actus aliaꝝ potẽtiaꝝ recipiũt bonitatẽ nõ solum ex obiecto. sed etiam ex fine vt ex supradictis pz. ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem nõ solum ex obiecto sed etiam ex fine. ℟e. bonitas actus non solum est ex obiecto. sed etiam ex circumstãtiis. vt supra dictum ẽ. sed ꝑm diuersitatẽ circumstantiaꝝ ꝓtingit esse diuersitatẽ bonitatis ⁊ malicie in actu voluntatis. puta q̃ aliquis velit qñ dz. ⁊ vbi dz. ⁊ quãtum debet. ⁊ quomõ debet. vel ꝓut dz. ergo bonitas voluntatis nõ solum dependet ex obiecto. sed etiã ex circumstantiis. ℟e. ignorantia circumstantiarũ excusat maliciam voluntatis. vt supra habitum est. sed hoc non esset nisi bonitas ⁊ malicia voluntatis a circumstantiis dependeret. ergo bonitas ⁊ malicia voluntatis dependet ex circumstantiis ⁊ non a solo obiecto. Sed contra. ex circũstantiis inquantum hmõi actus non habet speciem. vt supra dictum ẽ. sed bonum ⁊ malum sunt specifice differentie actus volũtatis. vt dictũ ẽ. ergo bonitas ⁊ malicia voluntatis non dependet ex circũstantiis. hz ex solo obiecto. ℟n. dđ. q̃ in quolibet genere quanto aliquid est ꝑfectius tanto est simplicius. ⁊ in paucioribus consistens. sicut prima corpora sunt simplicia. ⁊ ideo inuenimus q̃ ea que sunt prima in quolibet genere sunt aliquo modo simplicia. ⁊ in vno consistunt. principiũ aũt bonitatis ⁊ malicie hũanoꝝ actuũ ẽ ex actu voluntatis. ⁊ iõ bonitas ⁊ malicia volũtatis ꝑm aliq̃d vnũ attẽdit̃. alioꝝ vo actuũ bonitas ⁊ malicia põt hz diuersa attẽdi. illud aũt vnũ qđ ẽ prin-

cipiũ in ꝙlibet genere. nõ est ꝑ accidẽs. sz ꝑ se. qz oẽ qđ est ꝑ accũs reducit ad id qđ ẽ ꝑ se sic ad ꝑncipiũ. ꝛ iõ bonitas volũtatis ex solo vno illo dependet qđ ꝑ se facit bonitatem in actu. s. ex obiecto ꝛ nõ ex circũstãtijs q̃ sunt q̃dã accidẽtia actus. Ad. i. ergo dđ. ꝙ finis ẽ obm volũtatis. non aũt aliaꝝ virtũ. vñ q̃tũ ad actũ volũtatis nõ differt bonitas q̃ ẽ ex obiecto a bonitate q̃ ẽ ex fine. sicut in actibꝰ aliarum virium. nisi forte ꝑ accñs. put finis dependet ex fine. ꝛ voluntas ex voluntate. Ad. ij. dđ. ꝙ supposito ꝙ voluntas sit boni nulla circũstantia põt eam facere malam. Quod ergo dr ꝙ aliquis vult aliqđ bonũ q̃ñ non debet. põt intelligi dupliꝛ. Uno mõ ita ꝙ ista circũstantia referat ad volitũ. ꝛ sic voluntas non ẽ boni. qz velle facere aliqđ q̃ñ nõ dz fieri. nõ ẽ velle bonũ. Alio mõ ita ꝙ referatur ad actũ volendi. ꝛ sic impossibile est. ꝙ aliquis velit bonũ q̃ñ non dz. qz sꝑ homo debet velle bonum. nisi forte ꝑ accñs ꝛ q̃tũ aliquis volendo hoc bonũ impedit. ne tunc velit aliquod bonum debitum. ꝛ tunc nõ intẽdit malum ex eo ꝙ aliquis vult illud bonum. sed ex eo ꝙ nõ vult aliud bonũ Et sil'r dđ. ẽ de alijs circũstantijs. Ad. iij. dđ. ꝙ circumstantiaꝝ ignorãtia excusat maliciam voluntatis fm ꝙ circumstantie se tenent ex pte voliti. inq̃tum. s. ignorat circumstantias actus quem vult.

Ad tertium sic ꝓceditur

Uidet ꝙ bonitas volũtatis nõ dependeat a rõne. ꝓus. n. nõ dependet a posteriori. sed bonũ ꝑ ꝓus ꝓtinet ad volũtatẽ q̃ ad rõnẽ. vt ex supdictis pz. ergo bonũ volũtatis non dependet a rõe. ꝓre. pbs dic in. vj. ethi. ꝙ bonitas intellectus ꝑctici ẽ vera ꝓforme appetitui recto. appetit⁹ aũt rectus ẽ volũtas bona. ergo bonitas rõis ꝑctice magis dependet a bonitate volũtatis q̃ ecõuerso. ꝓre. mouens nõ dependet ab eo qđ mouet sz ecõuerso. volũtas aũt mouet rõnẽ ꝛ alias vires. vt supdictũ ẽ. ergo bonitas volũtatis nõ dependet a rõe. Sz cõ qđ Hylarius dicit in. v. de trí. Immoderata ẽ ois suscepta voluntatũ ꝓtinacia vbi nõ rõni volũtas subiici. sed bonitas volũtatis cõsistit in hoc ꝙ nõ sit immoderata. ergo bonitas volũtatis dependet ex hoc ꝙ sit subiecta rõni. Rñ. dđ. ꝙ sicut dictũ est. bonitas voluntatis ꝓprie ex obiecto dependet. obiectũ aũt volũtatis ꝓponit ei ꝑ rõnẽ. nã bonũ intellectũ est obiectũ volũtatis ꝓportionatũ ei. bonũ aũt sensibile vel imaginariũ nõ est ꝓportionatũ volũtati. sed appetitui sensitiuo. qz volũtas põt tẽdere in bonũ vle qđ rõ apprehendit. appetitus aũt sensitiuus nõ tẽdit nisi in bonũ ꝓticulare. quod apprehendit vis sensitiua. ꝛ ideo bonitas volũtatis dependet a rõe eo mõ q̃ dependet ab obiecto. Ad. i. ergo dđ. ꝙ bonum sub rõe boni. i. appetibilis. ꝑ ꝓus ꝓtinet ad voluntatẽ q̃ ad rõnẽ. sed tñ ꝑ ꝓius ꝓtinet ad rõnem sub rõe veri q̃ ad voluntatẽ sub rõe appetibilis. qz appetitus voluntatis nõ põt esse de bono nisi prius a rõe apprehendat. Ad. ij. dđ. ꝙ plus ibi loquit de intellectu ꝑctico fm ꝙ ẽ ꝓsiliatiuus ꝛ rõcinatiuus eoꝝ q̃ sunt ad finem sic. n. ꝓficit ꝑ prudẽtiam. In his aũt q̃ sunt ad finem recti rudo rõis ꝓsistit in ꝓformitate ad appetitũ finis debiti. sed tñ ꝛ ipe appetitus finis debiti põ supponit rectã apprehensionẽ de fine q̃ ẽ ꝑ rõnẽ. Ad. iij. dđ. ꝙ volũtas q̃dã mõ mouet rõnẽ. ꝛ rõ alio mõ mouet voluntatẽ ex pte. s. obiecti vt supra dictum est.

Ad quartum sic ꝓcedit

Uidet ꝙ bonitas volũtatis hũane nõ dependeat a lege eterna. vnius. n. vna ẽ regula ꝛ mẽsura. sz regula hũane voluntatis ex q̃ eius bonitas dependet ẽ rõ recta. ergo nõ dependet bonitas volũtatis a lege eterna. ꝓre. mẽsura ẽ omogenea mẽsurato. vt dr. x. metaph. sed lex eterna nõ est omogenea voluntati hũane. ergo lex eterna nõ põt eẽ mẽsura voluntatis hũane vt ab eo bonitas eius dependeat. ꝓre. mensura debet esse certissima. sed lex eterna ẽ nobis ignota. ergo nõ põt esse nostre voluntatis mensura. vt ab ea bonitas voluntatis nostre dependeat. Sz cõtra est quod Aug⁹. dicit. xxij. li. contra Faustum. ꝙ peccatum est factum vel concupitũ aliquid cõtra eternam legẽ sed malicia voluntatis est radix peccati. ergo cum malicia bonitati opponat. bonitas voluntatis dependet a lege eterna. Rñ. dđ. ꝙ in omnibꝰ causis ordinatis effect⁹ plus dependet a causa prima q̃ a causa secunda. quia causa secunda nõ agit nisi in virtute prime cause. ꝙ autem rõ hũana sit regula voluntatis hũane ex qua eius bonitas mensurat. habet ex lege eterna que est ratio diuina. vñ in ꝑs. dr. Multi dicunt quis ostendit nobis bona. signatum ẽ sup nos lu. vul. tui domine. quasi diceret. lumen rationis quod in nobis est. in tantũ potest nobis oñdere bona ꝛ nostram volũtatem regulare. inq̃tum ẽ lumẽ vultus tui. i. a vultu tuo deriuatum. vnde manifestũ est ꝙ multomagis dependet bonitas voluntatis humane a lege eterna q̃ a rõne humana. ꝛ vbi deficit humana ratio. oportet ad rationẽ eternam recurrere. Ad. i. ergo dđ. ꝙ vnius rei ñ sunt plures mensure ꝓprie. possunt tamen esse plures mensure quaꝝ vna sub alia ordinat. Ad. ij. dđ. ꝙ mẽsura ꝓpria est omogenea mensurato. non autẽ mensura remota. Ad. iij. dđ. ꝙ licet lex eterna sit nobis ignota fm ꝙ est in mente diuina. innotescit tamen nobis aliqua liter. vel ꝑ rationem naturalem que ab ea deriuat vt ꝓpria eius imago. vel ꝑ aliqualem reuelationem superadditam.

Ad quintuz sic ꝓcedit

Uidet ꝙ voluntas discordans a ratione errante non sit mala. ratio. n. est regula voluntatis humane inquantum deriuat a lege eterna. vt dictum est. sed ratio errans non deriuat a lege eterna. ergo rõ errãs nõ est regula voluntatis humane. nõ est ergo voluntas mala si discordet a rõne errante. ꝓre. fm Aug⁹. inferioris potestatis ꝑceptum nõ obligat si contrariet ꝑcepto potestatis superioris. sicut si ꝓcõsul iubeat aliquid quod imperator ꝓhibet. sed rõ errãs q̃ñq̃ ꝓponit aliquid quod est cõtra ꝑceptum supioris. s. dei cuius est summa potestas. ergo dicta mẽ rõnis errantis nõ obligat. nõ est ergo voluntas mala si discordet a rõe errãte. ꝓre. ois volũtas mala reducit ad aliquã speciẽ malicie. sed voluntas discordãs a ratione errãte non põt reduci ad aliquam speciẽ malicie. puta si ratio errans errat in hoc ꝙ dicat esse fornicãdum. volũtas eius qui fornicari nõ vult ad nullã maliciã reduci potest. ergo voluntas discordans a ratione errante nõ est mala.

Sed cõtra sicut in primo dictum est. ꝓscia nihil aliud est q̃ applicatio scie ad aliquem actum. scia autem in ratione est voluntas. ergo discordans a ratione errante est contra conscientiam. sed omnis talis voluntas est mala. dr enim Ro. xiiij. Omne quod nõ est ex fide ꝑccatũ est. i. omne quod est contra conscĩam. ergo voluntas discordans a rõe errante est mala. Rñ. dđ. ꝙ cum conscientia sit q̃dam mõ dictamẽ rõnis. est. n. q̃dam applicatio scientie ad actũ. vt in primo dictum ẽ. idem est q̃rere vtr voluntas

discordãs a rõe errãte sit mala quod querere vtz ꝓscia errãs obliget. Circa qđ aliqui distinxerũt tria genera actuũ quidã. n. sunt boni ex genere. quidã sunt indifferẽtes. quidã sunt mali ex genere. Dicũt ergo ꝙ si rõ vel ꝓscia dicat aliqđ esse faciendũ qđ sit bonũ ex suo genere. non ẽ ibi error. sil'r si dicat aliqđ nõ esse faciendũ qđ est malũ ex suo genere. eadẽ. n. rõe ꝓcipiunt bona q̃ ꝓhibent mala. sed si rõ vel ꝓscia dicat alicui ꝙ illa q̃ sunt ꝼm se mala bõ teneatur facere ex ꝓcepto. vel ꝙ illa q̃ sunt ꝼm se bona sunt prohibita. erit rõ vel ꝓscia errãs. & sil'r si rõ vel ꝓscia dicat alicui ꝙ id qđ est ꝼm se indifferẽs. vt leuare festucã de terra sit ꝓhibitũ vel ꝓceptũ. erit rõ vel ꝓscia errãs. Dicũt ergo ꝙ rõ vel ꝓscia errãs circa indifferẽtia siue ꝓcipiẽdo siue ꝓhibendo obligat. ita ꝙ volũtas discordãs a tali rõe errante erit mala & pctm̃. sz rõ vel ꝓscia errãs ꝓcipiẽdo ea q̃ sunt ꝑse mala. vel ꝓhibendo ea q̃ sunt ꝑ se bona & necessaria ad salutẽ nõ obligat. vñ in talibꝫ volũtas discordãs a rõe vl' ꝓscia errãte nõ est mala. Sz hoc irrõnabiliter dr. in indifferẽnbꝫ. n. volũtas discordãs a rõe vel ꝓscia errãte est mala aliq̃ mõ ꝓpter obiectũ a q̃ bonitas vel malicia voluntatis dependet. nõ autẽ ꝓpter obiectũ ꝼm sui naturã. sed ꝼm ꝙ ꝓaccẽs a rõe apprehendit vt malũ ad faciẽdum vel ad vitãdum. & qr obiectũ voluntatis ẽ id qđ ꝓponit a rõe. vt dictũ est. erq̃ aliquid ꝓponit a rõe vt malũ. volũtas dũ in illud fert accipit rationẽ mali. hoc aũt ꝓcingit nõ solũ i indifferentibꝫ. sz etiã in ꝑse bonis vel malis. nõ solum. n. id qđ est indifferẽs põt accipe rationẽ boni vel mali ꝓaccẽs sz etiã id quod est bonũ põt accipe rõnẽ mali. vel illud qđ est malũ rõnẽ boni ꝓpter apprehensionẽ rõis. puta abstinere a fornicatõe bonũ qđã est. tñ in hoc bonũ nõ fert volũtas nisi ꝼm ꝙ a rõe ꝓponit. si ergo ꝓponat vt malũ a rõne errãte. fert in hoc sub rõe mali. vñ volũtas erit mala quia vult malũ. nõ quidẽ id qđ est malũ ꝑ se. sed id qđ ẽ malũ ꝓaccẽs ꝓpter apprehensionẽ rõis. & sil'r credere in ꝓpm̃ est ꝑ se bonũ & necessariũ ad salutẽ. sed volũtas nõ fertur in hoc nisi ꝼm ꝙta rõe ꝓponit. vñ si a rõe ꝓponat vt malũ voluntas ferat in hoc vt malũ. nõ qr illud sit malũ ꝼm se. sz qr est malũ ꝓaccẽs ex apprehensione rõis. & ideo ꝑbus dicit in. vij. ethi. ꝙ ꝑ se loquẽdo incontinẽs ẽ qui nõ sequit rationẽ rectã ꝓaccẽs aũt qui nõ sequit etiã rõnẽ falsam. Cñ dđ. ꝙ simplr oĩs volũtas discordãs a rõe siue recta siue errãte. sp mala est. Ad i. ergo dđ. ꝙ iudiciũ rõis errãtis. sz nõ deriuat a deo. tñ rõ errãs iudiciũ suum ꝓponit vt rez. & ꝑ ꝑns vt a deo deriuatũ a q̃ est omis veritas.

Ad. ij. dđ. ꝙ ꝛbũ Aug⁹. hz locũ qñ cognoscit ꝙ inferior ptãs ꝓcipit aliqđ ꝛ ꝓceptũ superioris ptãis. Sed si aliqs crederet ꝙ ꝓceptũ ꝓcõsul' esset ꝓceptũ imꝑatoris. ꝓtemnendo ꝓceptũ ꝓcõsul' ꝓtẽneret ꝓceptũ imꝑatoris. Et sil'r si aliqs hõ cognosceret ꝙ rõ hũana dictaret aliquid ꝛ ꝓceptũ dei. nõ teneret rõnẽ sequi. sz tũc rõ nõ totaliter esset errãs. sz qñ rõ errãs ꝓponit aliquid vt ꝓceptũ dei. tũc idez est ꝓtẽnere dictamẽ rõis & dei ꝓceptũ. Ad. iij. dđ. ꝙ rõ qñ apprehendit aliqđ vt malum sp apprehendit illud sub aliq̃ rõe mali. puta qr ꝓhibet diuino ꝓcepto. vel qr est scandalum. vel ꝓpter aliqđ hmõi. & tunc ad talem spẽm malicie reducit tal' mala voluntas.

Ad sextum sic procedit.

Videt ꝙ volũtas discordãs rõi errãti sit bona. Sic. n. volũtas discordãs a rõe tẽdit in id qđ rõ iudicat malum. ita volũtas discordãs rõi tẽdit in id qđ rõ iudicat bonũ. sz voluntas discordãs a rõe etiã errãte est mala. ergo volũtas concordãs rõi etiã errãti est bona. Pre. volũtas cõcordãs ꝓcepto dei & legi eterne sp ẽ bona. sz lex eterna & ꝓceptũ dei ꝓponit nobis ꝑ apprehensionẽ rõis etiã errãtis. ergo volũtas discordãs etiã rõi errãti est bona. Pre. volũtas discordãs a rõe errãte est mala. si ergo volũtas concordãs rõi errãti sit etiã mala. videt ꝙ oĩs volũtas bñtis rõnẽ errãtem sit mala. & sic talis hõ erit ꝑplexus & ex necessitate peccabit. qđ est inconueniẽs. ergo volũtas discordãs rõni errãti est bona. Sz ꝑ volũtas occidentiũ aplos erat mala. sz tñ discordabat rõni errãti ipor. ꝼm illud Joh. xvi Venit hora vt oĩs qui interficit vos arbitret obsequium se ꝓstare deo. ergo volũtas discordãs rõi errãti põt esse mala.

Rñ. dđ. ꝙ sicut ꝓmissa qstio eadem ẽ cum qstione q̃ qrit vtz ꝓscia erronea liget. ita ista qstio eadem ẽ cũ illa q̃ qrit vtz ꝓscia erronea excuset. Hec aũt qstio dependet ab eo qđ supra de ignorãtia dictum ẽ. dictum ẽ. n. supra ꝙ ignorãtia qñz cãt inuoluntarium. qñz aũt nõ. Et qr bonum & malũ morale ꝓsistit in actu inquantum ẽ voluntarius. vt ex ꝓmissis ꝑz. manifestum ẽ ꝙ illa ignorãtia q̃ cãt inuoluntariũ tollit rõnem boni & mali moral'. nõ aũt illa q̃ inuoluntariũ non cãt. Dictum ẽ etiã supra ꝙ ignorãtia q̃ est aliq̃ mõ volita siue directe siue indirecte. nõ cãt inuoluntariũ. & sic dico ignorãtiam directe voluntariã in quã actus voluntatis fert. Indirecte aũt ꝓpter negligentiam ex eo ꝙ aliquis nõ vult illud scire qđ scire tenet. vt supra dictum ẽ. Si igit rõ vel ꝓscia erret erroꝛ voluntario vl' directe vel ꝓpter negligentiã. qr est erroꝛ circa id qđ qs scire tenet. tũc tal' erroꝛ rõis vel ꝓscie non excusat. quin volũtas concordãs rõi vel ꝓscie sic errãti sit mala. Si autem sit erroꝛ qui cãt inuoluntarium ꝓueniens ex ignorantia alicuius circumstãtie absq̃ omni negligẽtia. tũc tal' erroꝛ rõnis vel ꝓscie excusat vt volũtas discordãs rõi errãti non sit mala. puta si rõ errãs dicat ꝙ homo teneat ad vxorem alterius accedere. voluntas discordãs huic rõi errãti ẽ mala eo ꝙ erroꝛ iste ꝓuenit ex ignorãtia legis dei quam scire tenet. Si aũt rõ erret in hoc ꝙ credat aliquam mulierem submissam esse suã vxorẽ. & ea petente debitum velit eam cognoscere. excusat voluntas eius vt non sit mala. qr erroꝛ iste ex ignorãtia circumstantie ꝓuenit. q̃ excusat & inuoluntariũ cãt. Ad. i. ergo dđ. ꝙ sicut Dion. dic. iij. ca. de di. no. bonum causat ex integra cã. malũ aũt ex singularibus defectibꝫ. & ideo ad hoc ꝙ dicat malũ id in q̃ fert voluntas. sufficit siue ꝙ ꝼm suã naturã sit malum. siue ꝙ apprehendat vt malum. sed ad hoc ꝙ sit bonũ requirit ꝙ vtroq̃ mõ sit bonũ. Ad. ij. dđ. ꝙ lex eterna errare non põt. sz rõ humana põt errare. & ideo voluntas concordãs rõi hũane nõ est sp recta. nec sp est concordãs legi eterne.

Ad. iij. dđ. ꝙ sicut in syllogisticis vno inconuenienti dato necesse est alia sequi. ita in moralibus vno inconuenienti posito ex necessitate alia sequunt. sicut supposito ꝙ aliquis querat inanem gloriã. siue ꝓpter inanem gloriam faciat quod facere tenet. siue dimittat siue faciat peccabit nec tñ est ꝑplexus. qr põt intentionem malam dimittere. & sil'r supposito erroꝛe rõnis vel ꝓscie qui ꝓcedit ex ignorãtia nõ excusante. necesse est ꝙ sequat malum in voluntate. nec tñ est homo ꝑplexus. qr põt ab erroꝛe recedere. cuz ignorãtia sit vincibil' & voluntaria.

Ad septimũ sic ꝓceditur.

Videt ꝙ bonitas volũtatis nõ dependeat ex intentõne finis. Dictũ ẽ. n. supra ꝙ bonitas volũtatis dependet ex solo obo. sz in his q̃ sunt ad finẽ aliud ẽ obm volũtatis & aliud

finis intētus. ergo in talibus bonitas volūtatis nō dep̄ det ab intētione finis. ℟nō. velle ꝓprie mandatum dei ꝑtinet ad voluntatē bonā. ſz hoc p̄t referri ad malū finē. ſ. ad finē inanis gl̄e vel cupiditatis dū aliq̄s vult obedire deo ꝓpter tpalia ꝙsequēda. ergo bonitas volūtatis non dependet ab intētōe finis. ℟nō. bonū ⁊ malū ſic diuersificāt volūtatē. ita diuersificāt finē. ſz malicia volūtatis nō dependet a malicia finis intēti. qui. n. vl̄t furari vt deel̄ yaz hz voluntatē malā lz intēdat finē bonū. ergo etiā bonitas voluntatis nō dependet a bonitate finis intenti.

Sed ℑ est qđ Aug⁹. dicit. ix. cōfessio. q̄ intētio remunerat a deo: ſz ex eo aliquid remunerat a deo q̄ est bonū. ergo bonitas volūtatis ex intētione finis dependet. ℟n. dđ. q̄ intētio dupl̄r se p̄t habere ad voluntatē. vno mō vt p̄cedens. alio mō vt cōmitās. Precedit quidē causaliter intentio voluntatē q̄n aliq̄d volumus ꝓpter intentionē alicuius finis. ⁊ tūc ordo ad finē ꝙsiderat vt rō q̄dam bonitatis ipius voliti. puta cū aliquis vult ieiunare ꝓpter deū. hz. n. ieiuniū rōnē boni ex hoc ipo q̄ fit ꝓpter deū. vñ cum bonitas volūtatis dependeat a bonitate voliti. vt supꝫ dictum ē. necesse ē q̄ dependeat ex intētōe finis. ꝙsequit aūt intētio voluntatē q̄n accedit voluntari p̄exīti. puta si aliquis velit aliquid facere. ⁊ postea referat illud in deū. tūc ꝓme voluntatis bonitas nō dependet ex intentōe sequēti. nisi q̄tenus reiterat actus volūtatis cum sequenti intētione. ℟ad. i. ergo dđ. q̄ q̄n intentio est cā volendi ordo ad finē accipit vt q̄dā rō bonitatis in obiecto. vt dictum est. ℟ad. ij. dđ. q̄ voluntas nō p̄t dici bona si sit intentio mala cā volendi. qui. n. vult dare elemosynā ꝓpter inanem gl̄am consequendā. vult id qđ de se est bonū sub rōne mali. ⁊ ideo ꝓput est volitū ab ipo ē malum. vñ voluntas eius ē mala. sed si intētio sit p̄ua. tunc volūtas potuit esse bona. ⁊ p̄ intentionem sequentem non deprauat ille actus voluntatis qui p̄cessit. sed actus voluntatis q̄ iteratur. ℟ad. iij. dđ. q̄ sicut iam dictum est. malum ꝓtingit ex singularibus defectibus. bonum autem ex tota ⁊ integra cā. vñ siue voluntas sit eius quod est ſm se malū etiā sub rōe boni. siue sit boni sub rōe mali. ſp volūtas erit mala. ſz ad hoc q̄ sit voluntas bona. requirit̄ q̄ sit boni sub rōe boni. i. q̄ velit bonum ⁊ ꝓpter bonum.

Ad octauum sic procedit

Videt̄ q̄ q̄tas bonitatis in volūtate dependeat ex q̄tate bonitatis in intētōe. q̄ sup̄ illud Matth. xij. bon⁹ hō de thesauro bono cordis sui ꝓfert bona. dicit glo. tantum boni quis facit q̄tū intēdit. ſz intētio nō solū dat bonitatem actui exteriori. ſz etiā voluntati. vt dictū est. ergo tantum aliquis hz bonā voluntatē q̄tum intendit. ℟nō. augmentata cā augmentat̄ effectus. sed intētionis bonitas est cā bone volūtatis. ergo q̄tum quis intendit de bono. tantum voluntas est bona. ℟nō. in malis q̄tū aliquis intendit. tātum peccat. si. n. aliquis p̄iciens lapidē intenderet facere homicidiū. reus homicidij esset. ergo pari rōe in bonis tātum est bona voluntas q̄tum aliq̄s bonum intendit. Sed contra. p̄t esse intentio bona ⁊ voluntas mala. ergo pari rōe p̄t esse intentio magis bona ⁊ voluntas minus bona. ℟nō. dđ. q̄ circa actū ⁊ intentionem finis dupler q̄tas p̄t ꝙsiderari. Una ex pte obiecti. q̄ vult maius bonū vel agit. Alia ex intentiōe act⁹. q̄ intense vult vel agit qđ est maius ex pte agētis. Si igitur loq̄mur de q̄tate vtriusq; q̄tum ad obiectum. manifestum ē q̄ q̄tas actus nō sequit̄ q̄tatē intentōis. qđ q̄ dem ex pte actus exterioris ꝓuenire p̄t dupl̄r. Uno mō. q̄ obiectū qđ ordinat̄ ad finem intentum nō est ꝓportionatum fini illi. sicut si quis varet dece libras nō posset cōsequi suā intentionem si intenderet emere rem valentem centum libras. Alio mō ꝓpter impedimēta que supuenire p̄nt circa exteriorē actū q̄ nō est in ptāte nostra remouere. puta aliquis intēdit ire vsq; ad romā. ⁊ occurrūt ei impedimēta q̄ nō p̄t hoc facere. ſz ex pte interioris actus voluntatis nō est nisi vno mō. q̄ interiores actus voluntatis sunt in ptāte nostra. nō aūt exteriores actus. ſz voluntas p̄t velle aliqđ obiectū nō ꝓportionatū fini intento. ⁊ sic voluntas q̄ fert̄ in id obiectū absolute ꝙsideratū nō ē tātum bona q̄tum ē intentio. sed q̄ etiā ipa intentio q̄tatum bona q̄tum ē intentio. sed q̄ etiā ipa intentio q̄dammō ꝑtinet ad actum voluntatis in q̄tum. ſ. ē rō eius ꝓpter hoc redūdat q̄tas bone intētōis in voluntatē in q̄tum. ſ. voluntas vult aliqđ bonū magnū vt finem. ſz illud p̄ qđ vult consequi tantū bonum non sit dignum illo bono. Si vo ꝙsideret̄ q̄tas intētōis ⁊ actus ſm intentionē vtriusq;. sic intētio intētōis redūdat in actū intentionē vtriusq;. sic intētio intētōis redūdat in actū intentionis ⁊ exteriorē voluntatis. q̄ ipa intentio q̄dāmō se hz formaliter ad vtrūq;. vt ex supdictis p̄z. ſz materialiter intentōe recta ex ſite intensa posſit esse actus interior vel exterior nō ita intensus materialiter loquendo. puta cum aliquis non ita intense vult medicinam sumere. sicut vult sanitatem. tū hoc ipm quod est intense intendere sanitatē redūdat formaliter in hoc quod est intense velle medicari. Sed tū hoc ē ꝙsiderādum q̄ intensio actus interioris vl̄ exterioris p̄t referri ad intentionem vt obiectum. puta cum aliquis intendit intense velle vel aliquid intense opari. ⁊ tū nō ꝓpter hoc intense vult vel opat̄. q̄ q̄tatem intenti boni nō sequit̄ bonitas actus interioris vel exterioris vt dictum est. Et inde est q̄ nō q̄tum aliquis intendit mereri meret̄. q̄ q̄tas meriti consistit in intensione actus. vt infra dicet̄. ℟ad. i. ergo dđ. q̄ glo. illa loquit̄ q̄tum ad repūtationem dei qui p̄cipue ꝙsiderat intentionem finis. Tū alia glo. dicit ibidem q̄ thesauris cordis ē tentio ex q̄ deus iudicat opa. bonitas. n. intentionis vt dictum est redūdat quodāmō in bonitatem voluntatis. q̄ facit etiam exteriorem actum apud deum meritorium. ℟ad. ij. dđ. q̄ sola bonitas intētionis nō est tota cā bōe voluntatis. vñ rō non sequit̄. ℟ad. iij. dđ. q̄ sola malicia intentionis sufficit ad maliciā volūtatis. ⁊ ideo etiā q̄tuz mala est intentio. tantum etiā mala est volūtas. sed non est eadē rō de bonitate. vt dictum est.

Ad nonum sic procedit̄ur

Videt̄ q̄ bonitas volūtatis dūane nō dependeat ex ꝓformitate volūtatis diuine. Impossibile est. n. volūtatē hois ꝓformari volūtati diuine. vt p̄z p̄ id qđ dr Esa. lv. Sicut exaltant̄ celi a terra. ita exaltate sunt vie mee a vīs vr̄is. ⁊ cogitatōes mee a cogitatōibꝫ vr̄is. ſi ergo ad bonitatem volūtatis requireret̄ ꝓformitas ad diuinā volūtatē. ſequeret̄ q̄ impossibile esset hōis voluntatē esse bonā. qđ est inconueniēs. ℟nō. ſicut volūtas nr̄a deriuat̄ a voluntate diuina. ita scia nr̄a deriuat̄ a scia diuina. sed nō req̄rit̄ ad sciaz nr̄az q̄ sit ꝓformis scie diuine. multa. n. deus scit que nos ignoramus. ergo nō requirit̄ q̄ volūtas nr̄a sit ꝓformis voluntati diuine. ℟nō. volūtas ē actōis p̄ncipium. ſz actio nr̄a nō p̄t ꝓformari actōi diuine. ℑ nec volūtas. Sed ℑ est qđ dr Matth. xxvi. Nō sicut ego volo. ſz sicut tu vis. qđ dicit. q̄ rectū vult esse hōiez ⁊ ad deū dirigi. vt Aug⁹. dic in ench. rectitudo aūt volūtatis ē bonitas

eius, ergo bonitas volūtatis dependet ex cōformitate ad voluntatē diuinā. Rñ. dō. q sic dictū ē. bonitas volūtatis dependet ex intentōe finis. finis aūt vltimus volūtatis hūane est summū bonū qđ est deus. vt supra dictū est. Requirit ergo ad bonitatē hūane volūtatis q ordinet ad summū bonū. hoc autē bonū primo qđē. et p se compat ad voluntatē diuinā vt obiectū ꝓpriū eius. illud autē qđ est primū in qlibet genere ē mēsura et rō oīm q sunt illius generis. vnūqđq aūt rectū et bonū est inq̄tū attingit ad ꝓpriā mensurā. ergo ad hoc q volūtas hūa sit bona. requirit q conformet volūtati diuine. Ad. i. ergo dō. q voluntas hūa nō pōt conformari volūtati diuine p equipannā sz p imitationē. et sic conformat scīa hūa scīe diuine inq̄tū cognoscit vez. et actio hūa actioni diuine inq̄tū ē agēti cōueniēs. et hoc p imitatōez. nō aūt p equipantiā. Ad pz solutio ad. ij. et ad. iij. argumentum.

Ad decimuz sic procedit

Videt q volūtas hūa nō debeat sp ꝓformari diuine volūtati. In volito. n. nō possum⁹ velle qđ ignoram⁹. bonū em apprehensū ē obiectū volūtat. sz qđ dās velit ignoram⁹ in plurimis. ergo nō pōt hūana volūtas diuine volūtati cōformari in volito. Pre. deus vult dānare aliquem quē pscit in mortali pcto morituz. si ergo hō teneret ꝓformare voluntatē suā diuine volūtati in volito. sequēret q hō teneret velle suā dānatōez. qđ ē incōueniēs. Pre. nullus tenet velle aliquid qđ ē cōtra pietatē. sz si hō vellet illud qđ deus vult. hoc esset qñz cōtra pietatē. puta cū deus vult mori patrē alicui. si filius hoc idē vellet ꝑ pietatē esset ergo nō tenet ꝓformare voluntatē suā volūtati diuine in volito. Sz ꝑ ē. q. sup illud ps. Rectos decet collaudatio. dicit glo. rectū cor hz qui vult qđ deus vult. sz qlibet tenet habere rectum cor. ergo quilibet tenet velle qđ deus vult. Pre. forma voluntatis est ex obiecto sicut et cuiuslibet actus. si ergo tenet hō ꝓformare voluntatē suā volūtati diuine. requirit q teneat ꝓformare in volito Pre. repugnātia voluntatum consistit in hoc q hoies diuersa volunt. sed quicunq hz voluntatē repugnantem diuine voluntati hz malā voluntatem. ergo quicūq nō ꝓformat voluntatem suam voluntati diuine in volito hz malā voluntatem. Rñ. dō. q sicut ex ꝓdictis pz voluntas fert in suum obiectum sm q a rōne ꝓponit. contingit aūt aliquid a rōe cōsiderari diuersimode. ita q sub vna rōne est bonum. et sm aliā rōnem nō bonū. et ideo volūtas alicui⁹ si velit illud esse sm q hz rōnem boni est bona. et volūtas alterius si velit illud idem nō eē sm q hz rōnem mali erit voluntas etiā bona. sicut iudex hz bonā voluntatē dum vult occisionē latronis. q. iustalē. voluntas aūt alteri⁹ puta vx oris vel filij qui vult nō occidi ipm inq̄tum ē sm naturam mala. occisio est etiā bona. cū aūt voluntas sequat apprehensionis rōnis vel intellectus. sm q rō hūi apprehensi fuerit cōmunior sm hoc et voluntas fert in bonum cōmunius. sicut pz in exemplo ꝓposito. nā iudex hz curaz bonī cōis qđ est iustitia. et ideo vult occisionem latronis q hz rōnē boni sm relationē ad statū cōez. vxor aūt latronis ꝑsiderare hz bonū priuatū familie. et sm hoc vult marituz latronē nō occidi. bonū aūt totius vniuersi ē id qđ est apprehensum a deo qui ē vniuersi factor et gubernator. vnde q̄cq̄d vult, vult sub rōe bonī cōis qđ ē sua bonitas q est bonū totius vniuersi. Apprehensio aūt creature sm suā naturā ē alicui⁹ boni particularis ꝓportionati sue nature. cōtingit aūt aliqđ cē bonū sm rōnē particularē qđ nō ē bonū sm rōnem vlez. aut ecōuerso vt dictū est. Et ideo ꝓtingit q aliq̄ volūtas ē bona volēs aliqđ sm rōnē particularē ꝑsiderātū. qđ tñ dās nō vult sm rōnē vlez. aut ecōuerso. Et inde ē etiā q ptīt diuersē volūtates diuersoz hoīm circa opposita cē bone. put sub diuersis rōnibꝫ particularibꝫ volunt hoc eē vel nō eē. nō est aūt recta voluntas alicui⁹ hoīs volentis aliqđ bonū particulare. nisi referat illud in bonū cōe et sic in finē. cū etiā naturalis appetitus cuiuslibet ptis ordinet in bonū cōe totius. ex fine aūt sumit q̄ formalis rō volendi illud qđ ad finē ordinat. vñ ad hoc q aliqs recta volūtate velit aliqđ particulare bonum. oportet q illud particulare bonū sit volitū materialit. bonū aūt cōe sit volitū formaliter. volūtas igit hūana tenet ꝓformari diuine volūtati in volito formaliter. tenet. n. velle bonū diuinū et cōe. sed nō materialiter rōe iā dicta. Sz tñ inq̄tū ad vtrūq̄z mō aliq̄ voluntas hūana ꝓformat volūtati diuine. qz sm q conformat voluntati diuine in cōi rōe voliti. ꝓformat ei i fine vltimo. sm aūt q nō ꝓformat ei in volito materialiter ꝓformat ei sm rōnem cāe efficientis. qz hāc ꝓpriā inclinationē consequentē naturā vel apprehensionē particulare hūi rei hz res a deo sicut a cā effectiua. vñ ꝓsueuit dici q ꝓformat q̄ntum ad hoc voluntas hoīs voluntati diuine. quia vult hoc quod deus vult eum velle. Est et altus modus conformitatis sm rōnez cāe formal. vt. s. hō velit aliqđ ex charitate sicut dās vult. et ista etiā conformitas reducit ad conformitatē formalē q̄ attendit ex ordine ad vltimū finē qđ ē ꝓpriū obiectū charitatis. Ad. i. ergo. dō. q volitus diuinū sm rōnem cōez q̄le sit scire possumus. Scim⁹. n. q dās quicquid vult. vult sub rōe boni. et ideo q̄cūq̄z vult aliquid sub q̄cunq̄ rōe boni hz voluntatē ꝓformē volūtati diuine q̄ntū ad rōnem voliti. sz in particulari nescimus quid deus velit. et q̄ntū ad hoc nō tenemur ꝓformare volūtatem nostrā diuine voluntati. in statu tñ gl'e oēs videbunt in singul'q volent ordinem eoz ad id qđ deus circa hoc vult. et ideo nō solū formaliter sz materialiter in omnibus suā voluntatem deo conformabūt. Ad. ij. dō. q deus nō vult damnationem alicui⁹ sub rōe damnatōis nec mortem alicuius inq̄tū est mors. qz ipe vult oēs hoīnes saluos fieri. sed vult ista rōe iusticie. vñ sufficit circa talia q homo velit iusticiam dei et ordinem nature seruari. vñ pz solutio ad. iij. Ad. i. vo quod in contrariuz obijciebat dō. q magis vult quod deus vult qui conformat voluntatē suā voluntati diuine q̄ntum ad rōnē voliti q̄z qui ꝓformat q̄ntum ad ipam rem volitam. qz voluntas principalius fert in finem q̄z id qđ est ad finē. Ad ij. dō. q spēs et forma actus magis attendit sm rōnē obiecti q̄z sm id qđ est naturale in obiecto. Ad. iij. dō. q ñ ē repugnātia voluntatū qñ aliqui diuersa volūt nō sm eandem rōnem. sz si sub vna rōe cēt aliquid ab vno volitū qđ alius nollet. hoc iduceret repugnātiā volūtatū. qđ tñ nō est in ꝓposito.

Questio. XX.

Deinde ꝑsiderandū

est de bonitate et malicia q̄ntū ad exteriores actus. Et circa hoc q̄runt sex. Primo vtrz bonitas et malicia p prius sit in actu volūtatis vel in actu exteriori. Secdo vtrz tota bonitas vel malicia act⁹ exterioris dependeat ex bonitate volūtatis. Terno vtrz sit eadē bonitas et malicia interioris et exterioris actus. Quarto vtruz actus exterior addat de bonitate vel malicia sup actū interiorē. Quinto vtrz euentus sequēs aliquid addat de bonitate vel malicia ad actum exteriorē. Sexto vtrz idē actus

exterior possit esse bonus ⁊ malus.

Ad primum sic procedit.

Videt q̄ bonū ⁊ malū p prius ꝓsistat in actu exteriori q̄ in actu volūtatis. Volūtas.n. hz bonitatē ex obo. vt supra dictū ē. Sz actus exterior ē obm interioris act⁹ voluntatis dicimur.n. velle furtū vel velle dare el'yaz. ergo malum ⁊ bonū p prius ē in actu exteriori q̄ in actu voluntatis.

Dre. bonū p prius puenit fini. q. ea q̄ sunt ad finē habēt rōnē boni ex ordine ad finē. actus aūt volūtatis nō pōt eē finis. vt supra dictum ē. actus aūt alterius potētie pōt eē finis. ergo p prius ꝓsistit bonū in actu potētie alterius q̄ in actu voluntatis. Dre. actus volūtatis formaliter se hz ad actū exteriorē. vt supra dictū ē. Sz id qđ est formale ē posterius. nā forma aduenit materie. ergo p prius ē bonū ⁊ malū in actu exteriori q̄ in actu volūtatis. Sz ꝫ ē qđ Aug⁹. dicit in li. retractionū. q. voluntas est ex q̄ peccat⁹ ⁊ recte viuit. ergo bonū ⁊ malū morale p prius consistit in voluntate. Rñ. dđ. q. aliqui actus exteriores p̄nt dici boni vel mali dupliciter. Uno mō ꝑm genus suū ⁊ ꝑm circūstantias in ipis consideratas. sicut dare el'yaz seruatis debitis circunstantijs dr esse bonum. Alio mō dr aliquid eē bonum vel malum ex ordine ad finem. sicut dare el'yaz propter inanem glām dr esse malum. cum autem finis sit prius obiectum voluntatis. manifestum est q. ista rō boni vel mali quā hz actus exterior ex ordine ad finem p prius inuenit⁹ in actu voluntatis. ⁊ ex eo deriuat⁹ ad actum exteriorem. bonitas aūt vel malicia quā hz actus exterior ꝑm se. propter debitam materiam ⁊ debitas circumstantias nō deriuat⁹ a voluntate. Sz magis a rōe. vñ si consideretur bonitas exterioris actus scd̄m q. est in ordinatione ⁊ apprehensione rōnis. prior est q̄ bonitas actus voluntatis. sed si consideret⁹ ꝑm q. est in executione opis sequit⁹ bonitatē voluntatis q̄ est principiū eius. Ad. i. ergo dđ. q. actus exterior ē obiectum voluntatis in q̄tum apponit⁹ voluntati a rōe vt q̄ddam bonum apprehensum ⁊ ordinatum per rōnem. ⁊ sic est p prius q̄ bonum actus voluntatis. in q̄tum vo ꝓsistit in executōe opis est effectus volūtatis ⁊ sequit⁹ voluntatē. Ad. ij. dđ. q. finis ē prior in intentione sz est posterior in executōe. Ad. iij. dđ. q. forma ꝑm q. ē recepta in materia est posterior via generatōnis q̄ materia. sed sit prior natura. sed ꝑm q. est in cā agente est omnibus modis prior. voluntas aūt compar⁹ ad actum exteriorem. sicut cā efficiēs. vñ bonitas actus volūtatis ē forma exterioris actus sic in cā agēte existēs.

Ad scd̄m sic proceditur.

Videt q̄ tota bonitas ⁊ malicia actus exterioris dependeat ex volūtate. dr. n. Matth. vij. Nō pōt arbor bona malos fructus facere. nec arbor mala facere fructus bonos. p arborem aūt intelligit⁹ voluntas. ⁊ p fructus opus ꝑm glo. ergo nō pōt esse q. voluntas interior sit bona. ⁊ actus exterior sit malus. aut econuerso. Dre. Aug⁹. dicit in li. retractationū. q. nō nisi voluntate peccat⁹. si ergo non sit pctm̄ in voluntate. nō erit peccatum in interiori actu. ⁊ ꝫ tota bonitas vel malicia exterioris actus ex voluntate dependet. Dre. bonum ⁊ malum dđ q̄ nūc loquimur sunt differentie moralis actus. differentie aūt p se diuidūt genus. ꝑm ꝓbm in. viij. metaphi. cum igit⁹ actus sit moral' ex eo q. est voluntarius videt⁹ q. bonum ⁊ malum accipiat⁹ in actu solum ex parte volūtatis. Sz contra ē qđ Aug⁹. dicit in libro cōtra mēdacium. q. q̄dam sunt q̄ nullo quasi bono fine aut bona voluntate p̄nt bñ fieri. Rñ. dđ. q. sicut iam dictū est in interiori actu pōt ꝓsiderari duplex bonitas vel malicia. vna ꝑm debitam materiam ⁊ circunstantias. alia ꝑm ordinem ad finem. Et illa quidē q̄ ē ꝑm ordinem ad finem tota dependeat ex voluntate. Illa aūt que est ex debita materia vel circūstantijs dependet ex rōe ⁊ ex hac dependet bonitas voluntatis ꝑm q. in ipam fert⁹. Est aūt ꝓsiderādum q. sicut supra dictum est ad hoc q. aliquid sit malū sufficit vnus singularis defectus. ad hoc aūt q. sit simpl'r bonum nō sufficit vnum singulare bonū. sed requirit⁹ integritas bonitatis. si igit⁹ voluntas sit bona ⁊ ex obiecto. fine ⁊ ex fine. p̄ns est actum exteriorem eē bonum. sed nō sufficit ad hoc q. actus exterior sit bonus. bonitas voluntatis que est ex intentione. sed si voluntas sit mala siue ex intentione finis siue ex actu volito. p̄ns ē actum exteriorem eē malum. Ad. i. ergo dđ. q. voluntas bona. put significat⁹ p arborem bonā est accipienda ꝑm q. hz bonitatem ex actu volito ⁊ ex fine intento. Ad. ij. dđ. q. nō solum aliquis voluntate peccat q̄ vult malum finē sed etiā q̄ vult malum actum. Ad. iij. dđ. q. volūtarium dr nō solum actus voluntatis. sed etiam actus exterioris. put a volūtate procedunt ⁊ rōe. ⁊ ideo circa vtros q. actus pōt eē differentia boni ⁊ mali.

Ad tertium sic proceditur

Videt q. nō eadē sit bonitas vel malicia actus interioris volūtatis ⁊ exterioris actus. Actus.n. interioris principiū ē vis aie interioz apprehensiua vel appetitiua. actus aūt exterioris principiū est potētia exequēs motū. vbi aūt sunt diuersa principia actōis. ibi sunt diuersi actus. actus aūt est subiectum bonitatis vel malicie. non pōt aūt esse idem accidens in diuersis subiectis. ergo non pōt esse eadē bonitas interioris ⁊ exterioris actus. Dre. virtus est que bonum facit hābentem ⁊ opus eius bonum reddit. vt dr in ij. ethi. sed alia est virtus intellectualis in potentia imperante. ⁊ alia virtus moralis in potentia imperata. vt p̄z in principio ethico. ergo alia est bonitas actus interioris que est potentie imperantis. ⁊ alia est bonitas actus exterioris que est potentie imperate. Dre. cā ⁊ effectus idē esse nō p̄nt. nihil.n. est cā sui ipius. sed bonitas actus interioris est cā bonitatis actus exterioris. aut econuerso vt dictum est. ergo non pōt esse eadem bonitas vtriusq̄. Sed cōtra ē qđ supra oñsum est q. actus volūtatis se hz vt formale ad actū exteriorem. ex formali aūt ⁊ materiali fit vnum. ergo est vna bonitas actus interioris ⁊ exterioris. Rñ. dđ. q. sicut supra dictū ē. actus interior volūtatis ⁊ actus exterior put ꝓsiderant⁹ in genere moris sunt vnus actus. p̄tigit aūt q̄z actū qui ē vnus subiecto habere plures rōnes bonitatis vel malicie. ⁊ q̄z vnā tm̄. Sic ergo dđ. q. q̄z est eadē bonitas vel malicia interioris actus ⁊ exterioris. q̄z alia ⁊ alia. Sic.n. dictum ē. ꝓdicte due bonitates vel malicie. s. interiores ⁊ exteriores actus ad inuicē ordinantur. p̄tingit aūt in his q̄ ad aliud ordinant⁹ q. aliquid est bonū ex hoc solū q. ad aliud ordinat⁹. sic potio amara. ex hoc solo ē bona q. ē sanatiua. vñ nō est alia bonitas sanitat⁹ ⁊ potionis. sz vna ⁊ eadē. Q̄nq̄ vo illud qđ ad aliud ordinatur hz in se aliquā rōnem boni etiā ꝓter ordinē ad aliud bonū. sic medicina saporosa hz rōnem boni delectabilis ꝓter hoc q. ē sanatiua. Sic ergo dđ. q. q̄n actus exterior est bonus vel malus solū ex ordine ad finē. tūc est oīo eadem bonitas ⁊ malicia actus volūtatis q̄ p se respicit finem. ⁊ actus exterioris q̄ respicit finē mediāte actu volūtatis. q̄

aūt actꝰ exteriorꝭ hꝫ bonitatē vel malicią ꝑm se. s. ꝑm materią vel circumstātią. tūc bonitas exteriorꝭ actus ē vna. ⁊ bonitas volūtatis ꝙ ē ex fine est alia. ita tñ ꝙ bonitas finis ex volūtate redūdat in actū exteriorē. ⁊ bonitas malicie ⁊ circumstantiaꝝ redundat in actū volūtatis. hē iā dictum ē. Ad. i. ergo dō. ꝙ rō illa ꝓbat ꝙ actꝰ interiorꝭ ⁊ exteriorꝭ sunt diuersi scōm genꝰ nature. sed tñ ex eis sic diuersis ꝙstituit vnū in genere moris, vt supꝫ dictū est.

Ad. ij. dō. ꝙ sicut dꝛ in. vi. ethi. virtutes morales ordinantur ad ipos actus virtutū ꝙ sunt q̄si fines. prudēția aūt ꝙ est in rōe ad ea ꝙ sunt ad finē. ⁊ ꝓpter hoc requirunt diuerse virtutes. sed rō recta de ipo fine virtutū nō hꝫ aliā bonitatē q̄ꝫ bonitatē virtutis ꝑm ꝙ bonitas rōis ꝓncipat in ꝙ libet virtute. Ad. iij. dō. ꝙ qñ aliq̄d ex vno deriuat in alterꝫ sic ex cā agēte vniuoca. tūc aliud ē quod ē in vtroq̄ꝫ. sic cū calidū calefacit. alius nūero ē calor calefaciētis ⁊ calor calefacti. hꝫ idem spē. Sꝫ qñ aliquid deriuat ab vno in alterꝫ ꝑm analogią vel ꝓportiōez tūc est tm̄ vnū nūero. sicut a sano quod est in corpe aīal deriuat sanum ad medicinā ⁊ vrinā. nec alia sanitas ē medicine ⁊ vrine q̄ꝫ sanitas aīalis q̄ꝫ medicina facit ⁊ vrina significat. ⁊ hoc mō a bonitate voluntatis deriuat bonitas actus exteriorꝭ ⁊ econuerso. s. ꝑm ordinem vnius ad alterum.

Ad quartum sic procedit

Videt ꝙ exterior actus nō addat in bonitate vel malicia. supꝫ actū interiorē. Dic. n. Chryso. supꝫ Matth. volūtas ē q̄ aut remunerat ꝓ bono. aut ꝯdemnat ꝓ malo. opa aut testimonia sunt voluntatis. nō ergo q̄rit deus opa ꝓpter se vt sciat quō iudicet. sꝫ ꝓpter alios. vt omēs intelligāt qꝛ iustus ē deus. sed malum vel bonum magis est extimandum ꝑm iudicium dei q̄ꝫ ꝑm iudiciū hoīm. ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malicią supꝫ actum interiorē. Pre. vna ⁊ eadē est bonitas interioris ⁊ exterioris actus. vt dictū est. sed augmentū fit ꝓ additōez vnius ad alterꝫ. ergo actus exterior nō addit in bonitate vel malicia supꝫ actū interiorem. Pre. tota bonitas creature nihil addit supꝫ bonitatem diuinā. qꝛ tota deriuat a bonitate diuina. sed bonitas actus exterioris q̄ꝫ tota deriuat ex bonitate actus interioris. q̄ꝫ aūt ecōuerso. vt dictum est. nō ergo vnū eoꝝ addit in bonitate vel malicia supꝫ alterum. Sed contra. omne agēs intendit ꝙsequi bonuꝫ ⁊ vitare malū. si ergo ꝓ actū exteriorē nihil addit de bonitate vel malicia. frustra qui hꝫ bonā voluntatē vel malaꝫ facit opus bonū aut desistit a malo ope. quod est inconueniens. Rñ. dō. ꝙ si loq̄mur de bonitate exterioris actus quā hꝫ ex bonitate finis. tūc actus exterior nihil addit ad bonitatem. nisi ꝙtingat ipam voluntatē ꝑm se fieri meliorem in bonis. vel peiorē in malis q̄ō q̄dē videt posse cōtingere tripl̄r. Uno mō ꝑm nūerꝫ. puta cū aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo. ⁊ tūc quidē nō facit postmodū aut vult ⁊ facit. duplicat actus voluntatis. ⁊ sic fit duplex bonū vel duplex malū. Alio mō q̄ꝫtū ad extensionē. puta cū aliquis vult facere aliq̄d bono fine vel malo. ⁊ ꝓpter aliq̄d impedimentū desistit. alius aūt ꝓsequat motū voluntatis q̄ꝫ ope ꝑficiat. manifestum est ꝙ hmōi voluntas ē diuturnior in bono vel malo. ⁊ ꝑm hoc ē peior vel melior. Tertio ꝑm intensionē. sunt. n. quidā actus exteriores qui inq̄ꝫtū sunt delectabiles vel penosi nati sunt intendere voluntatē vel remittere. q̄stat aūt ꝙ q̄ꝫto voluntas intēsius tendit in bonū vel malum. tāto ē melior vel peior. Si aūt loq̄mur de bonitate actus exterioris quā hꝫ ꝑm materią ⁊ debita circūstātias. sic compat ad volūtatē vt terminus ⁊ finis. ⁊ hoc mō addit ad bonitatem vel malicią volūtatis. qꝛ omis inclinatio vel motus ꝑficit in hoc ꝙ ꝓsequit finē vel attingit terminū. vñ nō ē ꝑfecta voluntas nisi sit talis q̄ oportunitate data opet. Si vo possibilitas desit volūtate exīte ꝑfecta vt opatet si posset. defectus ꝑfectōis q̄ ē ex actu exteriori ē simpl̄r inuoluntariū. Inuoluntariū aūt ē sicut nō meret penā vel p̄miū in operando bonū aut malū. ita nō tollit aliq̄d de p̄mio vel de pena si hō inuolūtarie simpl̄r deficiat ad faciendū bonū vel malū. Ad. i. ergo dō. ꝙ Chryso. loquit qñ vo'ūtas hoīs ē ꝓsummata ⁊ nō cessat ab actu nisi ꝓpter impotentią faciendi. Ad. ij. dō. ꝙ rō illa procedit de bonitate actus exterioris quā hꝫ a bonitate finis. sed bonitas actus exterioris quā hꝫ ex materia ⁊ circūstātijs ē alia a bonitate voluntatis q̄ ē ex fine. nō aūt alia a bonitate voluntatis quā hꝫ ex ipo actu volito. sꝫ compat ad ipa vt rō ⁊ cā eius. sicut supꝫ dictū ē. Et p hoc etiā pꝫ solutio ad. iij.

Ad quintum sic ꝓcedit.

Videt ꝙ euētus sequēs addat bonitatē vel malicią actus. Effectus. n. virtute ꝑexistit in cā. sꝫ euētus ꝓsequunt actꝰ sicut effectꝰ causas. ergo virtute ꝑexistūt in actibꝫ. sꝫ vnumq̄ꝫ scōm suā virtutē iudicat bonū vel malū. nā virtus ē q̄ bonū facit hītē. vt dꝛ in. ij. ethi. ergo euētus addūt ad bonitatē vel malicią actus. Pre. bona q̄ faciūt auditores sunt effectus q̄dā ꝓsequētes ex ꝓdicatōe doctoris. sꝫ hmōi bona redundant ad meritum ꝓdicatoris. vt pꝫ ꝓ id qđ dꝛ Phil. iij. Frēs mei charissimi ⁊ desiderātissimi gaudiū meū ⁊ corona mea. ergo euētus sequēs addit ad bonitatē vel malicią actus. Pre. pena nō addit nisi crescēte culpa. vñ dꝛ Deutro. xxv. Pro mēsura pcti erit ⁊ plagaꝝ modus. sꝫ exeuētu sequēte. addit ad pnā. dꝛ. n. Exo. xxi. ꝙ si bos fuerit cornupeta ab hēri ⁊ nudiustertiꝰ ⁊ ꝓtestati sunt dñm eius. nec recluserit eū. occideritq̄ꝫ virū aut mulierem ⁊ bos lapidibꝫ obruet ⁊ dñs illius occidāt. nō aūt occideretur si bos nō occidisset hoīez etiā nō reclusus. ergo euētus sequēs addit ad bonitatē vel malicią actꝰ. Pre. si aliq̄s ingerat cāz mortis ꝓcurādo vel sniaz dādo ⁊ mors nō sequat. nō ꝯbit irregularitas. cōtrahꝛet aūt si mors seqūretur. ergo euētus sequēs addit ad bonitatē vel malicią actꝰ

Sꝫ ꝙ. aduētus sequēs nō facit actū malū q̄ erat bonus nec bonū q̄ erat malus. puta si aliq̄s det elemosynaz pauperi q̄ ille abutat ad pctm̄. nihil ꝓficit ei q̄ elemosynaz facit. ⁊ sīl̄r si aliquis paterēter ferat iniuriā sibi factā. nō ꝓpter hoc excusat ille q̄ fecit. ergo euētus sequēs nō addit ad bonitatē vel malicią actus. Rñ. dō. ꝙ euētus sequēs aut ē ꝓcogitatus. aut nō. Si ē ꝓcogitatus. manifestū ē ꝙ addit ad bonitatē vel malicią. cū. n. aliquis cogitās ꝙ ex ope suo multa mala p̄ sequi. nec ꝓpf hoc dimittit. ex hoc apparet voluntas eius esse magis inordinata. Si aūt euētus sequēs nō sit ꝓcogitatus. tūc distinguēdum ē. qꝛ si ꝓ se sequat ex tali actu ⁊ vt in pluribꝫ. ꝑm hoc euētus sequēs addit ad bonitatē vel malicią actus. manifestū ē. n. melioꝛē actum eē ex suo genere ex quo p̄nt plura bona sequi. ⁊ peioꝛez ex quo nata sunt plura mala sequi. Si vero per accīs ⁊ vt in paucioribꝫ. tunc euētus sequēs nō addit ad bonitatē vel ad malicią actus. nō. n. dat iudiciū vere aliq̄ ꝑm illud qđ ē ꝓ accīs. sꝫ solū ꝑm illud qđ ē ꝓ se. Ad. i. ergo dō. ꝙ virtus cāe existimat ꝑm effectus ꝓ se. nō aūt ꝑm effectus ꝓ accīs. Ad. ij. dō. ꝙ bona q̄ auditores faciūt ꝓsequunt ex ꝓdicatōe doctoris sicut effectus ꝓ se. vñ redūdāt ad pre

mium ꝓdicatoꝛis. ⁊ ꝑcipue qñ sunt ꝓintēta. Ad.iij.dō ꝙ euētus ille ꝓ q̄ illi pena infligēda mandaf ⁊ ꝓ se sequif ex tali cā. ⁊ itꝫ ponif vt ꝓcogitaf. ⁊ ideo imputaf ad pe/nā. Ad.iiij.dō. ꝙ rō illa ꝓcederet si irregularitas seq̄re tur culpā. nō aūt sequif culpā sed factum ꝓpter aliquem defectum sacramenti.

Ad sextum sic proceditur.

Videf ꝙ vnus actus possit esse bon⁹ ⁊ malus. Joh⁹. n. ē vnus qui ē ꝓtinuus. vt dꝛ in. v. phi. ꝛ vnus mot⁹ ꝓtinu⁹ pōt eē bonus ⁊ malus. puta si aliq̄s ꝓtinue ad eccl̄az va/dens primo quidē intēdat inanē gl̄am. postea intēdat deo seruire. ergo vnus actus pōt eē bonus ⁊ malus. Pre. fm pl̄m in iij. phi. actio ⁊ passio sunt vnus actus. ꝛ pōt eē passio bona sic̄ xp̄i. ⁊ actio mala sicut iudeoꝝ. ergo vn⁹ actus pōt eē bonus ⁊ malus. Pre. cū seruus sit q̄ in/strumentū dñi actio serui ē actio dñi. sicut actio iustꝛi est actio artificis. ꝛ pōt ꝓcingere ꝙ actio sui ꝓcedat ex bona volūtate dñi. ⁊ sic sit bona. ⁊ ex volūtate mala sui. ⁊ sit ma la. ergo idē actus pōt eē bonus ⁊ malus. Sꝛ ō. ꝓria nō pñt eē in eodem. ꝛ bonū ⁊ malū sunt ꝓria. ergo vnus ac/tus nō pōt eē bonus ⁊ malus. Rñ. dō. ꝙ nihil ꝓhibet aliquid eē vnum fm ꝙ est in vno genere. ⁊ eē multiplex fm ꝙ referf ad aliud genus. sicut superficies ꝓtinua ē vna fm ꝙ ꝓsideraf in genere q̄ntitatis. ⁊ñ ē multiplex fm ꝙ re/ferf ad genus coloꝛis si ꝓtim sit alba ⁊ ꝓtim nigra. ⁊ fm hoc nihil ꝓhibet aliquē actū eē vnum fm ꝙ referf ad ge/nus nature. qui ⁊ñ nō est vnus fm ꝙ referf ad genus mo/ris. sicut ⁊ ecōuerso. vt dictū est. Ambulatio. n. ꝓtinua est vnus actus fm genus nature. pōt ⁊ñ ꝓtingere ꝙ sint plu/res fm genus moꝛis si mutef ambulātis volūtas qui est ꝓncipiū actuū moꝛaliū. Si ergo accipiaf vnus act⁹ p/ut est in genere moꝛis impossibile ē ꝙ sit bonus ⁊ malus bonitate ⁊ malicia moꝛali. si ⁊ñ sit vnus vnitate nature ⁊ nō vnitate moꝛis. pōt eē bonus ⁊ malus. Ad.i. q̄ dō. ꝙ ille motus ꝓtinuus qui ꝓcedit ex diuersa intentōne. ꝛ sit vnus vnitate nature. nō est ⁊ñ vnus vnitate moꝛis. Ad.ij. dō. ꝙ actio ⁊ passio ꝓtinent ad genus moꝛis inq̄/tum bñt rōnem voluntarij. ⁊ ideo fm ꝙ diuersa volunta/re dicunf voluntaria fm hoc sunt duo moꝛaliter. ⁊ pōt ex vna pte inesse bonum ⁊ ex alia malum. Ad.iij. dō. ꝙ ac/tus serui inq̄tum ꝓcedit ex voluntate serui nō est act⁹ do/mini. ꝛ solū inq̄tum ꝓcedit ex mādato dñi. vñ sic nō fa/cit ipm malū mala voluntas serui. Questio. XXI

Deinde ꝓsideranduꝛ

est de his q̄ ꝓsequunf actus bñanos rōe boni/tatis vel malicie. Et circa hoc q̄rūf quattuoꝛ Primo vtꝫ actus bñanus inq̄tum ē bonus vel malus habeat rōnem rectitudinis vel peccati. Secdo vtꝫ habeat rōnem laudabilis vel culpabilis. Tertio vtꝫ habeat rōnē meriti vel demeriti. Quarto vtꝫ habeat rōnem meriti vel demeriti apud deum.

Ad primum sic ꝓceditur

Videf ꝙ actus bñanus inq̄tum est bonus vel malus nō habeat rōnem rectitudinis vel peccati. Dctā. n. sunt mon/stra in natura. vt dꝛ in. vij. phi. Monstra aūt nō sunt act⁹ sed sunt q̄dam res generate ꝓter ordinem nature. ea autē q̄ sunt fm artem ⁊ rōnem imitantf ea q̄ sunt fm naturam vt ibidem dꝛ. ergo actus ex hoc ꝙ est inordinatus ⁊ mal⁹ non bꝫ rōnem peccati. Pre. peccatū vt dꝛ in. vij. phi. ac/cidit in natura ⁊ arte. cum nō ꝓuenif ad finem intentum a natura vel arte. sed bonitas vel malicia actus humani maxime consistit in intentione finis ⁊ eius ꝓsecutōe. ergo videf ꝙ malicia actus nō inducat rōnem peccati. Pre. si malicia actus induceret rōnem peccati. sequereꝝ ꝙ vbi/cunq̄ esset malum ibi eēt peccatum. hoc autē est falsum. nā pena ꝛ habeat rōnem mali. nō tñ bꝫ rōnem peccatinō. ergo ex hoc ꝙ aliquis actus est malus bꝫ rōnem peccati. Sed ꝛ. bonitas actus hūani. vt supꝛ oñsum est. ꝓncipa/liter dependet a lege eterna. ⁊ ꝓ oñs malicia eius in hoc cō sistit ꝙ discoꝛdat a lege eterna. sed hoc facit rōnem pecca/ti. Dicit. n. Aug⁹. xxij. cō Faustū. ꝙ peccatum est dictū vel factum vel ꝓcupitū cō legē eternā. ꝛ actus hūanus ex hoc ꝙ est malus bꝫ rōnem peccati. Rñ. dō. ꝙ malū in pl⁹ est q̄ꝫ peccatum. sicut ⁊ bonū in plus ē q̄ꝫ rectum. q̄libet. n. ꝓuatio boni in q̄cunq̄ ꝓstituit rōnem mali. sed peccatuꝫ ꝓpꝛie ꝓsistit in actu q̄ agif ꝓpter finē aliquē. cū ñ habeat de/bitū ordinē ad finē illū. debit⁹ aūt ordo ad finē fm aliquā regulā mēsuraf. q̄ q̄dē regula in his q̄ fm naturā agunt ē ipa vꝛtus nature que inclinat in talē finē. q̄ñ q̄ actus ꝓce/dit a vꝛtute naturali fm naturalem inclinationē in finem tunc seruaf rectitudo in actu. qꝛ medium nō exit ab extre/mis. ſ. actus ab ordine actiui ꝓncipij ad finē. q̄ñ aūt a re/ctitudine tali actus aliquis recedit. tūc incidit rō pcti. In his vo q̄ agunf ꝓ voluntatem. regula ꝓxima est rō hua/na. regula aūt supma est lex eterna. q̄ñ q̄ actus hoīs ꝓce/dit in finem fm ordinem rōis ⁊ legis eterne. tūc actus ē rectus. q̄ñ autem ab hac rectitudine obliquaf. tūc dꝛ pec/catum. Manifestū ē aūt ex p̄missis. ꝙ oīs actus volūta/rius est malus ꝓ hoc ꝙ recedit ab ordine rōnis ⁊ legis eter/ne. ⁊ oīs actus bonus ꝓcordat rōi ⁊ legi eterne. vñ sequif ꝙ actus hūanus ex hoc ꝙ est bonus vel malus habeat rō/nem rectitudinis vel peccati. Ad.i. ergo dō. ꝙ monstra dicunf eē peccata inq̄tum ꝓducta sunt ex pcō in actu na/ture exīte. Ad.ij. dō. ꝙ duplex est finis. ſ. vltim⁹ ⁊ ꝓxi/mus. In pcō aūt nature deficit quidem actus a fine vltimo qui ē ꝓfectio generati. nō aūt deficit a quocūq̄ fi/ne ꝓximo. opaf. n. natura aliquid formā do. sīlr in pecca/to voluntatis ſp est defectus ab vltimo fine intēto. quia nullus actus voluntatis malus est ordinabil⁹ ad beatitu/dinem q̄ est vltimus finis. ꝛ nō deficiat ab aliquo fine ꝓ/ximo quē voluntas intēdit ⁊ ꝓsequif. vñ etiā cum ipa in/tentio huius finis ordinef ad finē vltimum. in ipa inten/tione hmōi finis pōt inueniri rō rectitudinis ⁊ peccati. Ad.iij. dō. ꝙ vnūquodq̄ ordinaf ad finē ꝓ actū suum. ⁊ ideo rō peccati q̄ ꝓsistit in deuiatione ab ordine ad finem ꝓpꝛie consistit in actu. sed pena respicit ꝓsonam peccātem vt in ꝓximo dictum est.

Ad scdm sic proceditur.

Videf ꝙ actus hūanus ex hoc ꝙ ē bonus vel malus nō bꝫ rōnem laudabilis vel culpabil⁹. pctm̄. n. ꝓtingit in his q̄ agunf a natura. vt dꝛ in. vij. phi. sed ⁊ñ ea q̄ sunt natura/lia nō sunt laudabilia nec culpabilia. vt dꝛ ī. iij. etbi. ergo actus hūanus ex hoc ꝙ est bonus vel peccatum. nō bꝫ rō/nem culpe. ⁊ ꝓ oñs nec ex hoc ꝙ est bonus bꝫ rōnem lau/dabilis. Pre. sicut ꝓtingit peccatum in actibꝰ moꝛali/bus. ita ⁊ in actibꝰ artis. qꝛ vt dꝛ in. vij. phi. Peccat grāma ticus nō recte scribens. ⁊ medicus nō recte dās potionem sed nō culpaf artifex ex hoc ꝙ aliquid malum facit. qꝛ ad ī dustriam artificis ꝓtinet ꝙ possit ⁊ bonum opus facere ⁊ malum cū voluerit. ergo videf ꝙ etiā actus moꝛalis ex hoc

q̄ ē malus nō habeat rōez culpabil'. Pre. Diony. dicit iij. c. de di. no. q̄ malū ē infirmū ⁊ impotēs. sz infirmitas vel impotētia vel tollit vel diminuit rōnē culpe. nō ergo actus būanus ē culpabil' ex hoc q̄ ē malus. Sz contra ē qđ ꝓbs dicit. q̄ laudabilia sunt ꝟtutū opa. vitupabilia aūt vel culpabilia opa contraria. sz actus boni sunt actꝰ ꝟtutis. qz ꝟtus est q̄ bonū facit hñtē. ⁊ opus eius bonum reddit. vt dz in. ij. ethi. vñ actus opposīti sunt actus mali. g̃ actus būanus ex hoc q̄ est bonus vel malus hz rōnem laudabilis vel culpabilis. Rñ. dđ. q̄ sicut malum ē in plus q̄z pcm̄. ita pcm̄ est in plus q̄z culpa. ex hoc. n. dz actus culpabil' vel laudabil' q̄ imputaf agēti. nihil. n. ē aliud laudari vel culpari q̄z imputari alicui maliciā vel bonitatē sui actus. tūc. n. actus imputaf agēti. q̄n est in prāte ipius ita q̄ habeat dñium sui actus. hoc aūt est in omnibus actibus voluntatis. qz p voluntatē hō dñiuz sui actus hz. vt ex supdictis pz. vñ relinquit q̄ bonū vel maluz in solis actibus voluntarijs ꝟstituit rōnem laudis vl' culpe. in q̄bus ē idem malū. pcm̄ ⁊ culpa. Ad. i. g̃ dđ. q̄ actus naturales nō sunt in prāte naturalis agentis. cum natura sit determinata ad vnū. ⁊ ideo lz in actibus naturalibus sit pcm̄. nō tñ est ibi culpa. Ad. ij. dđ. q̄ rō aliter se hz in artificialibus. ⁊ aliter in moralibus. In artificialibus. n. rō ordinaf ad finem ꝑticularem. quod est aliquid p rōnem excogitatum. In moralibus aūt ordinatur ad finem cōe totius būane vite. finis aūt ꝑticularis ordinaf ad finem cōmunem. Cum. n. pcm̄ sit p deuiationem ab ordine ad finem. vt dictum est. in actu artis contingit dupl'r eē peccatum. Uno mō p deuiationē a fine ꝑticulari intento ab artifice. ⁊ hoc peccatū erit ꝓprium arti. puta si artifex intendēs facere bonum opus. faciat malum. vel intendens malum faciat bonum. Alio mō p deuiationem a fine cōi humane vite. ⁊ hoc mō dicef peccare. etiā si intendat facere malum opus. ⁊ faciat p hoc vt alius decipiatur sed hoc peccatū nō est ꝓprium artificis inq̄ztum artifex. sz inq̄ztum homo est. vñ ex primo peccato culpaf artifex inq̄ztum artifex. sed ex scđo culpaf hō inq̄ztum homo ē. Sz in moralibus vbi attendit ordo rōnis ad finem cōmunē humane vite. sp pcm̄ ⁊ malum attendit p deuiationem ab ordine rōis ad finē cōmunem humane vite. ⁊ ideo culpa ex tali peccato hō. ⁊ inq̄ztum est homo. ⁊ inq̄ztum moralis est. vñ ꝓbs dicit in. vi. ethi. q̄ in arte volens peccans ē eligibilior. circa prudentiā aūt minus. sicut ⁊ in ꝟtutibus moralibus quaꝝ prudentia est directiua. Ad. iij. dđ. q̄ illa infirmitas que est in malis voluntarijs subiacet prāti hoīs. ⁊ ideo nec tollit nec diminuit rationem culpe.

Ad tertium sic procedit

Uidef q̄ actus hūanus nō habeat rōnem meriti ⁊ demeriti ꝓpter suā bonitatē vel maliciā. meritū. n. ⁊ demeritum dz p ordinē ad retributōez q̄ locū solū hz in his q̄ ad alterum sunt. sed nō oēs actus būani boni vel mali sunt ad alterꝝ. sed quidā sunt ad seipm. g̃ nō oīs actus hūanus bonꝰ vel malus hz rōnem meriti vel demeriti. Pre. nullus meref penam vel pmium ex hoc q̄ disponit. vel vult de eo cuius est dñs. sicut si homo destruat rem suam nō punif. sicut si destrueret rem alterius. sed homo est dñs suoꝝ actuum. ergo ex hoc q̄ bñ vel male disponit de suo actu nō meref penam vel pmium. Pre. ex hoc q̄ aliquis sibiip si acquirit bonū. nō meref vt ei bñ fiat ab alio. ⁊ eadē rō ē de malis. sed ipe actus bonus est quoddam bonum ⁊ pfectio agentis. actus autem inordinatus est quoddam malum ipius. non ergo ex hoc q̄ homo facit malum actū vel bonum meretur vel demeref. Sed contra est quod dicitur Esa iij. Dicite iusto quoniam bene. quoniam fructū adinuentionum suaꝝ comedet. ve impio in malum. retributio. n. manuum eius fiet ei. Rñ. dđ. q̄ meritum ⁊ demeritum dicunt in ordine ad retributionem que fit ꝟm iusticiam. retributio autez ꝟm iusticiā fit alicui ex eo q̄ agit in pfectum vel nocumentum alterius. Est autem ꝓsiderandum q̄ vnusquisq̄z in aliqua societate viuens est aliq̄ mō ps ⁊ membꝝ totius societatis. quicunq̄z ergo agit aliquid in bonum vel malum alicuius in societate existis hoc redundat in totam societatem. sicut qui ledit manuz ꝓfis ledit hominem. Cum ergo aliquis agat in bonum vel malum alterius singularis pſone. cadit ibi dupl'r ratō meriti vel demeriti. Uno mō ꝟm q̄ debef ei retributio a singulari pſona quam iuuat vel offendit. Alio mō ꝟm q̄ debef ei retributio a toto collegio. Cū vero aliquis ordinat actum suum directe in bonum vel malum totius collegij. debef ei retributio primo quidem ⁊ principaliter a toto collegio. secundario vero ab omnibus collegij partibus cum vero aliquis agit quod in bonum ꝓprium vel malū vergit. etiam debef ei retributio inq̄ztum etiaz hoc vergit in cōmune ꝟm q̄ ipe est ps collegij. lz non debeaf ei retributio inq̄ztum est bonum vel malum singularis pſone que est eadem agenti. nisi forte a seipō ꝟm quandam similitudinem. put est iusticia hominis ad seipm. Sic igif pz q̄ actus bonus vel malus hz rōnem laudabilis vel culpabilis ꝟm q̄ est in potestate voluntatis. rōnem vero rectitudinis ⁊ peccati ꝟm ordinem ad finem. rōnē vero meriti ⁊ demeriti ꝟm retributionem iusticie ad alterum.

Ad. i. ergo dđ. q̄ qñq̄z actus hominis boni vel mali ⁊ si non ordinef ad bonum vel malum alterius singularis pſone. tñ ordinaf ad bonum vel ad malum alterius. Ad ij. dđ. q̄ homo qui hz dominium sui actus. ipe etiam inq̄ztum est alterius. s. cōmunitatis cuius est ps. meref aliquid vel demeref inq̄ztum actus suos bene vel male disponit. sicut etiam si alia sua de quibus cōmunitati seruire debet. bene vel male dispensat. Ad. iij. dđ. q̄ hoc ipm bonum vel malum quod aliquis sibi facit ꝓsuum actum redū datin cōmunitatem. vt dictum est.

Ad quartum sic procedit

Uidetur q̄ actus hominis bonus vel malus non habeat rationem meriti vel demeriti p compationem ad deum. quia vt dictum est. meritum ⁊ demeritum importat ordinem ad recompensationem ꝓfectus vel damni ad alterū illum. sed bonus actus hominis vl' malus non cedit in aliquem ꝓfectum vel damnum ipius dei. dz. n. Job. xxv. Si peccaueris quid ei nocebis? porro si iuste egeris quid donabis ei? ergo actꝰ hoīs bonus vel malus non hz rationem meriti vel demeriti apud deum. Pre. instrumentum nihil meref vel de⁊ eref apud eum qui vtif instrumento. quia tota actio instrumenti est vtentis ipo. sed homo in agendo est instrumentum diuine ꝟtutis principaliter ipm mouentis. vñ dz Esa. x. Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? vbi manifeste hominez agentem compat instrumento. ergo homo bene agēdo vel male nō meref vel demeref apud deum. Pre. actus humanus hz rōnem meriti vel demeriti inq̄ztum ordinaf ad alterꝝ. sed non omnis actus humanus ordinaf ad deum. g̃ non

omēs actus boni vel mali hūt rōnem meriti vel demeriti apud deum. Sed contra est qđ dr Eccl. vlt. Cuncta q̄ fiūt adducet deus in iudicium siue bonū sit siue malū. sed iudicium importat retributionem respectu cuius meritū vel demeritum dr. ergo omnis actus hois bonus vel malus hz rōnem meriti vel demeriti apud deum. Rñ. dd. q̄ sicut dictum est. actus alicuius hois hz rōnem meriti vel demeriti ꝑ m q̄ ordinat ad alterꝫ. vel rōne eius. vel rōe cōis. vtroq; autem mō actus nostri boni vel mali hūt rōnem meriti vel demeriti apud deum. rōne qdem ipius in q̄tum est vltimus hois finis. est autem debitum vt ad finem vltimū oēs actus referant. vt supꝰ habitum est. vnde qui facit actum malum nō referibilem in deum. non seruat honorem dei qui vltimo fini debet. Ex pte vero totius cōmunitatis vniuersi. q̄ in qualibet cōmunicatione ille qui regit cōmunitatem p̄cipue hz curam boni cōmunis. vñ ad eum ptinet retribuere. p bis que bene vel male fiunt in cōmunitate. Est autez deus gubernator. z rector totius vniuersi. sicut in primo habitum est. z specialiter rationalium creaturarum. Vnde manifestum est q̄ actus humani habent rationem meriti vel demeriti per comparationem ad ipsum. alioquin sequeretur q̄ deus non haberet curam de actibus humanis. Ad primum ergo dicendum q̄ per actum hominis deo secundum se nihil potest accrescere vel decrescere. sed tamen homo quantum in se est aliquid subtrahit deo. vel ei exhibet. cum seruat vel non seruat ordinem quem deus instituit.

Ad secundum dicendum. q̄ homo sic mouetur a deo vt instrumentum. quod tamen non excludit quin moueat seipsum per liberum arbitrium. vt ex supradictis patet. z ideo per suum actum meretur vel demeretur apud deum.

Ad tertium dicendum. q̄ homo non ordinatur ad cōmunitatem politicam secundum se totum z secundum omnia sua. z ideo non oportet q̄ quilibet actus eius sit meritorius vel demeritorius per ordinem ad communitatem politicam. sed totum quod homo est. z quod potest z habet. ordinandum est ad deum. z ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti vel demeriti apud deum quantum est ex ipa ratione actus.

Questio. XXII.

Ost hoc considerandum est de passionibus anime. Et primo in generali. Secundo in speciali. In generali autem quattuor occurrunt circa eas consideranda. Primo quidem de subiecto earum. Secundo de differentia earum. Tertio de comparatione earum ad inuicem. Quarto de malicia z bonitate ipsarum. Circa primum queruntur tria. Primo vtrum aliqua passio sit in anima. Secundo vtrum magis in parte appetitiua q̄z in apprehensiua. Tertio vtrum magis sit in appetitu sensitiuo q̄z intellectiuo. qui dicitur voluntas.

Ad primum sic ꝓceditur

Videtur q̄ nulla passio sit in anima. pati enim est proprium materie. sed anima non est composita ex materia z forma. vt in primo habitum est. ergo nulla passio est in anima. Preterea. Passio est motus. vt dicitur in terno phisicorum. sed anima nouetur. vt probatur in primo de anima. ergo passio non est in anima. Preterea. Passio est via in corruptionem. Nam omnis passio magis facta abiicit a substantia. vt dicitur in libro topicorum. sed anima est incorruptibilis. ergo nulla passio ē in anima. Sed contra est quod Apostolus dicat ad Romanos septimo. Cum essemus in carne passiones peccatorum que per legem erant operabātur in membris nostris. vt fructificarent morti. Nunc autem soluti sumus a lege mortis in qua detinebamur. ita vt seruiamus in nouitate spiritus z non in vetustate littere. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est. Absit. Sed peccatum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam. nisi lex diceret. Non concupisces. Occasione autem accepta. peccatum p mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum. peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum. z inuentum est mihi mandatum quod erat ad vitā hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me z per illud occidit. Itaq; lex quidem sancta z mandatum sanctum z iustum z bonum. Quod ergo bonum est. mihi factū est mors. Absit. Sz peccm̄. z. peccata aūt sunt proprie in anima. ergo z passiones que dicuntur peccatorum sunt in anima. Respondeo dicendum. q̄ pati dicitur tripliciter. Uno modo communiter secundum q̄ omne recipere est pati etiaz si nihil abiciatur a re. sicut si dicatur aerem pati quando illuminatur. hoc autem magis est perfici q̄z pati. Alio modo dicitur proprie pati quando aliquid recipitur cuz alterius abiectione. sed hoc contingit dupliciter. Quandoq; enim abiicitur id quod non est conueniens rei. sicut cum corpus animalis sanatur dicitur pati. quia recipit sanitatem egritudine abiecta. Alio modo quando conuenienti contingit. sicut egrotare dicitur pati. quia recipitur infirmitas sanitate abiecta. z hic est proprissimus modus passionis. nam pati dicitur ex eo q̄ aliquid trahitur ad agentem. quod autem recedit ab eo quod est sibi conueniens. maxime videtur ad aliud trahi. z similiter in primo de generatione dicitur. q̄ quando est ex ignobiliori generatur nobilius. est generatio simpliciter. z corruptio secundum quid. econuerso autem quando ex nobiliori ig nobilius generatur. z his tribus modis contingit esse in anima passionem. nam secundum receptionem tantum dicitur q̄ sentire z intelligere est quoddam pati. passio autem cum abiectione non est nisi secundum transmutationem corporalem. vnde passio proprie dicta non potest competere anime nisi per accidens. inquantum scilicet compositum patitur. sed in hoc est diuersitas. Nam quando huiusmodi transmutatio fit in deterius. magis proprie habet rationem passionis q̄z quando fit in melius. vnde tristicia magis proprie est passio q̄z letitia. Ad primū igitur dicendum. q̄ pati secundum q̄ est cum abiectione z transmutatione proprium est materie. vnde non inuenitur nisi in compositis ex materia z forma. sed pati prout importat receptionem solam. non est necessarium q̄ sit materie. sed potest esse cuiuscunq; existentis in potentia. Anima autem z si non sit composita ex materia z forma. habet tamen aliquid potentialitatis secundum quaz conuenit sibi recipere z pati. secundum q̄ intelligere pati est. vt dicitur in tertio de anima. Ad secundum dicendum. q̄ pati z moueri z si non conueniat anime per se conuenit tamen ei per accidens. vt in primo de anima dicitur. Ad tertium dicendum. q̄ ratio illa procedit de passione que est cum transmutatione ad deterius. z hu

iusmodi patio anime conuenire non'potest nisi per accidens.per se autem conuenit composito quod est corruptibile.

Ad scdm sic procedit̃.

Videtur q̃ passio magis sit in parte anime apprehensiua q̃z in parte appetitiua. Quod enim est primum in quolibet genere.videtur esse maximum illorum que sunt in genere illo.ꝛ causa aliorum.vt dicitur in secundo metaphisice. sed passio prius inuenitur in parte apprehensiua q̃z in parte appetitiua.non enim patitur pars appetitiua nisi passione precedente in parte apprehensiua. ergo passio est magis in parte apprehensiua q̃z in parte appetitiua.

¶ Preterea. quod est magis actiuum videtur esse minus passiuum. actio enim passioni opponitur.sed pars appetitiua est magis actiua q̃z pars apprehensiua. ergo videtur q̃ in parte apprehensiua magis sit passio. ¶ Preterea, Sicut appetitus sensitiuus est virtus in organo corporali.ita ꝛ vis apprehensiua sensitiua. sed passio anime fit proprie loquendo secundum transmutationem corporalem.ergo non magis est passio in parte appetitiua sensitiua q̃z in apprehensiua sensitiua. ¶ Sed contra est quod Augustinus dicit in.ix.de ciuita.dei. q̃ motus animi.quos greci pati.nostri autem sicut Cicero perturbationes.quidam affectiones vel affectus.quidam vero .sicut in greco habetur.expressius passiones vocant.ex quo patet q̃ passiones anime sunt idem quod affectiones.sed affectiones manifeste pertinent ad partem appetitiuam ꝛ non ad apprehensiuam.ergo ꝛ passiones magis sunt in appetitiua q̃z in apprehensiua. ¶ Respondeo. dicendum q̃ sicut iam dictum est. in nomine passionis importatur quod patiens trahatur ad id quod est agentis. Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam q̃z per vim apprehensiuam.nam per vim appetiuam anima habet ordinem ad ipsas res prout in seipis sunt. Unde philosophus dicit in septimo metaphisice. q̃ bonum ꝛ malum que sunt obiecta appetitiue potentie.sunt in ipis rebus.vis autem apprehensiua non trahitur ad rem secundum q̃ in seipa est. sed cognoscit eam secundum intentionem rei quam in se habet vel recipit secundum proprium modum. vnde ꝛ ibidem dicitur.q̃ verum ꝛ falsum que ad cognitionem pertinent non sunt in rebus. sed in mente.vnde patet q̃ ratio passionis magis inuenitur in parte appetitiua q̃z in parte apprehensiua. ¶ Ad primum ergo dicendum. q̃ econuerso se habet in his que pertinent ad perfectionem.ꝛ in his que pertinẽt ad defectum nam in his que ad perfectionem pertinent attenditur intensio per accessum ad vnũ p̃mũ principium.cui q̃z to est aliquid propinquius tanto est magis intensum.sicut intensio lucidi attenditur per accessum ad aliquid summe lucidum.cui quanto aliquid magis appropinquat. tanto est magis lucidum.sed in his que ad defectum pertinent attenditur intensio non per accessum ad aliquod summũ sed per recessum a perfecto. quia in hoc ratio privationis ꝛ defectus consistit.ꝛ ideo quanto minus recedit a primo tanto est minus intensum.ꝛ propter hoc in principio semper inuenitur paruus defectus.qui postea procedendo magis multiplicatur. Passio autem ad defectum pertinet. quia est alicuius secundum q̃ est in potentia.vnde in his que appropinquant primo perfecto scilicet deo.inuenitur parum de ratione potentie ꝛ passionis.in alijs autem consequenter plus.ꝛ sic etiam in priori vi anime scilicet apprehensiua.inuenitur minus de ratione passionis.

¶ Ad secundum dicendum. q̃ vis appetitiua dicitur esse magis actiua quia est magis principium exterioris actus ꝛ hoc habet ex hocip̃o ex quo habet q̃ sit magis passiua.scilicet ex hoc q̃ habet ordinem ad rem prout est in seipsa. per actionem enim exteriorem venimus ad consequendas res. ¶ Ad tertium dicendum. q̃ sicut in primo dictum est.dupliciter organum anime potest transmutari. Uno modo transmutatione spirituali secundum q̃ recipit intentionem rei.ꝛ hoc per se inuenitur in actu apprehensiue virtutis sensitiue.sicut oculus immutatur a visibili.non ita q̃ coloretur.sed ita q̃ recipiat intentionem coloris.Est autem ꝛ alia naturalis transmutatio organi.p̃ ut organum transmutatur quantum ad suam naturalez dispositionem. puta q̃ calefit aut infrigidatur. vel alio modo simili transmutatur.ꝛ huiusmodi transmutatio q̃ accidens se habet ad actum apprehensiue virtutis sensitiue.puta cum oculus fatigatur ex forti intuitu. vel dissolvitur ex vehemencia visibilis.sed ad actum appetitus sensitiui per se ordinatur huiusmodi transmutatio. vnde in diffinitione motuum appetitiue partis materialiter ponitur aliqua naturalis transmutatio organi. sicut dicitur q̃ ira est accensio sanguinis circa cor. vnde patet q̃ ratio passionis magis inuenitur in actu sensitiue appetitiue q̃z in actu sensitiue virtutis apprehensiue.licet vtraq̃z sit act⁹ organi corporalis.

Ad tertium sic p̃ceditur.

Videtur q̃ passio non magis sit in appetitu sensitiuo q̃z in appetitu intellectiuo. Dicit enim Dionysius secundo capitulo de diui.nomi.q̃ Jerotheus ex quadam est doctus diuiniore inspiratione non solum discens.sed etiam patiens diuina.sed passio diuinorum non potest pertinere ad appetitum sensituum. cuius obiectum est bonum sensibile, ergo passio est in appetitu intellectiuo sicut et in appetitu sensitiuo. ¶ Preterea. Quanto actiuum est potentius tanto passio est fortior. sed obiectum appetitus intellectiui quod est bonum vniuersale. est potentius actiuum q̃z obiectum appetitus sensitiui quod est particulare bonum.ergo ratio passionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo q̃z in appetitu sensitiuo. ¶ Preterea. Gaudium ꝛ amor ꝛ passiones quedam esse dicuntur.sed hec inueniuntur in appetitu intellectiuo.ꝛ non solum in sensitiuo.alioquin non attribuerentur in scripturis deo ꝛ angelis.ergo passiones non magis sunt in appetitu sensitiuo q̃z in intellectiuo. ¶ Sed contra ẽ quod dicit Damascenus in secundo libro describens animales passiones. Passio est motus appetitiue virtutis sensibilis in imaginatiõe boni vel mali.Et aliter. Passio est motus irrationalis anime per susceptionem boni vel mali.

¶ Respondeo dicendum sicut iam dictum est. passio proprie inuenitur vbi est transmutatio corporalis.que q̃dem inuenitur in actibus appetitus sensitiui ꝛ non solum spiritualis. sicut est in apprehensione sensitiua. sed etiam naturalis. In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua transmutatio corporalis. quia huiusmodi appetitus non est virtus alicuius organi. Unde patet ratio passionis magis proprie inuenitur in actu appetitus sensitiui q̃z intellectiui. vt etiam patet per diffinitiones Damasceni inductas. ¶ Ad primum ergo dicendum. q̃ passio diuinorum ibi dr affectio ad diuina ꝛ coniunctio ad ipa p̃ amorẽ qd̃ tñ fit sine trãsmutatõe corpali.

Ad.ij.dō.q magnitudo passiōis ñ solū pendz ex vtute agētis. sz etiā ex passibilitate patiētis qz q̄ sunt bñ passilia multū patiunt etiā a quis actis. Lz obiectū appetit⁹ ite⁹ actiui sit magis actiuū q̄z obiectū appetitus sensitī. tñ appetitus sensitiuus ē magis passiu⁹. Ad.ij.dō.q amor z gaudiū z alia hmōi cū attribuunt deo vel angel' aut hoibus ſm appetitū intellectiuū significāt simplicē actū voluntatis cū similitudine affectus absq; passione. Tñ dic Aug⁹. ix. de ci. dei. Sācti angeli z sine ira puniūt. z sine miserie q̄passione subuenūt. z tñ ista q̄z noīa passionū q̄suetudine locutōis hūane etiā in eos vsurpant p̄pter quandā op̄ationis similitudinē. nō p̄pter affectionum infirmitatem.

Questio. XXIII.

Deinde q̄sideranduꝫ est de passionū dīa ad inuicē. Et circa hoc q̄runt q̄tuor. Primo vtr passiones q̄ sunt in q̄cupiscibili sint diuerse ab his q̄ sunt in irascibili. Secdo vtr q̄trarietates passionū irascibil' sint ſm p̄rietatē boni z mali. Tertio vtr sit aliq̄ passio nō bōs q̄trariū. Quarto vtr sint aliq̄ passiones differentes specie in eadem potentia nō contrarie ad inuicem.

Ad primū sic proceditur

Videt' q̄ passiones eedē sint in irascibili z in q̄cupiscibili Dic. n. pbs in. ij. etbi. q passiones aie sunt q̄s sequit gaudiū z tristicia. sz gaudiū z tristicia sunt in q̄cupiscibili. g̃ oēs passiones sunt in q̄cupiscibili. nō g̃ sūt alie in irascibili. z alie in q̄cupiscibili. Pre. Matth. xiij. sup illud. Si le ē regnū celoꝝ ferme to ꝛc. dic glo. Hiero. In rōne possideamus p̄udentiā. in irascibili odiū vitioꝝ. in q̄cupiscibili desiderium virtutum. Sed odium est in q̄cupiscibili. sicut z amor cui contrariat'. vt dz in. ij. topic. g̃ eadem passio est in q̄cupiscibili z irascibili. Pre. passiones z actus differunt spē ſm obiecta. sed passionum irascibilis z q̄cupiscibilis eadem obiecta sunt. s. bonum z malum. g̃ eedem passiones sunt irascibilis z q̄cupiscibilis. Sed contra. diuersaꝝ potentiaꝝ actus sunt specie diuersi. sicut videre z audire. sed irascibilis z q̄cupiscibilis sunt due potentie diuidentes appetitum sensitiuum. vt in primo dictum est. ergo cum passiones sint motus appetitus sensitiui. vt supꝫ dictum est. passiōes que sunt in irascibili erūt alie ſm speciem a passionibus que sunt in concupiscibili. Rñ. dō. q passiones que sunt in irascibili z concupiscibili differunt specie. Cum. n. diuerse potentie habeant diuersa obiecta. vt in primo dictum est. necesse est q passiones diuersaꝝ potentiaꝝ ad diuersa obiecta referant'. vñ multo magis passiones diuersaꝝ potentiaꝝ specie differunt. Maioꝝ. n. differentia obiecti requirit' ad diuersificādum speciem potentiarum q̄z ad diuersificandum speciē passionum vel actuum. Sicut. n. in naturalibus diuersitas generis q̄sequit' diuersitatē potentie materie. diuersitas autem speciei diuersitatem forme in eadem materia ita in actibus anime actus ad diuersas potētias p̄tinentes sunt nō solū specie. sed etiam genere diuersi. actus aūt vel passiones respicientes diuersa obiecta spālia q̄prehensa sub vno cōi obiecto vnius potētie. differūt sicut spēs illi⁹ generis. ad cognoscēdum g̃ q̄ passiones sunt in irascibili z q̄ in q̄cupiscabili oportet assumere obiectū vtriusq; potentie. dictū est aūt in primo q̄ obiectū potētie q̄cupiscibilis est bonū vl malū. sensibile simplr acceptū qđ ē delectabile vel dolorosum. sz qz necesse ē q̄ interdū aīa difficultatē vel pugnā patiat' in adipiscēdo aliq̄d hmōi bonū vel fugiēdo aliq̄d hmōi malū. in q̄z tū hoc est q̄dāmō eleuarū supꝫ facilem ptātē aīalis. ideo ipm bonū vel malū sz q̄ hz rōnem ardui vel difficil' est obiectū irascibil'. Quecunq; g̃ passiones respiciūt absolute bonū vel malū pertinēt ad q̄cupiscibilē. vt gaudiū. tristicia. amor. odiū z silia. Quecūq; vo passiones respiciūt bonū vel malū sub rōe ardui. put ē aliq̄d adipiscibile vel fugibile cū aliq̄ difficultate ptinēt ad irascibilē. vt audacia. z timor. spes z hmōi. Ad.i.g̃ dō. q sicut in primo dictū est. ad hoc vis irascibilis data est aīalibus vt tollant' impedimēta q̄bus concupiscibil' in suū obiectum tendere p̄hiberet'. vel p̄pf difficultatem boni adipiscendi. vel p̄pter difficultatē mali superandi. z ideo passiones irascibilis omnes terminantur ad passiones q̄cupiscibil'. z ſm hoc etiam passiones q̄ sunt in irascibili q̄sequit' gaudium z tristicia q̄ sunt in q̄cupiscibili. Ad.ij.dō. q odium, vitioꝝ attribuit Hiero. irascibili. non p̄pter rōnem odij q̄ que p̄ competit concupiscibili. sed p̄pter impugnationem que ptinet ad irascibilē Ad.iij.dō. q bonū in q̄z tū ē delectabile mouet q̄cupiscibilē. sz si bonū habeat quādā difficultatē ad adipiscendū. ex hoc ipo hz aliq̄d repugnās q̄cupiscibili. z iō necessarius fuit eē alia potētia q̄ in id tēderet. z rō ē eadē de mal'. z hec potētia ē irascibil'. vñ ex ñti species q̄cupiscibilis z irascibilis specie differunt.

Ad scm sic proceditur.

Videt' q̄ p̄rietas passionū irascibil' nō sit nisi ſm q̄trarietatē boni z mali. Passiones. n. irascibil' ordinant' ad passiones q̄cupiscibilis vt dictū est. sed passiones q̄cupiscibil' nō contrariant' nisi ſm q̄trarietatē boni z mali. sic amor z odium. gaudium z tristicia. ergo nec passiones rascibilis Pre. passiones differūt ſm obiecta. sicut z motus ſm terminos. sed contrarietas nō est in motibus nisi ſm contrarietatem terminoꝝ. vt pz in. v. pbi. ergo neq; in passionibus est contrarietas passionum nisi ſm contrarietatez obiectoꝝ. obiectum autem appetitus est bonum vel malum. ergo nulla potentia appentiua potest eē contrarietas passionum nisi ſm contrarietatem boni z mali. Pre. omnis passio anime attendit' ſm accessum z recessum. vt Auicen. dicit in. vi. de naturalibus. sed accessus causat' ex rōe boni. recessus autem ex rōne mali. quia sicut bonum est quod oīa appetunt. vt dz in. i. etbi. ita malum est quod omnia fugiunt. ergo contrarietas in passionibus aīe nō potest eē nisi ſm bonum z malum. Sed contra. timor z audacia sunt contraria. vt pz in. iij. etbi. sed timor z audacia non differunt ſm bonum z malum. quia vtrunq; est respectu aliquoꝝ maloꝝ. ergo non omnis contrarietas passionum irascibilis est ſm contrarietatem boni z mali. Rñ. dō. q passio quidem motus est. vt dz in. iij. pbi. Vnde oportet contrarietatem passionum accipere ſm cōtrarietatem motuum vel mutationum. Est autem duplex contrarietas in mutationibus z motibus. vt dz i. vi. pbi. Vna quidem ſm accessum z recessum ab eodem termino. que quidem contrarietas est p̄prie mutationum id est. generationis que est mutatio ad eē. z corruptionis que est mutatio ab eē. Alia autem ſm contrarietatem terminoꝝ qui p̄prie est contrarietas motuum. sicut de albario que est motus a nigro in album opponitur denigrationi que est motus ab albo in nigrum. Sic igitur in passionibus anime duplex contrarietas inuenitur. Vna q̄dem ſm contrarietatem obiectoꝝ. s. boni z mali.

Alia ẽ fm accessum ⁊ recessum ab eodẽ termino. In passionibꝫ quidẽ ꝯcupiscibilꝭ inuenit prima ẽrietas tm̃ q̃.s.ẽ fm obiecta. In passionibꝫ aũt irascibilꝭ inuenit vtraqꝫ.cuius ratiõ est.qꝛ obiectũ ꝯcupiscibilꝭ. vt supꝛ dictũ est. ẽ bonũ vel malũ sensibile absolute. Bonũ aũt incꝫtum bonũ nõ potest eẽ terminus vt a q̃.sz solũ vt ad quem.qꝛ nihil refugit bonum incꝫtum bonum.sz oĩa appetũt ipm. Silr nihil appetit malum incꝫtum hmõi.sed omnia fugiunt ipm.⁊ ꝓpter hoc malum non hz rõnem termini ad quem.sed solum termini a quo. Sic igit omnis passio concupiscibilis respectu boni est vt in ipm.sicut amoꝛ.desiderium.⁊ gaudium. Omnis vꝛo passio respectu mali est vt ab ipa.sicut odium.fuga.seu aboĩatio ⁊ tristicia. Cũ in passionibꝫ cõcupiscibilis non põt eẽ ẽrietas fm accessum ⁊ recessum ab eodem obiecto.sed obiectum irascibilis est sensibile bonum vel malum.nõ quidem absolute sed sub rõe difficultatis vel arduitatis.vt supꝛ dictum est. Bonum autẽ arduum sine difficile hz rõnem vt in ipm tendat incꝫtum ẽ bonum.quod ptinet ad passionem spei.⁊ vt ab ipo recedat incꝫtum est arduum ⁊ difficile.quod ptinet ad passionem desperationis. Silr malum arduum hz rõnem vt vitet incꝫtum est malum.⁊ hoc ptinet ad passionem timoꝛis.hz etiã rõnem vt in ipm tendat.sicut in quoddaz arduum.p quod.s.aliquid euadit subiectionem mali.⁊ sic tendit in ipm audacia. Inuenit ergo in passionibus irascibilis contrarietas fm ẽrietatem boni vel mali.sicut inter spem ⁊ timoꝛem. Et iterum fm accessum ⁊ recessum ab eodem termino.sicut inter audaciã ⁊ timoꝛem. Et per hoc pz responsio ad obiecta.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videt q̃ omnis passio aĩe habeat aliquid ẽriũ. Omis.n. passio aĩe vel est in irascibili vel in concupiscibili.sicut supꝛ dictũ ẽ.sed vtrqꝫ passiones hũt ẽrietatem suo mõ.q̃ ois passio aĩe hz ẽriũ. Dre.ois passio aĩe hz bonũ vel malũ ꝓ obiecto. q̃ sunt obiecta vl̃r appetitiue ptis.sz passioni cuius obiectũ est bonũ opponit passio c̃ obiectũ ẽ malum.ergo omnis passio hz contrarium. Dre.omis passio aĩe est fm accessum vel fm recessum.vt dictum est.sed cuilibet accessui contrariat recessus ⁊ econuerso.ergo omnis passio anime hz contrarium. Sed contra.ira est q̃dam passio aĩe.sed nulla passio ẽria ponit ire.vt pz i.iij. etbi.q̃ nõ omnis passio hz contrarium. Rñ.dd.q̃ singulare est in passione ire q̃ nõ põt habere ẽriũ. neqꝫ fm accessum.neqꝫ etiã fm recessum.neqꝫ fm ẽrietatem boni vel mali. Causat.n.ira ex malo difficili iam iniacente. ad c̃ pñtiam necesse est q̃ aut appetitus succumbat.⁊ sic nõ exit terminos tristicie que est passio cõcupiscibilis.aut hz motum ad inuadẽdum malum lesiuum.quod ptinet ad iram.motum autem ad fugiendum habere nõ põt.qꝛ iã malum ponit pñs vel ꝓteritũ.⁊ sic motui ire nõ ẽriat aliq̃ passio fm ẽrietatem accessus vel recessus. Silr nec fm ẽrietatem boni ⁊ mali.qꝛ malo iam iniacenti opponitur bonum iã adeptum qõ iam nõ põt habere rõnem arduui vel difficilis.nec post adeptõez boni remanet alĩ motus.nisi quietatio appetitus in bono adepto.q̃ ptinet ad gaudiũ qõ ẽ passio ꝯcupiscibilꝭ. Cũ mor̃ ire nõ põt hẽ aliquẽ motũ aĩe ẽriũ. sz solũmõ opponit ei cessatio a motu.sicut philosophus dicit in sua rhetorica q̃ mitescere opponitur ei quod est irasci.quod non est oppositum contrarie.sed negatiue vel priuatiue. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Ad quartum sic procedit.

Videt q̃ nõ possint in aliq̃ potẽtia eẽ passiões spẽ differẽtes ⁊ nõ ẽrie ad inuicẽ.passiones.n.aĩe differũt fm obiecta.obiecta ãt passionũ aĩe sunt bonũ ⁊ malũ. fm q̃ꝫ vẽiaz passiones hñt ẽrietatẽ.q̃ nulle passiones eiusdẽ potentie nõ hñtes ẽrietatẽ ad inuicẽ differũt spẽ. Dre.dña spẽi ẽ dña fm formã.sz oĩs dña fm formã ẽ fm aliquã ẽrietatẽ.vt dꝛ in.x.metaphi.q̃ passiones eiusdẽ potẽtie q̃ nõ sunt ẽrie ñ differũt spẽ. Dre.cũ ois passio aĩe ꝓsistat in accessu vel recessu ad bonũ vel ad malum.necesse videt̃ q̃ oĩs dña passionũ aĩe sit vel fm dñaz boni vel mali.vl̃ fm dñaz accessus vel recessus.vel fm maiorẽ vel minorẽ accessum vel recessum.sz prime due dñe inducũt ẽrietatẽ ĩ passionibꝫ aĩe vt dictũ ẽ.tertia ãt dña ñ diuersificat spẽz qꝛ sic eẽnt infinite spẽs passionũ aĩe.q̃ nõ põt eẽ q̃ passiones eiusdẽ potẽtie aĩe differũt spẽ.⁊ nõ sint contrarie. Sz cõtra.amoꝛ ⁊ gaudiũ differũt spẽ ⁊ sunt in ꝯcupiscibili.nec tñ contrariant̃ ad inuicẽ quin potius vnũ ẽ cã alterius.q̃ sunt aliq̃ passiones eiusdẽ potẽtie q̃ ñ differunt spẽ.nec sunt contrarie. Rñ.dd.q̃ passiones differũt ꝑz actiua q̃ sunt obiecta passionũ aĩe. Differẽtia ãt actiuoꝝ põt attẽdi dupl̃r. Uno mõ fm spẽz vel naturã ipoꝝ actiuoꝝ.sic ignis differt ab aq̃. Alio mõ fm diuersam ꝛationẽ actiuã. diuersitas ãt actui vel motiui cꝫtũ ad ꝛationẽ mouẽdi põt accipi in passionibꝫ aĩe fm similitudinẽ agẽtium naturaliũ. Dẽ.n. mouẽs trahit q̃dãmõ ad se pariẽs. vel a se repellit. Trahendo q̃dẽ ad se tria facit in ipo. Nã primo q̃dẽ dat ei inclinatõez vel aptitudinẽ vt in ipm tẽdat sic cũ corpus leue qõ ẽ sursum dat leuitatẽ corpi generato ꝑ quã hz inclinatõez vel aptitudinẽ ad hoc q̃ sit sursuz Scõo si corp̃ generatũ ẽ extra locũ ꝓpriũ dat ei moueri ad locũ. Tertio dat ei q̃escere in locũ cũ puenerit.qꝛ ex ea dẽ cã aliq̃d q̃escit in loco p quã mouebat̃ ad locũ.⁊ silr intelligẽdũ ẽ de cã repulsionis. In motibꝫ ãt appetitiue ptis bonũ hz q̃i ꝛationẽ attractiuã. malũ aũt ꝛationẽ repulsiuã. Bonũ ergo primo mõ in potentia appetitiua cãt quãdã inclinationem seu aptitudinem seu connaturalitatem ad bonum quod ptinet ad passionem amoꝛis. cui ꝓtrarium rider odium ex pte mali. Secõo si bonum sit nondum habitum dat ei motum ad assequẽdum bonũ amatum.⁊ hoc ptinet ad passionem desiderij vel concupiscentie.⁊ ex opposito ex pte mali est fuga vel abominatio. Tertio cum adeptum fuerit bonum dat appetitui quietationem quandam in ipo bono adepto.⁊ hoc ptinet ad delectationem vel gaudium.cui opponit ex pte mali dolor vel tristicia. In passionibus autem irascibilis ꝓsupponitur quidem aptitudo vel inclinatio ad prosequendum bonum vel fugiendum malum ex concupiscibili que absolute respicit bonum vel malum.⁊ respectu boni nondum adepti est spes ⁊ desperatio.respectu autem mali nondum iniacentis est timoꝛ ⁊ audacia. respectu autem boni adepti non est aliqua passio in irascibili.quia iam non habet rationem ardui.vt supꝛa dictum est.sed ex malo iam iniacenti sequitur passio ire. Sic igitur patet q̃ in concupiscibili sunt tres coniugationes passionum. s.amoꝛ. ⁊ odium. desiderium ⁊ fuga.gaudium ⁊ tristicia. Similiter in irascibili sunt tres.scilicet spes ⁊ desperatio. timoꝛ ⁊ audacia ⁊ ira cui nulla passio opponitur. Sunt ergo omnes passiones specie differentes vndecim.sex quidem in concupiscibili.⁊ quinq̃ in irascibili.sub quibus omnes aĩe passiones ꝓtinent. Et ꝑ hoc pz rñsio ad obiecta.

Questio

Questio. XXIIII.

Deinde ꝓsiderandū est de bono ⁊ malo circa passiones aīe. Et circa hoc ꝗrunt ꝗtruor. Primo vt bonū ⁊ malū morale possit in passiōibus aīe inuenire. Scdo vt ois passio aīe sit mala moraliter. Tertio vt ois passio addat vel diminuat ad bonitatem vel maliciam actus. Quarto vt aliq passio sit bona vel mala ex sua spē.

Ad primū sic proceditur

Videt ꝙ nulla passio aīe sit bona vel mala moralit. Bonū.n. ⁊ malū morale est ꝓpriū hois. mores.n. ꝓprie dicunt hūani. vt Ambro. dic sup Lu. ꝙ passiones nō sunt ꝓprie bona. ꝙ sunt etiā aliis aīalibus cōes. ergo nulla passio aīe est bona vel mala moraliter. Pre. bonū vel malū hois est fm rōnem eē. vel ꝑter rōnem eē. vt Diony. dicit iiij. c. de di. no. ꝙ passiones aīe nō sunt in rōe sed in appetitu sensitiuo. vt sup dictum est. ergo nō ptinet ad bonum vel malum hois quod est bonum morale. Pre. pbs dicit in. ij. ethi. ꝙ passionibus neq laudamur neq vituperamur. sed fm bona ⁊ mala moralia laudamur vel vituperamur. ergo passiones nō sunt bone vel male moraliter.

Sed contra est quod Aug⁹. dicit in. xiiij. de ci. dei. de passionibus aīe loquēs. Mala sunt ista si malus est amor. bona si bonus. Rn. dd. ꝙ passiones aīe dupl̄r pñt ꝓsiderari. vno mō fm se. alio mō fm ꝙ subiacent impio rōnis ⁊ voluntatis. Si igitur fm se cōsiderent. put. ſ. sunt motus quidam irrationalis appetitus. sic non est in eis bonū vel malū morale qđ dependet a rōe. vt sup dictū est. Si aūt ꝓsiderent fm ꝙ subiacēt impio rōis ⁊ voluntatis sic est in eis bonū vel malū morale. ꝓpinquior.n. ē appetitus sensitiuus ipi rōi ⁊ voluntati q̄z membra exteriora. q̄ tñ motus ⁊ actus. sunt boni vel mali moralit fm ꝙ sunt voluntarij. vñ multo magis ⁊ ipe passiones fm ꝙ sunt voluntarie pñt dici bone vel male moraliter. Dicunt aūt voluntarie vel ex eo ꝙ a voluntate imperant. vel ex eo ꝙ a voluntate nō ꝓhibent. Ad. i. ergo dd. ꝙ iste passiōes fm se ꝓsiderate sunt cōes hoibus ⁊ aīalibus aliis. sed fm ꝙ a rōe imperant sunt ꝓprie hoibus. Ad. ij. dd. ꝙ etiā inferiores vires appetitiue dicunt rōnales fm ꝙ ptcipāt aliq̄liter rōnem. vt dr in. i. ethi. Ad. iij. dd. ꝙ pbs dicit ꝙ nō laudamur aut vituperamur fm passiones absolute ꝓsideratas. ſ nō removet quin possint fieri laudabiles vel vituperabiles fm ꝙ a rōe ordinant. Cū subdit. Non.n. laudat aut vituperat qui timet aut irascit. sed qui aliqualiter i. fm rōnem vel ꝑter rōnem.

Ad scdm sic proceditur.

Videt ꝙ oēs passiones aīe sint male moralit. Dic.n. Aug⁹t. ix. de ci. dei. ꝙ passiones aīe q̄dā vocāt morbos vel perturbatōes aīe. ſ ois morbo vel perturbatio aīe ē aliq̄d malū morale. ergo ois passio aīe moraliter mala ē. Pre. Damas. dic ꝙ operatio q̄dē q̄ fm naturā motus ē. passio vo q̄ ꝑter naturā. ſ qđ ē ꝑter naturā in motibo aīe hr rōnem pcti ⁊ mali moral. vñ ipe alibi dic ꝙ dyabol⁹ xp̄us est ex eo qđ ē fm naturā in id qđ ē ꝑter naturā. gā hmōi passiones sunt male moralit. Pre. oē qđ inducit ad pctm̄ hr rōnē mali. ſ hmōi passiones inducunt ad pctm̄. vñ Ro. vij. dicunt passiones pctōr. gā videt ꝙ sint male morali ter. Sz ē qđ Aug⁹. dic in. xiiij. de tri. ꝙ rectus amor ois istas affectōes rectas hr. meruit. n. peccare. cupiūt p

seuerare. dolēt in pctis. gaudēt in opib bonis. Rn. dd. ꝙ circa hāc qōnē diuersa fuit snīa stoicor⁹ ⁊ ꝓipatetcor⁹. Nā stoici dixerūt oēs passiones eē malas. ꝓipatetici vo dixerūt passiōes moderatas eē bonas. q̄ qdē dīa ſ magna videt fm vocē. tñ fm rē vel nulla ē vel pua si qs vtrorūq̄ intētōes ꝓsideret. Stoici. n. ñ discernebāt inf sensum ⁊ intellectū. ⁊ ꝓ ꝙñs nec inf intellectū appetitiuū ⁊ sensitiuū. vñ nec discernebāt passiōes aīe a motibo volūtat̄, fm hoc ꝙ passiones aīe sunt in appetitu sensitīo. simplices āt motus volūtat̄, sunt in intellectīo. ſ oēz rōnabilē motū appetitiue ꝓprie vocabāt volūtatē. passiōes āt dicebāt motū ꝓgrediētē extra limites rōis. Et īō cor snīaz sequēs Tull⁹ in. iij. li. d tusculanis qōnib. oēs passiones vocat aīe morbos. ex q̄ argumēt̄ ꝙ q̄ morboli sunt sani ñ sunt. ⁊ q̄ sani nō sunt insipientes sunt. vñ ⁊ insipientes īsanos dicimus. Peripatetici vo oēs mor⁹ appetit⁹ sensitiui passiōes vocāt vñ eas bonos estimāt cū sunt a rōe moderate. malas aūt cū sint ꝑter moderatōez rōis. ex q̄ pz ꝙ Tulli⁹ in eodē li. ꝓipateticor⁹ snīaz q̄ approbabāt mediocritatē passionū i cōuenienter ip̄robat. dicēs ꝙ oē malū etiā mediocre vitandū ē. nā sic cor⁹ etiā mediocrit egr sanū nō ē. sic ista mediocritas morbor⁹ vl̄ passionū aīe sana nō ē. Nō.n. passiones dicunt morbi vl̄ ꝑturbatōes aīe. nisi cū carēt moderatōe rōis. Tū pz rōnio ad. i. Ad. ij. dd. ꝙ in oī passiōe aīe addit aliq̄d vl̄ diminuit a naturali motu cordis inq̄tū cor intēsi⁹ vel remissi⁹ mouet. fm systolē aut dyastolē. ⁊ fm hoc bz passionis rōnē. tñ nō oportet ꝙ passio sp̄ declinet ab ordine naturali rōnis. Ad. iij. dd. ꝙ passiones aīe inq̄tū sunt ꝑter ordinē rōis inclināt ad pctm̄. inq̄tuz aūt sunt ordinate a rōe ꝓtinēt ad virtutem.

Ad tertium sic proceditur

Videt ꝙ passio q̄cunq̄ sp̄ diminuat de bonitate actus moralis. Omne.n. quod impedit iudicium rationis ex q̄ dependet bonitas actus moralis diminuit per consequens bonitatem actus moralis. sed omnis passio impedit iudicium rōnis. Dicit.n. Salustius in cathelinario. Omnes homines qui de rebus dubijs consultant ab odio. ira ⁊ amicitia atq̄ misericordia vacuos esse decet. ergo omnis passio diminuit bonitatem moralis actus. Pre. actus hominis quantum est de deo similior tantum est melior. vnde dicit apostolus Eph. v. Estote imitatores dei sicut filij charissimi. sed deus ⁊ sancti angeli puniunt sine ira. sine miserie compassione subueniunt. vt Augustī. dicit in. ix. de ciui. dei. ergo est melius huiusmodi opera agere sine passione anime q̄z cum passione. Pre. sicut malum morale attenditur per ordinem ad rationem. ita ⁊ bonum morale sed malum morale diminuitur per passionem. minus enim peccat qui peccat ex passione q̄z qui peccat ex industria. ergo minus bonum operatur qui operatur sine passione q̄z qui operatur cum passione. Sed contra est quod Augustī. dicit. ix. de ciui dei. ꝙ passio misericordie rationi deseruit quādo ita p̄tigit misericordia vt iusticia conseruetur. siue cum indigenti tribuitur. siue cum ignoscitur penitenti. sed nihil quod deseruit rationi diminuit bonum morale. ergo passio anime non diminuit bonum moris. Rn. dicendum ꝙ stoici sicut ponebant omnem passionem anime esse malam. ita ponebant consequenter omnem passionem anime diminuere actus bonitatem. omne.n. bonum ex ꝑmixtione mali vl̄ totaliter tollit. vl̄ fit min⁹ bonū. ⁊ hoc qdē verē ē si dicam⁹ passionē aīe solū inordinatos mor⁹ sensitiui appetit⁹ qui sunt per

turbationes siue egritudines. sed si passiones simpliciter nominemus oēs motꝰ appetitꝰ sensitiui. sic ad pfectōez būani boni ptinet q etiam ipe passiones sint moderate p rōnez cum. n. bonū hois ꝯsistat in rōe sic in radice. tāto istud bonū erit pfectius qnto ad plura q̄ hoī queniūt extenuari pōt vsq̄ nullus dubitat quin ad pfectōez moral' hoī ptineat q actus exterioꝝ mēbroꝝ p rōis regulā dirigant'. vsq̄ cū appetitus sensitiuus possit obedire rōi. vt supꝰ dictū ē. ad pfectionē moral' siue būani boni ptinet q etiā ipe passiōes aie sint regulate p rōnē. Sic igit melius ē q hō velit bonū et faciat exteriori actu. ita etiā ad pfectionē boni moralis ptinet q hō ad bonū moueat'. nō solū ꝛm voluntatē sz etiā ꝛm appetitū sensitiuū. ꝛm illd qđ in ps. dr. Cor meū et caro mea exultauerūt in deū viuū. vt cor accipiam' p appetitu intellectiuo. carnē aūt p appetitu sensitiuo.

Ad. 1. ergo dđ. q passiones aie dupl'r se pōt hre ad iudicium rōis. Uno mō antecedenter. et sic cū obnubilēt iudiciū rōis ex q̄ dependet bonitas moralis actus. diminuūt actꝰ bonitatē. laudabilius. n. ē q ex iudicio rōis aliquis faciat opus charitatis q̄z ex sola passione misericordie. Alio mō se hūt ꝯsequenter. et hoc dupl'r. Uno mō p modū redūdātie. qz s. cū superior ps aie intēse mouet' in aliqd. sequit' motū et inferiorē ps inferior. et sic passio exns ꝯsequenter in appetitu sensitiuo est signū intēsionis volūtatis. et sic indicat bonitatem moralē maiorē. Alio mō p modū electōis. qñ. s. bō ex iudicio rōis eligit affici aliq̄ passione vt promptius opet' cooperātē appetitu sensitiuo. et sic passio aie addit ad bonitatē actionis. Ad. ij. dđ. q in deo et in angel' nō est appetitus sensitiuus neq̄ etiā mēbra corpea. et ideo bonū in eis nō attendit' ꝛm ordinationē passionū aut corporeoꝝ actuū sic in nobis. Ad. iij. dđ. q passio tendēs in malū p̄cedens iudiciū rōis diminuit pcm̄. sed ꝯsequens aliq̄ p̄dictoꝝ modoꝝ auget ipm vel signat augmentū eius.

Ad quartum sic procedit'.

Uidet' q nulla passio aie ꝛm spēm suā sit bona vel mala moraliter. Bonū. n. et malū morale attēdit' ꝛm rōnez. sed passiones sunt in appetitu sensitiuo. et ita id qđ ē ꝛm rōnez accidit eis. cū ergo nihil ē qđ p accidēs ptineat ad speciez rei. videt' q nulla passio ꝛm suā spēz sit bona vel mala.

Pre. actus et passiones hūt spēm ex obiecto. si ergo aliq̄ passio ꝛm aliquā suā spēz eēt bona vel mala. oporteret q passiones quaz obiectum est bonum. bone essent ꝛm suam speciem. vt amor. desiderium et gaudium. et passiones q̄z obiectū est malum essent male ꝛm suā spēz. vt odiū. timor. et tristicia. sz hoc pz esse falsum. non ergo aliq̄ passio ē bona vel mala ex sua spē.

Pre. nulla spēs passionū est q̄ nō inueniat' in aliis aīalibus. sz bonū morale nō inuenit' nisi in hoīe. ergo nulla passio aie bona ē vel mala ex sua spē.

Sed cōtra est qđ Aug⁹. dicit. ix. de ci. dei. q misericordia ptinet ad vtutē. Obs etiā dic' in. vij. ethi. q verecūdia ē passio laudabil'. ergo aliq̄ passiones sunt bone vl male ꝛm suā spēz.

Rñ. dđ. q sic de actib dictū ē. ita et de passionib dđ. videt'. q. s. spēs act⁹ vel passionis dupl'r ꝯsiderari pōt. Uno mō ꝛm q ē in genere nature. et sic bonū vel malū morale nō ptinet ad spēz act⁹ vel passiōis. Alio mō ꝛm q ptinet ad genus moris. put. s. ptcipāt aliq̄d de volūtario et iudicio rōis. et hoc mō bonū et malus morale pōt ptinere ad spēz passionis. ꝛm q accipiunt' vt obiectū passionis. qñ. s. importāt aliq̄d de se queniēs rōi vel dissonū a rōe. sic pz de verecūdia q̄ est tiōr turpis. et de invidia q̄ est tristicia de bono alterius. sic. n. ptinet ad spēz exterioris actus.

Ad. i. ergo dđ. q rō illa p̄cedit de passionib ꝛm q ptinent ad spēz nature. put. s. appetitus sensitiuus in se ꝯsiderat'. ꝛm vo q appetitus sensitiuus obedit rōni iā bonū et malū rōis nō est ex passionib eius p accns sed p se.

Ad. ij. dđ. q passiones q̄ in bonū tendūt si sit verū bonū, sunt bone. et silr q̄ a vo malo recedūt. econuerso vero passiones q̄ sunt p recessum a bono et p accessum ad malū sunt male.

Ad. iij. dđ. q in brutis aīalib appetitus sensitiuus nō obedit rōi. et tñ inq̄tum dicit' q̄dā estimatiua naturali q̄ subiicit rōi supioꝝ. s. diuīe est i eis q̄dā silitudo moral' boni q̄tū ad aie passiones.

Quō. XXV.

Deinde ꝯsiderādum est de ordine passionum ad inuicem. Et circa hoc q̄runt' q̄tuor. Primo de ordine passionū irascibil' ad passiones ꝯcupiscibil'. Scdo de ordīe passionū ꝯcupiscibil' ad inuicem. Tertio de ordine passionuz irascibilis ad inuicem. Quarto de quattuoꝝ principalib passionibus.

Ad primū sic proceditur

Uidet' q passiones irascibil' sint priores passionib ꝯcupiscibil'. Ordo. n. passionū est ꝛm ordinem obiectoꝝ. sed obiectum irascibil' est bonum arduū. q̄ videt' esse supremum inter alia bona. ergo passiones irascibil' vident' p̄ se passionib ꝯcupiscibil'.

Pre. mouens est prior moto. sz irascibilis compat' ad ꝯcupiscibilem sic mouens ad motum. ad hoc. n. q̄t' aīalib vt tollant' impedimenta quib concupiscibilis p̄hibet' frui suo obiecto. vt supꝰ dictū est. Remouens aūt p̄hibens hz rōnem mouentis. vt dr̄. s. viij phi. ergo passiones irascibilis sunt priores passionib cōcupiscibilis.

Pre. gaudium et tristicia sunt passiones concupiscibilis. sed gaudium et tristicia consequuntur ad passiones irascibilis. Dicit. n. phūs in. viij. ethi. q punitio quietat imperium ire delectationem loco tristicie faciens. ergo passiones concupiscibilis sunt posteriores passionibus irascibilis.

Sed contra. passiones concupiscibilis respiciunt bonum absolutum. passiones irascibilis respiciunt bonum contractum. s. arduum. cum igitur bonum simpliciter sit prius q̄z bonum contractum. videtur q passiones concupiscibilis ad plura se habent q̄z passiones irascibilis.

Rñ. dicendum q passiones concupiscibilis ad plura se habent q̄z passiones irascibilis. Nā in passionibus concupiscibilis inuenitur aliquid pertinens ad motum. sicut desiderium. et aliquid pertinens ad quietem. sicut gaudium et tristicia. sed in passionibus irascibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem. sed solum pertinens ad motum. cuius ratio ē. quia id in quo iam quiescitur non habet rationem difficilis seu ardui. quod est obiectum irascibilis. quies autem cum sit finis motus est prior in intentione. sed posterior in executione. Si ergo comparentur passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis que significant quietem in bono. manifestе passiones irascibilis precedunt ordine executionis huiusmodi passiones concupiscibilis. sicut spes p̄cedit gaudium. vnde causat ipsum. ꝛm illud Apostoli Roma. xij. Spe gaudentes. Sed passio concupiscibilis importans quietem in malo scilicet tristicia. media est inter duas passiones irascibilis. sequitur enim timorem. cum enim occurrerit malum quod timebatur causatur tristicia. precedit autem motum ire. quia cū ex tristicia p̄cedēte aliqs insurgit in vindictā. hoc ptinet ad motuz ire. Et q̄z rependere

vicē mal' comp̄hendit' vt bonū. cū iratus hoc ꝓsecut⁹ fuerit gaudet. ⁊ sic manifestū ē ꝙ oīs passio irascibil' termiatur ad passionē ꝯcupiscibil' ꝓpinentē ad q̄etē. ſ. vel ad gaudiū. vel ad tristiciā. ſz si ꝯpenk passiones irascibil' ad passiones ꝯcupiscibil' q̄ importāt motū. sic manifeste passiōes ꝯcupiscibil' sunt ꝓriores. eo ꝙ passiones irascibil' addunt sup̄ passiones ꝯcupiscibil'. sic̄ ⁊ oēm irascibilē addit sup̄ obiectū concupiscibil' arduitatē siue difficultatē. spes. n. sup̄ desideriū addit quendā conatū ⁊ quandā eleuatōnez ad ꝓsequēdū bonū arduū. ⁊ si'r tīor addit sup̄ fugā seu aboīatōez quandā de p̄ssionē aī ꝓpter difficultatem mali. Sic ergo passiones irascibil' medie sunt inter passiones concupiscibil' q̄ important motū in bonū vel in malum. ⁊ inter passiones concupiscibil' q̄ importāt quietē in bono vel malo. Et sic ꝑz ꝙ passiones irascibil' ⁊ principiū hꝫ a passionibꝫ concupiscibil'. ⁊ in passionibꝫ concupiscibil' terminant'. Ad. i. ergo dō. ꝙ tō illa ꝓcederet si de rōe obiecti cōcupiscibilis esset aliquid oppositū arduo. sic̄ de rōne obiecti irascibil' ē ꝙ sit arduū. ſz qz obiectū concupiscibil' est bonū absolute. ꝓrius naturaliter ē q̄ꝫ obiectū irascibil' sic̄ cōe ꝓrio. Ad. ij. dō. ꝙ remouēs ꝓhibens nō est moues p se. ſz p accīs. nūc aūt loquimur de ordine passionū p se. Et ꝓterea irascibil' remouet ꝓhibens quietē concupiscibil' in suo obiecto. vñ ex hoc nō sequit' nisi ꝙ passiones irascibilis ꝓcedūt passiones concupiscibilis ad quietē pertinētes de quibus etiā tertia rō ꝓcedit.

Ad scdm sic ꝓceditur.

Videt' ꝙ amor nō sit prima passionum cōcupiscibil'. Quia em̄ concupiscibilis a ꝯcupia denoīat'. q̄ ē eadem passio cuz desiderio. sed denoīatio fit a potiori. vt dr in. ij. de aīa. ergo ꝯcupia ē potior amore. Pre amor vnionē quādam importat. est. n. vis vnitiua ⁊ concretiua. vt Diony. dic̄. iij. c. de di. no. ſz ꝯcupia vel desiderū ē motus ad vnionē rei cōcupite vel desiderate. q̄ꝫ ꝯcupia ē prior amore. Pre. cā ē prior effectu. ſz delectatio est q̄ſz cā amoris. qdam. n. ꝓp delectationē amāt. vt dr in. vij. ethi. ergo delectatio ē prior amore. nō ergo prima inter passiones concupiscibilis ē amor. Sz ꝰ est qđ Aug. dic̄ in. xiij. de ci. dei. ꝙ oēs passiones ex amore causant'. amor. n. inbiās bñe qđ amat' cupiditas ē. id aūt bñs. eoq̄ fruēs letitia ē. amor ergo ē prima passionū concupiscibilis. Rñ. dō. ꝙ obiecta concupiscibilis sunt bonū ⁊ malū. naturaliter aūt ē prius bonū malo eo ꝙ malū ē priuatio boni. vñ ⁊ oēs passiones q̄rum obiectū ē bonū natura liter sunt priores passionibus quaꝝ obiectū est malū. vna q̄q̄ꝫ. ſ. sua passione opposita. qz em̄ bonū q̄rit ideo refugit' opositū malū. bonū aūt hꝫ rōnem finis. qui qdem ē prior in intentōe. ſz ē posterior i exe cutione. Pōt ergo ordo passionū concupiscibil' attendi vel ꝼm intentionē. vel ꝼm consecutōez. ꝼm qdem consecutionem illud ē prius qđ primo fit in eo qđ tēdit ad finē. manifestū est aūt ꝙ oē qđ tēdit ad finē aliquē. primo q̄dē hꝫ aptitudinē seu ꝓportionē ad finē. nihil. n. tēdit in finē nō ꝓportionatū scdo mō ad finē. tertio quiescit in fine p⁹ ei⁹ consecutōez ipa aūt aptitudo siue ꝓportio appetitus ad bonū ē amor. qui nihil aliud est q̄ꝫ complacētia boni. motus aūt ad bonū est desideriū vel ꝯcupia. quies aūt in bono ē gaudiū vel delectatio. ⁊ iō ꝼm hūc ordinē amor ꝓcedit desiderium. ⁊ desideriū ꝓcedit delectatōez. ſz ꝼm ordinē intētionis ē ecōuerso. nā delectatio intēta cāt desideriū ⁊ amorē. delectatio. n. ē fruitio boni. q̄ q̄dāmō ē finis sic̄ ⁊ ipm bonū. vt sup̄ dictū ē. Ad. i. ꝫ dō. ꝙ hoc mō noīat' aliquid ꝼm ꝙ nobis innotescit. voces. n. sunt signa intellectuum ꝼm pōm. nos aūt vt plurimū p effectū cognoscim⁹ cām. effectus aūt amoris q̄n qdē habet' ipm amatū. ē delectatio q̄n vo nō habet'. ē desideriū vel ꝯcupia. vt aūt Aug⁹. dic̄ in x. de tri. Amor magis sentit' cū eū ꝓdit indigētia. Q̄n int oēs passiones concupiscibil' magis ē sensibil' concupia. ⁊ ꝓpter hoc ab ea denoīat'. potētia. Ad. ij. dō. ꝙ duplex est vnio amati ad amātem. Una qdē realis ꝼm coniunctōez ad rem ipam. ⁊ talis vnio ꝓtinet ad gaudium vel delectationem que sequit' desiderium. Alia aūt est vnio affectiua ꝼm. ſ. ꝙ aliquid hꝫ aptitudinem vel ꝓportionem. put. ſ. ex hoc ꝙ aliquid hꝫ aptitudinem ad alterum ⁊ inclinationem iam ꝓpriat aliquid eius. ⁊ sic amor vnionem importat. que quidem vnio p̄cedit motum desiderij. Ad. iij. dō. ꝙ delectatio cāt amorē ꝼm ꝙ ē prior in intentione

Ad tertium sic ꝓceditur

Videtur ꝙ spes non sit prima inter passiones irascibiles. Quia enim irascibilis ab ira denominatur. cum ergo denominatio fiat a potiori videtur ꝙ ira sit potior ⁊ prior q̄ꝫ spes. Pre. arduum est obiectū irascibilis. ſz magis videt' esse arduum ꝙ aliquis conet' superare malū ꝓsū qđ imminet vt futurū qđ ꝓtinet ad audaciā. vel qđ iniacet iā vt pñs qđ ꝓtinet ad irā. q̄ꝫ ꝙ conet' acq̄rere simplr aliq̄d bonū. ⁊ si'r magis videt' esse arduū qđ conet' vincere malum ꝓsū pñs q̄ꝫ malū futurū. ergo ira videt' eē potior passio q̄ꝫ audacia. ⁊ audacia q̄ꝫ spes. ⁊ sic spes nō videt' eē prior. Pre. prius occurrit in motu ad finē recessus a termīo q̄ꝫ accessus ad terminū. ſz tīor ⁊ desperatio important recessum ab aliq̄d. audacia aūt ⁊ spes importāt accessum ad aliq̄d. ergo tīor ⁊ desperatio ꝓcedūt spem ⁊ audaciā. Sz ꝰ. q̄ꝫ to aliquid ē ꝓpinqu⁹ primo tāto ē prior. ſz spes ē ꝓpinqor amori qui est prima passionum. ergo spes est prior inter oēs passiones irascibilis. Rñ. dō. ꝙ sicut iam dictum est oēs passiones irascibilis importāt motum in aliquid. motus aūt in aliquid irascibili p̄t cāri ex duobꝫ. Uno mō ex sola aptitudine seu ꝓportōe ad finē. q̄ ꝓtinet ad amorem vel odium. Alio mō ex pñtia ipius boni vel mali. q̄ ꝓtinet ad tristiciam vel gaudium. ⁊ q̄dem ex pñtia boni nō causat' aliq̄ passio in irascibili vt dictū ē. ſz ex pñtia mali cātur passio ire. qz igit' in via generatōis seu consecutōnis ꝓportio vel aptitudo ad finē p̄cedit cōsecutionē finis. inde ē ꝙ ira inter oēs passiones irascibil' ē vltīa ordine generationis. inter alias aūt passiones irascibilis que important motum consequētem amorem vel odium boni vel mali. oportet ꝙ passiones quaꝝ obiectum est bonum. ſ. spes ⁊ desperatio. sint naturaliter priores passionibus q̄ꝫ obiectum est malū. ſ. audacia ⁊ tīor. ita tū ꝙ spes est prior desperatōe. qz spes est motus in bonū ꝼm rōnē boni quod ꝰ sua rōe est abstractū. ⁊ iō est motus in bonū p se. desperatio autem est recessus a bono qui non competit bono ꝼm ꝙ est bonum. sed ꝼm aliquid aliud. vnde est quasi per accidens. ⁊ eadem ratione timor cum sit recessus a malo est prior q̄ꝫ audacia. ꝙ autem spes ⁊ desperatio sint naturaliter priores q̄ꝫ timor ⁊ audacia. ex hoc manifestum est. ꝙ si cut appetitus boni est ratio quare vitetur malum. ita etiam spes ⁊ desperatio sunt ratio timoris ⁊ audacie. Nam audacia consequitur spem victorie. ⁊ timor consequitur desperationem vincendi. ira autem consequitur audaciam. nullus enim irascitur vindictam appetens nisi audeat vindicare. ꝼm ꝙ Auicē. dic̄ in. vi. de naturalibꝫ. Sicergo ꝑz ꝙ spes est prima inter omnes passiones irascibiles.

ꝛ sic ordinē omniū passionū ſm viā generatōnis scire velimus ꝓmo occurrunt amor ꝛ odiū. ſcdo desideriū ꝛ fuga. tertio spes ꝛ despatio. q̄rto ñor ꝛ audatia. quinto ira. sexto ꝛ vltio gaudiū ꝛ tristicia. q̄ ꝓsequunt ad oēs passiões. vt dr in. ij. ethi. ita tñ q̄ amor ē prior odio. ꝛ desideriū fuga. ꝛ spes despatōe. ꝛ ñor audacia. ꝛ gaudiū q̄ tristicia. vt ex p̄dictis colligi pōt Ad. i. ergo dd. q̄ q2 ira causat ex alijs passionib⁹ sic effectus a causis p̄cedētib⁹. iō ab eo tanq̄ a manifestiori denoīat potētia. Ad. ij. dd. q̄ arduū nō ē rō accedēdi vel appetēdi. ſz potius bonū. ꝛ iō spes q̄ directius respicit bonū ē prior. q̄uis audacia aliq̄ sit in magis arduū vel etiā ira. Ad. iij. dd. q̄ appetitus ꝓmo ꝛ p se mouet in bonū sicut in ꝓpriū obm. ꝛ ex hoc cāt q̄ recedat a malo. ꝓportionat. n. motus appetitiue q̄tis. non quidem motui naturali. ſz intētōi nature. q̄ p̄ intendit finē q̄ remotōez ōrij. q̄ nō q̄rit nisi ꝓpter adeptionē finis.

Ad quartum sic procedit.

Videt q̄ nō sint iste q̄ttuor p̄ncipales passiones. gaudiū ꝛ tristicia. spes ꝛ ñor. Aug. n. xiij. de ci. dei. nō ponit spem ſz cupiditatē loco ei⁹. Dre. in passionib⁹ aīe ē duplex or do. s. intētōis ꝛ ꝓsecutōis seu generatōis. aut q̄ principales passiones accipiunt ſm ordinē intētōis. ꝛ sic tñ gaudium ꝛ tristicia q̄ sunt finales erūt principales passiones. aut ſz ordinē ꝓsecutōis seu generatōis. ꝛ sic erit amor principal⁹ passio. nullo q̄ mō dīt dici q̄ttuor passiones iste principales. gaudiū ꝛ tristicia. spes ꝛ ñor. Dre. sic audacia cāt ex spe. ita ñor ex despatōe. aut ergo spes ꝛ despatio dīt poni principales passiones tanq̄ cāe. aut spes ꝛ audacia tanq̄ sibij p̄is affines. Sz ꝑ ē illud q̄d Boe. in li. de ꝓso. enūerās q̄ttuor principales passiones dic̄. Gaudia pelle pelle timorē. spemq̄ fugato. nec dolor adsit. Rñ. dd. q̄ hr q̄ttuor passiones cōiter principales esse dicunt. quarū due. s. gaudiū ꝛ tristicia principales dicunt. q2 sunt ꝙpletiue ꝛ finales simpl⁹r respectu oīm passionū. vñ ad omnes passiones ꝓsequunt. vt dr in. ij. ethi. Timor autem ꝛ spes sunt principales. nō q̄dem q̄i completiue simpl⁹r. sed q2 sunt cōpletiue in genere motus appetitiui ad aliquid. nā respectu boni incipit motus in amore. ꝛ p̄cedit in desiderium ꝛ terminat in spē. respectu vo mali incipit in odio. ꝛ p̄cedit ad fugā. ꝛ terminat in ñorē. ꝛ iō solet hr q̄rtu or passionū nūerus accipi ſm dīas p̄sentis ꝛ futuri. motus em̄ respicit futur⁹. ſz quies est in aliq̄ p̄senti. De bono igit p̄senti ē gaudiū. de malo p̄senti ē tristicia. de bono futuro est spes. de malo futuro ē timor. oēs aūt alie passiones que sunt de bono vel malo p̄senti vel futuro. ad has completiue reducunt. Cū etiā a q̄busdā dicunt principales hr p̄dicte q̄ttuor passiones. q2 sunt generales. q̄d quidē v̄ est si spes ꝛ ñor designāt motū appetitus cōiter tendentē in aliquid appetēdum vel fugiēdum Ad. i. ergo dd. q̄ Aug. ponit desideriū vel cupiditatē loco spei in q̄tū ad idē p̄tinere vident. i. ad bonū futur⁹. Ad. ij. dd. q̄ passiones iste dicunt principales ſm ordinē intētōis ꝛ cōplemēti. ꝛ q̄uis ñor ꝛ spes nō sint vltime passiones simpl⁹r. tamē sunt vltie in genere passionū tendentium in aliud quasi in futur⁹. nec pōt esse instātia nisi de ira. q̄ tñ nō pōt poni principal⁹ passio. q2 ē q̄dam effectus audacie. q̄ nō pōt esse passio principal⁹. vt infra dicet. Ad. iij. dd. q̄ desperatio importat recessum a bono. q̄d est q̄i p accīs. ꝛ audacia importat accessum ad malū. q̄d etiā ē p accīs. ꝛ iō hr passiones nō p̄nt esse principales. q2 q̄d ē p accīs non pōt dici principale. ꝛ sic etiā nec ira pōt dici passio principalis. q̄

ꝙsequit audaciam. Questio. XXVI.

Consequenter ꝙsiderandū ē de passionib⁹ aīe in spāli. ꝛ primo de passionib⁹ ꝙcupiscibil⁹. scdo de passionib⁹ irascibil⁹. Prima ꝙsideratio erit triplex. Nam primo ꝙsiderabim⁹ de amore ꝛ odio. Scdo de ꝙcupia ꝛ fuga. Tertio de delectatōe ꝛ tristicia. Circa amorē ꝙsiderāda sunt tria. Primo de ipo amore. Scdo de cā amoris. Tertio de effectib⁹ ei⁹. Circa primū q̄runt q̄ttuor. Primo vt̄ amor sit in ꝙcupiscibili. Scdo vt̄ amor sit passio. Tertio vtr̄ amor sit idē qđ dilectio. Quarto vt̄ amor cōueniēter diuidat in amorē amicitie ꝛ in amorē concupie.

Ad primū sic proceditur

Videt q̄ amor nō sit in ꝙcupiscibili. dr. n. Sap. viij. Hanc sz sapiaz amaui ꝛ exquisiui a iuuētute mea. ſz ꝙcupiscibilis cū sit ꝑs appetitus sensitiui nō pōt tēdere in sapiaz q̄ nō ꝓpr̄hendit sensu. g̃ amor ñ ē in ꝙcupiscibili. Dre. amor videt esse idē cuilibet passioni. Dic̄. n. Aug⁹. in. xiij. de ci. dei. Amor inhiās hīte q̄d amat cupiditas ē id aūt bñs. cogit fruēs leticia. ꝛ fugiēs q̄d ei aduersat ñor ē. idq̄ si acciderit sentiēs tristicia ē. ſz nō oīs passio ē in ꝙcupiscibili. ſz ñor etiā hic enūerat⁹ ē in irascibili. g̃ nō ē simpl⁹r dd. q̄ amor sit in ꝙcupiscibili. Dre. Diony. i. iij. c. de di. no. ponit quēdā amorē naturalē. ſz amor naturalis magis videt pertinere ad vires naturales q̄ sunt aīe vegetabil⁹. g̃ amor nō simpl⁹r ē in ꝙcupiscibili. Sz ꝙ q̄d ꝑbs dic̄ in. q̄. topico. q̄ amor ē in ꝙcupiscibili. Rñ. dd. q̄ amor ē aliq̄. ad appetitum p̄tinens cum vtriusq̄ obiectum sit bonū. vñ ſm differentiam appetitus ē dīa amoris. est. n. q̄dam appetitus nō consequēs apprehensionem ip̄ius appetētis sed alterius. ꝛ hmōi dr appetitus naturalis. res. n. naturales appetunt quod eis conuenit ſm suam naturam. nō per apprehensionem ꝓpriam. sed p̄ apprehensionem insistentis naturam. vt in primo libro dictum est. Alius autem est appetitus consequens apprehensionem ip̄ius appetentis. sed ex necessitate non ex iudicio libero. ꝛ talis est appetitus sensitiuus in brutis. qui tamen in hominibus aliquid libertatis p̄ticipat inquantum obedit rōni. Alius autem est appetitus consequens apprehensionem appetentis ſm liberum iudicium. ꝛ talis est appetitus rōnal⁹ siue intellectiuus qui dr voluntas. In vnoquoq̄ autem hr̄ appetituum amor dr illud quod est principium motus tendentis in finem amatum. In appetitu autem naturali principium hmōi motus est connaturalitas appetētis ad id in quod tendit. que dici potest amor naturalis. sicut ipsa connaturalitas corporis grauis ad locum medium dr per grauitatem. ꝛ potest dici amor naturalis. ꝛ similiter coaptatio appetitus sensitiui vel voluntatis ad aliquod bonum. id est. ipa complacentia boni dicitur amor sensituus vel intellectiuus seu rationalis. Amor igitur sensituus est in appetitu sensitiuo. sicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu. ꝛ pertinet ad concupiscibilem. quia dicitur per respectum ad bonum absolute. non per respectum ad arduum. quod est obiectum irascibilis. Ad primum ergo dicendum q̄ auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo vel rationali. Ad secundum dicendum q̄ amor dicitur esse timor. gaudium. cupiditas. ꝛ tristicia. non quidem essentialiter sed causaliter. Ad tertium dicendum. q̄ amor naturalis non solum ē in viribus aīe vegetatiue. sed in oībus potētijs aīe. ꝛ etiam in

ōmnibꝫ ptibꝫ corpis. ⁊ vlt in oībꝫ rebꝫ. qz vt Diony. dic̄ in .iiij.c. de di.no. Oībꝫ ē pulchꝝ ⁊ bonū amabile cū vnaq; qꝫ res habeat connaturalitatem ad id quod est sibi conue niens ſm suam naturam.

Ad scm sic procedit.

Videt̄ q amor nō sit passio. Nulla.n. vt⁹ passio ē. Iz oīs amor ē vtus q̄dā. vt dic̄ Diony. .iiij.c. de di.no. g̃ amor nō ē passio. Pre. amor ē vnio q̄dā vel nexus ſm Aug⁹. in li. de tri. Iz vnio vel nexus nō ē passio. Iz magis relatio. ergo amor nō ē passio. Pre. Damas. dic̄ in li.ij. q passio ē motus quidā. amor aūt nō importat motū appetitus q̄ ē desideriū. Iz principiū hmōi motus. ergo amor non est passio. Sz ꝓ ē qđ pbs dic̄ in. viij. ethi. q amor ē pas sio. Rn. dd. q passio ē effectus agētis in patiēte. agēs aūt naturale duplicē effectū inducit in patiēs. Nā primo quidē dat formā. scđo dat motū ꝙsequentē formā. sic ge nerās dat corpi grauitatē ⁊ motū ꝙsitē ipam. ⁊ ipa grauitas q̄ē principiū motus ad locū ꝙnaturalē. ꝓpter grauita tē pōt q̄dāmō dici amor natural. sic etiam i ꝑm appetibile dat appetitui primo quidē quandā coaptationē ad ipm q̄ est q̄dā complacētia appetibil' ex q̄ sequit̄ motus ad appe tibile. nā appetitiuus motus circulo agit̄. vt dr̄ .i.ij. d aīa appetibile. n. mouet appetitū faciēs q̄dāmō in eius intētio nem. ⁊ appetitus tēdit in appetibile realiter ꝙsequendum vt sit ibi finis mot⁹ vbi fuit principiū. Prima ergo īmu tatio appetitus ab appetibili vocat̄ amor. qui nihil ē aliud q̄z complacētia appetibil'. ⁊ ex hac complacētia sequit̄ mo tus in appetibile. qui est desideriū. ⁊ vltimo quies que ē gaudiū. Sic ergo cū amor ꝙsistat in q̄dā immutatōe appe titus ab appetibili. manifestū ē q amor ē passio. ꝓprie qui dem ſm q ē in ꝙcupiscibili. cōiter aūt ⁊ extēso nōie ſm q ē in voluntate. Ad .i. ergo dd. q qz vtus significat pri cipiū motus vel actōis. ideo amor inq̄tum ē principium appentiui motus a Dionysio vocat̄ vtus. Ad .ij. dd. q vnio ptinet ad amorē inq̄tū p complacentiā appetit⁹ amās se hz ad id qđ amat. sicut ad sei ꝑm vel ad aliq̄d sui. ⁊ sic pz q amor nō ē ipa relatio vnionis. Iz vnio est ꝙsis amorē. vel ⁊ Diony. dic̄ q amor ē vtus vnitiua. Et pbs dicit in. ij. polince. q vnio ē opus amoris. Ad .iij. dd. q amor ⁊ si nō noiet motū appetitus tendentē in appenbile noīat tn̄ motum appetitus quo immutat̄ ab appetibili vt ei appetibile complaceat.

Ad tertium sic procedit

Videt̄ q amor sit idē qđ dilectio. Diony. n. .x.c. d di.no. dic̄ q hoc mō se hūt amor ⁊ dilectio sic̄ ⁊truor ⁊ bis duo rectilineū ⁊ rectas hns lineas. Iz ista significāt idem. ergo amor ⁊ dilectio significāt idē. Pre. appetitiua mot⁹ ſm oba differūt. Iz idē est obiectū dilectōis ⁊ amoris. g̃ sunt idē. Pre. si dilectio ⁊ amor in aliq̄ differūt. maxīe in hoc differre vident̄ q dilectio sit in bono accipiēda. amor aūt in malo. vt quidā dixerūt. ſm q Aug⁹. narrat in .xiij. d ci ui. dei. Iz hoc mō nō differūt. qz vt ibidē Aug⁹. dic̄. In sa cris scripturis vtrūq; accipit̄ in bono ⁊ in malo. g⁹ amor ⁊ dilectio nō differūt sic̄ ipe Aug⁹. ibidē ꝙcludit. q non ē aliud amorē dicere ⁊ aliud dilectionē dicere. Sz ꝓ est qđ Diony. dicit. iij. c. de di.no. q q̄busdā scōz visum est diuinius esse nomē amoris q̄z nomē dilectōis. Rn. dd q ⁊truor notia inueniunt̄ ad idē q̄dāmō ptinētia. s. amor dilectio. charitas. ⁊ amicitia. differūt tn̄ in hoc q amicitia ſm pbm in. viij. ethi. est q̄ habitus. amor aūt ⁊ dilectio si gnificant̄ p modū actus vel passionis. charitas āt vtroq; mō accipi pōt. differenter tn̄ significat̄ actus per ista tria. Nā amor cōmunius inter ea ē. oīs. n. amor dilectio ē vel charitas. Iz nō ecōuerso. addit. n. dilectio sup amorē elec tionē ꝓcedentē vt ipm nomē sonat. vñ dilectio nō est in cōcupiscibili Iz in voluntate tm̄. ⁊ ē in sola rōnali natura. charitas aūt addit sup amorē pfectionē quandā amoris inq̄tum id qđ amat̄ magni pciī extimat̄. vt ipm nomen designat. Ad .i. ergo dd. q Diony. loquit̄ de amore ⁊ dilectōe ſm q sunt in appetitu intellectiuo. sic. n. amor id ē qđ dilectio. Ad .ij. dd. q obiectū amoris ē cōmunius q̄z obiectū dilectōis. qz ad plura se extendit amor. q̄z dile ctio. sicut dictum est. Ad .iij. dd. q nō differūt amor ⁊ dilectio ſm dr̄iaz boni ⁊ mali. Iz sic dictū est. in pte tn̄ in tellectiua idem ē amor ⁊ dilectio. ⁊ sic loquit̄ ibi Aug⁹. de amore. vñ paz post subdit q recta volūtas est amor bon⁹ ⁊ q̄ puersa volūtas ē malus amor. Quia tn̄ amor qui ē passio concupiscibil' plurimos inclinat ad malū. inde ha buerunt occasionem qui ꝓdictā dr̄iaz assignauerunt.

Ad .iij. dd. q ideo aliqui posuerunt etiā in ipa voluntate nomē amoris esse diuinius noīe dilectōis. qz amor im por tat quādam passionem p̄cipue ſm q est in appetitu sensi tiuo. dilectio autē ꝑsupponit iudiciū rōnis. magis autem in deum homo pōt tendere per amorē passiue q̄dāmō ab ipo deo attractus q̄z ad hoc eum ꝓpria rō possit ducere. qđ ptinet ad rōnem dilectionis vt dictum est. ⁊ ꝓpter hoc di uinius est amor q̄z dilectio.

Ad quartum sic procedit

Videt̄ q amor incōueniēter diuidat̄ in amorē amicitie ⁊ ꝙcupie. Amor. n. ē passio. amicitia vero ē habitus vt dicit pbs in. viij. ethi. sed habitus non pōt esse ps diuisiua pas sionis. ergo amor nō inconueniēter diuidit̄ p amorē con cupiscentie ⁊ amorem amicitie. Pre. nihil diuidit̄ p id quod ei connūerat̄. nō. n. homo ꝙnūerat̄ aīali. sed ꝙcupia ꝙnūerat̄ amori sicut alia passio ab amore. ergo amor non pōt diuidi p ꝙcupiaz. Pre. ſm pbm in. viij. ethi. tripler est amicitia. vtilis. delectabil'. ⁊ honesta. sed amicitia vtil' ⁊ delectabil' hz ꝙcupiaz. ergo concupiscentia non debet di uidi contra amicitiam. Sed contra. quedam dicimur amare. quia ea concupiscimus sicut dr̄ aliquis amare vi num ꝓpter dulce quod in eo concupiscit. vt dr̄ in .viij. topi. sed ad vinum ⁊ ad hmōi nō habemus amicitiam. vt dr̄ in viij. ethi. ergo alius est amor concupiscentie. ⁊ alius amor amicitie. Rn. dd. q sicut pbs dicit in .ij. rhetor. Amare est velle alicui bonū. Sic ergo motus amoris in duo ten dit. s. in bonū qđ quis vult alicui vel sibi. vel alij. ⁊ in il lud cui vult bonū. ad illud ergo bonū qđ quis vult alte ri habet̄ amor ꝙcupie. ad illud aūt cui aliquis vult bonū habet̄ amor amicitie. hec aūt diuisio ē ſm prius ⁊ posteri⁹ Nā id qđ amat̄ amore amicitie simplr̄ ⁊ p se amat̄. quod aūt amat̄ amore ꝙcupie nō simplr̄ ⁊ ſm se amat̄. Iz ama tur alteri. Sicut. n. ens p se simplr̄ est qđ hz esse. ens aūt ſm quid ē qđ ē in alio. ita ⁊ bonū qđ ꝙuenit̄ cū ente. sim pliciter q̄dem ē qđ ipaz hz bonitatē. qđ aūt est bonū alte rius ē bonū ſm q̄d. ⁊ ꝓpōs amor q̄ amat̄ aliq̄d vt ei sit bo nū est amor simplr̄. amor aūt q̄ amat aliq̄d vt sit bonū alte rius. ē amor ſm q̄d. Ad .i. ergo dd. q amor nō diuidit̄ p amicitiā ⁊ ꝙcupiaz. Iz p amorē amicitie ⁊ ꝙcupie. nā il le ꝓpr̄ amic⁹ cui aliq̄d bonū volum⁹. illd aūt dicim⁹ cō cupiscere qđ volum⁹ nobis. Et p hoc pz solutio ad .ij. Ad .iij. dd. q in amicitia vtil' ⁊ delectabil' vult q̄dē aliq̄s

aliquod bonū amico. ⁊ q̄ꝫtū ad hoc saluaf ibi rō amicitie. Sz q̄ illud bonū refert vlterius ad suā delectatōez ⁊ vtilitatē. inde ē q̄ amicitia vtilis ⁊ delectabilis inq̄ꝫtū trahitur ad amorē ꝓcupiscentie deficit a rōne vere amicitie.

Questio. XXVII.

Deinde ꝓsiderandū

est de cā amoris. Et circa hoc querunf q̄tuor. Primo vtruz bonū sit sola cā amoris. Scdo vtr̄ ognitio sit sola cā amoris. Tertio vtr̄. silitudo. Quarto vtr̄ aliqua alia anime passionum

Ad primū sic proceditur

Videf q̄ nō solū bonū sit cā amoris. Bonum. n. non ē cā amoris nisi q̄ amaf. sz ꝓtingit etiā malū amari. fm illud ps. Qui diligit iniquitatē odit aiaz suā. alioq̄n oīs amor eet bonus. g̃ nō solū bonū ē cā amoris. Pre. pbs dicit in. ij. etbi. q̄ eos q̄ mala sua dicūt amam⁹. g̃ videf q̄ malū sit cā amoris. Pre. Diony. dic. viij. ca. de di. no. q̄ nō solū bonū sz etiā pulchr̄ ē oībus amabile. Sz contra ē qđ Aug⁹. dicit. viij. de tri. Nō amaf certe nisi bonū solū. g̃ bonū est cā amoris. Rn. dd. q̄ sicut supꝰ dictū ē. amor ad appetitiuā potētiā ptinet q̄ est vis passiua: vñ obiectū eius ꝓpaf ad ipaz sic cā motus vel actus ipius. oz igif vt illud sit ꝓprie cā amoris qđ ē amoris obiectū. amoris aūt ꝓprium obiectū est bonū. q̄ vt dictū ē amor importat q̄daz ꝓnaturalitatē vel ꝓplacētiā amātis ad amatū. vnicuiq̄ aūt ē bonū id qđ est sibi ꝓnaturale ⁊ ꝓportionatū. vñ relinq̄f q̄ bonū sit ꝓpria cā amoris. Ad. i. g̃ dd. q̄ malū nunq̄ amaf nisi sub rōe boni. s. inq̄ꝫtū est fm q̄d bonū. ⁊ apprehendif vt simplr bonū. ⁊ sic aliqnis amor ē malus inq̄ꝫtū tēdit in id qđ nō est simplr vr̄ bonū. ⁊ p hunc modū bō diligit iniq̄tatē. inq̄ꝫtū p iniquitatē adipiscif aliqđ bonū. puta delectatōez vel pecuniā vel aliquid hmōi. Ad. ij. dd. q̄ illi qui mala sua dicūt nō ꝓpter mala amant sz ꝓpter hoc q̄ dicūt mala. hoc. n. qđ ē dicere mala sua hz rōnē boni inq̄ꝫtū excludit fictōez seu silatōez. Ad. iij. dd. q̄ pulchr̄ ē idē bono sola ratōne differēs. cū. n. bonū sit qđ oīa appetūt. de rōe boni est q̄ in eo quietef appetitus. sed ad rōnē pulchri ptinet q̄ in eius aspectu seu cognitōe q̄ietef appetitus. vñ ⁊ illi sensus pcipue respiciūt pulchr̄ q̄ maxīe cognoscitiui sunt. s. visus ⁊ auditus rōi deseruientes dicimus. n. pulchra visibilia. ⁊ pulchros sonos. in sensibilibus aūt alioꝝ sensuū nō vtimur nomīe pulchritudinis. nō. n. dicimus pulchros sapores aut odores. Et sic pz q̄ pulchr̄ addit supꝰ bonū quendā ordinē ad vim cognoscitiuam. ita q̄ bonū dicat id qđ simplr ꝓplacet appetitui. pulchr̄ aūt dicat id cuius ipa apprehensio placet.

Ad scdm sic proceditur.

Videf q̄ cognitio nō sit cā amoris. q̄. n. aliq̄d q̄rat hoc cōtingit ex amore. sz aliq̄ q̄runf q̄ nesciunf. sicut scīe. cū. n. in his idē sit eas habere qđ eas noscere. vt Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. q. Si cognoscerenf haberenf ⁊ nō q̄rerenf. g̃ cognitio nō. ē cā amoris. Pre. eiusdē rōis videf eē q̄ aliquid incognitū amef. ⁊ q̄ aliq̄d amef plus q̄ꝫ cognoscaf sz aliq̄ amanf plus q̄ꝫ cognoscanf. sicut ds qui in hac vita pōt p seipm amari. nō aūt p seipm cognosci. g̃ cognitō nō est cā amoris. Pre. Si cognitio eet cā amoris nō posset inueniri amor vbi nō ē cognitio. sz in oībus rebus inuenif amor. vt dic Diony. in. iiij. c. de di. no. nō aūt in oībus inuenif cognitio. g̃ cognitio nō est cā amoris. Sz ꝰ ē qđ

Aug⁹. phat in. x. de tri. q̄ nullus pōt amare aliq̄d incognitū. Rn. dd. q̄ sic dictū ē bonū ē cā amoris p modum obiecti. bonū aūt nō ē obm appetit⁹. nisi put ē apꝓbē̄sum ⁊ ideo amor requirit aliquā apprehensionē boni qđ amaf. ⁊ ꝓpter hoc pbs dicit. viij. etbi. q̄ visio corpalis ē ꝓncipium amoris sensitiui. ⁊ silr prēplatio spūalis pulchritudinis vel bonitatis ē principiū amoris spūalis. sic igif cognitio est cā amoris ea rōe q̄ ⁊ bonū. qđ nō pōt amari nisi cognitum. Ad. i. g̃ dd. q̄ ille qui q̄rit sciaz non oīo ignorat eā. sed fm aliquid eā ꝓcognoscit vel in vli. vel in aliq̄ eius effectu. vel p hoc q̄ audit eā laudari. vt Aug⁹. dicit in. x. de tri. sic aūt eā cognoscere nō est eā habere. sz cognoscere eā pfecte. Ad. ij. dd. q̄ aliquid requirif ad pfectōem cognitionis qđ nō requirif ad pfectōez amoris. Cognitio. n. ad rōnē ptinet cuius ē distinguere inter ea q̄ fm rē sunt piuncta. ⁊ ꝓponere q̄dāmō ea q̄ sunt diuersa vnum alteri compando. ⁊ iō ad pfectōez cognitōis requirif q̄ hō cognoscat sigillatim q̄cq̄d est in re. sic ptes ⁊ vtutes ⁊ ꝓprietates. sz amor ē in vi appetitiua q̄ respicit rē fm q̄ in se est Vñ ad pfectōez amoris sufficit q̄ res put in se apprehendif amef. ob hoc g̃ ꝓtingit q̄ aliquid plus amaf q̄ꝫ cognoscaf. q̄ pōt pfecte amari. etiā si nō pfecte cognoscaf. sicut maxīe pz in sciētijs q̄s aliqui amāt ꝓpter aliquā summariā cognitōez quā de eis hīt. puta q̄ sciāt rhetoricā eē sciaz p quā hō pōt psuadere. ⁊ hoc in rhetorica amāt. Et silr rē dd. circa amorē dei. Ad. iij. dd. q̄ etiā amor naturalis qui ē in oīb⁹ rebus causaf ex aliq̄ cognitōe. nō quidē in ipis rebus naturalibus existente. sed in eo qui naturam in stituit. vt supra dictum est.

Ad tertium sic proceditf

Videf q̄ silitudo nō est cā amoris. idē. n. nō ē cā ꝰrioꝝ. sz silitudo est cā odij. dr. n. Prouerbi. viij. q̄ inter supbos sp sunt iurgia. Et pbs dicit in. viij. etbi. q̄ figuli corrixantur ad inuicē. g̃ silitudo nō est cā amoris. Pre. Aug⁹. dicit in. iiij. ꝓfes. q̄ aliquis amat in alio qđ ee nō vellet. sicut hō amat bystrionē qui nō vellet esse bystrio. hoc aūt nō ꝓtingeret si silitudo esset ꝓpria cā amoris. sic. n. hō amaret in altero qđ ipe haberet vel vellet habere. g̃ silitudo nō est cā amoris. Pre. Quilibet hō amat id q̄ indiget. etiā si illud nō habeat. sicut infirmus sanitatē. ⁊ pauꝑ diuitias. sz inq̄ꝫtum indiget ⁊ caret eis hz dissilitudinē ad ipa. g̃ non solū silitudo sz dissilitudo est cā amoris. Pre. pbs dic in. ij. rhetori. q̄ bōficos in ꝓsperitate ⁊ salutē amamus. ⁊ silr eos qui circa mortuos seruāt amicitiā oēs diligūt. nō aūt oēs sunt tales. g̃ silitudo nō est cā amoris. Sed ꝰ est qđ dr Eccl. xiij. Omne aīal diligit sile sibi. Rn. dd q̄ silitudo ꝓprie loquēdo est cā amoris. sz ꝓsiderandū est q̄ silitudo inter aliq̄ pōt attēdi dupliciter. Uno mō ex hoc q̄ vtrūq̄z hz idē in actu. sic duo hītes albedinē dicunf sile. Alio mō ex hoc q̄ vnū hz in potētia ⁊ in q̄dā inclinatōne illud qđ aliud hz in actu. sic si dicamus q̄ corpus graue extīs extra suū locū hz silitudinē cū corpe graui in suo loco exīti. vel etiā fm q̄ potēna hz silitudinē ad actū ipm. nā in ipa potentia q̄dāmō est actus. Primus g̃ silitudis modus causat amorē amicitie seu beniuolētie. ex hoc. n. q̄ aliqui duo sunt sile q̄i hītes vnā formā. sunt q̄dammō vnū in forma illa. sicut duo homines sunt vnū in spē hūanitatis. ⁊ duo albi in albedine. ⁊ ideo affectus vnus tendit in alterū. sicut in vnū sibi. ⁊ vult ei bonum sicut ⁊ sibi. sed scdus modus silitudinis causat amorē ꝓcupie vel amicitiā vtilis seu delectabilis. q̄ vnicuiq̄ exīti in potētia inq̄ꝫtum

bmõi ineſt appetitus ſui actus. ⁊ in eius ꝓsecutõe delectat̃ ſi ſit ſentiẽs ⁊ cognoſcẽs. Dictũ ẽ aũt ſup̃ q̃ in amore cõcupiſcẽtie amãs ꝑprie amat ſeip̃m cũ vult illud bonũ qđ ꝓcupiſcit. magis aũt vnuſquiſq; ſeip̃m amat q̃ aliũ. qz ſibi vnus eſt in ſubſtantia. alteri vero in ſimilitudine alicuius forme. ⁊ ideo ſi ex eo qui eſt ſibi ſil̃is in ꝓncipatõne forme impediat̃ ipemet a ꝓſecutõe boni quod amat efficit̃ ei odioſus. nõ inq̃tum eſt ſimilis ſed inq̃tum eſt ꝑticeps boni impediti ꝓprii. ⁊ ꝓpter hoc figuli contendunt̃ ad inuicem. quia ſe inuicem impediũt in ꝑticeps lucro. ⁊ inter ſuperbos ſunt iurgia. qz ſe inuicẽ impediũt in ꝑticeps excellentia quã ꝓcupiſcunt. Et p̃ hoc ꝑz ꝓbl̃o ad. i. ¶ Ad. ij. dđ. q̃ in hoc etiã q̃ aliquis in altero amat quod in ſe amat. inuenitur bonum ſil̃itudinis ſm̃ ꝓportionabilitatẽ. nam ſicut ſe hz alius ad hoc qđ in alio amat̃. ita ipe ſe hz ad hoc qđ in ſe amat. puta ſi bonus cãtor bonum amet ſcriptorẽ. attendit ibi ſil̃itudo ꝓportionis ſm̃ q̃ vterq; hz qđ ꝓuenit ei ſm̃ ſuam artem. ¶ Ad. iij. dđ. q̃ ille qui amat hoc quo indiget hz ſil̃itudinem ad id quod amat. ſicut quod eſt potentia ad actum. vt dictũ eſt. ¶ Ad. iiij. dđ. q̃ ſm̃ eandem ſil̃itudinem potentie ad actũ ille qui nõ eſt liberal̃ amat eum qui eſt liberalis inq̃tum expectat ab eo aliquid qđ deſiderat. ⁊ eadẽ rõ eſt de ꝑſeuerãte in amicitia ad eũ qui nõ ꝑſeuerat. vtrobiq; n. videt̃ eſſe amicitia ꝓpter vtilitatẽ ¶ Vel dđ. q̃ hz nõ omnes homines habeãt hmõi virtutes ſm̃ habitũ completũ. hñt tñ eas ſm̃ q̃dam ſeminalia rõnis. ſm̃ que qui nõ habet virtutem diligit virtuoſum tanq̃ ſue naturali rõni conformem.

Ad quartum ſic ꝓcedit̃

Videt̃ q̃ aliq̃ alia paſſio poſſit eẽ cã amoris. Dicit. n. pbs in. vij. ethi. q̃ aliqui amant̃ ꝓpter delectationẽ. ſed delectatio ẽ paſſio q̃dã. g̃ aliq̃ alia paſſio ẽ cã amoris. ¶ Pre. deſideriũ q̃dã paſſio ẽ. ſed aliq̃s amamus ꝓpter deſideriũ qđ ab eis expectamus. ſicut apparet in oĩ amicitia q̃ eſt ꝓpter vtilitatẽ. g̃ aliq̃ alia paſſio ẽ cã amoris ¶ Pre. Aug. dicit in. x. de tri. Cuius rei adipiſcẽde ſpem quiſq; nõ gerit. aut tepide amat. aut oĩo nõ amat. q̃uis q̃ pulchra ſit videat. g̃ ſpes ẽ etiã cã amoris. ¶ Sz̃ hoc eſt q̃ oẽs alie affectões aĩe ex amore cauſant̃. vt Aug⁹. dic̃ in. xiij. đ ci. dei. ¶ Rñ. dđ. q̃ nulla alia paſſio aĩe ẽ q̃ non ꝑſupponat aliquẽ amorẽ. cũ rõ ẽ. qz oĩs alia paſſio aĩe importat motũ ad aliq̃d vel quietẽ in aliq̃. oĩs aũt motus in aliq̃d vel quies in aliq̃ ex aliq̃ ꝓnaturalitate vel coaptatõne ꝓcedit q̃ ptinet ad rõnẽ amoris. vñ impoſſibile ẽ q̃ aliq̃ alia paſſio aĩe ſit cã vl̃ oĩs amoris. ꝓtingit tñ aliquã aliã paſſionẽ eſſe cãz amoris alic⁹. ſic̃ etiã vnũ bonũ ẽ cã alterius. Ad. i. g̃ dđ. q̃ cũ aliq̃s amat aliq̃d ꝓpter delectatõez. amor qdẽ ille cãt̃ ex delectatõne. ſz delectatio illa item cãt̃ ex alio amore ꝓcedẽte. nullus. n. delectat̃ niſi in re aliq̃ mõ amata. ¶ Ad. ij. dđ. q̃ deſideriũ rei alic⁹ ſp̃ ꝑſupponit amorez illius rei. ſz deſideriũ alic⁹ rei põt eſſe cã vt res alia amet̃. ſic qui deſiderat pecuniã amat ꝓpter hoc eũ a q̃ pecuniam recipit. ¶ Ad. iij. dđ. q̃ ſpes cãt̃ vel auget amorẽ. ⁊ hoc rõne delectatõis. qz delectatõez cauſat. eiã rõne deſideriũ. qz ſpes deſideriũ fortificat. nõ. n. ita intẽſe deſideramus que nõ ſperamus. ſed tñ ⁊ ipa ſpes eſt alicuius boni amati.

Queſtio XXVIII.

Deinde conſideranduz

eſt de effectibus amoris. Et circa hoc querũtur ſex. Primo vtr̃ vnio ſit effectus amoris. Secõ vtr̃ mutua inheſio. Tertio vtr̃ extaſis ſit effectus amoris. Quarto vtr̃ zelus. Quinto vtr̃ amor ſit paſſio leſiua amantis. Sexto. vtrum amor ſit cã omnium que amans agit.

Ad primum ſic. ꝓcedit̃

Videt̃ q̃ vnio non ſit effectus amoris. Abñtia. n. vnioni repugnat. ſz amor compatit̃ ſecũ abñtiã. Dicit. n. Apl̃us ad Gal. iiij. Bonũ emulamini in bono ſp̃. loquẽs de ſe ipſo. vt glo. dicit. ⁊ nõ tñ cũ pñs ſim apud vos. g̃ vnio nõ eſt effectus amoris. ¶ Pre. Dis vnio aut eſt p̃ eſſentiã ſicut forma vnit̃ materie ⁊ accñs ſubiecto ⁊ ꝑs toti vel alteri ꝑti ad conſtitutõez totius. aut eſt p̃ ſil̃itudinẽ vel generis vel ſpeciei vel accñtis. ſed amor nõ cauſat vnionẽ eẽntie. alioquin nunq̃ haberet̃ amor ad ea q̃ ſunt p̃ eſſentiaz diuiſa. vnionem aũt q̃ eſt p̃ ſil̃itudinẽ amor nõ cauſat. ſz magis ab ea cauſat̃ vt dictum eſt. g̃ vnio nõ ẽ effect⁹ amoris. ¶ Pre. Senſus in actu fit ſenſibile in actu. ⁊ intellectus in actu fit intellectiuũ in actu. nõ aũt amans in actu fit amatũ in actu. g̃ vnio magis eſt effectus cognitõis q̃ amoris. ¶ Sed contra ẽ quod dicit Diony. iiij. c. de di. no. q̃ amor quilibet eſt virtus vnitiua. ¶ Rñ. dđ. q̃ duplex ẽ vnio amantis ad amatũ. Una quidem ſm̃ rem. puta cum amatũ pñtialiter adeſt amanti. Alia vero ſm̃ affectum. que quidem vnio ꝓſid erãda eſt ex apprehenſione p̃cedente. nam motus appetitiuus ſequit̃ apprehenſionem. cum aũt ſit duplex amor. ſ. ꝓcupiẽ ⁊ amicitie. vterq; ꝓcedit ex quadam apprehenſione vnitatis amati ad amãtem cum. n. aliquis amat aliquid q̃ ꝓcupiſcẽs illud. apprehendit illud q̃ pertinens ad ſuum bñ eſſe. Sil̃iter cum aliquis amat aliquẽ amore amicitie vl̃ ei bonum ſicut ⁊ ſibi vult bonum. vñ apprehendit illum vt alterũ ſe. inq̃tum. ſ. vult ei bonum ſicut ⁊ ſibiipi. ⁊ inde eſt q̃ amicus dr̃ eſſe alter ipe. ⁊ Aug⁹. dicit in. iiij. ꝓfeſſ. Bene quidam dixit de amico ſuo dimidium anime ſue. Primaz ergo vnionẽ amor facit effectiue. quia mouet ad deſiderandum ⁊ querendũ pñtiam amati quaſi ſibi conuenientis ⁊ ad ſe pertinentis. Secam aurem vnionem facit formaliter. quia ipe amor eſt talis vnio vel nexus. vñ Aug⁹. dicit in. viij. de tri. q̃ amor eſt q̃dã iunctura quedam aliqua duo copulans vel copulare appetens. amantem. ſ. ⁊ quod amat̃. q̃. n. dicit copulans refert̃ ad vnionem affectus ſine qua non eſt amor q̃ vero dicit copulare intendens ꝓtinet ad vnionẽ realẽ. ¶ Ad. i. ergo dđ. q̃ obiectio illa procedit de vnione reali quam quidem requirit delectatio ſicut cauſam. deſideriũ vero eſt in reali abñtia amati. amor vero ⁊ in abñtia ⁊ in pñtia. ¶ Ad. ij. dđ. q̃ vnio tripl̃r ſe hz ad amorem. Quedam. n. vnio eſt cã amoris. ⁊ hec quidem eſt vnio ſubſtantialis inq̃tum ad amorem quo quis amat ſeip̃m. inq̃tum vero ad amorem quo quis amat alia eſt vnio ſimilitudinis vt dictum eſt. Quedã vero vnio eſt eſſentialiter ipe amor ⁊ hec eſt vnio ſm̃ coaptationem affectus. que quidẽ aſſimilat̃ vnioni ſubſtantiali inq̃tum amans ſe hz ad amatum. in amore quidem amicitie vt ad ſeip̃m. in amore autem ꝓcupiẽ vt aliquid ſui. Quedam vero vnio eſt effect⁹ amoris. ⁊ hec eſt vnio realis quã amans querit de re amata. ⁊ hec quidẽ vnio eſt ſm̃ quemẽtiam amoris. vt. n. pbs dicit. ij. politice. Ariſtophanes dixit q̃ amantes deſiderarent ex ambobus fieri vnũ. ſz qz ex hoc accideret aut ambos aut altez corrumpi querunt vnionẽ que ꝓuenit ⁊ decet. vt. ſ. ſimul ꝓuerſent̃ ⁊ ſimul colloquant̃. ⁊ in alijs ꝓiungãtur hmõi. ¶ Ad. iij. dđ. q̃ cognitio ꝑficit̃ p̃ hoc q̃ cognitũ

vnīꝫ cognoscenti ſm ſuā ſilitudinē. ſed amor facit q̄ ipa res q̄ amaꝫ amāti aliq̄ mō vniaꝫ vt dictū eſt. vñ amor eſt magis vnitiuus q̄ cognitio.

Ad ſcdm ſic proceditur.

Videꝫ q̄ amor cauſet mutuā inhęſionē. ſ. vt amans ſit in amato. ⁊ ecōuerſo. qđ. n. ē in altero ꝓtineꝫ in eo. ſz nō pōt idē eſſe ꝓtinēs ⁊ ꝓtentū. ergo p amorē nō pōt cauſari mutua inhęſio vt amatū ſit in amāte ⁊ econuerſo. Ꝑre. nihil pōt penetrare in interiora alicuius integri niſi per aliquā diuiſionē. ſz diuidere q̄ ſunt ſm rē ꝓiuncta non ptinet ad appetitū in q̄ eſt amor. ſz ad rōnem. g̃ mutua inhęſio nō ē effectus amoris. Ꝑre. ſi p amorem amās eſt in amato ⁊ econuerſo. ſequeꝫ q̄ hoc mō amatū vniaꝫ amanti ſic amās amato. ſz ipa vnio ē amor. vt dictū ē. ergo ſeqꝫ q̄ ſp amās ameꝫ ab amato. qđ pz eſſe falſum. nō ergo mutua inhęſio ē effectus amoris. Sz̄ eſt qđ dr. i. Jo. iiij. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ deus in eo. charitas aūt eſt amor dei. ergo eadē rōe quilibet amor facit amatū eſſe in amāte ⁊ econuerſo. Rñ. dđ. q̄ iſte effectus mutue inhęſionis pōt intelligi ⁊ q̄tū ad vim apprehenſiuā. ⁊ q̄tū ad vim appetitiuā. Nā q̄tū ad vim apprehenſiuā amatū dr eſſe in amāte in q̄tū amatū immoraꝫ in apprehenſione amantis. ſm illud Prou. i. Eo q̄ habeam vos in corde. Amās vero dr eſſe in amato ſm apprehenſionē. in q̄tū amās non eſt ꝓtentus ſupficiali apprehenſione amati. ſed nitiꝫ ſingula q̄ ad amatū ptinēt intrinſecus diſquirere. ⁊ ſic ad interiora eius ingrediꝫ. ſicē de ſpū ſancto qui ē amor dei. dr. i. ad Corin. ij. q̄ ſcrutaꝫ etiā ꝓfunda dei. Sz q̄tū ad vim appetitiuā amatū dr eſſe in amante ꝓut eſt p quandā complacentiā in eius affectu. vt vel deſideꝫ in eo aut in bonis eius apud pñtiam. vel in abſtia p deſideriū tendat in ipm amatū p amorē ꝓcupie. vel in bona q̄ vult amato eius p amorē amicitie. non quidē ex aliq̄ extrinſeca cā. ſicut cū aliquis deſiderat aliquid ꝓpter alterꝫ. vel cū aliquis vult bonū alteri ꝓpter aliquid aliud. ſz ꝓpter complacentiā amati interius radicatā. vñ ⁊ amor dr intimus. ⁊ dicunt viſcera charitatis. Ecōuerſo aūt amās ē in amato. aliter quidem p amorē ꝓcupie. aliter p amorē amicitie. Amor nāq̄ ꝓcupie nō requieſcit in q̄cunq̄ extrinſeca aut ſupficiali adeptione vel fruitione amati. ſed q̄rit amatuꝫ pfecte habere. q̄i ad intima illius pueniēs. in amore vero amicitie amās eſt in amato inq̄tū reputat bona vel mala amici ſicē ſua. ⁊ voluntatē amici ſicē ſuā. vt q̄i ipe in ſuo amico videaꝫ bona vel mala pati ⁊ affici. ⁊ ꝓpter hoc ꝓprium eſt amicoꝫ eadē velle ⁊ in eodē triſtari ⁊ gaudere. ſm pōm in. ix. ethi. ⁊ in. ij. rhet. vt ſic inq̄tū q̄ ſunt amici eſtimat ſua. amās videaꝫ eſſe in amato. q̄ſi idē factus amato. inq̄tū aūt econuerſo vult ⁊ agit ꝓpter amicū ſicē ꝓpter ſe ipm. q̄i reputās amicū idē ſibi. ſic amatū eſt in amante. Pōt aūt ⁊ tertio mō mutua inhęſio intelligi in amore amicitie ſm viā redamationis inq̄tū mutuo ſe amāt amici. ⁊ ſibimuicem bona volūt ⁊ opant. Ad. i. ergo dđ. q̄ amatū ꝓtineꝫ in amāte inq̄tū eſt impſſum in affectu eius p quādam complacentiā. econuerſo vo amās ꝓtinetur in amato inq̄tū amās ſequiꝫ aliq̄ mō illud qđ eſt intimum amati. nihil. n. phibet diuerſo mō eſſe aliquid ꝓtinēs ⁊ cōtentū. ſicut genus continēꝫ in ſpē ⁊ econuerſo. Ad. ij. dđ. q̄ rōis apprehenſio p̄cedit affectū amoris. ⁊ ideo ſicut rō diſquirit ira affectus amoris ſubintrat in amatū. vt ex dictis pz. Ad. iij. dđ. q̄ illa rō ꝓcedit de tertio mō mutue inhęſionis q̄ nō inueniꝫ in quolibet amore.

Ad tertium ſic proceditur

Videꝫ q̄ extaſis nō ſit effectus amoris. Extaſis. n. q̄ddam alienatōez importare videꝫ. ſz amor nō ſp facit alienationē. ſunt. n. amātes interdū ſui cōpotes. ergo amor nō facit extaſim. Ꝑre. amans deſiderat amatū ſibi vniri. magis ergo amatū trahit ad ſe q̄ etiā ꝓgat in amatū extra ſe exiens. Ꝑre. amor vnit amatū amanti. ſicē dictū ē. ſi ergo amās extra ſe tendit vt in amatū ꝓgat. ſequiꝫ q̄ ſp plꝰ diligat amatū q̄ ſeipm. quod pz eſſe falſum. nō ergo extaſis ē effectus amoris. Sed cōtra eſt qđ Dionyſ. dic. iiij. ca. de di. no. q̄ diuinꝰ amor extaſim facit. ⁊ q̄ ipe deus propter amorē eſt extaſim paſſus. cū ergo quilibet amor ſit q̄dam ſilitudo ꝓncipata diuini amoris. vt ibidem dr. videtur q̄ quilibet amor cauſet extaſim. Rñ. dđ. q̄ extaſim pati aliquid dr cū extra ſe ponit. quod quidem ꝓtingit ⁊ ſm vim apprehenſiuā. ⁊ ſm vim appetitiuā. ſm vim apprehēſiuā aliquis dr extra ſe poni. q̄n ponit extra cognitionem ſibi ꝓpriā. vel q̄ ad ſuꝑiorem ſublimaꝫ. ſicut homo dum eleuaꝫ ad comꝓhendenda aliq̄ q̄ ſunt ſuꝑ ſenſum ⁊ rōnē dr extaſim pati. inq̄tū ponit extra connaturalē apprehenſionem rōis ⁊ ſenſus. vel q̄ ad inferiora deꝓrimit. puta cū aliquis in furiā vel amentiā cadit dr extaſim paſſus. ſm appetitiuā vero ꝓtem dr aliquis extaſim pati q̄n appetitus alicuius in alterꝫ ferꝫ exiens quodāmō extra ſeipm. primā quidem extaſim facit amor diſpoſitiue. inq̄tū. ſ. facit meditari de amato. vt dictū eſt. Intenſa aūt meditatio vnīꝫ abſtrahit ab aliis. Sed ſcđam extaſim facit amor directe ſimplr quidem amor amicitie. amor aūt ꝓcupie nō ſ impliciter ſed ſm quid. Nā in amore ꝓcupie quodāmō ferꝫ amans extra ſeipm. inq̄tū. ſ. nō ꝓtentus gaudere de bono quod habet. querit frui aliquo extra ſe. ſed q̄ illud extrinſecū bonū querit ſibi habere. nō exit ſimplr extra ſe. ſed talis affectio in fine infra ipam' ꝓcludiꝫ. ſed in amore amicitie affectus alicuius ſimplr exit extra ſe. q̄ vult amico bonum ⁊ opaꝫ bonū. q̄i gerēs curā ⁊ prudentiā ipius ꝓpter ipm amicū. Ad. i. ergo dđ. q̄ illa rō ꝓcedit de prima extaſi. Ad. ij. dđ. q̄ illa rō ꝓcedit de amore ꝓcupie qui nō facit ſimplr extaſim. vt dictū eſt. Ad. iij. dđ. q̄ ille qui amat in tantū extra ſe exit inq̄tum vult bona amici ⁊ opatur. nō tñ vult bona amici magis q̄ ſua. vñ nō ſequiꝫ q̄ alterꝫ plus q̄ ſe diligat.

Ad quartum ſic proceditur.

Videꝫ q̄ zelus nō ſit effectus amoris. zelus. n. eſt ꝓtētionis principium. Elñ dr. i. ad Corin. iij. Cum ſit inter vos zelus ⁊ contentio nōne. ſed ꝓtentio repugnat amori. ergo zelus non eſt effectus amoris. Ꝑre. obiectum amoris ē bonū qđ ē cōmunicatiuū ſui. ſz zelus repugnat cōmunicationi. ad zelum. n. ptinere videꝫ q̄ quis nō patiꝫ ꝓximum in amato. ſicut viri dicunt zelare vxores q̄s nolūt habere cōmunes cū ceteris. ergo zelus non eſt effectus amoris. Ꝑre. zelus nō eſt ſine odio. ſicē nec ſine amore. dr. n. in ps. Zelaui ſuꝑ inimicos. nō ergo dz dici magis effectus amoris q̄ odij. Sed cōtra eſt qđ Dionyſ. dic. iiij. ca. de di. no. q̄ deus appellat zelotes ꝓpter multū amorē quem hz ad exīa. Rñ. dđ. q̄ zelus quocūq̄ mō ſumaꝫ ex intētione amoris ꝓuenit. manifeſtū eſt. n. q̄ q̄to aliq̄ vtus intenſius tendit in aliquid. fortius repellit omne contrariū vel repugnās. Cum igiꝫ amor ſit quidā motus in amatū vt Aug⁹. dic in li. lxxiij. q. Intēſus amor q̄rit excludere oē id qđ ſibi repugnat. aliter tñ hoc ꝓtingit in amore ꝓcu-

piscētie. ꝛ aliter in amore amicitie. Nā in amore ꝓcupiē intense aliquid ꝓcupiscat. mouef̄ ꝺ omne illud qꝺ repugnat ꝓsecutōi vel fruitioni quiete eius qꝺ amaf̄. ꝛ hoc mō viri dicunt̄ zelare vxores. ne ꝑ eorū aliox impediaf̄ singularitas quā in vxore q̄rūt. sicꝫ etiā qui q̄runt excellētiā mouent̄ ꝺ eos qui excellere videnf̄ q̄ impediētes excellētiā eox. ꝛ iste est zelus inuidie. de q̄ ꝺr in ps. Noli emulari in malignātibus. neqꝫ zelaueris faciētes iniquitatem. Amor aūt amicitie q̄rit bonū amici. vñ qñ est intēsus facit eoꝫ moueri ꝺ omne illud qꝺ repugnat bono amici. ꝛ ꝯz hoc aliquis ꝺr zelare ꝓ amico. qñ si q̄ dicunt̄ vel siūt ꝓtra bonū amici bō repellere studet. Et ꝑ hūc etiā modū aliqs ꝺr zelare ꝓ deo qñ ea q̄ sunt contra honorē vel voluntatē dei repellere ꝺm posse conaf̄. ꝺm illud. iij. Regū. xix. Zelo zelatus sum ꝓ dño exercituū. ꝛ Job. ij. sup illud. Zelus domus tue comedit me. dicit glo. q bono zelo comedit̄ q̄libet ꝑua q̄ viderit corrigere satagit. si nequit tolerat ꝛ gemit. Ad. i. ergo dꝺ. q aplꝰ ibi loquit̄ de zelo inuidie qui quidem est cā cōtentōis. nō ꝺ rē amatā. ꝯz ꝓ re amata ꝺ impedimēta ipius. Ad. ij. dꝺ. q bonū amat̄ inq̄ntum est cōicabile amāti. vñ omne illud qꝺ ꝑfectōez huius cōicationis impedit efficit̄ odiosum. ꝛ sic ex amore boni zelus causaf̄. Ex defectu aūt bonitatis ꝓtingit q q̄dā ꝑua bona nō pñt integre simul possideri a multis. ꝛ ex amore taliuz causaf̄ zelus inuidie. non aūt ꝓprie ex his q̄ integre pñt a multis possideri. Nullus. n. inuidet alteri de cognitōe veritatis q̄ a multis integre cognosci pōt. ꝯz forte de excellentia circa cognitōez huius. Ad. iij. dꝺ. q hoc ꝑ accidens quod aliqs odio bz ea q̄ repugnāt amato ex amore ꝓcedit. vñ zelus ꝓprie ponit effectus amoris magis q̄ odij.

Ad quintum sic ꝓcedit.

Videf̄ q amor sit passio lesiua. Languor. n. signat lesionem quandā languētis. Sed amor causat languorē. ꝺr. n. Canti. ij. Fulcite me floribus. stipate me malis. q amore langueo. g̃ amor est passio lesiua. Pre. liquefactio ē q̄dā resolutio. sed amor est liq̄factiuus. ꝺr. n. Canti. v. Anima mea liq̄facta est vt dilectus meus locutus est. g̃ amor est resolutiuus. ē ergo corruptiuus ꝛ lesiuus. Pre. feruor designat quendā excessum in caliditate. qui quidē excessꝰ corruptiuus est. ꝯz feruor causaf̄ ex amore. Diony. n. vij. c. ce. Die. inter ceteras ꝓprietates ad amorē seraphin ꝓtinentes ponit calidū ꝛ acutū. ꝛ supferuēs. Et Canti. viij. ꝺr de amore. q lāpades eius sunt lampades ignis atq̄ flāmaꝝ. ergo amor ē passio lesiua ꝛ corruptiua. Sed ꝺ est qꝺ dicit Diony. iiij. c. de di. no. q singula seipa amāt ꝓtē tiue. i. seruatiue. ergo amor nō est passio lesiua. ꝯz magis ꝓseruatiua ꝛ ꝑfectiua. Rñ. dꝺ. q sicut sup̄ dictum est. amor signat coaptationē quandā appetitiue ꝯtutis ad aliqꝺ bonū. nihil aūt qꝺ coaptaf̄ ad aliquid qꝺ est sibi ꝙniēs ex hoc ledit̄. ꝯz magis si sit possibile ꝑficit ꝛ meliorat̄. qꝺ vero coaptaf̄ ad aliquid qꝺ nō est sibi conueniens ex hoc ledit̄ ꝛ deteriorat̄. Amor g̃ boni conueniētis est ꝑfectiuus ꝛ melioratiuus amātis. amor aūt boni qꝺ non est conueniēs amāti est lesiuus ꝛ deterioratiuus amātis. Vñ marie homo ꝑficit̄ ꝛ meliorat̄ ꝓ amorem dei. ledit̄ aūt ꝛ deteriorat̄ ꝑ amorē peccati. ꝺm illud Osee. ix. Facti sunt abominabiles sicut ea q̄ dilexerūt. Et hoc quidē sic dictū est de amore ꝯtū ad id qꝺ est formale in ipo. qꝺ est. s. ex ꝑte appetitus. ꝯtū vero ad id qꝺ est materiale in passione amoris qꝺ est ītmutatio aliq̄ corpalis. accidit q amor sit lesiuus ꝓpter excessum immutatōis. sicut accidit in sensu ꝛ in omni actu virtutis aīe qui exercef̄ ꝓ aliqua immutationē organi corpalis. Ad ea vero que in contrarium obiciunt̄ dꝺ. q amori attribui pñt q̄tuor effectus proximi. s. liq̄factio. fruitio. languor ꝛ feruor. inter q̄ primū ē liq̄factio q̄ opponit̄ ꝯgelatōi. Ea. n. q̄ sunt ꝯgelata. in seipis constricta sunt vt nō possint de facili subintrātōez alterius pati. ad amorē aūt ꝑtinet q appetitus coaptef̄ ad receptionem boni amati ꝓut amatū est in amāte. sicut iam sup̄ dictum est. Vel frigidis congelatio vel duritia est dispositio repugnās amori. sed liq̄factio importat quandā mollificationem cordis q̄ exhibet se cor habile vt amatū in ipm̄ subintret. Si ergo amatum fuerit pñs ꝛ habitum causaf̄ delectatio siue fruitio. si autem fuerit abñs consequuntur due passiones. s. tristicia de abñtia que signaf̄ ꝓ languorē. Vel frigidis ꝛ Tullius in. iij. de tusculanis q̄stionibus maxime tristiciam egritudinem nominat. ꝛ intensum desiderium de cōsecutione amati. quod signaf̄ ꝑ feruorem. ꝛ isti q̄dē sunt effectus amoris formaliter accepti ꝺm habitudinem appetitiue ꝯtutis ad obiectum. sed in passione amoris cōsequuntur aliqui effectus his ꝓportionati ꝺm immutationez organi.

Ad sextuz sic ꝓceditur

Videf̄ q amās nō agat oīa ex amore. Amor. n. q̄dā passio est. vt supra dictū est. sed nō omnia q̄ agit bō agit ex passione. sed q̄dam agit ex electōe. ꝛ q̄dam ex ignorantia. vt ꝺr in. v. ethi. ergo nō omnia q̄ homo agit. agit ex amore. Pre. appetitus est principium motus ꝛ actionis in omnibus animalibus. vt ꝯz in. iij. de aīa. Si igit̄ oīa q̄ quis agit. agit ex amore. alie passiones appetitiue ꝓris erunt superflue. Pre. nihil causaf̄ simul a contrarijs causis. ꝯz q̄dam fiunt ex odio. nō ergo omnia sunt ex amore. Sed contra est qꝺ Diony. dic. iiij. c. de di. no. q ꝓpter amorem boni oīa agūt q̄cunq̄ agunt. Rñ. dꝺ. q omnis agens agit ꝓpter finē aliquem. vt supra dictū est. finis aūt est bonum desideratum ꝛ amatū vnicuiq̄. Vñ manifestum est q omne agēs qꝺcunq̄ sit agit quācunq̄ actionē exaliq̄ amore. Ad. i. g̃ dꝺ. q obiectio illa ꝓcedit de amore qui est passio in appetitu sensitiuo exñs. nos autez loquimur nunc de amore cōiter accepto ꝓut comꝓhendit sub se amorem intellectualē. rōnalem. aīalez. naturalē. sic. n. Diony. loquit̄ de amore ī. iij. c. dꝺ di. no. Ad. ij. dꝺ. q ex amore sicut iā dictū est causant̄ ꝛ desiderium ꝛ tristicia ꝛ delectatio ꝛ ꝓpñs oēs alie passiones. vñ omnis actio q̄ ꝓcedit ex q̄cunq̄ passione ꝓcedit etiā ex amore sicut ex ꝓprima cā. vñ nō supfluūt alie passiones q̄ sunt cause ꝓxime. Ad. iij. dꝺ. q odium etiā ex amore causaf̄. sicut infra dicet̄.

Questio. XXIX.

Deinde ꝓsiderādum

est de odio. Et circa hoc q̄runtur sex. Primo vtrū cā ꝛ obiectū odij sit malū. Secꝺo vtrū odium causet̄ ex amore. Tertio vtrum odium sit fortius q̄ amor. Quarto vtrū aliquis possit habere odio seipum. Quinto vtrū aliquis possit habere odio veritatē. Sexto vtrū aliquid possit haberi odio in vniuersali.

Ad primum sic ꝓceditur.

Videf̄ q obiectū ꝛ cā odij nō sit malū. omne. n. qꝺ ē in q̄tū hmōi bonū ē. si igit̄ obiectū odij sit malū. sequit̄ q nulla res odio habeaf̄. ꝯz solū defectus alicuius rei. qꝺ pz ee falsuz Pre. odire malū ē laudabile. Vñ in laudē q̄rundā ꝺr

tꝫ. Sacha. iiij. ꝙ leges optime custodiebant, ꝓpter oēz pontificis pietatē. ⁊ aīos odio bñtes mala. si igit nihil odiat nisi malū. sequit ꝙ oē odiū sit laudabile. qđ ꝑz esse falsuz

Ꝓre. idē nō est sil' bonū ⁊ malū. ſz idē diuersis ē odibile ⁊ amabile. ꝯ odiū nō solū est mali. ſz etiā boni

Sz ꝯ. odiū ꝛriat amori. ſz obm amoris ē bonū. vt supꝰ dictuz est. ꝯ obiectū odij est malū.

Rñ. dđ. ꝙ cū appetit⁹ naturalis ueriuet ab aliq̄ apprehensione ſz nō ꝓiūcta. eadem rō videt esse de inclinatōe appetitus naturalis ⁊ appetitus aīalis qui sequit apprehensionē ꝓiunctā. sic supra dictū est in appetitu aūt naturali hoc manifeste apparet. ꝙ sic vnū quodq̄ hz naturalem ꝓsonantiā vel aptitudinē ad id qđ sibi ꝓuenit q̄ ē amor naturalis. ita ad id qđ ē repugnās ⁊ corruptiuū hz dissonantiā naturalem q̄ est odiū naturale Sic igit ⁊ in appetitu aīali seu intellectiuo amor est consonantia q̄dam appetitus in id qđ apprehendit. vt conuenies. odiū vo est dissonātia q̄dā appetitus ad id qđ apprehendit vt repugnās ⁊ nociuum. sicut aūt omne conueniens in q̄tum hmōi hz rōnem boni. ita omne repugnans in q̄tum hmōi hz rōnem mali. ⁊ ideo sicut bonū est obiectum amoris. ita malum est obiectum odij.

Ad. i. ꝯ dđ. ꝙ ens inq̄tū ens nō hz rōnem repugnātis. sed magis cōuenientis. qz oīa conueniunt in ente. sed ens inq̄tum est hoc ens determinatū hz rōnem repugnātis ad aliqđ ens determinatū. ⁊ ſm hoc vnū ens est odibile alteri ⁊ est malum. ⁊ si nō in se. tñ ꝑ compatōez ad alterū.

Ad. ij. dđ. ꝙ sicut aliquid apprehendit vt bonum qđ nō est vere bonū. ita aliqđ apprehendit vt malum qđ nō est vere malum. vñ ꝓtingit q̄ndoq̄ nec odiū mali. nec amorē boni eē bonum

Ad. iij. dđ. ꝙ ꝓtingit idē esse amabile ⁊ odibile diuersis ſm appetitū quidē naturalem. ex hoc ꝙ vnū ⁊ idē est conueniens vni ſm naturam ⁊ repugnans alteri. sic calor conuenit igni ⁊ repugnat aq̄. ſm appetitum vo aīalem. ex hoc ꝙ vnū ⁊ idem apprehendit ab vno sub rōe boni. ⁊ ab alio sub rōe mali.

Ad secm sic procedit.

Videt ꝙ amor nō sit cā odij. Ca. n. q̄ ex opposito diuidunt̄ naturaliter sunt sil'. vt dr in p̄dicamētis. ſz amor ⁊ odium cū sint ꝛria ex opposito diuidunt. ꝯ naturaliter sunt simul. nō ꝯ amor est cā odij.

Ꝓre. vnū ꝛrioꝝ nō est cā alteri. sed amor ⁊ odiū sunt ꝛria. ꝯ ꝛc.

Ꝓre. posterius nō est cā prioris. ſz odiū est ꝓius amore vt videt. nā odium importat recessum a malo. amor vo accessum ad bonum. ꝯ amor nō est cā odij.

Sed ꝯ est qđ dic Aug⁹. xiiij. de ci. dei. ꝙ oēs affectōes causant ex amore. ergo ⁊ odiū cum sit q̄dam affectio aīe.

Rñ. dđ. ꝙ sic supra dictū est. amor ꝓsistit in q̄dam conuenientia amātis ad amatū. odium vo ꝓsistit in q̄dā repugnātia vel dissonantia. oportet autē in q̄libet ꝓius ꝓsiderare quid ei cōueniat q̄ qđ ei repugnet Per hoc. n. aliqđ est repugnās alteri. qz est corruptiuum vel impeditiuū eius qđ est conueniens. vñ necesse est ꝙ amor sit prior odio ⁊ ꝙ nihil odio habeat. nisi ꝑ hoc ꝙ contrariat conuenienti qđ amat. ⁊ ſm hoc omne odiū ex amore causat.

Ad. i. ergo dđ. ꝙ in his q̄ ex opposito diuidūtur q̄dā inueniunt̄ q̄ sunt naturaliter simul ⁊ ſm rē ⁊ ſm rōnem. sicut due spēs aīalis. vel due species coloris. q̄dam vo sunt simul ſm rōnem. sed vnū realiter est ꝓius altero ⁊ cā eius. sicut ꝑz in spēbus nūeroꝝ. figuraꝝ ⁊ motuū. q̄dam vo nō sunt simul. nec ſm rem. nec ſm rōnem. tic substā na ⁊ accñs. nā substātia realiter est cā accñtis. ⁊ ens ſz rōnem ꝓius attribuit substātie q̄ accñti. qz accñti nō attribuit nisi inq̄tū est in substātia. amor aūt ⁊ odiū naturaliter quidē sunt simul ſm rōnem. ſz nō realiter. vñ nihil ꝓhibet amorē esse cām odij.

Ad. q. dđ. ꝙ amor ⁊ odium sunt ꝛria q̄ accipiunt circa idē. ſz q̄ sunt de ꝛriis non sunt ꝛria. ſz se inuicē ꝓsequentia. eiusdem. n. rōnis est ꝙ amet aliquid ⁊ odiat eius ꝛriū. ⁊ sic amor vnius rei ē cā ꝙ eius contrariū odiat.

Ad. iij. dđ. ꝙ in executōe pri⁹ est recedere ab vno termino q̄ accedere ad alterū terminū sed in intētione est ecōuerso. ꝓpter hoc. n. recedit ab vno termino vt accedat ad alterū. motus aūt appetitiuus magis ptinet ad intentionem q̄ ad executōez. ⁊ iō amor est prior odio. cū vtrunq̄ sit motus appetitiuus.

Ad tertium sic procedit

Videt ꝙ odiū sit fortius amore. Dic. n. Aug. in li. lxxxiij q. Nēo est q̄ nō magis dolorē fugiat q̄ appetat voluptatē ſz fingere dolorē ptinet ad odiū. appetitus aūt voluptatis ptinet ad amorē. ergo odiū ē fortius amore.

Ꝓre. debilius vincit a fortiori ſz amor vincit ab odio. q̄ñ. ſ. amor couertit in odiū. ergo odiū ē fortius amore.

Ꝓre. affectio aīe ꝑ effectū manifestat. ſz fortius insistit hō ad repellēdū odiosum q̄ ad ꝓsequendū amatū. sic etiā bestie abstinent a delectabilibꝫ ꝓpter verbera. vt Aug. introducit in li. lxxxiij q. ergo odiū est fortius amore.

Sed ꝯ. bonū est fortius q̄ malū. qz malū nō agit nisi virtute boni. vt Dion. dicit. c. iiij. de di. no. ſz odiū ⁊ amor differūt ſm differentiā boni ⁊ mali. ergo amor ē fortior odio.

Rñ. dđ. ꝙ impossibile est effectum sua cā esse fortiorē. omne aūt odiū ꝓcedit ex aliq̄ amore. sic ex cā. vt supra dictū est. vñ impossibile est ꝙ odiū sit fortius amore simpl'r. ſz oportet vlterius ꝙ amor simpl'r loquēdo sit odio fortior. fortius. n. mouetur aliqđ in fine q̄ in ea q̄ sunt ad finē. recessus aūt a malo ordinat ad consecutōez boni sic ad finem. vñ simpl'r loquēdo fortior ē motus aīe in bonū q̄ in malū. ſz tñ aliqñ videt odiū fortius amore ꝓpter duo. Primo q̄dem. quia odium est magis sensibile q̄ amor. cum. n. sensus ꝓceptio sit in q̄dam immutatōe. ex quo aliquid iam immutatum est. nō ita sentit sicut qñ est in potentia immutari. vñ calor febris ethice q̄uis sit maior. non tñ ita sentit sicut calor tertiane. qz calor ethice iam versus est q̄i in habitū ⁊ naturam. ⁊ ꝓpter hoc etiam amor magis sentit in absentia amati. sicut Aug. dic in. x. de tri. ꝙ amor non ita sentit cum non ꝓdit eū indigentia. ⁊ ꝓpter hoc etiam repugnātia eius quod odit sensibilius ꝓcipit q̄ conuenientia eius quod amat. Secdo qz non compat odium ad amorem sibi correspondentē. ſm. n. diuersitatē bonoꝝ est diuersitas amorum in magnitudine ⁊ quitate. quibus ꝓportionant̄ opposita odia. vñ odium qđ corrūdet maiori amori magis mouet q̄ minor amor

Et ꝑ hoc ꝑz rñsio ad. i. nam amor voluptatis est minor q̄ amor conseruatōnis suiipius. cui rñdet fuga doloris. ⁊ ideo magis fugit dolor q̄ amet voluptas.

Ad. ij. dđ. ꝙ odium nunq̄ vinceret amorē nisi ꝓpter maiorem amorē cui odium corrūdet. sic homo magis diligit se q̄ amicum. ⁊ ꝓpter hoc ꝙ diligit se hz odio etiā amicum si sibi contrariet.

Ad. iij. dđ. ꝙ ideo intensius aliquid opat ad repellendum odiosa. quia odium ē magis sensibile.

Ad quartum sic procedit.

Videt ꝙ aliqs possit seipm odio habere. Dicit. n. in p̄s. Qui diligit iniq̄tatē odit aīaz suā. ſz multi diligūt iniq̄tatē. ꝯ multi odiūt seipos.

Ꝓre. illū odim⁹ cui volum⁹

ꝛ oꝑamur malum. sed qñqꝫ aliquis vult ꝛ oꝑatur sibiipsi malum. puta qui interimit seipos. ergo aliqui seipos bñt odio. ℙre. Boe. dic in. ij. de ꝓsol. ꝙ auaritia facit hoies odiosos. exq̄ ꝑt accipi ꝙ omnis hō odit auarꝫ sed aliqui sunt auari. g̃ illi odiũt seipos. ℨz contra ē qđ apl's dicit ad Ephe. v. ꝙ nēo vnqꝫ carnē suā odio habuit. ℜñ. dđ. ꝙ impossibile est ꝙ aliqs ꝑ se loquendo odiat seipm. naturaliter. n. vnūquodqꝫ appetit bonū. nec ꝑt aliqs aliquid sibi appetere nisi sub rōe boni. nā malū est ꝑter voluntatē. vt Diony. dic. iiij. c. de di. no. amare autem aliquē est velle ei bonū. vt supꝫ dictū est. ꝙ necesse ē ꝙ aliquis amet seipm. ꝛ impossibile est ꝙ aliquis odiat seipm ꝑ se loquendo. ꝑ accñs tñ ꝓtingit ꝙ aliquis seipm odio habeat. Et hoc dupl'r. ℭ no mō ex ꝑte bom quod sibi aliquis vult. accidit. n. qñqꝫ illud qđ appetit vt ſm qđ bonum esse simpl'r malum. ꝛ ſm hoc aliquis ꝑ accidens vult sibi malū. qđ est odire. ℭ lio mō ex parte suiipius cui vult bonū. vnūquodqꝫ. n. maxie est id qđ est ꝓncipalius in ipo. vñ ciuitas dr facere id qđ rex facit. q̄i rex sit tota ciuitas. ℳanifestū est ergo ꝙ homo maxime est mēs hois. ꝓtingit aūt ꝙ aliqui estimāt se maxime illud quod sunt ſm naturam coꝛpalem ꝛ sensitiuā. vñ amāt se ſm id qđ estimant se esse. sed odiunt id quod vere sunt dum volũt contraria rōni. ꝛ vtroqꝫ mō ille qui diligit iniquitatē odit non solum animam suā. sed etiam seipm. Et ꝑ hoc ꝑz rñsio ad. i. ℭd. ij. dđ. ꝙ nullus sibi vult ꝛ facit malū nisi inqꝫtum apprehendit illud sub rōe boni. nam ꝛ illi qui intermunt seipos. hoc ipm quod est mori apprehendūt sub rōne boni inqꝫtum est terminatum alicuius miserie vl' doloris. ℭd. iij. dđ. ꝙ auarus odit aliquod accidens suum non tñ ꝓpter hoc odit seipm sicut eger odit suam egritudinem ex hoc ipo ꝙ se amat. ℭel. dđ. ꝙ auaritia odiosos facit alios. non aūt sibiipi. quinimo causat ex inordinato sui amore. ſm quem de bonis tempalibus plus sibi aliquis vult qꝫ debeat.

Ad quintum sic ꝓcedit.

Videt ꝙ aliquis nō possit habere odio veritatē. Bonū. n. ꝛ ens ꝛ verꝫ conuertunt. sed aliquis nō ꝑt habere odio bonitatem. ergo nec veritatē. ℙre. omnes hoies naturaliter scire desiderant. vt dr in principio metaphi. sed sciētia nō ē nisi veroꝝ. ergo veritas naturaliter desiderat ꝛ amatur. sed quod naturaliter ineſt. sp ineſt. nullus ergo ꝑt habere odio veritatem. ℙre. pbs dicit in. ij. rhetor. ꝙ hoies amant non fictos. sed nō nisi ꝓpter veritatem. ergo homo naturaliter amat veritatem. nō ergo eam odio hz.

ℨed ℨ est qđ apl's dicit ad Gal. iiij. Factus sum vobis inimicus verꝫ dicēs vobis. ℜñ. dđ. ꝙ bonū ꝛ verꝫ ꝛ ens sunt idem ſm rem. sed differūt rōne. bonū. n. hz rōez appetibilis. nō aūt ens vel verꝫ. qr bonū est qđ oīa appetūt ꝛ ideo bonū ſm rōnem boni non ꝑt odio haberi. nec in vl'i nec in ꝓticulari. ens aūt ꝛ verꝫ in vl'i quidem odio haberi non ꝑt. qr dissonantia est cā odij. ꝛ conuenientia causa amoris. ens aūt ꝛ verꝫ sunt cōia omnibus. sed in ꝓticulari nihil ꝓhibet quoddam ens ꝛ quoddam verꝫ odio haberi. inqꝫtum hz rōnem ꝓprij ꝛ repugnantis. contrarietas. n. ꝛ repugnantia non aduersat rōni entis ꝛ veri sicut aduersat rōni boni. Contingit autem verꝫ aliquod ꝓticulare tripliciter repugnare vel contrariari bono amato. ℭ no mō ſm ꝙ veritas est causaliter ꝛ originaliter ipis rebus. ꝛ sic homo qñqꝫ odit aliquam veritatem dum vellet nō esse verum quod est verꝫ. ℭ lio mō ſm ꝙ veritas est in cognitōe ipius hominis que impedit ipm a ꝓsecutiōe amati. sicut si aliqui vellent nō cognoscere veritatez fidei vt libere peccarent. ex quoꝫ ꝑsona. dr Job. xxij. Sciam viaꝫ tuaꝫ noluimus. Tertio mō habet odio veritas ꝓticularis tanqꝫ repugnans ꝓut est in intellectu alterius. puta cum aliquis vult iacere in peccato. odit ꝙ aliquis veritatem circa peccatum suum cognoscat. ꝛ ſm hoc dicit Aug⁹. in. x. confeſſ. ꝙ homines amant veritatem lucentem. odiūt eam redarguentem. Et ꝑ hoc ꝑz rñsio ad. i. ℭd. ij. dđ. ꝙ cognoscere veritatem ſm se est amabile. ꝓpter quod dicit Aug⁹. ꝙ amant eam lucentem. sed ꝑ accñs cognitio veritatis ꝑt esse odibilis inqꝫtum impedit ab aliq̄ desiderato. ℭd iij. dđ. ꝙ ex hoc ꝓcedit ꝙ nō ficti amant ꝙ hō amat ſz se cognoscere veritatē quā hoies nō ficti manifestāt.

Ad sextuz sic ꝓceditur

Videt ꝙ odiū nō possit esse alicuius in vl'i. Odiū. n. ē passio appetitus sensitiui q̄ mouet ex sensibili apprehensione. sed sensus nō ꝑt apprehendere vl'e. g̃ odiū nō ꝑt esse alicuius in vl'i. ℙre. odiū causat ex aliq̄ dissonātia q̄ cōmunitati repugnat. sed cōitas est de rōe vl'is. g̃ odiū non ꝑt esse alicuius in vl'i. ℙre. obiectū odij est malū. malum aūt est in rebꝫ ꝛ nō in mēte. vt dr in. vi. metaphi. cū g̃ vl'e sit solum in mente q̄ abstrahit vl'e a ꝓticulari. videtur ꝙ odiū nō possit esse alicuius vl'is. ℨed ℨ est qđ pbs dicit in. ij. rhetor. ꝙ ira sp fit inter singularia. odiū aūt etiā ad genera. furem. n. odit ꝛ calumniatorē vnusquisqꝫ ℜñ. dđ ꝙ de vl'i dupl'r ꝓtingit loqui. vno mō ſm ꝙ subest intentioni vniuersalitatis. alio mō dr de natura cui talis intentio attribuit. alia ē. n. ꝓsideratio hois vl'is. ꝛ alia hominis in eo ꝙ est bō. Si igit vl'e accipiat ꝓmo mō. sic nulla potentia sensitiue ꝓtis neqꝫ apprehensiua neqꝫ appetitiua potest in vl'e. qr vl'e fit ꝑ abstractiōez a materia indiuisibili in q̄ radicat oīs ꝛtus sensitiua. ꝑt tñ aliq̄ potentia sensitiua ꝛ apprehensiua ꝛ appetitiua ferri in aliquid vl'r. sic dicimus ꝙ obiectū visus est color ſm gen⁹. nō qr visus cognoscat calorem vl'ez. sed qr ꝙ color sit cognoscibilis a visu. non conuenit colori inqꝫtum est hic color. sed inqꝫtum ē color simpl'r. Sic ergo odium etiam sensitiue ꝓtis ꝑt respicere aliquid in vl'i. qr ex natura communi aliquid aduersat animali. ꝛ non solum ex eo ꝙ est ꝓticularis sicut lup⁹ oui vñ ouis odit lupum generaliter lz ira semꝑ causat ex aliq̄ ꝓticulari. qr ex aliquo actu ledentis. actus aūt ꝓticulariuz sunt. ꝛ ꝓpter hoc pbs dicit ꝙ ira semꝑ est aliquid ꝓticulare. odium vero ꝑt esse ad aliquid in genere. sed odiuz ſm ꝙ est in ꝓte intellectiua cum sequat apprehensionem vl'ez intellectus. ꝑt vtroqꝫ mō esse respectu vl'is. ℭd. i. ergo dđ. ꝙ sensus non apprehendit vl'e ꝓut est vl'e. apprehēdit tñ aliquid cui ꝑ abstractiōnem accidit vniuersalitas ℭd. ij. dđ. ꝙ id quod commune est omnibus non ꝑt esse rō odij. sed nihil ꝓhibet aliquid esse commune multis qđ tñ dissonat ab aliis. ꝛ sic est eis odiosum. ℭd. iij. dđ. ꝙ illa obiectio ꝓcedit de vl'i ſm ꝙ subsistat intentioni vniuersalitatis. sic. n. non cadit sub apprehensiōe vel appetitu sensitiuo.

Deinde ꝓsiderādum

est de concupiscentia. Et circa hoc querūtur quattuor. ℙrimo vtrꝫ concupia sit in appetitu sensitiuo tm̃. Secundo vtrum concupiscētia sit passio specialis. Tertio vtrum sint alique concupiscentie naturales ꝛ aliq̄ nō naturales. Quarto vtrum concupia sit infinita.

Ad primum sic procedit

Videt q concupiscentia nō solū sit in appetitu sensitiuo. Est.n. quedā concupia sapie. vt dr Sap. vi. Concupiscentia sapie ꝓducit ad regnū ꝑpetuū. sz appetitus sensitiuus nō pōt ferri in sapiam. g cōcupia non est in solo appetitu sensitiuo. ¶ Pre. Desideriū mandator dei nō est in appetitu sensitiuo. imo apls dic Ro. vij. Nō habitat in me hoc est in carne mea bonū. sz desideriū mandator dei sub cōcupia cadit. fm illud ps. Concupiuit aīa mea desi. iust. tuas. g cōcupia nō ē solum in appetitu sensitiuo. ¶ Pre. cuilibet potentie est concupiscibile ꝑpriū bonū. g cōcupia est in qlibet potentia aie z nō solum in appetitu sensitiuo.

¶ Sz contra est qd Damas. dicit q irrōnale obediens z psuasibile rōi diuidit in cōcupiaz z irā. hec autem ē irrōnalis anime ps pulsiua passiua z appetitiua. g concupiscentia est in appetitu sensitiuo. ¶ Rn. dō. q sicut ps dicit in. i. rhet. Concupiscētia est appetitus delectabilis. est autem dupler delectatio. vt infra dicet. vna q est in bono intelligibili. quod est bonum rōnis. alia que ē in bono fm sensum. Prima quidem delectatio videt esse anime tm. Secda aūt est aie z corpis. q sensus ē vtus in organo corporeo. vñ z bonū fm sensum est bonū totius coniūcti. ral aūt delectatōnis appetitus videt esse concupia q sil pertineat z ad aiam z ad corpus vt ipm nomē concupie sonat. vñ concupia ꝑprie loquēdo est in appetitu sensitiuo. z in vi concupiscibili q ab ea denominat. ¶ Ad. i. ergo dō. q appetitus sapie vel alior spūalium bonor interdū concupiscentia nominat. vel ꝑter silitudinē quandā. vel ꝑter intentionem appetitus superioris ptis ex quo fit redūdantia in inferiorem appetitum. vt simul etiam ipe inferior appetitus suo mō tendat in spūale bonum consequēs appetitum superiorem. z etiam ipm corpus spūalibus ō seruiat. sicut in ps. dr. Cor meum z caro mea exultauerūt in deum viuum. ¶ Ad. ij. dō. q desiderium magis ptinere pōt ꝑprie loquendo nō solum ad inferiorem appetitum. sed etiam ad superiorem. non.n. importat aliquam cōsociationem in cupiendo sicut concupiscentia. sed simplicem motum in rem desideratam. ¶ Ad. iij. dō. q vnicuiq potentie anime appetere competit ꝑpriū bonum appetitu naturali qui sequit apprehensionem. sz appetere bonum appetitu animali qui non sequit apprehensionem ptinet solum ad vim appetitiuam. appetere autem aliqd sub rōne boni delectabilis fm sensum quod ꝑprie est cōcupiscere. ptinet ad vim concupiscibilem.

Ad secm sic procedit.

Videt q concupiscentia non sit passio specialis potentie concupiscibilis. ¶ Passiones.n. distinguunt fm obiecta. sz obiectum concupiscibilis est delectabile fm sensum. qd etiam est obiectum concupiscentie. fm ps̄m in. ij. rhetor. ergo concupiscentia non est passio specialis in concupiscibili. ¶ Pre. Aug. dicit in li. lxxxiij. q. q cupiditas est amore ꝓ transeuntium. z sic ab amore non distinguit. omnes autem passiones speciales ab inuicem distinguuntur. ergo concupiscentia non est passio specialis in concupiscibili. ¶ Pre. cuilibet passioni concupiscibilis opponit aliq passio specialis in concupiscibili. vt sup̄ dictum est. sz concupiscentie non opponit aliqua passio specialis in concupiscibili. dicit.n. Damas. q expectatum bonum concupiscentiam constituunt. psis vero leticiam. silr expectatū malum timorem. psis vero leticiam. ex quo videt q sicut tristicia contrariat leticie. ita timor contrariat cōcupiscentie. timor autem non est in concupiscibili sed in irascibili. nō ergo cōcupiscentia ē specialis passio in concupiscibili.

Sed cōtra est q cōcupiscentia causat ab amore z tendit in delectationem. que sunt passiones concupiscibilis. z sic distinguit ab alijs passionibus concupiscibilis tanquam passio specialis. ¶ Rn. dō. q sicut dictum est bonum delectabile fm sensum est communiter obiectum concupiscibilis. vñ fm eius differentias diuerse passiones concupiscibilis distinguunt. Diuersitas autem obiecti pōt attendi vel fm naturam ipius obiecti. vel fm diuersitatem in virtute agendi. diuersitas qdem obiecti actiui que est fm rei naturam facit materialem differentiam passionū. sed diuersitas que est fm virtutem actiuam facit formalez differentiam passionum. fm quam passiones specie differunt. est autem alia rō vtutis motiue ipius finis vel boni fm q est realiter pfis z fm q est abfis. nam fm q est p sens facit in seipo quiescere. fm autem q est abfis facit ad seipm moueri. vñ ipm delectabile fm sensum inquantum appetitum sibi adaptat quodammodo z conformat causat amorem. inquantum vero abfis attrahit ad seipsum causat concupiscentiam. inquantum vero pfis quietat in seipso causat delectationem. Sic ergo concupiscentia est passio differens specie z ab amore z a delectatōne. sed concupiscere hoc delectabile vel illud facit concupiscētias diuersas numero. ¶ Ad. i. ergo dō. q bonum delectabile nō est absolute obiectum concupiscentie. sed sub rō ne abfitis. sicut z sensibile sub rōne preteriti est obiectum memorie. hmōi.n. pticulares conditōnes diuersificāt speciem passionum. vel etiam potentiarum sensitiue partis que respicit particularia. ¶ Ad. ij. dō. q illa predicatio ē per causam nō per essentiam. non.n. cupiditas est per se amor. sed amoris effectus. Vel aliter dō. q Augu. accipit cupiditatem large ꝓ quolibet motu appetitus qui potest esse respectu boni futuri. vñ comprehendit sub se z amorē z spem. ¶ Ad. iij. dō. q passio que directe opponitur concupiscentie innominata est. que ita se habet ad malum sicut concupiscentia ad bonum. sed quia est mali abfitis sicut z timor. qñq loco eius ponitur timor. sicut z qñq cupiditas loco spei. qō.n. est ꝓpriū bonum vel malum. qnasi nō reputat. z ideo ꝓ omni motu appetitus in bonum vl in malum arduum.

Ad tertium sic procedit

Videt q ꝯcupia nō sint qdā naturales z qdā nō naturales. Concupia.n. ptinet ad appetitū aialem vt dictū est. sz appetitus naturalis diuidit contra aialem. ergo nulla cōcupiscētia ē naturalis. ¶ Pre. diuersitas materialis nō facit diuersitatē fm spēz. sz solū fm nūez. q qdem sub arte nō cadit. sed si q sint ꝯcupie naturales z nō naturales nō differunt nisi fm diuersa obiecta ꝯcupiscibilia qō facit materialem differentiam z fm numez tm. nō ergo diuidēde sunt ꝯcupie ꝑ naturales z nō naturales. ¶ Pre. rō cōtra naturā diuidit. vt ps in. ij. phic. sicigit in hoīe est aliqua ꝯcupia nō naturalis. oportet q sit rōnalis. sz hoc esse nō pōt. qr ꝯcupia cū sit passio qdā ptinet ad appetitū sensitiuū. non aūt ad voluntatē q est appetitus rōnis. nō ergo sunt ꝯcupiscētie aliq nō naturales. ¶ Sed ꝯ est q ps in. iij. ethi. z in. i. rhet. ponit qsdā ꝯcupias naturales z qsdā nō naturales. ¶ Rn. dō. q sicut dictū ē. ꝯcupia est appetitus boni delectabil, dupler aūt aliqd ē delectabile. Vno mō qr ē cō

uenies nature animalis. sic cibus et potus et alia hmõi. et hmõi concupia delectabilis dr naturalis. Alio mõ dr aliqd esse delectabile. qz ẽ conueniẽs animali sm apprehensionẽ. sic cuz aliqs apprehendit aliqd vt bonũ et conueniẽs. p quũ delectatur ipo. et hmõi delectabilis concupia dr nõ naturalis. et solet magis dici cupiditas. Prime g concupie naturales cões sunt hoibus et altis animalibus. qz vtriqz est aliqd cõueniẽs et delectabile sm naturã. et in his oẽs hoies cõueniũt. vñ et pbs in. iij. ethi. vocat eas cões et necessarias. sz scde concupie sunt ppie hoim. q3 ppriũ est excogitare aliqd vt bonũ et conueniẽs pter id qd nã requirit. vñ et in. i. rhet. pbus dicit pmas concupias eẽ irrõales. scdas vo cũ rõe. Et qz diuersi diuersimode rõcinant. iõ et scde dicunt i. iij. ethi. ppie et apposite sunt supnales. Ad. i. g dd. q illd id qd appetit appetitu naturali põt appeti appetitu animali cũ fuerit apprehensũ et sm hoc cibus et potus et hmõi q appetunt naturaliter. põt eẽ concupiscentia naturalis. Ad. ij. dd. q diuersitas concupiarum naturaliũ a nõ naturalibus nõ est materialis tm. sed etiã quodammõ formalis inq3tum procedit ex diuersitate obi actiui. obiectum aũt appetitus est bonum apprehensum. vñ ad diuersitatẽ actiui pertinet diuersitas apprehensionis puta. s. apprehendit aliqd vt conueniẽs absoluta apprehensione ex q causant concupie naturales. qs pbs in rhetor. vocat irrõnales. et puta apprehendit aliqd cũ deliberatõne ex q causant concupie nõ naturales. q3pter hoc in rhetorica dicunt cũ rõne. Ad. iij. dd. q in hoie nõ solum est rõ vis que pertinet ad partem intellectiuam. sed etiam rõ particularis que pertinet ad partem sensitiuam. vt in. i. lib. dictum est. et sm hoc etiam concupiscentia que est cum rõe põt ad appetitum sensitiuum pertinere. et ppter hoc appetitus sensitiuus põt etiam a rõne vel imoueri mediante imaginatione particulari.

Ad quartum sic procedit

Videt q concupiscentia non sit infinita. Obiectum. n. concupiscentie est bonum quod hz rõnem finis. qui autẽ ponit infinitum excludit finem. vt dr in. ij. metaphi. ergo concupiscentia non potest esse infinita. Pre. concupiscentia est boni conuenientis cum procedat ex amore. sz infinitum cum sit improportionatum non potest esse conueniens. ergo concupia nõ potest esse infinita. Pre. infinita nõ est transire. et sic in eis non est peruenire ad vltimum. sed concupiscenti sit delectatio p hoc q attingit ad vltimũ finẽ. ergo si concupia esset infinita sequeret q nunq3 fieret delectatio. Sz cõ est quod pbs dicit in. i. poli. q in infinitum concupiscentia exĩte homines infinita desiderãt.

Rñ. dd. q sicut dictum est. duplex est concupiscentia. vna naturalis. et alia non naturalis. Naturalis quidem concupiscentia nõ potest esse infinita in actu. est. n. eius q natura requirit. natura vero intendit in aliquid finitũ et certum. vñ nunq3 homo concupiscit infinitum abũ vel infinitum potum. sed sicut in natura contingit esse infinitum in potentia p successionẽ. ita hmõi concupiam contingit infinitam esse p successionem. vt. s. post adeptum cibũ iterato alia vice desideret cibũ vel qdcunq3 aliud qd natura requirit. qz hmõi corpalia bona cum aduenerũt nõ ppetuo manẽt. sed deficiunt. Unde dixit dns samaritane. Joh. iiij. Qui biberit ex hac aqua sitiet iterato. Sed concupia nõ naturalis oio est infinita. sequit. n. rõnem vt dictum est. rõi aũt competit infinitum procedere. vñ qui concupiscit diuitias põt eas concupiscere nõ ad aliquẽ certũ terminũ. sed simpliciter diuitem esse q3tumcunq3 põt. Põt et alia rõ

XXXI

assignari sm pbm in. i. poli. quare q̃dam concupia sit finita et q̃dam infinita. sp. n. concupia finis est infinita. finis. n. p se cõcupiscit vt sanitas. vñ maior sanitas magis cõcupiscit. et sic in infinitum. sicut et si album p se disgregat. magis album magis disgregat. concupia vo eius qd ẽ ad finem nõ est infinita si sm illam mensuram appetit qua cõuenit fini. vñ q finem ponũt in diuitijs bñt concupiaz diuitiaz in infinitum. q aũt diuitias appetũt ppter necessitatem vite. concupiscũt diuitias finitas sufficientes ad necessitatem vite. vt pbs dicit ibidem. Et eadem est rõ dcõ cupiscentia quarumcunq3 aliaz rerum. Ad. i. g dd. q omne quod concupiscit accipit vt q̃ddam finitum. vel qz est finitum sm rem put concupiscit semel in actu. vel qz est finitum sm q cadit sub apprehensione. non. n. põt sub rõne infiniti apprehendi. qz infinitum est cuius q3titatem accipientibus sp est aliqd extra sumere. vt dr in. iij. phi.

Ad ij. dd. q rõ q̃dammõ est virtutis infinite inq3tũ põt in infinitum aliqd cõsiderare. vt apparet in additõe nũeroz et lineaz. vñ infinitũ aliquomõ sumptũ est pportionatũ rõi. Nam vle quod rõ apprehendit ẽ quodammõ infinitũ inq3tum in potẽtia cõtinet infinita singularia. Ad. iij. dd. q ad hoc q aliqs delectet nõ requirit q ola consequat q̃ cõcupiscit. sed q in quolibet concupito qd consequit delectet.

Questio. XXXII

Deinde psiderãdum

est de delectatõe et tristicia. Circa delectatõem vo considerãda sunt q3tuoo. Primo de ipa delectatione sm se. Scdo de causis delectatõis. Tertio de effectibus eius. Quarto de bonitate et malicia ipius. Circa primum q3runt octo. Primo vtrum delectatio sit passio. Scdo vtz sit in tpe. Tertio vtrum differat a gaudio. Quarto vtrum sit in appetitu intellectiuo. Quinto de compatione delectationum superioris appetitus ad delectationem inferioris. Sexto de compatione delectationũ sensitiuarum ad inuicem. Septimo vtrũ sit aliqua delectatio non naturalis. Octauo vtrum delectatio possit esse cõtraria delectationi.

Ad primum sic pceditur.

Videt q delectatio nõ sit passio. Damas. n. ij. li. distinguit opatõez a passione. dicẽs q opatio ẽ motus q̃ ẽ sm naturã. passio vo ẽ motus p̃ naturã. sz delectatio est opatio. vt pbs dicit in. vij. et x. ethico. g delectatio nõ ẽ passio.

Pre. Pati est moueri. vt dr in. iij. phi. sed delectatio non consistit in moueri sed in motum esse. causat. n. delectatio ex bono iam adepto. g delectatio non est passio. Pre. delectatio consistit in quadam pfectione delectati. pficit. n. opationem. vt dr in. x. ethi. sed pfici non est pati vel alterari. vt dr in. vij. phi. et in. ij. de anima. g delectatio non est passio. Sed contra est q Aug⁹. in. x. de ciui. dei ponit delectatõnem siue gaudium vel leticiam inter alias passiones anime. Rñ. dd. q motus appetitus sensitiui ppie passio nominat. sicut sup̃ dictũ est. affectio autem quecunq3 ex apprehensione sensitiua procedens est motus appetitus sensitiui. hoc autem necesse est competere delectatõni. Nam sicut philosophus dicit in. i. rhet or. delectatio est quidam motus anime. et constitutio simul tota et sensibilis in naturam exĩtem. Ad cuius intellectum cõsiderandum est q sicut contingit in rebus naturalibus aliq consequi suas pfectões naturales. ita hoc contingit in aialibus. et q3uis moueri ad pfectõez nõ sit totũ sil. tñ consequi

naturalem pfectionem est totum simul. Nec aūt differen tia inter animalia ⁊ alias res naturales. q̄ alie res natura les q̄n constituunt in id quod conuenit eis ſm naturam. hoc non sentiunt. sed animalia hoc sentiunt. ⁊ ex isto sensu causaf quidam motus anime in appetitu sensitiuo ⁊ iste motus est delectatio. Per hoc ergo q̄ dr q̄ delectatio est motus anime. ponit in genere. Per hoc autem q̄ dr con stitutio in existentem naturam. i. in id quod existit in na tura rei. ponit causa delectatōnis. s. pñtia connaturalis bo ni. Per hoc autem q̄ dicit simul tota. ostendit q̄ constitu tio non debet accipi ꝓut est in constitui. sed ꝓut est in con stitutum esse quasi in termino motus. non. n. delectatio est generatio ꝓut plato posuit. sed magis consistit in fac tum esse. vt dr in. vij. ethico. Per hoc autem q̄ dicit sensi bilis. excludunf perfectiones rerum insensibilium. in qui bus non est delectatio. Sic ergo pz q̄ cum delectatio sit motus in appetitu animali consequens apprehensionem sensus. delectatio est passio anime Ad. i. ergo dō. q̄ ope ratio connaturalis non impedita est perfectio secunda. vt habetur in. ij. de anima. ⁊ ideo quando constituif res in ꝓ pria operatōne connaturali ⁊ non impedita. sequitur dele ctatio que consistit in perfectum esse vt dictum est. sic er go cum dr q̄ delectatio est operatio. non est predicatio per essentiam. sed per causam. Ad. ij. dō. q̄ in animali du plex motus considerari potest. vnus ſm intentionem fi nis qui pertinet ad appetitum. alius ſm executōnem. qui pertinet ad exteriorem operatōnem. Licet ergo in eo qui iam consecutus est bonum in quo delectatur cesset motus executionis quo tendit ad finem. non tamen cessat motus appetitue partis. que sic prius desiderabat non habitum ita postea delectat ur in habito. licet. n. delectatio sit quies quedam appetitus considerata presentia boni delectantis quod appetitui satisfacit. tamen adhuc remanet immuta tio appetitus ab appetibili. ratione cuius delectatio mot⁹ quidam est. Ad. iij. dō. q̄ quamuis nomen passionis magis ꝓprie conueniat passionibus corrupti uis ⁊ in ma lum tendentibus. sicut sunt egritudines corporales ⁊ tri stitia ⁊ timor in anima. tamen etiam in bonum ordinanf alique passiones. vt supra dictum est. ⁊ ſm hoc delectatio dr passio.

Ad scm sic proceditur.

Videf q̄ delectatio sit in re. Delectatio. n. est motus q̄ dam. vt in. i. rhero. phūs dic̄. sed motus omnis est in tem pore. ergo delectatio est in re. Pre. Diuturnū vl̄ mo rosum dr aliquid ſm tempus. sed alique delectatōes di cunf morose. ergo delectatio est in tempore. Pre. Pas siones aie sunt vnius generis. sed aliq̄ passiones aie sunt in tempore. ergo ⁊ delectatio. Sed ꝯ est quod phūs dic̄ in. x. ethi. q̄ ſm nullum tps accipiet quis delectatōez. Rñ. dō. q̄ aliquid contingit esse in tempore dupliter. Uno mō ſm se. Alio mō per aliud ⁊ q̄i p accns. Quia. n. tps est numerus successiuoꝝ. illa ſm se dicunf esse in tempe re quoꝝ rōne est successio. vel aliq̄d ad successionē ptinēs. sic motus. quies. locutio. ⁊ alia hmōi. ſm aliud vero ⁊ non p se dicunf esse in re illa re quoꝝ ratōne non est aliq̄ suc cessio. sed tamen alicui successiuo subiacent. sicut esse hoiez de sui rōne non hz successionem. non. n. est motus sed ter minus motus vel mutatōnis. s. generationis ipius. sz qr humanum esse subiacet causis transmutabilibus. ſm hoc hoiez e̊ est in re. Sic igit dō. est q̄ delectatio ſm se qui dem nō est in re. e̊. n. delectatio in bono iā adepto. qđ e̊ q̄i terminus motus. sz si illud bonū adeptū trālmutatōi sub iaceat. erit delectatio p accns in re. si aūt sit oīo intransi mutabile. delectatio nō erit in re. nec p se. nec p accns Ad. i. g̃ dō. q̄ fic̄ dr in. iij. de aīa. mot⁹ dupl'r dr. Uno mō q̄ est actus imperfecti. s. exīntis in potentia in q̄ꝫtū hmōi. ⁊ talis motus e̊ successiuus ⁊ in re. Alius aūt mot⁹ e̊ act⁹ perfecti. i. exīntis in actu. sicut intelligere. sentire. ⁊ velle. ⁊ hmōi. ⁊ etiā delectari. ⁊ hmōi motus nō e̊ successiu⁹. nec p se in re. Ad. ij. dō. q̄ delectatio dr morosa vel diu turna ſm q̄ p accns e̊ in re. Ad. iij. dō. q̄ alie passio nes nō habent ꝓ obiecto bonum adeptum sicut delectatio vñ plus hñt de rōne motus imperfecti q̄ꝫ delectatio. ⁊ p cō sequens magis delectationi conuenit nō eē in tēpe.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videf q̄ gaudiū sit oīo idē qđ delectatio. Passiones. n. aīe differūt ſm oba. sz idē e̊ obiectū gaudij ⁊ delectatōnis s. bonū adeptū. g̃ gaudiū e̊ oīo idē qđ delectatio. Pre. vnus mot⁹ nō terminaf ad duos terminos. sz idē e̊ mot⁹ q̄ terminaf ad gaudiū ⁊ delectatōez. s. ocupia. g̃ delectatio ⁊ gaudiū sunt oīo idē. Pre. si gaudiū e̊ aliud a delecta tione. videf q̄ pari rōe ⁊ leticia ⁊ exultatio ⁊ iocūditas sig nificēt aliq̄d aliud a delectatōe. ⁊ sic erūt oēs diuerse passi ones. qđ videf e̊ falsum. nō g̃ gaudiū differt a delectatōe Sz ꝑ est q̄ in brutis aīalibꝫ nō dicim⁹ gaudiū. sed in eis dicimus delectatōez. nō g̃ est idem gaudium ⁊ delecta tio. Rñ. dō. q̄ gaudium vt Auicē. dic̄ in li. suo de aīa. e̊ q̄dam spēs delectatōis. Est. n. cōsiderandū q̄ sic sunt q̄ dam ocupie naturales. q̄dā aūt nō naturales. sz ꝓsequūt rōnem. vt supꝝ dictū est. ita etiam delectatōnum q̄dā sunt naturales. ⁊ q̄dā nō naturales. q̄ sunt cū rōe. Uel sic Da mas. ⁊ Grego. nice. dicūt. q̄dā sunt corpales. q̄dā aīales. que in in idem redit. Delectamur. n. ⁊ in bis q̄ naturaliť concupiscimus ea adipiscēres. ⁊ in bis q̄ cōcupiscim⁹ ſm rōnem. sz nomē gaudij nō bz locū nisi in delectatōe q̄ cō sequiť rōnem. vñ gaudiū nō attribuimus brutis aīalibꝫ. sz solū nomē delectatōis. oē aūt qđ concupiscim⁹ ſm na turā. possumus etiā cū delectatōe rōis concupiscere. sz nō ecōuerso. vñ de oībꝫ de q̄bꝫ e̊ delectatio pōt eē gaudiū in hūmbꝫ rōnem. q̄ꝫ nō sp de oībꝫ sit gaudium. q̄ñq̄ꝫ. n. aliquis sentit aliquam delectationem ſm corpus de q̄ mē nō gaudet ſm rōnem. Et ſm hoc pz q̄ delectatio e̊ in pl⁹ q̄ꝫ gaudium. Ad. i. ergo dō. q̄ cum obiectū appetitus animalis sit bonum apprehensum. diuersitas apprehensio nis ptinet quodammō ad diuersitatem obiecti. ⁊ sic dele ctationes animales que dicunf etiam gaudia distinguūť a delectationibus corpalibus. que dicunf solum delecta tiones. sicut ⁊ de concupiscentijs supra dictum est. Ad ij. dō. q̄ similis differentia inueniť etiam in concupisce tijs. ita q̄ delectatio respondeat concupiscentie ⁊ gaudiū respondeat desiderio. quod magis videtur pertinere ad concupiscentiam animalem. ⁊ sic secundum differentiam motus est etiam differentia quietis. Ad. iij. dō. q̄ alia nomina ad delectationem pertinentia sunt imposita ab ef fectibus delectationis. Nam leticia imponitur a dilatatio ne cordis. ac si diceretur leticia. exultatio vero dr ab exteri oribus signis delectationis interioris. que apparent exte rius. inquantum sz interius gaudium ꝓsilit ad exterio ra. iocunditas vero dicitur a quibusdam spiritualibus le ticie signis vel effectibus. ⁊ tamen omnia ista nomina vi denť pertinere ad gaudium. nō. n. vtimur eis nisi in natu ris rōnalibus.

Ad quartum sic proceditur

Videt q̄ delectatio nō sit in appetitu intellectiuo. Dic̄. n. phūs in .i. rhet. q̄ delectatio ē motus q̄dā sensibil'. qui nō est in pte intellectiua. g̃ delectatio nō ē in pte intellectiua.

Pr̄e. delectatio ē passio q̄dā. sz oīs passio ē in appetitu sensitiuo. g̃ delectatio nō est nisi in appetitu sensitiuo.

Pr̄e. delectatio est cōis nobis ⁊ brutis. g̃ nō est nisi in pte q̄ nobis ⁊ brutis cōis est. Sed ctra est qđ in p̄s. dr. Delectare in dño. sed ad deū nō pōt extendi appetit⁹ sensitiuus. sz solū intellectiuus. g̃ delectatio pōt esse in appetitu intellectiuo. Rn. dd. q̄ sicut sup̄ dictum ē. Delectatio q̄dē sequit̄ apprehensionē rōnis. ad apprehensionē autem rōis nō solū p̄mouet̄ appetitus sensitiuus p̄ applicatōnem ad aliq̄d ptic̄ulare. sz etiā appetitus intellectiuus qui dr̄ uolūtas. ⁊ fm hoc in appetitu intellectiuo siue in uolūtate est delectatio q̄ dr̄ gaudiū. nō aūt delectatio corpal'. hoc tñ interest inter delectatōez utriusq̄ appetitus. q̄ delectatio appetitus sensibilis est cū aliq̄ trāsmutatōe corpali. delectatio aut̄ appetitus intellectiui nihil aliud ē q̄z simpl'r motus uolūtatis. ⁊ fm hoc Aug⁹. dicit in .xiij. de ci. dei. q̄ cupiditas ⁊ letitia nihil est aliud q̄z uolūtas in eor̄ psecutione q̄ uolumus. Ad. i. g dd. q̄ in illa diffinitōne pbi sensibile ponit̄ cōmuniter p̄ qua cunq̄z apprehensione. dicit. n. pbus in .x. ethi. q̄ fm omnem sensum est delectatio similiter aūt ⁊ intellectū ⁊ speculationem. Uel potest dici q̄ ipe diffinit delectationem appetitus sensitiui. Ad ij. dd. q̄ delectatio habet rationem passionis p̄prie loquendo. in q̄z tum est cum aliqua transmutatione corpali. ⁊ sic non est in appetitu intellectiuo. sed fm simplicem motuz sic. n. etiam est in deo ⁊ in angelis. unde dicit pbus in .vij. ethi. q̄ deus una simplici operatione gaudet. Et Diony. dicit in fi. cele. hierarchie. q̄ angeli nō sunt susceptibiles nostre passibilis delectationis. sed congaudent deo fm scoz ruptionis letitiam. Ad. iij. dd. est q̄ in nobis non solum est delectatio in qua communicamus cum brutis. sed etiam in qua communicamus cum angelis. unde ibidem Diony. dicit, q̄ sancti homines multotiens fiunt in participatione delectationum angelicarum. ⁊ ita in nobis est delectatio non solum in appetitu sensitiuo in quo communicamus cum brutis. sed etiam in appetitu intellectiuo in quo cōmunicamus cum angelis.

Ad quintū sic proceditur

Videt q̄ delectationes corpales ⁊ sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus intelligibilibus. Dñs. n. aliquam delectatōnem sequunt̄. fm phūm in .x. ethico. sed plures sequunt̄ delectationes sensibiles q̄z delectationes spūales intelligibiles. ergo delectatōes corpales sunt maiores. Pr̄e. magnitudo cāe ex effectu cognoscit̄. sed delectationes corpales būnt fortiores effectus. trāsmutāt. n. corpus ⁊ quibusdā insanias faciūt. ut dr̄ in .vij. ethi. ergo delectatōes corpales sunt fortiores. Pr̄e. delectatōnes corpales oportet tpare ⁊ refrenare. p̄p̄ter eaz̄ uehementiā. sed delectatōes spūales non oportet refrenare. ergo delectationes corpales sunt maiores. Sed contra est quod dr̄ in p̄s. q̄z dulcia faucibus meis eloquia tua sup̄ mel ori meo. Et phūs dicit in .x. ethi. q̄ maxima delectatio est que est fm operationem sapie. Rn. dd. q̄ sicut iam dictū est. delectatio p̄uenit ex conuunctōe conuenientis cum sentit̄ ⁊ cognoscit̄. In opibus autem anime p̄cipue sensitiue ⁊ intellectiue. est hoc considerādum q̄ cū nō transeāt in materiam exteriorē. sunt actus uel pfectōes operantis. s. intelligere. sentire. uelle. ⁊ hmōi. nā actōes q̄ transeūt in exteriorem materiā. magis sunt actōes ⁊ pfectōes materie trāsmutate. motus. n. ē actus mobil'a mouēte. Si igit̄ p̄dicte actiones aīe sensitiue ⁊ intellectiue ⁊ ipe sunt q̄dā bonum operantis. ⁊ sunt etiā cognite p̄ sensuz uel intellectū. uñ etiā ex ipis p̄surgit delectatio ⁊ nō solū ex eor̄ obiectis. Si igitur compet̄ delectatōes intelligibiles delectatōibus sensibilibus fm q̄ delectamur in ipis actōibus. puta in cognitōne sensus. ⁊ in cognitōe intellectus. nō ē dubium q̄ multo sunt maiores delectatōes intelligibiles q̄z sensibiles. mlt̄o. n. magis delectat̄ hō de hoc q̄ cognoscit aliq̄d intelligēdo q̄z de hoc q̄ cognoscit aliq̄d sentiēdo. qz intellectualis cognitio ⁊ pfectior ē. ⁊ etiā magis cognoscit̄. qz intellectus magis reflectit̄ sup̄ actū suū q̄z sensus. est etiā cognitio intellectiua magis dilecta. nullus. n. ē q̄ nō uellet magis carere uisu corpali q̄z uisu intellectuali. eo mō q̄ bestie uel stulti carēt. sic̄ Aug. dic̄ in li. de ci. dei. Sz si competent delectatōes intelligibiles spūales delectatōibus sensibilibus corpalibus. sic fm se ⁊ simpl'r loquēdo delectatōes spūales sūt maiores. ⁊ hoc apparet ex tria q̄ requirit̄ ad delectatōez s. bonū p̄iunctū ⁊ id cui p̄iungit̄. ⁊ ipa p̄iūctio. nā ipz bonū spūale ⁊ ē mai⁹ q̄z corpale bonū. ⁊ ē magis dilectū. cuius signū ē q̄ hoies etiā a maxīs corpalibus uoluptatibus abstinēt. ut nō pdāt bonoz̄ qui est bonū intelligibile. silr etiā ipa pz intellectiua ē multo nobilior ⁊ magis cognoscitiua q̄z pz sensitiua. Coniūctio etiā utriusq̄ ē ⁊ magis intima ⁊ magis pfecta ⁊ magis firma. Immo quidem ē. qz sensus sistit circa exteriora accīntia rei. intellectus uo penetrat usq̄z ad rei essentiā. obm. n. intellectus ē qđ qd ē. pfectior ergo ē. qz p̄iunctōi sensibilis ad sensum adiungit̄ motus qui ē actus impfectus. uñ ⁊ delectatōes sensibiles nō sunt tote sil'. sz in eis aliquid p̄trāsit ⁊ aliq̄d expectat̄ p̄summādū ut pz in delectatōe ciboz̄ ⁊ uenereoz̄. sz intelligibilia sunt absq̄z motu. uñ delectatōes tales sunt tote sil'. Est etiā firmior. qz delectabilia corpalia sunt corruptibilia ⁊ cito deficiūt. bona uo spūalia sunt incorruptibilia. Sz q̄ ad nos delectatōes corpales sunt magis uehementes p̄p̄ter tria. Primo. qz sensibilia sunt magis nota q̄ ad nos q̄z intelligibilia. Scdo etiā. qz delectatōes sensibiles cū sint passiones sensitiui appetitus sunt cū ali q̄ trāsmutatōne corpali qđ nō contingit in delectatōnibus spūalibus nisi p̄ quādam redundantiam a superiori appetitu in inferiorē. Tertio. qz delectatōnes corporales appetunt̄ ut medicine quedam contra corporales defectus uel molestias. ex quibus tristicie quedam consequunt̄. uñ delectatōes corpales tristicie hmōi supueniētes magis sentiunt̄. ⁊ p̄ consequēs magis acceptant̄ q̄z delectatōes spūales q̄ nō būnt tristicias p̄rias. ut infra dicet̄. Ad. i. ergo dd. q̄ ideo plures sequunt̄ delectatōnes corporales. quia bona sensibilia sunt magis ⁊ pluribus nota. ⁊ etiā qz homines indigent delectationibus. ut medicinis contra multiplices dolores ⁊ tristicias. ⁊ cum plures hominum nō possint attingere ad delectationes spūales. que sunt p̄prie uirtuosoz̄um. consequens est q̄ declinent ad corpales. Ad. ij. dd. q̄ transmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum sunt passiones appetitus sensitiui

Ad tertium dicendum q̄ delectationes corpales sunt secundum partem sensitiuam que regulatur ratōne. ⁊ iō indigent temperari ⁊ refrenari per rōnem. sed delectationes spūales sūt fm mentem. que est ipa regula. uñ sunt fm seipas sobrie ⁊ moderate.

Ad sextum sic proceditur

Videt q delectationes que sunt fm tactum nō sint maiores delectationibus que sunt fm alios sensus. Illa. n. delectatio videt esse maxima qua exclusa gaudium omne cessat. sed talis est delectatio que est fm visum. Dicit. n. Tobie. v. Quale gaudium erit mihi qui in tenebris sedeo et lumen celi non video. g delectatio q est p visum est maxia inter sensibiles delectatōes. Pre. vnicuiq fit delectabile illud quod amat. vt phs dicit in. i. rhetor. sed inter alios sensus maxime diligit visus. ergo delectatio q est fm visum est maxia. Pre. principium amicitie delectabilis maxime est visio. sed cā talis amicitie est delectatio. ergo fm visum videt esse maxime delectatio. Sed contra ē qđ phs dicit in. iij. ethi. q maxie delectatōes sunt fm tactum. Rñ. dđ. q sicut iam dictum ē. vnūquodq inq̄tum amat efficit delectabile. sensus aūt vt dr in. i. metaphi. diligunt ꝓpter duo. s. ꝓpter cognitōez. et ꝓpter utilitatem. vñ et utroq mō ptingit esse delectationem fm sensum. Sed q ad apprehendere ipam cognitōez tanq̄ bonuz quoddā ꝓprium ē hois. ideo prime delectationes sensuū que. s. sunt fm cognitionem sunt ꝓprie hominum. delectationes autem sensuum inq̄tum diligunt ꝓpter utilitatez sunt communes omnibus animalibus. Si igit loquamur de delectatione sensus que ē ratione cognitionis. manifestum ē q fm visum est maior delectatio q̄ fm aliquē alium sensum. Si autem loquamur de delectatione sensus que est rōne utilitatis. sic maxime delectatio ē fm tactum. utilitas. n. sensibilium attendit fm ordinem ad cōservationem nature animalis. ad hanc autem utilitatem ꝓpinquius se habent sensibilia tactus. Est. n. tactus cognoscitiuus eorum ex quibus cōsistit animal. s. calidi et frigidi. et humidi. et sicci. et hmōi. vñ fm hoc delectationes q sunt fm tactum sunt maiores. quasi fini ꝓpinquiores. et ꝓpter hoc etiam animalia alia que non habent delectationem fm sensum nisi ratione utilitatis. non delectant fm alios sensus nisi in ordine ad sensibilia tactus. Neq. n. odoribus leporum canes gaudent. sed cibatione. neq leo voce bouis. sed comestione. vt dr in. iij. ethi. Cum igit delectatio tactus sit maxima ratione utilitatis. delectatio autem visus ratione cognitionis. si quis vtramq compare velit. inueniet simpliciter delectationem tactus esse maiorem delectatione visus. fm q consistit infra limites sensibilis delectationis. quia manifestum ē q id quod est naturale. in vnoquoq ē potentissimum. hmōi autem delectationes tactus sunt ad quas ordinant concupiscētie naturales. sicut cibi et venerea et hmōi. Sed si consideremus delectationes visus fm q visus deseruit intellectui. sic delectationes visus erunt potiores ea ratione qua et intelligibiles delectationes sunt potiores sensibilibus. Ad. i. ergo dđ. q gaudium sicut supra dictum ē. significat animalem delectationem. et hoc maxime ptinet ad visum. sed delectatio naturalis magis ptinet ad tactum Ad. ij. dđ q visus maxime diligit ꝓpter cognitionem. eo q multas rez dias nobis ostendit. vt ibidem dr. Ad. iij. dđ. q alio mō delectatio est cā amoris carnalis. et alio mō visio. nam delectatio et maxie q ē fm tactum est cā amicitie delectabilis p modū finis. visio aūt ē finis sic unū ē principiū motus. inq̄tū p visum amabilis imprimit spēs rei q allicit ad amādū. et ad ꝓcupiscēdū eius delectationem.

Ad septimum sic proceditur

Videt q nulla delectatio sit innaturalis. Delectatio. n. in affectib aie ꝓportionat quieti in corpib. sz appetit corpis naturalis nō desicit nisi in loco ꝓnaturali. g nec des appetit aialis q ē delectatio pōt esse nisi in aliq ꝓnaturali. nulla g delectatio ē nō naturalis. Pre. illud qđ ē ꝫ naturā ē violētū. sz oē violētū ē ꝓtristās. vt dr in. v. metaphi. g nihil qđ ē ꝫ naturā ē delectabile. Pre. ꝓstitui in ꝓpriā naturaz cū sentit causat delectatōez. vt pz in diffinitōe phi supra posita. sz ꝓstitui in naturā vnicuiq ē naturale. qz motus naturalis ē qui ē ad terminū naturalē. g oīs delectatio ē naturalis

Sz ꝫ ē qđ phs dic in. vij. ethi. q qdā delectatōes sunt egritudines et ꝫ naturā. Rñ. dđ. q naturale dr qđ est fm naturā. vt dr in. ij. phi. natura aūt in hoie dupliciter sumi pōt. Uno mō ꝓut intellectus et rō ē potissime hois natura. qz fm eā hō in spē ꝓstituit. et fm hoc naturales delectationes hoim dici pōt. qz sunt in eo qđ ꝙuenit ei fm rōnem sic delectari in ꝓtēplatōe veritatis. et in actib virtutū ē naturale hoi. Alio mō pōt sumi natura in hoie fm q ꝓdividit rōi. s. id qđ ē cōe hoi et aliis. ꝑcipue qđ rōi nō obedit. et fm hoc ea q ptinēt ad ꝓfuatōez corpis vel fm individuū vt cibus. potus. lectus. et hmōi. vel spēm. sic venereoz usus dicunt hoi delectabilia naturaliter. fm vtrasq gūt delectationes ptingit aliqs esse innaturales simpliciter loquēdo. sed cōnaturales fm qd. Contingit. n. in aliq individuo corrumpi aliqđ principioz naturalium speciei. et sic id quod est contra naturam speciei fieri p accidens naturale huic individuo. sicut huic aque calefacte est naturale q calefaciat. Ita igitur contingit q id quod est contra naturam hominis vel q̄tūm ad rationem. vel q̄tūm ad corpis conservationem fiat huic homini connaturale ꝓpter aliquaz corruptionem nature in eo exfite. que quidem corruptio pōt esse vel ex pte corpis. sicut ex egritudine. sicut febricitantibus dulcia videntur amara et econuerso. siue ꝓpt malam complexionem. sicut aliqui delectantur in comestione terre vel carbonum vel aliquorum hmōi. vel etiam ex pte anime. sicut ꝓpter ꝓsuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines. vel in coitu bestiarum. aut masculorum. aut aliorum hmōi. que sunt fm naturam humanā. Et p hoc pz rōnsio ad obiecta.

Ad octauū sic proceditur

Videt q delectationi non sit delectatio contraria. Passiones enim anime speciem et contrarietatem recipiūt fm obiectum. obiectum autem delectationis est bonum. cum igit bonum non sit contrarium bono. sed bonum malo cōtrarietur. et malum malo. vt dr in predicamentis. videtur q delectatio non sit contraria delectationi. Pre. vni ē contrarium vnum. vt probatur in. x. metaphi. sed delectationi est contraria delectatio. nō g delectatōi ē ꝫria delectatio. Pre. si delectationi est contraria delectatio. hoc non est nisi ꝓpter contrarietatem eorum in quibus aliquis delectatur. sed hec differentia est materialis. contrarietas autem est differentia secundum formam. vt dicitur in. x. metaphi. ergo contrarietas non est delectationis ad delectationem. Sed contra. ea que se impediunt in eodem genere existentia secundum philosophum sunt cōtraria. sed quedam delectationes se inuicem impediunt. vt dr in. x. ethic. ergo alique delectationes sunt contrarie.

Rñ. dđ. q delectatio in affectōnibus anime. sic dictū est. ꝓportionat quieti in corpib naturalib. dicunt aūt due qđes eē ꝫrie q sunt in ꝓtrarijs termis. sic qđes q ē sur

sum ei que est vrosum. vt dr in. v. phisi. vnde ⁊ contingit in affectibus anime duas delectationes esse contrarias

Ad. i. ꝙ dd. ꝙ verbū illud phi est intelligendū ſm ꝙ bonum ⁊ malū accipit in rtutibꝫ ⁊ vitijs. nam inueniunt duo contraria vitia. nō autem inuenit virtus contraria rtuti. In alijs autem nihil phibet duo bona esse ad inuicem contraria. sicut calidum ⁊ frigidum. quoꝝ vnum est bonum igni. alterum aque. Et p hunc modum delectatio pōt esse delectationi contraria. sed hoc in bono rtutis eē non pōt. quia bonum rtutis non accipit nisi p conuenie tiam ad aliquid vnum. s. ad rōnem. Ad. ij. dd. ꝙ delectatio se habet in effectibus sicut quies naturalis in corporibus. est. n. in aliquo conuenienti ⁊ quasi connaturali. tristicia autem se habet sicut quies violenta. tristabile. n. repugnat appetitui animali. sicut locus quietis violente appetitui naturali. quieti autem naturali opponitur ⁊ quies violenta eiusdem corpis. ⁊ quies naturalis alterius. vt dr in. vi. phi. vñ delectationi opponit ⁊ delectatio ⁊ tristicia. Ad. iij. dd. ꝙ ea in quibus delectamur cum sint obiecta delectationis. nō solum faciunt differentiam materialem. sed etiam formalem si sit diuersa rō delectabilitatis. diuersa. n. rō obiecti diuersificat spēz actꝰ vel passionis. vt ex supdictis pz. Questio. XXXII.

Deinde ꝓsiderandū

est de causis delectatōnis. Et circa hoc qrunt octo. Primo vtr opatio sit cā ꝓpria delectationis. Scdo vtr motus sit cā delectationis. Tertio vtrū spes ⁊ memoria. Quarto vtr tristicia. Quinto vtr actiones alioꝝ sint nobis delectatōis cā. Sexto vtr bñ facere alteri sit cā delectatōnis. Septimo vtr silitudo sit cā delectationis. Octauo vtr admiratio sit causa delectatōis

Ad primum sic ꝓceditur

Videt ꝙ opatio nō sit ꝓpria ⁊ prima cā delectatōis. vt. n. phus dicit in. i. rhēto. Delectari consistit in hoc ꝙ sensus aliquid patiat. requirit. n. ad delectationem cognitio sicut dictum est. sed p prius sunt cognoscibilia obiecta opationum qꝫ ipe opationes. ergo opatio nō est ꝓpria cā delectationis. Pre. delectatio potissime consistit in fine adepto. hoc. n. est quod pcipue concupiscit. sed non sp opatio est finis. sed qñqꝫ ipm opatum. non ergo opatio est ꝓpria ⁊ p se cā delectationis. Pre. ocium ⁊ requies dicunt p cessationem opationis. hec autem sunt delectabilia. vt dr in. i. rhēto. non ergo opatio est ꝓpria cā delectationis. Sed contra est quod phus dicit in. vij. ⁊. x. etbi. ꝙ delectatio est opatio connaturalis ⁊ non impedita. Rn. dd. ꝙ sicut supra dictum est. ad delectationem duo requiruntur. s. consecutio boni conuenientis. ⁊ cognitio hmōi adeptionis. vtrunqꝫ autem horum in quadam opatione consistit. Nam actualis cognitio opatio quedam est. similiter bonum conueniens adipiscimur aliqua opatione. ipa etiam opatio ꝓpria est quoddam bonum conueniens. vnde oportet ꝙ omnis delectatio aliquam opationem consequatur. Ad. i. ergo dd. ꝙ ipa obiecta opationum non sunt delectabilia. nisi inqꝫtum coniunguntur nobis. vel per cognitionem solam. sicut cum delectamur in ꝯsideratione vel inspectione aliquoꝝ. vel quocunqꝫ alio mō sil' cum cognitione. sicut cum aliquis delectat in hoc ꝙ cognoscit se habere qcunqꝫ bonū. puta diuitias. vel honorē. vel aliqd hmōi. q qdem nō essent delectabilia nisi inqꝫtum apprehenduntur vt habita. vt. n. phus dicit in. vij. polit. Magnā de

lectatōez hz putare aliqd sibi ꝓprium. q ꝓcedit ex naturali amore alicuius ad seipm. habere aūt hmōi nihil est aliud qꝫ vti eis. vel posse vti. ⁊ hoc est p aliquā opationē. vñ manifestū est ꝙ oīs delectatio in opatōez reducit sicut in cāz

Ad. ij. dd. ꝙ etiā in illis in quibus opationes nō sunt fines sz opata. ipa opata sunt delectabilia inqꝫtū sunt habita vel facta. qd refert ad aliquē vsum vel opationem.

Ad. iij. dd. ꝙ opatōes sunt delectabiles inqꝫtū sunt ꝓportionate ⁊ ꝓnaturales opanti. cū aūt rtus būana sit finita ſm aliquā mensurā opatio est sibi ꝓportionata. vñ si excedat illā mensurā. iā nō erit sibi ꝓportionata nec delectabilis. sz magis laboriosa ⁊ accidiās. ⁊ ſm hoc ocium. ⁊ ludus ⁊ alia q ad requiē pertinēt delectabilia sunt. inqꝫtū auferunt tristiciam q est ex labore.

Ad scdm sic ꝓceditur.

Videt ꝙ motus nō sit cā delectatōis. qr sicut supdictum est. bonū pfitialiter adeptū est cā delectatōis. vñ phus in vij. etbi. dicit. ꝙ delectatio nō compat generationi. sz opationi rei iam exītis. id autem qd mouet ad aliud nondū hz illud. sed quodāmō est in via generationis respectu illius ſm ꝙ omni motui adiungit generatio ⁊ corruptio. vt dr in. vij. phi. ergo motus non est cā delectationis. Pre. motus pcipue laborem ⁊ lassitudinē inducit in opibus. sed opationes ex hoc ꝙ sunt laboriose ⁊ lassantes non sunt delectabiles sed magis afflictiue. ergo motus nō est cā delectationis. Pre. motus importat innouationem quādam que opponit ꝓsuetudini. sed ea q sunt consueta sunt nobis delectabilia. vt phus dicit in. i. rhēto. ergo motus non est cā delectationis. Sed contra est qd Aug⁹. dicit in. viij. confess. Quid est hoc dñe deus meus cum tu in eternum tibiipe sis gaudium. ⁊ qdam de te circa te sp gaudeant. ꝙ hec rerum ps alterno defectu ⁊ pfectu offensionibus ⁊ conciliationibus gaudet? Ex quo accipit ꝙ homines gaudent ⁊ delectant in quibusdam alternationibus. ⁊ sic motus videt esse cā delectationis. Rn. dd. ꝙ ad delectatōez tria requntur. s. duo qꝫ ē ꝓiūctio delectabil'. ⁊ tertiū qd ē cognitio hmōi ꝓiūctōis. ⁊ ſm hec tria mot⁹ efficit delectabil'. vt phus dicit in. vij. etbi. ⁊ in. i. rhēto. Nā ex p te nostra q delectamur. trāsmutatio efficit nobis delectabilis. ꝓpter hoc ꝙ natura nra trāsmutabil' ē. ⁊ ꝓpter hoc qd ē nobis conueniēs nūc. nō erit conueniēs postea. sic calefieri ad ignē est conueniēs hmōi in hyeme. nō aūt in estate. Ex pte rei bni delectātis qd nobis coniungit fit etiā transmutatio delectabil'. qr actio ꝓtinuata alicuius agētis auget effectum. sicut quanto aliquis diutius appropinquat igni magis calefit ⁊ desiccatur. naturalis autem habitudo in quadam mensura consistit. ⁊ ideo quando continuata psentia delectabilis superexcedit mensuram naturalis habitudinis efficitur remotio eius delectabilis. Ex parte vero ipius cognitionis. quia homo desiderat cognoscere aliquod totum ⁊ perfectum. cum ergo aliqua non poterunt apprehendi tota simul. delectat in his transmutatio vt vnum transeat ⁊ alterum succedat. ⁊ sic totum sentiatur. Unde Augustinus dicit in. viij. confessio. Non vis vtiqꝫ stare syllabam. sed transuolare vt alie veniant ⁊ totum audias. Ita semper omnia ex quibus vnum aliquid constat. ⁊ non sunt omnia simul. plus delectant omnia qꝫ singula si possint sentire omnia. Si ergo sit aliqua res cuius natura sit transmutabilis. ⁊ nō possit in ea fieri excessus naturalis habitus ꝓtinuatōez delectabil'. ⁊ q possit totū suū delectabile simul intueri. nō erit eis transmutatio

delectabilis. & ꝯto aliq̄ delectationes plus ad hoc excedūt tanto plus continuari possunt. Ad.i. g̃ dō. q̄ id qō mouet & si nōdū hēat pfecte id ad qd̄ mouet. icipit tn̄ ia aliquid habere ei? ad qō mouet. & sm hoc ipe motus bz aliq̄d delectatōis. defic̄ tn̄ ad delectatōis pfectōe. nā pfectiores delectatōes sunt in rebo ĩmobilibo. motus etiā efficit delectabil'. inq̄ntū p ipm fit aliq̄d queniēs qō prius cōueniēs nō erat. vel desinit ee. vt sup dictū est. Ad.ij. dō. q̄ motus labozē & lassitudinē inducit sm q̄ trāscēdit habitudinē naturalē. sic aūt motus nō ē delectabil'. sz sm q̄ remouent ꝯria hītudinis natural'. Ad.iij. dō. q̄ id qd̄ ē ꝓsuetū efficit delectabile inq̄ntū efficit naturale. nā ꝓsuetudo ē q̄si altera natura. motus aūt ē delectabil'. nō quidē q̄ recedit a ꝓsuetudine. sz magis sm q̄ p ipm impedit corruptio natural' hītudinis q̄ posset ꝓuenire ex assiduitate alic? opatōis. & sic ex eadā cā ꝓ naturalitatis efficit consuetudo delectabilis & motus.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videt q̄ mēoria & spes nō sint cāe delectatōis. Delectatio. n. ē d̄ bono pñti. vt Damas. dic. sz mēoria & spes sunt de abūti. ē. n. mēoria ꝓteritoꝝ. spes vo futuroꝝ. g̃ mēoria & spes nō sunt cā delectatōis. Pre. idē nō est cā ꝯrioꝝ. sz spes est cā afflictōis. dz. n. Prouerb. xiij. Spes q̄ differt affligit aiaz. g̃ spes nō ē cā delectatōis. Pre. sic spes ꝓcurat cū delectatōe in eo q̄ ē de bono. ita etiā & ꝓcupia & amoz. nō g̃ magis dz assignari spes cā delectatōis q̄ ꝓcupiscētia vel amoz. Sz ꝑ est qō dz Ro. xij. Spe gaudētes. Et in ps. Mēor fui dei & delectatus sum. Rñ. dō. q̄ delectatio causat ex pñtia boni conuenientis sm q̄ sentit vel q̄litercunq̄ ꝓcipit. Est aūt aliquid pñs nobis dupliciter. Uno mō sm cognitionem. put. s. cognitum est in cognoscente sm suā sīlitudinem. Alio mō sm rem. put. s. vnum alteri realiter coniungit vel actu vel potentia. sm quemcunq̄ coniunctōis modum. Et quia maioz est coniunctio sm rem q̄ sm similitudinem que est coniunctio condītionis. Item maioz est coniunctio rei in actu q̄ in potentia. ideo maxima est delectatio q̄ fit p sensum. qui requirit pñtiam rei sensibilis. secundum autem gradum tenet delectatio spei. in qua non solum est delectabilis coniunctio sm apprehensionem. sed etiam sm facultatem vel possibilitatem adipiscendi bonū qō delectat. tertium autē gradum tenet delectatio mēorie. q̄ habet solam coniunctionem apprehensionis. Ad.i. ergo dō. q̄ spes & memoria sunt quidem eoꝝ q̄ sunt simplr abūtia. q̄ tn̄ sm qd̄ sunt pñtia. s. vel sm apprehensionem solam. vel sm apprehensionem & facultatem ad minus estimatā. Ad.ij. dō. q̄ nihil ꝓhibet idem sm diuersa esse cām ꝯrioꝝ. sic igit spes inq̄ntum bz pñtē estimationē boni futuri delectatōez causat inq̄ntum aūt caret pñtia eius causat afflictōez. Ad.iij. dō. q̄ amoz & ꝓcupia delectatōez causant. omne. n. amatū fit delectabile amanti. eo q̄ amoz ē q̄dā vnio vel connaturalitas amātis ad amatū. sīlr etiā omne ꝓcupitū est delectabile ꝓcupiscēti. cum ꝓcupia sit p̄cipue appetitus delectationis. sed tn̄ spes inq̄ntū importat quādam certitudinē realis pñtie boni delectātis quā nō importat. nec amor nec ꝓcupia. spes magis ponit cā delectatōis q̄ illa. & sīlr magis q̄ mēoria q̄ est de eo qō iam transit.

Ad quartum sic ꝓcedit

Videt q̄ tristicia nō sit cā delectatōis. Contrariū. n. nō ē cā ꝯrij. sz tristicia contrariat delectatōi. g̃ nō est cā delectationis. Pre. contrarioꝝ cōtrarij sunt effectus. sz delectabilia mēorata sunt cā delectatōis. g̃ tristicia memorata sunt cā doloris & nō delectatōis. Pre. sic se bz tristicia ad delectatōez. ita odiū ad amorē. sz odiū nō ē cā amoris. sz magis ecōuerso. vt sup dictū ē. g̃ tristicia nō ē cā delectatōis. Sz ꝑ est qō in ps dz. Fuerūt mihi lachrymē mee panes die ac nocte. Per panē aūt refectio delectationis intelligit. g̃ lachrymē q̄ ex tristicia oriunt pñt' esse delectatōis cā. Rñ. dō. q̄ tristicia pōt dupliciter ꝓsiderari. vno mō sm q̄ ē in actu. alio mō sm q̄ est in mēoria. & vtroq̄ mō tristicia pōt esse delectatōis cā. Tristicia quidē in actu exñtis ē cā delectatōnis inq̄ntū facit mēoriā rei dilecte. de cuius abūtia aliq̄s tristat. & tn̄ de sola eius apprehensione delectat. mēoria aūt tristicie fit cā delectatōis ꝓpter subsequentem euasionem. nā carere malo accipit in rōne boni. vñ sm q̄ homo apprehendit se euasisse ab aliquibus tristibus & doloꝛosis accrescit ei gaudij materia. sm q̄ Augus. dicit. xxij. de ci. dei. q̄ sepe leti tristium meminimus. & sine dolore & inde amplius leti & grati sum?. Et in. viij. ꝓfess. dicit. q̄ ꝯto maius fuit periculum in prelio tanto maius erit gaudium in triumpho. Ad.i. ergo dō. q̄ contrarium qñq̄ p accidens est cā contrarij. sicut frigidum qñq̄ calefacit. vt dz in. viij. phi. & sīlr tristicia p accidens est delectatōis cā inq̄ntū fit p eā apprehensio alicui? delectabil'. Ad.ij. dō. q̄ tristicia mēorata inq̄ntuz sunt tristia & delectabilibus contraria. nō causant delectatōez sz inq̄ntū ab eis bō liberat. & sīlr mēoria delectabilium. ex eo q̄ sunt amissa. pōt causare tristiciā. Ad.iij. dō. q̄ odium etiā p accīs pōt esse cā amoris. put. s. aliq̄ diligunt se inq̄ntū conueniunt in odio vnius & eiusdem.

Ad quintum sic ꝓcedit

Videt q̄ actōes alioꝝ nō sint nobis delectatōis cā. Causa. n. delectatōis est ꝓprium bonū ꝓiunctū. sz alioꝝ opatōnes sunt nobis ꝓiuncte. g̃ nō sunt nobis cā delectationis. Pre. opatio est ꝓprium bonū opantis. si igit opatōes alioꝝ sint nobis cā delectatōis. pari rōe oīa alia bona alioꝝ erūt nobis delectatōis cā. qd̄ pz esse falsum. Pre. opatio est delectabilis inq̄ntū ꝓcedit ex habitu nobis innato. vnde dz in. ij. ethi. q̄ signū generati habitus oportet accipe fientem in ope delectationem. sed opatiōes alioꝝ nō ꝓcedūt ex habitibus qui in nobis sunt. sed interdum ex habitibus qui sunt in opantibus. non ergo opationes aliorum sunt nobis delectabiles. sed ipis opantibus. Sed contra est quod dz in. ij. canoni. Jobā. Gaudius sum valde. quia inueni de filijs tuis ambulantē in veritate. Rñ. dicendum q̄ sicut iam dictum est. ad delectionem duo requiruntur. scilicet consecutio ꝓprij boni. & cognitio ꝓprij boni consecuti. Tripliciter ergo operatio alterius potest esse delectationis causa. Uno modo inquantum per operationem alicuius consequimur aliquod bonum. & secundum hoc operationes illoꝝ qui nobis aliquod bonum faciunt sunt nobis delectabiles. quia bene pati ab alio est delectabile. Alio modo secundum q̄ per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio vel aliqua estimatio ꝓprij boni. & ꝓpter hoc homines delectantur in hoc q̄ laudantur vel honorantur ab aliis. quia scilicet per hoc accipiunt estimationem in seipis aliquod bonum esse & quia ista estimatio fortius generatur ex testimonio bonorum & sapientum. ideo in horum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adulator est apparens laudator. ꝓpter hoc etiam adulationes q̄busdam

sunt delectabiles. Et q3 amor ē alic⁹ bōni ⁊ admiratio est alicuius magni. idcirco amari ab alijs ⁊ in admiratōe haberi ē delectabile inq̄tum p̄ hoc fit bōi estimatio p̄prie bonitatis vel magnitudinis in quib⁹ aliquis delectaf. Tertio mō inq̄tum ipe opationes alioꝝ si sint bone estimant vt bonū p̄priū p̄pter vim amoris qui facit estimare amicū q̄ eundē sibi. ⁊ p̄pter odiū q̄ō facit estimare bonū alterius eē sibi ꝯrium efficit mala opatio inimici delectabilis. vñ dr. i. ad Corinth. xiij. q̄ charitas nō gaudet sup̄ iniquitate. ꝯgaudet aūt veritati. Ad. i. ergo dō. q̄ opatio alteri⁹ pōt esse mibi ꝯiuncta vel p̄ effectū sicut in primo mō. vel p̄ apprehensionē sicut in secdo mō. vel p̄ affectionē sic in tertio mō. Ad. ij. dō. q̄ rō illa p̄cedit q̄tum ad tertiū modum. non aūt q̄tum ad duos primos. Ad. iij. dō. q̄ opationes alioꝝ ⁊ si non p̄cedāt ex habitibus qui in me sunt. causant tñ in me aliquid delectabile. vel faciūt mibi estimationem siue apprehensionem p̄priꝫ habitus. vel p̄cedūt ex habitu illius qui ē vnū mecū p̄ amorem.

Ad sextum sic proceditur

Videf q̄ benefacere alteri nō sit delectatōnis cā. Delectatio. n. causaf ex consecutione p̄priꝫ boni. sicut supꝝ dictū est. sed benefacere nō p̄tinet ad ꝯsecutionem p̄priꝫ boni. sꝫ magis ad emissionem. ergo magis videf esse cā tristicie q̄ delectationis. Ꝑre. pbus dicit in. viij. etbi. q̄ illiberalitas connaturalior est hoīb⁹ q̄ pdigalitas. sed ad pdigalitatem p̄tinet bñfacere alijs. ad illiberalitatem aūt p̄tinet desistere a bñfaciendo. cum ergo opatio ꝯnaturalis sit delectabilis vnicuiq̄. vt dr in. viij. ⁊ x. etbi. videf q̄ benefacere alijs non sit causa delectationis Ꝑre. contrarij effectus ex contrarijs causis p̄cedunt. sed quedam que p̄tinēt ad malefacere sunt naturaliter bōi delectabilia. sicut vincere redarguere. vel increpare alios. ⁊ etiam punire q̄tum ad iratos. vt dicit pbs in. i. rhxto. ergo benefacere magis ē cā tristicie q̄ delectatōis. Sed ꝯ est q̄ō pbs dicit in. ij. politico. q̄ largiri ⁊ auxiliari amicis aut extraneis ē delectabilissimum. Rñ. dō. q̄ hoc ip̄m q̄ō est bñfacere alteri pōt triplr esse delectationis cā. Uno mō p̄ compationem ad effectū quod est bonū in altero ꝯstitutū. ⁊ sm hoc inq̄tum bonū alterius reputamus quasi nostrum bonum p̄pter vnionē amoris. delectamur in bonis quod p̄ nos fit alijs. p̄cipue amicis. sicut in bono p̄prio. Alio mō p̄ opationem ad finem. sicut cum aliquis p̄ hoc quod alteri benefacit sperat ꝯsequi aliquod bonum sibiip̄i. vel a deo vel ab hoīe. spes aūt delectatōis est cā. Tertio mō p̄ compationē ad principiū. ⁊ sic hoc q̄ō est bñfacere alteri pōt eē delectabile p̄ compationem ad triplex principium. Quoꝝ vnū est facultas bñfaciendi. ⁊ sm hoc bñfacere alteri fit delectabile inq̄tum p̄ hoc fit bōi q̄dā imaginatio abundantis boni in seipo exñtis ex quo possit alijs communicare. ⁊ ideo homines delectant in filijs ⁊ op⁹ p̄prijs sicut quibus cōmunicant p̄priū bonum. Aliud principium ē habitus inclinans. sm quem benefacere sit alicui connaturale. vnde liberales delectabiliter dant alijs. Tertium principium est motiuum. puta cum aliquis mouetur ab aliquo quem diligit ad benefaciendum alicui. omnia. n. que facimus vel patimur p̄pter amicum delectabilia sunt quia amor p̄cipua cā delectationis est. Ad. i. ꝯ dō. q̄ emissio inq̄tum est indicatiua p̄priꝫ boni est delectabilis. sed inq̄tum euacuat p̄priū. bonum pōt esse contristabilis. sicut q̄ñ est immoderata. Ad. ij. dō. q̄ pdigalitas bz immoderatam emissionem. que repugnat nature. ⁊ iō pdigalitas dr esse contra naturā. Ad. iij. dō. q̄ vincere redarguere ⁊ punire nō est delectabile inq̄tū sunt in malum alterius. sed inq̄tū p̄tinent ad p̄priū bonum quod plus homo amat q̄ odiat malum alterius. vincere. n. est delectabile naturaliter inq̄tū p̄ hoc fit estimatio p̄prie excellentie. ⁊ p̄pter hoc omnes ludi in quibus ē concertatio. ⁊ in quibus pōt eē victoria sunt maxie delectabiles ⁊ vltr oēs ꝯcertatōes sm q̄ bñt spem victorie. Redarguere aūt ⁊ increpare pōt esse dupl̄r delectatōis cā. Uno mō inq̄tū facit bōi imaginationē p̄prie sapie ⁊ excellētie. increpare. n. ⁊ corripe est sapientū ⁊ maioꝝ. Alio mō sm q̄ aliq̄s increpādo ⁊ reprehendendo alteri bñfacit q̄ō ē delectabile. vt dictū est. irato aūt ē delectabile punire inq̄tū videf remouere apparentē minoratōez. q̄ videf eē ex p̄cedenti lesione. cū. n. aliquis ē ab alio lesus. videf p̄ hoc ab alio minoratus eē. ⁊ ideo appetit ab hac minoratōez liberari p̄ retributionē lesionis. Et sic pz q̄ bñfacere alteri p̄ se pōt esse delectabile. sed malefacere alteri nō est delectabile nisi inq̄tum videf p̄tinere ad p̄priū bonū.

Ad septimum sic procedit

Videf q̄ simlitudo nō sit cā delectatōis. Principari. n. ⁊ p̄esse q̄dā dissimilitudinē importat. sꝫ principari ⁊ p̄esse naturaliter ē delectabile. vt dr in. i. rhxto. q̄ dissimilitudo magis est cā delectatōis q̄ simlitudo. Ꝑre. nihil magis ē dissimile delectatōi q̄ tristicia. sꝫ illi q̄ patiunt tristiciā maxie sequunt delectatōes. vt dr in. viij. etbi. q̄ dissimilitudo ē magis cā delectatōis q̄ simlitudo. Ꝑre. illi qui sunt repleti aliquibus delectabilibus nō delectant in eis. sed magis fastidiunt ea. sicut pz in repletōe ciboꝝ. nō ergo simlitudo est delectationis cā. Sed contra ē q̄ simlitudo est causa amoris. vt dictū est supꝝ. amor aūt est cā delectationis. ergo simlitudo est cā delectationis. Rñ. dō. q̄ simlitudo ē q̄dā vnitas. vñ id q̄ō est simle inq̄tū est vnū ē delectabile sicut ⁊ amabile. vt supꝝ dictū est. ⁊ siquidem id q̄ō est simle p̄priū bonū nō corrūpat sꝫ augeat. est simplr delectabile. puta bō bōi. ⁊ iuuenis iuueni. si vo sit corruptiuū p̄priꝫ boni. sic p̄ accns efficit fastidiosum vel ꝯristās. nō quidem inq̄tū est simle ⁊ vnū. sꝫ inq̄tū corrūpit id quod est magis vnū. q̄ aūt aliquid simle corrūpat p̄priū bonū ꝯtingit dupl̄r. Uno mō. q̄ corrūpit mensurā p̄priꝫ boni p̄ quendam excessum. bonū. n. p̄cipue corpale. vt sanitas in quadā ꝯmēsuratione ꝯsistit. ⁊ p̄pter hoc supinabundātes circa vel q̄libet delectatōes corpales fastidiunt. Alio mō p̄ directam contrarietatē ad p̄priū bonū. sicut figuli abominant alios figulos. non inq̄tū sunt figuli. sꝫ inq̄tū p̄ eos amittūt excellentiam propriam. siue propriū lucrum que appetūt sicut proprium bonum. Ad primum ergo dicendum. q̄ cum sit quedam communicano principantis ad subiectum. est ibi quedam simlitudo. tamen secundum quandam excellentiam. eo q̄ principari ⁊ preesse pertinent ad excellentiam p̄priꝫ boni. sapientum enim ⁊ meliorum ē principari ⁊ preesse. vnde per hoc fit homini p̄prie bonitatis imaginano. vel quia per hoc q̄ homo principat ⁊ p̄est alijs benefacit. quod est delectabile. Ad secundum dicendum q̄ id in quo delectaf tristatus. ⁊ si nō sit simile tristicie. est tamen simile homini contristato. quia tristicie cōtrariantur p̄prio bono eius qui tristaf. ⁊ ideo appetitur delectatio ab his qui in tristicia sunt. vt conferens ad p̄priū bonum. inq̄tū est medicatiua ꝯtrarij. ⁊ ista ē cā q̄re delectationes corpales quibus sunt contrarie q̄dā tristicie magis appetunt q̄tū delectatōes intellectuales q̄ñ bñt

ſrietatē triſticie-vt infra dicet. Exinde etiā ē q̄ oīa alalia naturalit appetūt delectatōez, q̄ ſp alal laborat p ſenſuz z motū. z ꝓpter hoc etiā iuuenes maxie delectatōes appetūt ꝓpter multas trāſmutatōes in eis exiſtes. dū ſunt in ſtatu augmēti. z etiā melācolici volxmēter appetūt delectatōes ad expellendū triſticiā. q̄ corpus eoz q̄ ꝑuo būore corro dit. vt dr in. vij. ethi. Ad iij. dd. q̄ bona corpalia in quā dā mēſura ꝓſiſtūt. z iō ſuperceſſus ſilium corrumpit ꝓ priū bonū. z ꝓpter hoc efficit faſtidioſum z ꝓtriſtās inq̄ tum ꝓriat bono ꝓprio hois.

Ad octauū ſic proceditur

Videt q̄ admiratio nō ſit cā delectatōis. Admirari n. eſt ignorātis nature-vt Damaſ. dic. ſz ignorātia nō eſt delectabilis. ſz magis ſcīa. q̄ admiratio nō eſt cā delectationis. Pre. Admiratio eſt principiū ſapie q̄i via ad inquirēdum veritatē. vt dr in principio metaphi. ſz delectabilius ē ꝓtēplari iā cognita q̄ inquirere ignota. vt pbus dicit in x. ethi. cū hoc habeat difficultatē z impedimentū. illud aūt nō habeat. delectatio aūt cauſat ex opatōe nō impedita. vt dr in. viij. ethi. q̄ admiratio nō eſt cā delectationis. ſz magis delectationem impedit. Pre. vnuſquiſq̄ in ꝓſuet delectat. vñ opatōes habituum p ꝓſuetudinē acquiſitoz ſunt delectabiles. ſz ꝓſueta non ſunt admirabilia. vt dicit Aug⁹. ſup Joha. q̄ admiratio ꝓriat cauſe delectatōis.

Sed contra eſt qđ pbus dicit in. i. rhet. q̄ admiratio ē delectatōis cā. Rñ. dd. q̄ adipiſci deſiderata ē delectabile. vt ſup dictum eſt. z ideo q̄to alicuius rei amate magis accreſcit deſiderium. tāto magis p adeptionem accreſcit delectatio. z etiam in ipo augmento deſiderij fit augmentum delectationis. ſm q̄ ſit etiā ſpes rei amate. ſic ſup dictum eſt q̄ ipm deſiderium ex ſpe eſt delectabile. Eſt autem admiratio deſiderium quoddam ſciendi. quod in homine ꝓtingit ex hoc q̄ videt effectum z ignorat cauſam vel ex hoc q̄ cā talis effectus excedit cognitionem aut facultatem ipius. z ideo admiratio eſt cā delectationis inq̄tum hz adiunctam ſpem ꝓſequendi cognitionem eius qđ ſcire deſiderat. z ꝓpter hoc omnia admirabilia ſunt delectabilia. ſicut que ſunt rara. z oēs repñrationes rez etiam qui in ſe non ſunt delectabiles. Gaudet. n. anima in collatione vnius ad alterum. quia ꝓferre vnum alteri ē ꝓprius z ꝓnaturalis actus rōnis. vt pbus dicit in ſua poetria. z ꝓpter hoc etiam liberari a magnis piculis magis ē delectabile. quia eſt admirabile. vt dr in. i. rhet. Ad i. ergo dd. q̄ admiratio nō eſt delectabilis inq̄tum hz ignorantiam. ſed inq̄tum hz deſiderium adipiſcendi cām. z inq̄tum admirans aliquid nouum addiſcit. ſ. talem eē quem nō eſtimabat. Ad ij. dd. q̄ delectatio duo hz. ſ. quietem in bono. z hmōi quietis ꝓceptionem. Quantum igit ad primum cum ſit ꝑfectius ꝓtemplari veritatem cognitam q̄ inquirere ignotam. ꝓtemplationes rerum ſcitarum p ſe loquendo ſunt magis delectabiles q̄ inquiſitiones rez ignotaz. Tñ p accidens q̄tum ad ſcm ꝓtingit q̄ inquiſitiones ſunt qñq̄ delectabiliores ſm q̄ ex maiori deſiderio ꝓcedunt. deſiderium autem maius excitat ex ꝓceptione ignorantie. vñ maxime homo delectatur in his que de nouo inuenit aut addiſcit. Ad iij. dd. q̄ ea que ſunt ꝓſueta ſunt delectabilia ad opandum inq̄tum ſunt quaſi cōnaturalia. ſed tñ ea q̄ ſunt rara pñt eſſe delectabilia. vel rōne cognitionis. quia deſiderat cognoſcia inq̄tum ſunt mira. vel rōne operationis. quia ex deſiderio magis inclinat mens ad hoc q̄ intenſe in nouitate opet.

vt dr in. x. ethi. ꝑfectior. n. opatio cauſat ꝑfectiorē delectationem.

Questio. XXXIIII

Deinde conſiderādum

ē de effectib⁹ delectatōis. Et circa hoc q̄runt q̄ttuor. Primo vtr delectatōnis ſit dilatare. Scdo vtr delectatio cauſet ſui ſitim vel deſiderium. Tertio vtr delectatio impediat vſum rōnis. Quarto vtr delectatio ꝑficiat opationem.

Ad primum ſic proceditur.

Videt q̄ dilatatio nō ſit effect⁹ delectatōis. Dilatatio. n. videt ad amorē magis ptinere. ſm q̄ dic apls. ij. ad Corinth. vi. Cor nrm dilatatū ē. Tñ z de ꝑcepto charitatis in ps. dr. Latū mādatū tuū nimis. ſz delectatio ē alia paſſio ab amore. q̄ dilatatio nō ē effect⁹ delectatōis. Pre. ex hoc q̄ aliquid dilatat efficit capac⁹ ad recipiendū. ſz receptio ptinet ad deſiderium qđ ē rei nondū habite. q̄ dilatatio magis videt ptinere ad deſiderium q̄ ad delectatōnem. Pre. Cōſtrictio dilatationi opponit. ſz ꝓſtrictio videt ad delectatōez ptinere. nā illō ꝓſtringim⁹ qđ firmit volum⁹ retinere. z tal ē affectio appetit⁹ circa rē delectātē. q̄ dilatatio ad delectatōez ñ ptiet. Sz cōtra qđ ad explionē gaudij dr. Eſa. vi. Videbis z afflues. z mirabit z dilatabit cor tuū. Ipa etiā delectatio ex dilatatōe nomē accepit vt letitia notet. ſic ſup dictū ē. Rñ. dd. q̄ latitudo ē q̄dā dimēſio magnitudis corpal. vñ i affectōib⁹ aie ñ niſi ſz metaphorā dr. dilatatio ait dr q̄ſi motⁿ ad latitudinē. z cōpetit delectatōi ſz duo q̄ ad delectatōez requirit. q̄z vnū ē ex pte appētis ſiue vtutis. q̄ appētit ꝓiunctōez alic⁹ boni cōuenientis. ex hac ait appētione appētit ſe hō ꝑfectōez q̄ dā adeptū. q̄ ē ſpūal magnitudo. z ſm hoc anim⁹ hois dr p delectatōez magnificari ſeu dilatari. Aliō ait ē ex pte appetitiue vtutis q̄ aſſentit rei delectabili. z i ea q̄eſcit q̄dāmō ſe pbēs ei ad eā iteri⁹ capiēdā. z ſic dilatat affect⁹ hois p delectatōez q̄ ſe tradēs ad ptinēdū interi⁹ rē delectātē. Ad i. q̄ dd. q̄ nihil pbibet i bis q̄ dicūt metaphorice idē diuersis attribui ſm diuersas ſilitudines. z ſm hoc dilatatō ptinet ad amorē rōe cuiuſdā extēſiōis. inq̄tū affect⁹ amātis ad alios extendit. vt curet nō ſolū q̄ ſua ſunt ſz q̄ alioz. ad delectationem vo ptinet dilatatio inq̄tum aliquid in ſe ipo ampliatur. vt quaſi capacius reddatur. Ad ij. dd. q̄ deſiderium habet quidem aliquam ampliatōnem ex imaginatione rei deſiderate. ſed multo magis ex pñtia rei iam delectantis. quia magis prebet ſe animus rei iam delectāti q̄ rei non habite deſiderate. cum delectatio ſit finis deſiderij. Ad iij. dd. q̄ ille qui delectatur conſtringit quidem rem delectantem dum ei fortiter inhęret. ſed cor ſuū ampliat vt pfecte delectabili fruat.

Ad ſcm ſic proceditur.

Videtur q̄ delectatio non cauſet deſiderium ſuiipſius. Omnis enim motus ceſſat cum peruenerit ad quietem. ſed delectatio eſt quaſi quedam quies motus deſiderij. vt ſupra dictum eſt. ceſſat ergo motus deſiderij cum ad delectationem peruenerit. non ergo delectatio cauſat deſiderium. Pre. Oppoſitum non eſt cauſa ſui oppoſiti. ſed delectatio quodammodo deſiderio opponitur ex parte obiecti nam deſiderium eſt boni non habiti. delectatio vero boni iam habiti. ergo delectatio non cauſat deſiderium ſuiipſius. Pre. faſtidium deſiderio repugnat. ſz delectatio pleriq̄ cauſat faſtidium. nō g̃ facit ſui deſiderium.

Sed ꝫ est qꝺ ꝺñs ꝺicit Jo.iiij. Qui biberit ex hac aq̃ sitiet iterꝫ ‖ Deraquã aũt significaſ ſm Aug⁹. delectatio corporal. ℟ñ. ꝺꝺ. ꝙ delectatõ duplr põt ꝯsiderari. vno mõ ſm q�certã in actu. alio mõ ſm qꝓ in mẽoria. Jtẽ sitis vlre sideriũ põt duplr accipi. vno mõ ꝓprie ſm qꝺ importat appetitũ rei nõ habite. alio mõ cõiter ſm qꝺ ĩportat exclusionẽ fastidij. ſm igiſ qꝺ ẽ in actu delectatio nõ cãt sitĩ vel desideriũ suiipius ꝙ se loquẽdo. ſz solũ ꝙ accñs. Si tñ sitis vel desideriũ ꝺicaſ rei nõ habite appetitus. tũc delectatio nõ cãt simplr sitim vel desideriũ. nã delectatio ẽ affectõ appetitus circa rẽ pñtẽ. ſz ꝯtingit rẽ pñtẽ nõ ꝑfecte haberi. ꝛ hoc põt cẽ vel ex ꝑte rei habite vel ex ꝑte hñtis. ex ꝑte quidem rei habite eo qꝺ res habita nõ est tota siſ. vñ succesſiue recipiſ. ꝛ ꝺñ aliquis delectaſ in eo qꝺ hz. desiderat potiri eo qꝺ restat. sicut qui audit primã pẽ ꝟsus. ꝛ in hoc delectaſ. desiderat alterã pẽ ꝟsus audire. vt Aug⁹. ꝺicit iiij. ꝯfeſſ. Et hoc mõ oẽs fere delectatões corpales faciunt suiipaꝫ sitim ꝗuſqꝫ ꝙsummentſ. eo qꝺ tales delectationes ꝙsequunſ aliquẽ motũ. sic ꝙz in delectatõibꝫ ciboꝫ. ex ꝑte aũt ipius hñtis. sicut cũ aliquis aliquã rẽ in se ꝑfectã exñtẽ. nõ statim ꝑfecte hz ſz paulatim acq̃rit. sic in mũdo isto ꝓcipiẽtes aliqꝺ imꝑfecte de diuina cognitõe delectamur. ꝛ ipa delectatio excitat sitim vel desideriũ ꝑfecte cognitionis. ſm qꝺ põt intelligi qꝺ habeſ Eccl. xxiiij. Qui bibũt me adhuc sitiẽt. Si vo ꝙ sitim vel desideriũ intelligaſ sola intẽtio affectus tollẽs fastidiũ. sic delectationes ſpũales maxie faciũt sitim vel desideriũ suiipaꝫ. delectationes. n. corpales qz augmẽtate vel ineõtinuate faciunt superexcrescentiã naturalis habitudinis. efficiunſ fastidiose. vt ꝙz in delectatõe cibi ꝙ. ꝛ ꝓpter hoc qñ aliquis iam ꝙuenit ad ꝑfectũ in delectatõnibꝫ corpalibꝫ. fastidit eas. ꝛ qñz appetit aliqs alias. ſz delectatões ſpũales nõ superexcrescũt naturalẽ habitudinẽ. ſz ꝑficiũt naturã. vñ cũ perueniſ ad ꝙsummatõez in ipis tunc sunt magis delectabiles. nisi forte ꝙ accñs. inq̃ntum operationi ꝙtemplatiue adiungunſ aliq̃ operatões ꝟtutũ corpalium. q̃ ꝙ assiduitatez operandi lassanſ. Et ꝙ hunc modũ etiã põt intelligi qꝺ hz Eccl. xxiiij. Qui bibit me adhuc sitiet. qz etiã de angelis qui ꝑfecte deũ cognoscũt ꝛ delectanſ in ipo. ꝺz. i. Re. i. qꝺ desiderãt in eũ ꝙspicere. Si vero ꝙsideret delectatio ꝑut ẽ in mẽoria ꝛ nõ in actu. sic ꝙ se nata est cãre suiipius sitim ꝛ desideriũ. qñ. s. hõ redit ad illã dispõnẽ in q̃ erat sibi delectabile qꝺ ꝑterijt. si vero immutatus sit ab illa dispõne mẽoria delectationis nõ causat in eo delectatõez ſz fastidium. sic pleno exñti mẽoria cibi. ℟ Ad. i. q̃ ꝺꝺ. qꝺ qñ delectatio ẽ ꝑfecta. tũc hz oĩmodã quietẽ ꝛ cessat motus desiderij q̃ tendẽtis in nõ habitũ. ſz qñ imꝑfecte habeſ. tũc non oĩo cessat motus desiderij tendẽtis in nõ habitũ. ℟ Ad. ij ꝺꝺ. qꝺ id qꝺ imꝑfecte habeſ. ſm quid habeſ ꝛ ſm qꝺ non habeſ. ꝛ iõ simul de eo põt esse ꝛ desideriũ ꝛ delectatio.

Ad. iij. ꝺꝺ. qꝺ delectationes alio mõ causant fastidium. ꝛ alio mõ desiderium. vt ꝺictum est.

Ad tertium sic procedit

Videſ qꝺ delectatio nõ impediat vsum rõis. ꝙes. n. maxie ꝑfert ad debitũ rõis vsum. vñ ꝺz in. vij. phi. qꝺ in sedendo ꝛ quiescẽdo fit aĩa sciẽs ꝛ prudẽs. Et Sap̃. viij. Intrãs in domũ meã ꝙquiescã cũ illa. s. sapĩa. ſz delectatio est qꝺã quies. q̃ nõ impedit. sed magis iuuat rõis vsum. ℟ Re. ea q̃ nõ sunt in eodẽ. etiã si sint ꝯtia nõ se impediũt. ſz delectatio est in ꝑte appetitiua. vsus aũt rõis in ꝑte apprehensiua. q̃ delectatio nõ impedit rõis vsum. ℟ Re. qꝺ impeꝺiſ ab alio videſ quodãmõ transmutari ab ipo. sed vsus apprehensiue virtutis magis mouet delectatõez q̃ꝫ a delectatione moueaſ. est. n. cã delectatõis. q̃ delectatio nõ impedit vsum rõis. ℟ Sed cõtra est qꝺ pbus ꝺicit in. vi. ethi. qꝺ delectatio corrũpit existimatõez prudentie. ℟ ñ. ꝺꝺ qꝺ sicut ꝺz in. x. ethi. delectatões ꝓprie adaugẽt operatões. extranee vero impediũt. Est q̃ qꝺã delectatio q̃ habeſ de ipso actu rõis. sicut cũ aliquis delectaſ in ꝯtemplãdo vel rõcinãdo. ꝛ talis delectatio nõ impedit vsum rõis ſz adiuuat qz illud attentius operamur in q̃ delectamur. attẽto autẽ adiuuat operationẽ. ſz delectatões corpales impediũt vsuz rõis triplici rõe. ‖ Primo quidẽ rõe distractõis. qz sic iam dictũ est ad ea in quibus delectamur multũ attẽdimus. cũ aũt intentio fortiter adhęserit alicui rei debilitaſ circa alias res. vel totaliter ab eis reuocaſ. ꝛ ſm hoc si delectatio corpalis fuerit magna. vel totaliter impediet vsum rõnis ad se intentionẽ animi attrahẽndo. vel multũ impediet. Scõo rõe ꝯrietatis. q̃dam. n. delectatões maxie super excedẽtes sunt contra ordinẽ rõis. ꝛ ꝙ hũc modũ põs ꝺicit in. vi. ethi. qꝺ delectationes corpales corrumpũt existimationẽ prudẽtie. non aũt existimationẽ speculatiuã. cui delectatio nõ contrariaſ. pnta qꝺ triangulus hz tres anglos equales duobus rectis. ſm aũt primũ modũ vtrãq̃ impedit. Tertio mõ ſm quandã ligationem. inq̃ntum. s. ad delectationẽ corpalem sequiſ q̃dam transmutatio corpalis. maior etiã q̃ꝫ in alijs passionibus q̃ꝫto vehementius afficiſ appetitus ad rem pñtem q̃ꝫ ad rem abſentem. hmõi aũt corpales ꝑturbatões impediũt vsum rõis. sicut ꝙz in vinolentis. qui bñ t vsum rõis ligatum vel impeditũ.

Ad. i. ergo ꝺꝺ. qꝺ delectatio corpalis hz quidẽ quietẽ appetitus in delectabili. q̃ quies interdũ contrariaſ rõi. sed ex ꝑte corpis ꝙ hz transmutationem. ꝛ q̃ꝫtum ad vtrũq̃ impedit rõis vsum. ℟ Ad. ij. ꝺꝺ. qꝺ vis appetitiua ꝛ apprehensiua sunt quidẽ diuerse ꝑtes ſz vnius aĩe. ꝛ ideo cũ intentio aĩe vehementer applicet ad actũ vnius impediſ ab actu contrario alterius. ℟ Ad. iij. ꝺꝺ. qꝺ vsus rõnis requirit debitũ vsum imaginationis ꝛ aliaꝫ virtutum sensitiuaꝫ que vtunſ organo corpali. ꝛ ideo ex transmutatõe corpali vsus rõis impediſ impedito actu ꝟtutis imaginatiue ꝛ aliaꝫ sensitiuarum.

Ad quartum sic procedit.

Videſ qꝺ delectatio non ꝑficiat operationem. Oĩs. n. hũana operatio ab vsu rõis ꝺependet. sed delectatio impedit vsum rõis. vt ꝺictum est. ergo delectatio non ꝑficit sed debilitat operationem humanam. ‖ Pre. nihil est ꝑfectiuum suiipius vel sue causę. sed delectatio est operatio. vt ꝺz i. vij ꝛ. x. ethi. quod oportet vt intelligaſ vl essentialiter vl̃ causaliter. ergo delectatio nõ ꝑficit operationem ℟ Pre. si delectatio ꝑficit operationem. aut ꝑficit ipam sicut finis. aut sicut forma. aut sicut agens. sed nõ sicut finis. quia operationes nõ querunſ ꝓpter delectationem. sed magis ecõuerſu. vt su ꝓ ꝺictum est. nec iteꝫ ꝙ modum efficientis. qz magis operatio est cã efficiens delectatõnis. nec iteꝫ sicut forma. nõ. n. ꝑficit delectatio operationem vt habitus quidam ſm pbm in. x. ethi. delectatio ergo nõ ꝑficit operationem

Sed contra est qꝺ ꝺz ibidem. qꝺ delectatio operationem ꝙficit. ℟ ñ. ꝺꝺ. qꝺ delectatio duplr operationem perficit. Uno mõ ꝙ modum finis. nõ quidem ſm qꝺ finis ꝺz id ꝓpter qꝺ aliquid est. sed ſm qꝺ omne bonũ completiue supueniẽs põt ꝺici finis. ꝛ ſm hoc ꝺicit pbs in. x. ethi. qꝺ delectatio ꝑficit operatõez sicut quidã supueniẽs finis. inq̃ntũ

scz sup̄ hoc bonū qđ est opatio supuenit aliud bonū quod ē delectatio. q̄ importat quietatōez appetitus in bono pre supposito. Scđo mō ex pte cause agētis. nō q̄dē directe. qz pbs dic̄ in .x. etbi. q̄ pficit opatōez delectatio. nō sic̄ medicus sanū. sed sic̄ sanitas. indirecte aūt inq̄ztū. s. agēs. qz delectaf in sua actōe. vehemētius attendit ad ipam. z diligentius eā opaf. z fm hoc dz in .x. etbi. q̄ delectatōes adaugēt ꝓpias opatōes z impediūt extraneas. Ad. i. ergo dđ. q̄ non oīs delectatio impedit actū rōnis. sed delectatio corpalis q̄ nō consequit actū rōis. sed actū concupiscibilis qui p delectatōez auget. delectatio aūt q̄ consequit actū rōis fortificat rōis vsum. Ad. ij. dđ. q̄ sic dz in. ij. phi. ꝓtingit q̄ duo sibi inuicē sunt cā. ita q̄ vnū sit cā efficiens. z aliud cā finalis alterius. z p hūc modū opatio causat delectatōez sic̄ cā efficiens. delectatio aūt pficit opationem p modū finis. vt dictum ē. Ad. iij. pz respōsio ex dictis.

Questio. XXXIIII.

Deinde considerādū est de bonitate z malicia delectatōnū. Et circa hoc querunt̄ q̄tuor. Primo vtr oīs delectatio sit mala. Scđo dato q̄ nō. vtr oīs delectatio sit bona. Tertio vtr aliq̄ delectatio sit optima. Quarto vtr delectatio sit mēsura vel regula. fm quā iudicet bonū vel malum in moralibus.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt q̄ oīs delectatio sit mala. Illud. n. qđ corrumpit prudentiā z impedit rōis vsum. videt ē fm se malū. qz bonum hoīs ē fm rōnem eē. vt Dion. dic̄. iij. cap̄. de diuo. sed delectatio corrūpit prudentiā z impedit rōis vsuz z tāto magis q̄to delectatōes sunt maiores. vñ in delectatōnib⁹ venereis q̄ sunt maxīe. impossibile ē aliq̄d intelligere. vt dz in. vij. etbi. Et Hiero. etiā dic̄ sup̄ Matth. q̄ illo tpe q̄ piugales actus gerunt̄ pūtia sancti spūs nō habit̄. etiā si ꝓpheta videat eē qui officio generatōis obsequit̄. q̄ delectatio ē fm se malū. q̄ oīs delectatio mala. Pre. illud qđ fugit virtuosus z psequit̄ aliq̄s deficiēs a virtute videt eē fm se malū z fugiendū. qz vt dz in .x. etbi. virtuosus ē quasi mensura z regula hūanoz actuū. Et ap̄s dic̄ i. ad Corinth. ij. Spūalis iudicat oīa. sed pueri z bestie in quibus nō ē virtus psequunt̄ delectatōes. fugit autem eas rpatus. q̄ delectatōes fm se sunt male z fugiende. Pre. virtus z ars sunt circa difficile z bonum. vt dz in. ij etbi. sed nulla ars ordinata ē ad delectationem. q̄ delectatio nō est aliq̄d bonum. Sed cōtra est qđ in ps. dz. Delectare in dño. cum igit̄ ad nihil mali auctoritas diuina inducat. videt q̄ nō oīs delectatio sit mala. Rn. dđ. q̄ sicut dz in .x. etbi. Aliqui ꝓfuerunt omnes delectatōes eē malas. cuius rō videt fuisse. qz intentionem suam referebāt ad solas delectatōes sensibiles z corpales. q̄ sunt magis manifeste. nā z in ceteris intelligibilia a sensibilibus annq̄ philosophi nō distinguebāt. nec intellectū a sensu. vt dz in li. de aīa. Delectatōes aūt corpales arbitrabant̄ dicendum omnes esse malas. vt sic homines qui ad delectationes immoderatas sunt ꝓni. a delectationibus se retrahentes ad medium virtutis ꝓuenant. Sed hec existimatio nō fuit conueniens. cum. n. nullus possit viuere sine aliqua sensibili z corpali delectatōe. si illi qui docent omnes delectationes eē malas deꝑhendant̄ aliquas delectationes suscipe. magis homines ad delectationes erunt ꝓclines exemplo opez. virtutis doctrina ꝑtermissa. In opationibus. n. z passionib⁹ hūanis in quib⁹ experientia plurimū valet. magis mouēt exempla q̄z vba. Dicendum ē q̄ aliq̄s delectatōes eē bonas z aliquas eē malas. Est. n. delectatio quies appetitue virtutis in aliquo bono amato. z cōsequens aliquam opationem. Cuius huius rō duplex accipi pōt. Una quidem ex pte boni in quo aliquis quiescens delectaf. bonū. n. z malū in moralib⁹ dz fm q̄ conuenit rōni vel discordat ab ea. vt sup̄ dictum ē. Sic̄ in rebus naturalibus aliquid dz naturale ex eo q̄ nature conuenit. innaturale vero ex eo q̄ ē a natura discordans. Sic̄ igit̄ in naturalibus ē quedam quies naturalis. que. s. ē ex eo quod cōuenit nature. vt cum graue quiescit deorsum. z quedā innaturalis que ē in eo quod repugnat nature. sic̄ cum graue quiescit sursum. Ita z in moralibus ē delectatio bōa. fm q̄ appetitus superior aut inferior requiescit in eo quod conuenit rōi. z quedam mala ex eo q̄ quiescit in eo quod a rōe discordat z a lege dei. Alia rō accipi pōt ex pte operationum. quaꝝ quedam sunt male. z quedam bone. operatōnibus aūt magis sunt affines delectatōnes que sunt eis coniuncte q̄z ꝓcupīe que tpe eas ꝓcedunt. vñ cum ꝓcupīe bonaꝝ operationum sint bone. malaꝝ vero male. multo magis delectationes bonaꝝ operationum sunt bone. malaꝝ vero male. Ad. i. q̄ dđ. q̄ sic̄ sup̄ dictum ē. Delectationes que sunt de actu rōnis non impediunt rōnem. neq̄z corrūpunt ꝓudentiā. sed delectatōes extranee cuiusmōi sunt delectationes corpales. que q̄dem rōnis vsum impediūt sicut supra dictum ē. z p̄ contrarietatem appetitus q̄ quiescit in eo quod repugnat rōni. z ex hoc habet delectatio q̄ sit moraliter mala. vel fm quādam ligationem rōnis. sic̄ in concubitu coniugali. delectatio q̄z huius sit in eo quod conuenit rōni. tamen impedit rōis vsum ꝓpter corpalem trāsmutationem adiunctam. sed ex hoc non ꝓsequit̄ malicia moralem. sic̄ nec somnus quo ligaf vsus rōnis. moraliter ē malus si sit fm rōnem receptus. nam z ipa rō hoc habet vt q̄lib⁹ rōnis vsus intercipiat̄. dicimus tamen q̄ hmōi ligamentum rōnis ex delectatione in actu cōiugali. z si nō habeat maliciam moralem. qz nō ē peccatum mortale nec veniale. ꝓuenit tamen ex quadaz morali malicia. s. ex peccato primi parentis. nam hoc in statu innocentie non erat vt pz ex his que in primo dicta sunt. Ad. ij. dđ. q̄ ꝑtus non fugit omnes delectatiōes. sed immoderatas z rōni nō conuenientes. q̄ aūt pueri z bestie delectatōes consequunt̄. nō oīdit eas vlr esse malas. qz in eis ē naturalis appetitus a deo qui mouet̄ in id quod ē ei conueniēs. Ad. iij. dđ. q̄ nō oīs boni ē ars. sed exterioz factibiliū. vt infra dicet̄. Circa opationes autem z passiones que sunt in nobis magis ē prudentia z virtus q̄z ars. z tamen aliq̄ ars ē factiua delectationis. s. pulmentaria z pigmentaria vt dz in. vij. etbi.

Ad scām sic procedit̄.

Videt q̄ oīs delectatio sit bona. Sic̄. n. in principio dicit m. ē bonū in tria diuidit̄. s. honestum. vtile. z delectabile. sz honestū omne ē bonū. z sil̄ omne vtile. q̄ z omnis delectatio ē bona. Pre. Illud fm se ē bonū qđ nō queritur ꝓpter aliud. vt dz in. i. etbi. sz delectatio nō q̄rit̄ ꝓpter aliud. ridiculū. n. videt̄ ab aliq̄ querere q̄re vult delectari. q̄ delectatio ē p se bona. sed quod p se ꝓdicaf de aliquo. vlr p̄dicaf de eo. ergo omnis delectatio ē bona. Pre. Id qđ ab oībus desideraf videt esse p se bonum. nam bonum ē qđ oīa appetūt. vt dz in. i. etbi. sz omnes appetūt aliquam delectatōez. etiā pueri z bestie. igit̄ delectatio ē sz se bonū

omnis ergo delectatio ē bona. Sed ꝫ ē quod dr ꝑro ner.ij. Qui letant cū male fecerint ⁊ exultāt in rebus pessimis. Rñ.dd.q sicut aliqui stoyci posuerūt omnes delectationes esse malas.ita epycurꝰ posuerunt delectatōez fm se eē bonam.⁊ ꝓpꝫs delectationes omnes eē bonas. qui et hoc decepti eē vident.q nō distinguebant inter id quod ē bonum simplr.⁊ inter id quod ē bonum quo ad hunc.Simplr quidem bonum est quod fm se bonum ē Contingit aūt quod nō ē fm se bonum eē huic bonum dupliciter.Uno mō.q est ei conueniens fm dispositionem in qua nūc est.que tñ nō est naturalis. sicut leproso bonū est qñq comedere aliqua venenosa.que non sunt simplr conuenientia complexioni humane. Alio mō q id quod non ē conueniens estimat vt conueniens.Et q delectatō ē quies appetitus in bono.si sit bonum simplr illud in q quiescit appetitus.erit simplr delectatio.⁊ simplr bona. Si autem non sit bonum simplr sed quo ad būc.tūc nec delectatio est simplr sed huic.nec simplr est bona sed bona fm quid.vel apparens bona. Ad.i.g dd.q honestum ⁊ vtile dicunt fm rōnem.⁊ ideo nihil ē honestum vel vtile quod nō sit bonum.delectabile autem dr fm appetitum qui qñq in illud tendit quod nō est conueniens rōni.⁊ ideo nō omne delectabile ē bonum bonitate morali. que attendit fm rōnem. Ad.ij.dd.q ideo delectatio nō q̄rit ꝓpter aliud.quia ē quies in fine.finem autem contingit eē bonum ⁊ malum.cuius nunq̄ sit finis nisi fm q ē bonum quo ad hunc.ita etiam ē de delectatōne. Ad.iij dd.q hoc mō omnia appetunt delectationem sicut ⁊ bonum.cum delectatio sit quies appetitus in bono.sed sicut contingit nō omne bonum quod appetit eē ꝑ se ⁊ vere bonū.ita nō oīs delectatio ē ꝑ se ⁊ vere bona.

Ad tertium sic procedit

Uidet q nulla delectatio sit optimū.Nulla.n.generatio est optimum.nam generatio nō pōt esse vltimus finis.cui delectatio consequit generationem.nam ex eo q aliquid constituit in suam naturam delectat.vt supra dictum est. ergo nulla delectatio pōt esse optimum. Pre.illud qđ est optimum nullo addito pōt fieri melius.sed delectatio aliquo addito fit melior.est.n.melior delectatio cum virtute q̄ sine virtute.ergo delectatio nō est optimū. Pre. id quod est optimum est vlt bonum.sicut ꝑ se bonū existens nam quod ē ꝑ se est prius ⁊ potius eo quod est ꝑ accidens sed delectatio nō est vlt bonum vt dictum est. ergo delectatio nō est optimum. Sed ꝫ.beatitudo est optimum cum sit finis humane vite. sed beatitudo non ē sine delectatione.dr.n.in ps.Ad implebis me letitia cū vultu tuo. delectationes in dextera tua vsq in finem. Rñ. dd.q Plato nō posuit omnes delectationes esse malas sic stoyci.neq omnes esse bonas sicut epycuri.sed quasdam esse bonas.⁊ quasdam esse malas.ita tamen q nullū sit summum bonum vel optimum.sed q̄tum ex eius rōibus dat intelligi in duobus deficit.In vno quidem.quia cum videret delectationes sensibiles ⁊ corpales in quodā motu ⁊ generatione consistere.sicut pz in replexione ciborum. ⁊ hmōi.estimauit omnes delectationes consequi generationem ⁊ motum.vñ cum generatio ⁊ motus sint actus imperfecti sequeret q delectatio non haberet rōnem vltime pfectionis.sed hoc manifeste apparet falsum in delectationibus intellectualibus.aliquis.n. non solum delectat in generatione scientie.puta cum addiscit aut mirat.sicut supra dictum est.sed etiam in contemplando fm scientiam iam acquisitam.Alio vero mō.q dicebat optimum illud quod est simplr summum bonum.quod.s.est ipm bonū quasi abstractum ⁊ non participatum.sicut ipe deus ē summum bonum.nos autem loquimur de optimo in rebus humanis.optimum autem in vnaquaq re est vltimus finis.Finis autem vt supdictum est dupliciter dr.s.ipa res. ⁊ vsus rei.sicut finis auari est vel pecunia. vel possessio pecunie.⁊ fm hoc vltimus finis hominis dici pōt vel ipe deus qui est summum bonum simplr.vel fruitio ipius que importat delectationem quandam in vltimo fine.⁊ ꝑ būc modum aliqua delectatio hominis pōt dici optimum inter bona humana. Ad.i.ergo dd. q non omnis delectatio consequit generationem.sed alique delectationes consequunt operationes perfectas.vt dictum est.⁊ ideo nihil prohibet aliquam delectationem esse optimum.⁊ si non omnis sit talis. Ad.ij.dd.q rō illa procedit de optimo simplr.p cuius participationem omnia sunt bona.vnde ex nullius additione fit melius.sed in aliis bonis vltr verum est q quodlibet bonum ex additione alterius fit melius. cuius posset dici q delectatio non est aliquid extraneū ab operatōne virtutis sed ꝓcomitans ipam. vt in.i.etbi. dr. Ad.iij.dd.q delectatio nō habet q sit optimum ex hoc q est delectatio.sed ex hoc q ē perfecta quies in optīo.vñ non oportet q oīs delectatio sit optīa aut etiā bona.sic aliqua scīa est optima.nō tñ omnis.

Ad quartum sic procedit

Uidet q delectatio nō sit mēsura vel regula boni ⁊ mali moralis.Dia.n.mensurant primo sui generis.vt dr in.x metaphi.sz delectatio nō est primū in genere moraliū.sz procedūt ipaz amor ⁊ desiderium.nō g ē regula bonitatis ⁊ malicie in moralibus. Pre.Mensurā ⁊ regulā oportet esse vniformē.⁊ ideo motus qui ē maxie vniformis ē maxīa mensura ⁊ regula oīm motuum.vt dr in.x.metaphi. sed delectatio ē varia ⁊ multiformis cum q̄dam earū sint bone.⁊ q̄dam male.ergo delectatio nō est mensura ⁊ regula moralium. Pre. certius iudicium sumit de effectu ꝑ causam q̄ econuerso.sed bonitas vel malicia operationis ē cā bonitatis vel malicie delectationis.quia bone delectationes sunt que consequunt bonas operationes.male autem que malas.vt dr in.x.etbi.ergo delectationes non sunt regula ⁊ mensura bonitatis ⁊ malicie in moralibus. Sz contra est quod Aug⁹. dicit supꝑ illud ps. Scrutans corda ⁊ renes deus.Finis cure ⁊ cogitationis est delectatio ad quam quis nitit puenire.Et phs dicit in.vij.etbi.q delectatio est finis architectorū.i.principalis.ad quem respicientes vnumquodq̄ bocquidem malum. hoc autem bonum simplr dicim⁹ Rñ.dd.q bonitas vel malicia moralis principaliter in voluntate consistit.vt supdictum est. vtrum autem voluntas sit bona vel mala pcipue ex fine cognoscit.id autem habet ꝑ fine in quo voluntas quiescit quies autem voluntatis ⁊ cuiuslibet appetitus in bono ē delectatio.⁊ ideo fm delectationem voluntatis humane pcipue iudicat homo bonus vel malus. Est. n. bonus ⁊ virtuosus qui gaudet in operibus virtutum. malus autem qui in operibus malis. delectationes autem appetit⁹ sensitiui non sunt regula bonitatis vel malicie moralis.nā cibus cōmuniter delectabilis est fm appetitum sensitiuū bonis ⁊ malis.sed voluntas bonoꝝ delectat in eis fm cōuenientiam rōnis. quam non curat voluntas maloꝝ. Ad.i.g dd.q amor ⁊ desiderii sunt priora delectatōe in via generatōis.sz delectatio ē prior fm rōnem finis q̄ in

opabilibus bz rōnem principij. a quo maxime sumit hui⁹ dicū. sicut a regula vel mēsura. Ad.ij.dō. q̄ oīs delectatio in hoc ē vniformis q̄ ē quies in aliq̄ bono. & ex hoc pōt eē regula vel mēsura. nā ille bonus ē cuius voluntas quiescit in ꝙo bono, malus aūt cuius volūtas quiescit in malo. Ad.iij.dō. q̄ cum delectatio perficiat operationem p̄ modum finis, vt supra dictum ē, nō pōt esse operatio perfecte bona nisi etiam adsit delectatio in bono. nam bonitas rei pendet ex fine. & sic quodammō bonitas delectatiōis est cā bonitatis in operatione.

Questio. XXXV

Deinde considerādum

est d̄ dolore & tristicia. Et circa hoc primū considerandum est de tristicia seu dolore ꝑm se. Scdo de causis eius. Tertio de effectibus ipius. Quarto de remedijs. Quinto de bonitate vel malicia ei⁹. Circa primum querunt octo. Primo vtr dolor sit passio anime. Scdo vtr tristicia sit idem quod dolor. Tertio vtrum tristicia seu dolor sit contraria delectationi. Quarto vtr omnis tristicia omni delectationi cōtrarie. Quinto vtr delectationi contemplationis sit aliqua tristicia contraria. Sexto vtr magis fugienda sit tristicia q̄ delectatio appetenda. Septimo vtr dolor exterior sit maior q̄ dolor interior. Octauo de spēbus tristicie.

Ad primum sic proceditur.

Videt q̄ dolor nō sit passio aie. Nulla. n. passio ale est in corpe. sed dolor pōt eē in corpe. Dicit. n. Aug⁹. in. li. de vera reli. q̄ dolor qui d̄ corpis est corruptio repentina salutis eius rei quam male vtendo anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor non est passio anime. Ꝓre. ois passio ptinet ad vim appetitiuam. sed dolor nō ptinet ad vi appetitiuam. sed magis ad apprehensiuam. Dicit. n. Aug⁹. in li. de natura boni. q̄ dolorem in corpe facit sensus resistens corpi potenti. ergo dolor nō est passio anime.

Ꝓre. Omnis passio a ie ptinet ad appetitum animalem. sed dolor nō ptinet ad appetitum aialem. sed magis ad appetitum naturalem. Dicit. n. Aug. vij. sup Geñ. ad lram Nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullius boni amissi eēt dolor in pena. ergo dolor non est passio anime.

Sed ꝯ ē q̄ Aug⁹. xiij. de ci. dei. ponit dolorē inter passiones anime. inducens illud Virgilij. Hinc mer uūt cupiunt gaudentq̄ volentq̄. Rn. dō. q̄ sicut ad delectationem duo requirunt. s. coniunctio boni. & ꝓceptio huiusmodi coniunctionis. ita etiam ad dolorem duo requirunt. s. coniunctio alicuius mali quod ea rōne est malum, quia priuat aliquod bonum. & ꝓceptio hmōi coniunctionis. Quicquid autem coniungit. si nō habeat respectu ei⁹ cui coniungit rōnem boni vel mali. non pōt causare delectationem vel dolorem. ex quo pz q̄ aliquid sub rōne boni vel mali est obiectum delectationis & doloris. bonum aūt & malum inq̄tum hmōi sunt obiecta appetitus. vñ pz q̄ delectatio & dolor ad appetitum ptinent. omnis autē motus appetitiuus seu inclinatio consequens apprehensionē ptinet ad appetitum intellectiuum vel sensitiuum. Nam inclinatio appetitus naturalis non consequit apprehensionem ipius appetentis. sed alterius. vt in primo dictum ē. Cū igit delectatio & dolor p̄supponāt in eodem subiecto sensum vel apprehensionē aliquā. manifestū est q̄ dolor sicut & delectatio ē in appetitu intellectiuo vel sensitiuo. ois aūt motus appetitus sensitiui d̄ passio. vt supra dictum ē. & ꝓcipue illi q̄ in deficiū sonāt. vñ dolor ꝑm q̄ ē in appetitu sensitiuo ꝓprissime d̄ passio aīe. sic molestie corpales ꝓprie passiones corpis dicunt. vñ & Aug. xiij. de ci. dei. dolorē sp̄aliter egritudinē noīat. Ad.i.q̄ dō. q̄ dolor d̄ eē corpis. q̄ cā doloris ē in corpe. puta cū patimur aliquod nociuū corpi. sz motus doloris sp̄ ē in aīa. nā corpus non pōt dolere nisi dolēte aīa. vt Aug. dic. Ad.ij.dō. q̄ dolor d̄ esse sensus. nō q̄ sit actus sensitiue potētie. sz q̄ refertur ad dolorē corpalē sicut ad delectatiōez. Ad.iij.dō. q̄ dolor de amissione boni demōstrat bonitatē nature. nō q̄ dolor sit actus naturalis appetitus. sz q̄ natura aliq̄d appetit vt bonū. quod cum remoueri sentit. sequit doloris passio in appetitu sensitiuo.

Ad scdm sic proceditur.

Videt q̄ tristicia nō sit dolor. Dic. n. Aug⁹. xiij. de ci. dei q̄ dolor in corpibus d̄. Tristicia autem magis d̄ in aīa. ergo tristicia nō ē dolor. Ꝓre. Dolor nō est nisi de pñti malo. sed tristicia pōt eē de ꝑterito & de futuro. sicut penitentia est tristicia de ꝑterito & anxietas de futuro. & tristicia omnino a dolore differt. Ꝓre. Dolor non videt consequi nisi sensum tactus. sed tristicia pōt consequi ex omnibus sensibus. ergo tristicia non est dolor. sed se habet in pluribus. Sed contra est quod Ap̄ls dicit ad Ro. ix. Tristicia est mihi magna & cōtinuus dolor cordi meo. ꝙ eodem vtens tristicia & dolore. Rn. dō. q̄ delectatio & dolor ex duplici apprehensione causari pñt. vel ex apprehensione exterioris sensus. vel ex apprehensione interiori siue intellectus siue imaginationis. Interior autem apprehensio ad plura se extendit q̄ exterior. eo q̄ quecunq̄ cadunt sub exteriori apprehensione. cadunt sub interiori. sz non ecōuerso. Sola igit illa delectatio que ex interiori apprehensione causat gaudium nomiat. vt supra dictum est & similiter ille solus dolor qui ex apprehensione interiori causat noiat tristicia. Et sicut illa delectatio que ex exteriori apprehensione causat. delectatio quidem nominat. non autem gaudium. ita ille dolor qui ex exteriori apprehensione causat. nominat quidem dolor. non autem tristicia. Sic igit tristicia est quedam species doloris. sicut gaudium delectationis. Ad.i. ergo dō. q̄ Aug⁹. loquit ibi q̄ tum ad vsum vocabuli. quia dolor magis vsitat in corporalibus doloribus qui sunt magis noti q̄ in doloribus spiritualibus. Ad.ij.dō. q̄ sensus exterior non ꝓcipit nisi pñs. vis autem cognitiua interior pōt ꝓcipere pñs. ꝑteritum & futurum. & ideo tristicia potest eē de pñti. ꝑterito & futuro. dolor autem corpalis qui sequit apprehensionē sensus exterioris non pōt eē nisi de pñti. Ad.iij.dō. q̄ sensibilia tactus sunt dolorosa nō solum inq̄tum sunt improportionata virtuti apprehensiue. sed etiam inquātum contrariant nature. aliox vero sensuum sensibilia pñt quidem esse improportionata virtuti apprehensiue. non tamē contrariant nature nisi in ordine ad sensibilia tactus. vñ solus homo qui est animal ꝓfectum in cognitōne delectat in sensibilibus aliox sensuū ꝑm seipa. alia vo aīalia non delectant in eis nisi ꝑm q̄ referunt ad sensibilia tactus. vt d̄ in. iij. ethi. & ideo de sensibilibo aliox sensuū nō d̄ esse dolor ꝑm q̄ contrariat delectatiōi naturali. sed magis tristicia que contrariat gaudio animali. Sic igit si dolor accipiat ꝑ corpali dolore quod vsitatius est. dolor ex opposito diuiditur contra tristiciam secūdum distinctionem apprehensionis interioris & exterioris. licet quantum ad obiecta delectatio ad plura se extendat q̄ dolor corpalis. Si vero dolor accipiat communiter. sic dolor est genus tristi⁹

cie, vt dictum est.

Ad tertium sic procedit

Videt q̃ dolor delectatõi nõ contrarietur. Unũ.n. ctrariorũ nõ ẽ cã alterius. sz tristicia põt esse cã delectatõnis. dr.n. Matth. v. Beati q̃ lugẽt. qm̃ ipi cõsolabunt. q̃ non sunt contraria. ℙre. Unũ cõtrariorũ nõ ꝺenoiat aliud. sz in q̃busdã ipe dolor vel tristicia ẽ delectabil'. sic Aug⁹. dic in iij. cõfes. q̃ dolor in spectacul' delectat. Et. iiij. cõfes. dicit q̃ fletus amara res ẽ. et tñ q̃ficz delectat. q̃ dolor nõ ctrariatur delectatõi. ℙre. Unũ contrariorũ nõ est materia alterius q̃ contraria simul esse nõ põt. sz dolor põt eẽ materia delectatõis. Dicit.n. Aug. in li. de pnia. Semp penitẽs doleat. et de dolore gaudeat. Et pbs dicit in. ix. ethi. q̃ econuerso malus dolet de eo q̃ ꝺelectatus est. q̃ delectatõ et dolor nõ sunt contraria. Sed contra est qꝺ Aug. dic. xiiij de ci. dei. q̃ letitia est voluntas in eo q̃ ꝺsensione que volumus. tristicia autem ẽ voluntas in dissensione ab his que volumus. sed ꝺsentire et dissentire sunt contraria. ergo letitia et tristicia sunt contraria. Rñ. dꝺ. q̃ sicut pbus dicit in. x. metaph. Contrarietas est ꝺtia fm formam. forma autem seu spẽs passionis et motus sumit' ex obiecto vel termino. vñ cum obiecta delectatõnis et tristicie seu doloris sint contraria. s. bonum pñs. et malum pñs. sequit' q̃ dolor et delectatio sint contraria. Ad. i. q̃ dꝺ. q̃ nihil pbibet vnum contrariorũ esse cãm alterius p accns. sicut aũt tristicia põt esse cã delectatõnis. Uno q̃dem mõ inq̃ntum tristicia ꝺ abñtia alicuius rei. vel ꝺ pñtia contrarij vehementius querit id in quo delectet'. sicut sitiens vehemẽtius querit delectatõnem potus. vt remedium contra tristiciam quam patit'. Alio mõ inq̃ntum ex magno ꝺsiderio delectatõis alic' nõ recusat aliqs tristicias pferre vt ad illam delectatõnem ꝓueniat. et vtroq̃ mõ luctus pñs ad consolatõez future vite ꝓducit. q̃ ex hoc ipo q̃ homo lugz p peccatis vel p ꝺilatõne glorie meret' consolatõnem eternam. Silr meret' etiam eam aliquis ex hoc q̃ ad ipam consequendam non refugit labores et angustias ꝓpter ipam sustinere. Ad. ij. dꝺ. q̃ dolor ipe põt eẽ delectabil' p accidens. inquantum sz habet adiunctam admiratõnem. vt in spectaculis. vel inquantum facit recoꝛdatõez rei amate et facit pcipe amorem eius de cuius absentia dolet'. vnde cum amor sit delectabilis et dolor. et omia que ex amore cõsequunt'. inquantum in eis sentit' amor sunt delectabilia. et ꝓpter hoc etiam dolores in spectacul' pñt esse delectabiles inquantum in eis sentit' aliqs amor conceptus ad illos qui in spectacul' commemorant'. Ad. iij. dꝺ. q̃ voluntas et rõ supra suos actus reflectunt'. inquãtum ipius actus voluntatis et rõnis accipiunt' sub rõe boni vel mali. et hoc mõ tristicia põt eẽ materia delectatõis vel econuerso. non p se sed p accns. inq̃ntum. s. vtrumq̃ accipit' in rõe boni vel mali.

Ad quartum sic proceditur

Videt' q̃ oĩs tristicia delectatõi ctrietur. Sicut.n. albedo et nigredo sunt ctrie spẽs coloris. ita delectatio et tristicia sũt ctrie spẽs alte passionũ. sz albedo et nigredo vlr sibi opponũtur. q̃ etiã delectatio et tristicia. ℙre. Medicine p contraria fiũt. sz q̃libet delectatio ẽ medicina ꝺ quãlibet tristiciam. vt pz p pbm in. vij. ethi. q̃ q̃libet delectatio cuilibet tristicie ctrietur. ℙre. Contraria sunt q̃ se inuicem impediunt. sed q̃libet tristicia impedit quãlibet delectatõez. vt pz p illud quod dr in. x. ethi. q̃ q̃libet tristicia cuilibet delectationi ctrietur. Sed. ꝺ. Contrariorũ non ẽ eaꝺẽ cã. sed ab eoꝺẽ habitu ꝓcedit q̃ aliqs gaudeat de vno et tristet' de opposito. ex charitate. n. ctingit gaudere cũ gaudẽtibus. et flere cũ flentibus. vt dr Ro. xij. q̃ nõ oĩs tristicia omi delectatõi ctrietur. Rñ. dꝺ. q̃ sicut dr in. x. metaph. Contrarietas est ꝺtia fm ormam. forma autem ẽ et generalis. et specialis. vñ contingit eẽ aliqua contraria fm formã generis. sicut virtus et vitium. et fm formam speciei. sicut iusticia et iniusticia. Est autem considerandum q̃ quedam specificant' fm formas absolutas. sicut substantie et qualitates. quedam vero specificant' p compatõnem ad aliqd extra. sicut passiones et motus recipiunt spẽz ex termis siue ex obiectis. In his q̃ quoq̃ spẽs ꝓsiderant' fm formas absolutas. ctingit qꝺẽ spẽs q̃ ctinent' sub ctrijs generibus nõ eẽ ctrias fm rõnem ꝓprie spẽi. nec hñt aliquã affinitatẽ vel ꝓuenientiã ad inuicẽ. sz in illis q̃ spẽs sumunt' fm habitudinẽ ad aliqd extrinsecũ. ctingit q̃ spẽs ctrioꝝ generũ nõ solum nõ sunt ctrie ad inuicẽ. sz etiã hñt quandã ꝓuenientiã et affinitatẽ. eo q̃ eodẽ mõ se hẽ ad ctria ctrietatẽ inducit. sicut accedere ad albũ et accedere ad nigꝝ hñt rõnẽ cõtrietatis. sz cõtrario mõ se hẽ ad contraria hñt rõnem silitudinis. sicut recedere ab albo et accedere ad nigꝝ. et hoc maxie apparet in ctradictõe q̃ ẽ principiũ oppositõis. naz in affirmatõe et negatõe eiusdẽ ꝓsistit oppositio. sicut albũ et nõ albũ. in affirmatõe autem vnius oppositorũ et negatione alterius attendit' ꝓuenientia et silitudo. vt si dicam nigꝝ et nõ albũ. tristicia autem et delectatio cũ sint passiones specificant' ex obiectis. et q̃dem fm genus suum contrarietatẽ hñt. nam vnũ pertinet ad psecutionem. aliud vo ad fugã. q̃ se hñt in appetitu sicut affirmatio et negatio in rõe. vt dr in. vi. ethi. Et ideo tristicia et delectatio q̃ sunt ꝺ eodẽ hñt oppositõnem ad inuicẽ fm spẽm. tristicia vo et ꝺlectatio de diuersis. siq̃dem illa diuersa nõ sint diuersa opposita sz ꝺsperata. nõ hñt oppositõnem ad inuicem fm rõnem spẽi. sed sunt etiã ꝺsperate sicut tristari de morte amici. et delectari in contemplatõe. Si vo illa diuersa sint contraria. tũc delectatio et tristicia nõ solum nõ hñt cõtrietatem fm rõnem spẽi. sed etiam hñt ꝓuenientiã et affinitatem. sicut gaudere de bono. et tristari de malo. Ad. i. q̃ dꝺ. q̃ albedo et nigredo nõ hñt spẽm ex hñtudine ad aliqd exterius. sicut delectatio et tristicia. vñ non ẽ eadem rõ.

Ad. ij. dꝺ. q̃ genus sumit' ex materia. vt pz in. viij. metaph. In accñtibus autem loco materie est subiectum. dictum est aũt q̃ delectatio et tristicia contrariant' fm genus. et ideo in qualibet tristicia est contraria ꝺspositio subiecti ꝺspositõi que ẽ in qualibet delectatõne appetitus se hz vt acceptans id quod hz. in qualibet autem tristicia se hz vt fugiens. et ideo ex pte subiecti q̃libet delectatio est medicina contra quamlibet tristiciam. et q̃libet tristicia ẽ impeditiua cuiuslibet delectatõis. pcipue tñ qñ delectatio tristicie contrariat' etiã fm spẽm. Uñ pz solutio ad. iij. Uel aliter dꝺ. q̃ si nõ oĩs tristicia contrariet' oi delectatõi fm spẽz tñ q̃dã ad effectũ ctrariat'. nã ex vno ꝓfortat' naturaliter. ex alio vo quodammõ molestat'.

Ad quintum sic procedit

Videt' q̃ delectatõi ꝓtemplatõis sit aliq̃ tristicia contraria. Dic̃. n. apls. ij. ad Corinth. vij. Que fm deũ ẽ tristicia. pniaz in. salutẽ stabilem operat. sz respicere ad deũ ꝓt

net ad supiorē tōm. cuius est contemplatōe vacare. ſm Aug⁹. in. xij. de trīg delectatōi ꝓtemplatōis opponit tristi cia. Dre. Contrariorū contrariū sunt effectus. si g vnum ꝺriorū ꝓtemplati est cā delectatōis aliud erit cā tristicie. z sic delectatōi ꝓtemplatōis erit tristicia ꝺria. Dre. Sic ōbm delectatōs est bonum. ita obiectum tristicie ē malū ſz contemplatō pōt habere mali rōnem. Dic. n. pbs. i. xi. metaphi. q̄ q̄dam inconueniens est meditari. g̃ contemplatōnis delectationi pōt esse contraria tristicia. Dre. Opatio q̄litet ſm q̄ non est impedita est cā delectatōis. vt ꝺr in. vij. z. x. etbi. ſz opatio contemplatōis pōt multipliciter impediri. vel vt totaliter non sit. vel vt cum difficultate sit. ergo in contemplatōe pōt esse tristicia delectationi contraria. Dre. Carnis afflictio est cā tristicie. sed sic ꝺr Ecc̄. vl. Frequens meditatio carnis est afflictio. ergo contemplatio ḃz tristiciam delectatōni contrariam.

Sed contra est quod ꝺr Sap̄. viij. Non ḃz amaritudinē conuersitio illius. s. sapie. nec tedium conuictus eius. sed letriciam z gaudiū. querſatio aūt z quictus sapie ē p contemplatōez. g̃ nulla tristicia ē q̄ sit contraria delectatōi contemplatōis. Rñ. ꝺd. q̄ delectatio contemplationis potest intelligi dupl'r. Uno modo ita q̄ contemplatio sit delectatōis cā z non obiectum. z tunc delectatio non ē de ipſa contemplatōe sed de re contemplata. contingit autem contemplari aliquid nociuum contristans. sicut z aliq̄d conueniens z delectans. vñ si sic delectatio contemplationis accipiat. nibil ꝓbibet delectatōi contemplationis esse tristiciam contrariam. Alio modo pōt dici delectatio contemplationis. q̄r contemplatio est eius obiectum z causa puta cū aliquis delectat de ḃoc ꝓpo quod contemplat. z sic vt dic̄ Grego. nyceuus. ei delectationi que est ſm contēplationem non oppomit aliq̄ tristicia. Et ḃoc idem pbus dic̄ in. i. topic. z in. x. etbi. sed ḃoc ē intelligendum p se loquendo. Cuius rō ē. q̄r tristicia p se contrariat delectationi q̄ ē de contrario obiecto. sic̄ delectationi que ē de calore contrariat tristicia q̄ ē de frigore. Obiecto aūt ꝓtemplatōnis nibil ē ꝺriū. ꝺriorū. n. rōes ſm q̄ sunt apprehense non sunt ꝺrie. sed vnum ꝺriū ē rō cognoscēdi aliud. Uñ delectatōi q̄ est in ꝓtemplādo p se loquēdo nō pōt eē aliq̄ tristicia ꝺria. ſz nec etiā ḃz tristiciam annexā sic̄ corpales delectatōnes q̄ sunt vt medicine q̄dam ꝺ aliq̄s molestias sicut aliquis delectat in potu ex ḃoc q̄ anxiat sitim. qñ autē iam tota sitis est repulſa. etiam cessat delectatio potus. delectatio. n. contemplatōnis non causat ex ḃoc q̄ excludit aliq̄ molestia. sed ex ḃoc q̄ est ſm seipam delectabil'. non ē. n. generatio vt dictum est. sed opatio quedam perfecta

Per accidens autem admisceť tristicia delectatōi apprehensionis. z ḃoc dupl'r. Uno mō ex parte organi. alio mō ex impedimento apprehensionis. Ex pte q̄dem organi admisceť tristicia vel dolor apprehensioni. directe quidem in viribus apprehensiuis sensitiue partis que habent organum corporale. vel ex sensibili quod est contrarium debite complexioni organi. sicut gustus rei amate. z olfactus rei fetide. vel ex continuitate sensibilis conuenientis. q̄d̄ per assiduitatem facit superexcrescentiam ꝓ natural' habit⁹. vt supra dictum ē. z sic redditur apprehensio sensibilis que prius erat delectabil' tediosa. sed ḃec duo directe in ꝓtemplatōe mentis locum non habent. q̄r mens non habet organum corpale. vñ dictum ē in auctoritate inducta q̄ nō ḃz ꝓtemplatio mētis. nec amaritudinem. nec tedium. sed q̄r mens būana vtit̄ in contemplando viribꝫ apprehensiuis sensitiuis. in quaꝝ actibꝫ accidit lassitudo. ideo indi-

recte admisceť aliq̄ afflictio vl' dolor ꝓtemplatōi. ſz neutro mō tristicia contemplatōi adiuncta p accns ꝺriat delectationi eius. Nā tristicia que ē de impedimēto conte mplationis nō ꝺriat delectatōi ꝓtemplatōis. ſz magis ḃz affinitatem z conuenientiā cū ipa. vt ex supᵖ dictis pz. Tristicia vero vel afflictio que ē de lassitudine corpali non ad idē genus referť. vñ est penitus dispara. z sic manifestum ē q̄ delectatōi que ē de ipa contemplatōe nulla tristicia contrariat. nec adiungit ei aliqua tristicia nisi p accidens.

Ad. i. ergo ꝺd. q̄ illa tristicia que ē ſm deum nō est de ipa contemplatōe mentis. sed ē de aliquo quod mēs contemplat. s. de peccato quod mens considerat. vt ꝺriū delectatōi diuine. Ad. ij. ꝺd. q̄ ea que sunt contraria in rē natura ſm q̄ sunt in mente non ḃabent contrarietatem. non. n. rōnes contrariorū sunt contrarie. sed magis vnum contrarium ē rō cognoscendi aliud ꝓpter quod ē vna scia contrariorū. Ad. iij. ꝺd. q̄ contemplatio ſm se nunq̄ ḃz rōnem mali. cum contemplatio nibil aliud sit q̄ consideratio veri. quod est bonum intellectus. sed p accns tm in q̄tum. s. contemplatio vilioris impedit contemplationem melioris. vel ex parte rei contemplate. ad quam inordinate appetitus afficit. Ad. iiij. ꝺd. q̄ tristicia que ē de impedimento contemplatōnis non contrariat delectationi contemplationis. sed ē affinis. vt dictum ē. Ad. v ꝺd. q̄ afflictio carnis p accns z ꝺirecte se ḃz ad ꝓtemplationem mentis. vt dictū est.

Ad sextum sic proceditur

Uidet q̄ magis sit fugienda tristicia q̄ꝫ delectatio appetenda. Dicit. n. Aug⁹. in li. lxxxiij. q. Nemo est qui nō magis dolorem fugiat q̄ꝫ appetat voluntatem. Illud autem in quod communiter omnia ꝓsentiunt videť esse naturale. ergo naturale ē z conueniens q̄ plus tristicia fugiat q̄ꝫ ꝺlectatio appetat. Dre. Actio contrarij facit ad velocitatem z intensionem motus. aqua. n. calida citius z fortius congelat. vt dicit pbs in li. metbeor. sed fuga tristicie ē ex contrarietate contristantis. appetitus autem delectatōnis non est ex aliqua contrarietate. sed magis ꝓcedit ex conuenientia delectantis. ergo maior est fuga tristicie q̄ꝫ appetitus delectationis. Dre. q̄to aliquis ſm rōnem fortiori passioni repugnat. tanto laudabilior ē z virtuosior. q̄r virtus est circa difficile z bonum. vt ꝺr in. ij. etbico. Sed fortis qui resistit motui quo fugiť dolor ē virtuosior q̄ꝫ temperatus qui resistit motui quo appenť delectatio. Dic. n. pbs in. i. rbeto. q̄ fortes z iusti maxime ḃonorant. ergo vehementior ē motus quo fugiť tristicia q̄ꝫ motus quo appetit delectatio.

Sed contra. Bonum ē fortius q̄ꝫ malū. vt pz p. Dion. iiij. c. de di. no. sed delectatio ē appetibil' ꝓpter bonum quod ē eius obiectum. fuga autem tristicie ē ꝓpter malum. ergo fortior ē appetitus delectationis q̄ꝫ fuga tristicie. Rñ. ꝺd. q̄ p se loquendo appetitus delectationis ē fortior q̄ꝫ fuga tristicie. Cuius rō est. q̄r cā delectationis ē conueniens bonum. causa autem doloris siue tristicie ē aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum cē conueniens absq̄ omni dissonantia. nō autem pōt esse aliq̄ malum totaliter absq̄ omni conueniētia repugnans. vñ delectatio pōt esse integra z pfecta. tristicia autem est sp ſm ꝓtem. vñ naturaliter maior ē appetitus delectatōis q̄ꝫ fuga tristicie. Ad. ia vero rō ē. q̄r bonum q̄d̄ ē obiectū delectatōis p seipm appetit. malū aūt q̄d̄ est obiectū tristicie ē fugiendū in q̄tum ē priuatio boni. q̄d̄ aūt ē p se potius ē illo q̄d̄ ē p accns. cū etiā signū appareat

in motibus naturalibus. nam omis motus naturalis in
tensior est in fine cum appropinquat ad terminum sue na
ture conuenientem. q̄z in principio cum recedit a termino
sue nature non conuenienti. quasi natura magis tendat
in id quod est sibi conueniens. q̄z fugiat in id quod est sibi
repugnans. vnde ⁊ inclinatio appetitiue ꝑtis per se lo
quendo vehementius tendit in delectationem q̄z fugiat
tristiciam. Sed per accidens contingit ꝙ tristiciam alicꝰ
magis fugit q̄z delectationem appetat. ⁊ hoc triplr. ¶Pri
mo quidem ex parte apprehensionis. quia vt Aug⁹. dicit
x. de tri. Amor magis sentit cum eum ꝓdit indigentia. ex
indigentia autem amati ꝓcedit tristicia. que est ex amissi
one alicuius boni amati. vel ex incursu alicuius mali con
trarij. delectatio autem non habet indigentiam boni ama
ti. sed qniescit in eo iam adepto. Cum igit amor sit causa
delectationis ⁊ tristicie. intanto magis fugit tristicia q̄z
to magis sentit amor. ex eo ꝙ contrariat amori. Secun
do ex parte contristantis vel dolorem inferentis. que repu
gnat bono magis amato q̄z sit bonum illud in quo delecta
mur. magis. n. amamus consistentiam corporis. natura
lem q̄z delectationem cibi. ⁊ ideo timore doloris qui ꝓue
nit ex flagellis vel alijs hmōi. que contrariant bone consi
stentie corporis. dimittimus delectationem cibꝰ vel alio
rum hmōi. Tertio ex parte effectus. s. inquantum tristi
cia impedit non vnam tm̄ delectationem. sed omnes.

Ad. i. ergo dd. ꝙ illud quod Aug⁹. dicit. ꝙ dolor ma
gis fugit q̄z voluntas appetat. est verum ꝑ accidens ⁊ nō
per se. ⁊ hoc ꝑz ex eo quod subdit. Quandoq̄ quidem eti
am videmus immanissimas bestias a maximis voluptа
tibus abstinere doloꝝ metu. qui contrariatur vite que
maxime amatur. Ad. ij. dd. ꝙ aliter est in motu qui est
ab interiori. ⁊ aliter in motu qui est ab exteriori. Motus
enim qui est ab interiori magis tendit in id quod ē conue
niens q̄z recedat a contrario. sicut supra dictum ē de mo
tu naturali. sed motus qui ē ab extrinseco intendit ex ipa
contrarietate. quia vnumquodq̄ suo modo nitit ad resi
stendum contrario sicut ad conseruationem suiipius. vn
de motus violentus intendit in principio ⁊ remittit in fi
ne. motus autem appetitiue partis ē ab extrinseco. cū sit
ab anima ad res. ⁊ ideo per se loquendo magis appetitur
delectatio q̄z fugiat tristicia. sed motus sensitiue partis ē
ab exteriori. quasi a rebus ad animam. vnde magis senti
tur quod ē magis contrarium. ⁊ sic etiam per accidens in
q̄ntum sensus requirit ad delectatōnem ⁊ tristiciam ma
gis fugit tristicia q̄z delectatio appetat. Ad. iij. dd. ꝙ
fortis non laudat ex eo ꝙ fm̄ rōnem non vincit a dolore
vel tristicia quacunq̄. sed ex hoc que consistit in periculis
mortis. que quidem tristicia magis fugit q̄z appetat dele
ctatio cibꝰ vel venereoꝝ. circa quam ē tempantia. sic vi
ta magis amat q̄z cibus vel coitus. sed temperatus magꝫ lau
datur ex hoc ꝙ non ꝓsequit delectatōes tactus q̄z ex hoc
ꝙ non fugit tristicias contrarias. vt ꝑz in. iij. ethi.

Ad septimum sic procedit

Videt ꝙ dolor exterior sit maior q̄z dolor cordis interior.
Dolor. n. cordis exterior causat ex cā repugnāte bone con
sistentie corpis in quo ē vita. dolor aūt interior causat ex
aliq̄ imaginatōne mali. cum ergo vita magis ametur q̄z
imaginatum bonum. videt fm̄ ꝓdicta ꝙ dolor exterior sit
maior q̄z dolor interior. ¶Pre. Res magis mouet q̄z rei
similitudo. sed dolor exterior ꝓuenit ex reali coniunctōne
alicuius contrarij. dolor autem interior ex similitudine cō
tarij apprehensa. ergo maior ē dolor exterior q̄z dolor inte
rior. ¶Pre. Causa ex effectu cognoscit. sed dolor exterior
habet fortiores effectus. facilius. n. homo morit ꝓpter do
lores exteriores q̄z ꝓpter dolorem interiorez. ergo exterior
dolor ē maior ⁊ magis fugit q̄z dolor interior. ¶Sed co
tra ē quod dr Eccl. xxv. Omnis plaga tristicia cordis. ⁊
omnis malicia nequicia mulieris. ergo sicut nequicia mu
lieris alias nequicias supat. vt ibi intendit ita tristicia cor
dis omnem plagam exteriorem excedit. ¶Rñ. dd. ꝙ do
lor exterior ⁊ interior tm̄ vno conueniunt. ⁊ in duobus dif
ferūt. Conueniunt quidem in hoc ꝙ vterq̄ ē motus ap
petitiue ꝑtis. vt supra dictū ē. sed differunt fm̄ illa duo
que ad tristiciam ⁊ delectatōnem requiruntur. in causam
que ē bonum vel malum coniunctum. ⁊ fm̄ apprehensio
nem. Cause. n. doloris exterioris ē malum coniunctum
quod repugnat corpi. causa autem interioris doloris est
malum coniunctum quod repugnat appetitui. dolor etiā
exterior sequit apprehensionem sensus. ⁊ specialiter tacꝰ.
dolor autem interior sequit apprehensionem interiorē vt
imaginatōnis. s. vel etiam rōnis. Si ergo compat causa
interioris doloris ad causam exterioris. vna ꝑ se ptinet ad
appetitum cuius ē vterq̄ dolor. alia vero ꝑ aliud. Nam
dolor interior ē ex hoc ꝙ aliquid repugnat ipi appetitui.
exterior autem dolor ex eo ꝙ repugnat appetitui. quia re
pugnat corpi. sp̄ autem quod ē ꝑ se ē ꝓius eo quod ē per
aliud. vñ ex pte ista dolor interior ꝑtinet ad dolori exterio
ri. Similiter etiam ex parte apprehensionis. nam apprehē
sio rōnis ⁊ imaginationis ē altior q̄z apprehensio sensus
tactus. vñ simplr ⁊ ꝑ se loquendo dolor interior potior ē
q̄z dolor exterior. Cuius signum ē ꝙ etiam dolores exte
riores aliquis, voluntarie suscipit, vt euitet interiorem. ⁊
in q̄ntum non repugnat dolor exterior interiori appetitui
fit quodāmodo delectabilis ⁊ iocundus interiori gaudio
qñq̄ tamen dolor exterior ē cum interiori dolore. ⁊ tunc
dolor auget. non solum. n. interior ē maior q̄z exterior. sz
etiam vniuersalior. Quicquid. n. ē repugnans corpi pōt
esse repugnans interiori appetitui. ⁊ quicquid apprehen
dit sensus, potest apprehendi imaginatōne ⁊ rōne. sed non
conuertit. Et ideo signanter in auctoritate adducta dr. om
nis plaga tristicia cordis ē. quia etiam dolores exteriorū
plagarum sub interiori cordis tristicia apprehenduntur.

Ad. i. ergo dd. ꝙ dolor interior potest etiam esse de bis
que contrariant vite. ⁊ sic compatio doloris interioris ad
exteriorem non ē accipienda fm̄ diuersa mala que sunt
causa doloris. sed fm̄ diuersam compationem huius cau
se doloris ad appetitum. Ad. ij. dd. ꝙ tristicia interior
non ꝓcedit ex similitudine rei apprehensa sic ⁊ cā. non. n.
homo tristat interius de ipa similitudine apprehensa. sed
de re cuius ē similitudo. que quidem res tanto perfectius
apprehendit ꝑ aliquam similitudinem. quanto similitu
do ē magis immaterialis ⁊ abstracta. ⁊ ideo dolor interi
or ꝑ se loquendo ē maior tanq̄z de maiori malo existens.
ꝓpter hoc ꝙ interiori apprehensione magis cognoscit ma
lum. Ad. iij. dd. ꝙ immutatōes corpales magis cau
sant ex dolore exteriori. tū qr cā doloris exterioris ē corrū
pens coniunctū corpaliter qd̄ exigit apprehensio tactus.
tū etiā qr sensus exterior ē magis corpal q̄z sensus interi
or. sic ⁊ appetitus sensitiuus q̄z intellectiuus. ⁊ ꝓpter hoc
vt supd̄ dictū ē. ex motu appetit⁹ sensitī magꝫ corpⁿ imuta
tur. ⁊ silr ex dolore exteriori magis q̄z ex dolore interiori.

Ad octauū sic ꝓceditur

Videt q̄ Damas. inconuenienter quattuor tristicie species assignet. que sunt accidia. achios vel anxietas ſm Gregorium. nicenum. misericordia ⁊ inuidia. Tristicia. n. delectationi opponit. sed delectationis non assignant aliq̄ species. g̃ nec tristicie species debent assignari. Pre. Penitentia est quedam species tristicie. sicut etiam nemesis ⁊ zelus. vt dicit philosophus in. vij. ethi. quę quidem sub his speciebus non comprehendunt. ergo insufficiens est eius p̄dicta diuisio. Pre. Omnis diuisio debet esse per opposita. sed p̄dicta non habent oppositionem ad inuicem. Dicit enim Greg. Accidia est tristicia vocem amputans. anxietas vero ē tristicia aggrauans. inuidia non est tristicia in alienis bonis. misericordia autem ē tristicia in alienis malis contingit autem aliquem tristari de alienis malis. ⁊ ō alienis bonis. ⁊ simul cum hoc interius aggrauari. ⁊ exteri⁹ vocem amittere. ergo p̄dicta diuisio non ē conueniens

Sed contra est auctoritas vtriusq̄. s. Gregorii. nice. ⁊ Damas. Rñ. dō. q̄ ad rōnem speciei pertinet q̄ se habeat ex additione ad genus. sed generi potest aliquid addi dupl'r Uno mō quod p̄ se ad ipm pertinet ⁊ virtute conuenit̄ in ipo. sicut rōnale addit̄ animali. ⁊ talis additio facit veras species alicuius generis. vt p̄ phm̄ p̄z in. vij. ⁊. viij. metaphi. Aliquid vero addit̄ generi quasi aliquid extraneum a rōne ipius. sicut si album animali addat̄. vel aliquid huiusmodi. ⁊ talis additio nō facit veras species generis. ſm q̄ communiter loquimur de genere ⁊ speciebus. Interdum tamen dicit aliquid esse species alicuius generis. p̄pter hoc q̄ habet aliquid extraneum ad quod applicat̄ generis rō. sicut carbo ⁊ flamma dicunt̄ esse species ignis p̄pt applicationem nature ignis ad materiam alienam. ⁊ simili mō loquendi dicunt̄ astrologia ⁊ p̄spectiua species mathematice. in q̄bus principia mathematica applicant̄ ad materiam naturalem. ⁊ hoc mō loquendi assignant̄ hic species tristicie p̄ applicationem rōnis tristicie ad aliquid extraneum. quod quidem extraneum accipi potest vel ex parte cause obiecti. vel ex parte effectus. p̄mum. n. obiectum tristicie ē p̄mium malum. vñ extraneum obiectū tristicie accipi potest vel ſm alterum tm̄. quia. s. ē malum. sed nō p̄mium. ⁊ sic ē misericordia. que est tristicia de alieno malo inquantum tamen estimat̄ vt p̄mium. vel quantum ad vtrumq̄. quia neq̄ est de p̄mio neq̄ de malo. sed de bono alieno. inquantum tamen bonum alienum estimat̄ vt p̄mium malum. ⁊ sic est inuidia. p̄mius autem effectus tristicie consistit in quadam fuga appetitus. vñ extraneum circa effectum tristicie potest accipi q̄ntum ad alterum tm̄. quia. s. tollit̄ fuga. ⁊ sic est anxietas. que sic aggrauat animum. vt non appareat aliquod refugium. vñ alio nomine dicit angustia. Si vero intm̄ p̄cedat talis aggrauatio vt etiā exteriora membra immobiliter ab ope. quod pertinet ad accidiam. sic erit extraneum q̄ntum ad vtrumq̄. quia nec ē fuga nec ē in appetitu. Ideo autem specialiter accidia dicit vocem amputare. quia vox inter omnes exteriores motus magis exprimit interiorem conceptum ⁊ affectum. non solum in hominibus. sed etiam in aliis animalibus. vt dicit in i. polit. Ad. i. ergo dō. q̄ delectatio causat̄ ex bono quod vno mō dicit. ⁊ ideo delectationis non assignant̄ tot species sicut tristicie. que causant̄ ex malo. quod multifariam cōtingit. vt dicit Diony. iiij. c. de di. no. Ad. ij. dō. q̄ penitentia ē de malo p̄pio quod ē p̄ se obiectum tristicie. vñ non pertinet ad has species. zelus vero ⁊ nemesis sub inuidia continent̄. vt infra patebit. Ad. iij. dō. q̄ diuisio ista non sumit̄ ſm oppositiones specierum. sed ſm diuersitatē extraneorum ad que trahit̄ tristicie. vt dictum est.

Questio. XXXVI.

Deinde considerādum est de causis tristicie. Et circa hoc queruntur quattuor. Primo vtrum causa doloris sit bonum amissum vel magis malum coniunctum. Secūdo vtrum concupiscentia sit causa doloris. Tertio vtrum appetitus vnitatis sit causa doloris. Quarto vtrum potestas cui resisti non pōt sit causa doloris.

Ad primum sic proceditur.

Videt q̄ bonum amissum sit magis causa doloris q̄ malum coniunctum. Dicit. n. Aug⁹. in li. lxxxiij. q. Dulcissimum dolorem esse de amissione bonorū temporalium. eadē ergo rōne quilibet dolor ex amissione alicuius boni contingit. Pre. supra dictum ē. q̄ dolor qui delectationi contrariat est de eodem de quo est delectatio. sed delectatio est de bono. sicut supra dictum ē. ergo dolor ē principaliter d̄ amissione. Pre. ſm Aug. xiij. de ci. dei. Amor ē causa tristicie sicut ⁊ aliarum affectionum anime. sed obiectū amoris ē bonum. ergo dolor vel tristicia magis respicit bonum amissum q̄ malum coniunctum. Sed contra est q̄ Damas. dicit in. ij. li. q̄ expectatum malum timorem constituit. p̄sens vero tristiciam. Rñ. dō. q̄ si hoc modo se haberent priuatiōes in apprehensione anime sicut se habent in ipis rebus. ista questio nullius momenti esse videret̄. malum. n. vt in. i. li. habitum ē. est priuatio boni. priuatio autem in rerum natura nihil ē aliud q̄ carentia oppositi habitus. ſm hoc ergo idem esset tristari de bono amisso ⁊ de malo habito. sed tristicia est motus appetit⁹ apprehensionem sequentis. in apprehensione autem ipa priuatio habet rōnem cuiusdam entis. vnde dicit ens rōnis. ⁊ sic malum cum sit priuatio. se habet p̄ modum contrarij. Et ideo q̄ntum ad motum appetitiuum differt vtrum respiciat principalius malum coniunctum. vel bonum amissum. Et quia motus appetitus animalis hoc modo se habet in opibus anime sicut motus naturalis in rebus naturalibus. ex consideratōne naturalium motuum veritas accipi pōt. Si. n. accipiamus in motibus naturalibus accessum ⁊ recessum. accessus p̄ se respicit id quod est conueniens nature. recessus autem per se respicit id quod ē contrarium. sicut graue per se recedit a loco superiori. accedit autem naturaliter ad locum inferiorem. Sed si accipiamus causam vtriusq̄ motus. s. grauitatem. ipa grauitas per prius inclinat ad locū deorsum q̄ retrahat a loco sursum a quo recedit vt deorsum tendat. Sic igit̄ cum tristicia in motibus appetitiuis se habeat per modum fuge vel recessus. delectatio autem per modum p̄secutionis vel accessus. sicut delectatio per prius respicit bonum adeptum quasi p̄mium obiectum. ita tristicia respicit malum coniunctum. sed causa delectationis ⁊ tristicie. s. amor p̄ prius respicit bonum q̄ malum. Sic ergo eo mō quo obiectum ē causa passionis. magis p̄mie ē causa tristicie vel doloris malum coniunctum q̄ bonum amissum. Ad. i. ergo dō q̄ ipa amissio boni apprehendit̄ sub rōne mali. sic ⁊ amissio mali apprehendit̄ sub rōne boni. ⁊ ideo Aug. dicit dolorē p̄uenire ex amissione temporaliū bonorū. Ad. ij. dō. q̄ delectatio ⁊ doloris contrarius respiciūt idē. sed sub cōtraria rōe. nam si delectatio ē de p̄senti alicuius. tristicia ē de absentia eiusdem. In vno aūt contrariorū includit̄ priuatio alterius. vt p̄z in. x. metaphi. ⁊ inde ē q̄ tristicia q̄ ē de con-

trario. est quodãmõ de eodẽ sub ẽdria rõne. Ad iij. dõ qꝫ qñ ex vna causa ꝓueniunt multi motus. nõ oportet qꝫ oẽs principalius respiciant illud quod principalius respicit eam. sed primus tm̃. vnusquisqꝫ aũt alioꝫ principaliuꝫ respicit illud quod est ei conueniens secundum ꝓpriam rationem.

Ad secundũ sic procedit

Videt qꝫ cupia nõ sit cã doloris seu tristicie. Tristicia enim se respicit malũ vt dictũ ẽ. cupia aũt ẽ motus quidam appetitus in bonũ. motus aũt qui ẽ in vnũ ẽdriũ nõ est cã motus qui respicit aliud ẽdriũ. g̃ cupia nõ est cã doloris Pre. Dolor fm Damas. ẽ de pñti. cupia aũt ẽ de futuro. g̃ cupia nõ est cã doloris. Pre. Ad qd̃ p se ẽ delectabile ñ est cã doloris. ꝯ cupia ẽ fm se ꝑam delectabil vt pbs dic̃ in. i. rhet. o. g̃ cupia nõ ẽ cã doloris seu tristicie Sed ꝰ est qd̃ Aug. dic̃ in Ench. Subintrãtibus ignorãtia agendaꝫ rep̃ cupia noxiaꝫ. comites subinferunt errorẽ et dolorẽ. sed ignorãtia est cã erroris. g̃ cupia est cã doloris. Rñ. dõ. qꝫ tristicia ẽ motus q̃dã appetitiuus ãalis. motus autem appetitiuus habet sicut dictum est similitudinem appetitus naturalis. cuius duplex cã assignari põt. vna ꝑ modum finis. alia sicut vñ est principiuꝫ motus. sicut descensionis corꝑis grauis causa. sicut finis ẽ locus deorsum. principium autem motus est inclinatio naturalis. que est ex grauitate. Causa autem motus appetitiui ꝑ modum finis est eius obiectum. sic supr̃ dictum ẽ qꝫ causa doloris seu tristicie est malum coniunctum. causa autem sicut vñ ẽ principium talis motus est interior inclinatio appetitus. qui quidem ꝑ prius inclinat ad bonũ. et ex consequenti ad repudiandum malum contrarium. et ideo hmõi motus appetitiui primum principiũ ẽ amor et ideo hmõi motus appetitiui primum principiũ ẽ amor qui est prima inclinatio appetitus ad bonum consequendum. Secundum autem ꝓncipium est odium. quod est inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum. sed qz concupiscentia vel cupiditas est primus effectus amoris quo maxime delectamur. vt supra dictum est. ideo frequẽter Aug⁹. cupiditatem vel concupiscentiam ꝑ amorẽ ponit. vt supra dictum est. et hoc mõ concupiscentia dicit eẽ vniuersalem causam doloris. sed ipa concupiscentia fm ꝓpriam rõnem considerata est interdũ causa doloris. omne. n. quod impedit motum ne ꝓueniat ad terminum est contrarium motui. illud autem quod est contrarium motui appetitus est contristans. et sic per consequens concupiscentia fit causa tristicie. inq̃tum de retardatõne boni concupiti vel corali ablatione tristamur. vniuersalis autem causa doloris esse non põt. quia magis dolemus de subtractione bonoꝫ pñtium in quibus iam delectamur. q̃ futuroꝫ que concupiscimus. Ad i. ergo dõ. qꝫ inclinatio appetitus ad bonum consequendum est causa inclinationis appetitus ad malum fugiendum. sicut dictum ẽ et ex hoc contingit qꝫ motus appetitiui qui respiciunt bonum. ponunt causa motuum appetitus qui respiciũt malum. Ad. ij. dõ. qꝫ illud quod concupiscit et si realit̃ sit futurꝫ. ẽ tñ q̃dãmõ pñs inq̃tũ speratꝰ. Vel põt dici qꝫ licet bonũ ꝯcupitũ sit futurꝫ. tñ impedimẽtũ pñtialiter apponitur qꝫ doloꝛẽ causat. Ad. iij. dõ. qꝫ cupia ẽ delectabilis q̃diu manet spes adipiscẽdi qõ ꝯcupiscit. ꝯ subtracta spe ꝑ impedimẽtũ appositũ ꝯcupia doloꝛẽ causat.

Ad tertium sic procedit

Videt qꝫ appetitus vnitatis nõ sit cã doloris. Dic̃. n. pbs in. x. etbi. qꝫ hꝛc opinio q̃ posuit repletiões esse cãs delectationis. et incisionẽ cãs tristicie. videt eẽ facta ex delectatõnibus et tristicijs q̃ sunt circa cibũ. sed nõ oĩs delectatio vel tristicia ẽ hmõi. g̃ appetitus vnitatis nõ est cã vl̃is doloris. cũ repleto ad vnitatẽ ptineat. incisio vo multitudinis. nẽ inducat. Pre. Quelibet sꝑatio vnitati opponit̃. si g̃ doloꝛ causaret̃ ex appetitu vnitatis. nulla sꝑatio eẽt delectabilis. quod ꝑ esse falsum in sꝑatõe omnium superfluoꝝ. Pre. Eadem rõne appetimus coniunctionem boni et remotionem mali. sed sicut coniunctio ptinet ad vnitatem cum sit vnio quedam. ita sꝑatio est contrariũ vnitati. ergo appetitus vnitatis non magis debet poni cã doloris q̃ appetitus sꝑationis. Sed contra est quod Aug⁹. dicit in. iij. de li. arbi. qꝫ ex doloꝛe quem bestie sentiunt satis apparet in regendis amandisq̃ suis coꝛporibus q̃ sint animꝫ appetentes vnitates. quid. n. est aliud doloꝛ nisi quidam sensus diuisionis vel coꝛruptionis impatiẽs

Rñ. dõ. qꝫ eo modo quo concupiscentia vel cupiditas boni est causa doloris. etiam appetitus vnitatis vel amoꝛ causa doloris ponendus est. bonum. n. vniuscuiusq̃ rei in quadam vnitate consistit. ꝓut. s. vnaquęq̃ res habet in se vnita illa ex quibus constitit eius ꝑfectio. vnde et platonici posuerunt vnum esse ꝓmum sicut et bonũ. vñ naturaliter vnũqdq̃ appetit vnitatem sicut et bonitatem et ꝓpter hoc sicut amoꝛ vel appetitus boni est cã doloris. ita etiã amoꝛ vel appetitus vnitatis. Ad. i. g̃ dõ. qꝫ nõ oĩs vnitio ꝑficit rõnem boni. sed solum illa a qua dꝑendet eẽ ꝑfectum rei. et ꝓpter hoc etiam non cuiuslibet appetitus vnitatis est causa doloris vel tristicie. vt quidam opinabantur. quoꝝ opinionem ibi pbs excludit ꝑ hoc qꝫ quedã repletiones non sunt delectabiles. sicut repleti cibis non delectant̃ in cibꝝ sumptõne. talis. n. repletio siue vnio magis repugnaret ad ꝑfectionem esse q̃ ipm̃ constitueret vnde doloꝛ non causat̃ ex appetitu cuiuslibet vnitatis. sed eius in qua consistit ꝑfectio nature. Ad. ij. dõ. qꝫ sꝑatio potest esse delectabilis. vel inq̃tum remouet̃ illud quod est contrarium ꝑfectioni rei. vel inq̃tum sꝑatio habet aliquam vnionem adiunctam. puta sensibilis ad sensum Ad. iij. dõ. qꝫ sꝑatio nociuoꝝ et coꝛrumpentium appetit inq̃tum tollunt debitam vnitatem. vñ appetitus hmõi sꝑatõnis non est ꝓma causa doloris. sed magis appetitus vnitatis.

Ad quartum sic procedit

Videt qꝫ ptãs maioꝛ nõ deꝫ poni cã doloris. qd̃. n. ẽ in ptãte agentis nondum est pñs sed futurꝫ. doloꝛ aũt ẽ de malo pñti. ergo ptãs maioꝛ non est cã doloris. Pre. Nocumentum illatum est cã doloris. sed nocumentum põt inferri etiam a ptãte minoꝛe. ergo ptãs maioꝛ non debet poni causa doloris. Pre. Cause appetitiuoꝝ motuũ sunt interioꝛes inclinatões aĩe. ptãs autem maioꝛ est aliquid exterius. ergo non debet poni causa doloris. Sed cõtra est quod Aug. dicit in li. de natura boni. Animo doloꝛem facit voluntas resistens potestati maioꝛi. in coꝛpe doloꝛem facit sensus resistens coꝛpi potentioꝛi. Rñ. dõ. qꝫ sicut supra dictum est. malum coniunctum est cã doloris vel tristicie ꝑ modum obiecti. Id ergo quod est causa coniunctõis mali deꝫ poni cã doloris vel tristicie. manifestũ est aũt hoc esse ꝑ inclinatõem appetitus. vt malũ pñtialiter inhereat. qd̃ aũt ẽ ꝑ inclinatõem alic⁹ nunq̃ aduenit ei nisi ꝑ actõem alic⁹ fortioris. et iõ ptãs maioꝛ ponit̃ eẽ cã doloris ab Aug⁹. Sꝫ sciẽdũ ẽ qꝫ si ptãs fortioꝛ intñ inuale-

scat q̄ mutet ꝺria inclinatōnem in inclinatōnem ꝓpria
iam non erit aliqua repugnantia vel violentia sicut quan
do agens fortius corrūpendo corpus graue aufert ei incli
natōez qua tendit deorsum. & sic fieri sursum non ē ei vio
lentum. sed naturale. Sic igit̄ si aliqua potestas maior in
tm̄ inualescat q̄ auferat inclinationem voluntatis vel ap
petitus sensitiui. ex ea non sequit̄ dolor vel tristicia. ꝫ tunc
solum sequit̄ q̄n remanet inclinatio appetitus in contra
rium. & ide est q̄ Aug⁹. dicit q̄ voluntas resistens potesta
ti fortiori causat dolorem. si. n. non resisteret sed cederet
consentiendo. non sequeret̄ dolor sed delectatio. Ad. i.
ergo dō. q̄ maior potestas dolorem causat. non ām q̄ est
agens in potentia. sed ām q̄ est agens actu. dum. s. facē cō
iunctionem mali corruptiui. Ad. ij. dō. q̄ nihil phibet
aliquam potestatem que non est maior simpliciter ee̅ ma
iore m quantum ad aliquid. & ām hoc aliquod nocumen
tum inferre possunt. Si autem nullo modo maior esset.
nullo modo posset nocere. vnde non posset causam dolo
ris inferre. Ad. iij. dō. q̄ exteriora agentia possunt esse
causa motuum appetitiuor. inquantum causant presen
tiam obiecti. & hoc modo potestas maior ponitur causa do
loris.

Questio. XXXVII.

Deinde ꝯsiderādum

est de effectibus doloris vel tristicie. Et circa
hoc queruntur quattuor. Primo. vtrum do
lor auferat facultatem addiscendi. Secundo. vtrum aggra
uatio animi sit effectus tristicie vel doloris. Tertio vtruz
tristicia vel dolor debilitet omnem operatōnem. Quarto
vtrum tristicia noceat corpori magis q̄z alie passiones ani
me.

Ad primum sic proceditur

Videtur q̄ dolor non auferat facultatem addiscendi. Di
citur. n. Isa. xxvi. Cum feceris iudicia tua in terra. iusti
ciam discent omnes habitatores orbis. Et infra. In tri
bulatione murmuris doctrina tua eis. sed ex iudicijs dei &
tribulatione sequitur dolor seu tristicia in cordibus homi
num. ergo dolor vel tristicia non tollit. sed magis auget
facultatem addiscendi. Pre. Isa. xxviij. dicitur. Quez
docebit scientiam & quem intelligere faciet auditum? Ab
lactatos a lacte. auulsos ab vberibus. id est. a delectationi
bus. sed dolor & tristicia maxime tollunt delectatōnes. im
pedit enim tristiciam omnem delectatōnem. vt dicitur in
vij. ethico. Et Eccl'. xi. dicitur. q̄ malicia horis obliuionem
facit luxurie maxime. ergo dolor non tollit sed magis pre
bet facultatem addiscendi. Pre. Tristicia interior pre
eminet dolori exteriori. vt supra dictum est. sed simul cuz
tristicia potest homo addiscere. ergo multo magis simul
cum dolore corporali. Sed contra est quod Aug⁹. dicit
in. i. soliloquiorum. Quamq̄z acerrimo dolore dentium
bis diebus torquerer. non quidem sinebar animo volue
re. nisi ea que iam forte addiscera. addiscendo autem pe
nitus impediebar ad quod mihi tota intentōe animi op⁹
erat. Rñ. dō. q̄ quia omnes potentie anime in vna es
sentia anime radicantur. necesse est q̄ quando intentio a
nime vehemēter trahitur ad operatōnem vnius potentie
retrahatur ab operatōne alterius. vnius enim anime non
potest esse nisi vna intentio. & ꝓpter hoc si aliquid ad se tra
hat totam intentōnem aie vel magnam ptem ipius. nō cō
patitur secum aliq̄d aliud quod magnam attentōnem re
quirat. manifestum est autem q̄ dolor sensibil' maxīe tra

hit ad se intentōnem aīe. q̄ naturaliter vnumquodq̄z to
ta intentōne tendit ad repellendum contrarium. sicut etiā
in rebus naturalibus apparet. Silr etiam manifestum ē
q̄ ad addiscendum aliquid de nouo requiritur studium.
& conatus cum magna intentōne. vt ꝑz per illud quod dr
Prouerbio. xj. Si quesieris sapientiam quasi pecuniam
& sicut thesauros effoderis eam. tunc intelliges disципli
nam. Et ideo si sit dolor intensus. impeditur homo ne tūc
aliquid addiscere possit. & tantum potest intendi q̄ nec e
tiam instante dolore potest homo aliquid considerare etiā
quod prius scuit. in hoc tamen attendit̄ diuersitas ām di
uersitatem amoris quam homo habet ad addiscendum vl̄
considerandum. quia quanto maior fuerit. magis retinet
intentōnem animi. ne omnino feratur ad dolorem. Ad
i. ergo dō. q̄ tristicia moderata que excludit euagatōnem
animi. potest conferre ad disciplinam suscipiendam. & ꝑ
cipue eorum per que homo sperat se posse a tristicia libera
ri. & hoc mō in tribulatōne murmuris homīes doctrinam
dei magis recipiunt. Ad. ij. dō. q̄ tā delectatio q̄z dolor
inq̄ztum ad se trahunt aīe intentōnem. impediūt ꝯsidera
tionē rōis. vñ in. vij. ethi. dr. q̄ impossibile est in ipa dele
ctatōne venereorum aliquid intelligere. sed tamen magis
trahit ad se intentōnem anime q̄z delectatio. sicut etiam
videmus in rebus naturalibus. q̄ actio corporis natura
lis magis intenditur in contrarium. sicut aqua calefacta
magis patitur a frigido vt fortius congeletur. Si ergo do
lor seu tristicia fuerit moderata per accidens potest confer
re ad addiscendum inq̄ztum aufert superab'ndantiaz de
lectatiōnum. sed per se impedit. & si intendatur totaliter
aufert. Ad. iij. dō. q̄ dolor exterior accidit ex lesione
corporali. & ita magis habet transmutatōnem corporalem
adiunctam q̄z dolor interior. qui tamen est maior secun
dum illud quod est formale in dolore quod est ex pte ani
me. & ideo dolor corporalis magis impedit contemplatio
nem que requirit omnimodam quietem q̄z dolor interi
or. & tamen etiam dolor interior si multum intendat̄. ita
trahit intentōnem vt nō possit homo de nouo aliquid ad
discere. vnde & Gregorius ꝓpter tristiciam intermisit eze
chielis expositōnem.

Ad scām sic proceditur.

Videtur q̄ aggrauatio non sit effectus tristicie. Dic̄. n.
apostolus. ij. ad Corinthi. vij. Ecce hocipum contristari
vos secundum deum quantam in vobis operatur sollicitu
dinem defensionem indignatōnem &c. sed sollicitudo & in
dignatio ad quandam erectōnem aī ptinet que ad aggra
uatō nem opponitur. non ergo aggrauatio est effectus tri
stitie. Pre. Tristicia delectatōi opponitur. sed effectus
delectatonis est dilatatio. cui non opponitur aggrauatio.
sed constrictio. ergo effectus tristicie non debet poni aggra
uatio. Pre. Ad tristiciā ptinet absorbere. vt ꝑz ꝑ illud
quod apls dic̄. ij. ad Corinth. ij. Ne forte abundātiori tri
stitia absorbeat̄ qui ē eiusmodi. ꝫ q̄ aggrauat̄ nō absor
bet̄. quinimo sub aliq̄ ponderoso depримit̄. q̄ aūt absorbe
tur infra absorbens includit̄. ergo aggrauatio non dr poni
effectus tristicie. Sed contra est q̄ Gregor. nyceus & Damas. ponunt tristiciam aggrauante. Rñ. dō. q̄ affe
ctus passionum aīe q̄ñq̄z metaphorice noiant̄ ām similitudi
nē sensibiliū corpor. eo q̄ motus appetitus aīal' sunt similes īcli
natōib⁹ appetitus natural'. & ꝑ hūc modū feruor attribuit̄ a
mori. dilatatio delectatōi. & aggrauatio tristicie. Dicit̄. n.
homo aggrauari ex eo q̄ aliq̄ ponderе impedit̄ a ꝓpio motu

manifestū ē aūt ex ꝓdictis ꝙ tristicia contingit ex aliquo malo pñti. qđ quidem ex hoc ipo ꝙ repugnat motui volū tatis aggrauat aīm inq̄tū impedit ipm ne fruaf eo quod vult. Et siqdem nō sit tāta vis mali ꝓtristātis vt auferat spē euadēdi. lz animus aggrauef q̄tū ad hoc ꝙ in pñti nō potif eo qđ vult. remanet tñ motus ad repellendum nocitum contristans. Si vero supercrescat vis mali intm vt spem euasionis excludat. tūc simplr impedif etiā interior motꝰ animi angustiari. vt neq̄ hac neq̄ illa diuertere valeat. ꝙ q̄q̄ etiā impedif exterior motus corpis. ita ꝙ remaneat homo stupidus in seipo. Ad.i. ergo dđ. ꝙ illa erectio animi ꝓuenit ex tristicia que ē fm deum ꝓpter spē adinnctam de remissione peccati. Ad. ij. dđ. ꝙ q̄tū ad motum appetitiuum ptinet. vt ad idē referf constrictio ꝛ aggrauatio. ex hoc. n. ꝙ aggrauaf animus. vt ad exteriora libere ꝓgredi non possit. ad seipm retrahif quasi in seipo constrictus. Ad. iij. dđ. ꝙ tristicia absorbere hominem dr. q̄q̄ sic totaliter vis contristantis mali afficit animā m. vt omnem spem euasionis excludat. ꝛ sic etiam eodē modo aggrauat ꝛ absorbet. quedam. n. se consequunf in his que metaphorice dicunf. que sibi repugnare videnf si fm ꝓprietatem accipiant.

Ad tertiuz sic procedítur.

Videf ꝙ tristicia nō impediat oēz opatōez Solicitudo. n ex tristicia causaf. vt pz ꝓ auctoritatē apli inductā. sed solicitudo adiuuat ad bñ opandum. Ūñ apls dic. tj. ad Tymoth. tj. Sollicite cura teipm exhibere opari um inconfusibilem. ergo tristicia non impedit opationem. sed magis adiuuat ad bñ opandum. Ꝓre. Tristicia causat ī multis concupiscentiam. vt dr in. vij. ethi. sed concupiscentia facit ad intensionem opationis. ergo ꝛ tristicia. Ꝓre. sicut quedam opationes ꝓprie sunt gaudentium. ita etiam quedam opationes his qui contristanf. sicut lugere. sed vnumquodq̄ augef ex sibi conuenienti. ergo aliq̄ opatōnes non impediunf sed meliorant ꝓpter tristiciā. Sz contra est quod phs dicit in. x. ethic. ꝙ delectatio perficit opationem. ꝛ econuerso tristiciam impedit. Rn. dđ. ꝙ sicut iam dictum ē. tristicia q̄q̄ non ita aggrauat vel absorbet animum vt omnem motum interiorem ꝛ exteriorem excludat. sed aliqui motus ꝙq̄z ex ipa tristicia causantur. Sic ergo opatio ad tristiciam dupl̄r pōt comparari. Uno mō sicut ad id de quo ē tristicia. ꝛ sic tristicia quamlibet opationem impedit. nunq̄. n. illud quod cum tristicia facimus. ita bene facimus sicut illud quod facimus cū delectatione vel sine tristicia. Cuius rō est. quia vol̄tas ē causa opationis humane. vnde qñ opatio est de qua aliquis contristaf. necesse ē ꝙ actio debilitef. Alio mō comparaf opatio ad tristiciam. sicut ad principium ꝛ ad causam. ꝛ sic necesse est ꝙ opatio talis ex tristicia augeaf. sicut q̄to aliquis magis tristaf de re aliqua. tanto magis conaf ad expellendum tristiciam. dummodo remaneat spes expellendi. alioquin nullus motus vel opatio ex tristicia causaref. Et ꝑ hoc pz responsio ad obiecta.

Ad quartum sic procedit

Videf ꝙ tristicia nō inferat maxīe corpi nocumētū. Tristicia. n. hz cē spūale in aīa. lz ea q̄ hñt tm cē spūale nō causant trāsmutatōez corpalē. sic pz de intēsionib⁹ colorꝫ que sunt in aere. a q̄bus nullū corpus colorat. ḡ tristicia nō facit aliqđ corpale nocumentū. Ꝓre. Si tac aliqđ corpale nocumentū. hoc nō ē nisi inq̄tū hz corpalē trāsmutatio nem adiunctā. lz corpalē trāsmutatio inuenif in omib⁹ aīe passionib⁹. vt supꝰ dictū est. ḡ nō magis tristicia q̄z alie aīe passiones corpi nocet. Ꝓre. plhs dic in. vij. ethi. ꝙ ire ꝛ ꝯcupie q̄busdā insanias faciūt. qđ videf cē maximū nocumentū cū rō sit excellētissimū eoꝝ q̄ sunt in hoie. desperatio etiā videf cē magis nociua q̄z tristicia cū cā tristicie sit. ḡ tristicia nō magis nocet corpi q̄z alie aīe passiones.

Sed contra ē qđ dr Prouerb. xvij. Animus gaudens etatē floridā facit. spūs tristis exsiccat ossa. Et Prouerb. xxv. Sicut tinea vestimēto ꝛ vermis ligno. ita tristicia viri nocet cordi. Et Eccl. xxxviij. A tristicia festinat mors. Rn. dđ ꝙ tristicia inter oēs aīe passiones magis corpi nocet. Cuius rō ē. q̄z tristicia repugnat humane vite q̄tū ad speciē motus sui. ꝛ nō solū q̄tū ad mēsurā seu q̄titatē. sic alie aīe passiones. Cōsistit. n. hūana vita in q̄dā motōe q̄ a corde ī cetera mēbra diffundif. q̄ quidē motio ꝓuenit nature hūane fm aliquā determinatā mēsurā. Si ḡ ista motio ꝓcedat vltra mensurā debitā. repugnabit hūane vite fm q̄titatis mensurā. nō aūt fm silitudinē spēi. Si aut impediaf ꝓcessus hmōi motōis repugnabit vite fm suaz spēz. Est aūt attendendū in oib⁹ aīe passionibus ꝙ trāsmutatio corpalis q̄ ē in eis materialr. ē conformis ꝛ ꝓportionata motui appetitus qui ē formalr. sic in oib⁹ materia ꝓportionat forme. Ille ḡ aīe passiones q̄ importāt motū appetitus ad ꝓsequendum aliquid. nō repugnant vitali motioni fm speciem. sed pñt repugnare fm q̄titatem. vt amor. gaudium. desiderium. ꝛ hmōi. ꝛ ideo ista fm speciē suam iuuant naturam corpis. sed ꝓpter excessum pñt nocere. passiones autem que important motum appetitꝰ cuz fuga vel retractatōne quadam. repugnant vitali motōni non solum fm q̄titatem. sed etiam fm speciem motus. ꝛ ideo simpliciter nocent. sicut timor ꝛ desperatio. ꝛ pre omnibus tristicia que aggrauat animum ex malo pñti. cuius est fortior impressio q̄z futuri. Ad. i. ergo dđ. ꝙ quia anima naturaliter mouet corpus. spiritualis motus animē naturaliter est causa transmutationis corpalis. nec ē simile de spiritualibus intentionibus. que non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora que non sunt nata moueri ab anima Ad. ij. dđ. ꝙ alie passiones habent transmutationem corpalem conformem fm suam speciē mononi vitali. sed tristicia contrariam. vt dictum est. Ad. iij dđ. ꝙ ex leniori causa impedif vsus rōnis q̄z corrūpatur vita. cum videamus multas egritudines vsum rōnis tollere que nondum adiuuant vitam. ꝛ cum timor ꝛ ira maxime nocumentum corpale afferunt ex ꝓmixtione tristicie ꝓpter abñtiam eius quod cupif. Ipa etiam tristicia q̄q̄z rōnem aufert. sicut pz in his qui ꝓpter dolores in melancoliam vel in maniā incidūt.

Questio. XXXVIII.

Deinde considerādū

est de remedijs doloris seu tristicie. Et circa hoc queruntur quinq̄z. Primo vtrum dolor vel tristicia mitigetur per quamlibet delectationem. Secundo. vtrum mitigetur per fletum. Tertio. vtrum per compassionem amicorum. Quarto. vtrum per contemplationem veritatis. Quinto. vtrum per somnum ꝛ balneā.

Ad primum sic ꝓceditur

Videf ꝙ ñ q̄libz delectatō mitiget quēlibz dolorē seu tristiciā. ñ. n. delectatō. tristiciā mitigat nisi ī q̄tū ei ꝓriat. medici

ne.n sunt p ꝫria. vt dz i. ij. et B. sz nō q̄libet delectatio ꝫriat cuilibet tristicie. vt supꝫ dictū ē. g̃ nō q̄libet delectatio mitigat quālibet tristiciā. ¶Pre. Illud qđ causat tristiciaz nō mitigat tristiciā. sz aliq delectatōes causant tristiciam qz vt dz in. ix. ethi. Valus tristat qñ delectatus ē. non g̃ oīs delectatio mitigat tristiciā. ¶Pre. Aug⁹. dic in. viij. pfes. q ipe fugit de patria in qua ꝙuersari solitus erat cuz amico suo iam mortuo. minus eum querebant oculi eius vbi eum videre solebant. ex quo accipi pōt q illa in quibus nobis amici mortui vel absentes communicauerunt efficiunt nobis de eorum morte vel absentia volentibus onerosa. sed maxime communicauerunt nobis in delectationibus. ergo ipe delectationes efficiunt nobis volentibꝫ onerose. non ergo quelibet delectatio mitigat quālibet tristiciam. ¶Sed contra ē quod pbs dicit in. vij. ethi. q expellit delectatio tristiciam. ꝛ que contraria. ꝛ que contingens si sit fortis. ¶Rn. dđ. q sicut ex p̄dictis pz. Delectatio est quedam quies appetitus in bono cōuenienti. tristicia autem ē ex eo quod repugnat appetitui. vnde sicut se habet delectatio ad tristiciam in motibus appetitiuis. sic se habet in corporibus quies ad fatigationem que accidit ex aliqua transmutatione innaturali. nam ꝛ ipa tristicia fatigationem quandam seu egritudinem appetitiue virtutis importat. Sicut igit quelibet quies corporis remediū affert contra quamlibet fatigatōnem ex quacunq causa innaturali ꝓuenientem. ita quelibet delectatio remedium affert ad mitigandum qualibet tristiciam ex quocunq ꝓcedat. ¶Ad. i. ergo dđ. q licet non omnis delectatio contrarie omni tristicie secundum speciem. contrariat tamē secundum genus. vt supra dictum est. ꝛ ideo ex parte dispositionis subiecti quelibet tristicia p quamlibet delectationem mitigari potest. ¶Ad ij. dđ. q delectationes malorum non causant tristiciciam in presenti sed in futuro. inq̄tum scz mali pnitent de malis de quibus leticiam habuerunt. ꝛ huic tristicie subuenit p contrarias delectationes. ¶Ad. iij. dđ. q quando sunt due cause ad cōtrarios motus inclinantes. vtraq alteram impedit. ꝛ tamen illa finaliter vincit que fortior est ꝛ diuturnior. ¶In eo autem qui tristatur de bis in quibus simul cum amico mortuo vel absente delectari consueuit. due cause in contrariū inducentes inueniunt. Nam mors vel absentia amici recogitata inclinat ad dolorem. bonum autem presens inclinat ad delectatōnem vnde vtrūq per alterum minuit. sz tamen quia fortius mouet sensus presentis q̄ memoria preteriti. ꝛ amor suiipius q̄ amor alterius diuturnius mouet. inde est q finaliter delectatio tristiciam expellit. Unde post pauca subdit ibidem Aug. q pristinis generibus delectationū cedebat dolor eius.

Ad scdm sic ꝓceditur.

Videt q fletus non mitiget tristiciam. Nullus. n. effectꝰ diminuit suam causam. sed fletus vel gemitus est effectus tristicie. ergo nō minuit tristiciam. ¶Pre. Sicut fletus vel gemitus ē effectus tristicie. ita risus ē effectus leticie. sed risus nō minuit leticiā. g̃ fletus nō mitigat tristiciam. ¶Pre. In fletu repit nobis malum cōtristans. sz imaginatio rei ꝓtristantis auget tristiciam. sicut imaginatio rei delectātis auget leticiā. g̃ videt q fletus nō mitiget tristiciā. ¶Sz ꝓtra ē qđ Aug. dic in. viij. pfes. q qñ dolebat de morte amici in sol gemitibꝰ ꝛ lachrymis erat ei aliq̄tula req̃es. ¶Rñ. dđ. q lachrymę ꝛ gemitus naturalit mitigāt tristiciā. ꝛ hoc duplici rōe. Primo q̄dem. q oē nocium interius clausum magis affligit. q magis multiplicat intentio aīe circa ipm. sed qñ ad exteriora diffundit. tūc aīe intentio ad exteriora q̄dammō disgregat. ꝛ sic interior dolor minuit. ꝛ ꝓpter hoc qñ homines q̄ sunt in tristicijs. exterius suā tristiciā manifestāt. vel fletu aut gemitu vel etiā vbo mitigat tristicia. Secdo q ipa operatio ꝓueniēs hoi sm dispositionem in qua ē sibi ē delectabil. fletus autem ꝛ gemitus sunt q̄dam operatōes ꝓuenientes tristato vl volenti. ꝛ ideo efficiunt ei delectabiles. Cū igit oīs delectatio alit q̄liter mitiget tristiciā vel dolorē vt dictū ē. sequit q p planctū ꝛ gemitū tristicia mitiget. ¶Ad. i. g dđ. q ipa habitudo cause ad effectū ꝓtrariat habitudini ꝓtristātis ad ꝓtristatū. nā oīs effectus ē ꝓueniēs sue cause. ꝛ p ꝑs ē ei delectabil. ꝓtristās aūt ꝓtrariat ꝓtristato. ꝛ ideo effectus tristicie hz contrariā habitudinē ad ꝓtristatū q̄z cōtristans ad ipm. ꝛ ꝓpter hoc mitigat tristicia p effectū tristicie rōe ꝓtrarietatis p̄dicte. ¶Ad. ij. dđ. q habitudo effectus ad cāz ē silis habitudini delectātis ad delectatū. q vtrobiq ꝓueniēta inuenit. oē aūt sile auget suū sile. ꝛ ideo risum ꝛ alios effectus leticie auget leticia. nisi forte p accidens ꝓpter excessum. ¶Ad. iij. dđ. q imaginatio rei ꝓtristātis q̄tum ē de se nata ē augere tristiciā. sz ex hoc ipo q hō imaginat q fac illud qđ ꝓuenit sibi sm tale statū. ꝓsurgit inde q̄dā delectatio. ꝛ eadē rōe si alicui subrepat risus in statu in q videt sibi eē lugēdū. ex hoc ipo dolet tāq̄z facti at id qđ nō conuenit. vt Tullius dicit in. iij. de tusculanis questionibus.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videt q dolor amici compatiētis nō mitiget tristiciā. Cōtrariorꝫ. n. ꝓtrarij sunt effectus. sz sic Augu. dic. viij. pfes. Qñ cū multis gaudet in singl vberius ē gaudiū. q̄z fervere faciūt se ꝛ inflāmant ex alterutro. g̃ ipa pari rōne qñ multi sil tristant. videt q sit maior tristicia. ¶Pre. Hoc re q̄rit amicitia vt amoris vicē q̄s rependat. vt Aug⁹. dic iij. pfes. sz amicus ꝓdolēs dolet de dolore amici dolētis. g̃ ipe dolor amici ꝓdolētis ē cā amico pius dolenti de ꝓprio malo alterius doloris. ꝛ sic duplicato dolore videt tristicia crescere. ¶Pre. Omne malū amici ē ꝓtristās sic ꝛ malum ꝓprium. nam amicus est alter ipe. sed dolor ē quoddaz malū. g̃ dolor amici ꝓdolētis auget tristiciā amico cui ꝓdolet. ¶Sz ꝑ ē qđ pbs dic in. ix. ethi. q in tristicijs amici ꝓdolens ꝓsolat. ¶Rñ. dđ. q naturaliter amici ꝓdolens in tristicijs ē ꝓsolatiuus. Cuius duplicē rōnez tāgit pbs in. ix. ethi. Quaꝝ prima est. q̄z cū ad tristiciam ꝓpineat aggrauare. hz rōnem cuiusdam oneris a qua aliquis aggrauatus alleuiari conatur. cum ergo aliquis videt ꝑ sua tristicia alios contristatos. fit ei quasi quedam imaginatio q illud onus alij cum ipo ferant quasi conantes ad ipm ab onere alleuiandum. ꝛ ideo leuius fert tristicie onus. sicut etiam in portandis oneribus corporalibus contingit. Secunda ratio ꝛ melior est. quia per hoc q amici contristantur ei. percipit se ab eis amari. quod est delectabile. vt supra dictum est. Unde cum omnis delectatio mitiget tristiciam. sicut supra dictum est. sequitur q amicus condolens tristiciam mitiget. ¶Ad primum ergo dicendum. q in vtroq amicitia manifestatur scilicet ꝛ q congaudet gaudenti. ꝛ q condolet volenti. ꝛ ideo vtrumq ratione cause reducitur ad delectabile. ¶Ad secundum dicendum. q ipe dolor amici secundum se contristaret. sed consideratio cause eius que est amor magis delectat. Et p hoc pz responsio ad tertium.

Ad quartum sic procedit

Videt q̄ ꝓtemplatio veritatis nō mitiget dolorē. dr. n. Eccl'astes. ij. Qui addit sciaz addit ⁊ dolorē. sz scīa ad contemplatōez veritatis ꝑtinet. nō g̃ ꝓtemplatio veritatis mitigat dolorē. ℙre. Contemplatio veritatis ad intellectū speculatiuū ꝑtinet. sz intellectus speculatiuus nō mouet, vt dr in. iij. de aīa. cū igit gaudium ⁊ dolor sint q̄dam motus aī. videt q̄ contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigatōez dolorīs. ℙre. Remediū egritudīs apponē dum ē vbi est egritudo. sed contemplatio veritatis est ī intellectu. nō ergo mitigat dolorem corpalem q̄ est in sensu.

Sed contra est quod Aug⁹. dic in primo soliloquioꝝ. Videbat mihi si se ille mentibus nostris veritatis fulgor aperiret. aut nō me sensuꝝ fuisse illū dolorē. aut certe ꝑ nihilo toleratuꝝ. ℝn. dō. sicut supꝝ dictū est. in contemplatōe veritatis maxīa delectatio consistit. omnis autem delectatio dolorem mitigat. vt supra dictum ē. ⁊ ideo contemplatio veritatis mitigat tristiciam vel dolorem. ⁊ tanto magis q̄to pfectius aliquis est amator sapīe. ⁊ ideo homines ex contemplatōne diuina ⁊ future beatitudīs ī tribulatōib⁹ gaudent. ℑm illud Jaco. i. Omne gaudium existimate fratres mei cum in temptatōnes varias incideritis. Et quod est amplius etiam inter corpis cruciatus. hmōi gaudium inuenit. sicut Tyburtius martyr cum nudatis plantis supꝝ ardentes prunas incederet dixit. Videtur mihi q̄ super roscos flores inceda in noīe Jesu xp̄i ℂAd. i. ergo dō. q̄ qui addit scīam addit dolorem. vel ꝓpter difficultatem ⁊ defectu m inueniende veritatis. vel ꝓpter hoc q̄ per scīam homo cognoscit multa que voluntati contrariant. ⁊ sic ex parte reiꝝ cognitaꝝ scīa dolorem causat. ex parte autem contemplatōis veritatis delectatōem.

ℂAd. ij. dō. q̄ intellectus speculatiuus non mouet aīm ex parte rei speculate. mouet tamen animum ex parte ipi⁹ contemplatōnis que est quoddam bonum hominis. ⁊ naturaliter delectabil'. ℂAd. iij. dō. q̄ in viribus anime fit redundantia ab inferiori ad superius. ⁊ secundum hoc delectatio contemplatōnis que est in superiori parte redūdat ad mitigandum etiam dolorem q̄ est in sensu.

Ad quintū sic proceditur

Videt q̄ somnus ⁊ balneum non mitigēt tristiciam. Tristia. n. in anima consistit. sed somnus ⁊ balneum ad corp⁹ pertinent. non ergo aliquid faciunt ad mitigatōnem tristicie. ℙre. Idem effectus non videt causari ex cōtrarijs causis. sed hmōi cum sint corpalia repugnant cōtemplationi veritatis. que est causa mitigatōnis tristicie. vt dictum est. non ergo ꝑ huiusmodi tristicia mitigat. ℙre. Tristicia ⁊ dolor secundum q̄ pertinent ad corpus. in q̄dam transmutatōne cordis consistunt. sed hmōi remedia magis vident pertinere ad exteriores sensus ⁊ membra q̄z ad interiorem cordis dispositōnem. non ergo per hmōi tristicia mitigat. ℂSed contra est quod Aug⁹. dic. ix. cō fes. Audieram balnei nomen inde dictum q̄ anxietatē pellat ex animo. Et infra. Dormiui ⁊ euigilaui. ⁊ non pua ex parte mitigatum inueni dolorem meum. Et inducit qd̄ in hymno Ambrosij dr. q̄ quies artus solutos reddit laboris vsui. menteſq̄z fessas alleuat. luctuſq̄z soluit anxioe.

ℂRn. dō. q̄ sicut dictum ē. Tristicia ℑm suā spēz repugnat vitali motōi corpis. ⁊ ideo illa que reformāt naturā corpalem ī debitū statū vitalē motōis. repugnāt tristicie ⁊ ipaz mitigāt. ℙer hoc etiā q̄ hmōi remedijs reducit natura ad debitū statū. causa t ex his delectatio. hoc. n. est qd̄ delectatōez facit. vt supꝝ dictum ē. vnde cum oīs delectatio tristiciā mitiget. ꝑ hmōi remedia corporalia tristicia mitigat. ℂAd. i. g̃ dō. q̄ ipa debita corpis dispositio incꝫtum sentit. delectatōez causat. ⁊ ꝑ consequens tristiciam mitigat. ℂAd. ij. dō. q̄ delectatōnum vna aliam impedit. vt supꝝ dictum ē. ⁊ ī oīs delectatio tristiciam mitigat. vbi nō ēt inconueniēs q̄ ex causis se inuicē impedientibus tristicia mitiget. ℂAd. iij. dō. q̄ oīs bona dispositio corpis redundat quodammō ad cor sic ad principium ⁊ finem corporalium motōnum. vt dr in li. de causa motus animalium.

Questio XXXIX.

Deinde considerādū

est de bonitate ⁊ malicia doloris vel tristicie. Et circa hoc querunt̄ q̄ttuor. ℙrimo vtrum oīs tristicia sit malum. Scdo vtꝫ possit eē bonū honestū. Tertio vtꝫ possit eē bonū vtile. Quarto vtꝫ dolor corpis sit summum malum.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt q̄ oīs tristicia sit mala. Dic. n. Gregor. nice. Oīs tristicia malū ē suiꝑius natura. sz qd̄ naturaliter ē malū simꝑ ⁊ vbiq̄z ē malū. ergo oīs tristicia ē mala. ℙre. Illd̄ qd̄ oēs fugiūt etiā ℣tuosi ē malū. sz tristiciā oēs fugiunt etiam ℣tuosi. q̄ vt dr in. vij. ethi. Et si prudens non intendat delectari. tamen intendit non tristari. ergo tristicia est malum. ℙre. Sic malum corpale est obiectum ⁊ causa doloris corpalis. ita malum spūale est obiectum ⁊ causa tristicie spūalis. sed omnis dolor corporalis est malum corporis. ergo omnis tristicia spūalis est malum anime. ℂSed contra. Tristicia de malo contrariat delectationi de malo. sed delectatio de malo est mala. vnde in detestatōnem quorundam dr ℙrouer. ij. q̄ letant̄ cum male fecerint. ergo tristicia de malo est bona. ℝn. dō. q̄ aliquid esse bonum vel malum potest dici dupliciter. Uno mō simpl'r ⁊ ℑm se. ⁊ sic oīs tristicia ē q̄ddā malū. hoc. n. ipm quod est appetitū boīs anxiari d̄ malo pūti rōez mali hz. impedit. n. ꝑ hoc q̄es appetitus in bono. Alio mō dr aliq̄d bonū vel malū ex suppositōne alterius. sic verecūdia dr eē bonū ex suppositōe alic⁹ turpis omissi. vt dr in. iij. ethi. Sic igit suppositio aliquo contristabili vel doloroso ad bonitatē ꝑtinet q̄ aliquis de malo pūti tristet vel doleat. q̄ enim non tristaret vel non doleret. non posset esse nisi qr vel non sentiret. vel qr non reputaret sibi repugnans. ⁊ vtrunq̄z istoꝝ ē malum manifeste. ⁊ ideo ad bonitatem ꝑtinet vt suppositā pūtia mali sequat tristicia vel dolor. ⁊ hoc est quod Aug⁹. dic. viij. super Gen̄. ad lr̄am. Adhuc est bonum quod dolet amissum bonum. nam nisi aliquod bonum remansisset in natura. nullius boni amissi dolor esset in pena. sed quia sermones morales sunt in singularibus quorum sunt operatōnes. illud quod est ex suppositōne bonum debet bonum iudicari. sicut quod est ex suppositione voluntarium iudicat voluntarium. vt dr in. iij. eth. vt supra habitum est. ℂAd. i. ergo dō. q̄ Gregor. nyssenus loquit de tristicia ex parte mali tristantis. non autem ex parte sentientis ⁊ repudiantis malum. Et ex hac etiaz parte omnes fugiunt tristiciam inquantum fugiunt malum. sed sensum ⁊ refutatōnem mali non fugiunt. Et sic dicendum etiam est de dolore corporali. nam sensus ⁊ recusatio mali corpal' attestat nature bone. Ad̄ ꝑz responsio ad secundum ⁊ ad tertium.

Ad secundū sic procedit

Videt q tristicia nō habeat rōnem boni honesti. Dō. n. ad inferos deducit contrariat honesto. sed sicut dic Aug. xij. super Gen. ad lām. Jacob hoc timuisse videt. ne nimia tristicia sic perturbaret. vt non ad requiem beatoꝝ iret sed ad inferos peccatoꝝ. ergo tristicia non habet rōnē boni honesti. Pre. Bonum honestum habet rōnem laudabilis et meritorij. sed tristicia diminuit rōnem laudis et meriti. Dicit. n. apls. ij. ad Corinth. ix. Unusquisq; prout destinauit in corde suo .non ex tristicia aut ex necessitate ergo tristicia non est bonum honestum. Pre. Sicut Augus. dicit. xiiij. de ci. dei. Tristicia est de his que nobis nolentibus accidunt. sed non velle ea que essentialiter fiunt est habere voluntatem repugnantem ordinatōni diuine. cuius prudentie subiacent omia que agunt. ergo cū conformitas humane voluntatis ad diuinam pineat ad rectitudinem voluntatis. vt supra dictum est. videt q tristicia contrariet rectitudini voluntatis. et sic non habet rōnem honesti. Sed contra. Omne quod meret pmiū vite eterne habet rōnem honesti. sed tristicia est hmōi. vt pz p id quod dr Matth. v. Beati qui lugent quoniam ipsi consolabunt. ergo tristicia est bonum honestū. Rñ. dō. q secundum illam rōnem qua tristicia est bonum. potest eē bonum honestum. Dictum est. n. q tristicia est bonum sm cognitionem et recusatōnem mali. que quidem duo in dolore corpali attestant bonitate nature. ex qua puenit q sensus sentit. et natura refugit lesiuum quod causat dolorem. In interiori vero tristicia cognitio mali quādoq; quidem est p rectum iudicium rōis. et recusatio mali est p voluntatem bene dispositam detestantem malum omne autem bonum honestum ex his duobus procedit. s. ex rectitudine rōnis et voluntatis. vnde manifestum est q tristicia potest habere rōnem boni honesti. Ad. i. ergo dicendum. q omnes passiones anime regulari debent secūdum regulam rōnis. que est radix boni honesti. quam trāscendit immoderata tristicia. de qua loquit Aug⁹. et ideo recedit a rōne honesti. Ad. ij dō. q sicut tristicia de malo procedit ex voluntate et rōne recta que detestat malum. ita tristicia de bono procedit ex rōne et voluntate peruersa q detestat bonum. et ideo talis tristicia impedit laudem vel meritum boni honesti. sicut cum quis facit cum tristicia elemosynam. Ad. iij. dō. q aliqua essentialiter eueniūt que non fiunt deo volente sed deo permittente. sicut peccata. vnde voluntas repugnans peccato existenti vel in se vel in alio. non discordat a voluntate dei. mala vero penalia essentialiter contingunt etiam deo volente. non tamen exigit ad rectitudinem voluntatis q ea sm se homo velit. sed solum q non contrariat ordini diuine iustitie. vt supra dictum est.

Ad tertiuz sic proceditur:

Videt q tristicia nō possit eē bonum vtile. dr. n. Eccl. xxx. Multos occidit tristicia. et non est vtilitas in illa. Pre. Electio est de eo quod ē vtile ad finē aliquem. sed tristicia non est eligibil. quinimo idem sine tristicia q̄ cum tristicia est magis eligendum. vt dr in. iij. topi. ergo tristicia nō est bonum vtile. Pre. Omnis res est propter suam operationem. vt dr in. ij. de celo. sed tristicia impedit operatōnem vt dr in. x. ethi. ergo tristicia non habet rōnem boni vtilis. Sed contra. Sapiens non querit nisi vtilia. sed sicut dr Eccl'astes. vij. Cor sapientum vbi tristicia. et cor stultorum vbi leticia. ergo tristicia est vtilis. Rñ. dō. q ex malo pñti insurgit duplex appetitiuus motus. Unus quidem ē appetitus q̄ contrariat malo pñti. et ex ista pre tristicia non habet vtilitatem. quia id quod est pñs non potest non eē pñs. Et cōs motus consurgit in appetitu ad fugiendum et repellendum malum contristans. et quātum ad hoc tristicia habet vtilitatem si sit de aliquo quod est fugiendum. Est. n. aliquid fugiendum dupl'r. Uno mō. qđ ex ipm ex contrarietate quam hz ad bonum. sic pcm. et ideo tristicia de peccato vtil' est ad hoc q̄ homo fugiat pcm. sic apls dic. ij. ad Corinth. vij. Gaudeo non q̄ contristati estis sed q̄ contristati estis ad penitentiam. Alio mō est aliquid fugiendum. non q̄ sit sm se malum. sed q̄ est occasio mali. dum vel homo nimis inhæret ei p amorem. vel etiam ex hoc q̄ precipitat in aliquod malum. sicut pz in bonis tēporalibus. et sm hoc tristicia de bonis tpalibus pōt eē vtilis. sicut dr Ecclastes. vij. Melius ē ire ad domū luct⁹ q̄ ad domū quiuij. in illa. n. finis cūctoꝝ ammonet hoiem. Ideo aūt tristicia in oi fugiēda ē vtil. q̄ geminat fugiē di cā. nā ipm malū sm se fugiendū ē. ipaz aūt tristicia sm se oēs fugiūt. sicut etiā bonū oēs appetūt et delectatōez de bono. Sicut ḡ delectatio de bono fac vt bonum auidius q̄rat. ita tristicia de malo facit vt malum vehementius fugiat. Ad. i. ergo dō. q auctoritas illa intelligit de immoderata tristicia que animum absorbet. hmōi autem tristicia immobilitat animum. et impedit fugam mali. vt supra dictum est Ad. ij. dō. q sicut quodlibet eligibile fit minus eligibile propter tristiciam. ita quodlibet fugiendum redd'r magis fugiendum propter tristiciam. et quatum ad hoc tristicia est vtil'. Ad. iij. dō. q tristicia de operatione aliqua impedit operationem. sed tristicia de cessatōe operationis facit auidius operari.

Ad quartum sic procedit

Videt q tristicia sit summum malum. Opinio. n. opponit pessimum. vt dr in. viij. ethi. sed quedam delectatio est optimum. que. s. ptinet ad felicitatem. ergo aliqua tristicia est summum malum. Pre. Beatitudo est summū bonum hoīs. q̄ est vltimus hoīs finis. sed beatitudo consistit in hoc q̄ homo habeat quicquid velit. et nihil mali velit. vt supra dictum est. ergo summum bonum hoīs est impletio voluntatis ipius. sed tristicia consistit in hoc q̄ accidit aliquid contra voluntatem. vt pz per Aug. xiij. de ci. dei. ergo tristicia est summum malum homis. Pre. Aug⁹. sic argumentat in. i. soliloquioꝝ. Ex duabus partibus compositi sumus. ex anima. s. et corpore. quarum pars deterior est corpus. summum autem bonum est melioris partis optimum. summum autem malum pessimum deterioris. est autem optimum in animo sapientia. in corpe pessimum dolor. summum igit bonum homis est sapere summum malum dolere. Sed contra. Culpa est magis malum q̄ pena. vt in primo habitum est. sed tristicia seu dolor pertinet ad penam peccati. sicut frui rebus mutabilibus est malum culpe. Dicit enim Augustin in lib. de vera religio. Quis est dolor qui dicitur animi. nisi carere mutabilibus rebus. quibus fruebatur aut frui se posse speraverat. et hoc est totum quod dr malum. id est. peccatum et pena pcti. ergo tristicia seu dolor non est summū malum homis. Rñ. dō. q impossibile est aliquam tristiciam seu dolorem esse summum hoīs malum. Dīs. n. tristicia seu dolor aut ē de hoc qđ ē vere malū. aut ē de aliquo apparenti malo quod ē vere bonum. dolor autem seu

tristicia que est vere de malo non potest eē summū malū. est.n.aliqd eo'peius.s. vel non iudicare esse malū illud qđ vere ē malū. vel etiam nō refutare illud. tristicia autē vel dolor qui est de apparenti malo quod est vere bonum. non pōt eē summum malum. quia peius esset omnino alienari a vero bono. vñ possibile est q aliqua tristicia vel dolor sit summum hominis malum. Ad.i. ergo dđ. q duo bona sunt communia ⁊ delectationi ⁊ tristicie. s. iudicium verum de bono ⁊ malo. ⁊ ordo debitus voluntatis approbātis bonum ⁊ recusantis malum. Et sic pz q in dolore vel tristicia est aliquod bonum. p cuius priuationem pōt fieri de terius. sed non in omni delectatione est aliquod malum. p cuius remotionem possit fieri melius. vñ delectatio aliqua pōt esse summum hominis bonuz. eo mō quo supra dictum est. tristicia autem non pōt esse summū hominis malum. Ad.ij. dđ. q hoc pm quod est voluntatem repugnare malo. est quoddam bonum. ⁊ ppter hoc tristicia vel dolor non pōt eē summum malum. quia habet aliquam pmixtionem boni. Ad. iij. dđ. q peius ē quod nocet meliori q̄z quod nocet piori. malum autem dr. quia nocet. vt dicit Aug⁹. in Ench. vñ maius malum est quod ē malum anime q̄z quod est malum corpis. vñ non est efficax rō quam Aug. inducit non ex sensu suo. sed ex sensu alterius.

Questio. XL

Consequēter cōsiderā dum est de passionibus irascibilis. Et primo de spe ⁊ desperatione. Secō de timore ⁊ audacia. Tertio de ira. Circa primum querūtur octo. Primo vtrum spes sit idem quod desiderium vel cupiditas. Secundo vtrum spes sit in vi apprehensiua vel in vi appetitiua. Tertio vtrum spes sit in brutis animalibus. Quarto vtrum spei contrarietur desperatio. Quinto vtrum causa spei sit experientia. Sexto vtrum in iuuenibus ⁊ ebriosis spes abunder. Septimo de ordine spei ad amorē. Octauo vtr̄ spes conferat ad operationem.

Ad primum sic pceditur

Videt q̄ spes sit idem quod desiderium siue cupiditas. Spes.n. ponit vna quattuor principalium passionū. sed Aug. enūerans q̄ttuor principales passiones. ponit cupiditatē loco spei. vt pz in.xiiij. de ci. dei. g̃ spes ẽ idē qđ cupiditas siue desiderium. Pre. Passiones differūt fm obiecta. sed idem est obiectū spei ⁊ cupiditatis siue desiderij. s. bonum futurū. ergo spes ẽ idē qđ cupiditas siue desiderium. Si dicat q̄ spes addit supra desiderium possibilitatem adipiscendi bonum futurū. Contra. id qđ p accīs se hz ad obiectū nō variat spēz passionis. sed possibile se hz p accīs ad bonū futurū. qđ ẽ obiectum cupiditatis vel desiderij ⁊ spei. ergo spes nō est passio spē differens a desiderio vel cupiditate. Sed contra. diuersaꝝ potentiarum sunt diuerse passiones spē differentes. ſz spes est in irascibili. desiderium autem ⁊ cupiditas in concupiscibili. ergo spes differt specie a desiderio ⁊ cupiditate. Rñ. dđ. q spēs passionis ex obiecto considerat. Circa obiectum autē spei quattuor conditiones attendunt. Primo q̄dē q̄ sit bonū. nō.n. ppie loquēdo ē spes nisi de bono. ⁊ p hoc differt spes a timore qui ē de malo. Secō vt sit futurū. nō.n. spes est de pūti iam habito. ⁊ p hoc differt spes a gaudio quod ē de bono pūti. Tertio requirit q̄ sit aliqd arduuz cu difficultate adipiscibile. nō.n. aliqs dr aliqd sperare minimū qđ statim est in sua pōte vt habeat. ⁊ p hoc differt spes a desiderio vel cupiditate. q̄ est de bono futuro absolute. vñ pertinet ad concupiscibilē. spes aūt ad irascibilē. Quarto q̄ illud arduū sit possibile adipisci. nō. n. aliqs spat id qđ oīo adipisci nō pōt. ⁊ fm hoc differt spes a desperatione Sic g̃ pz q̄ spes differt a desiderio. sic differūt passiones irascibilis a passionibꝫ concupiscibil'. ⁊ ppter hoc spes pōsupponit desideriū sic ⁊ oēs passiones irascibilis pōsupponūt passiones concupiscibil'. vt supra dictū ē. Ad.i. g̃ dđ. q Aug. ponit cupiditatē loco spei. ppter hoc q vtrūq; respicit bonū futurū. Et q̄r bonū qđ nō est arduū q̄i nihil reputat. vt sic cupiditas marie videat tēdere in bonū arduū. in qđ etiā tēdit spes. Ad.ij. dđ. q obiectū spei nō est bonū futurū absolute. sed cū arduitate ⁊ difficultate adipiscēdi. vt dictum ē. Ad.iij. dđ. q obiectū spei nō solū addit possibilitatē supra obiectū desiderij. ſz etiā arduitatē. q̄ ad aliā potētiā facit spem pertinere. s. ad irascibilē q̄ respicit arduum vt in primo dictū est. possibile aūt ⁊ impossibile nō oīo pacti dens se hūt ad obiectū appetitiue virtutis. Hā appetitus ē principiū motōis. nihil aūt mouet ad aliqd nisi sub rōne possibilis. nullus.n. mouet ad id qđ estimat impossibile adipisci. ⁊ ppter hoc spes differt a desperatione fm differentiam possibilis ⁊ impossibilis.

Ad scdm sic procedit.

Videt q̄ spes pertineat ad vim cognitiuā. Spes.n. videt eē expectatio q̄dam. Dic̄.n. apls Ro. viij. Si aūt qđ nō videmus speramus. p patiaz expectamus. sed expectatio videt ad vim cognitiuam pertinere. cuius est expectare. ergo spes ad cognitiuam pertinet. Pre. Idem est vt videtur spes quod fiducia. vñ ⁊ sperantes confidentes vocamus. quasi p eodem vtentes eo quod est confidere ⁊ sperare. sed fiducia sicut ⁊ fides videt ad vim cognitiuam pertinere. ergo ⁊ spes. Pre. Certitudo est ppietas cognitiue virtutis. sed certitudo attribuit spei. ergo spes ad vim cognitiuam pertinet. Sed contra. Spes est de bono. sicut dictum ē. bonum autem obiectum hmōi non est obiectum cognitiue sed appetitiue virtutis. ergo spes non pertinet ad cognitiuam. sed ad appetitiuam virtutē. Rn. dđ. q cum spes importet extensionem quādam appetitus in quoddam bonum. manifeste pertinet ad appetitiuam virtutem. motus.n. ad res pertinet ppie ad appetitum. actio vero virtutis cognitiue pficit non fm motum cognoscentis ad res. sed potius q̄ res cognite sunt in cognoscente. ſz quia vis cognitiua mouet appetitiuam repntando ei suū obiectum. fm diuersas rōnes obiecti apprehensi subsequūtur diuersi motus in vi appetitiua. Alius.n. motus sequitur in appetitu ex apprehensione boni. ⁊ alius ex apprehensione mali. ⁊ similiter alius motus ex apprehensione presentis ⁊ futuri absoluti ⁊ ardui possibilis ⁊ impossibilis. ⁊ secundum hoc spes est motus appetitiue virtutis consequens apprehensionem boni futuri ardui possibilis adipiscibilis. s. extensio appetitus in hmōi obiectum. Ad primuz ergo dicendum. q quia spes respicit ad bonum possibile insurgit dupliciter homini motus spei. sicut dupliciter ē ei aliquid possibile. s. secundum ppriam virtutem. ⁊ secundum virtutem alterius. Quod ergo aliquis sperat p propriam virtutem adipisci. non dicitur expectare sed sperare tm̄. sed proprie dicitur expectare quod sperat ex auxilio virtutis alterius. vt dicatur expectare quasi ex alio spectare. inq̄tū. s. vis apprehensiua p̄cedēs nō solū respic̄ ad bonū qđ tēdit adipisci. ſz etiā ad illō q̄ virtute adipisci spat. fm illud. Eccl. li. Respiciens eram ad adiutorium hominū.

Motus ḡ spei q̄ñ cz dr expectatio ꝓpter inspectōez ꝟtutz cognitiue p̄cedentē. Ad.ij.dō.q illud qd hō desiderat ⁊ estimat se posse adipisci credit se adeptū.⁊ ex tali fide in cognitiua p̄cedēte.motus sequēs in appetitu fiducia nominat.denoiat.n mot⁹ appetitiu⁹ a cognitōe p̄cedēte.sic effect⁹ ex cā magis nota.magis.n.cognoscit vis apprehensiua suū actū cz actū appetitiue. Ad.ij.dō.q certitudo attribuit motui.nō solū appetitus sensitiui.sz etiā appetit⁹ naturalis.sic dr q lapis certitudinaliter tēdit deorsum.⁊ hoc ꝓpter infallibilitatē quā hz ex certitudine cognitōis.q̄ p̄cedit motū appetitus sensitiui vel etiā naturalis.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videt q̄ in brutis aialibus nō sit spes.Spes.n.ē de futuro bono.vt Damas.dic.sz cognoscere futura nō ptinet ad aialia bruta.q̄ hñt solū cognitōez sensitiuā.q̄ nō ē futuro rum.ergo spes nō ē in brutis aialibus. Dre.Obiectuz spei ē bonū possibile adipisci.sz possibile ⁊ impossibile sūt quedam differentie veri ⁊ falsi.que solum sunt in mente. vt pbs dicit in.vi.metaphi.ergo spes non ē in brutis aialibus in quibus non est mens. Dre.Aug⁹. dicit super Gen̄.ad lr̄am.q animalia mouent visis.sed spes non est de eo quod videt.nam quod videt quis.quid sperat? vt dr Ro.viij.ergo spes non est in brutis aialibus. Sed contra.Spes ē passio irascibilis. sed in brutis animalibz est irascibilis.ergo ⁊ spes. Rñ.dō. q interiores passiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi pñt ex quibus apparet q̄ in animalibus brutis est spes.Si.n canis videat leporem.aut ancipiter auem nimis distantē non mouet ad ip̄am.quasi non sperans se eā posse adipisci.si autem sit in ꝓpinquo.mouet quasi sub spe adipiscendi.Et.n.supra dictum est.Appetitus sensitiuus brutorū animalium.⁊ etiam appetitus naturalis rerum insensibilium.sequunt apprehensionem alicuius intellectus.sic ⁊ appetitus nature intellectiue qui dr voluntas.sed in hoc ē,differentia q̄ volūtas mouet ex apprehensione intellect⁹ coniuncti.sed motus appetitus naturalis sequit apprehēsionem intellectus separati qui naturam instituit.Et similiter appetitus sensitiuus brutoz animalium.que etiam q̄dam instinctu naturali agunt.vnde in operibus brutorū animalium ⁊ aliarum rerum naturalium apparet similis ꝓcessus sicut ⁊ in artis opibus.⁊ p hunc modum in animalibus brutis est spes ⁊ delectatio. Ad.i.ergo dō.q quamuis bruta animalia non cognoscant futurum.tamē ex instinctu naturali mouet animal ad aliquid in futurū. ac si futurum p̄videret. hmōi. n.instinctus est eis inditꝰ ab intellectu diuino p̄vidente futura. Ad.ij.dō.q obiectum spei non est possibile ꝓut est quedam differēna veri.sic.n.consequit habitudinem p̄dicati ad subiectum. sz obiectum spei est possibile quod dr ꝑm aliquam potentiā sic.n.distinguit possibile in.v.metaphi. s.in duo possibilia p̄dicta. Ad.iij.dō.q licet id quod est futurum non cadat sub visu.tamen ex his que videt animal in p̄senti.mouet eius appetitus in aliquod futurum.vel ꝓsequendum vel vitandum.

Ad quartum sic ꝓceditꝰ

Videt q̄ desperatio nō sit contraria spei. Vni.n. vnum est contrarium.vt dr in.x.metaphi.sed spei contrariat timor.nō ḡ p̄riat ei desperatio Dre.Contraria vident cē circa idem.sz spes ⁊ desperatio nō sunt circa idem.nā spes respicit bonū, desperatio aūt ē ꝓpter aliq̄d malum impedi

tiuū adeptōis boni.ḡ spes nō p̄riat desperatiōi. Dre. motui nō p̄riat motus.quies vero opponit motui vt priuatio.sz desperatio magis videt importare immobilitatē cz motum.ergo non p̄riat spei.que importat motum ertē sionis in bonū speratū. Sed ꝑ ē q̄d desperatio noiat ꝓ p̄riū spei. Rñ.dō.q sic sup̄ dictū ē.in mutatōibz inuenit duplex p̄rietas. Una ꝑm accessum ad p̄rios terminos ⁊ talis p̄rietas sola inuenit in passionibz concupiscibilis. sicut amor ⁊ odiū contrariant. Alio mō ꝓ accessum ⁊ per recessum respectu eiusdem termini.⁊ talis contrarietas inuenit in passionibus irascibilis.sicut sup̄ dictum ē. Obiectum aūt spei quod ē bonum arduum hz quidem rōnē attractiui,put consideratur cum possibilitate adipiscendi.⁊ sic tendit in ipm spes que importat quendam accessum. sed ꝑm q̄ consideratur cum possibilitate obtinendi.hz rōnē repulsiui.qz vt dr in.iij.ethi.cum ventū fuerit ad aliquid impossibile.tūc bōes discedūt.⁊ sic respic̄ hoc obiectū desperatio.vñ importat motū cuiusdā recessus.⁊ ꝓpter hoc p̄riat spei sic recessus accessui. Ad.i.ḡ dō. q timor contrariat spei ꝑm p̄rietatē obiectoꝝ.s.boni ⁊ mali.hec.n.contrarietas inuenit in passionibus irascibilis ꝑm q̄ terminatur a passionibz concupiscibilis.sed desperatio p̄riat ei solum ꝑm p̄rietatē accessus ⁊ recessus. Ad.ij.dō.q desperatio non respicit malum sub rōe mali.sed ꝓ accēs q̄z respicit malum, inq̄tum facit impossibilitatem adipiscendi.pōt aūt ee desperatio ex solo superexcessu boni. Ad.iij. dō.q desperatio non importat solam p̄uationem spei.sz importat quendam recessum a re desiderata,ꝓpter estimatam impossibilitatem adipiscendi.vñ desperatio p̄supponit desiderium sicut ⁊ spes.de eo.n.quod sub desiderio nostro nō cadit.neq̄ spem.neq̄ desperationem habemus.⁊ ꝓpter hoc etiam vtrunq̄ eoꝝ est de bono qd̄ sub desiderio cadit.

Ad quintum sic ꝓcedit

Videt q̄ experientia nō sit cā spei.Experientia.n.ad vim cognitiuā ptinet.vñ pbs dicit in.ij.ethi. q̄ motus intellectual' indiget experimento ⁊ tpe.spes aūt nō est in vi cognitiua. sed in appetitiua vt dictum ē.ergo experientia nō est cā spei Dre.Pbs dicit in.ij.rhet.o.q senes sunt difficilis spei ꝓpter experientiam.ex quo videt q̄ experientia sit cā defectus spei.sed non est idem causa oppositorum.ergo experientia non est causa spei. Dre. Philosophus dicit in.ij de celo.q̄ de omnibus enunciare aliquid ⁊ nihil pretermittere.quandoq̄ est signum stulticie.sed q̄ homo temptet omnia.ad magnitudinem spei pertinere videtur. stulticia autem p̄uenit ex inexperientia.ergo inexperientia videtur esse magis causa spei cz experientia. Sed contra est quod philosophus dicit in.iij.ethic. q̄ aliqui sunt bone spei ꝓpter multotiens ⁊ multos vicisse quod ad experientiam pertinet.ergo experientia est causa spei.

Respondeo dicendum.q̄ sicut supra dictum est.spei obiectum est bonum futurum arduum possibile adipisci.potest ergo aliquid esse causa spei.vel quia facit homini aliquid esse possibile. vel quia facit eum existimare aliquid esse possibile. Primo modo est causa spei omne illud quod auget potestatem hominis. sicut diuitie ⁊ fortitudo.⁊ inter cetera etiam experientia. Nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de faciliori faciendi. ⁊ ex hoc sequit spes. vnde Vegetius dicit in li.de re militari.Nemo facere metuit quod se bene didicisse confidit. Alio modo est causa spei omne illud quod facit alicui

existimatõez q aliqd sit sibi possibile. ꝛ hoc mõ ꝛ doctrina ꝛ psuasio qlibet põt eẽ cã spei. ꝛ sic etiã expientia ẽ cã spei. inqꝫtũ. s. ꝑ experientiã fit hoĩ existimatio q aliqd sit sibi possibile qõ impossibile afi expientiã reputabat. sz ꝑ hunc modũ experiẽtia põt eẽ cã defectus spei. qz sic ꝑ experientiã fit hoĩ existimatio q aliqd sibi sit possibile qõ reputabat impossibile. ita ecõuerso ꝑ expientiã fit hoĩ existimatio q aliqd nõ sit sibi possibile qõ possibile existimabat. Sic ḡ experientia est cã spei duobus modis. cã aũt defect⁹ spei vno mõ. ꝛ ꝓpter hoc magis dicere possum⁹ eã eẽ cãz spei.

Ad. i. ḡ dõ. q experiẽtia in opabilibus nõ solũ causat sciaz. sz etiã causat quendã habitũ ꝓpter ꝙsuetudinẽ q facit opationẽ facilioꝛẽ. sz ꝛ ipa ꝛtus intellectual' facit ad po/testatẽ facile opandi. demõstrat etiã aliqd eẽ possibile. ꝛ sic causat spem. Ad. ij. dõ. q in senibus ẽ defectus spei ꝓpter experiẽtiã. inqꝫtum experientia facẽ existimationem impossibilis. Cũ ibidẽ subdiꝯ. q eis multa eueniũt in deteriꝰ.

Ad. iij. dõ. q stultitia ꝛ inexpientia põt esse cã spei ꝑ accns. remouendo. s. sciam ꝓpter quã vere existimaꝯ aliqd eẽ nõ possibile. vñ ea rõe in expientia est cã spei q̃ ex perientia est cã defectus spei.

Ad sextum sic proceditur

Videꝯ q iuuẽtus ꝛ ebrietas nõ sint cã spei. Spes. n. importat quandã certitudinẽ ꝛ firmitatẽ. Cũ ad Hebr. vi. Spes compaꝯ anchore. sz iuuenes ꝛ ebrij deficiũt a firmitate. hñt. n. aĩum de facili mutabilẽ. ḡ iuuẽtus ꝛ ebrietas nõ est cã spei. Pre. eaq̃ augẽt ptãtẽ marie sunt cã spei. vt supꝰ dictũ ẽ. sz iuuẽtus ꝛ ebrietas quandã infirmitatẽ hñt adiunctã. ḡ nõ sunt cã spei. Pre. Experiẽtia est cã spei. vt dictũ est. sz iuuenibus experiẽtia defic. ḡ iuuẽtus nõ est cã spei. Sed ꝯ ẽ qõ pbs dicit in. iij. ethi. q inebriati sunt bñ sperãtes. ꝛ in. ij. rhẽto. dr. q iuuenes sunt bõe spei. Rñ. dõ. q iuuẽtus est cã spei ꝓpter tria. vt pbs dicit in. ij. rhẽto. ꝛ hec tria põt accipi ꝑm tres ꝙditõnes boni. qõ est obiectum spei. quod ẽ futurum ꝛ arduũ ꝛ possibile. vt dictum ẽ. Juuenes. n. multũ hñt de futuro ꝛ paꝯ de ꝑterito. ꝛ ideo qz mẽoria ẽ ꝑteriti. spes aũt futuri. parum hñt de mẽoria. sz multum viuũt in spe. Juuenes etiã ꝓpter caliditatem nature hñt multos spũs. ꝛ ita in eis coꝛ ampliaꝯ ex amplitudine aũt coꝛdis ẽ q aliquis ad ardua tẽ dat. ꝛ ideo iuuenes sunt animosi ꝛ bone spei. Sic etiam illi qui nõ sunt passi repulsam. nec experti impedimenta ĩ suis conatibus. de facili reputant aliquid sibi possibile. vñ ꝛ iuuenes ꝓpter experiẽtiam impedimentoꝝ ꝛ defectuũ de facili reputant aliquid sibi possibile. ꝛ ideo sunt bone spei. Duo etiam istoꝝ sunt in ebrijs. s. caliditas. ꝛ multiplicatio spirituum ꝓpter vinum. Et iterum consideratio periculoꝝ vel defectuum. Et ꝓpter eandem rõnem etiam omnes stulti ꝛ deliberatõne non vtentes. omnia temptant ꝛ sunt bone spei. Ad. i. ḡ dõ. q in iuuenibus ꝛ in ebrijs sz nõ sit firmitas ꝑm rei veritatem. ẽ tamen in eis ꝑm eoꝝ estimatõnem. reputant. n. se firmiter assecuturos illud qõ sperant. Et sic dõ. ad. ij. q iuuenes ꝛ ebrij hñt qdem infirmitatem ꝑm rei veritatem. sed ꝑm eoꝝ existimatõnez hñt ptãtem. qz suos defectus nõ cognoscũt. Ad. iij. dõ q nõ solum experientia sed etiã in experiẽtia ẽ qdãmõ cã spei. vt dictum est.

Ad septimum sic procedit

Videꝯ q spes nõ sit causa amoris. qz ꝑm Aug. xiiij. de ci. dei. Prima affectionum anime ẽ amor. sed spes est qdam affectio anime. amor ergo ꝓcedit spem. nõ ergo spes causat amorem. Pre. Desiderium ꝓcedit spem. sed desiderium causaꝯ ex amore vt dictum ẽ. ergo etiam spes sequitur amorem. nõ ergo causat ipm. Pre. Spes causat delectatõez vt supꝰ dictum ẽ. sed delectatio nõ ẽ nisi de bono amato. ergo amor ꝓcedit spem. Sed contra ẽ qõ dr Jacob. i. supꝰ illud. Abraam genuit ysaac. ysaac aũt genuit iacob. dicit glo. i. fides spem. spes charitatem. charitas aũt ẽ amor. ergo amor causaꝯ a spe. Rñ. dõ. q spes duo respicere põt Respicit. n. sicut obiectum bonum speratum. sed qz bonum speratum ẽ arduum possibile. aliqñ autem fit aliquod arduum possibile nobis. nõ per nos sed per alios. ideo spes etiam respicit illud per quod fit nobis aliquid possibile. Inqꝫtum igiꝯ spes respicit bonum speratũ. spes est amore causaꝯ. non. n. ẽ spes nisi de bono desiderato ꝛ amato. Inqꝫtum vero spes respicit illum per quem fit aliquid nobis possibile. sic amor causaꝯ ex spe. ꝛ nõ ecõuerso. Ex hoc. n. q per aliquem speramus nobis posse ꝓuenire bona. mouemũr in ipm sicut in bonum nostrum. ꝛ sic incipim⁹ ipm amare. ex hoc autem q amamus aliquem. nõ speramus de eo nisi ꝑ accidens. inqꝫtum. s. credimus nos reamari ab ipo vñ amari ab aliquo facit nos sperare de eo. sed amor ꝓcedit causaꝯ ex spe quam de eo habemus. Et ꝑ hoc ꝑz responsio ad obiecta.

Ad octauũ sic proceditur

Videꝯ q spes nõ adiuuet opationem sed magis impediat. Ad spem. n. securitas ptinet. sed securitas parit negligentiam que impedit opationem. ergo spes impedit opationem. Pre. Tristicia impedit opationem. vt supꝰ dictum est. sed spes qñqz causat tristiciam. Dicit. n. Prouer. xiij. Spes que differt affligit animam. ergo spes impedit opationem. Pre. Desperatio contrariat spei. vt dictũ ẽ. sz desperatio marie ĩ rebꝰ bellicis adiuuat opatõez Dicit. n. ij. Regum. xij. q periculosa res est desperatio. ḡ spes facit contrarium effectum. impediendo. s. opationem

Sed contra est quod dr. i. ad Corinth. ix. q qui arat debet orare in spe fructus ꝓcipiendi. ꝛ eadem ratio est in omnibus aliis. Rñ. dõ. q spes ꝑ se habet q adiuuet opationem intendendo ipam. ꝛ hoc ex duobus. Primo quidem ex rõne sui obiecti. quod est bonum arduum possibile. existimatio. n. ardui excitat attentionem. existimatio vero possibilis nõ retardat conatum. vñ sequit⁹ q homo intente operet ꝓpter spem. Secundo vero ex rõne sui effectus. Spes. n. vt supra dictum est causat delectationem. que adiuuat opationem. vt supra dictum est. vnde spes operationem adiuuat. Ad. i. ergo dõ. q spes respicit bonum consequendum. securitas aũt respicit malũ vitãdũ vnde securitas magis videt opponi timori qꝫ ad spem pertinere. ꝛ tamen securitas non causat negligentiam nisi inqꝫtum diminuit existimationem ardui. in quo etiam diminuit rõ spei. Illa. n. in quibus homo nullum impedimentum timet. quasi iam non reputant ardua. Ad. ij. dõ. q spes ꝑ se causat delectationem. sed ꝑ accidens est vt causet tristiciam. vt supra dictum est. Ad. iij. dõ. q desperatio in bello fit periculosa propter aliquam spem adiunctam. Illi enim qui desperant de fuga debilitantur in fugiendo. sed sperant mortem suam vindicare. ꝛ ideo ex hac spe acrius pugnant. vnde ꝑiculosi hostibus fiunt.

Consequẽter ꝓsiderã dum est. primo de timore ⁊ secundo de audacia. Circa timorem considerãda sunt quatuor. Primo de ipo timore. Secundo de obiecto ei⁹. Tertio de cã ipius. Quarto de effectu. Circa primum querũtur quattuor. Primo. vr̃ timor sit passio aĩe. Secundo vr̃ sit specialis passio. Tertio vr̃ sit aliquis timor naturalis. Quarto de spẽbus timoris

Ad primum sic ꝓceditur

Videt̃ ꝙ timor nõ sit passio anime. Dicit. n. Damasc. in li. ij. ꝙ timor est virtus fm sistolem. i. contractionem essentie desiderativa. sed nulla virtus est passio. vt ꝓbatur in. vj. ethi. ergo timor nõ est passio ¶ Pre. Omnis passio ẽ effectus ex pñtia agentis ꝓueniens. sed timor non ẽ de aliq pñti sed de futuro. vt Damas. dicit in. ij. li. ergo timor nõ est passio. ¶ Pre. Omnis passio anime est motus appetitus sensitiui qui sequit̃ apprehensionem sensus. sensus autem nõ est apprehensiuus futuri sed pñtis. cum ergo timor sit de malo futuro. videt̃ ꝙ nõ sit passio aĩe. ¶ Sed contra est quod Aug⁹. in. xiij. de ci. dei. enumerat timorẽ inter alias anime passiones. ¶ Rñ. dd. ꝙ inter ceteros animę motus post tristiciam timor magis rõnem obtinet passionis. Vt. n. supꝛ dictum est. ad rõnem passionis primo quidem ptinet ꝙ sit motus passiue virtutis. ad quam scz comparet̃ suum obiectum ꝑ modum actiui mouẽtis. eo⁹ ꝙ passio est effectus agentis. ⁊ ꝑ hunc modum etiã sentire ⁊ intelligere dicunt̃ pati. Secundo magis ꝓprie dr passio motus appetitiue virtutis habentis organum corpale. qui fit cum aliqua transmutatõne corpali. Et adhuc ꝓprissime illi motus passiones dicunt̃ qui important aliquod nocumẽtum. Manifestum est autem ꝙ timor cum sit de malo ad appetitiuam potentiam ptinet. que ꝑ se respicit bonum ⁊ malum. ptinet autem ad appetitum sensitiuum. fit. n. cum quadam transmutatõne. s. cum contractione. vt Damas. dicit. ⁊ importat etiam habitudinẽ ad malum. fm ꝙ malum habet quodammõ victoriam supꝛ aliquod bonum. vñ verissime sibi competit rõ passionis. tñ post tristiciam que est de pñti malo. nã timor ẽ de malo futuro. qd̃ nõ ita mouet sicut pñs. ¶ Ad. i. ergo dd. ꝙ virtus noiat quoddam principium actionis. ⁊ ideo interiores motus appetitiue virtutis sunt principia exteriorum actuum dicunt̃ virtutes. pbs autem negat passionẽ esse virtutem que est habitus. ¶ Ad. ij. dd. ꝙ sic passio corporis naturalis ꝓuenit ex corpali pñtia agentis. ita passio anime ꝓuenit ex animali pñtia agentis absꝙ pñtia corporali vel reali. inquãtum. s. malum quod est futurum realit̃ est pñs fm apprehensionem aĩe. ¶ Ad. iij. dd. ꝙ sensus nõ apprehendit futurum. sed ex eo quod apprehendit pñs aĩal naturali instinctu mouet̃ ad sperandũ futurum bonũ. vel timendum futurum malum.

Ad secum sic proceditur.

Videt̃ ꝙ timor nõ sit specialis passio. Dicit. n. Aug⁹. in li. lxxxiij. q. ꝙ quem nõ examinat metus. nec̃ cupiditas eũ vastat. nec egritudo. i. tristicia eũ macerat. nec ventilat gestiens ⁊ vana letitia. ex quo videt̃ ꝙ remoto timore omnes alie passiones remouent̃. non ergo passio est specialis. sed generalis. ¶ Pre. pbs dicit in. vi. ethi. ꝙ ita se habet in appetitu ꝓsecutio ⁊ fuga. sicut in intellectu affirmatio ⁊ negatio. sed negatio non est aliquid speciale in intellectu sicut nec affirmatio. sed aliquid commune ad multa. ergo nec fuga in appetitu. sed nihil est aliud timor q̃ fuga quedam mali. ergo timor nõ est passio specialis. ¶ Pre. Si timor est passio specialis. ꝑcipue in irascibili esset. est autẽ timor etiam in concupiscibili. Dicit. n. philosophus in. ij. rhetor. ꝙ timor est tristicia quedam. Et Damas. dicit. ꝙ timor est virtus desiderativa. tristicia autem ⁊ desiderium sunt in concupiscibili. vt supra dictum est. non est g̃ passio specialis. cum ptineat ad diuersas potentias. ¶ Sed contra est ꝙ condiuidit̃ aliis passionibus anime. vt ꝑz ꝑ Damas. in. ij. li. ¶ Rn. dd. ꝙ passiones anime recipiunt speciem ex obiectis. vnde specialis passio est que habet speciale obiectum. sicut ⁊ spes. Sicut. n. obiectum spei est bonum futurum arduum possibile adipisci. ita obiectum timoris est malum futurum difficile. cui resisti non potest. vnde timor est specialis passio anime. ¶ Ad. i. ergo dd. ꝙ omnes passiones anime deriuant̃ ex vno principio scz ex amore. in quo habent ad inuicem connexionem. ⁊ rõne huius connexionis remoto timore remouent̃ alie passiones anime. non ideo quia sit passio generalis. ¶ Ad. ij. dd ꝙ non omnis fuga appetitus est timor. sed fuga ab aliquo speciali obiecto. vt dictum est. ⁊ ideo licet fuga sit quoddã generale. tamen timor est passio specialis. ¶ Ad. iij. dd. ꝙ timor nullo mõ est in concupiscibili. non. n. respicit malũ absolute. sed cum quadam difficultate vel arduitate. vt ei resisti vix possit. Sed quia passiones irascibilis deriuant̃ a passionibus concupiscibilis. ⁊ ad eas terminant̃. vt supꝛ dictum est. ideo timori attribuunt̃ ea que sunt concupiscibilis. dr. n. timor esse tristicia inquantum obiectum timoris est contristans si pñs fuerit. vnde ⁊ philosophus dic̃ ibidem. ꝙ timor ꝓcedit ex fantasia futuri mali corruptiui vel contristatiui. Similiter ⁊ desiderium attribuit̃ a Damas. timori. quia sicut spes causat̃ vel oritur a desiderio boni. ita timor est ex fuga mali. fuga autem mali oritur ex desiderio boni. vt ex supꝛa dictis ꝑz.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videt̃ ꝙ timor aliquis sit naturalis. Dicit. n. Damasc. in. ij. li. ꝙ est quidem timor naturalis nolente anima diuidi a corpe. ¶ Pre. Timor ex amore oritur. vt dictum est. sed est aliquis amor naturalis. vt Diony. dicit. iiij. c. de di. no. ergo etiam est aliquis timor naturalis. ¶ Pre. Timor opponitur spei. vt supꝛa dictum est. sed est aliqua spes nature. vt ꝑz ꝑ id quod dr Roma. iij. de Abraam. ꝙ contra spem nature in spem gratie credidit. ergo etiam est aliquis timor nature. ¶ Sed contra. ea que sunt naturalia cõmuniter inueniunt̃ in rebus animatis ⁊ inanimatis. sed timor non inuenit̃ in rebus inanimatis. ergo timor non est naturalis. ¶ Rñ. dd. ꝙ aliquis motus dr naturalis. quia ad ipm inclinat natura. sed hoc contingit dupliciter. Uno mõ ꝙ totum pficit̃ a natura absꝙ aliqua opatõne apprehensiue virtutis. sicut moueri sursum est motus naturalis ignis. ⁊ augeri ẽ motus naturalis aĩalium ⁊ plantarum. Alio mõ dr motus naturalis ad quem natura inclinat. licet nõ pficiat̃ nisi ꝑ apprehensionem. qr sicut supꝛ dictum est. motus cognitiue ⁊ appetitiue virtutis reducuntur in naturã sicut in principiũ primũ. Et ꝑ hunc modum etiã ipi actus apprehensiue virtutis. vt intelligere. sentire. ⁊ mẽorari. ⁊ etiã motus appetitus aĩalis qñq̃ dicunt̃ naturales. ⁊ ꝑ hũc modũ põt dici timor naturalis. ⁊ distinguit̃ a timore nõ naturali fm diuersitatẽ obiecti. Est. n. vt pbs dic̃ in. vj. rhetor. timor de malo corruptiuo. qd̃ natura

refugit ꝓpter naturale desiderium essendi. ⁊ talis timor dr esse naturalis. Et uterum de malo contristatiuo. qđ nō repugnat nature, sed desiderio appetitus. ⁊ talis timor nō est naturalis, sicut etiam supra amor, concupiscentia. ⁊ delectatio distincta sunt ꝑ naturale ⁊ nō naturale. Sed �means primam acceptionem naturalis sciēdum est ꝙ quedā de passionibus anime qñq; dicunt naturales, vt amor, desiderium. ⁊ spes, alie vero naturales dici nō possunt. ⁊ hoc iō quia amor ⁊ odium desiderium ⁊ fuga important inclinationem quandam ad ꝓsequēdum bonum ⁊ fugiendum malum, que quidem inclinatio ptinet etiam ad appetitū naturalem. ⁊ ideo amor est quidem naturalis. ⁊ desiderium vel spes pōt quodāmō dici etiam in rebus naturalibꝫ cognitione carentibus. sed alie passiones anime importāt quosdam motus, ad quos nullo mō sufficit inclinatio naturalis, vel quia de rōne harum passionum est sensus seu cognitio sicut dictum est. ꝙ apprehensio requiritur ad rōnem delectationis ⁊ doloris, vñ qui carent cognitione nō possunt dici delectari vl' dolere, aut quia hmōi motus sunt contra rōnem inclinatōnis naturalis, puta ꝙ desperatio refugit bonum ꝓpter aliquam difficultatem. ⁊ timor refugit impugnationem mali contrarij ad quod est inclinatō naturalis. ⁊ ideo hmōi passiones nullo mō attribuunt rebus inanimatis. Et ꝑ hoc pz rnsio ad obiecta.

Ad quartum sic procedit

Videt ꝙ inconuenienter Damas. assignet sex species timoris, s. segniciem, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporem, agoniam. Et. n. pbs dicit in. ij. rhetor. timor est de malo contristatiuo, ergo species timoris debēt respondere speciebus tristicie, sunt autem quattuor species tristicie, vt supra dictum est, ergo solum debent esse quattuor species timoris eis correspondentes. Pre. Illud quod in actu nostro consistit, nostre potestati subiicit. sed timor est de malo quod excedit potestatez nostram, vt dictum est. nō ergo segnicies ⁊ erubescentia ⁊ verecūdia que respiciunt operationem nostram debent poni species timoris. Pre. Timor est de futuro, vt dictum est. sed verecūdia est de turpi actu iam commisso, vt Gregor. nicenus dicit. ergo verecundia non est species timoris. Pre. Timor non est nisi de malo, sed admiratio ⁊ stupor non sunt nisi de magno ⁊ insolito, sive bono sive malo. ergo admiratio ⁊ stupor non sunt species timoris. Pre. pbs ex admiratione sunt moti ad inquirendum veritatem, vt dr in principio metaphi. timor autem non mouet ad inquirendum, sed magis ad fugiendum. ergo admiratio nō est species timoris. Sed in contrariū sufficiat auctoritas Damas. ⁊ Grego. niceni. Rñ. dd. ꝙ sicut dictum ē, Timor de futuro malo quod excedit potestatem timentis, vt. s. ei resisti non possit. sicut autem bonum hominis ita ⁊ malū potest considerari, vel in operatione ipius, vel in exterioribꝫ rebus. In operatione autem ipius hominis potest duplex malum timeri. Primo quidem labor grauans naturam ⁊ sic causat segnicies. cum. s. aliquis refugit operari ꝓpter timorem excedentis laboris. Secundo turpitudo ledens opinionem. ⁊ sic si turpitudo timeat in actu cōmittendo est erubescentia. si autem sit de turpi iam facto, est verecūdia. malum autem quod in exterioribus rebus consistit triplr potest excedere hominis facultatem ad resistendū. Primo quidem rōne sue magnitudinis, cum aliquis scz considerat aliquod magnum malum, cuius exitum considerare sufficit. ⁊ sic ē admiratio. Secundo rōe dissuetudinis, qz. s. aliquod malum inconsuetum nostre cōsiderationi offert. ⁊ sic est magnum nostra reputatōne. ⁊ hoc modō est stupor qui causat ex insolita imaginatione. Tertio mō rōe improuisionis, qz. s. puidere non pōt sicut futura infortunia timent. ⁊ talis timor dr agonia. Ad. i. ergo dd. ꝙ ille species tristicie que supra ponite sunt, non accipiuntur �means diuersitatem obiecti, sed �means effectus. ⁊ �means quasdam speciales rōnes. ⁊ ideo non oportet ꝙ ille species tristicie non respondeant istis speciebus timoris que accipiuntur �means diuisionem ꝓpriam obiecti ipius timoris. Ad. ij dd. ꝙ operatio �means ꝙ iam fit subdita potestati operantis. sed aliquid circa operationem considerari potest facultatem operantis excedens, ꝓpter quod aliquis refugit actionē. ⁊ �means hoc segnicies, erubescentia ⁊ verecundia ponunt species timoris. Ad. iij. dd. ꝙ de actu ꝑterito potest timeri conuicium vel obprobrium futurū, ⁊ �means hoc verecundia ē species timoris. Ad. iij. dd. ꝙ non quelibet admiratio ⁊ stupor sunt species timoris, sed admiratio que est de magno malo. ⁊ stupor qui est de malo insolito. Vel potest dici ꝙ sicut segnicies refugit laborem exterioris operationis, ita admiratio ⁊ stupor refugiunt difficultatem considerationis rei magne ⁊ insolite, sive sit bona sive mala, vt hoc mō se habeat admiratio ⁊ stupor ad actum intellectus, sicut segnicies ad exteriorem actum. Ad. v. dd. ꝙ admirans refugit in pñti dare iudicium de eo quod miratur timens defectum, sed in futurum inquirit. stupens autem timet ⁊ in pñti iudicare ⁊ in futuro inquirere. vñ admiratio ē principiū philosophandi, sed stupor ē ꝑbice ꝑsiderationis impedimentū.

Questio. XLIII.

Deinde ꝑsiderādum

est de obiecto timoris. Et circa hoc queruntur sex. Primo, vtrum bonum sit obiectum timoris vel malum. Secundo, vtrum malum nature sit obiectum timoris. Tertio, vtr timor sit de malo culpe. Quarto, vtrum ipe timor timeri possit. Quinto, vtrum repentina magis timeant. Sexto, vtr ea contra que nō ē remedium magis timeant.

Ad primum sic proceditur

Videt ꝙ bonū sit obiectū timoris. Dic. n. Aug. in li. lxxx iij. q. ꝙ nihil timemus nisi ne id qđ amamus aut adeptū amittamus aut nō adipiscamur speratū. sz id qđ amam? ē bonū. g̃ timor respicit bonum sicut ꝓprium obiectum. Pre. pbs dicit. ij. rhetor. ꝙ ptās ⁊ sup alīū ipm eē ē terribile. sed hmōi ē quoddam bonum. ergo bonum est obiectum timoris. Pre. Ideo nihil malum eē potest. sed mandat nobis vt deum timeamus. �means illud ps. Timete deum omnes sancti eius. ergo ⁊ timor ē de bono. Sed contra ē q̄ quod Damas. dicit in. ij. li. ꝙ timor ē de malo futuro. Rñ. dd. ꝙ timor ē quidā motus appetitiue virtutis, ad virtutem aūt appetitiuā ptinet ꝓsecutio ⁊ fuga, vt dr in. vi. ethi. Est aūt ꝓsecutio boni, fuga aūt mali. vñ q̄cūq; motus appetitiue virtutis importat ꝓsecutionez, bz aliqđ bonum ꝓ obiecto, q̄cunq; aūt importat fugā, bz malū ꝓ obiecto. vñ cū timor fugā quandā importet, primo ⁊ ꝑ se respicit malū sic ꝓpriū obiectū. pōt aūt respicere etiā bonū �means ꝙ habet habitudinē ad malū, qđ q̄dem pōt eē dupliciter. Uno q̄dem mō inq̄ntū ꝑ malū privat bonū. ex hoc aūt ipo ē aliqđ malū ꝙ ē priuatiuū boni. vñ cū fugiat malū qz malū ē, sequit vt fugiat. qz privat bonū qđ q̄s amādo ꝓsequit. ⁊ �means hoc dic Aug. ꝙ nulla ē cā timēdi nisi ne amittat bonū

amatum. Alio mō compaf bonum ad malum vt cā ipius inchoatum. s. aliquod bonum sua virtute pōt inducere aliqd nocumentum in bono amato. & ideo sicut spes vt supra dictum est. ad duo respicit. s. ad bonum in quod tendit. & ad id p quod sperat se bonum concupitum adipisci. Ita etiaz timor ad duo respicit. s. ad malum quod refugit. & ad illd bonum quod sua virtute potest infligere malum. & p hunc modum deus timef ab homine. inchoatum pōt infligere penam. vel spualem vel corpalem. p hunc etiam modum timef potestas alicuius hominis. maxime quādo est lesiua. vel quando est iniusta. quia sic in promptu habet nocumentum inferre. Ita etiam timef sup alium esse. i. inniti alij. vt. s. in eius potestate sit constitutum nobis nocumentum inferre. sicut ille qui est conscius criminis. timef ne crimē reuelet. Et p hoc pz rōsio ad obiecta.

Ad secdum sic proceditur.

Videf q timor non sit de malo nature. Dicit. n. phūs. n. ij rhetor. q timor consiliatiuos facit. non autem consiliamur de his que a natura eueniunt. vt dr in. iij. eth. ergo timor non est de malo nature. Pre. Defectus naturales semper homini imminēt. vt mors & alia hmōi. si igif de hmōi malis esset timor. oporteret q homo sp esset in timore. Pre. Natura non mouet ad contraria. sed malum nature puenit ex natura. ergo q timendo aliquis refugiat huiusmodi malum nō est a natura. timor ergo naturalis nō est de malo nature. ad quem tamē hoc malum pertinere videf. Sed contra est quod phūs dicit in. iij. etbi. q inter omia terribilissimū est mors. que est malum nature. Rñ. dd. q sicut phūs dicit in. ij. rhetor. Timor puenit ex fantasia futuri mali corruptiui vel contristatiui. sicut autē contristatiuum malum est quod contrariaf voluntati. ita corruptiuum malū est quod contrariaf nature. & hoc ē malum nature. vñ de malo nature potest esse timor. Sed cōsiderandum est q malum nature qñqz est a causa naturali. & tunc dr malum nature. non solum. quia priuaf nature bonum. sed etiam quia ē effectus nature. sicut mors naturalis. & alia hmōi defectus. aliqñ vero malum nature p uenit ex causa non naturali. sicut mors que violenter infertur a psecutore. & vtroqz mō malum nature quodāmodo timef. & quodāmodo non timef. Luz. n. timor pueniat ex fantasia futuri mali. vt dicit phūs. Illud quod remouet futuri mali fantasiam. excludit etiam timorem. q autem nō appareat aliquod malum vt futurum. pōt ex duobz cōtingere. Uno q̄dem mō ex hoc q ē remotū & distās. hoc. n propter distantiā imaginamur vt non futurum. & ideo vel nō timemus. vel pauz timemus. Ut. n. phūs dicit in. ij. rhetor. Que valde longe sunt nō timenf. sciūt. n oēs q mori ētur. sed qz nō ppe ē nibil curant. Alio mō estimaf aliquod malum quod ē futurū vt nō futurū. propter necessitatē q̄ facit ipm estimare vt pūs. vñ phūs dicit in. iij. rhet. q illi qui iā decapitant nō timent videntes sibi necessitatē mortis imminere. Sed ad hoc q aliquis timeat. oportet deesse aliquā spem salutis. sic igif malū nature nō timef. qz nō apprehendif vt futurū. Si vero malum nature quod ē corruptiuum apprehendaf vt ppinquū. & tū cum aliqua spe euasionis. tunc timebif. Ad. i. ergo dd. q malū nature qñz nō puenit a natura. vt dictū est. Ām tū q a natura puenit & si nō ex toto vitari possit. pōt tū differri. & sub hac spe potest esse psiliū de vitatōe ipius. Ad. ij. dd. q malū nature & si sp imminear. nō tū sp imminet de ppinquo. & iō nō sp timef. Ad. iij. dd. q mors & alij defectus nature puenīt a natura vniuersali. quibus tū repugnat natura particularis cōgtum pōt. & sic ex inclinatōe particularis nature ē dolor & tristicia de hmōi malis cū sunt pūtia. & timor si immineant in futurū.

Ad tertium sic procedit

Videf q timor possit esse de malo culpe. Dicit. n. Aug. su p canonicā Johānis. q timore casto timet hō separatōnem a deo. sed nibil separat nos a deo nisi culpa. Ām illud Esa. liz Peccata vestra diuiserūt inter vos & deū vestrū. g timor pōt esse de malo culpe. Pre. Tullius dicit in. iiij. de tusculanis qstionibus. q de illis timemus cū futura sunt. de quoz pēna tristamur. sz de malo culpe pōt aliqs dolere vel tristari. ergo etiā aliquis malum culpe pōt timere. Pre. Spes timori opponif. sed spes pōt ee de bono vtili. vt pz p philosophū in. iz. ethi. & apls dicit ad Gal. vi. Cōfido de vobis in dño q nibil aliud sapietis. g etiā timor potest ee de malo culpe. Pre. Verecūdia ē qdā spēs turpis. vt sup dictū ē. sz verecūdia ē de turpi facto. qd ē malū culpe. g & timor. Sz cōtra ē qd phūs dicit in. ij. rhetori. q nō oia mala timent. puta si aliqs erit iniustus aut tardus. Rñ. dd. q sicut sup dictū ē. sicut obiectū spei ē bonum futurū arduū qd aliqs pōt adipisci. ita timor ē de malo futuro arduo qd nō pōt de facili vitari. Ex q pōt accipi q id qd oio subiacet pati & voluntati nostre. nō hz rōnē terribile. sed illud solū ē terribile qd hz cāz extrinsecā. malum autē culpe. ppriā cāz hz voluntatē bonā. & ideo ppria nō hz rōnem terribilis. Sz qz voluntas ab aliq exteriori pōt inclinari ad peccandū. si illud inclinās habeat magnā vim ad inclinandū. Ām hoc potest esse timor de malo culpe. inchoatum ē ab exteriori cā. puta cū aliquis timet cōmoriari in societate malox ne abeis ad peccandū inducaf. sz ppria loquēdo in tali dispositōe magis timet homo seductōnē q culpā. ppriā rōnem. i. inchoatum est voluntaria. sic. n. non hz vt timeaf. Ad. i. g dd. q separatio a deo ē qdam pena consequēs peccatū. & oia pena aliq mō ē ab exteriori cā. Ad. ij. dd. q tristicia & timor in vno conueniūt. qz vtrūqz ē de malo. differūt aūt in duobz. In vno qdem. qz tristicia ē de malo pūti. timor de malo futuro. In alio vo. qz tristicia cum sit in concupiscibili respicit malū absolute. vñ pōt esse de quocunqz malo. siue puo. siue magno. timor vero cum sit in irascibili respicit malum cū quadam arduitate seu difficultate. q̄ tollif inchoatum aliquid subiacet voluntati. & ideo nō oia timemus q̄ sunt futura. de quibz tristamur cum sunt pūtia. sed aliqua que. s. sunt ardua. Ad iij. dd. q spes est de bono qd quis pōt adipisci. Pōt autez aliquis adipisci bonum vel p se. vel p aliū. & ideo spes pōt esse de actu virtutis qui est in prāte nostra constitutus. sz timor ē de malo quod non subiacet nostre potestati. & ideo sp malū quod timef est a causa extrinseca. bonum autem quod sperat potest esse & a causa intrinseca. & a causa extrinseca. Ad. iij. dd. q sicut supra dictum ē. verecūdia nō est timor de actu ipo peccati. sed de turpitudie vel ignominia q̄ sequif ipm. q̄ ē a cā extrinseca.

Ad quartum sic procedit

Videf q timor timeri nō possit. Omne. n. quod timef. timendo custodif ne amittaf. sicut ille qui timet amittere sanitatem. timendo custodit eam. si igif timor timeaf. timendo se custodiat homo ne timeat. quod videf esse inconueniens. Pre. Timor ē qdam fuga. sed nibil fugit seipm. ergo timor nō timet timorē. Pre. Timor ē de fu-

turo.sed ille qui timet iã hz timorẽ.nõ ergo põt timere timorem. Sed contra est q̃ hõ põt amare amorẽ ꝛ dolere dr dolore.ergo etiam pari rõne põt timere timorem.
Rñ.dõ.q̃ sicut dictum ẽ.illud solum hz rõnem terribil' quod ex causa extrinseca ꝓuenit.non autem quod ꝓuenit ex voluntate nostra.timor autem ꝑtim ꝓuenit ex causa extrinseca.ꝛ ꝑtim subiacet voluntati.ꝓuenit quidem ex cã extrinseca inq̃tum est passio quedam consequens fantasiam imminentis mali.ꝛ ꝑm hoc põt aliquis timere timorem.ne.s.immineat ei necessitas timendi ꝓpter incongruẽtiam alicuius excellentis mali.subiacet autem voluntati inq̃tum appetitus inferior obedit rõi. vñ homo potest timorem repellere.ꝛ ꝑm hoc timor non põt timeri. vt dicit Aug⁹.in li.lxxxiij.q.Sed quia rõnibus quas inducit aliquis posset vti ad oñendum q̃ timor nullo mõ timeat. ideo ad eas rñdendum est. Ad.i.ergo dõ. q̃ non omis timor est vnus timor. sed secundum diuersa que timent sunt diuersi timores. nihil ergo ꝓhibet quin in vno timore aliquis ꝓseruet se ab alio timore. ꝛ sic custodiat se non timentem illo timore. Ad.ij.dõ.q̃ cum sit alius timor quo timet malum imminens.ꝛ alius timor quo timetur ipe timor mali imminentis.non tamen sequit q̃ idem fugiat seipm.vel q̃ sit idem fuga suipius. Ad.iij. dõ.q̃ ꝓpter diuersitatem timorum iam dictam.timore ꝓsti põt homo timere futurꝫ timorem.

Ad quintũ sic proceditur.

Videt q̃ insolita ꝛ repentina non sint magis terribilia. Sicut.n.spes est de bono ita timor est de malo.sed experientia facit ad augmentum spei in bonis, ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis. Pre. phus dicit in ij.rhet.q̃ magis timent nõ qui acute sunt ire.sed mites ꝛ astuti.constat autem q̃ illi qui acute ire sunt.magis habent subitos motus.ergo ea que sunt subdita sunt minus terribilia. Pre. Que sunt subita minus ꝑsiderari ꝓsit sed tanto aliqua magis timent q̃to magis considerãtur. vñ phus dicit in.iij.etbi.q̃ aliqui vident fortes ꝓpter ignorantiam.qui si cognouerint q̃ aliud sint q̃ suspicãtur fugiunt.ergo repentina minus timent. Sed contra ẽ quod Aug⁹.dicit in.ij.confess.Timor insolita ꝛ repentina exhorresc rebus que amant aduersari dum p̃cauet securitati. Rñ.dõ.q̃ sicut supra dictum ẽ. Obiectũ timoris ẽ malum imminens quod non de facili repelli potest. hoc autem ex duobus contingit.s.ex magnitudine mali.ꝛ ex debilitate timentis. ad vtrumq̃ autem horum operat q̃ aliquid sit insolitum ꝛ repentinum. Primo quidẽ facit ad hoc q̃ malum imminens magis appareat.omia.n. corpalia ꝛ bona ꝛ mala q̃to magis considerant.minora apparent. Et ideo sicut ꝓpter diuturnitatem dolor põtis mali mitigat.vt pz p Tullium in.iij. de tusculanis q̃stionibus. Ita etiam.ex p̃meditatione minuit timor futuri mali. Secundo aliquid esse insolitum ꝛ repentinum fac ad debilitatem timentis.inq̃tum subtrahit remedia que homo potest ꝓparare ad repellendum futurum malum.q̃ esse non possunt quando ex improuiso malum occurrit. Ad.i.ergo dõ. q̃ obiectum spei est bonum quod quis potest adipisci.ꝛ ideo ea que augmentant potestatem hominis nata sunt augere spem.ꝛ eadem rõne diminuere timorem.quia timor est de malo cui non de facili põt resisti Quia igit experientia facit hominem magis potentẽ ad operandum.ideo sicut auget spem.ita diminuit timorem. Ad.ij.dõ.q̃ illi qui habent iram acutam non occultãt cã ꝛ ideo nocumenta ab eis illata non ita sunt repentina q̃ ꝓ preuideantur.sed homines mites ꝛ astuti occultant iram. ꝛ ideo nocumentum quod ab eis imminet non potest ꝓ uideri.sed ex improuiso aduenit.ꝛ ꝓpter hoc philosophus dicit q̃ tales magis timent. Ad.iij.dõ.q̃ p se loquendo bona vel mala corpalia in principio maiora apparent. Cuius rõ est.quia vnumquodq̃ magis apparet cõtrario iuxta se posito.vnde cum aliquis statim a paupertate ad diuitias transit.ꝓpter paupertatem ꝑsistentẽ diuitias magis estimat.ꝛ econuerso diuites statim ad paupertatẽ deuenientes.eam magis horrent.ꝛ ꝓpter hoc malum repentinum magis timetur.quia magis videtur esse malum.hz potest ꝓpter aliquod accidens contingere q̃ magnitudo alicuius mali lateat.puta cum hostes se insidiose occultãt ꝛ tunc verum est q̃ malũ ex diligenti consideratõe fit terribilis

Ad sextuz sic proceditur

Videt q̃ ea que non habent remedium non sint magis timenda.Ad timorem.n.requirit q̃ remaneat aliqua spes salutis.vt supra dictum est. sed in malis que non habent remedium nulla remanet spes saluti.ergo talia mala nullo modo timent. Pre. Malo mortis nullum remediũ potest.non.n.ꝑm naturam potest esse reditus a morte ad vitam.non tamen mors maxime timet. vt dicit philosophus in.ij.rhetor.non ergo ea magis timentur que remedium non habent. Pre.philosophus dicit in.i. etbic. q̃ nõ est magis bonum quod est diuturnius eo quod ẽ vnius diei.neq̃ quod est ꝑpetuum eo quod non est perpetuum. ergo eadem rõne neq̃ maius malum. sed ea que non habent remedium non videntur differre ab alijs nisi ꝓpter diuturnitatem vel perpetuitatem.ergo ꝓpter hoc nõ sunt peiora vel magis timenda. Sed cõtra est quod philosophus dicit in.ij.rhet.q̃ omnia timenda sunt terribiliora.quecunq̃ si peccauerint corrigi non contingit. aut quorum auxilia non sunt.aut non facilia. Rñ. dõ. q̃ obiectum timoris est malum.vñ illud quod facit ad augmentum mali.facit ad augmentum timoris.malum autem augetur non solum secundum speciem ipius mali.hz etiam secundum circumstantias.vt ex supra dictis appareat.inter ceteras autem circumstantias diuturnitas vt et iam ꝑpetuitas magis videntur facere ad augmentum mali.ea.n.que sunt in tempore.secundum duratõez temporis quodammodo mensurant. vnde si pati aliquid in tempore tanto est malum.pati idem in duplo tempe apprehenditur vt duplatum.ꝛ secundum banc rõnem pati idem in infinito tempore quod est perpetuo pati.hz quodammodo infinitum augmentum.mala autem que post q̃ aduenerint non possunt habere remedium. vel non de facili accipiuntur vt perpetua vel diuturna.ꝛ ideo maxime redduntur timenda. Ad.i.ergo dõ.q̃ remedium mali est duplex.Vnum per quod impeditur futurum malum ne adueniat.ꝛ tali remedio sublato anfertur spes.ꝛ ꝑ consequens timor.vnde de tali remedio nunc non loquimur.Aliud remedium mali est quo malum iam ꝓsens remouetur.ꝛ de tali remedio nunc loquimur. Ad ij.dõ.q̃ licet mors sit irremediabile malum. tamen quia non imminet de ꝓpe. non timetur.vt supra dictum est. Ad.iij.dõ.q̃ philosophus ibi loquit de p se bono. q̃ ẽ est bonũ ꝑm spẽz suã.sic aũt nõ fit aliq̃d magis bonum ꝓpter diuturnitatem vel perpetuitatẽ. sed ꝓpter naturã ipsius boni.

Questio

Deinde ꝓsiderādum est de causa timoris. Et circa hoc q̄runt̄ duo. Primo. vtrum causa timoris sit amor. Secundo. vtrum causa timoris sit defectus.

Ad primum sic proceditur

Videt̄ q̄ amor non sit causa timoris. Illud. n. quod introducit aliquid est causa eius. sed timor introducit amorem charitatis. vt Aug⁹. dicit sup canonicam Johannis ergo timor est causa amoris ⁊ nō econuerso. ℞. pbs dicit in. ij. rhēto. q̄ illi maxime timent̄ a quibus expectamus imminere nobis aliqua mala. sed ꝓpter hoc q̄ ab aliq̄ expectamus malum. magis ꝓuocamur ad odium ei⁹ q̄z ad amorem. ergo timor magis causat̄ ab odio q̄z ab amore. ℞. Sup̄ dictum ē. q̄ ea que sunt a nobilibꝰ nō habent rōnem terribilium. sed ea que sunt ex amore maxime ꝓueniunt ex intimo cordis. ergo timor ex amore non causat̄. Sed contra est quod Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. q. Nulli dubium est non aliam esse metuendi causam̄. nisi ne id quod amamus. aut adeptum amittamus. aut nō adipiscamur̄ speratum. omnis ergo timor causat̄ ex hoc q̄ aliquid amamus. amor igit̄ est causa timoris. Rñ. dō. q̄ obiecta passionum anime se habent ad eas tāq̄z forme ad res naturales vel arnficiales. quia passiones anime speciem recipiūt ab obiectis. sicut res ꝑdicte a suis formis. Sicut igit̄ quicquid est causa forme. est causa rei cōstitute ꝓ ipm. ita etiam quicquid ⁊ quocunq̄ mō est causa obiecti. est causa passionis. Contingit autem aliquid esse causam obiecti. vel p̄ modum cause efficientis. vel ꝓ modum dispositionis materialis. sicut obiectum delectationis est bonum apparens conueniens coniunctum. Cuius causa efficiens est illud quod facit coniunctionem. vel quod facit conuenientiam vel bonitatem vel apparentiaz hmōi boni. causa autem ꝓ modum dispositionis materialis est habitus vel quecunq̄ dispositio. ſm quam fit alicui conueniens aut apparens illud bonum quod est ei cōiunctum. Sic igit̄ in ꝓposito obiectum timoris est estimatum malum futurum ꝓpinquum. cui resisti de facili non pōt. ⁊ ideo illud quod pōt inferre tale malum est causa effectiua obiecti timoris. ⁊ ꝓ consequens ipius timoris. Illud autem ꝓ quod aliquis ita disponit̄ vt aliquid sit ei tale. est causa timoris ⁊ obiecti eius ꝓ modum dispositionis materialis. ⁊ hoc mō amor est causa timoris. ex hoc. n. q̄ aliquis amat aliquod bonum. sequit̄ q̄ priuatiuum talis boni sit ei malum. ⁊ ꝓ consequens q̄ timeat ipm tanq̄z malum. Ad. i. ergo dō. q̄ sicut supra dictum est. timor ꝓ se ⁊ primo respicit ad malum quod refugit. quod opponitur alicui bono amato. ⁊ sic ꝓ se timor nascit̄ ex amore. secundario vero respicit ad id ꝓ quod ꝓuenit tale malum. ⁊ sic ꝓ accidens quandoq̄ timor inducit amorem. inq̄ntuz scz homo qui timet puniri a deo seruat mādata eius. ⁊ sic incipit sperare. ⁊ spes introducit amorem. vt supra dictuz est. Ad. ij. dō. q̄ ille a quo expectant̄ mala. primo quidem odio habet̄. ⁊ postq̄z ab ipo iā incipiūt sperare bona tunc incipit amari. bonum autem cui contrariat̄ malum quod timet̄ a principio amabat̄. Ad. iij. dō. q̄ rō illa ꝓcedit de eo quod est causa mali terribilis ꝓ modum efficientis. amor aūt est causa eius ꝓ modum materialis dispositionis. vt dictum est.

Ad scm sic proceditur.

Videt̄ q̄ defectus nō sit cā timoris. Illi. n. qui potentiaz hāt maxime timent̄. sed defectus contrariat̄ potentie. ergo defectus nō est causa timoris. ℞. Illi qui iam decapitant̄ maxime sunt in defectu. sed tales nō timent. vt dr in. ij. rhēto. ergo defectus nō est causa timoris. ℞. Decertare ex fortitudine non ꝓuenit ex defectu. sed decertantes timent eos qui ꝓ eisdem decertant. vt dr in. ij. rhēto. ergo defectus non ē causa timoris. Sed contra cōtrarioꝝ contrarie sunt cause. sed diuitie ⁊ robur ⁊ multitudo amicoꝝ ⁊ potestas excludunt timorem. vt dr i. ij. rhēto. ergo ex defectu hoꝝ timor causat̄. Rñ. dō. q̄ sicut supra dictum est. duplex causa timoris accipi pōt. Una quidem ꝓ modum materialis dispositionis ex pte eius qui timet. Alia ꝓ modum cause efficientis ex pte eius qui timet̄. Quantum igit̄ ad primum defectus ꝓ se loquendo est causa timoris. ex aliquo. n. defectu ꝑtis contingit q̄ non possit aliquis de facili repellere imminens malū. sed tamen ad causandum timorem requirit̄ defectus cum aliqua mensura. minor. n. est defectus qui causat timorē futuri mali q̄z defectus consequens malum pñs. de quo est tristicia. ⁊ adhuc esset maior defect⁹ si totaliter sensus mali auferret̄. vel amor boni. cuius contrarium timet̄. Quantum vero ad secundum ꝑtus ⁊ robur ꝓ se loquendo ē causa timoris. ex hoc. n. q̄ aliquid quod apprehendit̄ vt nocium est virtuosum. contingit q̄ eius effectus repelli nō potest. ꝓtingit tñ ꝓ accidens q̄ aliquis defectus ex ista pte causat timorem. in q̄ntum ex aliquo defectu contingit q̄ aliquis velit nocumentum inferre. puta ꝓpter iniusticiaz vel quia ante lesus fuit. vel quia timet̄ ledi. Ad. i. ergo dō. q̄ rō illa ꝓcedit de causa timoris ex pte cause efficientis. Ad. ij. dō. q̄ illi qui iam decapitant̄ sunt in passione pñtis mali. ⁊ ideo iste defectus excedit mensuram timoris. Ad. iij. dō. q̄ decertantes timent non ꝓpter potentiā qua decertare possunt. sed ꝓpter defectum potentie. ex quo contingit q̄ se superaturos non confidunt.

Questio. XLIIII.

Deinde ꝓsiderandum

est de effectibus timoris. Et circa hoc querunt̄ quattuor. Primo vtrum timor faciat cōtractionez. Scdo. vt ꝑ faciat ꝓsiliationes. Tertio. vt ꝑ faciat tremorē. Quarto. vt ꝑ impediat operationem.

Ad primū sic proceditur.

Videt̄ q̄ timor non faciat contractionem. Contractione enim facta calor ⁊ spūs ad interiora reuocant̄. sed ex multitudine caloris ⁊ spirituum in interioribus magnificat̄ cor ad audacter aliquid aggrediendum. vt ꝑz in iratis. cuius contrarium in timore accidit. nō ergo timor facit contractionem. ℞. Multiplicatis spiritibus ⁊ calore in interioribus ꝓ contractōez. sequit̄ q̄ homo in vocem prorumpat. vt ꝑz in dolentibus. sed timentes nō emittūt vocem. sed magis reddunt̄ taciturni. ergo timor nō facit contractionem. ℞. Verecundia est q̄dam species timoris. vt supra dictum est. sed verecundari erubescunt. vt dic̄ Tullius. iij. de tusculanis questionibus. ⁊ pbās in. iij. ethi. Rubor aūt faciei nō attestat̄ contractioni sed ꝑtrario nō g̃ contractio ē effectus timoris. Sed ꝑ est qđ Damasc. dicit. iij. li. q̄ timor ē ꝑtus ſm ſiſtolem. i. ſm ꝓtōez. Rñ. dō. q̄ sicut sup̄ dictū ē. in passionibꝰ aie ē sic formale ipe motus apperitiue potētie. sic aūt materiale trāsmutatio corꝑalis. q̄z. vnū alteri ꝓportionat̄. vñ ſm ſilitudinē

ꝛ rōnem appetitiui motus sequiť corpalis transmutatioꝛ q̄ztū aūt ad aīalem motū appetitus, timoꝛ ꝓtionē quandā importat, Cuius rō est, qꝛ timoꝛ ꝓuenit ex fantasia alicuius mali imminētis, qđ difficile repelli pōt, vt supra dictum est, qꝛ autem aliquid difficile possit repelli, ꝓuenit ex debilitate ꝛutis, vt supꝛ dictum est, ꝛtus aūt q̄zto ē debilioꝛ tāto ad pauciora se pōt extendere, ꝛ ideo ex ipa imaginatione que causat timoꝛem sequiť quedam contractio in appetitu, sicut etiam videmus in morientibus, qꝛ natura retrahiť ad interiora, ꝓpter debilitatē ꝛutis, ꝛ videmꝰ etiam in ciuitatibus qꝛ qñ ciues timent retrahunt se ab exterioꝛibus ꝛ recurrunt q̄zto pñt ad interiora, ꝛ ꝑm sili tudinē huius contractionis q̄ ꝓtinet ad appetitū aīalem, sequiť etiam in timoꝛe ex pte coꝛpis ꝓtractio caloꝛis ꝛ spirituum ad interiora. Ad. i. ergo dō. qꝛ sicut phūs dicit in li. de ꝓbleumatibus, licet in timentibus retrahanť spiritus ab exterioꝛibus ad interiora, non tamen est idē motus spirituum in iratis ꝛ timentibus. Nam iratis ꝓpter caloꝛem ꝛ subtilitatem spirituum que ꝓueniunt ex appetitu vindicte, interius fit spirituum motus ab inferioꝛibus ad supioꝛa, ꝛ ideo congreganť spiritus ꝛ caloꝛ circa coꝛ. Ex quo sequiť qꝛ irati reddunť ꝓmpti ꝛ audaces ad inuadendum, sed in timentibus ꝓpter frigiditatem ingrossantem spiritus mouenť a supioꝛibus ad inferioꝛa, q̄ quidem frigiditas contingit ex imaginatione defectus ꝛtutis, ꝛ ideo non multiplicanť caloꝛ ꝛ spiritus circa coꝛ, sed magis a corde refugiunt, ꝛ ꝓpter hoc timentes non ꝓmpte inuadunt, sed magis refugiunt. Ad. ij. dō. qꝛ naturale est cuilibet volenti, siue homini siue animali qꝛ ꝛtať quo cunq̄ auxilio ad repellendum nociuum pñs quod infert dolorem, vñ videmus qꝛ animalia volentia ꝓcuriunt vel faucibus vel cornibus, maximum autem auxilium ad omnia in animalibus est caloꝛ ꝛ spiritus, ꝛ ideo in dolore natura conseruat caloꝛem ꝛ spiritum interius, vt hoc ꝛtatur ad repellendum nociuum, ꝛ ideo vt phūs dicit in li. de ꝓbleumatibꝰ, qꝛ multiplicatis spiritibus introrsum ꝛ calore, necesse est qꝛ emittanť ꝓ vocem, ꝛ ꝓpter hoc dolētes vix se possunt continere quin clament, sed in timentibus fit motus interioris caloris ꝛ spirituum a corde ad inferioꝛa vt dictum est, ꝛ ideo timoꝛ contrariať formationi vocis, q̄ fit ꝓ emissionem spirituum ad superioꝛa per os, ꝛ ꝓpter hoc timoꝛ tacentes facit, ꝛ inde est etiam qꝛ timoꝛ trementes facit, vt dicit philosophus in li. de ꝓbleumatibus.

Ad. iij. dō. qꝛ sicut pericula mortis non solum contrariantur appetitui animali, sed etiam contrariantur nature, ꝛ ꝓpter hoc in huiusmodi timoꝛe non solum fit contractio ex parte appetitus, sed etiam ex parte nature coꝛporalis. Sic enim disponiť animal ex imaginatione mortis, contrahi caloꝛem ad interiora, sicut quando naturaliter moꝛs imminet, ꝛ inde est qꝛ timentes mortem pallescunt, vt dicit in. iij. ethi. sed malum quod timet verecundia non opponitur nature, sed soluꝫ appetitui animalis, ꝛ ideo fit quedam contractio secundum appetitum animalem, non autem secundum naturam coꝛporalem, sed magis anima q̄ si in se contracta vacat ad motionem spirituum ꝛ caloris vñ fit eoꝝ diffusio ad exteriora, ꝛ ꝓpter hoc verecundati erubescunt.

Ad secundū sic ꝓceditur.

Videtur qꝛ timoꝛ non faciat consiliatiuos. Non enim est eiusdem consiliatiuos facere ꝛ consilium impedire, sed timoꝛ consilium impedit, omnis. n. passio ꝓturbat quietem, que requiriť ad bonum vsum rationis, ergo timoꝛ non facit consiliatiuos. Ꝑre. Consilium est actus rationis de futuris cogitantis ꝛ deliberantis, sed aliquis timoꝛ est excutiens cogitata ꝛ mentem a suo loco remouet, vt Tullius dicit in. iiij. de tusculanis questionibus, ergo timoꝛ nō facit consiliatiuos, sed magis impedit consiliū. Ꝑre. Sicut consilium adhibeť ad vitandum mala, ita etiam adhibetur ad consequendum bona, sed sicut timoꝛ ē ō malis vitandis, ita spes est de bonis consequēdis, ergo timoꝛ non facit magis consiliatiuos q̄ spes. Sed contra est quod phūs dicit in. ij. rhetoꝛ. qꝛ timoꝛ consiliatiuos facit.

Rñ. dō. qꝛ aliquis pōt dici consiliatiuus dupliciter. Uno mō a voluntate seu sollicitudine consiliandi, ꝛ sic timoꝛ consiliatiuos facit, quia vt phūs in. iij. ethi. dicit, Consiliamur de magnis in quibus quasi nobis ipis diffidimus. Ea autem que timoꝛem incutiunt non sunt simpliciter mala, sed habent quandam magnitudinem, tum ex eo qꝛ apprehendunť, vt que difficiliter repelli possunt, tum etiā quia apprehenduntur vt de ꝓpe existentia, sicut iam dictum est, vñ homines maxime in timoꝛibus querunt consiliari. Alio mō dō aliquis consiliatiuus a facultate bene consiliandi, ꝛ sic nec timoꝛ, nec aliqua passio consiliatiuos facit, qꝛ homini affecto secundum aliquam passionem videť aliq̄d vel maius vel minus q̄z sit ꝑm rei veritatem, sicut amanti videnť ea que amat meliora, ꝛ timenti ea qui timet terribiliora, ꝛ sic ex defectu rectitudinis iudicij quelibet passio q̄ztum est de se impediat facultatem bene consiliandi. Et ꝓ hoc pz rñsio ad. i. Ad. ij. dō. qꝛ q̄zto aliqua passio ē foꝛtioꝛ, tanto magis homo ꝑm ipam affectus impediť, ꝛ idō quando timoꝛ fuerit foꝛtis vult quidem homo consiliari sed adeo ꝓturbatur in suis cogitationibus qꝛ consiliū adinuenire non potest. Si autem sit paruus timoꝛ qui sollicitudinem consiliandi inducat, nec multum rōnem ꝓturbet, pōt etiam conferre ad facultatem bene consiliandi rōe sollicitudinis consequentis. Ad. iij. dō. qꝛ etiam spes facit consiliatiuos, quia vt in. ij. rhetoꝛ. phūs dicit, Nullus consiliatur de his de quibus desperat, sicut nec de impossibilibus, vt dō in. iij. ethi. Timoꝛ tamen magis facit consiliatiuos q̄z spes, quia spes est de bono ꝓut possumus ipsum consequi, timoꝛ autem de malo ꝓut vix repelli pōt, ꝛ ita magis respicit rationem difficilis timoꝛ q̄z spes, in difficilibus autem maxime in quibus nobis non confidimus consiliamur, sicut dictum est.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videť qꝛ tremoꝛ non sit effectus timoris, tremoꝛ. n. ex frigoꝛe accidit, videmus. n. infrigiditatos tremere, timoꝛ autem non videť causare frigus, sed magis caloꝛem ꝛ desiccatem, cuius signum est qꝛ timentes sitiūt, ꝛ ꝑcipue i maximis timoꝛibus, sicut pz in illis qui ad mortem ducuntur ergo timoꝛ nō causat tremoꝛē. Ꝑre. Emissio superfluitatū ex caloꝛe accidit, vñ vt plurimū medicine laxatiue sunt calide, sed hmōi emissiones superfluitatū ex timoꝛe frequēter ꝛingūt, ergo timoꝛ videť causare caloꝛē, ꝛ sic nō causat tremoꝛē. Ꝑre. in timoꝛe caloꝛ ab exterioꝛibus ad interiora reuocať, si igiť ꝓpter hmōi reuocatōez caloris i exterioꝛibus hō tremit, videť sillr qꝛ in oībus exterioꝛibus mēbris deberet causari tremoꝛ ex timoꝛe, hoc aūt nō videť nō g̃ tremoꝛ coꝛpis ē effectus timoris. Sed ꝑ ē quod Tullius dic in. iiij. de tusculanis q̄stionibꝰ, qꝛ timoꝛē seq̄ť tremoꝛ ꝛ palloꝛ, ꝛ ventiū strepitus. Rñ. dō. qꝛ sic supꝛ dictū ē, in timoꝛe fit q̄dā ꝓtio ab exterioꝛibꝰ ad interiora, ꝛ

ideo exteriora frigida remanent. ⁊ ꝓpter hoc in eis accidit tremor q̄ causaſ ex debilitate ꝑtutis ꝓtinētis mēbra. Ad hmōi aūt debilitatē maxīe facit defectus caloris qui ē instrumentū q̄ aīa mouet. vt dr in. ij. de aīa (Ad. i. g dd. q caloꝛe ab exterioribus ad interiora reuocato. multiplicaſ calor interius. ⁊ maīe ꝑtus inferiora. i. circa nutritiuā. ⁊ ideo ꝓsumpto humido ꝓsequiſ sitis. ⁊ etiā interdū solutio ventris ⁊ vrine emissio. ⁊ q̄nq̄ etiā sēis vel hmōi emissio supfluitatū accidit ꝓpter cōtōez ventris ⁊ testiculoꝝ vt pbs dicit in li. de ꝓbleumatibus. Cūm pz solutio ad. ij. (Ad. iij. dd. q q̄ in tꝛore calor deserit coꝛ a supꝛioꝛibꝫ ad inferiora tendēs. iō timētibus maxīe tremit coꝛ ⁊ mēbra q̄ hñt aliquā ꝓnexionē ad pectus vbi ē coꝛ. vñ timētes maxime tremūt in voce ꝓpter vicinitatē vocalis arterie ad coꝛ. Tremit etiā labiū inferius ⁊ tota inferioꝛ mādibula ꝓpꝫ ꝓtinuatōez ad coꝛ. vñ ⁊ strepitus dentiū sequiſ. ⁊ eadē rō ne bꝛachia ⁊ manus tremūt. Vel etiā q̄ hmōi membra sunt magis mobilia ꝓpter qd̄ ⁊ genua tremūt timētibus. ſm illud Esa. xxxv. Confoꝛtate manꝰ dissolutas ⁊ genua trementia roboꝛate.

Ad quartum sic ꝓcedit

Videſ q̄ timoꝛ impediat opatōez. Opatio. n. maxīe impediſ ex pturbatōe rōis q̄ diꝛigit in ope. sz timoꝛ pturbat rōnē. vt dictū ē. g timoꝛ impedit opatōez. (Ꝓꝛe. Illi q̄ faciūt aliq̄d cū timoꝛe. facilius in opatōe deficiūt. sicut si aliq̄s incedat sup trabem in alto positā. ꝓpter timoꝛē d̄ facili cadit. nō aūt caderet si incederet sup eandē trabem in imo positā ꝓpter defectū timoꝛis. g timoꝛ impedit opationem. (Ꝓꝛe. Pigꝛicia siue segnicies ē q̄dam spēs timoꝛis. sz pigꝛitia impedit opatōez. g ⁊ timoꝛ. (Sed contra ē q̄d apls dīc ad Phil. ij. Cū metu ⁊ tremoꝛe vestrā salutem opamini. q̄d nō diceret. si timoꝛ bonā opatōez impediret. nōꝛ g nō ipedit bonā opatōez. (Rn. dd. q opatio hōis exteriꝛ causaſ quidē ab aīa sicut a ꝓmo mouente. sed a mēbris coꝛpeis sicut ab instīs. Contingit aūt opationem impediri ⁊ ꝓpter defectū instīi. ⁊ ꝓpter defectū ꝓncipalis mouentis. Ex pte igiſ instīoꝝ coꝛpalium timoꝛ q̄ꝫ tum est de se sp natus est impedire exteriorē opatōez ꝓpt defectū caloꝛis. qui ex timoꝛe accidit in exteriꝛibus mēbꝛis. sed ex pte aīe si sit timoꝛ moderatus nō multū rōnē pturbans ꝓfert ad bñ opandum. inq̄tum causat quandā sollicitudinem. ⁊ facit hōiez attentius consiliari ⁊ operari Si vo timoꝛ tantum increscat q̄ rōnem pturbet. impedit opatōez etiā ex pte aīe. sed de tali timoꝛe aplus nō loquiſ. Et p hoc pz rn̄sio ad. i. (Ad. ij. dd. q illi qui cadunt de trabe in alto posita. patiunt pturbatōes imaginatōnis ꝓpter timoꝛē casus imaginati. (Ad. iij. dd. q oīs timens refugit id q̄d timet. ⁊ ideo cū pigꝛitia sit timoꝛ de ipa opatione inq̄tū ē laboꝛiosa impedit opatōez. q̄ retrahit voluntatē ab ipa. sz timoꝛ qui ē de aliꝭ rebus intm̄ adiuuat opatōez. inq̄tū inclinat voluntatē ad opandum ea ꝓque homo effugit id q̄d timet. Questio. XLV.

Deinde ꝓsiderādum

est de audacia. Et circa hoc queruntur q̄ttuoꝛ. Primo. vtꝫ audacia sit cōtꝛia timoꝛi. Scdo. quō audacia se habeat ad spem. Tertio de causa audacie. Quarto de effectu ipius.

Ad primū sic ꝓceditur.

Videſ q̄ audacia non contrarieſ timoꝛi. Dicit. n. Augꝰ. in li. lxxxiij. q. q̄ audacia vitium est. vitium autem virtuti contrariaſ. cum ergo timoꝛ non sit ꝑtus sed passio. videſ q̄ timoꝛi non contrarieſ audacia. (Ꝓꝛe. Omni vnum est contrarium. sed timoꝛi contrariaſ spes. non ergo contraria tur ei audacia. (Ꝓꝛe. Una quēq̄ passio excludit passionem oppositam. sed id quod excludiſ ꝓ timoꝛem est securitas. Dicit. n. Augꝰ. confess. q̄ timoꝛ securitati p̄cauet. ergo securitas contrariaſ timoꝛi. non ergo audacia. (Sz contra est quod pbūs dicit in. ij. rhe to. q̄ audacia est timoꝛi contraria. (Rn. dd. q̄ de rōne contrariꝰ ē quod maxime a se distent. vt dr in. x. metaphi. Illud autem q̄d maxime distat a timoꝛe est audacia. timoꝛ. n. refugit nocumentum futurum ꝓpter eius victoꝛiam sup̄ eum timentem. sed audacia aggrediſ periculum imminens ꝓpter victoꝛiam sui supꝛa ipm̄ periculum. vñ manifeste timoꝛi cōtrariaſ audacia. (Ad. i. g dd. q ira ⁊ audacia ⁊ oīm̄ passionum nomina dupl̄ accipi possunt. Uno mō ſm q̄ important absolute motus appetitus sensitiui in aliq̄d obiectum bonum vel malum. ⁊ sic sunt nomina passionum. Alio mō ſm q̄ simul cum hmōi motu important recessuz ab ordine rōnis. ⁊ sic sunt nomina vitioꝝ. ⁊ hoc modo loquiſ Augꝰ. de audacia. sed nos loquimur nunc de audacia ſm primum modum. (Ad. ij. dd. q vni ſm idē non sunt plura contraria. sed ſm diuersa nihil pbibet vni plura contrariari. ⁊ sic dictum est supꝛa q̄ passiones irascibil hñt duplicem contrarietatem. vnā ſm oppositōnez boni ⁊ mali. ⁊ sic timoꝛ contrariaſ spei. aliā ſm oppositionem accessus ⁊ recessus. ⁊ sic timoꝛi contrariaſ audacia. spei vero desperatio. (Ad. iij. dd. q securitas non signat aliq̄d contrarium timoꝛi. sed solam timoꝛis exclusionē. ille. n. dr eē securus qui non timet. vñ securitas opponiſ timoꝛi sicut priuatio. audacia autem sicut contrarium. ⁊ sicut contrarium includit in se priuationē. ita audacia securitatē.

Ad scm sic ꝓceditur.

Videſ q̄ audacia non ꝓsequaſ spem. Audacia. n. est respectu maloꝝ ⁊ terribiliū. vt dr in. iij. ethico. spes autem respicit bonum. vt sup̄ dictum est. ergo habent diuersa obiecta ⁊ non sunt vnius ordinis. non ergo audacia consequiſ spem. (Ꝓꝛe. Sicut audacia contrariaſ timoꝛi. ita desperatio spei. sed timoꝛ non sequiſ desperationem. quin imo desperatio excludit timoꝛem. vt pbūs dicit in. ij. rhe to. ergo audacia non consequiſ spem. (Ꝓꝛe. Audacia intendit quoddam bonum. s. victoꝛiam. sed tendere in bonū arduū ptinet ad spem. ergo audacia est idem spei. non ergo consequiſ ad spem. (Sed contra est quod pbūs dīc iu. iij. ethi. q̄ illi qui sunt bone ſpei sunt audaces. videſ ergo audacia consequi spem. (Rn. dd. q sicut iam pluries dictum est. omnes hmōi passiones anime ad appetitiuam potentiam ptinent. omnis autem motus appetitiue potentie reducit ad ꝓsecutionem vel fugam. ꝓsecutio autem vel fuga est alicuius ⁊ p se. ⁊ p accidens. p se quidem est ꝓsecutio boni. fuga vero mali. p accns autem pōt ꝓsecutio esse mali ꝓpter aliq̄d bonū adiunctū. ⁊ fuga boni ꝓpter aliq̄d malum adiunctū. quod autem ē p accns sequiſ ad id quod est p se. ⁊ ideo ꝓsecutio mali sequiſ ꝓsecutōez boni. sic ⁊ fuga boni sequiſ fugā mali. Hec aūt q̄ttuoꝛ ptinēt ad q̄ttuoꝛ passiones. nā ꝓsecutio boni ptinet ad spez fuga mali ad timoꝛē. ꝓsecutio etiā mali terribilis ptinet ad audaciā. fuga vo boni ptinet ad desperatōez. vñ sequiſ q̄ audacia consequiſ ad spem. Ex hoc. n. q̄ aliquis sperat supare terribile imminens ex hoc audacter insequiſ ipm.

ad timorem vero sequit desperatio. ideo. n. aliquis dsperat qz timet difficultatē q̄ est circa bonū sperādū. Ad. 1. ergo dd. q̄ tō seq̄rek. si bonū ⁊ malū essent oba nō bñtia ordinē ad inuicē. sed qz malū hz aliquē ordinē ad bonū. ē. n. posterius bono sicut priuatio habitu. iō audacia q̄ insequit malū est post spem. q̄ insequit bonū. Ad. tj. dd. q̄ ⁊ si bonū simplr sit prius q̄ malū. tñ fuga p̄ prius debet malo q̄ bono. sicut insecutio p̄ prius debet bono q̄ malo. ⁊ iō sicut spes est prior q̄ audacia. ita timor est prior q̄ desperatio. ⁊ sicut ex timore nō sp sequit desperatio. sed qñ fuerit ut in termino. Ad. iij. dd. q̄ audacia hz sit circa malū cui coniunctum est bonū victorie fm estimatōnez audacis. tñ respicit malum. bonum vo adiunctū respicit spes. ⁊ sil'r desperatio respicit bonū directe qđ refugit. malū vo adiunctus respicit timor. vñ ꝓprie loquēdo audacia nō ē ps spei sed eius effectus. sic̄ nec desperatio ē ps timoris. sed ei' effectus. ⁊ ꝓpter hoc etiam audacia principalis passio eē pōt

Ad tertiuz sic proceditur.

Videt q̄ defectus aliquis sit cā audacie. Dicit. n. pbs in li. de pbleumatibus q̄ amatores vini sunt fortes ⁊ audaces. hz ex vino sequit defectus ebrietatis. g̃ audacia causat ex aliquo defectu. Pre. pbs dicit in. tj. rhet. q̄ inexperti periculoz sunt audaces. sed inexperientia defectus quidam ē. g̃ audacia ex defectu causat. Pre. Iniusta passi audaciores esse solent. sicut etiam dicit tullie cum pcutiunt, vt dr in iij. etbi. sed iniustum pati ad defectum ptinet. ergo audacia ex aliquo defectu causat. Sed contra est quod pbs dicit in. tj. rhet. q̄ cā audacie est cum in fantasia spes fuerit salutarium vt ꝑ existentium. timendoz autem aut nō entium. aut longe entium. sed id quod ptinet ad defectuz vel ptinet ad salutarium remotionem. vel ad terribilium ꝓpinquitatem. ergo nihil quod ad defectum ptinet est cā audacie. Rñ. dd. q̄ sicut supra dictum est. audacia consequitur spem ⁊ contrariat timori. Unde quecunq̄ nata sunt causare spem. vel excludere timorem. sunt causa audacie. Quia vero timor ⁊ spes ⁊ etiam audacia cum sint passiones quedam consistunt in motu appetitus. ⁊ in quadam transmutatione corporali. dupliciter potest accipi cā audacie. siue quantum ad ꝓuocationem spei. siue quantum ad exclusionem timoris. vno modo quidem ex parte appetitiue motus. alio vero modo ex parte transmutatōis corporalis. Ex parte quidem appetitiui motus qui sequit apprehensionem ꝓuocat spes causans audaciam ꝑ ea que faciunt nos estimare q̄ possibile sit adipisci victoriam. vel secundum ꝓpriam potentiam. sicut fortitudo corporis. experientia in periculis. multitudo pecuniaruz. ⁊ alia hmōi siue ꝑ potentiam aliorum. sicut multitudo amicoz. vel quorumcunq̄ auxiliantium. ⁊ precipue si homo confidat de auxilio diuino. vnde illi qui se bene dñt ad diuina audaciores sunt. vt etiam pbs dicit in. tj. rhet. timor autem excludit fm istum modum ꝑ remotionem terribiliū ꝓpinquantum. puta quia homo non hz inimicos. qz nulli nocuit. qz non videt aliquod periculum imminere. illis. n. vident maxime pericula imminere qui alijs nocuerunt. Ex parte vero transmutationis corporalis causat audacia ꝑ ꝓuocationem spei. ⁊ exclusionem timoris. vel ex his que faciunt caliditatem circa cor. vñ pbs dicit in li. de ꝑtibus aialiū. q̄ illi qui dñt puū cor fm q̄ntitatē sunt magis audaces. ⁊ aialia dñtia magnū cor fm q̄ntitatē sunt timida. qz calor naturalis nō tantū pōt calefacere magnū cor sicut ꝑuū. sicut ignis nō tantū pōt calefacere magnam domū sicut ꝑuā. ⁊ in li. de pbleumatibus dicit. q̄ bñtes magnum pulmonem sanguineum sunt audaciores ꝓpter caliditatem cordis exinde consequentem. ⁊ idem dicit q̄ vini amatores sunt magis audaces ꝓpter caliditatem vini. vnde ⁊ supra dictum est. q̄ ebrietas facit ad bonitatem spei. caliditas. n. cordis repellit timorem. ⁊ causat spem ꝓpter cordis extensionem ⁊ amplificationem. Ad. 1. ergo dd. q̄ ebrietas causat audaciam non inquantum est defectus. sed inquantum facit cordis dilatationem. ⁊ inquantum etiam facit estimationem cuiusdam magnitudinis. Ad. ij. dd. q̄ illi qui sunt inexperti periculoz sunt audaciores non ꝓpter defectum sed ꝑ accidens. inquantum scz ꝓpter inexperientiam nesc̄ debilitatem suam cognoscūt nesc̄ pñtiam periculoz. ⁊ ita p̄ subtractionem cause timoris sequit audacia. Ad. tij. dd. q̄ sicut pbs dicit in tj. rhet. Iniustū passi reddunt audaciores. quia estimāt q̄ deus iniustum passis auxilium ferat. ⁊ sic pz q̄ nullus defectus causat audaciam nisi ꝑ accidens. inquantum scz habet adiunctam aliquam excellentiam. vel verā. vel estimatam. vel ex ꝑte alterius vel ex ꝑte sui.

Ad quartum sic procedit

Videt q̄ audaces non sint ꝓmptiores in principio q̄z in ipis periculis. Tremor. n. ex timore causat qui contrariat audacie. vt ex dictis pz. sed audaces quandoq̄z in principio tremunt. vt pbs dicit in lib. de pbleumatibus. ergo non sunt ꝓmptiores in principio q̄z in ipis piculi exñtes. Pre. Per augmētum obiecti auget passio. sicut si bonum est amabile. ⁊ magis bonum est magis amabile. sed arduum est obiectum audacie. augmētato ergo arduo augmentet audacia. sed magis fit arduum ⁊ difficile periculum quando est presens. ergo debet tūc magis crescere audacia. Pre. ex vulneribus inflictis ꝓuocat ira. sed ira causat audaciam. Dicit. n. pbs in. tj. rhet. q̄ ira est ausiuum. ergo quando iam sunt in ipis periculis ⁊ percutiūtur. videt q̄ magis audaces reddant. Sed contra est quod dr in. iij. etbi. q̄ audaces ꝓuolantes sunt ⁊ volantes ante pericula. in ipis autem discedunt. Rñ. dd. q̄ audacia cum sit quidam motus appetitus sensitiui. sequit apprehensionem appetitiue virtutis. Visus autem sensitiua nō est collatiua. nec inquisitiua singulorum que circumstant rem. sed subitum habet iudicium. Contingit autem qñq̄z q̄ fm subitam apprehensionem non possunt cognosci omnia que difficultatem in aliquo negocio afferunt. vñ surgit audacie motus ad aggrediendum periculum. vnde qñ iam experiunt, ipm periculum sentiunt maiorē difficultatem q̄z estimauerunt. ⁊ ideo deficiunt. Sed rō est discursiua omnium que afferunt difficultatem negocio. ⁊ ideo fortes qui ex iudicio rōnis aggrediunt pericula. in principio vident remissi. qz non passi. sed cum deliberatione debita aggrediunt. qñ aūt sunt in ipis periculis. nō experiūt aliquid improuisum. hz qñq̄z minora illis que ꝓcogitauerunt. ⁊ ideo magis ꝓsiliunt. Vel etiam qz ꝓpter bonū virtutis pericula aggrediunt. cuius boni voluntas in eis ꝑseuerat quantacunq̄z sint pericula. audaces autem ꝓpter solam estimationem facientem spem ⁊ excludentem timorē sicut dictum est. Ad. 1. ergo dd. q̄ etiam in audacibus accidit tremor ꝓpter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora. sicut etiam in timentibus. sed in audacibus reuocat calor ad cor. in timentibus autem ad inferiora. Ad. ij. dd. q̄ obiectum amoris est simplr bonum. vnde

augmentatū simplr augmentat amorem. sed obiectū audacie est compositum ex bono ⁊ malo. ⁊ motus audacie in malum ꝓsupponit motum spei in bonum. ⁊ ideo si tantus addat de arduitate ad periculum ꝙ excedat spem. non sequet motus audacie. sed diminuet. si tamen sit mot⁹ audacie quanto maius est periculum tāto maior audacia putat. Ad. iij. dō. ꝙ ex lesione non causat ira nisi subposita aliqua spe. vt infra dicet. ⁊ ideo si fuerit tantum periculum ꝙ excedat spem victorie. non sequitur ira. sed verum est ꝙ si ira sequat. audacia augebitur.

Questio. XLVI

Deinde ꝯsiderādum

est de ira. ⁊ primo de ira ꝑm se. Scdo de causa factiua ire ⁊ remedio eius. Tertio de effectu eius. Circa primum querunt octo. Primo. vtrum ira sit passio specialis. Secundo. vtrum obiectum ire sit bonum an malum. Tertio. vtr ira sit in cōcupiscibili. Quarto. vtrum ira sit cum rōne. Quinto. vtrum ira sit naturalior ꝙ concupiscentia. Sexto. vtrum ira sit grauior ꝙ odium. Septimo. vtrum ira solum sit ad illos ad quos est iusticia. Octauo. de speciebus ire.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt ꝙ ira nō sit passio specialis. Ab ira. n. denominat potentia irascibilis. sed huius potentie nō est vna tm̄ passio sed multe. ergo ira non ē vna passio specialis. Ꝓre. cuilibet passioni speciali est aliquid contrarium. vt ꝓz inducenti ꝑ singula. sed ire non est aliqua passio contraria. vt supra dictum est. ergo ira non est passio specialis. Ꝓre. Una specialis passio non includit aliam. sed ira includit multas passiones. est. n. cum tristicia ⁊ cum spe ⁊ cū delectatione. vt ꝓz ꝑ philosophum in. ij. rhetori. ergo ira non est passio specialis. Sed contra est ꝙ Damas. ponit iram specialem passionem. Et silr Tullius. iiij. de tusculanis questionibus. Rñ. dō. ꝙ aliquid dr generale dupliciter. Uno modo ꝑ predicationem. sicut animal est generale ad omnia animalia. Alio modo ꝑ causam. sicut sol est causa generalis omnium qui generant in his inferioribus. ꝑm Diony. in. iiij. c. de di. no. Sicut. n. genus continet multas differentias potestate ꝑm similitudinē materie. ita causa agens continet multos effectus ꝑm virtutem actiuam. contingit autem aliquem effectum ex cōcursu diuersarum causarum ꝓduci. Et quia omīs causa aliquo modo in effectu manet. pōt etiam dici tertio modo ꝙ effectus ex congregatione multarū causarum ꝓductus. hz quandam generalitatem inq̄tum continet multas causas quodammodo in actu. Primo ergo mō ira nō est passio generalis. sed condiuisa aliis passionib⁹. vt supō dictū est. Silr aūt nec scdo mō. nō est. n. causa aliarū passionū. vt supō dictū ē. sed ꝑ hunc modū pōt dici generalr passio amor. vt ꝓz ꝑ Aug. in. xiiij. de ci. dei. Amor. n. ē prima radix omniū passionū. vt supra dictū ē. Sz tertio mō pōt ira dici passio generalr. inq̄tū ex ꝓcursu multarū passionū causat. nō. n. insurgit motus ire nisi ꝓpter aliquā tristiciā illatā. ⁊ nisi ad sit desideriū ⁊ spes vlciscēdi. q⁹ vt ꝑbs dic̄ in. ij. rhet. Iratus hz spē puniēdi. appetit. n. vindictā. vt sibi possibilē. vñ si fuerit multū excellēs ꝑsona q̄ nocumēta intulit. nō seq̄t ira sz solū tristicia. vt Auic̄. dic̄ in li. de aīa. Ad. i. ꝙ dō. ꝙ vis irascibilr denoīat ab ira. nō quia oīs motus h⁹ potētie sit ira. sz q⁹ ad irā terminant omēs mot⁹ h⁹ potētie. ⁊ inter alios ei⁹ mot⁹ iste ē manifestior.

Ad. ij. dō. ꝙ ex hoc ipo ꝙ ira causat ex ꝯrijs passionib⁹. s. a spe q̄ ē boni. ⁊ a tristicia q̄ ē mali. includit in se ipaz ꝯrietatē. ⁊ iō nō hz ꝯriū extra se. sic etiā in medijs coloribus nō inuenit ꝯrietas nisi q̄ ē simpliciū colo⁹ ex q̄bo causant. Ad. iij. dō. ꝙ ira ēcludit multas passiones. non q̄dē sic genus spēs. sz magis ꝑm continentiā cause ⁊ effectus.

Ad secundū sic ꝓceditur.

Videt ꝙ obiectū ire sit malū. Dic̄. n. Grego. nice. ꝙ ira ē q̄ armigera ꝓcupie. inq̄tū. s. impugnat id qđ ꝓcupiaz impedit. sz oē impedimētū hz rōez mali. g̃ ira respic̄ malū tā q̄ obm. Ꝓre. ira ⁊ odiū ꝓueniūt in effectu. vtriusq̄. n. ē inferre nocumētū alteri. sz odiū respic̄ malū tā q̄ obm. vt supō dictū ē. g̃ etiā ira. Ꝓre. ira cās ex tristicia. vñ pbs dic̄ i. vij. ethi. ꝙ ira opat cū tristicia. sz tristicie obiectū ē malū. g̃ ⁊ ire. Sz ꝯ ē qđ Aug. dic̄ i. iiij. ꝯfes. ꝙ ira apperit vindictā. sz appetit⁹ vindicte ē appetitus boni. cū vindicta ad iusticiā ptineat. g̃ obiectū ire ē bonū. Ꝓre. ira sp ē cū spe. vñ ⁊ delectatōez causat. vt dic̄ pbs i. ij. rhet. o. sz spei ⁊ delectatōis obiectū ē bonū. g̃ ⁊ ire. Rñ. dō. ꝙ motus appetitꝰ ⁊ tuz se q̄t actū ⁊ tunis appbēsiue. vis aūt appbē siua dupliciter aliq̄d appbēdit. vno mō ꝑ modū incōplexi. sic cū intelligim⁹ q̄d ē bō. alio mō ꝑ modū ꝓplexi. sic cū intelligim⁹ albū inesse hoī. vñ vtroq̄ mō vis appetitiua pōt tēdere i bonū ⁊ malū. ꝑ modū q̄dē simplicis ⁊ incōplexi. cū appetit⁹ simplr seq̄t vel inheret bono vel refugit malū. ⁊ tales mot⁹ sunt dēsideriū ⁊ spes. delectatio ⁊ tristicia. ⁊ alia hmōi. Per modū aūt ꝓplexi. sic cū appetit⁹ fert i hoc ꝙ aliq̄d bonū vl malū infit vel fiat circa alterꝫ. vl tēdēdo in hoc vl refugiēdo ab hoc. sic mānifeste ꝓz i amore ⁊ odio. amam⁹. n. aliquē inq̄tū volumus ei inesse aliq̄d bonū. odimus aūt aliquē inq̄tū volumus ei esse aliq̄d malū. ⁊ silr ē in ira. q̄cūq̄. n. irascit q̄rit vindicari de aliq̄. ⁊ sic motus ire tēdit in duo. s. in ipaz vindictā quā appetit ⁊ spat sic q̄ddā bonum vñ ⁊ de ipa delectat. tēdit etiā in illū de q̄ q̄rit vindictā sic i ꝯrium ⁊ nociuū. qđ ptinet ad rōez mali. Est tm̄ duplex dria attēdēda circa hoc ire ad odiū ⁊ ad amorē. q̄rꝫ prima ē. ꝙ ira ꝑ se respic̄ duo obiecta. amor vero ⁊ odiū q̄z respiciūt vnū obiectū tm̄. sic cū dr aliq̄s amare vinū vl aliq̄d hmōi aut etiā odire. Scda ē. q⁹ vtrūq̄ obiectoꝝ. qđ respic̄ amor ē bonū. vult. n. amās bonū alicui tāq̄ sibi ꝓueniēti. vtrunq̄ vero hoꝝ q̄ respicit odiū hz rōez mali. vult. n. odiēs malū alicui tāq̄ cuidā incōueniēti. sz ira respic̄ vnū obiectū ꝑm rōez boni. s. vindictā quā appetit. ⁊ aliud ꝑm rōez mali. s. hoiez nociuū de q̄ vult vindicari. ⁊ iō ē passio q̄dāmō cōposita ex ꝯrijs passionib⁹. Et ꝑ hoc ꝓz rūsio ad obiecta.

Ad tertium sic procedit

Videt ꝙ ira sit in concupiscibili. Dicit. n. Tullius in. iiij de tusculanis questionibus. ꝙ ira est libido quedam. sed libido est in concupiscibili. ergo ⁊ ira. Ꝓre. Aug. dicit in regula. ꝙ ira crescat in odium. Et Tullius dicat in eodē li. ꝙ odium est ira inueterata. sed odium est in concupiscibili sicut amor. ergo ira est in concupiscibili. Ꝓre. Damascenus ⁊ Gregorius nyccenus dicunt. ꝙ ira componitur ex tristicia ⁊ desiderio. sed vtrumq̄ horum est in concupiscibili. ergo ira est in concupiscibili. Sed contra. vis concupiscibilis est alia ab irascibili. si igitur ira esset in concupiscibili. non denominaretur ab ea vis irascibilis. Rñ. dō. ꝙ sicut supra dictum est. passiones irascibilis in hoc differunt a passionibus ꝓcupiscibil. ꝙ obiecta passionū ꝓcupiscibil sūt bonū ⁊ malū absolute. obiecta aūt

passionū irascibil' sunt bonū ⁊ malū cū q̄dā aleuatōe ⁊ ardu itate. dictū ē aūt q̄ ira respic̄ duo obā. s. vindictam quā appetit. ⁊ eū de q̄ vindictā q̄rit. ⁊ circa vtrūq; q̄dā ardui tatē ira req̄rit. nō. n. insurgit motus ire nisi ali q̄ magnitu dine circa vtrūq;. q̄cūq;. n. nihil sunt. aut modica valde. nullo mō digna estimamus. vt dicit pbs in. ij. rhet. vnde manifestū ē q̄ ira nō ē in ꝓcupiscibili ꝛ in irascibili.

Ad. i. g̃ dō. q̄ Tullius libidinē noīat appetitū cuiuscūq; boni futuri nō habita discretōe ardui vel nō ardui. ⁊ ꝓm hoc ponit irā sub libidine. inq̃tū ē appetitus vindicte. sic aūt libido cōis ē ad irascibilē ⁊ ꝓcupiscibilē.

Ad. ij. dō. q̄ ira dr crescere in odiū. nō q̄ eadē nūero passio q̄ prius fu it ira postmodū fiat odiū ꝓ quandā inueteratōez. ꝛ ꝓ quā dam causalitatē. ira. n. ꝓ diuturnitatē causat odiū.

Ad iij. dō. q̄ ira dr componi ex tristicia ⁊ desiderio. nō sic ex p tibus. sed sicut ex causis. dictū ē aūt supr̄ q̄ passiones ꝓcupiscibilis sunt cause passionū irascibilis.

Ad quartum sic procedit

Videt̄ q̄ ira nō sit cū rōe. Ira. n. cū sit passio q̄dā ē in appe titu sensitiuo. ꝛ appetitus sensitiuus nō sequit rōis apprehensionē. sed sensitiue ptis. ergo ira non est cum rōne.

Ꝑre. alia bruta carent rōe. ⁊ tamen in eis inuenitur ira ergo ira non est cum rōe.

Ꝑre. Ebrietas ligat rōnem. adiuuat aūt ad iram. ergo ira non est cum rōne.

Sꝫ cōtra est quod pbūs dicit in. vij. ethi. q̄ ira consequit ratio nem aliqualiter.

Rñ. dō. q̄ sicut supr̄ dictum est. Ira ē appetitus vindicte. hoc autem collationem importat. pene infligende ad nocumentum sibi illatum. vñ in. vij. ethico. dicit philosophus. q̄ syllogizans conferendo. quoniam oportet totaliter oppugnare irascit confestim. conferre au tem ⁊ syllogizare est rationis. ⁊ ideo ira est quodammō cum ratione.

Ad. i. ergo dō. q̄ motus appetitiue virtu tis potest esse cum ratione dupliciter. Uno modo cum rō ne precipiente. ⁊ sic voluntas est cum rōne. vnde ⁊ dr ap petitus rōnalis. Alio modo cum ratione denuncian te. ⁊ sic ira est cum ratione. Dicit. n. philosophus in li. de pro bleumatibus. q̄ ira est cum ratione. non sicut precipiente ratione. sed vt manifestante iniuriam. appetitus. n. sensiti uus immediate rationi non obedit. sed mediante voluntate.

Ad. ij. dō. q̄ bruta animalia habent instinctum na turalem ex diuina ratione eis inditum. per quem habent motus interiores ⁊ exteriores similes motibus rationis. sicut supra dictum est.

Ad. iij. dō. q̄ sicut dr in. vij. ethi co. Ira audit aliqualiter rōnem. sicut nunciantē quod iniuriatum est ei. sed nō pfecte audit. q̄r nō obseruat regulam rōis in rependēdo vindictā ad irā. g̃ requirit aliqs actus rōis ⁊ addit ꝛpedimētū rōis. vñ pbs dicit in li. de pbleumatibus. q̄ illi q̄ sunt multū ebrij tāq; nihil būtes de iudicio rōis. nō irascunt. sꝫ qñ sunt paꝛ ebrij irascunt tāq; būtes iudiciū rōis sed impeditū.

Ad quintū sic proceditur.

Videt̄ q̄ ira nō sit naturalior q̄ ꝓcupia. ꝓprium. n. hoīs dr q̄ sit aīal māsuetū natura. sꝫ māsuetudo opponitur ire. vt dic̄ pbs in. vij. rhēto. ergo ira nō ē naturalior q̄ ꝓcupia. sed oio videt̄ eē cōtra hoīs naturā.

Ꝑre. rō cōtra naturā di uidit̄. ea. n. q̄ ꝓm rōez agūt nō dicim⁹ ꝓm naturā agere. sꝫ ira ē cū rōe. ꝓcupia aūt sine rōe. vt dr in. vij. ethi. ergo cōcu piscētia ē naturalior q̄ ira.

Ꝑre. Ira ē appetit⁹ vindi cte. cōcupia aūt maxie ē appetit⁹ delectabiliū ꝓm tactū. s. ci boꝛ ⁊ veneree oꝛ. hec aūt sunt magis nālia hoī q̄ vindicta. ergo concupia ē naturalior q̄ ira.

Sꝫ cōtra ē q̄d pbs dic̄ in. vij. ethi. q̄ ira ē naturalior q̄ cōcupia.

Rñ. dō. q̄ naturale dr illō q̄d causat a natura. vt pꝫ in. ij. phi. vñ vix ali q̄ passio sit magis vel min⁹ natural'. cōsiderari ñ pōt nisi ex cā sua. Cā aūt passionis vt supr̄ dictū ē dupl'r accipi pōt. vno mō ex pte obi. alio mō ex pte subiecti. Si ergo cōsideret̄ cā ire ⁊ cōcupie ex pte obi. sic concupia ⁊ maxie cibor⁊ ⁊ veneree oꝛ naturalior ē q̄ ira. inq̃tū ista sunt ma gis naturalia q̄ vīdicta. Si aūt cōsideret̄ cā ire ex pte sub iecti. sic q̄dāmō ira ē naturalior. ⁊ q̄dāmō cōcupia. Pōt. n natura alic⁹ hoīs considerari vel ꝓꝫ naturā generis. vel ꝓm naturā spēi. vel ꝓm cōplexionē ꝓprią induidui. Si igit̄ cō sideret̄ natura generis q̄ ē natura b⁹ hoīs inq̃tū ē aīal. sic naturali⁹ ē ꝓcupia q̄ ira. q̄r ex ipa natura cōi bꝫ bō q̄daꝫ inclinatōez ad'appetēdū ea q̄ sunt cōseruatiua vite. vel ꝓm spēz. vel ꝓm induiduū. Si aūt cōsiderem⁹ naturā hoīs ex pte spēi. s. inq̃tū ē rōnal'. sic ira ē magis natural' hoī q̄ cō cupiscētia. inq̃tū ira ē cū rōe magis q̄ cōcupia. vñ pbūs dic̄ in. vij. ethi. q̄ būani⁹ ē magꝫ punire q̄d ptinet ad irā q̄ māsuetū ee. vnūq̄dq;. n. naturalit̄ insurgit ꝓ ꝓria ⁊ noci ua. Si vo ꝓsideret̄ natura b⁹ idiuidui ꝓm ꝓprią cōplexio nē. sic ira naturalior ē q̄ ꝓcupia. q̄r. s. bꝫ bītudinē nālem ad irascēdū. q̄ ē ex cōplexione. magis de facili seq̄t̄ ira q̄ ꝓcupia vel aliq̄ alia passio. Est. n. bō dispositⁿ ad irascendū ꝓm q̄ bꝫ colericā complexionē. colera aūt int' alios būores cit⁹ mouet̄. assimilat̄. n. igni. ⁊ iō magis ē in ꝓmptu. vt ille q̄ ē dispositus ꝓm naturalē ꝓplexionē ad irā q̄ irascat̄. q̄ de eo q̄ ē dispositⁿ ad ꝓcupiscēdū q̄ ꝓcupiscat. ⁊ ꝓpter hoc pbs dic̄ in. vij. ethi. q̄ ira magis traducit̄ a parētibꝫ ī filios q̄ ꝓcupia.

Ad. i. g̃ dō. q̄ in hoīe ꝓsiderari pōt ⁊ natural' cōplexio ex pte corpis q̄ ē tpata. ⁊ ipa rō. Ex pte igit̄ cōplexionis corpal' naturaliter bō ꝓm suā spēm ē nō būs supercellētiā. nec̄q; ire nec̄q; alic⁹ alteri⁹ passionis ꝓpt̄ tpa mentū sue cōplexionis. alia vo aīalia ꝓm q̄ recedunt ab hac q̄litate cōplexionis ad dispōez alic⁹ cōpositōnis extre me. ꝓm hoc etiā naturaliter dispon unt̄ ad excessum alic⁹ passionis. vt leo ad audaciā. canis ad irā. lep⁹ ad timorem ⁊ sic de aliis. Ex pte vo rōis ē naturale hoī ⁊ irasci. ⁊ man suetū ee. ꝓꝫ q̄ rō q̄dāmō causat irā. inq̃tū nūciat cāz ire. ⁊ q̄dāmō sedat irā. inq̃tū irat⁹ ñ totaliter audit ipius rōnis. vt supr̄ dictū ē.

Ad. iij. dō. q̄ ipa rō ptinet ad naturā hoīs vñ ex hoc ipo q̄ ira ē cū rōe. seq̄t̄ q̄ ꝓꝫ aliquē modū sit hoī natural'.

Ad iij. dō. q̄ rō illa ꝓcedit de ira ⁊ de concupi scentia ex pte obiecti.

Ad sextuꝫ sic proceditur

Videt̄ q̄ ira sit grauior q̄ odiū. dr. n. ꝓuer. xv. vij. q̄ ira ñ bꝫ miaz. nec erūpēs furor. odiū aūt q̄ñꝫ bꝫ miaz. g̃ ira ē grauior q̄ odiū.

Ꝑre. mal⁹ ē pati malū ⁊ d malo dolere q̄ simplr pati. sꝫ ille q̄ bꝫ aliquē odio. sufficit q̄ ille quē odit patiat malū. irato aūt nō sufficit. sꝫ q̄rit q̄ cognoscat. illud ⁊ de illo doleat. vt dicit pbūs in. ij. rhēto. g̃ ira ē grauior q̄ odiū.

Ꝑre. q̄to ad constitutōez alic⁹ plura cōcurrunt tāto videt̄ esse stabilius. sicut habitus ꝓmanentior ē q̄ ex pluribus actibus causat̄. sed ira causat̄ ex concursu pluri um passionum. vt supr̄ dictum est. nō aūt odiū. g̃ ira est stabilior ⁊ grauior q̄ odiū.

Sed ꝫ ē q̄ Aug. in regula odiū compat trabi. irā vo festuce.

Rñ. dō. q̄ spēs passi onis ⁊ rō ipi⁹ ex obo pensant̄. ē aūt obm ire ⁊ odij idē sub iecto. nā sicut odiens appetit malum ei quē odit. ita iratus ei contra quē irascit̄. sed non eadem rōe. sed odiēs appetit malū inimici inq̃tū ē malū. irat⁹ aūt appetit malū eius ꝫ

quē irascit. nō inq̄tū ē malū. sz inq̄tū hz q̄dā rōnez boni
scz. put estimat illud eē iustū inq̄tū ē vindicatiuū· vnde
etiā sup̄ dictū ē. q̄ odiū ē p̄ applicatōez mali ad malū. ira
aūt p̄ applicatōez boni ad malū. Manifestū ē aūt. q̄ appete
re malū sub rōe iusti minus hz de rōe mali q̄ velle malū
alic? simpl'r. Velle. n. malū alic? sub rōe iusti pōt eē etiaz
sm̄ rrutē iustīcie. si p̄cepto rōis obrpet. sz ira in hoc solū
deficit q̄ nō obedit rōis p̄cepto in vlciscēdo. vñ manifestū
ē q̄ odiū ē multo deterius & grauī? q̄ ira. Ad. i. ḡ dō.
q̄ in ira & odio duo pñt p̄sideran. s. ipm q̄d desiderat. & i
tensio desiderij. Quantū igit ad id q̄d desiderat. ira habet
magis misericordiā q̄ odiū. q̄. n. odiū appetit malū alteri
ius sm̄ se. nulla mēsura mali faciat. ea. n. q̄ sm̄ se appetūt.
sine mēsura appetunt. vt pbs dic in. i. polit. sic auarus di
vitias. Cñ dr Eccl'. xij. Inimicus si inuenerit tps nō sa
niabit sanguine. sz ira nō appetit malū nisi sub rōe iusti vi
dicatiui. vñ q̄ malum illaesum excedit mēsuram iustīcie.
sm̄ estimationem irascentis. tunc miserer. vñ. pbūs dicit
in. ij. rhēto. q̄ iratus si fiant multa miserebit. odiens autē
p̄ nullo. Quantum vero ad intensionem desiderij. ira ma
gis excludit misericordiam q̄ odium. q̄ motus ire ē im
petuosior. ꝓpter colere inflationem. Cñ statim subditur.
Impetum concitati spūs ferre quis poterit. Ad. q. ḡ dō
q̄ sicut dictum est. iratus appetit malum alicuius inq̄tuz
hz rōnem iusti vindicatiui. vindicta aūt fit p̄ illatōez pene
Est autem de rōe pene q̄ sit contraria voluntati & q̄ sit af
flictiua. & q̄ p̄ aliqua culpa inferat. & ideo iratus hoc appe
tit. vt ille cui nocumentum infert p̄cipiat & doleat. & q̄ co
gnoscat. ꝓpter iniuriam illatam sibi hoc p̄uenire. Sz odi
ens de hoc nihil curat. q̄ appetit malum alterius inq̄tum
hmōi. nō est aūt ver q̄ id de quo quis tristat sit penale. in
iustīcia. n. & imprudentia cum sint mala. q̄ tñ sunt volun
taria. nō contristant eos quibus insunt. vt dicit pbūs i. ij
rhēto. Ad. iij. dō. q̄ id quod ex pluribus causis causat.
tunc ē stabilius q̄n cause accipiunt vnius rōnis. sed vna
causa pōt p̄ualere multis alijs. odium aūt p̄uenit ex p̄ma
nentiori ca q̄ ira. nam ira p̄uenit ex aliqua commotōe aī
ꝓpter lesionem illatam. sed odium p̄cedit ex aliqua dispo
sitione hominis. sm̄ quam reputat sibi contrarium & no
ciuum id quod odit. & ideo sicut passio citius transit q̄ di
spositio vel habitus. ita ira citius transit q̄ odium. quam
uis etiā odiū sit passio ex tali dispositōe p̄ueniens. & ꝓpter
hoc pbūs dic in. ij. rhēto. q̄ odiū ē magis insanabile q̄ ira

Ad septimum sic procedit

Videt q̄ ira nō solū sit ad illos ad q̄s ē iustīcia. nō. n. est
iustīcia hoīs ad res irrōnales. sz tñ hō q̄nq̄ irascit rebus ir
rōnalibus. puta cū scriptor ex ira p̄scit pennā. vel eques p
cutit equū. ḡ ira nō solū ē ad illos ad q̄s ē iustīcia. Dre.
Nō ē iustīcia hoīs ad seipm. nec ad ea q̄ suiipius sunt. vt
dr in. v. etbi. sed homo q̄nq̄ sibiipi irascit. sicut penitēs p
pter peccatum. vñ dr in ps. Irascimini & nolite peccare. ḡ
ira nō solum est ad quos ē iustīcia. Dre. Justīcia & in
iustīcia pōt esse alic? ad totum aliq̄d genus. vel ad totū ali
quā cōitatē. puta cum ciuitas aliqua ē lesa. sed ira nō ē ad
aliq̄d genus. sed solū ad aliq̄d singulariū. vt dic pbs in. ij
rhēto. ḡ ira nō ꝓprie ē ad q̄s est iustīcia & iniustīcia. Sz
p̄riū accipi pōt a pbo in. ij. rhēto. Rñ. dō. q̄ sicut supra
dictū ē. ira appetit malū inq̄tū hz rōnē iusti vindicatiui.
& ideo ad eosdē est ira ad q̄s ē iustīcia & iniustīcia. Nā in
ferre vindictā ad iustīciā p̄tinet. ledere aūt aliquē p̄tinet
ad iniustīciā. vñ tā ex p̄te cause q̄ē lesio illata ab altero. q̄
etiā ex p̄te vindicte ei? quā appetit iratus. manifestū ē q̄
ad eosdē p̄tinet ira. ad q̄s iustīcia & iniustīcia. Ad. i. ḡ dō
q̄ sicut sup̄ dictū ē. ira q̄nq̄ sit cū rōe. pōt tñ etiā esse in
brutis aīalibꝫ q̄ rōe careāt. inq̄tū naturali instīctu p̄ ima
ginatōez mouent ad aliq̄d sile opibꝫ rōis. Sic igit cuz in
hoīe sit & rō & imaginatio. dupl'r in hoīe pōt mot? ire insur
gere. Uno mō ex sola imaginatōe nūciāte lesionē. & sic in
surgit aliq̄s motus ire etiā ad res irrōnales & inaīatas sz
sil'itudinē illi? mot? qui est in aīalibꝫ p̄ q̄dlibet nociuum.
Alio mō ex rōe nūciāte lesionē. & sic vt pbūs dic in. ij. rhe
to. nullo mō pōt esse ira ad res insensibiles. neq̄ ad mor
tuos. tū q̄ nō dolēt. q̄d maxīe q̄rūt irati in eis q̄bꝫ irascun
tur. tū etiā q̄ nō ē ad eos vindicta. cū eor nō sit iniuriam
facere. Ad. ij. dō. q̄ sic pbs dic in. v. etbi. q̄dam meta
phorica iustīcia & iniustīcia ē hoīs ad seipm. inq̄tū. s. rō re
git irascibilē & concupiscibilē. & sm̄ hoc etiā bō dr de seipo vi
dictā facere & p̄ q̄ñs sibiipi irascit. ꝓprie aūt & p̄ se nō ꝓtin
git aliquē sibiipi irasci. Ad. iij. dō. q̄ sic pbs dicit in. ij
rhēto. assignat vnā dr̄iaz inter odiū & irā. q̄ odiū pōt eē ad
aliq̄d genus. sic habemus odio oē latronū genus. sed ira
nō est nisi ad aliq̄d singulare. Cui? rō ē. q̄. odiū causat ex
hoc q̄ q̄litas alic? rei appetendit vt dissonās nte dispo
nioni. & hoc pōt esse vel in vli vel in p̄ticulari. sz ira causat
ex hoc q̄ aliquis nos lesit p̄ suū actū. actus aūt omēs sunt
singulariū. & ideo ira sp̄ ē circa aliq̄d singulare. cū aūt to
ta ciuitas nos leserit. tota ciuitas computatur sicut vnum
singulare.

Ad octauū sic procedit

Videt q̄ Damas. incōuenienter assignet tres spēs ire. s. fel
niā. & furorē. Nullius. n. genetis spēs diuersificantur
sm̄ aliquod accidens. sed ista tria diuersificant sm̄ aliq̄d
accidens. p̄ncipium. n. motus ire fel vocat. ira autem p
manens dr mania. furor autem est ira obseruans tempus
in vindictam. ergo nō sunt diuerse spēs ire. Pre.
Tullius in. iiij. de tusculanis questionibus dicit. q̄ excan
descentia grece dr scisimos. & est ira mō nascens & mō desi
stens. scisimos autem sm̄ Damas. ē idem q̄ furor. non ḡ
furor tps q̄rit ad vindictaz. sed tpe deficit. Pre. Greg.
xxi. moral'. ponit tres gradus ire. s. iram sine voce. & irā cū
voce. & iram cum verbo exp̄sso. sm̄ illa tria que dñs ponit
Matth. v. Qui irascit fratri suo. vbi tangit ira sine voce.
Et postea subdit. Qui dixerit fratri suo racha. vbi tangit
ira cum voce. sed necdum pleno verbo formata. Et postea
dicit. Qui autem dixerit fratri suo fatue. vbi explet vox p
fectionem sermonis. ergo insufficienter diuisit Damas. irā
nihil ponens ex parte vocis. Sed contra est auctoritas
Damas. & Greg. nicem. Rñ. dō. q̄ tres spēs ire ꝑs
Damas. ponit & etiam Grego. nicenus sumunt secundū
ea que dant ire aliquod angmentum. quod quidem con
tingit tripl'r. Uno modo ex facultate ip̄ius motus. & taleꝫ
iram vocat fel. quia cito accendit. Alio modo ex parte tri
sticie causantis iram. que diu in memoria manet. & hoc p
tinet ad maniam que a manendo dr. Tertio ex p̄te eius
quod iratus appetit. s. vindicte. & hec pertinet ad furorem
qui, nunq̄ quiescit donec puniat. vñ pbs in. iiij. ethi. quos
dam irascentium vocat acutos quia cito irascunt. quos
dam amaros. quia diu retinent iram. quosdam difficiles
quia nunquam quiescunt nisi puniant. Ad primum ḡ
dicendum. q̄ omnia illa per que ira recipit aliquam per
fectionem. non omnino per accidens se habent ad iram. &
ideo nihil p̄hibet secundum ea spēcies ire assignari.

Ad.q.dō.q excandescētia quā Tullius ponit magʒ vi
dē pmere ad primā spēz ire q̄ pficit ꝑm velocitatē ire q̄ʒ
ad furorē.nihil aūt ꝓhibet vt thymos grece q̄ latine furor
dr vtrūq̄ importet.7 velocitatē ad irascēdū 7 firmitatē ꝑ
positi ad puniēdū. Ad.ij.dō.q gradus ille ire distin
guunt ꝑm effectū ire.nō aūt ꝑm diuersam perfectōez ipius
motus ire.

Questio.XLVII.

Deinde ꝓsiderādum

est de cā effectiua ire 7 de remedijs ei⁹.Et circa hoc q̄runt q̄tuor.Primo.vtr sp motiuū
ire sit aliq̄d factū ꝫ eū q̄ irascit.Scdo. vtr sola puipensio
vel despectio sit motiuū ire.Tertio de cā ire ex pte irascen
tis.Quarto de causa ire ex pte eius contra quem aliquis
irascitur.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt q nō sp aliqs irascat ꝓpter aliq̄d ꝫ se factū.Dō.n.
peccādo nihil contra deū facere pōt. dr.n.Job. xxv.Si
multiplicate fuerint iniq̄tates tue. q̄d facies ꝫ illū . dr tñ
ds irasci ꝫ hoīes ꝓpter pctā.ꝑm illud ps.Iratus ē furore
dñs in plm suū.ḡ nō sp aliqs irascat ꝓpter aliq̄d ꝫ se fa
ctū. Pre.Ira ē appetitus vindicte.ſz aliqs appetit vin
dictā facere enā de his q̄ contra alios fiūt.ḡ nō sp motiuū
ire ē aliq̄d contra nos factū. Pre.Sicut pbs dic in.ij.
rhet.Hoīes irascunt p̄cipue contra eos qui despiciūt circa
q̄ ipi maxime student.sicut qui student in phia ira
scunt contra eos qui phiam despiciunt.7 sile est in aliis.
sed despicere phiaz nō est necesse ipi studenti.non ergo sp
irascimur ꝓpter id qd contra nos fit. Pre.Ille qui ta
cet contra contumeliantē magis ipum ad irā ꝓuocat. vt
dicit Crisosto sed in hoc contra ipm nihil agit q̄ tacet. ḡ
non sp ira alicuius ꝓuocat ꝓpter aliquid quod contra ip
sum fit. Sed contra est quod phūs dicit in.q̄.rhēto. q
ira fit sp ex his que ad seipm.inimicitia autē 7 sine his q̄
ad ipm.si.n.putemus talem esse odimus. Rñ.dō. q
sicut supra dictum est.Ira ē appetitus nocēdi alteri sub
rōne iusti vindicatiui. vindicta autem locum non habet
nisi vbi p̄cessit iniuria,nec iniuria omnis ad vindictam ꝓ
uocat.sed illa sola que ad eum ptinet qui appetit vindictā
sicut.n.vnūq̄ quod q̄ naturaliter appetit ꝓprium bonū. ita
etiam naturaliter repellit ꝓprium malum. iniuria au
tem ab aliquo facta nō ptinet ad aliquē nisi aliquid fece
rit quod aliquo mō sit contra ipm. vñ sequit q motiuuz
ire alicuius sp sit aliquid contra ipm factum. Ad.i.ḡ
dō.q ira nō dr in deo ꝑm passionem animi.sed ꝑm iudici
um iusticie,put vult vindictā facere de pctō. peccator.n.
peccādo deo nihil nocere effectiue pōt.tñ ex pte sua duplr
contra deū agit.Primo quidē inq̄tū eū in suis mādatis
p̄tēnit.Scdo inq̄tū nocumentū aliq̄d infert alicui. vl sibi.vel alteri.qd ad deū ptinet,put ille cui nocumentū in
fert sub dei ꝓuidētia 7 tutela ptinet. Ad.ij.dō.q ira
scimur ꝓtra illos q̄ alios nocēt.7 vindictā appetim⁹ inq̄
tū illi q̄bz nocet aliq̄ mō ad nos ptinēt.vel ꝑ aliquā affi
nitatē.vl ꝑ amicitiā.vel saltē ꝑ cōionē nature. Ad.iij.
dō.q id in q̄ maxie studem⁹.reputam⁹ eē bonū nostrū.7 iō cū illud despicit reputam⁹ nos q̄z despici.7 arbitramur
nos lesos. Ad.iiij.dō.q tūc aliqs tacēs ad irā ꝓuocat
iniuriantē.q̄n videt ex ꝓceptu tacere. q̄i ꝓuidēdat alteri⁹
irā.ipa aūt pensio quidā actus ē.

Ad secundū sic ꝓcedit

Videt q nō sola pensio vel despectio sit motiuum ire
Dic.n.Damas.q iniuriā passi vel estimātes pati irasci
mur.sz bō pōt iniuriā pati etiā absq̄z despectu vel puipē
sione.ḡ nō sola puipēsio ē ire motiuū. Pre eiusdē ē ap
petere honorē 7 ꝓtristari de puipēsione.ſz bruta aīalia nō
appetūt honorē.ḡ nō ꝓtristant de puipēsione.7 tñ in eis ꝓ
uocat ira ꝓpter hoc q vulnerant.vt dic phūs in.iij.etbi.ḡ
nō sola puipēsio videt eē motiuū ire. Pre.phūs in.q̄.
rhēto.ponit multas alias cās ire.puta obliuionē 7 exulta
tionē in infortunijs.denotatōez malop̄ ꝫ impedimētū ꝓfide
ꝓprie volūtatis.nō ḡ sola puipēsio ē ꝓuocatiuum ire.
Sz ꝓtra ē q phūs dic in.q̄.rhēto. q ira ē appetitus cū tri
stitia pumitōis.ꝓpter apparētē puipēsionē nō quemēter
factā. Rñ.dō.q oēs cause ire reducunt ad puipēsionē
sunt.n.tres spēs puipēsionis.vt dr in.q̄.rhet.s.despectus
epireasmus.i.impedimētū volūtatis ip̄lēde.7 ꝓtumelia
no.7 ad hec tria oīa motiua ire reducunt.Cui⁹ rō pōt acci
pi duplex.Prima ē.q ira appetit nocumētū alteri⁹ inq̄
tū bō bz rōez iusti vindicatiui.7 iō intīm q̄rit vindictā in
q̄tū videt esse iusta.iusta aūt vindicta non fit nisi de eo
qd ē iuste factū.7 iō ꝓuocatiuū ad irā sp ē aliq̄d sub rōne
iusti.vñ dic phūs in.q̄.rhēto.q si hoīes putauerīt eos q̄
leserūt eē iuste passos nō irascunt.nō.n.fit ira ad iustum.
Contingit aūt triplr nocumentū alicui inferri.s.ex ignoratia.ex passione.7 ex electōe.Tūc.n.aliqs maxīe iniustū fa
cit.qñ ex electōe vel industria. vel ex certa malicia nocu
mentū infert.vt dr in.v.ethi.7 iō maxīe irascimur contra
illos q̄s putamus ex industria nobis nocuisse.Si.n.pu
temus aliqs vel ꝑ ignorātiā.vel ex passione nobis intulisse iniuriam vel nō irascimur contra eos.vel multo minus
agere.n.aliquid ex ignorantia vel ex passione diminuit rō
nem iniurie.7 ē quodammō ꝓuocatiuū misericordie 7 ve
nie.Illi autem qui ex industria nocumentū inferunt.ex cō
temptu peccare vident. 7 ideo contra eos maxime irasci
mur.vñ phūs dic in.q̄.rhēto q his q̄ ꝓpter irā aliq̄d fece
rūt.aut nō irascimur.aut minus irascimur.nō.n.ꝓpter ꝓ
uipensionē vident egisse.Scda rō est.qz puipēsio excellē
tie hoīs opponit.q̄.n.hoīes nullo mō putāt digna eē.ꝓ
uipendunt.vt dr in.q̄.rhēto.Ex oīb aūt bonis nostris ali
quam excellentiam q̄rimus.7 ideo quodcūq̄z nocumen
tum nobis inferat inq̄tum excellentie derogat.videt ad
puipensionē ptinere. Ad.i.ergo dō.q ex quacunq̄z ali
qua causa aliquis iniuriam patiat q̄z.ex ꝓtemptu.illa cau
sa minuit rōnem iniurie.sed solus ꝓtemptus vel puipen
sio rōnem ire auget.7 ideo ē ꝑ se causa irascendi. Ad.ij
dō.q licet animal brutum nō appetat honorem sub rōne
honoris.appetit tñ naturaliter quandam excellentiam.7
irascit contra ea que illi excellentie derogāt. Ad.iij.dō
q omnes ille cause ad quandam paruipensionem reducū
tur.obliuio.n.paruipensionis est euidens signum. ea.n.
que magna estimamus.magis memorie infigimus.Si
militer ex quadam paruipensione est q aliquis non vere
atur contristare aliquem.denunciando sibi aliqua tristia.
qui etiam in infortunijs alicuius hilaritatis signa osten
dit.videtur parum curare de bono vel malo eius.Simi
liter etiam qui impedit aliquem a sui ꝓpositi affectione
non propter aliquam vtilitatem sibi inde ꝓuenientem.
nō videt multū curare de amicitia eius.7 iō oīa talia inq̄
tū sunt signa ꝓceptus sunt ꝓuocatiua ire.

Ad tertiuz sic ꝓceditur.

Videt q excellētia alicui⁹ non sit cā q̄ facilius irascatur.

Dicit.n.pbūs in.ij.rhēto.q̄ maxime aliqui irascunt cum tristant. vt infirmi ⁊ egētes. ⁊ q̄ nō hñt id qđ ꝯcupiscunt ꝫ oīa ista ad defectū ꝓtinere vident. g̃ magis fac̄ ꝓnū ad irā defectus q̄ excellētia. ℞ Dre. pbūs dic̄ ibidē. q̄ tunc aliq̄ maxie irascunt qñ in eis despicit id de q̄ pōt esse suspicio. q̄ vel nō insit eis. vel q̄ insit eis debiliter. ꝫ cū putant se multū excellere in ill' in qbo despiciunt. nō curāt. ꝫ ꝑdicta suspicio ex defectu ꝓuenit. g̃ defectus ē magis cā q̄ aliquis irascat q̄ excellētia. ℞ Dre. ea q̄ ad excellētiā ꝓtinēt maxie faciūt bōes iocūdos ⁊ bone spei eē. ꝫ pbs dic̄ in. ij. rhēto. q̄ in ludo. in risu. in festo. in ꝓperitate. in ꝓsumma/tione operū. in delectatōe nōt urpi. ⁊ in spe optia bōes non irascunt. ergo excellentia non est causa ire. ¶ Sed contra est quod philosophus in eodem li. dicit. q̄ homines ꝓpter excellentiam indignant. ℞ Rn. dđ. q̄ causa ire in eo qui irascitur dupl'r accipi potest. Uno mō ꝑm habitudinē ad motum ire. ⁊ sic excellentia est causa vt aliquis de facili irascat. est.n. motuum ire iniusta paruipensio. vt dictum est. constat autem q̄ q̄to aliquis est excellentior. iniustius ꝓpendit in hoc in quo excellit. ⁊ ideo illi qui sunt in alīqua excellentia. maxime irascuntur si ꝓpendantur. puta si diues ꝓpenditur in pecunia. ⁊ rhētor in loquendo. ⁊ sic de alijs. Allio mō pōt considerari causa ire in eo qui irascitur ex parte dispositionis que in eo relinquit ex tali motiuo. Manifestum est autem q̄ nihil mouet ad iram nisi nocumentum quod contristat. ea autem que ad defectū ꝓtinent maxime sunt contristantia. quia homines defectibus subiacentes facilius leduntur. Et ista est causa quare homines qui sunt infirmi vel in alijs defectibus facili? irascuntur. quia facilius contristantur. Et per hoc pz rñsio ad primum. ¶ Ad.ij.dđ. q̄ ille qui despicit in eo in q̄ manifeste multum excellit. non reputat se aliquam iacturam pati. ⁊ ideo non contristat. ⁊ ex hac parte minus irascitur. sed ex alia parte in q̄tum indignus despicitur. habet maiorem rōnem irascendi. nisi forte reputet se non inuideri vel subsanari ꝓpter despectum. sed ꝓpter ignorantiam. vel ꝓpter aliud hmōi. ¶ Ad.iij.dđ. q̄ omnia illa impediunt iram in q̄tum impediunt tristiciam. sed ex alia parte nata sunt ꝓuocare iram ꝑm q̄ faciunt hominem inconuenientius despici.

Ad quartum sic procedit

Uidet q̄ defectus alicuius non sit causa vt contra ipsum facilius irascamur. Dicit.n. pbs in. ij. rhēto. q̄ his qui cōfitent ⁊ penitent ⁊ humiliant non irascimur. sed magis ad eos mitescimus. vñ ⁊ canes non mordent eos qui residēt sed hoc ꝓtinet ad quitatem ⁊ defectum. ergo paruitas alicuius est cā vt minus irascamur. ℞ Dre. Nullus est maior defectus q̄ mortis. sed ad mortuos desinit ira. ergo defectus alicuius non est cā ꝓuocatiua ire contra ipm.

℞ Dre. Nullus estimet aliquem ꝓuum ex hoc q̄ ē sibi amicus. ꝫ ad amicos si nos offenderint. vel si nō iuuerint magis offendimur. vñ dr in ps. Si inimic⁹ meus maledixisset mihi. sustinuissem vtiq̄. g̃ defectus alicuius nō est cā vt ꝯ ipm facilius irascamur. ¶ Sed ꝯ est qđ pbs dic̄ in ij. rhēto. q̄ diues irascit ꝯ pauperē si eū despiciat ⁊ principās ꝯ subditū. ℞ Rn. dđ. q̄ sic iā sup̄ dictū ē. indigna đ ispectio ē maxie ꝓuocatiua ire. defect⁹ igit vl' ꝓuitas eius ꝯ quē irascimur. fac̄ ad aug mētū ire in q̄tū auget indignaz despectōez. sic.n. q̄to aliq̄s ē maior tāto indigni⁹ despicit. ita in q̄to aliq̄s ē minor tāto indigni⁹ despicit. ⁊ iō nobiles irascūt si despiciāt a rusticis. vel sapiētes ab insipiētibus

vel dñi a seruis. Si vo ꝓuitas vel defect⁹ diminuat despectōez indignā. tal' ꝓuitas nō auget ꝫ diminuit irā. ⁊ hoc mō illi q̄ penitēt de iurijs factis ⁊ ꝓfitent se male fecisse. ⁊ humiliant ⁊ veniā petūt. mitigāt irā. ꝑm illđ ℞ Dr. ꝓuerb. xv Rñsio molt' frāgit irā. in q̄tū. s. tales vident nō despicere ꝫ magis magnipendere eos q̄bo se humiliāt. Et ꝑ hoc pz rñsio ad. i. ¶ Ad.ij. dđ. q̄ duplex ē cā q̄re ad mortuos cessat ira. Una. q̄ nō pōt dolere ⁊ sentire. qđ maxie ꝙrūt iratī in bis q̄bo irascunt. Allio mō. q̄ iā vident ad vltimum maloꝝ ꝓuenisse. vñ etiā ad q̄scūq̄ grauiter lesos cessat ira in q̄tū eoꝝ malū excedit mēsurā iuste retributōis. ¶ Ad iij. dđ. q̄ etiā despecto q̄ ē ab amicis videt eē magis indigna. ⁊ ideo ex filī cā magis irascimur ꝯ eos si despiciant. vel nocendo. vel non iuuando sicut ⁊ contra minores.

¶ Questio. XLVIII.

Deinde considerādū

est de effectibo ire. Et circa hoc q̄runt q̄tuor. Primo. vtꝝ ira causet delectatōez. Secdo. vtrū maxie causet feruorē i corpe. Tertio. vtꝝ maxie impediat rōnis vsum. Quarto. vtꝝ causet taciturnitatē

Ad primum sic proceditur.

Uidet q̄ ira nō causet delectatōez. Tristicia.n. delectatōez excludit. ꝫ ira ē sp cū tristicia. q̄r vt dr in. vij. ethi. oīs qui facit aliq̄d ꝓpter irā fac̄ tristar⁹. g̃ ira nō causat delectatōez ℞ Dre. pbs dic̄ in. iij. ethi. q̄ punitio q̄rat impetū ire. delectatōez ꝑ tristicia faciēs. ex q̄ pōt accipi q̄ delectatio iratoꝝ ꝓuenit ex punitōe. punitio aūt excludit irā. g̃ aduenīēte delectatōe ira tollit. nō ē g̃ effectus delectatōi ꝑiunctus ℞ Dre. Nullus effectus impedit cāz suā. cū sit sue cause ꝓformis. ꝫ delectatōes impediūt irā. vt dr in. ij. rhēto. g̃ delectatio nō ē effectus ire. ¶ Sed ꝯ est qđ pbs in eodē li. inducit ꝓuerbiū. q̄ ira multo dulcior melle distillāte in pectoribo viroꝝ crescit. ℞ Rn. dđ. q̄ sic pbs dicī. vij. ethi. delectatōes maxie sensibiles ⁊ corpales sunt medicīe q̄dā ꝯ tristiciā. ⁊ ideo q̄to ꝑ delectatōez ꝯ maiorē tristiciam vel anxietatē remedium ꝓstat. tanto delectatio magis ꝓcipit sicut pz. q̄ qñ aliquis sitit delectabilior fit ei potus. Manifestum est aūt ex ꝓdictis q̄ motus ire insurgit ex aliqua illata iniuria contristante. cui quidem tristicie remedium adhibet' ꝑ vindictam. ⁊ ideo ad pñtiā vindicte delectatō sequit'. ⁊ tāto maior q̄to maior fuit tristicia. Si igit vindicta fuerit pfis realiter fit pfecta delectatio q̄ totaliter excludit tristiciam. ⁊ ꝑ hoc quietat motum ire. ꝫ añq̄ vindicta sit pfis realiter fit irascenti pfis dupl'r. Uno mō ꝑ spem. quia nullus irascitur nisi sperans vindictam. vt supra dictum est. Allio mō ꝑm continuam cogitatōnem. vnicuiq̄ enim concupiscenti est delectabile immorari in cogitatione eorum que concupiscit. ꝓpter quod etiam imaginationes somniorum sunt delectabiles. ⁊ ideo cum iratus multum in animo suo cogitet de vindicta ex hoc delectatur. tamen delectatio non est perfecta que tollat tristiciam. ⁊ per consequens iram. ¶ Ad.i. ergo dđ. q̄ non de eodem iratus tristatur ⁊ gaudet. sed tristatur de illata iniuria. delectatur autem de vindicta cogitata ⁊ sperata. vnde tristicia se habet ad iram sicut principium. sed delectatio sicut effectus vel terminus. ¶ Ad.ij. dđ. q̄ obiectio illa ꝓcedit de delectatione que causat' ex reali pñtia vindicte. que totaliter tollit iram. ¶ Ad.iij. dđ. q̄ delectationes ꝓcedētes impediūt ne sequat' tristicia. ⁊ ꝑ hoc impediūt irā. ꝫ delectatio de vindicta ꝓsequit' ipaz.

Ad scm sic procedit.

Videt q̄ feruor nō sit maxīe effectus ire. Feruor.n. sic̄ sua pra dictū ē ptinet ad amorē. sz amor sicut sup̄ dictū ē pri/ cipiū ē & cā oīm passionū. cū g̃ cā sit portior effectu. videt q̄ ira nō faciat maxīe feruorē. Pre. Illa q̄ de se excitāt feruorē p̄ tpis assiduitatē magis augent. sic amor diutur nitate qualescit. sed ira p̄ tractū tpis debilitat. Dicit enim pbs in. iij. rhet. q̄ tps quietat irā. g̃ ira nō p̄prie causat feruorē. Pre. Feruor additus feruori augmētat feruo rē. sz maior ira supuenies facit irā mitescere. vt pbs dicit in. ij. rhet. g̃ ira nō causat feruorē. Sed ꝫ ē quod Da mas. dic̄. q̄ ira ē feruor eius qui circa cor ē sanguinis ex e/ uaporatōe fellis fiens. Rn. dd. q̄ sicut dictum ē. corpa lis transmutatio que est in passionibus anime, ppter cōna tur motui appetitus. manifestum est aūt q̄ quilibet appe/ titus etiam naturalis fortius tendit in id quod ē sibi con trarium si fuerit pñs. vñ videmus q̄ aqua calefacta ma gis congelat. quasi frigido vehementius in calidū agente motus aūt appetitiuus ire causat ex aliqua iniuria illata. sicut ex quodam contrario iniacente. & ideo appetitus po/ tissime tendit ad repellendum iniuriam p̄ appetitum vin/ dicte. & ex hoc sequit magna vehementia & impetuositas in motu ire. Et q̄ motus ire nō est p̄ modum retractōnis cui ppōrionat frigus. sed magis p̄ modum insecutionis cui ppōrionat calor. ꝫsequenter fit motus ire causatiuus cu iusdam feruoris sanguinis & spūs circa cor. quod ē instru mentum passionis anime. & exinde ē q̄ ppter magnam p̄ turbationem cordis q̄ ē ira. maxīe apparent in iratis iudi/ cia q̄dā in exteriorib⁹ mēbris. vñ Grego. dic̄ in. v. moral. Ire sue stimulis accensum cor palpitat. corpus tremit. lin gua p̄pe dit. facies ignescit. exasperant oculi. & nequaq̄ re cognoscunt noti. ore quidem clamorem formant. sed sensus quid loquat ignorat. Ad. i. ergo dd. q̄ amor ipe nō ira sentit nisi cum eum p̄dit indigentia. vt Aug⁹. dicit in. x. de tri. Et ideo quando homo patit detrimētum amate ex cellentie ppter iniuriam illatam magis sentit amor. & ideo feruentius cor mutat ad remouendum impedimentū rei amate. vt sic feruor ipe amoris p̄ iram crescat. & magis sentiat. & tamen feruor qui consequit calorem alia ratōne p̄tinet ad amorem & ad iram. Nam feruor amoris est cum quadam dulcedine & leuitate. est. n. in bonum amatum. & ideo assimilat calori aeris & sanguinis ppter quod sang uinei sunt magis amatiui. & dr q̄ cogit amare iecur. i quo fit quedam generatio sanguinis. feruor autem ire est cuz amaritudine ad consumendum. quia tendit ad punitōnē contrarij. vnde assimilat calori ignis & colere. & ppter hoc Damas. dicit q̄ p̄cedit ex vaporatōne fellis. & fellea no/ minatur. Ad. ij. dd. q̄ omne illud cuius causa p̄ tem/ pus diminuit. necesse ē q̄ tempe debilitet. Manifestum ē aūt q̄ mēoria tpe diminuit. q̄. n. antiq̄ sunt a mēoria d facili excidunt. ira aūt causat ex mēoria iniurie illate. & iō cā ire p̄ tps diminuit paulatim q̄usq̄ totaliter tollat. Ma ior etiā videt iniuria q̄n primo sentit & paulatī diminuit eius estimatio. Sm q̄ magis recedit a pñti sensu iniurie. & sic etiā ē de amore. si amoris cā remaneat in sola mēoria. vñ pbs dic in. viij. ethi. q̄ si diuturna fiat amici absentia vi det amicitie oblivionē facere. sz in pñtia amici sp̄ p̄ tpus multiplicat cā amicitie. & iō amicitia crescit. Et sic eēt de ira si ꝺtinue multiplicaret cā ipius. Tñ hoc ipm q̄ ira ci/ to ꝺsumit. attestat vehemēti furori ipi⁹. sic̄. n. ignis mag/ nus cito extinguit ꝺsumpta materia. ira etiā ira ppter suaz vehementiā cito tollit. Ad. iij. dd. q̄ ois virtus diuisa i plures ptes diminuit. & iō q̄n aliqs irat⁹ alicui. irascit po stmodū alteri. ex hoc po diminuit ira ad primū. & p̄cipue si ad scm fuerit maior ira. nā iniuria q̄ excitauit irā ad pri mū. videbit comparatōe secunde iniurie que estimatur ma ior esse paruū vel nulla.

Ad tertiuz sic procedit.

Videt q̄ ira nō impediat rōez. Illud. n. q̄d ē cū rōne nō vi det esse rōis impedimētū. sz ira ē cū rōne. vt dr in. vij. ethi. g̃ ira nō impedit rōez. Pre. ex hoc magis impedit rō. tāto dimi nuit manifestatio. sz pbs dic̄ in. vij. ethi. q̄ iracūdus nō est insidiator sz manifest⁹. g̃ ira nō videt impedire vsum rōnis sic̄ p̄cupia q̄ ē insidiosa. vt ibidē dr. Pre. iudiciū rōis eui dēt⁹ fit ex adiūctōe ℨrij. qr ℨria iuxta se posita magis elu/ cescūt. sz ex hoc etiā crescit ira. dic̄. n. pbs in. ij. rhetor. q̄ ma gis hoīes irascunt si ℨria p̄exist̄t. sic̄ honorati si de honorē tur. & sic de alijs. g̃ ex eodē ira crescit & iudiciū rōis adiuua tur. nō g̃ ira impedit iudiciū rōis. Sz ꝫ ē qd Grego. dic̄ in. v. moral. q̄ ira intelligētie lucē subtrahit cū mētē pmo/ uēdo ꝫfundit. Rn. dd. q̄ mēs vel rō cuius nō est act⁹ or/ gano corpali in suo ppio actu. tū qr indiget ad sui actū q̄/ busda viribus sensitiuis. q̄z act⁹ impediunt corpe p̄turbato. ne cesse ē q̄ p̄turbatōes corpales etiā iudiciū rōis impediāt. sic̄ pz in ebrietate & somno. Dictū ē aūt q̄ ira maxīe facit p̄/ turbatōez corpalē circa cor. ira vt etiā vsq̄ ad exteriora mē bra veniet. vñ ira inter ceteras passiones manifest⁹ ipe/ dit iudiciū rōis. Sm illud ps. Cōturbatus ē in ira oculus meus. Ad. i. g̃ dd. q̄ a rōe ē p̄incipiū ire cuius tū ad motū appetitiuū. q̄ ē formal in ira. sz p̄fectū iudiciū rōnis passio ire occupat. q̄i nō p̄fecte rōez audiēs ppter cōmotōez ca lōris velociter impellētis. q̄ ē material in ira. & cuius tū ad hoc impedit iudiciū rōis. Ad. ij. dd. q̄ iracūdus dr esse mani festus. nō qr manifestū sit sibi q̄d facere debeat. sz qr ma/ nifeste opat nō q̄rēs aliquā occultatōez. q̄d primo ptingit ppter impedimētū rōis. q̄ nō pōt discernere q̄d sit occultan dū & q̄d manifestādū. nec etiā excogitare occultādi vias. pti ꝺo ē ex ampliatōe cordis. q̄ ptinet ad magnanimita tē q uam facit ira. vñ & de magnanimo philosopbus dic̄ in iij. ethi. q̄ est manifestus oditor & amator. & manifeste di cit & opat. ocupia aūt dr esse latens & insidiosa. qr vt pluri/ mū delectabilia q̄ ocupiscunt bñt turpitudinē quādam & mollitiē in q̄bus bō vult latere. in his aūt q̄ sunt virilitatis & excellētie. cuiusmodi sunt vindicte. q̄rit bō manifestus esse. Ad. iij. dd. q̄ sic dictū ē motus ire a rōne incipit. & ideo sm idē appositio ℨrij ad ℨriū adiuuat iudiciū rōis & auget irā. cū. n. aliqs bz honorē vel diuitias. & postea incur rit alic⁹ detrimētū. illud detrimentū apparet mai⁹. tū ppter vicinitatē contrarij. tum qr erat inopinatum. & ideo cau/ sat maiorem tristiciam. sicut etiam magna dona ex inopi/ nato veniencia. causant maiorem delectatōnem. & sm aug mentū tristicie p̄cedēs ꝫsequēter auget & ira.

Ad quartum sic procedit

Videt q̄ ira non causet taciturnitatem. Taciturnitas. n. locutioni opponit. sed p̄ crementū ire vsq̄ ad locutōnem puenit. vt pz p̄ gradus ire quos dns assignat Matth. v. dicens. Qui irascit fratri suo. & q̄ dixerit fratri suo racha & qui dixerit fratri suo fatue. ergo ira non causat taciturni tatem. Pre. ex hoc q̄ custodia rōnis deficit contingit q̄ homo p̄rumpat ad verba inordinata. vñ dr Prouer. xxv. Sicut vrbs patens & absq̄ murorū ambitu. ita vir qui nō

ꝑ̃ cobilere in loquẽdo ſpm̃ ſuũ.ſz ira maxĩe impedit iudi-
ciũ tõis.vt dictũ ẽ.g̃ facẽ maxĩe pfluere in ꝛba mozdiata.
nõ g̃ cauſat taciturnitatẽ. Re.Ianb.xij.dz.Ex abun
dãtia cozdis os loquit.ſz ꝓtã coz maxĩe ꝓturbat.vt di-
ctũ ẽ.g̃ maxĩe cauſat locutõez. nõ g̃ cauſat taciturnitatẽ.
Sed ꝫ ẽ qđ Greg.dic̃ in.v.moza.q ira p ſilẽtiũ clau
ſa intra mentẽ vehemẽtius eſtuat. Rñ.dđ. q ira ſic ꝛ
dictũ ẽ.ꝛ cũ rõe ẽ.ꝛ impedit rõnez.ꝛ ex vtraq; ꝑte põt ta
citurnitatẽ cauſare.Ex ꝑte qđẽ tõis qñ iudiciũ tõis intm̃
viget q ꝛ ſi nõ cobibeat affectũ ab inordinato appetitu vl̃
dicte.cobibet tñ linguã ab inordinata locutõe.vñ Grego.
in.v.mozaliũ dic̃.Aliqñ ira ꝓturbato aĩo q̃i ex iudicio ſi-
lentiũ induc̃.Ex ꝑte vo impedimẽti tõis.qz ſic̃ dictũ eſt.p
turbatio ire vſq; ad exterioza mẽbza ꝓducit.ꝛ maxĩe ad il-
la mẽbza in q̃bus expſſius relucet veſtigiũ cozdis.ſicut in
oculis ꝛ in facie ꝛ in lingua.vñ ſic̃ dictũ eſt.lingua ſe ꝑpe
dit.facies ignescit.exa ſperant oculi.Pot g̃ eẽ tanta ꝓtur
batio ire.q oĩo impedia t lingua ab vſu loquẽdi.ꝛ tũc ſe-
quit taciturnitas. Ald.i.g̃ dđ. q augmentum ire qñq;
eſt vſq; ad impediendũ rõnem a cohibitõne lingue.qñq;
autem vltra ꝓcedit vſq; ad impediendũ motũ lingue ꝛ a-
liox membrox exterioꝝ. Et ꝑ hoc etiam ꝑz ſolutio ad. ij.
Ald.iij.dđ.q ꝓturbato cozdis qñq; pot ſupabundare
vſq; ad hoc q ꝑ inordinatum motũ cozdis impediat mo
tus exterioꝝ membꝝ.ꝛ tunc cauſat taciturnitas ꝛ im-
mobilitas exterioꝝ membrox.ꝛ qñq; etiam mors.Si au
tem nõ fuerit tanta ꝓturbatio.tunc ex ſupabundantia per
turbatõis cozdis ſeq̃t oris locutio. Queſtio. XLIX.

Qſt actus ꝛ paſſiões

Conſiderãdum eſt de principijs humanozum
actuum. Et primo de principijs intrinſecis.
Secundo de principijs extrinſecis.principium autem in
trinſecum eſt potentia ꝛ habitus.ſed quia de potentijs in
prima parte dictum eſt.nunc reſtat de habitibus conſide
randum.ꝛ primo quidem in generali. ſecundo vero de ꝟ
tutibus ꝛ vitijs hmõi alijs habitibus.qui ſunt humano
rum actuum principia. Circa ipos autem habitus in ge-
nerali quattuoz conſideranda ſunt. Primo quidem de
ipa ſubſtantia habituum. Secundo de ſubiecto eozum.
Tertio de cauſa generationis augmenti ꝛ cozruptionis
ipoꝝ.Quarto de diſtinctõne ipoꝝ.Circa primum querũ
tur quattuoz. Primo.vtrum habitus ſit qualitas.Secũ
do.vtrum ſit determinata ſpecies qualitatis. Tertio.vtꝝ
habitus importet ordinem ad actum.Quarto de neceſſi-
tate habitus.

Ad primum ſic ꝓceditur.

Videt q hĩt nõ ſit q̃litas.Dic̃.n.Aug.in li.lxxiij.q.q
hoc nomẽ hĩtus dictũ ẽ ab hoc ꝟbo hre.ſz hre nõ ſolũ pti-
net ad q̃litatẽ ſz ad alia genera.dicimur.n.hre q̃ntatẽ ꝛ
pecuniã ꝛ alia hmõi.g̃ hĩtus nõ eſt q̃litas. Re.Habi
tus ponit vnũ ꝓdicamentũ.vt pz in li.ꝓdicamẽto.ſz vnũ
ꝓdicamentũ nõ ptinet ſub alio. g̃ habitus nõ eſt q̃litas.
Re.Dis habitus eſt diſpoſitio.vt dz in ꝓdicamẽ. ſz
diſpoſitio ẽ ordo hñtis ptes.vt dz in.v.metaphi.hoc autẽ
ptinet ad ꝓdicamẽtũ ſitus.g̃ habitus nõ eſt qualitas.
Sed ꝫ eſt qđ pbs dicit in ꝓdicamẽtis.q habitus ẽ qua-
litas de difficili mobil. Rñ.dđ.q hoc nomen habitus
ab hñdo eſt ſumptũ.a q̃ quidẽ nomẽ habitus dupliciꝛ
uat.vno qdẽ mõ ſm q hõ vel q̃cunq; alia res dz aliquid
habere,alio mõ,ſm q aliq; res aliq mõ hz ſe in ſeipa vl ad

aliquid aliud.Circa primũ conſiderãdũ eſt q hre ſm q dz
reſpectu cuiuſcũq; qđ habeat.cõe ẽ ad diuerſa genera. vñ
ꝛ pbs inter poſtpdicamẽta habere ponit.q.ſ. diuerſa rerũ
genera conſequunt.ſic̃ ſunt oppoſita.ꝛ prius ꝛ poſterius.ꝛ
alia hmõi.ſz inter ea q̃ habent.talis videt eẽ diſtinctio q
q̃dam ſunt in quibus nihil ẽ mediũ inter hñs ꝛ id qđ ha
bet.ſicut inter ſubiectũ ꝛ q̃litatẽ vel q̃ntitatẽ nihil eſt me-
diũ. q̃dã.n. ſunt in q̃bus ẽ aliqđ mediũ inter vtrũq;.hz ſo
la relatio.ſic̃ dz aliq̃s hre ſociũ vel amicũ.q̃dã vo ſunt int
q̃ eſt aliq̃d mediũ.nõ q̃dẽ actio vel paſſio. ſz aliq̃d p mo-
dũ actõis ꝛ paſſionis,put.ſ.vnũ ẽ ornãs vel regẽs.ꝛ aliđ
ornatũ aut rectũ.vñ pbs dic̃ in.v.metaphi. q habit? dz
rangz actio q̃dã hñtis ꝛ habiti,ſicut eſt in illis que circa
nos habemus.ꝛ ideo in his conſtituit vnum ſpeciale ge-
nus rez quod dz ꝓdicamẽtum habitus.de quo dicit pbs
in.v.metaphi.q inter hñtẽ indumẽtum.ꝛ indumẽtũ qđ
habet eſt habitus medius. Si aũt ſumat habere ,put res
aliqua dz quodãmõ ſe habere in ſeipa.vel aliquid aliud.
cum iſte modus ſe hñdi ſit ſm aliquam qualitatem. hoc
mõ habitus q̃dam qualitas eſt.de quo pbus in.v.meta-
phi.dicit.q habitus dz diſpoſitio ſm quam bene vel mala-
le diſponit diſpoſitum.ꝛ aut ſm ſe.aut ad aliud.vt ſani-
tas habitus quidam eſt.ꝛ ſic loquimur nunc de habitu.
vñ dđ.q habitus eſt qualitas. Ald.i.g̃ dđ. q obiectio
illa ꝓcedit de habere cõiter ſumpto.ſic.n.eſt cõe ad mul-
ta genera.vt dictum ẽ. Ald.ij.dđ. q rõ illa ꝓcedit de
habitu ſm q intelligit aliquid medium inter habẽs ꝛ id
quod habet.ſic.n.eſt quoddam ꝓdicamentũ.vt dictũ eſt.
Ald.iij.dđ.q diſpoſitio quidem ſp importat ordinem
alicuius hñtis ptes.ſz hoc ꝓtingit tripliciꝛ vt ſtatim ibidez
pbs ſubdit.ſ.aut ſm locũ.aut ſm potẽtiam.aut ſm ſpẽz
in quo vt Simplicius dicit in cõmento ꝓdicamentoꝝ.cõ
phendit omnes diſpõnes.cozpales q̃dem in eo ſm q dic̃
ſm locum.ꝛ hoc ptinet ad ꝓdicamẽtum ſitus.qui eſt oz-
do ptium in loco. q aũt dicit ſm potẽtiam includit illas
diſpõnes que ſunt in ꝓpatione ꝛ idoneitate nõdum pfe
cte.ſicut ſcĩa ꝛ ꝟtus inchoata. q aũt dicit ſm ſpeciem.in-
cludit pfectas diſpõnes que dicunt habitus.ſicut ſcientia
ꝛ ꝟtus complete.

Ad ſecundũ ſic ꝓceditur

Videt q habitus nõ ſit determinata ſpecies qualitatis.
quia vt dictum eſt.habitus ſm q eſt qualitas dz diſpoſi-
tio ſm quam bene aut male diſponit diſpoſitum. ſed hoc
contingit ſm quamlibet qualitatem. nam ꝛ ſm figuram
contingit aliquid bñ vel male eẽ diſpoſitũ.ꝛ ſilr ſm calorẽ
ꝛ frigus.ꝛ ſm oĩa hmõi.g̃ habitus nõ eſt determinata ſpe
cies qualitatis. Re.pbs in ꝓdicamentis caliditatem
ꝛ frigiditatem dic̃ eẽ diſpõnes vel habitus.ſicut egritudi
nem ꝛ ſanitatẽ.ſz calor ꝛ frigus ſunt in tertia ſpecie quali
tatis.ergo habitus vel diſpoſitio nõ diſtinguunt ab alijs
ſpeciebus qualitatis. Re. Difficile mobile non eſt
differentia ptinens ad genus qualitatis. ſed magis pti-
net ad motum vel paſſionẽ.nullum aũt genus determina
tur ad ſpeciem p differentiam alterius generis.ſz oportet
dñias p ſe aduenire generi.vt pbus dic̃ in.viij.metaphi.g̃
cũ habitus dicat eſſe qualitas difficile mobil.videt q nõ
ſit determinata ſpecies qualitatis. Sed ꝫ ẽ q đ pbs dic̃
in ꝓdicamẽtis.q vna ſpecies qualitatis eſt habit? ꝛ diſpo
ſitio Rñ.dđ.q pbs in ꝓdicamentis ponit inter q̃tuoz
ſpẽs q̃litatis primã diſpõez ꝛ habitum.quaꝝ qdẽ ſpẽruz
dñias ſic aſſignat Simplici? in cõmẽto ꝓdicamentoꝝ

dices q̄ q̄litatū q̄dā sunt naturales q̄ ꝯm naturā insunt ꝛ sp̄. q̄dā aūt sunt aduēticie q̄ ab extrīseco efficiunt. ꝛ pīt amitti. ꝛ hoc q̄dē q̄ sunt aduēticie sunt bītus ꝛ dispōes ꝯm facile ꝛ difficile amissibile differētes. naturaliū āt q̄litatū q̄dam sunt ꝯm id q̄ aliq̄d ē in potētia. ꝛ sic est scḋa spēs q̄litatis. q̄dā vo ꝯm q̄ aliq̄d ē in actu. vel hoc vl in ꝓfundū vl ꝯm superficiē. si in ꝓfundū q̄dē sic ē tertia spēs q̄litat. ꝛ vo superficiē ē q̄rta spēs q̄litatis. sic figura ꝛ forma. q̄ ē figura aīati. Sz ista distinctio spēz q̄litatis incōuenīēs vidēt. sunt. n. multe figure ꝛ q̄litates passībiles nō naturales sz aduēticie. ꝛ multe dispōes nō aduēticie sz naturales sic sanitas ꝛ pulchritudo ꝛ hmōi. ꝛ ꝓpter hoc nō ꝙueīt ordini spēz. sp̄. n. qđ naturalius ē prius ē. Et iō aliter accipiēda ē distinctio dispōnū ꝛ habituū ab alijs q̄litatibꝫ. ꝓprie. n. q̄litas importat quēdā modū substātie. modus autem ē vt dicit Aug. sup Gen. ad lr̄az quē mēsura pfigit. vñ importat q̄ḋā determinatiōez ꝯm aliquā mensurā. ꝛ iō sic̄ id ꝯm q̄ determinat potētia materie ꝯm eē substātiale. dr q̄litas q̄ est dr̄ia substātie. ita id ꝯm q̄ determinat potētia subiecti ꝯm eē accīdentale dr q̄litas accīdit. q̄ ē etiā q̄dā dr̄ia vt pz ꝑ pbm in. v. metaphi. Modus aūt siue determinatio subiecti ꝯm eē accīdentale pōt accipi vl in ordine ad ipaz naturā subiecti. vel ꝯm actiōez ꝛ passionē q̄ ꝙsequunt prīncipia nature. q̄ sunt materia ꝛ forma vel ꝯm q̄ntitatē. Si aūt accipiat modus vel determinatio subiecti ꝯm q̄ntitatē sic ē q̄rta spēs q̄litatis. Et qr̄ q̄ntitas ꝯm sui rōnem ē sine motu ꝛ sine rōe boni ꝛ mali. iō ad q̄rtā spēz q̄litatis nō pertinet q̄ aliq̄d sit bñ vl male. cito vel tarde trāsiēs. Mod? aūt siue determinatio subiecti ꝯm actionē ꝛ passionē arte dic̄ in scḋa vel tertia spē q̄litatis. ꝛ iō in vtraq; ꝙsideraf q̄ aliq̄d facile vel difficile fiat, vel q̄ sit cito transiēs aut diuturnū. nō aūt ꝙsideraf in bis aliq̄d ptinēs ad rōnē boni vel mali. qr̄ motus ꝛ passiones nō hñt rōnem finis. bonū aūt ꝛ malū dr̄ ꝑ respectū ad finē. sz motus ꝛ determinatio subiecti in ordine ad naturā rei. ptinet ad primā spēz q̄litatis. q̄ est habit? ꝛ dispō. Dic̄. n. pbs in. vij. phi. loquēs de habitibꝫ aīe ꝛ corpis. q̄ sunt dispōnes q̄dā ꝑfecti ad optimū. dico aūt ꝑfecti qđ ē dispositū ꝯm naturā. Et qr̄ ipa forma ꝛ natura rei ē finis. ꝛ cū cā fit aliq̄d. vt dr̄ in. ij. phi. ideo in prima spē ꝙsideraf ꝛ bonū ꝛ malū. ꝛ etiam facile ꝛ difficile mobile ꝯm q̄ aliq̄ natura ē finis generatōis ꝛ motus. vñ in. v. metaphi. pbs diffinit habitū q̄ ē dispō ꝯm quā aliq̄s disponit bñ vel male. ꝛ in. ij. etbi. dic̄ q̄ habitus sunt ꝯm qs ad passiones nos habemus bñ vel male. Qñ enī est modus ꝙueniēs nature rei. tūc bz rōnē boni. qñ āt nō ꝙuenit. tūc bz rōnem mali. Et qr̄ natura ē id qđ primū ꝙsideraf in re. iō habitus ponit prima spēs q̄litatis.

Ad. i. q̄ dđ. q̄ dispō ordinē quendā importat vt dictum ē. vñ nō dr̄ aliq̄s disponi ꝑ q̄litatē nisi in ordine ad aliq̄d. ꝛ si addaf bñ vel male. qđ ptinet ad rōnē habitus. oportet q̄ attendaf ordo ad naturā q̄ est finis. vñ ꝯm figurā vl ꝯz calorē vel frigus nō dr̄ aliq̄s disponi bñ vel male nisi ꝯm ordinē ad naturā rei. ꝯm q̄ ē ꝙueniēs vel nō ꝙueniēs. vñ ꝛ ipe figure ꝛ passibiles q̄litates ꝯm q̄ ꝙsideranf vt ꝙueniētes vel nō ꝙueniētes nature rei. ptinēt ad habitus vel dispōes. nā figura ꝓut ꝙuenit nature rei ꝛ color. ptinent ad pulchritudinē. calor aūt ꝛ frigus ꝯm q̄ ꝙueniūt nature rei ptinēt ad sanitatē. ꝛ hoc mō caliditas ꝛ frigiditas ponunt? a pbo in prima spē q̄litatis. Cū pz solutio ad. ij. Iz a q̄busdā aliter soluaf. vt Simplicius dic̄ in cmēto ꝑdicamētoꝝ. Ad. iij. dđ. q̄ ista dr̄ia difficile mobile nō diuersificat bītū ab alijs spēbꝫ q̄litatis. sz a dispōne. dispō

aūt dupl'r accipit. Uno mō ꝯm q̄ ē genus habitus. nam in. v. metaphi. dispō ponit in diffinitōe habitus. Alio mō ꝯm q̄ ē aliq̄d ꝝ habituū diuisum. ꝛ pōt intelligi dispō ꝓprie dicta ꝙdiuidēs ꝝ bītū dupl'r. Uno mō sic̄ ꝑfectū ꝛ imꝑfectū in eadē spē. vt. s. dispō dicat retinēs nomē cōe. qñ in ꝑfecte inest ita q̄ de facili amittit. bītus aūt qñ ꝑfecte inest vt nō de facili amittat. ꝛ sic dispō fit habitus. sic̄ puer fit vir. Alio mō pīt distingui sic̄ diuerse spēs vnius generis subalterni. vt dicant dispōnes ille q̄litates prime spēi. q̄bus ꝙuenit ꝯm ꝓpriā rōnem vt de facili amittant. qr̄ bñt causas trāsmutabiles. vt egritudo ꝛ sanitas. habit? vro dicunt ille q̄litates q̄ ꝯm suā rōnē bñt q̄ nō de facili trāsmutent. qr̄ bñt causas immobiles. sic̄ scīe ꝛ vrtutes. ꝛ ꝯm hoc dispō non fit habitus. ꝛ hoc videt magis ꝙsonū intētioni Aresto. vñ ad hāc distinctōnis ꝓbatōnem induc̄ cōez loquendi ꝙsuetudinē ꝯm quā qualitates q̄ ꝯm rōnem suā sunt facile mobiles. si ex aliquo accidenti difficile mobiles reddant. habitus dicunt. ꝛ ecōuerso ē de qualitatibꝫ q̄ ꝯm suā rōnem sunt difficile mobiles. nam si aliq̄s ꝑfecte habeat scīam vt de facili possit ipam amittere. magis dr̄ disponi ad scīam q̄ scīam habere. Ex quo pz q̄ nomē habitus diuturnitatē q̄ḋam importat. non aūt nomē dispositōis. nec impedit quin ꝯm hoc facile ꝛ difficile mobile sint specifice differentie. ꝓpter hoc q̄ ista ptinent ad passionē ꝛ motum ꝛ nō ad genus qualitatis. nā iste dr̄ie quāuis ꝑ accīs videant se habere ad qualitatez. designāt tñ ꝓprias ꝛ ꝑ se dr̄ias qualitatum. sicut etiam a genere substantie frequenter accipiunt dr̄ie accīdentales loco substantialium. inquantum per eas designantur principia essentialia.

Ad tertiuz sic procedit̄.

Videt q̄ habitus non importet ordinem ad actum. Unū quodq; n. agit ꝯm q̄ est in actu. sed pbs dic̄ in. iij. de aīa. q̄ cum aliquis sciens ꝯm habitum. est etiam tūc in potentia aliter tñ q̄ añ addiscere. ergo habitus nō importat habitudinem principij ad actum. Pre. Illud quod ponit in diffinitōe alic̄ ꝑ se ꝙuenit illi. sed esse principiū actionis ponit in diffinitōe potentie. vt pz in. v. metaphi. ergo esse principiū actus ꝑ se conuenit potentie. quod autem ē ꝑ se. est principiū in vnoquoq; genere. si ergo etiam habitus sit principium actus. sequit q̄ sit posterior q̄ potētia. ꝛ sic nō erit prima species qualitatis habitus vel dispositio. Pre. Sanitas q̄q; est habitus. ꝛ silr macies ꝛ pulchritudo. sed ista nō dicunt ꝑ ordinem ad actum. non ergo est de rōe habitus q̄ sit principium actus. Sed ꝙ est quod Aug? dicit in li. de bono coniugali. q̄ habitus ē quo aliq̄d agit cum opus est. ꝛ ꝓmētator dic̄ in. iij. de aīa. q̄ habitus est quo quis agit cum voluerit. Rn. dđ. q̄ habere ordinē ad actū potest competere habitui ꝛ ꝯm rōnem habitus. ꝛ ꝯm rōnē subiecti in quo est habitus. ꝯm q̄dē rōnē habitus ꝙuenit oī habitui aliq̄ mō habere ordinē ad actum. Est. n. de rōe habitus vt importet habitudinem q̄ḋam in ordine ad naturam rei. ꝯm q̄ ꝙuenit vel nō ꝙuenit. Sed natura rei q̄ est finis generatōis. vlterius etiā ordinat ad aliū finē. q̄ vel est operatio. vel aliq̄d operatum ad quod q̄s ꝙuenit ꝑ operatōnem. vñ habitus nō solū importat ordinē ad ipam naturam rei sed etiam ꝙsequenter ad operationem inq̄ntum est finis nature. vel ꝓducens ad finem. vñ in. v. metaphi. dr̄ in diffinitōe habitus. q̄ ē dispositio ꝯm quā bene vel male disponit dispositum. aut ꝯm se. i. ꝯm suam naturā. aut ad aliud. i. in ordine ad finem. sed

sunt quidã habitus qui etiã ex pte subiecti in q̃ sunt. primo ⁊ principaliter importãt ordinẽ ad actũ. qz vt dictũ ẽ. bitus pmo ⁊ p se iportat bitudinẽ ad naturã rei. Si igit natura rei in q̃ ẽ bitus cõsistat i tpo ordie ad actũ. seq̃t q̃ bitus principalit iportet ordinẽ ad actũ. mãifestũ ẽ ãt q̃ natura ⁊ rõ potẽtie ẽ vt sit pncipiũ actus. vñ oĩs bitus q̃ ẽ alic⁹ potẽtie vt subiecti. pncipalit iportat ordinẽ ad actũ.

Ad.i.g̃ dõ. q̃ bitus ẽ act⁹ q̃dã incõplti ẽ q̃litas. ⁊ ꝟz hoc pot ee pncipiũ opatõis. sz ẽ i potẽtia p respectũ ad opationẽ. vñ bit⁹ dz act⁹ prim⁹. ⁊ opatio actus scõs. vt pz in. ij de aĩa.

Ad.ij. dõ. q̃ nõ ẽ de rõe bit⁹ q̃ respiciat potẽtiã sz q̃ respiciat naturã. ⁊ qz natura p̃cedit actõez quã respic potẽtia. iõ prior spẽs qualitatis ponit bitus q̃ potẽtia.

Ad.iij. dõ. q̃ sanitas dz bitus vl bitual⁹ dispõ in ordie ad naturã. sic dictũ ẽ. inq̃ltũ tñ natura ẽ pncipiũ act⁹ ex q̃ñ ti iportat ordinẽ ad actũ. vñ pbs dic i. x. de hysto. aĩaliũ. q̃ homo dz esse sanus vel membrum aliquod q̃ñ põt facere opationem sani. Et est sike in alijs.

Ad quartum sic procedit

Videt q̃ nõ sit necessariũ ee bitus. bitus. n. sunt q̃bꝫ aliq̃d disponit bñ vel male ad aliq̃d. sic dictũ ẽ. sz p suam formã aliq̃d bñ vel male disponit. nã ꝑm formã aliquid est bonũ sic ⁊ ens. g̃ nulla necessitas ẽ habituũ.

Pre. Habitus iportat ordinẽ ad actũ. sz potẽtia iportat principium actus sufficiẽter. nã ⁊ potẽtie naturales absq̃ habitibꝫ sũt pncipia actuũ. g̃ nõ fuit necessariũ bitus esse.

Pre. sicut potẽtia se hz ad bonũ ⁊ malũ. ita ⁊ bitus. ⁊ sic potentia nõ sp agit. ita nec bitus. ex ñtibꝫ igit potẽtijs superfluũ fuit habitũ esse.

Sz ꝓ ẽ q̃ bitus sunt pfectões q̃dã. vt dz i vij. phi. sz pfectio est maxie necessaria rei cũ habeat rõnez finis. g̃ necessariũ fuit bitus esse.

Rñ. dõ. q̃ sic sup̃ dictum est. habitus importat dispõez quandã in ordine ad naturã rei. ⁊ ad opatõez vel finẽ eius. ꝑm quã bñ vel male aliquid ad hoc disponit. Ad hoc autẽ q̃ aliquid indigeat disponi ad altez tria requirunt. Primo quidem vt id qđ disponit sit altez ab eo ad quod disponit. ⁊ sic se habeat ad ipm vt potẽtia ad actũ. vñ si aliq̃d sit c⁹ natura nõ sit ꝓportionata ex potẽtia ⁊ actu. ⁊ c⁹ substãtia sit sua opatio. ⁊ ipm sit ꝑter seipm. ibi bitus vel dispositio locũ nõ hz. sic pz i tertio Secõ requirit q̃ id qđ est in potẽtia ad altez possit pluribus modis determinari ⁊ ad diuersa. vñ si aliq̃d sit in potẽtia ad altez. ita tñ q̃ nõ sit in potẽtia ad ipm. ibi dispositio ⁊ bitus locũ nõ hz. qz tale subiectũ ex sua natura hz determinatã bitudinẽ ad talẽ actũ. vñ si corpus celeste sit cõpositũ ex materia ⁊ forma. cũ illa nõ sit in potẽtia ad aliã formã. vt in primo dictũ ẽ. nõ hz locum ibi dispõ vel bitus ad formã. aut etiã ad opatõez. qz natura celestis corpis nõ ẽ in potẽtia nisi ad vnũ motũ determinatũ. Tertio requirit q̃ plura ꝓcurrãt ad disponẽdũ subiectũ ad vnũ cor ad q̃ est in potẽtia. q̃ diuersis modis ꝓmensurari pñt vt sic disponat bñ vel male ad formã ⁊ ad opatõez. vñ q̃litates simplices elemẽtoꝝ q̃ ꝑm vnũ modũ determinatũ naturis elemẽtoꝝ ꝓueniũt. nõ dicimus dispões vel bitus sz simplices q̃litates. dicimus autẽ dispões vel bitus. sanitatem. pulchritudinẽ. ⁊ alia hmõi q̃ importãt q̃ddã ꝓmẽsuratõez pluriũ. q̃ diuersis mõis ꝓmẽsurari pñt. Propter qđ pbs dic in. v. metaphi. q̃ bitus ẽ dispõ. ⁊ dispõ ẽ ordo bñtis ptes. vel ꝑm locũ. vel ꝑm potẽtiã. vel ꝑm spẽz. vt supra dictum ẽ. qz igit multa sunt entiũ ad q̃ꝫ naturas ⁊ opatões necesse ẽ plura ꝓcurrere q̃ diuersis modis ꝓmẽsurari pñt iõ necesse ẽ bitus esse.

Ad.i.g̃ dõ. q̃ ꝑ formã pficit natura rei. sz oportet q̃ in ordine ad ipaz formã disponantur subiectũ ali q̃ dispõe. ipa tñ forma ordinat vlteri⁹ ad opationẽ q̃ ẽ finis. vel via in finẽ. ⁊ si q̃dẽ hẽat forma determinate vnã tñ opatõez determinatã. nulla alia dispõ requirit ad opatõez ꝑter ipaz formã. si autẽ sit talis forma q̃ possit diuersimode opari. sic ẽ aĩa. oportet q̃ disponat ad suas opatões p aliqs bitus.

Ad.ij. dõ. q̃ potẽtia q̃ñq̃z se hz ad multa. ⁊ iõ oportet q̃ aliq̃ alio determinet. si vo sit aliq̃ potẽtia q̃ nõ se hẽat ad multa. nõ iduget bitu determinãte. vt dictũ ẽ. ⁊ ꝑter hoc vires nãles nõ agũt opatões suas mediãtibꝫ aliq̃bꝫ bitibꝫ. qz ꝑm seipas sunt determinate ad vnũ.

Ad.iij. dõ. q̃ ñ idẽ bitus se hz ad bonũ ⁊ malum. sic infra patẽbit. eadẽ autẽ potẽtia se hz ad bonũ ⁊ malum. ⁊ iõ necessarij sunt habitus vt potẽtie determinent ad bonum.

Questio. L.

Deinde ꝓsiderãdum

ẽ de subiecto bituum. Et circa hoc q̃runt⁹ ser. Primo. vtr in corpe sit aliqs bitus. Secõ. vtr aĩa sit subiectũ bitus ꝑm suã eẽntiã vel ꝑm suã potẽtiam. Tertio. vtr i potẽtijs sensitiue ptis possit ee aliqs bitus. Quarto. vtr i ipo ĩtellectu sit aliqs bitus. Quito. vtr in voluntate sit aliqs bit⁹. Sexto. vtr i substãtijs separatis.

Ad primũ sic proceditur.

Videt q̃ in corpe ñ sit aliqs bitus. vt. n. ꝓmẽtator dic in ij. de aĩa. Habitus ẽ q̃ qs agit cũ voluerit. sz actões corpales nõ subiacẽt volũtari cũ sint naturales. g̃ in corpe ñ põt ee aliqs bitus.

Pre. oẽs dispões corpales sunt facile mobiles. sz bitus est q̃litas difficile mobil⁹. g̃ nulla dispõ corpal⁹ põt ee bitus.

Pre. oẽs dispões corpales subiacẽt alteratõi. sz alteratio nõ ẽ nisi in tertia spẽ q̃litatis. q̃ diuidit ꝯ bitũ. g̃ nullus bitus est in corpe.

Sz ꝓ est q̃ pbs in ꝓdicamẽtis sanitatẽ corpis vel infirmitatẽ insanabilẽ bitũ noiari dic.

Rñ. dõ. q̃ sic sup̃ dictũ ẽ. bitus ẽ q̃dã dispõ alic⁹ subiecti exñtis in potẽtia. vel ad formã. vel ad opatõez. ꝑm g̃ q̃ bitus importat dispõez ad opatõez. nullus bitus ẽ principaliter in corpe sic in subiecto. omis enĩ opatio corpis aut ẽ a naturali q̃litate corpis. aut ẽ ab aĩa mouẽte corpus. Quantũ igit ad illas opatões que sunt a natura nõ disponit corp⁹ aliquẽ bitũ. qz virtutes naturales sunt determinate ad vnũ. dictũ ẽ autẽ q̃ bitualis dispõ requirit vbi subiectũ ẽ in potẽtia ad multa. opationes vo q̃ sunt ab aĩa p corpus principaliter quidẽ sũt ipius aĩe. scdario vo ipius corpis. bitus autẽ ꝓportionat opatõibꝫ. vñ ex silibꝫ actibꝫ siles bitus causant. vt dz i. ij. ethi. ⁊ iõ dispões ad tales opatões principaliter sunt in aĩa. in corpe vo põt esse scdario. inq̃ltũ. s. corpus disponitur ⁊ habilitat ad ꝓmpte deseruiẽdũ opatõibꝫ aĩe. Si vero loq̃mur de dispõe subiecti ad formã. sic bitualis dispõ põt esse in corpe. qđ compat ad aĩaz sic subiectũ ad formã ⁊ hoc mõ sanitas ⁊ pulchritudo ⁊ hmõi bituales dispões dicunt. nõ tñ pfecte bñt rõnem habituũ. qz cause eoꝝ ex sua natura de facili trãsmutabiles sunt. Alexãder vo posuit nullo mõ bitũ vel dispõez prime spẽi esse in corpe. vt Simplicius refert in ꝓmẽto ꝓdicamẽtoꝝ. sz dicebat primã spẽz q̃litatis ptinere tñ ad aĩaz. ⁊ qđ Aristo. inducit in ꝓdicamẽtis de sanitate ⁊ egritudine. nõ inducit q̃si ptineat ad primã spẽz q̃litatis. sz p modũ exẽpli vt sit sensus. q̃ sic egritudo ⁊ sanitas pñt ee facile. vel difficile mobiles. ita etiã q̃litas prime spẽi q̃ dicuntur bitus ⁊ dispõ. Sz hoc pz ee ꝯ intẽtõez Aristo. tũ qz eodẽ mõ loquendi

uiſ exemplificādo de ſanitate ⁊ egritudine. ⁊ de virtute ⁊ de ſcia. tū q⁹in. vij. phi. ponit ex pſſe inter būtus pulchritu dinē ⁊ ſanitatē. Ad.1.g dō. q obiectio illa ꝓcedit ō bī tu ſm q ē diſpō ad opatōez. ⁊ de actib⁹ corpis q ſunt a na tura. nō āt de bis q ſunt ab aīa. q̄z principiū ē voluntas. Ad.q. dō. q diſpōnes corpales nō ſunt ſimplr difficile mobiles ꝓpter mutabilitatē corpaliū cāz. pñt tñ eē dif ficile mobiles p compatōez ad tale ſubiectū. q⁹. ſ. tali ſub iecto durante amoueri nō pñt. vel q⁹ ſunt difficile mobi les p compatōnez ad alias diſpōnes. ſed q̄litates anime ſunt ſimplr difficile mobiles ꝓpter immobilitatē ſubiecti ⁊ iō nō dic̄ q ſanitas difficile mobil ſimplr ſit būtus. ſed q ē vt būtus. ſic in greco habet. q̄litates āt dicunt ſimplr būtus. Ad.iij. dō. q diſpōnes corpales q̄ ſunt in prima ſpē q̄litatis vt quidā poſuerūt. differūt a qualitatib⁹ tertie ſpēi. in hoc q q̄litates tertie ſpēi ſunt vt in fieri ⁊ vt in mo tu. vñ dicunt paſſiones vel paſſibiles q̄litates. qñ āūt ia ꝓuenerint ad pfectū q̄i ad ſpēz. tūc ia ſunt in prima ſpē q̄ litatis. Sz hoc improbat Simplicius in ꝓmēto ꝑdicamē toꝝ. q⁹ ſm hoc caleſactio eēt in tertia ſpē q̄litatis. caloꝝ āūt in prima. Ariſto. āūt poīt caloꝝ ē in tertia. vñ Porphyri⁹ dic̄ ſic Simplicius ibidem refert. q⁹ paſſio vel paſſibil q̄ litas eſt diſpō ⁊ habitus. differunt in corpibus ſm inten ſionem ⁊ remiſſionem. quando enim aliquid recipit ca liditatem ſm calefieri iſti. non autem vt calefacere poſſit. tunc eſt paſſio ſi ſit cito tranſiens. vel paſſibilis qualitas ſi ſit manens. quando autem iam ad hoc perducit q⁹ pōt etiam alterum calefacere. tunc eſt diſpoſitio. ſi autem vlte rius intm confirmet q⁹ ſit difficile mobilis. tunc erit habi tus. vt ſic diſpoſitio ſit quedam intenſio ſeu perfectio paſ ſionis vel paſſibilis qualitatis. habitus autem diſpoſitio nis. Sed hoc improbat Simplicius. quia talis intenſio ⁊ remiſſio non important diuerſitatem ex parte ipi⁹ form me. ſed ex diuerſa participatione ipius ſubiecti. ⁊ ita nō diuerſificarent ꝑr hoc ſpecies qualitatis. Et ideo aliter dō. eſt q⁹ ſicut ſupra dictum eſt. commenſuratio iparum qualitatum paſſibilium ſecundum conuenientiam ad na turam habent rōnem diſpoſitionis. ⁊ ideo facta alteratōne circa ipas qualitates paſſibiles. que ſunt calidum. frigi dum. humidum. ⁊ ſiccum. fit ex conſequenti alteratio ſm egritudinem ⁊ ſanitatē. primo autē ⁊ p ſe non ē alterato ſm hmōi habitus ⁊ diſpōnes.

Ad ſecundū ſic ꝓceditur.

Videt q⁹ būtus ſint in aīa magis ſm eſſentiā q̄z ſm potē tiā. Diſpōnes. n. ⁊ būtus dicunt in ordine ad naturā. vt dictū ē. ſz natura magis attendit ſm eſſentiā aīe q̄z ſm po tētias. q⁹ aīa ſm ſuā eſſentiā ē natura talis corpis ⁊ forma eius. g̃ būtus ſunt in aīa ſm eius eſſentiā ⁊ nō ſm potētiā Pre. Accītis nō eſt accīs. būtus āūt ē q̄ddā accīs. ſed potētie aīe ſunt de genere accītiū. vt in primo dictū eſt. g̃ būtus nō ē in aīa rōe ſue potētie. Pre. Subiectum eſt prius eo q̄ ē in ſubiecto. ſz būtus cū ꝓtineat ad primam ſpēz q̄litatis ē prior q̄z potētia q̄ ꝓtinet ad ſcdaz ſpēz. g̃ bī tus nō ē in potētia aīe ſic in ſubiecto. Sz ꝫ ē q⁹ pbūs in. i. etbi. ponit diuerſos būtus in diuerſis ꝓtibus aīe. Rñ. dō. q ſic ſupra dictū ē. būtus iportat diſpōez q̄z dā in or dine ad naturā vel ad opatōez. Si g̃ accipiat būtus ſz q⁹ bz ordinē ad naturā. ſic nō pōt eē in aīa. ſi tñ de natura hu mana loq̄mur. q⁹ ipa aīa ē forma cōpletiua hūane natu re. vñ ſm hoc magis pōt eē aliq̄s būtus vel diſpō in corpe p ordinē ad aīaz q̄z in aīa p ordinē ad corpus. Sz ſi loq̄ mur de aliq̄ ſupiori natura. cui⁹ nō pōt eſſe ꝓticeps. ſm illō ij. Pe. i. Ut ſimus p̃ſortes nature diuine. ſic nihil ꝓhibet in aīa ſm ſuā eēntiā eē aliquē būtū. ſ. gr̃az. vt infra dicet. Si vero accipiat būtus in ordine ad opatōez. ſic marie bī tus inueniunt in aīa. in q̄ntū aīa nō determinat ad vnam opatōez. ſz ſe bz ad multas q̄ req̄runt ad būtū. vt ſup dictū ē. Et q⁹ aīa ē principiū opatōnū p ſuas potētias. ideo ſm hoc būtus ſunt in aīa ſm ſuas potētias. Ad.1.g dō. q eſſentia aīe ptinet ad naturā būanā. nō ſic ſubiectū diſpo nendū ad aliquid aliud. ſz ſic forma ⁊ natura ad quā ali quis diſponit. Ad.ij. dō. q accīs p ſe nō pōt eſſe ſub iectū accītis. ſed quia etiam in ipis accītibus eſt ordo q⁹ dam. ſubiectum ſm q⁹ eſt ſub vno accīte. intelligit eē ſub iectū alterius. ⁊ ſic dr vnum accīs eſſe ſubiectū alterius. vt ſuperficies coloris. ⁊ hoc mō pōt potentia eſſe ſubiectum būtus. Ad.iij. dō. q būtus p̃mittit potētie ſm q⁹ impor tat diſpōez ad naturā. potētia āt ſp iportat ordinē ad opa tionē q̄ ē posterior. cū natura ſit opatōis principiū. ſz bīt⁹ q⁹ potētia ē ſubiectū. nō iportat ordinē ad naturā. ſed ad opatōez. vñ ē posterior potētia. Vel pōt dici q⁹ būtus p̃ ponit potētie ſic cōpletū incōpleto. ⁊ actus potētie. actus enī naturaliter eſt prior. q̄z cuius potētia ſit prior ordine ge nerationis ⁊ tpis. vt dr in. vij. ⁊ ix. metaphi.

Ad tertiuz ſic ꝓceditur.

Videt q⁹ in potentijs ſenſitiue ptis non poſſit eſſe aliq̄s habitus. Sicut. n. potentia nutritiua ps eſt irrōnalis ita ⁊ ſenſitiua. ſed in potentijs nutritiue partis non ponitur aliquis habitus. ergo nec in potentijs ſenſitiue partis ali quis habitus debet poni. Pre. Senſitiue ptes ſunt cōes nobis ⁊ brutis. ſed in brutis non ſunt aliqui habit⁹. quia non eſt in eis voluntas que in diffinitōe habitus po nit. vt ſup dictū eſt. g̃ in potentijs ſenſitiuis nō ſunt aliq̄ habitus. Pre. habitus aīe ſunt ſcie ⁊ virtutes. ⁊ ſic ſcia refert ad vim apprehenſiuam. ita virtus ad vim appetiti uam. ſed in potētijs ſenſitiuis non ſunt alique ſcie. cum ſcia ſit vnum. que vires ſenſitiue apprehendere non pñt. ergo etiam nec habitus virtutum in ꝓtibus ſenſitiuis eē pñt. Sed contra eſt quod pbūs dicit in. iij. etbi. q⁹ aliq̄ virtutes. ſ. tpantia ⁊ fortitudo ſunt irrōnabiliū ptium. Rñ. dō. q vires ſenſitiue dupliciter pñt cōſiderari. vnō modo ſm q⁹ opant ex inſtinctu nature. alio mō ſm q⁹ opant ex ī perio rōis. ſm igit q⁹ opant ex inſtinctu nature. ſic ordinā tur ad vnū ſic ⁊ natura. ⁊ iō ſic in potētijs naturalib⁹ non ſunt aliqui būtus. ita etiā nec in potētijs ſenſitiuis ſm q⁹ ex inſtinctu nature opant. ſm vero q⁹ opant ex impio rō nis. ſic ad diuerſa ordinari pñt. ⁊ ſic pñt in eis eſſe aliqui būtus quib⁹ bñ aut male ad aliq̄d diſponunt. Ad.i.g dō. q vires nutritiue ptis non ſunt nate obedire imperio rōnis. ⁊ ideo nō ſunt in eis aliqui habitus. ſed vires ſen ſitiue nate ſunt obedire imperio rōis. ⁊ iō in eis eē pñt ali qui būtus. nam ſm q⁹ obediūt rōi quodammodo rōnales dicunt. vt in. i. etbi. dr. Ad. ij. dō. q⁹ vires ſenſitiue in brutis animalibus non opant ex imperio rōnis. ſed ſi ſibi relinquant bruta aīalia. opant ex inſtinctu nature. ⁊ ſic ī brutis animalibus nō ſunt aliqui būtus ordīati ad opatō nes. ſunt tñ in eis alique diſpōnes in ordine ad naturam vt ſanitas ⁊ pulchritudo. ſz q⁹ bruta aīalia a rōne bois p quandam conſuetudinem diſponunt ad aliq̄d opandū. ſic vel aliter. hoc mō in brutis aīalibus bīt⁹ q̄dāmō poni pñt vñ Aug⁹. dicit in li. lxxxiij. q. q⁹ videm⁹ īmaniſſimas beſti as a maxīs voluptatib⁹ abſtinere doloꝝ metu. q⁹ cū ī eaꝫ

consuetudinem vertitur. domite ⁊ mansuete. vocant. Deficit tñ ratio habitus ꝯtum ad vsum volũtatis qz nõ habẽt comuniũ vtẽdi vel nõ vtẽdi. qõ videt ad rõnem habitus ꝓtinere. ⁊ ideo ꝓprie loquẽdo in eis habitus esse non pñt. Ad.ij. dõm q appetitus sensitiuꝰ natus ẽ moueri ab appetitu rõnali. vt dz in.iij. de aĩa. sed vires rõnales apprehensiue nate sũt accipe a viribꝫ sensitiuis ⁊ iõ magis conuenit q habitus sint in viribꝫ sensitiuis appetitus ꝯ in viribꝫ sensitiuis apprehensiuis. cũ i viribꝫ sensitiuis apprehensiuis nõ sint habit? nisi ꝑm q opant ex impio rõnis ꝯtus etiã in ipis interioribus viribꝫ sensitiuis apprehensiuis possint poni aliqui habitus. ꝑm quos hõ sit bñ memoratiu? vel cogitatiuus. vl imaginatiu?. vñ etiam phũs dicit in ca. de memoria q ꝓsuetudo multũ opat ad bñ memorandũ qz etiã iste vires mouent ad opandũ ex impio rõnis. vires aũt apprehensiue exteriores. vt visus ⁊ auditꝰ ⁊ hmõi nõ sunt susceptiue aliquoꝝ habituũ. sed ꝑm dispositionẽ sue nature ordinant ad suos act? determinatos. sicut ⁊ membra corpis in quibꝫ nõ sunt habit?. sed magis i viribꝫ impantibus motum ipsorum.

Ad quartũ sic proceditur

Videt q in intellectu nõ sint aliq habitus. habitus enĩ opationibꝫ ꝓformant. vt dictũ est. sed opationes hoĩs sũt cõmunes aĩe ⁊ corpi. vt dz in .i. de aĩa. g ⁊ habitus. sz intellectus nõ est act? corpis. vt dz in.iij. de aĩa. ergo intellect? nõ est subiectũ alicui? habit?. Pre. oẽ qõ est ī aliquo est in eo p modũ eius ī quo ẽ. sz id qõ est forma sine materia est act? tñ. qõ aũt est cõpositũ ex forma ⁊ materia hz potentiã ⁊ actũ sil'. ergo in eo qõ est forma tñ non põt eẽ aliqd qõ sit sil' in potentia ⁊ actu. sed solũ in eo qõ ẽ cõpositũ ex materia ⁊ forma. sed intellect? est forma sine materia. ergo habit? qui hz potentiã simul cũ actu. ꝙsi medium inter vtrũq exist̃es. nõ põt esse in intellectu. sed solũ in ꝓiuncto qõ est cõpositũ ex aĩa ⁊ corpe. Pre. habit? est dispositio ꝑm quã aliqd bene vl male disponit ad aliqd. vt dz in .v. metha. sed q aliqs bñ vel male sit dispositus ad actũ intellectus ꝓuenit ex aliqua corpis dispositione. vñ etiam in.ij. de aĩa dz. q molles carne bñ aptos mẽte videmus. ergo habit? cognoscitiui nõ sunt ī intellectu q est sepatus. sz in aliqua potẽtia q ẽ est actus alicui? ptis corpis. Sed ꝓtra est q phũs in .vi. ethi. ponit sciam et sapiam ⁊ intellectũ. qui est habit? principioꝝ. in ipa intellectiua pte aĩe. Rñ. dõm q circa habitus cognoscitiuos diuersimode sunt aliq opinati. Quidã enĩ ponentes intellectũ possibilẽ esse vnũ in oĩbꝫ hoĩbꝫ. coacti sunt ponere q habit? cognoscitiui nõ sunt in ipo intellectu sed in viribꝫ interioribꝫ sensitiuis. manifestũ est enĩ q hoĩes in habitibꝫ diuersificant. vñ non pñt habitus cognoscitiui recte poni in eo qõ vnũ numero exist̃es est oĩbus hoĩbus cõmune. vñ si intellectus possibilis sit vnus nũero oĩuz hoĩm. habit? sciaꝝ ꝑm quos hoĩes diuersificant nõ poterit esse in intellectu possibili sicut in subiecto. sed erũt in viribus interioribꝫ sensitiuis. q sunt diuerse in diuersis. Sz ista positio primo quidẽ est ꝓtra intentionẽ Aristotil'. Ja nisi hoc est enĩ q vires sensitiue nõ sunt rõnales ꝓ essentiam. sed solum ꝓ participationẽ. vt dicit in .i. ethi. phũs aũt ponit intellectuales virtutes. que sunt sapia scientia ⁊ intellectus. in eo qõ est rõnale ꝓ essentiã. vñ non sunt ī viribꝫ sensitiuis. sed in ipo intellectu. Expresse etiã dicit ī iij. de aĩa. q intellectus possibilis cum sic fiat singula. i. cum reducat in actum singulorũz ꝓ speties intelligibiles tunc fit ꝑm actum eo modo quo sciens dicitur esse in actu qõ quidem accidit cum aliquis possit opari ꝓ sei ꝑm. s. cõsiderando. Est quidẽ igit tunc potentia quodãmodo. nõ tñ simpliciter. vt aut addiscere aut inuenire. Ipe ergo intellectus possibilis est in quo est habitus scientie. quo potest considerare etiã cum non ꝓsiderat. Scdo etiam hec positio est ꝓtra rei veritatem. sicut enĩ eius est potentia cuius est opatio. ita etiã eius est habitus cuius est opatio. intelligere aũt ⁊ ꝓsiderare est ꝓprius actus intellectus. ergo ⁊ habitus quo ꝓsiderat est ꝓprie in ipo intellectu. Ad i. ergo dõm q quidã dixerũt vt Simplicius refert in cõmento ꝓdicamentoꝝ. q qz oĩs opatio hoĩs est quodãmodo ꝓiuncti vt phũs dicit in .i. de aĩa. ideo nullus habit? ẽ aĩe tm. sed coniuncti. ⁊ ꝓ hoc sequit q nullus habitus sit in intellectu. cum intellectus sit sepatus. vt rõ ꝓposita ꝓcedebat. sed ista rõ non cogit. habitus enĩ nõ est dispositio obiecti ad potentiã. sed magis dispositio potẽtie ad obiectũ. vñ habitus oportet q sit in ipa potẽtia. que est principium actus. nõ aũt in eo qõ compat ad potentiã sicut obiectũ. Ipm aũt intelligere non dz cõmune esse aĩe ⁊ corpi. nisi rõne fantasmatis. vt dicit in .i. de aĩa. patet aũt q fantasma compat ad intellectũ possibilẽ vt obiectũ. vt dz ī .iij. de aĩa. vñ relinquit q habitus intellectiuus sit principaliter ex pte ipius intellecti. nõ aũt ex pte fantasmatis. qõ ẽ cõmune aĩe ⁊ corpi. Et ideo dicendũ est q intellectus possibilis est subiectũ habitus. illi enĩ cõpetit esse subiectũ habitus qõ est in potẽtia ad multa. ⁊ hoc maxie cõpetit intellectui possibili. vñ intellectus possibilis est subiectũ habituum intellectualium. Ad.ij. dõm q sicut potẽtia ad esse sensibile ꝓuenit materie corpali. ita potẽtia ad eẽ intelligibile ꝓuenit intellectui possibili. vnde nihil prohibet in intellectu possibili esse habitum. qui est medius inter puram potentiam ⁊ actũ pfectum. Ad.iij. dõm q qz vires apprehensiue interius ꝓpant intellectui possibili ꝓpriũ obiectũ. ideo ex bona dispositione harũ virium ad ꝯ cooptat bona dispositio corpis. reddit hõ habilis ad intelligẽdũ. ⁊ sic habit? intellectiuus scdario põt eẽ in istis viribꝫ. principaliter aũt in intellectu possibili.

Ad quintum sic procedit.

Videt q in voluntate nõ sit aliqs habitus. Habit? enĩ q in intellectu ẽ sunt spẽs ītellectuales quibꝫ intelligit actu. sed volũtas non opat ꝑ aliquas spẽs. ergo volũtas ī est subiectũ alicuius habitus. Pre. in intellectu agẽte non ponit aliqs habitus sicut in intellectu possibili. qui ẽ potentia actiua. sed volũtas est maxime potẽtia actiua. qz mouet oẽs potentias ad suos actus. vt supra dictũ est. ergo in ipa non est aliqs habitus. Pre. in potentijs naturalibꝫ non est aliqs habitus. qz ex sua natura sunt ad aliqd determinate. sed volũtas ex sua natura ordinat ad hoc q tendat in bonũ ordinatũ rõne. ergo in voluntate non ẽ aliquis habitus. Sed ꝓtra est q iustitia est habitus q dam. sed iustitia est in voluntate. est enĩ iustitia habitus quidã ꝑm quẽ aliq volunt ⁊ opant iusta. vt dz in .v. ethi. ergo volũtas est subiectũ alicuius habit?. Rñ. dõm q oĩs potẽtia q diuersimode põt ordinari ad agendũ. indiget habitu quo bñ disponat ad suũ actũ. voluntas aũt cũ sit potẽtia rõnalis. diuersimode põt ad agendũ ordinari ⁊ iõ oportet in volũtate aliquẽ habitũ ponere quo bñ disponat ad suũ actũ. Ex ipa etiã rõne habit? appet q hz quẽdã principalẽ ordinatiõez ad volũtatẽ. qui habit? ẽ q qs vult cum voluerit. vt supra dictũ est. Ad.i. ergo dz q

ſicut in intellectu eſt aliqua ſpēs que ē ſimilitudo obiecti
ta oportet in voluntate ⁊ in qualibet vi appetitiua eē ali
quid quo inclinet in ſuū obiectū. cum nihil aliud ſit appe
titus appetitiue virtutis q̄ inclinatio quedā vt ſupra dic
tū eſt. Ad ea ergo ad que ſufficienter inclinat p naturam
ipius potētie. nō indiget aliqua qualitate inclinātē. ſed
q̄ neceſſariū eſt ad finē humane vite q̄ vis appetitiua in
clinet in aliqđ determinatū. ad qđ non inclinat ex natura
potētie. q̄ ſe hz ad multa ⁊ diuerſa. ideo neceſſe eſt q̄ ī vo
luntate ⁊ in alijs viribꝫ appetitiuis ſint quedā qualitates
inclinātes q̄ dicunt habitus. Ad. ij. dm q̄ intellect⁹
agēs eſt agēs tm̄ ⁊ nullo mō patiēs. ſed volūtas ⁊ quelibet vis appetitiua ē mouēs ⁊ motū. vt dr in. iij. de aīa. et
iō nō eſt ſi ſ lis rō de vtroq̄. nam eſſe ſuſceptiuū habit⁹ cō
uenit ei qđ eſt quodāmō in potētia. Ad. iij. dm q̄ vo
luntas ex ipa natura potentie inclinat in bonū ōnis. ſed
q̄ hoc bonū mlt̄pl̄r diuerſificat. neceſſariū eſt vt ad aliqđ
determinatū bonū rōnis volūtas p aliquem habitum in
clinetur. ad hoc q̄ ſequatur promptior operatio.

Ad ſextum ſic procedit̄ur

Videt̄ q̄ ī angel' nō ſint habit⁹. Dic̄ enī Maxim⁹ cōmē
tator Diony. in. vij. ca. de cele. hie. Non q̄uenit arbitra
ri virtutes intellectuales. i. ſpūales more accidentiū. quē
admodū ⁊ in nobis ſunt in diuinis intellectibꝫ. ſ. angelis
eſſe. vt aliud in alio ſit ſicut in ſubiecto. accidēs enī oē il
linc repulſum ē. ſed oīs habitus eſt accidēs. ergo ī angel'
nō ſunt habitus. Pre. ſicut Diony. dicit. vij. ca. de ce.
hie. ſcrē celeſtiū eſſentiaꝝ diſpoſitiones ſuper' omnia alia
dei bonitatē ptic̄pāt. ſed ſp̄ quod eſt p ſe eſt prius ⁊ poti
us eo qđ eſt p aliud. ergo angelorꝫ eſſentie p ſeipſas pfici
unt ad ſ ſimilitudē dei. non ergo p aliquos habit⁹. ⁊ hoc
videt̄ eſſe rō Maxim̄i qui ibidē ſubdit. ſi enī hoc eēt. nō
vtiq̄ mānēret ī ſemetipſa hui⁹ eēntia. nec verificari p ſe q̄tū
ſo: er poſſibile valuiſſet. Pre habitus eſt diſpoſitio q̄
dam. vt dicit in. v. metha. ſed diſpoſitō vt ibidē dr ē or
habentis ptes. cum g⁹ angeli ſint ſimplices ſubſtātie. vi
det̄ q̄ in eis nō ſint diſpoſitiones ⁊ habitus. Se ꝓtra
eſt qđ Diony. dic̄. vij. ca. ce. hie. q̄ angeli ſūme hierar
chie nominant̄ calefaciētes. ⁊ throni. ⁊ effuſio ſapie mani
feſtatio deiformi ipoꝝ habituū. Rñ dm q̄ quidā po
ſuerūt in angel' nō eſſe habitus. ſed quecunq̄ dicunt̄ de
eis. eſſentialiter dicunt̄. vñ ⁊ Maximus poſt p̄dicta ꝙba
q̄ iduxim⁹. dic̄ habitudines earū atq̄ virtutes q̄ ī eis ſunt
eēntiales ſunt. ꝓpt̄ ī materialitatē. ⁊ hoc etiā Simplic⁹ dicit
in cōmento p̄dicamentoꝝ. q̄ habitus eſt in aīa habitus
eſt. q̄ aūt in intellectu ſubſtātia. oīa enī que ſūt diuina. et
p ſe ſufficiētia ſunt ⁊ in ſeipſis exiſtētia. q̄ quidē poſitio p
tim hz veritatē. ⁊ ptim ptiuet falſitatē. Manifeſtū ē enī
ex p̄miſſis q̄ ſubiectū habitus nō eſt niſi ens ī potentia.
Cōſiderantes igit̄ p̄dicti cōmentatores q̄ angeli ſunt im
materiales. ⁊ q̄ nō eſt in illis potētia materie. ſm hoc ab
eis habitū excluſerūt ⁊ oē accidēs. Sed q̄ licet in angel'
nō ſit potētia materie. eſt tm̄ in eis aliq̄ potētia. eſſe enim
catū purū eſt ꝓprium dei. ⁊ iō in q̄tū inuenit̄ in eis de potē
tia. int̄m̄ in eis p̄t habitus inueniri. Sed q̄ potētia ma
terie ⁊ potētia intellectualis ſubſtātie. nō eſt vnius rōnis
ideo p̄ſequēs nec habitus vnius rōnis ē vtrobiq̄. Vñ
Simplicius dicit in cōmento p̄dicamentoꝝ. q̄ habitus
intellectual' ſubſtātie nō ſunt ſi ſ les his qui ſunt hic habi
tus. ſed magis ſunt ſi ſ les ſimplicibꝫ ⁊ immaterialibꝫ ſpe
cieby quas cōtinet in ſeipſo. Circa hmōi tm̄ habitū aliter
ſe habet intellectus angelicus. ⁊ aliter intellectus huma
nus. Intellectus enī humanus cū ſit infimus in ordine ī
tellectuū. eſt in potētia reſpectu oīuz intelligibiliū ſic ma
teria p̄ia reſpectu oīm formaꝝ ſenſibiliū. ⁊ ideo ad oīa in
telligēda indiget aliquo habitu. ſed intellect⁹ angelicus ī
ſe habet ſicut pura potentia in genere intelligibiliū. ſed ſi
cut actus quidā non aūt ſicut actus purus. hoc enī ſolius
dei eſt. ſed cum p̄mixtione alicuius potētie. ⁊ tanto min⁹
hz de potētialitate q̄nto eſt ſupior. ⁊ ideo vt in primo dic
tū eſt. in q̄ntum eſt in potētia indiget p̄fici habitualiter p
aliquas ſpēs intellectuales ad operationē p̄priā. ſed in q̄ntū
eſt actu p eſſentiā ſuā pōt aliqua ītelligere ad min⁹ ſeipm
⁊ alia ſm modū ſue ſubſtantie. vt dicit in li. de cauſis. et
tanto p̄fectius q̄nto eſt p̄fectior. Sed q̄ nullus angelus
p̄tingit ad p̄fectionē dei. ſed in infinitū diſtat. p̄pter hoc ad
attingendū ad ipm deū p intellectū ⁊ voluntatē. indiget
aliquibꝫ habitibus tanq̄ in potentia exiſtētes reſpectu il
lius puri actus. Cū Dionyſius dicit habitus eoꝝ eē dei
formes quibꝫ. ſ. deo ꝙformant̄. habitus aūt qui ſunt diſ
poſitiones ad eſſe naturale nō ſunt in angelis cū ſint im
materiales. Ad. i. ergo dm. q̄ verbū Maximi intelli
gēdū ē de habitibꝫ ⁊ accidēnbꝫ materialibꝫ. Ad. ij. dm
q̄ q̄tū ad hoc qđ q̄uenit angelis p̄ ſuam eſſentiā nō indi
gent habitu. ſed q̄ non ita ſunt p ſeipſos entes quin p̄ti
cipēt ſapiam ⁊ bonitatē diuinam. iō in q̄ntum indigent p
ticipare aliqđ ab exterioꝝ int̄m̄ neceſſe eſt ī eis ponere ha
bitus. Ad. iij. dm q̄ in angelis non ſunt ꝓpe eſſentie
ſed ſunt ꝓpe ſm potentiā. in q̄ntū intellectus eaꝝ p plures
ſpēs p̄ficit̄. ⁊ voluntas eoꝝ ſe habet ad p̄la. Qō LI

Deinde cōſiderandū

eſt de cauſa habituū. ⁊ primo q̄tum ad gene
rationē ipoꝝ. ſcdo q̄tum ad augmentū. tertio
q̄tū ad diminutionē ⁊ corruptionē. Circa primū querū
tur quatuor. primo vtrū aliquis habit⁹ ſit a natura. ſcdo
vtrū aliquis habit⁹ cauſet̄. tertio vtrū p vnum actū poſ
ſit generari habitus. quarto vtrum aliqui habitus ſint ī
hominibus infuſi a deo.

Ad primū ſic p̄ceditur

Videt̄ q̄ nullus habit⁹ ſit a natura. Eoꝝ enī que ſūt a na
tura vſus nō ſubiacet volūtati. ſed habit⁹ ē quo quis vtit̄
cū voluerit. vt dicit cōmētator in. iij. de aīa. ergo habitus
nō ē a natura. Pre. nata ſ facē p duo qđ p vnū pōt fa
cere. ſed potētie aīe ſūt a natura. ſi igit̄ habit⁹ potētiaꝝ a
natura eēnt habit⁹ ⁊ potētia eēnt vnū. Pre. nata non
deficit in neceſſarijs. ſed habitus ſunt neceſſarij ad bene
operandū. vt ſupra dictū eſt. ſi igit̄ habit⁹ aliq̄ eſſent a natu
ra. videt̄ q̄ natura nō deficeret q̄n oēs habitus neceſſari
os cauſaret. ꝙz aūt hoc ſit falſū. g⁹ habit⁹ nō eſt a natura
Sz ꝓtra ē q̄ in. vi. ethi. inf alios habit⁹ ponit̄ intelle
ctus principioꝝ. q̄ eſt a natura. vñ ⁊ principia prima dicū
tur natural'r cognita. Rñ. dm q̄ aliq̄d pōt eſſe natu
rale alicui dupl'r. Uno mō ſm naturā ſpēi. ſicut naturale
ē hoī eſſe riſibile. ⁊ igni ferri ſurſū. Alio mō ſm naturam
individui. ſic naturale ē ſorti vl' platoni eē egrotantiū vl'
ſanatiuū ſm p̄priam cōplexionē. Rurſus ſm virāq̄ na
turā pōt dici aliq̄d naturale dupl'r. vno mō q̄ totū eſt a
natura. alio mō q̄ ſm aliq̄d eſt a natura. ⁊ ſm aliquid ē
ab exterioꝝ principio. ſicut cū aliq̄s ſanat̄ p ſeipm. tota
ſanitas ē a natura. cū aūt aliq̄s ſanat̄ auxilio medicine. ſa
nitas p̄tim eſt a natura. p̄tim ab exterioꝝ principio. Si

igit loquamur de habitu fm q est dispositio subiecti ī ordine ad formā vel naturā. quilibet ꝓdictoꝝ modoꝝ ꝓtingit habitū esse naturalē. Est enī aliq dispositio naturalis q debet humane spēi. extra quā nullus hō inuenit. et hec ē naturalis fm naturā spēi. sed q talis dispositio q̄dā latitudinē hz. ꝓtingit diuersos gradꝰ hmōi dispositiōis ꝓuenire diuersis hoibꝫ fm naturā indiuidui. et hmōi dispositio pōt esse vl totaliter a natura. vel ptim a natura et ptim ab exteriori principio. sicut dictū est de his q sanant p artez sed habitus qui ē dispositio ad opationē cuius subiectū est potētia aīe. vt dictū est. pōt qdem ee naturalis et fm naturā spēi. et fm naturā indiuidui. fm qdē naturā spēi hz q se tenet ex pte ipius aīe que cum sit forma corpis ē principiū specificū. fm aūt naturā indiuidui ex pte corpis qđ est materiale principiū. sed tū neutro modo ꝓtingit ī hoibus ee habitus naturales. ita q sint totaliter a natura. In angelis liquidē ꝓtingit eo q bñt spēs intelligibiles naturaliter inditas qđ nō cōpetit humane nature. vt in pmo dictū est. Sunt g in hoibꝫ aliq habitus naturales tanq̄z ptim a natura existētes. et ptim ab exteriori principio. aliq qdē in appbensiuis potētijs. et aliq in appetitiuis potētijs. In appbensiuis enī potētijs pōt ee habitus naturalis fm inchoationē. et fm naturā spēi et fm naturā indiuidui. fm q dem naturam speciei ex pte ipsius anime sicut intellectus principioꝝ dr esse habitus naturalis. ex ipa enī natura aīe intellectual ꝓuenit hoī q statim cognito qd est totū. et qd est ps. cognoscat q oē totū est maius sua pte. et sic est in ceteris. Sed qd sit totū et quid sit ps. cognoscere nō pōt nisi p spēs intelligibiles a fātasmatibꝫ acceptas et ꝑ ter hoc phūs in fine posterioꝝ oīdit q cognitio principioꝝ ꝓuenit nobis ex sensu. fm ꝙ naturā indiuidui ē aliqs habitus cognoscitiuꝰ fm inchoationē naturalē. in q̄tū vnus hō ex dispositōe organoꝝ est magis aptus ad bñ intelligendū q̄ alius. inq̄tum ad opationē intellectꝰ indigemus virtutibꝫ sensitiuis. In appetitiuis aūt potentijs nō est aliqs habitus naturalis fm inchoationē ex pte ipius aīe q̄tum ad ipam substantiā habitus. sed solū q̄tū ad principia quedā ipius. sic principia iuris cōmunia dicunt ee seminalia virtutū. et hoc ideo. q inclinatio ad obiecta ꝓpria q̄ videt esse inclinatio habitus. non ptinet ad habitū sed magis ptinet ad ipam rōem potentiaꝝ. sed ex pte corpis fm naturā indiuidui sunt aliq habitus appetitiui fm inchoatiōes naturales. sunt enī quidā dispositi ex ꝓpria corpis cōplexione ad castitatē vel mansuetudinē vel ad aliqd hmōi. Ad. i. g̃ dām q obiectio illa ꝓcedit de natura fm q diuidit ꝑtra rationē et voluntatē. cum tū ipa rō et voluntas ad naturā hōis ptineant. Ad. ij. dō q aliquid etiā naturaliter pōt supaddi potentie. qđ tamē ad ipam potentiā ptinere nō pōt. sicut in angelis non pōt ptinere ad ipam potētiā intellectiuā q sit p se cognoscitiua oīm. q opteret q esset actus oīuz. qđ solius dei est. id enī quo aliqd cognoscit oportet esse actualē similitudinē eius qđ cognoscit. vñ sequeret si potētia angeli p seipam cognosceret oīa q esset similitudo et actus oīm. vnde oportet q supaddant potentie intellectiue ipius alique spēs intelligibiles. que sint similitudines rerū intellectuaꝝ. q̄ p participationē diuine sapie et non p essentiā ꝓpriā possunt intellectus eoꝝ esse actu ea que intelligunt. Et sic ptz q nō oē id qđ ptinet ad habitū naturalē pōt ad potētiā ptinere

Ad. iij. dām q natura nō equaliter se hz ad causādas oēs diuersitates habituū. q̄ quidā possunt causari a natura. quidā non. vt supra dictū est. et ideo non sequit si aliqui sint habitus naturales q oēs sint naturales.

Ad secundū sic procedit

Videt q nullus habitus possit ex actu causari. Habitus enī est qualitas quedā. vt supra dictū est. oīs aūt qualitas causat in aliquo subiecto inq̄tū est alicuius receptiuum cum igit agēs ex hoc q agit nō recipiat aliqd sed magis ex se emittat. videt q non possit aliqs habitus in agēte ex ꝓpriis actibus generari. Pre. illud in quo causat aliq qualitas mouet ad qualitatē illā. sicut ptz in re calefacta vel infrigidata. qđ aūt ꝓducit actū causantē qualitatem. mouet. vt ptz de calefaciēte vel infrigidante. si igit in aliquo causaret habitus p actū suū ꝓprius sequeret qđ idē eet mouens et motū. agens et patiēs. qđ est impossibile. vt dr in. vi. phisicoꝝ. Pre. effectus nō pōt esse nobilior sua causa. sed habitus est nobilior q̄ actus ꝓcedens habituz qđ ptz ex hoc q nobiliores actus reddit. ergo habitus nō pōt causari ab actu ꝓcedēte habitū. Sz ꝑtra ē q phūs in. ij. ethi. dicit habitus virtutū et vitioꝝ ex actibꝫ causari

Rn. dām q in agēte q̄libz est solū actiuū principium sui actus. sicut in igne est solū principiū actiuum calefaciendi. et in tali agēte non pōt aliquis habitus causari ex ꝓprio actu. et inde est q res naturales non pñt aliquid consuescere vel dissuescere. vt dicit in. ij. ethi. Inuenit aūt aliquod agēs in quo est principiū actiuū et passiuū sui actus sicut ptz in actibꝫ humanis. nam actꝰ appetitiue virtutis ꝓcedit a vi appetitiua. fm q mouet a vi appbensiua repsentante obiectū. Et vlterius vis intellectiua fm q rōcinat de ꝓclusionibꝫ habet sicut principiū actiuū. ꝓpositionem p se notā. vñ ex talibꝫ actibꝫ possunt in agentibꝫ aliq habitus causari. non quidē q̄libz tū ad primū actiuū principium. sed q̄libz tū ad principiū actus qđ mouet motū. nam oē qđ patit et mouet ab alio. disponit p actū agentis. vñ ex multiplicatis actibꝫ generat quedā qualitas in potentia passiua et mota que nominat habitus. sicut habitus virtutū moralium causat in appetitiuis potentijs. fm q mouent a rōne. et habitus sciarum causant in intellectu. fm q mouet a primis ꝓpositionibꝫ. Ad. i. ergo dām q agens inq̄tū est agens non recipit aliqd. sed inq̄tum recipit motū ab alio. sic recipit aliquid a mouēte et sic causant habitus. Ad. ij. dām q idem fm idē non pōt esse mouens et motū. nihil aūt prohibet idē a seipō moueri fm diuersa. vt in. viij. phi. ꝓbatur. Ad. iij. dām q actus precedens habitum inq̄tum ꝓcedit a principio actiuo ꝓcedit a nobiliori principio q̄ sit habitus generatus. sicut ipsa rō est nobilius principium q̄ sit habitus virtutis moralis in vi appetitiua p actuū consuetudines generatus et intellectus principioꝝ est nobilius principium q̄ scientia conclusionum.

Ad tertium sic poceditur

Videt q p vnum actum possit habitus generari. Demonstratio enī actus rōnis est. sed p vnam demonstrationē causat scientia. que est habitus conclusionis vnius. g habitus pōt causari ex vno actu. Pre. sicut ꝓtingit actꝰ crescere p multiplicationē. ita contingit actū crescere p intensionē. sed multiplicatis actibus generat habitus. ergo etiā si multū intendat vnus actꝰ poterit esse causa generatiua habitus. Pre. sanitas et egritudo sunt habitus quidā. sed ex vno actu ꝓtingit hoiem vel sanari vel infirmari. g vnus actus pōt habitū causare. Sed ꝑtra ē qđ phūs dicit in. i. ethi. q vna hyrundo ver non facit. nec

vna dies. ita vtiqz nec beatum. nec felicem vna dies. nec paucum tempus. sed beatitudo est operatio ꝼm habituz perfecte virtutis. vt dicit in. i. ethi. ergo habitus virtutiz z eadē rōne alius habitus nō causat ꝑ vnuz actū. Rñ. dōm ꝙ sicut iam dictū est. habitus ꝑ actum generat in ipm potentia passiua mouet ab aliquo principio actiuo. Ad hoc aūt ꝙ aliqua qualitas causet in passiuo. oportet ꝙ actiuū totaliter vincat passiuū. vnde videmus ꝙ ignis non pōt totaliter vincere suū cōbustibile. nō statim inflāmat ipm sed paulatim abiicit contrarias dispositiones. vt sic totaliter vincēs ipm. similitudinē suā ipsi imprimat. Manifestū est aūt ꝙ principiū actiuum quod est rō nō totaliter pōt superuincere appetitiuā potentiā in vno actu. eo ꝙ appetitiua potētia se hz diuersimode z ad multa. iudicat aūt per rōnem in actu vno aliquid appetendū ꝼm determinatas rōnes z circūstantias. vñ ex hoc non totaliter vincit appetitiua potentia. vt ferat in idē vt in pluribus ꝑ modum nature. qd̄ ptinet ad habitū virtutis. z iō habitus virtutis non pōt causari ꝑ vnuz actū. sed ꝑ multos. In apprehensiuis aūt potētijs cōsiderandū est ꝙ duplex est passiuū. vnum quidē ipse intellectus possibil'. aliud aūt intellectus quē vocat Aristoteles passiuū. qui est ratio particularis. i. vis cogitatiua cū memoratiua z imaginatiua. Respectu igit primi passiui. pōt cē aliquod actiuum qd̄ vno actu totalit vincit potentiā sui passiui. sicut vna apposition ꝑ se nota cōuincit intellectū ad assentiendū firmiter cōclusioni. qd̄ quidē non facit apposition probabilis. vnde ex multis actibz rōnis oportet causari habitū opinatiuum etiā ex pte intellectus possibilis. Habitū aūt scientie possibile est causari ex vno rōnis actu ꝓportionato ad intellectū possibilē. sed ꝓportionatū ad inferiores vires apprehensiuas necessarium est eosdē actus pluries reiterari. vt aliqd firmiter memorie imprimat. vñ phūs in. c. de memoria z reminiscētia. dicit ꝙ meditatio cōfirmat memoriā. habitus aūt corporales possibile est causari ex vno actu si actiuū fuerit magne virtutis. sicut qnqz medicina fortis statim inducit sanitatē. Et ꝑ hoc patet responsio ad obiecta.

Ad quartū sic proceditur

Videt ꝙ nullus habit⁹ infundat a deo. Deus enī equaliter se hz ad oēs. si igit quibusdā infundit habitus aliquos. oīb⁹ eos infunderet qd̄ patet esse falsū. Pre. deus opat in omnib⁹ ꝼm modū qui conuenit nature ipsoz. qz diuine prouidētie est naturā saluare. vt dicit Diony. iiij. c. de diui. no. sed habitus in hoīe naturaliter causant ex actibus. vt dictū est. non ergo causat deus i hoīb⁹ aliquos habitus absqz actib⁹. Pre. si aliqs habitus a deo infunditur. pullum habitū hō potest multos actus ꝓducere. sed ex illis actib⁹ causat similis habitus. vt in. vij. ethi. dicit. sequit ergo duos habitus eiusdē spēi esse in eodē. vnum acquisitū. z alterū infusū. qd̄ videt esse impossibile. non enī due forme eiusdē spēi pñt esse in eodem subiecto. nō ergo habitus aliquis infundit hoī a deo. Sed ctra est qd̄ dicit Eccli. xv. Impleuit euz dñs spū sapie z intellectus. sed sapia z intellectus quidā habitus sūt. ergo aliq habitus hoī a deo infundunt. Rn. dōm ꝙ duplici rōne aliqui habitus hoī a deo infundunt. Prima rō est. qa aliqui habitus sunt quib⁹ hō bene disponit ad finē excedentē facultatē humane nature. qui ē vltima z ꝑfecta hominis bitudo. vt supra dictū est. Et qz habitus. oportet esse ꝓportionatos ei ad qd̄ hō disponit ꝼm ipos. ideo necesse erit ꝙ etiā habitus ad hmōi finem disponentes excedāt facultatem humane nature. vnde tales habitus nūqz pos sunt hoī inesse nisi ex infusione diuina. sicut est de omnibus gratuitis virtutib⁹. Alia rō est. qz deus pōt ꝓducere effectus causaz sc̄daz absqz ipis causis sc̄dis. vt in prio dictū est. Sicut igit qnqz ad ostensionem sue virtutis ꝑducit sanitatē absqz naturali causa. que tñ ꝑ naturā posset causari. ita etiam qnqz ad ostendendū suam virtutē infundit hoī illos habitus. q naturali virtute pñt causari. sicut aplīs dedit sciam scripturaz z oīuz linguarum. quaz hoīes ꝑ studium vel ꝙsuetudinem acquirere pñt. licet nō ita ꝑfecte. Ad. i. ergo dōm ꝙ deus qbz ad suā naturam equaliter se hz ad oēs. sed ꝼm ordinem sue sapiētie certa rōne quedā tribuit aliquib⁹ q̄ nō tribuit alijs. Ad. ij dōm ꝙ hoc quod deus in oīb⁹ opat ꝼm modum eoz. nō excludit quin deus quedā operet que natura opari nō potest. sed ex hoc sequit ꝙ nihil operat contra id qd̄ nature cōuenit. Ad. iij. dōm ꝙ actus qui ꝓducunt ex habitu infuso. non causant aliquē habitum sed cōfirmant habitum ꝑexistentē. sicut medicinalia remedia adhibita homini sano ꝑ natura non causant aliquā sanitatē. sed sanitatē ꝓius habitā corroborāt.

Deinde cōsiderandū

est de augmēto habituū z circa hoc qrunt⁹ tria primo vtrū habitus augeant. scdo vt̄z augeant ꝑ additionē. tertio vtrū quilibet act⁹ augeat habitum

Ad primuz sic proceditur

Videt ꝙ habitus augeri nō possit. Augmentū enī est circa quātitatē. vt dicit in. v. phi. sed habit⁹ non sunt in genere q̄titatis. sed in genere q̄litatis. ergo circa eos augmētum esse nō pōt. Pre. habitus est ꝑfectio quedā. vt dr in vij. phi. sed ꝑfectio cum importet finē z terminū. non videtur posse recipere magis z minus. ergo habitus augeri nō pōt. Pre. in his q̄ non recipiūt magis z min⁹ ꝓtingit esse alterationē. alterari enī dicit qd̄ de minus calido fit magis calidū. sed in habitib⁹ non est alteratio. vt ꝓbat in. vij. phi. ergo habitus augeri non pñt. Sed cōtra est ꝙ fides est quidā habitus z tñ auget. vñ discipli dño dicunt. Dñe adauge nobis fidē. vt habet Luc. xvij. ergo habitus augent. Rñ. dōm ꝙ augmentū sicut et alia ad q̄titatē ptinētia. a q̄titatib⁹ corpalib⁹ ad res spūales z intellectuales transferunt ꝓpter ꝓnaturalitatē intellectus nr̄i ad res corpales. q̄ sub imaginatione cadunt. Dicit aūt in q̄titatib⁹ corpeis aliquid magnū ꝼm ꝙ ad debitā ꝑfectionē q̄titatis ꝓducit. vnde aliqua q̄titas reputat magna in hoīe. que nō reputat magna in elephāte. vñ z in formis dicimus aliquid magnū ex hoc ꝙ est ꝑfectum. Et qz bonū habet rōnem ꝑfecti. ꝓpter hoc in his q̄ non mole magna sunt. idē est esse maius qd̄ melius. vt Augu. dicit in. viij. de tri. Perfectio aūt forme duplr pōt cōsiderari. vno mō ꝼm ipam formam. alio mō ꝼm ꝙ subiectū ptcipat formā. In q̄titatum igit attendit ꝑfectio forme ꝼm ipsam formā. sic non dicit ipsa esse pua vel magna. puta magna vel pua sanitas vel sc̄ia. In q̄titatū aūt attendit ꝑfectio forme ꝼm ptcipationē subiecti. dicit magis z minus puta magis vel minus album z sanum. Non aūt ista distinctio ꝓcedit ꝼm hoc ꝙ forma habeat esse ꝓter materiam aut subiectū. sed qz alia est cōsideratio ei⁹ ꝼm rationez spēi sue. z alia ꝼm ꝙ participat in subiecto. ꝼm hoc igitur circa intentionem z remissionem habituū et formarum fuerunt quattuor opiniones apud phōs. vt Simplicius

hartat in cõmento predicamentoꝝ. Plotinus enĩ ⁊ alij platonici ponebãt ipas qualitates ⁊ habitus suscipe magis ⁊ minus, ꝓpter hoc ꝙ materiales erant. ⁊ ex hoc habebant indeterminationẽ quandã ꝓpter materie infinitatẽ Alij ẽo in ꝯtrariũ ponebant ꝙ ipse qualitates ⁊ habitus ſm ſe non recipiebãt magis ⁊ minus, ſed qualia dicunt magis ⁊ minus ſm diuersam participationẽ. puta ꝙ iuſticia nõ dicat magis ⁊ minus, ſed iuſtũ. ⁊ hanc opinionẽ tangit Aristoteles in ꝑdicamentis. Tertia fuit opinio ſtoycoꝝ media inter has, poſuerũt enĩ ꝙ aliqui habitus ſm ſe recipiunt magis ⁊ minus. ſicut artes. quidã autẽ non. ſicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundã dicentiũ ꝙ qualitates ⁊ forme immateriales nõ recipiũt magis ⁊ minus, materiales aũt recipiũt. Vt igit hmõi rei veritas manifeſtet. conſiderandũ ẽ ꝙ illud ſm ꝙ ſortit aliquid ſpẽm. oꝑtet eſſe fixũ ⁊ ſtans. ⁊ quaſi indiuiſibile. quecunqꝫ enĩ ad illud attingunt. ſub ſpẽ continent. quecũqꝫ aũt recedũt ab illo. vel in plus vel in min⁹. ꝓtinẽt ad aliã ſpeciẽ vel ꝑfectionẽ vel imꝑfectionẽ. vñ phũs dicit. viij. methaphi. ꝙ ſpẽs rerum ſunt ſicut numeri. in quibus additio vel diminutio variat ſpẽm. Si igit aliqua forma vel ꝙcunqꝫ res ſm ſeipam. vel ſm aliqd ſui ſortiat rõnem ſpẽi neceſſe eſt ꝙ ſm ſe conſiderata habeat determinatã rõnem. que neqꝫ in plus excedere. neqꝫ in minus deficere poſſit. ⁊ hmõi ſunt calor ⁊ albedo ⁊ alie hmõi qualitates que nõ dicunt in ordine ad aliud. ⁊ multo magis ſubſtãtia que ẽ ꝑ ſe ens. Illa vo que recipiũt ſpẽm ex aliquo ad qđ ordinant. põt ſm ſeipa diuerſificari in plus vel in minus. ⁊ nichilominus ſunt eadẽ ſpecie, ꝓpter vnitatẽ eius ad qđ ordinant ex quo recipiunt ſpẽm. ſicut motus ſm ſe eſt intenſior ⁊ remiſſior. ⁊ tñ remanet eadẽ ſpẽs, ꝓpter vnitatẽ termini ex quo ſpecificat. ⁊ idem põt conſiderari in ſanitate. nam corpus ꝓpinquat ad rõnem ſanitatis ſm ꝙ hz diſpoſitionẽ ꝙuenientẽ nature aĩalis. cui põt diſpoſitiões diuerſe ꝙuenientes eſſe. vñ põt variari diſpoſitio in plus vel in minus ⁊ tñ ſemꝑ remanet ſanitatis rõ. vnde phũs dicit. x. ethi. ꝙ ſanitas ipa recipit magis ⁊ minus. non enĩ eadẽ eſt cõmenſuratio in oĩbus. neqꝫ in vno ⁊ eodẽ ſemꝑ. ſed remiſſa pmanet ſanitas vſqꝫ ad aliquid. hmõi aũt diuerſe diſpoſitiões vel cõmenſuratiões ſanitatis ſe hñt ſm excedẽs ⁊ exceſſum. vñ ſi nomẽ ſanitatis eſſet impoſitũ ſoli ꝑfectiſſime cõmenſurationi. tunc ipa ſanitas non diceret maior vel minor. Sic igit ptz qualiter aliqua qualitas vl forma poſſit ſm ſeipam augeri vel minui. ⁊ ꝙliter nõ. Si vo conſideremus ꝙlitatẽ vel formã ſm participationẽ ſubiecti. ſic etiã inueniunt quedã qualitates ⁊ forme recipere magis ⁊ minus. ⁊ quedã non. hmõi aũt diuerſitatis cauſam Simplicius aſſignat. ꝙ ſubſtãtia ſm ſeipſam non põt recipe magis ⁊ minus. qr eſt ens ꝑ ſe. ⁊ ideo oĩs forma q̃ ſubſtantialiter participat in ſubiecto. caret intenſione. ⁊ remiſſione. vnde i genere ſubſtãtie nichil dr ſm magis aut minus. Et qr ꝙntitas ꝓpinqua eſt ſubſtantie. ⁊ figura etiã conſequit ꝙntitatẽ. inde eſt ꝙ neqꝫ etiam in iſtis dicit aliquid ſm magis aut minus. Vnde phũs dicit in. vij. phiſi. ꝙ cum aliquid accipit formã ⁊ figuram non dicat alterari. ſed magis fieri. Alie vo qualitates q̃ ſunt magis diſtantes a ſubſtantia. ⁊ conungunt paſſionibus ⁊ actionibus. recipiũt magis ⁊ minus ſm ꝓticipationem ſubiecti. Põt aũt ⁊ magis explicari huiuſmodi diuerſitatis rõ. vt enĩ dictũ eſt. id a quo aliquid habet ſpẽm oꝑtet manere fixum ⁊ ſtans in indiuiſibili. duobus igitur modis põt contingere ꝙ forma non participatur ſm magis ⁊ minus. Vno modo quia participans habet ſpeciem ſm ipam. ⁊ inde eſt ꝙ nulla forma ſubſtãtialis participat ſm magis ⁊ minus. ⁊ ꝓpter hoc phũs dicit in. viij. metha. ꝙ ſicut numerus nõ hz magis neqꝫ min⁹. ſic neqꝫ ſubſtantia que eſt ſm ſpeciẽ. i. ꝙtum ad ꝓticipationem forme ſpecifice. ſed ſiquidẽ que cum materia. i. ſm materiales diſpoſitiones inueniũt magis ⁊ min⁹ in ſubſtãtia. Alio mõ põt ꝓtingere ex hoc ꝙ ipa idiuiſibilitas ẽ de rõne forme. vñ oꝑtet ꝙ ſi aliqd ꝓticiat formã illã. ꝙ ꝓticiet illaꝫ ſm rationẽ indiuiſibilitatis. ⁊ ide ẽ ꝙ ſpẽs nũe ri nõ dicunt ſm magis, ⁊ minus. qr vnaqueqꝫ ſpẽs in eis conſtituit ꝙ indiuiſibilẽ vnitatẽ. ⁊ eadem rõ eſt de ſpeciebꝫ ꝙntitatis ꝓtinue que ſm numeros accipiunt. vt bicubitum et tricubitum. ⁊ de relationibꝫ. vt duplũ ⁊ triplum. ⁊ de figuris. vt trigonũ ⁊ tetragonũ. ⁊ hanc rationẽ ponit Aristoteles in ꝑdicamentis. vbi aſſignans rõnez quare figure non recipiunt magis ⁊ minus. dicit. Que quidẽ recipiunt trigoni rõnem ⁊ circuli. ⁊ ſi ẽt trigona vel circuli ſunt qr indiuiſibilitas eſt de ipa eorum rõne. vnde quecunqꝫ ꝓticipant rõnem eoꝝ. oꝑtet ꝙ indiuiſibiliter participẽt Sic igit ptz ꝙ cum habitus ⁊ diſpoſitiões dicant ſm ordinẽ ad aliquid. vt dicit in. vij. phi. dupliciter põt intenſio ⁊ remiſſio in habitibus ⁊ diſpoſitionibꝫ conſiderari. Vno modo ſm ſe, put dicit maior vel minor ſanitas. vel maior vel minor ſcientia que ad plura vel pauciora ſe extendit. Alio modo ſm participationẽ ſubiecti. put. ſ. eqꝫ lis ſcientia vel ſanitas magis recipit in vno ꝙꝫ in alio ſm diuerſam appenſibilitatem. vel ex natura. vel ex conſuetudine. non enĩ habitus ⁊ diſpoſitio dat ſpẽz ſubiecto. neqꝫ ſuperum in ſui ratione. includit indiuiſibilitatem. Quõ autẽ circa virtutem ſe habebat infra dicetur. Ad. 1. ergo dr ꝙ ſicut nomẽ magnitudinis deriuat a ꝙntitatibus corpalibus adintelligibiles ꝓfectiones formaꝝ. ita etiam ⁊ nomen augmenti. cuius terminus eſt magnũ. Ad. 2. dr ꝙ habitus quidem ꝓfectio eſt. non tamen talis ꝓfectio q̃ ſit terminus ſui ſubiecti. puta dans ei eſſe ſpecificum. neqꝫ etiam in ſui ratione terminuz includit. ſicut ſpecies numerorum. vnde nichil prohibet quin recipiat magis ⁊ minus. Ad. 3. dr ꝙ alteratio primo quidem eſt in ꝙlitatibus tertie ſpeciei. in qualitatibus vo prime ſpeciei poteſt eſſe alteratio ꝑ poſterius. facta enĩ alteratione ſm calidum ⁊ frigidũ. ſequit aĩal alterari ſm ſanũ et egrũ. ⁊ ſimiliter facta alteratione ſm paſſiones appetitus ſenſitiui vel ſm vires ſenſitiuas apprehenſiuas. ſequit alteratio ſm ſcientiã ⁊ virtutes. vt dicit in. vij. phiſicoꝝ.

Ad ſecundũ ſic procedit

Videt ꝙ augmentum habituum fiat ꝑ additionẽ. Nomẽ enĩ augmenti vt dictũ eſt. a ꝙntitatibus corpalibꝫ mãſſe ad formas. ſed in ꝙntitatibus corpalibꝫ non fit augmentum ſine additione. vnde in. i. de generatõe dicit ꝙ augmentũ eſt ꝓexiſtenti magnitudini additamentũ. ⁊ in habitibꝫ non fit augmentũ niſi ꝑ additionem. Pre. habitus non auget niſi aliquo agente. ſed oẽ agens aliquid facit in ſubiecto patiẽte. ſicut calefaciens facit calorem in ipſo calefacto. ergo non põt eſſe augmentũ niſi aliqua fiat additio. Pre. ſicut id quod non eſt album eſt in potẽtia ad album. ita id quod eſt minus albũ eſt in potentia ad magis albũ. ſed illud quod non eſt album non fit albũ niſi ꝑ aduentum albedinis. ergo id qđ eſt minus albũ nõ fit magis album niſi ꝑ aliquam aliam albedinem ſuperueniẽtem. Sed contra eſt ꝙ phũs dicit. in. iiij. phiſi. ꝙ

calido fit magis calidum. nullo facto in materia calido / qđ non esset calidum qñ erat minus calidum. ergo pari ratione nec in alijs formis que augent ex aliqua additiõe

Rñ dđm q̃ huius questionis solutio dependet ex premissa. dictũ est enim supra. q̃ augmentũ ⁊ diminutio ī formis que intendunt ⁊ remittuntur. accidit vno modo non ex pte ipius forme ſm se ꝑsiderate. sed ex diuersa participatione subiecti. ⁊ ideo hmõi augmentũ habituũ ⁊ aliaꝝ formarum. non fit ꝑ additionẽ forme ad formam. sed fit ꝑ hoc q̃ subiectum magis vel minus perfecte participat vnam ⁊ eandem formam. ⁊ sicut per agens qđ est actu fit aliquid actu calidũ quasi de nouo incipiens ꝓticipare formam. non q̃ fiat ipa forma. vt pbat. vij. metha. Ita per actionẽ intensam ipius agentis efficit magis calidũ. tanq̃ ꝑfectius participans formam. non tãq̃ forme aliquid addat. si enim ꝑ additionem intelligeret hmõi augmentũ in formis hoc non posset esse nisi vel ex pte ipius forme. vl ex pte subiecti. si aũt ex pte ipsius forme. iam dictum est q̃ talis additio vel subtractio spẽm variet. sicut variatur spẽs coloris qñ de pallido fit albũ. Si vo hmõi additio intelligat ex pte subiecti, hoc non posset esse nisi vel q̃ aliqua ps subiecti recipit formam quaz prius non habebat. vt si dicat frigidus crescere in hoie qui prius frigebat in vna pte qñ iam in pluribus pribus friget. vel q̃ aliquod aliud subiectũ addit participãs eandem formam. sicut si calidũ adiungat calido. vel album albo. sed ſm vtrũq̃ istorum duoꝝ modorum non dicit aliquid magis albũ vel calidum. sed maius. sed q̃ quedaz accidentia augent ſm seipa. vt supra dictũ est. in quibusdam eoꝝ fieri põt augmentũ ꝑ additionem. augetur enim motus per hoc q̃ ei aliquid additur vel ſm tempus in quo est. vel ſm viam ꝑ quam est. ⁊ tñ manet eadem spẽs ꝓpter vnitatem termini. auget etiam nihilominus motus ꝑ intensionẽ ſm principationẽ subiecti. inq̃tum. s. idem motus põt magis vl minus expedite vel ꝓmpte fieri. Sil'r etiã ⁊ scia põt augeri ſm seipam ꝑ additionẽ. sicut cum aliquis plures conclusiones geometrice addiscit. auget in eo habitus eiusdem scie ſm spẽm. Auget nihilominus scia in aliquo ſm principationẽ subiecti ꝑ intensionẽ. put. s. expeditius ⁊ clarius vnus hõ se hz alio in eisdem ꝛclusionibꝫ considerandis. In habitibus aũt corꝓalibus non multum videt fieri augmentum ꝑ additionem. q̃ non dicit aĩal sanum simplicit aut pulchrum nisi ſm oẽs partes suas sit tale. q̃ aũt ad ꝑfectiorem cõmensurationem perducat. hoc contingit ſm transmutationem simplicium qualitatum. que non augent nisi ſm intensionem ex pte subiecti participantis. Quomodo aũt se habebat circa virtutes infra dicet.

Ad.i. ergo dđm q̃ etiã in magnitudine corꝓali contingit dupliciter augmentũ. Uno modo ꝑ additionem subiecti ad subiectum. sicut est in augmento viuentium. Alio modo ꝑ solam intensionẽ absq̃ oi additione. sicut est in bis q̃ rarefiunt. vt dicit in. iiij. phi.

Ad.ij. dđm q̃ causa agens habitũ facit quidẽ semp aliquid in subiecto. non aũt nouam formã. sed facit q̃ subiectum ꝑfectius participet formam ꝓexistentem. aut q̃ amplius se extendat.

Ad.iij. dđm q̃ id qđ nondũ est album est in potentia ad formã ipam tanq̃ nondũ hñs formaz. ⁊ ideo augens causat nouam formã in subiecto. sed id qđ est minus calidũ aut albũm. non est in potẽtia ad formã. cum iam actu formam habeat. sed est in potentia ad ꝑfectum participatiõis modum. ⁊ hoc ꝓsequit ꝑ actionem agentis.

Ad tertiuz sic proceditur

Uidet videt q̃ quilibet actus augeat habituz. Multiplicata enim causa multiplicat effectus. sed actus sũt causa habituum aliquorum. vt supra dictum est. ergo habitus augetur multiplicatis actibus. Pre de similibꝫ idem est iudiciũ. sed oẽs actus ab eodem habitu ꝓcedentes sunt similes. vt dicitur in. ij. ethico. ergo si aliqui actus augeant habitum. quilibet actus augebit ipsuz. Pre. simile augetur suo simili. sed quilibet actus est similis habitui a q̃ procedit. ergo quilibet actus auget habitum. Sed cõtra. idem non est contrariorum causa. sed sicut dicitur in. ij ethico. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsum. vtpote cum negligenter fiunt. ergo non omnis actus habitum auget. Rñ. dđm q̃ similes actus similes habitus causant. vt dicitur in. ij. ethico. similitudo autem et dissimilitudo non solum attenditur ſm qualitatem eandem vel diuersam. sed etiam ſm eundẽ vel diuersum participationis modum. Est enim dissimile non solum nigꝝ albũ. sed etiam minus album magis albo. nam etiã minus fit a minus albo in magis album. tanq̃ ex opposito in oppositum. vt dicitur in. v. phisicorum. Quia vero vsus habituum in voluntate hominis consistit. vt ex supra dictis patet. sicut contingit q̃ aliquis habens habitum non vtitur illo vel etiam agit actum contrarium. Ita etiaz potest contingere q̃ vtitur habitu ſm actum non respondẽtem proportionabiliter intensioni habitus. Si igitur intensio actus proportionabiliter equetur intensioni habitus. vel etiam superexcedat quilibet actus. vel auget habitum. vel disponit ad augmentum ipsius. vt loquamur de augmento habituum ad similitudinem augmenti animalis. non enim quodlibet alimentum assumptum actu auget animal. sicut nec quelibet gutta cauat lapidem. sed multiplicato alimento tandem fit augmentum. Ita etiã multiplicatis actibus crescit habitus. Si vero intensio actus proportionabiliter deficiat ab intensione habitus. tal'is actus non disponit ad augmentum habitus. sed magis ad diminutionem ipsius. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Questio LIII

Deinde cõsiderandũ

est de diminutione ⁊ corruptione habituum. et circa hoc queruntur tria. Primo vtruz habitus corrumpi possit. secundo vtrum possit diminui. tertio de modo corruptionis ⁊ diminutionis.

Ad primuz sic ꝓceditur

Uidetur q̃ habitus corrumpi non possit. Habitus enim inest sicut natura quedaz. vnde operationes ſm habituz sunt delectabiles. sed natura non corrumpitur manente eo cuius est natura. ergo neq̃ habitus corrumpi potest manente subiecto. Pre. omnis corruptio forme vel est per corruptionem subiecti. vel est a contrario. sicut egritudo corrumpitur corrupto animali. vel etiam superueniente sanitate. sed scientia que est quidam habitus non potest corrumpi per corruptionem subiecti. quia intellectus qui est subiectum eius est substantia quedam. et non corrumpitur. vt dicitur in primo de anima. Et similiter etiam non potest corrumpi a contrario. nam species intelligibiles nõ sunt admixtẽ contrarie. vt dicit in. viij metaphi. ergo habitus scientie nullo modo corrũpi potest

Pre. ois corruptio est p aliquē motū. sed habitus scientie qui est in aīa non potest corrūpi p motū p se ipsius anime. quia aīa p se nō mouet. mouet aūt p accidēs per motū corpis. nulla aūt trāsmutatio corpalis videt posse corrūpere spēs intelligibiles existentes in intellectu. cum intellectus sit per se locus spērum sine corpe. vnde ponitur q nec p senīū nec p morem corrumpunt. habitus ergo sciētie corrūpi non pōt. ⁊ p ꝯsequens nec habit⁹ virtutis qui etiam est in aīa rationali. ⁊ sicut pbūs dicit in primo ethi. virtutes sunt pmanētiores disciplinis Sz cōtra est quod pbūs dicit in libro de longitudine ⁊ breuitate vite. q sciēte corruptio est oblīuio ⁊ deceptio peccando etiam aliquis habitū virtutis amittit. ⁊ ex ꝯrarijs actibus virtutes generantur ⁊ corrumpunt. vt dicit in. ij. ethico.

Rñ. dōm q fm se dicitur aliqua forma corrūpi p ꝯrarium suū. per accidēs aūt p corruptionē sui subiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus cuius subiectū est corruptibile et cuius causa habet ꝯrariū. vtroq modo corrūpi poterit. sicut patet de habitibus corpalib⁹. s. sanitate ⁊ egritudine. illi vo habitus quoꝝ subiectū est incorruptibile. ñ possunt corrumpi p accidens. Sūt tñ habitus quidā. q ⁊ si ꝓncipaliter sint in subiecto incorruptibili. secūdario tamē sunt in subiecto corruptibili. sicut habitus sciētie qui ꝓncipaliter est quidem in intellectu possibili. secūdario aūt in viribus apprehēsiuis sensitiuis. vt supradictū est. ⁊ iō ex parte intellectus possibilis habitus sciētie nō pōt corrumpi p accidens. sed solum ex parte inferioꝝ virtūtis sensitiuarū. Est igit cōsiderandū si possunt hmōi habitus p se corrumpi. Si igit fuerit aliquis habitus qui habeat aliqd ꝯrariū. vel ex pte sua. vel ex parte sue cause. poterit p se corrumpi. Si vo non habeat ꝯrariū. nō poterit per se corrūpi. Manifestū est aūt q spēs intelligibilis in intellectu possibili existēs. nō hz aliqd ꝯrariū. neq iterū in intellectu agēti q est causa eius. pōt aliqd esse ꝯrariū. vñ si aliquis habitus sit in intellectu possibili imediate ab intellectu agente causatus. talis habitus ē incorruptibilis. et p se ⁊ per accidens. hmōi aūt sunt habit⁹ primoꝝ principioꝝ. tam speculabiliū q̄ practicoꝝ. q nulla oblīuione vel deceptiōe corrūpi pōt. sicut pbūs dicit in. vi. ethi. de prudentia q nō pdit p oblīuionē. Alioꝝ vo habitus ē in intellectu possibili ex ratione causat⁹. s. habitus ꝯclusionū qui dicit sciētia. cui⁹ cause duplicit pōt aliqd ꝯrariū esse. Uno mō ex pte ipsarū ꝯpositionū ex quib⁹ ratio ꝓcedit etenī enūciationi que ē. bonū est bonū. ꝯraria est ea q est bonū nō est bonū. fm pbm in. ij. ꝑyarmenias. Alio modo quantū ad ipsum ꝓcessum rōnis. put syllogism⁹ sophisticus opponit syllogismo dyalectico vel demonstratiuo. Sic igit patet q p falsam rōnē pōt corrūpi habitus vere opinionis aut etiā sciētie. vñ pbūs dicit q deceptio ē corruptio sciētie. sicut supdictū est. Virtutū vo quedā sunt intellectuales que sunt in ipsa rōne. vt dz in. vi. ethi. de q̄bus ē eadē ratio q̄ est de sciētia vel opiniōe. Quedā vo sunt in pte aīe appetitiua. q̄ sunt virtutes morales. ⁊ eadē rō ē de vitijs oppositis. habitus aūt appetitiue ptis causantur p hoc q rō nata ē appetitiuā ptem mouere. vñ p iudiciū rōnis in ꝯrariū mouentis quocūq mō. s. siue ex ignorantia siue ex passione. vel enā ex electiōe. corrūpit habitus virtutis vel vitij. Ad. i. q dōm q sicut dicit in. vij. ethi. habitus similitudinē hz nature. deficit tñ ab ipsa. ⁊ ideo cū natura rei nullo mō remoueat ab ipsa. habitus difficile remouet. Ad. ij. dōm q ⁊ si spēb⁹ intelligibilib⁹ non sit aliqd ꝯrariū. enūciationib⁹ tñ ⁊ ꝓcessui rōnis pōt aliqd eē ꝯrariū. vt dictū est. Ad. iij. dōm q scientia nō removetur p motū corpalem quantū ad ipsam radicē habit⁹. sed solū quātū ad impedimentū act⁹. inquātū intellectus indiget in suo actu viribus sensitiuis. quib⁹ impedimētū affertur p corpalē transmutationē. sed p intelligibilē motum rōnis pōt corrūpi habitus sciētie. etiā quantū ad ipsam radicē habitus. ⁊ similit etiam pōt corrūpi habit⁹ virtutis. Tamē q dicit virtutes esse pmanētiores disciplinis intelligēdū est nō ex pte subiecti vel causē. sed ex pte act⁹ nam virtutū vsus ē ꝯtinuus p totā vitā. non autem vsus disciplinarum.

Ad secundū sic ꝓcedit.

Videt q habitus diminui nō possit. Habit⁹ enī est quedam q̄litas ⁊ forma simplex. simplex aūt aut totū habet aut totū amittit. ergo habitus ⁊ si corrūpi possit. diminui nō pōt. Pre. oē quod ꝓuenit accidēti. ꝓuenit eidē rōne sui subiecti. habitus aūt fm seipsum non intēdit ⁊ remittitur. alioq̄n sequeret q aliq̄ spēs de suis individuis pdi caretur fm magis ⁊ minus. si igit fm ꝑticipationē subiecti diminui posset. sequeret q aliqd accidat habitui ꝓprīū qd non sit cōmune ei ⁊ subiecto. cuicūq autē forme ꝓuenit aliquid ꝓprīū p̄ter suū subiectū illa forma est separabilis. vt dicit in primo de anima. sequit ergo q habitus sit forma separabilis. qd est impossibile. Pre. ratio ⁊ natura habitus sicut ⁊ cuiuslibet accidētis cōsistit in ordine ad subiectū. vnde ⁊ quodlibet accidēs diffinit p suū subiectum. si igit habitus fm seipsum nō intendit neq remittitur. neq etiam fm ordinē sui ad subiectum diminui poterit. ⁊ ita nullo modo diminuet. Sed ꝯra est q cōtraria nata sunt fieri circa idem. augmentū autem ⁊ diminutio sunt ꝯraria. cū igitur habitus possit augeri. videt q etiam possit diminui. Rñ. dōm q habitus dupliciter diminuit sicut ⁊ augent. vt ex supradictis patet. Et sicut ex eadem causa augentur ex qua generantur. ita ex eadem causa diminuuntur ex qua corrumpunt. Nam diminutio habitus est quedam via ad corruptionem. sicut econtrario generatio habitus est quoddā fundamentū augmēti ipsius. Ad. i. ergo dōm q habitus fm se cōsideratus est forma simplex ⁊ fm hoc non accidit ei diminuno. sed fm diuersum modū participādi. qui ꝓuenit ex indeterminatione potentie ipsius participātis. que. s. diuersimode pōt vnam formam participare. vel que potest ad plura. vel ad pauciora extēdi. Ad. ij. dōz q rano illa procederet si ipsa essentia habitus nullo modo diminueret. hoc autem non ponimus sed q quedam diminutio essentie habitus non habet principiū ab habitu. sed a participante. Ad. iij. dōm q quocunq modo significet accidens habet dependentiā ad subiectū fm suā rationē. aliter tamen ⁊ aliter. Nam accidens significat⁹ in abstracto. importat habitudinē ad subiectū. que incipit ab accidēte et terminat ad subiectū. nam albedo dicit qua aliqd est album. ⁊ ideo in diffinitione accidentis abstracti non ponitur subiectum quasi prima pars diffinitionis que est genus. sed quasi secunda que est differentia. dicimus enim q simitas est curuitas nasi. sed in concretis incipit habitudo a subiecto ⁊ terminat ad accidens. dicitur enī albus quod habet albedinē. ꝓpter quō in diffinitiōe hmōi accidēt⁹ ponitur subiectum. tanq̄ genus quod est prima pars diffinitionis. dicimus enim q simum est nasus curuus.

Sic igr̄ id̄ quod ꝓuenit accidentib⁹ ex parte subiecti .nō autem ex ipsa ratione accidentis .non attribuit accidenti in abstracto.sed in ꝯcreto.ꝛ hmōi intēsio ꝛ remissio est in quibusdā accidentib⁹.vnde albedo non dicit magis ꝛ minus.sed album.ꝛ eadem ratio est in habitibus ꝛ alijs q̄litatibus.nisi q̄ quidam habitus augent̄ vel diminuuntur per quandam additionē.vt ex supꝛadictis patet.

Ad tertium sic ꝓcedit̄.

Videtur q̄ habitus non corrumpat̄ aut diminuat̄ ꝑ solam cessationē ab opere. Habitus enī ꝑmanētiores sūt q̄ passibiles qualitates.vt ex supꝛadictis apꝑet.sed passibiles qualitates nō corrumpūt̄ neq; diminuūt̄ per cessationē ab actu.non enī albedo diminuit̄ si visum nō immutet.neq; calor si non calefaciat.ergo neq; habitus diminuunt̄ vel corrumpunt̄ per cessationē ab actu Sꝛe. te.corruptio ꝛ diminutio sunt quedam mutatiōes.sed nihil mutatur absq; aliqua causa mouente.cum igitur cessatio ab actu non ꝓportet aliquā causam mouentē.nō videtur q̄ per cessationē ab actu possit esse diminutio vel corruptio habitus. Sꝛe.habitus scientie ꝛ virtutis sūt in anima intellectiua.que est supꝛa tempus.ea ꝛo q̄ sūt supꝛa tempus non corrumpunt̄ neq; diminuūt̄ per temporis diuturnitatē.ergo neq; hmōi habitus corrumpuntur vel diminuūt̄ per temꝑis diuturnitatē si diu aliquis absq; exercitio permaneat. Sed ctra est qđ ꝓbūs in libꝛo de longitudine ꝛ breuitate vite dicit.q̄ corruptio scientie non solum est ꝛceptio sed etiam oblitio.ꝛ etiā in.viij ethi.dicitur.q̄ multas amicitias inappellatio dissoluit.ꝛ eadem ratione alij habitus virtutum per cessationē ab actu diminuunt̄ vel tolluntur. Rñ.dꝯm q̄ sicut dicitur in.viij.ethi.aliquid potest esse mouens dupliciter. Uno mō per se qđ.s.mouet ſm rationem ꝓprie forme. sicut ignis calefacit. Alio modo per accidēs.sicut id quod remouet ꝓhibens.ꝛ hoc modo cessatio ab actu causat corruptionem vel diminutionē habituū.inquantū.s. remouetur actus qui ꝓhibebat causas corrūpentes vel diminuētes habitum.dictum est enī q̄ habitus per se corrumpūtur vel diminuunt̄ ex ctrario agente.vnde quoꝛūcunq; habituū ctraria subꝛescūt ꝑ tempꝰ tractū que oꝑtet subtrahi per actum ab habitu ꝓcedente.hmōi habitus diminuuntur vel etiam tollunt̄ totaliter per diuturnam cessationē ab actu vt patet etiam in sciētia ꝛ in virtute. Manifestū est enī q̄ habitus virtutis moralis facit boīem ꝓmptum ad eligendū mediū in operatiōibus ꝛ passionib⁹.cū autem aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderādas passiones vel operationes ꝓprias. necesse est q̄ ꝓueniant multe passiones ꝛ operationes ꝓter modū virtutis ex inclinatione appetitus sensitiui ꝛ alioꝛ que exterius mouent vnde corrumpit̄ virtus vel diminuit̄ per cessationem ab actu.Similiter etiam est ex parte habituū intellectualium.ſm quos est homo ꝓmptus ad recte iudicandum de imaginatis. cū igitur homo cessat ab vsu intellectualis habitus.insurgunt imaginatiōes extranee.ꝛ qñq; ad cōtrariū dicentes.ita q̄ nisi per frequentē vsuꝫ intellectualis habitus quodāmodo succidant̄ vel comꝑimant̄. redditur homo minus aptus ad recte iudicandū.ꝛ quādoq; totaliter disponitur ad ctrarium.ꝛ sic per cessationem ab actu.diminuit̄ vel etiam corrumpitur intellectualis habitus. Ad.i.ergo dꝯm q̄ ita etiam calor per cessationē a calefaciendo corrumpetur.si per hoc incresceret frigidū quod est calidi corruptiuū. Ad.ij.dꝯm q̄ cessatio ab actu est mouens ad corruptionē vl diminutionē sicut remouens ꝓhibens.vt dictum est Ad.iij.dꝯm q̄ pars intellectiua anime ſm se est supꝛa tempus.ſꝫ pars sensitiua subiacet tempoꝛi.ꝛ ideo per tempꝰ cursum transmutatur quantum ad passiōes appetitue partis.ꝛ etiā quantum ad vires apꝛehensiuas.vnde phūs dicit in.iij. phi si.q̄ tempus est causa obliuionis. Questio LIIII

Deinde ꝯsiderandū

est de distinctione habituū.ꝛ circa hoc querūtur quattuoꝛ.ꝑ⁰ vtrum multi habit⁹ possint esse in vna potentia.2⁰ vtrum habitus distinguant̄ ſm obiecta.3⁰ vtrum habitus distinguant̄ ſm bonū ꝛ malū. 4⁰ vtrum vnus habitus ex multis habitibus ꝓstituatur

Ad ꝓmū sic ꝓceditur

Videtur q̄ non possint esse multi habitus in vna potētia Eorum enī que ſm idem distinguūtur multiplicato vno multiplicat̄ ꝛ aliud sed ſm idem potentie ꝛ habitus distinguunt̄.s.ſm actus ꝛ obiecta.similiter ergo multiplicantur.non ergo possunt esse multi habitus in vna potētia. Sꝛe.potentia est virtus quedaꝫ simplex.sed ī vno subiecto simplici non potest esse diuersitas accidentiū.qꝛ subiectum est causa accidentis.ab vno autem simplici nō videtur ꝓcedere nisi vnū.ergo in vna potentia non possunt esse multi habitus. Sꝛe.sicut coꝛpus formāt̄ per figuram.ita potentia formatur per habitum sed vnū coꝛpus non potest simul formari diuersis figuris.ergo neq; vna potentia potest simul formari diuersis habitibus.ſi ergo plures habitus possunt simul esse in vna potentia. Sed ctra est q̄ intellect⁹ est vna potentia.in qua tamen sunt diuersarū sciētiarū habitus Rñ.dꝯm q̄ sicut supꝛadictum est.habitus sunt dispositiōes quedam alicuius in potentia existentis ad aliquid.siue ad naturam. siue ad operationē vel finem nature.ꝛ de illis quidez habitibus qui sunt dispositiōes ad naturam. manifestuꝫ ē q̄ possunt plures esse in vno subiecto eo q̄ vnius subiecti possunt diuersimode partes accipi.ſm quarum dispositionem habitus dicuntur.sicut si accipiant̄ humani coꝛporis partes humoꝛes.ꝓout disponunt̄ ſm naturaꝫ humanam.est habitus vel dispositio sanitatis.Si ꝛo accipiantur partes similes.vt nerui.ꝛ ossa.ꝛ carnes.earū dispositio in ordine ad naturā est fortitudo aut macies . Si ꝛo accipiunt̄ membra.vt manus.ꝛ pes.ꝛ huiusmodi.earum dispositio nature ꝓueniens est pulchritudo.ꝛ sic sūt plures habitus vel dispositiones in eodem.Si ꝛo loq̄mur de habitibus qui sunt dispositiones ad opera.que ꝓprie pertinent ad potentias.sic etiam ꝓtingit vnius potentie esse habitus plures.cuius ratio est.quia subiectuꝫ habitus est potentia passiua.vt supꝛadictum est. potentia enī actiua non tm̄ est alicuius habitus subiectum . vt ex supꝛadictis patet.potentia autez passiua comparat̄ ad actum determinatū vnius speciei.sicut materia ad formā eo q̄ sicut materia determinat̄ ad vnam formam ꝑ vnū agens.ita etiam potentia passiua a ratione vnius obiecti actiui determinat̄ ad vnū actū ſm spēm.vñ sic̄ plura obiecta pñt mouere vnā potētiā passiuā.ita vna potētia passiua pōt eē subiectū diuersoꝝ actuū vel pfectionū ſm spēm.habitus aūt sunt q̄dā q̄litates aut forme inhereſ potentie q̄b⁹ inclinat̄ potētia ad determinationē act⁹ ſm spēm.vñ ad vnā potētiā pñt plures habit⁹ ptinere.sic̄ ꝛ plures actus spē dīntel Ad.i.ꝫ dꝯ q̄ sic̄ ī reb⁹ naturalib⁹ diuisitas spēꝝ

est ꝺm formam. diuersitas autem generū est ꝺm materiā vt dicit in .v. metaphi. ea enī sūt diuersa genere quoꝝ est materia diuersa. Ita etiam diuersitas obiectoꝝ ꝺz genus facit distinctionē potentiarū. vnde pbūs dicit in .vi. ethi. ꝙ ad ea que sunt genere altera. sunt etiam anime ꝑticule alie. diuersitas ꝛo obiectoꝝ ꝺm speciem facit diuersitatem actuū ꝺm speciem ⁊ per ꝙsequēs habituū. Quecunq; autem sunt diuersa genere. sunt etiam specie diuersa. sed non ꝙuertit. ⁊ ideo diuersarū potentiaꝝ sunt diuersi actus specie. ⁊ diuersi habitus. non autem oportet ꝙ diuersi habitus sint diuersarū potentiarū. sed possunt esse plures vnius. ⁊ sicut sunt genera generū ⁊ ſpēs specieꝝ. ita etiam ꝙngit esse diuersas species habituū ⁊ potentiarum. Ad .ij. dom ꝙ potentia ⁊ si sit quidem simplex ꝺm essentiā. est tamen multiplex ꝛvtute. ꝺm ꝙ ad multos actus specie differētes se extendit. ⁊ ideo nihil ꝓhibet in vna potentia esse multos habitus specie differētes Ad .ij. dom ꝙ corpus formaf ꝑ figurā sicut ꝑ ꝓpriam terminationē. habitus aūt non est terminatio potentie sed ē dispositio ad actum sicut ad vltimū terminū. ⁊ ideo non possunt esse vnius potentie simul plures actus. nisi forte ꝺm ꝙ vnus comꝓbendit sub alio. sicut nec vnius corpis plures figure. vt ꝺm ꝙ vna est in alia sicut trigonū in tetragono. non enī pōt intellectus simul multa actu intelligere. potest tamen simul habitu multa scire.

Ad secundū sic ꝓcedit.

Videf ꝙ habitus non distinguanf ꝺm obiecta. Contraria enī sunt spē differētia. sed idē habitus scientie est ꝓtrarioꝝ. sicut medicina sani ⁊ egri. non ergo ꝺm obiecta speꝛcie differēta habitus distinguūf. Ꝓre. diuerse scientie sunt diuersi habitus. sed idem scibile ꝓtinet ad diuersas scientias. sicut terram esse rotundā ꝛdemonstrat naturalis ⁊ astrologus. vt dicit in .ij. phisi. ergo habitus nō distinguūtur ꝺm obiecta. Ꝓre. eiusdē actus est idem obiectum. sed idem actus potest ꝓtinere ad diuersos habitus ꝛvtutū. si ad diuersos fines referaf. sicut dare pecuniam alicui. si sit ꝓpter deū ꝓtinet ad charitatez. si ꝛo sit ꝓpter debitū soluendū. pertinet ad iusticiam. ergo etiā idē obiectum pōt ad diuersos habitus ꝓtinere. non ḡ est diuersitas habituū ꝺm diuersitatē obiectoꝝ. Sed ꝓtra. actus differunt spē ꝺm diuersitatē obiectoꝝ. vt supdictum est. sed habitus sunt dispositiones quedam ad actus. ergo etiam habitus distinguunf ꝺm diuersa obiecta. Rñ. dom ꝙ habitus ⁊ est forma quedā. ⁊ est habitus. pōt ergo distinctio habituū ꝺm spēm attēdi. aut ꝺm cōem modum q̄ formе spē distinguunf. aut ꝺm ꝓpriū modū distinctionis habituū. Distinguunf siquidē formе adinuicem ꝺm diuersa ꝓncipia activa. eo ꝙ oē agens facit simile ꝺm spēm. habitus aūt importat ordinē ad aliq̄d. oīa aūt que dicunf ꝺm ordinē ad aliq̄d. distinguūf ꝺm distinctionez eoꝝ ad que dicunf. Est aūt habitus dispositio quedā ad duo ordinata. s. ad naturā. ⁊ operationē ꝙsequentē naturā Sic igif ꝺm tria habitus specie distinguūf. vno quidem mō ꝺm ꝓncipia activa taliū dispositionū. alio ꝛo modo ꝺm naturā. tertio ꝛo modo ꝺm obiecta specie differētia. vt ꝑ sequētia explicabit. Ad .i. ergo dom ꝙ in distinctione potentiarū vel etiā habituū non est ꝙsiderandū ipsum obiectū materialiter sed ratio obiecti differens spē vel etiam genere. cuius aūt ꝓtraria specie differāt diuersitate rerū. tū eadem ratio est cognoscēdi vtrūq;. qz vnus per aliud cognoscitur. ⁊ ideo inquantū ꝙueniūt in vna rōne cognoscibilis. ꝓtinent ad vnū habitū cognoscitiuū Ad .ij. dom ꝙ terram esse rotundā per aliud medium ꝛdemōstrat naturalis. ⁊ ꝑ aliud astrologus. Astrologus enī hoc ꝛdemonstrat ꝑ media mathematica. sicut ꝑ figuras eclypsis vel ꝑ aliud huiusmodi. naturalis ꝛo hoc demonstrat per medium naturale. sicut per motū grauiū ad medium. vel per aliud hmōi. Tota aūt virtus ꝛdemōstrationis que est similiter faciens scire. vt dicit in .i. posterioꝝ. ꝛdependet ex medio. et ideo diuersa media sunt sicut diuersa ꝓncipia activa. ꝺm que habitus scientiarū diuersificanf. Ad .iij. dom. ꝙ sicut pbūs dicit in .ij. phisi. ⁊ in .vij. ethi. ita se hz finis in operabilibus. sicut ꝓncipium in ꝛdemōstrativis. ⁊ ideo diuersitas finiū diuersificat ꝛvtutes sicut ⁊ diuersitas activoꝝ ꝓncipioꝝ. sunt etiam ipsi fines obiecta actuū interiorum. qui maxime ꝓtinent ad ꝛvtutes. vt ex supdictis patet

Ad tertium sic ꝓcedit.

Videtur ꝙ habitus non distinguanf ꝺm bonū ⁊ malum Bonū enī ⁊ malū sunt ꝓtraria. sed idem habitus est contrarioꝝ. vt supra habitū est. ergo habitus nō distinguūf ꝺm bonū ⁊ malū. Ꝓre. bonū quertit cū ente. ⁊ sic cuz sit cōe omnibus non pōt sumi vt differētia alicuius speciei vt patet per pbūm in .ij. topicoꝝ. similiter etiā malū cum sit priuatio ⁊ non ens. non pōt esse alicuius entis differentia. non ergo ꝺm bonū ⁊ malū possunt habitus specie distingui. Ꝓre. circa idem subiectū ꝓtingit esse diuersos habitus malos. sicut circa ꝙcupiscētias intemperantiaz ⁊ insensibilitatē. ⁊ similiter etiā plures habitus bonos. s. virtutem humanā. ⁊ ꝛvtutē heroycam siue diuinā. vt patet per pbūm in .vij. ethi. nō ergo distinguunf habitus ꝺm bonum ⁊ malū. Sed ꝓtra est ꝙ habitui bono ꝓtrariatur habitui malo sicut virtus vitio. sed ꝓtraria sunt diuersa ꝺm speciē. ergo habitus differūt spē ꝺm differentiā boni et mali. Rñ. dom ꝙ sicut dictum est. habitus specie distinguūtur. non solum ꝺm obiecta ⁊ ꝓncipia activa. ꝺz etiam in ordine ad naturā. qđ quidē ꝓtingit dupliciter. Uno modo ꝺm ꝙuenientiā ad naturā vel etiam ꝺm discōuenientiam ab ipsa. ⁊ hoc modo distinguūf specie habitus bonus ⁊ malus. nam habitus bonus dicitur qui disponit ad actum ꝙuenientem nature agentis. habitus aūt malus dicitur qui disponit ad actum non ꝙuenientē nature. sicut actus ꝛvtutū nature bñane ꝙueniūt. eo ꝙ sunt ꝺm rōnez actus ꝛo vitioꝝ cū sint ꝺ rōnē. a natura bñana discordāt. et sic manifestū est ꝙ ꝺm differētiā boni ⁊ mali habitus spē distinguūf. Alio mō ꝺm naturā habitus distinguūf ex eo ꝙ habitus vnus disponit ad actū ꝙuenientē nature inferioꝝ. alius aūt habitus disponit ad actū ꝙueniētez nature superioꝝ. ⁊ sic ꝛvtus bñana q̄ disponit ad actū ꝙuenientem nature bñane distinguitf a dīna ꝛvtute vel heroyca. q̄ disponit ad actū ꝙueniētē cuidā superiori nature. Ad .i. ergo dom ꝙ ꝓtrarioꝝ pōt esse vnus habitus ꝺz ꝙ ꝓtraria cōueniūt in vna rōne. nō quātū ꝓtingit ꝙ habitus ꝓtrarij sint vnius spēi. ꝓtrarietas enī habituū est ꝺm ꝓtrarias rōnes. et ita ꝺm bonū ⁊ malū habitus distinguūf. inquātū vnus habitus ē bonus ⁊ alius ꝺm malus. nō aūt ex hoc ꝙ vnus ē boni ⁊ alius ē mali. Ad .ij. dom ꝙ bonū cōe oī enti nō ē differētia ꝓstituēs spēz alicuius habitus. ꝺz qđdā bonū determinatū qđ ē ꝺm ꝙueniētiā ad determinatā naturaz. s. bñanā. similiter etiā malū qđ ē ꝛia ꝓstitutiua habitus ñ ē ꝑuatio pura ꝺz ē aliq̄d determinatū repugnās determinate nate. Ad .iij. dōz ꝙ plures habitus boni circa idē spē distinguūf ꝺm ꝙuenientiā ad diuersas natas. vt dictū ē. plures ꝛo habitus mali

distinguunt circa idem agendū ſm diuersas repugnantias ad id quod est ſm naturam sicut vni virtuti contrariatur diuersa vitia circa eandez materiam.

Ad quartuz sic procedit.

Videt q̄ vnus habitus ex pluribus habitibus ꝓstituat. illud enī cuius generatio non simul perficit. sed successiue videtur ꝓstitui ex pluribus partib⁹. sed generatio habitus non est simul sed successiue ex plurib⁹ actibus. vt supra habituum est. ergo vnus habit⁹ ꝓstituit ex plurib⁹ habitibus. ℣re. ex partibus ꝓstituit totū. sed vni habitui assignant multe partes. sicut Tullius ponit multas partes temperantie. et aliarū virtutum. ergo vnus habitus ꝓstituit ex pluribus. ℣ref. de vna sola ꝓclusione potest sciētia haberi actu et habitu. sed multe cōclusiones pertinent ad vnā sciennā totam. sicut ad geometriam vel arismetricā. ergo vnus habit⁹ ꝓstituit ex multis.

℣ Sed ꝓtra. habitus cū sit qualitas quedam est forma simplex sed nullum simplex ꝓstituit ex plurib⁹. ergo vn⁹ habitus non ꝓstituit ex plurib⁹ habitib⁹. ℣ Rñ. dicz q̄ habitus ad operationem ordinatus de quo nūc principaliter intendimus. est perfectio quedam potentie. oīs autem perfectio ꝓportionat suo perfectibili. vnde sicut potētia cuz sit una ad multa se extendit ſm q̄ queunt in vno aliq̄. id ē in generali quadā ratione obiecti. Ita etiam habitus ad multa se extendit ſm q̄ habent ordinē ad aliquod vnum pura ad vnā specialem rationē obiecti. vel vnam naturā. vel vnū principiū. vt ex supradictis patet. Si igitur ꝓsideremus habitum ſm ea ad que se extendit. sic inuenimus in eo quandā multiplicitatē. sed quia illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnū. ad quod principaliter respicit habitus. inde est q̄ habitus est qualitas simplex nō ꝓstituta ex plurib⁹ habitib⁹. etiam si ad multa se extēdat non enī vnus habit⁹ se extēdit ad multa nisi in ordine ad vnū. ex quo hz vnitatē. ℣ Ad. 1. ergo dicm q̄ successio in generatiōe habitus nō ꝓuenit ex hoc q̄ pars eius generetur post partem. sed ex eo q̄ subiectū nō statim ꝓsequitur dispositionē firmā et difficile mobilē. et ex eo q̄ primo imperfecte incipit esse in subiecto. et paulatim perficit. sicut etiā est de aliis qualitatib⁹. ℣ Ad. ij. dicm q̄ partes que singulis virtutib⁹ cardinalib⁹ assignant non sunt partes integrales ex quibus ꝓstituat totum. sed partes subiectiue sive potētiales. vt infra patebit. ℣ Ad. iij. dicm q̄ ille q̄ in aliqua sciētia acq̄rit p demōstrationē sciētiā ꝓclusionis vnius. habet quidē habitū sed imperfecte. cū no acq̄rit per aliquam demonstrationē sciennā ꝓclusionis alterius. nō aggenerat in eo ali⁹ habit⁹ sz habit⁹ q̄ pri⁹ merat fit perfecti or. vtpote ad plura se extendens. eo q̄ ꝓclusiones et demōstratiōes vnius scientie ordinate sunt. et vna derivatur ex alia.

Questio LV

Consequēter ꝓsidez

randum est de habitibus in speciali. Et quia habitus vt dictum est. distinguunt per bonum et malum. primo dicendū est de habitibus bonis q̄ sunt virtutes. et alia eis adiuncta. s. dona. beatitudines. fructus. 2° de habitib⁹ malis. s. de viciis et peccatis. Circa virtutes aūt q̄nq̄ ꝓsideranda sunt. p° de essentia virtutis. 2° de subiecto eius. 3° de diuisiōe virtutū. 4° de causa virtutis. 5° de q̄busdā ꝓprietatib⁹ virtutis. Circa primū queritur quattuor. p° vtr virtus būana sit habit⁹. 2° vtr sit habit⁹ operatiu⁹. 3° vtr sit habitus bon⁹. 4° d diffinitiōe virtutis.

LV

Ad primū sic procedit

Videtur q̄ virtus būana non sit habit⁹. Virtus enī est vltimū potentie. vt dicitur in. i. de celo. sed vltimū vnius cuiuscz reducitur ad genus illud cuius est vltimū. sic pūctum ad genus linee. ergo virtus reducitur ad gen⁹ habitus. ℣re. Aug. dicit in. ij. de li. arbi. q̄ virtus est bonus vsus liberi arbitrij. sed vsus liberi arbitrij est actus. ergo virtus non est habitus sed actus. ℣ref. habitib⁹ non meremur. sed actibus. alioq̄n homo mereret ꝓmisse etiā dormiendo sed virtutib⁹ meremur. ergo virtutes nō sunt habitus sed actus. ℣re. Aug. dicit in libro de moribus eccl̄esie. q̄ virtus est ordo amoris. et in lib°. lxxxij. q. dicit q̄ ordinatio que virtus vocatur est fruēdis fruendis et vtēdis vtendis ordo aūt seu ordinatio notat vel actum vel relationē. ergo virtus non est habitus. sed actus vel relatio. ℣ref. sicut inueniunt virtutes būane ita et virtutes naturales. sed virtutes naturales non sunt habitus sed potētie quedam ergo etiam nec virtutes būane. ℣ Sed ꝓtra est q̄ pbūs in libro p̄dicamentoz sciētiā et virtutē ponit esse habitus.

℣ Rñ. dicm q̄ virtus notat quandā potentie perfectionez vnius cuiuscz enī perfectio precipue ꝓsideratur in ordine ad suū finem. finis aūt potētie actus est. vnde potentia dicit esse perfecta ſm q̄ determinat ad suū actum. Sūt aūt quedam potentie que ſm seipsas sunt determinate ad suos actus. sicut potentie naturales actiue. et ideo hmōi potētie naturales ſm seipsas dicunt virtutes. potētie aūt rationales que sunt ꝓprie hoīs. nō sunt determinate ad vnuz. sed se habent indeterminate ad multa. determinant aūt ad act⁹ per habitus. sicut ex supradictis patet. et ideo virtutes būane habitus sunt. ℣ Ad. i. g̃ dicm q̄ qñq̄ virtus dicit id ad quod est virtus. s. vel obiectū virtutis. vel actus eius. sicut fides dicit qñq̄ id qd̄ creditur. qñq̄ ipsum credere. qñq̄ autem ipse habitus quo creditur. vñ qñ dicit q̄ virtus ē vltimū potētie. sumit virtus ꝓ obiecto virtutis. id enī in q̄ vltimo potentia esse pōt. est id ad quod dicit virtus rei. sicut si aliq̄s pōt ferre centū libras et nō plus. virtus eius ꝓsideratur ſm centum libras. nō aūt ſm. lx. obiectio aūt procedebat ac si essentialiter virtus esset vltimū potentie. ℣ Ad. ij. dicm. q̄ bonus vsus liberi arbitrij dicit esse virtus ſm eandem rationē. quia. s. est id ad quod ordinatur virtus sicut ad ꝓprium actum. nihil est enī aliud actus virtutis q̄z bonus vsus liberi arbitrij. ℣ Ad. iij. dicm q̄ aliqua dicunt mereri dupliciter. Uno modo sicut ipso merito. eo mō quo dicimur currere cursu. et hoc mō mereri actibus est. Alio modo dicim⁹ mereri aliquo sicut ꝓncipio merēdi sicut dicim⁹ currere potētia motiua. et sic dicim⁹ mereri virtutibus et habitibus. ℣ Ad. iij. dicm q̄ vt⁹ dicit ordo vel ordinatio amoris. sicut id ad quod ē virtus. per virtutē enī ordinat amor in nobis. ℣ Ad. v. dicm q̄ potentie naturales sunt de se determinate ad vnū non autem potentie rationales. et nō non est simile vt dictum est.

Ad secundū sic procedit.

Videt q̄ nō sit de rōne virtutis būane q̄ sit habit⁹ operatiuus. Dicit enim Tullius in. iij. de tusculanis questionibus. q̄ sicut est sanitas et pulchritudo corporis. ita est virtus anime. sed sanitas et pulchritudo non sunt habitus operatiui. ergo nec etiam virtus. ℣ Preterea. in rebus naturalibus inuenitur virtus. non soluz ad agere sed etiam ad esse. vt patet ꝓ phm in. i. de celo. q̄ quedam habēt virtutez vt sint semp. quedā vo non ad hoc q̄ sint

semp, sed aliquo tpe determinato. sed sicut se hz virt⁹ naturalis in rebus naturalib⁹, ita se hz virtus hūana in rō nalibus. ergo etiā ꝟtus hūana non solū est ad agere sz etiam ad esse. ℞ñ. phūs dicit in. vij. phisi. q ꝟtus ē dispositio pfecti ad optimū. optimū aūt ad qđ hoiem oportet disponi per ꝟtutem est ipse deus. vt pbat Aug. in libro. ij. de moribꝰ eccleſie. ad quē disponit aīa p assimilationem ad ipsum. ergo videt q virt⁹ dicat qualitas quedam aīe in ordine ad deū tanqz assimilatiua ad ipsum. ñ autem in ordine ad opationē. nō igit est habit⁹ opatiuus

Sed ꝓtra est qđ phūs dicit in. ij. ethi. q ꝟtus vnius cuiusqz rei est que opus eius bonū reddit. ℞ñ. dōm. q ꝟtus ex ipsa ratione noīs importat quandā pfectionē potentie. vt supdictū est. vnde cū duplex sit potētia. s. potentia ad esse. z potētia ad agere. vtriusqz potētie pfectio ꝟtus vocatur. sed potentia ad esse se tenet ex parte materie. que est ens in potentia. potentia autez ad agere se tenet ex parte forme. que ē principiū agēdi. eo q vnūqqz agit inquantū est actu. in pstitutiōe aūt hoīs corpus se tenet sicut materia. anima ꝟo sicut forma. z quantū qdem ad corpus homo cōicat cū alijs aīalibus. z similiter quantū ad vires que sunt aīe z corpori cōes. sole aūt ille vires que sūt ꝓprie anime. s. rōnales sunt hoīs tm. z ideo virtus hūana de qua loquim nō pōt ptinere ad corpus. sed ptinet tm ad id quod ē ꝓprium anime. vnde ꝟtus hūana nō importat ordinē ad esse sed magis ad agere. z ideo de ratione ꝟtutis hūane ē q sit habitus opatiuus. Ad i. ergo dōm q modus actionis sequit dispositionē agentis. vnūquodqz enī quale est talia opatur. z ideo cū virt⁹ sit ꝓncipiū aliqualis operationis. oportet q in opante pre existat fm ꝟtutem aliqua pformis dispositio. facit autez ꝟtus operationem ordinatā. z ideo ipsa virtus est quedaz dispositio ordinata in anima. fm. s. q ꝓprie potētie aīe ordinantur aliqualit adinuicez. z ad id quod est extra. z iō ꝟtus inquantū est quedam conueniens dispositio aīe. assimilat sanitati z pulcritudini. que sunt debite dispositiones corpis. sed per hoc non excludit q̄n virtus etiā sit operationis ꝓncipium. Ad. ij. dōm q ꝟtus que est ad esse nō est ꝓpria hoīs. sed solū ꝟtus que est ad opera rationis. que sunt ꝓpria hoīs. Ad. iij. dōm q cū dei substātia sit eius actio summa assimilatio hoīs ad deū est fm aliquā operationez vnde sicut supdictū est. felicitas siue beatitudo per quaz homo deo maxime pformat. que est finis humane vite in operatione ꝓsistit.

Ad tertium sic procedit.

Videtur q non sit de ratione virtutis q sit habitus bonus. Peccatum enī in malo semp sumitur. sed etiā peccati est aliqua virtus. fm illud. i. ad Corinth. xv. Virtus peccati lex. ergo virtus non semper est habitus bonus.

℞. virtus potentie respondet. sed potentia non solum se habet ad bonū. sed etiam ad malum. fm illud Esa. v. Ve qui potentes estis ad bibendū vinum. z viri fortes ad miscendum ebrietatem. ergo etiam virtus se habet et ad bonū z ad malum. ℞. fm aplm. ij. ad Corinth. xij. Virtus in infirmitate perficitur. sed infirmitas est quodam malum. ergo virtus non solum se habet ad bonum sed etiam ad malum. Sed ꝓtra est quod Aug. dicit in lib⁰ de moribus ecclesie. Nemo autem dubitabit q ꝟtus animā facit optimā. z pbūs dicit in. ij. ethi. q virtus est que bonū facit habentē. z opus eius bonū reddit. ℞ñ. dōm q sicut supradictū est. ꝟtus importat pfectionē potentie. vñ ꝟtus cuiuslibet rei determinat ad vltimum illud quod res pōt. vt dicit in. i. de celo. vltimū aūt in qđpyna queqz potentia pōt. oportet q sit bonū. nam oē malū defectū quēdā importat. vñ Diony. dicit in. iij. c. de di. no. q oē malū est infirmū. z ꝓpter hoc oportet q ꝟtus cuiuslibet rei dicat in ordine ad bonū. vñ ꝟtus hūana q̄ est habitus opatiuus. est bonꝰ habitus. z boni opatiuꝰ. Ad i. ergo dōz q sicut pfectū. ita etiā z bonū dicit metaphorice in malis. Dicit enī z pfectus fur siue latro. z bonus fur siue latro. vt patet p phūm in. v. metaphi. fm hoc ergo etiā ꝟtus metaphorice in malis dicit. z sic ꝟtus peccati dicit lex. inquantū. s. p legē occasionalit est pctm augmentatū. z quasi ad maximū suū posse puenit. Ad. ij. dōm q malū ebrietatis z nimie potatiōis ꝓsistit in defectu ordinis z rationis. Contingit aūt cū defectu rōnis esse aliquā potentiā inferiorē pfectā ad id qđ est sui generis. etiā cū repugnantia vel defectu rōnis. pfectio aūt talis potentie cū sit cū defectu rōnis nō posset dici virtus humana. Ad. iij. dōm q tanto ratio pfectior esse ostendit quanto infirmitates corpis z inferiorꝫ partiū magis pōt vincere seu tolerare. z ideo ꝟtus hūana que rationi attribuitur. i. infirmitate pfici dicit. non quidē rōnis. sed i infirmitate corporis z inferiorꝫ partium.

Ad quartuz sic procedit.

Videt q nō sit ꝙueniēs diffinitio ꝟtutiz q̄ solet assignari s. ꝟtus est bona q̄litas mētis qua recte viuit. qua nullus male vtit. quā deus in nobis sine nobis opat. ꝟtus enīz ē bonitas hoīs. ipsa enī est que bonū facit habentē. sed bonitas nō videt esse bona. sicut nec albedo ē alba. igit in cōuenienter dicit q ꝟtus ē bona qualitas. ℞. nulla differentia ē cōior suo genere. cū sit generis diuisiua. sed bonū est cōmunior q̄z qualitas. Quelibet enī cū ente. ergo bonū non debet poni in diffinitione virtutis vt differentia q̄litatis. ℞. sicut Aug. dicit in. xij. de trini. vbi primo occurrit aliq̄d qđ non sit nobis pcōzibusqz cōe illud ad mentem pertinet. sed quedā virtutes sunt etiam irrōnabiliū partium. vt phūs dicit in. iij. ethi. non ergo omnis virtus est bona qualitas mentis ℞. rectitudo videtur ad iusticiā pertinere. vnde idem dicunt recti z iusti. sz iusticia ē spes ꝟtutis. incōuenienter ergo ponit rectū in diffinitione ꝟtutis. cū dicit qua recte viuit. ℞. q̄cunqz superbit de aliquo. male vtit eo. sed multi superbiūt de ꝟtute. dicit enī Aug. in regula q superbia etiā bonis opib⁹ insidiat vt pereant. falsum ē q̄ dicit q nemo ꝟtute male vtatur. ℞. hō p ꝟtutē iustificat. sed Aug. dicit super illud Jo. Maiora hoz faciet. q creauit te sine te nō iustificabit te sine te. inconueniēnter q̄ dicit q ꝟtutē deus in nobis sine nobis operat. Sed ꝓtra ē auctoritas Aug. ex cui⁹ ꝟbis supdicta diffinitio colligit. z ꝑcipue in. ij. de lib⁰ arbi.

℞ñ. dōm q ista diffinitio pfecte complectit totaz rationē virtutis. pfecta enī ratio vniuscuiusqz rei colligit ex oīb⁹ causis eius. Comprehendit aūt supdicta diffinitio oēs causas ꝟtutis. causa nanqz formalis ꝟtutis sicut et cuiuslibet rei accipitur ex eius genere z differētia. cū dicitur bona qualitas. genus enī ꝟtutis qualitas est. differentia aūt bonū. esset tn ꝙueniētior diffinitio si loco q̄litatis habit⁹ poneret. q̄ est gen⁹ ꝓpinquū. ꝟt⁹ aūt nō hz materiā ex q̄. sicut nec alia accidētia. ꝛz hz materiā circa quaz et materiā in q̄. s. subiectū. materia aūt circa quā ē obiectū virtutis quod non potuit in predicta diffinitione poni. eo q per obiectum determinat virtus ad spēm. hic autez

assignaf diffinitio vtutis in cõi.vñ ponif subiectuz loco cause materialis.cũ dicif q ẽ bona ql̃itas mẽtis.finis autem vtutis cũ sit habit9 opatiu9 est ipsa opatio.Sed notandũ q habituũ opatuoz aliqui sunt semp ad malũ.sicuti habit9 vitiosi.aliq vo qñqz ad bonũ 7 qñqz ad malũ sicut opinio se habet ad verũ 7 ad falsum.vtus aũt ẽ habitus semp se bñs ad bonuz.7 ideo vt discernaf vtus abbis que se semp bñt ad malũ dicif qua recte viuif.vt aũt discernaf ab bis que se bñt qñqz ad bonũ.qñqz ad malũ dicif qua nullus male vtif.Causa aũt efficiẽs vtutis infuse de qua diffinitio daf.deus ẽ.ppq dicif.quã deus in nobis sine nobis opaf.que quidẽ pticula si auferaf.reliquũ diffinitionis erit cõe oib9 vtutib9.7 acqsitis.7 infusis. Ad.1.ergo dom q id qd primo cadit i intellectu est ens.vñ vnicuiqz apprehẽso a nobis.attribuimus q sit ens.7 p qsequẽs q sit vnũ 7 bonũ.que quertunf cũ ente vñ dicim9 q essentia ẽ ens 7 vna 7 bona.7 q vnitas est ens 7 vna 7 bona.7 similif de bonitate.nõ aũt boz locum in specialibus formis.sicut ẽ albedo 7 sanitas.nõ.nõẽ qd apprehẽdim9 sub ratione albi 7 sani apprehẽdimus sed tñ qsiderandũ q sicut accidẽtia 7 forme subsistentes dicunf entia.nõ q ipsa habeãt esse sed q eis aliqd ẽ.ita etiã dicunf bona vel vna.nõ quidẽ aliq alia bonitate vel vnitate.sed q ẽ eis aliqd bonũ vel vnuz.sic igif 7 vtus dicif bona.q in ea aliqd ẽ bonũ. Ad.q.dom q bonuz qd ponif in diffinitiõe vtutis nõ est bonũ cõe qd quertif cũ ente.7 est in plus qz qualitas.sed ẽ bonũ rõnis.fm q Dion9 dicit in.iiij.c.de diui.no.q bonũ aie ẽ fm rõnem esse. Ad.iq.dom q vtus nõ põt esse in irrõnali pte aie nisi inquãtũ pticipat rõnẽ vt dicif in.i.ethi.7 iõ rõ siue mens est pprie subiectum vtutis hũane. Ad.iij.dom. q iusticie est pprie rectitudo q qstituif circa res exteriores q in vsum hois veniũt:que sunt pprie materia iusticie.vt infra patebit.sed rectitudo q importat ordinẽ ad finem debitũ.7 ad legẽ dinã.que ẽ regula volũtaz hũane vt supra dictũ est.cõis est oi vtus. Ad.v.dom q vtute põt aliqs male vti tanqz obiecto.puta cuz male sentit de vtute cũ odit eã.vel superbit de ea.nõ aũt tanqz principio vsus.ita.s.q malus sit actus vtutis. Ad.vi.dom q vtus infusa causaf in nob a deo sine nob agẽtib9.nõ tamen sine nob qsentib9.7 sic ẽ intelligẽdũ qd dicif.quã deus in nob sine nobis opaf.que vo p nos agũf.deus in nob causat nõ sine nobis agẽtib9.ipse enim opaf in oi voluntate 7 natura.

Questio LVI

Circa hanc qsiderandũ

est de substãtia vtutis.7 circa hoc querũf sex
p° vtrũ vtus sit in potẽtia aie sicut in subiecto.2° vtrũ vna vtus possit esse in pluribus potentijs.3° vtrũ intellectus possit esse subiectũ vtutis.4° vtrũ irascibilis 7 qcupiscibilis.5° vtrũ vires apprehẽsiue sensitiue.
6° vtrũ voluntas.

Ad primũ sic proceditur

Videtur q virtus non sit in potentia anime sicut in subiecto.Dicit enim Augustin9 in.vj.de lib° arbi.q virtus ẽ qua recte viuitur.viuere autem non est per potentiã anime sed per eius essentiam.ergo virtus non est in potentia anime sed in eius essentia. Pre.phũs dicit in.vj.ethi.virtus est que bonũ facit habentez.7 opus eius bonum reddit.sed sicut opus qstituitur per potentiam.ita habens virtutem qstituitur per essentiã anime.ergo virtus non magis pertinet ad potentiam anime qz ad eius essentiam. Pre.potentia est in secũda specie qualitaf virtus autem est quedam qualitas.vt supra dictum est.ql̃itatis autem non est qualitas.ergo virtus non est in potentia anime sicut i subiecto. Sed ctra.vir9 ẽ vltimũ potentie.vt dicitur in.i.de celo.sed vltimũ est in eo cuius est vltimũ.ergo virtus est in potentia anime. Rñ.dicendũ q virtutem ptinere ad potentiã anime ex trib9 pte st esse manifestũ.Primo quidem ex ipsa ratione virtutis.que importat pfectionem potentie.perfectio autem ẽ in eo cuius est perfectio.Secundo ex eo q est habit9 operatiuus vt supradictum est.oĩs autem opatio est ab aĩa per aliquam potentiaz.Tertio ex hoc q disponit ad optimũ.optimũ autem est finis.qui vel est operatio rei.vl aliquid qsecutum per opationem a potentia egredientẽ, vnde virtus humana est in potentia anime sicut in subiecto. Ad.i.ergo dom q viuere dupliciter sumif.Qñqz enim dicitur viuere ipsum esse viuentis.7 sic pertinz ad essentiam anime que est viuenti essendi pncipium.Alio modo viuere dicitur operatio viuentis.7 sic virtute recte viuitur.inquantum per eam aliquis recte operatur. Ad.ij.dom q bonũ vel est finis vel in ordine ad finez dicitur.7 ideo cum bonũ operantis qsistat i operatione.hoc etiam ipsum q virtus operantem bonũ facit refert ad operationem.7 per qsequẽs ad potentiam. Ad.iij.dom. q vnũ accidens dicitur esse in alio sicut in subiecto.nõ q accidens per seipsum possit sustentare aliud accidens.sed quia vnũ accidẽs inheret subiãtie mediãte alio accidente.vt color corpori mediante superficie.vnde superficies dicitur esse subiectũ coloris.7 eo modo potentia anime dicif esse subiectum vtutis.

Ad secũdũ sic proceditur.

Videf q vna virtus possit esse in duab9 potentijs.Habitus enim cognoscunf per actus.sed vnus actus progreditur diuersimode a diuersis potentijs.sicut ambulatio,procedit a ratione vt a dirigente.a volũtate sicut a mouente. et a potẽtia motiua sicut ab exequẽte.ergo etiã habitus vnius vtutis potest esse in plurib9 potentijs. Pre. phũs dicit in.vj.ethi.q ad vtutẽ tria requirũf.s.scire.velle.7 ĩmobiliter opari.sed scire ptinet ad intellectũ.velle ad volũtatẽ.ergo virtus potest esse in pluribus potentijs. Pre.prudentia ẽ in ratiõe.cũ sit recta ratio agibiliũ. vt dicif in.vi.ethi.est etiã in volũtate.q nõ põt esse cuz voluntate puersa.vt in eodem libro dicif.ergo vna virtus põt esse in duab9 potẽtijs. Sed ctra. virtus est in potẽtia aie sicut in subiecto.sed idẽ accidẽs nõ põt esse in plurib9 subiectis.q vna virtus nõ põt esse in plurib9 potentijs aie. Rñ.dom q aliqd esse i duob9 qngit dupliciter.Uno mõ sic q ex eq sit in vtroqz.7 sic impossibile est vnã vtutẽ ee in duab9 potẽtijs.qz diuersitas potẽtiarũ attendif fm generales qditiones obiectoz. diuersitas aũt habituũ fm speciales.vñ vbicũqz ẽ diuersitas potentiarũ.est diuersitas habituũ.sz nõ quertif. Alio mõ põt ee aliqd in duob9 vel plurib9.nõ ex eq sz ordine qdã.7 sic vna vtus ptinere põt ad plures potẽtias.ita q ĩ vna sit pncipalif.7 se extẽdat ad alias p modũ diffusiõis.vel per modũ dispositiõis.fm q vna potẽtia mouef ab alia.7 sz q vna potẽtia accipit ab alia. Ad.i.q dom q idẽ actus nõ põt eqliter 7 eodẽ ordine ptinere ad diuersas potentias sed fm diuersas rõnes 7 diuerso ordine. Ad.ij.dom. q scire exigitur ad virtutẽ moralẽ.inquãtũ virt9 moralis

oꝑaf ſm rōnem rectā.ſz eſſentialiter in appetēdo ⁊tus moralis conſiſtit. Ad.iij.dō.q̄ prudētia realiter ē in rōe ſicut in ſubiecto.ſz p̄ſupponit rectitudinē voluntatis ſicut principium.vt infra videf.

Ad tertium ſic procedit

Videf q̄ intellectus nō ſit ſubiectū ⁊tutis. Dic.n.Aug in li.de moribus eccle.q̄ oīs ⁊tus ē amor.ſubiectū autez amoris nō ē intellectus ſz ſolū vis appetitiua.g̃ nulla ⁊tus ē in ītellectu. Pre.Virtus ordinaf ad bonū .ſic ex ſup̄ dictis pz.bonū aūt nō eſt obiectū intellectus ſz appetitiue ⁊tutis.g̃ ſubiectū ⁊tutis nō eſt intellectus ſz appetitiua ⁊tus. Pre.Virtus ē q̄ bonū facit hītem.vt phūs dicit.ſed habitus pficiens intellectū nō facit bonū hītem non.n.ꝓpter ſciam vel artem dr homo bonus.g̃ intellect⁹ nō eſt ſubiectum ⁊tutis. Sed contra ē q̄ mens maxie dr intellectus.ſubiectum autem virtutis eſt mens. vt pz ex diffinitōne virtutis ſupra inducta.ergo intellectus eſt ſubiectum virtutis. Rñ.dō.q̄ ſicut ſupra dictum eſt. virtus eſt habitus quo aliquis bene vtif. Dupl'r autem habitus aliquis ordinaf ad bonum actum. Uno mō inq̄ꝝ tum p̄ hmōi habitum acquirif homini facultas ad bonuz actum.ſicut p̄ habitum grammatice habet homo facultatem recte loquendi.non tñ grammatica facit vt homo ſp recte loquaf.poteſt.n.grammaticus barbarizare aut ſoloeciſmum facere.⁊ eadem ratio eſt in aliis ſcientiis⁊ artib⁹. Allio modo aliquis habitus nō ſolū facit facultatem agēdi.ſed etiam facit q̄ aliquis recte facultate vtaf. ſicut iuſticia non ſolū facit q̄ homo ſit ꝓmpte voluntatis ad iuſta operandum.ſed etiam facit vt iuſte operetur. Et quia bonum ſicut ⁊ ens non dr ſimpliciter aliquid ſecundum id quod eſt in potentia.ſed ſecundum id quod eſt in actu. ideo ab huiuſmodi habitibus ſimpliciter dr homo bonū operari ⁊ eſſe bonus.puta quia eſt iuſtus vel temperatus. ⁊ eadem ratio eſt de ſimilibus. Et quia virtus eſt que bonum facit habentem.⁊ opus eius bonuz reddit. huiuſmodi habitus ſimpliciter dicunf virtutes.quia reddunt bonum opus in actu.⁊ ſimpliciter faciunt bonum habentē. Primi vero habitus non ſimpliciter dicunf virtutes. qr non reddunt bonum opus niſi in quadam facultate. nec ſimpliciter faciunt bonum habentem.non.n.dr ſimpliciter aliquis homo bonus ex hoc q̄ eſt ſciens vel artifex.ſed dr bonus ſolum ſm quid.puta bonus grammaticus aut bonus faber.⁊ ꝓter hoc plerumq̄ ſcientia⁊ ars contra virtutem diuidif.q̄q̄ autem virtutes dicunf.vt pz̄ſ.vi. etbi. Subiectum igif habitus qui ſm quid dr virtus poteſt eſſe intellectus.non ſolum practicus ſed etiam intellectus ſpeculatiuus abſq̄ omni ordine ad voluntatem. ſic enī phūs in.vi.etbi.ſcientiam ſapientiam⁊ intellectum. ⁊ etiam artem ponit eſſe intellectuales virtutes. Subiectum vero habitus qui ſimpliciter dr virtus. non poteſt eſſe niſi voluntas vel aliqua potentia ſm q̄ eſt mota a voluntate. Cuius rō eſt.quia voluntas mouet omnes potētias que aliqualiter ſunt rōnales ad ſuos actus. vt ſupra habitū eſt.⁊ ideo q̄ homo actu bñ agat.contingit ex hoc q̄ hō hz bonā voluntatē.vñ virtus qui bñ facit agere in actu.nō ſolū in facultate oportet q̄ vel ſit in ipa volūtate.vl' in aliq̄ potētia ſm q̄ ē a voluntate mota.ꝓtingit aūt intellectū a voluntate moueri ſic⁊ alias potētias. ꝓſiderat.n. aliquis aliqd actu eo q̄ vult.⁊ iō intellectus ſm q̄ hz dr dinē ad voluntatē.pōt eſſe ſubiectū ⁊tutis ſimpl'r dicte. ⁊ hoc mō intellectus ſpeculatiuus vl' rō ē ſubiectū fidei. mouef n.intellectus ad aſſentiendū his q̄ ſunt fidei ex imperio volūtatis.nullus.n.credit niſi volēs.intellectus ⁊o p̄ticus ē ſubiectū prudētie.cū.n.prudētia ſit recta rō agibiliū.requirif ad prudētiā q̄ hō ſe bñ hēat ad principia h⁹ rōis agendor.q̄ ſunt fines ad qs bñ ſe hz hō p̄ rectitudinē volūtatis.ſic ad principia ſpeculabiliū p̄ naturale lumē intellectus agētis. Et iō ſicut ſubiectū ſcie q̄ eſt rō recta ſpeculabiliū eſt intellectus ſpeculatiuus in ordine ad intellectū agentē.ita ſubiectū prudētie ē intellectus p̄ticus in ordine ad voluntatē rectā. Ad.i.g̃ dō. q̄ verbū Aug.intelligendū eſt de virtute ſimpl'r dicta.nō q̄ oīs talis virtus ſit ſimpl'r amor.ſz qr dependet aliq̄liter ab amore inq̄ꝝtū dependet a voluntate.c⁹ prima affectio eſt amor vt ſup̄ dictū ē. Ad.ij.dō.q̄ bonū vniuſcuiuſq̄ ē finis eius.⁊ iō cū vez ſit finis intellectus.cognoſcere vez ē bonus actus intellectus.vñ habitus pficiens intellectū ad verum cognoſcendum. vel in ſpeculatiuis.vel in practicis dr virtus. Ad.iij.dō.q̄ ratio illa ꝓcedit de virtute ſimpliciter dicta.

Ad quartum ſic procedit

Videf q̄ iraſcibil' ⁊ concupiſcibil' nō poſſint eē ſubiectū virtutis. Hmōi.n.vires ſunt cōes nobis ⁊ brutis. ſed nunc loquimur de ⁊tute ſm q̄ ē ꝓpria hoī.ſic.n.dr virtus hūana.nō igif hūane virtutis pōt eſſe ſubiectum iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis.q̄ ſunt p̄tes appetitus ſenſitiui.vt in ꝓmo dictū ē. Pre.appetitus ſenſitiuus ē vis vtens organo corpali.ſz bonū virtutis nō pōt eſſe in corpe hois. Dicit enī apl's Ro.vij.Scio q̄ nō habitat in carne mea bonū. g̃ appetitus ſenſitiuus nō pōt eſſe ſubiectū virtutis. Pre.Aug⁹.ꝓbat in li.de moribo eccle.q̄ virtus nō eſt in corpe.ſz in aīa.eo q̄ p̄ aīaz corpus regif.vñ q̄ aliqs corpe bñ vtaf totū refert ad aīaz.ſicut ſi mihi auriga obtēperans eqs quibo p̄eſt recte regit. hoc totum mihi vebef.ſed ſicut anima regit corpus. ita etiam rō regit appetitum ſenſitiuum.ergo totum rōnali p̄ri vebef q̄ iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis recte reganf.ſed virtus eſt qua recte viuif. vt ſup̄ dictum eſt.virtus igif non eſt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili.ſed ſolum in parte rōnali. Pre.Principalis actus virtutis moralis eſt electio.vt dr in.vij.etbic. ſed electio non eſt actus iraſcibilis vel concupiſcibilis.ſed rōnis. vt ſupra dictum eſt.ergo virtus moralis non eſt in iraſcibili ⁊ concupiſcibili.ſed in ratione. Sed contra eſt q̄ fortitudo ponif eſſe in iraſcibili.temperantia autem in concupiſcibili.vnde philoſophus dicit in.iij.etbico.q̄ he virtutes ſunt irrōnabilium p̄tium. Rñ.dō.q̄ iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis dupliciter conſiderari poſſunt. Uno mō ſm ſe inquantum ſunt partes appetitus ſenſitiui. ⁊ hoc modo competit eis q̄ ſint ſubiectum virtutis. Allio mō poſſunt conſiderari inquantum participant rationem. per hoc q̄ nate ſunt rationi obedire ⁊ ſic iraſcibilis vel concupiſcibilis poteſt eſſe ſubiectum virtutis humane.ſic.n.eſt principium hūani actus. inq̄ꝝtuz participat rōnem.⁊ in his potentiis neceſſe eſt ponere virtutes. q̄.n.in iraſcibili ⁊ concupiſcibili ſint alique virtutes patet. actus enim q̄ progreditur ab vna potentia ſecundum q̄ eſt ab alia mota non poteſt eſſe p̄fectus niſi vtraq̄ potentia ſit bene diſpolita ad actum.ſicut actus artificis non poteſt eſſe congruus niſi etiam arti ex ſit bene diſpoſitus ad agendum. ⁊ etiam ipſum inſtrumentum. In his igitur circa que operatur iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis ſecundum q̄ ſunt a rōne mote.neceſſe eſt vt aliquis habitus perficiens ad bene

agendū sit nō solū in rōe. sz etiā in irascibili ⁊ concupiscibili. Et quia bona dispositio potentie mouentis mote attendit ſm conformitatē ad potentiam mouentem. ⁊ ideo ⁊tus que est in irascibili ⁊ concupiscibili nihil aliud ē q̄ quedam habitualis conformitas istaꝝ potentiaꝝ ad rōnez

Ad i ergo dō. q̄ irascibilis ⁊ concupiscibilis ſm se considerate, ꝓut sunt partes appetitus sensitiui, communes sunt nobis ⁊ bꝛutis. sed ſm q̄ sunt rōnales p̄ participationem ⁊t obedientes rōni. sic sunt ꝓprie hominis. ⁊ hoc modo possunt esse subiectum ⁊tutis humane.

Ad ij. dō. q̄ sicut caro hominis ex se quidem non habet bonum ⁊tutis. fit tamen instrumentum ⁊tuosi actus inq̄ntum mouente ratione membꝛa nostra exhibemus ad seruiendum iusticie. Ita etiam irascibilis ⁊ concupiscibilis ex se quidem non habent bonum ⁊tutis. sed magis infectionem fomitis. inquantum vero conformant rationi. sic in eis aggenerat bonum ⁊tutis morꝛalis.

Ad iij. dō. q̄ alia ratione regit coꝛpus ab anima ⁊ irascibilis ⁊ concupiscibilis a ratione. coꝛpus. n. adunitum obedit aīe absq̄ contradictione in bis in quibus natum est ab anima moueri. vñ pbūs dicit in. i. poli. q̄ anima regit coꝛpus despotico pꝛincipatu. i. sicut dominus seruum. ⁊ ideo totus motus coꝛpis referꝛ ad animam. ⁊ ꝓpter hoc in coꝛpe non est ⁊tus. sed solum in anima. sed irascibilis ⁊ concupiscibilꝫ non obediunt ad nutum rōni. sed habent ꝓpꝛios motus suos quibus interdum rōni repugnāt. vñ in eodem li. pbūs dicit q̄ rō regit irascibilem ⁊ concupiscibilem pꝛincipatu politico. quo. s. regunꝫ liberi qui habent in aliquibus ꝓpꝛiam voluntatem. ⁊ ꝓpter hoc etiam oportet in irascibili ⁊ concupiscibili esse aliquas ⁊tutes quibus bene disponantur ad actum.

Ad iij. dō. q̄ in electione duo sunt. s. intentio finis que ꝓtinet ad ⁊tutem morꝛalem. ⁊ preacceptio eius quod est ad finem. quod ꝓtinet ad pꝛudentiam. vt dꝛ in. vi. etbi. q̄ autem habeat rectam intentionem finis circa passiones anime. hoc contingit ex bona dispositione irascibilis ⁊ concupiscibilis. ⁊ ideo ⁊tutes morꝛales circa passiones sunt in irascibili ⁊ concupiscibili. sed pꝛudētia est in ratione.

Ad quintū sic proceditur.

Videt q̄ in viribus sensitiuis a ꝓpꝛebēsiuis interius possit esse aliqua ⁊tus. Appetitus. n. sensitiuus pōt esse subiectum virtutis inq̄ntum obedit rōni. sed virtutes sensitiue apꝛehensiue interius bꝛi obediunt. ad imperium. n. rōnis opaꝝ ⁊ imaginatiua ⁊ cogitatiua ⁊ memoꝛatiua. ergo in bis viribus pōt esse virtus.

Pꝛe. Sic appetitus rōnalis qui est voluntas in suo actu pōt impediri vel etiam adiuuari p̄ appetitum sensitiuum. ita etiam intellectus vl rō pōt impediri vel etiam iuuari p̄ vires p̄dictas. sic g̃ in viribus sensitiuis appetitiuis pōt esse virtus. ita etiaꝫ in apꝛehensiuis.

Pꝛe. Pꝛudentia est quedā virtus. cuius pꝛē ponit Tullius mēoꝛiā in sua ꝛhet. g̃ etiā in vi memoꝛatiua pōt eē aliq̄ virtus. ⁊ eadē rōe in aliꝭ interioꝛibus apꝛehēsiuis viribꝫ.

Sz p̄ē q̄ oēs virtutes vl sūt intellectuales vel morales. vt dꝛ i. q̄. etbi. morales āt ⁊tutes oēs sunt in pꝛe appetitiua. intellectuales āt in intellectu vel rōe. sic pꝛ i. vi. etbi. nulla g̃ ⁊tus ē in viribꝫ sensitis apꝛehēsiuis interius.

Rn. dō. q̄ in viribꝫ sensitis apꝛehensiuis interius ponunt aliq̄ bītus. q̄ dō pꝛ et hoc pcipue quod pbūs dicit in li. de mēoꝛia. q̄ in mēoꝛādo vnū post aliud opat ꝓsuetudo q̄ ē q̄i q̄dā natura. nihil āt ē aliud bītus ꝓsuetudinale q̄ bītudo acq̄sita p̄ ꝓsuetudinē. q̄ ē in modū vel in motū nature. vñ de ⁊tute dicit Tullius in sua ꝛhetoꝛ. q̄ est bītus in modū nature rōi cōsentaneus. in bꝛie tñ id q̄d ex cōsuetudine acq̄rit. i. mēoꝛia ⁊ in aliꝭ viribꝫ sensitis apꝛehēsiuis ñ ē bītus p̄ se. sz aliq̄d ānexū bītibꝫ intellectiue p̄tis. vt supꝛa dictū ē. sz tñ si q̄ sunt bītus i talibꝫ viribꝫ. ⁊tutes dici nō pñt. ⁊tus. n. ē bītus pfectus. q̄ nō cōtigit nisi bonū opari. vñ oꝛ q̄ ⁊tus sit in illa potētia q̄ ē cōsummatiua boni opis. cognitio āt veri nō cōsummatꝫ in viribꝫ sensitis apꝛehēsiuis. sz hmōi vires sunt q̄i ꝓpꝛatoꝛie ad cognitionē intellectiuā. ⁊ iō in hmōi viribꝫ nō sunt ⁊tutes q̄bꝫ cognoscit vꝛ. sz magis in intellectu vel rōe.

Ad i. g̃. dō q̄ appetitus sensitiuus se bz ad voluntatē. q̄ ē appetitus rōnis. sic̄ motus ab eo. ⁊ iō opus appetitiue ⁊tutis consummatꝫ in appetitu sensitiuo. ⁊ ꝓpter hoc appetitus sensitiuus ē subiectū ⁊tutis. ⁊tutes āt sensitiue apꝛehēsiue magis sūt vt mouentes respectu intellectus. eo q̄ fantasmata se habent ad aīaꝫ intellectiuā sic̄ colores ad visum. vt dꝛ in. iij. de aīa. ⁊ iō opus cognitōnis i intellectu terminatꝫ. ⁊ ꝓpter hoc ⁊tutes cognoscitiue sunt in ipo intellectu vel rōe. Et p̄ hoc pz solo ad ij.

Ad iij. dō. q̄ mēoꝛia nō ponit pꝛudētie sic̄ spēs ē pꝛs generis. q̄i ipa mēoꝛia sit q̄dā ⁊tus p̄ se. sz q̄ vnū eoꝝ q̄ requꝛunt ad pꝛudentiā est bonitas memoꝛie. vt sic quodammodo se habeat ꝓper modum partis integralis.

Ad sextuz sic proceditur

Videt q̄ voluntas nō sit subiectū alicuius ⁊tutiz. Ad id. n qd̄ cōuenit potētie ex ipa rōe potētie nō requꝛit aliqs habitus. sz de ipa rōe voluntatis cū sit in rōe ſm pbūm in. iij. de aīa. ē q̄ tēdat in id q̄d ē bonū ſm rōez. ad q̄d oꝛdinatꝫ oīs ⁊tus. qꝛ vnūq̄q̄ naturaliter appetit ꝓpꝛiū bonū. virtus enī est bītus p̄ modū nature cōsentaneus rōi. vt Tullius dicit in sua ꝛhet. g̃ voluntas nō ē subiectū ⁊tutis.

Pꝛe. oīs ⁊tus aut ē intellectualis aut moꝛalis. vt dꝛ in. i. ⁊. q̄. etbi. sz ⁊tus intellectualis ē sic̄ in subiecto in intellectu ⁊ rōne. nō aūt in voluntate. ⁊tus aūt moꝛalis ē sic̄ in subiecto in irascibili ⁊ cōcupiscibili. q̄ sunt rōnales p̄ pticipatōez. ergo nulla ⁊tus ē in voluntate sic̄ in subiecto.

Pꝛe. Omnes actus būani ad q̄s ⁊tutes oꝛdinantꝫ sunt voluntarij. si igitꝫ respectu aliq̄ⁿ būanoꝝ actuū sit aliq̄ ⁊tus in voluntate. pari rōe respectu oīm actuū būanoꝝ erit ⁊tus in voluntate. aut g̃ in nulla alia potentia erit aliq̄ ⁊tus. aut ad eundem actū oꝛdinabunt due ⁊tutes. qd̄ videt inconueniēs. voluntas ergo non pōt esse subiectum virtutis.

Sz cōtra est q̄ maioꝛ pfectio requiꝛit in mouēte q̄ in moto. sed voluntas mouet irascibilem ⁊ concupiscibilem. multo ergo magis dꝛ esse ⁊tus in voluntate q̄ in irascibili ⁊ concupiscibili.

Rñ. dō. q̄ cum per habitum perficiatꝫ potentia ad agendum. ibi indiget potentia habitu perficiēte ad bene agēdum. qui quidem habitus est virtus. ꝓbi ad hoc non sufficit ꝓpꝛia ratio potentie. omnis autem potentie ꝓpꝛia ratio attendit in oꝛdine ad obiectum. vnde cum sicut dictum est. obiectum voluntatis sit bonum rationis volūtati ꝓpꝛionatum. quantum ad hoc non indiget voluntas virtute perficiente. sed si quod bonum immineat homini volendum quod excedat pꝛopꝛionem volentis. siue quātum ad totam speciem humanam. sicut bonum diuinum quod transcendit limites humane nature. siue quantum ad indiuiduum. sicut bonum pꝛoximi. ibi voluntas indiget virtute. ⁊ ideo huiusmodi virtutes que oꝛdinant affectum hominis in deum vel in ꝓximum. sunt in voluntate sicut in subiecto. vt charitas. iusticia. ⁊ huiusmodi.

Ad.i.ergo dō.q̄ rō illa habet locū ō virtute q̄ ordinat ad bonū ꝓpriū ipius volentis.sicut tpantia ⁊ fortitudo.q̄ sunt circa passiones hūanas .⁊ alia hmōi.vt ex ⁊ ietis ptz

Ad.ij.dō.q̄ rōnale per participationem nō solum est trascibilis ⁊ concupiscibilis.sed oīno.i.vniuersaliter appetitiuuz.vt dicit in .i.ethi.sub appetitiuo aūt cōprehendit voluntas,⁊ ideo siqua virtus est in voluntate.erit moral nisi sit theologica.vt infra patebit. Ad.iij.dō.q̄ quedā virtutes ordinantur ad bonū passionis moderate.quod est ꝓpriū huius vel illius hoīs.⁊ in talibus non est necessarium q̄ sit aliqua virtus in voluntate.cū ad hoc sufficiat natura potentie.vt dictū est.sed hoc solū necessariuz est in illis virtutibus que ordinant ad aliquod bonum extrinsecum.

Questio. LVII.

Deinde ꝑsiderandum est de distinctione virtutū.⁊ ꝓmo quantum ad virtutes intellectuales.secō quantū ad morales.tertio quantū ad theologicas. Circa primū q̄runtur sex.primo vtr habitus intellectuales speculatiui sint virtutes.secō vtr sint tres.s.sapientia.scientia.⁊ intellectus.tertio vtr habitus intellectualis qui est ars sit virtus.quarto vtr prudentia sit virtus distincta ab arte quinto vtr prudentia sit virtus necessaria hōi.sexto vtrū eubulia.synesis.⁊ gnomin sint virtutes adiūcte prudētie

Ad primum sic proceditur

Videtur q̄ habitus intellectuales speculatiui non sint virtutes. virtus enī est habitus opatiuus.vt supra dictū est Sed habitus speculatiui nō sunt opatiui.distinguit enim speculatiuum a practico.i.opatiuo.ergo habitus intellectuales speculatiui nō sunt virtutes. Ore. Virtus est eoꝝ per que fit hō felix siue beatus.eo q̄ felicitas est virtutis ꝓmiū vt dicit in .i.ethi.sed habitus intellectuales non considerant actus humanos aut alia bona humana per que hō beatitudinē adipiscit.sed magis res naturales ⁊ diuinas.ergo hmōi habitus virtutes dici non pñt. Ore.scientia est habitus speculatiuus. sed scientia et virtus distinguūtur sicut diuersa genera non subalterna tim posita.vt patet per phūm in.iij.topicoꝝ.ergo habitus speculatiui non sunt virtutes. Sed contra.soli habit9 speculatiui considerant necessaria que impossibile est aliter se habere.sed phūs ponit in.vi.ethicoꝝ.quasdā virtutes intellectuales in pte aīe que considerat necessaria.que nō possunt aliter se habere.ergo habitus intellectuales speculatiui sunt virtutes. Rñ.dīm q̄ cum oīs virtus dicat in ordine ad bonū.sicut supra dictum est.duplici ratione aliquis habitus dicitur virtus.vt supra dictum est.vno modo quia facit facultatē bene opandi.alio mō q̄ cū facultate facit etiā vsum bonū.⁊ hoc sicut su ꝑ dictū ē ponet solū ad illos habitus qui respiciūt ptē appetitiuā.eo q̄ virtus appetitiua aīe est que facit vti cēibus potentijs ⁊ habitib9 Cū igit habitus intellectuales speculatiui nō ꝓficiant ptē appetitiuā.nec aliquo mō ipam respiciāt.sed solū intellectiuā.pñt quidē dici virtutes.inquantū faciūt facultatez bone opationis.q̄ est ꝓsideratio veri.hoc enī est bonū op9 intellectus.non tñ dicunt virtutes scō mō. quasi facientes bene vri potentia seu habitu.Ex hoc enī q̄ aliquis hz habitū scientie speculatiue nō inclinat ad vtendū.sed fit potens speculari verū in his quoꝝ hz scientiā. sed q̄ vratur scientia habita.hoc est mouēte voluntate,⁊ ideo virtus q̄ ꝓficit voluntatē.vt charitas vel iusticia,facit etiā bene vti

hmōi speculatiuis habitibus.⁊ sm hoc etiā in actibꝫ hoꝝ habituū pōt esse meritū.si ex charitate fiant.sicut Greg. dicit in .viij.moral.q̄ contemplatiua ē maioris meriti q̄ activa. Ad.i.ergo dō.q̄ duplex est opus.s.exterius et interius. Practicū ergo vel opatiuū qđ dividitur contra speculatiuū.sumit ab opere exteriori.ad qđ non hz ordinē habitus speculatiuus.sed tñ hz ordinē ad interius opus intellectus.qđ ē speculari verū.⁊ sm hoc est habitus opatiuus. Ad.ij.dō.q̄ virtus ē aliquoꝝ dupliciter. Uno mō sicut obiectoꝝ.⁊ sic hmōi virtutes speculatiue non sunt eoꝝ per que hō fit beatus.nisi forte sm q̄ li per dicit cām efficientē vel obiectū complete beatitudinis.qđ est deus.qđ est summū speculabile.Alio mō dicitur esse virtus aliquoꝝ sicut actuū.⁊ hoc mō virtutes intellectuales sūt eoꝝ p̄ que hō fit beatus.tū quia actus hāꝝ virtutū possunt esse meritorij.sicut dictū est.tū etiā q̄ sunt quedā inchoatio ꝓfecte beatitudinis .que in cōtemplatōe veri consistit sicut supra dictū est. Ad.iij.dīm q̄ scientia dividit ꝑ virtutem scdo mō dictā q̄ pertinet ad vim appetitiuam.

Ad secundū sic proceditur.

Videt q̄ inconuenienter distinguant tres virtutes intellectuales speculatiue.s.sapientia.scientia.⁊ intellect9. Species enī non dz ꝑdividi generi.sed sapientia est quedā scia vt dz in .vi.ethi.ergo sapientia nō dz cōdividi scientie in numero virtutū intellectualiū. Ore. In distinctione potentiaꝝ habituū ⁊ actuū que attendunt sm obiecta.attenditur principalit distinctio q̄ est sm rōnem formalē obiectoꝝ.vt ex supra dictis pz.non g̃ diuersi habitus debent distingui sm materiale obiectū.sed sm rōnem formalem ipius obiecti.sed principiū demonstrationis est rō sciendi cōclusiones.non ergo intellectus principioꝝ dz poni habitus alius aut alia virtus a scientia conclusionū. Ore. Virtus intellectualis dz que est in ipo rōnali p essentiam sed ratō etiā speculativa sicut rōnatur syllogizādo demōstrative.ita etiā rōnat syllogizādo dialetice.ergo sicut scientia que cātur ex syllogismo demōstrativo ponit virtus intellectualis speculativa.ita etiā ⁊ opinio. Sed contra est q̄ phūs dicit in .vi.ethi.ponit has solū tres virtutes intellectuales speculativas.s.sapientiā.scientiā.⁊ intellectū

Rn.dō.q̄ sicut supra dictū est.virtus intellectualis speculativa est p quā intellectus speculativus pficit ad cōsiderandū verū.hoc enī est bonū opus eius.verū aūt ē dupliciter consideribile.vno mō sicut p se notū.alio mō sic̄ p aliud notū.qđ aūt est p se notū se hz vt principiū.⁊ pcipit statim ab intellectu.⁊ ideo habitus pficiens intellectum ad hmōi veri considerationē vocat intellectus.qui est habitus principioꝝ.verū aūt quod est p aliud notum non statī ꝓcipit ab intellectu.sed p inquisitionē rationis ⁊ se habet in rōne termini.qđ quidem pōt esse dupliciter. Uno mō vt sit vltimū in aliquo genere.Alio modo vt sit vltimū respectu totius cognitionis humane.Et q̄ ea que sunt posterius nota quo ad nos.sunt priora ⁊ magis nota sm naturā.vt dz in .i.phisi.ideo id quod est vltimum respectu totius cognitionis humane est id qđ est primum ⁊ maxime cognoscibile sm naturā.⁊ circa hmōi.est sapientia que considerat altissimas causas.vt dz in .i. methā. vñ cōuenienter iudicat ⁊ ordinat de oībus.q̄ iudiciū perfectum ⁊ vniuersale haberi non pōt nisi p resolutionē ad primas causas.Ad id vero qđ est vltimū in hoc vel illo genere cognoscibiliū pficit intellectū scientia.⁊ iō sm diuersa genera scibiliū sunt diuersi habitus scientiaꝝ.cū tñ sapien

tia non sit nisi vna. Ad.i.ergo dom q sapientia est q dã scientia. inquantũ hz id quod ẽ cõe oĩbus sciẽtijs. vt.s. ex principijs cõclusiones demonstret. sed qz hz aliquid p priũ supza alias sciẽtias. inquantũ.s. de oĩbus iudicat z non solũ quantũ ad conclusiones. sed etiã quantum ad prima principia. ideo hz rõnez pfectionis virtutis q̃ scia.

Ad.q. dom q qñ ratio obiecti sub vno actu refertur ad potentiã z habitũ. tunc nõ distinguũtur habitus vel potentie penes rõnem obiecti vel obiectũ materiale. sicut ad eandẽ potentiã visiuã ptinet videre colorẽ. z lumen qđ est ratio videndi colorem z simul cũ ipo videt. principia vero demonstrationis possunt seorsum cõsiderari absq hoc q considerent conclusiones. pñt etiã cõsiderari simul cuz cõclusionibz. put principia in cõclusiones reducunt. Cõsiderare ergo hoc scdo mõ principia ptinet ad sciẽtiã que considerat etiã cõclusiones. sed cõsiderare principia sm se ipa ptinet ad intellectũ. Vñ si quis recte consideret. iste tres virtutes non equo distinguũtur ad inuicẽ. sed ordie quodã. sicut accidit in totis potentialibus. quoz vna ps est pfectior altera. sicut aia rõnalis est pfectior q̃ sensibilis z sensibilis q̃ vegetabilis. hoc enĩ mõ sciẽtia dependet ab intellectu sicut a principatiori z virtq dependet a sapiẽtia sicut a principalissimo. q̃ sub se continet z intellectũ z scientiã. vt de conclusionibz sciaz diiudicãs z de principijs earũdem. Ad.q. dom q sicut supza dictũ est. habitus virtutis determinate se hz ad bonũ. nullo aũt mõ ad malum. bonũ aũt intellectus est verũ. malũ aũt eius ẽ falsum vñ soli illi habitus virtutes intellectuales dicũtur. quibz sp̃ hz verũ z nunq falsum. opinio vero z suspicio pñt esse veri z falsi. z ideo non sunt intellectuales virtutes. vt hz in.vi.ethicoz.

Ad tertium sic procedit.

Videt q ars non sit virtus intellectualis. Dicit enĩ Aug. in li. de li. arbi. q virtute nullus male vtitur. sed arte aliquis male vtit. põt enĩ aliquis artifex sm sciam artis siue male opari. ergo ars nõ est virtus. Pre. virtutis nõ ẽ virtus. artis aũt est aliqua virtus. vt dicit in.vi.ethicoz. ergo ars non est virtus. Pre. Artes liberales sunt excellentiores q̃ artes mechanice. sed sicut artes mechanice sunt practice. ita artes liberales sunt speculatiue. ergo si ars esset virtus intellectualis. deberet virtutibus speculatiuis annumerari. Sed cõtra est q phũs in.vi.ethi. ponit artẽ esse virtutẽ. nec tñ cõnumerat eã virtutibz speculatiuis quaz subiectũ ponit sciẽtificã prez aie. Rñ. dom q ars nihil aliud est q̃ rõ recta aliquoz opez faciẽdoz. quoz tñ bonũ non consistit in eo q appetitus humanus aliquo mõ ẽ se hz. sed in eo q ipz opus q fit in se bonum est. nõ enĩ ptinet ad laudẽ artificis. inquantũ artifex est. qua voluntate opus faciat. sed quale sit opus qđ facit Sic igitur ars. pprie loquendo habitus opatiuus ẽ. z tñ in aliquo conuenit cũ habitibus speculatiuis. qz etiam ad ipos habitus speculatiuos ptinet q̃liter se habeat res quã considerant. nõ aũt qualiter se habeat appetitus humanus ad illas. dñmõ enĩ verũ geometria demonstret. nõ refert qualiter se habeat sm appetitiuã ptẽ. vtz sit letus vel iratus. sicut nec in artifice refert. vt dictũ est. z ideo eo modo ars hz rõnem virtutis sicut z habitus speculatiui. inquantũ. s. nec ars nec habitus speculatiuus faciũt bonũ opus quantũ ad vsum. qđ est pprium virtutis pficientis appetitũ. sed solũ quantũ ad facultatẽ bene agẽdi. Ad.i.ergo dom q cũ aliquis habens artem opet malũ artificiũ. hoc non est opus artis. imo est contra artẽ. sicut etiã cũ aliqs sciens verũ mentit hoc quod dicit. nõ est sm scientiã. sed contra scientiã. vñ sicut sciẽtia se hz ad bonũ sp. vt dictũ est. ita z ars. z sm hoc dicit virtus. In hoc tñ deficit a perfecta ratione virtutis. qz non facit ipm bonũ vsum. sed ad hoc aliquid aliud requiritur. quãuis bonus vsus sine arte esse non possit. Ad.q. dom q qz ad hoc vt homo bene vtatur arte quã hz. requirit bona voluntas que perficitur p virtutem moralẽ. lõ phũs dicit q artis est virtus s. moralis. inquantũ ad bonũ vsum eius aliqua virtus moralis requiritur. Manifestũ ẽ enĩ q artifex p iustitiã que facit voluntatẽ rectã inclinatur. vt opus fidele faciat

Ad.iq. dom q etiã in ipis speculabilibus est aliqd per modũ cuiusdã opis. puta ẽstructio syllogismi. aut oratõis congrue. aut opus numerandi vel mensurandi. z iõ quecunq ad hmõi opa rõis habitus speculatiui ordinant. dicitur p quandã similitudinẽ artes. s. liberales. ad differẽtiaz illarũ artiũ que ordinant ad opa p corpus exercita. que sunt quodãmodo seruiles. inquãtũ corpus seruiliter subditur aĩe. z homo sm aiam est liber. ille vero scientie q̃ ad nullũ hmõi opus ordinãtur. simpliciter scientie dicunt non aũt artes. nec oportet si liberales artes sũt nobiliores q magis eis conueniat ratio artis.

Ad quartuz sic procedit

Videt q prudentia non sit alia virtus ab arte. Ars enim est rõ recta aliquoz opez. sed diuersa genera operum non faciũt vt aliquis amittat rõnem artis. sunt enĩ diuerse artes circa opera valde diuersa. cũ igit etiã prudentia sit q̃dam ratio recta operũ. videt q etiã ipa debeat dici ars.

Pre. Prudentia magis cõuenit cũ arte q̃ habit speculatiui. utrũq enĩ eoz est circa contingens aliter se habere. vt dicit in.vi.ethi. sed quidã habitus speculatiui dicũtur artes. ergo multo magis prudentia debet dici ars.

Pre. Ad prudentiã ptinet bene consiliari. vt hz in.vi ethi. sed etiã in quibusdã artibus consiliari contingit. vt dicitur in.iij.ethi. sicut arte militari z gubernatiua z medicinali. ergo prudentia ab arte non distinguit. Sed ptra est q phũs distinguit prudentiã ab arte in.vi.ethi.

Rñ. dicendũ q vbi inuenitur diuersa ratio virtutis. ibi oportet virtutes distingui. Dictũ est aũt supra q aliquis habitus hz rõnem virtutis ex hoc solum q facit facultatẽ boni operis. aliquis aũt ex hoc q facit non solũ facultatem boni operis. sed etiã vsum. ars aũt facit solã facultatem boni operis. qz non respicit appetitũ. prudentia alãt non solũ facit boni operis facultatẽ. sed etiam vsum. respicit enĩ appetitũ tanq̃ p̃supponẽs rectitudinẽ appetitus cuius differẽtie rõ est. qz ars est recta ratio factibiliũ. prudentia vero est recta rõ agibiliũ. Differt aũt facere z agere. qz vt dicitur in.x. metha. facio est actus transiens in exteriorẽ materiã. sicẽ edificare. secare. z hmõi. agere aũt est actus pmanẽs in ipo agente. sicut videre. velle z hmõi. Sic igit hoc mõ se habet prudentia ad hmõi actus hũanos qui sunt vsus potentiaz z habituum. sicut habet ars ad exteriores factiones. qz vtraq̃ est perfecta rõ respectu illoz ad q̃ cõparantur. perfectio aũt z rectitudo rõnis in speculatiuis pendet ex principijs. ex quibz rõ syllogizat. sicut dictũ est. q scientia dependet ab intellectu qui est habitus principioz. z p̃supponit ipm. in humanis aũt actibz se habent fines sicut principia in speculatiuis. vt dicit in vi.ethi. z ideo ad prudentiã q̃ ẽ recta ratio agibiliũ requritur q hõ sit bene dispositus circa fines. quod quidẽ est p

appetitū rectū. ⁊ ideo ad prudentiam requirit moralis virtus ꝙ quā fit appetitus rectus; bonū aūt artificialiū non ē bonum appetitus humani. sed bonum ipoz operum artificialium. ⁊ ideo ars non presupponit appetitū rectum. ⁊ unde est ꝙ magis laudat artifex qui volens peccat ḡ qui peccat nolens. magis aūt contra prudentiā est ꝙ aliquis peccet volens ḡ nolens. q⁹ rectitudo voluntatis est ō rōe prudentie. non aūt de rōne artis. Sic igit pz ꝙ prudētia est virtus distincta ab arte. Ad. i. ergo dōm. ꝙ diuersa genera artificialiū oia sunt extra hominē. ⁊ ideo nō diuersificatur rō virtutis. sed prudentia est recta rō ipoz actuū humanorum. unde diuersificat rō virtutis vt dictū est.

Ad. ij. dōm ꝙ prudentia magis conuenit cū arte ḡ habitus speculatiui quantū ad subiectū ⁊ materiā. utrūq; n. est in opinatiua parte aīe. ⁊ circa contingens aliter se habere. sed ars magis conuenit cum habitibus speculatiuis in rōne virtutis ḡ cum prudentia. vt ex dictis pz. Ad. iij. dōm. ꝙ prudentia est bene consiliatiua de his que pertinent ad totā vitam hominis. ⁊ ad vltimū finem vite humane. sed ī aliq⁹ aliquibus est consiliū de his que pertinent ad fines ꝑprios illarum artium. unde aliqui in quārum sunt bene consiliatiui in rebus bellicis vel nauticis. dicunt prudentes duces vel gubernatores. non aūt prudentes simpliciter. sed illi solū qui bene consiliant de his que conferunt ad totam vitam.

Ad quintuz sic procedit

Videt ꝙ prudentia non sit virtus necessaria ad bene viuendum. Sicut enī se hz ars ad factibilia quoz est ratio recta. ita se habet prudentia ad agibilia. ꝟm que vita hoīs consideratr. ē enī eoz recta rō prudētia. vt dicit ī. vi. ethi. sed ars non est necessaria in rebus factibilibus nisi ad hoc ꝙ fiant. non aūt positḡ sunt facta. ergo nec prudentia ē necessaria hoī ad bene viuendum positḡ est virtuosus. sz forte solū quantū ad hoc ꝙ virtuosus fiat. Ꝑre. Prudētia est per quā recte consiliamur. vt dicitur in. vi. ethi. sed homo pōt ex bono consilio agere. non solū ꝑprio sed etiam alieno. ergo nō est necessariū ad bene viuendū ꝙ ipe bō habeat prudentiā. sed sufficit ꝙ prudentum consilia seqt.

Ꝑre. Virtus intellectualis est ꝟm quā contingit sp dicere verum ⁊ nunqḡ falsum. sed hoc non videtur contingere ꝟm prudentiam. non enī est humanū ꝙ in consiliā do de agendis nūqḡ erretur cum humana agibilia sint cōtingētia aliter se habere. unde dr Sap. ix. Cogitatōes mortalium timide sunt. ⁊ incerte ꝓuidentie nostre. ergo videtur ꝙ prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

Sed contra est qđ Sap. viij. cōnumerat alijs virtutibus necessarijs ad vitam humanā. cū dicitur de diuina sapientia. sobrietatez ⁊ prudentiā docet iusticiā ⁊ virtutē quibus utilius nihil est in hac vita hominib⁹. Rñ dō ꝙ prudentia est virtus maxime necessaria ad vitam humanā. bene enī viuere consistit in bene opari. Ad hoc aūt ꝙ aliquis bene operet non solū requirit quid faciat. sed etiā quō faciat. vt supra ꝟm electionē rectam operet. non solum ex impetu aut passione. cum aūt electio sit eoz que sunt ad finē. rectitudo electionis duo requirit scilicz debitum finē. ⁊ id quod conuenienter ordinat in debitū finē Ad debitum aūt finē homo conuenienter disponit per virtutem que perficit ptem aīe appetitiuam. cuius obiectum est bonum ⁊ finis. ad id aūt quod conuenienter in finem debitum ordinat. oportet ꝙ homo directe disponat ꝑ habitum rōnis. quia consiliari ⁊ eligere que sunt eoz q̄ sunt ad finem sunt actus rōnis. ⁊ ideo necesse est in rōne esse aliquam virtutem intellectualem per quā perficiatur rō ad hoc ꝙ conuenienter se habeat ad ea que sunt ad finem. et hec virtus est prudentia. unde prudentia est virtus necessaria ad bene viuendū. Ad. i. dōm. ꝙ bonū artis considerat non in ipo artifice. sed magis in ipo artificiato. cū ars sit rō recta factibiliū. factio enī in exteriorem materiā transiens non est perfectio facientis sed facti. sicut motus est actus mobilis. ars aūt circa factibilia est. sed prudēne bonū attendit in ipo agenti. cuius perfectio est ipm agere. est enī prudentia recta ratio agibiliū. vt dictū est. ⁊ iō ad artē non requiritur ꝙ artifex bene operet. sed ꝙ bonū opus faciat. requireret aūt magis ꝙ ipm artificiatum bn operaretur, sicut ꝙ cultellus bene incideret. vel serra bene secaret. si ꝓprie boz eēt agere ⁊ non magis agi. q⁹ non habent dñium sui actus. ⁊ ideo ars non est necessaria ad bn viuendū ipi artifici. sed solū ad faciendum ipm artificiatū bonū ⁊ ad conseruandum ipm. prudentia aūt est necessaria boī ad bene viuendū. non solū ad hoc ꝙ fiat bonus.

Ad. ij. dōm ꝙ dum hō bonum opatur non ꝟm ꝓriam rōnem. sed motus ex consilio alterius. nondū est omnino perfecta opatio ipius quantū ad rōnem dirigentē ⁊ quantum ad appetitum mouentem. unde si bonū opetur. nō tn simpliciter bene. quod est bene viuere. Ad. iij. dōm ꝙ verū intellectus practicaliter accipit ḡ verum intellectus speculatiui. vt dicit in. vi. ethi. nā verum intellect⁹ speculatiui accipit ꝑ conformitatem intellectus ad rem. Et quia intellectus non potest infallibiliter conformari in rebus contingentibus. sed solū in necessarijs. ideo nullus habitus speculatiuus contingentiū est intellectualis virtus. sed solum est circa necessaria. verum aūt intellectus practici accipit per conformitatem ad appetitū rectū que quidem conformitas in necessarijs locum non habet que voluntate humana non fiunt. sed solum in contingētibus que possunt a nobis fieri. siue sint agibilia interiora. siue factibilia exteriora. ⁊ ideo circa sola cōtingentia ponitur virtus intellectus practici. circa factibilia quidē ars circa agibilia vero prudentia.

Ad sextum sic proceditur

Videtur ꝙ inconueniēter adiungantur prudentie eubulia. synesis. ⁊ gnomin. Eubulia enī est habitus quo bene consiliamur. vt dicitur in. vi. ethi. sed bene consiliari pertinet ad prudentiā. vt in eodem libro dicitur. ergo eubulia non est virtus adiuncta prudentie. sed magis est ipsa prudentia. Ꝑre. ad superiorem pertinet de inferioribus iudicare. illa ergo virtus videtur suprema cuius est actus iudicium. sed synesis est bene iudicatiua. ergo synesis nō est virtus adiuncta prudentie. sed magis ipa est principalis. Ꝑre. Sicut diuersa sunt ea de quibus est iudicandum. ita etiā diuersa sunt ea de quibus est consiliandū sed circa omnia consiliabilia ponitur virtus una. s. eubulia. ergo ad bene iudicandū de agendis non oportet ponere preter synesim aliam virtutem. s. gnomin. Ꝑre. Tullius ponit in sua rhetorica tres alias partes prudētie scz memoriam preteritorum. intelligentiam presentium ⁊ prudentiam futuroz. Macrobius etiam ponit sup somnium Scipionis quasdam alias partes prudentie. scilicz cautionem. docilitatem. ⁊ alia hmōi. non videntur igitur sole hmōi virtutes prudentie adiungi. Sed cōtra est auctoritas philosophi in. vi. ethi. qui has tres virtutes ponit prudentie adiunctas. Rñ. dōm. ꝙ in omnibus

potentijs ordinatis illa est principalior que ad principalio/rem actum ordinatur. circa agibilia aũt humana tres actus rationis inueniuntur. quoꝝ primus est consiliari. secundus iudicare. tertius est precipere. primi aũt duo respondent actibus intellectus speculatiui. qui sunt inquirere ⁊ iudicare. nam consilium inquisitio quedam est. sz tertius actus est ꝓprie practici intellectus inquantum est operatiuus. non enĩ cõ habet precipere ea que ꝓpter finem fieri non possunt. Manifestum est aũt ꝙ in his que propter finem fiunt principalis actus esse precipere ad quem alij ordinantur. ⁊ ideo virtuti que est bene preceptiua. s. prudentie tanqz principaliori. adiungũtur tanqz secundarie. eubulia que est bene consiliatiua. ⁊ synesis ⁊ gnomin. q̃ sũt partes iudicatiue. de quaꝝ distinctione dicef. Ad. i. q̃ dõm ꝙ prudentia est bene consiliatiua. nõ quasi bene cõsiliari sit ĩmediate actus eius. sed qz hunc actum perficit mediante virtute sibi subiecta. que est eubulia. Ad. ij dõm ꝙ iudicium in agendis ad aliquid vlterius ordinat contingit enĩ aliquẽ bene iudicare de aliquo agendo. et tñ non recte exequi. sed vltimum complementum est qñ ratio iam bene precipit de agendis. Ad. iij. dõm ꝙ iudicium de vnaquaqz re fit ꝑ ꝓpria principia eius. inquisitio autem nondum est ꝑ propria principia. qz his habitis non esset opus inquisitionis. sed iam res esset inuenta. et ideo vna sola virtus ordinatur ad bene consiliandũ. due aũt virtutes ad bene iudicandũ. quia distinctio non est in cõmunibus principijs. sed in ꝓprijs. vnde ⁊ in speculatiuis vna est dialetica inquisitiua de omnib. scientie aũt demonstratiue que sunt iudicatiue sunt diuerse de diuersis. Distinguuntur aũt synesis ⁊ gnomin ꝛm diuersas regulas quibus iudicaf nam synesis est iudicatiua de agendis ꝛm cõmunem legẽ. gnomin aũt ꝛm ipam rõnem naturalem in his in quibus deficit lex cõmunis. sicut plenius infra patebit. Ad. iiij. dõm ꝙ memoria. intelligentia. ⁊ prudentia. similiter etiã cautio ⁊ docilitas. ⁊ alia hmõi non sunt virtutes diuerse a prudentia. sed quodãmodo compantur ad ipam sicut partes integrales. inquantum oĩa ista requiruntur ad pfectionem prudentie. sunt etiam ⁊ quedam partes subiectiue seu species prudentie. sicut iconomica. regulatiua. ⁊ hmõi. sed predicta tria sunt q̃si partes potentiales prudentie. quia ordinantur sicut secũdarium ad principale. ⁊ de his infra dicetur.

Questio. LVIII.

Deinde ꝓsiderandum est de virtutibus moralibus. ⁊ primo de distinctione earꝝ a virtutibus intellectualibus. secõ de distinctione earum ad inuicẽ ꝛm ꝓpriam materiã. tertio de distinctione principalium vel cardinalium ab alijs. Circa primum queruntur quinqz. primo vtrꝝ omnis virtus sit virtus moralis. secundo vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali. tertio vtrum sufficienter diuidatur virtus per intellectualem ⁊ moralem. quarto vtrũ moralis virtus possit esse sine intellectuali. quinto vtruz ecõuerso intellectualis virtꝰ possit esse sine morali.

Ad primum sic proceditur

Videtur ꝙ omnis virtus sit moralis. Virtus enim moralis dicitur a more. i. consuetudine. sed omnium virtutum actus consuescere possumus. ergo omnis virtus est moralis. Ꝓre. Phõs dicit in. vj. ethi. ꝙ virtus moralis est habitus electiuus ĩmediate rõnis consistens. sed omnis virtus videtur esse habitus electiuus. quia actus cuiuslibet virtutis possumus ex electione facere. oĩs autẽ virtus aliqualiter in medio rationis consistit. vt infra patebit. ergo omnis virtus est moralis. Ꝓre. Tullius dicit in sua rhetorica ꝙ virtus est habitus in modũ nature rõni consentaneus. sed cum omnis virtus humana ordinetur ad bonũ hominis. oportet ꝙ sit consentanea rõni cum bonũ hominis sit ꝛm rõnem esse. vt Dionysiꝰ dicit. ergo omnis virtus est moralis. Sed contra est quod phõs dicit in. i. ethi. dicentes de moribus non dicimus qñ sapiens vel intelligens. sed quoniam mitis vel sobrius sic igitur sapientia ⁊ intellectus non sunt morales. que tamen sunt virtutes. sicut supra dictum est. non ergo omnis virtus est moralis. Rñ. dõm ꝙ ad hmõi euidentiam considerare oportet quid sit mos. sic enim scire poterimus quid sit moralis virtus. mos aũt duo significat. Quandoqz enĩ significat consuetudinem. sicut dicitur Actuũ. xv. Nisi circũdamini ꝛm morem Moysi non poteritis salui fieri. Quandoqz vero significat inclinationẽ quandam naturalem vel quasi naturalẽ ad aliquid agendum. vnde ⁊ etiã brutorum aĩalium dicũtur aliqui mores. vnde dicit in. vij. metha. ri. ꝙ leonum more irruẽtes in hostes prosternunt eos. ⁊ sic accipitur mos in ps. vbi dicitur. Qui habitare facit vnius moris in domo Et hec quidem due significationes in nullo distinguuntur apud latinos quantum ad vocem. in greco aũt distinguuntur. nam ethos quod apud nos morem significat. qñqz habet primã longam. ⁊ scribit ꝑ i grecã ĩtam. qñqz aũt hz primã correptã. ⁊ scribit ꝑ e. Dicitur aũt virtus moralis a more ꝛm ꝙ mos significat quandam inclinationem naturalez vel quasi naturalẽ ad aliquid agendum. ⁊ huic significationi moris ꝓpinqua est alia significatio que significat consuetudinem. nã consuetudo quodãmodo vertitur in naturam. ⁊ facit inclinationem simile naturali. Manifestũ est autem ꝙ inclinatio ad actum ꝓprie cõuenit appetitiue virtuti. cuius est mouere omnes potentias ad agendum vt ex supra dictis patet. ⁊ ideo non omnis virtus dicitur moralis. sed solum illa que est in vi appetitiua. Ad. i. ergo dõm. ꝙ obiectio illa procedit de more ꝛm ꝙ significat consuetudinem. Ad. ij. dõm ꝙ omnis actus virtutis potest ex electione agi. sed electionem rectam agit sola virtus que est in appetitiua parte aĩe. Dictum ẽ enĩ supra ꝙ eligere est actus appetitiue partis. vñ habitꝰ electiuus qui. s. est electionis principiũ. est solũ ille q̃ perficit vim appetitiuã. quãuis etiã alioꝝ habitũ actus sub electõne cadere possint. Ad. iij. dõm ꝙ natura est principium motus sicut dicit in. ij. phisicoꝝ. mouere aũt ad agendũ ꝓprium est appetitiue ꝑtis. ⁊ ideo assimilari nature in cõsentiendo rõi. est ꝓprium virtutũ que sunt ĩ vi appetitiua.

Ad secundũ sic proceditur.

Videtur ꝙ virtus moralis ab intellectuali nõ distinguatur. Dicit enĩ Aug. in li. de ciui. dei. ꝙ virtus est ars recte viuendi. sed ars est virtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali non differt. Ꝓre. plerigz in diffinitione virtutũ moralium ponunt scientiã. sicut quidam diffiniunt ꝙ ꝑseuerãtia est sciẽtia vel habitus eoꝝ q̃bus est ĩmanendũ vel non ĩmanendũ. ⁊ sanctitas est scientia faciens fideles ⁊ seruantes que ad deũ iusta. scientia aũt est virtus intellectualis. ergo virtus moralis non debet distingui ab intellectuali. Ꝓre. Aug. dicit in. i. soliloq̃ oꝝ. ꝙ virtus est recta ⁊ ꝑfecta rõ. sed hoc ꝓprie ad virtutẽ

intellectuale. vtpz in.vi.ethi. ergo virtus moralis non est distincta ab intellectuali. ℞ñ. Nihil distinguit ab eo quod in eius diffinitione ponit. sz virtus intellectualis ponit in diffinitione virtutis moral'. Dicitenī phūs in.ij.ethi. q̄ virtus moralis est habitus electiuus existēs in medio determinata rōe, put sapiens determinabit. hmōi aūt recta rō determinās mediū virtutis moralis pertinet ad virtutē intellectualē. vt dicit' in.vi. ethi. ergo virtus moralis non distinguit' ab intellectuali. Sed contra ē quod dr in.i.ethi. vbi determinat' virtus ſm differētiā hāc dicimus enī bas bas quidem intellectuales. bas vo morales. ℞ñ. dām. q̄ oīm humanoz operum principiuz primū rō est. z quecūcz alia principia humanoz opz inueniūtur. qdāmodo rōni obediūt. diuersimode tñ. nā que dā rōni obediunt oīno ad nutū absq̄ oī ꝓtradictione. sicut corpis mēbra si fuerint in sua natura consistentia. statim enī ad imperiū rōnis manus aut pes mouet' ad opus. vñ phūs dicit in.i. politicoz. q̄ aīa regit corp' despotica pī cipatu. i. sicut dñs seruū. qui ius contradicendi nō habet Possuerūt igit' quidā q̄ oīa principia actiua que sunt in homine hoc mō se habent ad rōnem. quod quidē si verū esset. sufficeret q̄ rō esset pfecta ad bene agendū. vñ cum virtus sit habitus quo pficimur ad bñ agendū. sequeret' q̄ in sola ratione esset. z sic nulla virtus esset nisi intellectualis. Et hec fuit opinio Socratis. qui dicit oēs virtutes esse prudentias. vt dicit' in.vi.ethi. vñ ponebat q̄ hō scientia in eo existente peccare non poterat. sed quicūcz peccabat. peccabat ꝓpter ignorantiā. hoc aūt ꝓcedit ex suppositione falsi. pars enī appetitiua obedit rōni nō oīno ad nutū. sed cū aliqua contradictione. vñ phūs dicit in.i. politicoz. q̄ rō imperat appetitiue principatu politico. quo. s. aliquis pōest liberis qui bñt ius in aliquo ꝓtradicēdi. vñ z Aug. dicit sup ps. q̄ interdū ꝓcedit intellect9. z sequitur tardus aut nullus affectus intm̄ q̄ qūcz passionibus vel habitibus appetitiue ptis hoc agit'. vt vsus rōnis in particulari impediatur. z ſm hoc aliquater verū est qđ Socrates dixit. q̄ scientia pīsente nō peccat'. si tñ hoc extendatur vsqz ad vsum rōnis in ptculari eligibili. Sic igit' ad hoc q̄ homo bene agat. requirit' q̄ non solū rō sit bene disposita p habitū virtutis intellectualis. sed etiā q̄ vis appetitiua sit bene dispōsita p habitum virtutis moralis. Sicut igit' appetitus distinguit' a rōne. ita virtus moralis distinguit' ab intellectuali. vnde sicut appetitiuū est principiuz humani actus ſm hoc q̄ ptcipat aliq̄liter rōnem. ita habitus moral' bz rōnem virtutis bōne. inquātū rōi cōformat'. Ad. i. dām q̄ Aug. cōiter accipit artē p qualibet recta rōne. z sic sub arte includit' etiā prudentia. q̄ ita est recta rō agibiliū. sic ars est recta rō factibiliū. z ſm hoc qđ dicit q̄ virtus est ars recte viuēdi. essentialiter conuenit prudētie. pticipatiue aūt aliis virtutib ꝓut ſm prudentiā distīguūtur. Ad. ij. dō. q̄ tales diffinitōes a q̄busq̄ inueniūt' dare. pcesserūt ex opinione socratica. z sūt exponēde eo mō quo de arte ꝓdictū est. Et silit' dō. est ad tertiū. Ad. iij. dō. q̄ recta rō q̄ est ſm prudentiā pōnit' in diffinitōe virtutis moralis. nō tamē ps eēntie ei9. sed sic quidā ptcipatū in oīb virtutib moralib inquantū prudentia dirigit oēs virtutes morales.

Ad tertium sic procedit.

Videt' q̄ virtus hūana nō sufficiēter diuidat' p virtutez moralē z intellectualē. Prudētia enī videt' esse aliqd medium inter virtutē moralē z intellectualē. cōnumerat' enī virtutib intellectualib in.vi.ethi. z etiā ab oīb cōiter cōnumerat' inter quattuor virtutes cardinales. q̄ sunt morales. vt infra patebit. nō ergo sufficienter diuidit' virtus p intellectualē z moralē sicut p immediata. ℞ñ. cōtinentia z pseuerātia z etiā patiētia nō camputant' inter virtutes intellectuales. nec etiā sunt virtutes morales. quia nō tenent mediū in passionibus sed abūdāt in eis passiones. nō ergo sufficiēter diuidit' virtus p intellectuales z morales. ℞ñ. Fides spes z charitas quedā virtutes sunt nō tñ sunt virtutes intellectuales. hr enī solū sunt quinqz sz. scientia. sapiētia. intellectus. prudētia. z ars. vt dictū est. nec etiā sunt virtutes morales. q̄z nō sunt circa passiones circa quas maxime est moralis virtus. q̄ virtus nō sufficiēter diuidit' p intellectuales z morales. Sed cōtra est q̄ phūs dicit in.ij.ethi. duplicē esse virtutē. hāc quidē intellectualē. illā aūt moralē. ℞ñ. dō. q̄ virtus hūana est quidem habitus pficiens hominē ad bene opandum principiū aūt hūanoz actuū in hoīe non est nisi dupler. sz intellectus siue ratio. z appetitus. hec enī sunt duo mouētia in hoīe. vt dr in.iij. de aīa. vñ oīs virtus hūana oportet q̄ sit pfectiua alicuius istoz principioz. Siquidē igit' sit pfectiua intellectus speculatiui vel practici ad bonum hois actū. erit virtus intellectual'. si aūt sit pfectiua appetitiue ptis. erit virtus moralis. vñ relinquitur q̄ oīs virtus humana. vel intellectualis vel moralis. Ad. i. ergo dō q̄ prudentia ſm essentiā suā est intellectualis virtus. sed ſm materiā cōuenit cū virtutib moralibus. est enī recta ratio agibiliū. vt supra dictū est. z ſm hoc virtutibus moralibus cōnumeratur. Ad. ij. dām q̄ cōtinentia z pseuerātia nō sunt pfectiōes appetitiue virtutis sensitiue. qđ ex hoc pz q̄ in continēte z pseuerāte supabundāt inordinate passiones. qđ non esset nisi appetit9 sensitiuus eēt pfectus aliquo habitu cōformante ipm rationi. Est autez continentia seu pseuerantia pfectio rōnalis ptis que se retinet contra passiones ne deducat'. deficit' tñ a rōne virtuz qz virtus intellectiua q̄ facit rōnem se bñ habere circa moralia. psupponit appetitū rectū finis. vt recte se habeat circa principia. i. fines. ex quibus rōnatur. qđ continenti z pseueranti deest. neqz etiā pōt esse pfecta opatio q̄ a duabus potentijs ꝓcedit nisi vtraqz potentia pficiat' p debitū habitū. sicut nō sequit' pfecta actio alicuius agētis p instrumentū si instrumentū non sit bñ dispositū quantūcūcz principale agens sit pfectū. vñ si appetitus sensitiuus quē mouet rōnalis ps non sit pfectus. quantūcunqz rōnalis ps sit pfecta. actio consequēs non erit pfecta. vnde nec principiū actōis erit virtus z ꝓpter hoc ꝓtinentia a delectationibus z pseuerantia a tristitijs non sunt virtutes. sz aliquid minus virtute. vt phūs dicit. vij. ethi. Ad. iij. dō. q̄ fides. spes z charitas sunt supra virtutes hūanas. sunt enī virtutes hōis ꝓut est factus ꝓticeps diuine grē.

Ad quartuz sic procedit

Videt' q̄ virt9 moralis possit esse sine intellectuali. Virtus enī moralis vt dicit Tullius est habitus in modum nature rōni consentaneus. sed natura z si consentiat alicui superiori rōni mouenti. non tñ oportet q̄ illa rō nature coniūgat' in eodē. sicut pz in rebus naturalib cognitōne carentib. ergo pōt esse in hoīe virtus moralis in modum nature inclinans ad consentiendū rōni. quāuis illius hominis rō non sit pfecta p virtutē intellectualē. ℞ñ. p virtutē intellectualē hō consequit' rōnis vsum pfectū. sed qñqz contingit q̄ aliqui in quib non multum viget vsus

rōnis sunt virtuosi ⁊ deo accepti. ergo videt q̄ virtus moralis possit esse sine virtute intellectuali. ℞n̄. Virtus moralis facit inclinationē ad bene op̄andū. sed etiā quidā habēt naturalē inclinationē ad bñ op̄andū etiā absq̄ rōnis iudicio. ergo virtutes morales possunt eē sine intellectuali

Sed ꝓtra est qđ Gre. dicit in. ij. moraliū. q̄ ceteree virtutes nisi ea que appetūt prudenter agāt virtutes esse nequaq̄ possunt. sed prudentia est virtus intellectualis. vt supra dictū est. ergo virtutes morales nō possunt esse sine intellectualibꝫ. ℞n̄. dīm q̄ virtus moralis p̄t quidē esse sine quibuscā intellectualibꝫ virtutibus. sicut sine sapientia. scientia ⁊ arte. non aūt p̄t esse sine intellectu et prudentia. Sine prudentia quidē esse nō p̄t moralis virtus. q̄ moralis virtus est habitus electiuus. i. faciens bonā electionē. Ad hoc aūt q̄ electio sit bona duo requirunt̄ Primo vt sit debita intentio finis. ⁊ hoc fit p̄ virtutē moralem. que vim appetitiuā inclinat ad bonū q̄ueniens rōi qđ est finis debitus. Secundo vt bō recte accipiat ea que sunt ad finē. ⁊ hoc non p̄t esse nisi p̄ rōnem recte consiliātē. iudicantē ⁊ precipientē. qđ ptinet ad prudentiā ⁊ ad virtutes sibi annexas. vt supra dictū est. vnde virtus moralis sine prudentia esse non p̄t. ⁊ p̄ consequēs nec sine intellectu. p̄ intellectū enī cognoscuntur principia naturaliter nota tā in speculatiuis q̄ in op̄atiuis. vñ sicut recta ratio in speculatiuis inquantū p̄cedit ex principijs naturaliter cognitis p̄supponit intellectū principioꝝ. ita etiam prudentia que ē recta rō agibiliū. Ad. i. ergo dīz. q̄ inclinatio nature in rebꝫ carentibꝫ rōe est absq̄ electione. ⁊ ideo talis inclinatio non requirit ex necessitate rōnem. sz inclinatio virtutis moralis est cū electione. ⁊ ideo ad suā pfectionē indiget q̄ sit rō pfecta p̄ virtutē intellectualem

Ad. ij. dīm q̄ in virtuoso non oportet q̄ vigeat vsus rōnis quantū ad oīa. sed solū quantū ad ea q̄ sunt agēda fm̄ virtutē. ⁊ sic vsus rōnis viget in oībꝫ virtuosis. vnde etiā qui vident̄ simplices eo q̄ carent mundana astutia. possunt esse prudentes. fm̄ illud Matth. x. Estote prudētes sicut serpentes. ⁊ simplices sicut colūbe. Ad. iij. dīm q̄ naturalis inclinatio ad bonū virtutis est quedā inchoatio virtutis. non aūt est virtus pfecta. hmōi enī inclinatō quanto est pfectior. tanto p̄t esse periculosior. nisi recta rō adiūgat̄ p̄ quā fiat recta electio eoꝝ que cōueniunt ad debitū finē. sicut equus currens si sit cecus tanto fortius impingit ⁊ ledit̄ q̄nto fortius currit. ⁊ ideo ⁊ si virtus moralis non sit rō recta. vt Socrates dicebat. nō tñ solū est fm̄ rōnem rectā inquantū inclinat in id qđ est fm̄ rōnem rectā. vt platonici posuerūt. sed etiā oportet q̄ sit cū rōe recta. vt Aristoteles dicit in. vi. ethi.

Ad quintuz sic procedit

Videt̄ q̄ virtus intellectualis possit esse sine virtute morali. Perfectio enī prioris non dependet a pfectione posterioris. sed rō est prior appetitu sensitiuo. ⁊ mouens ipsum ergo virtus intellectualis que est pfectio rōnis non dep̄dēt a virtute morali. q̄ est pfectio appetitiue ptis. p̄t ergo esse sine ea. ℞. Dre. moralia sunt materia prudentie. sic factibilia sunt materia artis. sed ars p̄t eē sine ꝓpria materia. sicut faber sine ferro. ergo ⁊ prudentia p̄t esse sine virtutibꝫ moralibꝫ. que tñ inter oēs intellectuales virtutes maxime moralibꝫ cōiuncta videt̄. ℞. Dre. prudentia est virtus bene consiliatiua. vt dīz in. vi. ethi. sed multi bñ consiliantur quibꝫ tñ virtutes morales desunt. ergo prudentia p̄t esse sine virtute morali. Sed contra. velle malū facere opponit̄ directe virtuti morali. non aūt opponit̄ alicui q̄ sine virtute morali esse p̄t. o pponit̄ aūt prudentie q̄ volens peccet. vt dīz in. vi. ethi. non ergo prudētia p̄t esse sine virtute morali. ℞n̄. dīm q̄ alie virtutes intellectuales sine virtute morali esse possunt. sed prudentia sine virtute morali esse non potest. cuius rō est. q̄ prudentia de natura est recta rō agibiliū. non aūt solū in vniuersali. sed etiā in ꝑticulari. in quibꝫ sunt actōes. recta aūt rō ꝑfici. principia ex quibꝫ rō p̄cedit. oportet autem rōnem circa ꝑticularia p̄cedere. nō solū ex principijs vniuersalibꝫ. sed etiā ex principijs ꝑticularibꝫ. Circa principia quidē vniuersalia agibiliū bō recte se habz p̄ naturalem intellectū principioꝝ. p̄ quē homo cognoscit q̄ nullū malum est agendū. vel etiā p̄ aliquā scientiā practicā. sed hoc non sufficit ad recte rōnandū circa ꝑticularia. cōtingit enī q̄nq̄ q̄ hmōi vniuersale principiū cognitū p̄ intellectum vel scientiā. corrumpit̄ in ꝑticulari per aliquā passionem sicut concupiscēti q̄n concupiscentia vincit. videt̄ hoc esse bonū quod cōcupiscit. licet sit contra vniuersale iudiciū rōnis. ⁊ ideo sicut bō disponit̄ ad recte se habendum circa p̄ incipia vniuersalia p̄ intellectū naturalē vel p̄ habitū scientie. ita ad hoc q̄ recte se habeat circa principia ꝑticularia agibiliū. que sunt fines. oportet q̄ ꝑficiat̄ per aliquos habitus. fm̄ quos fiat quodammō hoī cōnaturale recte iudicare de fine. ⁊ hoc fit p̄ virtutē moralē. virtuosus enim recte iudicat de fine virtutis. q̄ qualis vnusquisq̄ est talis finis videt̄ ei. vt dicit̄ in. iij. ethi. ⁊ iō ad rectā rōnem agibiliū q̄ ē prudētia req̄rit̄ q̄ bō habeat virtutē moralē.

Ad. i. ergo dīm q̄ rō fm̄ q̄ est apprehensiua finis p̄cedit appetitū finis. sed appetitus finis p̄cedit appetitū rōnātē ad eligēdū ea q̄ sunt ad finem. quod pertinet ad prudentiam. sicut etiā in speculatiuis intellectus principioꝝ est principium rōnis syllogizantis. Ad. ij. dīm q̄ principia artificialium non diiudicant̄ a nobis bñ vel male fm̄ dispositionem appetitus nostri. sicut fines qui sunt moralium principia. sed solū per considerationem rōnis. ⁊ iō ars non requirit virtutem perficientē appetitum sicut requirit prudentia.

Ad. iij. dīm q̄ prudentia non solū est bene consiliatiua. sed etiam bene iudicatiua ⁊ bene preceptiua. quod esse non potest nisi remoueant̄ impedimenta passionum corrūpentium iudicium ⁊ preceptum prudentie. ⁊ hoc per virtutem moralem.

Questio. LIX.

Deinde ꝑsiderandū est de distinctione moraliū virtutum ad inuicē. Et quia virtutes morales que sunt circa passiones distinguuntur fm̄ diuersitatem passionum. oportet primo considerare comparationem virtutis ad passionem. secundo distinctionē moralium virtutū fm̄ passiones. Circa primū queruntur quinq̄. primo vtrum virtus moralis sit passio. secundo vtr̄ virtus moralis possit esse cum passione. tertio vtrū possit esse cum iusticia. quarto vtrum omnis virtus moralis sit circa passiones. quinto vtrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

Ad primum sic proceditur

Videtur q̄ virtus moralis sit passio. Medium enim est eiusdem generis cum extremis. sed virtus moralis est medium inter passiones. ergo virtus moralis est passio.

℞. Virtus ⁊ vitium cum sint contraria sunt in eodz

genere. sed quedam passiões vitia esse dicunt. vt inuidia ænita. ergo etiã quedã passiones sunt virtutes. ℟e. misericordia quedm passio est. est enĩ tristicia de alienis malis. vt supra dictũ est. hanc aũt. Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutẽ. vt Aug. dicit̃ in. ix. de ciui. dei. ergo passio põt esse virtus moralis. ❡Sed contra ē quod dicit̃ in. ij. ethi. q passiões neq; virtutes sunt neq; malicie. ❡Rñ. dõm q virtus moralis nõ potest esse passio. & hoc patet triplici rõne. ❡Primo quidem quia passio est motus quidam appetitus sensitiui. vt supra dictum ē. virtus aũt moralis non est motus aliquis. sed magis pncipiũ appetitiui motus habitus quidam existens. ❡Secõ quia passiones ex seipsis non habent rationẽ boni vel mali. bonum enim vel malum hominis est scm rõnem. vnde passiones scm se consideratæ habent se & ad bonum. & ad malum. scm q possunt conuenire rõni. vel non conuenire. nihil aũt tale põt esse virtus. cũ virtus solum ad bonum se habeat. vt supra dictum est. ❡Tertio quia dato q aliqua passio se habeat ad bonum solum vel ad malũ solum scm aliquẽ modũ. tñ motus passionis inquantũ passio est pncipium habet in ipo appetitu & terminũ in rõne. in cuius cõformitatem appetitus tendit. motus aũt virtutis est econuerso pncipiũ habens in rõne & terminum in appetitu scm q a rõne mouetur. vnde in diffinitione virtutis moralis dicitur in. ij. ethi. q est habitus electiuus ĩmediate consistens determinata rõne. put sapiens determinabit. ❡Ad. i. ergo dõm q virtus scm suam essentiã non ē medium inter passiones. sed scm suum effectum. quia. s. inf passiones medium constituit. ❡Ad. ij. dõm q si vitium dicat̃ habitus scm quẽ quis male operatur. manifestum est q nulla passio est vitiũ. si vero dicat̃ vitium peccatũ qd est actus vitiosus. sic nihil prohibet passionem esse vitium & econtrario concurrere ad actum virtutis scm q passio vel contrariatur rõni. vel sequitur actum rõnis. ❡Ad. iij. dõm q misericordia dicit̃ esse virtus. id est virtutis actus scm q motus ille animi rationi seruit. quando. scilicet. ita prebetur misericordia vt iusticia conseruetur. siue cum indigenti tribuitur. siue cũ ignoscitur penitenti. vt Aug. dicit ibidem. si tamen misericordia dicatur aliquis habitus quo homo perficitur ad rõnabiliter miserendũ. nihil prohibet misericordiam sic dictam esse virtutem. Et eadẽ est rõ de similibus passionibus.

Ad secundũ sic procedit.

❡Videtur q virtus moralis cum passione esse non possit. ❡Dicit enim phus in. iiij. topicoꝝ. q mitis est qui non patitur. patiens autem qui patitur & non deducitur. & eadẽ rõ est de omnibus virtutibus moralibus. ergo omnis virtus moralis est sine passione. ❡℟e. virtus est quedam recta habitudo animæ. sicut sanitas corporis. vt dicitur ĩ vij. physicoꝝ. vnde virtus quedam sanitas animæ esse videtur. vt Tullius dicit in. iiij. de tusculanis questionibus passiones aũt animæ dicuntur morbi quidam animæ. vt in eodem libro Tullius dicit. sanitas aũt non compatitur secum morbum. ergo neq; virtus compatitur animæ passionem. ❡℟e. virtus moralis requirit perfectũ vsum rõnis etiam in particularibus. sed hic etiam impeditur p passiones. dicit enim phus in. vi. ethi. q delectatiões corrũpunt existimationem prudentiæ. & Salustius dicit in catilinario. q non facile verum perspicit animus vbi illa officiunt. scilicet animi passiones. virtus ergo moralis non potest esse cum passione. ❡Sed contra est qd Aug dicit in. xiiij. de ciui. dei. si peruersa est voluntas peruersos habebit hos motus. scilicet passionum. si autem recta est. non solum inculpabiles. verum etiam laudabiles erunt. sed nullum laudabile excluditur per virtutem moralem. virtus ergo moralis non excludit passiones. sed potest eẽ cum ipsis. ❡Rñ. dõm q circa hoc fuit discordia inter stoycos & peripateticos. sicut Augu. dicit in. ix. de ciui. dei. stoyci enim posuerunt q passiones animæ nõ possunt eẽ in sapiente siue virtuoso. ꝓpatetici vero quorum sectam Aristoteles instituit. vt Augu. dicit in. viij. de ciui. dei. posuerunt q passiones simul cum virtute morali eẽ possunt. sed ad medium reducte. ❡Hec autem diuersitas sic Aug. ibidem dicit magis erat scm verba q̃ scm rerum sententias. Quia enĩ stoyci non distinguebant inter appetitũ intellectiuum qui est voluntas. & inter appetitũ sensitiuũ qui per irascibilem & concupiscibilem diuiditur. non distinguebant in hoc passiones animæ ab aliis affectionibus humanis. q passiones animæ sint motus appetitus sensitiui. alie vero affectiones que non sunt passiones animæ. sunt motus appetitus intellectiui. qui dicitur voluntas. sicut peripatetici distinxerunt. sed solum quantum ad hoc q passiones esse dicebant quascunq; affectiones rõni repugnantes. que si ex deliberatione oriantur. in sapiente seu in virtuoso esse non possunt. si autem subito oriãtur. hoc in virtuoso potest accidere. eo q animi iussa que appellant fantasias. non est in potestate nostra vtrũ aliquando incidant animo. & cum veniunt ex terribilibus rebus. necesse est vt sapientis animum moueant. ita vt paulisp̃ vel paueſcat metu. vel tristicia contrahatur. tanq; his passionibus preuenientibus rõnis officium. nec tamen approbans ista qui eis consentiunt. vt Aug. narrat. in. ix. de ciui. dei ab agellio dictum. Sic igitur si passiones dicantur ĩordinate affectiones. non possunt esse in virtuoso. ita q̃ post deliberationem eis consentiatur. vt stoyci posuerunt. Si vero passiones dicantur quicunq; motus appetitus sentiui. sic possunt esse in virtuoso. scm q sunt a rõne ordinati. vnde Aristoteles dicit in. ij. ethi. q non bene quidã determinant virtutes impassibilitates quasdam & quietes. quoniam simpliciter dicunt. sed deberent dicere q sunt quietes a passionibus. que sunt vt non oportet. & quãdo non oportet. ❡Ad. i. ergo dicendum. q philosophus exemplum illud inducit sicut & multa alia in libris logicalibus. non scm opinionẽ propriam. sed scm opinionẽ aliorũ. hec autem opio stoycorum q virtutes essent sine passionibus anime. Quam philosophus excludit in. ij. ethicoꝝ dicens virtutes nõ esse impassibilitates. ❡Potest tamẽ dici q cum dicitur q mitis non patitur. intelligendum est scm passionem inordinatam. ❡Ad. ij. dicendum q ratiõ illa & omnes similes quas Tullius ad hoc inducit in libro de tusculanis questionibus. procedit de passionibus scm q significant inordinatas affectiones. ❡Ad. iij. dicendum q passio preueniens iudicium rationis. si in animo preualeat vt ei consentiatur. impedit consilium & iudicium vero rationis sequatur quasi ex rõne impetata adiuuat ad exequendum imperium rõnis.

Ad tertium sic procedit.

❡Videtur q virtus cum tristicia esse non possit. ❡Virtutes enim sunt sapientie effectus. scm illud Sap. viij. Sobrietatem & iusticiam docet. scilicet diuina sapientia. prudentiam & virtutem. sed sapientie conuictus non habet amaritudinem. vt postea subditur. ergo nec virtutes cũ tristi

cia esse possunt. ℙre.tristicia est impedimentum operationis.vt patet per phūm in.vij.z.x.ethicoz.sed impedimentū bone operationis repugnat virtuti. ergo tristicia repugnat virtuti. ℙre.tristicia est quedam animi egritudo.vt Tullius eam vocat in.iij.de tusculanis questionibus.sed egritudo anime contrariatur virtuti que est bona anime habitudo.ergo tristicia contrariatur virtuti.nec potest simul esse cum ea. ℂSed cōtra est q̄ christus fuit perfectus virtute.sed in eo fuit tristicia.Dicit enī vt habetur Matth.xxvi.Tristis est anima mea|vsq; ad mortem ergo tristicia potest esse cum virtute. ℝn.dō.q̄ sicut dicit Aug.xiiij.de ciui.dei.stoyci voluerunt pro tribus perturbationibus in animo sapiētis esse tres eupatias.i. tres bonas passiones.pro cupiditate.s. voluptatem.pro letitia gaudium.pro metu cautionem.p tristicia vero negauerunt posse aliquid esse in animo sapiētis duplicā rōe. ℙrimo quidem qua tristicia est de malo quod iam accidit.nullum aūt malum estimant posse accidere sapiēti.crediderunt enī q̄ sicut solum boīs bonum est virtus.bona aūt cozpalia nulla bona hominis sunt.ita solū inhonestuz est boīs malū quod in virtuoso eē non potest.sed hoc irrationabiliter dicit.cum enī hō sit ex anima z cozpe compositus.id quod confert ad vitam cozpis conseruandā aliquod bonuz hominis est.non tñ maximum.quia eo pōt homo male vti.vnde z malum huic bono contrariū in sapiente eē potest.z tristiciā moderatam inducere. ℙre. z si virtuosus sine graui peccato eē possit.nullus tñ inuenitur qui absq; leuibus peccatis vitam ducat.sm illud. i.Joh.i.Si dixerimus quia peccatum non habem9.nos ipos seducimus.Tertio q2 virtuosus z si peccatuz nō habeat.forte quādoq; habuit.z ō hoc laudabiliter dolet.sm illud.ij.ad Cor.vij.Que sm deuz est tristicia penitentiā in salutem stabilem operatur.Quarto quia potest etiam dolere laudabiliter de peccato alterius.vnde eo modo q̄ virtus moralis|comparitur alias passiones rōne moderatas,comparitur etiā tristiciam.Secundo mouebantur ex hoc q̄ tristicia est de presenti malo.timoz autez de malo futuro.sicut delectatio de bono presenti.desiderium vero de bono futuro.potest aūt hoc ad virtutem pertinere q̄ aliquis bono habitu fruatur.vel non habitum habere desideret.vel etiā malum futurum caueat.sed q̄ malo p̄senti animus hominis substernatur quod fit per tristiciam, omnino videtur contrarium rōni.vnde cum virtute esse non potest.Sed hoc irrationabiliter dicitur.est enim aliquod malum quod potest esse virtuoso presens.vt dictū est.quod quidem malum rō detestatur.vnde appetit9 sensitiuus in hoc sequitur detestationem rōnis q̄ de huiusmodi malo tristatur.moderate tamen sm rationis iudiciū hoc autem pertinet ad virtutem vt appetitus sensitiuus rationi conformetur.vt dictum est vnde ad virtutem pertinet q̄ tristetur moderate in quibus tristandum est.sicut etiam phūs dicit in.ij.ethi.z hoc etiam vtile est ad fugiēdum mala.sicut enī bona propter delectationem promptius querūntur.ita mala propter tristiciam fortius fugiuntur.Si igitur dicendum est q̄ tristicia de his que cōueniunt virtuti non potest simul esse cum virtute.q2 virtuosus in propijs delectatur.sed de his que quocunq; mō repugnant virtuti. virtuosus moderate tristatur. ℂAd.i. ergo dōm q̄ ex illa auctozitate habetur q̄ de sapientia sapiens non tristatur.tristatur tamen de his que sunt impeditiua sapientie.z ideo in beatis in quibus nullum impedimentum sapientie eē potest.tristicia locum non habet

ℂAd.ij.dōm q̄ tristicia impedit operationem.ō qua tristamur.sed adiuuat ad ea promptius exequenda per que tristicia fugitur. ℂAd.iij.dicendum q̄ tristicia inmoderata est anime egritudo.tristicia autem moderata ad bonaz habitudinem anime pertinet sm statum presentis vite.

Ad quartuz sic procedit

Videtur q̄ omnis virtus moralis sit circa passiones.Dicit enim phūs in.ij.ethi.q̄ circa voluptates z tristicias est moralis virtus.sed delectatio z tristicia sunt passiones. vt supra dictuz est.ergo oīs virt9 moralis est circa passiones. ℙre.rationale per partitipationem est subiectum moralium virtutum.vt dicitur in.i.ethi.sed huiusmodi pars anime est in qua sunt passiones.vt supra dictum est ergo omnis virtus moralis est circa passiones. ℙre. ℑn omni virtute morali est inuenire aliquam passionem. aut ergo omnes sunt circa passiones.aut nulla.sed aliquae sunt circa passiones.vt fortitudo z temperantia.vt dicit in.iij.ethi.ergo omnes virtutes morales sunt circa passiones. ℂSed contra est q̄ iusticia que est virtus moralis non est circa passiones.vt dicitur in.v.ethicoz. ℝn. dicendum q̄ virtus moralis perficit appetitiuam partez anime.ordinando ipsam in bonum rōnis.est autem rōis bonum id quod est sm rationem moderatum seu ordinatum.vnde circa omne id quod contingit rōne ordinari et moderari.contingit esse virtutem moralem.ratio autem ordinat non solum passiones appetitus sensitiui.sed etiaz ordinat operationes appetitus intellectiui.qui est voluntas que non est subiectum passionis.vt supra dictum est. z ideo non omnis virtus moralis est circa passiones.sed quedam circa passiones.quedam circa operationes.

ℂAd.i ergo dicendum q̄ nō omnis virtus moralis ē circa delectationes z tristicias sicut circa propriam materiaz. sed sicut circa aliquid consequens ad propriuz actum.omnis enim virtuosus delectatur in actu virtutis.z tristatur in contrario.vnde philosophus post premissa verba subdit.q̄ si virtutes sunt circa actus z passiones.omni autē passioni z omni actui sequitur delectatio z tristicia. propter hoc virtus erit circa delectationes z tristicias.scilicet sicut circa aliquid consequens. ℂAd.ij.dicendum q̄ rationale per participationem non solum est appetitus sensitiuus qui est subiectum passionum.sed etiam voluntas in qua non sunt passiones.vt dictum est. ℂAd.iij.dicendum q̄ in quibusdam virtutibus sunt passiones sicut p̄pria materia.in quibusdam autēz non.vnde non ē eadē rō de omnibus.vt infra oñdetur.

Ad quintuz sic procedit

Videtur q̄ virtus moralis possit esse absq; passione.quanto enim virtus moralis est perfectioz.tanto magis superat passiones.ergo in suo perfectissimo esse est omnino absq; passionibus. ℙre.Tunc vnumquodq; est perfectum quando est remotum a suo contrario.z ab his que ad contrarium inclinant.sed passiones inclinant ad peccatum qō virtuti contrariaf.vnde Ro.vij.noīanf passiones pcōp g̃ pfecta virtus est oīno absq; passione. ℙre.sm virtutē deo p̄formaīi.vt p3 p̄ Aug.in li.moribz ecclie. sed deo oīa opaf sine passiōe.g̃ virt9 p̄fectissima ē absq; oī passiōe ℂSz̄ ē q̄ null9 iust9 ē q̄ ñ gaudet iusta opatōe.vt dz i i.ethi.sz gaudiū ē passio.ergo iusticia ñ pōt eē sine passione.z multo minus alie virtutes. ℝn.dō q̄ si passiōes dicamus inordinatas affectiones sicut stoyci posuerūt.sic

manifestum est q̄ virtus perfecta est sine passionibus. si vero passiones dicamus omnes motus appetitus sensitivi. sic planum est q̄ virtutes morales que sunt circa passiones sicut circa propriam materiam. sine passionibus esse non possunt. cuius ratio est. q̄ cum hoc sequeretur q̄ virtus moralis faceret appetitum sensitivū omnino ociosum. nō autem ad virtutem pertinet q̄ ea que sunt subiecta rationi a propriis actibꝫ vacent. sed q̄ exequant imperium rationis propriꝫ actus agendo. unde sicut virtus membra corporis ordinat ad actus exteriores debitos. ita appetitus sensitivus ad motus proprios ordinatos. virtutes vero morales que non sunt circa passiones sed circa operationes possunt esse sine passionibꝫ. et hmōi virtus est iustitia. quia per eas applicatur voluntas ad propriū actum qui non est passio. sed tamen ad actuꝫ iustitie sequitur gaudium ad minus in voluntate. quod non est passio. et si hoc gaudium multiplicetur per iustitie perfectionem. fiet gaudiꝫ redundantia vsq̄ ad appetitum sensitivum. fm q̄ vires inferiores sequuntur motum superiorem. vt supra dictum est. et sic per redundantiam huiusmodi q̄to magis fuerit perfectior. tanto magis passionem causat. Ad. i. ergo dicendum q̄ virt? passiones inordinatas superat. moderatas autem producit. Ad. ij. dicendum q̄ passiones inordinate inducūt ad peccandum. non autem si sunt moderate. Ad. iij. dicendum q̄ bonum in vnoquoq̄ consideratur fm cōditionem sue nature. in deo autem et angelis non est appetitus sensitivus sicut est in homine. et ideo bona operatio dei et angeli est omnino sine passione sicut et sine corpore. bona autem operatio hominis est cum passiōe sicut et cum corporis ministerio.

Questio. LX

De cōsiderādum

est de distinctione virtutum moraliuꝫ ad invicem. et circa hoc queruntur quinq̄. Primo vtrum sit tantū vna virtus moralis. Secundo vtr̄ distinguant fm̄ virtutes morales que sunt circa operationes ab his que sunt circa passiones. Tertio vtrum circa opationes sit vna tantum moralis virtus. Quarto vtrū circa diuersas passiōes sint diuerse morales virtutes. Quinto vtrum virtutes morales distinguantur fm diuersa obiecta passionum.

Ad primum sic ꝓceditur

Videtur q̄ sit vna tantum moralis virtus. Sicut enim in actibꝫ moralibꝫ directio pertinet ad rationem que est subiectum intellectualium virtutum. ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuam que est subiectum moraliuꝫ virtutum. sed vna est intellectualis virtus dirigens in omnibꝫ moralibꝫ actibꝫ. s. prudentia. ergo etiam vna tantuꝫ est moralis virtus inclinans in omnibus moralibꝫ actibus. Pre. Habitus non distinguunt fm materialia obiecta. sed fm formales rationes obiectoꝝ. formal' autem ratio boni ad qd̄ ordinat virtus moralis est vnuꝫ. s. modus rationis. g̃ videt q̄ sit vna tantum moralis virtus. Pre. Moralia recipiunt speciem a fine. vt supra dictum est. sed finis omnium virtutum moralium communis est vnus. scz felicitas. propriꝫ autem et propinqui sunt infiniti. non sunt autem infinite virtutes morales. g̃ videtur q̄ sit vna tantum. Sed cōtra est q̄ vnꝰ habitus non potest esse in diuersis potentijs. vt supra dictū est. sed subiectum virtutum moralium est pars appetitiua anime. que per diuersas potentias distinguit. vt in primo dictum est. g̃ non potest esse vna tantū virtus moralis. Rñ. dicendum q̄ sicut supra dictuꝫ est. virtutes morales sunt habitus quidam appetitiue ptis habitus autem specie differunt fm speciales differentias obiectoꝝ. vt supra dictum est. species autem obiecti appetibilis sicut et cuiuslibet rei attendit fm formam specificam que est ab agente. Est autez considerandum q̄ materia patientis se habet ad agens dupliciter. Quandoq̄ enim recipit formam agentis fm eandem rationem prout est in agente. sicut est in omnibꝫ agentibꝫ vniuocis. et sic necesse est q̄ si agens est vnius specie. q̄ materia recipiat formam vnius speciei. sicut ab igne non generatur vniuoce nisi aliquid existens in specie ignis. Aliquādo vero materia recipit formam ab agente non fm eandem rationem ꝓut est in agente. sicut patet in generantibus non vniuocis. vt animal generat a sole. et tunc forme recepte in materia ab eodem agente non sunt vnius speciei. sed diuersificant fm diuersam proportionē materie. ad recipiendum influxum agentis. sicut videm? q̄ ab vna actione sol' generant ꝑ putrefactionez animalia diuersaꝝ specieꝝ fm diuersam ꝓportionez materie. Manifestū est autem q̄ in moralibꝫ rō est sicut imperans et mouens. vis autem appetitiua sicut impta et mota. nō autem appetitus recipit impressionē rōnis quasi vniuoce. q̄ non fit rōnale ꝑ essentiam. sed ꝑ participationē vt dicit in. j. ethi. vñ appetibilia fm motionē rōnis ꝓstituuntur in diuersis speciebꝫ. fm q̄ diuersimode se habent ad rationem. et ita sequitur q̄ virtutes morales sint diuerse fm speciem et non vna tantum. Ad. j. ergo dicenduꝫ q̄ obiectum rationis est verum. est autem eadem ratio veri in omnibus moralibus que sunt contingentia agibilia. unde est vna sola virtus in eis dirigens. scilicz prudentia. obiectum aūt appetitiue virtutis est bonum appetibile. cuius ē diuersa rō fm diuersaꝫ habitudinē ad rōnem dirigentē. Ad. ij. dd̄. q̄ illud formale est vnū genere ꝓpter vnitatē agentis sz diuersificat speciē ꝓpter diuersas habitudines recipientiuꝫ. vt supra dictū ē. Ad iij. dd̄. q̄ moralia non hñt speciem a fine vltimo. sed a finibꝫ primis. qui quidem et si infiniti sint numero. non tamen infiniti sunt specie.

Ad secundū sic ꝓceditur

Videt̄ q̄ virtutes morales non distinguant' ab invicē ꝑ hoc qd̄ quedā sunt circa opationes. q̃dam circa passiones. Dicit enim phūs in. ij. ethi. q̄ virt? moral' est circa delectationes et tristicias optimoꝝ opativa. sz voluptates et tristicie sūt passiōes q̃dam. vt supra dictū ē. g̃ eadē virt? q̃ est circa passiōes. ē etiā circa opationes. utpote opativa existens. Pre. Passiones sūt principia exterioꝝ opationū. si g̃ aliq̄ virtutes rectificāt passiones. oportz q̄ etiā ꝑ hās rectificēt opatiōes. eed̄ē g̃ virtutes morales sunt circa passiōes et opatiōes. Pre. Ad oēm opationē exteriorē mouet' appetit? sensitiu? bñ vl' male. sz mot? appetit? sensitiui sūt passiōes. g̃ eedē virtutes q̃ sūt circa opatiōes sunt circa passiōes. Sz cōtra q̄ phūs ponit iustitiā circa opationes. tpantiā aūt et fortitudinē et māsuetudinez circa passiones q̃sdā. Rñ. dd̄. q̄ opatio et passio dupliciter pōt cōpari ad virtutē. Uno mō sic effect'. et hoc mō ois moralis virt? hz aliās opatiōes bōas. q̄ est ꝓductiua. et delectationē aliquā vl' tristiciam. q̃ sunt passiones vt supra dictum est. Alio mō potest compari operatio ad virtutem

morale. sic materia circa quam est. et sm hoc oportz alias esse virtutes morales circa operationes. et alias circa passiones cuius rō ē. q2 bonū et malū in quibusdā opationib. attendit sm seipsas qualitercūqz hō afficiat ad eas. inqz tuz. s. et bonū in eis. malū accipit sm rōnem cōmensurationis ad altez. et in talib oportz q sit aliq virtus directiua opationū sm seipsas. sicut sunt emptio et venditio. et hmōi opationes i quib attendit rō debiti vl' indebiti ad altez. et pter hoc iusticia et ptes eius ꝓprie sūt circa opationes. sic circa ꝓpriaz materiā. In quibusdaz vo opationib bonū et malū attendit solū sm cōmensurationē ad opantē. et iō oportet in bis bonū et malū considerari sm q hō bñ vel male afficit circa hmōi. et pter hoc oportet q virtutes in talib sint principaliter circa interiores affectiones. q dicunt aīe passiones. sicut patz de tpantia. fortitudine. et alijs hmōi. Contingit autez q in opationib q sunt ad altez. ptermittit bonū virtus propter inordinatam aī passionē. et tunc inqz tuz corrumpit cōmensuratio exteriozis opationis. ē corruptio iusticie. inqz tuz aūt corrumpit ꝓmensuratio interioz passionuz. est corruptio alicuius alterius virtutis. sicut cum ꝓpter iram aliquis aliū pcutit. in ipsa pcussione indebita corrumpit iusticia. inmoderantia vo ire corrumpit mansuetudo. et idez patet in alijs. Et p hoc patet rūsio ad obiecta. Nam prima rō pcedit d opatione sm q est effectus virtutis. alie vero due rōnes pcedunt ex hoc q ad idē cōcurrūt opatio et passio. sed in quibusdā virtus ē principaliter circa opationē. i quibusdā circa passionē rōne ꝓdicta.

Ad tertium sic procedit.

Videt q sit vna tm virtus moral' circa opationes. Rectitudo enī oīm opationuz exterioz videt ad iusticiā pinere. sed iusticia est vna virtus. g vna sola virtus est circa opationes. Sz. opationes maxie differentes eē vident. q ordinant ad bonū vnius. et q ordinant ad bonuz multitudinis. Sz ista diuersitas non diuersificat virtutes morales. Dicit enī plūs in. v. ethi. q iusticia legal' q ordinat actus boīm ad cōe bonum. nō est aliud a virtute q ordinat actus boīs ad vnum tm. nisi sm rōnez. g diuersitas opationuz nō causat diuersitatē virtutū moraliū. Sz. Si sunt diuerse virtutes morales circa diuersas opationes. oporteret q sm diuersitatem opationuz esset diuersitas virtutū moraliū. sed hoc patet esse falsum. naz ad iusticiā pinet in diuersis generib cōmutationū rectitudinem statuere. et etiā in distributionib. vt patz in. v ethi. non g diuerse virtutes sunt diuersaz opationū. Sz contra est q religio ē alia virtus a pietate. quarū tm vtraqz ē circa opationes quasdā. Rñ. dd. q oēs virtutes morales q sunt circa opationes. conueniunt in quadā generali rōne iusticie. q attendit sm debitum ad altez. diuisim autē sm diuersas spāles rōnes. cuius rō est. q2 in opationib exterioribz ordo rōnis instituit. sicut dictū ē. nō sm ꝓportionez ad effectionem boīs. sed sm ipsaz conuenientiam rei in seipsa. sm quam conuenientiā accipitur rō debiti. ex q constituit rō iusticie. Ad iusticiā enim pertinere videt vt quis debitū reddat. vñ oēs hmōi virtutes q sunt circa opationes. habent aliq modo rationez iusticie. sed debitum non ē vnius rōnis in oib. aliter enī debetur aliquid equali. aliter superiori. aliter minori. et aliter ex pacto vel ex ꝓmisso. vel ex bñficio suscepto. et sm has diuersas rōnes debiti sumunt diuerse virtutes. puta religio est p quam debitū deo reddit. pietas est p quā reddit debitum parentib vel patrie. gratia est p quā redditur debitū bñfactoribz. et sic de alijs. Ad. i. g dd. q iusticia ꝓprie dicta est vna specialis virtus q attendit pfectā rationem debiti. qd sm equiuolentiā pōt restitui. dicit tñ et ampliato nomine iusticia sm quamcūqz debiti reddition̄e. et sic non est vna specialis virtus. Ad. ij. dd. q iusticia q attendit bonum cōe. est alia virtus a iusticia q ordinat ad bonum priuatuz alicuius. vnde et ius cōe distinguit a iure priuato. Et Tullius ponit vnam specialem virtutem pietatē. q ordinat ad bonum patrie. sed iusticia ordinans hominem ad bonuz cōe. est general' per imperiū. q2 omnes actus virtutum ordinat ad finem suum. s. ad bonum cōe. Virtus autez sm q a tali iusticia imperat. etiam iusticie nomen accipit. et sic virtus a iusticia legali non differt nisi ratione. sic sola ratione differt virtus operans sm seipsam. et virtus operans ad imperiuz alterius. Ad. iij. dd. q in omnib operationib ad iusticiam specialem ptinentib est eadem rō debiti. et iō est eadem virtus iusticie. precipue q inqz tuz ad cōmutationes. forte enīz distributiua est alterius speciei a cōmutatiua. sed de hoc infra queretur.

Ad quartū sic procedit.

Videt q circa passiones non sunt diuerse virtutes morales. Eoz enim q conueniunt in principio et fine vnus est habitus. sicut patet maxime in scientijs. sed omniuz passionum vnum est principium. s. amor. et oēs ad eundez finem terminant. s. ad delectationem vel tristiciaz. vt supra habituz est. g circa omnes passiones est vna tm moralis virtus. Pre. Si circa diuersas passiones essent diuerse virtutes morales sequeret q tot essent virtutes morales quot passiones. sed hoc patet esse falsum. q2 circa oppositas passiones ē vna et eadem virtus moralis. sicut fortitudo circa timores et audacias. tpantia circa delectationes et tristicias. non g oportet q circa diuersas opationes sint diuerse virtutes morales. Pre. amor concupiscentia et delectatio sunt passiones ipē differentes. vt supra habitum ē. sed circa omnes has est vna virtus. s. temperantia. g virtutes morales non sunt diuerse circa diuersas passiones. Sed cō est q fortitudo est circa timores et audacias. tpantia circa concupiscentias. mā suetudo circa iras. vt dī in. iij. et. iiij. ethi. Rñ. dd. q non pōt dici q circa oēs passiones sit vna sola virtus moralis. sunt enim quedā passiones ad diuersas potētias pinentes. alie nanqz pinent ad irascibilē. alie ad concupiscibilē. vt supra dictū est. nec tm oportet q oīs diuersitas passionū sufficiat ad virtutes morales diuersificādas. Primo quidē q2 quedā passiones sunt q sibi opponunt sm contrarietatē. sicut gaudiū et tristicia. timor et audacia. et alia hmōi. et circa huiusmodi passiones sic oppositas oportet eē vnā et eandē virtutē. cū enī virtus moral' in quadā medietate consistat. mediū in contrarijs passionibus sm eandē rōnez instituit. sic et in naturalib idez est medium inter contraria. vt inter album et nigrum. Secundo q2 diuerse passiones inueniunt sm eundem modum rationi repugnantes. puta sm impulsum ad id qd est contra rationem. vel sm retractionem ab eo quod est sm rationem. et ideo diuerse passiones concupiscibilis non pertinent ad diuersas virtutes morales. q2 eoz motus sm quēdā ordinē se inuicē cōsequunt. vtpote ad idē ordinati. s. ad consequenduz bonum vel ad fugiendum malum. sicut ex amore procedit concupiscentia. Et ex

concupiscentia puenit ad delectationem. Et eadem ratō est de oppositis. qz ex odio sequit fuga vel abominatio. que pducit ad tristiciam. Sed passiones irascibilis non sunt vnius ordinis. sed ad diuersa ordinant. nam audacia z timor ordinant ad aliqd magnū periculum. spes z desperatio ad aliqd bonum arduum. ira aūt ad superandum aliqd ctrariū qd nocumentū intulit. z iō circa has passiones diuerse vrtutes ordinant. vtpote tpantia circa passiones concupiscibilis. fortitudo circa timores et audacias. magnanimitas circa spem z desperationem. mānsuetudo circa iras. Ad.i.g dd. q omnes passiones cōueniunt in vno principio z fine cōi. non aūt in vno proprio principio seu fine. vñ hoc non sufficit ad vnitatem vrtutis moral. Ad.ij.dd. q sicut in naturalibd idem ē principiū q recedit ab vno principio z accedit ad aliud z in rōnalibd est eadem rō ctrarioz. ita etiam virtus moralis q in modum nature rōni consentit est eadem cōtrariaz passionum. Ad.iij.dd. q ille tres passiones ad idem obiectum ordinant fm quendam ordinem. vt dictū est. z iō ad eandem virtutem moralem pertinent.

Ad quintū sic proceditur

Videt q virtutes morales non distinguant fm obiecta passionum. sicut enim sunt obiecta passionū. ita sunt obiecta operationuz. sed vrtutes morales q sunt circa operationes. non distinguunt fm obiecta operationuz. ad eandem enim virtutez iusticie pinet emere vel vendere domuz z equum. g etiam nec vrtutes morales q sunt circa passiones diuersificant per obiecta passionum. Pre. Passiones sunt quidam actus vel motus appetitus sensitiui. sed maior diuersitas requrit ad diuersitatem habituum q̄z ad diuersitatem actuū. diuersa igit obiecta q̄ non diuersificant speciem passionis non diuersificabūt speciez vrtutis moral. ita. s. q de oibd delectationibd erit vna vrtus moral. z similiter est de aliis. Pre. magis z minus non diuersificant speciem. sz diuersa delectabilia non differunt nisi fm magis z minus. g oia pinent ad vnā speciē vrtutis. z eadez rōne oia terribilia. z similiter de aliis. non g vt moral distinguit fm obiecta passionū. Pre. Sicut virtus ē opatiua boni. ita est impeditiua mali. sz circa concupiscentias bonoruz sunt diuerse virtutes. sicut tpantia circa concupiscentias delectationuz tactus. z eutrapelia circa delectationes ludi. g etiaz circa timores maloz debent esse diuerse vrtutes. Sz ō est q castitas est circa delectabilia venereoz. abstinentia vero est circa delectabilia cibdoz z eutrapelia circa delectabilia ludoz. Rñ. dd. q pfectio vrtutis ex rōne dependet pfectio aūt passionis ex ipso appetitu sensitiuo. vñ oportz q vrtutes diuersificent fm ordinē ad rōnez. passiones autem fm ordinē ad appetitū. Obiecta igit passionum fm q diuersimode ordinant ad appetitū sensitiuuz. causant diuersas passionū spēs. fm vero q compant ad rōnez. causant diuersas spēs vrtutū. non est aūt idē motus rōnis z appetitus sensitiui. vñ nihil phibet aliquā differentiam obiectoz causare diuersitatem passionuz. q̄ non causat diuersitatem vrtutū. sicut q̄ vna vrtus ē circa multas passiones. vt dictū est. z aliquā etiam differentiam obiectoz causare diuersitatē vrtutū q̄ non causat diuersitatez passionū. cum circa vnā passionē. puta delectationē. diuerse vrtutes ordinent. Et qz diuerse passiones ad diuersas potentias pinentes sp pertinent ad diuersas virtutes. vt dictum ē. ideo diuersitas obiectoz q̄ respicit diuersitatē potentiaz sp diuersificat species vrtutuz. puta q aliquid sit bonum absolute. z aliquid bonum cum aliqua arduitate. z qz ordine quodam rō inferiores hominesptes regit. z etiam se ad exteriora extendit. iō etiā fm q vnū obiectum passionis apprehendit sensu vel imaginatione. aut etiam ratione. z fm etiam q ptinet ad aiaz corpus vel exteriores res. diuersaz habitudinez hz ad rōnem. z p consequens natuz ē diuersificare vrtutes. Bonum igit hominis qd est obiectum amoris concupiscētie delectationis. pōt accipi vel ad sensum corporis pertinens. vel ad interiorem anime apprehensionem. z hoc siue ordinet ad bonū hominis in seipso. vel q̄tuz ad corpus. vel q̄tuz ad animam. siue ordinet ad bonum hois in ordine ad alios. z ois talis diuersitas pter diuersum ordinem ad rationem diuersificat virtutem. Sic igitur si consideretur aliqd bonū. siquidem sit p sensum tactus apprehensum. z ad psistentiā hūane vite pinens in individuo vel in spē. sicut sunt delectabilia cibdoz z venereorum. erit pinens ad virtutē tpantie. delectationes autē alioz sensuū cum non sint vehementes non prestant aliquam difficultatē rōni. z iō circa eas non ponit aliq̄ virtus q̄ est circa difficile. sicut z ars. vt dī in. ij. ethi. bonuz aūt non sensu sed interiori vrte apprehensum ad ipsum hoiez pinens fm seipsum. ē sicut pecunia z honor. quorum pecunia ordinabil est de se ad bonum corporis. honor aūt psistit in apprehensione anime. z hec quidem bona considerant pōt vel absolute fm q pinent ad concupiscibilem. vel cum arduitate quadā fm q pertinent ad irascibilem. que quidē distinctio non hz locum in bonis que delectant tactum. qz hmōi sunt quedaz infima. z cōpetunt homini fm q conuenit cū brutis. Circa bonū igitur pecunie absolute sumptum fm q est obiectum cōcupiscētie vl delectatiōis aut amoris ē liberalitas. circa bonū aūt hmōi cū arduitate sumptū fm q ē obiectū spei ē magnificētia. circa bonū hoc qd est honor. siquidez sit absolute sumptū fm q ē obiectū amoris. sic ē quadā virtus q̄ vocat philotimia. i. amor honoris. si hoc cum arduitate consideret fm q est obiectum spei. sic ē magnanimitas. vñ liberalitas z philotimia vident esse in concupiscibili. magnificentia hoc z magnanimitas in irascibili. bonum hoc hois in ordie ad alū non videt arduitatez habere. sed accipit vt absolute sumptū. puta ē obiectū passionū cōcupiscibil. qd quidē bonū pōt esse alicui delectabile fm q pter se alteri. vel in bis q̄ serio fiunt. i. in actionibd p rōnem ordinatis ad debitū finē. vel in bis q̄ fiunt ludo. i. actionibd ordinatis ad delectationē tm. q̄ nō eodez mō se hūt ad rōnez sicut prima. In seriis aūt se exhibet aliquis alteri dupliciter. Uno mō vt delectabilē decentibd verbis z factis. z hoc pinet ad quandā vrtutē quam Ar. nominat amicitiā. z pōt dici affabilitas. Alio mō prebet se aliquis alteri vt manifestuz p dicta z facta. z hoc pinet ad aliā vrtutē quā notat Ar. manifestatio enim pinquius accedit ad rōnez q̄z delectatio. z seria q̄z iocosa. vñ z circa delectationes ludoz ē alia vrtus quā phūs eutrapeliā notat. Sic igit patz q fm Ar. sunt vndecim vrtutes morales circa passiones. s. fortitudo. tpantia. liberalitas. magnificētia. magnanimitas. philotimia. mansuetudo. amicitia. veritas. eutrapelia. z iusticia. et distinguunt fm diuersas materias vl fm diuersas passiones. vl fm diuersa obiecta. Si igitur addatur iusticia. que est circa operationes. erunt oēs duodecim. Ad.i.g dd. q oia obiecta eiusdē operationis fm spēm eandez habitudinem

habent ad rationē .non aūt oīa obiecta eiusdem passiōis ſm speciez.q2 opationes nō repugnāt rōni sic passiōes (Ad.ij.dō. ꝙ alia ratione diuersificantur passiones ⁊ alia virtutes.sicut dictum est. (Ad.iij.dō.ꝙ magis ⁊ minus non diuersificant speciē nisi ꝓpter diuersaz habitudinem ad rōnez. (Ad.iiij.dō.ꝙ bonum fortius ē ad mouendū ꝯ malū.non agit nisi ꝑ virtute boni.vt Diony. dicit.iiij.c. de diui.no. vñ malum non facit difficultatez rōni que requirat virtutem.nisi sit excellens qō videt esse vnum in vno genere passionis vñ circa tras nō ponit nisi vna virtus,s.mansuetudo.⁊ similiter circa audacias vna sola.s. fortitudo. sed bonum ingerit difficultatez.ꝙ requirit virtutem.etiam si non sit excellens in genere talis passionis.⁊ iō circa concupiscentias ponunt diuerse virtutes morales.vt dictum est. (Questio LXI

Deinde ꝯsiderādum

est de virtutib cardinalib.⁊ circa hoc quesrunt quinq;. Primo vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales. Secundo de numero eaz.Tertio que sint.Quarto vtruz differant ab inuicem.Quinto vtruz diuidant conuenienter in virtutes politicas.⁊ purgatorias.⁊ purgati aī.⁊ exēplares.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt ꝙ virtutes morales non debeant dici cardinales seu principales.Que enim ex opposito diuidunt sunt simul natura.vt dicit in predicamentis.⁊ sic vnum nō est altero principalius.sed omnes virtutes ex opposito diuidunt gen⁹ virtutis,ḡ nulle eaz debent dici principales

(Pre.finis principalior est bis q̄ sunt ed finem. ſz virtutes theologice sunt circa finem.virtutes autez morales sunt circa ea q̄ sunt ad finem.ḡ virtutes morales non debent dici principales seu cardinales.sed magis theologice. (Pre.Principalius est qō est p essentiaz ꝯ qō est p participationē.sed virtutes intellectuales ptinent ad rōnale p essentiā.virtutes aūt morales ptinent ad rōnale per pticipationez.vt supra dictum ē.ḡ virtutes morales non sunt principales.sed magis virtutes intellectuales. Sed ꝰ est qō Ambro.dicit super Lucā. exponens illud Beati paupes spiritu. Scimus virtutes esse quattuor cardinales.s.tpantiā.iusticiā.prudentiā.fortitudinē. he aūt sunt virtutes morales.ḡ virtutes morales sunt cardinales. (Rñ.dō.ꝙ cūsimpliciter dō virtute loquimur.intelligimus loqui de virtute humana.virtus aūt humana vt supra dictum est.ſm pfectaz rōnez virtutis dē.q̄ requirit rectitudinem appetitus.hmōi enim virtus non solū facit facultatem bñ agendi.sed ipsum etiā vsum boni operis causat.sed ſm impfectaz rōnez virtutis dē virtus q̄ nō requirit rectitudinem appetitus.q2 solum facit facultatez bene agendi.non aūt causat boni opis vsum.ꝓstat autē ꝙ pfectum ē principalius impfecto.⁊ iō virtutes q̄ continent rectitudinem appetitus dicunt principales. hmōi aūt sunt virtutes morales.⁊ inter intellectuales sola prudentia.q̄ etiam quodammō moralis est ſm materiam. vt ex supradictis patet.vñ conuenienter inter virtutes morales ponunt ille que dicunt principales seu cardinales

(Ad.i.ḡ dō.ꝙ qñ genus vniuocum diuidit in suas species.tunc partes diuisionis ex equo se habent ſm rōnem generis.licet ſm naturam rei vna species sit principalior ⁊ pfectior alia.sicut homo altijs animalib.sed qñ est diuisio alicuius analogi qō dicitur de pluribus ſm

prius ⁊ posterius.tunc nihil ꝓhibet vnum esse principalius altero.etiam ſm cōmunem rationem.sicut substantia principalius dī ens ꝯ accidens.⁊ talis ē diuisio virtutum in diuersa genera virtutum.eo ꝙ bonum rationis non ſm eundem ordinem inuenit in omnib. (Ad.ij.dō.ꝙ virtutes theologice sunt supra hominem.vt supra dictū ē .vnde non ꝓprie dicunt virtutes humane.ſz super humane vel diuine. (Ad.iij.dō.ꝙ alie virtutes intellectuales a prudentia ⁊ si sint principaliores ꝯ morales ꝯtum ad subiectum.non tamen sunt principaliores ꝯtuz ad rationem virtutis,que respicit bonum quod ē obiectum appetitus.

Ad secundū sic ꝓceditur

Videtur ꝙ nō sint quattuor virtutes cardinales. Prudentia enim est directiua aliaz virtutum moraliuz.vt ex supradictis patet.sed id qō est directiuum alioz principalius est.ḡ prudentia sola ē virtus principal'. (Pre. Virtutes principales sunt aliq̄ mō morales.sed ad opationes morales ordinamur prationē practicam ⁊ appetitum rectum.vt dī in.vi.ethi.ḡ sole due virtutes cardinales sunt. (Pre.Inter alias etiem virtutes vna ē pncipalior altera.sed ad hoc ꝙ virtus dicat principalis non requirit ꝙ sit principalis respectu ominiuz.sed respectu quarundam.ḡ videtur ꝙ sint multo plures principales virtutes. Sed contra est qō Grego.dicit in .ij. moral'. In quattuor virtutib tota bona operis structura consurgit. (Rñ.dō.ꝙ numerus aliquoz̄ accipi potest aut ſm principia formalia.aut ſm subiecta. et vtroq; modo inueniuntur quattuor cardinales virtutes .Principiuz enim formale virtutis de qua nunc loquimur.est rationis bonum.quod quidem dupliciter potest considerari Uno mō ſm ꝙ in ipsa consideratione rationis cōsistit. ⁊ sic erit vna virtus principalis q̄ dicit prudentia. Alio modo ſm ꝙ circa aliquid ponitur rationis ordo. et hoc vel circa operationes.⁊ sic est iusticia.vel circa passiones ⁊ sic necesse est esse duas virtutes.ordinem enim rationis necesse est ponere circa passiones.considerata repugnātia ipsaz ad rationem.q̄ quidem potest esse dupliciter. Uno mō ſm ꝙ passio impellit ad aliquid prationi rōni.⁊ sic necesse est ꝙ passio reprimat.⁊ ab hoc denominatur temperantia. Alio modo ſm ꝙ passio retrahit ab eo qō ratio dictat sicuti timor periculoz̄ vel laboz̄.⁊ sic necesse est ꝙ homo firmet in eo qō est rationis ne recedat ⁊ ab hoc denominat fortitudo. Et similiter ſm subiecta idem numerus inuenit.Quadruplex enim inuenit subiectum huius virtutis de qua nunc loquimur.s. rationale per essentiam qō prudentia ꝓficit.⁊ rationale p participationem qō diuiditur in tria.i. in voluntatem que ē subiectum iusticie.⁊ in concupiscibilem que est subiectū temperantie.⁊ in irascibilem que est subiectum fortitudinis. (Ad.i.ergo dō.ꝙ prudentia est simpliciter pncipalior omnibus.ſz alie ponunt principales vnaquaq; in suo genere. (Ad.ij.dō.ꝙ rationale per participationem diuiditur in tria.vt dictum est. (Ad.iij.dō.ꝙ omnes alie virtutes quarum vna est principalior alia reducuntur ad predictas quattuor.⁊ ꝯtū ad subiectū ⁊ ꝯtū ad rationes formales.

Ad tertium sic ꝓcedit.

Videt ꝙ alie virtutes magis debeāt dici principales q̄ iste.Id enī qō est maximū in vno quoq; genere videt eē

principalius. sed magnanimitas operatur magnum in oib⁹ virtutib⁹. vt dr̄ in .iiij. ethi. ḡ magnanimitas marie debet dici principal' vir⁹. Pre. Illud p̄ qđ alie virtutes firmant̄. videt esse marie principal' vtus. sed humilitas est hmōi. Dicit enim Grego. q̄ qui ceteras virtutes sine hūilitate congregat. quasi paleas in ventū portat. ḡ hūilitas videt esse maxime principal'. Pre. Illud videt esse maxime principale qđ est pfectiuū. sed hoc pertinet ad patientiā. ꝟm illud Jacobi. i. Patientia opus pfectum hz. ḡ patientia debet poni principal'. Sz contra est q̄ Tullius in sua rhetorica ad has q̄tuor omnes alias reduc̄. Rn. dr̄. q̄ sicut supra dictū ē. hmōi quatuor vtutes cardinales accipiunt̄ ꝟm q̄tuor formales rōnes vtutis de qua loquimur. q̄ quidem in aliquibus actib⁹ vel passionib⁹ principaliter inueniunt̄ sic bonum pfistens in pfideratione rōnis. principaliter inuenitur in ipso rōnis impio. nō aūt in pfilio neq; in iudicio. vt supra dictū est. Similiter aūt bonum rationis prout ponit̄ in opationib⁹. ꝟm rōnez recti et debiti principaliter inuenit̄ in cōmutationib⁹ vel distributionib⁹. que sunt ad alterū cū equalitate. bonum aūt refrenandi passiones principaliter inuenit̄ in passionib⁹ q̄s maxie difficile est reprimere. s. in delectationib⁹ tactus. bonuz aūt firmitatis ad standū in bono rōnis ꝛ impetū passionuz precipue inuenit̄ in piculis mortis. Ꝟtra q̄ difficilimum est stare. Sic igit̄ pdictas q̄tuor vtutes dupliciter considerare possumus. Uno mō ꝟm cōes rōnes formales. ꝛ ꝟm hoc dicunt̄ principales. quasi generales ad omnes vtutes. vtpote q̄ oīs virtus q̄ facit bonum in psideratōne rōnis dicat̄ prudentia. ꝛ q̄ oīs vtus q̄ facit bonū debiti ꝛ recti in operationib⁹ dicat̄ iusticia. ꝛ omnis virtus q̄ cohibet passiones ꝛ deprimit dicat̄ temperantia. ꝛ omnis virtus q̄ facit firmitatē animi ꝟtra quascunq; passiones dicat̄ fortitudo. ꝛ sic multi loquunt̄ de istis vtutib⁹ tam sacri doctores q̄z etiam philosophi. ꝛ sic alie vtutes sub ipsis continentur. Uñ cessant oēs obiectiones. Alio vero modo p̄nt accipi ꝟm q̄ iste vtutes denominantur ab eo qđ est principium in vnaquaq; materia. ꝛ sic sunt speciales vtutes contra alias diuise. dicunt̄ tñ principales respectu aliaꝝ. ꝓpter principalitatē materie. puta q̄ prudentia dicat̄ q̄ preceptiua ē. iusticia q̄ ē circa actiones debitas inter equales. temperantia q̄ reprimit concupiscentias delectationū tactus. fortitudo q̄ firmat cōtra pericula mortis. Et sic etiā cessant obiectiones. q̄ alie vtutes p̄nt habere aliquas alias principalitates. sed iste dicunt̄ principales rōne materie. vt supra dictum est.

Ad quartū sic procedit̄.

Uidet̄ q̄ q̄tuor pdicte vtutes non sint diuerse vtutes ꝛ adinuicē distincte. Dicit enim Grego. in. xxij. moral'. Prudentia vera non est q̄ iusta ꝛ tpans ꝛ fortis nō est. nec pfecta tpantia q̄ fortis iusta ꝛ prudens nō est. nec fortitudo integra q̄ prudens tpans ꝛ iusta nō est. nec vera iusticia q̄ prudens ꝛ fortis ꝛ tpans nō est. boc aūt nō cōtingeret si pdicte q̄tuor vtutes essent adinuicem distincte. diuerse enim spēs eiusdē generis nō denominant se inuicē. ḡ predicte vtutes non sunt abinuicem distincte. Pre. Cor̄ que ab inuicē sunt distincta. qđ est vnius non attribuit̄ alteri. sed illud qđ est tpantie attribuit̄ fortitudini. Dic enī Ambro. in. j. li. de offi. Jure ea fortitudo vocat̄ q̄ vnusquisq; seipm vincit. nullis illecebris emollit̄ atq; inflectit̄. De tpantia etiā dicit q̄ modū vel ordinez ꝛ quat olim q̄ vel agenda vel dicenda arbitramur. ḡ videt̄ q̄ hmōi virtutes non sunt adinuicem distincte. Pre. phūs dicit in. vj. ethi. q̄ ad vtutez hec requirunt̄. Primū quidem si sciens. deinde si eligens. ꝛ si eligēs pter hoc quidem tertium si firme ꝛ immobiliter habeat et opat̄. sed hoz primum videt̄ ad prudentiā ptinere. q̄ est tetca rō agibilium. Secundū. s. eligere ad tpantiaz. vt aliquis non ex passione. sz ex electione agat passionib⁹ refrenatis. Tertiū vt aliquis ꝓpter debitū finē opet̄ rectitudinē quandā continet. q̄ videt̄ ad iusticiā ptinere. aliud. s. firmitas ꝛ imobilitas ptinet ad fortitudinē. ḡ quelibet haꝝ vtutuz est generalis ad oēs vtutes. ḡ non distinguunt̄ ad inuicem. Sz contra est qđ Aug. dicit in li. de moribus ecclesie. q̄ quadruplex dr̄ virtus ex ipsius amoris vario affectu. ꝛ subiungit de pdictis quatuor vtutibus. pdicte ḡ quatuor vtutes sunt ab inuicez distincte. Rn. dr̄. q̄ sicut supra dictū est. pdicte quatuor vtutes dupliciter a diuersis accipiunt̄. Quidaz enī accipiūt eas ꝓut significant quasdam generales conditiones humani animi. q̄ inueniunt̄ in oib⁹ virtutib⁹. ita. s. q̄ prudentia nihil sit aliud q̄z quedā rectitudo discretionis in quibuscunq; actib⁹ vel materijs. iusticia vero sit quedaz rectitudo animi ꝓ quam hō opat̄ qđ debet in quacunq; materia. tpantia vero sit quedā dispositio animi q̄ modū quibuscunq; passionib⁹ vel opationib⁹ ponit ne vltra debituz efferant̄. fortitudo vero sit quedā dispositio aīe ꝓ quaz firmet̄ in eo qđ est ꝟm rōnez contra quoscūq; impetus passionū vel opationuz labores. hec autez quatuor sic distincta non important diuersitatem habituuz virtuosoz q̄z ad iusticiam. temperantiam. ꝛ fortitudinem. cuilibet enim virtuti morali ex hoc q̄ est habit⁹ conuenit quedam firmitas vt a contrario non moueatur. qđ dictum est ad fortitudinem pertinere. ex hoc vero q̄ est virtus. habet q̄ ordinetur ad bonum in quo importatur rō recti vel debiti. qđ dicebat̄ ad iusticiaz ptinere in hoc vero q̄ ē virtus moral' rōnez pticipans. hz q̄ moduz rōnis in oib⁹ fuet. ꝛ vltra se non extendat. qđ dicebat̄ ptinere ad tpantiaz. solū aūt hoc qđ est discretionez habere qđ attribuebat̄ prudentie. videt̄ distingui ab. alijs tribus inq̄z tū hoc ē ipsius rōnis ꝓ essentiā. alia vero tria important q̄dazꝝ pticipationez rōnis ꝓ modū applicationis cuiusdā ad passiones vel opationes. Sic igit̄ ꝟm predicta prudentia quidez esset virtus distincta ab alijs tribus. sed alie tres non essent virtutes distincte ab inuicem. Manifestū est enim q̄ vna ꝛ eadem virtus ꝛ est habitus. ꝛ ē virtus. ꝛ est moralis. Alij vero ꝛ melius accipiunt has quatuor virtutes ꝟm q̄ determinant̄ ad materias speciales. vnaquaq; quidem illaruz ad vnam materiam in qua principaliter laudatur. illa generalis conditio a qua nomen virtutis accipit̄. vt supra dictū est. ꝛ ꝟm hoc manifestum est q̄ predicte virtutes sunt diuersi hab⁹ ꝟm diuersitatē obiectoꝝ distincti. Ad. j. ergo dicendum q̄ Grego. loquit̄ de predictis quatuor virtutibus ꝟm primam acceptionem. Uel potest dici q̄ iste quatuor virtutes denominantur ad inuicem per redundantiam quandam. id enim quod est prudentie redundat in alias virtutes inquantū a prudentia dirigunt̄. vnaquaq; vero aliarum redundat in alias ea ratione q̄ qui potest quod est difficilius. potest ꝛ id q̄ est minus. est difficile vñ qui potest refrenare cōcupiscentias delectabiliuz ꝟm tactū ne modū excedāt. quod est difficilimuz. ex hoc ipso redditur habilior vt refrenet audaciam in periculis

mortis. nec vltra modum ꝓcedat. qd est longe facilius. ꝛ ꝑm hoc fortitudo dr̄ tẽpata. tpantia etiam dr̄ fortis ex redūdantia fortitudīs intpannā. inq̄tuz. s. ille qui ꝓ fortitudinē hz aīm firmū ꝯ ꝓcula mortis. qd est difficilimū. ẽ habilior vt retineat animi firmitatē ꝯ imper⁹ delectationū. qz vt dicit Tullius in primo de offic⁹ ℔ nō ẽ ꝓsentaneū vt qui metu nō frangit. cupiditate frangat. nec qui inuictum se a labore ꝓstiterit. vinci a voluptate aliqñ possit. Et ꝓ hoc etiā patz trāsio ad secundū. Sic enī tpantia in oīb⁹ modū ſuat. ꝛ fortitudo ꝑtra illecebras voluptatū aīm ſuat inflexū. vel inq̄tuz iste virtutes denominant quasdā generales ꝓditiones vtutuz. vel ꝓdūdantiā predictaz. Ad. iij. dd. q illę q̄tuor generales vtutū ꝓditiones quas ponit pb⁹ nō sunt ꝓprie predictis vtutib⁹. sed pñt eis appropriari ſm modū iā dictuz.

Ad quintū sic proceditur

Videt q inconuenienter hmōi q̄tuor vtutes diuidant ī vtutes exemplares. purgati animi. purgatorias ꝛ politicas. Ut enī Macrobius dicit in. ij. sup somnium Scipionis. vtutes exēplares sunt q̄ in ipsa diuina mēte cōsistunt. sed pb⁹ in. x. ethi. dicit q ridiculū ẽ deo iusticiam. fortitudinē. tpantiā. ꝛ prudentiā attribuere. ḡ vtutes hmōi non pñt esse exēplares. Pre. Virtutes purgati animi dicunt q̄ sunt absq passionib⁹. Dicit enī ibidē Macrobius q tpantie purgati animi ẽ terrenas cupiditates non reprimere. sz penitus obliuisci. fortitudīs aūt passiones ignorare. non vincere. dictuz est aūt supra q hmōi vtutes sine passionib⁹ esse non pñt. ḡ hmōi virtutes purgati animi esse nō pñt. Pre. Virtutes purgatorias dicit esse eoz qui quadā bruano⁹ fuga solis se insecunt diuinis. sed hoc videt esse vitiosum. Dicit enī Tullius in primo de officijs. q qui despicere se dicunt ea q̄ pleriq̄ mirant. s. impia ꝛ magistratus. bis non mō laudi. vez etiam vitio dandū puto. ḡ non sunt aliq̄ vtutes purgatorie. Pre. Virtutes politicas eē dr̄. quibus boni viri reipublice ꝓsunt. vtdesq tuent. sed ad bonum cōe sola iusticia legal⁹ ordinat. vt pb⁹ dicit ī. v. ethi. ḡ alie virtutes non debent dici politice. Sed contra est qd Macrobius ibidez dicit. Plotinus inter phie profess⁹ cū Platone princeps. q̄tuor sunt inquit q̄ternaz genera vtutuz et bis prime politice vocant. secūde purgatorie. tertie aūt iam purgati animi. quare exemplares. Rñ. dd. q sicut Aug. dicit in li. de moribus ecclesie. oportet q aīa aliquid sequatur ad hoc q ei possit vtus innasci. ꝛ hoc deus est quem si sequimur bñ viuimus. Oportet igit q exemplar būane vtutis in deo ꝑexistat. sicut ꝛ in eo ꝑexistunt oīm rez rōnes. Sic igitur vtus pōt ꝓsiderari vel put est exemplariter in deo. et sic dicunt vtutes exemplares. ita. s. q ipsa diuina mens in deo dicat prudēnia. tempantia vo conuersio diuine intentionis ad seipsum sicut ī nobis tpantia dr̄ per hoc q concupiscibil' conformat rōni. fortitudo aūt dei est immutabilitas. iusticia vo dei est obseruatō legis eterne in suis opib⁹. sicut Plotinus dixit. Et qz hō ſm suaz naturaz est animal politicum. virtutes hmōi put in hoīe existunt. ſm condinonem sue nature politice vocant. put. s. hō ſm has virtutes recte se hz in reb⁹ humanis gerēdis ſm quem modū hactenus de bis virtutib⁹ locuti sum⁹. Sed qz ad hominem ptinet vt etiaz ad diuina se trahat q̄tuz pot est. vt etiam pb⁹ dicit in. x. ethi. ꝛ hoc nobis in sacra scriptura commendat multipliciter. vt est illud

Matthei. v. Estote perfecti sicut et pater vester celestis perfectus ẽ. necesse est ponere quasdā virtutes medias inter politicas. que sunt virtutes humane ꝛ exemplares que sunt virtutes diuine. que quidem virtutes distinguunt ſm diuersitatem motus et termini. ita scz q quedam sunt virtutes transcendentium ꝛ in diuinam similitudinem tendentium. ꝛ hę vocant virtutes purgatorie. ita. scz q prudentia omnia mundana diuinoz⁹ contemplatione despiciat. omnemq̄ anime cogitationum in diuina sola dirigat. temperantia vero relinquat inq̄tū natura patit que corporis vsus requirit. fortitudinis aūt est vt aīa non terreat ꝓpter recessum a corpore ꝛ accessuz superna. iusticia vero est vt tota aīa consentiat ad hmōi propositi viam. Quedam vero sunt virtutes iam assequentium diuinam similitudinem. que vocant vtutes iā purgati animi. ita. scz q prudentia sola diuina intuea tur. temperantia terrenas cupiditates nesciat. fortitudo passiones ignoret. iusticia cū diuina mente perpetuo federe societ. eam. s. imitando. quas quidem vtutes dicimus esse beatoz. vel aliquoz in hac vita perfectissimoz.

Ad. i. ergo dd. q philosophus loquit de bis virtutib⁹ ſm q sunt circa res hūanas. puta iusticia circa emptiones vel venditiones. fortitudo aūt circa timores. temperantia circa concupiscentias. sic enim ridiculum ẽ eas deo attribuere. Ad. ij. dd. q vtutes humane sunt circa passiones. s. vtutes hominum in hoc mundo cōuersantium. sed virtutes eoz qui plenam beatitudinem assequunt sunt absq passionib⁹. Unde Plotinus dicit q passiones politice virtutes molliunt. i. ad mediuz reducunt. secunde. s. purgatorie auferunt. tertie que sunt purgati animi obliuiscunt. quartas. s. exemplares nephas est nominari. q̄uis dici possit q loquit hic de passionibus ſm q significant aliquos inordinatos mot⁹. Ad iij. dicenduz q deserere res humanas vbi necessitas imponit vitiosum est. alias est virtuosum. vnde paruz supra Tullius premittit. Bis fortitā concedendum ẽ rem publicam non capescentib⁹ qui excellenti ingenio doctrine se dederunt. ꝛ bis qui aut valitudīs imbecillitate aut aliqua grauiori causa impediti. a re publica recesserunt. cum eius administrande potestatem alīs laudemq̄ cōcederent. qd consonat ei quod Aug. dicit. xix. de ciui. dei. ocium sanctum querit charitas veritatis. negocium iustum suscipit necessitas charitatis. quam sarcinam si nullus imponit percipiende atq̄ intuende vacandum ẽ veritati. si autem imponit. suscipienda est propter charitatis necessitatem. Ad. iiij. dd. q sola iusticia legalis directe respicit bonum cōmune. sed per imperium omnes alias vtutes ad bonuz cōmune trahit. vt in. v. ethi. dicit philosophus. Est enim considerandum q ad politicas virtutes ſm q hic dicunt. pertinet non solum bene operari ad cōmune. sed etiam bene operari ad partes cōmunis. scz ad domum vel aliquam singularem personam.

Deinde ꝓsiderādum

est de virtutib⁹ tℏeologicis. ꝛ circa hoc quer̄untur quatuor. Primo vtrū sint aliq̄ virtutes tℏeologice. Secundo vtrum virtutes tℏeologice distinguantur ab intellectualibus ꝛ moralibus. Tertio quot ꝛ que sint. Quarto de ordine earum.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt q̄ non sint aliq̄ virtutes theologice. Tt enīz dī in .vi. ethi. virtus est dispositio pfecti ad optimū. dico aut̄ pfectū qđ est dispositū ſm naturaz. sed id qđ est diuinū est supra naturā hoīs. g̃ virtutes theologice nō sunt virtutes hoīs. ¶ Dre. Tirtutes theologice dicunt quasi virtutes diuine. sed virtutes diuine sunt exemplates. vt dictū est. q̄ quidē non sunt in nobis. sed in deo. g̃ virtutes theologice nō sunt virtutes hoīs. ¶ Dre. Tirtutes theologice dicunt quibꝫ ordinamur in deū. qui ē primū principiū & vltimus finis. sed hō ex ipa natura rōnis & voluntatis hz ordinē ad primū principium & ad vltimū finem. non g̃ requirunt aliqui habitus virtutū theologicarū quibꝫ rō & voluntas ordinet in deū. ¶ Sz ō est q̄ p̄cepta legis sunt de actibꝫ virtutū. sz de actibꝫ fidei. spei. & charitatis dant p̄cepta in lege diuina. Dicitur enim Ecc̄. ij. Qui timetis deū credite illi. Jtē sperate in illum Jtem diligite illū. g̃ fides spes & charitas sunt virtutes q̄ deū ordinantes. sunt g̃ theologice. ¶ Rn. dđ. q̄ p̄ virtutem pficit hō ad actus quibꝫ in beatitudinez ordinat. vt ex supradictis patet. ē aūt duplex hoīs beatitudo siue felicitas. vt supra dictū ē. Una quidez p̄portionata būane nature. ad quam. l. hō q̄uenire pōt p̄ principia siue nature. Alia aūt est beatitudo naturā hoīs excedens. ad quā hō sola diuina virtute q̄uenire pōt ſm quandā diuinitatis participationē. ſm q̄ dr. ij. Pe. ij. q̄ p̄ eōm facti sumꝰ consortes diuine nature. Et qz hmōi beatitudo p̄portionez būane nature excedit principia naturalia hoīs. ex quibꝫ procedit ad bñ agendū. ſm suam p̄portionez non sufficiunt ad ordinandū hoīez in beatitudinē p̄dictam. vnde oportz q̄ superaddant hōi diuinitus aliq̄ principia per q̄ ita ordinet ad beatitudinē supnaturalem. sicut p̄ principia naturalia ordinant ad finē supnaturalē. non tñ absq̄ adiutorio diuino. & hmōi principia virtutes dicunt theologice. tum qz bñt deū p̄ obiecto inq̄ntuz p̄ eas recte ordinamur in deū. tum qz a solo deo nobis infundunt. tū qz sola diuina reuelatione in sacra scriptura hmōi virtutes traduntur. ¶ Ad. i. g̃ dđ. q̄ aliq̄ natura pōt attribui alicui rei dupliciter. Uno mō essentialiter. & sic hmōi virtutes theologice excedunt hoīs naturam. Alio mō principatiue. sicut lignum ignitū principat naturā ignis & qđammō fit hō princeps diuine nature. vt dictū est. & sic iste virtutes q̄ueniunt hōi ſm naturā principataz. ¶ Ad. ij. dđ. q̄ iste virtutes nō dicunt diuine sicut quibꝫ deus fit virtuosus. sed sicut quibꝫ nos efficimur virtuosi a deo & ad ordinē ad deū. vñ non sunt exemplares sz exēplate. ¶ Ad iij. dđ. q̄ ad deū naturaliter rō & voluntas ordinat p̄ut est nature principiū & finis. ſm tñ p̄portionez nature. sed ad ipsum ſm q̄ ē obiectū beatitudis sup naturalē rō & voluntas ſm suā naturam non ordinant sufficienter.

Ad secundū sic p̄ceditur

Videt q̄ virtutes theologice non distinguant a moralibus & intellectualibꝫ. Tirtutes enīz theologice si sunt in aīa būana oportet q̄ p̄ficiant ipaz vel ſm p̄tez intellectiuam. vel ſm p̄tez appetitiuā. sed virtutes q̄ p̄ficiūt ſm p̄tez intellectiuā dicunt intellectuales. virtutes aūt que p̄ficiunt p̄tez appetitiuā sunt morales. g̃ virtutes theologice non distinguunt a virtutibꝫ moralibꝫ & intellectualibꝫ. ¶ Dre. Tirtutes theologice dicunt q̄ ordināt nos ad deū. sed inter intellectuales virtutes ē aliq̄ q̄ ordinat nos ad deū. s. sapia q̄ est de diuinis. vtpote cām altissimā p̄siderans. g̃ virtutes theologice ab intellectualibus virtutibꝫ non distinguunt. ¶ Dre. Aug. in li. de moribus ecclesie manifestat in quatuor virtutibꝫ cardinalibꝫ q̄ sunt ordo amoris. sed amor ē charitas q̄ ponit virtus theologica. g̃ virtutes morales non distinguunt a theologicis. Sed ℥. id qđ est supra naturaz hoīs distinguit ab eo qđ est ſm naturā hoīs. sz virtutes theologice sunt sup naturā hoīs. cui ſm naturā conueniunt virtutes intellectuales & morales. vt ex supradictis patet. g̃ distinguunt ab inuicē. ¶ Rn. dđ. q̄ sicut supra dictū est. bīc specie distinguunt ſm formalē differentiā obiecti. obiectū aūt theologicarū virtutū est ipse deus qui est vltimus finis. qui nr̄e rōnis cognitionē excedit. obiectum aūt virtutum intellectualium & moralium ē aliquid qđ būana rōne comprehendi pōt. vñ virtutes theologice specie distinguunt a moralibꝫ & intellectualibꝫ. ¶ Ad. i. g̃. dđ. q̄ virtutes intellectuales & morales p̄ficiunt intellectuz & appetitū hoīs ſm p̄portionez nature būane. sed theologice supernaturaliter. ¶ Ad. ij. dđ. q̄ sapia q̄ a philosopho ponit intellectualis virtus considerat diuina ſm q̄ sunt inuestigabilia rōne būana. sed theologica virtus ē circa ea ſm q̄ rōnez būanaz excedunt. ¶ Ad. iij. dđ. q̄ licz charitas sit amor. non tñ oīs amor est charitas. Cum g̃ dr q̄ oīs virtus est ordo amoris. pōt intelligi vl de amore cōiter dicto. vl de amore charitatis. si ō amore cōiter dicto sic dr q̄libꝫ virtus esse ordo amoris. inq̄ntū ad q̄libꝫ cardinalium virtutū requirit ordinata affectio. oīs aūt affectionis ratio & principiū ē amor vt supra dictū est. si aūt intelligat de amore charitatis. non dat p̄ boc intelligi q̄ quelibet alia virtus essentialiter sit charitas. sed q̄ oēs alie virtutes aliqualiter a charitate dependeant. vt infra patebit.

Ad tertium sic p̄ceditur

Videt q̄ inconuenienter ponant tres virtutes theologice. fides. spes. & charitas. Tirtutes enim theologice se bñt in ordine ad beatitudinez diuinaz sic̄ inclinatio nature ad finē connaturalē. sz inter virtutes ordinatas ad finem cōnaturalē ponit vna sola virtus naturalis. s. intellectus principioz. g̃ debet poni vna sola virtus theologica. ¶ Dre. theologice virtutes sunt p̄fectiores virtutibꝫ intellectualibꝫ & moralibꝫ. sz inter intellectuales virtutes fides non ponit. sed ē aliquid min⁹ virtute. similiter aūt inter virtutes morales nō ponit spes. sed ē aliquid min⁹ virtute. cū sit passio. g̃ multo min⁹ debent poni virtutes theologice. ¶ Dre. Tirtutes theologice ordināt aīaz hoīs ad deum. sz ad deū nō pōt aīa hoīs ordinari nisi p̄ intellectiuaz p̄tez in q̄ ē intellect⁹ & volūtas. g̃ nō debent esse nisi due virtutes theologice. vna q̄ p̄ficiat intellectū. alia q̄ p̄ficiat voluntatē. Sed ℥ ē qđ Alp̄s dic̄. i. ad Cor. xiij. Nūc aūt manent fides. spes. charitas tria hec. ¶ Rn. dđ. q̄ sic̄ supra dictū est. virtutes theologice hoc modo ordināt hoīez ad bītudinez supnaturalē. sic̄ p̄ naturalē inclinatōnē ordinat hō in finē sibi cōnaturalē. hoc autez cōtingit ſm duo. ¶ Primo quidē ſm rōnez vl intellectū inq̄ntū cōtinet prima principia vniuersalia cognita nobis p̄ naturale lumē intellect⁹. ex quibꝫ p̄cedit rō tā in speculandis q̄ in agēdis. Secō p̄ rectitudinez volūtatis naturaliter tendētis in bonū rōnis. Sz hec duo deficiunt ab ordine bītudīs supnatural. ſm illud. i. ad Cor. ij. Oculus non vidit. & auris nō audiuit. & in cor hoīs nō ascendit que p̄parauit deus diligentibꝫ se. vnde oportuit q̄ q̄tum ad vtrūq̄ aliquid hominī supnaturaliter adderet. ad ordinandum ipm in finē supnaturalez. Et primo quidem

ctū ad intellectū addunt bōi quedā principia supnatū
ralia. q̄ diuino lumīe capiunt. z hec sūt credibilia. ō quī
bus ē fides. Scdo vō est voluntas q̄ ordinat in illū fi
nē. z ctuz ad motū intentionis in ipm tendentez. sīc in
id qō est possibile ꝙsequi. qō ptinet ad spē. et ctum ad
vnionē quandā spūalez. p quā quodammō transforma
tur in illū finē. qō fit p charitatē. appetitus enī vniuscu
iusq; rei naturaliter mouet z tendit in finē sibi ꝙnatura
lem. z iste motus ꝓuenit ex q̄daz ꝙformitate rei ad suuz
finē. Ad. i. g. dō. q̄ intellectus indiget spēbꝰ intelligi
bilibꝰ p quas intelligat z iō oportet q̄ in eo ponatur ali
quis hit⁹ naturaľ supaddit⁹ potētie. sed ipsa natura vo
lūtatis sufficit ad naturalē ordinē in finē. siue ctū ad intē
tionē finis. siue ctuz ad ꝙformitatē ad ipm. sed in ordīe
ad ea q̄ supza naturā sunt. ad nihil hoz sufficit natura po
tentie. z iō oportet fieri supadditionē hit⁹ supnaturalis
ctuz ad vtrūq;. Ad. ij. dō. q̄ fides z spes imꝑfectio
nē quandā importāt. q̄z fides ē de his q̄ nō videntur. et
spes de bis q̄ nō habent. vñ habere fidē z spem de bis q̄
subdunt būane potestati. deficit a rōne vtutis. sz habe
re fidē z spez de bis q̄ sunt supza facultatē nature būane
excedit oēm vtutē bōi ꝓportionatā. sm illud. i. ad Coꝛ.
j. qō infirmū est dei fortius est hoibꝰ. Ad. iij. dō. q̄
ad appetitū duo pinēt. s. motus in finē. et ꝙformatio ad
finem p amozem. z sic oportet q̄ in appetitu būano due
vtutes theologice ponant. s. spes. z charitas.

Ad quartū sic proceditur

Videt q̄ nō sit hic ordo theologicaꝝ vtutuz q̄ fides sit
priozspe. z spes priozcharitate. Radix enī ē priozeo qō
ē ex radice. sed charitas est radix oīm vtutū. sm illud ad
Ephe. iij. In charitate radicati et fundati. g̃ charitas est
priozaliis. Pre. Aug. dicit in. j. de doct. christiana.
Non pōt aliquis diligere qō esse non crediderit. pozro si
credit z diligit bñ agendo effic vt etiam speret. g̃ videt
q̄ fides p̄cedat charitatē. z charitas spez. Pre. amoz
est principiū oīs affectionis. vt supza dictuz est. sed spes
nominat quandā affectionem. est enī quedā passio vt su
pza dictum ē. g̃ charitas q̄ est amoz est priozspe Sed
ꝓtra est ordo quo Apl's ista enumerat. dicens. Nūc aūt
manent fides. spes z charitas. Rn. dō. q̄ dupler ē oz
do. s. generationis. z pfectionis. Ordie quidē generatō
nis q̄ materia ē priozforma. z imꝑfectū pfecto. in vno z
eodē fides p̄cedit spem. z spes charitatē sm actus. nam
habitus sil' infundunt. nō enīz pōt in aliquid mot⁹ appe
titivus tendere. vel sperando. vel amando. nisi qō ē ap
prehensuz sensu aut intellectu. p fidez aūt apprehendit i
tellectus ea q̄ sperat z amat. vñ oportet q̄ ordīe generā
tionis fides p̄cedat spem z charitatem. Sil'r aūt ex hoc
bō aliquid amat q̄ apprehendit illud vt bonū suū. p hoc
aūt q̄ bō ab aliq̄ sperat se bonū ꝓsequi posse. reputat ipz
in q̄ spem hz quoddā bonū suū. vñ ex hoc ipso q̄ bō spe
rat ō aliq̄. ꝓcedit ad amandū ipm. z sic ordīe generatio
nis sm actus spes p̄cedit charitatē. Ordie vō pfectio
nis charitas p̄cedit z fidē z spem. eo q̄ tam fides q̄z spes
p charitatē formant. z pfectionē vtutis acquirit. sic enī
charitas est mr̄ oīm vtutū z radix. inq̄tuz ē oīm vtutū
forma. vt infra dicetur. Et p hoc patet rn̄sio ad primuz

Ad. ij. dō. q̄ Aug. loq̄t. ō spe q̄ quis spat ex meritis
iam habitis se ad beatitudinē puentuz. qō ē spei forma
te q̄ sequit charitatē. pōt aūt aliquis sperare antecz habe
at charitatē. nō ex meritis q̄ iam hz. sed q̄ sperat se habi

tuz. Ad. iij. dō. q̄ sicut supza dictū est cū de passioni
bus ageret. spes respicit duo. Unū quidā sic principale
obiectū. s. bonum qō sperat. z respectu huius sp amoz p
cedit spem. nunq̄z enim sperat aliqd bonū nisi desidera
tum z amatū. Respicit etiā spes illum a q̄ se sperat pos
se consequi bonū. z respectu hmōi. primo quidē spes pre
cedit amorē. q̄z quis postea ex ipso amore spes augeat. per
hoc enim q̄ aliquis reputat p aliquē se posse consequi
aliqd bonum. incipit amare ipsum. z ex hocipso q̄ ipsuz
amat. postea fortius de eo sperat. Qō LXIII.

Deinde ꝙsiderādum

est de cā vtutuz. z circa hoc querunt q̄tuoz. Primo vtz vt⁹ sit in nobis a natura. Secō vtz aliqua vt⁹ causet in nobis ex assuetudine operū. Tertio vtz aliquе vtutes morales sint in nobis p infu
sionē. Quarto vtz vt⁹ quā acquirim⁹ ex assuetudīe ope
rū sit eiusdē speciei cum virtute infusa.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt q̄ vt⁹ sit in nobis a natura. Dicit enī Damasce
nus in. ij. li. Naturales sunt vtutes z equaliter insunt
oibꝰ. Et Anthonius dicit in sermone ad monachos. Si na
turam volūtas mutauerit puersitas ē. cōditio fuetur z
vt⁹ ē. Et Matth. iiij. sup illud. Circūibat Jesus ꝛc. dic
glo. Docet naturales vtutes. s. iusticiā. castitatē. hūilita
tem. q̄s naturaliter hz hō. Pre. Bonū vtutis est sm
rōnez esse. vt ex dictis patet. sed id qō est sm rōnez ē bōi
naturale. cum rō sit hoīs natura. g̃ virtus inest bōi a na
tura. Pre. Illud dr̄ ee nobis naturale quod nobis
a natiuitate inest. sz vtutes quibusdā a natiuitate insūt.
Dicit enī Job. xxxi. Ab infantia creuit mecū miseratō.
z de vtero egressa ē mecum. g̃ virtus inest bōi a natura
Sed ꝙ. id qō inest bōi a natura est oibꝰ hoibꝰ cōe. z non
tollit p pcm̄. q̄z etiam in demonibꝰ bona naturalia ma
nent. vt Dion. dicit in. iiij. c. de diui. no. sed vt⁹ nō in
est oibꝰ hoibꝰ z abiicit p pcm̄. g̃ non inest bōi a natura.
Rn. dō. q̄. circa formas coꝛpales aliqui dixerunt q̄
sunt totaliter ab intrinseco. sīc ponentes latitationez foꝛ
maꝝ. aliqui vō q̄ totaliter sint ab extrinseco. sīc ponen
tes formas coꝛpales esse ab aliqua cā separa. aliqui vō
q̄ ptim sint ab intrinseco. inq̄tū. s. ꝓexistunt in materia
in potentia. z ptim ab extrinseco. inq̄tū. s. reducunt ad
actum p agens. Ita etiā circa scientias et vtutes aliqui
quidez posuerunt eas totaliter esse ab intrinseco. ita. s. q̄
oēs vtutes z scie naturaliter ꝓexistunt in aīa. sz p disci
plinā z exercitiū impedimēta scie z vtutis tollunt. q̄ ad
ueniunt anime ex coꝛpis grauitate. sicut cum feꝛz clarifi
caſ p lūnationem. z hec fuit opinio platonicoꝝ. Alij vō
dixerunt q̄ sunt totaliter ab extrinseco. i. ex influentia in
telligentie agentis. vt ponit Auicenna. Alij vero dixer
q̄ sm aptitudinem scientie est virtutes sunt in nobis a
natura. non autem sm perfectionem. vt phūs dicit i. ij.
ethi. z hoc verius est. Ad cuius manifestationem opoꝛ
tet considerare q̄ aliquid dicitur alicui homini naturale
dupliciter. Uno modo ex natura speciei. Alio modo ex
natura indiuidui. Et quia vnumquodq̄ habet speciem
sm suam formam indiuiduaſ vero sm materiaz. forma
vero hominis est anima rationalis. materia vero coꝛpⁿ.
Ideo id quod conuenit homini sm animam rationalē.
est ei naturale sm rationem speciei. id vero qō est ei na
turale sm determinatam coꝛporis complexionem. est ei

naturale ſm naturã indiuidui. quod enĩ eſt naturale hoĩ ex parte corporis ſm ſpẽm. quodãmodo refertur ad aĩaz inquantũ .ſ. tale corpus eſt tali anime ꝓportionatũ. vtro ꝯ aũt modo virtus eſt homini naturalis ſm quãdã inchoationem. ſm quidẽ naturã ſpeciei inquantũ in rõne hois inſunt naturaliter quedaz principia naturaliter cognita. tam ſcibilium ꝯ agendoꝝ. que ſunt quedam ſeminaria intellectualium virtutum ⁊ moralium. ⁊ inquantũ in voluntate ineſt quidam naturalis appetitus boni. quod eſt ſm rõnem. ſm vero naturam indiuidui inquantuz ex corporis diſpoſitione aliqui ſunt diſpoſiti vel melius vel peꝛ ad quaſdam virtutes. ꝑut .ſ. vires quedã ſenſitiue actus ſunt quarundã partiũ corporis. ex quarũ diſpoſitione adiunantur vel impediunt hmõi vires in ſuis actibꝫ ⁊ ꝓ cõſequens vires rõnales quibꝫ hmõi ſenſitiue vires deſeruiunt. ⁊ ſm hoc vnꝰ hõ hz naturalẽ aptitudinẽ ad ſciẽtiã alius ad fortitudinẽ. alius ad tpantiã. ⁊ his modis tam virtutes intellectuales ꝯ morales ſm quandaz aptitudinis inchoationem ſunt in nobis a natura. non aũt conſũmatio earũ. qz natura determinat ad vnũ. conſũmatio aũt hmõi virtutis non eſt ſm vnũ modũ actiõis. ſed diuerſimode ſm diuerſas materias in quibꝫ virtutes opantur. ⁊ ſm diuerſas circũſtantias. Sic ergo pz ꝙ virtutes in nobis ſunt a natura ſm aptitudinẽ ⁊ inchoationẽ. nõ aũt ſm ꝓfectionẽ. ꝓter virtutes tẽologicas que ſunt totaliter ab extrinſeco. Et ꝑ hoc pz reſpõſio ad obiecta. Nã prime due rõnes ꝓcedũt ſm ꝙ ſeminaria virtutũ inſunt nobis a natura inquantũ rõnales ſumus. Tertia vero rõ ꝓcedit ſm ꝙ ex naturali diſpoſitione corꝑis quã hz ex natiuitate. vnus hz aptitudinẽ ad miſerendũ. alius ad tpate viuendũ. alius ad aliam virtutẽ.

Ad ſecundũ ſic ꝓcedit.

Videt ꝙ virtutes in nobis cauſari non poſſint ex aſſuetudine operũ. qz ſup illud Ro. xiiij. Omne qđ nõ eſt ex fide peccm eſt. dicit glo. Aug. Dis infideliũ vita peccatum eſt. ⁊ nihil eſt bonũ ſine ſũmo bono. vbi deſt cognitio veritatis falſa eſt virtus. etiã in optimis moribus. ſed fides non põt acquiri ex opibus. ſed cauſat in nobis a deo. ſm illud Epbe. ij. Gratia eſtis ſaluati ꝑ fidẽ. ergo nulla virtꝰ põt in nobis acquiri ex aſſuetudine operꝝ. Ꝓre. Peccatum cũ contrarietur virtuti nõ cõpatit ſecũ virtutem. ſz hõ non põt vitare peccm niſi ꝑ gratiã dei. ſm illud Sap. viij Didici ꝙ non poſſum eſſe aliter continẽs niſi deus dederit. ergo nec virtutes alique poſſunt in nobis cauſari ex aſſuetudine operũ. ſed ſolũ dono dei. Ꝓre. actus q̃ ſunt ſine virtute deficiunt a ꝓfectione virtutis. ſed effectus nõ põt eſſe ꝓfectior cauſa. ergo virtus nõ põt cauſari ex actibus ꝓcedentibus virtutẽ. Sed contra eſt qđ Dionyſius dicit. iiij. c. de di. no. ꝙ bonũ eſt virtuoſius ꝯ malũ ſed ex malis actibus cauſantur habitus vitioꝝ. ergo multo magis ex bonis poſſunt cauſari habitꝰ virtutũ. Rñ. dicendum ꝙ de generatione habituũ ex actibꝫ in generali ſupdictũ eſt. nũc aũt ſpecialiter quantũ ad virtutẽ conſiderandũ eſt ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt. virtus hoĩs ꝓficit ipſum ad bonũ. cũ aũt rõ boni conſiſtat in modo. ſpecie. ⁊ ordine. vt Aug. dicit li. de natura boni. ſtue in numero. pondere. ⁊ menſura. vt dz Sap. xi. oportet ꝙ bonũ hoĩs ſm aliquã regulã conſideret que quidẽ eſt duplex. vt ſupra dictũ eſt .ſ. rõ humana. ⁊ lex diuina. Et qz lex diuina eſt ſuperior regula. ideo ad plura ſe extendit. ita ꝙ quicquid regulat rõne humana. regulat etiã lege diuina. ſed non conuenit

Virtus igit hoĩs ordinata ad bonũ qđ modificat ſm regulam rõnis hũane. põt ex actibꝫ humanis cauſari inquãtũ hmõi actus ꝓcedunt a rõne. ſub cuius ptãte ⁊ regula tale bonũ conſiſtit. virtus vero ordinans hoĩem ad bonum ſm ꝙ modificat ꝑ legẽ diuinã ⁊ non ꝑ rõnem humanaz non põt cauſari ꝑ actus humanos. quoꝝ principiũ eſt rõ ſed cauſat ſolũ in nobis ꝑ opationem diuinã. ⁊ iõ hmõi virtutẽ diffiniens Augu. poſuit in diffinitione virtutis. quã deus in nobis ſine nobis opat. Et de hmõi etiã virtute prima rõ ꝓcedit. Ad. ij. dđ. ꝙ virtus diuinitus infuſa. maxime ſi in ſua ꝓfectione cõſideret. nõ cõpatit ſecũ aliquod peccm mortale. ſed virtus humanitus acquiſita põt ſecũ cõpati aliquẽ actũ peccati etiã mortalis. qz vſus habitus in nobis ſẽ noſtre volũtati ſubiectus. vt ſupra dictũ eſt. non aũt ꝑ vnũ actũ peccati corrũpit habitus virtutis acquiſite. habitui enĩ nõ ꝓtrariat directe actꝰ .ſz habitꝰ ⁊ iõ licet ſine gratia hõ nõ poſſit peccatũ mortale vitare. ita ꝙ nunqꝯ peccet mortaliter. nõ tñ impedit quin poſſit habitũ virtutis acquirere. ꝑ quã a malis opibꝫ abſtineat vt in pluribꝫ ⁊ ꝑcipue ab his que ſunt valde rõni contraria. Sunt etiã quedã peccata mortalia que hõ ſine gẽa nullo mõ põt vitare. que .ſ. directe opponũtur virtutibꝫ tẽologicis. que ex dono gratie ſunt in nobis. hoc tñ infra manifeſtius fiet. Ad. iij. dđ. ꝙ ſicut dictũ eſt. virtutũ acq̃ſitarum ꝑmanent in nobis quedã ſemina ſiue principia ſm naturam. que quidẽ principia ſunt nobiliora virtutibꝫ eorum virtute acquiſitis. ſicut intellectus principioꝝ ſpeculabiliũ eſt nobilior ſcientia cõcluſionũ. ⁊ naturalis rectitudo rõnis eſt nobilior rectificatione appetitus. que fit ꝑ participationẽ rõnis. que quidẽ rectificatio ꝑtinet ad virtutez moralẽ. Sic igit actus humani inquantũ ꝓcedũt ex altioribus principijs pñt cauſare virtutes acq̃ſitas humanas.

Ad tertium ſic ꝓcedit.

Videt ꝙ ꝓter virtutes tẽologicas nõ ſint alie virtutes nobis infuſe a deo. Ea enĩ que pñt fieri a cauſis ſecundis nõ fiunt immediate a deo. niſi forte aliqñ miraculoſe. qz vt Diony. dicit. Lex diuinitatis eſt vltima ꝑ media adducere. ſz virtutes intellectuales ⁊ morales pñt in nobis cauſari ꝑ noſtros actus. vt dictũ eſt. nõ ergo ꝓuenienter cauſant in nobis ꝑ infuſionẽ. Ꝓre. In opibus dei multo minus eſt aliquid ſuperfluũ ꝯ in opibus nature. ſed ad ordinandũ nos in bonũ ſupnaturale ſufficiũt virtutes tẽologice. ergo ſunt alie virtutes ſupnaturales quas oporteat in nobis cauſari a deo. Ꝓre. natura nõ facit ꝑ duo qđ põt facere ꝑ vnũ. ⁊ multo minus deus. ſed deus infundit aĩe nre ſeminaria virtutũ. vt dicit glo. Heb. i. ergo nõ oportet ꝙ alias virtutes in nobis ꝑ infuſionẽ cauſet. Sz ꝓtra eſt quod dz Sap. viij. Sobrietatẽ ⁊ iuſticiã docet prudẽtiã ⁊ virtutẽ. Rñ. dicendum ꝙ oporteat effectus eẽ ſuis cauſis ⁊ principijs ꝓportionatos. oẽs aũt virtutes tã intellectuales ꝯ morales que ex noſtris actibus acquiruntur. ꝓcedunt ex quibuſdã naturalibus principijs in nobis ꝑmanentibꝫ. vt ſupra dictũ eſt. loco quoꝝ naturaliũ principiorũ cõferũtur nobis a deo virtutes tẽologice. quibꝫ ordinamur ad finẽ ſupnaturalẽ. ſicut ſupra dictum eſt. vnde oportet ꝙ his etiã virtutibꝫ tẽologicis ꝓportionabiliter rñdeant alij habitus diuinitus cauſari in nobis. qui ſic ſe habeant ad virtutes tẽologicas ſicut ſe habent virtutes morales ⁊ intellectuales ad principia naturalia virtutum

Ad. i. ergo dicendum ꝙ alique quidẽ virtutes morales et intellectuales poſſunt cauſari in nobis ex nris actibꝫ. tñ

ille non sunt ꝓportionate virtutibꝫ thꝛologicis.ꝛ iō opꝛtet alias eis ꝓportionatas imediate a deo causari. Ad ij. dīm ꝙ virtutes thꝛologice sufficiēter nos ordinant in finē supnaturalē fm quandā inchoationē.quantū .s. ad ipm deū imediate.sed opꝛtet ꝙ per alias virtutes infusas ꝓficiat aīa circa alias res.in ordine tū ad deū. Ad iij. dīm ꝙ virtus illoꝝ principioꝝ naturaliter indituꝝ nō se extendit vltra ꝓportionē nature.ꝛ ideo in ordine ad finem naturalē indiget hō ꝓfici p alia principia supaddita.

Ad quartū sic proceditur

Videt ꝙ virtutes infuse nō sint alterius speciei a virtutibus acquisitis. Virtus enī acquisita ꝛ virtus infusa fm ꝓdicta nō vident differre nisi fm ordinē ad vltimū finez sed habituꝫ ꝛ actus humani nō respiciūt speciē ab vltimo fine.sed a primo.nō ergo virtutes morales vel intellectuales infuse differunt spē ab acquisitis. Pre.habitus ꝙ actus cognoscuntur.sed idē est actus tpantie infuse ꝛ acq̄site.s.moderari concupiscentias tactus.ergo nō differūt specie. Pre.virtus acquisita ꝛ virtus infusa differunt fm illud qđ est imediate a deo factū ꝛ a creatura,sed idez est spē hō quē deus formauit ꝛ quē generat natura.ꝛ oculus quē ceco nato dedit ꝛ quē virtus formatiua causat.ꝑ videt ꝙ est eadē spē virtus acquisita ꝛ infusa. Sed cōtra quelibet dīa in diffinitione posita mutata diuersificat spēm.sed in diffinitiōe virtutis ponitur.quā deus in nobis sine nobis opat.vt supra dictū est.ergo virtus acq̄sita cui hoc non cōuenit non est eiusdē speciei cū infusa.

Rñ.dīm ꝙ dupliciter habitus distinguūtur specie. Uno mō sicut ꝓdictū est fm spāles ꝛ formales rōnes obiectoꝝ.obiectū aūt virtutis cuiuslibet est bonū cōsideratū in materia ardua.sicut tpantie obiectū est bonū delectabiliū in concupiscentijs tactus.cuius quidē obiecti formalis rō ē a rōne que instituit modū in his concupiscētijs.materiale aūt ē id qđ est ex pte concupiscentiaꝝ. Manifestū est aūt ꝙ alterius rōnis est modus qui imponit in hmōi cōcupiscentijs fm regulā rōnis hūane.ꝛ fm regulā diuinā.puta in sumptione ciboꝝ rōne humana modus statuit.vt non noceat valitudini corpis.nec impediat rōnis actū.fm aūt regulam legis diuine requirit ꝙ hō castiget corpus suū.ꝛ in seruitutē redigat ꝓabsti nentiā cibi ꝛ potus.ꝛ alioꝝ hmōi.vñ manifestū est ꝙ tpantia infusa ꝛ acquisita differūt specie.ꝛ eadē rō est de alijs virtutibꝫ.Ullo mō habitus distinguūtur spē fm ea ad que ordinant. Nō enī est eadē speciei sanitas boīs ꝛ equi ꝓpter diuersas naturas ad q̄s ordinātur.ꝛ eodē mō dicit phūs in .iij. politicoꝝ.ꝙ diuerse sunt virtutes ciuiū fm ꝙ bī se hūt ad diuersas politias.Et ꝑ hunc etiā modū differūt spē virtutes morales infuse ꝑ q̄s bo es bene se hūt in ordine ad hoc ꝙ sint ciues sanctoꝝ ꝛ domestici dei.ꝛ alie virtutes acquisite fm quas homo se bñ hz in ordine ad res humanas. Ad.i.ergo dōz ꝙ virtus infusa ꝛ acquisita nō solū differūt fm ordinē ad vltimū finē.hz etiā fm ordinē ad ꝓpria obiecta.vt dictū est. Ad.ij.dō.ꝙ alia rōne modificat concupiscētias delectabiliū tactꝰ tpantia acq̄sita ꝛ tpantia infusa.vt dictū ē.vñ nō hūt eundē actū. Ad.iij.dō.ꝙ oculū ceci nati dꝰ fecit ad eūdē actū ad quē formāt alij oculi fm naturā.ꝛ iō fuit eiusdem speciei.ꝛ eadez rō esset si deus vellet miraculose causare in homine virtutes quales acquiruntur ex actibꝫ sed ita non est in ꝓpꝫsito.vt dictum est.

Questio.LXIIII.

Deinde ꝓsiderādum

est de ꝓprietatibꝫ virtutū.ꝛ primo quidē de medio virtutū.ꝛ scdo de cōnexione virtutū.ꝛ tertio de q̄litate caꝝ.quarto de ipaꝝ diuratōe. Circa primū q̄runt q̄tuor.primo vtꝝ virtutes morales sint in medio. scdo vtꝝ mediū virtutis sit mediū rei vel rōnis.tertio vtꝝ intellectuales virtutes consistant in medio.quarto vtrūz virtutes thꝛologice.

Ad primū sic proceditur

Videt ꝙ virtus moralis nō ꝓsistat in medio. Ultimum enī repugnat medio rōni.sed de rōne virtutis est vltimū dare enī in.i. de celo ꝙ virtus est vltimū potētie.ergo virtus moralis nō consistit in medio. Pre.illud quod ē maximū non est mediū sed quedā virtutes morales tendūt in aliqđ maximū.sicut magnanimitas est circa maximos honores.ꝛ magnificentia circa maxima sumptus.vt dicit in.iiij.ethicoꝝ.ergo nō oīs virtus moralis est in medio. Pre.si de rōne virtutis moralis sit in medio esse.opꝛtet ꝙ virtus moralis non ꝓficiat.sed magis corrūpat per hoc ꝙ tendit ad extremū.sed quedā virtutes morales ꝓficiunt ꝑ hoc ꝙ tendūt ad extremū.sicut virginitas que abstinet ab omni delectabili venereo.ꝛ sic tenet extremū.ꝛ ē ꝑfectissima castitas.ꝛ dare oīa pauperibus est ꝑfectissima misericordia vel liberalitas.ergo videt ꝙ nō sit de rōne virtutis moralis esse in medio. Sed ꝑra est qđ phūs dicit in.ij.ethi.ꝙ virtus moralis est habitus electiuus imediate existens. Rñ.dīm ꝙ sicut ex supra dictis ꝑz virtus de sui rōne ordinat boīem ad bonū.moralis aūt virtus ꝓprie est ꝑfectiua appetitiue ꝓtis aīe circa aliquā determinatam materiā.mensura aūt ꝛ regula appetitiui motus circa appetibilia est ipa rō.bonū aūt cuiuslibet mensurati ꝛ regulati cōsistit in hoc ꝙ cōformet sue regule.sicut bonuz in artificiatis est vt sequat regulā artis.malū aūt ꝓcōsequens in hmōi est ꝑ hoc ꝙ aliquid discordat a sua regula vel mensura.qđ quidem cōtingit vel ꝑ hoc ꝙ superexcedit mensurā.vel ꝑ hoc ꝙ deficit ab ea.sic manifeste apparet i oibꝫ regulatis ꝛ mensuratis.ꝛ iō patet ꝙ bonū virtutis moralis consistit in adequatione ad mensurā rōnis. Manifestū est aūt ꝙ inter excessum ꝛ defectū mediū est eqlitas siue conformitas.vñ manifeste apparet ꝙ virtus moralis in medio cōsistit. Ad.i.ergo dō.ꝙ virtus moralis bonitatē hz ex regula rōnis.ꝑ materia aūt hz passiones vel operationes. Si ergo cōpet virtus moralis ad rōnem.sic fm id quod rōnis ē hz rōnem extremi vnius qđ est cōformitas.excessus vero ꝛ defectus hz rōnem alterius extremi qđ est difformitas. Si vero consideret virtus moralis fm suā materiā.sic hz rōnem medij inquantū passionē reducit ad regulā rōnis.vnde phūs dicit in.ij.ethi.ꝙ virtꝰ fm substantiā medietas est.inquantū regula virtutis ponit circa ꝓpriā materiā.fm optimū aūt.ꝛ bñ est extremitas.s.fm ꝙformitatē rōnis. Ad.ij.dō.ꝙ medium ꝛ extrema considerant in actionibꝫ ꝛ passionibꝫ fm diuersas circūstantias.vñ nihil ꝓhibet in aliqua virtute esse extremū fm vnā circūstantiā qđ tn est mediū fm alias circūstantias ꝑ ꝙformitatē ad rōnē.ꝛ sic ē in magnificētia ꝛ magnanimitate.nā si ꝓsideret ūnitas absoluta eiꝰ in qđ tendit magnificꝰ ꝛ magnanimꝰ.diceret extremū ꝛ maximū.sed si ꝓsideret hoc ꝑticipm ꝑ cōparationē ad alias circūstātias.sic hz rōnē medij.qz in hoc maxie tendūt hmōi virtutes fm regulā rōis,i.vbi oportet.ꝛ qñ oportet.ꝛ ꝓpter qđ oportet

excessus aūt si in hoc maximū tendaf qñ ñ oportet. vl vbi nō oportet. vel ꝓter qd nō oportet. defectus aūt est si nō tendaf in hoc maximū vbi oportet. z qñ oportet. z hoc est qd phūs dicit in. iiij. ethi. q magnanimꝰ ē quidē magnitudīe extremus. eo aūt qd vt oportet medi⁹. Ad. iij. dd q eadē rō est de virginitate z paupate q̄ est de magnanimitate. abstinet enīz virginitas ab omnib venereis. z pauptas ab oīb diuitijs ꝓter qd oportet z ꝑm q oportet sez ꝑm mādatū dei. z ꝓter vitā eternā. si aūt hoc fiat ꝑm q nō oportet. i. ꝑm aliquā suꝑstitiōz illicitā. vel etiā ꝓter inanē gloriā. erit superfluū. si aūt nō fiat qñ oportet. vel ꝑm q oportet est vitiū p defectum. vt pz in transgredientib votū virginitatis vel pauptatis.

Ad secundū sic procedit.

Videf q mediū virtutis moral nō sit mediuz rōnis. sed mediū rei. Bonū enī virtutis moralis ꝓsistit in hoc q ē in medio. bonū aūt vt dr in. vi. methaphice. ē in rebꝫ ipis ergo mediū virtutis moralis est mediū rei. Pre. rō ē vis apprehēsiua. sed virtus moralis ñ ꝓsistit in medio apprehensionū sed magis in medio operationū z passionū. g mediū virtutis moralis nō est mediū rōnis sz mediū rei. Pre. mediū qd accipif ꝑm ꝓportionē arismetricā vel geometricā est mediū rei. sed ē mediū iusticie. vtpz in. v. ethi. ergo mediū virtutis moralis nō est mediū rōnis. sz rei. Sed ctra est qd phūs dicit in. ij. ethi. q virtus moralis in medio ꝓsistit quo ad nos determinata rōe. Rñ. dd q mediū rōnis dupliciter pōt intelligi. Uno modo ꝑm q mediū in ipo actu rōnis existit. q̄si ipe actus rōnis ad mediū reducaf. z sic q⁹ virtus moralis nō pficit actuz rōnis. sed actū virtutis appetitiue. mediū virtutis moral nō est mediū rōnis. Alio mō pōt dici mediū rōnis id qd a rōne ponif in aliqua materia. z sic oē medium virtutis moralis est mediū rōnis. q⁹ sicut dictū est. virtus dr ꝓsistere in medio p cōformitatē ad rōnē rectā. Sed qñq contigit q mediū rōnis est etiā mediū rei. z tunc oportet q virtus moralis mediū sit mediū rei sicut est in iusticia. Qñq aūt mediū rōnis ñ est mediū rei sed accipif p cōparationez ad nos. z sic ē mediū in oīb aliꝭ virtutib moralib. cuiꝰ rō est. q⁹ iusticia est circa operatōes q̄ ꝓsistūt in rebꝫ exteriorib. in quib rectū instituit dr simplr z ꝑm se. vt supra dictū est. z iō medio rōnis in iusticia est idē cū medio rei. in quantū. s. iusticia dat vnicuiq qd dr. z ñ plus nec minus Alie vero virtutes morales consistūt circa passiones interiores. in quib ñ potest rectū ꝓstitui eodē modo. ꝓpf hoc q hoīes diuersimode se hūt ad passiones. z iō oportet q rectitudo rōnis in passionib instituaf p respectū ad nos q̄ afficiūt ꝑm passiones. Et p hoc pz rñsio ad obiecta. Nā prime due rōnes ꝓcedūt de medio rōnis. qd. s. inuenif i ipo actu rōnis. tertia vero rō ꝓcedit de medio iusticie.

Ad tertium sic procedit.

Videf q virtutes intellectuales non consistāt in medio. Uirtutes enī morales consistūt in medio inquantū conformantf regule rōnis. sed virtutes intellectuales sunt in ipa rōne. z sic non videnf habere suꝑiorē regulam. ergo virtutes intellectuales non consistunt in medio. Pre Mediū virtutis moral determinaf a virtute intellectuali Dicif enī in. ij. ethi. q virtus consistit in mediocritate determinata rōne. put sapiens determinabit. si igif virtus intellectualis iterū cōsistat in medio. oportet q determinef sibi mediū p aliquā aliā virtutē. z sic ꝓcedef in infinitū;

in virtutibus. Pre. mediū ꝓprie est inter contraria. vt pz p phūm in. x. methaphice. sed in intellectu nō videf esse aliqua ꝓtrarietas. cū etiā ipa cōtraria ꝑm q sunt ī intellectu non sint contraria. sed simul intelligantf. vt albū z nigrum. z sanū z egrū. ergo in intellectualibus virtutib ñ est mediū. Sed contra est q ars ē virtus intellectual vt dicit in. vi. ethi. z tñ artis est aliqd mediū. vt dr in. ij. ethi. ergo etiā virtꝰ intellectual ꝓsistit in medio. Rñ. dd q bonū alicuius rei consistit in medio ꝑm q ꝓportionatur regule vel mensure quā contingit trāscendere. z abire. sicut dictū est. Uirtus aūt intellectualis ordinatur ad bonū sicut z moralis. vt supra dictū est. ñ ꝑm q bonū virtutis intellectualis se hz ad mensurā. sic se hz ad rōnem mediī. bonū aūt virtutis intellectualis est veruz. speculatiue quidē virtutis verū absolute. vt in. vi. ethi. dr. practice aūt virtutis verū ꝑm conformitatē ad appetitū rectū. verū aūt intellectꝰ nostri absolute consideratū. est sicut mensuratū a re. res enī est mensura intellectꝰ nr̄i vt dicit in. x. methaphice. ex eo enī q res est vel non ē. veritas est in opinione z in oratione. Sic igif bonū virtutis intellectualis speculatiue consistit in quodā medio p conformitatē ad ipam rem ꝑm q dicit esse qd est. vel non ee qd non est. in quo rō veri consistit. excessus aūt est ꝑm affirmationē falsam p quā dicit esse quod non est. defectus aūt accipif ꝑm negationē falsam p quā dicitur non ee qd est. verum aūt virtutis intellectualis practice comparatum quidē ad rē hz rōnem mensurati. z sic eodē mō accipitur mediū p conformitatē ad rē in virtutibus intellectualib practicis sicut in speculatiuis. sed respectu appetitus habz rōnem regule z mensure. vñ idem mediū quod ē virtutis moralis etiā est ipius prudentie. s. rectitudo rōnis. sz prudentie quidē est istud mediū vt regulantis z mensurātis virtutis aūt moralis vt mensurate z regulate. Sīlr excessus z defectus accipif diuersimode vtrobiq. Ad. i. ergo dd q etiā virtus intellectualis habet suā mensurā vt dictū est. z p conformitatē ad ipam accipif in ipa medium. Ad. ij. dd q non est necesse in infinitū ꝓcedere in virtutibus. q⁹ mensura z regula intellectualis virtutis nō est aliquod aliud genus virtutis sed ipa res. Ad. iij. dd q ipe res contrarie non habent contrarietatē in aīa. q⁹ vnū est rō cognoscendi alterū. z tñ in intellectu est contrarietas affirmationis z negationis. que sunt cōtraria. vt dr in fine ꝑmenias. quāuis enī esse z nō esse non sunt contraria. sed contradictorie opposita si consideref ipa signata. put sunt in rebus. z alterū est ens. z alterū est pure non ens. tñ si referant ad actū aīe. vtrunq ponit aliquid esse. vnde esse z non esse contradictoria sunt. sed opinio qua opinamur q bonū est bonū. est cōtraria opinioni qua opinamur q bonū non est bonū. z inter hmōi contraria mediū est virtus intellectualis.

Ad quartuz sic procedit

Videf q virtus theologica consistat in medio. Bonū enī aliaꝝ virtutū consistit in medio. sed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes. ergo virtus theologica mlto magis est in medio. Pre. mediū virtutis moral accipitur quidē ꝑm q appetitus regulatf p rōnem. intellectualis vero ꝑm q intellectus noster mensuratf a re. sed virtꝰ theologica z pficit intellectū. z appetitū. vt supra dictum est. ergo etiā virtus theologica cōsistit in medio. Pre. spes que est virtus theologica mediū est inter desperatiōz z ꝓsumptionē. sīlr etiā fides incedit media inter cōtrarias

hereses. vt Boetius dicit in li. de duabo naturis. q̄ enim confitemur in xp̄o vnā p̄sonā ⁊ duas naturas. mediū est inter heresim Nestorij. qui dicit duas p̄sonas ⁊ duas naturas. ⁊ heresim Entic. qui dicit vnā p̄sonā ⁊ vnā naturā ergo virtus theologica consistit in medio. Sed ꝓtra in oibo in quibus consistit virtus in medio. cōtingit peccare p̄ excessum sicut ⁊ p̄ defectū. sed circa deū qui est obiectuz virtutis theologice non contingit peccare p̄ excessū. Dicitur enī Eccle. xliij. Benedicentes deū exaltate illū q̄n/tū potestis. maior. n. est oi laude. ergo virt⁹ theologica nō consistit in medio. Rn. dom q̄ sicut dictū est. mediuz virtutis accipit̄ p̄ conformitatē ad suā regulā vel mēsurā ſm q̄ ptingit ipam transcendere. vel ab ea deficere. Virtutis aūt theologice duplex pōt accipi mensura. Una q/dem ſm ipam rōnem virtutis. ⁊ ste mensura ⁊ regula virtutis theologice est ip̄e deus. fides enī nostra regulat̄ ſm veritatē diuinā. charitas aūt ſm bonitatē eius. spes autē ſm magnitudinē oīpotentie ⁊ pietatis eius. ⁊ ista est mē sura excellens omnē humanā facultatē. vñ nunq̄ potest hō tantū diligere deū quantū diligi dz. nec tantū credere aut sperare in ipm quantū dz. vñ multo min⁹ pōt ibi eē excessus. ⁊ sic bonū talis virtutis non consistit in medio. sed tanto est melius quāto magis accedit ad sūmū. Alia vero regula vel mēsura virtutis theologice est ex p̄te nr̄a q: ⁊ si nō possumus fieri in deū quantū debem⁹. debemus tñ ferri in ipm credendo. sperādo ⁊ amādo ſm mēsuram nostre conditionis. vñ p̄ accidens pōt in virtute theologica cōsiderari mediū ⁊ extrema ex p̄te nr̄a. Ad. i. ergo dom q̄ bonū virtutū intellectualiū ⁊ moraliū cōsistit in medio p̄ cōformitatē ad regulā vl̄ mēsurā quā trāscēdere contigit. qđ non est in virtutibo theologicis p̄ se loquēdo vt dictū est. Ad. ij. dom q̄ virtutes morales ⁊ intellectuales perficiunt intellectū ⁊ appetitū nr̄m in ordine ad mensurā ⁊ regulā creatā. virtutes aūt theologice in ordine ad mensurā ⁊ regulā increatā. vnde nō est silis rō. Ad. iij. dom q̄ spes est media inter p̄sumptionē ⁊ desperationē ex p̄te nr̄a inquātū. s. aliquis p̄sumere dz ex eo q̄ sperat a deo bonū qđ excedit suā cōditionē. vel nō sperat qđ ſm suā conditōez sperare posset. nō aūt pōt eē supabū dantia spei ex p̄te dei. cuius bonitas est infinita. Simil⁹ etiā fides est media inter cōtrarias hereses. nō p̄ compara/onē ad abiectū quod ē deus. cui nō pōt aliq̄s nimis credere. sed inquantū ipa opinio hūana est media inter ꝓprias opiniones. vt ex sup̄ dictis pz. Questio. LXV.

Deinde ꝑsideranduz

est de cōnexione virtutū. ⁊ circa hoc q̄runtur quīq̄. primo vtr̄ virtutes morales sint adīuicē cōnexe. secūdo vtr̄ virtutes morales possint esse sine charitate. tertio vtr̄ charitas possit eē sine eis. quarto vtr̄ fides ⁊ spes possint esse sine charitate. quīto vtrum charitas possit esse sine eis.

Ad primuz sic proceditur

Videt̄ q̄ virtutes morales non sint ex necessitate cōnexe. Virtutes enī morales q̄ñq̄ causant̄ ex exercitō actuū. vt p̄bat̄ in. ij. ethi. sed homo pōt exercitari in actibus alicuius virtutis sine hoc q̄ exercitet̄ in actibus alterius virtutis. g̃ vna virtus moralis potest haberi sine altera. Pre. magnificentia ⁊ magnanimitas sunt quedā virtutes morales. s. aliquis pōt habere alias virtutes morales sine hoc q̄ habeat magnificentiaz ⁊ magnanimitatē. Dicit enim p̄hūs in. iiij. ethi. q̄ inops non pōt esse magnificus. qui tñ pōt habere alias quasdam virtutes. ⁊ q̄ ille qui puis ē dignus ⁊ bis se dignificat ꝑ patus est. magnanimus aūt non est. ergo virtutes morales non sunt cōnexe. Pre. sicut virtutes morales p̄ficiunt p̄tem appetitiuā ale. ita virtutes intellectuales p̄ficiūt p̄tem intellectiuā. sed virtutes intellectuales non sunt connexe. pōt enī aliquis habere vnā sciennā sine hoc q̄ habeat aliā. ergo etiā nec̄ virtutes morales sunt cōnexe. Pre. si virtutes morales sint cōnexe. hoc non est nisi q̄ cōnectuntur in p̄udentia. sz hoc non sufficit ad cōnexionē virtutū moraliū. videt̄ enim q̄ aliquis possit esse p̄udens circa agibilia. que p̄tinent ad vnā virtutē sine hoc q̄ sit p̄udens in his que p̄tinent ad aliā. sicut etiā aliquis pōt habere artem circa aliqua factibilia sine hoc q̄ habeat artem circa alia. p̄udentia aūt est recta ratio agibiliū. ergo non est necessariū virtutes morales esse cōnexas. Sed cōtra est qđ Ambrosius dicit sup̄ Lucā. Cōnexe sibi sunt cōcatenate q̄ virtutes. vt qui vnā hz plures habere videat. Augu. etiā dicit in. vi. de tri. q̄ virtutes que sunt in aīo humano nullo mō sep̄ātur ab inuicem. Et Greg. dicit. xiij. moraliū. q̄ vna virtus sine alijs aut oīno nulla est. aut imp̄fecta. Et Tullius dicit i. ij. de tusculanis questionibo. Si vnā virtutem confessus es te non habere. nullam necesse est te habituri. Rn. dom q̄ virtus moralis pōt accipi p̄fecta. vel imp̄fecta. Imp̄fecta quidē moralis virtus. vt p̄antia vel fortitudo nihil aliud est q̄ aliqua inclinatio in nobis existens ad opus alquod de genere bonoꝝ faciendū. siue talis inclinatio sit in nobis a natura. siue ex assuetudine. ⁊ hoc mō accipiendo virtutes morales nō sunt connexe. videmus enī aliquē ex naturali cōplexione vel ex aliq̄ consuetudine eē promptū ad opa liberalitatis. qui tñ non est ꝓmptus ad opa castitatis. Perfecta aūt virtus moralis est habitus inclinans ad bonū opus bene agēdū. ⁊ sic accipiendo virtutes morales. dicendum est eas cōnexas esse. vt fere ab omnib⁹ ponit̄. Cui⁹ rō duplex assignat̄ ſm q̄ diuersimode aliqui virtutes cardinales distinguunt. Dict enī dictuz est. quidā distinguunt eas ſm quasdā generales cōditiones virtutū. vtpote q̄ discretio p̄tineat ad p̄udentiā. rectitudo ad iusticiā. moderātia ad p̄antiā. firmitas animi ad fortitudinē. in quacūq̄ materia ista considerent̄. ⁊ ſm hoc manifeste apparet rō connexionis. non enim firmitas habet laudem virtutis si sit sine moderatione vel rectitudine aut discretione. ⁊ eadem ratio est de alijs. Et hanc rōnem connexionis assignat Greg. xxij. moral̄. dicens q̄ virtutes si sint disiuncte non possunt esse perfecte ſm rationem virtutis. quia nec p̄udentia vera est que iustā tē p̄erans. ⁊ fortis non est. ⁊ idem subdit de alijs virtutibus. Et similem rationez assignat Aug. in. vi. de tri. Alij vero distinguunt predictas virtutes ſm materias. ⁊ ſm hoc assignatur ratio connexionis ab Aristotele in. vi. ethicoꝝ quia sicut supra dictū est. nulla virtus moralis potest sine p̄udentia haberi. eo q̄ p̄prium virtutis moralis est facere electionē rectam cum sit habitus electivus. Ad rectā aūt electionem non solum sufficit inclinatio in debitum finem. quod est directe p̄ habitū virtutis moralis. sed etiaz q̄ aliquis directe eligat ea que sunt ad finē. quod fit per p̄udentiā. que est consiliativa ⁊ iudicativa ⁊ p̄ceptiva eorum que sunt ad finē. similiter etiā p̄udentia non pōt haberi nisi habeant̄ virtutes morales. cū p̄udentia sit recta ratio agibiliū. que sicut ex p̄ncipijs p̄cedit ex finibus agibilium ad quos aliquis recte se habet per virtutes mo

rales. vnde sicut scientia speculatiua nō potest haberi sine intellectu principioꝝ. ita nec prudentia sine virtutib⁹ moralibus. ex quo manifeste sequitur virtutes morales esse connexas. Ad. i. ergo dicendum q̄ virtutum moraliū quedam faciunt hominē fm cōmunem statum. scilicet quātum ad ea que cōmuniter in omni vita hominū occurrūt agenda. vnde oportet q̄ homo simul exercitet circa materias omnium virtutū moraliū. et siquidem circa omnes exercitetur bene operando acquiret habitus omnium virtutū moraliū. si aūt exercitetur bene opādo circa vnā materiā. fi aūt circa aliā. puta bñ se habēdo circa iras nō aūt circa concupiscētias. acquiret quidē habitum aliquez ad refrenandum iras. quiēti non habebit rōnem virtutis p̄ter defectum prudentie. que circa concupiscentias cōsumitur. sicut etiā naturales inclinatōes non habent perfectam rationē virtutis si prudentia desit. Quedā vero virtutes morales sunt que perficiunt hominē fm aliquem eminentē statum. sicut magnificentia et magnanimitas. Et quia exercitiū circa materias harum virtutum non occurrit vnicuiq; cōmuniter. potest aliquis habere virtutes morales sine hoc q̄ habitus harum virtutū habeat actu. loquendo de virtutibus acquisitis. sed tñ acquisitis alijs virtutibus. habet istas virtutes in potentia propīqua cui enim aliquis per exercitiū adeptus est liberalitatem circa mediocres donationes et sumptus. si superueniat ei abundantia pecuniaꝝ. modico exercitio acquret magnificētie habitū. sicut geometer modico studio acquirit scientiam alicuius conclusionis quā nunq̄ consideravit. illud autem habere dicimur quod in promptu est vt habeamus. fm illud phi in. vij. phisicoꝝ. q̄d parū deest quasi nihil deesse videtur. Et per hoc patet responsio ad secundū. Ad. iij dicendum q̄ virtutes intellectuales sunt circa diuersas materias adinuicem non ordinatas. sicut patet in diuersis scientijs et artibus. et ideo non inuenit in eis connexio que inuenit in virtutibus moralibus existentibus circa passiones et operationes. que manifeste habent ad inuicem ordinem. nam oēs passiones a quibusdā primis procedētes scilicet amore et odio. ad quasdam alias terminantur. sc̄z delectationem et tristitiam. et similiter omnes operationes que sunt virtutis moralis in materia habent ordinem ad inuicem et etiā ad passiones. et ideo tota materia moraliū virtutum sub vna rōe prudentie cadit. habent tñ omnia intelligibilia ordinem ad prima principia. et fm hoc oēs virtutes intellectuales dependent ab intellectu principiorum. sicut prudentia a virtutibus moralibus. vt supra dictum est. principia aūt vniuersalia quorum est intellectus principioꝝ. non dependent a conclusionibus de quibus sunt reliquę intellectuales virtutes. sicut morales dependent a prudentia eo q̄ appetitus mouet quodammō rōnem. et rō appetitum. vt supra dictum est. Ad. iij. dicendum q̄ ea ad que inclinant virtutes morales se habent ad prudentiam sicut principia. non aūt factibilia se habent ad artem sicut principia. sed solū sicut materia. manifestum est aūt q̄ et si rō posset esse recta in vna pte materie et non in alia. nullo tñ non potest dici tanto recta si sit defectus cuiuscūq; principij. sicut si quis erraret circa hoc principium. omne totum est maius sua parte. non posset habere scientiam geometricam. quia oporteret multum recedere a veritate in sequentibus. Et preterea agibilia sunt ordinata adinuicem. non autem factibilia. vt dictum est. et ideo defectus prudentie circa vnam partem agibiliū inducetet in defectum etiam circa alia agibilia. quod in facultatibus non contingit.

Ad secundū sic procedit.

Videt q̄ virtutes morales possint esse sine charitate. Dicit enī in. li. sententiaꝝ Prosper. q̄ omnis virtus preter charitatem pōt esse cōmunis bonis et malis. sed charitas non potest esse nisi in bonis. vt dicit ibidē. ergo alie virtutes possunt haberi sine charitate. Pre. virtutes morales possunt acquiri ex actibus humanis. vt dicitur in. ij. ethi. sed charitas non habet nisi ex infusione. fm illud Ro. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris p̄ spiritum sanctum qui datus est nobis. ergo alie virtutes possunt haberi sine charitate. Pre. virtutes morales connectūntur adinuicem inquantū dependent a prudentia. sed charitas non dependet a prudentia. imo prudentiam excedit fm illud Eph. iij. Supereminentem scientie charitatem xp̄i. ergo virtutes morales non connectūtur charitati. sed sine ea esse possunt. Sed cōtra est quod dr Jo. ij. Qui non diligit manet in morte. sed p̄ virtutes perficit vita spūalis. ipse enī sunt quibus recte viuitur. vt Aug. dicit in. ij. de li. arbi. ergo non possunt esse sine dilectione charitatis. Rñ. dicendum q̄ sicut supra dictum est virtutes morales, put sunt operatiue boni in ordine ad finē qui non excedit facultatē naturalē hoīs. possunt p̄ opa humana acquiri. et sic acquisite sine charitate esse possunt. sic̄ fuerunt in multis gentilibꝰ. fm aūt q̄ sunt operatiue boni in ordine ad vltimū finem supnaturalem. sic p̄fecte et vere habent rōnem virtutis. et nō possunt humanis actibꝰ acquiri. sed infundunt a deo. et hmōi virtutes morales sine charitate esse non possunt. dictū est enī supra q̄ alie virtutes morales non possunt esse sine prudentia. prudentia aūt non pōt esse sine virtutibus moralibus. inquantum virtutes morales faciunt se habere bene ad quosdaz fines. ex quibus procedit ratio prudentie. Ad rectaz autem rōnē prudentie multo magis requirit q̄ hō bñ se habeat circa vltimū finem. qđ fit p̄ charitatem q̄m circa alios fines. qđ fit p̄ virtutes morales. sicut rō recta in speculatiuis maxime indiget primo principio indemōstrabili. qđ est contradictoria non simul esse vera. vñ manifestum fit q̄ nec prudentia infusa pōt esse sine charitate. nec alie virtutes morales cōsequenter. que sine prudentia esse nō possunt. Patet igit ex dictis q̄ sole virtutes infuse sunt perfecte et simplr dicende virtutes. q̄ bene ordināt hoīem ad finem vltimū simplr. alie vero virtutes. s. acquisite. sunt fm qđ virtutes. non aūt simplr. ordināt enī hominē bene respectu finis vltimi in aliquo genere. non aūt respectu finis vltimi simpliciter. Vñ Ro. xiiij. sup illud. Oē qđ non est ex fide peccatū est. dicit glo. Aug. Vbi deest agnitio veritatis falsa est virtus etiā in bonis moribus. Ad. i. ergo dicendum q̄ virtutes ibi accipiunt fm imperfectā rōnis virtutis. alioquin si virtus moralis fm p̄fectā rōnez virtutis accipiat. bonū facit habentē. et p̄ consequēs in malis esse nō pōt. Ad. ij. dicendum q̄ rō illa procedit de virtutibus moralibus acquisitis. Ad. iij. dicendum q̄ et si charitas excedat scientiam et prudentiā. tñ prudentia dependet ab charitate. vt dictum est. et per cōsequens omnes virtutes morales infuse.

Ad tertium sic procedit.

Videtur q̄ charitas sine alijs virtutibus moralibus haberi possit. Ad id enim ad quod sufficit vnum indebitum est q̄ plura ordinentur. sed sola charitas sufficit ad omnia

opa virtutis implenda. vt p3 per id quod dicit. i. ad Cor. xiij. Charitas patiens est. benigna est &c. ergo videtur q̄ habita charitate alie virtutes superfluerent. ¶ Pre. qui habet habitū virtutis de facili operatur ea que sunt virtutis. & ei ſm se placent. vnde & signum habitus est delectatio que fit in ope vt dicit in. ij. ethi. sed multi habent charitatem absq; peccato mortali existentes. qui tñ difficultatem in opibus virtutum patiuntur. neq; eis ſm se placēt sed solum ſm quod referuntur ad charitatem. ergo multi habent charitatē qui non habent alias virtutes. ¶ Pre charitas in omnib⁹ sanctis inuenit. sed quidā sunt sancti qui tñ aliquibus virtutibus carent. Dicit enim Beda q̄ sancti magis humiliantur de virtutibus quas non habēt q̄ de virtutibus q̄s habent gloriantur. ergo non est necessarium q̄ qui habet charitatem omnes virtutes morales habeat. ¶ Sed cōtra est q̄ p̄ charitatē tota lex impletur. Dicit enī Ro. xiij. q̄ qui diligit primum legem implenit. sed tota lex impleri non potest nisi p̄ omnes virtutes morales. q̄ lex precipit de omnibus actibus virtutum vt dicitur in. v. ethi. ergo qui habet charitatem hz oēs virtutes morales. Aug. etiam dicit in quadā epistola. q̄ charitas includit in se omnes virtutes cardinales. ¶ Rñ. dō q̄ cū charitate simul infundūtur oēs virtutes morales. cuius rō est. quia deus non minus p̄fecte operatur in opibus gratie q̄q̄ in opibus nature. sic aūt videmus in opib⁹ nature q̄ non inuenitur principium alioq; operum in aliq̄ re. quin inueniatur in ea que sunt necessaria ad hmōi opa pficienda. sicut in aīalibus inueniūtur organa quibus p̄ fici possunt opa ad que pagenda aīa habet potestatem. Manifestum est aūt q̄ charitas inquantū ordinat hoīem ad finem vltimū. est principium omniū bonoq; operum. que in finem vltimū ordinari possunt. vñ oportet q̄ cum charitate simul infundantur oēs virtutes morales. quib⁹ homo p̄ficit singula genera bonoq; operuz. Et sic p̄z q̄ virtutes morales infuse non solū habent connexionē p̄pter prudentiam. sed etiam p̄pter charitatem. & q̄ qui amittit charitatez p̄ peccatū mortale. amittit omnes virtutes morales infusas. ¶ Ad. i. ergo dō q̄ ad hoc q̄ actus inferioris potentie sit pfectus. requiritur q̄ non solum adsit p̄fecto in superiori potentia. sed etiā in inferiori. Si enī principale agens debito modo se haberet. nō sequeret actio perfecta. si instrumentum non esset bene dispositum. vñ oportet ad hoc q̄ homo bene operetur in his que sunt ad finem. q̄ non solū habeat virtutem que bene se habeat circa finem. sed etiā virtutes quibus se bene habeat circa ea que sunt ad finem. nam virtus que est circa finem se hz vt principalis & motiua respectu eorum que sunt ad finē & ideo cum charitate necesse est etiā habere alias virtutes morales. ¶ Ad. ij. dō q̄ q̄cq; contingit q̄ aliquis habens habitum patitur difficultatem in operando. & p̄ cōsequens non sentit delectationem & complacentiam in actu propter aliquod impedimentum extrinsecus superueniens. sicut ille qui habet habitum scientie. patitur difficultatem in intelligendo propter somnolentiam vel aliquā infirmitatem. & similiter habitus moralium virtutū infusarum patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas dispositiones contrarias ex precedentibus actibus relictas. que quidem difficultas non ita accidit in virtutibus moralib⁹ acquisitis. q̄ per exercitium actuum quo acquiruntur. tolluntur etiaz contrarie dispositiones. ¶ Ad. iij. dō q̄ aliqui sancti dicuntur aliquas virtutes non habere inquantum patiuntur difficultatem in actibus earum ratione iam dicta. quāuis habitus omnium virtutum habeant.

Ad quartuz sic procedit

Videt q̄ fides & spes nunq̄ sint sine charitate. Cum enī sint virtutes theologice digniores esse vident virtutibus moralibus etiā infusis. sed virtutes morales infuse non possunt esse sine charitate. ergo neq; fides & spes. ¶ Pre. nullus credit nisi volens. vt Aug. dicit sup̄ Jo. sed charitas est in voluntate sicut p̄fectio eius. vt supra dictū est ergo fides non p̄t eē sine charitate. ¶ Pre. Aug. dicit in Ench. q̄ spes sine amore esse non p̄t. amor aūt est charitas. de hoc enī amore ibi loquit. ergo spes non p̄t esse sine charitate. ¶ Sed cōtra est quod Jacob. primo dicit in glo. q̄ fides generat spem. spes vero charitatem. sz generans est prius generato & p̄t esse sine eo. ergo fides p̄t esse sine spe & spes sine charitate. ¶ Rñ. dō q̄ fides & spes sicut & virtutes morales dupliciter cōsiderari p̄nt. vno mō ſm inchoationem quandam. alio mō ſm p̄fectū esse virtutis. Cum enī virtus ordinetur ad bonum opus agendum. virtus quidez perfecta dicitur ex hoc q̄ potest in opus perfecte bonum. quod quidem est dū non solum bonum est quod fit. sed etiā bene fit. alioquin si bonuz sit q̄d fit. non aūt bene fiat. nō erit perfecte bonum. vñ nec habitus qui est talis op̄is principium habebit perfectam rationem virtutis. sicut si aliquis operet iusta. bonum quidem facit. sed non erit opus perfecte virtutis nisi hoc bñ faciat. i. ſm electionem rectam. quod est per prudentiam. & ideo iusticia sine prudentia non p̄t esse virtus p̄fecta. Sic igit fides & spes sine charitate possunt quidē aliqualiter esse. p̄fecte autem virtutis rōnem sine charitate non habent. cum enī fidei opus sit credere deo. credere autez sit alicui propria voluntate assentire. si non debito modo velit. non erit fidei opus p̄fectum. q̄ aūt debito modo velit hoc est p̄ charitatem que p̄ficit voluntatem. omnis enim rectus motus voluntatis ex recto amore p̄cedit. vt Aug. dicit. xiij. de ciui. dei. Sic igitur fides est quidē sine charitate. sed non p̄fecta virtus. sicut ſpantia vel fortitudo sine prudentia. Et similiter dō in est de spe. nā actus spei est expectare futuram beatitudinem a deo. qui quidem actus perfectus est si fiat ex meritis que quis habet. q̄d nō p̄t esse sine charitate. si aūt hoc expectet ex meritis que nōdū habet. sed proponit in futurum acquirere. erit actus imp̄fectus. & hoc potest esse sine charitate. & ideo fides & spes possunt esse sine charitate. sed sine charitate p̄dicte virtutes non sunt. nā ad rōnem virtutis pertinet vt nō solum ſm ipsam aliquod bonū operetur. sed etiā bene. vt dz in. ij. ethi. ¶ Ad. i. ergo dō q̄ virtutes morales dependēt a prudentia. prudentia autem infusa nec ratione prudentie habere potest absq; charitate. vtpote deficiente debita habitudine ad primū principium quod est vltimus finis. fides aūt & spes ſm p̄dictas rationes nec a prudētia nec a charitate dependent. & ideo sine charitate esse possūt licet non sint virtutes sine charitate. vt dictū est. ¶ Ad. ij. dō q̄ ratio illa procedit de fide que habet perfectā rōnem virtutis. ¶ Ad. iij. dō q̄ Aug. loquitur ibi de spe ſm q̄ aliquis expectat futuram beatitudinem per merita que iam habet. quod non est sine charitate.

Ad quintuz sic procedit

Videt q̄ charitas possit esse sine fide & spe. Charitas enī est amor dei. sed deus p̄t a nobis amari naturaliter. etiā

non ꝑsupposita fide vel ſpe future beatitudinis.ergo charitas pōt eſſe ſine fide ⁊ ſpe. ¶Pre.charitas eſt radix oīm virtutum.ſm illud Ephe.iij. In charitate radicati ⁊ fundati.ſed radix aliqñ eſt ſine ramis.ergo charitas pōt eſſe aliqñ ſine fide ⁊ ſpe ⁊ alīs virtutibus. ¶Pre.in chriſto fuit ꝑfecta charitas.⁊ ipe tñ non habuit fidē ⁊ ſpem quia fuit ꝑfectus cōphenſor.vt infra dicet.ergo charitas pōt eſſe ſine fide ⁊ ſpe. ¶Sed ꝓtra eſt qđ Aplus dic̄ Heb.xi. Sine fide impoſſibile eſt placere deo.qđ maxime ꝓtinet ad charitatem.vt ꝑz ſm illud ꝓuer.viij. Ego diligētes me diligo.ſpes etiā eſt que introducit ad charitatē.vt ſupra dictū eſt.ergo charitas non pōt haberi ſine fide ⁊ ſpe ¶Rñ.dīm qđ charitas non ſolum ſignificat amorem dei.ſed etiā amicitiā quandā ad ipm.que quidem ſupat amorē addit mutuā reamatiōz cū quadā cōmunicatōe mutua.vt ꝺr in.viij.ethi. Et qđ hoc ad charitatē ꝓtineat. ꝑz ꝑ id qđ dicit.i.Jo.iiij. Qui manet ī charitate in deo manet ⁊ deus in eo. Et.i.ad Cor.i. Fidelis deus ꝑ quē vocati eſtis in ſocietatē filij eius. Hec aūt ſocietas hoīs ad deū eſt quedā familiaris ꝙuerſatio cū ipo.inchoat quidez hic in ꝑſenti ꝑ gram.ꝑficiet aūt in futuro ꝑ gloriā.quoruz vtrūq; fide ⁊ ſpe tenet.vñ ſicut cū aliquis non poſſet cum aliquo amicitiā habere.ſi diſcrederet vel deſperaret ſe poſſe habere aliquā ſocietatē vel familiarem conuerſationem cū ipo.ita aliquis non pōt habere amicitiā ad deū que ē charitas,niſi fidem habeat ꝑ quā credat hmōi ſocietatez ⁊ cōuerſationē hoīs cū deo.⁊ ſperet ſe ad hanc ſocietatem ꝓtinere.⁊ ſic charitas ſine fide ⁊ ſpe nullo mō eſſe pōt.

Ad.i.ergo dīm qđ charitas non eſt qualiſcūq; amor dei. ſed amor dei quo diligit vt beatitudinis obiectū.ad quod ordinamur ꝑ fidē ⁊ ſpem. Ad.ij.dīm qđ charitas eſt radix fidei ⁊ ſpei inquantū dat eis ꝑfectionē virtutis.ſed fides ⁊ ſpes ſm rationē ꝓpriam ꝓſupponunt ad charitatē vt ſupra dictū eſt.⁊ ſic charitas ſine eis eſſe non pōt.

Ad.iij.dōz qđ ipo defuit fides ⁊ ſpes ꝓpter id qđ eſt aliqd imꝑfectionis in eis.ſed loco fidei habuit apertā viſionez ⁊ loco ſpei plenā cōphenſionē.⁊ ſic fuit ꝑfecta charitas in eo.

Questio. LXVI.

Deinde conſiderandum eſt de equalitate virtutū.⁊ circa hoc querūtur ſex.primo vtr virtus poſſit eſſe maior vel minor.ſcdo vtr oēs virtutes ſimul in eodē exiſtentes ſint equales.tertio de comparatiōe virtutū moraliū ad intellectuales.quarto de cōparatione virtutū moraliū adinuicē.quinto d compatōe virtutū intellectualiū adinuicem.ſexto de cōpatione virtutum thēologicaꝝ adinuicem.

Ad primum ſic proceditur

Videt qđ virtus non poſſit eſſe maior vel minor. Dicitur enī in Apo.qđ latera ciuitatis irlm ſunt eq̄lia.ꝑ hoc autez ſignant virtutes.vt glo.dicit ibidem.ergo omnes virtutes ſunt equales.non ergo pōt eſſe virtus maior virtute. ¶Pre.omne illud cuius rō conſiſtit in maximo nō pōt eſſe maius vel minus.ſed rō virtutis conſiſtit in maximo eſt enī virtus vltimū potentie.vt phūs dicit in.i.d̄ celo. ⁊ Aug.in.ij.de li arbi.qđ virtutes ſunt maxima bona quibus nullus pōt male vti.ꝑ q̄ videt qđ virtus non poſſit eē maior neq; minor. ¶Pre.quantitas effectus penſatur ſm virtutē agētis.ſed virtutes ꝑfecte que ſunt virtutes infuſe ſunt a deo.cuius virtus eſt vniformis ⁊ infinita.ꝑ q̄ videt qđ virtus nō poſſit eſſe maior virtute. ¶Sed cōtra vbicūq; pōt eſſe augmētū ⁊ ſupabundātia.pōt eſſe ineq̄litas.ſed in virtutibus inuenit ſupabundantia ⁊ augmētū.Dicit enī Matth.v. Niſi abundauerit iuſticia veſtra pluſq; ſcribaꝝ ⁊ phariſeoꝝ.non intrabitis in regnū celoꝝ Et Prouer.xvi.dicit. In abundanti iuſticia virtus maxima eſt.ergo videt qđ virtus poſſit eſſe maior vel minor.

¶Rñ.dīm qđ cū querit vtr virtus vna poſſit eē maior alia.dupliciter intelligi poteſt. Uno mō in virtutibus ſpē differentibus.⁊ ſic manifeſtū eſt qđ vna virtus ē alia maior.ſp enī cui ponor eſt ſuo effectu.⁊ in effectibus tāto aliquid eſt potius quanto eſt cauſe ꝓpinquius. Manifeſtū eſt aūt ex dictis qđ cauſa ⁊ radix humani boni eſt rō. ⁊ iō prudentia que ꝑficit rōnem.pfert in bonitate alīs virtutibus moralibus ꝑficientib vim appetitiuā.inquantum ꝓcipat rōnem.⁊ in his etiā tanto eſt vna altera melior quāto magis ad rōnem accedit.vñ ⁊ iuſticia que ē in voluntate ꝑfert alīs virtutib moralibus.⁊ fortitudo que ē in irascibili pfert tpantie que eſt in cōcupiſcibili.q̄ minꝰ ꝓticipat rōnem.vt ꝑz in.vij.ethi. Alio mō pōt intelligi q̄ ſtio in virtute eiuſdē ſpeciei.⁊ ſic ſm ea que dicta ſunt ſupra cū de intenſionib habituū ageret.virtus pōt dupliciter dici maior ⁊ minor.vno mō ſm ſeipam.alio mō ex pte ꝓticipātis ſubiecti.Si igit ſm ſeipam cōſideret.magnitudo vel quitas eius attendit ſm ea ad que ſe extendit. qui cūq; aūt hz aliquā virtutē.puta tpantiā.hz ipam quātū ad oīa ad que ſe tpantia extendit.quod de ſcientia ⁊ arte nō contingit.nō enī quicūq; eſt grāmaticus ſcit oīa que ad grāmaticam ꝓtinent.⁊ ſm hoc bene dixerūt ſtoyci.vt Simplicius dicit in cōmento ꝑdicamentoꝝ.qđ virtus ſ recipit magis neq; minus ſicut ſcientia vl ars.eo qđ ratio virtutis conſiſtit in maximo.Si vero cōſideret virtus ex pte ſubiecti ꝓticipantis.ſic contingit virtutē eſſe maiorē vel minorem.ſiue ſm diuerſa tpa in eodez. ſiue in diuerſis hoīb⁹.q̄ ad attingendū mediū virtutis qđ eſt ſm rationē rectā.vnus eſt melius diſpoſitus q̄ alius.vel ꝓpter maiorē aſſuetudinem.vel ꝓpter meliorē diſpoſitionē nature.vel ꝓpter ꝑſpicacius iudiciū rōnis.aut etiā ꝓpter maius grē donū qđ vnicuiq; donat ſm menſurā donatōnis xpi.vt dicit ad Eph.iiij.Et in hoc deficiebāt ſtoyci.eſtimantes nullū eſſe virtuoſum dicendū niſi qui ſūme fuerit diſpoſitus ad virtutē.non enī exigit ad rōnem virtutis q̄ attingat recte rōnis medium in indiuiſibili.ſicut ſtoyci putabāt.ſed ſufficit ꝓpe mediū eſſe.vt in.ij.ethi.dr.idez etiā indiuiſibile ſignū vnus ꝓpinquius ⁊ promptius attingit q̄ alius.ſicut etiā ꝑz in ſagittatoribus trahentibus ad certū ſignū. Ad.i.dīm qđ inequalitas illa nō ē ſm quantitatē abſolutā.ſed eſt etiā ſm ꝓportionē intelligenda.qz oēs virtutes ꝓportionabiliter creſcūt in hoīe. vt infra dicet. Ad.ij.dīm qđ illud vltimū quod ꝓtinet ad virtutē pōt habere rōnem magis vel minus bōi ſm ꝑdictos modos.cū non ſit vltimū indiuiſibile.vt dictū eſt.

Ad.iij.dīm qđ deus non opatur ſm neceſſitatē nature.ſed ſm ordinē ſue ſapientie ſm quā diuerſaz menſurā virtutis hominib⁹ largitur. ſm illud ad Ephe.iiij. Unicuiq; veſtrum data eſt gratia ſm menſuram donationis chriſti.

Ad ſecundum ſic proceditur.

Videt qđ non oēs virtutes in vno ⁊ eodē ſint eq̄liter intē ſe.dicit enī Aplus.i.ad Cor.vij. Unuſquiſq; enīz habet ꝓprium donū a deo.alius quidē ſic.alius aūt ſic.nō eſſet aūt vnū donū magis ꝓprium alicui q̄ aliud ſi oēs virtutes

dono dei infusas quilibet equaliter haberet. ergo videtur q̄ non oēs virtutes sint equales in uno ⁊ eodē. ℙre. si oēs virtutes essent eque intense in uno ⁊ eodē. sequer̄ q̄ quicūq; excederet aliquem in una virtute excederet ip̄z in omnib⁹ alijs virtutibus. sed hoc p̄z esse falsum. q̄ dicit̄ super sancti de diuersis virtutib⁹ p̄ceptis laudantur. sicut Abraam de fide. Moyses de de mansuetudine. Job de patientia. vñ de quolibet cōfessore cantat̄ in ecclesia. Nō est inuentus similis illi qui conseruaret legē excelsi. eo q̄ quilibet habuit p̄rogatiuā alicuius virtutis. nō ergo oēs virtutes sunt equales in uno ⁊ eodē. ℙre. quanto habitus est intensior tanto hō fit ipm delectabilius ⁊ ꝑm ptius operatur. sed experimento p̄z q̄ unus hō delectabilius ⁊ ꝑmptius operatur actum unius virtutis q̄z actū alterius. nō ergo oēs virtutes sunt equales in uno ⁊ eodē. ℙz cōtra est q̄d Aug. dicit in. vi. de tri. q̄ quicūq; sunt equales in fortitudine. equales sunt in prudentia ⁊ tpantia. ⁊ sic de alijs. hoc aūt non esset nisi oēs virtutes unius hois essent equales. ergo oēs virtutes unius hominis sunt eq̄les. ℝn. dō q̄ quantitas virtutū sicut ex dictis p̄z p̄ōt attendi dupliciter. Uno mō fm rōnem spēi. ⁊ sic non est dubiū q̄ una virtus unius hois sit maior q̄z alia. sic charitas fide ⁊ spe. Alio mō p̄ōt attendi fm ꝓncipationē subiecti. put. s. intendit̄ vel remittit̄ in subiecto. ⁊ fm hoc oēs virtutes unius hois sunt equales quadā equalitate ꝓportionis. inquantū equaliter crescunt in hoie. sicut digiti manus sunt ine q̄les fm quantitatē. sed sunt equales fm ꝓportionē. cū ꝓportionabiliter augeant̄. hmōi autez equalitatis oportet eodē mō rōnem accipere sicut ⁊ cōnexionis. equalitas enī est quedā cōnexio virtutū fm quātitatē. Dictū est aūt supra q̄ rō cōnexionis virtutū dupliciter assignari p̄ōt. Uno mō fm intellectū eorum qui intelligūt ꝑfas quattuor virtutes quattuor cōditiones generales virtutū. quarū una simul inuenit̄ cū alijs in q̄libet materia. alit̄ virtus in q̄libet materia non p̄ōt equalis dici nisi habeat oēs istas cōditiones equales. Et hāc rōnem equalitatis virtutū assignat Aug. in. vi. de trini. dicens. Si dixeris equales esse istos fortitudine. ꝙ illū p̄stare prudentia. sequit̄ q̄ huius fortitudo minus prudens sit. ac p̄hoc nec fortitudine equales sint. q̄ est illius fortitudo prudentior. atq; ita de ceteris virtutibus inuenies si omnes eadē cīdōe ratione p̄cutras. Alio modo assignata est rō cōnexionis virtutū fm eos qui intelligunt hmōi virtutes habere materias determinatas. ⁊ fm hoc rō cōnexionis virtutū moraliū accipit̄ ex p̄te prudentie. ⁊ ex p̄te charitatis quantū ad virtutes infusas. non aūt ex p̄te inclinationis que est ex p̄te subiecti. vt supra dictū est. Sic igit̄ ⁊ rō equalitatis virtutū p̄ōt accipi ex p̄te prudentie quantū ad id quod est formale in omnibus virtutibus moralibus. existente enī rōne equaliter ꝑfecta in uno ⁊ eodē. oportet q̄ ꝓportionabiliter fm rōnem rectā mediū cōstituatur in qualibet materia virtutū. quantū vero ad id qd̄ est materiale in virtutibus moralibus. s. inclinatōz ipam ad actū virtutis. p̄ōt esse unus homo magis ꝓmptus ad actū unius virtutis q̄z ad actū alterius. vel ex naturali consuetudine. vel etiā ex gr̄a dono. ℙad. i. ergo dō q̄ verbū Ap̄li p̄ōt intelligi de donis gr̄e gratis date. q̄ non sunt cōia oīb⁹. nec oīa eq̄lia in uno ⁊ eodē. Uel p̄ōt dici q̄ refert̄ ad mensurā gr̄e gratū facientis. fm quā unus habundat in omnib⁹ virtutib⁹ plus q̄z alius ꝓpt̄ maiorē abūdātiā prudētie vel etiā charitatis. ad q̄ connectūt oēs virtutes infuse. ℙad. ij. dō q̄ unus sanctus laudat̄ p̄cipue d̄ unā virtute ⁊ alius d̄ alia ꝓpter excellētiorē ꝓmptitudinē ad actū unius virtutis q̄z ad actū alterius. Et fm hoc etiā p̄z rōnsio ad tertiū

Ad tertium sic procedit.

Uidet̄ q̄ virtutes morales p̄mineāt intellectualibus. Quō enī est magis necessariū ⁊ ꝑmanentius est melius. sz virtutes morales sunt ꝑmanentiores enā disciplinis. q̄ sunt virtutes intellectuales. ⁊ sunt etiā magis necessarie ad vitā humanā. ergo sunt p̄ferende virtutibus intellectualibus. ℙre. de rōne virtutis est. q̄ bonū faciat habentē. sed fm virtutes morales dicit̄ hō bonus. non aūt fm virtutes intellectuales. nisi forte fm solam prudētiā ergo virtus moralis est melior q̄z virtus intellectualis. ℙre. finis est nobilior his que sunt ad finē. sed sicut dr̄ in. vi. ethi. virtus moralis facit rectā intētionē finis. prudentia aūt facit rectā electionē eor̄ que sunt ad finē. ergo virtus moralis est nobilior prudentia. que est virtus intellectualis circa moralia. Sed contra. virtus moralis est in rōnali ꝑ ꝓticipationem. virtus aūt intellectualis in rōnali ꝑ essentiam sicut dicit̄ in. i. ethi. sed rōnale ꝑ essentiā est nobilius q̄z rōnale ꝑ ꝓticipationē. ergo virtus intellectualis est nobilior q̄z virtus moralis. ℝn. dō q̄ aliquid potest dici maius vel minus dupliciter. uno modo simplr. alio mō fm quid. Nihil enī prohibet aliquid esse melius simplr. vt philosophari q̄z vitari. q̄d tñ nō ē melius fm qd. i. necessitatē p̄ētī. simplr aūt cōsiderat̄ unū q̄dq; q̄ cōsiderat̄ fm p̄priā rōnē spēi. hz aūt virtus spēz ex obiecto. vt ex dictis p̄z. vñ simplicit̄ loquēdo illa virtus nobilior est que hz nobilius obiectū. Manifestū est autē q̄ obiectū rōnis est nobilius q̄z obiectū appetitus. rō enī apprehendit aliq̄d in uniuersali. sed appetitus tendit in res que hūt esse ꝑticulare. vñ simpliciter loquendo virtutes intellectuales q̄ ꝑficiunt rōnem. sunt nobiliores q̄z morales q̄ ꝑficiūt appetitū. Sed si consideret̄ virtus in ordine ad actū. sic virtus moralis que ꝑficit appetitū. cuius ē mouere alias potentias ad actū. vt sup̄ dictū est nobilior. Et q̄z virtus dr̄ ex eo q̄ est p̄incipiū alicuius actus. cū sit ꝑfectio potentie. sequit̄ etiā q̄ rō virtutis magis cōpetat virtutibus moralib⁹ q̄z virtutibus intellectualibus. quāuis virtutes intellectuales sint nobiliores habitus simplicit

ℙad. i. ergo dō q̄ virtutes morales sunt magis ꝓmanentes q̄z intellectuales. ꝓpter exercitium eaꝝ in his que ꝑtinent ad vitā cōmunem. sed manifestum est q̄ obiecta disciplinaꝝ que sunt necessaria ⁊ semp eodem mō se habentia. sunt ꝑmanentiora q̄z obiecta virtutū moraliū. que sunt quedaz ꝑticularia agibilia. q̄ aūt virtutes morales sunt magis necessaria ad vitam humanā nō ostendit eas esse nobiliores simpliciter. sed quo ad hoc. quinimo virtutes intellectuales speculatiue ex hoc ipo q̄ nō ordinant̄ ad aliud. sicut vtile ordinat̄ ad finem. sunt digniores. hoc enī ꝑtingit q̄z fm eas q̄dāmō inchoat̄ in nobis beatitudo q̄ ꝑsistit in cognitōe veritatis. sicut sup̄ dictū est. ℙad. ij. dō. q̄ fm virtutes morales dr̄ hō bonus simplr. ⁊ nō fm intellectuales virtutes ea rōne. q̄z appetit⁹ mouet alias potentias ad sunū actū. vt sup̄ dictū ē. vñ p hoc etiā nō ꝓbat̄ nisi q̄ virtus moralis sit melior fm q̄d. ℙad. iij. dō. q̄ prudētia si solū dirigit virtutes morales i eligēdo ea q̄ sūt ad finē. sz etiā i p̄stituēdo finē. ē aūt finis unicuiq; virtuti moralis attingere mediū in ꝓpria materia q̄d q̄dē mediū determinat̄ fm rectā rōnem prudentie. vt dr̄ in. ij. ⁊. vi. ethi.

Ad quartuz sic procedit

Questio LXVI

Ad quintū sic procedit.

Videt q̄ sapia nō sit maxima inter virtutes intellectuales. Impans enim maius est eo cui imperat. sed prudētia videt impare sapientie. Dicit enim in .i. ethi. q̄ quale disciplinaq; debitum est esse in quitatibꝫ. ⁊ quale vnū quodq; addiscere. ⁊ vsq; quo hec preordinat. s. politica. que ad prudentiam ordinat, vt dicit in .vi. ethi. cum igit inter disciplinas etiam sapia ꝓmeat. videt q̄ prudentia sit maior q̄ sapientia. ℂ Pre. De ratione virtutis ē q̄ ordinet hominē ad felicitatē. est enim virtutis dispositio pfectꝫ ad optimum. vt dicit in .vij. phisi. sed prudentia est recta rō agibilium p q̄ homo ad felicitatem pduci tur. sapia autem non cōsiderat humanos actus quibꝫ ad beatitudinez puenit. g̃ prudentia est maior virtus q̄ sapientia. ℂ Pre. q̄to cognitio est perfectior tanto videtur esse maior. sed pfectiorem cognitionez habere possumus de rebꝫ humanis de quibꝫ est scientia q̄ de rebus diuinis de quibꝫ est sapientia. vt distinguit Aug. in .xij. de trini. quia diuina incomprehensibilia sunt. ꝑm illud. Job. xxvi. Ecce deus magnus vincens scientiaz nostrā. g̃ scientia est maior virtus q̄ sapientia. ℂ Pre. Cognitio principioꝝ est dignior q̄ cognitio cōclusionum. sed sapientia cōcludit ex principijs indemonstrabilibꝫ quoruz est intellectus. sicut ⁊ alie scientie. g̃ intellectus est maior virtus q̄ sapientia. Sed ꝓtra est qđ philosophꝰ dicit in .vi ethi. q̄ sapientia est sicut caput inter virtutes intellectuales. ℂ Rn. dō. q̄ sicut dictum est. magnitudo virtutis ꝑm suam speciem cōsiderat ex obiecto. obiectum autē sapientie precellit inter obiecta omnium virtutum intellectualiū. cōsiderat enim causam altissimam. q̄ deus est. vt dicit in principio metaphisice. Et q̄ per causam iudicatur de effectu. ⁊ p causam superiorem de causis inferioribꝫ. inde ē q̄ sapia hz iudiciū de oibꝫ aliis virtutibꝫ intellectualibꝫ. ⁊ eius ē ordinare oēs. ⁊ ipsa ē q̄si architectonica respectu oīm. ℂ Ad. i. g̃ dō. q̄ cuz prudentia sit circa res hūanas. sapia ꝙ circa cām altissimā. impossibile ē. q̄ prudentia sit maior virtus q̄ sapia. nisi vt dicit in .vi. ethi. maximū eoz q̄ sunt in mundo esset bō. ℂ Ad. dō. est sic in eodem li. dicit. q̄ prudentia non imperat ipsi sapie. hz potius ecōuerso. q̄ spūalis iudicat oia. ⁊ ipse a nemine iudicat. vt dicit. i. ad Coz. ij. Non enī prudentia hz se intromittere de altissimis q̄ cōsiderat sapia. sed imperat de his q̄ ordinant ad sapiaz. s. quō homines debeant ad sapiam puenire vñ in hoc ē prudentia sc̄a politica ministra sapie. introducit enī ad eā. ꝓparans ei viā sicut hostiarius ad regem. ℂ Ad. ij. dō. q̄ prudentia cōsiderat ea quibꝫ puenit ad felicitatē. hz sapia cōsiderat ipm obiectū felicitatis. qđ est altissimū intelligibile. ⁊ siquidē esset pfecta cōsideratio sapie respectu sui obiecti. esset pfecta felicitas in actu sapiēte. hz q̄ actus sapie i hac vita ē imperfecta respectu principal' obiecti qđ ē deꝰ. iō actꝰ sapie est q̄daz inchoatio seu participatio future felicitatis. ⁊ sic ꝓpinquꝰ se hz ad felicitatē q̄z prudētia. ℂ Ad. iij. dō. q̄ sicut phūs dicit in primo de aia. vna noticia pfert alteri. aut ex eo q̄ ē nobilior. aut ꝓpter certitudinē. Si igit subiecta sint eqlia in bonitate ⁊ nobilitate. illa q̄ est certior erit maior virtus. sed illa q̄ est minus certa de altioribꝫ ⁊ maioribꝫ pfert ei q̄ est magis certa de inferioribꝫ rebꝫ. vnde philosophus dicit in .ij. de celo q̄ magnum est de rebus celestibus aliquid' posse cognoscere. etiam debili et topica ratione. Et in primo de partibus animaliū dicit. q̄ amabile est

Videt q̄ iusticia non sit ꝓcipua inter virtutes morales. Maior enī est dare alicui de ꝓprio q̄z reddere alicui qđ ei debet. hz primū ptinet ad liberalitatē. scdm aūt ad iusticiam. g̃ videtur q̄ liberalitas sit maior virtus q̄z iusticia. ℂ Pre. Illud videt esse maximū in vnoquoq; qđ est perfectissimū in ipso. sed sicut dr Jacobi. i. Patia opus pfectū hz. g̃ videt q̄ patientia sit maior q̄z iusticia ℂ Pre. magnanimitas opat magnum in oibꝫ virtutibꝫ. vt dr in iiij. ethi. g̃ magnificat etiā ipsam iusticiā. est igit maior q̄z iusticia. hz ꝓtra ē qđ phūs dicit in .v. ethi. q̄ iusticia est pclarissima virtutū. ℂ Rn. dō. q̄ virtus aliq̄ ꝑm suam spēm pōt dici maior vel minor. vel simpliciter. vel ꝑm quid. Simpliciter quidē dr maior ꝑm q̄ in ea maior bonū rōnis relucet. vt supra dictū est. ⁊ ꝑm hoc iusticia inter omnes virtutes morales precellit. tanq̄z ꝓpinquior tationi. qđ patet ⁊ ex subiecto. ⁊ ex obiecto. ex subiecto quidem q̄ est in voluntate sicut in subiecto. voluntas autē est appetitus rōnalis. vt ex dictis patet. ꝑm aūt obiectū siue materiam. q̄ est circa opationes quibꝫ hō ordinat non solū in seipso. sed etiaz ad alterū. vñ iusticia est pclarissima virtutuz. vt dr in .v. ethi. ℂ Inter alias aūt virtutes morales q̄ sunt circa passiones tanto in vnaquaq; magis relucet rōnis bonum q̄to circa maiora motus appetitiuus subdit rōni. maximū aūt in his q̄ ad hominē ptinēt est vita a qua oīa alia dependent. ⁊ iō fortitudo q̄ appetitiuū motū subdit rōni in his q̄ ad mortē ⁊ vitam ptinēt ꝓmū locum tenet inter virtutes morales q̄ sunt circa passiones. cū ordinat infra iusticiam. vñ phūs dicit in .i. rhetoz. q̄ necesse ē maximas esse virtutes q̄ sunt altijs honoratissime. si quid ē est virtus potentia būfactiua. ꝓpter hoc fortes ⁊ iustos maxime honorant hec quidem in bello. s. fortitudo. hec aūt. s. iusticia ⁊ in bello ⁊ in pace vtil' ē post fortitudinē aūt ordinat tpantia. q̄ subijcit rōni appetitum circa ea q̄ immediate ordinant ad vitam. vl' in eodem ꝑm numez. vel in eodē ꝑm speciē. s. in cibis ⁊ venereis. ⁊ sic iste tres virtutes sil'cum prudentia dicunt eē pncipales. etiā dignitate. ꝑm quid aūt dr aliqua virtus esse maior ꝑm q̄ administ'm vel ornamentuz pbet principali virtuti. sicut substantia est simpliciter dignior accidente aliqđ tñ accidens est ꝑm quid dignius substātia. inq̄tū pficit subiectum in aliq̄ esse accidentali. ℂ Ad. i. g̃ dō q̄ actus liberalitatis oportet q̄ fundet sup actum iusticie. non enim esset liberal' datio si non de ꝓprio daret. vt in ij. polit. dicit. vñ liberalitas sine iusticia esse non possz q̄ se cernit suuz a non suo. iusticia aūt potest esse sine liberalitate. vñ iusticia simpliciter ē maior liberalitate tanq̄z cōmunior ⁊ fundamentū ipsius. liberalitas aūt ē ꝑm quid maior. cum sit quidaz ornatus iusticie ⁊ supplementū ei? ℂ Ad. ij. dō. q̄ patientia dr habere opus pfectum in tolerātia maloz. in quibꝫ non solū excludit inuistam vindictā quam etiā excludit iusticia. neq̄z solum ītā qđ facit mansuetudo. hz etiaz excludit triſticiam inordinatā. q̄ est radix oīm ꝓdictoz. ⁊ iō in hoc est pfectior ⁊ maior q̄ in hac materia erumpat radicem. non aūt est simpliciter pfectior oibꝫ aliis virtutibꝫ. q̄ fortitudo non solū sustinet molestias absq̄z perturbatione. qđ est patiētie. sed etiā ingerit se eis cū opus fuerit. vñ quicunq̄ est fortis est patiens. sed non ꝙuertit. est autez patientia quedam fortitudinis ps. ℂ Ad. iij. dō. q̄ magnanimitas non pōt esse nisi aliis virtutibꝫ ꝓexistentibꝫ. vt dr in .iiij. ethi. vñ opat ad alias sicut ordinatus earum ⁊ sic ꝑm quid est maior omnibꝫ aliis. non tñ simpliciter

ma gis ꝑuꝛ aliquid ꝯgnoscere de rebꝫ nobilioꝛibus q̄ꝫ multa ꝯgnoscere ꝺ rebꝫ ignobilioꝛibꝫ. Sapiẽtia tgit̄ ad quam ꝓtinet dei cognitio bõi maxime in statu huiꝰ vite non põt ꝑfecte aduenire. vt sit q̄si eius possessio. sed hoc solius dei est. vt dr̃ in .i. metaphi. ſz tñ illa modica ꝯgnitio q̄ ꝑ sapiam de deo haberi põt. ol alĩ cognitioni ꝑfertur. Ad .iij. dr̃. q̄ vitas ⁊ cognitio ꝓncipioꝝ indemõstrabiliũ dependet ex rõne terminoꝝ. cognito enī quid est totũ. ⁊ quid est ꝑs. statim cognoscit̄ q̄ omne totũ ẽ maius sua ꝓte. cognoscere aũt rõnez entis ⁊ nõ entis. et totius ⁊ ꝓtis. ⁊ alioꝝ que conueniunt ad ens. ex quibꝫ sicut ex terminis ꝯstituunt̄ ꝓncipia indemonstrabilia. ꝓtinet ad sapiaz. q̄ ens cõe est ꝓpꝛiꝰ effectus cãe altissime ſz dei. ⁊ tõ sapientia nõ solum vtit̄ ꝓncipijs indemonstrabilibꝫ. quoꝝ ẽ intellectus. ꝯcludendo ex eis sic̃ etiaz alie sc̃ie. sed ex iudicando de eis. ⁊ disputando cõ negantes. vñ sequit̄ q̄ sapĩa sit maioꝛ virtus q̄ꝫ intellectus.

Ad sextum sic procedit̄.

Videt̄ q̄ charitas nõ sit maxima inter ✠tutes tħologicas. Cum enī fides sit in intellectu. spes aũt ⁊ charitas in vi appetitiua. vt supꝛa dictũ est videt̄ q̄ fides ꝓpet̄ ad spem ⁊ charitatẽ sicut virtus intellectualis ad moralẽ. ſz ✠tus intellectual̃ est maioꝛ morali. vt ex dictis patet. g̃ fides est maioꝛ spe ⁊ charitate. Pꝛe. Qd̃ se hz ex additione ad aliud. videt̄ esse maius eo. sed spes vt videt̄ se hz ex additione ad charitatẽ. ꝓsupponit enim spes amorem. vt Aug. dicit in Enchi. addit enī quendã motũ protensionis in rẽ amatã. g̃ spes est maioꝛ charitate. Pꝛe. Causa ẽ potioꝛ effectu. ſz fides ⁊ spes sunt cãe charitatis. Dicit̄ enī Matth. .i. in glo. q̄ fides generat spẽ. et spes charitatẽ. g̃ fides ⁊ spes sunt maiores charitate. Sz cõtra est qd̃ Apl̃s dicit .i. ad Coꝛ. xiij. Nunc aũt manẽt fides. spes. charitas tria hec. maioꝛ autẽ hoꝝ est charitas.

Rñ. Dicendũ q̄ sicut supꝛa dictum est. magnitudo ✠tutis ſm suam spẽm ꝯsideraṫ ex obiecto. cum aũt tres ✠tutes tħologice respiciant deũ sicut ꝓpꝛiũ obiectũ. nõ põt vna eaꝝ dici maioꝛ altera ex hoc q̄ sit circa maiꝰ obiectũ. sed ex eo q̄ vna se hz ꝓpinquiꝰ ad obiectũ q̄ꝫ alia ⁊ hoc mõ charitas est maioꝛ aliꝫs. naz alie important in sui rõne q̄ddaz distantiã ab obiecto. ẽ enī fides de nõ visis. spes aũt de nõ habitis. sed amoꝛ charitatis est de eo qd̃ iam habet̄. est enī amatũ quodammõ in amante. ⁊ etiam amans ꝑ affectũ trahit̄ ad vnionem amati. ꝓpter qd̃ dr̃ .i. Joh. iiij. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ deus in eo. Ad .i. g̃ dr̃. q̄ hoc mõ nõ se hñt fides ⁊ spes ad charitatẽ sicut prudentia ad ✠tutez moralẽ. ⁊ hoc ꝓpter duo. Primo quidẽ qꝛ ✠tutes tħologice hñt obiectũ qd̃ est supꝛa aiaz hũanaz. sed prudẽtia ⁊ ✠tutes morales sunt circa ea q̄ sunt infra hominẽ. in his aũt q̄ sunt supꝛa hominẽ nobilioꝛẽ dilectio q̄ꝫ cognitio. pficit̄ enim cognitio ſm q̄ cognita sunt in cognoscente. dilectio ✠o ſm q̄ diligens trahit̄ ad rem dilectã. id aũt qd̃ est supꝛa hoĩez. nobilius ẽ in seipso q̄ꝫ sit in hoĩe. qꝛ vnũquodq̄ ẽ in altero ꝓmodũ eius in q̄ est. econuerso aũt est in his q̄ sunt infra hoĩez. Secũdo qꝛ prudentia moderat̄ motus appetitiuos ad morales ✠tutes ꝓtinentes. sed fides nõ moderat̄ motũ appetitiuũ tẽdentẽ in deũ qui ꝓtinet ad ✠tutes tħologicas. sed solũ ostendit obiectũ. motus autez appetitiuus in obiectũ excedit cognitionẽ hũanaz. ſm illud ad Ephi. iij. Supereminẽtẽ sc̃e charitatẽ xp̃i. Ad q̄. dr̃. q̄ spes p̃supponit amoꝛez eius qd̃ quis adipisci sperat qui ẽ amoꝛ ꝓcupie. q̄ quidẽ amoꝛe magis se amat cui ꝓcupiscit bonũ q̄ꝫ aliquid aliud. charitas aũt ipoꝛtat amoꝛẽ amicicie. ad quã puenit̄ ꝑ spẽ. vt supꝛa dictũ est.

Ad .iij. dr̃. q̄ cã ꝑficiens ẽ potioꝛ suo effectu. non aũt cã disponens. sic enim caloꝛ ignis esset potioꝛ q̄ꝫ aĩa ad quã disponit materiã. qd̃ patet eẽ falsum. sic autẽ fides generat spem. ⁊ spes charitatẽ. ſm. s. q̄ vna disponit ad alteram.

Deinde ꝯsiderãdum

est de duratione ✠tutuz post hãc vitã. ⁊ circa hoc quer̃unt̄ ser. Primo vtr̃ ✠tutes morales maneant post hãc vitã. Secundo vtr̃ ✠tutes intellectuales. Tertio vtr̃ fides. Quarto vtr̃ remaneat spes. Quinto vtr̃ maneat aliquid fidei vel spei. Sexto vtrum maneat charitas.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt̄ q̄ ✠tutes morales nõ maneant post hãc vitam. Noĩes enī in statu future gl̃e erunt sic̃les angel̃. vt dicit̄ Matth. xxij. Sed ridiculũ est in angel̃ ponere virtutes morales vt dr̃ in .x. ethi. g̃ necꝫ in hoĩbꝫ post hãc vitam erunt ✠tutes morales. Pꝛe. Virtutes morales ꝑficiunt hoĩem in vita activa. sed vita activa nõ manet post hãc vitaz. Dicit enim Grego. in .vi. moral̃. Actiue vite opa cũ coꝛpe transeũt. g̃ ✠tutes morales non manent post hãc vitã. Pꝛe. Tpantia ⁊ foꝛtitudo qui sunt virtutes morales. sunt irrõnabiliũ ꝓtuz. vt phũs dicit in .iij. ethi. sed irrõnabiles ꝓtes aĩe coꝛrũpunt̄ coꝛrupto coꝛpoꝛe. eo q̄ sunt actus organoꝝ coꝛpaliuz. g̃ videt̄ q̄ virtutes morales nõ maneant post hanc vitaz. Sz contra est qd̃ dr̃ Sap̃. .i. q̄ iustitia ꝑpetua ẽ ⁊ ĩmortal̃. Rñ. dr̃. q̄ sicut Aug. dic̃ in .xiij. de trin. Tullius posuit ꝑ hanc vitã q̄ttuoꝛ ✠tutes cardinales nõ esse. sed in alia vita hoĩes esse beatos sola cognitiõe nature. in q̄ nihil est melius aut amabilius. vt Aug. dicit ibidẽ. ea. s. natura q̄ creauit oẽs naturas. Ipe aũt postea determinat hmõi quattuoꝛ ✠tutes in futura vita existere. tñ alio mõ. Ad cuius euidentiã sciendũ ẽ q̄ in hmõi ✠tutibꝫ aliquid est formale. ⁊ aliquid q̄si materiale. Materiale quidẽ est in his ✠tutibꝫ inclinatio q̄daz ꝓtis appetitue ad passiones vel opationes ſm modũ aliquez. sed qꝛ iste modꝰ determinat̄ a rõne. iõ formale in oĩbꝫ ✠tutibꝫ ẽ ipse ordo rõnis. Sic igit̄ dicendũ est q̄ hmõi ✠tutes morales in futura vita nõ manent q̄ꝫtuz ad id qd̃ est materiale in eis. nõ enim habebũt in futura vita locũ ꝓcupiscentie ⁊ delectationes ciboꝝ ⁊ venereoꝝ. necꝫ etiã timoꝛes ⁊ audacie circa ꝓcula mortis. necꝫ etiã distributiones ⁊ cõicationes rer̃ q̄ pertinent in vsum pñtis vite. Sz q̄ꝫtuz ad id qd̃ est formale remanebunt in beatis perfectissime post hanc vitã. in q̄ꝫtũ rõ vniuscuiusq̄z rectissima erit circa ea q̄ ad ipm ꝓtinet ſm statũ illũ. ⁊ vis appetitiua omnino mouebit̄ ſm ordinẽ rõnis in his q̄ ad statũ illũ ꝓtinent vñ Aug. ibidẽ dicit q̄ prudentia ibi erit sine vllo pic̃lo erroꝛis. foꝛtitudo sine molestia tolerando malaꝝ. tpantia sine repugnatione libidinũ. vt prudẽtie sit nullũ bonũ deo ꝓponere vel eq̃re. foꝛtitudĩ ei firmissime cohꝛere. tpantie nullo defectu noꝛio delectari. ꝺ iustitia vero manifestiꝰ ẽ quẽ actũ ibi habebit. s. eẽ subditũ deo. qꝛ etiam in hac vita ad iustitiam ꝓtinet eẽ subditũ superiori.

Ad .i. g̃. dr̃. q̄ phũs loquit̄ ibi de hmõi ✠tutibꝫ moralibꝫ q̄ꝫtũ ad id qd̃ materiale ẽ in eis. sic̃ de iustitia q̄ꝫtuz

ad cōmutationes ⁊ distributiones. de fortitudine q̄tuz ad terribilia ⁊ pic'a. de tp̄antia q̄tuz ad cōcupiscentias p̄auas. Et sil'r dicendū est ad secundū. ea enī q̄ sūt actu/ue vite materialiter se hūt ad virtutes. Arg.ij. dō. q̄ status post hāc vitam ē duplex. Unus quidem aī resurrectionē. qñ aīe erūt a corpib⁹ sepate. Alius aūt post resurrectionē. qñ aīe iterato corpib⁹ suis vnient. In illo ḡ resurrectionis statu erunt vires irrōnales in organis corporis sicut ⁊ nūc sunt. vñ ⁊ poterit in irascibili eē fortitudo. ⁊ in c̄upiscibili tp̄antia. inq̄tū vtraq; vis perfecte erit dispōsita ad obediendū rōni. sed in statu aī resurrectionē p̄tes irrōnales nō erunt actu in aīa. sed solū radicaliter ī essentia ipsius. vt in primo dictū ē. vñ nec hmōi virtutes erūt in actu nisi in radice. s. in rōne ⁊ volūtate. in quib⁹ sūt semialia q̄dā habit⁹ virtutū vt dictū ē. sz iusticia q̄ est in voluntate etiā actu remanebit. vñ specialiter de ea dictū est q̄ est ꝑpetua ⁊ īmortalis. tū rōne subiecti quia volūtas incorruptibilis ē. tum etiam ꝓpter similitudinē actus. vt prius dictum est.

Ad secundū sic procedit

Videt⁹ q̄ virtutes intellectuales nō maneant post hāc vitam. Dicit enim Aplūs i. ad Cor. xiij. q̄ scia destruet⁹. ⁊ rō est. q⁹ ex pte cognoscim⁹. sz sicut cognitio scie ē ex pte id ē imp̄fecta. ita etiā cognitio alia⁹ virtutū intellectualiū q̄diu hec vita durat. ḡ oēs virtutes intellectuales post hanc vitā cessabūt. Pre. Dōbus dicit in p̄dicamētis. q̄ scia cū sit habitus. ē qualitas difficile mobil'. nō enim de facili amittit⁹ nisi ex ali q̄ forti transmutatione vl' egritudine. sed nulla ē tanta transmutatio corpis hūani. sic ꝑ mortē. ḡ scia ⁊ alie virtutes intellectuales nō manēt post hanc vitā. Pre. Virtutes intellectuales pficiūt intellectū ad bñ operandū. ꝓprius actū. sed actus intellect⁹ non videt⁹ eē post hanc vitā. eo q̄ nihil intelligit aīa sine fantasmate. vt dī in. iij. de aīa. fantasmata aūt post hanc vitam non manēt. cum non sint nisi in organis corpeis. ḡ virtutes intellectuales nō manent post hāc vitaz. Sz ō ē q̄ firmior ē cognitio vniuersaliū ⁊ necessariorū q̄ p̄ticularium ⁊ p̄tingentiū. sz in hoīe remanet post hāc vitā cognitio p̄ticularium ⁊ contingentiū. puta eorū q̄ quis fecit. vel passus est. ꝛm illud Luc. xvi. Recordare q⁹ recepisti bona in vita tua ⁊ Lazarus sil'r mala. ḡ multo magis remanet cognitio vniuersaliū ⁊ necessariorū q̄ ptinet ad scīam ⁊ ad alias virtutes intellectuales. Rñ. dō. q̄ sic in primo dictū ē. quidā posuerūt q̄ spēs intelligibiles nō permanēt in intellectu possibili nisi q̄diu actu intelligit. nec ē ali q̄ cōseruatio spēz cessante cōsideratione actuali nisi in viribus sensitiuis. q̄ sūt actus corpaliū organorū. s. imaginatiua ⁊ memorativa. hmōi aūt vires corrūpunt⁹ corrupto corpe. ⁊ iō ꝛm hoc scīa mullo mō post hanc vitā remanebit corpe corrupto. neq; alīq alia intellectual' virtus Sz hec opinio ē ō sententiā Arg. qui in. iij. de aīa dic⁹ q̄ intellectus possibil' est ī actu cū scit singula sicut sciēs. cū ūs sit in potētia ad considerandū in actu. Est etiā ō ratō nē. q⁹ spēs intelligibiles recipiunt⁹ in intellectu possibili immobiliter ꝛm modū recipientis. vñ ⁊ intellectus possibilis dī locus spēz. quasi spēs intelligibiles conseruans sed fantasmata ad q̄ respiciēdo hō intelligit in hac vita applicando ad ipas spēs intelligibiles. vt in primo dictū est. corrupto corpe corrūpunt⁹. vñ q̄tuz ad ipsa fantasmata q̄ sunt q̄si materialia ī virtutib⁹ intellectualib⁹. virtutes intellectuales destruunt⁹ destructo corpe. Sz q̄tuz ad spēs intelligibiles q̄ sunt in intellectu possibili virtutes intellectuales manēt. spēs aūt se hūt in virtutibus intellectualib⁹ sicut formales. vñ intellectuales virtutes manent post hanc vitā q̄tuz ad id q⁹ est formale in eis non aūt q̄tuz ad id q⁹ est materiale. sicut ⁊ de moralib⁹ dictū est. Arg.i. ḡ dō. q̄ verbum Aplī eli intelligendū q̄tuz ad id q⁹ est materiale in scīa. ⁊ q̄tuz ad modū intelligendi. q⁹. s. neq; fantasmata remanebunt destructo corpe. neq; erit vsus scie ꝓpter ꝓpter ꝓpter

cū cognitione pfecta. nihil enī phibet aliquā cognitionē impfectā simul esse aliquando cū cognitione pfecta Est igit̄ considerandum q̄ cognitio potest esse impfecta tripliciter. Uno mō ex pte obiecti cognoscibilis. Alio mō ex parte medij. Tertio modo ex parte subiecti. Ex parte quidē obiecti ꝯgnoscibil' differūt ſm pfectū & ipfectū cognitio matutina & vespertina in angel'. nā cognitio matutina ē de rebꝫ ſm q̄ hñt esse in vbo. cognitio' aūt vespertina ē de eis ſm q̄ hñt esse in ꝓpria natura. qđ ē impfectū respectu primi esse. Ex pte vo medij differūt ſm pfectū & impfectū cognitio q̄ est d' ali q̄ ꝯclusione p' mediū demōstratiuū & p mediū pbabile. Ex pte vo subiecti differūt ſm pfectū & impfectū opinio. fides & scia. nam de rōne opinionis ē q̄ accipiat' vnū cū formidine alterius oppositi. vñ non hꝫ firmā inhesionē. de rōne vo scie ē q̄ habeat firmā inhesionē cū visione intellectiua. hꝫ enī certitudinē ꝓcedentē ex intellectu principioꝝ. fides aūt medio mō se hꝫ. excedit enī opinionē in hoc q̄ hꝫ firmam inhesionē. deficit vo a scia in eo q̄ nō hꝫ visionem. Manifestū est aūt q̄ pfectū & ipfectū nō pñt sil' esse ſm idē. sꝫ ea q̄ differūt ſm pfectū & impfectū ſm aliquid idē pñt ee in aliq̄ alio eodē. Sic igit̄ cognitio pfecta & impfecta ex pte obiecti nullo mō pñt esse de eodē obiecto. pñt tñ ꝙuenire de eodē medio & in eodē subiecto. nihil enī ꝓhibet q̄ vn⁹ hō sil' & semel p vnū & idez mediū habeat cognitionē de duobꝫ. quoꝝ vnū ē pfectū & aliud impfectū. sic̄ d' sanitate & egritudine. & bono & malo. Sil'r etiā ipossibile ē q̄ cognitio pfecta & ipfecta ex pte medij ꝙueniant in vno obiecto. & in vno subiecto. pōt enī vn⁹ hō cognoscere eandē ꝯclusionē p mediū pbabile & demōstratiū. Et est sil'r ipossibile q̄ cognitio pfecta & impfecta ex pte subiecti sint sil' in eodē subiecto. fides aūt in sui rōne hꝫ impfectionē. q̄ est ex pte subiecti. vt. s. credēs si videat id qđ credit. beatitudo aūt de sui rōne hꝫ pfectionē ex pte subiecti. vt. s. beūs videat id qđ beatificat'. vt supra dictū ē. vñ manifestū est q̄ ipossibile ē q̄ fides maneat sil' cū beatitudine i eodē subiecto. Ad. i. ꝙ dō. q̄ fides ē nobilior q̄ scia ex pte obiecti. q̄ eius obiectꝫ ē vitas prima. sed scia hꝫ pfectionē modū cognoscēdi. qui nō repugnat pfectioni beatitudinis. s. visioni. sicut repugnat ei modꝰ fidei. Ad. ij. dō. q̄ fides est fundamentꝫ q̄ad id q̄ hꝫ de cognitione. & iō q̄ñ pficiet' cognitio erit pfectius fundamentū. Ad. iij. patet solutio ex his q̄ supra dicta sunt

Ad quartū sic ꝓceditur.

Videt' q̄ spes maneat post mortē i statu gl'e. Spes enī nobiliori mō pficit appetitū hūanū q̄ virtutes morales sed virtutes morales manēt post hāc vitam. vt patet per Aug. in. xiij. de tri. ꝙ multo magis spes. Re. Spei opponit' timor. sed timor manet post hāc vitaꝫ. & in beatis quidē timor filial' qui manet in scl'o. & in dānatis timor penaꝫ. ꝙ spes pari rōne pōt ꝓmanere. Re. Sic spes ē futuri boni. ita & desiderium. sꝫ in beatis ē desiderium futuri boni. & q̄ꝫtuꝫ ad gl'am corpis quā aīe beatoꝝ desiderāt. vt dicit Aug. xij. sup Gen̄. ad litterā. & etiā q̄ꝫtuꝫ ad gloriā aīe. ſm illud Ecc̄. xxiij. Qui edūt me adhuc esurient. & qui bibūt me adhuc sitient. Et. i. Re. i. dr. In quē desiderāt āgeli ꝓspicere. ꝙ videt' q̄ possit esse spes post hāc vitā in beatis. Sed ꝯ est qđ Aplꝰ dicit Ro. viij. Qđ videt quis quid spat. sed beati vidēt id qđ ē obiectū spei. s. deū. ꝙ non speratꝫ. Rñ dō. q̄ sicut dictū ē. id qđ d' rōne sui ipoꝛtat impfectionē subiecti. nō pōt sil' stare cum subiecto oppositā pfectione pfecto. sicut patet q̄ motus in rōne sui ipoꝛtat impfectionē subiecti. ē enim actus existentis in potentia inq̄ꝫtuꝫ hmōi. vñ q̄ñ illa potentia reducit' ad actū. iā cessat motꝰ. nō enim adhuc albat' post q̄ꝫ iam aliquid factū est albū. spes aūt ipoꝛtat motū quēdaꝫ in id qđ non habetur. vt patet ex his q̄ supra de passione spei dictum ꝰ. & iō q̄ñ habet' id qđ speraꝫ. s. diuina fruitio. iam spes esse nō poterit. Ad. i. ꝙ dō. q̄ spes ē nobilioꝛ virtutibꝫ moralibꝫ q̄ꝫtuꝫ ad obiectū qđ est deꝰ. sꝫ actꝰ virtutū moraliū nō repugnant pfectioni beatitudinis. sicut actꝰ spei. nisi forte rōne materie ſm quā nō manēt. nō enim virtus moralis pficit appetitū solū in id qđ nondum habet' sed etiā circa id qđ p̄sentialiter habet'. Ad. ij. dō. q̄ timoꝛ est duplex. scil'. et filialis. vt infra dicet'. Seruilis quidē est timoꝛ pene. qui nō potest esse in gl'a nulla possibilitate ad penā remanente. Timoꝛ vo filialis hꝫ duos actus. s. reuereri deū. & q̄ꝫtuꝫ ad hunc actū manet. & timere separationē ab ipso. & q̄ꝫtuꝫ ad hunc actū nō manet. separari enim a deo hꝫ rōnez mali. nullū aūt malū ibi timebit'. ſm illud Prouer. i. Abundantia pfruetur malo ꝓ timoꝛe sublato. Timoꝛ aūt opponit' spei oppositione boni & mali. vt supra dictū est. & iō timoꝛ qui remanet in gl'a non opponit' spei. i damnatis aūt magis pōt esse timoꝛ pene q̄ꝫ in beatis spes gl'e. q̄ꝛ in damnatis erit successio penaꝝ. & sic remanet ibi rō futuri qđ ē obiectꝫ spei. sed gl'a sanctoꝝ est absq̄ꝫ successione ſm quandā eternitatis participationē. in qua nō est p̄teritꝫ & futurꝫ. sed solū p̄sens & tñ nec etiā in damnatis ē ꝓpie timoꝛ. nā sicut supra dictū est. timoꝛ nunq̄ꝫ est sine aliq̄ spe euasionis. q̄ omnino dānatis non erit. vñ nec timoꝛ nisi cōiter loquēdo ſm q̄ quelibet expectatio mali futuri dr̄ timoꝛ. Ad. iij. dō. q̄ q̄ꝫtuꝫ ad gloriam aīe non pōt esse in beatis desideriꝫ ſm q̄ respicit futurꝫ rōne iam dicta. dr̄ aūt ibi ee esuries & sitis p remotionem fastidij. eadē rōne dr̄ esse desiderium in angelis. Respectu aūt gloriе corpis in aīabꝫ sanctoꝝ pōt quidē esse desiderium. non tñ spes ꝓpie loquēdo neq̄ ſm q̄ ipes ē virtus thxologica. sic enī eius obiectꝫ est deus. non aūt aliqđ bonū creatuꝫ. neq̄ ſm q̄ cōiter sumit'. q̄ obiectū spei est arduū. vt supra dictū est. bonū aūt cuius iam in euitabilē cām habent non ꝙpat' ad nos in rōne ardui. vñ nō ꝓpie dr̄ aliquis qui hꝫ argentū speraꝛe se habituꝝ aliquid qđ stat̄im in potestate eius est vt emat. & sil'r illi qui hñt gloriā aīe non ꝓpie dicunt' sperare gloriam corporis. sed solum desiderare.

Ad quintū sic procedit'.

Videt' q̄ aliquid fidei vel spei remaneat in gloria. Remoto enim qđ est ꝓpriuꝫ. remanet id qđ est cōe. sicut dr̄ in li. de causis. q̄ remoto rōnali remanet viuū. & remoto viuo remanet ens. sed in fide ē aliquid qđ hꝫ cōe cū beatitudine. s. cum ipsa cognitio. aliquid aūt qđ est sibi ꝓpriū. s. enigma. ē. n. fides cognitō enigmatica. ꝙ remoto enigmate fidei adhuc remanꝫ ipa cognitō fidei. Re. Fides est quodā spūale lumen aīe. ſm illud Ephe. i. Illuminatos oculos cordis nr̄i in agnitionē dei. sꝫ hoc lumen ē imperfectuꝫ respectu luminis gloriе de q̄ dicitur in psal. In lumine tuo videm⁹ lumen. lumen aūt imperfectum remanet superueniente lumine perfecto. non enꝫ candela extinguitur claritate solis superueniente. ergo videtur q̄ ipsum lumen fidei maneat cū lumine gloriе. Re. Substātia hūi⁹ nō tollit' p hoc q̄ subtrahit' materia. pōt enī hō habitū liberalitatis retinere. etiā amissa

pecunia. sz actū hꝫ ñ pōt. obiectū aūt fidei ē veritas pri-
ma nō visa. g̃ hoc remoto p hoc q̃ videt veritas prima.
adhuc pōt remanere ipse hꝫ fidei. Sz cōtra ē q̃ fides
ē quidā hꝫ simplex, simplex aūt vel totū tollit. vl totū
remanet. cū igit fides nō totaliter maneat. sz euacuet. vt
dictū est. g̃ videt q̃ totaliter tollat. Rñ. dō. q̃ quidā
dixerūt q̃ spes totaliter tollit. fides aūt prim tollit. s. q̃tuz
ad enigma. z pñ manet. s. q̃tū ad substantiā cognitiōis.
qō quidē si sic intelligat q̃ maneat ñ idē numero. sz idē
genere. verissime dictū ē. fides enī cū visione ptie cōue-
nit ī genere. qō ē cognitio. spes aūt nō cōuenit cū brītu-
dine in genere. cōpat enī spes ad brītudīs fruitionez sic
motus ad quietē ī termino. Si aūt intelligat q̃ eodē nu
mero cognitio q̃ ē fidei maneat in pria. hoc ē oīno īpossi
bile. nō enī remota differētia alicui⁹ spēi remanet substā-
tia generis eadē numero. sic remota differētia constituti
ua albedīs nō remanet eadē substātia coloris numero. vt
sic idē color numero sit qñq̃ albedo. qñq̃ vero nigredo.
nō enī compat gen⁹ ad differentiā sic materia ad formaz
vt remaneat substātia generis eadē numero differētia re
mota. sic remanet eadē numero substātia materie remo-
ta forma. gen⁹ enī z differētia nō sunt ptes spēi. alioquī
nō p̄dicarent de spē. sz sic spēs significat totū. i. q̃ positum
ex materia z forma in rebꝫ materialibꝫ. ita differentia si
gnificat totū. z sil'r gen⁹. sz gen⁹ denoiat totū ab eo qō ē
sic materia. differētia vo ab eo qō ē sic forma. spēs vero
ab vtroq̃. sic in hoie sensitiua natura materialiter se ha-
bet ad intellectiuā. aīal aūt dr̄ qō hꝫ naturā sensitiuā. rō-
nale qō hꝫ intellectiuā. bō vo qō hꝫ vtrūq̃. et sic idē to
tū significat p̄ hec tria. sz nō ab eodē. vñ patet q̃ cū dif-
ferētia nō sit nisi designatiua generis remota differentia
nō pōt substātia generis eadē remanere. nō enī remanet
eadē aīalitas si sit alia aīa cōstituens aīal. vñ nō pōt eē
q̃ eadē numero cognitio q̃ prius fuit enigmatica postea
fiat visio apta. Et sic patet q̃ nihil idē numero vl' spē qō
est in fide. remaneat in pria. sz solū idē genere. Ad. j.
g̃ dō. q̃ remoto rōnali nō remanet viuū idē numero. sz
idē genere. vt ex dictis patet. Ad. ij. dō. q̃ impfectio
lumīs candele nō opponit pfectioni solaris lumis. qz ñ
respiciūt idē subiectū. sz impfectio fidei z pfectio gl'e op
ponūt ad īuicē. z respiciūt idē obiectū. vñ nō pñt eē sil'.
sic nec claritas aeris cū obscuritate eius. Ad. iij. dō q̃
ille qui amittit pecuniā nō amittit possibilitatē habendi
pecuniā. z iō cōuenīēter remanet hꝫ liberalitatis. sed in
statu gl'e nō solū actu tollit obiectū fidei qō ē non visuz
sed etiā sm possibilitatē p̄pter brītudinis stabilitatez. z
iō frustra talis habitus remaneret.

Ad sextum sic procedit.

Videt q̃ charitas nō maneat post hāc vitā in gl'a. qz vt
dr̄. i. ad Cor. xiij. Cū venerit qō pfectuz ē euacuabit qō
ex pte ē. i. qō ē impfectū. sz charitas vie ē impfecta. g̃ eua
cuabit aduenīēte pfectione gl'e. Dre. Habit⁹ z actus
distinguunt sm obiecta. sed obiectū amoris ē bonū appē
hensū. cū g̃ alia sit appīhensio pñtis vite. z alia appīhen-
sio future vite. videt q̃ non maneat eadē charitas vtro-
biq̃. Dre. Cor. q̃ sunt vnius rōnis impfectū pōt ve-
nire ad equalitatē pfectionis p̄ cōtinuum augmentuz. sz
charitas vie nunq̃ pōt puenire ad equalitatē charitatis
ptie q̃tūcūq̃ augeat. g̃ videt q̃ charitas vie nō māeat ī
pria. Sz cōtra est qō Alpl's dic. i. ad Cor. xiij. Charitas nūq̃
excidit. Rñ. dō. q̃ sic supra dictū ē. qñ impfectio alī-

cuius rei nō ē de rōne spēi ipsius. nihil prohibet idē nume
ro qō prius fuit impfectō postea pfectuz eē. sicut hō per
augmētuz pficit. z albedo p intēsionez. charitas autem ē
amor. de cuius rōne nō ē aliq̃ impfectio. pōt enī eē z ha-
biti z nō habiti. z visi z nō visi. vñ charitas ñ euacuat p̄
gl'e pfectionē. sz eadē numero manet. Ad. j. g̃ dō. q̃ ī
pfectio charitatis p accidēs se hꝫ ad ipsaz. qz nō ē de rō-
ne amoris ipfectio. remoto aūt eo qō ē p accidēs nihil
omin⁹ remanet substātia rei. vñ euacuata īpfectione cha
ritatis nō euacuat ipsa charitas. Ad. ij. dō. q̃ charitas
nō hꝫ p obiecto ipsaz cognitionē. sic enī nō esset eadez in
via z in pria. sz hꝫ p obiecto ipaz rē cognitā. q̃ ē eadē. sc̃z
ipm deū. Ad. iij. dō. q̃ charitas vie p augmentū nō
pōt puenire ad equalitatē charitatis ptie ꝑter differēti
am q̃ est ex pte cāe. visio enī est quedā cā amoris vt dr̄ ī
ix. ethi. de⁹ aūt q̃tō pfectius cognoscit tanto perfectius
amatur Questio. LXVIII.

Consequenter considerandum ē de donis. z circa hoc querunt octo. Primo vtr̄ dona differāt a vrtutibꝫ. Secundo de necessitate donoꝝ. Tertio vtr̄ dona sint hꝫ⁹. Quarto q̃ q̃t sint. Quinto vtr̄ dona sint cōnexa. Sexto vtr̄ maneāt in pria. Septimo de compatione eoꝝ ad inuicem. Octauo de comparatione eorum ad virtutes.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt q̃ dona nō distinguant a vrtutibꝫ. Dic enī Gre. in primo moral'. exponēs illud Job. Nati sunt ei septē fi
lij. sic dicit. Septē nobis nascunt filij cū p conceptionez
bone cogitationis sancti spūs septē in nobis vrtutes oriū
tur. Et inducit illud qō habet Esa. xi. Requiescet sup eū
spūs intellectus ꝛc̄. vbi enumerāt septē spūs sancti dōa.
g̃ septē dona spūs sancti sunt vrtutes. Dre. Aug. dic in
li. d' que stionibꝫ euāgelij. exponēs illud qō habet Mat.
thei. xij. Tunc vadit z assumit septē alios spūs ꝛc̄. Se-
ptē vitia sunt cōtraria septē vrtutibꝫ spūs sancti. i. septē do
nis. sunt aūt septē vitia cōtraria vrtutibꝫ cōiter dictis. g̃
dona non distinguunt a vrtutibꝫ cōiter dictis. Dre.
Quoꝝ ē diffinitio eadē. ipsa quoq̃ sunt eadē. sz diffini-
tio vrtutis cōuenit donis. vnūquodq̃ enī donuz ē bona
q̃litas mentis q̃ recte viuit ꝛc̄. sil'r diffinitio doni conue-
nit vrtutibꝫ infusis. ē enī donū datio irredibil'. sm phūz
g̃ vrtutes z dona nō distinguunt. Dre. Plures eoꝝ
q̃ numerant inter dona sunt vrtutes. naz sic supra dctm̄
est. sapia z intellect⁹ z scia sunt vrtutes intellectuales. cō
silij aūt ad prudentiā p̄tinet. pietas aūt spēs ē iusticie.
fortitudo aūt quedā vir⁹ ē moral'. g̃ videt q̃ dona z vrtu-
tes ñ distinguant. Sz cōtra ē q̃ Grego. in primo mora.
distīguit septē dona. q̃ dic significari p septē filios Job
a tribꝫ vrtutibꝫ theologicis. q̃ dic significari p tres filias.
Job. Et in. ij. moral'. distīguit eadē septē dona a q̃ttuor
vrtutibꝫ cardialibꝫ q̃ dic̄ significari p q̃ttuor āgulos do-
mus. Rñ. dō. q̃ si loq̃mur de dono z vrtute sm nos
rōnez. sic nulla oppositionē hñt ad inuicē. nam rō vrtu-
tis sumit sm q̃ pficit hoiez ad bñ agendū. vt supra dctm̄ ē.
rō aūt doni sumit sm cōparatiōez ad cāz a q̃ ē. nihil aūt p
hibet illud qō ē ab alio vt donū eē p̄fectiuum alicui⁹ ad
bñ operandū. p̄sertī cū supra dixerim⁹ q̃ vtutes quedā no
bis sunt infuse a deo. vñ sm hoc donuz a vrtute distīgui
non potest. Et iō quidam posuerunt q̃ dona non essent
a virtutibus distinguenda. sed eis remanet non minor

difficultas. vt. s. rōnez assignent ꝗre quedā ꝟtutes dicā/tur dona ⁊ nō oēs. ⁊ ꝗre alique cōputanť inter dona. q̄ ñ computanť inter ꝟtutes. vt patet de timore. Cñ alq di/xerint dona a ꝟtutib⁹ esse distinguenda. sz non assigna uerunt conuenientē distinctionis cām. q̄. s. ita cōis esset ꝟtutib⁹. q̄ nullo mō donis. aut econuerso. Consideran tes enī aliqui q̄ inter septē dona ḡtuor pinent ad rōez sz sapīa ⁊ scīa. intellectus ⁊ consiliū. ⁊ tria ad vim appeti tiuā. s. fortitudo. pietas ⁊ timor. posuerūt q̄ dona perfi ciebant libꝝ arbitriū ꝓm q̄ est facultas rōnis. ꝟtutes ve ro ꝓm q̄ est facultas voluntatis, q̄ inueneŕt duas solas ꝟtutes in rōne vel in intellectu. s. fidē. ⁊ prudentiā. alias ꝟo in vi appetitiua vel affectiua. Oporteret aūt si hec di/stinctio esset conueniēs q̄ oēs ꝟtutes essent in vi appeti tiua. ⁊ oīa dona in rōne. Quidā ꝟo ꝑsiderantes quod Grego. dicit in. ij. moral'. q̄ donū spūssancti qđ in men te sibi subiecta formar prudentiā. tpantiaz. iusticiā ⁊ for titudinē. eandē mentē munit ꝫ singula tēptamenta ꝑ se ptē dona. dixerūt q̄ ꝟtutes ordinanť ad bñ operāduz. dona ꝟo ad resistendū tēptationib⁹. Sz nec ista distin ctio sufficit. q̄z etiā ꝟtutes temptationib⁹ resistūt inducē tib⁹ ad peccata q̄ contrariant ꝟtutib⁹. vnūquodq̄ enī re sistit naturaliter suo ꝓtrario, qđ ꝫcipue patet de charitate de qua dī Cant. viij. Cque multe nō potuerūt extingue/re charitatē. Cij ꝟo ꝑsiderātes q̄ ista dona tradunť in scriptura. ꝓm q̄ fuerūt in xp̄o. vt patet. Esa. xi. Dixerūt q̄ ꝟtutes ordinanť simpliciter ad bñ opanduz. sed do/na ordinanť ad hoc vt ꝑ ea ꝑformemur xp̄o. ꝫcipue quā tū ad ea q̄ passus ē. q̄z in passione eī⁹ ꝓcipue hmōi do/na resplenduerūt. Sz hoc etiā nō videť eē sufficiens q̄z ipse dñs ꝓcipue nos inducit ad sui ꝑformitatē ꝓm hu/militatē ⁊ mānsuetudinē Matth. xi. Discite a me. q̄z mi/tis sum ⁊ hūilis corde. Et ꝓm charitatē Jo. xv. Diliga tis inuicē sic̄ dilexi vos. Et hꝫ etiā ꝟtutes ꝫcipue i pas/sione xp̄i resplenduerūt. Et iō ad distinguendū dona a ꝟtutib⁹ debem⁹ sequi modū scripture loquendi. in q̄ no/bis traduntť nō quidē sub noīe donoꝝ. sed magis sub no mine spūuz. Sic enī dī Esa. xi. Requiescet sup eū spūs sapīe ⁊ intellectus ⁊c. Ex quib⁹ ꝟbis manifeste datť intel ligi. q̄ ista septē enumeranť ibi ꝓm q̄ sunt in nobis ab ī/spiratione diuina. inspiratio aūt significat quandā mo/tionē ab exterioꝛi. Est enī ꝑsiderandū q̄ ī hoīe ē duplex principiū mouēs. vnū quidē interius. qđ ē rō. aliud aūt exteri⁹. qđ est de⁹. vt supra dictū ē. ⁊ etiā phūs dic̄ boc in. ca. de bona fortuna. Manifestū ē aūt q̄ omne qđ mo uetť. necesse ē ꝓportionatū eē motoꝛi. ⁊ hec ē ꝑfectio mo bilis inq̄ntuz est mobile. dispositio qua disponitť ad hoc q̄ bñ moueatť a suo motoꝛe. Quanto igitť mouens ē al/tioꝛ. tanto necesse ē q̄ mobile ꝑfectioꝛi dispositione ei ꝓ/portionetť. sicut videm⁹ q̄ ꝑfectius oportet esse discipl'm dispositū ad hoc q̄ altioꝛē doctrinam capiat a doctoꝛe. Manifestū est aūt q̄ ꝟtutes bñane pficiūt hoīez ꝓm q̄ bō natus est moueri ꝓ rōnez in bis q̄ interius vel exteri⁹ agit. oportet igitť inesse hōi altioꝛes ꝑfectiones ꝓm q̄s sit dispositus ad hoc q̄ diuinitus moueatť. ⁊ iste ꝑfectiōes vocanť dona. non solū q̄z infundunťa deo. sed q̄z ꝓm ea hō disponitť vt efficiatť ꝓmpte mobil' ab inspiratione di uina. sicut dī Esa. l. Dñs apperuit mihi aurē. ego aūt ñ contradico. retroꝛsum nō abij. Et phūs etiā dicit in. c. de bona fortuna. q̄ bis q̄ mouenť ꝑ instinctū diuinū nō ex pedit consiliari ꝓm rōnez hūanā. sed q̄ sequenť interio/rem instinctū. q̄z mouenťa meliori principio q̄s sit ratio hūana. ⁊ hoc ē q̄ quidā dicunt q̄ dona pficiūt hoīez ad altioꝛes actus q̄s sint actus ꝟtutum. Ad. i. g dđ. q̄ hmōi dona ponunť q̄ntuz ꝟtutes ꝓm cōez rōnez ꝟtutis. hñt tñ aliquid supueniens rōni cōi ꝟtutis, in q̄ntuz sunt quedā diuine ꝟtutes pficientes hoīez in q̄ntuz est a deo motus, vñ ⁊ phūs in. vij. ethi. supra ꝟtutem cōez ponit quandā virtutē heroycā vel diuinam. ꝓm quā dicunť ali qui diuini viri. Ad. ij. dđ. q̄ vitia in q̄ntum sunt ꝫ bo/nū rōnis contrariant ꝟtutib⁹. in q̄ntuz aūt sunt ꝫ diuinū instinctū contrariank donis. idē enī ꝟrariať deo et rōni cuius lumē a deo derivať. Ad. iij. dđ. q̄ diffinitio illa datť de ꝟtute ꝓm cōez modū ꝟtutis. vñ si volum⁹ diffi nitionē restringere ad ꝟtutes, put distinguunť a donis dicem⁹ q̄ bocqđ dī qua recte viuiť. intelligendū est de rectitudie vite ꝗ accipiť ꝓm regulā rōnis. sil'r aūt donuz prout distinguiť a ꝟtute infusa. pōt dici id qđ datť a deo in ordie ad motionē ipsius. q̄z. s. facit hominē bñ sequē/tem suos instinctꝰ. Ad. iij. dđ. q̄ sapīa dī intellectua lis ꝟtus ꝓm q̄ ꝓcedit ex iudicio rōnis. dī aūt donū ꝓm q̄ opať ex instinctu diuino. Et sil'r ē dicendum de alijs.

Ad secundū sic procedit

Videť q̄ dona nō sint necessaria hōi ad salutez. Dona enim ordinanť ad quandā ꝑfectionē vltra cōez ꝑfectio/nem ꝟtutis. nō aūt est hōi necessariū ad salutez. vt hmōi ꝑfectionē consequať q̄ est vltra cōez statū ꝟtutis. q̄z bu/iusmodi ꝑfectio non cadit sub p̄cepto. sz sub consilio. ḡ dona nō sunt necessaria hōi ad salutē. Pre. Ad salu/tem hois sufficit q̄ hō se bñ habeat ⁊ circa diuina. ⁊ circa hūana. sed ꝑ virtutes tħeologicas hō se hz bñ circa diui na. ꝑ virtutes aūt morales circa hūana. ḡ dona nō sunt hōi necessaria ad salutē. Pre. Grego. dicit in. ij. mo ralū q̄ spūssanct⁹ dat sapīaz cōtra stulticiā. intellectū cō tra hebitudinē. consiliū cōtra ꝫcipitationē. fortitudinem cōtra timorē. sciam cōtra ignorantiā. pietatē contra duri tiā. hūilitatez cōtra supbiaz. sed sufficiens remediuz pōt adhiberi ad oīa ista tollenda ꝑ virtutes. ḡ dona nō sunt necessaria hōi ad salutē. Sed cōtra inter dona summuz videť esse sapīa. infimū aūt timoꝛ. vtrūq̄z aūt horꝝ est ne cessariū ad salutē. q̄z de sapīa dī Sap. vij. Neminē di/ligit de⁹ nisi qui cum sapīa inhabitat. Et de timore dicit Ecc̄. i. Qui sine timore ē non poterit iustificari. ḡ etiam ala dona media sunt necessaria ad salutē. Rñ. dđ. q̄ sicut dictū est. dona sunt quedaz hoīs ꝑfectiones quib⁹ hō disponiť ad hoc q̄ bñ sequať instiuctū diuinū, vñ in his in quib⁹ nō sufficit instinctus rōnis sed ē necessarius spūssancti instinctus ꝑ consequēs est necessariū donum. Rō autem hoīs est ꝑfecta dupliciter a deo. Primo qui dē naturali ꝑfectione. ꝓm. s. lumen naturale rōnis. Cilio aūt mō quadā supnaturali ꝑfectione ꝑ virtutes tħeolo/gicas. vt dictū est supra. Et q̄uis hec secūda ꝑfectio sit maioꝛ q̄ prima. tñ prima ꝑfectio ꝑfectioꝛi mō habeť ab hoīe q̄ secūda. nā prima habeť ab hoīe q̄si plena possessio. secūda aūt habeť quasi īperfecta. imꝑfecte enī diligi/mus ⁊ cognoscim⁹ deū. Manifestū ē aūt q̄ vnūquod q̄ qđ ꝑfecte hz naturā vel formā aliquaz aut virtutē. pōt ꝑ se ꝓm illā opari. uō tñ exclusa oꝑatione dei. qui in oī natu ra ⁊ volūtate interius opať. sed id qđ ꝑfecte hz naturam aliquam vel formam aut virtutem. non potest ꝑ se ope rari nisi ab altero moueatur. Sicut sol quia est perfecte lucidus. per seipsum potest illuminare. luna autem in qua est imperfecte natura lucis, non illuminat nisi

illuminata. medic⁹ etiã qui perfecte nouit artem medicine põt p se opari. sz discipulus eius qui nondũ ẽ plene instructus. non põt p se opari nisi ab eo instruaf. Sic igit̃ q̃tuz ad ea q̃ subsunt hũane rõni in ordine. s. ad finẽ con naturalẽ homini. hõ põt opari p iudiciũ rõnis. si tñ etiã in hoc hõ adiuuef a deo p spãlez instinctũ. hoc erit supabundantis bonitatis. vñ ſm pbos nõ quicũq̃ habebat ꝟtutes morales acquisitas. habebat ꝟtutes heroycas vl̃ diuinas. sz in ordie ad finẽ vltimũ supnaturalẽ. ad quez rõ mouet. ſm q̃ est aliqualiter et imꝑfecte informata p ꝟtutes theologicas. nõ sufficit ipsa motio rõnis nisi dei sup adsit instinctus z motõ spiritussancti. ſm illud Ro. viij. Qui spũ dei agunf hi filij dei sunt z hæredes. Et in psal. dr. Spũs tuus bon⁹ deducet me in terraz rectã. q̃ sz in hæreditatẽ illius terre beatoꝝ nullus põt puenire. nisi moueaf z ducaf a spũsancto. Et iõ ad illũ finẽ cõsequendũ. necessariũ ẽ hõi habere donũ spũs sancti. Ad j. g̃ dd. q̃ dona excedunt cõez ꝓfectionẽ ꝟtutũ. nõ q̃tuz ad gen⁹ opm. eo modo q̃ consilia p̃cedunt p̃cepta. sz q̃tũ ad modũ opandi ſm q̃ mouetur hõ ab altiori principio

Ad. ij. dd. q̃ p ꝟtutes theologicas z morales non itaꝓficit hõ in ordine ad vltimũ finẽ. quin sp indigeat moueri quodaz supiori instinctu spũs sancti rõne iam dicta

Ad. iij. dd. q̃ rõni hũane ñ sunt oĩa cognita. neq̃ oĩa possibilia. siue accipiaf vt ꝓfecta ꝓfectione naturali. siue accipiaf vt ꝓfecta theologicis ꝟtutib⁹. vñ non põt q̃tuz ad oĩa repellere stulticiã z alia hmõi. de quib⁹ fit mẽtio sed de⁹ cuius scie et potestati oĩa subsũt. sua motione ab omni stultitia z ignorantia z hebetudie z duricia et ceteris hmõi nos tutos reddit. z iõ dona spũsancti q̃ faciunt nos bene sequentes instinctum ipsius. dicunf contra huiusmodi defectus dari.

Ad tertium sic ꝓcedit.

Videf q̃ dona spũsancti nõ sint habitus. Habitus enĩ est q̃litas in hoĩe manens. est enĩ q̃litas difficile mobil̃. vt dr in ꝑdicamentis. sz ꝑtuz xp̃i ẽ q̃ dona spũsancti in eo requiescant. vt dr Eĩa. xi. Et Jo. i. dr. Sup quez videris spiñ descendentẽ z manentẽ sup eum. hic ẽ qui baptisat. Dd exponẽs Grego. in. ij. moral̃. dic. In cunctis fidelib⁹ spũsanct⁹ venit. sed in solo mediatore sp singulariter pmanz. g̃ dona spũsancti nõ sũt hĩt⁹.

Ad. Dona spũsancti ꝓficiunt hoĩez ſm q̃ agif a spũ dei. isic dictũ ẽ. sed in q̃tũ hõ agif a spũ dei. se hz quodammõ vt instrumentũ respectu ei⁹. nõ aũt puenit vt instrumentuz ꝓficiaf p habitũ. sz principale agens. g̃ dona spũsancti nõ sunt habitus.

Ad. Sicut dona spũsancti sunt ex inspiratione diuina. ita dona ꝑphetie. sz ꝑphetia nõ ẽ habitus. nõ enĩ habit⁹ ꝑphetie adest ꝑphetis sp. vt Greg. dic in prima omel̃. sup Ezech. g̃ neq̃ etiã dona spũsancti sunt habitus. Sz ꝺ est qd̃ dñs dicit discipul̃ de spũsctõ loquẽs Jo. xiiij. Apud vos manebit. z vobis erit. spiritus aũt sctus nõ est in hoĩb⁹ absq̃ donis eius. g̃ dona eius manẽt in hoĩb⁹. g̃ nõ solũ sunt actus vl̃ passiones. sz etiã habitus ꝑmanentes.

Rñ. dd. q̃ sicut dictũ ẽ. dõa sunt quedã ꝓfectiones hoĩs. quib⁹ disponif ad hoc q̃ hõ bñ sequaf instinctũ spũsancti. Manifestũ ẽ aũt ex supradictis q̃ ꝟtutes morales ꝓficiunt vim appetitiuã ſm q̃ ꝑticipat aliqualiter rõnez. inq̃tuz. s. nata ẽ moueri per impiuz rõnis. hoc igit̃ mõ dona spũsancti se bñt ad homines in cõpatione ad spiñsctũ. sic ꝟtutes morales se bñt ad vim appetitiuã i cõpatione ad rõnez. ꝟtutes aũt

moꝛales habit⁹ quidã sunt quib⁹ vires appetitiue dispo nunf ad ꝓmpte obediendũ rõni. vñ z dona spũsancti sunt quidaz habit⁹ quib⁹ hõ ꝓficif ad ꝓmpte obediendũ spũi sancto.

Ad. i. g̃ dd. q̃ Grego. ibidẽ soluit dicens q̃ in illis donis sine quib⁹ ad vitã pueniri nõ põt. spũsctus in electis oĩb⁹ sp manet. sed in alijs non sp manet. septẽ aũt dona sunt necessaria ad salutẽ. vt dictũ est. vñ q̃tuz ad ea spũsancti⁹ sp manet in sanctis.

Ad. ij. dd. q̃ rõ illa ꝓcedit de instrumẽto cuius nõ ẽ agere. sz soluz agitale aũt instrumentũ non ẽ hõ. sed sic agif a spũsancto. q̃ etiã agit inq̃tũ ẽ liberi arbitrij. vñ indiget habitu

Ad. iij. dd. q̃ ꝓphetia ẽ de donis q̃ sunt ad manifestationem spũs. nõ aũt ad necessitatẽ salutis. vñ non est simile.

Ad quartũ sic ꝓceditur.

Videf q̃ inconuenienter septẽ dona spũsancti enumerenf. In illa enĩ enumeratione ponunf quatuor ꝓtinentia ad ꝟtutes intellectuales. s. sapia. intellectus. scia. et consiliũ. qd̃ ꝓtinet ad prudentiã. nihil autẽ ibi ponif q̃d ꝓtineat ad artẽ q̃ est quinta ꝟt⁹ intellectual̃. silr etiã ponif aliquid ꝓtinens ad iusticiã. s. pietas. et aliquid ꝓtinens ad fortitudinẽ. s. fortitudis donũ. nihil aũt ponif ibi ꝓtinens ad ꝑtranziaz. g̃ sufficienter enumerenf dona.

Ore. Pietas ẽ ps iusticie. sed circa fortitudinẽ ñ ponif aliq̃ ps eius. sed ipsa fortitudo. g̃ nõ debuit poni pietas. sed ipsa iusticia.

Ore. Virtutes theologice maxie ordinant nos ad deũ. cũ g̃ dona ꝓficiãt hoĩez ſm q̃ mouentur a deo. videf q̃ debuissent poni aliq̃ dona ꝓtinentia ad theologicas ꝟtutes.

Ore. Sic de⁹ timef ita et amaf. z in ipm aliquis spat z de eo delectaf. amor autem spes z delectatõ sunt passiones cõdiuise timori. g̃ sic timor ponif donũ. ita z alia tria debẽt põi dõa.

Ore. Intellectui adiungif sapia q̃ regit ipm. fortitudini autẽ consiliũ. pietati aũt scia. g̃ z timori debuit addi aliqd̃ donũ directiuũ. incõuenienter. g̃ septẽ dona spũsancti enumeranf. Sz in contrariũ ẽ auctoritas scripture Esa. xi.

Rñ. dd. q̃ sicut dictũ ẽ. dona sunt quidã habit⁹ ꝓficientes hoĩez ad hoc q̃ ꝓmpte sequaf instinctũ spũsancti. sicut ꝟtutes morales ꝓficiũt vires appetitiuas ad obediẽdũ rõni. sic aũt vires appetitiue hũane nate sunt moueri p impium rõnis. ita oĩs vires hũane nate sunt moueri p instinctũ dei sicut a q̃daz supiori potẽtia. z iõ in oĩb⁹ viribus hominis q̃ ꝑfit eẽ principia hũanoꝝ actuũ. sic̃ sunt ꝟtutes. ita etiã sunt dona. s. in rõne z in vi appetitiua. rõ aũt est speculatiua z practica. z in vtraq̃ consideraf apprehẽsio ꝟitatis. q̃ ꝓtinet ad inuentionẽ z ad iudiciũ de veritate. Sic̃ apprehensionẽ igit̃ ꝟitatis ꝓficit̃ specl̃atiua rõ p intellectũ. practica ꝟo p cõsiliũ. ad recte aũt iudicandũ speculatiua quidẽ p sapiaz. practica ꝟo p sciaz ꝓficit. appetitiua aũt ꝟtus in his quidẽ q̃ sunt ad altez ꝓficit p pietatẽ. in his aũt q̃ sunt ad seipm ꝓficit p fortitudinez cõtra timorẽ ꝓiculoꝝ. contra concupiscentiã ꝟo inordinataz delectabiliũ p timorẽ. ſm illud Prouer. xvi. Per timorez dñi declinat oĩs a malo. Et in psal. Confige timore tuo carnes meas. a iudicijs enĩ tuis timui. Et sic patet q̃ hec dona extendunt se ad omnia ad q̃ se extendunt ꝟtutes tã intellectuales q̃tz morales.

Ad. i. g̃ dd. q̃ dona spũsancti perficiunt homines in his q̃ pertinent ad bñ viuẽdum ad que non ordinatur ars. sed ad exteriora factibilia. est enim ars ratio recta non agibilium. sed factibiliũ. vt dicitur in. vi. ethi. Potest tñ etiam dici q̃ quantum ad infusionem donoꝝ ars pertinet ad spiritumsanctuz

qui ē principaliter mouēs. non autez ad hoīes que sunt quedā organa eius. dī ab eo mouent. tpantie aūt tīdet quodammō donū timoris, sicut enī ad ztutē tpantie p tinet fm eius ꝓpriā rōnez vt aliquis recedat a delectatiō nibꝫ prauis ꝓpter bonū rōnis. ita ad donuz rōnis ꝑtinet q aliquis recedat a delectationibꝫ prauis ꝓpter dei ti/morē. Ad.ij.dō. q nomē iusticie īponit a rectitudine rōnis. z iō nomē ztutis ē quiētus q3 nomē domi sed nomē pietatis īportat reuerentiā quā habem⁹ ad pētez z ad pētaz. Et q3 pr̄ oīm deus ē. etiā cult⁹ dei pietas noīa/tur. vt Aug. dicit. x. de ciui. dei. z iō q3uenienter donū q̄ aliquis ꝓpter reuerentiā dei bonum opaf ad dēs. pietas noīaf. Ad.iij.dō. q animus hoīs nō mouef aspū san cto nisi ei fm aliquē modū vniaf sicut instrumētuz non mouef ab artifice nisi p contactū aut p aliquā aliā vnio nē. Prima aūt vnio hoīs est p fidē z spem z charitatez. vñ iste ztutes p̄supponunf ad dona. sic radices quedaz donoꝝ. vñ oīa dona ꝑtinent ad has tres ztutes. sicut q/dā deriuationes p̄dictaꝝ ztutū. Ad.iij.dō. q amoz spes z delectatio bñt bonū p obiecto. summū aūt bonū de⁹ ē. vñ noīa baꝝ passionū transferunf ad ztutes theo/logicas. quibꝫ aīa ꝓiungit deo. timoris aūt obiectū ē ma lum. q3 deo nullo mō ꝓpetit. vñ nō importat ꝓiuncto/nē ad deū. sz magis recessum ab aliquibꝫ rebꝫ ꝓpter reue rentiā dei. z iō nō est nomē ztutis theologice. sz domi. q3 eminētius retrahit a malo q3 ztus moral. Ad.v.dō q p sapiaz dirigit z hoīs intellect⁹ z hoīs affectus. et iō ponunf duo cozrfidentia sapie tanq3 directiua. ex parte quidē intellectus donū intellect⁹. ex pte aūt affectus do/nū timoris. tō enim timendi deū ꝓpue sumit ex ꝓside/ratione excellentie diuine quam ꝓsiderat sapientia.

Ad quintū sic proceditur

Videf q dona ñ sint ꝓnera. Dicit enī Apl's. i. ad Coz. xij. Alij datf p spm̄ fmo sapie. alij fmo scie fm eundem spm̄. sed sapia et scia inter dona spūssancti computanf. g̃ dona spūssancti danf diuerf. z nō cōnectunf sibi inui cē in eodē. Sꝛe. Aug. dicit in. xiij. de ci. dei. q scia nō pollēt fideles plurimi. q3uis polleant ipsa fide. sed si dem cōcomitaf aliqd de donis ad min⁹ donū timoris. g̃ videf q dona nō sint de necessitate cōnera ī vno z eodē Sꝛe. Gre. in primo moral. dicit. q minor est sapia si intellectu careat. z valde inutil' ē intellectus si ex sapia ñ subsistat. vile ē consiliū cui opus fortitudis deest. z val de fortitudo destituf nisi p consiliū fulciaf. nulla ē scia si vtilitatē pietatis non hz. z valde inutil' est pietas si scie/tie discretione caret. timor quoq3 ipe si non bas ztutes habuerit. ad nullū op⁹ bone actionis surgit. ex quibꝫ vi/def q vnū donū possit sine alio haberi. nō g̃ dona spūs sancti sunt cōnexa. Sed ꝯ est qđ ibidez Gregor. ꝑmittit dicens. Illud Job filioꝝ conuiuio ꝑscrutandū videf. q semetipsos inuicē pascūt. p filios aūt Job de quibꝫ lo/quif. significanf dona spūssancti. g̃ dona spūssancti sunt cōnexa p boc q se inuicem reficiūt. Rñ. dō. q hui⁹ q/stionis ztitas de facili ex p̄missis pōt haberi. dictū ē enī su pra q sicut vires appetitiue disponunf p ztutes moza/les ī cōparatione ad regimē rōnis. ita oēs vires aīe di/ponunf p dona in comparatione ad spūsctū mouentē. spūs aūt sctūs habitat in nobis p charitatez. fm illud Ro. v. Charitas dei diffusa ē in cozdibꝫ nr̄is p spūm sctū qui da tus ē nobis. sicut z rō nr̄a ꝓficif p prudentiā. vñ sic̄ ztu tes morales connectunf sibi inuicē in prudentia. ita do na spūssancti cōnectunf sibi inuicez in charitate. ita. s. q qui charitatē bz omnia dona spūssancti bz. quoꝝ nullū sine charitate haberi pōt. Ad.i.g dō. q sapia z scien tia vno mō ꝑt considerari fm q sunt gr̄e gratis date. prout. s. aliquis abundat intm̄ in cognitione rez diuīa/rū z būanaꝝ. vt possit etiā fideles instruere z aduersari/os cōfundere. z sic loquif ibi Apl's de sapia z scia. vñ si/gnanter fit mētio de fmone sapie z scie. Alio mō ꝑt ac/cipi q̄ sunt dona spūssancti. z sic sapia z scia nihil alt ud sunt q3 quedā ꝑfectiones būanementis fm quas di sponif ad sequendū instinctū spūssancti in cognitiōe di uinoꝝ vel būanoꝝ. z sic patet q hmōi dona sunt in oīb⁹ habentibꝫ charitatē. Ad.ij.dō. q Aug. loquif de scia exponens p̄dictaz auctoritatē Apl'i. vñ loquif de scia p̄/dicto mō accepta fm q est gr̄a gratis data. qđ patet ex hoc qđ subdit. Aliud enī ē scire q̄modo quid hō crede/re debeat ꝓpter adipiscendā vitā btām. q̄ nō nisi eterna est. Aliud aūt est scire quēadmodū hoc ipm̄ z pīs opitu/lef. z ꝯ impios defendaf. quā ꝓpio appellare vocabulo sciam videf Apl's. Ad.iij.dō. q sicut vno mō conne xio ztutū cardinaliū p̄baf p hoc q vna eaꝝ p̄ficif quod ammō p aliā. vt supra dictū est. ita Grego. eodē modo vult p̄bare cōnexionē donoꝝ p hoc q vnū sine alio nō pōt esse p̄fectū. Cui p̄mittit dicens. Valde singula que libet destituif. si nō vna ztus suffragef. nō g̃ da tur intelligi q vnū donū possit eē sine alio. sed q3 intelle ctus si esset sine sapia nō posset eē donuz. sicut tpantia si esset sine iusticia non esset ztus.

Ad sextum sic proceditur

Videf q dona spūssancti nō maneant in pria. Dicit enī Grego in. vij. Moral'. q spūssanct⁹ ꝯ singula tēptamen/ta septē donis erudit mentē. sz in pria nō erunt aliq̄ tem ptamenta fm illud Esa. xi. Nō occident z nō nocebunt in mōte sancto meo. g̃ dona spūssancti nō erunt in pria Sꝛe. Dona spūssancti sunt habit⁹ quidā. vt supra dictū est. frustra aūt essent habitus vbi actus eē nō pōt. actus aūt quorundā donoꝝ in pria eē non pōt. Dicit enīz Grego. in primo moral. q intellectus facit audita pene trare. z consiliū ꝓhibet eē ꝓcipitez. z fortitudo facit non metuere aduersa. z pietas replet cordis viscera operib⁹ misericordie. hec aūt nō cōperunt statui pr̄ie. g̃ hmōi do na nō erunt in statu gl'e. Sꝛe. Douoꝝ quedā ꝑficiūt hoīes in vita cōtemplatiua. vt sapia z intellectus. quedā in vita actiua. vt pietas z fortitudo. sed actiua vita cum hac vita terminaf. vt Grego. dicit in. vi. moral'. g̃ in sta/tu glorie non erunt omnia dona spūssancti. Sed con/tra ē qđ Ambro. dicit in li. de spiritu sancto. Ciuitas dei illa hierusalem celestis non meatu alicuius fluuij terre/stris abluif. sed ex vite fonte procedens spiritussanctus cuius nos breui satiamur hausto. in illis celestibus spi/ritibꝫ redundantius videf affluere pleno septem virtu/tum spiritualium feruens meatu. Rñ. dō. q de do nis dupliciter possumus loqui. Uno modo ꝯtuz ad es/sentiam donoꝝ. et sic perfectissime erunt in patria. sicut patet per auctoritatem Ambrosij inductam, cuius ratō est. q3 dona spiritussancti ꝑficiunt mentem humanā ad sequendum motionem spiritussancti. qđ p̄cipue erit in patria quando deus erit omnia in omnib⁹. vt dicitur.. ad Coz. xv. z quando homo erit totaliter subditus deo. Alio modo possunt considerari quantum ad materiam circa quam operantur. z sic in pria habent operationem

circa aliquam materiã circa quã nõ habebũt opatiõez in statu glorie. ⁊ fm hoc nõ manebũt i pria. sicut supꝫ de virtutibus cardinalibꝫ dictũ est. ¶Ad.i.g dom. qꝫ Greg⁹. loquit ibi de donis fm qꝫ ꝓpetũt statui pñti. sic.n. donis ꝓtegimur contra tentamenta malorꝫ. sed in statu glorie celsantibus malis per dona spũs sancti pficiemur in bono ¶Ad.ij. dom. qꝫ Greg⁹. in singulis donis ponit aliquid qđ transit cũ statu pñti. ⁊ aliquid qđ pmanet in futuro. Dicit.n. qꝫ sapia mentez de eternorum spe ⁊ certitudine reficit. quorꝫ duorꝫ spes transit. sed certitudo remãet. ⁊ de intellectu dicit qꝫ in eo qꝫ audita penetrat. reficiendo cor tenebras eiꝰ illustrat. quorꝫ auditꝰ transit. qz non docebit vir fratrẽ suũ. vt dicit Hiere. xxxi. sed illuminatio mentis manebit. De consilio aũt dicit qꝫ prohibet esse precipitez qđ ẽ necessariũ in presenti. ⁊ iterũ qꝫ ratiõe animũ replet qđ est necessariũ etiaz in futuro. De fortitudie vero dicit qꝫ aduersa nõ metuit. qđ ẽ necessariũ in presenti. ⁊ iterꝫ qꝫ confidentie cibos apponit. qđ pmanet etiã in futuro. De scientia vero vnũ tm̃ ponit. s. qꝫ ignorantie ieiunũ supat qđ pinet ad statum pñtem. sed qđ addit in ventre mẽtis. potest figuraliter intelligi replectio cognitionis. que pertinet etiã ad statũ futurũ. De pietate vero dicit qꝫ corda viscera misericordie opibus replet. qđ quidẽ fm verba pertinet tm̃ ad statũ pñtez. sed ipe intimꝰ affectus ꝓximorꝫ ꝓ viscera designatus. ptinet etiã ad futurũ statuz in quo pietas non exhibebit misericordie opa. ß cõgratulationis affectũ. de timore vero dicit qꝫ pmit mentem. ne de presentibus superat. qđ pertinet ad statũ presentez. ⁊ qꝫ de futuris cibos spei confortat. qđ etiam ptinet ad statũ presentẽ qãtum ad spez. sed potest etiã ad statũ futurũ ptinere qãtũ ad confortationẽ de rebꝰ hic spatis ⁊ ibi obtentis. ¶Ad.iij. dom qꝫ ratio illa ꝓcedit de donis qãtuz ad materiã. opera. n. actiue vite non erunt materia donorꝫ sed oia hebebũt actus suos circa ea q̃ pertinẽt ad vitam cõtemplatiuam. que ẽ vita beata

Septimuz sic procedi

tur. Videtur qꝫ dignitas donorꝫ nõ attendat fm enumerationem qua enũerantur Esa. xi. Illud. n. videtur esse ponissimũ in donis qđ maxie deus ab hoĩe requirit. ß maxie requirit deus ab hoĩe timorẽ. Dicit. n. Deutero. x Et nũc Israel qđ dñs deus tuus petit ate nisi vt timeas dominũ deũ tuũ? Et Malach. i. dicit. Si ego dñs vbi timor meus? g videt qꝫ timor qui enumerat vltimo nõ sit infimũ donorꝫ. sz maximũ. ¶Pre. pietas videt esse quoddam bonum vniuersale. Dicit. n. Alpl'us. i. ad Timot. v qꝫ pietas ad omnia vtilis ẽ. sz bonũ vle prefert ꝑticularibus bonis. g pietas q̃ penultimo enumerat videt esse potissimũ donorꝫ. ¶Pre. scientia pficit iudiciũ hominis. cõsiliũ aũt ad inquisitiõem ptinet. sz iudiciũ ꝑtinet inquisitioni. g scientia ẽ potꝰ donũ q̃ consiliũ. cũ tm̃ possit enumerari. ¶Pre. fortitudo ptinet ad viz appetitiuã. scia ãt ad rõnẽ. sz rõ est eminẽtior q̃ vis appetitiua. g ⁊ scia ẽ eminentiꝰ donũ q̃ fortitudo. que tm̃ possit enumerari. nõ g dignitas donorꝫ attẽdit fm ordinẽ enumerationis eorꝫ. Sed cõtra ẽ qđ Augꝰ dicit in. li. de ser. do. in monte. Videt mihi septiformis operatio spũs scti. de qua Esa. loquit bis gradibꝰ sentẽtijs q̃ cõgruere. de quibꝰ fit mẽtio Matth. v. sed interẽ ordinis. na ibi. s. in Esa. enumeratio ab excellentioribus cepit. hic vero ab inferioribꝰ. ¶Rñ. dom qꝫ dignitas donorꝫ dupliciter põt attendi. Uno mõ simpliciter. s. per ꝓportionez ad proprios actus prout ꝓcedunt a suis principijs. Alio mõ fm qđ. s. qꝫ ꝓportionem ad materiã Simpliciter aũt loquẽdo de dignitate donorꝫ. eadẽ est rõ compationis in ipis ⁊ in virtutibꝰ qz dona ad oẽs actus potentiarꝫ aĩe pficiũt hominem ad quos pficiũt virtutes. vt supꝫ dictũ est. vñ sicut virtutes ĩtellectuales pferũtur virtutibus moralibꝰ. ⁊ in ipis virtutibꝰ intellectualibꝰ cõtẽ plantur preferunt actiuis. vt sapientia. intellectꝰ ⁊ scia prudentie ⁊ arti. Ita tñ qꝫ sapia pfertur intellectui. ⁊ intellectus scie sicut prudenna ⁊ synesis eubulie. Ita etiã in donis sapia ⁊ intellectꝰ. scia ⁊ cõsiliũ pferuntur pietati ⁊ fortitudini ⁊ timori in quibus etiã pietas pfert fortitudini ⁊ fortitudo timori. sicut iusticia fortitudini. ⁊ fortitudo temperantie. sed ꝯtũ ad materiã fortitudo ⁊ ꝯsiliũ pferuntur scie ⁊ pietati. qz. s. certitudo ⁊ ꝯsiliũ bñt in arduis locũ. pietas aũt ⁊ etiã scia in cõibus. Sic igit donorꝫ dignitas ordini enumerationis rñder. ptim q̃dem simpliciter fm qꝫ sapia ⁊ intellectus omnibus ꝑferunt. ptim aũt fm ordinez materie. fm qꝫ consiliũ ⁊ fortitudo ꝑferuntur scientie ⁊ pietati. ¶Ad.i.g dom. qꝫ timor maxie requiritur q̃si primordiũ q̃ddaz ꝓfectiõis donorꝫ. qz imitũ sapientie timor dñi. nõ ꝓpter hoc qꝫ sit ceteris dignius. prꝰ. n. est fm ordinem generationis vt aliqs recedat a malo. qđ fit ꝓtimorem. vt dicit ꝑuer. xvi. q̃ qꝫ operatur bonũ. qđ fit ꝑ alia dona ¶Ad.ij. dom qꝫ pietas nõ ꝓpatur in verbis Alpli omnibꝰ donis dei. sz soli corꝑali exercitatiõi. de q̃ ꝑmittit qꝫ ad modicũ vtilis est. ¶Ad.iij. dom qꝫ scia et si ꝓferatur cõsilio rõne iudicij. tñ cõsiliũ ꝑfertur ratiõe materie. nã ꝯsiliũ nõ habet locũ nisi ĩ arduis. vt dicit. in. iij. ethicorꝫ. sz iudiciũ scientie in omnibꝰ locũ bz. ¶Ad.iiij. dom qꝫ dona directiua q̃ pertinent ad rõnez donis exeq̃ntibus digniora sunt si ꝓsiderent ꝓportionem ad actus qui egrediunt a potẽtijs. rõ. n. appetitue ꝑtinet vt regulans regulato. sed rõne materie adiungit ꝯsiliũ fortitudini sicut directiuũ exeq̃nti ⁊ sil'r scia pietati. qz. s. cõsilium ⁊ fortitudo in arduis locũ bñt. scia aũt ⁊ pietas etiam in cõmunibꝰ. ⁊ ideo consiliũ simul cũ fortitudie ratiõe materie numeratur ante scientiam ⁊ pietatem.

Octauuz sic procedi

tur. Videt qꝫ virtutes sint preferende donis. Dicit enim Augꝰ. in xv. de. tri. de charitate loquens. nullũ ẽ isto dei dono excellentius. solũ ẽ qđ diuidit inter filios regni eterni. ⁊ filios perditiõis eterne. dant ⁊ alia ꝓ spũm scrm̃ numera. sed sine charitate nihil ꝓsunt. ß charitas est virtus. g virtꝰ ẽ prior donis spũssancti. ¶Pre. ea que sũt priora naturaliter videtur eẽ potiora. sz virtutes sũt priores donis spũssancti. dicit. n. Greg⁹ in. ij. moral. qꝫ donũ spũssancti in subiecta mẽte ante alia iusticiã. prudentiaz fortitudinem. temperantiã format. ⁊ sic eãdem mẽtez septẽ mor virtutibꝰ. i. donis temperat. vt cõtra stulticiã sapientiam. cõtra hebetudinem ĩtellectũ. cõtra ꝑcipitationẽ cõsiliũ. cõtra timorem fortitudinẽ. cõtra ignorãtiaz scientiam. cõtra duritiam pietatẽ. cõtra supbiam dei timorẽ. g virtutes sũt potiores donis. ¶Pre. virtutibus nullus male vti ꝓtest vt Augꝰ dicit. donis aũt põt aliqs male vti. Dicit. n. Greg⁹. in. i. moral. qꝫ hostiam nre ꝑcis immolamus ne sapia eleuet. ne intellectus dũ subtiliter currit oberret. ne consiliũ dũ se multiplicat cõfundat. ne fortitudo dũ fiduciam põbet ꝑcipitet. ne scia dũ nouit ⁊ nõ diligit inflet. ne pietas dũ se infra rectitudinẽ inclinat intorque. ne timor dum plus iusto trepidet ĩ desperatiõis foueam mergat. g virtutes sunt digniores donis spũssancti.

Sed cõtra ẽ q̃ dona dant̃ in adiutoriũ virtutũ cõtra de fectus. vt pz ī auctoritate īducta. ⁊ sic videt̃ q̃ pficiãt qđ virtutes pficere nõ pñt. sũt ergo dona potiora virtutibus

Rñ. dõm q̃ sicut ex supr̃ dictis patet. virtutes in tria genera distinguũt̃. sũt. n. q̃daz virtutes thẽologice. q̃dã intellectuales. q̃dam morales. Virtutes q̃dẽ thẽologice sũt quib⁹ mẽs bũana deo ꝓiungit̃. Virtutes aũt intellectuales sũt quib⁹ rõ ipa pficit̃. Virtutes aũt morales sũt quib⁹ vires appetitiue pficiunt̃ ad obediẽdũ rõni. Dona aũt spũssancti sunt qbus oẽs vires anime disponũt̃ ad hꝫ q̃ subdant̃ motiõi diuine. Sic g̃ eadez videt̃ esse q̃patio donoꝝ ad virtutes thẽologicas q̃ q̃s hõ vnit̃ spũisancto mouenti. sicut virtutũ moraliũ ad virtutes intellectuales q̃ quas pficit̃ rõ. que est virtutũ moraliũ motiua. Vñ sic virtutes intellectuales p̃ferũtur virtutib⁹ moralib⁹ ⁊ regulãt eas. ita virtutes thẽologice p̃ferunt̃ donis spũssancti. ⁊ ad hoc q̃ a charitatis pfectiõe nõ recedant vnũ ab altero adiuuat̃. hoc ẽ qđ Greg⁹ intendit dicere.

Questio. LXIX

Deinde cõsiderãdum

est de beatitudinib⁹. Et circa hoc q̃runt̃ quatuor. Primo vtr̃ beatitudines a donis ⁊ virtutibus distinguãt̃. Secũdo de premijs beatitudinũ vtr̃ pertineant ad hanc vitã. tertio de numero beatitudinũ. quarto de conuenientia ꝓmioꝝ que eis attribuũtur.

Ad primuz sic procedi

tur. Videt̃ q̃ beatitudines a virtutib⁹ ⁊ donis nõ distinguãtur. Aug⁹. n. ī. li. de ser. dñi in monte attribuit beatitudines ī Mathẽo enũeratas donis spũssancti Ambrosius aũt sup̃ Lucã attribuit beatitudines ibi enumeratas quattuoꝝ virtutib⁹ cardinalib⁹. g̃ beatitudines nõ distinguũtur a virtutib⁹ et donis. Pre. bũanevolũtatis non ẽ nisi duplex regula. s. rõ ⁊ lex eterna. vt sup̃ dictum ẽ. ꝫ virtutes pficiũt hoiez in ordine ad rõnem. dona aũt in ordie ad legẽ eternã spũssancti. vt ex dictis patet. g̃ nõ pt eẽ aliq̃d aliũd pinẽs ad tecritudinẽ volũtaꝝ bũane p̃ter virtutes ⁊ dona. nõ g̃ beatitudines ab eis distinguũtur. Pre. in enumeratione beatitudinũ ponit̃ mituas ⁊ iusticia ⁊ misericordia. que dicũtur eẽ quedã virtutes. g̃ beatitudines nõ distinguũtur a donis et virtutib⁹. Sz cõtra ẽ q̃ q̃daz enumerãtur inter beatitudines q̃ nec sũt virtutes nec dona. sicut pauptas ⁊ luct⁹ ⁊ pax. differũt g̃ beatitudines a virtutibus ⁊ a donis. Rñ. dõm q̃ sic sup̃ dic ẽ beatitudo ẽ vltimus finis bũane vite. dr̃. n. aliquis iam finem hr̃e ꝓpter spem finis obtinendi. vñ ⁊ phũs dic in. i. ethicoꝝ q̃ pueri dicunt̃ beati ꝓpter spem. Et Apl'us dicit Ro. viij. Spe salui facti sum⁹. Spes aũt de fine cõsequendo insurgit ex hoc q̃ aliq̃d quemẽter mouet̃ ad finem ⁊ appropinquat ad ipm. qđ quidẽ fit p aliquã actionem. Ad finem aũt beatitudinis mouet̃ aliqs et appropinquat p opatiões virtutuz. ⁊ p̃cipue p opationes donoꝝ ũ si loquimur de beatitudĩe eterna. ad quã rõ nõ sufficit. ꝫ in eam inducat spiritussanct⁹. ad cui⁹ obedientiã ⁊ sequelaz p̃ dona pfrimur. ⁊ ideo beatitudines distinguũtur q̃dem a virtutib⁹ et donis. nõ sicut habit⁹ ab eis distincti sed sicut actus distinguũt̃ ab habitib⁹. Ad. i. g̃. dõm. q̃ Aug⁹. ⁊ Ambrosi⁹ attribuũt beatitudines donis et virtutib⁹ sicut act⁹ attribuũt̃ habitib⁹. dona aũt sũt eminẽtioꝝ ra virtutib⁹ cardinalib⁹. vt sup̃ dictũ ẽ. ⁊ ideo Ambrosi⁹ exponens beatitudines turbis p̃positas. attribuit eas virtutib⁹ cardinalib⁹. Aug. aũt exponẽs beatitudines discipulis p̃positas in monte tãq̃ pfectioꝝ⁹. attribuit eas donis spũssancti. Ad. ij. dõm q̃ rõ illa p̃bat q̃ nõ sunt aliq̃ habit⁹ rectificantes bũanaz vitã p̃ter virtutes ⁊ dona. Ad. iij. dõm q̃ mititas accipit̃ p actu mãsuetudinis. Et similiter dõm. est de iusticia ⁊ misericordia. ⁊ quãuis hec videant̃ eẽ virtutes. attribuũt̃ tñ donis. q̃z etiã dona pficiũt hoiez circa oĩa circa q̃ perficiũt virtutes vt dñi ẽ.

Ad secundũ sic ꝓcedit

Videt̃ q̃ pmia que attribuũtur beatitudinibꝫ nõ ꝓtineant ad hãc vitã. Dicunt̃. n. aliq̃ beati ꝓpter spẽ pmioꝝ. vt dictũ ẽ. sed obiectũ spei ẽ beatitudo futura. g̃ pmia ista ꝓtinẽt ad vitam futuraz. Pre. Luc. vi. ponuntur q̃daz pene per opposituz ad beatitudines. cũ dr̃ Ve vobis qui estis saturati. q̃z esurietis. ve vobis qui ridetis nunc. quia lugebitis ⁊ flebitis. sed iste pene non intelliguntur in hac vita quia frequenter homines in hac vita non puniuntur. secundum illud Job. xxi. Ducunt̃ in bonis dies suos: g̃ nec pmia beatitudinũ p̃tinẽt ad hãc vitam. Pre. regnũ celoꝝ qđ ponit̃ premiũ pauptatis est beatitudo celestis. vt Aug⁹. dicit. xix. de ciuita. dei. plena etiam saturitas nõ nisi in futura vita habeb̃t. ꝫ illud ps. Satiaboꝝ cũ apparuerit gloria tua. visio etiã dei ⁊ manifestatio filiatiõis dñe ad vitam futuraz ꝓtinent. ꝫm illd ī. Jo. iij. Nũc filij dei sum⁹ et nõdũ apparuerit qđ erim⁹ scimus quoniã cũ apparuerit. similes ei erimus. qñ videbimus eũ sicuti ẽ. g̃ pmia illa ꝓtinent ad vitã futuraz.

Sed cõtra ẽ qđ Aug⁹. dicit in li. de sermone dñi ī monte Ista quidẽ ī hac vita opleri pñt sicut opleta in apl'is eẽ credimus. nã illa oĩmoda ⁊ ī angelicã formã mutatio que post hanc vitã ꝓmittitur. nullis verbis exponi potest.

Rñ dõm q̃ circa ista pmia expositoꝛes sacre scripture diuersimode sunt locuti. Quidaz. n. oĩa ista pmia ad futuraz beatitudinẽ pertinere dicunt. sicut Ambrosius super Luc. Augustinus vero dicit ea ad p̃sentem vitã pertinere Chrysostom⁹ aũt in suis omelijs q̃daz eoꝝ dicit pertinere ad futuram vitam. Quedam autem ad p̃sentem. Ad cuius euidentiã considerãdũ est q̃ spes future beatitudinis potest esse in nobis ꝓpter duo Primo quidem

Pter aliquam preparationem vel dispositiõez ad futurã beatitudinẽ qd ẽ p modũ meriti. Alio mõ p q̃dã inchoatiõez impfectam future beatitudinis in viris sanctis. etiã in hac vita. Aluer. n. habẽt spes fructificatiõis arboris cũ viresciť frondib⁹. ⁊ aliter cũ iam primordia fructuũ incipiunt apparere. Sic igitur ea q̃ ĩ beatitudinibꝰ tangunť tanq̃ merita. sũt q̃daz p̃parationes vel dispositiões ad beatitudinẽ vl pfectã vl inchoataz. ea vero q̃ ponũť tanq̃ p̃mia possunt esse vl ipa beatitudo pfecta. ⁊ sic pertinẽt ad futurã vitã. vl aliq̃ inchoatio beatitudinis sicut ẽ in viris pfectis. ⁊ sic p̃mia pertinent ad psentẽ vitaz. cũ enim aliqs incipit proficere in actibus virtutum ⁊ donoꝝ. potest sperari de eo q̃ perueniat ⁊ ad perfectionem vie. ⁊ ad pfectiõem patrie. Ad. i. g dom q̃ spes ẽ de futura beatitudine sicut de vltimo fine. põt etiã eẽ ⁊ de auxilio gratie sicut de eo qd ducit ad finẽ. Vn illud ps. In deo speraui cor meũ ⁊ adiutus sũ. Ad. ij. dom. q̃ mali ⁊ si interdũ in hac vita tpales penas nõ patiãtur. patiunť tñ spũales. Vnde Aug⁹ dicit in. j. pfes. Justitia dñe ⁊ sic ẽ. vt pena sit sibi inordinatus animus. Et pbs dic̃ i. ix. ethicoꝝ de malis q̃ patit ipoꝝ aĩa. ⁊ hoc q̃dez huc trahit. illud aũt illuc. Et postea cõcludit. Si aũt sic miseꝝ ẽ malũ eẽ. fugiẽ dũt malicias intẽse. ⁊ similiter ecõuerso boni. ⁊ si in hac vita q̃nq̃ nõ habeãt corpalia p̃mia. nunq̃ tñ deficiunt a spũalibus. etiã ĩ hac vita. sm illud Marth. x. Centuplũ accipiet etiam ĩ hoc seculo. Ad. iij. dicz. q̃ oĩa illa p̃mia pfecte quidẽ cõsũmabunť in vita futura. ꝫ interi etiaz ĩ hac vita quodãmõ inchoanť. nam regnũ celoꝝ. vt Aug. dicit põt ĩtelligi pfecte sapẽtie initũ. sm q̃ incipit in eis spũs regnare. Possessio etiaz terre significat affectũ boni animẽ q̃scẽtis p desideriũ ĩstabilitate hereditat⁹ p petue p terrã significare. Consolãtur aũt ĩ hac vita p spiritũ sanctũ. q̃ paclyt⁹. i. cõsolator dicit̃ p̃cipãdo. Satuanť etiã in hac vita illo cibo de quo dñs dicit. Meꝰ cibꝰ est vt faciaz voluntatẽ p̃tis mei. In hac etiã vita q̃sequũť bonẽs misericordiã dei. In hac etiã vita purgato oculo p donũ ĩtellectus de⁹ q̃dãmõ videri põt. Similiter etiã in hac vita qui motus suos pacificãt ad similitudinẽ dei accedentes. filij dei noiantur. tñ p hoc pfecti⁹ erũt ĩ patria.

Ad tertium sic procedi tur. Videť q̃ inconuenienter enumerentur beatitudines. Attribuũtur. n. beatitudines donis. vt dictũ ẽ. donoꝝ autẽ quedã pertinẽt ad vitam contemplatiuã. s. sapiẽtia ⁊ intellectus. nulla aũt beatitudo ponitur in actu p̃templatiõis ꝫ oẽs ĩ bis q̃ pertinẽt ad vitã actiuã. g̃ insufficiẽter beatitudines enumerãtur. Pre. Ad vitaz actiuã nõ solũ pertinent dona exequẽtia ꝫ etiã quedã dona dirigẽtia. vt scia ⁊ cõsiliũ. nihil aũt ponit̃ inter beatitudines qd directe ad actũ scie vel cõsilij pertinere videat̃. g̃ insufficiẽter beatitudines tãguntur. Pre. inter dona exequẽtia in vita activa. timor ponit̃ ad pauptatẽ pertinere. pietas aũt videť pertinere ad beatitudinez misericordie. nihil aũt ponit̃ directe ad fortitudinẽ pertinẽs. g̃ insufficiẽter enumerantur beatitudines. Pre. ĩ sacra scriptura tãguntˇ multe alie beatitudines. sicut Job. v. dicit̃ Beatꝰ hõ q̃ corripit̃ a deo. et ĩ ps. dicit̃. Beatꝰ vir q̃ nõ abiit in cõsilio impioꝝ. Et puer. ij. Beatus vir qui inuenit sapiẽtiã. g̃ insufficiẽter beatitudines enumerantur. Sed cõtra. videť q̃ superflue enumerentur. sunt. n. septez dona spũssancti. beatitudines autẽ tangunť octo. Pre. Luc. vi. ponũtur tñ quattuor beatitudines. superflue g̃ enumerantˇ septẽ vel octo ĩ Matthꝺo

Rñ. dom q̃ beatitudines iste cõuenientissime enumerant̃. Ad cuius euidẽtiaz ẽ cõsiderãduz q̃ triplicẽ beatitudinẽ aliqui posuerũt. quidã. n. posuerũt beatitudinẽ in vita voluptuosa. quidã in vita actiua. quidã. vero ĩ vita cõtemplatiua. De aũt tres beatitudines diuersimode se habent ad beatitudinẽ futurã. cuius spe dicimur bic beati. Nam beatitudo voluptuosa qꝝ falsa ẽ. ⁊ rõi cõtraria. impedimẽtũ est beatitudinis future. Beatitudo vero actiue vite disposita ẽ ad beatitudinẽ futurã. Beatitudo aũt cõtẽplatiua si sit pfecta ẽ. essentialiter ipa futura beatitudo si aũt ẽ impfecta est quedã inchoatio eius. ⁊ ideo dominus primo quidẽ posuit quasdã beatitudines q̃si remouẽtes impedimẽtũ voluptuose beatitudinis. Cõsistit. n. voluptuosa vita in duobus. Primo quidẽ in affluentia exteriorꝝ bonoꝝ. siue sint diuitie siue sint honores. a quibus quidẽ retrahitur hõ p virtutẽ sic vt moderate eis vtatur. p donũ aũt excellentiori mõ. vt. s. hõ totaliter ea contemnat. Cñ prima beatitudo ponit̃. Beati pauperes spũ. qd̃ potest referri vel ad contemptũ diuitiaꝝ. vel ad contemptũ honoꝝ qd̃ fit p humilitatez. Secũdo vero voluptuosa vita consistit in sequendo p̃prias passiones. siue irrascibilis siue cõcupiscibilis. Ad sequela aũt passionũ irrascibilis retrahit virtus. ne hõ in eis superfluat sm regulaz rationis. donũ aũt excellẽtiori mõ. vt. s. hõ sm voluntatẽ diuinam totaliter ab eis trãquillus reddat̃. Cñ secũda beatitudo ponit̃. Beati mites. Ad sequela vero passionũ cõcupiscibilis retrahit virtus moderate hmõi passiones vtendo donũ vero eas si necesse fuerit totaliter abiciendo. quinimo si necessariũ fuerit voluntariuz luctum assumãt. Cñ tertia beatitudo ponit̃ beati qui lugẽt. Activa vero vita ĩ his cõsistit precipue que primis exhibemus. vel sub ratione debiti. vel sub ratione spõtanei beneficij. ⁊ ad primum quidẽ nos virtus disposuit. vt ea que debemus primis nõ recusemus exhibere. qd̃ pertinet ad iusticiã. donũ autẽ ad hoc sm abundantiori quodã affectu nos inducit. vt s. fruenti desiderio opera iustitie impleamus. sicut fruenti desiderio esuriens ⁊ sitiens cupit cibũ vel potũ. Vnde quarta beatitudo ponit̃. Beati qui esuriunt ⁊ sitiũt iusticiaz. Circa spõtanea vero dona nos pficit virtus. vt illis donemus quibus ratio dictat esse donãdum. puta amicis aut alijs nobis p̃iunctis. qd̃ pertinet ad virtutẽ liberalitatis sed donum p̃pter dei reuerentiam solũ necessitatẽ cõsiderat in his quibus gratuita beneficia põnt. vnde dicit Luc. xiiij. Cum facis prandiuz aut cenam noli vocare amicos aut fratres tuos ⁊c. sed voca pauperes ⁊ debiles. ⁊c. qd̃ proprie est misereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur. Beati misericordes. Ea vero que ad contemplatiuam vitam pertinent. vel sunt ipa beatitudo finalis. vel aliqua inchoatio eius. ⁊ ideo non ponuntur in beatitudinibus tanq̃ merita. sed tanq̃ p̃mia. ponuntur autem tãq̃ merita effectus active vite. quibus hõ disponit̃ ad contemplatiuam vitam. effectus aũt active vite quãtũ ad virtutes ⁊ dona quibus homo pficitur ĩ seipso est mũdicia cordis. vt s. mens hominis passionibus non inquinet̃. Vnde sexta beatitudo ponit̃. Beati mũdo corde. Quantuz vero ad virtutes ⁊ dona quibus homo perficit in cõparatione ad p̃ximũ effectus active vite est pax. ꝫ illud. Isa. xxx. Opus iustitie pax. Et ideo septima beatitudo ponit̃. Beati pacifici. Ad. i. g dom. q̃ actus donoꝝ pertinentiũ ad vitam activã exprimũť ĩ ipis meritꝫ. ß actꝰ dono q̃ pertinẽtiũ ad vitam contemplatiuam exprimunť in premijs. ratione iaz dicta videre enim deum respondet dono intellectus. ⁊ cõfirma

ri deo quadam filiatione adoptiua ꝓtinet ad donū sapiē
tie. Ad.ij.dom ꝙ in his que pertinēt ad actiuā vitā
cognitio nō queritur ꝓpter se ipaz.sed ꝓpter operationez.vt
etiam pbūs dicit in.vj.ethicoꝝ.Et ideo qz beatitudo ali
quid vltimū importat.non computantur inter beatitudi
nes actus donorum dirigentium in vita actiua.quos.s.
eliciunt .sicut consiliari est actus consilij.z iudicare est ac
tus scientie.sed magis attribuuntur eis actus opatiui in
quibus dirigunt.sicut scientie lugere.z consilio misereri.
Ad.iij.dom ꝙ in attributione beatitudinum ad dona
possunt duo considerari. Quoꝝ vnuz est colormitas ma
terie.z fm hoc prime omnes quinqz beatitudines possūt
attribui scientie z consilio tanqz dirigentibus.sed inter
dona exequentia distribuunt.ita secz ꝙ esuries z sitis iu
stitie.z etiam misericordia pertineant ad pietatem que
ꝓficit hominem in his que sunt ad alterum.mititas autē
ad fortitudinem. Dicit enim Ambrosius super Lucaz.ꝙ
fortitudinis est iram vincere indignationem cohibere.est
enim fortitudo circa passiones irascibilis .pauptas vero
z luctus pertineant ad donum timoris.quo homo se re
trahit a cupiditatibus z delectationibus mundi. Alio mō
possumus in his beatitudinibus considerare motiua ipsa
rum.z sic qz tum ad aliqua eorum oportet aliter attribue
re.precipue enim ad mansuetudinem mouet reuerentia
ad deum.que pertinet ad pietatem.ad lugendum autez
mouet precipue scientia.per quam homo cognoscit defec
tus suos z rerum mundanarum.fm illud Ecclesiastes.i
Qui addit scientiam addit z dolorem. Ad esuriendum
autem iustitie opa ꝑcipue mouet animi fortitudo.ad mi
serendum vero precipue mouet cōsiliū dei.fm illud Da
niel.iij.Consilium meum regi placeat.peccata tua elemo
sinis redime.z iniqtates tuas misericord tjs pauperum.
Et hunc modum attributionis sequit Augustinus.in li
bro de sermone domini in monte. Ad.iij.dom ꝙ ne
cesse est beatitudines omnes que in sacra scriptura ponū
tur ad has reduci.vel quantū ad merita.vel quantuz ad
premia.quia necesse est ꝙ omnes pertineāt aliquo modo
ad vitam actuam .vel ad vitam contemplatiuam. vnde
ꝙ dicitur.Beatus vir qui corripitur a domino.pertinet
ad beatitudinem luctus.ꝙ vero dicitur .beatus vir qui
non abijt in consilio impiorum.pertinet ad munditiam
cordis.ꝙ vero dicitur beatus vir qui inuenit sapientiam.
pertinet ad premium septime beatitudinis.Et idem pa
tet de omnibus alijs que possunt induci. Ad.v.dom
ꝙ octaua beatitudo est quedam confirmatio z manifesta
tio omnium precedentium.ex hoc enim ꝙ aliquis est cō
firmatus in paupertate spiritus z mititate z alijs sequē
tibus.prouenit ꝙ ab his bonis propter aliquam persecu
tionem non recedit.vnde octaua beatitudo quodāmodo
ad septem precedentes ptinet. Ad.vi.dom ꝙ Lucas
narrat sermonem dominū factum esse ad turbas.vnde be
atitudines numerantur ab eo fm capacitatem turbaruz
que solam voluptuosam z temperalem z terrenam beati
tudinem nouerunt vnde dominus per quattuor beatitu
dines quattuor excludit que ad predictam beatitudinem
pertinere videntur. Quorum primum est abundātia bo
norum exteriorum.ꝙ excludit per hoc ꝙ dicit.Beati pau
peres.Secundum est ꝙ sit bene homini quantuz ad cor
pus in cibis z potibus.z alijs hmōi.z hoc excludit per se
cundum qd̄ ponit.Beati qui esuritis.Tertium est ꝙ sit
homini bene quantum ad cordis iocunditatez.z hoc exclu
dit.tertio dicens.Beati qui nunc fletis.Quartum est ex
terior hominum fauor.z hoc excludit quarto dicens.Be
ati eritis cū vos oderint homines .Et sicut ambrosius di
cit.paupertas pertinet ad temperantiam.que illecebro
sa non querit.esuries ad iusticiam.quia qui esurit ꝓpati
tur.z compatiendo largitur.fletus ad prudentiam.cuius
est flere occidua.pati odium hominum ad fortitudinem
pertinet.

Ad quartum sic proce
ditur.Videtur ꝙ premia beatitudinum inconue
nienter enumerentur. In regno enim celorum qd̄ est
vita eterna bona omnia continentur.posito enim regno
celorum non oportuit alia premia ponere. Pre.regi
num celorum ponitur pro premio z in prima beatitudi
ne z in octaua.ergo eadem ratione debuit poni in omni
bus. Pre.in beatitudinibus procedit ascendēdo
sicut Augustinus dicit in premijs autem videtur procedi
descendendo.nā possessio terre est minus qz regnum celo
rum.z ꝯ incouenienter hmōi premia assignant. Sz
est auctoritas ipsius domini premia hmōi modi proponē
tis. Rñ.dom ꝙ p̄mia ista cōuenientissime assignantur
consideratā cōditione beatitudinū fm tres beatitudines
supra assignatas.tres enim prime beatitudines accipiū
tur per retractationem ab his in quibꝫ voluptuosa beati
tudo consistit.quā hō desiderat querēs id qd̄ naturaliter
desiderat.nō vbi querere debet.i.in deo.sed in rebꝫ tem
palibus z caducis.z ideo p̄mia triuz primarꝫ beatitudi
num accipiūtur fm ea que in beatitudine terrena aliqui
querūt.querūt enim homines in rebꝫ exterioribꝫ.s.diui
tijs z honoribus excellentiā quandā z abūdantiaz.quo
rum vtrūqz importat regnuz celoꝝ.ꝑ qd̄ homo cōsequit
excellentiam et abundantiā bonoꝝ in deo.z ideo regnuz
celorum dominus paupibus spiritu repromisit. Que
runt autem homines feroces z inimites per litigia z bella
securitatem sibi acquirere inimicos suos destruendo.vñ
dominus repromisit mitibus securā z queteaz possessio
nem terre viuentiū.per quaz significatur solidꝫtas eterno
rum bonorum. Querunt aūt homines in cōcupiscētijs
z delectationibus mundi habere cōsolatiōem cōtra pre
sentis vite labores.et ideo domin⁹ cōsolationē vite lugē
tibꝫ repromittit. Alie vero due beatitudines pertinent ad
opera actiue beatitudinis .que sunt opera virtutū ordinā
tium hominem ad proximū.a quibus operibꝫ aliqui re
trahuntur ꝓpter inordinatum amorem ꝓprij boni. et
ideo dominus attribuit illa premia his beatitudinibus
propter que homines ab eis discēdūt. Discendunt enim
aliqui ab operibus iusticie.nō reddentes debitum.sz po
tius aliena rapientes.vt bonis temꝑalibus impleantur
et ideo dominus esurientibus iusticiam saturitatem rep
misit. Discedunt etiaz aliqui ab operibus misericordie.
ne se immisceāt miserijs alienis.z iō dñs misericordib⁹
repromittit misericordiā .ꝙ quā ab oī miseria liberēt
Alie vero due vltime beatitudines pertinēt ad ꝓēplati
uā felicitatem seu beatitudinē.z ideo fm conuenientiaz
dispositionum que ponuntur in merito premia redduntꝫ
nam munditia oculi disponit ad clare videndum .vnde
mundis corde diuina visio repromittitur. Constituere
vero pacem.vel in seipso.vl inter alios.manifestat homi
nem esse dei imitatorem.qui est deus vnitatis z pacis.
z ideo pro premijs redditur ei gloria diuine filiationis q̄
est imperfecta cōiunctione ad deū per sapientiaz consum

matā. Ad.i.ḡ dōm q̄ sicut Chrysostom⁹ dicit.omnia p̄mia ista vnū sunt ī re.i.beatitudo eterna quam intellectus hūanus nō capit.ꝛ iō oportuit q̄ per diversa bōa nobis nota describerēt observata quenientia ad merita quibus premia attribuūt. Ad.ij.dōm.q̄ sicut octaua beatitudo ē firmitas quedā omniū beatitudinū.ita debent sibi omniū beatitudinū premia.ꝛ iō redit ad caput vt intelligant sibi ꝙsequenter omnia premia attribui. Vel ꝟz Ambrosiū pauperib⁹ spiritu repmittit regnū celoꝝ quātum ad gloriam anime.sed passis pſecutiōem in corpore quantū ad gloriam corporis. Ad.iij.dōm q̄ etiā p̄mia ſm additiōem se habent ad inuicē.nā pl⁹ē possidere terram regni celoꝝ q̄z simpliciter habere.multa enim habemus que nō firmiter ꝛ pacifice possidemus.plus est etiā consolari in regno q̄z habere ꝛ possidere.multa enim cuz doloze possidem⁹.plus ē etiā saturari q̄z simpliciter cōsolari.naz saturitas abundantiaz cōsolatiōis importat.misericordia vero excedit saturitatez.vt plus.ſ.homo accipiat q̄z meruerit vel desiderare potuerit.ad huc aūt maiuſ est deū videre.sicut maioz ē qui in curia regis nō solū prādet.sed etiā facie regis videt.summaz aūt dignit.tem in domo regia filius regis habet.

Questio.LXX.

Deinde cōsiderādum

est de fructibus.Et circa hoc querunur quatuor.Primo vtrū fruct⁹ spirit⁹ sint actus.secundo vtrum differant a beatitudinib⁹.tertio de eozum numero.quarto de oppositione eozū ad opera carnis.

Ad primuz sic procedi

tur.Videt⁹ q̄ fruct⁹ spiritusſancti quos Aplūs nominat ad Gal.v. non sint actus.Id enī cuius est ali⁹ fructus non debet dici fructus.sicut enī in infinitū iretur sed actuū nostrozuz est aliquis fructus.Dicit enī Sap. iij.Bonoꝝ laboꝝ gloriosus est fructus.Et Jo.iij.Qui metit mercedez accipit ꝛ fructū cōgregat in vitam eternaz ergo ipi actus nostri non dicuntur fructus. Pre.sicut Aug⁹ dicit in.x.de trini.Fruimur cognitis in quib⁹ voluntas ipa delectata cōquiescit.sed voluntas nostra nō debet conquiescere in actibus nostris ꝓpter se.ḡ act⁹ nostri fructus dici nō debent. Pre.inter fructus spūſſancti enumerant ab Aplo alique virtutes.ſ.charitas.mansuetudo. fides ꝛ castitas.virtutes aūt nō sunt act⁹ sed habitus.vt supdictū est.ergo fructus non sūt act⁹. Sed cōtra ē qd dicit Matth.xij.Ex fructu arboꝝ cognoscit.i.ex operibus suis homo.vt ibi exponit a sanctis.ergo ipi actus humani dicuntur fructus. Rn.dōm q̄ nomē fructus a corpalibus ad spūalia est translatuz.Dicit aūt in corpalibus fruct⁹ q̄ ex planta producit cum ad pfectiōez peruenerit.ꝛ quandam in se suauitatem habet.Qui quidem fructus ad duo compari potest.ſ.ad arborem ꝓducentez ipſuz.ꝛ ad hominez qui fructum ex arbore adipiſcitur.ſm hoc igitur nomen fructus in rebus spiritualib⁹ dupliciter accipere possumus.Uno modo vt dicat fructus hominis q̄si arboris id qd̄ ab eo ꝓducitur.Alio mō vt dicatur fructus hominis id qd̄ homo adipiſcit.nō autem omne id qd̄ adipiſcitur homo habet rationez fructus sed id qd̄ est vltimum delectationem habens.habet enī homo agrum ꝛ arboreꝝ qui fructus non dicuntur.sed solum id quod est vltimum.qd̄.ſ.ex agro ꝛ arbore homo intendit habere.ꝛ ſz hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis,quo debet frui.Si autez dicat fructus hominis id qd̄ ex homine producitur.sic ipsi actus humani fructus dicuntur.operatio enim est act⁹ secund⁹ opantis.ꝛ delectationem habet si sit conueniens operanti. Si igit operatio hoīs ꝓcedat ab hoīe ſz facultate sue rōis sic dt ee fruct⁹ rōis.si vero procedat ab homine ſm altiorem virtutez que est virtus spiritusſancti .sic dicitur esse operatio hominis fructus spiritusſancti. quasi cuiusdaz diuini seminis.Dicit enī.i. Jo.iij.Omnis qui nat⁹ ē ex deo peccatū nō facit.quoniam semen ipsius in eo manet. Ad.i.ḡ dōm.q̄ cum fructus habeat quodā mō rationez vltimi ꝛ finis.nihil prohibet alicuius fructus esse aliud fructum.sicut finis ad finem ordinatur .opera igitur nostra' inquantum sunt effectus quidam spiritusſancti in nobis operantis.habent rationem fructus.sed inquātum ordinantur ad finez vite eterne sic magis habent rationem florum. vnde dicitur Eccl.xxiij.Flores mei fructus bonoris ꝛ honestatis. Ad.ij.dōm q̄ cum dicitur voluntas in aliquo ꝓpter se delectari potest intelligi dupliciter.Uno modo ſm q̄ li propter dicit causam finalem ꝛ sic propter se non delectatur aliquis nisi in vltimo fine. Alio modo ſm q̄ designat causam formalem.ꝛ sic propter se aliquis potest delectari in omni eo quod delectabile est ſm suam formam sicut patet q̄ infirmus delectatur in sanitate propter se sicut in fine.in medicina autem suaui non sicut in fine.sed sicut in habente saporem delectabilem.in medicina autem austera nullo modo propter se.sed solum propter aliud.Sic igitur dicenduz est q̄ in deo delectari debet homo propter se sicut propter vltimū finem.in actibus autem virtuosis non sicut propter finez sed propter honestatem quam continet delectabile in virtuosis.vnde ambrosius dicit q̄ opera virtutum dicuntur fructus.quia suos possessores sancta ꝛ sincera delectatione reficiunt.Ad tertium dicendum q̄ omnia virtutum sumuntur quandoq̄ pro actibus eatum.sicut Aug⁹ dicit q̄ fides est credere quod nō vides.ꝛ charitas est motus animi ad diligendum deum ꝛ proximum.ꝛ hoc modo sumuntur nomina virtutum in enumeratiōe fructuū

Ad secunduz sic ꝓcedi

tur.Videtur q̄ fructus a beatitudinibus nō differant.Beatitudines enim attribuuntur donis.vt supra dictum est.sed dona perficiunt hominem ſm q̄ mouetur a spiritusſancto.ergo beatitudines ipse sunt fructus spiritusſancti Preterea.sicut se habet fructus vite eterne ad beatitudinez futuram que est rei.ita se habent fructus presentis vite ad beatitudinem presentis vite.que sunt ipei.ad fructus vite eterne est ipsa beatitudo futura ergo fructus vite presentis sunt ipse beatitudines. Preterea.de ratione fructus est q̄ sit quiddam vltimuz ꝛ dectabile.sed hoc pertinet ad rationem beatitudinis. vt supra dictum est.ergo eadem ratio est fructus ꝛ beatitudinis.ergo non debent ab inuicem distingui. Sed contra.quoruz species sunt diuerse ipsa quoq̄ sunt diuersa.sed in diuersas partes diuidunt ꝛ fructus ꝛ beatitudines.vt patet per numerationem vtroꝝumq̄.ḡ fructus differunt a beatitudinibus. Rn.dōm q̄ plus requiritur ad rationem beatitudinis quam ad rationem fructus.nam ad rationem fructus sufficit q̄ sit aliquid habens rationem vltimi ꝛ delectabilis.sed ad rationem beatitudinis vlterius requirit⁹ q̄ sit aliquid perfectum et excellens.vnde omnes beatitudines possunt dici fructus

sed non conuertitur. sunt enim fructus quecūq; virtuosa opera in quibus homo delectatur. sed beatitudines dicūtur soluz perfecta opera. que etiam ratione sue perfectionis magis attribuūtur donis q̄z virtutibus. vt supra dictum est. ¶Ad.i. ergo dom q̄ ratio illa probat q̄ beatitudines sint fructus. non autem q̄ omnes fructus beatitudines sint. ¶Ad.ij. dom q̄ fructus vite eterne est simpliciter vltimus z perfectus. z ideo i nullo distinguitur a beatitudine eterna futura. fructus autem presentis vite non sunt simpliciter vltimi z perfecti. et ideo nō omnes fructus sunt beatitudines. ¶Ad.iij. dom q̄ aliquid amplius est de ratione beatitudinis q̄z de ratiōe fructus. vt dictum est.

AD tertium sic procedi tur. ¶Videtur q̄ Ap̄lus inconuenienter enumeret ad Gal. v. duodecim fructus. ¶Alibi enim dicit esse tātum vnum fructuz presentis vite. scm illud Ro. vi. ¶Habetis fructuz vestrum in sanctificatione. Et Esa. xxvij. dicitur. ¶Hic est omnis fructus vt auferatur peccatum. non ergo ponendi sunt duodecim fructus. ¶Pre. fructus ē qui ex spirituali semine exoritur vt dictū e. sed dns Mat. xiij. ponit triplicem terre bone fructum ex spirituali semine prouenientem. s. centesimum. sexagesimum. z trigesimum. q̄ non sunt ponendi duodecim fruct⁹. ¶Pre. fructus habet in sui ratione q̄ sit vltimum z delectabile sed ratio ista non inuenitur in omnib⁹ fructib⁹ ab Apostulo enumeratis. patientia enim z longanimitas videntur in rebus contristantibus esse. fides autem non habet rem vltimi. sed magis rationem primi fundamenti. sup̄flue igitur hmōi fruct⁹ enumeratur. Sed contra. videtur q̄ insufficienter z diminute enumerent. dictū est enim. q̄ omnes beatitudines fructus dici possunt. sed nō omnes hic enumerantur. nihil. n. hic ponit ad actū sapiētie pertinens. z multiq̄ aliarū virtutū. q̄ videt q̄ insufficiēter enumerentur fructus. Rñ. dom q̄ numerus duodecim fructuū ab Ap̄lo enumeratoruz cōueniēs est. z possunt significari per duodeciz fructus de quib⁹. dicit Apoc. vlti. Ex vtraq̄ pte fluminis lignū vite afferens fructus duodecim. Quia vero fructus dicit q̄d ex aliquo principio procedit sicut ex semine vel radice attendenda est distinctio horū fructuū scm diuersū processuz spūssancti in nobis. q̄ quidem processus attenditur scm hoc. vt in primo mens hominis in seipa ordinetur. secundo vero ordinet ad ea que sunt iuxta. tertio vero ad ea que sunt infra. Cū autez bene mens hominis disponitur in seipsa. quādo mēs hominis bene se habet in bonis et in malis. prima aūt dispositio mentis humane ad bonum est p amorem. qui est prima affectio. z omniuz affectionuz radix vt supra dictū est. z ideo inter fructus spūs primo ponitur charitas in qua ꝑ excellentiam spūssanctus dat sicut in propria similitudine cū ei presit amor. Vnde dicit Ro. v. Charitas dei diffusa est in cordibus nris p spūssanctum qui datus est nobis. Ad amorem aūt charitas ex necessitate sequit̄ gaudium. omnis. n. amans gaudet ex cōiunctione amati. charitas aūt semp habet p̄sentē deū quē amat. scm illud i. Jo. iiij. Qui manet in charitate in deo manet z deus in eo. Cūm sequela charitatis ē gaudiū. perfectio aūt gaudij ē pax q̄z tū ad duo. ¶Primo quidem q̄z tū ad quietē ab exterioribus conturbantibus. nō. n. potest perfecte gaudere de bono amato qui in eius fruitione ab aliq̄s perturbat̄. Et iterum: Qui perfecte cor habet in vno peccatū a nullo alio molestari potest. cū alia quasi nihil reputet. vnde dr i ps Pax multa diligentibus nomē tuū. z nō ē illis scandalū quia. s. ab exterioribus non perturbant̄ quin deo fruantur Secundo q̄z tū ad sedationem desidery. fluctuantis. non enim perfecte gaudet de aliquo cui nō sufficit id de quo gaudet. hec aūt duo importat pax. s. vt neq̄z ab exterioribus perturbemur. z vt desideria nra conquiescāt in vno. vnd̄ potest charitatē z gaudiū. tertio ponit̄ pax. In malis aūt bñ se habet mens q̄z tum ad duo. ¶Primo quidē vt nō perturbet̄ mens per imminentiā maloruū. q̄d pertinet ad patientiam. Secundo vt nō perturbetur in dilatiōe bonoruū. q̄d pertinet ad longanimitatem. nam carere bono habet rationem mali. vt dicit̄ in. v. ethicoz. Ad id aūt q̄d ē iuxta hominem. s. proximū bene disponit̄ mens hominis. primo quidez q̄z tū ad voluntatez bene faciendi. z ad hoc pertinet bonitas. Secundo q̄z tum ad beneficentie executionem. z ad hoc pertinet benignitas. dicuntur. enim benigni quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertio q̄z tum ad hoc q̄ equanimiter tolerent̄ mala ab eis illata. z hoc pertinet mansuetudo que cohibet iras. Quarto q̄z tum ad hoc q̄ non solum per iram proximis non noceamus. sed etiam neque per fraudem vel per dolum. z ad hoc pertinet fides si ꝑ fidelitate sumat̄. sed si sumat̄ pro fide qua creditur in deuz. sic per hāc ordinatur homo ad id qd̄ est sup̄ se. vt. s. homo intellectū suum deo subiiciat. z p consequens omnia que ipsius sunt. sed ad id qd̄ infra est bene disponitur homo. primo quidem q̄z tum ad exteriores actiones per modestiā. que in omnibus dictis factis z modū obseruat q̄z tuz ad interiores cōcupiscentias per cōtinentiaz z castitatē. siue hec duo distinguantur per hoc q̄ castitas refrenat hominem ab illicitis cōtinenti vero a licitis. siue per hoc q̄ continens patitur concupiscentias. sed non deducitur. castus aūt neq̄z patitur. neq̄z deducit̄. ¶Ad.i. q̄ dom q̄ sanctificatio fit per omnes virtutes per quas etiam peccata tollunt̄. vnd̄ fructus ibi singulariter nominat̄ ꝓpter virtutez generis q̄d in multas species diuidit̄. scm quas dicunt̄ multi fructus. ¶Ad.ij. dom q̄ fructus centesimus. sexagesimus. z trigesimus non diuersificantur q̄z diuersas species virtuosoꝝ actuum. sed scm diuersos perfectionis gradus etiā vnius virtutis. sicut ꝓmentia cōiugalis dicitur significari per fructum trigesimum ꝓmentia vidualis per sexagesimum. virginalis aūt per centesimum. Et aliis etiā modis sancti distinguunt tres euangelicos fructus scm tres grad⁹ virtutis. z ponuntur tres grad⁹. q̄z cuiuslibet rei perfectio attendit̄ scm principiū medium z finem. ¶Ad iij. dom q̄ hoc ꝑm q̄d ē in tribulatis nō perturbari rationē delectabilis habet. z fides etiā si accipiat̄ prout ē fundamentū. habet. quādaz rationem vltimi z delectabilis scm q̄ pertinet certitudinem. Cūm glo. exponit. fides. i. desinunsi tribus certitudo ¶Ad.iiij. dom q̄ sicut Aug⁹ dicit super epiam ad Gal. Ap̄lus non hoc ita suscepit vt doceret q̄t sunt vel opa carnis vel fruct⁹ spūs. sed vt ostenderet in q̄ genere illa vitanda. illa vero lectāda sūt. Cūm potuissent vel plures vl etiaz pauciores fruct⁹ enūerari. z cūm omnes dona q̄ virtutū act⁹ possint scm q̄dam conuenientiam ad hoc reduci. scm q̄ omnes virtutes et dona necesse ē q̄ ordinet mētez aliquo predictoꝝ modoꝝ. vñ z actus sapiētie et quoruūcūq; donoꝝ ordinatiū ad bonū reducit̄ ad charitatem. gaudiū. z pacē. Ideo rñ potuit hec q̄z alia enūerauit. q̄ hec enumerata magis important vel fruitionez, bonorum. vel sedationem. malor. quod videtur ad rationez

fructus pertinere.

AD quártū sic proceditᵉ

Videt ꝙ fructus nō cōtrarientᵉ operibus carnis q̄ Alᵉpus enumerat. Cōtraria. n. sūt in eodē genere. sz opa carnis non dicūtur fructᵘ. ḡ fructus spūs eis nō contrariantur. ℞. vnū vni est contrarium. sed plura enumerat Alᵉpus opera carnis q̄z fructus spiritus. ergo fructus spiritus ⁊ opera carnis non contrariantur. ℞. inter fructus spiritus prīma ponuntur charitas gaudium ⁊ pax. quibus non correspondēt ea que primo enumreātur inter opera carnis. que sunt fornicatio. īmundicia. impudicicia. ḡ fructus spiritus nō contrariātur operibus carnis Sed contra est qđ Alᵉpus dicit ibidem. ꝙ caro cōcupiscit aduersus spiritum. ⁊ spiritus aduersus carnem. Rñ. dđz ꝙ opera carnis ⁊ fructus spiritus possunt accipi duplici citer. Uno modo ſm cōmunem rationem. ⁊ hoc modo in cōmun fructus spiritus saucti cōtrariantur operibus carnis. spiritus enim sanctus mouet humanam mentē ad id quod est ſm rationez. vel potius ad id qđ est supra rationem. appetitus autem carnis qui est appetitus sensitiuus trahit ad bona sensibilia que sunt infra hominem. vnde sicut motus sursum ⁊ motus deorsum contrariantur in naturalibus. ita in operibus humanis contrariātur opa carnis fructibus spiritus. Alio modo possunt considerari ſm proprias rationes singulorum fructuū enumeratorum ⁊ operum carnis. ⁊ sic non oportet ꝙ singula singulis contraponantᵉ. quia sicut dictum est. Alᵉpus non intendit enumerare omnia opera spūalia. nec omnia opa carnalia. Sed tamen ſm quādam adaptationez Augˢ. super epl'am ad Galˢ. contraponit singulis operibus carnis singulos fructus. sicut fornicationi que est amor explende libidinis a legitimo cōnubio solutᵘ. opponitur charitas. per quam anima coniungitᵉ deo. in qua etiam est vera castitas. īmundicie aūt sunt omnes perturbationes de illa fornicatione ꝓcepte. quibus gaudiuz trāquillitatis opponitur. Idolorum autem seruitus per quam belluz est gestum aduersus euangelium dei opponitur paci. cōtra veneficia autem inimicicias ⁊ contentiones. animositates emulationes. ⁊ dissensiones opponuntur. longanimitas ad sustinendum mala hominum inter quos viuimus. ⁊ ad curandum benignitas. ⁊ ad ignoscendū bonitas. heresibus autem opponitur fides. inuidie mānsuetudo. ebrietatibus ⁊ comessationibus continētia. Ad. i. ergo dđz ꝙ id quod procedit ab arbore cōtra naturam arboris nō dicitur esse fructus eius. sed magis corruptio quedam. ⁊ quia virtutum opera sunt connaturalia rationi. opera vero viciorum sunt contra rationem. ideo opera virtutum fructus dicuntur. non aūt opera viciorum. Ad. ij. dđm ꝙ bonum cōtingit vno modo. malum vero omnifariam vt Dionysiᵘ dicit. iiij. c. de. diui. no. vnde et vni virtuti plura vitia opponuntur. ⁊ propter hoc non est mirum si plura ponantur opera carnis q̄z fructus spiritus. Ad iij. patet solutio ex dictis.

Questio. LXXI

DEinde ꝯsiderandū est de virtꝰs et peccatis. circa que sex considerāda occurrūt ℞. primo quidaz de ipsis virtꝰs ⁊ peccatis ſm se. secundo de distinctione eorūz. tertio de compatiõe eorum ad inuicem. quarto de subiecto peccati quinto de causa eius. sexto de affectu ipsius. Circa primū queruntur sex. primo vtrum vitium contrarietur virtuti secundo vtrum vitium sit contra naturam. tertio quid sit peius. vtrum vitium vel actus vitiosus. quarto vtrum actus vitiosus possit esse simul cuz virtute. quinto vtrū in omni peccato sit aliquis actus. sexto de diffinitione peccati. quam Augˢ ponit. xxij. contra Faustum. peccatuz est dictum vel factum vel cōcupitum contra legem eternaz

AD primuz sic procedi

tur. Uidetur ꝙ vitium non contrarietur virtuti Uni enim vnum est contrarium. vt probatur in. x. methꝫ. sed virtuti contrariantur peccatum ⁊ malicia. nō ergo cōtrariatur ei vitium. quia vitium dicitur etiaz si sit indebita dispositio membrorum corporaliam. vt quarūcūqz rerum. ℞. virtus nominat quandam perfectionem potentie. sed vitium nihil nomiat ad potentiaz pertinēs ergo vitium non contrariatur virtuti. ℞. Tullᵘ dicit in. iij. de tusculanis questionibus. ꝙ virtus est quedā sanitas anime. sanitati autē opponitur egritudo vel morbus magis q̄z vitium. ergo virtuti non contrariatur vitium. Sed cōtra est qđ dicit Augˢ in libro de perfectiõe iusticie. ꝙ vitium est qualitas ſm quaz malus est animᵘ virtus aūt ē qualitas que facit hoīez habētē. vt ex supra dictis patet. ergo vitiū contrariatur virtuti. ℞. Rñ dđm. ꝙ circa virtutem duo possumus considerare. scilicet ipsā essentiam virtutis. ⁊ id ad qđ est virtus. In essentia quidem virtutis aliquid considerare potest directe. ⁊ aliquid ex consequenti. Directe quidem virtus importat dispositionem quamdā alicuius cōuenienter se habētis q̄z modum sue nature. Unde pbūs dicit in. vij. pḃicoꝝ. ꝙ virtᵘ est dispositio perfecti ad optimum. dico aūt perfecti qđ est dispositum ſm naturam. Ex consequenti autem sequitur quod virtus sit bonitas quedam. in hoc enim consistit vniuscuiusq̄z rei bonitas ꝙ cōuenienter se habeat q̄z moduz sue nature. Id autem ad quod virtus ordinatur est actus bonus. vt ex supra dictis patet. ſm hoc igit tria inueniuntur opponi virtuti. quorum vnum est peccatuz quod opponitur sibi ex parte eius ad quod virtus ordinatur. nam peccatum proprie nominat actum inordinatuz sicut actus virtutis est actus ordinatus ⁊ debitus. ſm autem ꝙ ad rationem virtutis consequitur ꝙ sit bonitas quādam. opponitur virtuti malicia. sed ſm id ꝙ directe ē de ratione virtutis. opponitur virtuti vitium. vitium enim vnuscuiusq̄z rei esse videtur ꝙ nō sit disposita ſm ꝙ cōuenit sue nature. Unde Augˢ dicit i. iij. de libro arbitrio Quod perfectioni nature de esse perspexeris. id voca vitium. Ad. i. ergo dđm ꝙ illa tria non contrariantur virtuti ſm idem. sed peccatum quidem contrariatur ſm ꝙ virtus est operatiua boni. malicia autem ſm ꝙ est bonitas quedam. vitium autem proprie ſm ꝙ est virtus. Ad. ij. dđm. ꝙ virtus non solum importat perfectionē potentie. que est principium agendi. sed etiam importat debitam dispositionem eius cuius est virtus. ⁊ hoc ideo. qz vnūquodq̄z operatur ſm ꝙ actu est. requiritur ergo ꝙ aliquid sit in se bene dispositū quod debet esse boni operatiuum. ⁊ ſm hoc virtuti vitium opponitur. Ad. iij. dđz ꝙ sicut Tullius dicit in. iiij. de tusculanis questionibus morbi ⁊ egrotationes partes sunt viciositatis. in corporibus enim morbum appellat totius corporis corruptionē puta febrem. vel aliquid hmōi. egrotationem vero morbum cum imbecillitate. vitium autem cum partes corporis inter se dissident. Et quāuis in corpore quandoq̄z sit

morbus sine egrotatione. puta cum aliquis est interi9 male dispositus. non tamen exteri9 prepeditur a solitis operationibus. In animo tamen vt ipse dicit hec duo nō possunt nisi cogitatione secerni. Necesse est enim q̄ quando cunq; aliquis interius est male dispositus habens inordinatum affectū q̄ ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operatiōes exercēdas. quia vna q̄q; arbor ex suo fructu cognoscitur. i. bpmo ex opere. vt dicitur Matth. xij. sed virtum animi vt Tullius ibidem dicit. est habitus aut affectio animi in tota vita iōstans. z a seipsa dissēriens qō quidem inuenitur etiam absq; morbo vel egrotatione. vt pote cum aliquis ex infirmitate vel ex passione peccat. vnde in plus se habet vitium q̄; egrotatio vel morbus. sicut etiam virtus in plus se habet q̄; sanitas. nam sanitas etiam quedam virtus ponitur in. vij. phisicorum. z ideo virtuti conuenientius opponitur vitium q̄; egrotatio vel morbus.

Ad secundum sic proceditur. Videt q̄ vitiū nō sit p̄ naturā. Viciū. n. cōtrariat virtuti. vt dictum est. sed virtutes nō sūt in nobis a natura. sed causant i nobis per infusionē. aut ab assuetudine. vt dictum est. ergo vitia non sunt contra naturam

¶ Pre. ea que sunt contra naturaz non possunt assuefieri. sicut lapis nnuq; assuescit ferri sursum. vt dicitur in. ij. ethicorum. sed aliqui assuefiunt ad vitia. ergo vitia non sunt contra naturam.

¶ Pre. nihil quod est contra naturam inuenitur in habentibus illam naturam vt in pluribus. sed vitia inueniuntur in hominibus vt in plurib9 quia sicut dicitur. Matth. vij. Lata est via que ducit ad perditionem z multi vadunt per eam. ergo vitium non ē contra naturam.

¶ Pre. peccatum compatur ad vitium sicut actus ad habitum. vt ex supra dictis patet. sed peccatum diffinitur esse dictum vel factum vel concupitus contra legem dei. vt patet per Augustinum. xxij. contra Faustum. lex autem dei est supra naturam. magis ergo dicendum est q̄ vitium sit contra legem q̄; sit contra naturaz.

¶ Sed contra est quod Augustinus dicit in. iij de libro arbitrio. omne vitiuz eoipso q̄ vitiuz est. contra naturam est.

¶ Rñ. dōm q̄ sicut dictum est. vitium virtuti contrariatur. virtus autem vniuscuiusq; rei consistit in hoc q̄ sit bene disposita. fm conuenientiaz sue nature. vt supra dictum est. vnde oportet q̄ in qualibet re vitium dicatur ex hoc q̄ est disposita contra id quod cōuenit nature. vnde de hoc vnaquaeq; res vituperetur. a vitio autē nomen vituperationis detractum creditur. vt Augustin9 dicit in. iij. de libro arbitrio. Sed considerandu est q̄ natura vniuscuiusq; rei potissime est forma. fm quā res speciem sortitur. homo autem in specie constituitur per animam rationalem. z ideo id quod est contra ordinem rationis proprie est contra naturam hominis inquantuz est homo. qd autem est fm rationem est fm naturaz hominis inquantum est homo. bonum autem hominis est fz rationem esse. z malum hominis est preter rationem esse vt Dionysius dicit in iiij. c. de diui. no. vnde virtus humana que hominem facit bonum z opus ipsius bonum reddit. intm est fm naturam hominis inquantum cōuenit rationi. vitium autem intm est contra naturam hominis inquantum est contra ordinem rationis.

¶ Ad. i. ergo dōm. q̄ virtutes z si non causentur a natura fz suum esse perfectum. tamen inclinant ad id qd est fm naturam id est fm ordinem rationis. Dicit enim Tullius in sua rhetorica. q̄ virtus est habitus in modum nature ra-

tioni consentaneus. z hoc modo virtus dicitur esse fz naturam. et per contrariū intelligitur q̄ vitiū sit contra naturam.

¶ Ad. ij. dōm q̄ pbūs ibi loquit de bis que sūt cōtra naturaz fm q̄ esse contra naturam opponitur ei qd ē esse a natura. non autem fm q̄ est contra naturaz opponitur ei qd est eē fm naturam eo modo quo virtutes dicūtur esse fm naturam. inquantum inclinant ad id qd̄ nature conuenit.

¶ Ad. iij. dōm q̄ in homine est duplex natura. s. rationalis z sensitiua. Et q̄ per operatiōez sensus homo peruenit ad actus rationis. ideo plures sequūtur inclinationes nature sensitiue q̄; ordinē rationis. plures enim sunt qui assequūtur principium rei q̄; qui ad cōsūmationem perueniunt. ex hoc autem q̄ vitia z peccata in hominibus p̄ueniunt q̄ consequūtur inclinationē nature sensitiue contra ordinem rationis.

¶ Ad. iiij. dōm q̄ quicqd est contra rationem artificiati. est etiam contra naturam artis qua artificium producitur. lex autem eterna compatur ad ordinez rōis būane sicut ars ad artificiatum. vnde eiusdem ratiōis est q̄ vitium et peccatū sit cōtra ordinem rationis humane. z q̄ sit contra legem eternam. Iñ Aug9 dicit in. iij. de. li. arbi. q̄ a deo habēt omnes nature q̄ nature sunt. z intiñ sunt vitiose inquantuz ab eius qua facte sunt arte discedunt

Ad tertium sic proceditur. Videt q̄ vitiū. i. habit9 mal9 sit pei9 q̄; peccatum. i. actus malus. Sicut. n. bonū qd̄ est diuturnius est melius. ita maluz qd̄ est diuturnius est peius. sed habitus vitiosus ē diuturnio9 q̄; actus vitiosi qui fiatī trāseunt. ergo habitus vitiosus ē peio9 q̄; actus vitiosus.

¶ Pre. plura mala sunt magis fugienda q̄; vnum maluz sed habitus malus virtualiter est causa multoz malorū actuū ergo habitus vitiosus est peio9 q̄; act9 vitiosus.

¶ Pre. causa est potio9 q̄; effectus. sz habitus p̄ficit actum tam in bonitate q̄; i malicia. ergo habitus est potio9 actu z in bonitate z in malicia.

¶ Sed contra. p̄o actu vitioso aliquis iuste punitur. nō aūt p̄o habitu vitioso si nō p̄o cedat ad actum q̄. actus vitiosus eli peio9 q̄; habitus vitiosus.

¶ Rñ. dōm q̄ habitus medio mō se habet inter potentiam z actum. Manifestū ē autē q̄ actus in bono z malo p̄eminent potentie. vt dicitur i. ix. metaph. melius est enim bene agere q̄; posse bene agere. z similiter vitupabilius est male agere q̄; posse male agere. vnde etiā sequit q̄ habitus in bonitate z in malicia mediū graduz obtineat inter potētiā z actū. vt. s. sicut habit9 bon9 vl mal9 p̄emiet i bonitate vl malicia potētie. ita etiā subdit actui qd̄ etiā ex b apet q̄ sit9 ñ dicit bon9 vl mal9 nisi ex b q̄ inclinat ad actū bonū vl malū. vñ p̄pter bonitatē vl malitiā acti9 dr habit9 bon9 vl mal9. z sic potio9 ē act9 i bōitate vl malicia q̄; habit9. q̄; p̄pter qd̄ vnū qd q̄; tale z illd magis ē.

¶ Ad. i. q̄ dd. q̄ nihil p̄ hiberi aliqd eē simplicitet alteri9 potī qd̄ tñ fz qd ab eo dr̄aficit. simplicit. n. pot9 iudicat qd̄ p̄eminet fz id qd̄ p accñs se hz ad vtrūq; ostēsū ē aūt ex ipa rōne act9 z habit9 q̄ act9 ē potio9 i bōitate z malicia q̄; habit9. q̄ aūt habit9 sit diuturnio9 q̄; act9. accidit ex eo q̄ vtrūq; inuenit in tali natura q̄ ñ pōt sēp agere et cui9 actio ē i motu trāseūte. vñ simplicit act9 ē potio9 tam i bōitate q̄; i malicia. b habit9 ē potio9 fz qd.

¶ Ad. ij dd. q̄ habit9 ñ ē simplr plures act9 fz qd. i. diute. vñ ex hoc ñ pōt9 cludi q̄ habit9 sit simplicit potio9 i bōitate vl malicia q̄; act9.

¶ Ad. iij. dd. q̄ habit9 ē cā act9 i genē cause efficētis. b act9 ē cā habit9 i gñe cause finalī fm quā p̄sideratī rō boni z mali. z iō i bōitate z malicia act9 p̄emiet bitui.

AD quartuz sic procedi
tur. Videtur q̄ actus vitiosus siue peccatū non
possit simul esse cū virtute. Contraria enim non possunt
eē simul in eodem. sed peccatū quodāmō contrariat̄ vir-
tuti. vt dictum est. g̃ peccatum nō pōt simul eē cū virtute.
¶ Pre. Peccatū ē peius q̄z vitiū. i. actus malus q̄z ha-
bitus malus. sed vitium non potest simul eē in eodem cū
virtute. ergo neq̄z peccatum. ¶ Pre. Sicut peccatum ac
cidit in rebꝰ volūtarijs. ita ⁊ in rebus naturalibꝰ. vt dicit̄
in. ij. phisicoꝝ. sed nunq̄z in rebꝰ naturalibꝰ accidit pecca-
tum nisi per aliquā corruptionē virtutis naturalis. sicut
monstra accidunt corrupto aliquo principio in semīe. vt
dicitur in. ij. phisicoꝝ. ergo etiam in rebus volūtarijs non
accidit peccatum nisi corrupta aliqua virtute anime. ⁊ sic
peccatum ⁊ virtus nō possunt eē in eodem. ¶ Sed ꝓtra
est q̄ phūs dicit in. ij. etbi. q̄ per contraria virtus genera
tur ⁊ corrumpitur. sed vnus actus virtuosus non causat
virtutem. vt supra habitum est. ergo neq̄z vnus actus pec
cati tollit virtutē. possunt ergo simul in eodem eē. ¶ Rñ
dicendum q̄ peccatum cōparatur ad virtutem sicut actꝰ ma-
lus ad habitum bonū. aliter aūt se habet habitus in aīa ⁊
forma in re naturali. forma enim naturalis ex necessitate
producit opationem sibi cōuenientē. vnde non potest eē
simul cum forma naturali actus formе cōtrarie. sicut nō
potest esse cum calore actus infrigidatiōis. neq̄z simul cū
leuitate motus descensiōis nisi forte ex violentia exteriꝰ
mouentis. sed habitus in aīa nō ex necessitate ꝓducit suā
opationem. sed hō vtit̄ eo cū voluerit. vnde simul habi-
tu in homine existente potest nō vti habitu aut agere con
trarium actum. ⁊ sic pōt habens virtutē procedere ad ac
tum peccati. actus vero peccati si cōparet̄ ad ipsam virtu-
tem, put est habitus quidā. non potest ipsam corrumpere
si sit vnus tantum. sicut enim non generatur habitus ꝑ
vnum actū. ita nec per vnum actum corrumpitur. vt su-
pra dictum est. Sed si comparetur actus peccati ad cām
virtutum. sic possibile est q̄ per vnum actum peccati aliq̄
virtutes corrumpantur. quo dlibet enim peccatum mor-
tale contrariatur charitati. que est radix omniū virtutū
infusarum inquantum sunt virtutes. ⁊ ideo per vnū ac-
tum peccati mortalis exclusa charitate. excluduntur ꝑ cō-
sequens omnes virtutes infuse inquantuz sunt virtutes
⁊ hoc dico propter fidem ⁊ spem. quarum habitus rema
nent informes post peccatum mortale. ⁊ sic non sunt vir-
tutes. sed peccatum veniale quod non contrariatur chari
tati. nec excludit ipsam. per consequens etiam non exclu
dit alias virtutes. Virtutes vero acquisite non tolluntur
per vnū actū cuiuscūq̄z peccati. Sic igit̄ peccatum morta-
le nō potest simul esse cuz virtutibꝰ infusis. potest tamē
simul eē cum virtutibus acquisitis. peccatum vero veni
ale potest simul esse ⁊ cum virtutibus infusis. ⁊ cum ac-
quisitis. ¶ Ad. i. g̃ dōm q̄ peccatum nō cōtrariat̄ virtuti
ꝑm se ꝑ ꝑm suum actum. ⁊ ideo peccatū nō potest simul
esse cum actu virtutis. potest tamen simul esse cū habitu
¶ Ad. ij. dicendū q̄ vitium directe ꝓtrariatur virtuti. si-
cut ⁊ peccatū actui virtuoso. ⁊ iō vitiū excludit actū virtu
tis. ¶ Ad tertium dicendū q̄ virtutes naturales agūt ex
necessitate. ⁊ iō integra existente virtute nūq̄z peccatū po
test in actu inueniri. sed virtutes animе non producūt ac
tus ex necessitate. vnde non est similis ratio.

AD quintuz sic procedi
tur. Videtur q̄ in quolibet peccato sit aliq̄s actꝰ
Sicut enim meritum comparatur ad virtutem. ita pec-
catum ad vitium comparatur. sed meritum non pōt esse
absq̄z aliquo actu. ergo nec peccatū potest esse absq̄z ali-
quo actu. ¶ Pre. Aug⁹ dicit in libro de li. arbi. q̄ omne
peccatum a deo est voluntarium. qđ si non sit voluntari-
um non est peccatum. sed non potest esse aliquid volun-
tarium nisi per actum voluntatis. ergo omne peccatū ha
bet aliquem actum. ¶ Pre. Si peccatum esset absq̄z ali-
quo alio actu sequeret̄ q̄ ex hoc ipso q̄ aliquis cessat ab ac
tu debito peccaret. sed cōtinue aliquis cessat ab actu debi-
to. ille. s. qui nūq̄z actū debitū operatur. ergo sequeret̄ q̄
continue peccaret. qđ est falsum. non ergo est aliquod pec
catum absq̄z actu. ¶ Sed contra est quod dicit̄ Jaco.
iij. Scienti bonum facere ⁊ non facienti peccatum ē illi.
sed nō facere non importat aliquē actum. ergo peccatum
potest esse absq̄z actu. ¶ Rn. dicendū q̄ questio ista prin
cipaliter mouetur ꝓpter peccatum omissionis. de quo ali
qui diuersimode opinantur. Quidam enim dicunt q̄ in
omni peccato omissionis ē aliquis actus. vel interior. vel
exterior. interior quidem sicut cum aliquis vult nō ire ad
ecclesiam quando ire tenetur. exterior autem sicut cū ali-
quis illa hora qua ad ecclesiam ire tenetur. vel etiam ante
occupat se talibꝰ quibus ab eundo ad ecclesiā impeditur
⁊ hoc quodammō videtur in primū redire. qui enim vult
aliquid cū quo aliud simul eē nō potest ex cōsequēti vult
illo carere. nisi forte non perpendat q̄ per hoc qđ vult fa-
cere impeditur ab eo qđ facere tenetur. in quo casu posset
per negligentiā culpabilis iudicari. Alij vero dicunt q̄ in
peccato omissionis non requiritur aliquis actus. ipm enī
non facere quod quis facere tenetur peccatum est. Utra-
q̄z autem opinio ꝑm aliquid veritatem habet. Si enim in-
telligatur in peccato omissionis illud solūz quod per se ꝑ-
tinet ad rationem peccat. sic quandoq̄z omissionis pecca
tum est cum actu interiori. vtcum aliquis vult non ire ad
ecclesiam. Quandoq̄z vero absq̄z omni actu vel interiori
vel exteriori. sicut cum aliquis hora qua tenetur ire ad ec
clesiam nihil cogitat de eundo vel non eundo ad eccliam
Si vero in peccato omissionis intelligantur etiam cause
vel occasiones omittendi. sic necesse est in peccato omissio
nis aliquē actū esse. non enim est peccatuz omissionis ni-
si cum aliquis ꝑtermittit qđ potest facere ⁊ non facere. q̄
autē aliquis declinet ad nō faciendum illud qđ pōt face
re ⁊ non facere. non est nisi ex aliqua causa vel occasiōe cō
iuncta vel ꝓcedente. ⁊ siquidē causa illa nō sit in potesta-
te hominis. omissio non habet rōnem peccati. sicut cū ali-
quis ꝓpter infirmitatē ꝑtermittit ad ecclesiā ire. Si ve
ro causa vel occasio omittendi subiaceat voluntati. omis-
sio habet rationem peccati. ⁊ tunc semper oportet q̄ ista
causa inquantum est voluntaria habeat aliquem actum
ad minus interiorem voluntatis. qui quidem actꝰ quan
doq̄z directe fertur in ipsam omissionem. puta cū aliquis
vult non ire ad ecclesiam vitans labꝝem. ⁊ tunc talꝭ actꝰ
per se pertinet ad omissionem. voluntas enim cuiuscun-
q̄z peccati per se pertinet ad peccatum illud. eo q̄ volun-
tariū ē de rōne pcti. qñq̄z aūt actꝰ voluntatis directe fert̄
in aliud ꝑ qđ bō impedit̄ ab actu debito. siue illud in q̄ fert̄ vo
lūtas sit cōiūctū omissiōi puta cū aliq̄s vult ludere qñ ad
eccliam deberet ire. siue etiā sit ꝓcedēs puta cū aliq̄s vult
diu vigilare de sero ex q̄ seq̄t̄ q̄ nō vadat hora matutina
li ad eccliam ⁊ tunc actus ille interior vel exterior per ac-
cidens se habet ad omissionez. quia omissio sequitur ꝓ-
ter intentionē. hoc aūt dicimus per accidēs esse quod est
ꝓter intentionem. vt patet in. ij. phisicorum. Unde in-

nifestum est q̄ tunc peccatum omissionis habet quidem aliquem actū coniunctum vel precedentem. qui tamē p accidens se habet ad peccatum omissionis. iudicium aūt de rebus dandum est fm illud quod est per se ⁊ non fm illud quod est per accidens. Unde verius dici potest q̄ aliquod peccatum possit esse absq̄ omni actu. alioquī etiam ad essentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus ⁊ occasiones circumstantes. Ad primum ergo dicendum q̄ plura requiruntur ad bonum q̄ ad malum. eo q̄ bonū contingit ex tota integra causa. malum autem ex singularibus defectibus vt Dio. dicit. iij. c. de di. no. ⁊ ideo peccatum potest contingere siue aliquis faciat quod non debet. siue nō faciendo q̄d debet. sed meritū nō potest eē nisi aliquis faciat voluntarie q̄d debet. ⁊ iō meritū nō potest esse sine actu. sed peccatum potest esse sine actu. Ad. ij. dicendū q̄ aliquid dicitur voluntariū nō solū q̄a cadit super ipsum actus voluntatis. sed q̄a est in potestate nostra vt fiat vel nō fiat. vt dicitur i. iij. ethi. vnde etiam ipsum non velle potest dici voluntarium. in quantum in potestate hominis est velle ⁊ nō velle Ad iij. dicendum q̄ peccatum omissionis cōtrariatur precepto affirmatiuo q̄d obligat semper. sed non ad semper. ⁊ ideo solum pro tempore illo aliquis cessando ab actu peccat. pro quo preceptum affirmatiuum obligabat.

Ad sextum sic procedi tur. Videtur q̄ incōuenienter diffiniatur peccatum cum dicitur. peccatum est dictum vel factum vel cōcupitum cōtra legem eternā. Dictū enī vel factū vel concupitum importat aliquem actum. sed non omne peccatum importat aliquē actum. vt dictum est. ergo hec diffinitio nō includit omne peccatū. Pre. Aug⁹ dicit in li. de duabus animabus. peccatum est voluntas retinēdi vl̄ p̄sequendi quod iusticia vetat. sed voluntas sub concupiscentia comprehendit. fm q̄ concupiscentia largo modo sumitur pro omni appetitu. ergo sufficisset dicere. peccatum est cōcupitum contra legem eternaz. nec oportuit addere dictum vel factum. Pre. Peccatum, prout consistere videtur in auersione a fine. nam bonum ⁊ malū pr̄cipaliter cōsiderantur fm finem vt ex supra dictis patet. Unde ⁊ Aug⁹ in primo de li. arbi. per cōpationē ad finē diffinit peccatum. dicens q̄ peccare nihil est aliud q̄z neglectis rebus eternis temporalia sectari. ⁊ in libro. lxxxiij. questionum dicit q̄ omnis humana peruersitas est vti fruendis ⁊ frui vtendis. sed in premissa diffinitione nulla fit mentio de auersione a debito fine. ergo insufficiēter diffinitur peccatum. Pre. Ex hoc dicitur aliquid esse prohibitum quia legi contrariatur. sed non omnia peccata sunt mala. quia prohibita. sed quedā sunt prohibita q̄ mala. nō ergo in cōmuni diffinitione peccati debuit poni q̄ sit contra legem dei. Pre. Peccatum significat malum hominis actum vt ex dictis patet. sed malum hominis est contra rationem esse. vt Diony. dicit. iiij. c. d̄ diui. no. ergo potius debuit dici q̄ peccatum sit cōtra rōnem q̄z q̄ peccatum sit contra legem eternam. In ⁊trariuz sufficit auctoritas Aug. Rñ. dicendum q̄ sicut ex dictis patet. peccatum nihil aliud est q̄z actus humanus malus. q̄ autem aliquis actus sit humanus habet ex hoc q̄ est voluntarius. sicut ex supra dictis patet. siue sit voluntarius quasi a voluntate elicitus. vt ipsum velle vel eligere. siue quasi a voluntate separatus. vt exteriores actus vel locutionis vel operationis. Habet autem actus humanus q̄ sit malus ex eo q̄ caret debita cōmensuratione. omnis autem commensuratio cuiuscunq̄z rei attenditur p̄ comparationem ad aliquam regulam. a qua si diuertat. incōmensurata erit. Regula autem voluntatis humane ē duplex. Una propinqua ⁊ homogenea. s. ipsa humana ratio Alia vero est prima regula. s. lex eterna. que est quasi ratio dei. Et ideo Aug⁹ in diffinitiōe peccati posuit duo. Unū quod pertinet ad substantiā actus humani q̄d est quasi materiale in peccato. cum dixit. dictum vel factum vel cōcupitum. Aliud autem quod pertinet ad rationem mali. quod est quasi formale in peccato. cum dixit. contra legē eternam. Ad primum ergo dicendum q̄ affirmatio et negatio reducuntur ad idem genus. sicut in diuinis genitum ⁊ ingenitum ad relationē. vt Aug⁹ dicit in. v. de tri. ⁊ ideo pro eodem est accipiendum dictum ⁊ non dictum factum ⁊ non factum. Ad secundum dicendum q̄ prima causa peccati est in voluntate que imperat omnes actus voluntarios. in quibus solum inuenit̄ peccatum. Et ideo Aug⁹ quandoq̄z p̄ solā voluntatē diffinit peccatum sed quia etiam ipsi exteriores actus ptinēt ad substantiā peccati cum sint fm se mali. vt dictum est. necesse fuit q̄ in diffinitione peccati poneret etiam aliquid ptinens ad exteriores actus. Ad. iij. dicendum q̄ lex eterna primo ⁊ principaliter ordinat hominem ad finem. consequēter autem facit bene se habere circa ea que sunt ad finem. ⁊ ideo in hoc q̄ dicit contra legem eternam. tangit auersionem a fine. ⁊ omnes alias inordinationes. Ad quartum dicendum q̄ cum dicit q̄ non omne peccatum ideo est maluz quia est prohibitum. intelligitur de prohibitiōe facta per ius positiuū. si autē referatur ad ius naturale. q̄d continetur primo quidem in lege eterna. secundario vero in naturali iudicatorio rōnis humane. tunc omne peccatum ē malum. quia prohibitum. ex hoc enim ipso ē q̄ inordinatum iuri naturali repugnat. Ad quintum dicendum. q̄ a theologicis consideratur peccatum precipue fm q̄ ē offensa contra deum. a philosopho autem morali secundū q̄ contrariatur rationi. ⁊ ideo Aug⁹ conuenientius diffinit peccatum ex hoc q̄ est contra legem eternam q̄z ex hoc q̄ est contra rationem. precipue cum per legem eternam regulemur in multis que excedunt rationem humanam sicut in his que sunt fidei.

Questio LXXII

Deinde considerandum est de distinctione peccatorum vel vitiorum. Et circa hoc queruntur nouem. Primo vtr̄ peccata distinguantur specie fm obiecta. Secundo de distinctione peccatorum spiritualium ⁊ carnalium. Tertio vtrum fm causas. Quarto vtrum fm eos in quos peccatur. Quinto vtrum fm diuersitatem reatus. Sexto vtr̄ fm omissionem ⁊ commissionem. Septimo vtrum fm diuersum processum peccati. Octauo vtr̄ fm abundantiam ⁊ defectum. Nono vtr̄ fm diuersas circūstantias.

Ad primum sic procedi tur. Videtur q̄ peccata non differant specie fm obiecta. Actus enim humani precipue dicuntur boni vel mali per comparationem ad finē. vt supra ostensum est. cum igitur peccatū nihil aliud sit q̄z actus hominis malus. sicut dictum est. videtur q̄ fm fines peccata debeāt distingui specie magis q̄z fm obiecta. Pre. Malū cuz sit priuatio distinguit̄ specie secundum diuersas species

oppositorum. sed peccatum est quoddã malum i genere hũanoꝝ actuum. ergo peccata magis ꝺ. stinguuntur spẽ secundum oppsita ꝙz fm obiecta. ¶ Ore. Si peccata specie differant secundum obiecta. impossibile esset idem peccatum specie circa diuersa obiecta inueniri. ꝫ inuenitur aliqua huiusmodi peccata. naz superbia est in, rebus spiritualibus ⁊ in corporalibus. vt Greg⁹ dicit i li. xxxiij Moral. auaricia etiã ē circa diuersa genera rer. ꝯ peccata nõ distinguunt spẽ fm obiecta. ¶ Sed cõtra est ꝙ peccatũ ē dictũ vel factũ vel cõcupitũ contra legẽ dei. sed dicta vel facta vel cõcupita distinguunt spẽ fm diuersa obiecta. ꝙ actus per obiecta distinguũt. vt supra dictũ ē. ergo etiã peccata fm obiecta spẽ distinguunt. ¶ Rñ. dom. ꝙ sicut dictũ ē. ad rationẽ peccati duo cõcurrũt. s. actꝰ voluntarius ⁊ inordinatio eius. que est per recessum a lege dei. Uoꝝ autẽ duoꝝ vnũ p se cõpat ad peccantẽ qui intendit talẽ actũ voluntariũ exercere in tali materia. Aliud autẽ s. inordinatio actus p accidẽs se bz ad intentionẽ peccantis. nullus enim intendens ad malũ operat. vt Dio. dicit iiij. ca. de diui. no. Manifestum ē autẽ ꝙ vnũqꝺqꝫ consequitur speciem fm illud qꝺ est per se. nõ aũt fm id qꝺ est per accidẽs. qꝛ ea que sunt per accns sunt extra rõnẽ specici. ⁊ iõ peccata spẽ distinguunt ex pte actũ voluntariorum magis ꝙz ex pte inordinationis in pctõ existentꝫ. actꝰ autẽ volũtarꝫ distinguunt spẽ fm obiecta. vt in supioribus ostensum est. vñ sequit ꝙ peccata ꝓprie distinguant specie fm obiecta. ¶ Ad. i. ꝯ dõ. ꝙ finis principaliter habet rõnem boni. ⁊ iõ cõpatur ad actũ voluntatis. qui ē principialis in oi pctõ sicut obiectũ. vnde in idem redit ꝙ peccata differant fm obiecta vel fm fines. ¶ Ad. ij. dom. ꝙ peccatum nõ ē pura priuatio. sed ē actus debito ordine priuatus. ⁊ iõ pcta magis distinguuntur spẽ fm obiecta actũ ꝙz fm oppsita. quãuis etiã si distinguant fm oppositas virtutes in idẽ rediret. virtutes enim distinguuntur specie fm obiecta. vt supra dictũ est. ¶ Ad. iij. dom ꝙ nihil prohibet in diuersis rebus spẽ vel genere differentibꝰ inuenire vnã generalẽ rõnẽ obiecti a qua pctũ speciẽ recipit. ⁊ hoc mõ superbia circa diuersas res excellentiã querit. auaritia vero abũdãtiã eoꝝ q̃ vtui hũano accomodãt.

¶ Ꝺ secunduz sic procedi tur. Uidet ꝙ inconuenienter distinguant pcta spiritualia a carnalibꝰ. Dicit enim Aplus ad Gal. v. Manifesta sunt opa carnis. que sunt fornicatio. immũdicia. impudicicia. luxuria. idolorum seruitus. veneficia. ⁊c. ex quo videtur ꝙ oĩa peccatorum genera sunt opa carnis. sed peccata carnalia dicunt opera carnis. ergo nõ sunt distinguenda peccata carnalia a spũalibꝰ. ¶ Ore. Quicunqꝫ peccat fm carnẽ ambulat. fm illud Ro. viij. Si fm carnẽ vixeritis morieimini. Si autẽ spũ facta carnis mortificaueritis viuetis. sed viuere vel ambulare fm carnem videtur pertinere ad rõnem peccati carnalis. ergo oĩa peccata sunt carnalia. nõ ergo sunt distinguenda peccata carnalia a spũalibus. ¶ Ore. Superior ps animeque est mens vel ratio spũs notatur. fm illud Eplx. iiij. Renouamini spũ mentis vestre. vbi spũs ꝓ ratione ponit. vt ibi glo. dicit. sed oĩe peccatũ qꝺ fm carnẽ cõmittit a rõne vertuat ꝓ consensum qꝛ superioris rõnis ē cõsentire in actũ peccati. vt infra dicet. ꝯ eadẽ pcta sunt carnalia ⁊ spũalia. non ergo sunt distinguenda ab inuicez. ¶ Ore. si aliqua pcta specialiter sunt carnalia. hoc potissime intelligendũ videt de illis peccatis quibꝰ in corpus suũ peccat aliquis. sed sicut Aplus dicit i. ad Cor. vi. Omne peccatũ quodcunqꝫ fecerit hõ extra corpus ē. qui autẽ fornicat in corpus suũ peccat. ergo sola fornicatio esset peccatũ carnale. cũ ipse Aplus ad Eplx. v. etiã auariciam carnalibꝰ peccatis ãnumeret. ¶ Sed ꝓtra est qꝺ Greg⁹. xxxi. Moral. dicit. ꝙ septem capitalium vitiorum quinqꝫ sunt spiritualia. ⁊ duo sũt carnalia. ¶ Rñ. dicendum ꝙ sicut dictum est. pcta recipiunt speciez ex obiectis. omne autem peccatum in appetitu ꝯsistit alicuius cõmutabilis boni qꝺ inordinate appetitur. ⁊ per consequens in eo tam habito inordinate aliquis delectat. vt autem ex superioribus patet duplex est delectatio. Una quidem animalis que cõsumat in sola apprehensione alicuius rei ad votum habite. ⁊ hec etiam potest dici delectatio spiritualis sicut cũ aliquis delectat in laude humana. vel in aliquo huiusmodi. Alia vero delectatio ē corporalis siue naturalis que in ipo tactu corporali pficit. que potest etiã dici delectatio carnalis. Sic igit illa peccata que perficiunt in delectatiõe spũali vocant peccata spiritualia. illa vero que perficiunt in delectatione carnali vocant peccata carnalia. sicut gula que perficitur in delectatione ciborum ⁊ luxuria que perficitur in delectatione venereorum vnde ⁊ Aplus dicit. i. ad Cor. vij. Emundemus nos ab oi inquinamento carnis ⁊ spũs. ¶ Ad primũ. ꝯ dicendũ. ꝙ sicut glo. ibidẽ dicit. illa vitia dicunt opera carnis. nõ qꝛ in voluptate carnis perficiantur. sed caro sumitur ibi pro homine. qui dum fm se viuit fm carnem viuere dicit. vt etiã Aug⁹ dicit. xiij. ꝺ ciui. dei. Et huiusmodi rõ ē ex hoc ꝙ omnis rõnis hũane defectus ex sensu carnali aliq̃ mõ initium habet. Et per hoc etiã pz rñsio ad secundum.

Ad tertiũ dicendũ ꝙ in pctis etiam carnalibꝰ est aliquis actus spiritualis. s. actus rationis. sed finis horum peccatorum a quo denominantur est delectatio carnis. ¶ Ad quartũ dom ꝙ sicut glo. ibidẽ dicit. specialiter in fornicationis peccato seruit anima corpori. intantum vt nihil aliud in ipso momento cogitare homini liceat. delectatio autem gule ⁊ si sit carnalis non ita absorbet rationem. Uel potest dici ꝙ in hoc peccato etiam quedam iniuria fit corpori dum inordinate maculat. ⁊ ideo per hoc solum peccatum dicitur specialiter homo in corpus peccare. auaricia vero que carnalibus peccatis cõnumerat. ꝓ adulterio ponitur. qꝺ est iniusta vsurpatio vxoris aliene. Uel põt dici ꝙ res in qua delectatur auarus corporale quiddam ē ⁊ quãtũ ad hoc cõnumeratur peccatis carnalibus. ꝫ ipa delectatio nõ pertinet ad carnez sed ad spiritum. Et ideo Greg⁹ dicit ꝙ est spirituale peccatum.

¶ Ꝺ terciuz sic procedi tur. Uidetur ꝙ peccata distinguantur specie ex causis. Ab eodem enim habet res speciez a quo habz eẽ sed peccata habent esse ex suis causis. ergo ab eis etiã speciem sortiuntur. differunt ergo specie fm diuersitatẽ causarum. ¶ Dr. Inter alias causas minus videtur pertinere ad speciem causa materialis. sed obiectum in peccato est sicut causa materialis. cum ergo fm obiecta peccata specie distinguantur. videtur ꝙ peccata multo magis fm alias causas distinguantur specie. ¶ Ore. Aug⁹. super illud ps. Incensa igni ⁊ suffossa. dicit ꝙ omne peccatum est ex timore male humiliante vel ex amore male inflammante. Dicitur enim. i. Joh. ij. ꝙ omne quod ē in mundo aut ē ꝯcupiscẽtia carnis. aut ꝯcupiscẽtia oculorum. aut superbia vite. Dicit aũt aliqd eẽ in mũdo ꝓpter pctm ꝫ ꝙ mũdi. noĩe amatores mundi significant. vt Aug⁹ dic.

super Job. Greg⁹ etiam. xxxi. Moral'. distinguit omnia peccata ſm ſeptem vitia capitalia. oēs autem huiuſmodi diuiſiones reſpiciunt cauſas peccatorum. ergo videtur q̄ peccata differant ſpecie ſm diuerſitatem cauſarum.

Sed contra eſt q̄ ſm hoc oīa peccata eſſent vnius ſpēi. cū ex vna cauſa cauſentur. Dī enī Eccl'. x. q̄ initū omnis pecī ē ſuperbia. Et. i. ad Tim. vlt. q̄ radix oīum malor̄ eſt cupiditas. Manifeſtū ē aūt eē diuerſas ſpēs pctor̄. nō ḡ peccata diſtinguūtur ſpē ſm diuerſitates cauſar̄.

Rn dīm q̄ cū quatuor ſint cauſar̄ genera. diuerſimode diuerſis attribuūtur. cā enī formalis ⁊ materialis reſpiciūt p̄prie ſubſtantiā rei. ⁊ iō ſubſtantie ſm formā ⁊ materiaz ſpecie ⁊ genere diſtinguūtur. agens aūt ⁊ finis reſpiciunt directe motū ⁊ operationē. ⁊ iō motus ⁊ operatiōes ſm huiuſmodi cauſas ſpecie diſtinguūtur. diuerſimode tñ. nā principia actiua naturalia ſunt determinata ſemp ad eosdem actus. ⁊ iō diuerſe ſpēs in actibo naturalibo attendūtur nō ſolū ſm obiecta que ſunt fines vel termini. ſ etiaz ſm principia actiua. ſicut calefacere ⁊ infrigidare diſtinguūtur ſpē ſm calidū ⁊ frigidum. ſed principia actiua in actibo voluntarijs cuiuſmodi ſunt act⁹ pctor̄ nō ſe habēt ex neceſſitate ad vnū. ⁊ iō ex vno principio actiuo vel motiuo poſſunt diuerſe ſpēs pctor̄ procedere. ſicut ex timore male humiliante pōt p̄cedere q̄ hō furetur. ⁊ q̄ occidat. ⁊ q̄ deſerat gregem ſibi cōmiſſum. ⁊ hec eadem p̄ſit procedere ex amore. Cū manifeſtū eſt q̄ pctā nō differūt ſpē ſm diuerſas cauſas actiuas vel motiuas ſ ſolum ſm diuerſitatē cauſe finalis. finis aūt ē obiectū volūtatis. oſtēſum ē enī ſupra q̄ actus hūani habēt ſpēz ex fine.

Ad primū ḡ dīm. q̄ principia actiua in actibo voluntarijs cū nō ſint determinata ad vnū. nō ſufficiūt ad producendū hūanos actus. niſi determinet volūtas ad vnū p̄ intētionē finis. vt pat per phūm in. ix. metha. ⁊ iō a fine p̄ficitur ⁊ eē ⁊ ſpēs peccati.

Ad. ij. dīm q̄ obiecta ſm q̄ cōpantur ad actus exteriores habēt rōnem materie circa quam ſed ſm q̄ cōpant ad actum interiorē voluntatis habēt rationē finiū. ⁊ ex hoc habēt q̄ dent ſpēm actui. quamuis etiaz ſm q̄ ſunt materia circa quam habeant rōnē termini a quibo motus ſpecificant. vt dicit in. v. phi. ⁊ in. x. ethi. ſed tamē etiam termini motus dant ſpēm motibus inquantū habēt rōnē finis.

Ad. iij. dīm. q̄ ille diuiſiones peccator̄ nō dant ad diſtinguendas ſpēs pctor̄. ſed ad manifeſtandas diuerſas cauſas eorum.

HD quartuz ſic procedi

tur. Videtur q̄ incōuenienter p̄tm diſtinguat per p̄tm q̄d eſt in deū. in proximū ⁊ in ſeipm. Illud enī q̄d ē cōe oī pctō nō debet poni quaſi ps in diuiſione peccati. ſed cōe ē oī pctō q̄ ſit cōtra deū. ponit enī in diffinitione peccati q̄ ſit cōtra legē dei. vt ſupra dictū ē. non ergo peccatū in deū debet poni quaſi ps in diuiſione peccator̄.

Pre. Omnis diuiſio debet fieri p̄poſita. ſz iſta tria genera peccator̄ nō ſunt oppoſita. quicūq enī peccat i p̄rimū. peccat in ſeipm ⁊ in deū. nō ḡ peccatū p̄cipiēter diuiditur ſm hec tria.

Pre. Ea que ſunt extrinſecus non cōferunt ſpēm. ſed deus ⁊ proxim⁹ ſunt extra nos. ergo per hec nō diſtinguunt pctā ſm ſpēm. incōuenienter igit ſm hec tria peccatū diuidit.

Sed p̄tra eſt q̄ Iſidorus in li. de ſummo bono diſtīgues pctā. dicit q̄ hō dicit peccare in ſe. in deū ⁊ in proximū.

Rñ. dīm q̄ ſicut ſup dictum ē. peccatū ē actus inordinatus. Triplex aūt ordo i homine debet eſſe. Unus quidem ſm comparationē ad regulam rationis. prout. ſ. omnes actiōes ⁊ paſſiones noſtre debent ſm regulā rōnis cōmenſurari. Alius aūt ordo eſt per comparationē ad regulā diuine legis. p̄ quā homo in omnibus dirigi debet. ⁊ ſiquidē homo naturaliter eēt animal ſolitariū. hic duplex ordo ſufficeret. ſed q̄ homo eſt naturaliter aīal politicum ⁊ ſociale. vt p̄bat⁹ in primo politicor̄. iō neceſſe ē q̄ ſit tertius ordo quo hō ordinetur ad alios hoīes quib⁹ cōuiuere d⁹. Horū aūt ordinum primus cōtinet ſecundū ⁊ excedit ip̄m quecūq enī cōtinētur ſub ordine rōnis. p̄tinent⁹ ſub ordine ip̄ius dei. ſed quedā cōtinent⁹ ſub ordine ip̄ius dei que excedūt rationē humanā. ſicut ea que ſunt fidei ⁊ que debent⁹ ſoli deo. vnde qui in talibo peccat. dicit⁹ in deū peccare. ſicut hereticus ⁊ ſacrilegus ⁊ blaſphemus. Similiter etiā ſecundus ordo includit tertiū ⁊ excedit ip̄m. q̄ in oībus in quibus ordinamur ad proximū. oportet nos dirigi ſm regulā rationis. ſed in quibuſdā dirigimur ſm rōnem quātuz ad nos tantū. nō aūt quātū ad primū. ⁊ q̄ñ in his peccat⁹ dicitur homo peccare in ſeipſū. ſicut patet de guloſo. luxurioſo ⁊ prodigo. quando vero peccat hō in his quib⁹ ad p̄rimum ordinat⁹ dicit⁹ peccare in proximū. ſicut⁹ patet de fure ⁊ homicida. Sunt autem diuerſa quibo homo ordinatur ad deū ad proximū ⁊ ad ſeip̄m. vnde hec diſtinctio peccatorum eſt ſm obiecta. ſm que diuerſificant⁹ ſpēs peccatorum. vnde hec diſtinctio peccator̄ proprie ē ſm diuerſas peccator̄ ſpecies. nam ⁊ virtutes quib⁹ peccata opponuntur ſm hanc dīam ſpē diſtinguunt⁹. Manifeſtū ē enī ex dictis q̄ virtutibus theologicis homo ordinatur ad deū temperantia vero ⁊ fortitudine ad ſeipſum. iuſticia autez ad proximum.

Ad. i. ergo dīm q̄ peccare in deū ſm q̄ ordo qui eſt ad deū includit oēm hūanū ordinē. cōe eſt oī peccato. ſed quantum ad id q̄ ordo dei excedit alios duos ordines. ſic peccatum in deum eſt ſpeciale genus peccati.

Ad. ij. dicendum q̄ quando aliqua quor̄ vnum includit alterum ab inuicem diſtinguunt⁹ intelligit⁹ fieri diſtinctio nō ſm illud q̄ vnū continetur in altero. ſed ſm illud. ſ. q̄ vnum excedit alterum. ſicut patet in diuiſione numerorum ⁊ figurarum. non enim triangulus diuidit⁹ contra quadratum ſm q̄ continetur in eo. ſed ſm q̄ excedit⁹ ab eo. ⁊ ſimiliter eſt de ternario et quaternario.

Ad. iij. dicendū q̄ deus ⁊ proximus quātus ſint exteriora reſpectu ip̄ius peccantis. non tamen ſunt extranea reſpectu actus peccati. ſed comparatur ad ipſa ſicut ad propria obiecta ipſius.

HD quintuz ſic procedi

tur. Videtur q̄ diuiſio peccatorū que eſt ſm reatum diuerſificet ſpeciem. puta cum diuiditur ſm veniale et mortale. Ea enim que in infinitum differunt non poſſunt eſſe vnius ſpeciei nec etiam vnius generis. ſed veniale et mortale peccatum differunt in infinitum. Venialī enim debetur pena temporalis. mortali pena eterna. menſura autem pene reſpondet quantitati culpe. ſm illud Deutero. xxv. ſm menſuram delicti erit et plagarum modus. ergo veniale et mortale non ſunt vnius generis. nec dicatur q̄ ſint vnius ſpeciei.

Pre. Quedam peccata ſunt mortalia ex genere. ſicut homicidium et adulteriū. Quedam vero ex ſuo genere ſunt peccata venialia. ſicut verbum ociоſum et riſus ſuperfluus. ergo peccatū veniale et mortale ſpecie differunt.

Pre. Sicut habet ſe act⁹ virtuoſus ad p̄miū. ita ſe hz pctm ad penā ſz p̄miū ē finis virtuoſi act⁹. ḡ et pēa ē finis pcti. ſed pctā diſtinguuntur

specie ſm fines. vt dictum eſt. ergo etiam diſtinguuntur ſpecie ſm reatum pene. Sed ꝓtra ea que cõſtituunt ſpeciez ſunt priora. ſicut dñe ſpecifice. ꝫ pena ſeq̃ culpã ſicut effectus eius. ergo peccata non differunt ſpecie ſm reatum pene. Rñ. dõm. q eorum que ſpecie differunt duplex differentia inuenit. Una quidem que conſtituit diuerſitatem ſpẽi. ⁊ talis differentia nũq̃ inuenit niſi ĩ ſpeciebꝫ diuerſis. ſicut rõnale ⁊ irrationale aiãtũ ⁊ iaiãtũ Alia aũt dñia ẽ ꝑ ſe diuerſitatẽ ſpẽi. ⁊ talis dñia ⁊ ſi ĩ aliquibꝫ ꝓſequat diuerſitatẽ ſpẽi. in aliis tñ põt inueniri in alia ſpẽ. ſicut albũ ⁊ nigꝝ ꝓſequunt diuerſitatẽ ſpẽi ſcorui ⁊ cigni. Tñ inuenit hmõi dñia in eadẽ boĩs ſpẽ. Dicẽ dũ ẽ q̃ q dñia venialis ⁊ mortalis pcti. vel q̃cũq̃ alia dñia ſumit penes reatũ nõ põt eẽ dñia cõſtituẽs diuerſitatem ſpẽi. nũq̃. n. id qõ ẽ ꝑ accidẽs ꝓſtituit ſpẽm. id aũt qõ ẽ ꝓter intẽtionẽ agẽtis ẽ ꝑ accẽs. vt ꝓz in. ij. phi. Vanifestum ẽ aũt q pena ẽ ꝓter intentionẽ peccantis. vñ ꝑ accidens ſe hz ad pctm ex pte ipius peccãtis. ordinat tñ ad peccatũ ab exteriori. ſ. ex iuſticia iudicantis. qui ſm diuerſas ꝓditiões pctoꝝ diuerſas penas infligit. Vnde dñia q̃ ẽ ex reatu pene. põt ꝓſequi diuerſam ſpẽm pctoꝝ. nõ aũt conſtituit diuerſitatẽ ſpẽi. dñia aũt pcti venialis ⁊ mortalis cõſequit diuerſitatẽ inordinatiõis q̃ ꝓplet rõnem pcti. Duplex. n. ẽ inordinatio. vna ꝑ ſubtractionẽ principij ordinis. alia qua etiã ſaluato principio ordinis fit inordinatio circa ea q̃ ſunt ꝑ principiũ ſicut in corpe aãlis. Vñq̃ q dẽ inordinatio ꝓplexionis ꝓcedit vſq̃ ad deſtructionez principij vitalis. ⁊ hec eſt mors. Quãdoq̃ vero ſaluo prĩcipio vite fit deordinatio quedã in humoribꝫ. ⁊ tũc ẽ egritudo. Principiũ aũt actus totius ordis in moralibꝫ eſt finis vltimi. qui ita ſe hz in opatiuis ſicut principiũ indemonſtrabile in ſpeculatiuis. vt dicit in. vij. ethi. vnde qñ aĩa deordinat ꝑ pctm vſq̃ ad auerſionẽ ab vltimo fine. ſ. deo cui vnimur ꝓcharitatẽ. tunc ẽ pctm mortale. qñ vero fit deordinatio circa auerſionẽ a deo. tunc ẽ pctm venialeſicut enĩ in corpibꝫ deordinatio motus q̃ ẽ ꝓ remotionem principij vite eſt irrepabilis ſm naturã. inordinatio aũt egritudinis repari põt. ꝓpter id q ſaluat principiũ vite. ſimiliter ẽ in his que ptinẽt ad aĩam. Nã in ſpeculatiuis q̃ errat circa principia. inſuaſibilis ẽ. qui aũt errat ſaluatis principijs ꝑ ipa principia reuocari põt. Et ſimiliter in opatiuis q̃ peccando auertit ab vltimo fine. q̃tũ eſt ex natura pcti hz lapſum irrepabilem. ⁊ iõ dicit peccare mortaliter eternaliter puniendus. q̃ vero peccat citra auerſionẽ a deo. ex ipa rõne pcti repabiliter deordinat. qz ſaluatur principiũ. ⁊ iõ dicit peccare venialiter. qz. ſ. non ita peccat vt mereat interminabilẽ penã. Ad. i. g. dõm q pctm mortale ⁊ veniale differũt in infinitũ ex pte auerſionis. nõ aũt ex pte ꝓuerſionis ꝑ quaz reſpicit obm. Vnde pctm ſpẽm hz. vñ nihil ꝓhibet in eadẽ ſpẽ inueniri aliqd peccm mortale ⁊ veniale. ſicut primꝰ motus in genere adulterij ẽ pctm veniale. ⁊ verbũ ocioſũ qd plerũq̃ ẽ veniale. põt etiã eẽ mortale. Ad. ij. dõm q ex hoc q inuenitur aliqd pctm mortale ex genere. ⁊ aliqd pctm veniale exgenere. ſequit q talis dñia ꝓſequat diuerſitatẽ pcrum ſm ſpẽm. nõ autem q cauſet eã. talis aũt dñia põt inueniri etiã in his que ſunt eiuſdẽ ſpẽi. vt dictũ ẽ. Ad. iij. dõ. q premiũ ẽ de intẽtiõe merentis vel virtuoſe agentis. ſed pena nõ eſt de intentione peccantis. ſed magis eſt contra voluntatem ipſius. vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad ſextum ſic procedi

tur. Videtur q peccatum cõmiſſionis ⁊ omiſſionis ſpẽ differãt. Delictũ enĩ ꝓtra pctm dividit Eplx. q. vbi dicit Cũ eſſetis mortui delictis ⁊ pctis vrĩs. Et exponit ibi gl. Delictis. i. dimittẽdo q̃ iubent. ⁊ peccatis. ſ. agendo ꝓhibita. Ex quo ꝑz q ꝑ delictũ intelligit pctm omiſſionis. per pctm pctm ꝓmiſſionis. Sed differũt ĝ ſpẽ cuz ex oppoſito dividant tanq̃ diuerſe ſpẽs. Pre. Rõ ꝑ ſe cõuenit q ſit ꝓtra legẽ dei. ponit. n. in eiꝰ diffinitione. vt ex ſupra dictis ꝑz. ſed in lege dei alia ſunt ꝑcepta affirmatiua ꝓtra q̃ eſt pctm omiſſionis. ⁊ alia pcta negatiua cõtra q̃ ẽ peccatũ ꝓmiſſionis. ĝ peccatũ omiſſionis ⁊ pctm ꝓmiſſiõis differunt ſpẽ. Pre. Omiſſio ⁊ ꝓmiſſio differũt ſicut affirmatio ⁊ negatio. ſed affirmatio ⁊ negatio nõ poſſunt eſſe vnius ſpẽi. q negatio nõ hz ſpẽm. nõ entis nõ ſũt ſpẽs neq̃ dñie. vt phũs dicit. ĝ omiſſio ⁊ ꝓmiſſio nõ poſſũt eẽ vnius ſpẽi. Sed ꝓtra ẽ in eadẽ ſpẽ pcti inuenit omiſſio ⁊ ꝓmiſſio. auarus enĩ. ⁊ aliena rapit. qõ ẽ pctm ꝓmiſſionis. ⁊ ſua non dat quibꝫ dare dz. qõ ẽ pctm omiſſionis. ĝ omiſſio ⁊ cõmiſſio nõ differũt ſpẽ. Rñ. dõm q ĩ peccatz inuenit duplex dñia. vna materialis ⁊ alia formalis. Materialis quidẽ attendit ſm naturalẽ ſpẽm actuũ pcti. Formalis aũt ſm ordinẽ ad vltimũ finẽ ꝓprĩũ. qõ eſt obm ꝓprĩũ. vnde inueniunt aliq̃ actus materialiter ſpẽ differentes qui tñ formaliter ſunt in eadẽ ſpẽ pcti. qz ad idẽ ordinant ſicut ad eandẽ ſpẽm homicidij ptinet iugulatio. lapidatio ⁊ perforatio. Quorũ actus ſint ſpẽ differentes ſm ſpeciẽ nature. Sic ĝ ſi loquamur de ſpẽ pcti omiſſiõis ⁊ cõmiſſionis materialiter differũt ſpẽ. large tñ loquendo de ſpẽ ſm q negatio vel priuatio ſpẽm hñe põt. Si aũt loquamur de ſpẽ peccati omiſſionis ⁊ ꝓmiſſionis formaliter. ſic nõ differunt ſpẽ. qz ad idẽ ordinant. ⁊ ex eodẽ motiuo ꝓcedunt. auarus enĩ ad ꝓgregandũ pecuniã ⁊ rapit. ⁊ nõ dat ea q̃ dare debet. ⁊ ſiliter gulo ſus ad ſatiffaciendũ gule. ⁊ ſuperflua comedit. ⁊ ieunia debita ꝓtermittit. ⁊ idẽ ẽ videri in ceteris. Semp. n. in rebꝫ negatio fundat ſup aliqua affirmatiõe. q̃ ẽ quodãmõ cauſa eius. vnde etiã in rebus naturalibꝫ eiuſdẽ rõnis ẽ q ignis calefaciat ⁊ q nõ infrigidet. Ad. i. ĝ dõm q illa diuiſio q̃ ẽ ꝑ ꝓmiſſionẽ ⁊ omiſſionẽ. nõ ẽ ſm diuerſas ſpẽs formales ſed materiales tñ vt dictũ ẽ. Ad. ij. dõm q neceſſe fuit in lege dei ꝓponi diuerſa ꝑcepta affirmatiua ⁊ negatiua. vt gradatim hoĩes introducerent ad virtutẽ. Pauus quidẽ abſtinendo a malo ad qõ inducimur ꝑ ꝑcepta negatiua ⁊ poſt modũ faciendo bonũ. ad qõ inducimur ꝑ ꝑcepta affirmatiua. ⁊ ſic ꝑcepta affirmatiua ⁊ negatiua nõ ptinẽt ad diuerſas virtutes. ſed ad diuerſos gradus virtutis. ⁊ ꝑ cõ ſequens non oportet q contrarietur diuerſis peccatis ſz ſpeciem. Peccatum etiam non habet ſpeciem ex parte auerſionis. quia ſm hoc eſt negatio vel priuatio. ſed ex parte conuerſionis ſm q eſt actus quidaz. Vnde ſm diuerſa precepta legis non diuerſificantur peccata ſm ſpeciem

Ad tertium dicendum q obiectio illa procedit de materiali diuerſitate ſpeciei. Sciendum eſt tamen q negatio ⁊ ſi proprie non ſit in ſpecie. conſtituitur tamen in ſpecie per reductionem ad aliquam affirmationem quam ſequitur.

Ad ſeptimuz ſic procedi

tur. Videt q ĩpoſſibile ſit diuidi pctm ĩ pctm cordis oris ⁊ opis. Aug⁹. n. ĩ. xij. de tri. ponit tres grad⁹ pcti. quoꝝ primus eſt cũ carnalis ſenſus illecebram quandam ingerit qõ eſt pctm cogitationis. Secũdus gradus ẽ q̃n ſola cogitatio

nis delectatione aliquis cõtẽtus ẽ. Tertius gradus ẽ qñ faciendũ discernit p cõsensũ. sed tria hec pertinẽt ad pctm cordis. g̃ inconuenienter peccatũ cordis ponit quasi vnum genus pcti. Pre. Greg⁹ in .xxj. moral. ponit quattuor gradus peccati. quor primus ẽ culpa latẽs in corde. secũdus cũ exterius publicat. tertius ẽ cũ consuetudine roborat quartus ẽ cũ vsq; ad psumptionez dine misericordie. vel ad desperationẽ hõ pcedit. vbi nõ distinguit pctm operis a pcto oris. & addunt duo alia pctor gradus. g̃ inconuenientes fuit prima diuisio. Pre. Nõ potest esse pctm in ore vel in opere nisi fiat prius in corde. g̃ ista peccata spẽ non differunt. nõ ergo debẽt contra se inuicẽ diuidi. Sz contra ẽ qđ Hiero. dicit sup Ezech. tria sũt genera delictor q̃ bus hũanũ subiacet genus. aut enim cogitatiõe. aut sermone aut opere peccamus. Rn. dicendum q̃ aliqua inueniuntur differre spẽ dupliciter. Uno mõ ex eo q̃ vtrũq; habz spẽm cõpletam. sicut equus & bos differunt spẽ. Alio modo sicut fm diuersos gradus in aliqua generatiõe vel motu accipiunt diuerse spẽs. sicut edificatio ẽ cõpleta generatio domus. collatio aũt fundamẽti & erectio parietis sunt species incõplete. vt pz per phũm in .x. ethi. & idẽ etiam põt dici in generationibus aialiũ. Sic igit pctm diuidit per hec tria. s. pctm oris cordis & operis. nõ sic̃ p diuersas species cõpletas. nam cõsummatio pcti ẽ in ope. vñ pctm oris hz spẽm cõpletam. sed prima inchoatio eius ẽ quasi fũdatio in corde. Secũdus aũt gradus est⁹ ẽ in ore fm q̃ hõ p rumpit facile ad manifestandũ cõceptũ cordis. Tertius aũtẽ gradus iam est in psummatiõe opis. Et sic hec tria differunt fm diuersos gradus pcti. pz tamen q̃ hec tria pertinẽt ad vnam pfectaz pcti spẽm. cũ ab eodẽ motiuo procedant. Iracũdus enim ex hoc q̃ appetit vindictam. primo quidẽ perturbat in corde. secundo in verba cõtumeliosa p rumpit. tertio vero procedit vsq; ad facta iniuriosa. & idẽ pz in luxuria & in quolibet alio pctõ. Ad .i. ergo dicendum q̃ omne pctm cordis pertinet in rõne occulti. & fm hoc ponit vnus gradus. qui tñ p tres gradus distinguit. s. cogitationis. delectationis. & psensus. Ad .ij. dicendum q̃ pctm oris & opis cõueniunt in manifestatione. & propter hoc a Greg⁹. sub vno cõputant. Hiero. aũt distinguit ea. q̃ in peccato oris ẽ manifestatio tm & principaliter intenta. in pctõ vero opis ẽ principaliter expletio interioris cõcept⁹ cordis. sed manifestatio ẽ ex cõsequenti. cõsuetudo vero & desperatio sunt gradus psequẽtes post spẽm perfectã pcti. sic̃ adolescẽtia & iuuẽt⁹ post pfectã hois generationẽ. Ad .iij. dicendum q̃ pctm cordis & oris nõ distinguunt a pctõ operis qñ simul cũ eo iungunt. sed put quodlibz horũ p se inuenit. sicut etiã pars motus nõ distinguit a toto motu qñ motus ẽ continuus. Sz solum qñ motus sistit in medio.

Ad octauum sic procedi

tur. Uidet q̃ supabundantia & defect⁹ nõ diuersificent spẽs pctorum. Supabundantia enim & defect⁹ differunt fm magis & min⁹. sed magis & minus nõ diuersificant spẽm. g̃ supabundantia & defectus nõ diuersificant spẽm pctorum. Pre. Sicut pctm in agibilibz ẽ ex hoc q̃ recedit a rectitudine rõnis. ita falsitas in speculatiuis est ex hoc q̃ recedit a veritate rei. sed nõ diuersificat spẽs falsitatis. ex hoc q̃ aliquis dicit plus vel minus eẽ q̃z sit in re. g̃ etiã nõ diuersificant spẽs pcti ex hoc. q̃ recedit a rectitudine rõnis in plus vel minus. Pre. ex duabz spẽbz nõ pstituit vna spẽs. vt porphyr⁹ dicit. sed supabũdantia & defectus vniunt in vno pctõ. sunt enim sil quidã illiberales & prodigi. quorum vnus illiberalitas ẽ pctm fm defectũ. pdigalitas aũt fm supabundantiã. g̃ supabundantia & defectus nõ diuersificant spẽm pctorum. Sed contra. contraria differunt fm spẽm. nã contrarietas ẽ dria fm formã. vt dicit in .x. metha. sed vitia que differũt fm supabundantiã & defectũ sunt contraria. sicut illiberalitas. pdigalitas. ergo differunt fm spẽm. Rn. dicendum q̃ cũ in pctõ sint duo. s. ipse actus & inordinatio eius. put recedit ab ordine rõnis & legis diuine. spẽs pctõ attendit nõ ex pte inordinatiõis que ẽ pter intentionẽ peccantis. vt supra dictum ẽ. sed magis ex pte ipius act⁹ fm q̃ terminat ad obiectũ in q̃ fert intentio peccantis. & iõ vbicũq; occurrit diuersum motiuum inclinans intentionẽ ad peccandũ ibi ẽ diuersa spẽs pcti. Manifestum ẽ aũt q̃ nõ ẽ idem motiuum ad peccandum in pctis. que sunt fm supabundantiã. & in pctis que sunt fm defectum. quinimo sunt contraria motiua sicut motiuum in pctõ intemperantie ẽ amor delectationum corporaliũ. motiuum autẽ in pctõ insensibilitatis ẽ odium ear̃. vnde hmõi pcta nõ solum differunt spẽ. sed etiã sunt sibi inuicẽ contraria. Ad .i. g̃ dicendum q̃ magis & minus & si nõ sint cã diuersitatis spẽi. psequunt tñ quãdoq; spẽs differentes. put conueniunt ex diuersis formis. sicut si dicat⁹ q̃ ignis ẽ leuior aere. vnde phũs dicit in .viij. ethi. q̃ qui posuerũt nõ eẽ diuersas species amicitiar̃. propter hoc q̃ dicunt fm magis & min⁹. nõ sufficienti crediderunt signo. & hoc mõ supercedere rõem vel deficere ab ea pertinet ad diuersa pcta fm spẽm incẽptũ psequunt diuersa mortua. Ad .ij. dicendum q̃ intentio peccãtis nõ ẽ vt recedat a rõne. & iõ nõ efficit euidẽ rõnis peccatũ supabundantie & defect⁹ propter recessum ab eadẽ rõnis rectitudine. sed qñq; ille qui dicit falsũ intẽdit veritatem occultare. vnde cẽptũ ad hoc non refert vt̃ dicat vel plus vel minus. si tñ recederet a veritate sit pter intentionẽ. tunc manifestũ ẽ q̃ ex diuersis cãis aliquid mouet ad dicendũ plus vel minus. & fm hoc diuersa ẽ rõ falsitatis. sicut pz de iactatore qui superexcedit dicẽdo falsũ querens gloriã. & deceptore qui diminuit euadẽs debitã solutionẽ vnde & quedã false opiniones sunt sibi inuicẽ contrarie. Ad .iij. dicendum q̃ prodigus & illiberalis põt eẽ aliquis fm diuersa vt. s. sit aliquis illiberalis in accipiendo quẽ non dz. et prodigus in dando que non debet. nihil autem prohibet contraria ineesse eidem fm diuersa.

Ad nonum sic procedit

Uidet q̃ vitia & pcta diuersificentur spẽ fm diuersas circumstantias. q̃ vt dicit Diony⁹ .iij. c. de diuino. malũ cõtingit ex singularibz defectibz. singulares autẽ defectus sunt corruptiones singulariũ circũstantiarũ. ergo ex singulis circũstantijs corruptis singule spẽs peccatorum psequuntur. Pre. Dicta sunt quedam act⁹ hũani. & actus hũani interdũ accipiunt spẽm a circũstantijs vt supra habitum ẽ. g̃ pcta differũt spẽ fm q̃ diuerse circũstantie corrumpunt. Pre. Diuerse spẽs gule assignant quasdam particulas que in hoc versiculo cõtinent. Preppe laute nimis ardenter studiose. hec aũt pertinẽt ad diuersas circũstãtias. nã pprope ẽ anteq̃z oportet. nimis plꝰq̃z oportet. & idẽ pz in aliis. g̃ spẽs pcti diuersificant fm diuersas circũstantias. Sz contra qđ phũs dicit in .iij. & .iiij. ethi. q̃ singla vitia peccãt agẽdo plus q̃z oportet & qñ ñ oz. & silr fm oẽs alias circumstãtias. non g̃ fm hoc diuersificãtur peccatorum spẽs. Rn. dicendum q̃ sicut dictum est vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum. ibi est alia peccati species. q̃ motiuũ ad peccãdũ ẽ finis & obiectũ. contingit aũt qñq;

q̄ in corruptionib⁹ diuersaꝝ circūstātiaꝝ ẽ idē motiuū. sicut illiberalis ab eodē mouet̄ q̄ accipiat q̄si nō oportet. et vbi nō oportet. ⁊ plus q̄z oportet. ⁊ similiter de alijs circūstantijs. hoc enī facit ꝓpter inordinatū appetitū pecunie cōgregande. ⁊ in talib⁹ diuersaꝝ circūstantiaꝝ corruptiones nō diuersificant spēs peccatoꝝ. sed ptinēt ad vnam-quā eandē pctī spēm. Quādoq̄ vero ꝓtingit q̄ corruptiones diuersaꝝ circūstantiaꝝ ꝓueniūt a diuersis motiuis. puta q̄ aliq̄s ꝑpropē comedat. ipōt ꝓuenire ex hoc q̄ hō nō potest ferre dilationē cibi propter facilē cōsumptionem humiditatis. q̄ vero appetat īmoderatū cibū. pōt ꝓtingere ꝓpter virtutē nature potentē ad cōuertendū multū cibū. q̄ autē aliquis appetat cibos delicioſos. ꝓtingit ꝓpter appetitū delectatiōis que ẽ in cibo. vnde in talibus diuersarum circūstantiaꝝ corruptiones inducunt diuersas pctī spēs. Ad.i.g̃ dām q̄ malū inquantū hmōi priuatio ẽ. ⁊ ideo diuersificat̄ spē ꝑm ea que priuāt̄. sicut ⁊ cetere priuationes. sed pctm̄ nō sortit̄ spēm ex parte priuatiōis vel auersionis. vt supra dictum ẽ. sed ex cōuersione ad obiectū actus. Ad.ij. dām q̄ circūstantia nūq̄ tranſfert actuꝫ in aliā spēm nisi quando ẽ aliud motiuum. Ad.iij. dicendū q̄ in diuersis spēbus gule diuersa sunt motiua. sicut dictū est.

Questio. LXXIII

Deinde ꝯsideranduꝫ

est de cōpatione peccatoꝝ ad inuicē. Et circa hoc querunt̄ decē. Primo vtꝝ oīa pcta ⁊ vitia sint ꝓnera. Secūdo vtꝝ oīa sint paria. Tertio vtꝝ grauitas pctōꝝ attendatur ꝑm obiecta. Quarto vtrū ꝑm dignitatē virtutis quib⁹ peccata opponunt̄. Quinto vtrum pcta carnalia sint grauiora q̄z spūalia. Sexto vtꝝ ꝑm cautas pctōꝝ attendat̄ grauitas peccatoꝝ. Septimo vtrum ꝑm circūstantias. Octauo vtꝝ ꝑm quantitatē nocumenti. Nono vtꝝ ꝑm cōditionē ꝑsone i quā peccatur. Decimo vtꝝ ꝓpter magnitudinē ꝑsone peccantis aggraueť pctm̄

Ad primuꝫ sic procedi

tur. Videť q̄ omnia pcta sint ꝓnera. Dicit̄ enim Jaco. ij. Quicūq̄ totā legē seruauerit. offendat autem in vno. factus ẽ oīum reus. sed idē ẽ eē reum omniū mādatoꝝ legis q̄d habere oīa peccata. q̄z sicut Ambro. dicit peccatū ẽ transgressio legis diuine ⁊ celestiū inobediētia mandatoꝝ. ergo quicūq̄ peccat vno peccato subijcit̄ omnib⁹ pctis. Pre. Quodlibet pctm̄ excludit virtutē sibi oppositā. q̄ qui caret vna virtute caret omnibus. vt patet ex supra dictis. ergo qui peccat vno pctō priuat̄ oīb⁹ virtutibus. sed qui caret virtute ꝯ vitiū sibi oppositū. g̃ qui habet vnū peccatū habz oīa peccata. Pre. Virtutes sunt omnes cōnexe que cōueniunt in vno principio. vt supra habitū ẽ. sed sicut virtutes ꝓueniūt in vno principio. ita ⁊ peccata. q̄z sicut amor dei qui facit ciuitatē dei ẽ principiū ⁊ radix omniū virtutū. ita amor sui qui facit ciuitatē babylonis ẽ radix omniū peccatoꝝ. vt ꝑz per Aug. xiiij. de ciui. dei. g̃ etiā omnia vitia ⁊ peccata sunt ꝓnexa. ita vt qui vnuꝫ habet habeat oīa. Sed ꝓtra quedā vitia sunt sibi inuicē ꝓtraria. vt ꝑz per phūm in. ij. ethi. sed impossibile ẽ ꝓtraria simul inesse eidem. ergo impossibile est̄ oīa peccata ⁊ vitia sibi esse inuicem cōnexa. Rñ. dām q̄ aliter se habet intentio agentis ꝑm virtutē ad sequendū rōnem ⁊ aliter intentio peccantis ad diuertendū a rōne cuiusli-bet enī agentis ꝑm virtutē intentio ẽ vt ipius rōnis regulā sequat̄. ⁊ iō oīuꝫ virtutū intentio in idē tendit. ⁊ ꝓpter hoc oēs virtutes hñt̄ ꝯnexionē ad inuicē in ratione recte agibiliū que ẽ prudētia. sicut supra dictū est. sed intentio peccantis nō ẽ ad hoc q̄ recedat ab eo q̄d ẽ ꝑm rōnē. ſz potius q̄d tendat in aliq̄d bonū appetibile a quo spēm sortitur. Hmōi aūt bona in que tendit intētio peccantis a ratione recedēs sunt diuersa. nullā ꝯnexionē habentia ad inuicē. imo ꝓtiā interdū sunt ꝓtraria. Cū igit̄ vitia ⁊ peccata spēm habeāt ꝑm illud ad q̄d cōuertunt̄. manifestū ẽ q̄ ex illud q̄d perficiat spēm pctōꝝ nullā ꝯnexionē habēt pcta ad inuicē. nō enī pctm̄ cōmittit̄ in accedēdo a multitudine ad vnitatē. sicut accidit in virtutib⁹ q̄ sunt annexe. sed potius in recedēdo ab vnitate ad multitudinē. Ad.i.g̃ dicendū q̄ Jacob⁹ loquit̄ de pctō nō ex ꝑte cōuersiōis ꝑm q̄ pcta distinguunt̄. sicut dictū ẽ. sed loquit̄ de eis ex ꝑte auersionis. in q̄ntū. s. hō peccādo recedit a legis mandato. oīa aūt legis mandata sunt ab vno ⁊ eodē. vt ipe ibidē dicit. ⁊ iō idē de⁹ cōtennit in oī pctō. ⁊ ex hac ꝑte dicit q̄ qui offendit i vno factus ẽ oīum reꝰ. q̄z. s. vno pctō peccando incurrit pene reatū ex hoc q̄ cōtennit deū. ex cuiꝰ cōtēptu ꝓuenit oīuꝫ pctōꝝ reatus. Ad.ij. dām q̄ sicut supra dictū ẽ. nō ꝑ quēlibet actū pctī tollit̄ virtꝰ opposita. nam pctm̄ veniale virtutē nō tollit. pctm̄ aūt mortale tollit virtutē infusam inquantū auertit a deo. sed vnus actꝰ peccati etiā mortalis nō tollit habitū virtutis acq̄site. ſz si multiplicent̄ actus intm̄ q̄ generet̄ cōtrarius habitꝰ. excludit habitꝰ virtutis acquisite. qua exclusa excludit̄ prudentia q̄z cū hō agit cōtra quācūq̄ virtutē agit cōtra prudentiā sine qua nulla virtus moralis eē pōt. vt supra habitū est. ⁊ iō ꝑ cōsequēs excludunt̄ oēs virtutes morales q̄ntum ad perfectū ⁊ formale esse virtutis q̄d habēt ꝑm q̄ participant prudentiā. remanēt tñ inclinationes ad actꝰ virtutū nō habētes rōnem virtutis. sed nō sequit̄ q̄ ꝓpter hoc hō incurrat oīa vitia vel pcta. Primo quidē q̄z vni virtuti plura vitia opponunt̄. ita q̄ virtus pōt priuari ꝑ vnum eoꝝ. etiā si alteꝝ eorū nō adsit. Secūdo q̄z pctm̄ directe opponit̄ virtuti quātū ad inclinationē virtutis ad actū. vt supra dictū ẽ. vnde remanentib⁹ aliquib⁹ inclinationib⁹ virtuosis nō pōt dici q̄ hō habeat vitia vel pcta oppositā. Ad.iij. dām q̄ amor dei ẽ cōgregatiuꝰ inq̄ntū affectuꝫ hoīs a multis ducit in vnum. ⁊ iō virtutes q̄ ex amore dei causant̄ cōnexionē habēt. sed amor sui disgregat affectuꝫ hoīs i diuersa. put. s. hō se amat appetendo sibi bona tēporalia que sunt varia ⁊ diuersa. ⁊ iō vitia ⁊ pcta que causantur ex amore sui non sunt connexa.

Ad ſecūdū sic procedi

tur. Videť q̄ oīa pcta sint paria. Hoc enī est peccare facere q̄d nō licet. sed facere quod nō licet vno ⁊ eodē modo in oīb⁹ reprehendit̄. ergo peccare vno ⁊ eodē mō re-prehendit̄. nō ergo vnū pctm̄ ẽ alio grauiꝰ. Pre. Dām q̄ pctm̄ cōsistit i hoc q̄ hō transgredit̄ regulā rōnis. q̄ ita se hz ad actus hūanos sicut regula linearis in corporalib⁹ rebus. g̃ peccare sile ẽ ei quod ẽ lineas trāsilire. ſz lineas trāsilire ẽ equaliter ⁊ vno mō. etiā si aliq̄s longiꝰ recedat vel ꝓpinquius stet. q̄z priuationes nō recipiūt magis vel minus. g̃ oīa pcta sunt eq̄lia. Pre. Peccata virtutib⁹ opponunt̄. ſz oēs virtutes eq̄les sunt vt Tullius dicit in paradoxis. g̃ oīa pcta sunt paria. Sz ꝓtra ẽ q̄ dñs dicit ad Pilatū Joh. xix. Qui tradidit me tibi maiꝰ pctm̄ habz. ⁊ tñ cōstat q̄ pilat⁹ aliq̄d pctm̄ habuit g̃ vnū pctm̄ ẽ maius alio. Rñ. dd. q̄ opiō stoycoꝝ fuit quā Tullius ꝓsequit̄ i paradoxis. q̄ omnia pcta sūt paria. ⁊ ex hoc etiā veriuat⁹

ē quoꝝdā hereticoꝝ errorꝝ qui ponētes omnia pcā esse
paria. dicūt etiā penas inferni eē pares. ⁊ ꝗtum ex verbis
Tullij ꝓspici pōt. stoyci ducebant ex hoc ꝙ cōsiderabant
pcm̄ ex pte priuationis tm̄. put. s. est recessus a rōne. Cui
simpliciter estimātes ꝙ nulla priuatio suscipet magis et
minus. posuerunt omnia pcā eē paria. Sed sīc diligē
ter cōsideret inueniet duplex priuationū genꝰ. Est enim q̄
dam simplex ⁊ pura priuatio. q̄ cōsistit quasi in corruptiō
eē sicut mors est priuatio vite. ⁊ tenebra ē priuatio luis.
⁊ tales priuatiōes nō recipiūt magis ⁊ minꝰ. qz nihil resi
duū est de habitu opposito. vñ nō minꝰ est mortuus ali
quis primo die mortis ⁊ tertio vel quarto ꝗ̄ post annuꝫ
q̄ uā cadauer fuerit resolutū. ⁊ sil'iter nō est magis tene
brosa domus si lucerna sit opta pluribꝰ vel̄ paucis ꝗ̄ si
sit opta vno solo vel̄ mine totū lumen ītercludente. Est
aūt alia priuatio nō simplex. sed aliq̄d retinēs de habitu
opposito. q̄ quidem priuatio magis ꝓsistit in corrūpi ꝗ̄ ī
corrupt̄ū esse sicut egritudo q̄ priuat debitā ꝓmensuratio
nem humoꝝ. ita tm̄ ꝙ aliq̄d eiꝰ remaneat. alioq̄n non re
maneret aīal viuū. ⁊ simile est de turpitudine ⁊ aliis hu
iusmodi. Hmōi aūt priuatiōes recipiūt magis ⁊ minus
ex pte eiꝰ q̄d remanet de habitu ꝓtrario. multuꝫ. n. refert
ad egritudinē vel turpitudinē vt ꝙ plus vel minus a de
bita ꝓmensuratione humanoꝝ vel mēbroꝝ recedat. ⁊ sil'r
dicendū ē de vitijs ⁊ pcīs. sic. n. in eis priuat debita ꝓmē
suratio rōnis vt nō totaliter ordo rōnis tollat alioq̄n ma
lū si sit integrū destruit seipsū. vt dī. in. iiij. ethi. nō enim
posset remanere substantia actꝰ vel affectio agentis nisi
aliquid remaneret de ordine rōnis. ⁊ iō multū interest ad
grauitatē pcī. vtrū plus vel minus recedat a rectitudine
rōnis. ⁊ sm̄ hoc dicendū ē ꝙ nō omnia pcā sunt paria
Ad. i. ꝯ dō. ꝙ pcā ꝓmittere nō licet ꝓpter aliquā deordi
nationē quā habēt. vñ illa q̄ maiorē deordinationē conti
nent sunt magis il licita. ⁊ p cōsequēs grauiora peccata.

Ad. ij. dom ꝙ rō illa ꝓcedit de peccato ꝑ se. si cēt priua
tio pura. Ad. iij. dom ꝙ virtutes sūt equales ꝓportio
naliter in vno ⁊ eodē. tm̄ vna virtus p̄cedit aliā digni
tate sm̄ suā spēm. ⁊ vnus etiā hō ē alio virtuosior ī eadē
spē virtutis. vt supra habitū ē. ⁊ tm̄ si virtutes eēnt pares
nō sequeret̄ vitia eē paria. quia virtutes habēt connexio
nem non autem vitia seu peccata.

Ad tertium sic procedi

tur. Videt̄ ꝙ peccatoꝝ grauitas nō varietur sm̄
obiecta. Grauitas enī peccati ptinet ad modū vel quali
tatem ipsius peccati. sed obiectū ē materia ipius peccati.
ꝯ sm̄ diuersa obiecta peccatoꝝ grauitas nō variatur.
Pre. Grauitas peccati ē intentio malicie ipsius. peccatū
aūt nō bz rōnem malicie ex pte cōuersionis ad ꝓpriuꝫ
obiectū. qd̄ est quoddā bonū appetibile. sed magis ex pte
auersionis. ꝯ grauitas peccatoꝝ nō variat̄ sm̄ diuersa ob
tecta. Pre. Peccata q̄ habēt diuersa obiecta sunt di
uersoꝝ generū. sed ea q̄ sunt diuersoꝝ generꝫ nō sunt cō
parabilia. vt probat̄ in. vij. phisicoꝝ. ꝯ vnū pcm̄ nō ē gra
uius altero sm̄ diuersitatē obiectoꝝ. Sed contra. pec
cata recipiunt spēm ex obiectis. vt ex supra dictis pz. sed
aliquoꝝ peccatoꝝ vnū ē grauius altero sm̄ suaꝫ spēm. si
cut homicidiū furto. ꝯ grauitas peccatoꝝ differt sm̄ obie
cta. Rñ. dom ꝙ sicut ex supradictis pz. grauitas pecca
toꝝ differt eo mō quo vna egritudo ē alia grauior. sic enim
bonū sanitatis cōsistit in quadā cōmensuratione humo
rū ꝑ cōuenīet̄ iam ad naturā aīalis. ita bonū virtutis cō
sistit in quadā cōmensuratiōe hūani actus sm̄ conueni
entiam ad regulā rōnis. Manifestū est aūt ꝙ tanto est gra
uior egritudo quāto tollit̄ debita humanoꝝ cōmensura
tio ꝑ cōmensurationē prioris principij. sicut egritudo que
ponit in corpore hūano ex corde qđ est principiū vite. vt
ex aliquo qđ approprinquat cordi pericolosior ē. vnđ opor
tet etiā ꝙ peccatū sit tanto grauius q̄to deordinatio con
tingit circa aliqđ principiū qđ ē prius in ordine rationis
ratio aūt ordinat oīa imaginabilibꝰ ex fine. ⁊ iō quāto pecca
tū cōtingit in actibꝰ hūanis ex altiori fine tanto peccatuꝫ
ē grauius. obiecta aūt actuū sūt fines eoꝝ. vt ex supra di
ctis pz. ⁊ iō sm̄ diuersitatē obiectoꝝ attendit̄ diuersitas
grauitatis in peccatis. sicut pz ꝙ res exteriores ordinant̄
ad hominē sicut ad finē. hō aūt ordinat̄ vlteriꝰ in deū. sic
in finē. vnde peccatū qđ est circa ipsam substantiā hois.
sicut homicidiū ē grauius pcō qđ est circa res exteriores.
sicut furtū. ⁊ adhuc ē graui⁹ peccatū qđ immediate contra
deū cōmittitur. sicut infidelitas. blasphemia ⁊ hmōi. nīn
ordine quoꝝūlibet horꝝ peccatoꝝ vnū peccatū ē graui⁹ alte
ro sm̄ qđ ē circa aliquid principalius vel minus principale.
Et qz peccata habēt spēm ex obiectis. ⁊ dīa grauitatis q̄
attendit̄ penes obiecta ē prima ⁊ principalis. quasi cōse
quēs spēm. Ad. i. ꝯ dom. ꝙ obiectum ⁊ si sit materia
circa quā terminat̄ actus. habet tm̄ rōnem finis sm̄ ꝙ ite
tio agentis fertur in ipsum. vt supra dictū est. forma aūt
actus moralis dependet ex fine vt ex supradictis patet
Ad. ij. dom ꝙ ex ipa indebita cōuersione ad aliqđ bonuꝫ
cōmutabile sequit̄ auersio ab in cōmutabili bono. ī qua
pficitur rō mali. ⁊ iō oportet ꝙ sm̄ diuersitatē eoꝝ q̄ per
tinent ad cōuersionē sequat̄ diuersa grauitas malicie in
peccatis. Ad. iij. dom. ꝙ oīa obiecta humanoꝝ actuuꝫ
habent ordinē ad inuicē. ⁊ ideo oēs actus hūani quodā
modo cōueniunt in vno genere sm̄ ꝙ ordināt̄ ad vltimū
finē. ⁊ ideo nihil prohibet omnia pcā esse comparabilia.

Ad quartum sic proce

ditur. Videtur ꝙ grauitas peccatoꝝ nō differat
sm̄ dignitatē virtutum quibus peccata opponunt̄. vt su
pra maiori virtuti grauius peccatū opponat̄. qz vt dicit
Prouer. xv. In abundanti iusticia virtus maxima est.
sicut aūt dicit dns Matth. v. Abundans iusticia cohibet
irā. que ē minus peccatū q̄ homicidiū qđ cohibet minor
iusticia. ꝯ maxime virtuti opponit minimū peccatum
Pre. In. ij. ethi. dicit̄ ꝙ virtus ē circa difficile ⁊ bonum
ex quo videt̄ ꝙ maior virtus sit circa magis difficile. sed
minus est peccatum si hō deficiat in magis difficili q̄ si
deficiat in minus difficili. ergo maiori virtuti minus pec
catum opponitur. Preterea. Charitas est maior vir
tus quam fides ⁊ spes. vt dicitur. i. ad Cor. xiij. Odium
aūt qđ opponit̄ charitati est minus peccatū q̄ infidelitas
vel desperatio. q̄ opponunt̄ fidei ⁊ spei. ergo maiori virtu
ti opponitur minus peccatum. Sed ctra est qđ phūs
dicit in. viij. ethi. ꝙ pessimū optimo ctrariū est. optimuꝫ
autē in moralibꝰ est maxima virtus. pessimū autē grauis
simuꝫ peccatum. ꝯ maxime virtuti opponit̄ grauissimum
peccatū. Rñ. dom. ꝙ virtuti opponitur aliquod pecca
tum. vno quidē mō principaliter ⁊ directe. quod. s. est cir
ca idem obiectum. nam cōtraria circa idem sūt. ⁊ hoc mo
do oportet ꝙ maiori virtuti opponatur grauius peccatuꝫ
sicut enim ex parte obiecti attendit̄ maior grauitas pecca
ti. ita etiam maior dignitas virtutis. vtrumq̄ enim ex ob
iecto speciem sortitur. vt ex supra dictis patet. vñ oportet

q̄ maxime virtuti directe cōtrarietur maximuz peccatuz q̄si maxime ab eo distās in eodē genere. Alio modo pōt cōsiderari oppositio virtutis ad peccatū fm q̄ndam exē sionem virtutis cohibentis peccatū. q̄nto enīz fuerit virtus maioz. tanto magis elongat hominez a peccato sibi cōtrariō. ita q̄ nō solū ipm peccatū. sed etiam inducentia ad peccatum. cohibet. ꝛ sic manifestuz est q̄ q̄nto aliqua virtus fuerit maioz. tāto etiā minoza peccata cohibet. sic̄ etiam sanitas quāto fuerit maioz. tāto etiā minozes dis/crepantias excludit. ꝛ p̄ hūc modū maiori virtuti minus peccatū opponit ex pte effectus. Ad. i. g dōm q̄ ratio illa procedit de oppositiōe que attenditur fm cohibitiōem peccati. sic enim abūdans iusticia etiā minoza peccata cohibet. Ad. ij. dōm q̄ maiori virtuti que ē circa bonuz magis difficile cōtrariatur directe peccatū. quod est circa malum magis difficile. vtrobiq̄ enīz inuenit̄ quedā eminentia ex hoc q̄ ostendit̄ voluntas promptior in bonū vel in malum ex hoc q̄ difficultate nō vincit̄. Ad. iij. dōm q̄ charitas nō ē quicūq̄ amoz. sed amoz dei. vnde nō opponitur ei quodcūq̄ odium directe. sed odiuz dei. quod est grauissimum peccatorum.

Ad quintuz sic proceditur. Videtur q̄ peccata carnalia nō sint minoris culpe q̄ peccata spūalia. Adulteriū enim grauius peccatum est q̄ furtum. Dicitur. n. puer. vi. Nō grandis est culpe cū quis furatus fuerit. qui aūt adulter est, ꝓpter cordis inopiaz. pdet animā suaz. sed furtū ptinet ad auaricia am que est peccatuz spūale. adulteriū autem ad luxuriaz que est peccatū carnale. g̃ peccata carnalia sunt maioris culpe. Pre. Aug⁹ dicit sup Leuit̄. q̄ dyabolus maxīe gaudet de peccato luxurie ꝛ idolatrie. q̄ de maiori culpa magis gaudet. g̃ cū luxuria sit peccatū carnale. videtur q̄ peccata carnalia sint maxime culpe. Pre. pbūs, pbat in. vij. ethicoz. q̄ incōtinens cupiscētie est turpioz q̄ incontinens ire. sed ira est peccatum spūale fm Greg. xxxi. Moral̄. cōcupiscentia autē ptinet ad peccata carnalia. g̃ peccatum carnale ē grauius q̄ peccatum spūale. Sed cōtra ē q̄ d Greg⁹ dic̄ q̄ pctā carnalia sūt minoris culpe ꝛ maioris ifamie q̄ spūalia. Rn. dō. q̄ pctā spūalia sūt maioris culpe q̄ peccata carnalia. quod nō ē sic intelligēdum quasi quodlibet peccatum spūale sit maioris culpe quolibet peccato carnali. sed quia cōsiderata hac sola differentia spūalitatis ꝛ carnalitatis grauioza sunt q̄ cetera peccata ceteris paribus. Cuius ratio triplex pōt assignari. Prima quidem ex pte subiecti. naz peccata spūalia pertinent ad spiritum. cuius est conuerti ad deum ꝛ ab eo auerti. peccata vero carnalia consūmantur in delectatione carnalis appetitus. ad quez principaliter ptinet ad bonum corpale conuerti. ꝛ ideo peccatum carnale in q̄ntū hmōi plus habet de conuersione. propter quod etiam est maioris ad besionis. sed peccatum spūale habet plus de auersione. ex qua procedit ratio culpe. ꝛ ideo peccatuz spirituale inquātum huiusmodi est maioris culpe. Secunda ratio potest sumi ex pte eius in quē peccat̄. nam peccatum carnale inquātum hmōi est in corpus ꝓpriuz. qđ est minus diligendum fm ordinem charitatis q̄ deus ꝛ ꝓximus in quos peccatur per peccata spūalia. ꝛ ideo peccata spiritualia inquātum hmōi sunt maioris culpe. Tertia ratio potest sumi ex parte motiui. quia quāto est grauius impulsiuum ad peccandum. tanto homo minus peccat. vt infra dicetur. peccata autem carnalia habēt vehementius impulsiuū. i. ipsam concupiscentiam carnis nobis ĩnatam. ꝛ ideo peccata spiritualia inquātuz hmōi sunt maioris culpe. Ad. i. g dōm q̄ adulterium nō solum pertinet ad peccatum luxurie. sed etiam pertinet ad peccatum iniusticie. ꝛ q̄ntum ad hoc potest ad auariciam reduci. vt glosa dicit ad Eph. v. sup illud. Omnis fornicator aut ĩmundus aut auarus. ꝛ tunc grauius est adulterium q̄ furtuz quāto homini carior est vxor q̄ res possessa. Ad. ij. dōm, q̄ diabolus dicitur maxime gaudere de peccato luxurie. quia est maxime adherentie. ꝛ difficile ab eo homo potest eripi. ĩsatiabilis est. n. delectabilis appetitus. vt phūs dicit in. iij. Ethicoz. Ad. iij. dōm q̄ sic phūs dic̄. turpioz ē eē ĩpetinētē ꝓcupiscētie q̄ ĩ ꝓtinētē ize q̄z min⁹ ꝓtipat de rōe. ꝛ fm hoc etiā dic̄ ĩ. iij. Ethi. q̄ peccata intemperantie sunt maxime exprobrabilia. q̄z sunt circa illas delectationes que sunt cōmunes nobis ꝛ bruris. vñ quodāmō p̄ ista peccata homo brutalis redd̄it. ꝛ inde est q̄ Greg⁹ dicit q̄ sunt maioris infamie.

Dextum sic proceditur. Videtur q̄ grauitas peccatorum non attendatur fm peccati causam. Quanto. n. peccati causa fuerit maioz. tanto vehementius mouet ad peccandum. ꝛ ita difficilius potest ei resisti. sed peccatum diminuit̄ ex hoc q̄ ei difficilius resistit̄. hoc. n. ptinet ad infirmitatez peccātis vt non facile resistat peccato. peccatuz autem quod ē ex infirmitate leuius iudicatur nō ergo peccatum habet grauitatē ex parte sue cāe Pre. ꝓcupiscentia est generalis q̄daz causa peccati. vñ dicit glo. sup illud Ro. vij. nā concupiscentia nesciebaz nē. Bona est lex q̄ vuz cōcup. scientiam ꝓhibet omne malum ꝓhibet. ß q̄nto homo fuerit victus maiori cōcupiscentia. tāto est minus peccatum. grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cause Pre. sicut rectitudo rationis est causa virtuosi actus. ita defectus rationis videtur esse causa peccati. ß defectus rationis quanto fuerit maioz. tāto est minus peccatū. itm̄ q̄ qui caret vsu rationis oīno excusetur a peccato. ꝛ qui ex ignorantia peccat leuius peccat. ergo grauitas peccati nō augetur ex magnitudine cause. Sed contra multiplicata causa multiplicatur effectus. g̃ si causa peccati maioz fuerit peccatum erit grauius. Rn. dōm q̄ in genere peccati sicut et ĩ q̄libet alio genere potest accipi duplex causa Una que est per se ꝛ ꝓpria causa peccati. que est ipsa voluntas peccandi. compatur. n. ad actum peccati sicut arboz ad fructuz. vt dicitur in glo sup illud Matth. vij. Nō potest arboz bona fructus malos facere. ꝛ hmōi causa q̄nto fuerit maioz. tanto peccatuz erit grauius. quanto enim voluntas fuerit maioz ad peccandum. tanto homo grauius peccat. Alie vero cause peccati accipiuntur quasi extrinsece ꝛ remote. ex quibus. s. voluntas inclinatur ad peccandum. Et in his causis est distingnendum. Quedā. enim harum inducunt voluntatem ad peccandum fm ipsam naturam volūtatis. sicut finis quod ē ꝓpriuz obiectū volūtatis. et ex tali causa augēt̄ pctm̄. grauio enīz peccat cuius volūtas ex intentione prioris finis ĩclinatur ad peccandum. Alie vero cause sunt que ĩclinant voluntatem ad peccandum p̄ter naturā ꝛ ordinem ipsius voluntatis. que nata est moueri libere ex seipsa fm iudiciuz rationis. vnde cause que diminuunt iudicium rationis sicut ignorantia, vel que diminuūt liberum motum voluntatis. sicut infirmitas vel violentia aut metus aut aliquid hmōi. diminuunt peccatum sicut ꝛ diminuunt vo/

luntarium.intm̃ q̄ si actus sit omino inuoluntarius nō habet rationē peccati. Ad.i.ergo dōm q̄ obiectio illa procedit de causa mouente extrinseca que diminuit volū tarium.cuius quidem cause augmentum diminuit pec catum vt dictum ē. Ad.ij.dō q̄ si sub p̄cupiscētia inclu datur,etiā ipse mot⁹ volūtatis.sic vbi ē maior cōcupiscen tia est maius peccatum. Si vero cōcupiscentia dicatur passio quedā q̄ est mot us vis p̄cupiscibilis.sic maior cō cupiscentia p̄cedens iudicium rationis ⁊ motū voluntа tis diminuit peccatum.q̄ qui maiori cōcupiscētia stimu latus peccat cadit ex grauiori temptatione. vñ minus ei imputatur.Si vo cōcupiscentia sic sumpta sequaf iudi ciuz rationis ⁊ motū voluntaris.sic vbi ē maior concu piscentia ē maius peccatū.i surgit.n.interdū maior cōcu piscentie motus ex hoc q̄ voluntas ineffrenate tendit in suum obiectum. Ad.iij.dōm q̄ ratio illa procedit de causa que causat inuoluntariū.⁊ hec diminuit peccatum vt dictum est.

AD septimū sic procedi; tur. Videtur q̄ circūstantia non aggrauet pecca tum. Peccatum.n. habet grauitatez ex sua specie.circum stantia autem nō dat speciē peccato.cū sit quoddā accīs eius.g̃ grauitas peccati nō cōsideratur ex circumstantia. Pre. aut circumstantia est mala.aut nō.si circūstan tia mala est.ipa per se causat q̄ndā speciez mali.si vero nō sit mala.nō habet vnde augeat malū.g̃ circūstātia nullo modo auget peccatum. Pre.malicia peccati est ex p̄te auersionis.sed circūstantie cōsequūtur peccatū ex p̄te cō uersionis.g̃ non augent maliciam peccati. Sed con tra est q̄ ignorantia circūstantie diminuit peccatum.qui enim peccat ex ignorantia circumstantie meretur veniaz. vt dicaf in.iij.ethicoꝝ hoc autem nō esset nisi circūstantia aggrauaret peccatum g̃ circūstantia peccatū aggrauat Rñ.dōm q̄ vnūq̄ quodq̄ ex eodē natuz est augeri ex quo causatur. sicut phūs dicit de habitu virtutis in.ij.ethi. Manifestū est aūt q̄ peccatū causaf ex defectu alicuius circumstantie.ex hoc.n.recedit ab ordine rationis q̄ ali quis in op erando nō obseruat debitas circumstātias.vñ manifestū ē q̄ peccatū natū ē aggrauari per circūstātiaz Sz hoc quidē cōtingit triplr Uno q̄dē mō in q̄tū circū stantia transfert in aliud genus peccati.sicut peccatū for nicationis consistit in hoc q̄ homo accedit ad nō suam.si autem addatur hec circūstantia vt illa ad quaz accedit sit alterius vxor.transfertur iam in aliud genus peccati.scz in iniusticiaz.in q̄tum homo vsurpat rez alteri⁹.⁊ sm hoc adulteriū est grauius peccatuz q̄ fornicatio. Aliqñ vero circumstantia non aggrauat peccatū quasi trahēs in ali ud genus peccati.sed solum q̄ multiplicat rationem pec cati.sicut si p̄digus det qñ non debet.⁊ cui nō debet mul tiplicius peccat eodem genere peccati.q̄ si solū det cui ñ debet.⁊ ex hoc p̄o peccatum fit graui⁹.sicut etiā egritudo ē grauior que plures partes corpis inficit. Ulñ ⁊ Tullius dicit in paradoxis q̄ in patris vita violāda multa peccan tur.violaf.n.is qui p̄ creauit.q̄ aluit.q̄ erudiuit.q̄ in sede ac domo atq̄ in rez publicam collocauit. Tertio mō cir cūstantia aggrauat peccatum ex eo q̄ auget deformitatē p̄ueniētez ex alia circūstātia.sicut accipe alienū cōstituit peccatum furti.si aūt addatur hec circumstātia vt multuz accipiat de alieno.erit peccatuz grauiꝰ.q̄uis accipe mul tū vel parū de se nō dicat rationem boni vel mali. Ad i.g̃ dōm q̄ aliqua circumstantia dat speciē actui morali vt supra habitū ē.⁊ tm circūstantia q̄ non dat speciem po test aggrauare peccatum.q̄ sicut bonitas rei non solū pē saf ex sua spē.sed etiam ex aliquo accidēte .ita malicia ac tus nō solū pensaf ex spē actus.sz etiā ex circumstantia. Ad.ij.dōm q̄ vtroq̄ mō circūstantia potest aggrauare peccatum.si.n.sit mala nō tm p̄pter hoc oportet q̄ constī tuat speciem peccati.pōt.n.eadē ratione malicie in eadez specie.vt dictum ē.si aūt nō sit mala.pōt aggrauare pec catum in ordine ad maliciam alterius circūstantie. Ad iij.dōm q̄ ratio debet ordinare actū nō solū q̄tuz ad ob iectum.sed etiam q̄tuz ad omnes circumstantias.⁊ ideo auersio quedam a regula rationis attenditur sm corrup tionem cuiuslibet circumstantie .puta si aliquis op̄ē qñ nō debet.vel vbi non debet.⁊ hmōi auersio sufficit ad ra tionē mali.hanc aūt auersionē a regula rationis sequitur auersio a deo.cui debet homo p̄ rectā rationem coniungi.

AD octauū sic procedi tur. Videtur q̄ grauitas peccati non augeaf sm maius nocumentū. Nocumētū.n.ē quidā euent⁹ p̄ñs ac tū peccati,ꝑ euent⁹ sequēs nō addit ad bonitatē vel mali ciam act⁹.vt supra habitū est.g̃ peccatuz nō aggrauaf p̄p ter maius nocumētum. Pre.nocumētū maxime inue nitur in peccatis q̄ sunt cōtra p̄ximuz.quia sibiipsi nemo vult nocere.deo aūt nemo pōt nocere.sm illud Job.xxv. Si multiplicati fuerint iniquitates tue q̄d facies con tra illum?homini qui est similis tibi nocebit impietas tua.si g̃ pecca tuz aggrauaret p̄pter maius nocumētū.sequeret q̄ peccatū q̄ quis peccat in primum esset grauius pecca to q̄ quis peccat in deuz vel in seipz. Pre.maius no cumentū infertur alicui cū priuatur vita gre q̄ cū priuaf vita nature.q̄ vita gre ē melior q̄ vita nature.itm q̄ hō debet vitā nature p̄temnere ne amittat vitā gre.ꝑ hō q̄ducit aliquā mulierem ad fornicādū.q̄tū ēd se priuat eā vita gre inducēs eā ad p̄cm mortale.si g̃ p̄cm eet grauius p̄p mai⁹ nocumētū.sequeref q̄ simpler fornicator grauiꝰ peccaret q̄ homicida q̄d ē manifeste falsū ñ g̃ p̄cm ē gra uiꝰ p̄p maius nocumentū. Sz cōtra ē q̄d Aug⁹ dicit i ij.de.li.arbitrio. Quia virtū nature aduersaf.tātū addit malicie vitiꝰ q̄ntū integritas naturaꝝ minuit.ꝑ diminu tio integritatis nature ē nocumētū.g̃ tāto grauiꝰ est p̄cm q̄nto maiꝰ ē nocumētū Rñ.dō.q̄ nocumētū tripliciter se hre pōt ad p̄cm. Uno q̄dē.nocumētū q̄d p̄uenit ex p̄cō ē p̄uisū ⁊ intentū.sicut cū aliq̄s aliq̄d opaf animo nocēdi alteri vt homicida vl fur.⁊ tūc directe quātitas nocume ti adauget grauitatē p̄cī.q̄ tūc nocumētū ē p̄ se obiectū p̄cī. Alio q̄dē aūt nocumētū ē p̄uisū ꝑ ñ intentū.sic cū aliq̄s trāsiēs p agrū vt p̄pediol⁹ vadat ad fornicandū.infert no cumentū ex hoc q̄ fūt seminata in agro scienter.sz ñ animo nocēdi.⁊ sic etiā q̄tuz nocumēti aggrauat p̄cm.ꝑ indirecte.i q̄tuz.s. ex volūtate multū inclinata ad peccādū p̄cedit q̄ aliq̄s nō p̄termittat facere damnū sibi vl alij q̄d simplr nō vellet Alio q̄dē aūt nocumētū nec ē p̄uisū nec intentū.⁊ tūc si p accīs se habeat ad p̄cm.ñ aggrauat p̄cm directe ꝑ p̄ negli gētiā p̄siderādi nocumēta q̄ p̄sequi posset.imputātur hoī ad penā mala q̄ eueniūt p̄ter eius intentiōez .si habebat opā rei illicite. Si vero nocumētū p se sequitur ex actu p̄cī.sz non sit intentuz nec p̄uisū directe p̄cm aggrauat.q̄ q̄cūq̄ p se p̄sequūf ad p̄cm.p̄tinēt q̄dāmō ipam p̄cī speciem puta si aliq̄s publice fornicef.sequf scādalū plurimoꝝ.q̄d q̄uis ip se nō intendat nec forte p̄uideat.directe p hoc aggrauatur p̄cm. aliter tñ videf se habere circa nocumētū penaleq̄d

incurrit ipe q̄ peccat. ¶ Hmōi aūt nocumētū sī p accidens se habeat ad actū pcī. ⁊ nō sit ꝓuisū nec ītentū. nō aggrauat pcīm. nec̄ sequitur maiorē grauitatē pcī. sicut si aliq̄s currēs ad occidēdū ipingat ⁊ ledat si oi pedē. Si vero tale nocumētū p se ꝓsequitur ad actū pcī. licet forte nec sit ꝓuisū nec intētū. tūc mai⁹ nocumētū nō facit graui⁹ pcīm ꝫ econuerso graue pcīm inducit graui⁹ nocumētū. sic aliq̄s infidelis qui nihil audiuit de penis inferni. grauiores penā in inferno patiet ꝓpeccato homicidij q̄m̄ꝫ p pcō furti. q⁹ n. hoc nec ītendit nec ꝓuidit. nō aggrauat ex hoc peccatū sicut ꝓtingit circa fidelē q̄ ex hoc ipo videtur peccare grauius q̄ maiores penas ꝓtēnit vt ipleat volūtatē pcī. sed grauitas hmōi nocumēti solū causat ex grauitate pcī.

Ad. i. g̃ dz. q̄ sicut etiā supꝰ dictū ē. cū de bonitate ⁊ malicia exteriorū actuū ageret. euenit⁹ sequēs si sit ꝓuis⁹ ⁊ intentus addit ad bonitatē vl̄ malitiā act⁹. ¶ Ad. q. dō. q̄ q̄uis nocumētū aggrauet pcīm. ī tū sequit⁹ q̄ ex solo nocumēto pcīm aggrauet. q̄nimo pcīm pe se ē graui⁹ ꝓter ꝺordinationē. vt supꝰ dictū ē. vū ⁊ ipm nocumētū aggrauat pcīm inq̄tū facit actuz ee magis ꝺordinatū. vū nō sequitur q̄ si nocumētū maxie habeat locū in pcīs q̄ sunt contra ꝓximū. q̄ illa pcā sint grauissima q⁹ multo maior inordinatio inuenitur ī pcīs q̄ sunt contra deū. ⁊ in quibus dam eoꝝ q̄ sunt contra ipsuz. ⁊ tū pōt dici q̄ ⁊ si deo nullus possit nocere q̄tū ad eius substātiā. pōt tū nocumentū attēptare in his q̄ dei sūt. sicut exturpando fidē. violādo sacra. q̄ sunt pcā grauissima. Sibi etiā aliq̄s q̄nq̄ sciēter ⁊ violēter īferr nocumētū. sic patet ī his q̄ se īterimūt licet finaliter hoc refrenat ad aliquid bonū apparēs. puta ad hoc q̄ liberent⁹ ab ali q̄ angusti a. ¶ Ad. iij. dm̄ q̄ illa rō nō sequit⁹ ꝓter duo. Primo q̄dē q⁹ homicida ītendit directe nocumētū ꝓximi. fornicator aūt q̄ ꝓcurat mulierē non ītendit nocumētū. sed delectatiōez. Secūdo q⁹ homicida ē p se ⁊ sufficiēs causa corporalis mortis. spiritualis aūt mortis null⁹ pōt ee alteri causa p se ⁊ sufficiens. quia null⁹ spiritualit morit⁹ nisi ꝓpria voluntate peccando.

Ad nonum sic procedit

Videt⁹ q̄ ꝓter ꝺitiōez ꝓsone in quā peccat⁹ pc̄m nō aggrauet. Si. n. hoc eet maxie aggraueret⁹ ex hoc q̄ aliq̄s peccat ī aliquē virū iustū ⁊ sanctū. ſz ex hoc non aggrauat⁹ pcīm. min⁹. n. ledit⁹ ex iniuria illata virtuosus q̄ equnimiter tollerat q̄z aliꝰ q̄ etiā īteri⁹ scādalizari ledūtur. g̃ ꝺitio ꝓsone in quā peccat⁹ nō aggrauat pcīm. ¶ Preterea si cōditio ꝓsone aggrauaret pcīm. maxie aggraueret⁹ et ꝓpinq̄tate. q⁹ sicut Tullius dicit ī paradoxis. in seruo necando semel peccat⁹. ī patris vita violanda multa peccātur. ꝫ ꝓpinq̄tas ꝓsone ī quā peccat⁹ nō videt⁹ aggrauare pcīm. vnusq̄sq̄z sibi ipsi maxie ē ꝓpinquus. ⁊ tū min⁹ peccat q̄ aliq̄ ꝺ damnū sibi īferr q̄z si inferret alteri. puta si occideret equū suū q̄z si occideret equū alteri⁹. vt patet ꝓ ꝓbām in v. ethi. ergo propinquitas ꝓsone nō aggruat peccatū.

Pre. ꝺitio ꝓsone peccātis pcipue aggrauat pcīm rōne dignitatis vl̄ scie. ſz illud Sap vi. Potētes potenter tormēta patient⁹. Et Luc. xij. Seru⁹ scīes volūtatē dñi ⁊ nō faciēs. plagis vapulabit multis. g̃ pati rōne ex pte ꝓsone ī quā peccat⁹ magis aggrauatur pcīm dignitas ant scia ꝓsone ī quā peccat⁹. ß nō videt⁹ graui⁹ peccare q̄ facit iniuriaz ꝓsone diuiti vel potētiori q̄z alicui pauperi. q⁹ ñ ē ꝓsonaꝝ acceptio apud deū. ꝑm cui⁹ iudiciū grauitas pcī pēsatur g̃ ꝺitio ꝓsone ī quā peccat⁹ nō aggrauat pcīm. ¶ Sed contra ē q⁹ ī sacra scriptura specialiter vituꝑat⁹ pcīm q̄ cōtra seruos dei ꝓmittit⁹. sicut dicit⁹ iij. Reg. xix. Altaria tua destruxerūt. ⁊ ꝓphetas tuos occiderūt gladio. Vituperatur etiā maxie pcīm cōmissū in ꝓsonas ꝓpinquas. ꝑm illō Ysaie. vij. Fili⁹ ꝓtumelię facit pri. filia ꝓsurget aduersus matrem suā. Vituperat⁹ etiā specialiter pcīm q̄ ꝺ ꝓmittit⁹ in ꝓsonas ī dignitate ꝓstitutas. vt patet Job. xxxiij. Qui dicit regi apostata. q̄ vocat duces ipios. g̃ ꝺitio ꝓsone in quā peccat⁹ aggrauat pcīm. ¶ Rñ. dō. q̄ ꝓsona ī qua peccat⁹ ē q̄dāmō obiectū pcī. Dictū ē aūt supꝰ q̄ prima grauitas pcī attēditur ex pte obiecti. ex q̄ q̄dē tanto attenditur maior grauitas ī pcō q̄nto obiectū ei⁹ ē principalior finis. fines aūt principales humanoꝝ actuū sūt deus ipe hō ⁊ proximus. Quicquid enim facimus propter aliq̄d horū facimus. quāuis etiam horum trium vnum sub altero ordinetur. potest gi⁹ ex parte boꝝ triū ꝓsiderari maior vel minor grauitas in pcō ꝑm ꝺitiōez ꝓsone in quā peccat⁹. primo q̄dē ex pte dei. cui tanto magis aliq̄s hō ꝓnūgit⁹ q̄nto ē virtuosior vel deo sāctior. ⁊ iō ī iuria tali ꝓsone illata magis redūdat ī deū. ꝑm illud Zach. ij. Qui vos tetigerit tāgit pupillam oculi mei. Tū pcīm sit graui⁹ ex hoc q̄ peccat⁹ ī ꝓsonā magis deo ꝓiūctā vl̄ rōne virtutis vl̄ rōne officij. Ex parte etiā suiꝑius manifestum est q̄ tanto aliquis grauius peccat quanto aliquis magis in communitatem ꝓsonaꝝ seu naturali necessitudine. seu beneficijs. seu q̄ cūq̄z ꝓiūctione peccauerit. q⁹ videt⁹ in sei ꝑm magis peccare. ⁊ ꝓtato graui⁹ peccat⁹. ꝟz illud Eccl. xiij. Qui sibi nec̄ ē cui bon⁹ erit. Ex pte vo ꝓximi tāto graui⁹ peccat⁹ q̄nto pcīm plures tāgit. ⁊ iō pcīm qd̄ fit ī ꝓsonaꝝ publicā. puta regē vl̄ ꝓncipē q̄ gerit ꝓsonā totius multitudinis ē graui⁹ q̄z pcīm q̄ ꝺ ꝓmittit⁹ cōtra vnā ꝓsonā priuatā. vū specialiter ꝺr Exo. xxij. principi populi tui nō maledices. Et sic̄ iniuria q̄ fit alicui famose ꝓsone videt⁹ ee grauior ex hoc q̄ in scandalū ⁊ ī turbatiōez plurimoꝝ redūdat. ¶ Ad. i. g̃ dō q̄ ille q̄ īfert iniuriā virtuoso q̄tū ē in se turbat eius ⁊ interi⁹ ⁊ exteri⁹. ß q̄ ille īteri⁹ nō turbet⁹. ꝓtingit ex ei⁹ bonitate q̄ nō diminuit pcīm iniuriātis. ¶ Ad. ij. dō. q̄ nocumētū q̄ ꝺ sibi ꝓpi⁹ infert ī his q̄ subsūt dñio ꝓprie voluntat⁹ sicut ī reb⁹ possessis. hz min⁹ de pcō q̄z si alteri īferat⁹. q⁹ ꝓpria voluntate hoc agit. ß ī his q̄ nō subdunt⁹ dñio voluntatis. sic̄ sunt naturalia ⁊ spūalia bona. ē graui⁹ pcīm nocumētū sibi ipsi īferre. graui⁹. n. peccat q̄ occidit seipm q̄z q̄ occidit alterū. ſz q⁹ res ꝓpinquoꝝ nroꝝ nō subdunt⁹ voluntatis nostre dñio. nō ꝓcedit rō q̄tū ad nocumēta reb⁹ illoꝝ illata. q⁹ circa ea min⁹ peccet⁹. nisi forte velint vel ratū habeāt. ¶ Ad. iij. dō. q̄ ñ ē acceptio ꝓsonaꝝ si ꝺ⁹ graui⁹ punit peccātē cōtra excellentiores ꝓsonas. hoc. n. fit ꝓter hoc q̄ hoc redūdat in plurium nocumentum.

Ad decimū sic procedi

tur. Videt⁹ q̄ magnitudo ꝓsone peccātis non aggrauet peccatum. Homo. n. maxime reddit⁹ magnus ex hoc q̄ deo adheret. ꝑm illō Eccl. xxv. q̄z magn⁹ ē q̄ inuenit sapiētiā ⁊ sciaz. ß nō ē supꝰ timentē deuz. ſz q̄nto aliq̄s magis deo adheret. tāto minus ꝺputat⁹ ei aliq̄d ꝺ pcīm. Dicit⁹. n. ij. Paral. xix. Dñs bon⁹ ꝓpiabit⁹ cūctis q̄ in toto corde requrūt dñm deū ꝓtem suoꝝ. ⁊ nō ꝺputabit⁹ eis q̄ min⁹ sanctificati sūt. g̃ pcīm nō aggrauat⁹ ex magnitudine ꝓsone peccātis. ¶ Pre. nō ē ꝓsonaꝝ acceptio apud deum vt dr Ro. ij. g̃ nō magis punit⁹ p vno ⁊ eodē pcō. vnū q̄z alium. nō g̃ aggrauat⁹ pcīm ex magnitudine ꝓsone peccātis. ¶ Pre. null⁹ dz ex bono icomodū reportare. reportaret aūt si id q̄ agit magis ei ꝺputaret⁹ ad culpā. g̃ ꝓter mag

nitudinē pſone peccātis nō aggrauaſ pcm̄. Sed contra ē qđ Ysidor⁹ dicit in .ij. de ſūmo bono. Tanto maius cognoſcit pcm̄ eē q̄nto maior q̄ peccat habeſ. Rn. dōz q⁹ duplex ē pcm̄. Quoddā .n. ex ſurrepti͛one ꝓuenies pro pter infirmitatez būane nature. & tale pcm̄ min⁹ imputaſ ei q̄ ē maior in virtute eo q⁹ minus negligit hmōi pctā re primere. q̄ tñ oīno ſubterfugere infirmitas būana nō ſinit Alia vo pctā ſūt ex deliberatiōe ꝓcedētia. & iſta pctā tanto magis alicui imputātur q̄nto maior ē. Et hoc pōt eē pro pter quatuor. Primo qdē q⁹ facili⁹ pōt reſiſtere pctō ma ioris pure q̄ excedunt in ſcia & virute. vñ dñs dicit Luc. xij. q⁹ ſeruus ſciēs volūtatē dñi ſui & nō faciēs. plagis va pulabit multis. Secūdo ꝓpter ingratitudinē. q⁹ oē bonū q̄ aliq̄s magnificaſ ē dei beneficiū. cui bō fit ingratus pec cādo. & q̄nq̄ ad hoc q̄libet maioritas etiā ītemporalibꝫ bo nis pcm̄ aggrauat. Vnde illud Sap. vi. Potētes potēter tormēta patiētur. tertio ꝓpter ſpālez repugnātiā act⁹ pctī ad magnitudinē pſone. ſicut ſi princeps iuſticiā violet q̄ ponit iuſticie cuſtos. & ſi ſacerdos fornicet q̄ caſtitatē vo uit. quarto ꝓpter exēplū ſiue ſcādalū. q⁹ vt Greg. dicit in Paſtorali. ī exemplū culpa vehemēter extēdit. qñ ꝑ re uerētia gradus peccator honorat. Ad pluriū etiā notitiā ꝓueniūt pctā magnoꝝ. & magis hoīes ea indigne ferūt. Ad .i. q̄ dōm q⁹ auctoritas illa loquit de bis q̄ ꝑ ſurrep tionē infirmitatis būane negligēter agunt. Ad .ij. dōm q⁹ deꝰ nō accipit pſonas ſi maiores plus punit. q⁹ i ꝑoꝝ maioritas facit ad grauitatē peccati. vt dictū ē. Ad .iij. dōm. q⁹ hō magn⁹ nō reportat incommodū ex bono qđ ha bet. ſed ex mala vſu illius.

Questio LXXIIII

Deinde conſiderandū eſt de ſubiecto vitioꝝ ſiue peccatoꝝ. & circa hoc querunt decē. Primo vtꝝ volūtas poſſit eſſe ſubiectum peccati. ſecūdo vtꝝ volūtas ſola poſſit eē pctī ſubiectū. tertio vtꝝ ſēſualitas poſſit eē ſubiectū pctī. q̄rto vtꝝ poſſit eē ſubiectū pctī mortalis. quīto vtꝝ rō poſſit eſſe ſubiectū pctī. ſexto vtꝝ delectatio moroſa vl nō moroſa ſit ī rōe inferioris ſic in ſubiecto. ſeptio vtꝝ pcm̄ ꝓſensus ī actuꝫ ſit in ſuperiori ratione ſicut in ſubiecto. octauo vtꝝ ra tio inferioꝝ poſſit eē ſubiectū pctī mortalis. nono vtꝝ ratio ſuperioꝝ poſſit eē ſubiectū pctī venialis. decimo vtꝝ ī rōne ſuperioꝝ poſſit eē pcm̄ veniale circa ꝓpriū obiectum.

Ad primum sic procedi

tur. Videſ q⁹ volūtas nō poſſit eſſe ſubiectū pctī Dicit .n. Dionys. iiij. c. de diuin. no. q⁹ malū ē ꝑter volūta tē & ītentionē. ſz pcm̄ bz rōnem mali. q̄ pcm̄ nō pōt eē in volūtate. Pre. volūtas eſt boni vel apparētis boni. ex hoc aūt q⁹ volūtas vult bonū ñ peccat. hoc aūt q⁹ vult ap parēs bonū qđ nō ē vere bonū. magis ꝓtinere videſ ad defectū virtutis appēhensiue q̄z ad defectū volūtatis. q̄ pec catū nullo mō ē in volūtate. Pre. nō pōt eē idē ſubiec tū pctī & cauſa efficiēs. q⁹ cauſa efficiēs & materialis nō in cidūt in idē vt dicit in .ij. phīcoꝝ. ſz volūtas ē cauſa efficiens pctī. prima. n. cauſa peccādi e volūtas. vt Aug. dicit in .i. de duab aiab. q̄ nō ē ſubiectū pctī. Sed contra ē qđ Aug. dicit ī .i. retractio. q⁹ volūtas ē q̄ peccaſ & recte vlti tur. Rn. dōm q⁹ pcm̄ q̄dā actus eſt. ſicut ſuꝑ dictū eſt actuū aūt q̄daz trāſeūt in exteriorē materiā. vt vrere & ſe care. & hmōi actus bñt ꝓ materia et ſubiecto id ī qđ trā ſit actio. ſicut pbūs dicit ī .iij. phiſi. q⁹ motus ē actus mo bilis a mouēte. Quidā vero actus ſūt nō tranſeūtes ī ex teriorez materiā. ſz manētes ī agente. ſicut appetere & cog noſcere. & tales actus ſūt oēs actus morales ſiue ſint act⁹ virtutū ſiue pctoꝝ. vñ oz q⁹ ꝓpriū ſubiectū act⁹ pctī ſit po tētia q̄ ē principiū act⁹. Cū aūt ꝓpriū ſit actuū moraliū q⁹ ſint volūtarij. vt ſuꝑ habitū ē. ſequit q⁹ volūtas que ē principiū actuū volūtarioꝝ ſiue bonoꝝ ſiue maloꝝ q̄ ſūt pctā ſit principiū pctoꝝ. & ꝛo ſequit q⁹ pcm̄ ſit in volūtate ſicut ī ſubiecto. Ad .i. q̄ dōm q⁹ malū dr eē ꝑter volun tatē. q⁹ volūtas nō tendit ī ipm̄ ſubtrōe mali. Sz q⁹ aliq̄d malū ē apparēs bonū. ꝛō volūtas aliq̄ appetit aliq̄d ma lū. & ſm hoc pcm̄ ē in volūtate. Ad .ij. dōm q⁹ ſi defe ctus appēhenſiue virtutis nullo mō ſubiaceret volūtati ſi eēt pcm̄ nec in volūtate nec in appēhenſiua virtute. ſicut patet ī his qui habēt ignorantiā īuincibilē. & ꝛō relinquit q⁹ etiā defectus appēhenſiue virtutis ſubiacens voluntati deputeſ ī peccatū. Ad .iij. dōz q⁹ rō illa ꝓcedit in cau ſis efficientibꝫ. q̄rū actiones trāſeūt ī materiā exteriorem & q̄ non mouēt ſe. ſed alia. cui⁹ cōtrariū eſt in voluntate. vnde ratio nō ſequitur.

Ad ſecundū sic proce

ditur. Videſ q⁹ ſola volūtas ſit ſubiectū pctī. Di cit .n. Aug. in li. de duab aiab. q⁹ nō niſi volūtate pecca tur. ſz pcm̄ ē ſicut ī ſubiecto in potētia qua peccat. q̄ ſola volūtas ē ſubiectum peccati. Pre. pcm̄ ē q̄ddaz ma lum cōtra rationē. ſz bonū & malū ad rōnez pertinēs ē ob iectum ſolius volūtatis. q̄ ſola volūtas eſt ſubiectū pctī. Pre. oē pcm̄ eſt actus volūtarius. q⁹ vt dicit Augu. in li. de arbitrio. pcm̄ adeo ē volūtariū q⁹ ſi nō ſit volun tariū nō ē pcm̄. ſz actus aliaꝝ virtutū nō ſūt volūtarij niſi mediātibꝫ illis viribus. mouentur a volūtate. hoc aūt nō ſufficit ad hoc q⁹ ſint ſubiectū pctī q⁹ ſm hoc etiā membra exterio ra q̄ mouent a volūtate eēnt ſubiectū pctī. qđ patet eē fal ſum. q̄ ſola volūtas ē ſubiectum pctī. Sz cōtra. pcm̄ virtuti contrariat. cōtraria aūt ſūt circa idē. ſz alie etiā vi res aīe ꝑter volūtatē ſūt ſubiecta virtutū. vt ſuꝑ dictum ē q̄ nō ſola volūtas ē ſubiectum pctī. Rn. dōm q⁹ ſicut ex ꝓdictis patet. oē qđ ē principiū volūtarij actus ē ſubie ctū pctī. act⁹ aūt volūtarij dicūt nō ſolū illi q̄ eliciūt a vo lūtate. ſ. illi q̄ a volūtate imꝑant. vt ſuꝑ dictū ē. cū d volūtario augeret. vñ nō ſolū volūtas pōt eē ſubiectū pctī. ſz eēs il le potētie q̄ pñt moueri ad ſuos actus. vl ab eis reprimi q⁹ volūtatē. & eedē etiā potētie ſūt ſubiecta habituū moraliū bonoꝝ vel maloꝝ q⁹ eiuſdē ē act⁹ & habituꝫ. Ad .i. q̄ dō q⁹ non peccaſ niſi voluntate ſicut primo mouēte. alioꝝ au tē potētiꝫ peccaſ ſicut ab ea motis. Ad .ij. dōm. q⁹ bo num & malū pertinēt ad volūtatē ſicut ꝓ ſe obiecta ipſius ſz alie potētie bñt aliq̄d determinatū bonū & malū rōne cuius pōt in eis eē & virtus & vitiū & pcm̄ ſz q⁹ ꝓcipāt voluntate & rōne. Ad .iij. dōm q⁹ mēbra corporis non ſūt principia actuum. ſz ſolū organa. vñ & compatiunt ad anima. mouētez ſicut ſeruus qui agit & non agit. potētie aūt appetitiue interiores compatiunt ad rationē quaſi libere. q⁹ agunt q̄dāmō & aguntur. vt patet ꝑ id qđ dicit in ꝓ̄o politicoꝝ. Et preterea actus exterioꝝz membroꝝm ſūt actiones in exteriorem materiā tranſeuntes ſicut patet de percuſſione in peccato homicidij. & ꝓpter hoc nō ē ſilis rō

Ad tertiuz sic procedi

tur. Videtur q⁹ in ſenſualitate nō poſſit eē pecca tum. Peccatuz .n. eſt ꝓprium hominis. qui ex ſuis actibus

laudatur vl vitupaf. sed sensualitas ē cōmunis nobis z brutis. g in sēsualitate nō pōt eē pctm. Pre. null9 pec cat in eo qd vitare nō pōt. sicut Aug. dicit ī. li. de. li. arbi. ß hō non pōt vitare qn actus sensualitatis sit inordinat9 est. n. sensualitas ppetue corruptionis ḡdiu in hac mor tali vita viuimus. vñ p serpentē significatur vt Aug9 dicit. xij. de tri. g inordinatio motus sensualitatis nō ē pec catū. Pre. illud qd hō ipe non facit. nō imputaf ei ad pctm. ſz hoc solū videmur nosipi facere qd cū deliberatio ne rationis facimus. vt phūs dicit in. ix. etbi. g motus sen sualitatis q̄ est sine deliberatiōe rōnis non imputaf hōi ad pctm. Sed cōtra ē qd dī Ro. vij. Nō. n. qd volo bo nū hoc ago. ſz qd odi malū illud facio. qd expōit Aug9 de malo cōcupiscentie qd cōstat eē motū quēdā sensualitatis g in sensualitate ē aliqd pctm. Rñ. dōm q sicut supd di ctū ē. pctm pōt inueniri in q̄libet potētia cuius actus pōt eē volūtar9 z inordinat9 in q̄ q̄siltit rō pctī. Manifestuz ē aūt q actus sensualitatis pōt eē volūtar9 inq̄tū sēsua litas. i. appetitus sensitiu9 nata ē a voluntate moueri. vñ relīquit q in sensualitate possit eē pctm. Ad. i. g dōm q aliq̄ vires sensitiue ptis z si sint cōmunes nobis z bru tis. tñ in nobis hñt aliquā excellētiā ex hoc q rōni iūgun tur. sicut nos p alis aialibz habem9 ī pte sensitiua cogita tiuā z reminiscētiā. vt in pōo dictū ē. z p hūc modū etiaz appetitus sensitius in nobis p alīs aialibus hz q̄ndā ex cellentiā. s. q natus ē obedire rōni. z q̄tū ad hoc pōt esse pncipiū actus volūtarij. z p ons subiectū pctī. Ad. ij. dōm q ppetua corruptio sensualitatis ē intelligēda q̄tū ad fomitē qui nunq̄ totaliter tollit in hac vita. trāsit. n. pctm originale reatu z remanet actu. ß talis corruptio fo mitis nō impedit quin hō rōnabili voluntate possit repri mere singulos motus inordinatos sensualitatis si plenti at. puta diuertendo cogitationez ad alia. ß dum hō cogita tionē ad alia diuertit. pōt etiā circa illud aliqs inordina tus mot9 insurgere. sicut cū aliqs trāffert cogitationē suā a delectabilibz carnis. volēs cōcupiscentie motus vitare ad speculationē scie. insurgit q̄nq̄ aliqs motus īanis glo rie impremeditatus. z iō nō pōt hō vitare oēs hmōi mo tus ppter corruptiōez p̄dictā. sed hoc solū sufficit ad ratio nē pctī volūtarij q possit vitare singulos. Ad. iij dōz q illud qd homo facit sine deliberatiōe rationis nō pfec te ipe facit. quia nihil operatur ibi id qd ē principale in ho mine. vñ non ē pfecte actus būanus. z p consequens nō po test eē pfecte actus virtutis vel pctī. ſz aliqd aliud ipfectū in genere horum. vñ talis motus sensualitatis rationem p̄ueniens ē peccatum veniale. qd ē quiddā impfectum ī in genere peccati.

AD quartuz sic procedi tur. Videtur q in sensualitate possit esse peccatū mortale. Actus enim ex obiecto cognoscitur. sed circa ob iecta sensualitatis contingit peccare mortaliter. sicut cir ca delectabilia carnis. ergo actus sensualitatis pōt eē pec catū mortale z ita in sensualitate peccatum mortale inue nitur. Pre peccatū mortale ctrariatur virtuti. sed vir tus pōt eē in sensualitate. tēpantia. n. z fortitudo sunt virtutes īrōnabiliū partiū. vt phūs dicit in. iij. etbi. g in sensualitate pōt eē pctm mortale. cū cōtraria sint nata fieri circa idē. Pre. veniale pctm ē dispositio ad mor tale. ß dispositio z habitus sūt ī eodē cū igit veniale pctm sit in sensualitate. vt dictū ē. etiā mortale pctm eē potest ī eodē. Sed cōtra ē qd Aug. dicit in. li. retract. z habet in glo. Ro. vij. Inordinat9 cōcupiscentie motus q̄ ē pec catū sensualitatis pōt etiā eē in his qui sunt in gratia. in quib9 tñ pctm mortale nō inuenitur. g inordinatus mo tus sensualitatis non ē pctm mortale. Rñ. dōm q sic inordinatio corrumpēs principium vite corpalis causat corpalem mortem. ita etiā inordinatio corrumpens prin cipiū spiritualis. qd est finis vltimus. causat mortē spiri tualem peccati mortalis. vt supd dictū ē. ordinare aūt ali quid in finem non est sensualitatis sed solū rationis. in ordinatio aūt a fine non est nisi eius cuius est ordinare in finem. vnde peccatum mortale non potest esse in sensuali tate. ß solum in ratione. Ad. i. g dōm q actus sensuali tatis potest concurrere ad peccatum mortale. sed tamē ac tus peccati mortalis non habet q sit peccatuz mortale ex eo q ē sensualitatis. sed ex eo q est rationis. cuius est ordi nare in finem. z iō pctm mortale non attribuit sensuali tati. sed rationi. Ad. ij. dōm q actus virtutis nō pficit p id q ē sensualitatis tm. sed magis p id q est rationis z voluntatis cuius est eligere. nā actus virtutis moralis ī ē sine electione. vnde semp cū actu virtutis moralis que pficit viz appetitiua. est etiā actus prudentie que pficit viz rationlē. z idē est etiam de pctō mortali. sicut dictū ē. Ad. iij. dōm q dispositio tripliciter se habet ad id ad qd disponit. Quīq̄z enim ē idē z in eodē. sicut scientia inclo ata dī esse dispositio ad scientiā pfectā. Quīq̄z aūt ē in eo dem sed non idē. sicut calor est dispositio ad formā ignis Quīq̄z vero nec idem nec in eodem. sicut in his que ha bent ordinem ad inuicē vt ex vno perueniatur in aliud. sicut bonitas imaginatiōis est dispositio ad scīaz q̄ est in intellectu. z hoc mō veniale peccatū qd est in sensualitate potest esse dispositio ad pctm mortale qd est in ratione.

DQuintum sic pcedit

Videtur q peccatum non possit esse in ratione. Cuiuslibet enim potētie pctm est aliqs defectus ipius. ß defectus rationis nō ē peccatū. ſz magis excusat pctm. ex cusatur. n. aliqs a peccato ppter ignorantiā. g in rōne nō pōt esse peccatū. Pre. primū subiectū peccati ē volun tas. vt dictū est. sed ratio pcedit volūtatez cū sit directiua ipsius. g peccatum esse non potest in ratione. Pre. nō potest esse peccatum nisi circa ea que sunt in nobis sed p fectio z defectus rationis non est eorum q̄ sunt in nobis quidā. n. sunt naturaliter ratiōe deficientes vel ratione solertes. g in ratione non est peccatum. Sed contra est qd Aug. dicit in. li. xij. de tri. q peccatū est in ratione in feriori z in rōne superiori. Rñ. dōm q peccatū cuiuslī bet potētie ꝓsistit in actu ipius. sicut ex dictis patet. Ha bet autem ratio duplicem actum. Unum quidē fm se in ꝓpatione ad ppriū obiectū. qd ē cognoscere aliqd verum. Alius autē actus rōnis est inq̄tū e directiua aliarū virtū Utroq̄z igit mō cōtingit esse pctm in ratione. Et primo q̄dē inq̄tū errat in cognitiōe veri. qd quidē tūc imputatur ei ad peccatuz quando habet ignorantiā vel errorē circa id qd pōt z debet scire. Secūdo q̄n inordinatos actus i feriorum virtutum vel impetus etiam post deliberatiōez non cohercet. Ad. i. g dōm q ratio illa pcedit de defe ctu rationis q̄ pertinent ad actū ppriū respectu ppriq̄ obiecti z hoc q̄nq̄z est defectus cognitionis eius qd quis non po test scire. tūc. n. talis defectus rōnis non est peccatū. sed ex cusat a pctō. sicut patet in his que p furiosos cōmittunt. Si vero sit defectus rationis circa id qd hō potest z debet scire. non omo homo excusatur a peccato. sed ipse defect9

imputaf ei ad peccatū. defectus aūt qui est solū in dirigē do alias vires. semp imputaf ei ad pcm̄ q̄ huic defectui occurrere pōt p̄ p̄riū actum. Ad.ij.dōm q̄ sicut supra dictū ē. cū de actibus volūtaris ⁊ rōnis ageref. volūtas q̄dāmō mouet ⁊ precedit rōnem. ⁊ ratio q̄dāmō volūtatē vnde ⁊ motꝰ volūtatis dici pōt rōnalis. ⁊ actus rationis potest dici volūtarius. ⁊ ſm hoc in rōne inuenif pcm̄. vl p̄ ut est defectꝰ eius volūtarius. vel p̄ut actus rationis est p̄incipiū actꝰ voluntatis. Ad.iij. patet rñsio ex dictis

Ad sextum sic procedi

tur. Videtur q̄ pcm̄ morose delectatiōis nō sit in ratione. Delectatio. n. īportat motū appetitiue vtntis. vt supra dictū ē. ſz vis appetitiua distinguif a ratiōe que est vis app̄hensiua. g̃ delectatio morosa nō ē in ratione. Pre. ex obiectis cognosci pōt ad quam potentiam actus pertineat per quē potentia ordinaf ad obiectū. ß delectatio quandoq̄ ē morosa circa bona sensibilia et non circa bona rationis. g̃ peccatū delectationis morose nō ē in ratione. Pre. morosum dicif aliquod p̄pter diuturnitatem temporis sed diuturnitas tēpis nō ē rō q̄ aliquis actus p̄tineat ad aliquā potētiā. g̃ delectatio morosa non p̄tinet ad rationē. Sed cōtra ē qđ Aug⁹. dicit. xij. de tri. q̄ cōsensus illecebre si sola cogitatiōe delectatiōis cōtentus ē sic habendū existimo velud cibū esse vetitū mulier sola comederit. p̄ mulierē aūt intelligif rō inferior. sic ibidē ipe exponit. g̃ pcm̄ morose delectatiōis ē in ratiōe Rñ. dōm q̄ sicut iam dictū ē. pcm̄ contīgit esse in ratione. q̄q̄ quidē inq̄tū est directiua hūanorū actuum Manifestū ē aūt q̄ ratio nō solū est directiua exteriorum actuū sed etiā interioꝝ passionū. ⁊ iō q̄n̄ deficit rō in directione interioꝝ passionū. dicif ee pcm̄ in ratione. sicut etiā quando deficit in directiōe exterioꝝ actuū. Deficit autem in directione passionū interioꝝ dupliciter. Uno mō q̄n̄ imperat illicitas passiones. sicut q̄n̄ bō ex deliberatiōe p̄uocat sibi motū ire vel concupiscētie. Alio modo q̄n̄ nō reprimit illicituꝫ passionis motū. sicut cū aliquis postq̄ deliberauit q̄ motꝰ passionis insurgēs ē inordinatꝰ. nihilomin⁹ circa ipm̄ īmorat ⁊ ipm̄ nō expellit. ⁊ ſm hoc dicitur pcm̄ delectationis morose esse in ratione. Ad.i. g̃ dōz q̄ delectatio q̄dez est in vi appetitiua sicut in p̄mo principio. ſz in ratione ē sicut in primo motiuo. ſm hoc q̄ supra dictū ē q̄ actiones q̄n̄ trāseūt in exteriorē materiā sūt sic in subiecto in suis p̄ncipijs. Ad.ij.dō. q̄ rō actū p̄riū illicitū bz circa p̄riū obiectū. ß directiōz bz circa oīa oba inferioꝝ virtū q̄ p̄ rationē dirigi pōt. ⁊ ſm hoc etiā delectatio circa sensibilia obiecta p̄tinet ad rationē. Ad.iij dōz q̄ delectatio dicif morosa nō ex mora tp̄is. ſz ex eo q̄ ratio deliberās circa eā īmorat. nec tn̄ eā repellit tenēs ⁊ volēs libenter. q̄ statim vt attigerūt animū respui debuerunt. vt Aug⁹ dicit. xij. de tri.

Ad septimū sic procedi

tur. Videf q̄ pcm̄ ꝓsensus in actū non sit in ratione supior. Cōsentire. n. ē actus appetitiue virtutis vt sup̄ habitū ē. ß ratio ē vis apprehēsiua. g̃ pcm̄ ꝓsensus i actū nō ē in ratione supior. Pre. ratio superior intendit rationibus eternis inspiciēdis ⁊ ꝓsulendis. vt Aug⁹ dicit. xij. de. tri. sed q̄n̄ ꝓsentif in actū non cōsultis rationibus eternis. nō. n. semp bō cogitat de rebus diuinis q̄n̄ consentit in aliquez actū. g̃ pcm̄ consensus in actum non semper ē in ratione superiori. Pre. sicut p̄ ratiōes eternas pōt homo regulare actus exteriores. ita etiā interiores delectatiōes vel alias passiones. sed consensus in delectationem absq̄ hoc q̄ opere statuatur implendum est rationis inferioris. vt dicit aug⁹. Aug⁹. xij. de. tri. g̃ etiam ꝓsensus in actum peccati debet interdum attribui rationi inferiori. Pre. sicut ratio superior excedit inferiorez ita ratio excedit vim imaginatiuam. sed q̄n̄q̄ p̄cedit homo in actū p̄ apprehensionē virtutis imaginatiue absq̄ omni deliberatione ratiōis sicut cum aliq̄s ex impmeditato mouet manum aut pedē. ergo etiā q̄n̄q̄ pōt ratio inferior consentire in actum peccati absq̄ ratione superiori. Sed contra ē qđ Aug⁹ dicit. xij. de. tri. si in consensione male vīēdi rebus que per sensum corpis sentiuntur. ita decernitur quodcūq̄ pcm̄. vt si potestas sit etiaz corpe compleatur. intelligenda est mulier cibū illicitū viro dedisse. per quē superior ratio significaf. g̃ ad rationē īpio rem pertinet ꝓsentire in actū peccati. Rñ. dñ q̄ ꝓsensus importat iudiciū quoddā de eo in qđ ſconsentif. sicut. n. ratio speculatiua iudicat ⁊ sententiat de rebus intelligibilibus. ita ratio practica iudicat ⁊ sententiat de agendis Est aūt considerandum q̄ in omni iudicio vltima sentētia pertinet ad supremum iudicatorium. sicut videmus in speculatiuis q̄ vltima sententia de aliqua propositiōe datur per resolutionez ad prima principia. q̄diu. n. remanet aliquod principium altius. ad huc p̄ ipsum potest examinari id de quo queritur. vnde adhuc est suspensuz iudiciuz. quasi nondū data finali sententia. Manifestū est autem q̄ actus humani regulari possunt. ⁊ regula rationis humane que sumitur in rebus creatis quas naturaliter homo cognoscit. ⁊ vlterius ex regula legis diuīe. vt sup̄ dictum est. vnde cum regula legis diuine sit superior. consequens est vt vltima sententia per quam iudicū finaliter terminatur p̄tinet ad rationem superiorem. que intendit rationibus eternis. cum autem de pluribus occurrit iudicandum. finale iudicium est de eo qđ vltimo occurrit. in actibus autem humanis vltimo occurit ipse actus. preambalum autem est ipsa delectatio que inducit ad actum. ⁊ ideo ad rationem superiorez p̄prie pertinet consensus in actum. ad rationem vero inferiorez que habet inferius iudicium pertinet. iudicium preambulū. qđ est de delectatione. quamuis etiam ⁊ de delectatione superior ratio iudicare possit. quia quicquid iudicio subdif inferioris. subditur etiam iudicio superioris sed non conuertitur. Ad.i. g̃ dōm q̄ consentire est actus appetitiue virtutis nō absolute. ß consequens ad actum rationis deliberantis ⁊ iudicantis. vt supra dictum est. in hoc enim terminatur consensus. quia voluntas tendit in id quod ē iam ratione iudicatum. vnde consensus potest attribui ⁊ voluntati ⁊ rationi. Ad.ij. dōm q̄ ex hoc ipo q̄ ratio superior non dirigit actus humanos ſm legem diuinam impediens actum peccati dicitur ipsa consentire. siue cogitet de lege eterna. siue non. cum enim cogitat de lege dī actu eam cōtemnit. cum vero ñ cogitat. eam negligit p̄ modū omissionis cuiusdam. vnde omnib⁹ modis consensus in actū peccati p̄cedit ex superiori ratiōe. quia vt Aug⁹ dicit. xij. de tri. nō potest pcm̄ efficaciter p̄petrandū mente decerni. nisi illa mentis intentio penas quam sūma potestas ē membra in opus mouendi vel ab ope cohibendi male actioni cedat aut seruiat. Ad.iij. dōm q̄ ratio superior per considerationē legis eterne. sicut pōt dirigere vl cohibere actum exteriorem. ita etiam delectationem interiorem. sed tamen anteqū ad iudiciū superioris rationis ve

uenia ſtatī vt ſenſualitas ꝓponit delectationē. inferior ratio per rationes tempales deliberās. quandoq; hmōi delectationem acceptat ⁊ tūc cōſenſus in delectationē pertinet ad iferiorē rationē. Si vero etiā cōſideratis rationibus eternis. homo in eodē cōſenſu pſeueret. tā talis conſēſus ad ſupiorē rationē ꝓtinebit. Ad.iij. dōm q; appbēſio virtutis imaginatiue eſt ſubdita ⁊ ſine deliberatione. ⁊ ideo pōt aliquē actū causare anteq; ſupior vl' inferior ratio etiā habeat tempus deliberandi. ſed iudiciū rationis inferioris ē cū deliberatione que idiget tempore in quo etiā ratio ſupior deliberare pōt vñ ſi non cohibeat ab actu peccati ꝓ ſuam deliberatiōem ei imputaf.

HOctauuz ſic procedi tur. Videf q; conſenſ⁹ in delectationē nō ſit peccatū mortale. Cōſentire. n. in delectatiōem pertinet ad rōnē inferiorē. cuius non ē intendere rationibus eternis vl' lege diuine. ⁊ ꝓ conſequens nec ab eis auerti. ſed omne peccatum mortale ē ꝓ auerſionem a lege diuina. vt patet ꝑ diffinitionē Aug. de peccato mortali data. que ſup̄ poſita eſt. g; conſenſus in delectationē nō eſt peccatū mortale.

Pre. conſentire in aliquid non ē malū niſi q; illud ē malum in qđ conſentitur. ſed ꝓpter qđ vnūqđq; illud magis vel ſaltem non minus. nō g; illud in qđ conſentif pōt eſſe minus maluz q; conſenſus. ſz delectatio ſine ope nō eſt peccatum mortale. ſed veniale tm̄. g; nec conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale. Pre. delectationes differunt in bonitate ⁊ malicia ſm̄ ōriam opationuz vt dicit phūs in. x. etbi. ſed alia opatio eſt interior cogitatio. ⁊ alius actus exterior. puta fornicatiōis. g; delectatio conſequēs actum interioris cogitationis tātum differt a delectatione fornicationis in bonitate vel malicia q̄tuz differt cogitatio ītrior ab actu exteriori. ⁊ per conſequens eſt etiam eodem modo differt conſentire in vtrūq;. ſ. cogitatio interior non eſt peccatum mortale. nec etiā conſenſus in cogitationem. g; per conſequens nec conſenſus in delectationem. Pre. exterior actus fornicationis vl' adulterij non eſt peccatum mortale ratione delectationis. q̄ etiam inuenitur in actu matrimoniali. ſed rōne in ordinationis ipſius actus. ſed ille qui conſentit in delectationez nō ꝓpter hoc conſentit in deordinationem actus. g; nō videtur mortaliter peccare. Pre. pctm̄ homicidij eſt grauius q; ſimplicis fornicationis. ſed ꝓſentire in delectationem q̄ conſequif cogitatiōez de homicidio nō ē pctm̄ mortale. ergo multo minus conſentire in delectationem que conſequitur cogitationem de fornicatione eſt pctm̄ mortale. Pre. oratio dominica quotidie dī ꝓ remiſſione venialium vt Aug⁹. dicit. ſed conſenſum in delectatiōem Aug⁹ docet eſſe abolendū ꝑ orationem dominicā. Dicit n. xij. de. tri. q; hoc eſt longe minus pctm̄ q; ſi ope ſtatuatur implendum. ⁊ ideo de talibus quoq; cogitatiōib⁹ venia petēda eſt pectuſq; pcutiendū atq; dicendū. Dimitte nobis debita noſtra. g; ꝓſenſus in delectationē ē pctm̄ veniale. Sed contra ē qđ Aug⁹ poſt pauca ſubdit. Tot⁹ homo damnabif niſi hec que ſine volūtati opandi. ſz tm̄ cum voluntate animū talibus oblectandi. ſolius cogitationis tenti unf eſſe pcā. ꝑ mediatoris gratiā remittātur ſed nullus damnaf niſi ꝓ pctō mortali. g; conſenſus in delectationem eſt peccatū mortale. Rn. dōm q; circa hoc aliqui diuerſimode opinati ſunt. Quidā. n. dixerūt q; cōſenſus in delectationem nō ē pctm̄ mortale. ſed veniale tm̄ Alij vero dixerunt q; eſt peccatum mortale. ⁊ hec opinio eſt communior ⁊ verisimilior. Eſt. n. conſiderandū q; cum omnis delectatio cōſequatur aliquā opatiōez. vt dicitur in. x. etbi. ⁊ iterū cū omnis delectatio habeat aliqđ obiectum. delectatio q̄libet pōt ꝓpari ad duo. ſ. ad opationem quā conſequif. ⁊ ad obiectum in quo q̄s delectatur Cōtingit aūt q; aliqua opatio ſit obiectum delectationis ſicut ⁊ aliq̄ alia res. q; ipſa opatio poteſt accipi vt bonū ⁊ finis in quo quis delectatus requieſcit. ⁊ quandoq; quidem ipſamet opatio quā conſequif delectatio ē obiectuz delectationis. in q̄tū. ſ. vis appetitiua cuius ē delectari reflectitur ī ipſam opatiōez ſicut in quoddā bonū. puta cuz aliquis cogitat ⁊ delectaf de hoc ꝓ qđ cogitat. inquātū ſua cogitatio placet. Q̄nq; vero delectatio cōſequēs vnā opationē. puta cogitatiōem aliquā habet ꝓ obiecto aliaz opationem quaſi rem cogitatā. ⁊ tūc talis delectatio ꝓcedit ex inclinatiōe appetitus. nō quidē in cogitationē. ſz in opationē cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans. de duobus poteſt delectari. vno mō de ipſa cogitatione alio modo de ipſa fornicatione cogitata. delectatio aūt de cogitatione ipſa ſequitur inclinationē affectus in cogitationem ipſam. cogitatio aūt ipa ſz ſe nō eſt pctm̄ mortale ītmo q̄nq; eſt veniale tm̄. puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea. q̄nq; aut ſine pctō oīno. puta cū aliqs vtiliter de ea cogitat. ſicut cū vult de ea ꝓdicare vl' diſputare. ⁊ ideo conſeq̄ns affectio ⁊ delectatio que ſic ē de cogitatiōe fornicatiōis nō ē de genere pctī mortalis. ſed q̄nq; eſt peccatū veniale. ⁊ q̄nq; nullum. vnde nec ē conſenſus in talem delectationem e pctm̄ mortale. ⁊ ſm̄ hoc prima opinio bz veritatē. q; aūt aliquis cogitans de fornicatiōe delectetur de ipſo actu cogitato. hoc contingit ex hoc q; affectio eius inclinata ē in hūc actū. vñ q; aliquis conſentiat in talem delectationē hoc nihil aliud ē q̄ q; ipe cōſentiat ī hoc q; affectus ſuus ſit ītinatus ī fornicationez. nullus. n. delectaf niſi ī eo qđ eſt ꝓforme appetitui eius. q; autem aliquis ex deliberatiōe eligat q; affect⁹ ſuus ꝓformetur his q̄ ſm̄ ſe ſunt peccata mortalia ē peccatū mortale. vñ talis conſenſus in delectatiōem pctī mortalis eſt peccatū mortale. vt ſecunda opinio ponit. Ad. i. g; dōm q; ꝓſenſus in delectatiōem pōt eſſe nō ſolū rationis inferioris. ſz etiā ſupiorīs. vt dictuz ē. ⁊ tm̄ ipſa ratio inferior poteſt auerti a rationibus eternis. q; et ſi nō intendit eis vt ſm̄ eas regulans. quod ē. ꝓpriū ſupiorīs rationis. intēdit tamen eis vt ſm̄ eas regulata ⁊ hoc modo ab eis ſe auertens poteſt peccare mortaliter. nā ⁊ actus inferioꝝ virtuz ⁊ etiam exterioꝝ membroꝝ poſſunt eē pctā mortalia ſm̄ q; deficit ordinatio ſupiorīs rationis regulantis eos ſm̄ rationes eternas. Ad. ij. dōm q; conſenſus in pctm̄ qđ eſt veniale ex genere ē veniale pctm̄. ⁊ ſm̄ hoc poteſt concludi q; conſenſus ī delectatiōem que eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis eſt peccatum veniale. ſed delectatio que eſt ī ipſo actu fornicationis de genere ſuo eſt peccatū mortale. ſed q; ante cōſenſum ſit veniale pctm̄ tm̄. hoc eſt per accidens. ſ. ꝓpter īperfectiōem actus. que quidem impfectio tollitur per conſenſum deliberatum ſuꝑuenientem. vnde ex hoc adducitur in ſuam naturaz vt ſit peccatum mortale. Ad. iij. dōz q; ratio illa procedit de delectatione que habet cogitationem pro obiecto. Ad iij. dōm q; delactatio. habet actum exteriorē pro obiecto non poteſt eſſe abſq; complacentia exterioris actus ſz ſe. etiam ſi non ſtatuatur implendum ꝓpter prohibitionem alicuius ſupiorīs. vnde actus fit ordinatus. ⁊ ꝑ cōſequēs delectatio erit ordinata. Ad. v. dōz q; etiam conſen

sus in delectatiõem q̃ ꝓcedit ex cõplacentia actus homicidij cogitati est pctm̃ mortale. nõ aũt consensus in delectationem q̃ ꝓcedit ex cõplacentia cogitationis de homicidio. Ad.vi. dz q̃ oratio dominica nõ solũ cõtra peccata venialia dicẽda ẽ. sed etiã contra mortalia.

AD nonum sic procedi tur. Videtur q̃ in superiori ratione nõ possit esse peccatum veniale ſm q̃ est directiua inferiorum virium. i. ſm q̃ consentit in actum peccan. Dicit enim Aug⁹ in. xij. de tri. q̃ ratio superior inberet rationibus eternis sed peccare mortaliter est per auersionem a rationibus eternis. g̃ videtur q̃ in supiori ratione non possit esse peccatum nisi peccatum mortale. Pre. nõ supior se hz in vita spirituali tanq̃ principium. sicut cor in vita corporali. sed infirmitates cordis sunt mortales. ergo peccata supioris rationis sunt mortalia. Pre. peccatum veniale fit mortale si fiat ex cõtẽptu. sed hoc non videtur esse sine contemptu q̃ aliquis ex deliberatione peccet etiam venialiter. cum ergo consensus rationis supioris semper sit cum deliberatione legis diuine. videt̃ q̃ non possit esse sine peccato mortali ꝓter contẽptũ diuine legis. Sed contra cosensus in actum peccati pertinet ad rationem supiorem. vt supra dictum est. sed consensus in actum peccati venialis est peccatum veniale. g̃ in supiori ratiõe potest esse peccatum veniale. Rñ. dõm q̃ sicut Aug⁹ dicit in. xij. de tri. ratio superior inberet rationibus eternis conspiciendis aut consulendis. Conspiciendis quidem ſm q̃ eorum veritatem speculatur. Consulendis autem ſm q̃ per orationes eternas de alijs iudicat & ordiat. ad quod ꝑtinet q̃ deliberando per rationes eternas consentit in aliquem actum vel dissentit ab eo. Contingit autez q̃ inordinatio actus in quem consentit non contrariatur rationibus eternis. quia non est cum auersione a fine vltimo sicut contrariat̃ actus peccati mortalis. sed etiam ꝑter eas. sicut actus peccati venialis. vnde quãdo ratio supior in actum peccan venialis consentit. non auertitur a rationibus eternis. vnde nõ peccat mortaliter. sed venialiter. Et per hoc patet respõsio ad primum Ad.ij. dz q̃ duplex est infirmitas cordis. Vna que est in ipsa substantia cordis. & immutat naturalem complexionem ipsi⁹ & talis infirmitas semper est mortalis. Alia est autem infirmitas cordis ꝓpter aliquam inordinationem vel motus eius. vel alicuius eorum que circumstant cor. & talis infirmitas non semper est mortalis. Et similiter in ratione supiori semper est peccatum mortale quando tollitur ipsa ordinatio rationis supioris ad ꝓprium obiectum quod est rationes eterne. sed quando est inordinatio circa hoc ñ est peccatum mortale. sed veniale. Ad.iij. dõm q̃ deliberatus consensus in peccatum non semper pertinet ad contemptũ legis diuine. sed solũ qñ pctm̃ dine legi ꝓriat

ADecimuz sic ꝓcedi tur. Videtur q̃ in supiori ratione non possit esse peccatum veniale ſm se ipsam. i. ſm q̃ inspicit rationes eternas. Actus enim potentie nõ inuenitur esse deficiens nisi per hoc q̃ in ordinate se habet circa suum obiectum sed obiectum superioris rationis sunt eterne rationes. a quibus deordinari non est sine peccato mortali. g̃ in supiori ratione non potest esse peccatum veniale ſm seipsam.

Pre. cũ ratio sit vis deliberatiua actus rationis semper est cum deliberatione. sed omnis inordinatus motus in his que dei sunt si sit cum deliberatione est peccatuz mortale. ergo in ratione superiori ſm seipsam nunquam est peccatum veniale. Pre. contingit quandoq̃ q̃ peccatum ex surreptione est peccatum veniale. peccatum autem ex deliberatione est peccatuz mortale per hoc q̃ ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum contra quod homo agens grauius peccat. sicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat quod est contra legez dei. grauius peccat consentiendo q̃z si solum consideraret quod est contra virtutem moralem. sed ratio superior nõ potest recurrere ad aliquod alius q̃z sit suum obiectum. ergo si motus ex surreptione non sit peccatum mortale. neq̃ etiã deliberatio supuenies faciet ipm esse pctm̃ mortale qd̃ patet eẽ falsũ. nõ. g̃ in rõne supiori ſz seipsam põt eẽ pctm̃ veniale. Sz cõtra. mot⁹ surreptiti⁹ infidelitatis ẽ pctm̃ veniale. & ptinz ad supiorẽ rõnem ſm seipsaz. ergo in ratione superiori potest esse peccatũ veniale ſz seipsam. Rñ. dõm q̃ ratio supior aliter fert̃ in suũ obiectuz. atq̃ aliter in obiecta inferiora virium que ꝓ ipsam dirigunt̃. In obiecta. n. inferioruz virium nõ ferr̃ nisi inq̃ntũ de eis ꝓsulit rõnes eternas. vñ nõ ferr̃ in ea nisi ꝓ modũ deliberatiõis deliberat⁹ aũt ꝓsens⁹ in his q̃ ex genere suo sũt mortalia. ẽ mortale peccatũ. & iõ rõ supior semp mortaliter peccat si actus inferiorum virium in quos ꝓsentit sint pcta mortalia. ſz circa ꝓpriuz obiectum habet duos act⁹. s. simplicẽ intuitũ & deliberatiõem. ſm q̃ etiã de ꝓprio obiecto ꝓsulit rõnes eternas. ſm aũt simplicez intuitũ põt aliquã inordinatuz motũ hre circa diuina. puta cũ quis patit̃ subitũ infidelitatis motũ. & quãuis infidelitas ſm suũ gen⁹ sit pctm̃ mortale. tñ subitus mot⁹ infidelitatis est pctm̃ veniale. qz pctm̃ mortale nõ ẽ nisi cõtra legẽ dei. Potest aũt aliquod horum q̃ pertinẽt ad fidẽ. subito rõni occurrere sub q̃dã alia rõne añq̃z sup hoc ꝓsulat̃ vel cõsuli possit rõ eterna. i. lex dei. puta cũ q̃s resurrectiõem mortuoꝝ subito appẽhendit vt impossibilẽ ſm naturã & sil̃ appẽhẽdendo remittit̃ añ q̃z tẽpus habeat deliberãdi q̃ hoc ẽ nobis traditũ vt credẽdũ ſm legẽ dinaz. Si vo post hãc deliberationẽ mot⁹ infidelitatis maneat. ẽ pctm̃ mortale. & iõ circa ꝓpriũ obiectũ & si sit peccatum mortale ex genere. põt rõ supior peccare venialiter in subitis motib⁹. vl̃ etiã mortaliter ꝑ deliberatũ ꝓsensum. In his aũt q̃ ptinent ad inferiores vires sẽp peccat mortaliter in his q̃ sunt pcta mortalia ex suo genere. ñ aũt in his q̃ ſm suũ gen⁹ sũt venialia pcta. Ad.i. g̃ dõ. q̃ pctm̃ quod ẽ contra rõnes eternas & si sit pctm̃ mortale ex genere. põt tñ eẽ pctm̃ veniale ꝓpter imꝑfectiõez actus subiti vt dictũ ẽ. Ad.ij. dõm q̃ in opatiuis ad rationẽ ad quã ptinet deliberatio. ꝓpter etiã simplex intuitꝰ eoꝝ ex quib⁹ deliberatio ꝓcedit. sicut etiã in speculatiuis ad rõnez ptinet & syllogizare. & ꝓponere & formare. & iõ etiam rõ põt habere subitũ motũ. Ad.iij. dõ. q̃ vna & ea dẽ res põt diuersas ꝓsideratiões hre. q̃ vna ẽ altera alterior. sic deũ eẽ. põt ꝓsiderari vl̃ inq̃ntũ ẽ cognoscibile rõne hũana. vl̃ inq̃ntũ tradit̃ reuelatiõe dina. q̃ ẽ cõsideratio altior. & iõ q̃uis obiectũ rõnis supioris sit q̃ddaz ſm naturã rei altissimũ. tñ põt etiã reduci ī q̃ndaz altiorẽ ꝓsiderationẽ. & hac ratiõe q̃ dõ in motu subito nõ erat pctm̃ mortale. ꝑ deliberatiõem reducentẽ ī altiorẽ ꝓsiderationẽ fit pctm̃ mortale. sic̃ sup̃ expositũ ẽ Questio. LXXV.

DEinde consideradũz ẽ de causis pcto̅z. primo in generali. secũdo in spãli. Circa primũ querunt̃ quattuor. Primo vtz peccatũ habeat causã. secũdo vtrũ habeat causã interiorẽ. tertio vtz habeat causaz exteriorẽ. quarto vtz pctm̃ sit cã pctũ.

Ad primum sic procedit. Videt q̄ pctm̄ nō habeat causam. Peccatum enim habet rationem mali. vt dictum est. sed malus non habet causam. vt Dionysius dicit. iiij. c. de de di. no. ergo peccatum non habet causam. Pre. Causa est ad quā de necessitate sequitur aliud. sed qd̄ est ex necessitate non videtur esse peccatum. eo q̄ omne peccatum est volūtariū. ergo peccatum non habet causam. Pre. Si peccatum habet causam. aut habet p̄o causa bonū aut malū non autem bonum. quia bonum non facit nisi bonū. nō enim potest arbor bona fructus malos facere. vt dicitur Matth. vij. Similiter autem nec malum potest eē causa peccati. quia malū pene sequit ad peccatū. malū autē culpe ē idē qd̄ peccatū. peccatū igitur nō habet cām. Sz contra. omne qd̄ fit habet causam. q̄ vt dicitur Job. v. Nihil in terra sine causa fit. sed peccatum fit. est enim dictum vel factum vel cōcupitum contra legem dei. g̃ peccatum habet causam. Rñ. dd̄m q̄ peccatuz ē quidā act⁹ inordinatus. Ex pte igit̄ actus pōt hē per se cām sicut et quilibet alius actus. ex pte aūt inordinationis hz causaz eo modo quo negatio vel priuatio potest habere causam. Negationis autē alicuius potest duplex causa assignari. Primo quidē defectus cause. i. ipsius cause negatio ē cā negationis fm̄ seip sam. ad remotionē enim cause sequit remotio effectus. sicut obscuritatis causa ē absentia solis. Alio modo causa affirmationis ad quā sequit negatio ē p̄ accidens causa negationis p̄sequentis. sicut ignis causando calorē ex principali intentione. p̄ter causat priuationē frigiditatis. quorum primū potest sufficere ad simplicem negationem. sed cum inordinatio peccati et qlibet malum nō sit simplex negatio sed priuatio eius quod quidem natum est et debet habere. necesse est q̄ talis inordinatio habeat causam agentē per accidens. qd̄ enim natum ē inesse et debet. nunq̄z abesset nisi p̄opter causaz aliquam impedientē. et fm̄ hoc cōsueuit dici q̄ malū qd̄ in quadam priuatiōe consistit habet causam deficientez vel agentē p̄ accidens. omnis autē causa per accidens reducitur ad causam per se. Cum igitur peccatū ex pte inordinationis habeat causam agentē p̄ accidens. ex pte autem actus habeat causam agentē p̄ se. sequit q̄ inordinatio peccati p̄sequat̄ ex ipsa causa actus. Sic igitur voluntas carens directione regule rōnis et legis diuine intendēs aliqd̄ bonū cōmutabile. causat actū quidē peccati p̄ se. sed inordinationē actus per accūs et p̄ter intentionē. puenit. nō defectus ordinis in actu ex defectu directionis in volūtate. Ad. i. g̃ dicendum q̄ peccatū nō solum signat ipam priuationē boni que est inordinatio. sed signat actum sub tali priuatione que hz rōnem mali. qd̄ quidem qualiter habeat causam dictum est. Ad. ij. dicendū q̄ si illa diffinitio cause vniuersaliter debeat verificari oportet vt intelligat̄ de causa sufficienti et nō impedita. contingit enim aliquid eē causam sufficientē alterius. et tñ nō ex necessitate sequit effectus. p̄ter aliqd̄ impedimentū supueniēs. alioquin sequeret̄ q̄ oīa ex necessitate p̄tingerēt. vt p̄z in. vi. metaphi. Sic igit̄ et si pctm̄ haberet cām. non tñ sequit̄ q̄ sit necessaria. q̄z effectus pōt impediri. Ad. iij. dicēduz q̄ sicut dictū ē. voluntas sine adhibitione regule rationis vel legis diuine ē causa peccati. hoc aūt qd̄ est nō adhibere regulā rōnis vel legis diuine fm̄ se nō habet rōnē mali nec pene nec culpe antecz applicet̄ ad actū. Tñ fm̄ hoc peccati primi nō est causa malum aliqd̄ sed bonum aliqd̄ cum absentia alicuius alterius boni.

Ad secundum sic procedit. Videt q̄ peccatum nō habeat causam interiorem. Id enim qd̄ ē interius alicuius rei semp̄ adest ei. si igitur peccatū habeat causam interiorem semp̄ homo peccaret. cui posita cā ponatur effectus. Pre. Idē non est causa sui ipsius. sed interiores motus hominis sunt peccatum. ergo non sunt causa peccati. Preterea. quicquid est intra hominem aut est naturale. aut voluntariū sed id quod est naturale nō potest esse peccati causa. quia peccatum est contra naturam. vt dicit Damascenus. qd̄ autem est voluntarium si sit inordinatum iam est peccatum. non ergo aliquid intrinsecuz potest esse causa primi pcti. Sz cōtra ē qd̄ Aug⁹ dicit q̄ volūtas ē cā pcti. Rñ. dd̄ q̄ sicut iā dictū ē. p̄ se causā pcti oportet accipe ex pte ipsius act⁹. act⁹ aūt hūani pōt accipi cā interior et mediata et imediata. Im mediata q̄dē cā hūani act⁹ ē rō et volūtas fm̄ quā hō ē liber arbitrio. cā aūt remota ē appbēsio. sensitiue ptis. et etiā appetit⁹ sensitiu⁹. Sic. n. ex iudicio rōnis volūtas mouet̄ ad aliqd̄ fm̄ rōnē. ita etiā ex appbēsione sensus appetit⁹ sensitiu⁹ i aliqd̄ inclinat̄. q̄ qdē inclinatio interdū trahit volūtatē et rōnē. sicut ifra patebit. Sic igit̄ duplex cā pcti interior pōt assignari. vna prima ex pte rōnis et volūtatis. alia vo remota ex pte imaginatiōis vel appetit⁹ sensitiui. ß qz sup̄ dictū ē q̄ cā pcti ē aliqd̄ bonuz apparēs motiuū cū defectu debiti motiui. scz regule rōnis vl̄ legis dīne. ipz motiuū qd̄ ē apparēs bonū p̄tiet ad appbēsiōez sens⁹ et appetitū. ipa aūt absentia debite regule p̄tinet ad rōnez q̄nata ē hmōi regulā cōsiderare. ß ipa p̄fectio volūtarij act⁹ pcti p̄tinet ad volūtatē. ita q̄ ipe volūtatis act⁹ p̄missis suppositis iā ē qddam pctm̄. Ad. i. g̃ dd̄. q̄ id q̄ ē intrinsecū sic potētia naturalis semp̄ iest. id aūt qd̄ ē intrinsecū sic act⁹ interior appetitiue vl̄ appbēsiue dtunis nō semp̄ iest. ipa aūt potētia volūtatis ē cā pcti in potētia. sz reducit̄ in actū p̄ mot⁹ p̄cedētes et sensitiue ptis primo et rōnis cōsequent̄. ex hoc. n. q̄ aliqd̄ ponit̄ vt appetibile fm̄ sensū. et appetit⁹ sensitiu⁹ inclinat̄ in illd̄. nō interdū cessata a cōsideratiōe regule debite. et sic volūtas p̄ducit actū pcti. q̄z igit̄ mot⁹ p̄cedētes nō sēp̄ sūt in actu nec pctm̄ semp̄ ē in actu. Ad. ij. dd̄. q̄ nō oēs mot⁹ interiores sūt de substātia pcti qd̄ cōsistit p̄cipaliter in actu voluntatis. ß qdaz p̄cedūt et qdā p̄sequūt̄ ipm̄ pctm̄. Ad. iij. dd̄ q̄ illd̄ q̄ ē cā pcti sic potētia p̄ducēs actū ē naturale. motus etiā sensitiue ptis ex q̄ sequitur pctm̄ interdū ē naturalis sic cū p̄ter appetitū cibi aliq̄s peccat. sz efficit̄ pctm̄ inaturale ex hoc ipso q̄ deficit regula naturalis. quā homo fm̄ naturā suam debet attendere.

Ad tertium sic p̄cedit̄. Videt q̄ pctm̄ nō hēat causā exteriorē. Pctm̄. n. ē act⁹ volūtarij. volūtaria aūt sūt eoz q̄ sūt in nobis. et ita ñ habēt exteriorē causaz g̃ pctm̄ ñ hz exteriorē causā. Pre. sic natura ē p̄incipiū interior. ita etiā volūtas. sz pctm̄ in rebz naturalib⁹ nūq̄z accidit nisi ex aliq̄ interiori cā vtpote mōstruosi partꝰ p̄ueniūt ex corruptiōe alicuius p̄incipij interioris g̃ nec̄z in moralibz pōt p̄tingere pctm̄ nisi ex interiori cā nō. g̃ hz pctm̄ causam exteriorem. Pre. multiplicata cā multiplicat̄ effectus. sz ad̄to plura sūt et maiora exterior⁹ inducētia ad peccādū. tāto minus id qd̄ ds ordinate agit ei imputat̄ ad peccatū. g̃ nihil exterius ē cā pcti. Sz cōtra ē qd̄ dr̄ Nūeri xxxi. Nonne iste sunt que deceperūt filios israel. et p̄uaricari vos fecerunt in domino super peccato phogor? ergo aliquid exterius potest esse causa faciens peccare.

Rñ. dñm q sicut supra dictū ē. causa interior peccati est 7 voluntas vt perficiens actū peccati. 7 ratio quantū ad carentiam debite regule. 7 appetitus sensitiu9 inclinans. Sic ergo aliquid extrinsecū tripliciter posset eē causa peccati. vel q2 mouēt imediate ipaz voluntatē. vel q2 moueret rōnem. vel q2 moueret appetitū sensitiuū. voluntatem aūt vt supra dictū ē. interius mouere nō pōt ꝓnisi deus. q nō pōt eē causa pcti. vt infra ostēdet. Vel relinquit q nihil exterius pōt eē causa pcti. nisi vel inquantū mouet rōnem. sicut hō vel demon psuadens peccatū. vel sicut mouens appetituz sensitiuū. sicut aliqua sensibilia exteriora mouent appetitū sensitiuum Sed neq; psuasio exterior in rebus agendis ex necessitate mouet rōnem. neq; etiaz res exterius ꝓposite ex necessitate mouēt appetitū sensitiuum. nisi forte aliquo modo dispositū. 7 tm etiam appetitus sensitiuus nō ex necessitate mouet rōnem 7 voluntatē. vnde aliqd exterius pōt eē aliqua causa mouēs ad peccandū nō tm sufficienter ad peccandū inducēs. sed cā sufficienter ꝓplens peccatū ē sola voluntas. Ad. i. g̃ dñm q ex hoc ipso q exteriora mouētia ad peccandū nō sufficienter 7 ex necessitate inducunt. sequitur q remaneat ī nobis peccare 7 non peccare. Ad. ij. dñm q ꝓ hoc q ponitur interior cā peccati nō excluditur exterior. nō enī id qd ē exterius. ē causa peccati nisi mediante cā interiori. vt dictum ē. Ad. iij. dicēdū q multiplicatis exterioribz causis inclinantibz ad peccandū multiplicantur act9 peccati. q2 plures ex illis causis 7 pluries inclinant ad actus pcti. sed tamen minuitur rō culpe que consistit in hoc q aliqd sit voluntarium 7 in nobis.

AD quartum sic procedi tur. Videtur q peccatū nō sit causa pcti. Sūt enim quattuor genera causarum. quoz nullū pōt ad hoc cōgruere q peccatū sit cā pcti. finis enī hz rōnez boni. qd nō cōpetit pcō qd de sua rōne ē malū. 7 eadem rōne nec peccatū pōt eē cā efficiens. q2 malū nō ē causa agens. sed ē infirmum 7 impotens vt Dio. dicit. iiij. ca. de diui. no. causa aūt materialis 7 formalis videntur hīe solum locum in naturalibus corporibus que sunt cōposita ex materia 7 forma. ergo peccatū non potest habere cām materialē 7 formalē. Pre. Eligere sibi simile ē rei pfecte. vt dicitur in. iiij. ethi. sed peccatum de sui rōne ē imꝑfectum g̃ peccatū nō pōt eē causa peccati. Pre. Si hui9 peccati sit cā aliud peccatū. eadē rōne 7 illius erit cā aliqd aliud peccatū. 7 sic procedetur in infinitum. qd est inconueniens. nō g̃ peccatū ē cā peccati. Sed ꝓtra ē qd Greg9 dicit sup Ezech. Peccatū qd ꝓ pnām citi9 nō delet. peccatū ē cā 7 peccati. Rñ. dd q cū peccatū habeat causaz ex parte actus. hoc modo vnū peccatū posset eē cā alteri9. sicut vnus actus humanus pōt eē cā alteri9. Cōtingit igitur vnū peccatū eē cām alterius ſm quattuor genera cāz. Primo quidē ſm modū cāe efficientis vel mouentis 7 ꝑ se 7 ꝑ accidēs. Per accidēs quidē sicut remouēs prohibens dicit mouens ꝑ accidēs. cū enī ꝑ vnū actū peccati hō amittit gr̃am vel charitatē vel verecundiaz vel quodcunq; aliud retrahēs a pcō. incidit ex hoc in aliud peccatum. 7 sic primū peccatū ē cā secundi ꝑ accīs. Per se quidē sicut cū ex vno actu peccati hō disponit̃ ad hoc q alterū actū cōsimilē facilius ꝑmittit. Ex actibus enī causant̃ dispositiones 7 habitus inclinantes ad similes actus. Secundum vero genus cause materialis vnum peccatum ē causa alterius inquantū preparat ei materiam. sicut auaricia preparat materiam litigio. q3 plerūq; ē de diuitijs cōgregatis. Secundū vero genus cause finalis vnū peccatū est causa alterius inquantū ꝓpter finem vnius peccati aliquis cōmittit aliud peccatū. sicut cū aliqs cōmittit simoniam ꝓpter finē ambitionis. vel fornicationem ꝓpter fructū. Et quia finis dat formam in moralibus vt supra habitum ē. ex hoc etiam sequitur q vnum peccatū sit formalis causa alterius. in actu enī fornicationis. q ꝓpter furtū cōmittit̃ ē quidem fornicatio sicut materiale. furtuz vero sicut formale. Ad. i. g̃ dñm q peccatū inquantū ē inordinatū habet rōnem mali. sed inquantū ē actus quidam habet aliq3 bonū saltem apparens ꝑ fine. 7 ita ex pte actꝰ pōt eē causa 7 finalis 7 effectiua alterius peccati. licet nō ex pte inordinationis. materiā aūt habet peccatū ex qua. sed circa quā. formaz aūt hz ex fine. 7 hō ſm quattuor genera causaz peccatū pōt dici causa peccati. vt dictum est. Ad. ij. dicendū q peccatū ē imꝑfectū imperfectiōe morali ex pte inordinationis. sed ex parte actus pōt hīe perfectionē nature. 7 ſm hoc pōt eē causa peccati. Ad. iij. dñm q nō omnis causa peccati ē peccatū. vñ nō oportet vt ꝓcedat in infinitū. sed pōt ꝓuenīri ad aliqd peccatum cuius causa nō ē aliud peccatū. Questio LXXVI

HInde considerandū de causis peccati in spāli. Et primo de causis interioribz peccati. Secdo de exterioribus. Tertio de peccatis que sūt causa alioz peccatoz. Prima autē cōsideratio ſm premissa erit triplex. nā primo agetur de ignorantia que est causa peccati ex parte rōnis. Secundo de infirmitate seu passione que est causa peccati ex pte appetitus sensitiui. Tertio de malicia q̃ est causa pcti ex pte voluntatis. Circa primum querunt quattuor. Primo vtrum ignorantia sit causa peccati. Secundo vtr9 ignorantia sit peccatum. Tertio vtruz tota liter a peccato excuset. Quarto vtrum diminuat peccatum.

AD primuz sic procedi tur. Videt̃ q ignorantia nō possit eē causa peccati. q2 qd nō est nullius ē causa. sed ignorantia est non ens cū sit priuatio quedā scīe. g̃ ignorantia nō ē causa peccati. Pre. Cāe peccati sunt accipiende ex pte cōuersionis. vt ex supra dictis pz. sed ignorantia videt̃ respicere auersionē. g̃ non debet poni causa peccati. Pre. Oē peccatū in volūtate cōsistit. vt supra dictū ē. sed voluntas non fert̃ nisi in aliqd cognitum. q2 bonū apprehensum est obiectū voluntatis. g̃ ignorantia nō pōt eē causa pcti. Sz ꝓtra est qd Aug9 dicit in li. de natura 7 gratia. q quedam ꝑignorantiam peccant̃. Rñ. dd. ſm phūm ī viij phīsicoz. causa mouēs est duplex. Una per se. 7 alia per accidens. Per se quidem est que propria virtute mouet. sicut generans ē causa mouēs grauia 7 leuia. Per accidens autē sicut remouēs ꝓhibens. vel sicut ipsa remotio prohibentis. 7 hoc modo ignorantia pōt esse causa actus peccati. Est enim priuatio scientie perficientis rationem que prohibet actum peccati. Inquantum dirigit actus humanos. Considerandum est autem q ratio ſm duplicē sciam ē hūanoz actuū directiua. s. ſm sciam vlem 7 ꝑticularē ꝓferēs enī de agendis vtit̃ quodā syllogismo cui9 ꝓclusio iudiciū ē seu electio vel opatio. actiones autem in singularib9 sūt. vnde ꝓclusio syllogismi opatiui ē singularis. singularis autez ꝓpositio nō ꝓcluditur ex vli mi mediante aliqua ꝓpositiōe singulari sic ab actu hō ꝓhibet̃

ab actu patricidij per hoc q̄ scit patrem non esse occidendum. & per hoc q̄ scit hunc eē patrem. vtriusq; ergo ignorantia pōt causare p̄icidij actū. s. & vniuersalis p̄cipiū. qđ ē quedā regula rōnis & singularis circūstantie. vñ p̄z q̄ nō quelibet ignorantia peccātis ē cā pcti. sī illa tm̄ que tollit sciam ꝓhibentē actū peccati. vñ si voluntas alicuius eēt sic disposita q̄ nō ꝓhiberet ab actu patricidij. etiā si p̄ez agnosceret ignorantia p̄is nō ē huic cā pcti. ꝟz concomitanter se hz ad pctm̄. & nō talis nō peccat ꝓpter ignorantiā. sed peccat ignorans ſm phūm in. iij. etbi. Ad. i. g̈ dām q̄ nō ens nō pōt eē alicuius cā p se. pōt tn̄ esse cā p accidēs sicut remotio ꝓhibētis. Ad. ij. dām. q̄ sicut scia quā tollit ignorantia respicit pctm̄ ex pte quiditatis ita etiā ignorantia ex pte quiditatis ē cā peccati vt removens prohibens. Ad. iij. dām q̄ in illud qđ ē q̄tū ad oīa ignotū nō pōt ferri voluntas. sed si aliquid ē ſm aliqđ notū & ſm aliqđ ignotū. pōt voluntas illud velle. & hoc modo ignorātia ē cā peccati. sicut cū aliquis scit hūc quez occidit esse hominē. sed nescit eū eē p̄em. vel cuz aliquis scit aliquē actū eē delectabilē. nescit tn̄ cū eē peccatum.

AD secundum sic proceditur. Videt q̄ ignorantia nō sit peccatū. Peccatū enī ē dictū vel factū vel cōcupitū ꝓtra legē dei. vt supra habitū ē. sed ignorantia nō importat aliquē actū neq; interiorē neq; exteriorē. g̈ ignorantia nō est peccatum. Pre. Peccatū directius opponit g̈e q̄z scie. sed priuatio g̈e nō est pctm̄. sed magis pena q̄dam ꝓsequēs pctm̄. g̈ ignorātia q̄ ē priuatio scie nō ē pctm̄. Pre. Si ignorantia est pctm̄ hoc nō ē nisi inquantū ē voluntaria. sed si ignorantia sit peccatū inq̄tū ē voluntaria. videt peccatū in ipso actu voluntatis ꝓsistere magis q̄z in ignorantia. g̈ ignorantia nō erit peccatū. sed magis aliqđ pōs ad peccatū. Pre. Dē peccatū p penitentiā tollit. nec aliquod peccatuz trāsiens reatu remanet actu nisi solus originale ignorantia autē nō tollit p pniam. ſz adhuc remanet actu omni reatu per pniam remoto. g̈ ignorantia nō ē peccatū nisi forte sit originale. Pre. Si ipsa ignorantia sit peccatū q̄diu remaneret ignorantia in hoīe. tādiu actu peccaret. sed ꝓtinue manet ignorantia in ignorante. g̈ ignorans ꝓtinue peccaret. qđ p̄z eē falsū. q̄ sic ignorantia eēt grauissimū. nō g̈ ignorantia ē peccatū. Sed ꝓtra. nihil meret penā nisi peccatū. sed ignorantia meret penam ſm illud. i. ad Cor. xiij. Si quis ignorat ignorabitur. g̈ ignorantia ē peccatū. Rñ. dām q̄ ignorantia in hoc a nescientia differt. q̄ nescientia dicit simplicē scie negationē. vnde cuicunq; deest aliqua rez scia pōt dici nescire illā. ſm quē modū Dio. in angelis nescientiā ponit. vt. c. cel. hierar. ignorantia vero ipōrtat scie priuationē. dū. s. alicui deest scia eoz q̄ aptus natus ē scire. Doz autē quedā aliquis scire tenet. illa. s. sine quoz scia nō pōt debituz actū recte exercere. vñ oēs tenent scire cōiter ea que sūt fidei & vniuersalia iuris p̄cepta. singuli aūt ea q̄ ad eorum statū vl officiū spectāt. Inuisq; vero scire tenet ea q̄ ad suū officiū spectāt. Quedā vero sunt q̄ & si aliquis natus ē scire. ñ tn̄ ea scire tenet. sicut thoreumata geometrie & cōtingentia particularia nisi in casu. Manifestū ē autē q̄ q̄cunq; negligit habere vel facere id qđ tenet habere vel facere id qđ tenet habere vel facere. peccat pctō omissionis vnde propter negligentiam ignorantia eorum q̄ aliquis scire tenet ē peccatum. nō aūt impurat hoī ad negligentiam si nesciat ea q̄ scire nō pōt. vnde hoz ignorantia inuincibilis dicit. q̄z studio superari nō pōt. & ꝓpter hoc talis ignorantia cū nō sit voluntaria eo q̄ nō ē in p̄te nra eaz repellere nō ē peccatū. ex quo p̄z q̄ nulla ignorātia inuincibilis ē peccatū. ignorantia aūt vincibilis ē peccatuz. si sit eoz que aliquis scire tenet. nō aūt si sit eoz que q̄s scire nō tenet. Ad. i. g̈ dām q̄ sicut supra dictū ē. in hoc q̄ dicit dictū vel factū vel cōcupitū. sunt intelligende etiā negationes oppositē ſm q̄ omissio hz rōnē pcti. & ita negligēntia ſm quā ignorantia tē peccatū ꝓtinet sub p̄dicta diffinitione pcti. inq̄tū p̄termittit aliqđ qđ debuit dici vel fieri vel cōcupisci ad sciam debitā acq̄rendā. Ad. ij. dām q̄ priuatio g̈e & si ſm se nō sit peccatū. tn̄ rōne negligentie p̄parandi se ad g̈am pōt habere rōnē pcti sicut & ignorantia. & tn̄ quantū ad hoc ē dissimile. q̄z hō pōt aliquā sciaz acquirere p suos act⁹. g̈a vero nō acquirit ex nris actibus sed ex dei munere. Ad. iij. dām q̄ sicut in pctō trāsgressionis. peccatū nō ꝓsistit in solo actu voluntatis. sed etiā in actu volito qui ē impetus a voluntate. ita in pctō omissionis nō solū actus voluntatis ē peccatū. sed etiam ipsa omissio inquantū ē aliqualiter voluntaria. & hoc mō ipa negligentia sciendi vel etiā ipa incōsideratio ē peccatum. Ad. iiij. dām q̄ licet transeunte reatu p penitentiā remaneat ignorantia ſm q̄ ē priuatio scie. non tn̄ remanet negligētia ꝟz quā ignorātia pctm̄ dicit. Ad. v. dām. q̄ sicut in alijs pctis omissionis solo illo tpe hō actu peccat pro quo p̄ceptū affirmatiuū obligat. ita est & de peccato ignorantie. nō enī ꝓtinue ignorās actu peccat. sed solum q̄n̄ est tempus acq̄rendi scientiam quam habere tenetur.

AD tertium sic proceditur. Videt q̄ ignorantia ex toto excuset a pctō. q̄z vt Aug⁹ dicit. oē peccatū volūtariū ē. ſz ignorātia causat inuoluntariū vt supra habitū ē. g̈ ignorantia totaliter excusat peccatū. Pre. Id qđ aliquis facit ꝓter intentionē p accīs agit. sed intentio nō pōt eē de eo qđ ē ignotuz g̈ id qđ p ignorantiā hō agit p accīs se hz in actibz humanis. sed q̄ ē p accidēs nō dat spēz. nihil g̈ qđ ē p ignorantiā factū dz iudicari peccatū vel virtuosū in būanis actibz. Pre. Dō ē subiectū virtutis & peccati inquantuz ē participeps rōnis. sed ignorantia excludit sciam p quā rō pficit g̈ ignorātia totaliter excusat a pctō. Ex ꝓtra ē q̄ Aug⁹ dicit in li. de li. arbi. q̄ quedā p ignorantiā facta recte improbant. sed solū illa recte improbant q̄ sunt pctā. g̈ quedā p ignorantiā facta sunt pctā. nō g̈ ignorātia oīno excusat peccatuz. Rñ. dām q̄ ignorantia de se hz q̄ faciat actū quē causat inuoluntariū eē. iam aūt dictū ē q̄ ignorantia dicit causare actū quē scīa opposita prohibebat. & ita talis actus si scīa adesset. eēt ꝓtrarius voluntati. qđ importat nomē inuolūtarij. si vero scīa que p ignorantiā priuat nō ꝓhiberet actū propter inclinationē voluntatis in ipsum. ignorantia huius scie nō facit hoiez inuolūtarium sed nō volentē. vt dicit in. iij. etbi. & talis ignorātia q̄ non est causa actus peccati. vt dictū ē. q̄z nō causat inuolūtarium. nō excusat a pctō. Et eadē rō ē de quacūq; ignorantia nō causante sed ꝓsequente vel cōcomitante actum peccati sed ignorantia que ē causa actus quia causat inuoluntarium. de se habet q̄ excuset a peccato. eo q̄ voluntarium est de ratione peccati. Sed q̄ aliquando nō totaliter excuset a peccato potest cōtingere ex duobus. Uno mō ex p̄te rei ipsius ignorate. in tantū enī ignorantia excusat a peccato inq̄tū ignorat aliqđ eē pctm̄. p̄t aūt ꝓtīgere q̄ aliq̄s ignoret qđē aliq̄z circūstātia pctī q̄z si sciret retraheret a peccando

siue illa circumstantia faciat ad rationem peccati siue nō
et tñ adhuc remanet in eius scīa aliqd ꝑ qđ cognoscit illđ
eē actū pctī. puta si aliquis percutiens aliquē sciat qdem
ipm eē hominē. qđ sufficit ad rōnē pctī. nō tñ scit eū esse
patrē qđ ē circūstantia ꝓstituens nouā spēm pctī. vel for
te nescit qꝫ ille se defendens repercuciat eū. qđ si sciret nō ꝓ
cuteret qđ nō ꝑtinet ad rōnem pctī. vñ licet talis ꝓpter ig
norantiam peccet nō tñ totaliter excusaf a pctō. qz adhuc
remanet ei cognitio peccati. Allio mō pōt hoc cōtingere ex
pte ipsius ignorantie. qz. s. ipsa ignorantia ē volūtaria vl
directe. sicut cū aliquis studiose vult nescire aliqua vt li
berius peccet. vel indirecte. sicut cū aliquis ꝓpter laborez
vel ꝓpter aliquas occupationes negligit addiscere id per
qđ a pctō retraheref. talis enī negligentia facit ignoranti
am ipsaz eē voluntariam et pctm. dūmodo sit eoꝫ q̄ quis
scire tenef et pōt. et iō talis ignorantia nō totaliter excusat
a pctō. Si vero sit talis ignorantia que oīno sit inuolun
taria. siue qz ē inuincibilis. siue qz ē eius qđ quis scire nō
tenef. talis ignorantia oīno excusat a pctō. Ad. i. ꝯ dđ.
qꝫ nō omnis ignorantia causat inuoluntariū. sicut supra
dictū ē. vnde nō omnis ignorantia totaliter excusat a pec
cato. Ad. ij. dđm qꝫ inquantū remanet in ignorante, đ
voluntario. intm remanet de intensione peccati. et fm hoc
nō erit ꝑ accīs pctm. Ad. iij. dđm qꝫ si eēt talis ignorā
tia que totaliter vsum rōnis excluderet. oīno a pctō excu
saret. sicut ꝑz in furiosis et amentibꝫ. nō aūt semꝑ ignorā
tia causans pctm ē talis. et iō non semꝑ totaliter excusat a
peccato.

Ad quartū sic procedit

Videt qꝫ ignorantia nō diminuat pctm. Illud enim qꝫ
ē cōe in omni pctō nō diminuit pctm. sed ignorantia est
cōis in omni pctō. Dicit. n. pbūs in. iij. etbi. qꝫ omnis ma
lus ē ignorās. ꝯ ignorantia non diminuit pctm. Ꝑre.
peccatū addito pctō facit maius pctm. sed ipa ignorantia
ē pctm. vt dictū ē. ꝯ nō diminuit pctm. Ꝑre. Hō ē eius
dem aggrauare et diminuere pctm. sed ignorantia aggra
uat pctm. qm̄ super illud Apli. Ignoras qm̄ benignitas
dei. ad. dicit Ambrosius. grauissime peccas si ignoras. er
go ignorantia nō diminuit peccatū. Ꝑre. Si aliqua
ignorātia diminuit peccatū hoc maxime videf de illa que
totaliter tollit vsum rōnis. sed hmōi ignorāna nō minu
it pctm. sed magis auget. Dicit. n. pbūs in. iij. etbi. qꝫ ebri
us meref duplices maledictiones. ꝯ ignorātia nō minu
it peccatū. Sed cōtra. quicquid ē rō remissionis pecca
ti alleuiat pctm. sed ignorantia ē hmōi. vt ꝑz. i. ad Timo
i. Misericordiā cōsecutus sum qz ignorans feci. ꝯ ignorā
tia diminuit vel alleuiat pctm. Rñ. dđm qꝫ qz oē pec
catū ē voluntariū. intm ignorātia pōt diminuere pctm in
ꝙtum diminuit voluntariū. si aūt voluntariū non dimi
nuat. nullo mō diminuet pctm. Manifestū ē aūt qꝫ igno
rantia que totaliter a pctō excusat. qz totaliter volūtariū
tollit. pctm nō minuit. sed oīno aufert. ignorantia vero q̄
nō est cā peccati. sed cōcomitāter se hꝫ ad pctm. nec minu
it peccatū. nec auget. Illa igiť sola ignorantia pōt pctm
minuere q̄ est cā peccati. et tñ totaliter a pctō non excusat.
Contingit aūt q̄nq̄ qꝫ talis ignorantia directe et per se ē
voluntaria. sicut cū aliq̄s sua sponte nescit aliqd vt libe
rius peccet. et talis ignorantia videf augere voluntariuz
et pctm. ex intensione enim volūtatis ad peccandū proue
nit qꝫ aliquis vult subire ignorantie damnū ꝓpter liber
tatē peccandi. Q̄nq̄ vero ignorantia que ē ca peccati nō
ē directe voluntaria. sed indirecte vel per accīs. puta cuz
aliquis nō vult laborare in studio. ex quo sequif eum esse
ignorantē. vel cū aliquis vult bibere vinū īmoderate. ex q̄
sequif eū inebriari et discretione carere. et talis ignorātia
diminuit voluntariū. et ꝑ cōsequēs pctm. cū enī aliqd nō
cognoscif eē pctm. nō pōt dici qꝫ voluntas directe et per se
ferat in pctm. sed ꝑ accīs. vnde ē ibi minor cōtemptus. et
ꝑ cōns minus pctm. Ad. i. ergo dđm. qꝫ ignorantia fm
quā oīs malus ē ignorās nō ē cā pctī. sed aliqd cōsequēs
ad cām. s. ad passionē vel habitū inclinantem in peccatū.
Ad. ij. dđm qꝫ pctm pctō additū facit plura pcta. nō tñ
facit semꝑ maius pctm. qz forte nō coincidūt in idē pctm
sed sunt plura. et pōt ꝯtingere si primū diminuat secūdū
qꝫ ambo simul nō habeant tantā grauitatē quantā vnum
solum haberet sicut homicidiū grauius peccatū ē si sit a
sobrio hoīe factū q̄m si fiat ab ebrio hoīe. quāuis hec sint
duo pcta. qz ebrietas plus diminuit de rōe sequentis pec
cati q̄m sit sua grauitas. Ad. iij. dđm qꝫ verbū Ambro
sij pōt intelligi de ignorātia simpliciter affectata. vel pōt i
telligi in genere peccati ingratitudinis in qua summus
gradus est qꝫ hō etiā beneficia nō recognoscat. vel pōt in
telligi de ignorantia infidelitatis q̄ fundamentū spūalis
edificij subuertit. Ad. iiij. dđm qꝫ ebrius meref quidē
duplices maledictiones ꝓpter duo pcta que committit. s.
ebrietatē. et aliud pctm qđ ex ebrietate sequif. nā ebrietas
rōne ignorantie adiuncte diminuit sequēs peccatum. et
forte plus q̄m sit grauitas ipius ebrietatis. vt dictum est.
Vel pōt dici qꝫ illud verbum inducif fm ordinationē cu
iusdā pythaci legislatoris. qui statuit ebrios si percusse
rint amplius puniendos. nō ad venia respiciēs quā ebrij
debēt magis habere. sed ad vtilitatē. qz pluries iniuriant
ebrij q̄m sobrij. vt ꝑz per phūm in. iij. politicorum.

Questio LXXVII

Deinde considerāduz

est de causa peccati ex parte appetitus sensitiui. vtrum passio aīe sit causa peccati. Et circa hꝫ
querunt octo. Primo vtrz passio appetitus sensitiui pos
sit mouere vel inclinare voluntatē. Secdo vtrz possit sup
are rōnem ꝓtra eius sciam. Tertio vtrum pctm qđ ex pas
sione prouenit sit peccatū ex infirmitate. Quarto vtrum
hec passio q̄ ē amor sufficit causa omnis peccati. Quinto
de illis tribus causis que ponunt. i. Joh. ij. cōcupiscētia
oculoꝝ. cōcupiscentia carnis. et superbia vite. Sexto vtruz
passio que ē cā peccati diminuat ipsum. Septimo vtruz
totaliter excuset. Octauo vtrum peccatum qđ ex passiōe
est possit esse mortale.

Ad primuz sic procedi

tur. Videtur qꝫ voluntas nō moueaf a passiōe
appetitus sensitiui. nulla enī potentia passiua mouef nisi
a suo obiecto. voluntas aūt est potentia passiua et actiua
simul inquantum ē mouens et mota. sicut phūs dicit in
iij. de anima vniuersaliter de vi appetitiua. cū ergo obiectū
voluntatis non sit passio appetitus sensitiui. sed magis
bonum rōnis. videtur qꝫ passio appetitus sensitiui nō mo
ueat voluntatem. Ꝑre. Superior motor nō mouetur
ab inferiori. sicut aīa nō mouef a corpore. sed voluntas
que est appetitus rōnis comparatur ad appetitum sen
sitiuum. sicut motor superior ad inferiorem. Dicit enim
philosophus in. iij. de anima qꝫ appetit9 rōnis mouet ap
petitū sensitiuū. sic̄ i corporibꝫ celestibꝫ sphera mouet sphērā

ḡ voluntas nō pōt moueri a passione appetitus sensitiui

Rñdeo. Nullū īmateriale pōt moueri ab aliquo materiali. sed volūtas ē potētia quedā īmaterialis. non enī vtit organo corporali cū sit in rōne. vt dicit in .iij. de aīa. appetitus aūt sensitiu⁹ ē vis materialis. vtpote fundata in organo corporali. ḡ passio appetitus sensitiui nō pōt mouere appetitū intellectiuū.

Sz ꝓtra ē qđ dicit. Danielis .xiij. Cōcupiscētia subuertit cor tuū.

Rñ. dōm ꝙ passio appetitus sensitiui nō pōt directe trahere aut mouere voluntatē. sed indirecte pōt. & hoc dupliciter. Uno quidem mō ꝑm quandā abstractionē. cū enī oēs potētie aīe ī vna eēntia aīe radicent. necesse ē ꝙ qū vna potentia intendit in suo actu. altera in suo actu remittat vel etiam totaliter in suo actu impediat. cū qz oīs virtus ad plura dispsa sit minor. vnde ecōtrario qū intendit circa vnū minus pōt ad alia dispergi. cū qz in opibꝫ aīe animalibꝫ requirit quedā intentio. q dū vehementer applicat ad vnū non pōt alteri vehementer attendere. & ꝑm hunc modū ꝙ quandā distractionē qū motus appetitus sensitiui fortificat ꝑm quācū qz passionē. necesse ē ꝙ remittat vel totaliter impediatur motus ꝓprius appetitus rōnalis. qui ē volūtas. Alio mō ex pte obiecti voluntatis qđ ē bonū rōne apprehensū. impeditur enim iudicium & apprehensio rationis propter vehementē & inordinatā applīxensionē imaginationis. & iudiciū virtutis estimatiue. vt pz in amētibꝰ. Manifestū ē aūt ꝙ passionē appetitus sensitiui sequit imaginatiōis apprehensio & iudiciū estimatiue. sicut etiā dispositionez lingue sequit iudiciū gustus. vnde videmus ꝙ boues in aliqua passione existētes nō facile imaginationē auertūt ab his circa que afficiunt. vñ ꝙ ꝓsequē⁹ iudicium rōnis plerūqz sequit passionē appetitus sensitiui. & per consequēs motus voluntatis qui natus ē semꝑ sequi iudiciū rōnis.

Ad. i. ergo dōm ꝙ per passionē appetitus sensitiui sit aliqua immutatio circa iudiciū de obiecto voluntatis. sicut dictū ē. quāuis ipa passio appetit⁹ sensitiui nō sit directe voluntatis obiectū.

Ad. ij. dōm ꝙ superius nō mouet ab inferiori directe. sed indirecte quodāmodo moueri pōt. sicut dictū est.

Et si iterꝫ dicēdū ē ad tertiū

Dsecunduz sic proce

ditur. Uidetur ꝙ ratio nō possit superari a passiōe ꝓtra suam scīam. Fortius. n. nō vincit a debiliori. sed scientia propter suā certitudinē est fortissimum eorum que in nobis sunt. ḡ nō ꝑt superari a passione que ē debilis & cito transiens.

Rñdeo. Uoluntas nō ē nisi boni vel apparentis boni. sed cū passio trahit voluntatē in id qđ est vere bonū. nō inclinat rōnem ꝓtra scīam. cum aūt trahit eā in id qđ est apparens bonum & nō existens. trahit eā in id qđ rōni videt. hoc aūt ē in scīa rōnis qđ ei videt. ergo passio nunqz inclinat rōnem ꝓtra suā scientiā.

Si dicat ꝙ trahit rōnem scientē aliqđ in vniuersali vt cōtrariū iudicet in particulari.

Contra. vniuersalis & particularis ꝓpositio si opponant. opponunt ꝑm cōtradictionem. sicut oīs homo & nō oīnis homo. sed due opiniones que sunt ꝓtradictorie sunt cōtrarie. vt dicit in .ij. ꝓphetarum. si igitur aliquis scīēs aliquid in vniuersali iudicaret oppositū in singulari. sequeret ꝙ haberet simul cōtrarias opiones qđ ē impossibile.

Rñdeo. Quicunqz scit vniuersale scit etiā ꝑticulare qđ nouit sub vniuersali cōtineri. sicut qui scit oēm mulā esse sterilez scit hoc aīal esse sterile dūmodo ipsū sciat esse mulā. vt pz ꝑ id qđ dicit in primo posteriorꝫ sed ille qui scit aliquid in vniuersali. puta nullā fornicatiōnē eē faciendā. scit hoc ꝑticulare sub vniuersali contineri. puta hunc actū eē fornicariū. ḡ videt ꝙ etiā in ꝑticulari sciat.

Rñdeo. Ea que sunt in voce sunt signa intellectus aīe ꝓm pbūm. sed hō in passione exīs frequēter ꝓficit id qđ eligit eē malū etiā in ꝑticulari. ḡ etiā in ꝑticulari hz scientiam. sic igit videt ꝙ passiones nō possint trahere rōnē ꝓtra sciam vniuersalē. qz nō pōt eē ꝙ habeat sciam vniuersalē & estimet oppositū in ꝑticulari.

Sed ꝓtra ē qđ dicit Apls Ro. vij. Uideo aliā legē in mēbris meis repugnantē legi mentis mee. & captiuantē me in lege peccati. lex aūt que ē in mēbris ē cōcupiscētia de qua supra locutus fuerat. cūigit cōcupiscētia sit passio quedam. videt ꝙ passio trahat rōnem etiā contra hoc qđ scit.

Rñ. dōm ꝙ opinio Socratis fuit vt pbūs dicit in .vij. ethi. ꝙ scīa nūqz posset superari a passione. vñ ponebat oēs virtutes eē scientias. & oīa ꝑta eē ignorātias. in quo quidē aliqualiter recte sapiebat. qz cū voluntas sit boni vel apparētis boni. nunqz volūtas in malū moueret nisi id qđ nō est bonū aliqualiter rōni bonū appareret. & ꝓpter hoc voluntas nunqz in malū tenderet nisi cū aliqua ignorantia vel error rōnis. Unde dicit ꝓuer. xiij. Errant qui operant malū. Sed qz experimento pz ꝙ multi agunt cōtra ea quo rū sciam hīnt. & hoc etiā auctoritate dīna ꝓfirmat. ꝑm illđ Luc. xij. Seruus qui cognouit voluntatē dñi sui & nō fecit plagis vapulabit multis. Et Jaco. iiij. dicit. Scienti bonū facere & nō facienti. peccatū est illi. nō simplr verū dixit. sed oportet distinguere. vt pbūs tradit in .vij. ethi. Cū. n. ad recte agendū hō dirigat duplici scīa. s. vniuersali & ꝑticulari. vtriusqz defectus sufficit ad hoc ꝙ impediat rectitudo voluntatis & operis. vt supra dictū ē. Cōtingit ḡ ꝙ aliquis hz scīam in vniuersali puta nullā fornicationē eē faciendā. hz tñ nō cognoscat in ꝑticulari hūc actū qđ est fornicatio nō eē faciendū. & hoc sufficit ad hoc ꝙ volūtas nō sequat vniuersalē scīam rōnis. Et iterꝫ cōsiderādū est ꝙ nihil prohibet aliquid sciri in habitu. qđ tñ actu nō cōsideret. Potest igit cōtingere ꝙ aliquis etiā rectā scientiā habeat in singulari & nō solū ī vniuersali. sed tamē ī actu nō cōsiderat. & tunc non videt difficile ꝙ ꝓter id qđ actu cōsiderat hō agat. ꝙ aūt hō nō cōsideret in particulari id qđ habitualiter scit. qūqz quidē ꝓtingit ex solo defectu intentionis. puta cū hō sciēs geometriā nō intēdit ad considerandū geometrie ꝓclusiones. quas statim in promptu habet cōsiderare. Quīqz aūt hō nō cōsiderat id qđ habet ī habitu ꝓpter aliqđ impedimētū supueniēs. puta ꝓpter aliquā occupationē exteriorē. vel ꝓpter aliquā infirmitatē corporalē. & hoc mō ille qui ē in passione cōstitutus nō cōsiderat in particulari id qđ scit in vniuersali inqz tum passio impedit talē cōsiderationē. Impedit aūt tripliciter Primo quidem ꝑ quandā distractionē. sicut supra expositū est. Secūdo ꝑ contrarietatē. qz plerūqz passio inclinat ad ꝓtrariū boni qđ scīa vniuersalis habet. Tertio ꝑ quādaz īmutationē corpalem. ex qū hō quodāmodo ligat ne libere in actū exeat. sicut etiā somnus vel ebrietas quadā corpali transmutatione facta ligant vsum rōnis. & ꝙ hoc cōtingat in passionibꝰ patet ex hoc ꝙ aliqñ cū passiones multū intendunt. hō amittit totaliter vsum rōnis. multi. n. propter abūdantiā amoris & īre sunt in insaniā querli. & per hunc modū passio trahit rōnem ad iudicandū in ꝑticulari ꝓtra scientiam quā habet in vniuersali

Ad primū ergo dicendum ꝙ scientia vniuersalis que ē certissima nō hz principalitatē ī operatiōe & magis scīa ꝑticularis eo ꝙ operatiōes sūt circa singularia. vñ nō ē mirū si ī operabilibꝰ passio

agit ꝓtra scīam vniuersalē absente ꝯsideratiōe ī ꝑticulari

Ad.ij.dō.q̄ hoc ꝑim q̄ rōm videat in ꝑticulari aliq̄d bonū qđ nō ē bonū.cōtingit ex aliqua passione.ꝛ tm̄ hoc ꝑticulare iudicium ē cōtra vniuersalē scientiam rationis

Ad.iij.dōm q̄ nō possit cōtingere q̄ aliq̄s haberet simul in actu scientiam aut opinionē veram de vniuersali affirmatiuo.ꝛ opinionē falsam de ꝑticulari negatiuo aut ecōuerso sed bene pōt cōtingere q̄ aliquis habeat veram scīam habitualiter de vniuersali affirmatiuo ꝛ falsā opinionē in actu de ꝑticulari negatiuo.actus enī directe nō cōtrariatur habitui sed actui.

Ad.iij.dōm q̄ ille qui hꝫ scīam in vniuersali ꝓter passionē impeditur ne possit sub illa vniuersali sumere ꝛ ad cōclusionē ꝑuenire. hꝫ assumit sub alia vniuersali quā suggerit inclinatio passionis ꝛ sub ea cōcluditur. vnde pbūs dicit ī .vij. etbi. q̄ sylogismus incōtinentis hꝫ quattuor ꝓpositiones.duas vniuersales.quarꝝ vna est rōnis.puta nullā fornicationē eē cōmittendā.alia ē passionis.puta delectationē eē sectandā ꝯ Passio igitur ligat rōnem ne assumat ꝛ cōcludat sub prima. vnde ea durante assumit ꝛ cōcludit sub secunda.

Ad.v.dōm q̄ sicut ebrius q̄ndꝫ ꝑfert pōt verba significantia ꝑfundas sententias.quas tamē mente diudicare nō potest ebrietate ꝓhibente.ita ī passione existens ꝛ si ore ꝓferat hoc nō eē faciendū.tamē interius hoc aīo sentit q̄ sit faciendū.vt dicitur in.vij.etbicorum.

Ad tertium sic procedi

tur. Videtur q̄ peccatum qđ est ex passione nō debeat dici ex infirmitate. Passio enī ē quidā vehemens motus appetitus sensitiui.vt dictū ē. vehementia autem motus magis attestatur fortitudini q̄ infirmitati. ꝯ peccatū qđ ē ex passione nō debet dici ex infirmitate.

Pre. Infirmitas hoīs maxime attenditur ſm illud qđ ē ī eo fragilius.hoc aūt ē caro.vnde dicitur in .ps. Recordatus est q̄ caro sunt. ꝯ magis debet dici peccm̄ ex infirmitate qđ est ex aliquo corpis defectu q̄ꝫ quod ē ex aīe passione.

Pre. Ad ea nō videtur bō eē infirmus que ei⁹ voluntati subduntur.sed facere vel nō facere ea ad que passio inclinat hoīs voluntati subditur.ſm illud Gen.iiij. Subter te erit appetitus tuus.ꝛ tu dominaberis illius. ꝯ peccatuꝫ qđ ē ex passione nō ē ex infirmitate.

Sed cōtra est q̄ Tullius in.iiij.li. de tusculanis questionibꝫ passiones aīe egritudines vocat.egritudines aut ē alio noīe infirmitates dicūtur. ꝯ peccm̄ qđ ē ex passione dꝫ dici ex infirmitate

Rn. dōm q̄ cā peccī ꝓpria ē ex pte aīe in qua principaliter ē peccatū.pōt aūt dici infirmitas in aīa ad similitudinē infirmitatis corporis.dicit aūt corp⁹ hoīs eē infirmū quando debilitat vel impedit in executione ꝓprie opationis ꝓpter aliquā inordinationē ꝓpriā corporis.ita.s. q̄ humores ꝛ mēbra hoīs nō subdant virtuti regitiue ꝛ motiue corpis.vnde ꝛ mēbꝫ dicit eē infirmū quādo non pōt ꝑficere opationē mēbri sani.sicut oculus.quādo non pōt clare videre vt dicit pbūs in .x. de hist̄ijs aīalium. vnde ꝛ infirmitas aīe dicit quādo impedit aīa in ꝓpria opatione ꝓpter inordinationē ꝓpriā ipsius.sicut aūt ꝑtes corporis dicuntur esse inordinate q̄n nō sequunt ordinē nature.ita ꝛ partes aīe dicūtur eē inordinate quādo nō subdunt ordini rōnis.rō enī est vis regitiua ꝓpria anime. Sicergo q̄n extra ordinē rōnis vis ꝯcupiscibilis aut irascibilis aliqua passione afficit.ꝛ ꝑ hoc impedimentū ꝑstat in.odo ꝓdicto debite actioni hoīs.dicit peccm̄ eē ex infirmitate.vnde ꝛ pbūs in .i. etbicoꝝ cōpat incōtinentē paralyti-

ꝯco.cuius ꝑtes movent ſm cōtrariū eius qđ ipe disponit.

Ad primum ꝯ dicendū q̄ sicut quanto fuerit motꝰ fortior in corpore ꝓter ordinē nature tanto ē maior infirmitas.ita quanto fuerit motus fortior passionis ꝓter ordinē rōnis.tanto ē maior infirmitas aīe. Ad.ij.dōm q̄ peccatū principaliter cōsistit in actu voluntatis.qui non impedit per corporis infirmitatē.pōt enī qui ē corpore infirmus ꝓmptam habere voluntatē ad aliquid faciendū. impedit aūt ꝓ passionē vt supra dictū ē .vnde cū dicit peccm̄ eē ex infirmitate.magis est referendū ad infirmitatē aīe ꝯ ad infirmitatē corpis.dicit tm̄ etiā ipsa infirmitas aīe infirmitas carnis.inquantū ex cōditione carnis passiones aīe insurgunt in nobis.eo q̄ appetitus sensitiuꝰ ē virtus vtens organo corpali.

Ad.iij.dōm q̄ in ꝑtē quidē voluntatis ē assentire vel nō assentire his in que passio inclinat.ꝛ pro tanto dicit noster appetitus sub nobis esse sed tamen iste assensus vel dissensus voluntatis impeditur per passionem modo ꝓdicto.

Ad quartū sic procedit

Videt⁹ q̄ amor sui nō sit principiū oīs peccī. Id enī qđ ē ſm se bonū ꝛ debitū nō ē ꝓpria cā peccī.sed amor sui ē ſm se bonū ꝛ debitū. Tm̄ ꝑcipit hoī vt diligat proximū sicut seipsum. Leuiti.xix. ꝯ amor sui non pōt esse ꝓpria cā peccī

Pre. Ipis dicit Ro.vij. Occasione accepta peccm̄ per mandatū operatū ē in me oēm ꝯcupiscentiā. vbi glo. dicit q̄ bona est lex q̄ nū cōcupiscētiā ꝓhibet omne malū prohibet.quod dicit ꝓpter hoc.q̄ ꝯcupiscētia ē cā omnis peccī sed ꝯcupiscētia ē alia passio ab amore vt supra habitū ē. ꝯ amor sui nō ē cā omnis peccati.

Pre. Aug⁹ super illud ps. Incensa igni ꝛ suffossa. dicit q̄ omne peccm̄ est ex amore male inflāmante vl ex timore male humiliāte.nō ꝯ solus amor sui est cā peccati.

Pre. Sicut bō peccat q̄ndꝫ ꝓpter inordinatū sui amorē.ita etiā interdū peccat ꝓpter inordinatū amorē ꝓximi. ꝯ amor sui nō ē cā omnis peccī.

Sed ꝓtra ē quod Aug⁹ dicit in.xiij. de ciui. dei. q̄ amor sui vsq̄ ad cōtemptū dei facit ciuitatē babylonis. hꝫ per quodlibet peccatū pertinet hō ad ciuitatē babylonis. ꝯ amor sui ē causa omnis peccati.

Rn. dicendū q̄ sicut supra dictū ē, ꝓpria ꝛ per se cā peccati accipienda ē ex pte cōuersionis ad ꝯmutabile bonū.ex qua quidē pte omnis actus peccati ꝓcedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius ꝑtis boni.q̄ autem aliquis appetat inordinate aliquod ꝑtale bonū ꝓcedit ex hoc q̄ inordinate amat seipsum hoc enim ē amare aliquē velle ei bonū. Unde manifestū ē q̄ inordinatus amor sui ē cā omnis peccati.

Ad.i. ꝯ dicendum q̄ amor sui ordinatus ē debitus ꝛ naturalis ita.s. q̄ velit sibi bonū quod ꝯgruit. hꝫ amor sui inordinatus qui perducit ad cōtemptū dei ponit eē cā peccati ſm Aug.

Ad.ij. dicendum q̄ concupiscentia qua aliquis appetit sibi bonū reducit ad amorē sui.sicut ad causam. vt iam dictū est.

Ad.iij. dicendum q̄ aliquis dī amare et illud bonuꝫ qđ optat sibi.ꝛ sē cui bonū optat.amor igitur ſm q̄ dicitur eius eē quod optatur.puta q̄ aliquis dicit amare vinū vel pecuniā.recipit ꝑ cām nomē qui pertinet ad fugam mali.omne enim peccatum prouenit vel ex inordinato appetitu alicuius boni. vel ex inordinata fuga alicuius mali.sed vtrumq̄ hoc reducitur ad amorem sui ꝓpter hoc enim bō vel appetit bona vel fugit mala .q̄ amat seipsum.

Ad.iij. dicendum q̄ amicus dī quasi alter ipse.ꝛ ideo quod peccatur propter amorem amici. vitatur propter amorem sui peccati.

Ad quintum sic procedit

Videt q̄ incōueniēter ponāt cāe pcōr eē ꝓcupiscē tia carnis.cōcupiscētia oculoꝝ.7 superbia vite. qz fm ap'm i.ad Timo. vlt.Radix oīuz maloꝝ ē cupiditas. ꝫ superbia vite sub cupiditate nō cōtinet.ergo nō debet poni iter cau sas pcōr. ℞e.Cōcupiscētia carnis maxie ex visione oculoꝝ excitat.fm illud Daniel.xiij. Spēs decepit te.g nō dz diuidi ꝓcupiscētia oculoꝝ ꝓtra ꝓcupiscētiā carnis ℞e.Cōcupiscētia ē delectabilis appent⁹. vt supra ha bitū ē.delectatiōes aūt ꝓcurant nō solū fm visum. sed etiā fm alios sensus.g̃ deberet etiā poni ꝓcupiscētia auditus 7 aliorꝝ sensuū. ℞e. Sicut bō inducit ad pec candū ex inordinata ꝓcupiscētia boni.ita etiā ex inordinata fuga mali vt dictū est.sed nihil hic enumerat pmens ad fugā mali.g̃ insufficienter cāe peccatoꝝ tāguntur ℣z ꝓtra ē qđ dicit.i. Joh.ij. Nē qđ ē in mundo aut ē ꝓcupiscentia carnis aut ꝓcupiscētia oculoꝝ aut superbia vite. In mundo aūt dicit aliqd eē ꝓpter pctm. vñ 7 ibidē dic q̄ totus mundus in maligno positus ē.g̃ p̄dicta tria sunt cāe peccatoꝝ. ℞n. dōm q̄ sicut iā dictū ē.inordinatus amor sui ē cā oīs pcti.in amore autē sui includit inordinatus appetitus boni.vnusquisq; n.appetit bonuz et quem amat. Ūñ manifestū ē q̄ inordinat⁹ appetitus boni est cā oīs pcti.bonū aūt dupliciter ē obiectū sensibilis appetit⁹ in quo sunt aīe passiōes que sunt causa pcti. Uno modo absolute fm q̄ est obiectū ꝓcupiscibilis.Alio mō sub rōe ardui,put ē obiectū irascibilis.vt supra dictū ē.Est autez duplex ꝓcupiscētia sicut supra habitū ē. Una quidem naturalis q̄ ē eoꝝ quibꝫ natura corporis sustentat siue q̄tū ad cōseruationē indiuidui.sicut cibꝫ 7 potꝰ 7 alia hmōi siue q̄tum ad cōfirmationē spēi sicut in venereis.7 hoꝝ inordinatus appetitus dicit ꝓcupiscētia carnis. Alia ē cōcupiscentia aīalis.eoꝝ scz que p̄ sensum carnis sustentatione aut delectatione nō afferunt.sed sunt delectabilia ꝫ apprehensionē imaginationis aut alicuiꝰ hmōi acceptionis. sicut sunt pecunia.ornatus vestiū.7 alia hmōi. 7 hec q̄dez aīalis ꝓcupiscētia vocat ꝓcupiscētia oculoꝝ. siue intelligat ꝓcupiscētia oculoꝝ.i.ipsius visionis que fit p̄ oculos vt referat ad curiositatē fm q̄ Aug⁹ exponit.in.x.cōfes.siue referat ad cōcupiscētiā rei que exteri⁹ oculis ꝓponunt vt referat ad cupiditatē fm q̄ ab aliis exponit. Appetitus aūt inordinat⁹ boni ardui ptinet ad superbiā vite.nā superbia est appetitus inordinat⁹ excellentie.vt inferius dicet. Et sic p̄z q̄ ad ista tria reduci possunt oēs passiones q̄ sūt cā peccati.nā ad duo prima reducunt oēs passiones cōcupiscibilis.ad tertiū aūt oēs passiones irascibilis.qđ ideo nō diuidit in duo.qz oēs passiones irascibilis cōformantur cōcupiscētie aīali. ℣ld.i.g̃ dōm q̄ fm q̄ cupiditas importat vniuersaliter appetitū cuiuslibꝫ boni.sic etiā superbia vite cōtinet sub cupiditate.quō aūt cupiditas fm q̄ ē specialis vitiū qđ auaritia noīat sit radix oīuz peccatoꝝ infra dicet. ℣ld.ij.dōm q̄ cōcupiscētia oculoꝝ nō dicitur hic cōcupiscētia oīuz reꝝ q̄ videri oculis p̄nt. ꝫ solū earū in quibꝰ nō queritur delectatio carnis q̄ ē fm tactuz.sed solum delectatio oculi.i.cuiuscunq; apprehensiue virtutiz ℣ld.iij.dōm q̄ sensus visus ē excellentioz inter oēs alios sensus 7 ad plura se extendēs.vt dicit i.i.metaphi. 7 iō nomē eius transfert ad oēs alios sensus 7 etiam ad oēs interiores apprehensiones.vt Aug⁹ dicit in li. de verbis dñi. ℣ld.iiij.dō. q̄ fuga mali causat ex appetitu boni,vt supra dictū ē.7 iō ponunt solū passiones inclinātes ad bonum tanq̄z cause earum que faciunt inordinate fugam mali.

Ad sextuz sic procedi

tur. Videt q̄ peccatū nō aleuiet ꝓpter passionē.Augmētum enī cause auget effectum. si enim calidum dissoluit magis calidū magis dissoluit.sed passio ē cā pcti. vt habitum ē.g̃ quanto est intentior passio tanto est maius peccatum.passio igit nō minuit peccatum ꝫ auget. ℞e. Sicut se hz passio bona ad meritū.ita se habet mala passio ad peccatū.sed bona passio auget meritū. tanto enī aliquis magis videt mereri quanto ex maiori misericordia pauperi subuenit.g̃ etiā mala passio magis aggrauat peccatū q̄z aleuiet. ℞e. Quanto intensior vo lūtate aliquis facit peccatū tanto grauiꝰ videt peccare.sed passio īpellēs voluntatē facit eā vehementius ferri in actum pcti g̃ passio aggrauat pctm̄. Sed ꝓtra passio ipa ꝓcupiscētie vocat temptatio carnis.ꝫ quāto aliquis maiori temptatione ꝓsternit tāto minus peccat,vt pz per Aug̃ ergo passio diminuit pctm̄. ℞n. dōm q̄ pctm̄ cēntialit cōsistit in actu liberi arbitrij qđ ē facultas volūtatis 7 rōnis passio aūt est motus appetitus sensitiui.appetitus aūt sensitiuus pōt se hē ad libez arbitriū 7 antecedēter 7 consequēter. Ālīcedēter qdē fm q̄ passio apperit⁹ sensitiui trahit vel inclinat rōnē vel volūtatē.vt supꝝ dctm̄ ē.Cōsequēter aūt fm q̄ motus supioꝝ viriū si sint vehemētes redūdāt in inferiores.nō enī pōt volūtas intēse moueri in aliqđ q̄n excitet aliqua passio in appetitu sensitiuo. Si igit accipiat passio fm q̄ p̄cedit actū peccat.sic necesse ē q̄ diminuat pctm̄.actus enī intm̄ est pctm̄ inq̄tū ē volūtarius. 7 in nobis existens.eē aūt aliqd in nobis dicit ꝓ rōnem 7 voluntatē.vnde quāto rō 7 voluntas ex se aliqd agūt nō ex impulsu passionis.magis ē volūtariū 7 in nobis exīs 7 fm hoc passio minuit pctm̄ inq̄tū minuit voluntariū. passio aūt cōsequēs nō diminuit pctm̄.ꝫ magis auget. vel potius ē signū magnitudinis ei⁹.inq̄tū.s. demonstrat intensionē volūtatis ad actū peccati.7 sic verū est q̄ quanto aliquis maiori libidine vel ꝓcupiscētia peccat tanto magis peccat. ℣ld.i.g̃ dōm q̄ passio ē cā pcti ex pte cōuersionis.grauitas aūt pcti magis attendit ex pte auersiōis q̄ quidē ex cōuersione sequit ꝓ accīs.i. p̄ter intentionem peccantis.cāe aūt ꝓ accīs augmētare nō augmentāt effectus sed solū cāe per se. ℣ld.ij.dōm q̄ bona passio cōsequens iudiciū rōnis augmētat meritū.si aūt p̄cedat vt supra bō magis ex passione q̄z ex iudicio rōnis moueat ad bene agendū.talis passio diminuit bonitatē 7 laudē act⁹ ℣ld.iij.dōm q̄ 7 si motus voluntat⁹ sit intēsior ex passione incitatus.nō tñ ita est voluntatis proprius. sicut si sola rōne moueret ad peccandum.

Ad septimuz sic procedit.

Videt q̄ passio totaliter excuset a peccato. Quicqd enī causat inuoluntariū excusat totaliter a pctō sed ꝓcupiscentia carnis q̄ ē quedā passio causat inuoluntariū.fm illud Gal.v. Caro cōcupiscat aduersus spūm vt nō quecunq; vultis illa faciatis.ergo passio totaliter excusat a pctō. ℞e. Passio causat ignorantiā quandaz in particulari.vt dictum est.sed ignorantia ꝑticularis totaliter excusat a pctō.sicut supra habitum est.ergo passio totaliter excusat a pctō. ℞e. Infirmitas aīe grauior ē q̄z infirmitas corporis.ꝫ infirmitas corpis totaliter excusat a pctō.vt pz i frenetico.g̃ m lytomago passio q̄ ē infirmitas aīe

Sed ꝓtra ē qꝫ Apl's Ro.vij.vocat passiones ꝑccatoꝝ nō nisi qꝫ peccata causant.qđ nō eēt si a peccato totaliter excusarent.ꝯ passiones nō totaliter a peccato excusant

Rñ.dđm qꝫ ſm hoc soluꝝ actus aliqs q̄ de genere suo est malus totaliter a pctō excusaſ qꝫ totaliter inuolūtarius reddiſ.vñ si sit talis passio q̄ totaliter inuoluntarium reddat actū sequentē totaliter a pctō excusat.alioquin nō totaliter.Circa qđ duo ꝙsideranda videnſ. Primo quidē qꝫ aliquid pōt eē voluntariū vel ſm se.sicut qñ voluntas directe in ipsum ferſ.vel ſm suam causaꝝ qñ volūtas fertur in causam ⁊ nō in effectū.vt pꝫ in eo qui voluntarie inebriaſ.ex hoc enī quasi voluntariū ei īputaſ qđ ꝑ ebrietatē cōmittit.Secūdo cōsiderandū ē qꝫ aliquid dicſ voluntariū directe ⁊ indirecte.directe quidem id in qđ volūtas ferſ.indirecte autē illud qđ voluntas potuit prohibere ꝯ nō prohibet.ſm hoc igiſ distinguendum ē. qꝛ passio qñ qꝫ quidē ē tanta qꝫ totaliter aufert vſuꝝ rōnis.sicut pꝫ in his qui ꝓpter amorē vel iram insaniūt.⁊ tunc si talis passio a principio fuerit voluntaria.imputaſ actus ad pctm̄. qꝛ ē voluntarius in sua causa.sic etiam de ebrietate dictū ē.Si vero causa nō fuerit volūtaria ꝫ naturalis.puta cū aliquis ex egritudine vel aliqua hmōi causa incidit ī talē passionē q̄ totaliter aufert vſum rōnis.actus oīno reddi tur inuoluntarī.⁊ ꝑ ꝫns totaliter a pctō excusaſ. Quāꝫ vero passio nō est tanta qꝫ totaliter intercipiat vſū rōnis. ⁊ tunc rō pōt passionē excludere diuertendo ad alias cogitationes.vel īpedire ne suū cōsequaſ effectū. qꝛ membra nō applicanſ opi nisi ꝑ cōsensum rōnis.vt supra dictū ē. vñ talis passio nō totaliter excusat a pctō. Ad.i. ꝯ dđm qꝫ hoc qđ dicſ.vt nō quecunqꝫ vultis illa faciatis.nō est referendū ad ea que fiunt ꝑ exteriorē actū.sed ad interiorē cōcupiſcētie motū.vellet enī hō nūqꝫ cōcupiſcere malū sicut etiaꝫ exponiſ id qđ dicſ Ro.vij.Qđ odi malum illud facio. Vel pōt referre ad voluntatē p̄cedentē passionē vt pꝫ in cōtinentibꝫ qui cōtra suū ꝓpositum agunt propter suā cōcupiſcentiā. Ad.ij.dđm qꝫ ignorātia pticularis q̄ totaliter excusat e ignorātia circūstantie. quā qui dē quis scire nō pōt debita diligentia adhibita. ꝫ passio causat ignorātiā iuris ī pticulari dum impedit applicationē cōis scīe ad particulare actū.quā quidē passionē rō repellere pōt.vt dcm̄ ē. Ad.iij.dđm qꝫ infirmitas corpis ē inuolūtaria. eēt aūt sic si eēt voluntaria sicut de ebrietate dictū est.que est quedam corporalis infirmitas.

Doctauꝝ sic procedi

tur.Videſ qꝫ pctm̄ qđ ē ex passiōe non possit esse mortale.Veniale.n.pctm̄ diuidiſ ꝓtra mortale.ꝫ pctm̄ qđ ē ex infirmitate ē veniale.cū beat in se cām venie.cum igiſ pctm̄ qđ ē ex passione sit ex infirmitate.videſ qꝫ ñ possit eē mortale. Dre.Cā nō ē potior effectu. sed passio ñ pōt eē pctm̄ mortale.nō.n.in sensualitate ē pctm̄ mortale vt supꝑ habitū ē.ꝯ pctm̄ qđ ē ex passione nō pōt eē mortale. Dre.Passio abducit a rōne.vt ex dictis pꝫ. ꝫ rōis ē ꝙuerti ad deū vel auerti a deo.in q̄ ꝙsistit rō pctī mortalis.pctm̄ ꝯ qđ ē ex passione nō pōt eē mortale. Sꝫ contra ē qđ apl's dicit Ro.vij.qꝫ passiones pctōꝝ operāt ī membris nris ad fructificandū morti.hoc aūt est proprium mortalis peccati qꝫ fructificet morti.ꝯ pctm̄ qđ ē ex passione pōt eē mortale. Rñ.dđm qꝫ pctm̄ mortale vt supꝑ dictū ē.ꝙsistit in auersione ab vltimo fine qui ē deꝰ.q̄ quidē auersio pertinet ad rōnē deliberantē.cuiꝰ etiā ē ordinare ī finē.hoc igiſ solūmō pōt ꝓtingere qꝫ inclinatio aīe in aliqđ qđ qđ ꝓtriaſ vltimo fini nō sit pctm̄ mortale. qꝛ rō deliberās nō pōt occurrere qđ ꝓtingit in subitis motibꝫ. Cū aūt ex passione aliquis ꝑcedit ad actū pctī vel ad ꝙsensuꝝ deliberatū. hoc nō fit subito.vñ rō deliberās pōt hic occurrere.pōt.n.excludere vel saltē īpedire passionē vt dcm̄ est vñ si nō occurrat ē pctm̄ mortale.sic̄ videmꝰ qꝫ multa homicidia ⁊ multa adulteria ꝑ passionē cōmittunſ. Ad.i. ꝯ dđm qꝫ veniale dicſ tripliciter. Uno mō ex cā qꝛ. ſ.hꝫ aliqꝫ cām venie q̄ diminuit pctm̄.⁊ sic pctm̄ ex infirmitate vel ignorantia dicſ veniale. Alio mō ex euentu.sic̄ oē pctm̄ ꝑ pnīam fit veniale.i.veniā ꝙsequiſ. Tertio mō dī venia le ex genere sicut verbū ociosū.⁊ hoc solū veniale opponiſ mortali.obiectio autē ꝓcedit de primo. Ad.ij.dđm qꝫ passio ē cā pctī ex pte quersionis. qꝫ aūt fit mortale est ex pte auersionis.q̄ ꝑ accīs seqſ ad ꝙuersionē.vt dcm̄ ē. vñ rō nō sequiſ Ad.iij.dđm qꝫ rō nō semꝑ in suo actu totaliter a passione īpediſ.vñ remanet ei liberum arbitriuꝝ vt possit auerti vel cōuerti ad deuꝝ.si aūt totaliter tolleretſ vſus rōnis.iā nō eēt pctm̄ nec mortale nec veniale.

Questio LXXVIII

Deinde ꝙsiderandum ē de cā pctī q̄ ē ex pte voluntatis.que dī malicia.Et circa hoc querunſ quattuor. Primo vtꝝ aliquis possit ex certa malicia seu industria peccare. Secđo vtrum quicūqꝫ peccat ex habitu peccet ex certa malicia. Tertio vtrum quicūqꝫ peccat ex certa malicia peccet ex habitu. Quarto vtrum ille qui peccat ex certa malicia grauiꝰ peccet qꝫ ille qui peccat ex passione.

Ad primum sic procedi

tur.Videſ qꝫ nullꝰ peccet ex industria siue ex certa malicia. Ignorantia.n.opponiſ industrie seu certe malicie.sed ois malus ē ignorāns ſm phūm.⁊ Prouer.xiiij. dicit.Errant qui opanſ malū.ꝯ nullꝰ peccat ex certa malicia. Dre.Dio.dicit.iiij.ca.de di.no.qꝫ nullus intendens ad malū opaſ.sed hoc videſ eē peccare ex malicia intendere malū in peccādo.qđ enī ē ꝑter intentionē ē quasi per accīs.⁊ nō denoīat actū.ꝯ nullus ex malicia peccat. Dre.Malicia ipa pctm̄ ē.si igiſ malicia sit cā pctī seqꝫ retur qꝫ peccatū sit cā peccati in infinitū.qđ ē inconueniens nullus igiſ ex malicia peccat. Sed ꝓtra ē qđ dī Job. xxxiij.Quasi de industria recesserūt a deo.⁊ vias eius intelligere noluerūt.sed recedere a deo est peccare.ꝯ aliqui peccant ex industria seu ex certa malicia. Rñ.dđ.qꝫ hō sicut ⁊ quelibꝫ alia res naturaliter hꝫ appetitū boni. vnđ ad malū ei⁹ appetitus declinet cōtingit ex aliq̄ corruptiōe seu inordinatione in aliq̄ principioꝝ hois.sic.n.in actionibꝫ rerꝫ naturaliū peccatū inueniſ. principia aūt humanoꝝ actuū sunt intellect⁹ ⁊ appetitus tā rōnalis q̄ dicitur voluntas ꝫ sensitiuus. Peccatū igiſ in hūanis actibꝫ cōtingit qñqꝫ sicut ex defectu intellectus.puta icū aliqs ꝑ ignorantiam peccat.⁊ ex defectu appetit⁹ sensitiui.sicut cuꝝ aliquis ex passione peccat. Ita etiā ex defectu voluntatis quiſē inordinato ipsi⁹. Est aūt voluntas inordinata quādo min⁹ bonū magis amat.ꝙsequēs aūt ē vt aliqs eligat pati detrimentū in bonū min⁹ amato ad hoc qꝫ potiaſ bono magis amato.sicut cū hō vult pati abcisionē membri etiā sciens vt ꝙseruet vitā quā magꝭ amat.ita ꝑ hūcmodū qñ aliq̄ inordinata volūtas aliqđ bonū tale pl⁹ amat puta diuitias vl' voluptatē ꝫ ordinē rōis vl' legꝭ dīne vl' charitatē dei vl' aliqđ hmōi.seqſ qꝫ velit dispēdiū pati in aliq̄

ſpūalium bonorū vt potiatur aliquo tēporali bono. nihil autem eſt aliud malum q̄z priuatio alicuius boni. et ꝓm hoc aliquis sciēter vult aliqd̄ malum ſpūale qd̄ eſt malū ſimpliciter. per qd̄ bonū ſpūale priuatur vt bono tēporali potiatur. Ad̄ dicitur ex certa malicia vel ex induſtria peccare quaſi sciēter malū eligens. Arg. j. ergo dām q̄ ignorantia quādoq̄z quidē excludit scientiā qua aliquis ſimpliciter ſcit hoc eſſe malum qd̄ agitur. ⁊ tūc dicitur ex ignorātia peccare. quādoq̄z autē excludit scientiā qua homo ſcit hoc non eſſe malum. ſicut cū ex paſſione peccatur. quandoq̄z aūt excludit sciēnā qua aliquis ſcit hoc malū non ſuſtinendū eſſe ꝓpter conſecutionem illius boni. ſcit tamen ſimpliciter hoc eſſe malum. ⁊ ſic dicitur ignorare qui ex certa malicia peccat. Arg. ij. dām q̄ malum non poteſt eſſe ꝓm ſe intentū ab aliquo. pōt tamen eſſe intentum ad vitandum aliud malum. vel ad ꝓſequendū aliud bonum. vt dictum ē. ⁊ in tali caſu aliquis eligeret cōſequi bonum p̄ ſe intētum abſq̄z hoc q̄ pateretur detrimētum alterius boni. ſicut aliquis laſciuus vellet frui delectatione abſq̄z offenſa dei. ſed duob⁹ ꝓpoſitis magis vult peccādo incurrere offenſam dei q̄z delectatione priuetur.

Arg. iij. dām q̄ malicia ex qua aliquis dicitur peccare pōt intelligi malicia habitualis. ꝓm q̄ habitus malus a philoſopho nominaſ malicia ſicut habitus bonus nominatur virtus. ⁊ ꝓm hoc aliquis dicitur ex malicia peccare quia peccat ex inclinatione habitus. Poteſt etiā intelligi malicia actualis ſiue ipa mali electio malicia nominetur et ſic dicitur aliquis ex malicia peccare inq̄ztum ex mali electiōe peccat. ſiue etiaz malicia dicaſ aliqua p̄cedēs culpa ex qua oritur ſubſequens culpa. ſicut cum aliquis impugnat fraternam gratiā ex inuidia. et tunc idem non eſt cauſa ſuiipſius. ſed actus interior ē cauſa actus exterioris ⁊ vnū poſſ eſt cauſa alterius. nō tñ in infinitū. q̄z ē deuenire ad aliqd̄ primū peccatū qd̄ non cauſatur ex aliq̄ priori peccato. vt ex ſupra dictis patet.

Ad ſecundū ſic ꝓcedit

Videtur q̄ non omnis qui peccat ex habitu peccet ex certa malicia. Peccatū enī qd̄ eſt ex certa malicia videſ eſſe grauiſſimū. ſed quandoq̄z homo aliqd̄ leue peccatū cōmittit ex habitu. ſicut cū dicit verbum occioſum. nō ergo omne peccatū qd̄ eſt ex habitu ē ex certa malicia. Ꝓre. actus ex habitu p̄cedentes ſunt ſiles actibus ex quibus habitus generātur. vt dicitur in. ij. ethi. ſed actus p̄cedētes habitum vitioſum nō ſunt ex certa malicia. ergo etiā peccata q̄ ſunt ex habitu nō ſunt ex certa malicia Ꝓre. ī his que aliquis ex certa malicia cōmittit gaudet poſtq̄z cōmiſit. ꝓm illud Prouer. ij. Qui letātur cum male fecerint. ⁊ exultant in rebus peſſimis. ⁊ hoc ideo. q̄z vnicuiq̄z ē delectabile cū ꝓſequitur id qd̄ intendit. ⁊ qui operatur qd̄ ē ei quodāmodo cōnaturale ꝓm habitū. ſed illi q̄ peccant ex habitu poſt peccatū cōmiſſum dolent. penitudine enī replētur praui. id ē. habentes habitū vitioſum. vt dicitur in. ix. ethi. ergo peccata que ſunt ex habitu nō ſunt ex certa malicia. Sed ꝯtra peccatū ex certa malicia dicitur eſſe q̄d̄ ē ex electione mali. ſed vnicuiq̄z eſt eligibile id ad qd̄ inclinatur p̄ p̄priū habitū. vt dicitur i. vi. ethi. de habitu virtuoſo. ergo peccatū qd̄ eſt ex habitu ē ex certa malicia. Rñ. Dicendū q̄ non ē idem peccare habēte habitū. ⁊ peccare ex habitu. Vni enī habitu nō ē neceſſarium. ſed ſubiacet voluntati habētis. vñ ⁊ habitus diffinitur eſſe quo quis vtiſ cū voluerit. et ideo ſicut pōt ꝓtingere q̄ aliquis habens habitū vitioſum ꝓrumpat in actū virtutis. eo q̄ ratio non totaliter corrumpitur p̄ malum habitum. ſed aliquid eius integrū manet. ex quo ꝓuenit q̄ peccator aliqua operaſ de genere bonorū. ita etiaz pōt ꝓtingere q̄ aliquis habēs habitū vitioſum. ītērdum nō ex habitu operet. ſed ex paſſione inſurgente vel etiaz ex ignorātia. ſed qñcūq̄z vtitur habitu vitioſo neceſſe ē q̄ ex certa malicia peccet. q̄z vnicuiq̄z habentī habitum eſt p̄ ſe diligibile id qd̄ ē ei conueniens ꝓm p̄priū habitum. q̄z ſic fit ei quodāmodo cōnaturale ꝓm q̄ conſuetudo ⁊ habitus vertitur in naturā. hoc autē qd̄ eſt alicui conueniēs ꝓm habitū vitioſum. ē id qd̄ excludit bonū ſpūale. ex quo ſequitur q̄ homo eligat malū ſpūale vt adipiſcaſ bonū qd̄ ē ei ꝓm habitū cōueniēs. ⁊ hoc ē ex certa malicia peccare Ad̄ manifeſtū eſt q̄ quicunq̄z peccat ex habitu peccet ex certa malicia. Arg. j. ergo dām q̄ peccata venialia non excludunt bonum ſpūale qd̄ eſt gra dei vel charitas. vnde non dicūtur mala ſimpliciter. ſz ꝓm quid. ⁊ p̄pter hoc nec habitus ipſoz poſſunt dici ſimpliciter mali. ſed ſolū ꝓm qd

Arg. ij. dām q̄ actus qui p̄cedunt ex habitibus ſunt ſimiles ꝓm ſp̄ez actibus ex quibus habit⁹ generātur. differunt tñ ab eis ſicut pfectū ab impfecto. ⁊ talis ē differentia peccati qd̄ cōmittitur ex certa malicia ad peccatuz qd̄ cōmittiſ ex aliqua paſſione. Arg. iij. dām q̄ ille qui peccat ex habitu ſemp̄ gaudet de hoc qd̄ ex habitu operatur q̄diu habitu vtitur. ſz q̄z poteſt habitu nō vti. ſz p̄ rationem q̄ non eſt totaliter corrupta aliquid aliud meditari. pōt ꝓtingere q̄ non vtēs habitu doleat de hoc qd̄ p̄ habitū cōmiſit. plerūq̄z tñ tales penitent de peccato. non q̄z eis peccatum ꝓm ſe diſpliceat. ſed p̄pter aliquod incōmodum qd̄ ex peccato incurrunt.

Ad tertiū ſic ꝓcedit.

Videtur q̄ quicunq̄z peccat ex certa malicia peccet ex habitu. Dicit enim philoſophus in. v. ethi. q̄ non ē cuiuslibet iniuſta facere qualiter iniuſtus facit. ſ. ex electiōe. ſz ſolum habentis habitū. ſed peccare ex certa malicia ē peccare ex electione mali. vt dictū ē. ergo peccare ex certa malicia nō eſt niſi habentis habitū. Ꝓre. Origenes dicit in p̄mop̄ archon q̄ nōad ſubditū quis euacuaſ aut deficit. ſz paulatim p̄ ꝓtes defluere neceſſe ē. ſed maximus defluxus eē videſ vt aliquis ex certa malicia peccet. ergo nō ſtatim a principio. ſed p̄ multaz conſuetudinem ex qua habitus generari poteſt. aliquis ad hoc deuenit vt ex certa malicia peccet. Ꝓre. quandocūq̄z aliq̄s ex certa malicia peccat. oportet q̄ ipſa voluntas de ſe inclineſ ad malū qd̄ eligit. ſed ex natura potētie nō inclinaſ homo ad malum. ſz magis ad bonū. ergo oportet ſi eligit malū q̄ hoc ſit ex aliquo ſuppuenienti qd̄ eſt paſſio vel habitus. ſz qñ aliquis peccat ex paſſione. nō peccat ex certa malicia. ſed ex infirmitate vt dictū ē. ergo quādocūq̄z aliquis peccat ex certa malicia. oportet q̄ peccet ex habitu. Sz contra ſicut ſe habet habitus bon⁹ ad electionem boni. ita habitus mal⁹ ad electionē mali. ſed qñq̄z aliquis nō habēs habitū virtutis eligit id qd̄ ē bonū ꝓm virtutē. ergo etiaz qñq̄z aliq̄s nō habens habitū vitioſum pōt eligere malū qd̄ eſt ex certa malicia peccare. Rñ. Dicendū q̄ voluntas aliter ſe habet ad bonū ⁊ aliter ad malū. ex natura enī ſue potētie inclinaſ ad bonū rōnis ſicut ad p̄priū obiectū vnde ⁊ omne peccatū dicit eſſe ꝯtra naturā. q̄ ergo in aliquod malū voluntas eligēdo inclineſ. oportet q̄ aliunde ꝓtingat. Et qñq̄z quidē ꝓtingit ex defectu rōnis ſicut cuz

aliquis ex ignorantia peccat. Quæ aũt ex impulsu appetitus sensitiui. sicut cũ peccat ex passione. Sed neutr hoc cũ est ex certa malicia peccare. sed tũc solũ ex certa malicia aliquis peccat. qñ ipa voluntas ex seipsa mouet ad malum qđ põt cõtingere dupliciter. Uno qdẽ mõ p hoc q hõ habet aliquã dispositionẽ corruptã inclinantẽ ad malũ. ita q ẽ illaz dispositionẽ fit hoĩ quasi cõuenies et simile aliquod malũ. et in hoc rõne cõuenientie tendit voluntas ĩsi in bonũ qz vnũquodq ẽ sm se tendit in id qđ sibi ẽ cõuenies. talis aũt dispositio corrupta vel ẽ aliquis habitus acquisitus ex cõsuetudine que verifi in naturã. vel ẽ aliqua egritudinalis habitudo ex pte corpis. sicut aliquis habẽs ĩsdam naturales inclinationes ad aliqua peccata ꝓpter corruptionẽ nature ĩ ipsis. Alio modo cõtingit q voluntas p se tẽdit in aliqđ malũ p remotionẽ alicui⁹ phibẽtis. puta si aliquis phibeat peccare. nõ qz peccatuz ei sm se displiceat. sz ꝓpt spem vite eterne. vel ꝓpt timoz ẽ gehẽne. remota. spe p desperationẽ vel timore p cõsumptionez. sequitur q ex certa malicia ĩsi absq freno peccet. Sic igitur ptz q peccatuz qđ ẽ ex certa malicia semp cõsupponit in hoĩe aliquã inordinationez ĩ. tñ nõ semp ẽ habitus. vñ nõ ẽ necessariũ q ĩsiq peccat ex certa malicia peccet ex habitu. Ad.j. ergo dicẽdum q operari ĩsulter inustus operatur nõ solũ ẽ operari iniusta ex certa malicia. sz etiã delectabiliter et sine graui remissu rõnis. qđ nõ ẽ nisi eius q habitũ. Ad.ij. dicẽdum q nõ statim ad hoc aliq labit q ex certa malicia peccet. sz cõsupponitur aliqđ qđ tñ non semp ẽ habitus. vt dictũ ẽ. Ad.iij. dicẽdum q illud ꝓpter qđ voluntas inclinatur ad malum nõ semp habitus ẽ vel passio. sz quiddã aliud. vt dictum ẽ. Ad.iij. dicẽdum q nõ ẽ silis ratio de electiõe boni et de electione mali. quia malũ nunq est sine bono nature. sed bonũ põt esse sine malo culpe ꝓfecto.

Ad quartũ sic ꝓceditur.

Uidetur q ille q peccat ex certa malicia nõ peccet grauius q ille qui peccat ex passione. Ignorantia enĩ excusat peccatũ vel in toto vel in pte. sz maior ẽ ignorantia ĩ eo q peccat ex certa malicia q in eo qui peccat ex passione. naz ille qui peccat ex certa malicia patitur ignorantiã principij q ẽ maxima. vt phũs dicit in. vij. ethi. habet enĩ malã existimationẽ de fine q ẽ principiũ in operatiuis. ergo magis excusatur a pcõ q peccat ex certa malicia q ille q peccat ex passiõe. Præterea. ĩnto aliquis bz maius impellens ad peccãdũ. tãto minus peccat. sicut ptz de eo qui maiori ĩpetu passiõis deficitur ĩ peccatũ. sed ille q peccat ex certa malicia impellitur ab habitu. cuius ẽ fortior impulsio q passionis. ergo ille q peccat ex habitu minus peccat q ille qui peccat ex passione. Præterea. peccare ex certa malicia ẽ peccare ex electiõe mali. sed ille q peccat ex passione etiã eligit malũ. ergo nõ minus peccat q ille q peccat ex certa malicia. Sed ĉontra ẽ q peccatũ qđ ex industria cõmittitur ex hoc ipo grauiorẽ penam meretur. sm illud Job. xxxiij. Quasi impios pcussit eos in loco videntium. qui ĩsi de industria recesserũt ab eo. sed pena nõ augetur nisi ꝓpter grauitatẽ culpe. ergo peccatũ ex hoc aggrauatur q ẽ industria seu ĩcerta malicia. Rñ. dicẽdum q peccatũ qđ ex certa malicia ẽ grauius pcõ qđ ẽ ex passiõe triplici rõne. Primo qdẽ q cuz pcm̃ principaliter in voluntate cõsistat. ĩnto motus peccati ẽ magis ꝓprius voluntati. ratio peccatũ ẽ grauius ceteris paribus. cuz aũt ex certa malicia peccat motus pcõ ẽ magis ꝓprius voluntati q ex seipa in malum mouet q q ex passiõe peccatur. ĩsi ex qcã extrinseco im-

pulsa ad peccãdũ. vñ pcm̃ ex hoc ipo q est ex malicia aggrauat. et tãto magis ĩnto fuerit vehementior malicia ex eo vero q ẽ ex passiõe diminuit tanto magis ĩnto passio fuerit magis vehemẽs. Sed cõtra q passio q inclinat voluntatẽ ad peccãdũ cito trãsit. et sic hõ cito redit ad bonũ ꝓposituz penitẽs de pcõ. sz habitus q hõ ex malicia peccat est ĩsitas permanẽs. et ideo q ex malicia peccat diuturni⁹ peccat. vñ phũs in. vij. ethi. dicit intemperatuz q peccat ex malicia infirmo qui ĩtinue laborat. incõtinẽtem aũt q peccat ex passiõe ei qui laborat interpellare. Tertio qz ille qui peccat ex certa malicia ẽ male dispositus quãtũ ad ipm finem q ẽ principiũ in operabilib⁹. et sic eius defectus est piculosior q ei⁹ qui ex passiõe peccat. cui⁹ ꝓpositũ tendit ĩ bonũ finẽ. licet hoc ꝓpositũ interrũpat ad horã ꝓpter passionem. Semp aũt defectus principij ẽ pessim⁹. vñ manifestũ est q grauius ẽ pcm̃ qđ ẽ ex malicia q ẽ ex passione. Ad.j. ergo dicẽdum q ignorãtia electiõis de q obiectio procedit neq excusat neq diminuit pcm̃. vt supra dictũ ẽ. vñ neq maior ignorãtia talis facit esse min⁹ peccatũ. Ad.ij. dicẽdum q ĩpulsio q ẽ ex passiõe ẽ q si ex exteriori defectu respectu voluntatis. sz p habitũ ĩclinatur voluntas q si ab interiori. vñ nõ ẽ silis rõ. Ad.iij. dicẽdum q aliud ẽ peccare eligẽtẽ. et aliud peccare ex electiõe. ille enĩ qui peccat ex passione. peccat qdẽ eligẽs. nõ tñ ex electione. q electio non ẽ in eo primũ peccati principiũ. sz inducit ex passiõe ad eligendũ id qđ extra passionẽ existẽs nõ eligeret. sed ille qui peccat ex certa malicia sm se eligit malũ eo modo q dictũ est. et ideo electio q ẽ in ipo ẽ principiũ peccati. et ꝓpter hoc dr ex electione peccare.

Questio. LXXIX

Deinde cõsiderandũ ẽ d causis exterioribus pcti. Et primo ex pte dei. secõdo ex pte diaboli. tertio ex pte hoĩs.

Circa primũ quinq̃ ĩquirunt. primo vtr deus sit causa pcti. secõdo vtr aliq⁹ pcm̃ sit a deo. tertio vtr dr sit cã excecationis et obdurationis. quarto vtr hoc ordinẽtur ad salutem eoz qui excecantur vel obdurantur.

Ad primum sic ꝓceditur

Uidet q deus sit causa peccati. Dicit enĩ apls Roma. j. de quibusdã. Tradidit eos deus ĩ reprobũ sensum vt faciãt ea q nõ conueniũt. Et glo. ibidẽ dicit q deus operatur ĩ cordibus hoĩz ĩclinãdo voluntates eoz in quodcũq volverit sive ĩ bonũ sive ĩ malũ. sz facere q nõ conueniũt et inclinari sm voluntatẽ ad malũ ẽ peccatũ. ergo deus hoĩ⁹ ẽ causa peccati. Præterea. Sap. xiij. dr. Creature dei ĩ odium facte sũt. et in tẽptationẽ aie hoĩz. sz tẽptatio solet dici ꝓuocatio ad peccãdũ. cũ ergo creature nõ sint facte nisi a deo. vt ĩ primo habitũ ẽ. videt q deus sit causa peccati ꝓuocãs hoĩez ad peccãdũ. Præterea. quicqd ẽ causa cause ẽ causa effectus. sz dei ẽ causa liberi arbitrij qđ est causa peccati. ergo deus ẽ causa peccati. Præterea. omne malũ opponit bono. sed nõ repugnat diuine bonitati q ipe sit causa mali pene. de isto enĩ malo dr Esa. xlv. q deus ẽ creans malũ. Et Amos. iij. Si ẽ malũ in ciuitate qđ deus nõ fecerit. ergo etiam diuine bonitati nõ repugnat q deus sit causa culpe. Sed ĉontra Sap. xi dr. Nihil odisti eoz q fecisti. odit aũt deus peccatũ. sm illud Sap. xiij. Odio est deo impius et impietas eius. ergo deus non est causa peccati.

Rñ. dicẽdum q hõ dupliciter est causa peccati vel sui vel alterius. Uno modo directe. inclinãdo sz voluntatez suã vel alter⁹ ad peccãdũ. Alio modo indirecte. dum sz non

retrahit aliquos a peccato. vñ Ezech. iij. speculatori dicit Si nõ dixeris impio morte morieris sanguinẽ eius de manu tua requirã. Deus aũt nõ põt esse directe causa peccati vel sui vel alterius. qz oẽ peccatũ ẽ p recessum ab ordine q̃ est in deũ sicut in finẽ. Deus aũt omia inclinat z ordinat in se ipm sicut in vltimũ finẽ. sicut Dionysius dicit. iij. ca. d̃ di. no. vñ impossibile ẽ q̃ sit sibi vel alteri causa discedẽdi ab ordine q̃ ẽ in ipm. vñ nõ pñt directe eẽ causa peccati. Similiter et tiã negz indirecte. pringit enim q̃ deus aliquibus nõ põbet auxiliũ ad euitãdũ pctã. qd̃ si põberet nõ peccarẽt sed hoc totũ facit fm ordinẽ sue sapiẽtie z iusticie. cũ ipse sit sapiẽtia z iusticia. vñ nõ imputatur ei q̃ alius peccet sicut causse peccati. sicut gubernator nõ dr causa submersionis nauis. ex hoc q̃ non gubernat nauẽ. nisi qñ subtrahit gubernationẽ potẽs z debẽs gubernare. Et sic patz q̃ deus nullo mõ ẽ causa peccati. Ad. j. ergo dom q̃ ãntuz ad verba apli ex ipo textu ptz solutio. si enim deus tradit aliqs in reprobũ sensum. iã g̃ reprobũ sensum habẽt ad faciendum ea q̃ nõ oportet. dr ergo tradere eos in reprobum sensum ingz nõ ꝓhibet eos quin suũ sensuz reprobũ sequãtur. sicut dicimur exponere illos qs nõ tuemur. qd̃ aũt Aug⁹ dicit in li. de gra. et li. arbi. vñ sumpta ẽ glo. q̃ deus inclinat voluntates hoiuz in bonũ z malũ. sic intelligẽdum ẽ q̃ in bonũ quidẽ directe inclinat voluntatem in malum aũt ingz nõ ꝓhibet. sicut dictũ ẽ. z tũ hoc etiam pringit ex merito pcedẽtis peccati. Ad. ij. dom q̃ cum dr. creature dei facte sunt in odiũ z in temptationem aie hoiuz. hec ꝓpositio in nõ pnit causalit sz ꝓsecutiue. nõ enim deus fecit creaturas ad malũ hoiuz. sed hoc cõsecutum est ꝓter insipiẽtiã hoiuz. vñ subdit. Et in musipulã pedibo insipiennũ. qui scz p suã insipientiã vtũtur creaturis ad aliud q̃ ad qd̃ facte sunt. Ad. iij. dom q̃ effectus cause medie ꝓcedens ab ea fm q̃ subditur ordini cause prime. reducitur etiã in causam primã. sed si ꝓcedat a causa media fm q̃ exit ordinẽ cause prime. nõ reducitur in causam primã. sicut si minister faciat aliq̃d ꝓtra mãdatũ dñi. hoc nõ reducitur in dñm sicut in causam. Et similiter peccatũ qd̃ libez arbitriũ cõmittit ꝓtra ꝓceptũ dei. nõ reducitur in deum sicut in causam Ad. iij. dom q̃ pena opponit bono ei⁹ qui punit. qui priuat q̃cũq bono. sz culpa opponit bono ordinis q̃ ẽ in deũ. vñ directe opponit bonitati diuine. z ꝓpf. hoc nõ ẽ simlis rõ de culpa z pena.

Ad secunduz sic, pceditur

Videt q̃ actus peccati nõ sit a deo. Dicit enim Aug⁹ in li. de pfectione iusticie q̃ actus peccati nõ ẽ res aliq̃. omne aũt qd̃ est a deo est res aliqua. ergo actus peccati nõ est a deo Pre. homo nõ dr esse causa peccati nisi qz homo ẽ causa actus peccati. nullus enim intendẽs ad malũ operatur vt Dionysius dicit. iiij. ca. de di. no. sz deus nõ ẽ causa peccati. vt dictũ ẽ. ergo de⁹ nõ ẽ causa actus peccati. Pre. alii actus fm suã speciẽ sunt mali z peccata. vt ex supra dictis ptz. sz quicqd ẽ causa alicuius ẽ causa eius qd̃ conuenit lei fm suã speciẽ. si ergo deus eẽt causa actus peccati. sequeret q̃ esset causa peccati. sed hoc non ẽ vez. vt ostensum ẽ. ergo deus nõ ẽ causa actus peccati. Sz ꝓtra actus peccati ẽ quidã motus liberi arbitrij. sed volũtas dei est causa oium motuũ. vt Aug⁹ dicit. iij. de tri. ergo volũtas dei ẽ causa actus peccati. Rñ. dom q̃ actus peccati z est ens z ẽ actus. z ex vtroq̃ habet q̃ sit a deo. omne enim ens quocunq̃ mõ sit. optet q̃ deriuetur a primo ente. vt ptz p Dionysiũ. v. ca. de di. no. oĩs aũt actio causatur ab aliquo existẽte in actu. qz nihil agit fm q̃ est actu. omne autẽ ens actu reducitur in primũ actũ. s. deum. sicut in causam qui est p suam essentiã actus. vñ relinquit q̃ deus sit causa oĩs actionis ingz tum est actio. sed peccatum noiat ens z actionem cum quodã defectu. defectus aũt ille ẽ ex causa creata. scz li. arbi. ingz tum deficit ab ordine primi agẽtis. s. dei. vnde defectus iste nõ reducitur in deũ sicut in causam. sed in libez arbitriũ. sicut defectus claudicationis reducit in nbiã curuã sicut in causam. nõ autẽ in virtutem motiuã. a q̃ tñ causatur quicquid ẽ motiõis in claudicatione. z fm hoc deus ẽ causa actus peccati. non tñ est causa peccati. qz nõ ẽ causa huius q̃ actus sit cũ defectu. Ad. j. ergo dom q̃ Aug⁹ noiat ibi rem id qd̃ ẽ res simpliciter. s. substantiã. sic enim actus peccati nõ ẽ res. Ad. ij. dom q̃ in boiem sicut in causam reducit nõ solũ actus. sed etiã ipe defectus. qz scz nõ subdit ei cui debet subdi. licet hoc ipe nõ intẽdat principaliter. z ideo hõ ẽ causa peccati. sed deus sic ẽ causa actus q̃ nullo modo ẽ causa defectus cõcomitãtis actũ. z ideo nõ ẽ causa peccati Ad. iij dom. q̃ sicut dictũ ẽ supra. actus z habit⁹ nõ recipiũt speciem ex ipsa priuatione in q̃ consistit rõ mali. sed ex aliquo obiecto cui ꝓsequit talis priuatio. z sic ipe defect⁹ q̃ dr nõ esse a deo. pertinet ad speciem actus consequenter. z nõ quasi differentia specifica.

Ad tertium sic procedit.

Videt q̃ deus nõ sit causa excecatiõis z induratiõis. Dicit enim Aug⁹ in li. lxxiij. q. q̃ deus non ẽ causa eius q̃ hõ sit deterior. sz p excecationẽ z obdurationẽ fit hõ deterior ergo deus nõ ẽ causa excecatiõis z obduratiõis. Pre. Fulgẽtius dicit q̃ deus non est vltor illius rei cuius est actor. sz de⁹ ẽ vltor cordis obdurati. fm illud Ecc. iij. Cor durũ male habebit in nouissimo. ergo de⁹ nõ ẽ causa obdurationis Pre. idẽ effectus nõ attribuit causis ꝓtrarijs sz causa excecatiõis dr eẽ malicia hoiis. fm illud Sap. ij. Excecauit enim eos malicia eoz. Et etiã diabol⁹. fm illud ij. ad Cor. iiij. Deus huius scli excecauit mẽtes infidelium q̃ qdez cause videntur esse ꝓtrarie deo. ergo deus nõ est causa excecatiõis z obduratiõis Sz ꝓtra ẽ qd̃ dr Esa. vi. Excreca cor ppli huius. z aures eius aggraua. Et Ro. ma. ix. dr. Cui⁹ vult miseret. z quẽ vult indurat. Rñ. dom q̃ excecatio z obduratio duo importãt. Quoz vnũ ẽ motus animi hũani inexercitus malo z auersi a diuino lumine. z ingz tũ ad hoc deus nõ ẽ causa excecatiõis z obdurationis sicut nõ ẽ causa peccati. Aliud aũt ẽ subtractio gre ex q̃ sequit q̃ mens diuinitus nõ illuminet ad recte videndũ. z cor hoiis nõ emolliat ad recte viuendũ. z ingz tum ad hoc deus ẽ causa excecatiõis z obduratiõis. Est aut ꝓsiderandũ q̃ ẽ causa vniuersalis illuminatiõis aiaz. fm illd Joh. j. Erat lux vera q̃ illuminat oẽm hoiez venientẽ in hũc munduz. sicut sol ẽ vniuersalis causa illuminationis corꝑoz. alias tñ z aliter. Nã sol agit illuminãdo p necessitatẽ nature. deus aũt agit volũtarie p ordinẽ sue sapiẽtie sol autẽ sz ingz tum ẽ de se oĩa corꝑa illuminet. si qd̃ tñ impedimenti inueniat in aliquo corꝑe relinquit illud tenebrosum. sicut ptz de domo cuius fenestre sunt clause. sed tñ illius obscurationis nullo modo causa est sol. non enim suo iudicio agit vt lumen interius non immittat. sed causa eius ẽ solũ ille qui claudit fenestrã deus aũt ꝓpio iudicio lumẽ gre nõ immittit illis in quibꝫ obstaculũ inuenit. vñ causa subtractiõis gre ẽ nõ solum ille qui ponit obstaculũ gre. sed etiã deus q̃ suo iudicio gram non apponit. z per

hunc modū deus ē causa excecatiōis ⁊ aggrauatiōis au-
rūm ⁊ obdurationis cordis. q̄ quidē distinguūt sm effectus
gre. q̄ ⁊ pficit intellectū dono sapiētie. ⁊ affectum emollit
igne charitatis. Et q̄r ad cognitionē intellectus maxīe de-
seruiūt duo sensus. s. visus et auditus. q̄z vnus deseruit
inuētioni. s. visus. alius discipline. s. auditus. ideo q̄tum
ad visum ponit excecatio. q̄tū ad auditū aurūm aggraua
tio. q̄tū ad affectū obduratio. Ad. j. ergo dīm q̄ cum
excecatio ⁊ induratio ex pte subtractiōis gre sint q̄dā pe-
ne. ex hac pte eis hō nō fit deterior. sed deterior factus p
culpam hec incurrit sicut ⁊ ceteras penas. Ad. ij. dīm
q̄ obiectio illa procedit de obdurationē sm q̄ ē culpa. Ad
iij. dīm q̄ malicia ē causa excecatiōis meritoria sicut cul
pa est causa pene. et hoc etiā modo diabolus excecare dr
in q̄tum inducit ad culpam.

Ad quartū sic procedit.

Videtur q̄ excecatio ⁊ obduratio semp ordinēt ad salu-
tem eius q̄ excecat et obdurat. Dicit enī Aug. in Ench.
q̄ deus cū sit summe bonus nullo mō permitteret fieri ali
q̄d malū nisi posset ex quolibet malo elicere bonū. multo
igitur magis ordinat ad bonū illud malū cui⁹ ipse ē caus
sa. sed excecationis ⁊ obdurationis deus ē causa. vt dictū
est. ergo hec ordinant ad salutem eius qui excecat vel ob
duratur. Pre. Sap. j. dr q̄ deus nō delectat in perdi-
one impioꝝ. videret aūt in perditiōe eoꝝ delectari si eoꝝ ex
cecationē in bonū eoꝝ nō conuerteret. sicut medicus videre
tur delectari in afflictione infermi si medicinā amarā quā
infirmo propinat ad eius sanitatē nō ordinaret. ergo dr ex
cecationē conuertit in bonū excecatoꝝ. Pre. deus nō ē
psonaꝝ acceptor. vt dr Act. x. sed quorūdā excecationem
ordinat ad eoꝝ salutē. sicut quorūdaꝫ iudeoꝝ qui excecati
sunt vt xpo nō crederēt. ⁊ nō credētes occiderēt. ⁊ postmo
dum cōpuncti conuerterent. sicut de quibusdā legit Act.
ij. vt patꝫ p Aug. in li. de q̄stionibus euāgelij. ergo deus
oīaꝫ excecationē conuertit in eoꝝ salutē. Sed ctra. non
sunt facienda mala vt veniāt bona. vt dr Roma. iij. sed ex
cecatio ē malū. ergo deus nō excecat aliquos propter eorū
bonū. Rñ. dīm q̄ excecatio ē quoddā pambulum ad
peccatū. peccatū aūt ad duo ordinat. ad vnū quidē p se.
ꝫ ad dānationē. ad aliud aūt ex diuina misericordia vel
prouidentia. s. ad sanationē in q̄tuꝫ deus permittit aliquos
cadere in peccatū vt peccatū suū agnoscētes humiliētur
⁊ conuertātur. sicut Aug. dicit in li. de natura ⁊ gra. vñ ⁊ exce
catio ex sui natura ordinat ad damnationē eius qui excecat
propter q̄d ponit etiaꝫ reprobatiōis effectus. sed ex diuina
misericordia excecatio ad tps ordinat medicinaliter ad sa-
lutē eoꝝ qui excecant. sed hec misericordia nō oībus im
pendit excecatis. ꝫ p̄destinatis solū. quibus oīa cooperant
in bonū. sicut dr Roma. viij. vñ q̄tum ad quosdā excec-
catio ordinat ad sanationē. q̄tum aūt ad alios ad dānati
onē. vt Aug⁹ dicit in. iij. de q̄stionibus euāgelij. Ad. j.
ergo dīm q̄ oīa mala q̄ deus facit vel permittit fieri ordi-
nāt in aliq̄d bonū. nō tn semp in bonū eius in quo ē ma
lum. sed q̄nq̄ ad bonū alterius. vel etiā totius vniuersi.
sicut culpam tyrannoꝝ ordinat in bonū martyrū. ⁊ penā
damnatoꝝ ordinat ad gl'iam iustitie sue. Ad. ij. dīm
q̄ deus nō delectatur in perditione horiuꝫ q̄tum ad ipam p
ditionem. sed ratione sue iustitie. vel propter bonū quod p
uenit. Ad. iij. dīm q̄ hoc q̄ deus aliquoꝝ excecationē
ordinat in eoꝝ salutem misericordie est. q̄ aūt excecatio
alioꝝ ordinet ad eoꝝ dānationem iustitie est. q̄ aūt mise
ricordiā quibusdā impendit. ⁊ non oībus. non facit psona
naꝝ acceptionē in deo sicut in primo dictū est. Ad. iij.
dīm q̄ mala culpe nō sūt facienda vt eueniāt bona. sz ma
la pene sunt inferenda, propter bonū Questio LXXX

Deinde cōsiderandū

est de causa peccati ex pte diaboli. ⁊ circa hoc
q̄runt q̄tuor. primo vtr diabolus sit directe
causa peccati. secdo vtr diabolus inducat ad peccādū inte
rius psuadendo. tertio vtr possit necessitatē peccādi indu
cere. q̄rto vtr oīa peccata ex diaboli suggestione, puenīāt

Ad primum sic procedit

Videtur q̄ diabol⁹ sit hoī directe causa peccādi. Pecca
tū enī directe in affectu p̄sistit. sed Aug. dicit. iij. de tri. q̄
diabol⁹ sue societati malignos affectus inspirat. Et Be-
da sup Act. dicit q̄ diabolus animam in affectū malicie tra-
hit. Et Isidor⁹ dicit in libro de summo bono q̄ diabolus
corda hoīum occultis cupiditatib⁹ replet. ergo diabolus
directe ē causa peccati Pre. Hiero⁹ dicit q̄ sicut deus
est p̄fector boni. ita diabolus ē p̄fector mali. sz deus ē di-
recte causa bonoꝝ nostroꝝ. ergo diabolus ē directe causa
pecc̄oꝝ nr̄oꝝ. Pre. phūs dicit in quodā. c. etbice enditmi-
ce. q̄ oportet esse quoddā principiū extrinsecum humani
q̄silij. q̄siliū aūt humanū nō solū ē de bonis. sed etiam de
malis. ergo sicut de⁹ mouet ad q̄silium boni. ⁊ p hoc dire
cte ē causa boni. ita diabolus mouet hoīem ad q̄silium ma
li. ⁊ p hoc sequitur q̄ diabolus directe sit causa peccati.
Sed ctra ē q̄ Aug. probat in. j. ⁊. iij. de li. arbi. q̄ nulla
alia re fit mens hois serua libidinis nisi propria volūtate.
sed hō ñ fit seru⁹ libidinis nisi p peccatū. ergo causa pecca
ti nō pt esse diabolus. sed sola propria volūtas Rñ. dīm
q̄ peccatū actus quidā ē. vñ hoc mō pōt esse aliquid dire
cte causa peccati p quē modū aliquis directe ē causa alte-
rius actus. q̄d quidā nō ptingit nisi p hoc q̄ primū prin
cipiū illius actus mouet ad agēdū. primū aūt principium
actus peccati ē volūtas. q̄r oē peccatū ē volūtariū. vñ ni-
hil pōt directe esse causa peccati nisi q̄d pōt mouere vo-
luntatē ad agendū. Volūtas aūt sicut supra dictū est. a
duobus moueri pt. Uno mō ab obiecto. sicut dr q̄ appe-
tibile apprehēsum mouet appetitū. Alio mō ab eo q̄d in-
terius inclinat voluntatē ad volendū. hoc aūt non est nisi
vel ipa volūtas vel deus. vt supra ostēsum ē. deus autem
nō pōt esse causa peccati. vt dictū est. Relinquit ergo q̄
ex hac pte sola voluntas hois sit directe causa peccati. et
Ex pte aūt obiecti pōt intelligi q̄ aliquid moueat volū-
tatem tripliciter. Uno modo ipm obiectum, propositum si
cut dicimus q̄ cibus excitat desiderium hois ad comedē
dū. Alio modo ille q̄, proponit vel offert huiusmodi obiectū
Tertio modo ille qui psuadet obiectum, propositum hāc ra
tionem boni. q̄r ⁊ hic aliqualiter, proponit, propriū obiectū
voluntati q̄d ē rōnis bonum vr̄ vel apparens. Primo
igit mō res sensibiles exterius apparētes mouēt volunta
tem hois ad peccādum. Secdo aūt ⁊ tertio mō vel diabo-
lus vel etiā hō pōt incitare ad peccādum. vel offerendo ali
quid appetibile sensui vel psuadendo rōni. Sed nullo
istoꝝ trium modoꝝ pt aliquid esse directe causa peccati.
q̄r voluntas nō ex necessitate mouetur ab aliquo obiecto
nisi ab vltimo fine. vt supra dictū est. vñ non ē sufficiens
causa peccati neq̄ res exterius oblata neq̄ ille qui eā p-
ponit. neq̄ ille qui psuadet. vnde sequitur q̄ diabol⁹ nō
sit causa peccati directe vel sufficiēter. sed solum p modū

psuadentis vel ꝓponentis appetibile. Ad.j. ergo dm ꝙ oēs ille auctoritates ⁊ si qua similes inueniantur sunt referēde ad hoc ꝙ diabolus suggerendo vel aliqua appetibilia ꝓponendo inducit in affectū peccati Ad.ij. dm ꝙ similitudo illa est attendenda ꝯtum ad hoc ꝙ diabolus quodāmodo est causa peccatoꝝ nostroꝝ. sicut deus est aliquo modo causa bonoꝝ nostroꝝ. nō tn attenditur ꝯtum ad modū causandi. nā deus causat bona interius mouendo voluntatē. qđ diabolo competere non potest. Ad.iij. dm ꝙ deus ē vniuersale principiū oīs interioris motꝰ hūani. ⁊ ꝙ determinet ad malū psiliū voluntas hūana. hoc directe quidē ē ex volūtate hūana. ⁊ a diabolo p modum psuadentis vel appetibilia ꝓponentis.

Ad secundum sic ꝓceditur

Videtur ꝙ diabolus nō possit inducere ad peccandū interius instigādo. Interiores enī motus aīe sunt quedaꝝ opa vite. sed nullū opus vite pōt esse nisi a principio intrinseco. nec etiā opus aīe vegetabilis. qđ ē infimū inter opa vite. ergo diabolus fm interiores motus nō pōt hominē instigare ad malū. Pre. oēs interiores motus fm ordinē nature a sensibilibus exterioribus oriunt. sed ꝑter ordinē nature aliquid operari solius dei. vt in primo dictum ē. ergo diabolus non pōt in interioribus motibus hoīs aliquid operari nisi fm ea q̄ in exterioribus sensibilibus apparent. Pre. interiores actus aīe sunt ītelligere ⁊ imaginari. sed ꝯtum ad neutr hoꝝ pōt diabolus aliquid operari. cū vt in primo habitum ē. diabolus nō imprimit in ītellectum humanū. in fantasiā etiā videtur ꝙ imprimere non possit. cū forme imaginate tanq̄ magis spūales sunt digniores q̄ forme que sunt in materia sensibili. quas tn diabolus imprimere nō pōt. vt ptz ex his q̄ in primo habita sunt. ergo diabolus nō pōt fm interiores motꝰ inducere hoīem ad pctm. Sed ꝓtra ē. quia fm hoc nunq̄ tēptaret hoīem nisi visibiliter apparēdo. qđ ptz esse falsum. Rn. dm ꝙ interior ps aīe ē intellectiua ⁊ sensitiua. intellectiua aūt ꝓtinet ītellectum ⁊ voluntatem. ⁊ de voluntate quidez iam dictum est quō ad eam diabolus se habet. intellectus autē p se quidē mouetur ab aliq̄ illumināte ipm ad cognitionē veritatis. qđ diabolus circa hoīez nō intendit. sed magis obtenebrat rationem eius ad psentiēdum peccato. q̄ quidē obtenebratio prouenit ex fantasia ⁊ appetitu sensitiuo. vñ tota interior operatio diaboli esse videt circa fantasiā ⁊ appetitum sensitiuū. quoꝝ vtrūq̄ cōmouēde pōt inducere ad pctm. pōt enī operari ad hoc ꝙ imaginationi alique forme imaginatiue psentent. pōt etiā facere ꝙ appetitus sensitiuꝰ ꝓcitet ad aliquā passionē. Dictū est enī in primo li. ꝙ naturalia corporalis spūali naturaliter obedit ad motū localē. vñ ⁊ diabolus oīa illa causare pōt q̄ ex motu locali corporū inferiorum ꝓuenire pnt nisi virtute diuina reprimat. ꝙ autez alique forme repsentent imaginationi. cōsequit q̄nq̄ ad motū localem. dicit enī phūs in li. de somno ⁊ vigilia. ꝙ cū aīal dormierit descēdente plurimo sanguine ad principium sensitiuū. simul descēdunt motus siue impssiones relicte ex sensibiliū motionibꝰ. q̄ in sensibilibꝰ speciebus ꝓseruant. ⁊ mouēt principiū apprehensiuū. ita ꝙ apparet ac si tūc principiū sensitiuū a rebus ipsis exterioribus imutaret. vñ talis motus localis spirituū vel humoꝝ ꝓcurari pōt a demonibus siue dormiant siue vigilent hominēs. ⁊ sic sequitur ꝙ homo aliqua imaginetur. Similiter etiā appetitꝰ sensitiuꝰ cōcitat ad aliquas passiones fm quendaz determinatū motū cordis ⁊ spirituū. vñ ad hoc etiam diabolus pōt cooperari. Et ex hoc ꝙ passiones alique ꝓcurantur in appetitu sensitiuo. sequitur ꝙ ⁊ motū siue intensionem sensibilem p dicto modo reductam ad principium apprehensiuū magis hō ꝓcipiat. qz vt phūs in eodem li. dicit. amātes modica similitudine in apprehēsiōe rei amate mouētur. Cōtingit etiā ex hoc ꝙ passio ē ꝓcitata. vt id qđ ꝓponitur imaginationi iudicet ꝑsequendū. qz ei qui a passione detinetur videtur esse bonū id ad qđ p passionem ītendat. Et p hūc modū interius diabolus inducit ad peccādū. Ad.j. ergo dm ꝙ opa vite semp ⁊ si sint a aliquo principio intrinseco. tn ad ea pōt cooperari aliqđ exterꝰ agens. sicut etiam ad opa aīe vegetabilis opatur calor exterior vt facilius digeratur cibꝰ. Ad ij. dm ꝙ hmōi apparitio formaꝝ imaginabiliū nō est omnino ꝓter ordinem nature. nec est p solum impium. sed p motū localem. vt dictū est. Ad iij. patet rnsio ad tertiū. qz forme ille sunt a sensibus accepte primordialiter.

Ad tertium sic ꝓcedit.

Videtur ꝙ diabolꝰ possit necessitatē inferre ad peccandū Potestas enī maior pōt necessitatē inferre minori. sz de diabolo dicitur Job. xli. Non est ptās sup terrā q̄ ei valeat cōpari. ergo pōt hoī terreno necessitatem inferre ad peccandū. Pre. ratio hoīs nō pōt moueri nisi fm ea q̄ exterius sensibus ꝓponunt ⁊ imaginationi repsentātur. qz oīs nra cogitatio oritū habet a sensu. ⁊ non ē intelligere sine fantasmate. vt dz in li. de aīa. sed diabolus pōt mouere imaginationē hoīs. vt dictū est. ⁊ etiā exteriores sensus. Dicit enī Aug⁹ i li. lxxxiij. q. ꝙ serpit hoc malum. sz quod est a diabolo per oēs aditus sensibiles. dat se figuris accomodat se coloribꝰ. adheret sonis. infundit se saporibus. ergo pōt rōnem hoīs ex necessitate inclinare ad peccandū. Pre. fm Aug⁹. nōn nullum peccatū est cuz caro ꝓcupiscit aduersus spiritū. sed ꝓcupiscentia carnis diabolus potest causare sicut ⁊ ceteras passiones eo modo q̄ supra dictum est. ergo ex necessitate pōt inducere ad peccandum. Sed ꝓtra ē qđ dicitur. j. Pet. vlti. Aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiēs circūit querēs quē devoret. cui resistite fortes in fide. frustra autē talis ām̄onitio daretur si homo ei ex necessitate succūberet. nō ergo potest homini necessitatē inducere ad peccandū. Rn. dm ꝙ diabolus ꝓpria virtute nisi retineat a deo pōt alii quē inducere ex necessitate ad faciendū aliquē actuz qui de suo genere peccatū est. nō aūt pōt inducere necessitatez peccādi. qđ ptz ex hoc ꝙ hō motiuo ad peccādū non resistit nisi p rōnem. cuius vsum totaliter impedire pōt movendo imaginationē ⁊ appetitum sensitiuū. sicut in arreptitijs patet. sed tūc rōne sic ligata quicquid hō agat nō imputatur ei ad peccatū. sed si ratio non sit totaliter ligata. ex ea parte qua est libera pōt resistere peccato. sicut supdictum ē. Ex̄ manifestū est ꝙ diabolꝰ nullo modo pōt necessitatē inducere hoī ad peccandū Ad.j. ergo dm ꝙ nō q̄libet ptās maior boīe pōt mouere voluntatē hoīs. sz solus deꝰ. vt supra habitū est Ad.ij. dm ꝙ illud qđ est apprehensum p sensum vel imaginationē nō ex necessitate mouet voluntatem si homo habet vsum rōnis. nec semp hmōi apprehensio ligat rationē. Ad.iij. dm ꝙ concupiscentia carnis cōtra spiritum q̄n ratio ei actualiter resistit nō ē peccatū. sz materia exercēde virtutis ꝙ autem ratio ei nō resistat nō est in ptāte diaboli. ⁊ ideo non pōt inducere necessitatem peccati.

Ad quartū sic ꝓceditur.

Videtur ꝙ oīa peccata hominū sint ex suggestione diaboli. Dicit enim Dionysius. iiij. ca. de diui. no. ꝙ multitudo demonū causa est omniū malorū. et sibi et alijs ℞. quicūq; peccat mortaliter efficit seruus diaboli. ſm illud Job. viij. Qui facit peccatū seruus ē peccati. ſz ei aliquis in seruitutē addicit a quo est superatus. vt dr. ij. Pet. ij. ergo quicūq; facit peccatum superatus ē a diabolo. ℞. Greg⁹. dicit ꝙ peccatū diaboli ē irrepabile. qz cecidit nullo suggerente. si igit aliqui boīes peccarent p liberū arbitrium nullo suggerente. eorū peccatū esset irremediabile qđ patz esse falsum. ergo oīa peccata humana a diabolo suggerūtur. Sed ꝓtra ē qđ dr in libro de ecclesiasticis dogmatibus nō oēs cogitationes nre male a diabolo excitant. sed aliquotiēs ex nostri arbitrij motu emergunt. ℞. dicendum ꝙ occasionaliter quidez et indirecte diabolus est causa omniū pcōrū nrorū. inq̄tum induxit primū hominē ad peccandū. ex cuius peccato in tm viciata est humana natura vt oēs ad peccandū ꝓclives simus. sicut dicitur esse causa cōbustionis lignorū qui ligna siccaret. ex q̄ sequeretur ꝙ facile incēderētur. directe aūt non est causa omniū pcōrū humanorū. ita ꝙ singula peccata psuadeat. qđ Origenes ꝓbat ex hoc. qz etiā si diabolus nō esset. homines haberent appetitū ciborū et venereorū et similiū. qui posset esse inordinatus nisi rōne ordinaret qđ subiacet libero arbitrio. Ad. j. ergo dicendum ꝙ multitudo demonū est causa oīuz malorū nrorū ſm primā originē. vt dictū est. Ad. ij. dicendum ꝙ non solū sit seruus alicuius qui ab eo superatur. sed etiā q̄ ei voluntarie se subijcit. et hoc modo fit seruus diaboli qui motu ꝓprio peccat. Ad. iij. dicendum ꝙ peccatū diaboli fuit irremediabile. quia nec aliquo suggerēte peccauit. nec habuit aliquā pronitatē ad peccandū ex precedenti suggestione causatam. quod de nullo hominus peccato dici potest.

Questio LXXXI

Deinde cōsiderandū est đ causa peccari ex pte boīs. cum aūt homo sit causa peccati alteri homini exterius suggerendo. sicut et diabolus hz quendā specialē modum causandi peccatū in alterū ꝓ ordinē. vñ de peccato originali dicendum ē. Circa qđ tria ꝙsideranda occurrūt. primo de eius traductione. scđo de eius essentia. tertio de eius subiecto. Circa primum q̄runt quinq̄. primo vtr primū peccatum boīs deriuetur p originē in posteros. scđo vtr oīa alia peccata primi parētis vel etiā aliorū parentū ꝓ originem in posteros deriuent. tertio vtr peccatū originale deriuet ad oēs qui ex Adā ꝓ viā seminis generāt. q̄rto vtr deriuaret ad illos qui miraculose ex aliqua pte humani corpis formarent. quinto vtr si femina peccasset viro nō peccāte traduceretur originale peccatū.

Ad primum sic ꝓceditur

Videtur ꝙ primū peccatū primi parētis nō traducat ad alios ꝓ originem. Dicit enī Ezech. xviij. Filius non portabit iniquitatē patris. portaret aūt si ab eo iniquitatem haberet. ergo nullus trahit ab aliquo parentum ꝓ originem aliqđ peccatū. ℞. accidens nō traducit p originem nisi traducto subiecto. eo ꝙ accidēs nō trāsit de subiecto in subiectū. sed aīa rationalis q̄ est subiectum culpe non traducitur p originem. vt in primo ostēsum est. ergo neq; aliqua culpa p originem traduci potest. ℞. oē illud qđ traducitur p originem humanam causatur ex semine. sed semen nō potest causare peccatū. eo ꝙ caret rationali parte anime. que sola potest eē causa peccati ergo nullum peccatum potest trahi p originem. ℞. qđ ē ꝓfectius in natura virtuosius ē ad agendum. sed caro ꝓfecta non potest inficere animā sibi vnitaz. alioquin aīa non posset emundari a culpa originali dum ē carni vnita. ergo multo minus semē pōt inficere animā. ℞. pbūs dicit in. iij. ethi. ꝙ ꝓpter naturā turpes nulli increpat. sed eos qui ꝓpter desidiā et negligentiā. dicunt aūt natura turpes qui habēt turpitudinē ex sua origine. ergo nihil qđ est p originē est increpabile neq; peccatū. Sz ꝓtra est qđ apls dicit Roma. v. Per vnū hominē peccatū in hūc mūdum intrauit. qđ non potest intelligi p modum imitationis. ꝓpter hoc qđ dicit Sap. ij. Invidia diaboli mors intrauit in orbem terraz. restat ergo ꝙ per originem a primo boīe peccatum in mundū intrauit ℞. dicendum ꝙ ſm fidē catholicā ē tenendū ꝙ primū peccatum primi boīs originaliter transit in posteros. ꝓpter qđ etiaz pueri mox nati deferunt ad baptismū tanq̄ ab aliqua infectione culpe abluēdi. ꝓtranū ē aūt hereſis pellagianorū vt ptz p Aug. in pluribus suis libris. Ad inuestigandum aūt qualiter peccatum primi parentis originaliter possit trāsire in posteros. diuersis vijs ꝓcesserūt. Quidā enī cōsiderantes ꝙ peccati substantia ē aīa rationalis. posuerūt ꝙ cuz semine rationalis aīa traducat. vt sic ex infecta aīa infecte aīe deriuari videātur. Alij vero hoc repudiātes tanq̄ erroneum. conati sunt ostēdere quō culpa aīe parētis traducitur in ꝓlem etiam si aīa nō traducatur per hoc ꝙ corpis defectus traducūt a parēte in ꝓlem. sicut leprosus generat leprosum. et podagricus podagricum ꝓpter aliquā corruptionē seminis. ſz talis corruptio non dicatur lepra vel podagra. Cum aūt corpus sit ꝓportionatū aīe. et defectus aīe redunderet in corpus et econuerso. simili mō dicunt ꝙ culpabilis defectus aīe p traductionez seminis in ꝓlem deriuat. cuius semen actualiter nō sit culpe subiectum. Sed oēs hmōi vie insufficiētes sunt qz dato ꝙ aliqui defectus corpales a parēte trāseant in ꝓlem p originē et etiā aliqui defectus aīe ex ꝙsequenti ꝓpter corpis indispositionem sicut interdū ex fatuis fatui generant. tamē hoc ꝑm ꝙ est ex origine aliquē defectum habere. videtur excludere rationē culpe. de cuius rōne est ꝙ sit voluntaria. vñ etiam ꝓposito ꝙ aīa rōnalis ad aliam traduceret ex hoc ipo ꝙ infectio aīe ꝓlis non esset in eius voluntate amittere rōnem culpe obligātis ad penā. qz vt phūs dicit in. iij ethi. nullus imꝓperabit ceco nato. sed magis miserebit. Et ideo alia via ꝓcedendū ē dicēdo ꝙ oēs boīes qui nascūtur ex Adā possunt cōsiderari vt vn⁹ hō inq̄tū ꝙueniunt in nasa quā a primo parēte accipiūt ſm ꝙ in similibus oēs boīes q̄ sunt vni cōmunitatis reputant q̄si vnū corpus. et tota cōitas q̄si vn⁹ hō. Dorphirius etiā dicit ꝙ participatione speciei plures boīes sunt vn⁹ hō. sic igit multi boīes ex adam deriuati sunt tanq̄ multa mēbra vni⁹ corpis. actus aūt vni⁹ mēbri corpalis puta manus. nō ē voluntarius voluntate ipius manus. ſz voluntate aīe q̄ primo mouet mēbra. vñ homicidiū qđ man⁹ cōmittit nō imputaret manui ad peccatū si ꝙsideraret man⁹ ſm se vt diuisa a corpe. ſz imputaret ei inq̄tū ē aliquid boīs qđ mouet a primo principio motiuo boīs. sic igit inordinatio que ē in isto boīe ex adā generato nō ē voluntaria voluntate ipius. ſz voluntate primi parētis qui mouet motiōe generationis oēs qui ex eius origine deriuāt. sicut voluntas aīe

mouet oĩa mẽbra ad actuz. vñ pcm̃ qđ sic a primo parẽte in posteros deriuaf dicf originale. sicut pcm̃ qđ ab aĩa deriuaf ad mẽbra corpis đr actuale. ⁊ sicut peccatũ actuale qđ p mẽbrũ aliqđ cõmittif nõ ẽ peccatũ illius mẽbri nisi inq̃tũ illud mẽbr ẽ aliquid ipius hois ꝓter qđ vocatur peccatũ humanũ. ita peccatũ originale non ẽ peccatũ hui⁹ pſone. nisi inq̃tũ hec pſona recipit naturã a primo parẽte. vñ ⁊ vocaf peccatũ nature. ſm illud Ephe. ij. Eramus natura filij ire. Ad. j. ergo dđm q̃ filius dicitur nõ portare peccatũ patris. q̃ non punif ꝓ peccato patris nisi sit ꝓticeps culpe. ⁊ sic est ĩ ꝓposito. deriuaf enim p originẽ culpa a patre in filium sicut ⁊ pcm̃ actuale per imitationẽ. Ad. ij. dđm q̃ ⁊ si aĩa nõ traducaf. q̃ virtus seminis nõ põt causare aĩam rõnalem. mouet tñ ad iſpam dispositiue. vñ p virtutez seminis traducif hũana nafa a parẽte ĩ ꝓlem ⁊ simul cũ nafa nafe infectio. ex hoc enĩ fit iſte q̃ nascif ꝓsors culpe primi parẽtis q̃ naturam ab eo sortif p quãdã generatiuã motiuã. Ad. iij. dđm q̃ ⁊ si culpa nõ sit actu ĩ semine. est tñ ibi virtute hũane nafe quã ꝓcomitaf talis culpa. Ad. iij. dđm q̃ semen ẽ principiũ generationis q̃ ẽ ꝓprius act⁹ nafe eius ꝓpagationi deseruiẽs. ⁊ ideo magis inficif aĩa p semẽ q̃ p carnem iã pfectã q̃ iam determinata ẽ ad pſonam. Ad. v. dđm q̃ illud qđ ẽ p originẽ nõ ẽ increpabile si cõsideretur iſte q̃ nascif ſm se. ſz si cõsideref ꝓut referf ad aliqđ principiũ. sic p̃t esse ei increpabile. sic aliq̃s q̃ nascif patif ignominiã generis ex culpa alicuius ꝓgenitoꝝ causatam.

Ad secundum sic ꝓceditur

Videf q̃ etiã alia pcã vel ipius primi parẽtis vl̃ primorũ parẽtũ traducãf in posteros. pena enĩ nunq̃ debef nisi culpe. ſz aliqui punif iudicio diuino ꝓ peccato ꝓmorũ parentũ. ſm illud Exo. xx. Ego sum deus zelotes visitãs iniquitatẽ patrũ ĩ filios ĩ tertiã ⁊ q̃rtã generationez. iudicio etiã hũano ĩ crimine lese maiestatis filij exheredãtur ꝓ peccato parẽtũ. ergo etiã culpa ꝓmoꝝ parentum trãsit ad posteros. Ꝓre. magis põt trãsferre ĩ alterũ id qđ hz aliq̃s a seipo q̃ id qđ hz ex alio. sicut ignis magis põt calefacere q̃ aqua calefacta. ſz hõ trãsfert in ꝓlem p originẽ pcm̃ qđ hz ab Adã. ergo multo magis peccatuz qđ ipe comisit. Ꝓre. ideo ꝓtrahim⁹ a primo parẽte peccatũ originale. q̃ in eo. fuimus sicut in principio nature quã ipe corrupit. ſz sil̃iter fuimus in ꝓmis parẽtibus sicut ĩ quibusdã nature principijs. ⁊ si sit corrupta põt adhuc magis corrũpi p peccatũ. ſm illud Apoc. vlf. Qui in sordibus ẽ sordescat adhuc. ergo filij ꝓtrahunt peccata ꝓmoꝝ parentũ p originẽ sicut ⁊ primi parẽtis. ſz contra. bonũ est magis diffusiuũ sui q̃ malũ. ſz merita ꝓmoꝝ parentũ nõ traducũf ad posteros. ergo multo min⁹ peccata Rñ. dđm q̃ Aug⁹. hãc questionem mouet in Ench. ⁊ insolutã relinq̃t. ſz si quis diligẽf attẽdat impossibile ẽ q̃ ali q̃ peccata ꝓmoꝝ parẽtũ vel etiã primi parẽtis ꝓter primũ p originẽ traducãf cuius rõ est. q̃ hõ generat sibi idẽ in specie. nõ aũt ſm individuũ. ⁊ ideo ea q̃ directe ptinent ad individuũ sicut ꝑsonales actus ⁊ q̃ ad eos ptinẽt. nõ traducunf a parẽtibus in filios. nõ enim grãmaticꝰ traducit ĩ filiũ sciẽtiã grãmatice quam ꝓprio studio acquisiuit. ſz ea q̃ ptinent ad naturã speciei traducunf a parẽtibus ĩ filios. nisi sit defectus nafe. sicut oculatus generat oculatum nisi nafa deficiat. ⁊ si nafa sit fortis etiã ali q̃ accidẽtia individualia ꝓpaganf in filios ptinẽtia ad dispositionẽ nature. sicut velocitas corpis. bonitas ingenij et alia hmõi nullo modo eo q̃ sunt pure ꝑsonalia. vt dictũ est. Sicut autẽ ad pſonã ptinet aliqđ ſm seipam ⁊ aliquid ex dono gre. ita etiã ad naturam põt aliquid ptinere ſm seipam. ſ. qđ causaf ex principijs eius. ⁊ aliquid ex dono gre. ⁊ hoc mõ iusticia originalis sicut in primo dictũ ẽ. erat quoddã donũ gre toti humane nature diuinit⁹ collatũ in primo parẽte q̃ quidẽ primus hõ amisit primũ pcm̃. vñ sicut illa originalis iusticia traducta fuisset ĩ posteros simul cũ nafa. ita etiam inordinatio opposita. ſz alia peccata actualia vel primi parẽtis vel aliorũ nõ corrũpũt naturã q̃tuz ad id qđ nature ẽ. ſz solum q̃tũ ad id quod pſone ẽ. id ẽ. ſm ꝓnitatẽ ad actũ. vñ alia peccata nõ traducunf. Ad. j. ergo dđm q̃ pena ſpiritualis sicut Aug⁹ dicit ĩ epla ad Auitũ. nunq̃ puniunf filij ꝓ parẽtibus nisi cõmunicent in culpa vel p originẽ vel p imitationẽ. q̃ oẽs aĩe ĩmediate sunt dei. vt dicif Ezech. xviij. ſz pena corpali interdũ iudicio vel hũano puniũtur filij ꝓ parẽtibus inq̃tũ filius est aliquid patris ſm corp⁹. Ad. ij. dđm q̃ illud qđ hz aliquis ex se magis põt traducere dũmodo sit traducibile. ſz pcã actualia ꝓmorũ parentũ nõ sunt traducibilia. q̃ sunt pure ꝑsonalia vt dictum ẽ. Ad. iij. dđm q̃ primũ peccatũ corrũpit naturaz humanã corruptiõe ad naturã ptinẽte. alia vero peccata corrũpũt eã corruptione ptinente ad solã pſonam.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videf q̃ peccatũ primi parẽtis nõ trãseat p originem in oẽs hoies. mors enĩ est pena ꝓsequẽs originale peccatũ. ſz nõ oẽs qui ꝓcedũt seminaliter ex Adã morienf. illi enĩ qui viui repienf in aduẽtu dñi nũq̃ morienf. vt videf p hoc qđ dr. j. Thessa. iiij. Nos qui viuimus nõ ꝓueniem⁹ in aduẽtu dñi eos qui dormierũt. ergo illi nõ ꝓtrahũt originale peccatũ. Ꝓre. null⁹ dat alteri qđ ipe nõ hz. sed hõ baptizatus nõ hz pcm̃ originale. ergo nõ traducit ipsum in plem Ꝓre. donũ xpi ẽ maius q̃ peccatũ Ade. vt apls dicit Roma. v. ſz donũ xpi nõ trãsit in oẽs hoies. ergo nec pcm̃ ade. Sed cõtra ẽ qđ apls dicit Roma. v. Mors in oẽs ptrãsiit in quo oẽs peccauerunt. Rñ. dđm q̃ ſm fidẽ catholicã firmiter ẽ tenẽdũ q̃ oẽs hoies ꝓter solũ xpm ex adã deriuati pcm̃ originale ex adã ꝓtrahunt. alioquin nõ oẽs indigerẽt redẽptione q̃ est p xpm. qđ ẽ erroneũ. ratio aũt sumi põt ex hoc qđ supra dictũ ẽ. ſz q̃ sic ex pcõ primi parẽtis traducif culpa originalis ĩ posteros sic a volũtate aĩe p motionẽ mẽbroꝝ traducitur peccatũ actuale ad mẽbra corpis. manifestũ ẽ aũt q̃ peccatũ actuale traduci p̃t ad omnia membra que nata sunt moueri a voluntate. vñ ⁊ culpa originalis traducitur ad oẽs illos q̃ mouenf ab adã motione generationis. Ad j. ergo dđm q̃ ꝓbabilius ⁊ quietius tenef q̃ oẽs illi ĩ q̃ ĩ aduẽtu dñi repienf morienf. ⁊ post modicũ resurgẽt. vt in tertio plenius dicetur. Si tñ hoc verũ sit qđ alij dicunt q̃ illi nũq̃ morienf. sicut Hieronym⁹ narrat diuersoꝝ opiniones in q̃dam epla ad Minerũ de resurrectiõe carnis. dicendũ est ad argumentũ q̃ illi ⁊ si non morian tur. est tñ in eis reatus mortis. sed pena auferetur a deo q̃ etiam peccatoꝝ actualium penas cõdonare põt. Ad. iij. dđm q̃ peccatũ originale p baptismũ aufertur reatu inq̃tum aĩa recuperat gratiã q̃tum ad mẽtẽ. remanet tñ peccatũ originale acta inq̃tũ ad fomitẽ. qui est inordinatio ptiũ inferioꝝ aĩe ipius corpis ſm q̃ hõ generat ⁊ nõ ſm mentẽ. ⁊ ideo baptizati traducũt peccatuz originale. non enĩ parẽtes generãt inq̃tum sũt renouati p baptismum

sed inq̃tũ retinẽt adhuc aliquid de vetustate primi pecca ti. Ad.iij.dom q̃ sicut peccatũ Ade traducit in oẽs q̃ ab Adã corpaliter generant. ita gra xpi traducitur in oẽs q̃ ab eo spũaliter generant p fidẽ ⁊ baptismũ. ⁊ nõ solum ad remouendũ culpã primi parẽtis. sz etiã ad remouẽdũ peccata actualia. ⁊ ad introducendũ in gloriam.

Ad quartuz sic ꝓceditur

Videt q̃ si aliquis formaret ex carne hũana miraculose q̃ ꝓtraheret originale peccatũ. dicit enim q̃dã glosa Gen. iij. q̃ in lũbis Ade fuit tota posteritas corrupta. q̃ nõ est separata prius in loco vite sz postea in loco exilij. sed si aliquis hõ sic formaret sicut dictũ ẽ. caro eius sepet in loco exilij ergo ꝓtraheret originale peccatũ. Pre. peccatũ originale causat in nobis inq̃tũ aĩa inficit ex carne. sz caro tota hois ẽ infecta. ergo ex q̃cunq̃ pte carnis hõ formaretur. aĩa eius inficeret infectiõe originalis pcti. Pre. pcm̃ originale a primo parẽte puenit in oẽs inq̃tũ oẽs in eo peccãte fuerũt. sz illi q̃ ex carne hũana formarẽt in Adã fuissent. ergo peccatũ originale ꝓtraheret Sz contra ẽ q̃ nõ fuissẽt in adã ꝑm seminalẽ rõnez qđ solũ causat traductionẽ pec cati originalis vt Aug⁹ dic. r. sup Gen. ad lit. Rñ. dom q̃ sicut iã dictũ ẽ. pcm̃ originale a primo parẽte tra ducit in posteros inq̃tũ mouet ab ipo p generationẽ. si cut mẽbra mouent ab aĩa ad pcm̃ actuale. nõ aũt ẽ mo rio ad generationẽ nisi p virtutẽ actiuã in generatiõe. vñ illi soli pcm̃ originale ꝓtrahũt q̃ ab adã descẽdũt p virtu tem actiuã in generatiõe originali. ab adã deriuatã. qđ est ꝑm seminalẽ rõnez ab eo descẽdere. nã rõ seminalis nihil aliud ẽ q̃z vis activa in generatiõe. si autẽ aliqs formaret virtute diuina ex carne hũana. manifestũ ẽ q̃ vis activa ñ deriuaret ab adã. vñ nõ ꝓtraheret peccatũ originale. sicẽ nec act⁹ man⁹ ꝓtineret ad peccatũ hũanũ si man⁹ nõ mo ueret a volũtate hois. sz ab aliq̃ extrinseco mouẽte. Ad j. ergo dom q̃ adã nõ fuit in loco exilij nisi post peccatuz. vñ nõ ꝓpt locũ exilij. sz ꝓpt peccatũ traducit originale culpa ad oẽs ad q̃s activa eius generatio peruenit. Ad.ij. dom q̃ caro nõ inficit aĩaz nisi inq̃tũ ẽ pncipiũ activũ in generatiõe. vt dictũ ẽ Ad.iij. dom q̃ ille q̃ formaret ex carne hũana fuisset in adã ꝑm corpulẽtã substãtiã. sz ñ ꝑm semialẽ rõnez. vt dictũ ẽ. ⁊ iõ nõ ꝓtraheret originale pcm̃

Ad quintũ sic ꝓcedit.

Videt q̃ si adã nõ peccasset eua peccãte filij originalẽ pec catũ ꝓtraherẽt. peccatũ enim originale a parẽtibꝫ ꝓtrahim⁹ inq̃tũ in eis fuim⁹. ꝑm illud apli Roma. v. In q̃ oẽs pec cauerũt. sz sic hõ ꝓcessit in ꝑte suo ita in matre. ergo ex pec cato matris hõ peccatũ originale ꝓtraheret sic ⁊ ex pctõ pa tris. Pre. si eua peccasset adã nõ peccãte. filij passibi les ⁊ mortales nascerẽt. mater enim dat materiã in generati one. vt dicit phus in. ij. de generatione aĩaliũ. mors aũt ⁊ oĩs passibilitas ꝓuenit ex necessitate materie. sz passibili tas ⁊ necessitas moriẽdi sũt pena peccati originalis. ergo si eua peccasset adã nõ peccãte filij ꝓtraherẽt originale pec catũ Pre. Dama. cen⁹ dicit in li. iij. q̃ spũssanct⁹ pue nit in virginẽ de q̃ xp̃s erat absq̃ pctõ originali nascitur⁹ purgãs eã. sz illa purgatio nõ fuisset necessaria si infectio originalis peccati non contraheretur ex matre ergo infectio originalis peccati ex matre. ⁊ sic eua peccãte eius filij pec catũ originale ꝓtraherẽt etiã si adã nõ peccasset Sz cõ tra ẽ q̃d apls dicit Roma. v. Per vnũ hoiez peccatum in hũc mũdũ intrauit. magis aũt fuisset dicẽdũ q̃ p duos in

trasset. cũ ambo peccauerint. vel potiꝰ q̃ mulierẽ q̃ primo peccauit si femina pcm̃ originale in plẽ trãsmitteret. nõ er go peccatũ originale deriuat in filios a matre sz a patre Rñ. dom q̃ huius dubitatiõis solutio ex ꝓmissis ptz. dictuz ẽ enim supra q̃ peccatuz originale a primo parẽte traducit inq̃tũ ipe mouet ad generationẽ natoꝝ. vñ dictũ ẽ q̃ si materialiter tm̃ aliquis ex carne hũana generaret originale peccatũ nõ ꝓtraheret. manifestũ ẽ aũt ꝑm doctrinã phi losophoꝝ q̃ principiũ actiuũ in generatiõe ẽ a ꝑte. materiã aũt mater ministrat. vñ peccatũ originale nõ ꝓtrahitur a matre sz a patre. ⁊ ꝑm hoc si adã nõ peccãte eua peccasset. filij originale peccatũ nõ ꝓtraherẽt. ecõuerso aũt eẽt si adaz peccasset ⁊ eua nõ peccasset. Ad.j. ergo dom q̃ in patre ꝓcistit filius sicut in principio actiuo sz in matre sicut in principio materiali ⁊ passiuo. vñ nõ est filius ratio. Ad ij. dom q̃ quibusdã videt q̃ eua peccante si adam nõ pec casset. filij essent imunes a culpa. paterẽtur tamẽ necessi tatem moriẽdi ⁊ alias passibilitates ꝓuenientes ex necessi tate materie quã mater ministrat. nõ sub rõne pene. sz si cut quosdã naturales defectus. sz hoc nõ videt ꝓueniens imortalitas enim ⁊ impassibilitas primi status nõ erat ex ꝓditione materie. vt in primo dictũ ẽ. sed ex originali iu stitia p quã corpus subdebat aĩe q̃diu aĩa esset subiecta deo. defectus autẽ originalis iustitie ẽ peccatũ originale. Si igitur adã nõ peccãte peccatum originale non trans funderet in posteros ꝓpter peccatum eue. manifestũ ẽ q̃ in filijs non esset defectus originalis iustitie. vñ non esset in eis passibilitas vel necessitas moriendi Ad.iij. dom q̃ illa purgatio ꝓueniens in beata virgine nõ requireba tur ad auferendũ transfusionẽ originalis peccati. sed quia oportebat vt mater dei maxima puritate niteret. nõ enim est aliquid digne receptaculum dei nisi sit mundum. ꝑm illud ps. Domũ tuam domine decet sanctitudo.

Questio LXXXII

Deinde cõsiderandũ

est de peccato originali q̃tũ ad suam essentiã Et circa hoc q̃runtur q̃tuor. primo vtr̃ originale peccatum sit habitus. scdo vtrum sit vnũ tm̃ in hoie. terno vtr̃ sit cõcupiscẽtia. quarto vtr̃ equaliter sit in oĩbꝫ.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt q̃ originale peccatũ nõ sit habitus. originale enim peccatũ ẽ carentia originalis iustitie. vt Anselmꝰ dicit in libro de cõceptu virginali. ⁊ sic originale peccatũ ẽ q̃dam priuatio. sz priuatio opponit habitui. ergo originale pecca tũ nõ ẽ habitus. Pre. actuale peccatũ hz plus de rõne culpe q̃z originale inq̃tũ hz plus de rõne volũtarij. sed habitus actualis peccati nõ hz rõnez culpe. alioquin seq̃ ret q̃ hõ vnmiẽs culpabiliter peccaret. ergo nullꝰ habitus originalis hz rõnez culpe. Pre. in malis actus semp̃ p cedit habitũ. nullꝰ enim habitꝰ malus ẽ infusus sz acq̃situs sz originale pcm̃ nõ ꝓcedit aliqs actꝰ. ergo originale pec catũ nõ ẽ habitꝰ Sz contra ẽ q̃d Augꝰ dicit in libro de ba ptismo ꝓuoꝝ. q̃ ꝑm pcm̃ originale ꝓuuli sunt cõcupi scibiles. ⁊ si nõ sint actu ꝓcupiscẽtes. sz habilitas dz ꝑm aliquẽ habitũ. ergo peccatũ originale ẽ habitus. Rñ. dom q̃ sicut supra dictũ ẽ. duplex ẽ habitꝰ Vñ quidã quo inclinat potẽtia ad agẽdũ. sicut sciẽtie ⁊ virtutes dicũtur habitꝰ. ⁊ hoc mõ pcm̃ originale non ẽ habitꝰ. Alio mõ dz habitus dispositio alicuius nate ex multis cõposite ꝑm quã bñ se hz vel male ad aliq̃d. ⁊ pcipue cũ illis dispositio

fuerit ꝗsi ī natu ā versa. vt ptz de egritudine ⁊ sanitate. ⁊ ⁊ hoc mō pctm originale ē habitus. ē enī qdā inordinata dispositio, pueniēs ex dissolutōe illius armonie. in ꝙ ꝑsī stebat rō originalis iusticie. sic etiā egritudo corpalis est qdā inordinata dispositio corpis. ꝓm quā soluit eqlitas ī ꝙ ꝑsistit rō sanitatis. vñ peccatū originale languor nate dr. Ad.j. ergo dom ꝙ sic egritudo corpalis hz aliquid de priuatiōe inq̄tū tollit eqlitas sanitatis. ⁊ aliqd hz positiue. s. ipos humores īordinate dispositos. ita etiā peccatū originale hz priuationē originalis iusticie. ⁊ cū hoc ordinatā dispositionē ptium aīe. vñ nō ē priuatio pura. sz ē qdā habit⁹ corrupt⁹ Ad.ij. dom ꝙ actuale pctm ē ordinatio qdā act⁹. originale vero cū sit pctm nate ē qdā ordinata dispositio ipius nate. q̄ hz rōnez culpe inq̄tū vertunt er primo parēte. vt dictū ē. hmōi aūt dispositio nate ordinata hz rōnez habitus. sz ordinata dispositio act⁹ nō hz rōnez habit⁹ ⁊ ꝓpf hoc peccatū originale ꝓ tē habit⁹. nō aūt peccatū actuale Ad.iij. dom ꝙ obiectio illa ꝓcedit de habitu q̄ potētia ī clinat ī actū. tl'is aūt habitus nō ē peccatū originale. q̄uis etiā ex pctō originali sequat aliq̄ ī clinatio ī actū ordinatū nō directe sz īdirecte. sz p remotionē ꝓhibētis. i. originalis iusticie. q̄ ꝓhibebat ordinatos mot⁹. sic etiā ex egritudie corpali īdirecte seq̄t ī clinatio ad mot⁹ corpalis inordinatos. nec dz dici ꝙ peccatū originale sit habit⁹ ī fusus aut acq̄sit⁹ ac pactū nisi ꝑmi parētis. non autem huius ꝓsone sz p vitiatā originem innatus.

Ad secundum sic procedit

Videt ꝙ ī vno hoīe sint multa originalia pctā. dr enī in ps. Ecce enī ī iniq̄tatib⁹ ꝓcept⁹ sū. ⁊ ī peccatis ꝓcepit me mater mea. sz pctm in q̄ hō ꝓcipit ē originale. ergo plura pctā originalia sūt ī vno hoīe Pre. vn⁹ ⁊ idē habit⁹ nō ī clinat ad ctraria. habit⁹ enī ī clinat p modū nate q̄ tēdit ī vnū. sz pctm originale etiā ī vno hoīe ī clinat ad diuersa pctā ⁊ ctraria. ergo pctm originale nō ē vn⁹ habitus sed plures Pre peccatū originale inficit oēs aīe ptes. sed diuerse ptes aīe sunt diuersa subiecta peccati. vt ex ꝑmissis ptz. cū igit vnū peccatū nō possit esse ī diuersis subiectis. videt ꝙ peccatū originale nō sit vnū sz mlta Sz ctra ē qđ dr Joh. j. Ecce agn⁹ dei ecce q̄ tollit peccatū mūdi. qđ singularit dr. q̄ peccatū mūdi qđ ē peccatū originale ē vnū. vt glosa ibidē exponit. Rn. dom ꝙ ī vno hoīe est vnū peccatū originale. cuius rō dupliciter accipi ꝑt. Uno mō ex pte cause peccati originalis. dictū ē enī supra ꝙ solū primū peccatū primi parētis ī posteros traducit nr. vñ peccatū originale ī vno hoīe ē vnū numero ⁊ in oīb⁹ hoīb⁹ ē vnū ꝓportione ī respectu. s. ad primū principium. Alio mō ꝑt accipi rō eius ex ipa essentia originalis peccati. ī oī enī inordinata dispositiōe vnita spēi ꝓsiderat ex pte cause. vnitas aūt ꝑm numer⁹ ex pte subiecti. sicut ptz ī egritudine corpali. sunt enī diuerse egritudines specie q̄ ex diuersis causis ꝓcedūt puta ex supabūdātia calidi vel frigidi. vel ex lesiōe pulmonis vel epatis. vna aūt egritudo ꝑm speciē ī vno hoīe nō ē nisi vna numero Causa aūt hui⁹ corrupte dispositiōis q̄ dr originale peccatum est vna tm̄. s. priuatio originalis iusticie p quā sublata ē subiectio hūane mentis ad deū. ⁊ ideo peccatū originale est vnū specie. ⁊ ī vno hoīe nō pōt esse nisi vnū numero. ī diuersis aūt hoīb⁹ ē vnū specie ⁊ ꝓportiōe diuersum numero. Ad.j. ergo dom ꝙ pluraliter dr ī peccatis ꝑm illam mozē diuine scripture q̄ frequenter ponit pluralis numerus ꝓ singulari. sic Mat. ij. Defuncti sunt q̄ q̄rebāt aīaz pueri. vel qz ī pctō originali virtualiter ꝑsistūt oia pctā actualia sic in qdā principio. vñ ē multiplex virtute. vel qz ī pctō primi parētis qđ p originē traducit fuerunt plures deformitates. s. superbie. inobedientie. gule ⁊ alia hmōi. vel qz multe ptes aīe inficiūt ꝓ peccatū originale.

Ad.ij. dom ꝙ vnus habitus nō pt ī clinare p se ⁊ dire cte. i. p ꝓpriā formā ad ctraria. sz indirecte et p accidens sz p remotionē ꝓhibētis. sicut soluta armonia corporis mixti. elemēta tēdunt ī loca ctraria. ⁊ sīliter soluta armonia originalis iusticie diuerse aīe potētie in diuersa ferūt

Ad.iij. dom ꝙ peccatū originale inficit diuersas ptes aīe ꝑm ꝙ sunt ptes vnius totius. sicut ⁊ iusticia originalis ctinebat oēs aīe ptes ī vnū. ⁊ ideo est vnū tm̄ peccatū originale. sicut etiam ē vna febris in vno hoīe. q̄uis diuerse ptes corpis grauentur

Ad tertium sic procedit.

Videtur ꝙ peccatū originale nō sit cōcupiscentia. omne enī peccatū est cōtra naturā. vt dicit Damascenus ī. ij. libro. sz cōcupiscētia ē ꝑm nat̄az. ē enī ꝓpri⁹ actus virtutis ꝓcupiscibilis q̄ ē potētia nalis. q̄ ꝓcupīa nō ē peccatum originale Pre. p. peccatū originale sūt ī nobis passiōes pctōꝝ. vt ptz p apl'm Roma. vij. sz multe aīe sunt passiones ꝓter cōcupiscētiā. vt supra habitū ē. ergo peccatum originale nō magis ē ꝓcupiscentia q̄ aliqua alia passio.

Pre. p pctm originale deordinat⁹ oēs aīe ptes vt dictū ē. sz intellectus ē supr⁹ iter aīe ptes. vt ptz p philosophū ī. x. ethi. ergo peccatū originale magis ē ignorantia q̄ cōcupiscētia. Sz ctra ē qđ Aug⁹ dicit ī libro retractationū. cōcupiscētia ē reatus originalis peccati Rn. dom ꝙ vnūq̄dq̄ hz speciē a sua forma. dictū ē aūt supra ꝙ species peccati originalis sumit ex sua causa. vñ oportet ꝙ id qđ ē formale in originali peccato accipiatur ex parte cause peccati originalis. oppositorum aut ē opposite sunt cause. est igit attendēda causa originalis peccati ex causa originalis iusticie q̄ ei opponit. tota aut ē ordinatio originalis iusticie ex hoc ē ꝙ voluntas hois erat deo subiecta. q̄ qđ ē subiecto primo ⁊ principaliter erat p volūtatez. cui⁹ ē mouere oēs alias ptes ī finē. vt supra dictū ē. vñ ex auersione voluntatis a deo ꝓsecuta ē inordinatio in oīb⁹ alijs aīe viribus. Sic ergo priuatio originalis iusticie p quā voluntas subdebat deo ē formale in pctō originali. cēs aūt alia inordinatio viriū aīe se hz ī peccato originali sicut quidam materiale. inordinatio aūt aliarum viriū aīe ꝓcipue in hoc attēditur ꝙ inordinate cōuertuntur ad bonū cōmutabile. q̄ quidē inordinatio cōmuni nomine pōt dici cōcupiscētia. ⁊ ita peccatum originale materialiter q̄dem ē cōcupiscētia. formaliter vero ē defectus originalis iusticie. Ad.j. ergo. dom. ꝙ qz in hoīe cōcupiscibilis naturaliter regit rōne. in tātū ꝓcupiscere ē hoī nate inq̄tū ē ꝑm rōnis ordinē. ꝓcupiscētia aūt q̄ trāscēdit limites rationis inest hoī ꝓtra nat̄az. ⁊ tl'is ē ꝓcupīa originalis peccati. Ad.ij. dom ꝙ sicut supra dictū est passiōes irascibilis ad passiones cōcupiscibilis reducūt sicut ad principaliores. iter q̄s cōcupiscētia vehementius mouet ⁊ magis sentit. vt supra habitū ē. ⁊ ideo cōcupiscentie attribuitur tanq̄ principaliori et in qua quodāmodo oēs alie passiones ĩcludūt. Ad.iij. dom ꝙ sicut ī bonis intellectus ⁊ ratio principalitatem habēt. ita ecōuerso in malis inferior pars anime principalior inuenitur. que obnubilat et trahit rōnem. vt supra dictū ē. ⁊ ꝓpter hoc pctm originale

magis dicit esse concupiscētia q̄z ignorātia. sz etiā ignorātia inter defectus materiales peccati originalis ponit.

Ad quartum sic procedit

Videt q̄ peccm̄ originale nō sit eq̄liter in oīb⁹. est enī peccm̄ originale concupīa inordinata. vt dictū ē. sz nō oēs eq̄liter sūt ꝓnī ad concupiscēdū. g̃ peccm̄ originale nō ē eq̄liter in oīb⁹. ℟ Dre. peccm̄ originale ē q̄dā inordinata dispositio aīe. sicut egritudo ē q̄dā inordinata dispositio corpis. sed egritudo recipit magis et min⁹. ergo peccm̄ originale recipit magis ⁊ min⁹. ℟ Dre. Aug⁹ dicit in li⁹ de nuptijs ⁊ cō cupiscētia q̄ libido trāsmittit originale peccm̄ in ꝓlē. sz contingit eē maiorē libidinē vn⁹ in actu generatiōis q̄z alteri⁹ ergo peccm̄ originale ꝑt eē maj⁹ in vno q̄z in alio. ℟ Sz cōtra ē q̄ peccm̄ originale ē peccatū nāe vt dictū ē. sz nāa eq̄liter ē in oīb⁹. ergo ⁊ peccatū originale. ℟ n. dom q̄ in originali peccato sūt duo. q̄z vnū ē defectus originalis iusticie. aliud aūt ē relatio huius defect⁹ ad peccatū primi parentis. a q̄ p̄ virtutē originē deducit. Quātū aūt ad primū peccatū originale nō recipit magis ⁊ min⁹. q̄z totū donū originalis iusticie ē sublatū. priuatiōes aūt totaliter aliq̄d priuātes. vt mors ⁊ tenebre. nō recipiunt magis ⁊ min⁹ sicut supdictū ē. Similiter etiā nec q̄z tū ad scdm. eq̄litē enī oēs relatiōnē hūt ad primum principiū vitiate originis. ex q̄ peccm̄ originale recipit rōnem culpe. relatiōes enim nō recipiunt magis ⁊ min⁹. vñ manifestū ē q̄ peccm̄ originale nō ꝑt eē maius in vno q̄z in alio. ℟ Ad. j. ergo dom q̄ soluto vinculo originalis iusticie sub q̄ q̄dā ordine oēs vires ꝓtinebant vnaquecz vis aīe tēdit in suū ꝓprium motū. ⁊ tāto vehemētius q̄z to fuerit fortior. ꝓtingit aūt vires aliq̄s aīe eē fortiores in vno q̄z in alio. ꝓpter diuersas corpis cōplexiones. q̄ ergo vnus hō sit ꝓnior ad concupiscēdum q̄z alt⁹ nō ē ex rōne pcti originalis. cū in oīb⁹ eq̄liter saluet vinculū originalis iusticie. ⁊ eq̄liter in oībus ptes inferiores aīe sibi relinquātur. sz accidit hoc ex diuersa dispositione potētiaꝝ sicut dictū ē. ℟ Ad. ij. dom q̄ egritudo corpalis nō hz in oībus eq̄lē causaz. etiā si sit eiusdē spēi. pura si sit febris ex colera putrefacta ꝑt eē maior vl̄ minor putrefactio. ⁊ ꝓpinquior vel remotior a principio vite. sz causa originalis pcti in oīb⁹ ē eq̄lis. vñ nō ē sile. ℟ Ad. iij. dom q̄ libido q̄ trāsmittit peccm̄ originale in ꝓlē nō ē libido actualis. q̄z dato q̄ virtute diuina ꝓcederet q̄ nullā inordinatā libidinez in actu generatiōis sentiret adhuc trāsmitteret in ꝓlē originale peccm̄. sz libido illa ē intelligēda habitualit. sm q̄ apperit⁹ sensitiu⁹ nō ꝓtinet sub rōne soluto vinculo originalis iusticie. ⁊ talis libido in ommb⁹ ē equalis.

Questio LXXXIII

De inde considerandum ē de subiecto originalis peccati.

Et circa hoc q̄runt̄ q̄tuor. primo vt̄ subiectū originalis peccati ꝑ p̄r⁹ sit caro vel aīa. scdo si aīa vt̄ ꝑ essentiā aut ꝑ potētias suas. tertio vt̄ voluntas ꝑ p̄r⁹ sit subiectū pcti originalis q̄z alie potētie aīe. q̄rto vtrū alique potentie anime sint specialiter infecte. s. generatiua. vis concupiscibilis ⁊ sensus tactus.

Ad primum sic procedit.

Videt q̄ peccatū originale magis sit in carne q̄z in aīa. repugnātia enī carnis ad mētē ex corruptiōe originalis peccati ꝓcedit. sz radix huius repugnātie in carne cōsistit. dicit enī apl's ad Ro. vij. Video aliā legē in mēbris meis repugnātē legi mētis mee. ergo originale peccm̄ in carne ꝓncipaliter ꝓsistit. ℟ Dre. vnūq̄q̄z ponit⁹ ē in causa q̄z in affectu. sicut calor magis ē in igne calefaciēte q̄z in a q̄ calefacta. sz aīa inficit infectiōe originalis pcti ꝑ semē carnale. ergo peccm̄ originale magis ē in carne q̄z in aīa. ℟ Dre. peccatū originale ex primo parēte ꝓtrahit⁹ ꝓut in eo fuim⁹ sm rōnez seminalē. sicut non fuit ibi aīa sz sola caro. ergo originale peccatū nō ē in aīa sz in carne. ℟ Dre. aīa rationalis creata a deo corpi infundit. si igit aīa ꝑ peccatū originale inficeret. ꝓsequēs eēt q̄ ex sua creatiōe vel infusione inq̄naret. ⁊ sic dep⁹ eēt causa peccati q̄ ē actor creatiōis ⁊ infusiōis. ℟ Dre. null⁹ sapiēs liq̄rē ꝑciosū vas infecto infunderet ex q̄ sciret ipm liquorē infici. sz aīa rōnalis ē ꝑciosior oī liq̄re. si ergo aīa ex corpis vnione infici posset infectiōe originalis culpe. dep⁹ q̄ ipa sapiētia ē nūq̄z aīam tali corpi infūderet. infūdit aūt. nō ergo inq̄nat ex carne. sic igit peccatū originale nō ē in aīa. sz in carne. ℟ Sed cōtra ē q̄ idē ē subiectū virtutis ⁊ vitij siue peccati q̄d cōtrariat virtuti. sz caro nō ꝑt esse subiectum virtutis. dicit enī apl's ad Roma. vij. Scio q̄ nō habitat in me. hoc ē in carne mea bonū. ergo caro nō ꝑt eē subiectuz originalis peccati. sz solū aīa. ℟ Rn. dom q̄ aliq̄d ꝑt esse in aliquo dupliciter. vno mō sicut in causa vel principali vel instrumētali. alio mō sicut in subiecto. peccatū g̃ originale oīuz hoīuz fuit q̄dē in ipo adā sicut in prima causa ꝓncipali. sm illd apl's Roma. v. In q̄ oēs peccauerūt. In semine aūt corpali ē peccm̄ originale sicut in causa instrumētali. eo q̄ ꝑ virtutē actiuā seminis traducit⁹ peccatum originale in ꝓlem simul cum natura humana. Sed sicut in subiecto peccatū originale nullo modo potest esse in carne. sed solum in anima. cui ratio est. q̄z sicut supra dictum ē. hoc modo ex voluntate primi parētis peccatū originale traducitur in posteros ꝑ quandā generatiuā motionē. sicut a voluntate alicuius hominis deriuat⁹ peccatuz actuale ad alias ptes eius. in qua quidē deriuatione potest attēdi quicqd ꝓuenit ex motione voluntatis peccati ad quācūcz partem hominis. que quocūcz modo potest esse ꝓnceps peccati vel ꝑ modum subiecti vel ꝑ modum instrumēti. habet rōnez culpe. sic ex voluntate gule ꝓuenit ꝓcupīa cibi ad ꝓcupiscibilē. ⁊ sūptio cibi ad man⁹ ⁊ os. q̄ i q̄z tū mouēt a voluntate ad peccādū sunt instrumēta peccati. Ad vero vlteri⁹ deriuantur ad vim nutritiuam ⁊ ad interiora mēbra que non sunt nata moueri a voluntate nō habet rationem culpe. Sic igitur cū anima possit esse subiectum culpe. caro autem de se non habet q̄ sit subiectum culpe. quicquid ꝓuenit de corruptione primi peccati ad animā habet rationē culpe. qd autē ꝓuenit ad carnem non habet rationem culpe sed pene. sic igitur anima ē subiectum peccati originalis. nō autem caro. ℟ Ad. j. ergo dom q̄ sicut Aug⁹ dicit in libro retractationum Apl's loquit ibi de homine iā redempto qui liberatus est a culpa sed subiacet pene. ratione cuius peccatum dicitur habitare in carne. vnde ex hoc non sequitur q̄ caro sit subiectum culpe sed solum pene. ℟ Ad scdm dicēdum q̄ peccatum originale causatur ex semine sicut ex causa instrumētali. non autem oportet q̄ aliquid sit principalius in causa instrumentali q̄z in effectu. sed solum in causa principali. et hoc modo peccatum originale potiori modo fuit in Adam. in quo fuit sm rationem actualis peccati. ℟ Ad tertiū dicendum q̄ anima huius hominis non fuit sm seminalē rōnez in Adā peccāte sicut in principio effectiuo. sed sicut in principio dispositiuo. eo q̄ semen corporale quod ex Adā traducitur sua

virtute nō efficit animam rōnalem. sed ad eam disponit

Ad.iiq. dōm q infectio originalis peccati nullo modo causaf a deo. sz ex solo peccato primi parētis p carnalē generationē. z ideo cū creatio importet respectū aīe ad solū deū. nō pt dici q aīa ex sua creatiōe inquinef. sed infusio iportat respectū z ad deū infūdētē z ad carnē cui infūdit aīa. z ideo habito respectu ad deū infundētē nō pt dici q aīa p infusionē maculef. sz solū habito respectu ad corp⁹ cui infundit

Ad.v. dōm q bonū cōe pfert bono singulari. uñ deus fm suam sapiētiam nō ptermittit vniuersalem ordinē rerū. qui ē vt tali corpi talis aīa infundaf vt vitef singularis infectio hui⁹ aīe. pīertim cū nata aīe hoc habeat vt eē nō incipiat nisi i corpe. vt i primo habitū ē. melio ē aūt ei sic eē fm naturā q̄ nullo mō esse pīertim cū possit p gratiā dānationē euadere.

Ad secundū sic procedit

Videtur q pctm originale nō sit p pri⁹ i essentia aīe q̄ i potentijs aīa enī nata ē esse subiectū peccati q̄tum ad id q pt a volūtate moueri. sed aīa nō mouef a volūtate fm suā essentiā. sz solū fm potētias. ergo pctm originale nō ē in aīa fm suā essentiā. si solū fm potentias.

Pre. pctm originale opponit originali iusticie. sed originalis iusticia erat i aqua potētia aīe q̄ ē subiectū virtutis. ergo et pctm originale ē magis i potētia aīe q̄ i ei⁹ essentia.

Pre. sicut a carne peccatū originale deriuaf ad aīam. ita ab essentia aīe deriuaf ad potētias. sz pctm originale magis ē i aīa q̄ i carne. ergo etiā magis ē i potētijs aīe q̄ i ei⁹ essentia

Pre. pctm originale dr eē concupiscētia vt dictū ē. sz concupiscētia ē i potētijs aīe. ergo et pctm originale.

Sed ctra ē q pctm originale dr esse pctm naturale. vt supra dictū ē. aīa aūt ē forma z natura corpis fm essentiā suā. et nō fm potētias. vt i primo habitū ē. ergo aīa ē subiectū originalis peccati principaliter fm suā essentiaz.

Rñ. dōm q illud aīe ē principaliter subiectū alicui⁹ peccati ad qd primo pertinet causa motiua illi⁹ peccati. sicut si causa motiua ad peccādū sit delectatio sensus q̄ pertinet ad vim concupiscibilē sicut obiectū. prīū ei⁹. sequit q vis concupiscibilis sit prīū subiectū illi⁹ peccati. manifestū ē aūt q peccatū originale causaf p originē. uñ illud aīe qd primo attingit ab origine hoīs ē primū subiectū originalis peccati. attingit aūt origo aīaz vt terminū generatiōis fm q ē forma corpis. qd quidē conuenit ei fm essentiā. prīā. vt i primo habitū ē. uñ aīa fm essentiā ē primū subiectū originalis peccati.

Ad.j. ergo dōm q sicut motio volūtatis alicui⁹ prie conuenit ad potētias aīe. nō aūt ad aīe essentiā. ita motio volūtatis primi generātis p viā generatiōis conuenit primo ad aīe essentiā vt dictū ē.

Ad.ij. dōm q etiā originalis iusticia pertinebat primordialit ad essentiā aīe. erat enī donū diuinit⁹ datū hūane nature quā p pri⁹ respicit essentia aīe q̄ potētie. potētie enī magis videf pertinere ad psonaz inq̄tū sunt principia psonaliū actuū. uñ sunt prīa subiecta potētiaz actualiū. q̄ sunt potiā psonalia.

Ad.iij. dōm q corp⁹ cōparaf ad aīaz sicut materia ad formā. q̄ z si sit posterior ordine generatiōis. ē tñ prior ordīe psectiōis nate. essentia aūt aīe cōparaf ad potētias sicē substātia ad accidētia. prīa q̄ sunt posteriora substātia z ordine generatiōis z etiā psectiōis. uñ nō ē silis ratio.

Ad iiij. dōm q concupiscētia se habet materialiter z ex psequēti in peccato originali. vt supra dictum est.

Ad tertium sic procedit.

Videf q pctm originale nō p prius inficiat volūtatē q̄ alias potētias. oē enī pctm principaliter pertinet ad potētiam per cuius actū causatur. sz peccatum originale causatur per actum generatiue potētie. ergo iter ceteras potētias aīa videf magis pertinere ad generatiuā potentiam.

Pre. pctm originale p semē carnale traducit. sz alie vires aīe propinquiores sunt carni q̄ voluntas. sicut patz de oībus sensitiuis q̄ vtūf organo corpali. ergo i eis magis ē pctm originale q̄ i volūtate.

Pre. intellectus ē prior volūtate. nō enī ē volūtas nisi de bono itellecto. si ergo pctm originale inficit oēs potētias aīe. videf q p prius inficiat itellectū q̄ volūtatē.

Sz ctra ē q iusticia originalis p prius respicit volūtatē. ē enī rectitudo volūtatis vt Anselmus dicit i libro de concepcu virginali. ergo z peccatū originale qd ei opponit p prius respicit volūtatem.

Rñ. dōm q i infectiōe peccati originalis duo ē cōsiderare. primo quidē iuxtā etiam eius ad subiectū. z fm hoc primo respicit essentiā aīe. vt dictū est. deinde oportet corrumpi inclinationē eius ad actū. z hoc mō respicit potentias aīe. oportet ergo q illā p prius respiciat q̄ primā inclinationē q̄ ad peccādū. hoc aūt ē volūtas vt ex supra dictis patz. uñ pctm originale p prius respicit volūtatē

Ad.j. q̄ dōm q pctm originale nō causaf i hoīe p potētiā generatiuā plis. sz p actū potētie generatiue parentis. uñ non oportet q sua potētia generatiua sit primū subiectū originalis peccati

Ad.ij. dōm q pctm originale q̄ duplicē processum unū quidē a carne ad aīaz. aliā vero ab essentia aīe ad potētias. primus quidē processus ē fm ordinē generatiōis. secūs aūt fm ordinē psectiōis. z ideo q̄uis alie potētie. s. sensitiue propinquiores sint carni. q̄ tñ voluntas ē propinquior essentie aīe tā q̄ suprior potētia. primo peruenit ad ipaz infectio originalis peccati

Ad tertium dicendum q intellectus quodāmodo precedit voluntatem inq̄tum ponit ei suum obiectum. alio vero modo volūtas precedit intellectum fm ordinē motionis ad actū. q̄ quidē motio pertinet ad pctm.

Ad quartum sic procedit

Videf q pdicte potentie nō sint magis infecte q̄ alie. infectio enī originalis peccati magis videf pertinere ad illā aīe potē q̄ prius pōt esse subiectū peccati. hec autē ē rationalis pars z precipue volūtas. ergo ipa ē magis infecta per peccatū originale

Pre. nulla vis aīe inficit p culpam nisi inq̄tū pōt obedire rōni. generatiua aūt non potest obedire. vt dr in primo ethicor. ergo generatiua non est marie infecta p originale pctm.

Pre. visus iter alios sensus ē spūalior z propinquior rōni inq̄tū plures differētias rerū ostēdit vt dr in primo metaphisice. sed infectio culpe primo ē in rōne. ergo visus magis ē infect⁹ q̄ tact⁹

Sed ctra est qd Aug⁹. dicit in. xiiij. de ciui. dei q infectio originalis culpe maxime apparet i motu genitalium membror⁹. qui rōni nō subdit. sed illa membra deseruūt generatiue virtuti in cōmixtiōe sexuum in qua est delectatio fm tactum que maxime cōcupiscentiā mouet. ergo infectio originalis peccati maxime pertinet ad ista tria. s. potentiam generatiuam vim concupiscibilem z sensum tactus.

Rñ. Dicendū q illa corruptio precipue infectio nominari soler que nata est in aliud trāsferri vnde z morbi contagiosi. sicut lepra et scabies z huiusmodi infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traditur per actum generatiōis sicut supra dictū est. vnde potentie que ad huiusmodi actū cōcurrunt maxime dicuntur esse infecte. huiusmodi aūt actus deseruūt generatiue

inc̃ztum ad generationē ordinat̃. habet aũt in se delecta/
tionē tactus. que ē maxim̃ obiectum concupiscibilis. et
ideo cũ oēs ptes aīe dicãtur esse corrupte p peccatũ origi
nale specialiter tres p̃dicte dicũtur esse corrupte ⁊ infecte
Ad. j. ergo dom̃ q peccatũ originale ex ea pte qua in/
clinat in peccata actualia p̃apue ptinet ad voluntatē. vt
dictũ ē. sed ex ea pte q̃ traducitur i plem ptinet ꝓpinque
ad potentias p̃dictas. ad voluntatem aũt remote. Ad
ij. dom̃ q infectio actualis culpe nō ptinet nisi ad poten/
tias q̃ mouẽtur a volũtate peccantis. sz infectio origina/
lis culpe nō deriuatur a voluntate eius q̃ ipm̃ cõtrahit. sz
p originē nature cui deseruit potentia generatiua. et ideo
in ea ē infectio originalis peccati. Ad. iij. dom̃ q visus
nō ptinet ad actum generationis nisi fm̃ dispositionē re/
motã. put. s. p visum appareat spēs concupiscibilis. sed dele
ctatio p̃ficitur i tactu. ⁊ ideo talis infectio magis attribui/
tur tactui q̃z visui. Questio LXXXIIII

Deinde considerandū est de causa peccati fm̃ q vnū peccatū est causa alteri⁹. Et circa hoc q̃runtur q̃tuor. primo vtr̃ cupiditas sit radix oīum peccatorū. scdo vtr̃ sup/
bia sit initium oīs peccati. tertio vtrum p̃ter superbiam
⁊ auariciã debeant dici capitalia vitia aliqua specialia pec
cata. quarto quot ⁊ que sint capitalia vitia.

Ad primum sic procedit.

Videtur q̃ cupiditas non sit radix oīum p̃cōrū. cupiditas
enī que est īmoderatus appetitus diuitiarū opponit vir/
tuti liberalitatis. sed liberalitas non est radix oīum virtu
tum. ergo cupiditas nō ē radix omniū p̃cōrū. Pre. ap
petitus eorū que sunt ad finē ꝓcedit ex appetitu finis. sed
diuitie quas appetit⁹ ē cupiditas nō appetunt nisi vt vti
les ad aliquez finē. sicut dr̃ in primo etbi. ergo cupiditas
nō ē radix omnis peccati. sed ꝓcedit ex alia priori radice.
Pre. frequēter inuenit̃ q̃ auaricia q̃ cupiditas noīat̃
ozit̃ ex alijs peccatis. puta cuz quis appetit pecuniã ꝓpter
ambitionē velut satisfaciat gule. nō ergo ē radix omniū
p̃cōrū. Sed ꝯtra est qđ dicit ap̃lus. j. ad Timoth. vlt̃.
Rñ. dom̃ q fm̃ quosdã cupiditas tripliciter dr̃. Uno
modo. put est inordinatus appetitus diuitiarū. ⁊ sic ē spe
ciale peccatum. Alio modo fm̃ q significat inordinatum
appetituz cuiuscuq̃ boni temporalis. ⁊ sic ē genus om
nis peccati. naz in omni peccato est inordinata conuersio
ad cõmutabile bonum. vt dictum ē. Tertio modo sumi
tur. put significat quãdam inclinationem nature corru/
pte ad bona corruptibilia inordinate appetenda. et sic di/
cunt cupiditatem esse radicem omniū peccatorū ad simili
tudinem radicis arboris que ex terra trahit alimentũ. sic
enim ex amore rerum temporalium omne peccatum ꝓce
dit. Et hec quidem q̃uis vera sunt non tamen videntur
esse fm̃ intentionem ap̃li. qui dixit cupiditatem esse radi
cem omniū peccatorū. manifeste enim ibi loquitur cõtra
eos qui cuz velint diuites fieri incidunt in temptationes
⁊ in laqueum diaboli. eo q̃ radix omniū malorum ē cu/
piditas. vnde manifestuz ē q̃ loquitur de cupiditate fm̃
q est appetitus inordinatus diuitiarum. ⁊ fm̃ hoc dicen
dum est q̃ cupiditas fm̃ q est speciale peccatum dicitur
radix omniū peccatorū ad similitudinem radicis arboris.
que alimẽtum p̃stat toti arbori. Videmus enim q̃ p di/
uitias homo acquirit facultatez ꝓpetrandi quodcuq̃ pec
catum. ⁊ adipiscendi desiderium cuiuscũq̃ peccati. eo q̃

ad habenda quecunq̃ tẽporalia bona potest homo p pe/
cuniam iuuari. fm̃ q dicitur Eccꝫ. x. Pecunie obediũt
omnia. Et fm̃ hoc patet q̃ cupiditas diuitiarũ est radix
omniũ peccatorū. Ad. j. ergo dom̃ q non ab eodem ori
tur virtus ⁊ peccatum. oritur enim peccatum ex appetitu
cõmutabilis boni. ⁊ ideo appetitus illius boni qđ iuuat
ad p̃sequenda oīa tẽporalia bona radix q̃ peccatorū dicitur.
virtus aũt oritur ex appetitu incõmutabilis boni. et ideo
charitas que ē amor dei ponitur radix virtutum. fm̃ illd̃
Ephe. iij. In charitate radicati ⁊ fundati Ad. ij. dom̃
q appetitus pecunie dr̃ esse radix peccatorū. non quidez
q̃z diuitie ꝓpter se q̃rant̃ tanq̃ vltimus finis. sed q̃z mul
tum q̃runt̃ vt vtiles ad oēm temporalē finē. ⁊ q̃z vniuer
sale bonū est appetibilibus q̃z aliqđ ꝑticulare bonū. ideo
magis mouet appetitum q̃z q̃dam bona singularia. que
simul cũ multis alijs p pecuniã haberi possunt. Ad. iij
dom̃ q sicut in reb⁹ naturalibus nō q̃ritur quid semp fi
at. sed quid in pluribus accidit eo q̃ natura corruptibili
um rerũ impediri p̃t vt nō semp eodem modo operet. ita
etiam in moralibus cõsideranda est qđ vt in plurib⁹ ē. nō autez
qđ semp est eo q̃ voluntas nō ex necessitate operat. nō igit̃
dicitur auaricia radix omniũ malorū. quin interdũ aliqđ
aliud malum sit radix eius. sed q̃z ex ipsa vt frequentius
alia mala oriuntur rõne p̃dicta.

Ad secundum sic procedit

Videtur q̃ superbia non sit initiũ oīs peccati. radix enī est
qđdã principiũ arboris. ⁊ ita videt idē ee radix et initiũ
peccati. sz cupiditas ē radix oīs peccati. vt dictuz est. ergo
ipsa etiã ē initium oīs peccati. nō autez superbia. Pre.
Eccꝫ. x. dr̃. Initium superbie hois est apostatare a deo. sed
apostasia a deo ē quoddã peccatũ. ergo aliqđ peccatum ē
initiũ superbie. ergo ⁊ ipsa non ē initium omnis peccati.
Pre. illud videt esse initiũ oīs peccati qđ facit oīa pec
cata. sed hoc ē inordinatus amor sui. qui facit ciuitatem
babylonis vt Aug⁹ dicit in. xiiij. de ciui. dei. ergo amor
sui ē initiũ oīs peccati. nō aũt superbia. Sz ꝯtra ē qđ dr̃
Eccꝫ. x. Initiũ oīs peccati superbia Rñ. dom̃ q quidam
dicunt superbiã dici tripliciter. Uno mõ fm̃ q superbia si/
gnificat inordinatũ appetitum ꝓprie excellẽtie. ⁊ sic ē spe
ciale pctm̃. Alio mõ fm̃ q importat quãdã actualẽ ptem/
ptũ dei q̃ctũ ad hũc effectũ qui ē nõ subdi ei⁹ p̃cepto. ⁊ sic
dicũt q̃ ē generale pctm̃. Tertio mõ fm̃ q̃ iportat quã/
dam inclinationē ⁊ hmõi ptẽptũ ex corruptiõe nate. ⁊ sic
dicit q̃ ē initiũ oīs peccati. ⁊ differt a cupiditate. q̃z cupi
ditas respicit pctm̃ ex pte auersiõis ad bonũ cõmutabile
ex q̃ pctm̃ q̃dãmõ nutrit̃ et fouet̃. et ꝓpter hoc cupiditas
dicit̃ radix. sed superbia respicit peccatuz ex pte auersionis
a deo. cui⁹ p̃cepto homo subdi recusat. ⁊ ideo vocat̃ initi
um. quia ex parte auersionis incipit ratio mali. Et hec q̃/
dem q̃uis vera sint. tamen non sunt fm̃ intentionē sapi
entis. qui dicit. initiũ oīs peccati est superbia. manifeste
enī loquitur superbia fm̃ q est inordinatus appetit⁹ ꝓprie
excellẽtie. vt p̃z p hoc qđ subdit. Sedes ducum superbo⁹
destruxit deꝰ. ⁊ de hac materia loquit̃ ibi fere i toto ca. Et
ideo dom̃ ē q superbia etiã fm̃ q ē speciale pctm̃ ē initiũ
oīs peccati. Cõsiderãdũ ē enī q̃ i actib⁹ voluntarijs cuius/
modi sit pctã duplex ordo inuenit̃. s. intentiõis ⁊ executi/
onis. In p̃mo qdē ordine hz rõnē p̃incipij ⁊ finis. vt sup̃
multotiēs dictũ ē. Finis aũt i oīb⁹ bonis rpalib⁹ acq̃rẽdis
ē vt hõ p illã quãdã pfectiõez singularẽ ⁊ excellentiã ha
beat. ⁊ ideo ex hac parte superbia q̃ est appetitus excellẽtie

ponit initiū oīs peccati. Sz er pte executiōis ē primum id quod pbet opportunitatē adimplēdi omnia desideria peccati qđ habet rōnem radicis. scz diuitie. ⁊ ideo ex hac pte auaricia ponit eē radix oīuz malorū vt dictū est. Et p hoc patz rūsio ad primū ¶ Ad. ij. g̃ dom q apostatare a deo dr eē initiū superbie ex pte auersiōis ex hoc enī q hō non vult subdi deo. scdm q iordinate velit ppriā excellētiā i rebus tpalibꝫ. ⁊ sic apostasia a deo nō sumit ibi ḡsi speciale peccm. sz magis vt ḡdā oditio generalis oīs pcti. q ē auersio ab īcōmutabili bono. Vel p̃t dici q apostatare a deo dr eē initiū superbie. qz est prima superbie spēs. ad superbiā enī pinet cuiꝫ superiori nolle subiici. ⁊ pcipue nolle subdi deo. ex q̃ contingit q hō sup̃ se ipm indebite extollat q̃tum ad alias superbie spēs. ¶ Ad. iij. dom q in hoc hō se amat q sui excellētiā vult. idē enī ē se amare qđ sibi velle bonū vñ ad idē pinet q ponat initiū omnis peccati superbia vel amor ppius.

Ad tertium sic proceditur.

Videt q pter superbiā ⁊ auariciā nō sint ḡdā alia peccata specialia q̃ dicātur capitalia. ira enim se videt hre caput ad alialia sic radix ad plātas vt dr in .ij. de aīa. nā radices sunt oīm silium si igit cupiditas dr radix oīuz malorū. videt q ipa sola debeat dici vitiū capitale ⁊ nullū aliud peccm.

¶ Re. caput hz ḡndā ordinē ad alia mēbra inqtum a capite īfluit mēbra diffundit quodāmodo sensus et motū sz peccm dr p privationē ordinis. ergo peccm non hz rōnem capitis. ⁊ ita nō debent poni aliq capitalia pcta. ¶ Re. capitalia crimina dicūt q capite plectūt. sed tali pena puniunt ḡdā pcta in singulis generibꝫ. ergo vitia capitalia nō sūt aliq determīata fm speciē ¶ Sed ctra ē q Greg. xxxi. moral. enumerat ḡdā specialia vitia q dicit esse capitalia. ¶ Rñ. dom q capitale dr a capite. caput aūt ppie ḡdē ē q̃dā mēbꝫ aīalis. qđ ē principiū ⁊ directiuū totius aīalis. vñ metaphorice omne principium caput vocat. ⁊ etiā hoies q alios dirigūt ⁊ gubernāt capita aliorū dicunt. Dicit ergo vitiū capitale vno mō a capite ppie dicto. ⁊ fm hoc peccatū capitale dr peccatū qđ capitis pena punit. sz sic nūc nō tr̃edimur de capitalibꝫ pctis. sz fm q alio mō dr peccm capitale. put metaphorice significat p̃ncipiū vel directiuū aliorū. Et sic dr vitiū capitale ex q alia vitia oriunt. ⁊ pcipue fm originē causē finalis q̃ ē formalis origo. vt sup̃ dictū ē. ⁊ ideo vitiū capitale nō solū ē principiū aliorū. sz etiā ē directiuū ⁊ quodāmodo ducriuū aliorū. Semp enī ars vel habit ad quē pinet finis principatur ⁊ imperat circa ea q sūt ad finē. vñ Grego. xxxi. moral. hmōi vitia capitalia ducibꝫ exercituū cōparat. ¶ Ad. j. ergo dom q capitale dr denoīatiue a capite. qđ qdem est p quādā derivationē vel pticipationē capitis sicut hūs aliquā ppietatē capitis ⁊ nō sicut simplicit caput. Et ideo capitalia vitia dicūt nō solū illa q̃ hūt rōnez prime originis. sic auaricia q dr radix. ⁊ superbia q dr initiū. sz etiā illa q̃ hūt rōnem originis ppinque respectu plurium pctorū ¶ Ad. q. dom q peccatū caret ordine ex pte auersiōis. ex hac enī parte hz rōnem mali. malū aūt fm Aug. in libro de natā boni ē privatio modi speciei ⁊ ordinis. sz ex pte cōuersionis respicit qđdā bonū. ⁊ ideo ex hac pte dr hre ordinē. ¶ Ad. iij. dom q illa rō procedit de capitali peccato fm q dr a reatu pene. sic aūt hic non loquimur.

Ad quartuz sic proceditur

Videt q nō sit dicēdū septē esse vitia capitalia. q̃ sunt inanis gl'ia. invidia. ira. auaricia. tristicia. gula. luxuria. peccata enī virtutibꝫ opponunt. virtutes aūt principales sunt q̃ttuor. vt supra dictū ē. ergo ⁊ vitia principalia sive capitalia nō sunt nisi q̃ttuor ¶ Re. passiones aīe sūt q̃dā causē pcti vt supra dictū ē. sz passiones aīe principales sunt q̃ttuor. de q̃ꝫ duabus nulla fit motio inter p̃dicta pcta. supra de spe ⁊ timore. numerant aūt aliq vitia ad q̃ pinet delectatio ⁊ tristicia. nā delectatio pinet ad gulā ⁊ luxuriam. tristicia vero ad accidiā ⁊ invidiā. ergo īconuenīēter enumerāt principalia pcta ¶ Re. ira nō ē principalis passio nō ergo debuit poni inter principalia vitia ¶ Re. sicut cupiditas sive auaricia ē radix pcti. ita superbia ē pcti initiū vt supra dictū ē. sz auaricia ponit vnū de septē vitijs capitalibus. ergo superbia inter vitia capitalia enumeranda erat. ¶ Re. q̃dā pcta cōmittūt q̃ ex nullo dꝫ causari p̃t. sicut cū aliqs errat ex ignorātia. vel cū aliquis ex aliq bona intentiōe cōmittit aliqđ peccatū. puta cū aliqs furat vt det elemosynā. ergo insufficiēter capitalia vitia enumerātur. ¶ Sed ī ctrariū ē auctas Gregorij sic enumerātis xxxi. moral. ¶ Rñ. dom q sicut dictū est. vitia capitalia dicūt ex q̃bus alia oriunt. pcipue fm rōnez causē finalis. Huius aūt origo p̃t attendi dupliciter. Uno quidē mō fm p̃ditionē peccātis. qui sic dispositus ē vt maxime afficiatur ad vnū finē ex q̃ vt plurimū ī alia pcta pcedat. sed iste modus originis sub arte cadere nō p̃t. eo q infinite sunt particulares hūz dispositiones. Alio mō fm naturalem habitudinē ipoꝫ finiū ad invicē. ⁊ fm hoc vt ī pluribus vnū vitiū ex alio ori. vñ iste modus originis sub arte cadere p̃t. Scdm hoc ergo illa vitia capitalia dicunt. quoꝫ fines hūt q̃sdā primarias rōnes movēdi appetitū. ⁊ fm hanc rōnez distinctionē distinguunt capitalia vitia. Movet aūt aliquid appetitū dupliciter. Uno mō directe ⁊ p se. ⁊ hoc mō bonū movet appetitū ad psequendū. malū autē fm cādē rōnem ad fugiendū. Alio mō indirecte ⁊ quasi p aliud. sicut aliquis aliqđ malū psequit ppter aliqđ bonum adiunctū. vel aliqđ bonū fugit ppter aliqđ malū adiunctum. Bonū aūt dr̃is ē triplex. ē enī primo qđdā bonū aīe. qđ sz ex sola apphensiōe rōnem appetibilitatis hz. sic excellētia laudis vel honoris. ⁊ hoc bonū inordinate psequitur inanis gl'ia. Aliud ē bonū corpis. ⁊ hoc vel pinet ad pservationē individui. sic cibus ⁊ potus. ⁊ hoc bonū inordinate psequit gula. aut ad pservationē spēi. sic coitus. ⁊ ad hoc ordinat luxuria. Tertiū bonum ē exterius. s. divitie. ⁊ ad hoc ordinat auaricia. Et eadem quattuor vitia inordinate fugiūt quattuor mala contraria. Vel aliter. bonū pcipue movet appetitū ex hoc q pticipat aliquid de ppietate felicitatis quam naturaliter oēs appetunt. De cuius rōne est primo qđā perfectio. nā felicitas ē perfectum bonum. ad qđ pinet excellētia vel claritas. quā appetit superbia vel inanis gl'ia. Scdo de rōne eius est sufficientia quā appetit auaricia ī divitijs eā promittentibus. Tertio ē de cōditione eius delectatio sine qua felicitas esse non potest. vt dicitur in .j. ⁊ .x. ethi. ⁊ hāc appetunt gula ⁊ luxuria. q autem aliquis bonū fugiat ppter aliqđ malū p̃iunctum. hoc cōtingit dupliciter. Quia aut hoc ē respectu boni ppij. ⁊ sic ē accidia. que tristatur de bono spūali ppter laborem corporalem adiunctū. Aliut ē de bono alieno. ⁊ hoc si fit sine insurrectione pinet ad invidiā. q̃ tristatur de bono alieno inqtum est impeditiuū ppie excellentie. Aliut est cū quadā insurrectiōe ad vindictā. ⁊ sic est ira. Et ad eadē etiā vitia pertinet prosecutio mali oppositi. ¶ Ad primum ergo dicēdum q non est eadē rō originis in virtutibus et vitijs

nã virtutes causant p ordinẽ appetitus ad rõnez vel etiã ad bonum incõmutabile. quod est deus. vitia autem oriuntur ex appetitu boni cõmutabilis. vnde non oportet q principalia vitia opponantur principalibus virtutibus

Ad.ij. dom q timor spes sunt passiões irascibilis. omnes autem passiones irascibilis oriuntur ex passionibus concupiscibilis. que etiam omnes ordinãtur quodãmodo ad delectationem et tristiciam. et ideo delectatio et tristicia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus tanq̃ principalissime passiones. vt supra habitum est.

Ad.iij. dom q ira lz nõ sit principalis passio. q3 tñ hz speciale rõnẽ appetitiui mot⁹. put aliq̃s impugnat bonũ alteri⁹ sub rõne honesti. i. iusti vindicatiui. ideo distinguitur ab aliis capitalibus vitiis

Ad.iiij. dom q superbia dr esse initiũ oĩs peccati fm rõnez finis vt dictũ ẽ. et fm eãdẽ rõnez accipitur principalitas vitioꝝ capitalium. et ideo superbia nõ q̃si vniuersale vitiũ ꝓnumerat aliis. sed magis ponit velut regina q̃dam oĩuz vitioꝝ. sicut Greg⁹ dicit auaricia aũt dr radix fm aliã rõnez. sicut supdictũ est

Ad.v. dom q ista vitia dicũt capitalia. q3 ex eis vt frequẽti⁹ alia oriũtur. vñ nihil ꝓhibet aliq̃ pcta iterdũ ex aliis causis oriri. Pot tñ dici q oĩa pcta q̃ ex ignorãtia ꝓueniũt pñt reduci ad accidiã. ad quã ptinet negligentia q̃ aliq̃s recusat bona spũalia acq̃rere ꝓpter laborẽ. ignorãtia enĩ q̃ pot esse causa peccati ex negligẽtia ꝓuenit vt supra dictũ ẽ. q aũt aliq̃s cõmittat aliqd peccatũ ex bona ĩtẽtione videt ad ignorãtiã ptinere. inq̃tũ scz ignorat q ñ sũt faciẽda mala vt veniãt bona

Questio LXXXV

Deinde considerandũ ẽ de effectib⁹ peccati. Et primo q̃dẽ de corruptiõe boni nature. secõ d malicia aĩe. tertio de reatu pene. Circa primũ q̃runt sex. primo vtr bonum nature diminuat p peccatũ. secõ vtr totaliter tolli possit. tertio de q̃tuor vulneri⁹ q̃ Beda ponit q̃b⁹ natura humana vulnerata ẽ ꝓpt pcm. q̃rto vtr ꝓuatio modi spẽi et ordis sit effect⁹ pcti. quinto vtr mors et alĩ defect⁹ corpales sint effectus pcti. sexto vtr sint aliq̃ mõ hĩ naturales

Ad primum sic procedit.

Videt q pcm nõ diminuat bonũ nat̃e. pcm enĩ hois ñ ẽ graui⁹ pcm demõis. sz bona nat̃alia ĩ demonib⁹ manẽt ĩ regra post pcm. vt Dion. dic. iiij. ca. de diui. no. ergo peccatũ etiã bonũ nat̃e hũane nõ diminuit

Re. trãsmutato posteriori ñ trãsmutat̃ pri⁹ manet enĩ substãtia eadẽ trãsmutatis accidẽti b⁹. sz nat̃a ꝑsistit actiõi volũtarie. ergo facta deordinatiõe circa actionẽ volũtaria z p pcm nõ trãsmutat̃ ꝓpt hoc nat̃a ita q bonũ nature diminuatur.

Re. pcm ẽ act⁹ q̃dã. diminutio aũt ẽ passio. nullũ aũt ages ex hĩ ipo q agit patit. ꝑt ãt ꝓtingere q ĩ vnũ agit et ab alio patiat. ergo ille q̃ peccat p pcm ñ diminuit bonũ sue nature

Re. nullũ accidẽs agit ĩ suũ subiectũ. q3 qđ patitur ẽ potẽtia ens. qđ aũt subtrahit accidenti iã ẽ actu ens fm accidẽs illud. sz pcm ẽ ĩ bono nat̃e sic accidẽs ĩ subiecto. ergo pcm ñ diminuit bonũ nat̃e. diminuere enĩ qđdã agere ẽ

Sz contra ẽ q sic dr Luce. x. Homo descẽdens a hierlm ĩ hiericho. i. ĩ defectũ pcti. expoliat̃ gratuitis et vulnerat̃ ĩ naturalib⁹. vt Beda exponit. ergo pcm diminuit bonũ nature

Rñ. dom q bonũ nature hũane ꝑt tripliciter dici. Primo ipa principia nat̃e ex q̃b⁹ ipa nat̃a ꝓstituit̃ et ꝓprietates ex his causate sic potẽtie aĩe et alia hmõi

Secõ q3 hõa nat̃a hz inclinationẽ ad virtutẽ. vt supbitũ ẽ ipa iclinatio ad virtutẽ ẽ q̃dãz bonũ nat̃e. Tertio mõ ꝑt dici bonũ nat̃e donũ originalis iusticie. qđ fuit in ꝓmo hoĩe collatũ toti hũane nat̃e. Primũ igit̃ bonũ nature nec tollit̃ nec diminuit̃ p pcm. Tertiũ vero bonuz nat̃e totalit̃ ẽ ablatũ p pcm primi ꝓntis. Sz medium bonũ nat̃e. s. ipa nat̃alis iclinatio ad virtutẽ diminuit̃ p pcm. p act⁹ enĩ hũanos fit q̃dã iclinatio ad sĩles actus. vt supbabitũ ẽ oportet aũt q ex hoc q aliquid inclinat̃ ad vnũ ꝓtrariꝝ. diminuat̃ inclinatio eius ad aliud. vñ cuz pcm sit ꝓtrariũ virtuti. ex hoc ipo q hõ peccat diminuit bonũ nat̃e. qđ ẽ iclinatio ad virtutẽ

Ad.j. ergo dom q Dion. loqui⁹ de bono primo nat̃e. qđ ẽ esse viuere et intelligere. vt ptz eius verba intuẽti.

Ad.ij. dom q nat̃a et si sit prior q̃b volũtaria actio. tñ hz iclinationẽ ad quãdã volũtariã actionẽ. vñ ipa nat̃a fm se nõ variat̃ ꝓpt variationẽ volũtarie actiõis. sz ipsa inclinatio variat̃ ex illa ꝑte q̃ ordinat̃ ad deũ.

Ad.iij. dom q actio voluntaria ꝓcedit ex diuersis potẽtijs. q̃ꝝ vna ẽ activa. et alia passiua. et ex hoc ꝓtingit q p actiões voluntarias causat̃ aliqd vel auferẽ ab hoĩe sic agẽte. vt supdictũ ẽ. cũ de generatione habituũ ageret.

Ad.iiij. dom q accidens nõ agit effectiue ĩ subiectũ. agit tñ formalit̃ ĩ ipm eo mõ loquendi q dr q albedo facit albũ. et sic nihil ꝓhibet p pcm diminuat bonũ nat̃e. eo tñ mõ q ẽ ipa diminutio boni nat̃e inq̃tũ ptinet ad inordinationẽ actus. sz q̃tũ ad inordinationẽ agẽtis oportet dicere q talis inordinatio causat̃ p hoc q ĩ actibo aĩe aliqd ẽ activũ et aliqd ẽ passiuũ. sic̃ sensibile mouet appetitũ sensitiuũ. et appetitus sensitiuus inclinat rõnez et volũtatẽ. vt supdictũ ẽ. et ex hoc causat̃ inordinatio. nõ q̃dẽ ita q accidens agat in ꝓpriũ subiectũ. sz fm q obiectũ agit in potentiã. et vna potentia agit in aliã et deordinat ipsam.

Ad secundum sic procedit

Videt q totũ bonũ nat̃e possit p pcm auferri. bonuz enĩ nat̃e hũane finitũ ẽ. cũ et ipa nat̃a hũana sit finita. sz qđlibet finituz totalit̃ ꝓsumit̃ facta ꝓtinua ablatiõe. cũ ergo bonuz nat̃e ꝓtinue p pcm diminui possit. videt q possit q̃ tot̃alit̃ ꝓsumi

Re. eoꝝ q̃ sũt vnius nat̃e sĩlis ẽ rõ de toto et de ptib⁹. sic̃ ptz ĩ aere et in aq̃ et in carne. et ĩ oĩb⁹ corpib⁹ sĩlium ptiũ. sz bonũ nat̃e ẽ totalit̃ vniforme. cum igit̃ ps eius possit auferri p pcm. totũ etiã p pcm auferri posse videt

Re. bonũ nature qđ p pcm minuitur ẽ habilitas ad virtutẽ. sz ĩ q̃busdã ꝓpt pcm habilitas p̃dicta totalit̃ tollit̃. vt ptz ĩ dãnatis q̃ reparari ad virtutẽ non pñt. sic̃ nec cecus ad visũ. g̃ pcm p̃t totalit̃ tollere bonuz nat̃e.

Sz contra ẽ qđ Aug. dicit ĩ Ench. q malum nõ est nisi in bono. sz malũ culpe nõ p̃t esse in bono virtutis vel gr̃e. q3 ẽ ei ꝓtrariũ. g̃ oportet q sit in bono nature. nõ g̃ totaliter tollit ipm.

Rñ. dom q sic̃ dictũ est. bonũ nat̃e qđ p peccatũ diminuit̃ ẽ nat̃alis ĩclinatio ad virtutẽ. q̃ q̃dẽ ꝓuenit hoĩ ex hoc ipo q rõnalis ẽ. ex hoc enĩ hz q fm rationẽ operat̃. qđ ẽ agere fm virtutẽ. p pcm aũt nõ p̃t totalit̃ ab hoĩe tolli q sit rõnalis. q3 iam nõ eẽt capax peccati. vñ nõ ẽ possibile q p̃dictũ nat̃e bonũ totalit̃ tollat̃. Cũ aũt ĩ ueniat̃ hmõi bonũ ꝓtinue diminui p pcm. q̃daz ad huius manifestationẽ vsi sũt quodã exẽplo ĩ q̃ ĩuenit aliqđ finitũ in infinitũ diminui. tñ nunq̃ totaliter ꝓsumi. dicit enĩ phũs in. iij. phisico. q si ab aliq̃ magnitudine finita cõtinue auferat̃ aliquid fm eandẽ q̃ntitatẽ. totaliter tãdez cõsumet̃. puta si a q̃cũq̃ q̃ntitate finita semp subtrahatur dimensurã palmi. Si vero fiat subtractio fm eandẽ ꝓporti

onem. ⁊ nō ſm eandē q̄ntitatem. poterit ī infinitū ſubtrahi. puta ſi q̄ntitas diuidat in duas ptes. ⁊a dimidio ſubtrahat dimidiū. ita poterit in infinitū ꝓcedi. ita tū q̄ ſemp̄ qđ poſteri⁹ ſubtrahit erit minus eo qđ pri⁹ ſubtrahebat. Sed hoc ī ꝓpoſito. nō habet locū nō enī ſequens peccatū min⁹ diminuit bonū nature cui ꝓcedens. ſed forte magis ſi ſit grau⁹. Et ideo aliter ē dicendū q̄ ꝑdicta īclinatio itelligit vt media inter duo. fundat enī ſicut ī radice in natura rationali. ⁊ tēdit ī bonū virtutis ſicut ī terminum ⁊ finē. Dupliciter igit pōt itelligi eius diminutio. vno modo ex pte radicis. alio mō ex pte termini. primo quidē modo nō diminuit p̄ peccatū. eo q̄ peccatū nō diminuit ipam naturam. vt ſupra dictū eſt. ſz diminuitur ſcđo modo in infinitum ſz ponit impedimentū ꝓpingēdi ad terminū. Si aut ē primo modo diminueret oporteret q̄ q̄nq̄ totaliter ꝓſumeret natura rōnali totaliter ꝓſumpta ſed q⁹ diminuit ex pte impedimēti qđ apponitur ne ꝓpingat ad terminū. manifeſtū eſt q̄ diminui quidē pōt ī infinitū. q⁹ ī infinitū pōt impedimēta apponi ſm q̄ homo pōt in infinitū addere peccatū peccato. nō tū pōt totaliter ꝓſumi. q⁹ ſemp̄ manet radix talis inclinationis. ſicut pr̄z de diaphano corpe. qđ quidē hz inclinationē ad ſuſceptionē lucis ex hoc ipſo q̄ ē diaphanū. diminuit aūt hec inclinatio vel habilitas ex pte nebule ⁊ ſupuenientiū cū tamē ſemp̄ maneat ī radice nature. Ad. j. ergo dicm q̄ obiectio illa ꝓcedit q̄n fit diminutio p̄ ſubtractionē. hic aūt fit diminutio p̄ appoſitionem impedimēti. qđ nec⁹ tollit nec⁹ diminuit radicē inclinatiōis. vt dictū eſt. Ad. ij. dicm q̄ inclinatio naturalis ē q̄dē tota vniformis. ſed tm̄ habet reſpectū ⁊ ad principiū ⁊ ad terminū. ſm quam diuerſitatē q̄nodāmodo diminuit. Ad. iij. dicm q̄ etiaz in dānatis manet naturalis inclinatio ad virtutē. alioq̄n non eſſet in eis remorſus ſcientie. ſz q̄ nō reducat ī actuz cōtingit. q⁹ deeſt gratia ſm diuinā iuſticiā. ſicut etiā in ceco remanet aptitudo ad videndū in ipa radice nature in q̄tum ē animal naturaliter habens viſum. ſz non reducitur in actū. q⁹ deeſt cauſa que reducere poſſit formādo organum qđ requiritur ad videndum.

Ad tertium ſic ꝓceditur.

Videtur q̄ incōueniēter ponātur vulnera nature eſſe ex peccato conſequentia. ſ. infirmitas. ignorātia. malicia. ⁊ cōcupiſcētia. nō enī idem ē effect⁹ ⁊ cauſa eiuſdē. ſz iſta ponunt cauſe peccatoz vt ex ſupra dictis pr̄z. ergo nō debēt poni iter effectus peccati. Sed. Malicia noīat q̄dam peccatū. nō ergo debet poni iter effect⁹ peccati. Re. concupiſcētia ē quoddā naturale. cū ſit actus virtutis ꝓcupiſcibilis. ſz illud qđ ē naturale nō debet poni vuln⁹ nature. ergo ꝓcupiſcētia non debet poni vuln⁹ nature. Re. dictū ē q̄ idē eſt peccare ex infirmitate ⁊ ex paſſione. ſz cōcupiſcētia paſſio q̄dam ē. ergo nō debet ꝓtra infirmitatez diuidi. Re. Aug⁹ in libro de natura ⁊ gra ponit duo penalia aīe peccāti. ſ. ignorantiā ⁊ difficultatē. ex quibus oritur error ⁊ cruciat⁹. q̄ quidē q̄tuor nō ꝓcordant iſtis q̄tuor. ergo videt q̄ alteri eoz inſufficiēter ponat. In ꝓtrarium aūt ē auctoritas Bede. Rñ. Dicendū q̄ p̄ iuſticiā originalē p̄fecte ratio cōtinebat inferiores aīe vires. ⁊ ipa ratio a deo p̄ficiebatur ei ſubiecta. hec aūt originalis iuſticia ſubtracta ē p̄ peccatuz primi parentis ſicut iam dictū ē. ⁊ ideo oēs vires aīe remanent quodāmodo deſtitute ꝓprio ordine q̄ naturaliter ordinat ad virtutē. ⁊ ipſa deſtitutio vulneratio dr̄ nature. Sūt aūt q̄tuor potētie aīe q̄ poſſunt eē ſubiecta virtutū. vt ſup̄ dictū ē. ſ. rō in q̄ ē prudētia. volūtas ī q̄ ē iuſticia. iraſcibilis ī q̄ ē fortitudo. ꝓcupiſcibil⁹ in q̄ ē tpantia. Inq̄tū ergo rō deſtituitur ſuo ordie ad verū ē vuln⁹ ignorātie. Inq̄tū vero volūtas deſtituit ordie ad bonū ē vuln⁹ malicie. Inq̄tū vero iraſcibil⁹ deſtituit ſuo ordie ad arduū ē vuln⁹ infirmitatis. Inq̄tū vero ꝓcupia deſtituit ordine ad delectabile moderatū rōne ē vuln⁹ ꝓcupie. Sic igit q̄tuor iſta ſūt vulnera inflicta toti hūane nature ex pcto p̄mi parentis. Sed q⁹ īclinatio ad bonū virtutis ī vnoq̄q diminuit p̄ peccatuz actuale. vt ex dictis pr̄z. etiā iſta ſūt quattuor vulnera ex aliis pcīs ꝓſequētia īq̄tū. ſ. p̄ pctm̄ et rō debetur p̄cipue ī agēdis. ⁊ volūtas indurat ad bonū. et maior difficultas bñ agēdi accreſcit. ⁊ ꝓcupia magis exardeſcit. Ad. j. ergo dicm q̄ nihil p̄hibet id qđ ē effect⁹ vni⁹ peccati eē alteri⁹ peccati cauſā. ex hoc enī q̄ aīa deordinat p̄ pctm̄ ꝓcedens facili⁹ īclinat ad peccādū. Ad. ij. dicm q̄ malicia non ſumit hic p̄ pcto. ſz p̄ q̄dā p̄nitate volūtatis ad malū. ſm q̄ dr̄ Gen. vj. Proni ſunt ſenſus hoīs ad malū ab adoleſcētia ſua. Ad. iij. dicm q̄ ſic ſu p̄ dictū ē. ꝓcupia ī tātū ē naturalis hoī in q̄tuz ſubdit rōni. q̄ aūt excedat limites rōnis hoc ē hoī p̄ter nātūrā. Ad. iiij. dicm q̄ infirmitas cōiter p̄t dici oīs paſſio in q̄tū debilitat robur aīe ⁊ impedit rōnez. ſz Beda accepit ī firmitatē ſtricte ſm q̄ opponitur fortitudini q̄ ptinet ad iraſcibilē. Ad. v. dicm q̄ difficultas q̄ ponit ab Aug. īcludit iſta tria. q̄ ptinēt ad appetitiuas potētias. ſ. malicia infirmitatē et ꝓcupiaz. Ex his enī trib⁹ ptingit q̄ aliq̄s nō facile tēdit ī bonū. error autē ⁊ dolor ſunt vulnera ꝓuenientia. ex hoc enī aliquis dolet q̄ infirmatur circa ea que cōcupiſcit.

Ad quartuz ſic ꝓceditur

Videt⁹ q̄ p̄uatio modi ſpēi ⁊ ordis nō ſit effect⁹ pcī. dicit enī Aug⁹ ī li. de natā boni q̄ vbi hec tria magna ſunt magnū bonū ē. vbi p̄ua p̄ua nullū. vbi nulla. ſz pctm̄ ñ ānullat modū nature. ergo nō p̄uat modū ſpēz ⁊ ordinē. Re. nihil ē cā ſui ipſi⁹. ſz pctm̄ ē p̄uatio modi ſpēi ⁊ ordis. vt Aug⁹ dicit ī li. de natā boni. ergo p̄uatio modi ſpēi ⁊ ordinis nō ē effect⁹ pcī. Re. diuerſa pcta diuerſos hñt effectus. ſz modus ſpēs ⁊ ordo cū ſint q̄dā diuerſa. diuerſas p̄uationes hec videt. ergo p̄ diuerſa pcta p̄uāt. nō ergo eſt effectus cuiuslibet pcī p̄uatio modi ſpēi ⁊ ordinis. Sz contra ē q̄ pctm̄ ē ī aīa ſic infirmitas ī corpe. ſm illd p̄s. Miſerere mei dñe q̄m infirm⁹ ſū. ſz infirmitas p̄uat modū ſpēm ⁊ ordinē ipi⁹ corpis. ergo pctm̄ p̄uat modū ſpēz ⁊ ordinē aīe. Rñ. dicm q̄ ſic in primo dictū ē. modus ſpēs ⁊ ordo ꝓſequūtur vnumq̄q bonum creatum in q̄tū hmōi. ⁊ etiā vnūq̄q ens. oē enī eſſe ⁊ bonū conſideraf p̄ aliquā formā ſm quā ſumit ſpēs. forma aūt vniuſcuiuſq̄ rei q̄liſcūq̄ ſit ſiue ſubſtātialis ſiue accidētalis ē ſm aliquā mēſuraz. vñ ⁊ ī. viij. metaphiſice dr̄ q̄ forme rer̄ ſūt ſic numeri. ⁊ ex hoc hz modū quēdā q̄ mēſurā reſpicit. ex forma vero ſua vnūq̄q̄q ordinat ad aliud. Sic igit ſm diuerſos grad⁹ bonor̄ ſunt diuerſi gradus modi ſpēi ⁊ ordis. Eſt ergo q̄dā bonū p̄mēs ad ipaz ſubſtantiā nature qđ hz ſuū modū ſpēm ⁊ ordinē. ⁊ illud nec p̄uat nec diminuit p̄ pctm̄. Eſt etiā q̄dā bonū naturalis īclinatiōis. ⁊ ſ etiā hz ſuū modū ſpēz ⁊ ordinē. ⁊ ſ diminuit p̄ pctm̄ vt dictū ē. ſz nō totaliter tollit. Et ē etiā q̄dā bonū virtutis ⁊ gre. qđ etiā hz ſuū modū ſpēz ⁊ ordinez. ⁊ hoc totaliter tollitur p̄ pctm̄ mortale. Eſt etiā q̄dam bonum qđ eſt ipe actus ordinatus. qđ etiā hz ſuum modū

ſpeciē ⁊ ordinē. ⁊ huius priuatio ē essentialiter ipm peccatū. Et sic ptz qualiter peccatū ⁊ ē priuatio modi ⁊ speciei ⁊ ordinis. ⁊ puat vel diminuit modū speciē ⁊ ordinē Ulī ptz rīsio ad duo prima. Ad iij. dīm q̄ mod⁹ species ⁊ ordo sequūtur. sicut ex dictis patet. vnde simul priuantur ⁊ diminuūtur.

Ad quintuz sic procedit.

Uidetur q̄ mors ⁊ alij corporales defectus nō sint effectus peccati. si enī causa fuerit equalis ⁊ effectus erit eq̄lis. sed hmōi defect⁹ nō sunt eq̄les in oībus. ſz ī q̄busdaz hmōi defectus magis abundant. cum tū peccatū originale sit in oīb⁹ equale sicut dictū ē. cui⁹ videnī hmōi defectus maxime esse effectus. ergo mors ⁊ hmōi defect⁹ non sunt effectus peccati. Pre. Remota causa remouēt effectus. sed remota omni peccato p̄ baptīsmū vel penitentiā nō remouētur hmōi defectus. ergo nō sunt effect⁹ peccati. Pre. peccatū actuale habet plus de rōne culpe q̄ originale. ſz peccatū actuale nō trāsmutat naturā corpis ad aliquē defectū. ergo multo min⁹ peccatū originale. nō ergo mors ⁊ alij defectus corpales sunt effectus peccati. Sed ptra ē q̄d apl's dicit Roma. v. Per vnū hoīem peccatū ī hūc mūdū intrauit. et p̄ peccatū mors. Rñ. Dicendū q̄ aliquid ē causa alterius dupliciter. vno modo quidē p̄ se. alio modo p̄ accidens. per se quidē est causa alterius. s. q̄d fm virtutē sue nature vel forme p̄ducit effectuz. vñ sequitur q̄ effectus sit p̄ se intentus a causa. vñ cum mors ⁊ hmōi defectus sint p̄ter intentionē peccātis. manifēstū est q̄ peccatū non est p̄ se causa istoz defectuū. Per accidēs aūt aliquid est causa alteri⁹ si sit causa remouens p̄hibēs. sicut dr in. viij. phisicoz. q̄ diuellens colūnam p̄ accidens mouet lapidem colūne supposituz. ⁊ hoc modo peccatū primi parēntis ē causa mortis ⁊ oīuz hmōi defectuū ī natura būana. inq̄tum p̄ peccatū primi parēntis sublata ē originalis iusticia. p̄ quā nō solū inferiores aīe vires p̄tinebātur sub rōne absq̄ omni deordinatione. ſz totū corpus p̄tinebat sub aīa absq̄ omni defectu. vt in primo habitū est. ⁊ ideo subtracta hac originali iusticia p̄ peccatū primi parēntis. sicut vulnerata ē būana natura q̄tū ad aīam p̄ deordinationē potētiaz. vt supra dictū est. ita etiā est corruptibilis effecta p̄ deordinationē ipsius corpis. subtractio aūt originalis iusticie hz rōnem pene sicut etiā subtractio grē. vñ etiā mors et oēs defect⁹ corpales p̄sequentes sunt q̄dam pene originalis peccati ⁊ q̄uis hmōi defect⁹ non sint intēti a peccāte. sunt tū ordinati fm iusticiā dei puntientis. Ad j. ergo dīm q̄ equalitas cause p̄ se causat equalē effectū. augmētata enim vel diminuta causa p̄ se augetur vel diminuit effectus. ſz equalitas cause remouentis p̄hibens non ostendit equalitatē effectuū. si quis enī equali impulsu diuellat duas colūnas. nō sequit⁹ q̄ lapides suppositi equaliter moueātur. ſz ille velocius mouebit⁹ qui grauior erit fm p̄portionē sue nature cui relinquitur remoto p̄hibente. sic igit⁹ remota originali iusticia natura corpis būani relicta ē sibi. ⁊ fm hoc fm diuersitatē naturalis cōplexiōis quoruūdā corpa pluribus defectibus subiacent. quoruūdā vero paucioribus q̄uis existēte originali peccato equali. Ad ij. dīm q̄ culpa originalis ⁊ actualis remouet⁹ ab eodez a quo etiā remouētur et hmōi defectus. fm illud apl'i Roma. viij. vivificabit mortalia corpa vra p̄ inhabitātē spiritū eius in vobis. ſz vtrūq̄ fit fm ordinē diuine sapiētie cōgruo tpe. oportet enī q̄ ad īmo. talitatē ⁊ impassibilitatez glie que in xp̄o inchoata ē. ⁊ p̄ xp̄m nobis acquisita puenia/mus. oformati prius passionibus ei⁹. vñ oportet q̄ ad rē pus eius passibilitas in nīis corpibus remaneat ad impassibilitatem glie p̄merendā conformiter xp̄o Ad iij. dīm q̄ in peccato actuali duo possumus cōsiderare. substantiā actus. ⁊ rōnem culpe. ex p̄te quidē substātie actus pōt peccatū actuale aliquē defectū corpalez causare. sicut ex superfluo cibo aliqui infirmātur et moriūtur. sed ex p̄te culpe priuat gram que dat hōmini ad rectificandū aīme actus. non aūt ad cohibendū defectus corpales sicut originalis iusticia cohibebat. ⁊ ideo peccatū actuale non causat hmōi defectus sicut originale.

Ad sextum sic proceditur

Uidetur q̄ mors ⁊ hmōi defect⁹ sint hōmini naturales. corruptibile enī et incorruptibile differūt genere ī vt dr in x. metaphisice. ſz homo ē eiusdē generis cū aliis animalibus que sunt naturaliter corruptibilia. ergo hō est naturaliter corruptibilis. Pre. Omne q̄d est cōpositum ex p̄trariis ē naturaliter corruptibile. q̄si habens in se causam corruptionis sue. sed corpus humanū est hmōi. ergo ē naturaliter corruptibile. Pre. Calidū naturaliter cōsumit humidum. vita aūt hōis cōseruatur p̄ calidū ⁊ humidū. cum igitur opationes vite explēntur p̄ actum caloris naturalis. vt dr in. ij. de anima. videt⁹ q̄ mors ⁊ hmōi defectus sint hōmini naturales Sed cōtra. quicquid est hōmini naturale deus in hoīe fecit. sed deus mortem non fecit. vt dr Sap̄. j. ergo mors non ē hōmini naturalis. Pre. Id q̄d est fm naturam nō pōt dici pena nec malū. q̄ vnicuiq̄ rei ē cōueniens id q̄d ē ei naturale. sed mors ⁊ hmōi defectus sunt pena peccati originalis. vt supra dictum ē. ergo non sunt hōi naturales. Pre. Omnia, p̄portionat⁹ forme ⁊ quelibet res suo fini. finis aūt hōis ē beatitudo p̄petua. vt supra dictum ē. forma etiaz humani corpis ē aīa rationalis que ē incorruptibilis. vt in primo habitū ē. ergo corpus humanū ē naturaliter incorruptibile. Rñ. Dicenduz q̄ de vnaquaq̄ re corruptibili dupliciter loqui possum⁹. vno modo fm naturaz vniuersalē. alio modo fm naturā p̄ticularē. Natura quidem p̄ticularis ē p̄pria virtus actiua ⁊ conseruatiua vnius cuiuslibet rei. ⁊ fm hanc oīs corruptio ⁊ defectus ē cōtra naturā. vt dr in. ij. de celo. q̄ hmōi virtus intendit esse et cōseruationez eius cuius ē. Natura vero vniuersalis est virtus actiua ī aliquo vniuersali principio nature. puta ī aliquo celestiū corpoz vel alicui⁹ superioris substantie. fm q̄d etiā deus a quibusdā dr natura naturans. q̄ quidē virtus intēdit bonū ⁊ p̄seruationē vniuersi ad q̄d exigitur alternatio generationis ⁊ corruptionis ī rebus. et fm hoc corruptiones ⁊ defect⁹ rez sūt naturales. nō q̄dē fm īclinationē forme q̄ est principiū essendi ⁊ p̄fectiōis. sed fm inclinationē materie q̄ p̄portionabiliter attribuit⁹ tali forme fm distributionem vniuersalis agētis. Et q̄uis oīs forma intēdat p̄petuū esse q̄tum pōt. nulla tū forma rei corruptibilis pōt assequi p̄petuitatē sui p̄ter aniāl rationalē. eo q̄ ipa nō est subiecta oīno materie corpali. sicut alie forme. quinimo habet p̄priaz opationē īmaterialē. vt in primo habitū ē. vñ ex p̄te sue forme naturaliter ē hōi incorruptio q̄ alijs reb⁹ corruptibilib⁹. ſz q̄ ipa hz materiā ex p̄trarijs cōpositaz ex inclinatione materie sequit⁹ corruptibilitas ī toto. ⁊ fm hoc homo ē naturaliter corruptibilis fm naturā materie sibi relicte. ſz nō fm naturam forme. Tres aūt prime rōnes p̄cedūt ex p̄te materie. alie

rcro tres ex pte forme. Unde ad eaz solutionē cōsideran
dum est q forma hominis q̄ est anima rationalis ſm suā
incorruptibilitatem ꝓportionata ē suo fini qui ē beatitu
do ꝑpetua. sed corpus hūanum qđ ē corruptibile ſm suā
naturaz cōsideratum quodāmodo ꝓportionatū ē sue for
me ꝛ quodāmodo non. Duplex enī conditio pōt attendi
in aliqua materia. vna. s. quā agens eligit. alia q̄ non ē ab
agente electa. sed est ſm cōditionem naturalē materie. si
cut faber ad faciendū cultellū eligit materiam durā ꝛ du
ctilem que subtiliari possit vt sit apta incisioni. ꝛ ſm hāc
cōditionem ferrum ē materia ꝓportionata cultello. ſz hoc
q ferrum sit frāgibile ꝛ rubiginē cōtrahēs cōsequitur ex
naturali dispositione ferri. nec hoc eligit artifex in ferro.
sed magis repudiaret si posset. vñ hec dispositio materie
non ē ꝓportionata intentioni artificis nec intētioni artis
Similiter corpus humanū ē materia electa a natā q̄ntū
ad hoc q est tempate cōplexionis. vt possit esse cōuenie
tissimum organū tactus ꝛ aliaz virtutum sensitiuarū et
motiuaz. sed q sit corruptibile hoc ē ex conditione mate
rie. nec est electum a natura q̄ntotius natura eligeret ma
teriam incorruptibilem si posset. sed deus cui subiacet oīs
natura in ipsa institutione hominis supplevit defectum
nature. ꝛ dono iustitie originalis dedit corpi incorruptibi
litatem quādā. vt in primo dictū est. ꝛ ſm hoc dr q deus
mortē non fecit. ꝛ q mors ē pena peccati. Ulī ptz respon
sio ad obiecta.

Questio LXXXVI

Deinde considerandum est de macula peccati. Et circa hoc q̄runtur duo. primo vtrum macula aīe sit effectus peccati. secdo vtz remaneat i aīa post actū peccati.

Ad primum sic proceditur.

Uidetur q peccatū nō causet aliquā maculam in anima natura enī superior non pōt inquinari ex contractu nature inferioris. vnde radius solaris nō inquinatur ꝑ tactū corporum fetidoz. vt Aug. dicit in libro contra quinq; hereses. sed aīa humana est multo superioris nature q̄z res cōmutabiles ad quas peccādo cōuertitur. ergo ex eis maculam non cōtrahit peccādo. Dre. peccatū est principaliter in voluntate. vt supra dictum ē. voluntas autem ē in ratione. vt dicit in. iij. de aīa. sed ratio siue intellectus non maculatur ex cōsideratiōe quarūcūq; rerū. sed magis ꝓficit. ergo nec voluntas ex peccato maculat. Dre. si peccatū maculā causat. aut macula illa est aliquid positiue. aut ē priuatio pura. si sit aliquid positiue. non pōt eē nisi dispositio vel habitus. nihil enī aliud videt ex actu causari dispositio aūt ꝛ habitus nō ē. cōtingit enī remota dispositione vel habitu adhuc remanere maculā. vt patz i eo q̄ peccauit mortaliter ꝑ digalitate. ꝛ postea trāsmutat mortalit peccādo in habitū vitij oppositi. nō g̃ macula ponit aliquid positiue in aīa. Similiter etiā nec est priuatio pura. q̄z omnia peccata eueniunt ex parte auersionis ꝛ priuationis gratie. seq̄retur ergo q oīuz pcrōz esset vna macula. ergo macula nō est effectus peccati. Sed cōtra ē qđ dr Ecē. xlvij. Salomoni. dedisti maculā in gloria tua ꝛ Ephe. v. Ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam nō habentē maculā aut rugam. ꝛ vtrobiq; loquitur de macula peccati. ergo macula ē effectus peccati. Rñ. dōm q macula ꝓprie dr in corpalibus q̄n aliqđ corpus nitidum pdit suū nitorē ex cōtactu alterius corporis. sicut vestis ꝛ auz ꝛ argentū aut aliud hmōi. In rebus aūt spiritua-

libus ad similitudinem huius oportet maculam dici habere autē aīa hominis duplicem nitorē. vnū quidem ex refulgētia luminis vel naturalis rōnis ꝑ quā dirigitur i suis actibus. alium vero ex refulgētia diuini luminis. sc̄z sapientie ꝛ gratie. ꝑ quam etiaz homo ꝓficitur ad bene ꝛ de cēter agendum. est autē quasi quidā aīe tactus q̄n inhereret aliquibus rebus ꝑ amorē. cū aūt peccat adhereat rebus aliquibus cōtra lumē rōnis ꝛ diuine legis. vt ex supra dictis patet vñ ipm detrimentū nitoris ex tali cōtactu puriens macula aīe metapborice vocat. Ad. j. ergo dōm q aīa nō inquinatur ex rebus inferioribus virtute earū quasi agentibus eis in aīaz. sed magis ecōuerso aīa sua actione se inquinat inordinate eis inhērendo ꝓtra lumē rōnis ꝛ diuine legis. Ad. ij. dōm q actio ītellectus ꝓficitur ſm q res intelligibiles sunt in intellectu ꝑ modū ipius intellectus. et ideo ītellectus ex eis nō inficitur. ſz magis ꝓficitur. sed actus voluntatis cōsistit in motu ad ipas res. ita q amor cōglutinat aīam rei amate. ꝛ ex hoc aīa maculatur q̄n inordinate inheret. ſm illud Osee. ix. Facti sunt abominabiles sicut ea que dilexerūt. Ad. iij dōm q macula nō est aliquid positiue in aīa. nec significat priuationē solā. sed significat priuationē quandā nitoris anime in ordine ad suā causam q̄ est peccatū. ꝛ ideo diuersa peccata diuersas maculas inducūt. ꝛ ē simile de vmbra q̄ est priuatio luminis ex obiecto alicuius corpis ꝛ ſm diuersitatē corporū obiectorum diuersificāt vmbre

Ad secundum sic proceditur

Uidet q macula non manet in aīa post actum peccati. nihil enī manet in anima post actum nisi habitus vel dispositio. sed macula non ē habitus vel dispositio vt supra habitū ē. ergo macula nō manet in aīa post actū peccati. Dre. hoc modo se habet macula ad peccatū sicut vmbra ad corpus. vt supra dictū est. sed trāseunte corpe non manet vmbra. ergo ꝛ trāseūte actu peccati non manet macula. Dre. oīs effectus dependet ex sua causa. causa autem macule ē actus peccati. ergo remoto actu peccati nō remanet macula i aīa. Sed cōtra ē qđ dr Josue. xxiij. An paz est vobis q̄ peccastis in beelphegor ꝛ vsq; in p̄sentem diem macula huius sceleris in vobis permanet. Rñ. dōm q macula peccati remanet in aīa etiā trāseunte actu peccati. cuius ratio ē. q̄ macula sicut dictū est importat quendā defectū nitoris ꝓpter recessum a lumīe rationis vel diuine legis. ꝛ ideo q̄diu homo manet extra hmōi lumē manet i eo macula peccati. ſz postq; redit ad lumē rationis ꝛ ad lumen diuinū qđ fit ꝑ gratiā tūc macula cessat. ſz autem cesset actus peccati quo homo discessit a lumine rationis vel legis diuine. nō tñ statim homo ad illud redit in quo fuerat. ſz requiritur aliquis motus voluntatis cōtrarius primo motui. sicut si aliquis sit distans alicui ꝑ aliquē motuz non statim cessante motu fit ei ꝓpinquus. sed oportet q approp̄inquet rediens ꝑ motum cōtrarium. Ad. j. ergo dōm q post actum peccati nihil positiue remanet in aīa nisi dispositio vel habitus. remanet tamē aliquid priuatiue. s. priuatio cōiunctionis ad diuinū lumen Ad. ij. dōm q transeunte obstaculo corpis remanet corpus diaphonū in equali ꝓpinquitate ꝛ habitudine ad corpus illuminās. et ideo statim vmbra trāsit. sed remoto actu peccati nō remanet aīa in eadē habitudine ad deum. vñ nō ē similis ratio. Ad. iij. dōm q actus peccati facit distantiā a deo. quā quidē distantiā sequit defectus nitoris hoc mō sicut motus localis facit

localē distantiā. vnde sicut cessante motu locali non tollitur distantia localis. ita nec cessante actu peccati tollitur macula.

Questio LXXXVII

Deinde cōsiderandū est de reatu pene. Et primo de ipo reatu. scdo de mortali ⁊ veniali peccato que distinguuntur ſm reatum. Circa primū q̄runtur octo. primo vtrū reat⁹ pene sit effectus peccati. scdo vtz peccatuz possit esse pena alterius peccati. tertio vtz aliqd peccatū faciat reū eterna pena. quarto vtz faciat reū pena infinita ſm q̄ntitatez. quinto vtz omne peccatū faciat reū eterna ⁊ infinita pena. sexto vtz reatus pene possit remanere post peccatū. septimo vtrū omnis pena inferat⁹ p aliquo peccato. octauo vtz vnus sit reus pene p peccato alterius.

Ad primum sic pceditur

Videt⁹ q̄ reatus pene non sit effectus peccati. qd enī p accidens se habet ad aliquid nō videt⁹ esse. prius effect⁹ ei⁹. sz reatus pene p accidens se habet ad peccatū. cuz sit pter intentionem peccātis. ergo reatus pene nō est effectus peccati. Pre. malū nō ē causa boni. sz pena bona est cū sit iusta ⁊ a deo. ergo nō est effect⁹ peccati qd ē malū. Pre. Aug⁹. dicit in primo cōfes. q̄ ois inordinat⁹ animus sibi ipi ē pena. sed pena nō causat reatū alteri⁹ pene. qz sic iret in infinitu. ergo peccatū nō causat reatū pene. Sz contra ē qd dr Roma. vj. Tribulatio ⁊ angustia in aiaz oēm operantis malum. sz operari malum est peccare. ergo peccatum inducit in penam. q̄ nōie tribulationis ⁊ angustie designatur. Rñ. dīm q̄ ex rebus naturalibus ad res humanas derivatur. vt id qd contra aliquid insurgit ab eo detrimentum patiat⁹. videmus enī in rebus naturalibus q̄ vnū cōtrarium vehemētius agit altero cōtrario superueniente. propter qd aque calefacte magis cōgelant⁹. vt dr in vj. metharoz. vnde ⁊ in hoibus hoc ex naturali inclinatione inuenitur. vt vnusquisq reprimat eum qui cōtra ipm insurgit. manifestuz est autem q̄ q̄cunq cōtinentur sub aliquo ordine sunt quodāmodo vnum in ordine ad principium ordinis. vñ quicquid cōtra ordinē aliquem insurgit. cōsequēs est vt ab ipo ordine a principe ordinis deprimat⁹. cuz autem peccatū sit actus inordinatus. manifestū ē q̄ quicunq peccat cōtra aliquē ordinem agit. ⁊ ideo ab ipo ordine cōsequens ē q̄ deprimat⁹. que quidē repressio pena ē. Unde ſm tres ordines quibus subdit⁹ humana voluntas triplici pena pt homo puniri. primo quidē enī subditur hūana natura ordini p̄prie rōnis. scdo ordini exteriozis hominis gubernātis vel spūaliter vel tpaliter. politice seu iconomice. tertio subditur vniuersali ordini diuini regiminis. quilibet aūt horū ordinū p peccatū puertitur. dum ille qui peccat agit ⁊ cōtra rationē ⁊ cōtra legē humanā ⁊ cōtra legem diuinam. vñ triplicem penaz incurrit. vnā quidē a seipso que ē cōsciētie remorsus. aliā vero ab homine. tertiā vero a deo. Ad j. ergo dīm q̄ pena cōsequitur peccatū in quantum malum ē ratione sue inordinationis. vñ sicut malū est p accidēs in actu peccātis pter intentionē ipsius. ita ⁊ reatus pene. Ad ij. dīm q̄ pena quidem iusta esse pōt ⁊ a deo ⁊ ab homine inflicta. vñ ipa pena non est effectus peccati directe. sed solū dispositiue. sed peccatū facit hominē esse reū pene q̄d est malū. Dicit enī Dionysi⁹. iiij. ca. de di. no. q̄ puniri non est malū. sed fieri pena dignuz. vnde reatus pene directe ponit⁹ effect⁹ peccati. Ad iij. dīm q̄ pena illa inordinati animi deberetur peccato ex hoc q̄ ordinem rationis pertert. i. fit autem reus alterius pene per hoc q̄ pertertur ordinē legis diuine vel humane.

Ad secundū sic procedit

Videtur q̄ peccatū non possit esse pena peccati. pene enī sunt inducte vt per eas homines reducantur ad bonū virtutis. vt pz p philosophū in .ij. ethi. sed per peccatū non reducitur homo in bonū virtutis. sed in oppositum. ergo peccatum non est pena peccati. Pre. pene iuste sunt a deo. vt patet p Aug. in li. lxxxiij. q. peccatuz autē non est a deo. ⁊ ē iustum nō ergo peccatum potest esse pena peccati. Pre. de rōne pene est q̄ sit cōtra volūtatem. sed peccatum ē a voluntate. vt ex supra dictis pz. ergo peccatum non pōt esse pena peccati. Sed contra ē qd Greg⁹ dicit super Ezec. q̄ quedaz peccata sunt pene peccati. Rñ. dīm q̄ de peccato dupliciter loq possum⁹. p se. s. ⁊ p accidens. Per se quidē nullo modo peccatū pt esse pena peccati. peccātū enī p se cōsiderat⁹ ſm q̄ egredit⁹ a voluntate. sic enī habet rōnem culpe. de rōne aūt pene ē q̄ sit contra voluntatem. vt in primo habitū est. Unde manifestū est q̄ peccatū p se loquendo nullo modo pōt esse pena peccati. Per accidēs aūt peccatū pōt esse pena peccati tripliciter. Primo quidē ex pte cause que ē remotio prohibētis. sunt enī cause inclinantes ad peccatū passiones. tentatio diaboli ⁊ alia hmōi. q̄ quidē cause impediūt p auxilium diuine gre. que subtrahit⁹ p peccatū. vnde cū ipa subtractio gre sit quedā pena ⁊ a deo. vt supra dictū est. sequit⁹ q̄ p accidens etiā peccatū qd ex hoc sequit⁹ pena dicat⁹. et hoc modo loquit⁹ ap̄s Roma. primo dicēs. Propter qd tradidit eos de⁹ in desideria cordis eoz. que sunt aīe passiones. quia sz deserti hoīes ab auxilio diuine gratie vincūtur a passionib⁹. ⁊ hoc mō semp peccatū dr ee pena p̄cedētis peccati. Alio mō ex pte substātie actus que afflictionē inducit. siue sit actus interior. vt patet i ipa ira ⁊ inuidia. siue actus exterior. vt patz cum aliquo graui labore opprimunt⁹ ⁊ dāno vt expleant actū peccati. ſm illud Sap̄. v. Lassati sum⁹ in via iniquitatis. Tertio mō ex pte effectus vt sz aliqd peccatū dicat⁹ pena respectu effectus cōsequētis. sed his duobus vltimis modis vnū peccatū nō solum ē pena p̄cedētis peccati. sed etiā sui. Ad j. ergo dīm q̄ hoc etiā q̄ aliqui puniūtur a deo dū p̄mittit eos i aliqua peccata p̄fluere ad bonū virtutis ordinatur. qñqz quidez etiam ipoz qui peccāt cum sz post peccatū humiliores ⁊ cautiores resurgūt. semp aūt ē ad emēdationem aliorū q̄ videntes aliquos ruere d peccato in peccatū magis reformidant peccare. Aliqs aūt duobus modis manifestuz ē q̄ pena ordinat⁹ ad emēdationē. qz hoc ipm q̄ bō laborē et detrimentū patitur i peccādo. natū ē retrahere hoīes a peccato. Ad iij. dīm q̄ ratio illa p̄cedit de peccato ſm se. Et similiter dīm ē ad tertium.

Ad tertium sic pceditur.

Videtur q̄ nullū peccatuz inducat reatum eterne pene. Pena enī iusta adequatur culpe. iusticia enī equalitas ē. vnde dicit⁹ Esa. xxvij. In mensura cōtra mēsuram cum adiecta fuerit iudicabit eam. sz peccatū est tpale. ergo nō inducit reatū pene eterne. Pre. pene medicine quedā sunt. vt dicitur in. ij. ethi. sed nulla medicina debet ee infinita. qz ordinatur ad finem. qd aūt ordinatur ad finem non ē infinitū. vt phūs dicit i primo politicoz. ergo nulla pena debet ee infinita. Pre. nullus sapiēs facit aliqd

nisi ꝓpter se in ipo delectetur. sed deus nō delectatur i ꝑditione hominū. vt dr Sap. j. ergo non punit homines pena sempiterna. Ꝓre. nihil qđ est ꝑ accidens ē infinitum. sed pena ē ꝑ accidens. nō enim ē fm naturā eius q̄ punitur. ergo nō pōt in infinitum durare. Sz contra ē qđ dr Matth. xxv. Ibunt hi in supplicium eternum. Et Marci. iij. dicit. Qui autem blasphemauerit i spiritum sanctū non habebit remissionē in eternū. sed erit reꝰ eterni delicti. Rñ. dđm q̄ sicut supra dictū est. peccatū ex hoc inducit reatum pene q̄ puerit aliquem ordinē. manente autem causa manet effectus. vnde q̄diu puersitas ordinis remanet necesse ē q̄ remaneat reatus pene. Peruertit autē aliquis ordinē quandoq̄ quidē repabiliter. quandoq̄ autē irrepabiliter. semp enim defectus q̄ subtrahitur principium irrepabilis ē. si autē saluet principium eius virtute alij defectus reparari possunt. sicut si corrūpatur principiū visiuū. non pōt fieri visionis reparatio nisi sola virtute diuina. si vero saluo principio visiuo aliq̄ impedimenta aduenient visioni. repari pōt per naturaz vel ꝑ artem. cuiuslibet autem ordinis ē aliqđ principium ꝑ qđ aliquis fit particeps illius ordinis. et ideo si ꝑ peccatum corrūpatur principium ordinis quo voluntas hominis subditur deo. erit inordinatio quantū ē de se irreparabilis et si reparari possit virtute diuina. principiū autem huius ordinis est vltimus finis cui homo inhęret ꝑ charitatē. et ideo q̄cunq̄ peccata auertūt a deo charitatē auferentia. quantū ē de se inducunt reatum eterne pene.

Ad j. ergo dđm q̄ pena peccato ꝓportionatur fm acerbitatem tam i iudicio diuino q̄ humano. sed sicut Aug⁹ dicit xxi. de ciui. dei. in nullo iudicio requiritur vt pena adequetur culpe fm durationē. non enī quia adulterium vel homicidium in momēto cōmittitur ꝓpter hoc momētanea pena punitur. sz quādoq̄ quidem ꝑpetuo carcere vl exilio. quandoq̄ etiā morte. in qua non cōsideratur occisionis mora. sed potius q̄ in ꝑpetuum auferatur a societate viuentiū. et sic repsentat suo modo eternitatem pene inflicte diuinitus. Justū tn ē fm Grego. q̄ qui sup eterno peccauit cōtra deum. in eterno dei puniatur. Dicit autem aliquis in suo eterno peccasse non solum fm cōtinuationem actus in tota hominis vita durantis. sed quia ex hocipso q̄ finem in peccato cōstituit. voluntatem habet in eternum peccandi. Unde dicit Grego. xxxiij. moral. q̄ iniqui voluissent sine fine viuere vt sine fine potuissent i iniquitatibus ꝑmanere. Ad ij. dđm q̄ pena que etiam fm leges humanas infligitur non semp̄ est medicinalis ei qui punitur. sed solum alijs. sicut cum latro suspenditur non vt ipse emendetur. sed ꝓpter alios vt saltem metu pene peccare desistant. fm illud Proner. xix. Pestilēte flagellato stultus sapiētior erit. Sic igitur et eterne pene reprobꝰ a deo inflicte sunt medicinales bis qui consideratione penarū abstinent a peccatis. fm illud ps. Dedisti meuentibus te significationē. vt fugiant a facie arcus. vt liberent dilecti tui Ad iij. dđm q̄ deus nō delectatur in penis ꝓpter ipas. sed delectatur in ordine sue iusticie q̄ hoc requirit Ad iij. dđm q̄ pena et si ꝑ accidens ordinetur ad naturā. p se tamē ordinatur ad priuationē ordinis et ad dei iusticiam. et ideo durante inordinatiōe semp̄ durat pena.

Ad quartum sic procedit

Videt q̄ peccato debeat pena infinita fm q̄ntitatē. Dicitur enī Hiere. x. Corripe me dñe verūtamē i iudicio et non in furore tuo. ne forte ad nihilum redigas me. ira autem dei vel furor metaphorice signat vindictam diuine iusticie. redigi aūt in nihilum est pena infinita. sicut et ex nihilo aliquid facere est virtutis infinite. ergo fm vindictam diuinam peccatū punit pena infinita fm q̄ntitatē.

Ꝓre. q̄ntitati culpe respondet q̄ntitas pene. fm illud Deutero. xxv. Pro mēsura peccati erit et plagarum modus. sed peccatū qđ cōtra deū cōmittitur ē infinitū. tāto enī grauius ē peccatū q̄nto maior est ꝑsona cōtra quā peccatur. sicut grauius peccatū ē peccare principē q̄ peccare hoīem priuatum. dei autez magnitudo ē infinita. ergo pena infinita debetur ꝑ peccato qđ cōtra deum cōmittit.

Ꝓre. dupliciter est aliquid infinitum. duratione sz et q̄ntitate. sed duratione est pena infinita. ergo et q̄ntitate.

Sed contra ē. q̄ fm hoc omnia peccatoꝝ mortalium pene essent equales nō enim est infinitū infinito maius.

Rñ. dđm q̄ pena ꝓportionatur peccato. in peccato autem duo sunt. Quoꝝ vnuz ē auersio ab incōmutabili bono qđ est infinitū. vnde ex hac pte peccatū est infinitum Aliud qđ est in peccato est inordinata cōuersio ad cōmutabile bonū. et ex hac pte peccatum ē finitum. tum qz ipm bonū cōmutabile ē finitū. tum etiā quia ipa cōuersione ē finita. nō pōt esse actus creature infiniti. Ex parte igitur auersionis rñdet peccato pena dāni. que etiam est infinita. est enī amissio infiniti boni scz dei. Ex parte autē inordinate cōuersiōis rñdet ei pena sensus. q̄ etiā ē finita. Ad j. ergo dđm q̄ oīno redigi in nihilum eū qui peccat non cōuenit diuine iusticie. quia repugnat ꝑpetuitati pene q̄ est fm diuinaz iusticiā vt dictū est. sed in nihilum redigi dr qui spūalib⁹ bonis priuat. fm illud j. Cor. xiij. Si nō habuero charitatē nihil sum. Ad ij. dđm q̄ ratio illa procedit d peccato ex pte auersionis. sic enī homo cōtra deū peccat. Ad iij. dđm q̄ duratio pene rñdet durationi culpe. nō quidē ex pte actus. sed ex pte macule. qua durante manet reatus pene. sz acerbitas pene rñdet grauitati culpe. culpa autē que ē irrepabilis de se habet q̄ ꝑpetuo duret. et ideo debetur ei pena eterna. non autem ex parte auersionis habet infinitatem. et ideo non debet ei ex hac pte pena infinita fm q̄ntitatem.

Ad quintum sic procedit

Videtur q̄ omne peccatum inducat reatum pene eterne Pena enī vt dictuz ē ꝓportionatur culpe. sz pena eterna differt a tēporali i infinitum. nullum autem peccatū differre videtur ab alterο in infinitū. cum omne peccatū sit humanus actus q̄ infinitus esse nō pōt. cum ergo alicui peccato debeatur pena eterna sicut dictū ē. videtur q̄ nulli peccato debeat pena tēporalis tm. Ꝓre. peccatū originale ē minimū peccatoꝝ. vnde et Aug⁹ dicit in Encl. q̄ mitissima pena est eoꝝ qui ꝑ solo peccato originali puniunt. sed peccato originali debet pena ꝑpetua. nūq̄ enī videbūt regnū dei pueri qui sine baptismo decesserūt cuz originali peccato. vt patet ꝑ id qđ dñs dicit Joh. iij. Nisi quis renatus fuerit denuo non pōt videre regnū dei. ergo multo magis oīuz aliorum peccatoruz pena erit eterna.

Ꝓre. peccato nō debet maior pena ex hoc q̄ alteri peccato adiūgitur. cum vtrūq̄ peccatum suam habeat penā taxatam fm diuinam iusticiā. sed peccato veniali debetur pena eterna si cum mortali peccato inueniatur in aliquo dānato. quia in inferno nulla pōt esse remissio. ergo peccato veniali simpliciter debetur pena eterna. nulli ergo peccato debet pena tēporalis. Sz contra ē qđ Gregꝰ dicit in

istj. dialogoꝝ.q̄ quedam leuiores culpe post hanc vitam remittūtur.non ergo omnia peccata eterna pena puniuntur ℟n̄. dom̄ q̄ sicut supra dictum est. peccatū causat reatum pene eterne.in q̄tum irrepabiliter repugnat ordini diuine iustitie.per hoc scz q̄ pretrariatur ipi principio ordinis.q̄d est vltimus finis.manifestū est autē q̄ in quibusdam peccatis ē quidē aliqua inordinatio. non tñ pertrarietatem ad vltimū finem.sed solum circa ea q̄ sunt ad finē.in q̄tum plus vel minus debite eis intendit.saluato tamen ordine ad vltimū finem.puta cum homo q̄ sibimet ad aliquā rem temporalem afficiatur.non tamen p̄ ea vellet deum offendere aliquid contra preceptum eiꝰ faciendo.vnde huiusmodi peccatis non debetur eterna pena sed tēporalis. ℣d.j.ergo dom̄ q̄ peccata non differunt in infinitum ex parte cōuersionis ad bonum cōmutabile in q̄ consistit substantia actus.differunt autem in infinitum ex parte auersionis.nā quedam peccata cōmittūtur perauersionem ab vltimo fine.quedaz vero per inordinationē circa ea que sunt ad finem.finis autem vltimus ab his que sunt ad finem i infinitum differt. ℣d ij.dom̄ q̄ peccato originali non debetur pena eterna ratione sue grauitatis.sed rōne conditionis subiecti.s.hois qui sine gratia inuenitur p̄ quaz sola fit remissio pene.Et similiter dom̄ est ad tertiū de veniali peccato.Eternitas enī pene non rūdet quātitati culpe.sz irremissibilitati ipsius.vt dictum est.

Ad sextum sic p̄ceditur.

Videtur q̄ reatus pene non remaneat post peccatū.Remota enī causa remouetur effectus.sed peccatuz ē causa reat⁹ pene.ergo remoto peccato cessat reat⁹ pene. ℘re. peccatū remouetur per hoc q̄ homo ad virtutem redit.sz virtuoso non debetur pena.sz magis p̄mium.ergo remoto peccato non remanet reatus pene. ℘re. pene sunt medicine.vt dicitur in.ij.etbi.sed posq̄ aliquis est ab infirmitate curatus non adhibetur sibi medicina.ergo remoto peccato non remanet debitum pene. ℘z contra est quod dicit.ij.Regū.xij.qō Dauid dixit ad Nathan.Peccauimus domino.dixitq̄ Nathan ad Dauid.Dominꝰ quoq̄ transtulit peccatū tuum.non morieris.verūtamē quia blasphemare fecisti inimicos nomen domini.filiꝰ qui natus ē tibi morte morietur.punitur ergo aliquis a deo etiam posq̄ ei peccatuz dimittitur.ꝛ sic reatus pene eterne remanet peccato remoto ℟n̄. dom̄ q̄ i peccato duo possunt cōsiderari.s.actus culpe ꝛ macula sequens.planum est autem q̄ cessante actu peccati remanet reatus i omnibꝰ peccatis actualibus.actus enim peccati facit hominem reum pene in q̄tum transgreditur ordinem diuine iustitie.ad quem non redit nisi p̄ quandam recompēsationem pene que ad equalitatem iustitie reducit.vt scz qui plus voluntati sue indulsit q̄z debuit contra mandatum dei agens ſm ordinem diuine iustitie aliquid cōtra illud qō vellet simpliciter spontaneus vel inuitus patiatur.qō etiam i iniurijs hominibus factis obseruatur.vt per recompensationem pene reintegretur equalitas iustitie.vnde patet q̄ cessante actu peccati vel iniurie illate.adhuc remanet debitum pene.Sed si loquamur de ablatione peccati q̄tum ad maculam.sic manifestū est q̄ macula peccati ab anima auferri non potest.nisi p̄ hoc q̄ anima deo cōiungitur per cuius distantiā demmentū ꝓprij nitoris incurrebat.qō est macula vt supra dictū est. Coniungit autē deo homo p̄ voluntatē.vñ macula peccati ab homine tolli non pōt nisi voluntas hois ordini diuine iustitie acceptet.vt scz vel ipse sibi penam spontaneꝰ assumat in recōpensationem culpe p̄terite.vel etiam a deo illatā patiēter sustineat.vtroq̄ enim modo pena rationez satisfactionis habet. ℘ena autem satisfactoria diminuit aliquid de ratione pene.Etenim ō ratione pene q̄ sit cōtra volūtatem.non tamen vt nunc.et p̄ hoc est voluntaria.vnde simpliciter est voluntaria.ſm quid autem inuoluntaria.sicut patet ex his que supra de voluntario ꝛ involuntario dicta sunt. Dicendum est ergo q̄ remota macula culpe potest quidem remanere reatus non pene simpliciter sed satisfactorie. ℣d.j.ergo dom̄ q̄ sicut cessante actu peccati remanet macula.vt supra dictum est.ita etiam potest remanere reatus ſm eādem rōnem vt dictū est. ℣d.ij.dom̄ q̄ virtuoso non debet pena simpliciter potest tamen sibi deberi pena vt satisfactoria.quia hoc̄pm ad virtutez p̄tinet.vt satisfaciat p̄ro his in quibꝰ offendit vel deum vel hominem ℣d.iij.dom̄ q̄ remota macula sanatum est vulnus peccati q̄tum ad voluntatem.Requiritur autem adhuc pena ad sanationem aliaꝝ virium aīe que p̄ peccatū p̄cedens deordinate fuerūt.vt scz p̄ cōtraria curent.Requiritur etiā ad restituendū equalitatez iustitie.ꝛ ad amouendū scandalū aliorꝝ.vt edificentur i pena qui sunt scādalizati in culpa.vt patet ex exemplo de Dauid inducto.

Ad septimuz sic p̄ocedit

Videt⁹ q̄ nō oīs pena sit p̄ter aliquā culpā.Dicitur enī Job.ix.de ceco nato.Neq̄ hic peccauit.neq̄ parētes eiꝰ. vt nasceret⁹ cecus.Et siliter videmus q̄ multi pueri etiā baptizati graues penas patiunt.vtputa febres.demonū oppressiones.ꝛ multa hmōi.cum tñ in eis non sit peccatū posq̄ sunt baptizati.ꝛ anteq̄ sint baptizati non ē in eis plus de peccato q̄z in aliis pueris.qui hec non patiuntur.non ergo oīs pena p̄ peccato est. ℘re. eiusdē rationis esse videtur q̄ peccatores p̄sperentur.ꝛ q̄ aliqui innocētes puniant.vtrūq̄ autem in rebus hūanis frequēter inuenimus.Dicitur enim de iniquis in p̄s.In labore hoiuz nō sunt.ꝛ cum hominibus non flagellabuntur.Et Job.xxi.Impij viuūt.subleuati sunt confortatiq̄ diuitijs.Et Abacbuc.j.dicitur.Quare respicis cōemptores ꝛ taces conculcante impio iustiorem se?non ergo omnis pena infligitur p̄ culpa ℘re.de christo dicitur.j.℘e. ij.q̄ peccatum non fecit.nec inuentus est dolus in ore eiꝰ ꝛ tamen ibidem dicitur q̄ passus est p̄ nobis.ergo non semp̄ pena a deo dispensat⁹ p̄ culpa. ℘z contra ē qō dz Job.vij.Quis vnq̄z innocens p̄riit.aut qñ recti deleti sunt.ēpotius vidi eos qui operant iniquitatem flāte deo p̄risse.Et Aug⁹ dicit in primo retractationū.q̄ oīs pena iusta ē ꝛ p̄ peccato aliq̄ impedit. ℟n̄ dom̄ q̄ sicut iam dictū est.pena pōt dupliciter cōsiderari.simpliciter ꝛ in q̄tum satisfactoria.℘ena quidē satisfactoria ē quodāmodo voluntaria.ꝛ quia contingit eos qui differunt in reatu pene esse vnuz ſm voluntatē vnionis amoris.inde est q̄ interdum aliquis qui non peccauit.penam volūtarie p̄ alio portat.sicut etiā in rebus hūanis videmus q̄ aliquis i se trāsfretat alterius debitū.Si vero loquamur de pena simpliciter ſm q̄ habet rōnem pene.sic semp̄ habet ordinē ad culpam p̄riam.sed qñq̄z quidem ad culpā actualem.puta quādo aliquis vel a deo vel ab homine p̄ peccato cōmisso punit⁹.Qñq̄z vero ad culpam originalē ꝛ hoc q̄dez vel p̄incip̄ aliter vel p̄sequēter. ℘rincip̄ aliter

quidem pena originalis peccati est qꝫ natura humana sibi relinquitur destituta auxilio originalis iusticie. sed ad hoc consequuntur omnes penalitates que ex defectu nature in hominibus contingũt. Sciendũ tamen ẽ qꝫ quãdo aliquid videtur esse penale qđ tamen nõ habet simpliciter rationem pene. Pena enim est species mali. vt ĩ primo dictum est. malum autem est priuatio boni. cum autem sint plura hominis bona. s. anime corporis ⁊ exterioꝝ rerũ. ⁊ contingit interdum qꝫ homo patiatur detrimentũ in minori bono. vt augeatur in maiori. sicut cum patitur detrimentum pecunie ꝓpter sanitatẽ corporis. vel ĩ vtroꝝbꝫ horum ꝓpter salutem anime. et ꝓpter gloriaꝫ dei. ⁊ tũc tale detrimentum non est simpliciter malum hominis. sꝫ ſm quid. vnde non habet simpliciter rationem pene. sed medicine. Nam ⁊ medici austeras potiones ꝓpinãt infirmis vt cõferant sanitatem. ⁊ quia huiusmodi non ꝓprie habent rationem pene. non reducuntur ad culpam sicut ad causam. nisi ꝑ tanto quia hoc ipm qꝫ oportet humane nature medicinas penales exhibere. est ex corruptiõe nature que est pena originalis peccati. In statu enim innocentie non oportuisset aliquem ad pfectuꝫ virtutis inducere per penalia exercitia. vnde hoc ipm qđ est penale ĩ talibus reducitur ad originalem culpam sicut ad causam.

Ad. j. ergo dom qꝫ huiusmodi defectus eorum qui nascuntur. vel etiam puerorum. sunt effectus et pene originalis peccati. vt dictum est. ⁊ manent etiam post baptismum ꝓpter causaꝫ supius dictam. ⁊ qꝫ non sint equaliter in omnibus cõtingit ꝓpter nature diuersitatem que sibi relinquitur. vt supra dictum est. ordinãtur tamẽ huiusmodi defectus ſm diuinam ꝓuidentiam ad salutem hominũ. vel eoꝝ qui patiũtur. vel aliorum qui pena admonentur. ⁊ etiam ad gloriam dei.

Ad. ij. dom qꝫ bona tẽporalia ⁊ corporalia sunt quidez aliqua bona hominis. sꝫ parua. bona vero spiritualia sunt magna hominis bona. Pertinet igiꝫ ad diuinã iusticiã vt virtuosis det spũalia bona. et de temporalibus bonis vel malis tantum det eis qꝫtum sufficit ad virtutem. Vt enim Dionysiꝰ dicit. viij ca. de di. no. diuine iusticie est non emollire optimorum fortitudinem materialium donationibus. aliis vero hoc ipsum qꝫ temporalia dantur ĩ malum spiritualium cedũt vnde in ps concluditur. Ideo tenuit eos superbia

Ad. iij. dom qꝫ xps penam sustinuit satisfactoriam nõ ꝓ suis sed ꝓ nostris peccatis.

Ad octauum sic procedit

Videtur qꝫ aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicit enim Exo. xx. Ego sum deus zelotes visitans iniquitatez patrum in filios in terciam ⁊ quartam generationẽ his qui oderunt me. ⁊ Matth. xviij. dicitur. Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram.

Pre. iusticia humana derivatur a iusticia diuina. sed ſm iusticiam humanã aliquãdo filij puniũtur pro parẽtibus. sicut patet in crimine lese maiestatis. ergo etiaꝫ ſm diuinam iusticiam vnus punit ꝓ peccato alteri?

Pre. si dicatur filius non puniri pro peccato patris. sed ꝓ peccato ꝓprio. inqꝫtum imitatur maliciam paternam. nõ magis hoc diceretur de filijs qꝫ de extraneis. qui simili pena puniuntur his quorum peccata imitantur. non ergo videtur qꝫ filij ꝓ peccatis ꝓprijs puniantur. sed pro peccatis parentum.

Sed cõtra est qđ dicitur Ezech. xviij. Filius non portabit iniquitatem patris.

Rñ. dom. qꝫ si loquamur de pena satisfactoria que voluntarie assumitur. cõtingit qꝫ vn? portet penaz alterius inqꝫtũ sunt quodãmodo vnum sicut iam dictum est. Si autem loquamur de pena ꝓ peccato inflicta inqꝫtum habet rationem pene. sic solum vnusquisqꝫ ꝓ peccato suo punitur. quia actus peccati aliquid ꝑsonale est. Si autem loquamur de pena que habet rationem medicine. contingit qꝫ vnus punitur ꝓ peccato alterius. Dictum est enim qꝫ detrimenta corporalium rerum vel etiam ipius corporis sunt quedam penales medicine ordinate ad salutem anime. vnde nihil ꝓhibet talibus penis aliquem puniri pro peccato alterius. vel a deo vel ab homine. vtpote filios ꝓ patribus. ⁊ subditos ꝓ dominis inqꝫtum sunt quedaz res eorum. ita tamen qꝫ si filius vel subditus est particeps culpe huiusmodi penalis defectus habet rationẽ pene quãtum ad vtrũqꝫ. s. eum qui punitur ⁊ eum pro quo punit. Si vero nõ sit particeps culpe. habet rationem pene qꝫtũ ad eum pro quo punitur. qꝫtum vero ad eum qui punitur rationem medicine tm̃. nisi per accidens inqꝫtum peccato alterius consentit. ordinatur enim ei ad bonum anime si patienter sustineat. Pene vero spũales non sunt medicinales tm̃. quia bonum anime nõ ordinatur ad aliud melius bonum. vnde in bonis anime nullus patit detrimẽtum sine culpa. ꝓpria. ⁊ ꝓpter hoc etiam talibus penis vt dicit Hieronym? in epla ad Aluitũ. vnus non punit ꝓ alio. quia inqꝫtum ad animam filius nõ est res patris vñ ⁊ huiusmodi causam dominus assignans dic Ezech. xviij. Omnes aie mee sunt.

Ad. j. ergo dom qꝫ vtrũqꝫ dictum videtur esse referendũ ad penas tẽporales vel corporales inqꝫtum filij sunt quedam res parentum et successores ꝑdecessorum. vel si referãtur ad penas spirituales. hoc dicitur ꝓpter imitationem culpe. vnde in Exo. additur. his qui oderunt me. Et in Matth. dicit. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Dicit autem puniri peccato patrum in filijs. quia filij in peccatis parentum nutriti ꝓniores sunt ad peccandum. tum ꝓpter consuetudinem. tum etiam ꝓpter exemplum patrum quasi auctoritatem sequentes. sunt etiam maiori pena digni si penas patrum videtes correcti nõ sunt. Ideo autem dicit in terciam ⁊ quartam generationem. quia tãtũ cõsueuerunt homines viuere vt in terciam ⁊ quartam generationem viderent. ⁊ sic mutuo videre possunt ⁊ filij peccata parentum ad imitandum. ⁊ patres tres pẽnas filioꝝ ad dolendum

Ad. ij. dom qꝫ pene ille sunt corporales ⁊ temporales quas iusticia humana vni ꝓ peccato alteri? infligit. ⁊ sunt remedia quedaz vel medicine cõtra culpas sequẽtes. vt vel ipi qui puniuntur. vel alij cohibeãtur a similibus culpis.

Ad. iij. dom qꝫ magis dicũtur puniri pro peccatis aliorꝝ ꝓpinqui qꝫ extranei. tum quia pena ꝓpinquorum quodãmodo redundat in illos qui peccauerunt. vt dictum est inqꝫtum filius ẽ quedam res patris. tum etiaz quia ⁊ domestica exẽpla ⁊ domestice pene magis mouent. vnde qñ aliquis nutritus est in peccatis parentum vehementius ea sequitur. ⁊ si ex eoꝝ penis nõ est deterritus. obstinatior videtur. vnde et est maiori pena dignus.

Questio LXXXVIII

Deinde quia peccatum veniale ⁊ mortale distinguũt ſm reatũ considerandum est de eis. Et primo considerandum est de veniali ꝓ comparationez ad mortale. secõdo de veniali ſm se. Circa primum qruntur sex. primo vtrum veniale peccatum cõuenienter dividatur cõtra mortale.

sc̃o vtrum distinguant genere. tertio vtrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale. quarto vtrũ veniale peccatum possit fieri mortale. quinto vtrum circũstantia aggrauans possit de veniali peccato facere mortale. sexto vtr peccatum mortale possit fieri veniale.

Ad primum sic procedit.

Videtur q veniale peccatum non conuenienter diuidatur contra mortale. Dicit enim Aug⁹. xxij. li. contra Faustum. Peccatum est dictum vel factum vel cõcupitum contra legem eternam. sed esse cõtra legem eternam dat peccato q sit mortale. ergo omne peccatum ẽ mortale. non ergo peccatum veniale diuiditur cõtra mortale. Ore. apli dicit. j. ad Cor. x. Siue manducaueritis siue biberitis siue aliquid aliud facitis. omnia in gloriam dei facite. sed contra hoc preceptum facit quicunq peccat. non enim peccatum fit, ppter gloriam dei. cum ergo facere cõtra p̃ceptũ sit peccatum mortale. videtur q quicunq peccat mortaliter peccet. Ore. quicũq amore alicui rei inhereat ei vel sicut fruens. vel sicut vtens. vt patet per Aug. in primo de doc. xpiana. sed nullus peccãs inhereat bono cõmutabili quasi vtens. Non enim refert ipm ad bonum qd̃ nos beatos facit. quod ppie est vti. vt Aug⁹ dicit ibidem. ergo quicunq peccat fruitur bono cõmutabili. sed frui rebus vtendis est humana peruersitas. vt Aug⁹ dicit i li. lxxxiij. q. cum ergo peruersitas peccatum mortale nomiet videt q quicunq peccat mortaliter peccet. Ore. quicunq accedit ad vnũ terminũ ex hoc ipso recedit ab alio sed quicunq peccat accedit ad bonum cõmutabile. ergo recedit a bono incõmutabili. ergo peccat mortaliter. non ergo cõuenienter peccatum veniale contra mortale diuiditur. Sed contra est qd̃ Aug⁹ dicit in omel. vij. sup Joh. q crimen est qd̃ dãnationem meretur. veniale aũt est qd̃ non meretur dãnationem. Sed crimen nominat peccatum mortale. ergo veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale. Rñ. dom q aliqua fm q ppie accipiunt non videntur esse opposita. que si metaphorice accipiant opponi inueniuntur. sicut ridere non opponitur ei qd̃ est arescere. sz fm q ridere metaphorice de prato dicitur ppter eius floritionem et virorem. opponitur ei qd̃ est arescere. Similiter si mortale ppie accipiatur, put refertur ad mortem corpalem. non videtur oppositus habere cum veniali. nec ad idem genus ptinere. Sz si mortale accipiatur metaphorice fm q dicitur in peccatis. mortale opponitur ei qd̃ est veniale. Cum enim peccatus sit quedam infirmitas anime. vt supra habitum est. peccatum aliqd̃ mortale dicitur ad similitudinez morbi. dicit mortalis ex eo q inducit defectum irreparabilem p destitutionem alicuius principij. vt dictum est. Principiũ autem spũalis vite que est fm virtutez. est ordo ad vltimũ finem. vt supra dictum est. qui quidem si destitutus fuerit reparari non potest per aliqd̃ principium intrinsecum. sed solum p virtutem diuinaz. vt supra dictum est. quia inordinatiões eoz que sunt ad finẽ reparant ex fine. sicut error qui accidit circa cõclusiones per veritatẽ principioz. Defectus ergo ordinis vltimi finis nõ põt p aliquid aliud reparari q̃ sit principalius sicut nec error qui est circa principia. et hmõi peccata dicunt mortalia quasi irreparabilia. Peccata autem q̃ habẽt inordinationez circa ea q̃ sunt ad finem cõseruato ordine ad vltimum finẽ reparabilia sunt. et hec dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet quando reatus pene tollit. qui cessat cessante peccato. vt dictum ẽ. fm hoc ergo mortale et veniale opponũtur. sicut reparabile et irreparabile. et hoc dico p principium iterius. non aũt per cõparationem ad virtutez diuinam. que omnẽ morbum et corporalem et spũalem potest reparare. et ppter hoc veniale peccatum que nitẽter diuiditur cõtra mortale. Ad. j. ergo dom q diuisio peccati in veniale et mortale non est diuisio generis in species q̃ eq̃liter participant rõnem generis. sed anologi in ea de quibꝫ p̃dicatur fm prius et posterius. et ideo pfecta ratio peccati quã Aug⁹ ponit cõuenit peccato mortali. Peccatũ autem veniale dicitur peccatum fm rõnem imperfectam entis in ordine ad peccatum mortale. sicut accidẽs dicitur ens in ordine ad substãtiam fm imperfectam rationem entis. non enim est contra legem. quia venialiter peccans non facit qd̃ lex phibet. nec ptermittit id ad qd̃ lex per p̃ceptum obligat. sed facit p̃ter legem. q uia non obseruat modũ rationis quem lex intẽdit. Ad. ij. dom q illud p̃ceptũ apli est affirmatiuũ. vnde non obligat ad semp. et sic non facit contra hoc p̃ceptum. quicunq non actu refert in gloriam dei omne qd̃ facit. Sufficit ergo q aliquis habitu aliter referat se et omnia sua in deum ad hoc q nõ semper mortaliter peccet. cum aliquẽ actum non refert in gloriaz dei actualiter. Veniale autem peccatũ non excludit habitualẽ ordinationẽ actus humani in gloriaz dei. sed solũ actualem. q̃ non excludit charitatem que habitualiter ordinat in deum. vnde non sequitur q ille qui peccat venialiter peccet mortaliter. Ad. iij. dd. q ille qui peccat venialiter inhereat bono tẽporali. non vt fruẽs. q̃ non constituit in eo finem. sed vt vtens referens in deum non actu sed habitu. Ad. iiij. dom q bonum cõmutabile nõ accipitur vt terminus ꝓtrapositus incõmutabili bono. nisi quando cõstituitur in eo finis. qd̃ enim est ad finem nõ habet rationem termini.

Ad secundum sic pceditur

Videtur q peccatum veniale et mortale nõ differant genere. ita scz q aliqd̃ sit peccatum mortale ex genere. et aliqd̃ veniale ex genere. Bonum enim et malum ex genere in actibus humanis accipit p cõparationem ad materiã siue ad obiectũ. vt supra dictũ ẽ. sed fm quodlibet obiectũ vel materiam ptingit peccare mortaliter et venialiter. quodlibet enim bonum cõmutabile põt homo diligere. vel infra deum quod est peccare venialiter. vel supra deũ quod ẽ peccare mortaliter. ergo peccatũ veniale et mortale non differunt genere. Ore. sicut dictum ẽ supra peccatum mortale dicitur qd̃ ẽ irreparabile. peccatum aũtẽ veniale q̃d̃ ẽ reparabile. sed esse irrepabile conuenit peccato qd̃ fit ex malicia. qd̃ fm quosdam irremissibile dicitur. esse autez repabile conuenit peccato qd̃ fit p infirmitatẽ vel ignorantiam. qd̃ dicit remissibile. ergo peccatũ mortale et veniale differunt sicut peccatũ qd̃ est ex malicia cõmissum. vel ex infirmitate et ignorãtia. sz fm hoc non differũt peccata genere sed causa. vt supra dictũ est. ergo peccatũ veniale et mortale non differunt genere. Ore. supra dictũ est q subiti motus tam sensualitatis q̃ rõnis sunt peccata venialia. sed subiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere. ergo non sunt aliqua peccata venialia ex genere. Sed contra ẽ q Aug⁹ in sermone de purgatorio. enumerat quedã genera peccatoz venialium. et quedam genera peccatoz mortalium. Rñ. dom q peccatum veniale a venia dicitur. Potest igitur aliqd̃ peccatũ dici veniale vno mõ. q̃ est veniam ꝓsecutum. et sic dicit Ambro.

q̄ omne p̄ccatū p̄ penitentiaz fit veniale. et hoc dr venia/
le ex euentu. Alio modo dicitur veniale quia non habet in
se vnde veniā non consequatur vel totaliter. vel in parte.
in pte quidē sicut cum habet in se aliquid diminuēs cul
pam. vt cum fit ex infirmitate vel ignorantia. ⁊ hoc dicit̄
veniale ex causa. in toto autem ex eo q̄ nō tollit ordinē ad
vltimū finem. vnde non meretur penam eternam. sz tē/
poralem. ⁊ de hoc veniali ad p̄sens intēdimus. de primis
enī duobꝰ constat q̄ non habent genus aliq̄d determina
tum. sed veniale tertio modo dictum potest habere genꝰ
determinatum. ita q̄ aliq̄d peccatum dicatur veniale ex
genere. ⁊ aliq̄d mortale ex genere. ꝑm q̄ genus vel speci/
es actus determinantur ex obiecto. Cum enī voluntas fer
tur in aliquid q̄d ꝑm se repugnat charitati per quā homo
ordinatur in vltimuz finē. illud peccatum ex suo obiecto
habet q̄ sit mortale. vnde ē mortale ex genere. sine sit cō
tra dilectionem dei sicut blasphemia. p̄iurium. ⁊ huiusmo/
di. sive cōtra dilectionem p̄rimi. sicut homicidium. adul/
terium. ⁊ similia. vñ hmōi sunt peccata mortalia ex suo
genere. Quandoq̄z vero voluntas peccantis fertur in id
q̄d in se cōtinet quandam inordinationem. non tamē cō
trariatur dilectioni dei ⁊ p̄rimi. sicut verbum ociosum. ri
sus superfluus. ⁊ alia huiusmodi. ⁊ talia sunt peccata veni/
alia ex suo genere. vt supra habitum est. quia actus mora
les recipiunt rationem boni ⁊ mali. non solū ex obiecto. sz
etiam ex aliqua dispositione agentis. vt supra habituz ē.
Contingit quādoq̄z q̄ id q̄d est peccatuz veniale ex gene
re ratione sui obiecti fit mortale ex parte agentis. vel quia
in eo constituit finem vltimū. vel quia ordinat ipsuz ad
aliquid q̄d est peccatum mortale ex genere. puta cum ali
quis ordinat verbum ociosum ad adulterium cōmitten
dum. Similiter etiam ex pte agentis contingit q̄ aliq̄d
peccatuz q̄d ex suo genere est mortale fit veniale ꝓpter hoc
sz q̄ actus est imp̄fectus. id est. non deliberatus ratione
que ē p̄incipium ꝓprium mali actus. sicut supra dictum
est de subditis motibus infidelitatis. Ad. j. ergo dīm
q̄ ex hoc ipso q̄ aliq̄s eligit id q̄d repugnat diuine chari
tati. conuincitur p̄ferre illud charitati diuine ⁊ per conse
quens plus amare ipm q̄z deum. ⁊ ideo aliqua peccata ex
genere que de se repugnāt charitati. habent q̄ aliquid di
ligatur supra deū. ⁊ sic sunt ex genere suo mortalia Ad
ij. dīm q̄ ratio illa p̄cedit d̄ peccato veniali ex causa Ad
iij. dīm q̄ ratio illa p̄cedit d̄ peccato q̄d est veniale ꝓpter
impec tionem actus.

Ad tertium sic proceditur

Videtur q̄ peccatuz veniale non sit dispositio ad morta/
le. Unum enim oppositum non disponit ad aliud. sz pec
catum veniale ⁊ mortale ex opposito diuidunt̄. vt dictum
est. ergo peccatum veniale non est dispositio ad mortale
Pre. actus disponit ad aliquid simile i specie sibi. vñ
in. ij. ethi. dicitur q̄ ex similibus actibus generātur simi
les dispositiones ⁊ habitus. sed peccatum mortale et ve/
niale differunt genere seu specie. vt dictum est. ergo pec
catum veniale non disponit ad mortale. Pre. si pecca
tū dicatur veniale q̄d disponit ad mortale. oportebit q̄
quecunq̄z disponunt ad mortale peccatuz sint peccata ve
nialia, sed omnia bona opera disponūt ad peccatum mor
tale. Dicit enim Aug⁹ in regula q̄ superbia bonis operib
insidiatur vt pereant. ergo etiam bona opera erunt pecca
ta venialia. q̄d est inconueniens. Sed contra est q̄d di/
citur Eccl. xviij. Qui spernit minima paulatim defluit. sz
ille qui peccat venialiter videtur minima spernere. ergo
paulatim disponitur ad hoc q̄ totaliter defluat ꝑ peccatuz
mortale Rñ. dīm q̄ disponens est quodāmodo causa
vnde ꝑm duplicem modum cause est duplex dispositiōis
modus. Est enim causa quedam mouens directe ad effe
ctum. sicut calidum calefacit. est etiam ibi causa indirecte
mouens remouendo ꝓhibens. sicut remouens colūnam
dicitur remouere lapidem suppositum. ⁊ ꝑm hoc actꝰ pec
cati dupliciter ad aliquid disponit. Uno quidem modo
directe. ⁊ sic disponit ad actum similem ꝑm speciē. ⁊ hoc
modo primo ⁊ p̄ se peccatum veniale ex genere non dispo
nit ad mortale ex genere cuz differant specie. sed per hunc
modum peccatum veniale potest disponere per quandā
consequentiam ad peccatum q̄d est mortale ex parte agē
tis. augmētata enī dispositione vel habitu per actus pec/
catorum venialium. in tantū potest libido peccādi cresce/
re q̄ ille qui peccat finem suum constituit in peccato ve/
niali Plaz vnicuiq̄z habenti habitum incēptum huiusmo
di. finis est operatio ꝑm habitum. ⁊ sic multoties peccā
do venialiter disponetur ad peccatum mortale. Alio mo
do actus humanus disponit ad aliquid remouendo ꝓhi
bens. ⁊ hoc modo peccatū veniale ex genere potest dispo
nere ad mortale peccatum ex genere. qui enim peccat ve/
nialiter ex genere p̄termittit aliquez ordinem. ⁊ ex hoc
q̄ consuescit voluntatem suam in minoribus debito or/
dini non subiicere, disponitur ad hoc q̄ etiam voluntā/
tem suam non subiiciat ordini vltimi finis eligēdo id q̄d
est peccatum mortale ex genere. Ad. j. ergo dīm q̄ pec
catum veniale ⁊ mortale nō diuiduntur ex opposito sicut
due species vnius generis vt dictuz est. sed sicut accidēs
contra substantiam diuiditur. vnde sicut accidens potest
esse dispositio ad formam substantialem. ita ⁊ veniale pec
catum ad mortale. Ad. ij. dīm q̄ peccatū veniale nō
est simile mortali in specie. est tamen simile ei in genere.
inc̄tum vtrūq̄z importat defectum debiti ordinis. lz ali/
ter ⁊ aliter vt dictum est Ad. iij. dīm q̄ opus bonum
non est p̄ se dispositio ad mortale peccatum. potest tamē
esse materia. vel occasio peccati mortalis p̄ accidēs. sz pec/
catum veniale p̄ se disponit ad mortale. vt dictum ē.

Ad quartum sic procedit

Videtur q̄ peccatum veniale possit fieri mortale Dicit
enim Aug⁹ exponens illud Job. Qui incredulus ē filio
non videbit vitam. peccata minima. id est. venialia. si ne
gligantur occidunt. sed ex hoc dicitur peccatum mortale
quia spīaliter occidit animam. ergo peccatuz veniale po
test fieri mortale. Pre. motus sensualitatis ante ꝓsen
sum rationis est peccatum veniale. post consensum vero
est peccatum mortale. vt supra dictum est. ergo peccatuz
veniale potest fieri mortale. Pre. peccatum veniale ⁊
mortale differunt sicut morbus curabilis ⁊ incurabilis.
vt dictum est. sed morbus curabilis potest fieri incurabi
lis. ergo peccatum veniale potest fieri mortale. Pre.
dispositio potest fieri habitus. sed peccatuz veniale est di
spositio ad mortale. vt dictum est. ergo veniale peccatum
potest fieri mortale. Sed contra ea que differunt i in/
finitum non trāsmutantur in inuicem. sed peccatuz mor/
tale ⁊ veniale differunt in infinitum. vt ex p̄dictis p̄z.
ergo veniale nō pōt fieri mortale. Rñ. dīm q̄ pecca/
tum veniale fieri mortale potest tripliciter intelligi. Uno
modo sic q̄ idē actus numero p̄imo sit peccatū veniale
⁊ postea mortale. ⁊ hoc eē nō pōt. q̄ peccatū p̄cipaliter

consistit in actu voluntatis sicut et quilibet actus moral' vnde non dicitur vnus actus moraliter si voluntas mutetur. ꝗuis etiam actio ꝼm naturam sit cōtinua. Si autem voluntas non mutetur nō potest esse ꝙ de veniali fiat mortale. Alio modo potest intelligi vt id quod est veniale ex genere fiat mortale. et hoc quidem possibile ē in ꝗtum cōstituitur in eo finis. vel inꝗtū refertur ad mortale peccatum sicut ad finem. vt dictum ē. Tertio modo potest intellig i ita ꝙ multa venialia peccata constituant vnum peccatum mortale. ꝙ si sic intelligatur ꝙ ex multis peccatis venialibus ītegraliter constituatur vnuꝫ peccatum mortale. falsum est. non enim omnia peccata venialia de mundo possunt habere tantū de reatu quātū vnū peccatum mortale. quod patet ex parte durationis. quia peccatum mortale habet reatum pene eterne. peccatum autem veniale reatum pene temporalis. vt dictum ē. Patet etiam ex parte pene dammi. quia peccatū mortale meretur carentiam visionis diuine. cui nulla alia pena comparari potest. vt Chrysō. dicit. Patet etiaꝫ ex parte pene sensus ꝗtum ad vermem conscientie. ꝫ forte ꝗtum ad penam ignis non sint improportionabiles pene Si vero intelligatur ꝙ multa peccata venialia faciunt vnū mortale dispositiue. sic verum ē sicut supra ostensum est. ꝼm duos modos dispositionis quo peccatum veniale disponit ad mortale. Ad.j. ergo dōm ꝙ Aug⁹ loquitur in illo sensu ꝙ multa peccata venialia dispositiue causant mortale. Ad.ij. dōm ꝙ ille idem motus sensualitatis qui precessit consensum rationis nunꝗ fiet peccatum mortale. sed ipse actus rōnis ꝑsentientis Ad.iij. dōm ꝙ morbus corpalis non est actus. sed dispositio quedam ꝑmanens. vnde eadem manens potest mutari. sed peccatū venale est actus transiens qui resumi non potest. ꝗtum ad hoc nō est sile. Ad.iiij. dōm ꝙ dispositio que fit habitus est sicut imperfectum in eadeꝫ specie. sicut imperfecta scientia dum ꝓficitur fit habitus. sed veniale peccatū est dispositio alterius generis. sicut accidens ad formā substantialem in quam nunꝗ mutatur.

Ad quintum sic procedit

Videtur ꝙ circumstantia possit de veniali peccato facere mortale. Dicit enim Aug⁹ in sermone de purgatorio. ꝙ si diu tenetur iracundia ⁊ ebrietas si assidua sit. transeūt in numerum peccatorū mortalium. sed ira ⁊ ebrietas nō sunt ex suo genere peccata mortalia. ꝫ venialia. alioquin semper essent mortalia. ergo circūstantia facit peccatum veniale esse mortale. Dre. magister dicit. xxiij. dis. secundi li. sententiaꝝ. ꝙ delectatio si sit morosa est peccatuꝫ mortale. si autem non sit morosa est peccatum veniale. ꝫ morositas est quedam circūstantia. ergo circumstantia facit de peccato veniali mortale. Dre. plus differūt malum ⁊ bonum ꝗ veniale peccatum ⁊ mortale quorū vtrū ꝗ est in genere mali. sed circumstantia facit de actu bono malum. sicut patet cum quis dat elemosynam ꝓpter inanem gloriam. ergo multo magis potest facere de peccato veniali mortale. Sed contra est ꝙ cum circumstantia sit accidens. quātitas eius non potest excedere ꝗtitatem ipius actus quem habet ex suo genere. semper enim subiectum ꝑmittet accidenti. si igitur actus ex suo genere sit peccatum veniale non poterit per circūstantiam fieri peccatum mortale. cū peccatū mortale in infinitū quodammodo excedat ꝗtitatez venialis. vt ex dictis ptꝫ. Rñ. dōm sicut supra dictum est. cum de circumstantijs ageretur circumstantia inꝗtum huiusmodi est accidens moralis actus. contingit tamen circūstantiam accipi vt differē tiam specificam actus moralis. et tunc amittit rationem circūstantie. ⁊ constituit speciem moralis actus. hoc aūt contingit in peccatis quando circumstantia addit deformitatem alterius generis. sicut cum aliquis accedit ad nō suam. est actus deformis deformitate opposita castitati. sed si accedat ad non suam que est alterius uxor addit deformitas opposita iusticie. contra quā est vt aliquis usurpet rem alienam. ⁊ ꝼm hoc huiusmodi circūstantia constituit nouam speciem peccati que dicitur adulterium. Impossibile ē autem ꝙ circumstātia de peccato veniali faciat mortale nisi afferat deformitatez alterius generis. Dictum ē enī ꝙ peccatuꝫ veniale habet deformitatem per hoc ꝙ importat deordinationem circa ea que sunt ad finē peccatum autē mortale habet deformitatem ꝓ hoc ꝙ importat deordinationē respectu vltimi finis. vnde manifestum ē ꝙ circūstantia non potest de veniali peccato facere mortale manens circūstantia. sed solum tunc quādo trāsfertur in aliam speciē. ⁊ fit quodāmodo differentia specifica moralis actus. Ad.j. ergo dōm ꝙ diuturnitas nō ē circūstantia trahens in aliam speciem. similiter nec frequentia. vel assiduitas nisi forte ꝓ accidens ex aliquo superueniente. Non enim aliquid acquirit nouam speciem ex hoc ꝙ multiplicatur vl̄ procellat. nisi forte in actu procellato vel multiplicato supueniat aliqd quod variet speciem. puta inobedientia vel ꝯemptus. vel aliquid huiusmodi. Dicendum ergo ꝙ cum ira sit motus animi ad nocendum proximo si sit tale nocumentuꝫ in qd̄ tēdit motus ire. qd̄ ex genere suo sit peccatū mortale sicut homicidiū. vel furtum. talis ira ex genere suo est peccatum mortale. sed ꝙ sit peccatum veniale habet ex imperfectione actus inꝗtum ē motus subitus sensualitatis. si vero sit diuturna redit ad naturam sui generis ꝑ consensum rationis Si vero nocumentuꝫ in qd̄ tendit motus ire esset veniale ex genere suo. puta cum aliquis in hoc irascatur ꝓximo aliquem ꝙ vult ei dicere aliqd̄ verbum leue et iocosum qd̄ modicum ipsum contristet. non erit ira peccatuꝫ mortale ꝗtumcūꝗ sit diuturna. nisi forte ꝓ accidens. puta si ex hoc genere scandalum oriatur. vel ꝓpter aliquid huiusmodi. De ebrietate vero dōm ē ꝙ ꝼm suam rationez habet ꝙ sit peccatuꝫ mortale. ꝙ enī homo absꝗ necessitate reddat se impotentē ad vtendum ratione ꝑ quā homo ī deum ordinatur. ⁊ multa peccata occurrētia vitet. ex sola voluptate vini expresse cōtrariatur virtuti. sed ꝙ sit peccatum veniale contingit ꝓpter ignorantiam quandā. vl̄ infirmitatem. puta cuꝫ homo nescit virtutem vini aut ꝓpriam debilitatem. vnde non putat se inebriari. tunc enī nō imputatur ei ebrietas ad peccatum. sed solum superabundantia potus. sed quando frequenter inebriatur. nō potest per hanc ignorantiam excusari quin videat voluntas eius eligere magis pati ebrietatez ꝗ abstinere a vino superfluo. vñ redit peccatū ad suā naturā. Ad.ij. dōm ꝙ delectatio morosa non dr esse peccatū mortale nisi ī his que ex suo genere sunt peccata mortalia. In quib⁹ si delectatio non morosa sit peccatum veniale est ex imperfectione actus. sicut ⁊ de ira dictū est. dicitur enim ira diuturna et delectatio morosa ꝓpter approbationem rationis deliberantis. Ad.iij. dōm ꝙ circumstantia non facit de bono actu malum nisi constituens speciē peccati. vt supra etiam habitum est.

Ad sextum sic ꝓceditur.

Videtur ꝙ peccatum mortale possit fieri veniale. Equaliter enim distat peccatum veniale a mortali .ꝛ econuerso sed peccatum veniale fit mortale. vt dictum est. ergo etiaꝫ peccatum mortale potest fieri veniale. ¶Preterea peccatum veniale ꝛ mortale ponuntur differentie ſm hoc ꝙ peccās mortaliter diligit creaturam plus q̄ deuꝫ. peccās aūt venialiter diligit creaturā infra deū. ꝙtingit aūt ꝙ aliquis cōmittēs id qđ est ex genere suo peccatū mortale diligat creaturam infra deum. puta si aliquis nesciens fornicationem simplicem esse peccatum mortale et cōtrariā diuino amori fornicetur. ita tamen ꝙ ꝓpter diuinū amorem paratus esset fornicationē ꝓtermittere si sciret fornicando se cōtra diuinum amorem agere. ergo peccabit venialiter. ꝛ sic peccatum mortale ꝑt veniale fieri ¶Dre. sicut dictum est. plus differt bonum a malo q̄ veniale a mortali. sed actus qui est de se malus potest fieri bonus. sicut homicidium pōt fieri actus iusticie. patet in iudice qui occidit latronem. ergo multo magis peccatum mortale pōt fieri veniale. ¶Sed contra est ꝙ eternum nunq̄ pōt fieri temporale. sed peccatum mortale meretur penaꝫ eternam. peccatum autem veniale temporalem penaꝫ. ergo peccatū mortale nunq̄ pōt fieri veniale. ¶Rñ. dicendum ꝙ veniale ꝛ mortale differunt sicut perfectum ꝛ imperfectum in genere peccati. vt dictum est. Imperfectum autē per aliquam additionem pōt ad perfectionem venire. vñ ꝛ veniale per hoc ꝙ additur ei deformitas pertinēs ad genus peccati mortalis. efficitur mortale. sicut cum aliquis dicit verbum ociosum vt fornicetur. sed id qđ est ꝑfectū non potest fieri imperfectum per additionem. ꝛ ideo peccatum mortale non fit veniale per hoc ꝙ additur ei aliqua deformitas pertinens ei ad genus peccati venialis. non enī diminuitur peccatum eius qui fornicatur vt dicat verbum ociosum. sed magis aggrauatur. ꝓpter deformitatem adiunctam. ¶Potest tamē id quod est ex genere mortale esse veniale ꝓpter imperfectionem actus. q̄ non ꝑfecte pertingit ad rationem actus mortalis. cum non sit deliberatus sed subditus. vt ex dictis patet. ꝛ hoc fit ꝑ subtractionem quandam. scz deliberate rationis. ꝛ quia a ratione deliberata habet speciem moralis actus. inde est ꝙ per talem subtractionem soluitur species. ¶Ad .j. ergo dicendum ꝙ veniale differt a mortali sicut imperfectum a perfecto. vt puer a viro. fit autem ex puero vir. sed non conuertitur. vnde ratio non cogit ¶Ad.ij. dicendum ꝙ si sit talis ignorantia que peccatum omnino excuset. sicut est furiosi vel amentis. tunc ex tali ignorantia fornicationem cōmittens nec venialiter nec mortaliter peccat ¶Si vero sit ignorantia non inuincibilis. tunc ignorantia ipsa ē peccatum. ꝛ continet in se defectum diuini amoris. inq̄ntum negligit homo addiscere ea ꝑ que potest se in diuino amore conseruare ¶Ad.iij. dicendum ꝙ sicut Aug⁹ dicit in libro contra mendacium. Ea que sunt ſm se mala nullo fine bene fieri pōt. homicidiū autē ē occisio innocētis. ꝛ hoc nullo mō bñ fieri pōt. scz iudex q̄ occidit latronez. vel miles q̄ occidit hostē rei publice. nō appellantur homicide. vt Aug⁹ dicit in libro de libero arbitrio.

Deinde considerandum est de peccato veniali ſm se. ꝛ circa hoc queruntur sex. primo vtrum peccatum veniale causet maculam in anima. ſcdo de distinctione peccati

venialis ꝓut figuratur per lignum fenum ꝛ stipulam. ſ. Cor. iij. tertio vtrum homo in statu innocentie potuerit peccare venialiter. quarto vtrū angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. quinto vtrum primi motus infidelium sint peccata venialia. sexto vtrū veniale possit esse in aliquo simul cum solo peccato originali.

Ad primum sic ꝓceditur.

Videtur ꝙ peccatum veniale causet maculam in anima. Dicit enī Aug⁹ in libro de penitentia. ꝙ peccata venialia si multiplicētur. decorē nostrū ita exterminant. vt a celestis sponsi amplexibus nos separēt. sed nihil aliud ē macula q̄ detrimentū decoris. ergo peccata venialia causant maculā in aīa ꝓpter inordinationē actus. ꝛ affectus ipsi⁹ peccātis. scz in peccato veniali ē quedā deordinatio actus ꝛ affectus. ergo peccatū veniale causat maculā in aīa. ¶Dre. macula aīe causat⁹ ex ꝓtractu rei tpalis ꝑ amorē. vt supra dictum ē. sed in peccato veniali aīa inordinato amore ꝓtingit rem tpalem. ergo peccatū veniale inducit maculaꝫ in aīa. ¶Sed contra ē ꝙ dr Epe. v. Vt exhiberet ipse sibi gloriosam eccl'iam nō habētē maculā aut rugā. glo. i. aliqđ peccatū criminale. ergo ꝓpriū peccati mortalis ee videt ꝙ maculā in aīa causet. ¶Rñ. dicendum ꝙ sicut ex dictis ꝑz macula importet detrimētū nitoris ex aliq̄ cōtractu. sicut in corpalibꝫ ꝑz. ex quibꝫ ꝑ similitudinem nomē macule ad aīaꝫ trāsfertur. Sicut autē in corpore ē duplex nitor. vn⁹ q̄dez ex intrinseca dispositione mēbroꝝ ꝛ coloris. Alius aūt ex exteriori claritate supueniēte. Ita etiā in aīa est duplex nitor. Unus quidē habitualis q̄si intrinsec⁹. Alius aūt actualis q̄si exterior fulgor. peccatū aūt veniale impedit quidē nitorē actualē. nō tū habitualē. q̄ nō excludit neq̄ diminuit habitū charitatis ꝛ aliaꝝ virtutū. vt infra patebit. scz solū impedit eoꝝ actū. macula aūt importat aliquid manēs in re maculata. vñ magis videt ꝓprie pertinere ad detrimētū habitualis nitoris q̄ actualis. vñ ꝓprie loquēdo peccatū veniale nō causat maculā in aīa. ꝛ si alicubi dicat maculaꝫ inducere. hoc est ſm quid. inq̄ntum impedit nitorem qui est ex actib⁹ virtutum. ¶Ad.j. ergo dicendum ꝙ Aug⁹ loquitur in eo casu in quo multa peccata venialia dispositiue inducunt ad mortale. aliter autez non separarent ab amplexu celestis sponsi ¶Ad.ij. dicendum ꝙ inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis non autem in peccato veniali. ¶Ad.iij. dicendum ꝙ in peccato mortali anima per amorem contingit rem tpalem quasi finem. ꝛ per hoc totaliter impeditur influxus ſplendoris gratie qui ꝓuenit in eos qui deo adherēt vt vltimo fini per charitatem. sed in peccato veniali nō adhęret homo creature tanq̄ fini vltimo. vnde non est simile.

Ad secundum sic ꝓceditur

Videt⁹ ꝙ incōueniēter pcta venialia ꝑ lignū fenū ꝛ stipulā designent⁹. Lignū enī fenū ꝛ stipula dicunt⁹ superedificari spūali fūdamēto. scz pcta venialia sūt ꝓter spūale edificiū. sicut etiā q̄libet false opiniones sūt ꝓter sciētiā. ꝙ pcta venialia nō ꝓueniēter designant⁹ ꝑ lignū fenū ꝛ stipulā ¶Dre. ille q̄ edificat lignū fenū ꝛ stipulā. sic salu⁹ erit q̄si ꝑ ignē sed quādoq̄ ille q̄ cōmittit peccata venialia nō erit salu⁹ etiā per ignē. puta cuꝫ peccata venialia inueniūtur in eo qui decedit cū pctō mortali. ergo incōueniēter ꝑ lignū fenum ꝛ stipulam peccata venialia designant⁹. ¶Dre. ſm ap'lm alij sunt qui edificant aurum. argentū. lapides pciosos. id est. amorem dei ꝛ ꝓximi ꝛ bona opera. ꝛ alij qui

edificant lignum.fenum ⁊ stipulam.sed peccata venialia cõmittunt etiam illi qui diligũt deum ⁊ proximum ⁊ bona opera faciunt. Dicitur enim.j. Joh.j. Si dixerimus quia peccatum non habemus.nosipsos seducimus.ergo non conuenienter designãtur peccata venialia p ista tria.

Ore.multe plures differentie ⁊ gradus sunt peccatorum venialium q̃z tres.ergo incõueniẽter sub his tribus comprehenduntur. Sed cõtra est qđ apostol⁹.j. Cor. iij.dicit de eo qui superedificat lignum.fenum ⁊ stipulã. q̃ saluus erit quasi per ignem et sic patietur penam. sed non eternam.ea tus autem pene temporalis proprie pertinet ad peccatum veniale.vt dictum est.ergo per illa tria significantur peccata venialia. Rñ.dõm q̃ quidam intellexerunt fundamentuz esse fidem informem sup quã aliqui edificant bona opera que figurantur per aurum. argentum ⁊ lapides pretiosos.quidam vero peccata etiã mortalia que figurantur ſm eos per lignum fenum ⁊ stipulam.sed hanc expositionem improbat Aug⁹ in libro de fide et operibus.quia vt apostolus dicit ad Gal.v. Qui opera carnis facit regnum dei non consequetur quod est saluum fieri.Apostolus autem dicit q̃ ille qui edificat lignum.fenum.⁊ stipulam.saluus erit quasi per ignẽ. vnde non potest intelligi q̃ per lignum.fenum.⁊ stipulam. peccata mortalia designentur. Dicunt ergo quidam q̃ p lignum.fenum.⁊ stipulam.significantur opera bona que superedificantur quidem spirituali edificio.sed tamẽ cõmiscẽt se eis peccata venialia.sicut cum aliquis habet curam rei familiaris.quod bonum est cõmiscet se superfluus amor vel vxoris.vel filiorum.vel possessionum. sub deo tamen ita scz q̃ pro bis homo nihil vellet facere cõtra deum.sed hoc iterum non videtur conuenienter dici. Manifestum est enim q̃ omnia opera bona referũtur ad charitatem dei et proximi.vnde pertinent ad aurum ⁊ argentum ⁊ lapides pretiosos.nõ ergo ad lignum fenum ⁊ stipulam. Et ideo dicendu est q̃ ipa peccata venialia que admiscent se procurantibus terrena. significantur per lignum fenum ⁊ stipulam.sicut enim huiusmodi congregantur in domo ⁊ non pertinent ad substantiam edificij et possunt comburi edificio remanente.ita etiam peccata venialia multiplicantur in homine manente spirituali edificio.et pro istis patitur ignem. vel temporalis tribulationis in hac vita.vel purgatorij post hanc vitam. ⁊ tamen salutem consequetur eternam. Ad.j.ergo dicendum q̃ peccata venialia non dicuntur superedificari spirituali fundamento quasi directe supra ipsum posita. scz quia ponuntur iuxta ipa.sicut accipitur ibi.super flumina babylonis.id est.iuxta.quia peccata venialia non destruunt spirituale edificium.vt dictum est. Ad.ij.dicẽdum q̃ non dicitur đ quocunq̃z edificante lignum fenũ ⁊ stipulam.q̃ saluus sit quasi per ignem.sed solum de eo qui edificat supra fundamentum.quod quidem non ẽ fides informis vt quidam estimabant. sed fides formata charitate.ſm illud Ephe.iij. In charitate radicati ⁊ fundati. Ille ergo qui decedit cum peccato mortali ⁊ venialibus.habet quidem lignum fenum ⁊ stipulam. sed non sunt superedificata supra fundamentũ spirituale.⁊ ideo non erit saluus sic quasi per ignem. Ad.iij. dicendũ q̃ illi qui sunt abstracti a cura temporalium rerum. ⁊ si ali quando venialiter peccent. tamen leuia peccata venialia cõmittunt.⁊ frequentissime per feruorem charitatis purgantur. vñ tales non superedificant venialia .quia in eis modicum manent.sed peccata venialia ipsorum que circa terrena occupantur diutius manent.quia non ita frequẽter recurrere possunt ad huiusmodi peccata venialia delenda per charitatis feruorem. Ad.iij.dõm q̃ sicut phũs dicit in primo de celo. Omnia tribus includũtur scz principio.medio.⁊ fine.⁊ ſm hoc omnes gradus venialium peccatorum ad tria reducuntur. scz ad lignuz qđ diutius manet in igne.ad stipulam que citissime expeditur.ad fenũ quod medio modo se habet. ſm enim q̃ peccata venialia sunt maioris vel minoris adherentie vel grauitatis citius vel tardius p ignem purgãtur.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videtur q̃ homo in statu innocẽtie potuerit peccare venialiter. Quia super illud.j. ad Tim.ij. Adam non est seductus.dicit glo. Inexpertus diuine seueritatis.in eo falli potuit vt crederet veniale esse cõmissum.sed hoc nõ credidisset nisi venialiter peccare potuisset.ergo venialiter peccare potuit non peccando mortaliter. Ore.Aug⁹.xi super Gen.ad litteram. Non est arbitrandum q̃ eẽt homini electurus tempratoz.nisi precessisset in anima hominis quedam elatio comprimenda. elatio autem detectionem precedens que facta est ,per peccatum mortale. non potuit esse nisi peccatum veniale. Similiter etiam in eodem Aug⁹ dicit q̃ virum sollicitauit aliqua experimenti cupiditas cum mulierem vidisset sumptu vetito pomo non esse mortuam.videtur etiam fuisse in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc q̃ de verbis domini dubitauit vt patet per hoc quod dicit. Ne forte moriamur.vt habetur Gen .iij. hec autem videntur esse venialia peccata'. ergo homo potuit venialiter peccare anteq̃z mortaliter peccaret. Preterea peccatum mortale magis opponitur integritati primi status q̃z peccatum veniale. sed homo potuit peccare mortaliter non obstante integritate primi status . ergo etiam potuit peccare venialiter. Sed contra est q̃ cuilibet peccato debetur aliqua pena.sed nihil penale esse potuit in statu innocentie vt Augus. dicit xxiij. de ciuita. dei.ergo non potuit peccare aliquo peccato quo non efficeretur ab illo integritatis statu.sed peccatum veniale non mutat statum hominis.ergo non potuit peccare venialiter. Rñ. dicendum q̃ cõuniter ponitur q̃ homo in statu innocentie nõ potuit venialiter peccare.hoc etiam non est sic intelligendum quasi id qđ nobis est veniale si ipe cõmitteret esset sibi mortale propter altitudinem sui status. dignitas enim persone est quedã circumstantia aggrauans peccatum.non tamen transfert in aliam speciem.nisi forte superueniente deformitate inobedientie. vel voti. vel alicuius huiusmodi qđ in proposito dici non potest.vnde id quod est de se veniale nõ potuit transferri in mortale propter dignitatem primi status sic ergo intelligendũ ẽ q̃ non potuit peccare venialiter.qz nõ potuit esse vt cõmitteret aliq̃d qđ eẽt de se peccatũ veniale anteq̃z integritatẽ primi status amitteret peccando mortaliter. Cuius ratio ẽ qz peccatũ veniale in nobis contingit vel ,ꝓpter imperfectionẽ actus.sicut subitus motus in genere peccatoꝝ mortaliũ.vel ,ꝓpter inordinationẽ existẽtẽ circa ea q̃ sunt ad finẽ seruato debito ordine ad finẽ.vtrũ q̃z aũt horꝝ contingit,ꝓpter quẽdam defectũ ordinis. ex eo q̃ interius non cõtinetur firmiter sub superiori.q̃ enim in nobis insurgat subitus motus sensualitatis.contingit ex hoc q̃ sensualitas non est omnino subdita rationi. q̃ vero insurgat subitus motus in ratione ipa.prouenit in nobis ex hoc q̃ ipsa executio actus rationis non subditur

deliberationi que est exaltiori bono vt supra dictum est. q̄ vero humanus animus inordinetur circa ea que sunt ad finez seruato debito ordine ad finem, puenit ex hoc q̄ ea que sunt ad finem nō ordinantur infallibiliter sub fine qui tenet summū locum quasi principium in appetibilibus. vt supra dictum ē. In statu autez innocentie vt in primo habituz est. erat infallibilis ordinis firmitas vt semper inferius cōtineretur sub superiori q̄diu summū hominis continueretur sub deo. vt etiam Aug⁹ dicit. xiij. de ciui. dei. z ideo oportebat q̄ inordinatio in homine nō esset nisi inciperet ab hoc q̄ summum hominis nō subderetur deo. qđ fit p̄ peccatū mortale. Ex quo patet q̄ homo in statu innocentie non potuit peccare venialiter antez̄ peccaret mortaliter. ¶Ad.j. ergo dīm q̄ veniale nō sumitur ibi sm q̄ nunc de veniali loquimur. sed dicitur veniale quod ē facile remissibile. ¶Ad.ij. dīm q̄ illa elatio que precessit in animo hominis fuit ad primum hominis peccatum mortale. dicitur autez precessisse electionē eius in exteriorem actum peccati. huiusmodi autem elationem subsecuta est z experiēdi cupiditas in viro. z dubitatio in muliere. que ex hoc solo in quandā aliam elationem ꝓrupit q̄ p̄cepti mēmonem a serpente audiuit q̄si nollet sub precepto contineri. ¶Ad.iij. dīm q̄ peccatuz mortale ī tantū opponitur integritati primi status q̄ corrumpit ipsum. qđ peccatum veniale facere non potest, et quia non potest simul esse quecūq̄z inordinatio cum integritate primi status. consequens est q̄ primus homo nō potuerit peccare venialiter antez̄ peccaret mortaliter.

Ad quartuz sic ꝓceditur

¶Videt q̄ angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. Homo enim cum angelis conuenit in superiori anime parte que mens vocatur. sm illud Grego. in omel. Homo intelligit cum angelis. sed homo sm superiorē partem anime pōt peccare venialiter. ergo z angel⁹. ¶Pre. quicunq̄z potest qđ est plus potest etiam qđ est minus. sed angelus potuit diligere bonum creatum plus q̄z deū quod fecit peccando mortaliter. ergo etiam potuit bonuz creatum diligere infra deum inordinate venialiter peccādo. ¶Pre. angeli mali videntur aliqua facere que sunt ex genere suo venialia peccata prouocādo homines ad risum. z ad alias huiusmodi leuitates. sed circūstantia persone non facit de veniali mortale. vt dictum est nisi speciali prohibitione supueniente. qđ non est in ꝓposito. ergo angelus potest peccare venialiter. ¶Sed contra ē q̄ maior est p̄fectio angeli q̄z perfectio hominis in primo statu. sed homo in primo statu non potuit peccare venialiter. ergo multo minus angelus. ¶Rñ. dīm q̄ intellect⁹ angeli sicut ī primo dictū est. nō est discursiu⁹. vt sc̄z ꝓcedat a principijs ī ꝓclusiones seorsū vtrūq̄z itelligēs sicut ī nobis ꝓtingit. vñ oportet q̄ q̄libz ꝓsiderat ꝓclusiones cōsideret eas, put sunt ī principijs. In appetibilibz autē sicut multotiēs dictum ē. fines sunt sicut principia. ea vero q̄ sunt ad finem sunt sicut ꝓclusiones. vñ mens angeli nō ferf in ea q̄ sunt ad finem nisi sm q̄ stant sub ordine finis. ꝓpter hoc ex natura sua habent q̄ nō possit in eis eē deordinatio circa ea que sunt ad finem. nisi simul sit deordinatio circa finem ipsum qđ est p̄ peccatum mortale. sz ā̄geli boni non mouentur in ea que sunt ad finem. nisi in ordine ad finem debituz qui est deus. z ꝓpter hoc omnes eorum actus sunt charitatis. z sic in eis non potest eē peccatum veniale. Angeli vero mali in nihil mouentur nisi in ordine ad finē peccati superbie ipsorum. z ideo in omnibus peccant mortaliter quecunq̄z ꝓpria voluntate agunt Secus autem ē de appetitu naturalis boni qui est ī eis vt in primo dictum est. ¶Ad.j. ergo dīm q̄ homo conuenit quidem cum angelis in mēte siue ī intellectu. sz differt in modo intelligēdi. vt dictum est. ¶Ad.ij. dīm q̄ angelus non potuit minus diligere creaturaz q̄z deum. nisi simul referens eā in deū sicut ī vltimū finem. vel aliquē finē inordinatum rōne iam dicta. ¶Ad.iij. dīm q̄ omnia illa que videntur esse venialia demones ꝓcurant vt homines ad sui familiaritatem attrahant. et sic deducant eos in peccatuz mortale. vñ in omnibus mortaliter peccāt ꝓpter intentionē finis.

Ad quintum sic procedit

¶Videt q̄ primi mot⁹ sensualitatis ī infidelibz sint peccata mortalia. Dicit enī ap̄s ad Ro. viij. q̄ nihil ē dānationis bis qui sunt in christo iesu qui non sm carnē ambulant. z loquit sibi de concupiscētia sensualitatis. vt ex p̄missis apparet. hec ergo causa est quare concupiscere non sit dānabile bis qui nō sm carnē ambulāt. ꝓsentiēdo sc̄z concupiscentie. quia sunt in xp̄o iesu. sed fideles non sunt in xp̄o iesu. ergo in infidelibus ē dānabile. primi igit motus infidelium sunt peccata mortalia. ¶Pre. Anselm⁹ dicit in li. de gratia z li. ar. Qui nō sunt in xp̄o sentiētes carnem sequūtur dānationem etiaz si non sm carnē ambulant. sed dānatio non debetur nisi peccato mortali. ergo cum homo sentiat carnem sm primum motum cōcupiscentie. videtur q̄ primus motus concupiscentie ī infidelibus sit peccatum mortale. ¶Pre. Anselmus dicit ī eodē li. Sic ē factus homo vt concupiscētiā sentire nō deberet. hoc autem debitū videt homini remissum p̄ gratiā baptismalē quā infideles nō habent. ergo quādocūq̄z infidelis cōcupiscit etiā si non consentiat peccat mortaliter contra debitum faciens. ¶Sed contra est qđ dr̄ Actuū x. Non est ꝓsonaz accept⁹ deus. qđ ergo vni non imputat ad dānationem nec alteri. sed primos motus fidelibz non imputat ad dānationē. ergo etiam nec infidelibus. ¶Rñ. dīm q̄ irrationabiliter dr̄ q̄ primi mot⁹ infideliū sint peccata mortalia si eis nō ꝓsentiāt. z hoc patz dupliciter. Primo quidem q̄z ipa sensualitas non pōt esse subiectum peccati mortalis vt supra est habitum. est autem eadem natura sensualitatis ī infidelibus z fidelibz. vnde non potest esse q̄ solus motus sensualitatis in infidelibus sit peccatum mortale. Alio modo ex statu ipsius peccantis. nunq̄z enim dignitas persone diminuit peccatum. sed magis auget. vt ex supra dictis patet. vnde nec peccatum ē minus in fideli q̄z in infideli. sed multo maius. Nam z infidelium peccata magis merentur veniaz ꝓpter ignorantiam. sm illud j. ad Timo. j. Misericordiam dei consecutus sum. quia ignorās feci in incredulitate mea. z peccata fidelium aggrauantur ꝓpter gratie sacramenta. sm illud Heb. x. Quāto magis putatis deteriora mereri supplicia qui sanguinem testamenti in quo sanctificatus est pollutum duxerit. ¶Ad.j. ergo dīm q̄ apostolus loquitur de damnatione debita peccato originali que aufertur per gratiam iesu christi q̄z manet ꝓcupiscētie fomes. vñ hoc q̄ fideles ꝓcupiscūt nō ē ī eis signū dānationis originalis peccati sicut ē ī infidelibz. z hoc etiā mō itelligēdū ē dictū Anselmi. Unde patet solutio ad secundum. ¶Ad.iij. dicendum q̄ illud debitum non cōcupiscendi erat p̄ originalem iusticiam. vñ id qđ

opponitur tali debito non ptinet ad peccatum actuale. sz ad peccatum originale.

Ad sextum sic proceditur.

Videtur qꝫ peccatum veniale possit esse in aliquo cū solo originali. Dispositio enim p̄cedit habitum. sed veniale est dispositio ad mortale. vt supra dictum est. ergo veniale in infideli cui non remittitur originale inuenīt ante mortale. ꝛ sic quandoqꝫ infideles habent peccata venialia cum originali sine mortalibus. ℞. minus habet de cōnexione ꝛ conuenientia veniale cum mortali qꝫ mortale peccatum cum mortali. sed infidelis subiect9 originali peccato potest cōmittere vnum peccatum mortale et non aliud. ergo potest cōmittere peccatum veniale et non mortale. ℞. determinari potest tempus ī quo puer primo potest esse actor peccati actualis. ad quod tēpus cum peruenerit potest ad minus per aliquod breue spacium stare quin peccet mortaliter. quia hoc etiaz ī maximis sceleratis contingit. In illo autem spacio q̄tumcunqꝫ breui potest peccare venialiter. ergo peccatum veniale potest esse in aliquo cum originali peccato absqꝫ mortali. Sed contra est. quia pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum. vbi non est pena sensus vt infra dicetur. In inferno autez detruduntur homīes propter solum peccatum mortale. ergo non erit locus in quo possit puniri ille qui habet peccatum veniale cuz originali solo. Rn. dom qꝫ impossibile est qꝫ peccatuz veniale sit in aliquo cum originali peccato absqꝫ mortali. Cuius ratio ē. quia anteqꝫ ad annos discretionis perueniat. defectus etatis prohibens vsum rationis excusat eū a peccato mortali. vnde multo magis excusat eum a peccato veniali si cōmittat aliquid quod sit ex genere suo tale. cum vero vsum rationis habet incipit. non omnino excusatur a culpa venialis ꝛ mortalis peccati. sed primum qđ tunc homini cogitandum occurrit est deliberare de seipso. ꝛ siquidem seipsum ordinauerit ad debitum finem. per gratiam consequetur remissionem originalis peccati Si vero non ordinet seipm ad debitum finem fm qꝫ ī illa etate est capax discretionis. peccabit mortaliter non faciens qꝫ in se est. ꝛ ex tunc non erit in eo peccatum veniale sine mortali nisi postqꝫ totum fuerit sibi per gratiaz remissum. Ad. j. ergo dom qꝫ veniale non est dispositio ex necessitate p̄cedens mortale. sed contingēter. sicut quandoqꝫ labor disponit ad febrem. non autem sicut calor disponit ad formam ignis. Ad. ij. dom qꝫ nō impeditur peccatum veniale esse simul cū solo originali. ꝓpter distantiam eius vel ꝙnientiam. sed ꝓpter defectum vsus rationis. vt dictū est. Ad. iij. dom qꝫ ab altis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere vsum rōnis per aliquod tēpus abstinere. sed a peccato omissionis p̄dicte nō liberatur nisi cīto potest se conuertat ad deum. Primū enim qđ occurrit homini discretionem habenti ē qꝫ de seipso cogitet ad quē alia ordinet sicut ad finem. Finis enī est prior in intētione. et ideo hoc est tempus pro quo obligatur ex dei p̄cepto affirmatiuo. quo dīs dicit. Conuertimini ad me. ꝛ ego conuertar ad vos. Zacharie primo.

XC

Consequenter considerandū est de principiis exterioribus actuū

Principium autem exterius ad malum inclinans est diabolus. de cuius tēptatione in primo dictum est. Principium autem exterius mouens ad bonum est deus. qui ꝛ nos instruit per legem. et iuuat per gratiam. vnde primo de lege. scđo de gratia dicendum est. Circa legem autem primo oportet considerare de ipsa lege in cōmuni. scđo de partibus eius. Circa legem autem in communi tria occurrunt considerāda. primo quidem de essentia ipius. scđo de differentia legum. tertio de effectib9 legis. Circa primum queruntur quattuor. primo vtrū lex sit aliquid rōnis. scđo de fine legis. tertio de causa eius. quarto de ꝓmulgatione ipsius.

Ad primum sic procedit.

Videtur qꝫ lex non sit aliquid rationis. Dicit enim apostolus ad Roma. vij. Video aliā legē in membris meis ꝛc. sed nihil quod est rationis est in membris. quia ratio non vtitur organo corporali. ergo lex non est aliquid rationis. ℞. in ratione non est nisi potentia habitus et actus. sed lex non est ipa potētia rationis. Similiter etiā non ē aliquis habitus rōnis. qꝫ habitus rōnis sunt virtutes intellectuales. de quibus supra dictum est. nec etiā actus rationis est. quia cessante rationis actu lex cessaret. puta in dormientibus. ergo lex non est aliquid rationis. ℞. lex mouet eos qui subiciuntur legi ad recte agēdum. sed mouere ad agendum ꝓprie ptinet ad voluntatē vt patet ex p̄missis. ergo lex non pertinet ad rationem. sed magis ad voluntatem. fm qꝫ etiam iurisperitus dicit. Qđ placuit principi legis habet vigorem. Sed cōtra est qꝫ ad legem pertinet p̄cipere et prohibere. sed imperare est rationis. vt supra habitum est. ergo lex est aliquid rationis. Rn. dom qꝫ lex quedam regula est et mensura actuum fm quā inducitur aliquis ad agendū. vel ab agendo retrahitur. Dicitur enī lex a ligando. quia obligat ad agendum. regula autem ꝛ mensura humanoꝝ actuum ē ratio que est principium primum actuum humanorum vt ex p̄dictis patet. Rationis enim est ordinare ad finez qui est primum principium in agendis fm philosophū. In vnoquoqꝫ autem genere id quod est principium est mensura ꝛ regula illius generis. sicut vnitas ī genere numeri. ꝛ motus primus in genere motuum. vnde relinquitur qꝫ lex sit aliquid pertinens ad rationem. Ad. j. ergo dom qꝫ cum lex sit regula quedam et mensura. dicitur dupliciter esse in aliquo. Uno modo sicut in mensurante ꝛ regulante. ꝛ quia hoc est ꝓprium rationis. ideo per hūc modum lex est in ratione sola. Alio modo sicut in regulato ꝛ mensurato. ꝛ sic lex est in omnibus que inclinātur ī aliquid ex aliqua lege. ita qꝫ quelibet inclinatio ꝓueniēs ex aliq̄ lege p̄t dici lex. nō essentialiter. sz q̄si ptiipative. ꝛ hoc mō inclinatio ipa mēbroꝝ ad ꝙcupiscēdū lex mēbrorū vocat. Ad. ij. dom qꝫ sicut ī actibꝰ exterioribꝰ ē cōsiderare operationē ꝛ opatuz puta edificationē ꝛ edificatū. ita ī opibꝰ rōnis ē ꝙsiderare ipm actū rōnis q̄ ē intelligere ꝛ rationari. ꝛ aliqd ꝓ hmōi actū ꝙstitutū. qđ q̄dē ī speculatiua rōne. primo q̄dē ē diffinitio. scđo enūciatio. tertio vero syllogism9 vel argumētatio. ꝛ qz rō etiaz practica vtit q̄dā syllogismo ī operabilibꝰ. vt supra habitū ē. fm qꝫ phūs docet ī. vij. etbi. ideo ē inuenire aliquid ī rōne practica qđ ita se habeat ad opatiōes sicut se hz ꝓpositio ī rōne speculatiua ad cōclusiōes. ꝛ hmōi ꝓpositiones vles rōnis practice ordinate ad actiones habent rationē legis. q̄ q̄dē ꝓpositiones aliq̄s actualiter ꝙsiderāt. aliq̄s vero habitualiter a rōne tenentur. Ad. iij. dom qꝫ ratio habet vim mouendi a voluntate. vt supra dictum est. Et hoc enim qꝫ

aliqs vult finem. ratio imperat de his que sunt ad finem sed voluntas de his que imparantur ad hoc legis rõnez habeat. oportet q̃ sit aliqua rõne regulata. ꝛ hoc mõ intelligiť q̃ volũtas principis hz vigorẽ legis. alioquin voluntas principis magis eẽt iniquitas q̃z lex.

Ad secundum sic ꝓceditur

Videtur q̃ lex non ordinetur semp ad bonum cõmune sicut ad finem. Ad legem enim ptinet precipere ꝛ phibere. sed ꝓcepta ordinantur ad quedam singularia bona. non ergo semper finis legis eſt bonum cõmune ℣ Pre. lex dirigit hominẽ ad agendum. sed actus humani sunt ī particularibus. ergo ꝛ lex ad aliqd particulare bonum ordinatur. ℣ Pre. Isidor9 dicit in li. ethimologiaꝝ. Si ratione lex constat lex erit omne qd̃ ratione constiterit. sed ratione consistit non solum qd̃ ordinatur ad bonũ cõmune. sed etiã qd̃ ordinatur ad priuatum bonũ vnius. ergo lex non ordinatur solum ad bonũ cõmune. sed etiã ad bonum priuatum vnius. Sed contra est qd̃ Isidor9 dicit in. iij. ethimologiarũ. q̃ lex est nullo priuato cõmodo. sed ꝑ cõmuni vtilitate ciuium conscripta. ℟ ñ. dicendum q̃ sicut dictum ẽ q̃ lex ptinet ad id qd̃ est principium humanorum actuũ ex eo q̃ est regula ꝛ mensura. Sicut aũt ratio ẽ principiũ hũanoꝝ actuũ ita etiaz in ipa rõne ẽ aliqd qd̃ est principiũ respectu oĩuz aliorũ. vnde ad hoc oportet q̃ principaliter ꝛ maxime princat lex. primũ autem principium in operatiuis quoꝝ est ratio practica est finis vltimus. Est autem vltimus finis hũane vite felicitas vel beatitudo vt supra habitũ ẽ. vnde oportet q̃ lex maxime respiciat ordinem qui est in beatitudine. rursus cum omnis pars ordinatur ad totum sicut impfectum ad pfectũ. vnus autem homo est pars cõmunitatis pfecte. necesse est q̃ lex ꝓprie respiciat ordinem ad felicitatem cõmunez vnde ꝛ phũs in ꝓmissa diffinitione legalium mentionez facit. ꝛ de felicitate ꝛ cõmunione politica. Dicit enī in. v. ethi. q̃ legalia iusta dicimus factiua ꝛ cõseruatiua felicitatis ꝛ particularum ipius politica cõmunicatiõe. Perfecta enim cõmunitas ciuitas ẽ. vt dicitur in primo politice. In quolibet autem genere id qd̃ maxime dicitur ẽ principium alioꝝ. ꝛ alia dicũť ſm ordinẽ ad ipm. sicut ignis qui est maxime calidus est causa caliditatis in corporibus mixtis. que in tantũ dicũtur calida inq̃ntum participant de igne. vnde oportet q̃ cum lex maxime dicatur ſm ordinem ad bonũ cõmune qd̃cũq̃ aliud preceptũ de particulari ope non habet rationem legis nisi ſm ordinez ad bonum commune. et ideo omnis ad bonum commune ordinatur. ℣ Ad. j. ergo dicendum q̃ preceptum imporrat applicationẽ legis ad ea que ex lege regulantur. ordo autem ad bonum cõmune qui ptinet ad legem ẽ applicabilis ad singulares fines. ꝛ ſm hoc etiam ꝺ particularibꝰ quibusdã ꝓcepta dantur ℣ Ad. ij. dicendum q̃ operationes quidem sunt ī ꝑticularibus. sed illa ꝑticularia referri possunt ad bonum cõmune. nõ quidem cõmunitate generis vel speciei. sed cõmunitate cause finalis. ſm q̃ bonũ commune ꝺ finis cõmunis. ℣ Ad. iij. dicendum q̃ sicut nihil cõstat firmiter ſm rõnem speculatiuam nisi ꝑ resolutionez ad prima principia indemõstrabilia. ita firmiter nihil cõstat ꝑ rõnem practicã ꝑ ordinationem ad vltimũ finem. qui est bonũ cõmune. qd̃ autem hoc modo ratione cõstat legis rationem habet.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videť q̃ cuiuslibet ratio sit factiua legis. Dicit enī apls ad Roma. ij. q̃ cũ gẽtes q̃ legẽ nõ habẽt. naturaliter ea q̃ legis sunt faciunt. ipi sibi sunt lex. hoc autẽ cõmuniter de oĩb9 dicit. ergo q̃libet ꝑt facere sibi legẽ. ℣ Pre. sic phũs dicit in. ij. ethi. Intẽtio legislatoris ẽ vt iudicat hoĩez ad virtutẽ. ſz quilibet hõ põt alium inducere ad virtutez. ergo cuiuslibet hoĩs rõ ẽ factiua legis. ℣ Pre. sic̃ princeps ciuitatis ẽ ciuitatis gubernator. ita quilibet paterfamilias est gubernator domus. ſz princeps ciuitatis põt in ciuitate legem facere. ergo quilibet paterfamilias põt ī suo domo facere legẽ. ℣ Sz ꝑtra ẽ qd̃ Isidor9 dicit in h. ethimologiaꝝ. ꝛ habeť in decretis dis. ij. Lex ẽ cõstitutio ppli fm quã maiores natu simul cũ plebibꝰ aliquid sanxerũt. nõ ẽ ergo cuiuslibet facere legẽ. ℟ ñ. dicendum q̃ lex ꝓprie primo ꝛ principaliter respicit ordinem ad bonũ cõmune. ordinare aũt aliquid ī bonũ cõmune ẽ vel totius multitudinis. vel alicuius gerẽtis vicẽ totius multitudinis. ꝛ ideo condere legẽ. vel ptinet ad totã multitudinẽ. vel ptinet ad psonã publicã q̃ totius multitudinis curã habet. q̃ et ī oĩb9 aliis ordinare ī finẽ est eius cuius ẽ ꝓprius ille finis ℣ Ad j. ergo dicendum q̃ sicut supra dictũ est. lex est in aliquo nõ solum sicut in regulante. sed etiã ꝑticipative sicut ī regulato. ꝛ hoc modo vnusquisq̃ sibi est lex inq̃ntum ꝑticipat ordinem alicuius regulãtis. vnde ꝛ ibidẽ subditur. qui ostẽdunt opus legis scriptum in cordibꝰ suis. ℣ Ad. ij. dicendum q̃ psona priuata non potest inducere efficaciter ad virtutem. potest enim solum mouere. sed si sua motio non recipiatur non habet vim coactiuam quã debet hẽ lex ad hoc q̃ efficaciter inducat ad virtutez. vt phũs dicit in. x. ethi. hanc autem virtutẽ coactiuam habet multitudo vel psona publica ad quam ptinet penas infligere. vt infra dicetur. ꝛ ideo solius ẽ eius leges facere. ℣ Ad. iij. dicendum q̃ sicut hõ est ps domus. ita domus ẽ ps ciuitatis. ciuitas autẽ est cõmunitas pfecta. vt dicitur in primo politice. ꝛ ideo sicut bonum vnius hominis non est vltimus finis. sed ad cõmune bonum ordinatur ita etiam ꝛ bonum vnius ciuitatis. que est cõmunitas perfecta. vnde ille qui gubernat aliquã familiam. potest quidem facere aliqua precepta vel statuta. non tamen q̃ ꝓprie habẽt rõnem legis.

Ad quartum sic ꝓceditur

Videtur q̃ promulgatio non sit de ratiõe legis. Lex enī naturalis maxime habet rationez legis. sed lex naturalis non indiget promulgatiõe. ergo non est de ratione legis q̃ promulgetur ℣ Pre. ad legem pertinet ꝓprie obligare ad aliquid faciendum vel non faciendum. sed non solum obligantur ad implendum legem illi coram quibus promulgatur lex. sed etiam alij. ergo promulgatio non ẽ de ratione legis. ℣ Pre. obligatio legis extendiť etiã in futurum. quia leges futuris negocijs necessitatez imponunt. vt iura dicunt. sed promulgatio fit ad presentes. ergo promulgatio non est de necessitate legis ℰ ed contra est quod dicitur in decretis quarta dis. q̃ leges instituuntur cuz promulgantur. ℟ ñ. dicendum q̃ sicut dictum est. lex imponitur alijs per modum regule et mensure. Regula autem et mesura imponitur per hoc q̃ applicatur his que regulantur ꝛ mensurantur. vnde ad hoc q̃ lex virtutez obligandi obtineat. quod est ꝓprium legis. oportet q̃ applicet hoĩbus que ſm eam regulari debẽt. talis autem applicatio fit ꝑ hoc q̃ in noticiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione. vnde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc q̃ lex habeat suam virtutem. Et sic ex quattuor predictis

potest colligi diffinitio legis, que nihil ē aliud q̄ quedā rationis ordinatio ad bonum cōmune ab eo qui curā cō munitatis habet promulgata. Ad.j. ergo dicendum q̄ promulgatio legis nature est ex hoc ipso q̄ deus eam mentibus hominū inseruit naturaliter cognoscendā. Ad.ij. dicendum q̄ illi coram quibus lex nō promulgatur, obligātur ad legem obseruādam, inq̄ntum in eorum noticiam deuenit per alios. vel deuenire potest promulgatiōe facta Ad iij. dicendum q̄ promulgatio presens in futurum extenditur p firmitatē scripture q̄ quodāmodo semp eā promulgat. vñ Isidor⁹ dicit in primo ethimologiar⁹ q̄ lex a legēdo vocata est, quia scripta est.

Questio XCI

Deinde considerandum

est de diuersitate legum. et circa hoc querūntur sex. primo vtrum sit aliqua lex eterna. secūdo vtr̄ sit aliqua lex naturalis. tertio vtruz sit aliqua lex humana. quarto vtruz sit aliqua lex diuina. quinto vtrū sit vna tm̄ vel plures. sexto vtruz sit aliqua lex peccati.

Ad primum sic procedit.

Videtur q̄ non sit aliqua lex eterna. Omnis enī lex aliquibus imponitur. sed non fuit ab eterno cui aliqua lex posset imponi. solus enim deus fuit ab eterno. ergo nulla lex ē eterna Pre. promulgatio est de ratione legis. sed promulgatio non potuit eē ab eterno. quia nō erat ab eterno cui promulgaretur. ergo nulla lex pōt esse eterna. Pre. lex importat ordinem ad finem. sed nihil est eternuz qđ ordinetur ad finem. solus enim vltimus finis ē eternus. ergo nulla lex ē eterna. Sed contra ē q̄ Aug⁹ dicit in primo de li. arbi. Lex que sūma ratio nominatur non pōt cuipiā intelligenti non incōmutabilis eternaq̄ videri. Rn. dicendum q̄ sic supā dictū ē nihil ē aliud lex q̄ dictamē practice rōnis in principe q̄ gubernat aliquā cōitatē pfectā. manifestū ē autē supposito q̄ mūdus diuina prouidentia regatur, vt in primo habitum est. q̄ tota cōmunitas vniuersi gubernatur ratiōe diuina. et idco ipa ratio gubernationis rerum in deo sicut in principe vniuersitatis existēs legis habet rationē. et quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, sed habet eternum cōtemptū. vt dicit Prouer. viij. inde est q̄ huiusmodi legem oportet dicere eternaz. Ad.j. ergo dicendum q̄ ea que in seipsis non sunt apud deum existunt inq̄ntum sunt ab ipo cognita et preordinata. sm illud Roma. iiij. Qui vocat ea que non sunt tāq̄ ea que sunt. sic igitur eternus diuine legis conceptus habet rationē legis eterne sm q̄ a deo ordinatur ad gubernationem rerū ab ipo pcognitarum. Ad.ij. dicendum q̄ promulgatio fit et verbo et scripto. et vtroq̄ modo lex eterna habet promulgationē ex pte dei promulgātis. q̄ et verbū diuinum ē eternū. et scriptura libri vite ē eterna. sed ex pte creature audiētis aut inspiciētis non pōt esse promulgatio eterna Ad.iij. dicendum q̄ lex importat ordinē ad finē actiue. inq̄ntum scz p eā ordinātur aliqua in finem. nō autē passiue id ē. q̄ ipa lex ordinetur ad finem. nisi p accidens in gubernāte. cuius finis ē extra ipm. ad quem etiā necesse ē vt lex eius ordinetur sed finis diuine gubernationis ē ipe deus nec eius lex ē aliud ab ipo. vnde lex eterna non ordinatur in alium finem.

Ad secundum sic, procedit

Videt⁹ q̄ nō sit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficiēter enī bō gubernat⁹ p legem eternā. dicit enī Aug⁹ in primo de li. ar. q̄ lex eterna ē qua iustum ē vt oīa sint ordinatissima. sed natura nō abundat in superfluis. sicut nec deficit in necessariis. ergo nō est homini aliq̄ lex naturalis Pre. per legem ordinatur homo in suis actibus ad finē. vt supra habitū est. sz ordinario humanoz⁹ actuū ad finem non est p naturam. sicut accidit in creaturis irrationalibus que solo appetitu naturali aguntur propter finē. sz agit homo propter finē p rationem et voluntatē. ergo non est aliqua lex in naturalis. Pre. quāto aliquis ē liberior. tanto minus est sub lege. sed homo ē liberior oībus aliis animalibus propter liberū arbitriū q̄ de prae aliis aīalibus habet. cum igitur alia animalia non subdantur legi naturali. nec homo alicui legi naturali subdetur Sed contra ē qđ dicitur Roma. ij. super illud. Cum gētes que legem non habēt naturaliter ea que legis sunt faciunt. dicit glo. q̄ si nō habent legem scriptam. habent tamen legem naturalē. qua quilibet intelligit et sibi conscius est quid sit bonuz. et q̄d malum. Rn. dicendum q̄ sicut supra dictum est. lex cuz sit regula et mensura dupliciter pōt esse in aliquo. vno modo sicut in regulante et mēsurante. alio modo sicut in regulato et mensurato. quia inq̄ntum participat aliquid de regula vel mensura. sic regulatur vel mensuratur. vnde cuz omnia que diuine prouidentie subduntur. a lege eterna regulētur et mensurentur. vt ex dictis patet. manifestum ē q̄ omnia participāt equaliter legē eternaz. inq̄ntū. s. ex impressione eius habēt inclinationes in propios actus et fines. Inter cetera aūt etiā rōnalis creatura excellētiori q̄dam mō diuine prouidētie subiacet. inq̄ntū et ipa fit prouidētie particeps sibīpsi et aliis prouidēs. vñ et ipa participatur rō eterna. p quam hz naturalem inclinationem ad debitū actuz et finē. Et talis participatio legis eterne in rationali creatura lex naturalis dicit. vnde cum ps diuisset. sacrificate sacrificium iusticie. quasi quibusdam querentibus que sunt iusticie opa. subiungit. multi dicūt. quis ostendit nobis bona? Cui questioni rīdens dicit. Signatū est sup nos lumen vultus tui domine. quasi lumen rationis naturalis quo discernimus quid sit bonum et quid malum qđ pertinet ad naturalē legem. nihil aliud sit q̄ impressio diuini luminis in nobis. vñ patz q̄ lex naturalis nihil aliud est q̄ participatio legis eterne in rationali creatura Ad j. ergo dicendum q̄ ratio illa procederet si lex naturalis eēt aliquid diuersum a lege eterna. non autem est nisi quedam participatio eius. vt dictum est. Ad.ij. dicendum q̄ omnis operatio rationis et voluntatis deriuatur in nobis ab eo quod est sm naturam. vt supra habitum est. naz omnis rationatio deriuatur a principiis naturaliter notis. et omnis appetitus eorum que sunt ad finem deriuatur a naturali appetitu vltimi finis. et sic etiam oportet q̄ prima directio actuum nostrorum ad finem fiat p legē naturalē. Ad.iij. dicendum q̄ etiā animalia irrōnalia participāt rationem eternam suo modo sicut et rōnalis creatura. sz quia rōnalis creatura participat eaz intellectualiter et rōnaliter ideo participatio legis eterne in creatura rationali proprie lex vocatur. nam lex ē aliquid rōnis. vt supra dictū ē. in creatura aūt irrationali nō participatur rationaliter. vnde non pōt dici lex nisi p similitudinem.

Ad tertium sic procedit

Videtur q̄ non sit aliqua lex hūana. Lex enī naturalis est participatio legis eterne. vt dictum est. sed per legem omnia sunt ordinatissima. vt Aug⁹ dicit in primo de li. arbi. ergo lex naturalis sufficit ad omnia hūana ordināda

non ẽ ergo necessarium q̃ sit aliqua lex humana ¶ Pre. lex habet rationem mẽsure. vt dictum est. ſz ratio humana non ẽ mensura rerũ. sed potius econuerso. vt in .x. metaphisice dicitur. ergo ex ratione humana nulla lex ꝓcedere potest ¶ Pre. mensura debet esse certissima. vt dicitur in .x. metaphisice. sed dictamen hũane rationis de rebꝫ gerendis ẽ incertum. ꝑm illud Sap. ix. Cogitationes mortalium timide ⁊ incerte ꝓuidentie nostre. ergo ex ratione hũana nulla lex ꝓcedere potest ¶ Sed cõtra est q̃ Aug⁹ in primo de li. arbi. ponit duas leges. vnam eternã. ⁊ aliã tẽporalem. quam dicit esse humanã. ¶ Rñ. dõm q̃ sicut supra dictum est lex est quoddã dictamẽ practice rõnis. Similis autẽ ꝓcessus esse ꝟenitur rationis practice ⁊ speculatiue. Utraq; enim ex quibusdam principijs ad ãs dam cõclusiones ꝓcedit. vt supius habitum ſz est. ꝑm hoc ergo dicendum est q̃ sicut ī ratiõe speculatiua ex principijs indemõstrabilibus naturaliter cognitis ꝓducuntur conclusiones diuersaꝝ scientiarũ. quarũ cognitio non est nobis naturaliter inclita. sed per industriam rationis inuenta. Ita etiã ex ꝑceptis legis naturalis. quasi ex quibusdã principijs cõmunibus ⁊ indemõstrabilibus. necesse est q̃ ratio humana ꝓcedat ad aliqua magis ꝑticulariter disponenda. ⁊ iste particulares dispositiones adinuẽte ꝑm rõnem humanã dicũtur leges humane obseruatis alijs conditionibꝫ que ꝑtinent ad rationem legis. vt supra dictũ est. vnde Tullius dicit in sua rhetorica q̃ initiũ iuris est a natura ꝓfectum deinde quedam in ꝙsuetudinem ex vtilitate rationis venerũt. postea res ⁊ a natura ꝓfectas ⁊ a ꝙsuetudine ꝓbatas. legum metus ⁊ religio sanxit ¶ Ad .j. ergo dõm q̃ ratio hũana nõ põt ꝑticipare ad plenum dictamen rationis diuine. sed suo modo ⁊ imperfecte. et ideo sicut ex parte rõnis speculatiue ꝑ naturalem ꝑticipationem diuine sapientie ineſt nobis cognitio quorũdam cõmuniũ principioꝝ. non autẽ cuiuslibet veritatis ꝓpria cognitio. sicut in diuina sapiẽtia cõtinetur. Ita etiam ex parte rationis practice naturaliter homo ꝑticipat legẽ eternam ꝑm quedam cõmunia principia. nõ autem ꝑm particulares directiones singulorꝝ. que tamẽ in eterna lege cõtinentur. ⁊ ideo necesse est vlterius q̃ ratio humana ꝓcedat ad ꝑticulares quasdam legum sanctiones. ¶ Ad .ij. dõm q̃ ratio humana ꝑm se non est regula rerũ. ſz principia ei naturaliter indita sunt regule quedam generales ⁊ mẽsure omniũ eorꝝ que sunt ꝑ hominẽ agenda quorũz ratio naturalis ẽ regula ⁊ mensura. ſz non sit mẽsura eorum que sunt a natura. ¶ Ad .iij. dõm q̃ ratio practica ẽ circa operabilia et que sunt singularia ⁊ contingentia. nõ autez circa necessaria sicut ratio speculatiua. et ideo leges humane non possunt illam infallibilitatem hẽre quã hũt ꝓclusiones demonstratiue sciẽtiarum. nec oportet q̃ omnis mensura sit oĩmodo infallibilis ⁊ certa. sed ꝑm q̃ ẽ possibile in genere suo.

Ad quartuz sic ꝓceditur

Uidetur q̃ non fuerit necessariũ esse aliquam legem diuinam Quia vt dictũ est. lex naturalis est quedam ꝑticipatio legis eterne in nobis. sed lex eterna est lex diuina vt dictum est. ergo nõ oportet q̃ ꝑter legem naturalem et leges humanas ab ea deriuatas sit aliqua alia lex diuina. ¶ Pre. Eccl. xv. dicit q̃ deus dimisit hominem in manu consilij sui. cõsilium autem est actus rationis vt supra habitum est. ergo hõ dimissus est gubernationi sue rationis sed dictamẽ rationis humane est lex humana. vt dictuz est. ergo non oportet q̃ homo alia lege diuina gubernet.

¶ Pre. natura humana ẽ sufficiẽtior irrationalibus creaturis. sed irrationales creature non habent aliquã legẽ diuinã ꝑter inclinationem naturalem eis inditam. ergo multo minus creatura rationalis debet habere aliquã legem diuinam ꝑter naturalem legem. ¶ Sed cõtra ẽ qđ Dauid expetit legez a deo sibi poni dicens. Legem pone mihi domine in via iustificationum tuarũ. ¶ Rñ. dõm q̃ ꝑter legem naturalem ⁊ legem humanaz necessarium fuit ad directionem humane vite habere legem diuinaz ⁊ hoc ꝓpter quattuor rationes. ¶ Primo quidem q̃ per legem dirigitur homo ad actus ꝓprios ī ordine ad vltimũ finem. ⁊ siquidem homo ordinaretur tm̃ ad finem qui nõ excederet proportionem naturalis facultatis hominis nõ oporteret q̃ homo haberet aliquid directiuũ ex parte rationis supra legem naturalem ⁊ legem humanitus positam que ab ea deriuatur. sed quia homo ordinatur ad finẽ beatitudinis eterne que excedit ꝓportionez naturalis facultatis humane. vt supra habitum est. ideo necessariũ fuit vt supra legem naturalem ⁊ humanam dirigeretur etiaz ad suum finem lege diuinitus data. ¶ Scdo quia ꝓpter incertitudinem humani iudicij ꝑcipue de rebus contingentibus ⁊ ꝑticularibꝫ contingit de actibus humanis diuersorum esse diuersa iudicia. ex quibus etiam diuerse ⁊ contrarie leges procedũt. vt ergo hõ absq; omni dubitatiõe scire possit quid ei sit agendũ ⁊ quid vitanduz. necessariũ fuit vt in actibus ꝓprijs dirigeretur per legem diuinitus datã. de qua ꝙstat q̃ non potest errare. Tertio quia ꝺ his potest homo legem facere de quibus potest iudicare. iudicium autẽ hominis esse non potest de interioribus motibus qui latent. sed solum de exterioribus actibus qui apparent. ⁊ tamen ad ꝑfectionem virtutis requiritur q̃ in vtriſq; actib⁹ homo rectus existat. et ideo lex humana nõ potuit cohibere ⁊ ordinare sufficienter interiores actus. sed necessariũ fuit q̃ ad hoc supueniret lex diuina. ¶ Quarto quia sicut Aug⁹ dicit in primo de li. arbi. Lex humana non potest omnia que male fiũt punire vel prohibere. qz dum auferre vellet omnia mala. sequeretur q̃ etiã multa bona tollerentur ⁊ impediretur vtilitas boni cõmunis q̃ ꝺ est necessarium ad cõuersationem humanam. vt ergo nullũ malũ improbibitũ ⁊ ipunitum remaneat. necessariũ fuit supuenire legẽ diuinã ꝑ quã oĩa peccata ꝓhibẽt. Et iste ꝙtuor cause tangũt in ps. vbi ꝺr. Lex dñi ĩmaculata. i. nullũ peccati turpitudinẽ ꝓmittẽs ꝙuertens aĩas. qz nõ solũ exteriores actꝰ ſz etiã interiores dirigit. testimoniũ dñi fidele. ꝓpter certitudinẽ veritatis ⁊ rectitudinis. sapiẽtiã ꝑstãs ꝑuulis. inc̃ptũ ordiat hoiez ad supnaturalẽ finem ⁊ diuinã. ¶ Ad .j. q̃ ꝑ naturalẽ legẽ ꝑticipat lex eterna ꝑm ꝓportionẽ capacitatis hũane nate. ſz oportet vt altiori mõ dirigat hõ ī vltimũ finẽ supnaturalẽ. ⁊ ideo supaddit lex diuinit⁹ data. ꝑ quã lex eterna ꝑticipat altiori mõ. ¶ Ad .ij. dõm q̃ ꝓsiliũ ẽ inq̃sitio q̃dam. vnde oportet q̃ ꝓcedat ex aliq̃bꝰ ꝓncipijs. nec sufficit q̃ ꝓcedat ex principijs naturalit inditis q̃ sunt ꝑcepta legis nature ꝓpt ꝑdicta. ſz oportet q̃ supaddant q̃dã alia principia. s. ꝑcepta legis diuine ¶ Ad .iij. dõm q̃ creature irrationales nõ ordinãt ad altiorẽ finẽ q̃z sit finis q̃ ẽ ꝓportionat⁹ naturali virtuti ipaz. ⁊ ideo nõ ẽ similis ratio.

Ad quintũ sic ꝓceditur.

Uidet q̃ lex diuina sit vnaꝝ. Unius enim regis ī vno regno ẽ vna lex. sed totũ humanũ genus compat ad deũ

sicut ad vnum regē. ſm illud p̄s. Rex omnis terre deus ē ergo est vna tm̄ lex diuina. Pre. lex oīs ordinaf ad finem quem legislator intēdit in eis quibus legē fert. sed vnū z idē est qđ deus intēdit in oībus dīb⁹. ſm illud .j. ad Timot. ij. Vult oēs hoīes saluos fieri et in agnitionem veritatis venire. ergo vna tm̄ est lex diuina. Pre. lex diuina ꝓpinquior esse videtur legi eterne que est vna q̄z lex naturalis q̄to altior ē reuelatio gratie q̄z cognitio nature. sed lex naturalis ē vna omniū hominū. ergo multo magis lex diuina Sed ctra ē qđ ap̄s dicit ad Hebre. vij. Trāslato sacerdotio necesse ē vt legis trāslatio fiat. sed sacerdotiū ē duplex vt ibidem dicit. scz sacerdotiū leviticū. z sacerdotiū xp̄i. ergo etiaz duplex est lex diuina. scz lex vetus z lex noua. Rn. dīm q̄ sicut in primo dictum ē. distinctio est causa numeri. Dupliciter aūt inuenitur aliqua distingui. Uno mō sicut ea que sunt omnino specie diuersa. vt equ⁹ z bos. Alio modo sicut pfectū z impfectum in eadē specie. sicut puer z vir. z hoc mō lex diuina distinguit in legē veterem z legem nouam. vnde ap̄s ad Gal. iij. cōpat statum veteris legis statui pueri existenti sub pedagogo. statū autem noue legis cōpat statui viri pfecti qui iam nō ē sub pedagogo. Attendit autē pfectio z impfectio vtriusq̄ legis ſm tria q̄ ne ad legē pertinēt. vt supra dictum ē. Primo enī ad legē pertinet ordinetur ad bonū cōmune sicut ad finē. vt supra dictū est. qđ quidē pōt esse duplex. s. bonū sensibile z terrenū. z ad tale bonū ordinabat directe lex vetus. vñ statim Exo. ij. in principio legis inuitat populus ad regnū terrenū cananeoz. z iteruz bonū intelligibile z celeste. z ad hoc ordinat lex noua. vnde statim xp̄s ad regnū celoz in sue p̄dicationis principio inuitauit dicēs. Penitētiā agite. appropinquabit enī regnū celoz. Mat. iij. z ideo Aug⁹ dicit in. iij cōtra Faustū. q̄ tēpaliū rez promissiones testamento veteri pertinētur. z ideo vetus appellatur. sed eterne vite promissio ad nouū pertinet testamentū. Sc̄do ad legē pertinet diriger humanos actus ſm ordinē iusticie in quo etiā superabundat lex noua legi veteri interiores actus animi ordinando. ſm illud Mat. v. Nisi abūdauerit iusticia vestra plusq̄ scribaz z pharisеoz. non intrabitis in regnū celorum. z ideo dicit q̄ lex vetus cohibet manū. lex noua animū. Tertio ad legē pertinet inducere hoīes ad obseruantias mandatoz. z hoc quidem lex vetus faciebat timore penarū. lex aūt noua facit hoc p amorem qui in cordibus nostris infundit p gratiā xp̄i qui in lege vna cōfertur. sed in lege veteri figurabatur. z ideo dicit Aug⁹ cōtra Adamantum Manichei discipulū. q̄ breuis differentia ē legis z euangelij timoz z amoz. Ad. j. ergo dīm q̄ sicut pater familias in domo alia mādata ꝓponit pueris z adultis. ita etiā vnus rex deus in vno suo regno aliam legem dedit hominibus adhuc impfectis existentibus. z aliam pfectioꝛē iam manuductis p priorem legem ad maiorem capacitatem diuinoz. Ad. ij. dīm q̄ salus hominum non poterat esse nisi p xp̄m. ſm illud Actuū. iiij. Non est aliud nomen datū hoībus in quo oporteat nos saluos fieri. z ideo lex pfecte omnes ad salutem inducens dari non potuit nisi post xp̄i aduentum. antea vero dari oportuit populo ex quo xp̄s erat nasciturus legem p̄paratoriā ad xp̄i susceptionem. in qua quedam erudimenta salutaris iusticie continerentur Ad. iij. dīm q̄ lex naturalis dirigit hoīem ſm quedam p̄cepta cōmunia in quibus cōuenium̄t am pfecti q̄z impfecti. z ideo est vna omniū. sz lex diuina dirigit hominē etiā in ꝑticularibus quibusdam ad q̄ nō sufficiter se habēt pfecti z impfecti. et ideo oportuit legē diuinā esse duplicē sicut iam dictum est.

Ad sextuz sic procedit

Videtur q̄ non sit aliqua lex fomitis. Dicit enī Ysidorus in. ij. ethimologiaz. q̄ lex rōne consistit. fomes autez nō cōsistit rōne. sed magis a ratiōe deuiat. ergo fomes nō habet rōnem legis. Pre. omnis lex obligatoria ē. ita q̄ qui eam nō seruant trāsgressoꝛes dicūtur. sed fomes nō cōstituit aliquem trāsgressoꝛem ex hoc q̄ ipm̄ non sequit sed magis trāsgressoꝛ redditf si quis ipam sequaf. ergo fomes non habet rōnem legis Pre. lex ordinaf ad bonū cōmune. vt supra habitū ē. sed fomes non inclinat ad bonum cōmune. sed magis ad bonū priuatum. ergo fomes nō habet rationem legis. Sed cōtra est qđ ap̄s dicit Rom. vij. Video legem aliā in mēbris meis repugnantem legi mentis mee Rn. dīm q̄ sicut supra dictum ē lex essentialiter inuenit in regulāte z mēsurante. participatiue autem in eo qđ mēsuratur et regulaf. ita q̄ oīs inclinatio vel ordinatio q̄ inuenitur in his que subiecta sunt legi. participatiue dr lex. vt ex supra dictis patet. pōt autem in his q̄ subdunt legi aliqua inclinatio inueniri dupliciter a legislatoꝛe. Uno modo in q̄ztū directe inclinat suos subditos ad aliquid. z diuersos interdū ad diuersos actus. ſm quē modū p̄t dici q̄ alia ē lex militū. z alia ē lex mercatoꝛum Alio modo indirecte in q̄ztum. s. p hoc q̄ legislator destituit aliquem sibi subditū aliqua dignitate. sequitur q̄ transeat in aliū ordinem z quasi in aliā legem. puta si miles ex milicia destituatur trāsibit in legem rusticoꝛū vel mercatoꝛū. Sic igitur sub deo legislatoꝛe diuerse creature diuersas habent naturales inclinationes. ita vt qđ vni est quodāmodo lex alteri sit contra legem. vt si dicā q̄ furibundū esse ē quodāmodo lex canis. est autē cōtra legē ouis. vel alterius mansueti animalis. ergo hoīs lex quam sortitur ex ordinatione diuina ſm ꝓpriam conditionem vt ſm rōnem ꝓpriam operetur. que quidā lex fuit tam valida in primo statu vt nihil vel p̄ter rōnem vel cōtra rōnem posset surripere homini. sed dum homo a deo recessit. incurrit in hoc q̄ feratur ſm impetum sensualitatis. z vnicuiq̄ etiam particulariter hoc cōtingit etiam q̄ztō magis a rōne recesserit. vt sic quodāmodo bestijs assimiletur que sensualitatis impetu feruntf. ſm illud p̄s. Homo cum in honore esset nō intellexit. cōparatus ē iumētis insipiētibus z similis factus est illis. sic igitur ipa sensualitatis inclinatio que fomes dicit. in altijs quidē animalibus simpliciter habet rōnem legis. illo tm̄ modo quo in talibus lex dici potest ſm directam inclinationē. In hominibus aūt ſm hoc non habet rōnem legis. sed magis ē deuiatio a lege ratiōis. sed in q̄ztum p diuinam iusticiaz homo destituitur originali iusticia z vigore rationis. ipe impetus sensualitatis qui eum ducit habet rationem legis in q̄ztum est penalis z ex lege diuina cōsequēs hoīem destitutū ꝓpria dignitate. Ad. j. ergo dīm q̄ ratio illa ꝓcedit de fomite ſm se cōsiderato ꝑut inclinat ad malū. sic enī non habet rōnem legis. vt dictum ē. sed ſm q̄ sequitur ex diuine legis iusticia. tanq̄ si diceretur lex est q̄ aliquis nobilis ꝓpter suam culpam ad seruilia opera inducī p̄mitteretur. Ad. ij dīm q̄ obiectio illa procedit de eo qđ est lex quasi regula z mēsura. sic enim deuiantes a lege trāsgressoꝛes cōstituūtur. sic autem fomes non est lex. sed p quandā ꝑticipationem. vt supra dictū est Ad iij. dīm q̄ ratio illa ꝓcedit de fomite q̄ztū ad inclinationē

ꝑpriam. non autē ꝯtum ad suam originem. ⁊ tamē si cō sideretur inclinatio sensualitatis ꝑut est in alijs animali bus. sic ordinatur ad bonū cōmune. id ē. ad ꝓseruationeꝫ nature ī specie vel ī indiuiduo. ⁊ hec ē etiaꝫ in hoīe ꝑut sensualitas subditur rōni. sed fomes dicit ſm q̄ exit ratiꝰ onis ordinem.

Questio XCII

Deinde cōsiderandū est de effectibus legis. ⁊ circa hoc queruntur duo. Primo vtrū effectus legis sit hoīes facere bonos. Sc̄o vtr̄ effectꝰ legis sint ipare. vetare. ꝑmittere. ⁊ punire. sicut legisperitus dicit.

Ad primum sic procedit.

Videtur q̄ legis non sit facere hoīes bonos. Hoīes enī sunt boni ꝑ virtutem. virtus enī est que bonū facit habē tem. vt dr̄ in. ij. ethi. sed virtus est homini a solo deo. ipe en ī eam facit in nobis sine nobis. vt supra dictū ē in diffi nitione virtutis. ergo legis non ē homīes facere bonos.

Pre. lex non ꝓdest homini nisi legi obediat. sed hoc ipm q̄ homo obedit legi ē ex bonitate. ergo bonitas ꝑexi gitur in hoīe ad legem. non igit lex facit bonos homines

Pre. lex ordinaf ad bonum cōmune. vt supra dictum ē. sed quidā bene se habent in his q̄ ad cōmune ptinent. qui tñ in ꝑticꝭ non bene se habent. nō ergo ad legem ptinet q̄ faciat homines bonos.

Pre. quedaꝫ leges sunt tyrannice. vt phūs dicit in sua politica. sꝫ tyrānus non intendit ad bonitatem subditoꝝ. sed solum ad ꝓpriā vtilitatem. nō ergo legis ē facere hoīes bonos.

Sꝫ ꝙtra ē qđ phūs dicit in. ij. ethi. q̄ voluntas cuiuslibet legislatoris hoc est vt faciat hoīes bonos.

Rñ. dōm q̄ sicut supꝰ dictum ē. lex nihil ē aliud q̄ dictamen rationis in ꝓsidente quo subditi gubernātur. cuiuslibet autē subditi virtus ē vt bene subdatur ei a quo gubernaf. sicut virtus irascibilis ⁊ cōcupiscibilis in hoc consistit q̄ sint bñ obedientes rationi. ⁊ ꝑ hunc modum virtus cuiuslibet subiecti ē vt habens virtutē bñ subiiciatur principanti. vt phūs dicit in primo polince. Ad hoc autez ordinaf vnaquaq̄ lex vt obediatur ei a subditis. vnde manifestū ē q̄ hoc sit ꝓprium legis inducere subiectos ad ꝓpriam ipoꝝ virtutem. Cuꝫ igitur virtus sit que facit bonū habentē. sequitur q̄ ꝓpriꝰ effectus legis sit bonos facere eos quib datur. vel simpliciter. vel ſm quid. Si enī intentio ferētis legem tendat ī verum bonum qđ est bonuꝫ cōmune ſm iusticiā diuinā regulatum. sequitur q̄ ꝑ legem hoīes fiant boni simpliciter. Si vero intētio legislatoris feraf ad id qđ nō ē bonū simpliciter. sed vtile vel delectabile sibi. vel repugnās iusticie diuine. tunc lex nō facit homines bonos simpliciter sed ſm quid. ſ. in ordine ad tale regimen. Sic autē bonū inuenitur etiam in ꝑ se malis. sicut aliquis dicf bonus latro quia operaf accōmode ad finem.

Ad. j. ergo dōm q̄ duplex est virtus. vt ex supra dictis patet. ſ. acquisita et infusa. ad vtrāq̄ autē aliquid opatur operum assuetudo sed diuersimode. Nam virtutē quidē acquisitā causat. ad virtutem aūt infusam disponit. ⁊ eam iam habitā cōseruat ⁊ ꝓmouet. ⁊ quia lex ad hoc datur vt dirigat actꝰ humanos inq̄ꝫtum actus humani opantur ad virtutem. in tantū lex facit homīes bonos. vnde ⁊ phūs dicit in. ij. politice. q̄ legislatores assuefacientes faciunt bonos.

Ad ij. dōm q̄ non semꝑ aliquis obedit legi ex bonitate perfecta virtutis. sed qñq̄ quidem ex timore pene. qñq̄ autem ex solo dictamine rationis. qđ est quoddā principiū virtutis. vt supra habitum est.

Ad. iij. dōm q̄ bonitas cuiuslibet partis ꝙsideratur ī ꝓportione ad suū totū. vñ ⁊ Aug⁹ dicit in primo ꝙfe. q̄ turpis ē omnis pars que suo toti nō cōgruit. Cum igit quilibet homo sit ꝑs ciuitatis. impossibile ē q̄ aliquis homo sit bonus nisi sit bñ ꝓportionatus bono cōmuni. nec totum pōt bene existere nisi ex partibus sibi ꝓportionatis. Unde impossibile est q̄ bonū cōmune ciuitatis bene se habeat nisi ciues sint virtuosi ad minus illi quib cōuenit principari. sufficit autē ꝯtū ad bonum cōmunitatis q̄ alij in tantū sint virtuosi q̄ principū mandatis obediant. et ideo phūs dicit in. iij. politice q̄ eadem ē virtus principis ⁊ boni viri. non autem eadē est virtus cuiuscunq̄ ciuis et boni viri.

Ad. iij. dōm q̄ lex tyrānica. cū non sit ſm rationem non est simpliciter lex. sed magis ē quedā puersitas legis. ⁊ tamen inq̄ꝫtum habet aliquid de ratione legis intēdit ad hoc q̄ ciues sint boni. non enī habet de ratione legis nisi ſm hoc q̄ ē dictamen alicuius ꝓsidentis in subditis. ⁊ ad hoc tēdit vt subditi legis sint bñ obediētes. qđ ē eos esse bonos. non simpliciter. sꝫ in ordine ad tale regimen.

Ad secundū sic ꝓceditur.

Videtur q̄ legis actus nō sint ꝙuenienter assignati ī hoc q̄ dicitur q̄ legis actus est ipare. vetare. permittere. ⁊ punire. Lex enim oīs ꝓceptum cōmune ē. vt legiscōsultꝰ dicit. sed idē est ipare qđē ꝓcipere. ergo alia quattuor superfluūt.

Pre. effectus legis ē vt inducat subditos ad bonū. sicut supꝰ dictum ē. sed ꝙsilium ē de meliori bono qꝫ ꝓceptum. ergo magis ptinet ad legem ꝙsulere qꝫ ꝓcipere

Pre. sicut homo aliquis incitaf ad bonū ꝑ penas. ita etiā ⁊ ꝑ ꝓmia. ergo sicut punire ponif effectus legis. ita etiam ⁊ ꝓmiare.

Pre. intētio legislatoris ē vt homines faciat bonos. sicut supra dictum ē. sꝫ ille qui solo metu pene obedit legi non ē bonus. nā obedit timore seruili q̄ ē timor penaꝫ. ⁊ sic si bonū aliquis faciat. non tamē aliqđ bonū fit. vt Aug⁹ dicit. non ergo videf esse ꝓprium legis q̄ puniat.

Sed ꝙtra ē q̄ Isidorꝰ dicit in. ij. ethimologiaꝫ. Omnis lex aut ꝑmittit aliquid. vt vir fortis ꝓmiū petat. aut vetat. vt sacraꝫ virginuꝫ nuptias nulli liceat ꝑpetere. aut punit. vt qui cedem fecerit capite plectaf

Rñ. dōm q̄ sicut enunciatio ē rationis dictamē ꝑ modū enūciandi. ita etiam lex ꝑ modum ꝓcipiendi. Rationis autē ꝓprium ē vt ex aliquo ad aliquid inducat. vnde sicut ī demōstratiuis sciētijs ratio inducit vt assentiatur ꝯclusioni ꝑ q̄dam principia. ita etiam inducit vt assentiaf legis ꝓcepto ꝑ aliquid. Precepta autem legis sunt de actibus humanis in quib lex dirigit. vt supra dictū est. Sūt autem tres differētie humanoꝝ actuū. Nā sicut supꝰ dictuꝫ est quidā actus sunt boni ex genere qui sūt actus virtutū ⁊ respectu hoꝝ ponitur legis actus precipere vel ipare. Precipit enī lex omnes actus virtutum. vt dr̄ in. v. ethi. Quidam vero sunt actus mali ex genere. sicut actꝰ vitiosi ⁊ respectu hoꝝ lex habet ꝓhibere. Quidā vero ex genere suo sunt actus indifferentes. ⁊ respectu hoꝝ lex habet permittere. ⁊ possunt etiam indifferentes dici actus qui sūt vel parum boni. vel paꝫ mali. Ad autem ꝑ qđ inducit lex ad hoc q̄ sibi obediaf. ē timor pene. ⁊ qꝫtum ad hoc ponitur legis effectus punire.

Ad. j. ergo dōm q̄ sicut cessare a malo habet quādam rōnem boni. ita etiam ꝓhibere habet quandā rōnem ꝓcepti. ⁊ ſm hoc large accipiendo ꝓceptum vniuersaliter lex ꝓceptum dr̄.

Ad. ij. dōm q̄ ꝙsulere non ē ꝓprius actus legis. sed pōt ptinere etiaꝫ ad

psonam priuatam.cuius nō ē cōdere legem. vnde etiam apls.j.ad Cor.vij.cū pslium quoddaz daret dixit.Ego dico non dominꝰ.ꝛ ideo non ponit inter effectus legis.

Ad.iij.dom ꝙ etiā ꝑmiare potest ad quēlibet ptinere ſz punire nō ptinet nisi ad ministrum legis.cuius auctoritate pena infert.ꝛ ideo ꝑmiare non ponit actus legis ſz solum ꝑmiare. Ad.iiij. dom ꝙ ꝙ hoc ꝙ aliquis incipit assuefacere ad vitandū mala.ꝛ ad implendū bona ꝓpter merum pene.pducitur quāqz ad hoc ꝙ delectabiliter ꝛ ex ꝓpria voluntate hoc faciat.ꝛ ſm hoc lex etiā puniendo perducit ad hoc ꝙ hoīes sint boni. Questio XCIII

Deinde considerandum de singulis legibus.ꝛ primo de lege eterna.ſcdo de lege naturali.tertio de lege humana.quarto de lege veteri.quinto de lege noua que est lex euangelij.de septa autē lege q̄ est lex fomitis sufficiat qd dictum ē cum de peccato originali ageret.Circa primuz q̄runtur sex.primo quid sit lex eterna.ſcdo vtꝝ sit oībus nota.tertio vtrum oīs lex ab ea deriuet.quarto vtrū ne cessaria subijciantur legi eterne.quinto vtrū cōtingentia naturalia subijciātur legi eterne.sexto vtꝝ omnes res humane ei subijciantur.

Ad primum sic procedit.

Videtur ꝙ lex eterna non sit sūma ratio in deo existens. Lex enī eterna ē vna tm̄.sed rationes rerꝝ in mēte diuina sunt plures.Dicit enī Augꝰ in li.lxxxiij.q. ꝙ deus singula fecit ꝓpriis rationib⁹.ergo lex eterna nō videtur eē idē qd ratio in mēte diuina existens. Obz.de ratiōe legis est ꝙ verbo ꝓmulgetur.vt supra dictuz ē.sed verbuz in diuinis dicit psonaliter.vt in primo habitū ē.ratio autez dicit essentialiter.nō igitur idē ē lex eterna qd ratio diuina. Obz.Augꝰ in li.de vera religione.Elpparet supē mētem nostrā legē esse q̄ veritas dicit.lex autē supra mētez nostrā existens ē lex eterna.ergo veritas ē lex eterna.sed non ē eadez ratio veritatis ꝛ rationis.ergo lex eterna nō est idē cū rō ratio sūma. Sz contra ē qd Augꝰ dicit in primo de li.arbi.ꝙ lex eterna ē summa ratio cui semp obtēperādū est. Rn.dom ꝙ sicut in quolibet artifice preexistit ratio eoꝝ que ꝓstituūtur ꝑ artem.ita etiam in quolibet gubernante oportet ꝙ preexistat ratio ordinis eorum que agēda sunt ꝑ eos qui gubernationi subdunt.ꝛ sicut ratio rerū fiendaꝝ ꝑ artē vocat ars vel exemplar rerū artificiataꝝ.ita etiā ratio gubernātis actꝰ subditoꝝ rōnez legis obtinet seruantis alijs q̄ supra eē diximus de legis ratione.Deus aūt ꝑ suā sapiētiā ꝯditor ē vniuersaꝝ rerum ad quas comparatur sicut artifex ad artificiata.vt in primo habitū ē.Est etiā gubernator oīuz actuū ꝛ motionum q̄ inueniunt in singulis creaturis.vt etiā in primo habitū est.vnde sicut ratio diuine sapiētie inq̄tum ꝑ eam cūcta sunt creata rōnez habet artis vel exemplaris vel ydee.ita ratio diuine sapiētie mouētis oīa ad debitum finem obtinet rōnez legis.et ſm hoc lex eterna nihil aliud ē q̄ ratio diuine sapiētie ſm ꝙ ē directiua oīum actuū ꝛ motionū.

Ad j.ergo dom ꝙ Aug⁹ loquit ibi de rationib⁹ ydealibus q̄ respiciunt ꝓprias naturas singularꝝ rerū.ꝛ ideo in eis inuenit q̄daz distinctio et pluralitas ſm diuersos respectus ad res.vt i primo habitū est.sed lex dicit directiua actuū i ordine ad bonū cōmune.vt supra dictum est. Ea autē q̄ sunt in seipsis diuersa cōsiderant vt vnuz ſm ꝙ ordinant ad aliquod cōmune.ꝛ ideo lex eterna ē vna q̄ est ratio huius ordinis. Ad.ij.dom ꝙ circa verbū qd cunqz duo possunt considerari.scz ipm verbū.ꝛ ea q̄ verbo exprimunt.verbū enim vocale ē quiddaz ab ore hoīs platum.sed hec verba exprimunt q̄ verbis hūanis significātur.ꝛ eadem ratio ē de verbo hoīs mentali qd mbi.ē aliud q̄qz quiddā mente ꝯceptum quo hō exprimit mētaliter ea de quibus cogitat.Sic igitur i diuinis ipm verbum qd ē cōceptio paterna itellect⁹.psonaliter dr.sed oīa q̄cūqz sunt in scientia patris siue essentialia siue psonalia siue etiā dei opa exprimunt hoc verbo.vt ptz ꝑ Aug⁹.in xv.de tri.ꝛ inter cetera q̄ hoc verbo exprimitur.nec tamē ꝓpter hoc sequitur ꝙ lex eterna persona liter in diuinis dicatur.appropriatur tñ filio ꝓpter conuenientiam quā habet ratio ad verbū. Ad.iij.dom ꝙ ratio itellectus diuini aliter se habet ad res q̄qz ratio hūana itellect⁹.Intellect⁹ enī human⁹ ē mēsuratus a rebus.vt scz cōceptus hoīs non sit verus,ꝓpter seipm.ſz dr verus ex hoc ꝙ psonat rebus.Ex hoc enī ꝙ res ē vel non ē opinio vera vel falsa ē. Itellectus vero diuin⁹ ē mēsura rerū.qz vnaqueqz res intantū habet de veritate inq̄tū imitat intellectū diuinuz vt in primo dictum ē.et ideo itellectus diuinus ē verus ſm se.vnde ratio eius ē ipsa veritas.

Ad secundum sic proceditur

Videtur ꝙ lex eterna non sit oībus nota. Quia vt dicit Aplus.j.Cor.ij.Que sunt dei nemo nouit nisi spūs dei. sed lex eterna ē quedam ratio in mēte diuina existens.ergo oībus ē ignota nisi soli deo. Obz.sicut Aug⁹ dicit i li.de li.arbi.Lex eterna ē q̄ iustum ē vt oīa sint ordinatissima.sed nō oēs cognoscūt q̄liter oīa sunt ordinatissima. nō ergo oēs cognoscūt legē eternā. Obz.Aug⁹ dicit in li.de vera religione.ꝙ lex eterna ē de q̄ hoīes iudicare nō possunt.ſz sicut in primo ethi.dr vnuſquiſqz bñ iudicat que cognoscit.ergo lex eterna non ē nobis nota. Sed cōtra ē ꝙ Aug⁹ dicit in li.de li.arbi.ꝙ eterne legis notio nobis impressa ē Rn.dom ꝙ dupliciter aliqd cognosci pt Uno modo i seipso.Alio mō i suo effectu in q̄ aliqua similitudo eius inuenit.sicut aliquis nō videns solem in sua substātia.cognoscit ipm i sua irradiatiōe.Sic igit dom ē ꝙ legem eternā nullus pōt cognoscere ſm ꝙ in seipa ē nisi solus deus ꝛ beati qui deū ꝑ essentiā vident.ſz oīs creatura rationalis ipam cognoscit ſm aliquā eius irradiationem vl maiorem vel minorē.oīs enī cognitio veritatis ē q̄dam irradiatio ꝛ pticipatio legis eterne q̄ est veritas incōmutabilis.vt Aug⁹ dicit in li.de vera religiōe.Veritatem aūt oēs equaliter cognoscūt ad min⁹ q̄ntū ad principia cōmunia legis naturalis.in alijs vero quidā plus ꝛ quidā min⁹ pricipāt de cognitione veritatis.ꝛ ſm hoc etiā plus vel min⁹ cognoscūt legē eternaz. Ad.j. ergo dom ꝙ ea q̄ sunt dei in seipsis quidem cognosci a nobis nō possunt.ſz tñ in effectib⁹ suis nobis manifestātur.ſm illud Roma.j.Inuisibilia dei ꝑ ea q̄ facta sunt intellecta ꝓspiciūt. Ad.ij.dom ꝙ.legē eternā ꝛ si vnuſquiſqz cognoscat ꝑ sua capacitate ſm modū ꝓdictū.nullꝰ tñ eam cōprehēdere pōt.Nō enī totaliter manifestari pt ꝑ suos effectus.ꝛ ideo nō oportet ꝙ q̄cunqz cognoscit legē eternam ſm modū ꝓdictū.cognoscat totū ordinē rerū q̄ oīa sunt ordinatissima. Ad.iij.dom ꝙ iudicare de aliquo pt intelligi dupliciter.Uno modo sicut vis cognitiua iudicat de ꝓprio obiecto.ſm illud Job.xij.Nonne auris verba dijudicat ꝛ fauces cōmedentis saporē? ꝛ ſm istum modum iudicij pbūs dicit ꝙ vnuſquiſqz bñ diiudicat que

cognoscāt. iudicādo scz an sit verū qđ ꝓponitur. Alio mō ſm q̄ supior iudicat de inferiori quodaz practico iudicio an scz ita debeat esse vel non ita. z sic nullus pōt iudicare de lege eterna.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videf q̄ non oīs lex a lege eterna deriuaf. Est enī quedam lex fomitis. vt supra dictum ē. ipsa aut ē non deriuaf a lege diuina q̄ est lex eterna. ad ipam enī ptinet prudentia carnis. de qua Apl's dicit ad Roma. viij. q̄ legi dei nō pōt esse subiecta. ergo non oīs lex ꝓcedit a lege eterna.

Ꝓre. a lege eterna nihil iniquū ꝓcedere pōt. qz sicut dictum est. lex eterna ē ſm quam iustū ē vt oīa sint ordinatissima. ſz q̄daz leges sunt inique. ſm illud Esa. x. Vie qui condunt leges iniquas. ergo nō oīs lex ꝓcedit a lege eterna. Ꝓre. Aug⁹ dicit in primo de li. ar. q̄ lex que populo regendo scribif. recte multa ꝓmittit que p̄ diuinam prudentiā vindicanf. ſz ratio diuine prudentie ē lex eterna. vt dictum ē. ergo nec etiā oīs lex recta procedit a lege eterna. Sed contra ē qđ Prouer. viij. diuina sapiētia dicit. Per me reges regnant z legū ꝑditores iusta decernunt. Ratio aūt diuine sapientie ē lex eterna vt supra dictū ē. ergo oēs leges a lege eterna ꝓcedunt. Rn dom q̄ sicut supra dictum est. lex importat rationē quandā directiuā actuū ad finē. In oibus aūt mouentibus ordinatis oportet q̄ virtus sc̄di mouentis deriuef a virtute mouentis primi. qz mouens sc̄dm nō mouet nisi inq̄tū mouetur a primo. vñ in oibus gubernātibus idē videm⁹ q̄ ratio gubernatiōis a primo gubernāte ad secūdos deriuatur. sicut ratio eoꝝ q̄ sunt agenda in ciuitate deriuaf a rege p̄ ꝓceptum i inferiores administratores. Et in artificialibus etiā ratio artificialiū actuū deriuatur ab architectore ad inferiores artifices q̄ manu operantur. cū ergo lex eterna sit ratio gubernatiōis in supremo gubernante. necesse ē q̄ omnes rōnes gubernationis q̄ sunt i inferioribus gubernātibus a lege eterna deriuent. Huiusmodi aūt rationes inferioꝝ gubernantiū sunt q̄cūq̄ alie leges p̄ter legē eternā. vñ oēs leges inq̄tum ptic̄pāt de rōne recta in tm deriuantur a lege eterna. Et ꝓpter hoc Aug⁹ dicit i primo de li. arbi. q̄ i ꝓpali lege nihil ē iustum ac legitimū qđ nō ex eterna hoīes sibi deriuauerūt. Ad. j. ergo dom q̄ fomes habet rōnem legis in hoīe inq̄tum ē pena ꝓsequens diuinā iusticiā. z ſm hoc manifestū ē q̄ deriuaf a lege eterna. In q̄tum vero inclinat ad peccatū. sic ꝓtrariatur legi dei z non habet rōnez legis. vt ex supra dictis ptz

Ad. q. dom q̄ lex humana in tm habet rōnem legis inq̄tum ē ſm rōnem rectam. z ſm hoc manifestū ē q̄ a lege eterna deriuaf. inq̄tum vero a rōne recedit sic dꝝ lex iniq̄ z sic nō habet rōnem legis. sed magis violētie cuiusdam. z tñ in ipa lege iniq̄ inq̄tum seruaf aliquid de similitudine legis ꝓpter ordinem potestatis eius qui legē fecit. ſm hoc etiā deriuaf a lege eterna. Dīs enī potestas a dño deo ē. vt dicif Roma. xiij. Ad. iij. dom q̄ lex būana dicif aliqua ꝓmittere. nō q̄si ea approbans. sed quasi ea dirigere nō potēs. multa aut ē dirigunf lege diuina q̄ dirigi non possunt lege būana. plura enī subdūtur cause superiori q̄ inferiori. vnde hoc ipm q̄ lex humana nō se intromittit de his que dirigere nō pt. ex ordine legis eterne ꝓuenit. Secus autem esset si approbaret ea que lex eterna reprobat. vnde ex hoc non habef q̄ lex humana non deriuaf a lege eterna. sz q̄ non eā pfecte assequi possit.

Ad quartum sic procedit

Videf q̄ necessaria z eterna subiciāf legi eterne. Omne enī qđ rationale ē rōni subditur. sz voluntas diuina ē rationabilis cuz sit iusta. ergo rationi subdif. sz lex eterna ē ratio diuina. ergo voluntas dei subdif legi eterne. voluntas aūt dei ē aliquid eternū. ergo etiaz eterna z necessaria legi eterne subdūf. Ꝓre. quicquid subiicif regi subiicitur legi regis. Filius autē vt dr. j. ad Cor. xv. subiectus erit deo z patri cū traderit ei regnū. ergo filiꝰ q̄ est eternꝰ subiicif legi eterne. Ꝓre. lex eterna ē ratio diuine prudentie. sz multa necessaria subdūf diuine prudentie sicut ꝓmanentia substantiaꝝ incorporalium z corporꝝ celestiū. ergo legi eterne subdūtur etiā necessaria. Sed cōtra ea q̄ sunt necessaria impossibile ē aliter se habere. vñ cohibitiōe nō indigent. sz imponif homini lex vt cohibeaf a malis. vt ex supra dictis ptz. ergo ea q̄ sunt necessaria legi nō subdunf. Rn. dom q̄ sicut supra dictū ē. lex eterna ē ratio diuine gubernationis. Quecūq̄z ergo diuine gubernationi subdūtur. subiiciūtur etiā legi eterne. q̄ vero gubernationi eterne nō subdūtur. neq̄z legi eterne subdūtur. Horum aūt distinctio attēdi pōt ex his q̄ circa nos sunt. humane enī gubernationi subdūf ea q̄ ꝑ hoīes fieri possunt que vero ad naturā hoīs ptinent. nō subdūtur gubernationi humane sc̄z q̄ homo habeat aīaꝝ. vel manum. aut pedes. Sic igif legi eterne subdūtur oīa que sunt in rebus a deo creatis. siue sint cōtingentia. siue sint necessaria. ea vero que ptinēt ad naturā vel essentiā diuinaz legi eterne non subdūtur. sz sunt realiter ipa lex eterna. Ad. j. ergo dom q̄ de volūtate dei dupliciter possumus loqui. Uno modo q̄tum ad ipam voluntatē. z sic cum voluntas dei ipsa sit essentia eius. nō subdif gubernationi diuine. neq̄z legi eterne. sed idē ē qđ lex eterna. Alio modo possumus loqui de voluntate diuina q̄tum ad ipsa q̄ deꝰ vult circa creaturas. que quidē subiecta sunt legi eterne inq̄tū horum ratio ē in diuina sapiētia. z rōne horū voluntas dei dr rationabilis. alioquin rōne suipsius magis ē dicenda ipa ratio. Ad. ij. dom q̄ filiꝰ dei nō ē a deo factꝰ. sed naturaliter ab ipo genitꝰ. et ideo nō subdif diuine prudētie aut legi eterne. sz magis ipe ē lex eterna ꝑ quandā appropriationē. vt ptz ꝑ Aug. in li. de vera religiōe. Dicif aūt esse subiectꝰ patri rōne hūane nature ſm quā etiaz pater dr esse maior eo. Tertiū ꝓcedim⁹. qz ꝓcedit de necessariis creatis. Ad. iij. dom q̄ sicut phūs dicit i. v. metaphisice. Quedā necessaria habēt causam sue necessitatis z sic hoc ipm q̄ impossibile ē ea aliter se habere habent ab alio. z hoc ipm ē cohibitio q̄dā efficacissima. Nā q̄cunq̄z cohibef in cōmuni. in tm cohiberi dicūf inq̄tum non pñt aliter facere q̄ de eis disponatur.

Ad quintum sic procedit

Videf q̄ naturalia ꝓingētia nō subsint legi eterne. Promulgatio enī ē de rōne legis. vt supra habitū ē. sz promulgatio nō pōt fieri nisi ad creaturas rōnales q̄bꝫ ꝑ aliq̄d denūciari. ergo sole creature rōnales subsunt legi eterne. nō ergo naturalia contingētia Ꝓre. ea q̄ obediūt rōni ptic̄pāt aliqualiter rōne vt dr in primo ethi. Lex aūt eterna ē ratio sūma. vt supꝰ dictū ē. cū igif naturalia ꝓingentia nō ptic̄pēt aliq̄liter rōne. sz penitꝰ sint irrōnabilia. videtur q̄ nō subsint legi eterne. Ꝓre. lex eterna ē efficacissima. sz in naturalibꝫ ꝓingētibꝫ accidit defectꝰ. nō ergo subsunt legi eterne. Sz ꝓtra ē quod dr Prouer. viij.

Quando circũdabat mari terminũ suũ. ⁊ legẽ dabat aq̃s ne trãsirent fines suos. ℟n. dom q̃ aliter ẽ de lege hoĩs nis dom. ⁊ aliter de lege eterna q̃ est lex dei. Lex enim hoĩs nõ se extendit nisi ad creaturas rõnales que homini subjiciũt. Cuius ratio ẽ. q̃z lex ẽ directiua actuũ qui cõuenit subiectis gubernationi alicuius. vñ nullus ꝓprie loquẽdo suis actib⁹ legẽ imponit. Quecũq̃ aũt agũt circa vsũ reruũ irrationabiliũ homini subdita ꝓ. agunt ꝑ actũ ipius hoĩs mouẽtis hmõi res. nam hmõi irrationales creature nõ agunt seipas. sz ab alijs agunt. vt supra habitũ ẽ. ⁊ ideo rebus irrationabilibus hõ legẽ imponere nõ pot q̃tũcũq̃ ci sut ijciant. rebus aũt rõnabilib⁹ sibi subiectis ꝑt impo nere legẽ inq̃ntũ suo ꝑcepto vel denũciatiõe q̃cũq̃ impri mit mẽti eius quãdã regulã q̃ ẽ principiũ agendi. sicut aũt hõ imprimit denũciãdo q̃ddã iterius principium actuũ homini sibi subiecto. ita etiã de⁹ imprimit toti nature principia ꝓpria actuũ. ⁊ ideo ꝑ hũc modum de⁹ dr ꝑcipe toti nature. fm illud ꝑs. ℟eceptũ posuit ⁊ nõ ꝑteribit. ⁊ per hãc etiã rõnez oẽs mot⁹ ⁊ actiões nature legi eterne subduũt. vñ alio mõ creature irrationales subdũt legi eterne inq̃ntum mouẽt a diuina ꝓuidẽtia. nõ aũt ꝓintellectũ diuini ꝑcepti sicut creature rationales. ℣d. j. ergo dom q̃ hoc mõ se hz impssio actui principij intrinseci q̃tum ad res naturales sicut se hz ꝓmulgatio legis q̃tũ ad homines. q̃z ꝑ legis ꝓmulgationem imprimit hoĩb⁹ q̃ddam directiuũ principiũ humanorũ actuũ vt dictũ est. ℣d ij. dom q̃ creature irrationales nõ ꝑticipãt rõne hũana. nec ei obediũt ꝓncipãt tñ ꝑ modũ obedientie rõne diuina. ℣d plura enim se extendit virtus rõnis diuine q̃ virtus rationis hũane. ⁊ sicut membra corpis hũani mouent ad imperiũ rõnis. nõ tñ ꝑticipãt rõne. q̃z nõ habent aliquã apprehensionẽ ordinatã ad rõnez. Ita etiã creature irrationales mouent a deo. nec tñ ꝓpter hoc sunt rõnales. ℣d iij. dom q̃ defectus qui accidũt in rebus naturalibus q̃us sunt ꝑter ordinẽ cause vniuersaliũ. ⁊ ꝑcipue cause prime q̃ de⁹ ẽ. cui⁹ ꝓuidẽtiã nihil subterfugere ꝑt. vt ꝛ primo dictum ẽ. ⁊ q̃z lex eterna ẽ rõ diuine ꝓuidẽtie. vt dictum ẽ. ideo defectus rerũ naturaliũ legi eterne subduntur.

Ad sextuz sic proceditur

Videt q̃ nõ oẽs res hũane subjciant legi eterne. Dicit enim ℣pls ad Gal. v. Si spũ dei ducimini non estis sub lege. sz viri iusti q̃ sunt filij dei ꝑ adoptionẽ spũ dei agunt fm illud Roma. viij. Qui spiritu dei aguntur hi filij dei sunt. ergo nõ oẽs homines sunt sub lege eterna. ℣ꝛe. ℣pls dicit ad Roma. viij. ℘rudentia carnis inimica est deo. legi enim dei subiecta nõ ẽ. sz multi hoĩes sunt i quibus ꝓudẽtia carnis dñatur. ergo legi eterne q̃ est lex dei non subjciũt oẽs hoĩes. ℣ꝛe. Aug⁹ dicit i primo de li. ar. q̃ lex eterna ẽ q̃ mali miseriã. boni vitã beataz merẽt. sed hoĩes iã beati. vel iã dãnati nõ sunt i statu merendi. ergo nõ subsunt legi eterne. Sz ꝓtra ẽ qd Aug⁹ dicit ix. de ciui. dei. Nullo mõ aliquid legib⁹ sũm creatoris ordinationiq̃ subtrahit a quo pax vniuersitatis administratur. ℟n. dom q̃ duplex ẽ mod⁹ q̃ aliquid subdit legi eterne. vt ex supra dictis ꝑz. Uno mõ inq̃ntũ ꝓncipat lex eterna ꝑ modũ cognitiõis. Alio mõ ꝑ modũ actiõis ⁊ passionis. inq̃ntum ꝓncipat ꝑ modũ iterioris principij motiui ⁊ hoc sc̃do mõ subdũt legi eterne irrationales creature. vt dictũ ẽ. sz q̃z rationalis natura cũ eo q̃d ẽ cõmune oĩbus creaturis hz aliq̃d sibi ꝓpriũ inq̃ntũ ẽ rationalis. ideo fm vtrũq̃ modũ legi eterne subdit. q̃z ⁊ notionẽ legis eterne aliq̃ modo hz. vt supra dictũ ẽ. ⁊ itez vnicuiq̃ rõnali creature inest naturalis ĩclinatio ad id q̃d ẽ ꝓsonũ legi eterne. Sumus enim ĩnati ad habendũ virtutes. vt dr in. ij. ethi. Uterq̃ tñ modus imꝑfect⁹ quidẽ ẽ ⁊ q̃dãmõ corruptus ĩ malis in quibus ⁊ ĩclinatio naturalis ad virtutẽ depraua ꝑ habitũ vitiosũ. ⁊ itez ipsa naturalis cognitio boni ĩ eis obtenebrat ꝑ passiones ⁊ habitus pctõz. ℑn bonis aũt vterq̃ modus ĩuenit ꝑfectior. q̃z ⁊ supra cognitionẽ naturalẽ ĩclinationẽ ad bonuz supaddit eis interius motiuũ gre ⁊ virtutis. Sic igit boni ꝑfecte subsunt legi eterne tãq̃ semp fm eã agẽtes. mali aũt subsunt q̃dẽ legi eterne. imꝑfecte q̃dẽ q̃tũ ad actiões ipoz. put imꝑfecte cognoscũt. ⁊ ĩꝑfecte inclinat ad bonũ. sz q̃tũ deficit ex pte actiõis supplet ex pte passionis. put sc̃z in tñ patiuntur q̃d lex eterna dictat de eis. inq̃ntũ deficiũt facere q̃d legi eterne cõuenit. vñ Aug⁹ dicit in primo de li. ar. ℑustos sub eterna lege agere existimo. ⁊ in li. de catechizãdis rudibus dicit q̃ deus ex iusta miseria aiaz se deserentiũ cõuenientissimis legibus inferiores ptes creature sue nouit ordinare. ℣d. j q̃ illud verbũ ℣pli ꝑt ĩtelligi duplicit. Uno mõ vt eé sub lege ĩtelligat ille qui nolẽs obligationẽ legis subdit quasi cuidã põderi. vñ glo. ibidez dicit q̃ sub lege ẽ qui timore supplicij q̃d lex minat non amore iustitie a malo ope abstinet. ⁊ hoc mõ spũales viri nõ sunt sub lege. q̃z ꝑ charitatẽ quã spũssanctus cordibus eoz infundit volũtarie id q̃d legis ẽ implẽt. Alio mõ ꝑt etiã ĩtelligi inq̃ntum hoĩs opa qui spiritu sancto agũt magis dicũt eé opa spũssancti q̃z ipius hoĩs. vñ cũ spũssanctus nõ sit sub lege sicut nec filius. vt supra dictũ ẽ. sequit q̃ hmõi opera inq̃ntuz sunt spũssancti nõ sint sub lege. et huic attestat q̃d ℣pls dicit. ij. ad Cor. iij. Ubi spus dñi ibi libertas. ℣d. ij. dom q̃ prudẽtia carnis non potest subjci legi dei ex pte actiõis. q̃z ĩclinat ad actiones ꝓtrarias legi diuine. subjcit tñ legi dei ex pte passiõis. q̃z meretur pati penã fm legẽ diuine iusticie. nihilominus tñ in illo hoĩe ita prudẽtia carnis dñatur q̃ totũ bonũ nature corrũpatur. ⁊ ideo remanet ĩ hoĩe ĩclinatio ad agendũ ea q̃ sunt legis eterne. Habitũ ẽ enim supra q̃ peccatũ non tollit totũ bonũ nature. ℣d. iij. dom q̃ idẽ est ꝑ q̃d aliquid ꝓseruatur i fine ꝑ q̃d mouetur ad finẽ. sicut corpus graue gravitate quiescit i loco inferiori. ꝑ quã etiã ad locũ ipm mouetur. et sic dom ẽ q̃ sic fm legẽ eternã aliqui merẽtur beatitudinẽ vel miseriã. ita ꝑ eãdẽ legẽ i beatitudine vel miseria cõseruantur. ⁊ fm hoc ⁊ beati ⁊ damnati subsunt legi eterne. ℣ꝛe. Questio. XCIIII

Deinde considerandũ

ẽ de lege naturali. ⁊ circa hoc q̃runtur sex. primo quid sit lex naturalis. sc̃do q̃ sint ꝑcepta legis naturalis. tertio vtrũ oẽs actus virtutũ sint de lege nature. quarto vtrũ lex naturalis sit vna apud omnes. quinto vtrũ sit mutabil. sexto vtrũ possit a mẽte hoĩs deleri

Ad primum sic proceditur.

Videt q̃ lex naturalis sit habit⁹. Quia vt phũs dicit in ij. ethi. Tria sunt in aĩa. potẽtia. habitus. ⁊ passio. sz naturalis lex nõ ẽ aliq̃ potẽtia aĩe. nec aliq̃ passionũ. vt patz enumerãdo ꝑ singula. q̃ lex naturalis ẽ habitus ℣ꝛe. Basilius dicit q̃ conscientia siue synderesis ẽ lex ĩtellectus nr̃i. q̃d non pot ĩtelligi nisi de lege naturali. sz synderesis ẽ habitus quidã. vt ĩ primo habitũ ẽ. ergo lex ẽ naturalis

habitus. ¶ Pre. lex naturalis semp̄ in voie manet. vt infra patebit. sz nō semp̄ rō vōis ad quā lex ptinet cogitat̄ ō naturali lege. ergo lex naturalis nō ē act⁹. sz habit⁹. ¶ Sed ptra ē qđ Aug⁹ dic̄ in li. de bono ꝑiugali. q̄ habitus ē q̄ aliquid agit cū op⁹. ē. sz naturalis lex nō ē hmōi. ēnt in parvulis & dānatis q̄ p eā agere non p̄nt. ergo lex naturalis nō ē habit⁹. ¶ Rn. dīm q̄ aliqđ p̄t dici eē habit⁹ dupliciter. Uno mō ꝓpie & essentialiter. & sic lex naturalis non ē habit⁹. Dictū ē enī sup̄ q̄ lex naturalis ē aliqđ p ratione cōstitutū. sicut etiā ꝓpositio ē qđdā op⁹ rōnis. Non est autez idē qđ qs agit & q̄ qs agit. Aliq̄s enī p habitū grāmatice agit oratione cōgruā. Cū igit habit⁹ sit q̄ qs agit non p̄t esse q̄ lex aliq̄ sit habit⁹ ꝓpie & essentialiter. Alio mō p̄t dici habit⁹ ꝓpter id qđ habitu tenet̄. sicut dr fides id qđ fide tenet̄. & hoc mō q̄ p̄cepta legis naturalis q̄libz ꝓsiderāt̄ i actu a rōne. q̄libz aūt sunt i ea habitualiter tm̄ Sm hūc modū p̄t dici. q̄ lex naturalis sit habitus. sic etiā principia indemōstrabilia i speculativis nō sunt ipi habitus principioz. sz sūt principia q̄z ē habit⁹ ¶ Ad. j. ergo dīm q̄ phūs ītēdit ibi inuestigare gen⁹ virtutis. & cuz manifestū sit q̄ virtus sit qđdam principiū actus. illa tm̄ ponit q̄ sūt principia hūanoz actuū. s. potētias. habitus & passiōes. ꝓter hec aūt tria sūt qđā alia i aīa sicut qđā act⁹ vt velle ē i volēte. & etiā cognita sūt i cognoscēte. & ꝓiecta tes naturales anime insunt ei. vt mortalitas & alia hmōi. ¶ Ad. ij. dīm q̄ sindērisis dr lex intellectus nr̄i inq̄ntum ē habit⁹ ꝓtinēs p̄cepta legis naturalia q̄ sūt prima principia operū hūanoz ¶ Ad. iij. dīm q̄ rō illa ꝯcludit q̄ lex naturalis habitualiter tenet̄. & hoc ꝓcedim⁹. ¶ Ad id vero qđ i ꝓtrarium obiicit dīm q̄ de eo qđ habitualiter inest q̄libz aliquis vti nō p̄t ꝓpter aliqđ impedimētū. sicut bō nō p̄t vti habitu sciētie ꝓpter somnū. & sīliter puer nō p̄t vti habitu intellectus principioz. vel etiaz lege naturali q̄ ei habitualiter inest ꝓpter defectum etatis.

Ad secundū sic procedit

Videt̄ q̄ lex naturalis nō cōtineat plura p̄cepta. sz vnuz tm̄ Lex enī cōtinet̄ i genere p̄cepti. vt sup̄ habitū ē. si igit essent multa p̄cepta legis naturalis. seq̄ret̄ q̄ etiaz essent multe leges naturales. ¶ Pre. lex naturalis ꝓsequit̄ vōis naturā. sz hūana natura est una Sm totū. Iz sit multiplex Sm ptes. aut ergo ē vnū p̄ceptū tm̄ legis nature ꝓpter vnitatē totī⁹. aut sunt multa Sm multitudinē ptiū nāe humane. & sic oportebit q̄ etiā ea q̄ sunt de ītinatiōe ꝯcupiscibilis ptineāt ad legē naturalē. ¶ Pre. lex ē aliqđ ad rationē ptinēs. vt sup̄ dictū ē. sz rō i vōie ē vna tm̄. ergo solū vnū p̄ceptū ē legis naturalis. ¶ Sz ptra ē. q̄ sic se habēt p̄cepta legis naturalis in vōie q̄ntū ad opabilia sicut se hūt prima principia i demōstrativis. sz prima principia indemōstrabilia sūt plura. ergo et p̄cepta legis nāe sunt plura. ¶ Rn. dīm q̄ sic sup̄ dictū ē. p̄cepta legis nature hoc mō se hūt ad rōnez practicā sic principia prima demōstrationū se hūt ad rōnez speculativā. vtraq̄z enī sūt qđā principia p se nota. Dicit̄ aūt aliqđ p se notū dupliciter. Uno mō Sm se Alio mō q̄ ad nos. Sm se qđē q̄libet ꝓpositio dr p se nota cui⁹ p̄dicatū est de rōne subiecti. ꝓtingit tm̄ q̄ ignorāti diffinitionē subiecti talis ꝓpositio nō erit p se nota. sic ista ꝓpositio. bō ē rōnale. est p se nota Sm sui naturā. q̄z q̄ dicit hoīez dic̄ rōnale. & tm̄ ignorāti qđ sit bō. hec ꝓpositio nō ē p se nota. & inde ē q̄ sic dicit Boetius i li⁹ de dogmatib⁹. Quedā sūt dignitates vel ꝓpositiones p se note cōiter oib⁹ & hmōi sūt ille ꝓpositiones q̄z termini sūt oīb⁹ noti. vt oē totū ē maiⁿ sua p̄te. & q̄ vni et eidē sūt eq̄lia sibi inuicē sunt eq̄lia. q̄dā vero ꝓpositiones sunt p se note solis sapiētibz q̄ terminos ꝓpositionū intelligunt q̄d significēt. sicut intelligēti q̄ angel⁹ nō ē corp⁹. p se notuz ē q̄ nō ē circūscriptiue i loco. qđ nō ē manifestū rudibz q̄b⁹ nō capiūt. Jn his aūt q̄ i apprehēsiōe hoīuz cadūt qđam ordo inuenit̄. Nā illud qđ primo cadit i apprehensiōe est ens cui⁹ intellectus includit̄ in oīb⁹ q̄cūq̄z qs apprehēdit. et ideo primū principiū indemōstrabile ē. qđ nō ē simul affirmare & negare. qđ fundat̄ sup̄ rōnez entis et nō entis. & sup̄ hoc principio oīa alia fundāt̄. vt dr i. iiij. metaphisice. Sicut aūt ens ē primū qđ cadit i apprehēsiōe simpliciter. ita bonū ē primū qđ cadit i apprehēsiōe practice rationis q̄ ordinat̄ ad opus. Omne enī agēs agit ꝓpter finē q̄ hz rōnez boni. & ideo primū principiū i rōne practica ē qđ fundat̄ sup̄ rōnez boni q̄ ē. bonū ē qđ oīa appetūt. hoc ē ergo primū p̄ceptū legis q̄ bonū ē faciēdū & pseq̄ēdū & malū vitāndū. & sup̄ hoc fundāt̄ oīa alia p̄cepta legis nature. vt sz oīa illa faciēda vel vitāda ptineāt ad p̄cepta legis nature. q̄ rō practica naturalit̄ apprehēdit eē bona humana. q̄z vo bonū hz rōnez finis. malū aūt rōnez ꝯrij. inde ē q̄ oīa illa ad q̄ hō hz naturalē īclinationē rō naturaliter apprehēdit vt bona. & p cōsequēs vt ope pseq̄ēda. et ptraria eoz vt mala & vitāda. Sm igitur ordinē inclinationū naturaliū ē ordo p̄ceptoz legis nature. Jnest enī primo inclinatio hōis ad bonū Sm naturā in q̄ cōicat cū oīb⁹ substātijs. put sz q̄libet substātia appetit ꝓseruationē sui esse Sm suā naturā. & Sm hāc inclinationē ptinēt ad legez naturalē ea p q̄ vita hōis ꝓseruat̄ & ptrariū impedit̄. Secūdo inest hōi inclinatio ad aliq̄ magis specialia Sm naturā i q̄ cōicat cū ceteris aīalib⁹. & Sm hoc dicūt̄ ea esse de lege naturali q̄ natura oīa aīalia docuit. vt ē cōmixtio maris & femine. & educatio liberoz & filia. Tertio mō inest hōi inclinatio ad bonū Sm naturā rōnis q̄ ē sibi ꝓpria. sicut hō hz naturalē inclinationē ad hoc q̄ veritatē cognoscat de deo. & ad hoc q̄ i societate viuat. & Sm hoc ad legē naturalē ptinent ea q̄ ad hmōi inclinationē spectāt. vtpote q̄ hō ignorantiā vitet. q̄ alios nō offendat cū quib⁹ debet querlari & cetera hmōi q̄ ad hoc spectāt. ¶ Ad. j. ergo dīm q̄ oīa ista p̄cepta legi nāe inq̄ntū referūt̄ ad vnū primū p̄ceptū habēt rōnez vnius legis naturalis. ¶ Ad. ij. dīm q̄ oēs hmōi inclinationes q̄tūcūq̄z ptiū nature hūane. pura cōcupiscibilis & irascibilis. Sm q̄ regulāt̄ rōne. ptinent ad legē naturalē & reducūt̄ ad vnū primū p̄ceptū. vt dictū ē & Sm hoc sunt multa p̄cepta legis nature in seipsis. q̄ tm̄ cōicāt i vna radice. ¶ Ad. iij. dīm q̄ ratio & si i se vna sit tm̄ ē ordinativa oīuz q̄ ad hōies spectant. & Sm hoc sub lege rōnis cōtinēt̄ oīa ea que rōne regulari possunt.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videtur q̄ nō oēs actus virtutū sit ō lege nature. Quia vt sup̄ dictū ā. de rōne legis ē vt ordinetur ad bonū cōe sz quidā virtutū actus ordinātur ad bonū priuatū alicuius vt ptz p̄cipue in actib⁹ tpantie. nō ergo oēs actus virtutū legi subdūt̄ naturali. ¶ Pre. oīa peccata aliquibus virtuosis actib⁹ opponūt̄. si igitur oēs actus virtutū sint ō lege nature. videtur ex cōsequēti q̄ oīa peccata sint cōtra naturā. qđ tamen specialiter de quibusdā peccatis dr.

¶ Pre. i his q̄ sūt Sm naturā oēs cōueniunt. sz in actibus virtutū nō oēs cōueniūt. aliquid enī ē virtuosū vni qđ ē alteri vitiosū. ergo nō oēs actus virtutū sūt de lege nature. ¶ Sz ptra ē qđ Damas. dicit in. iij. li. q̄ virtutes sūt

naturales ergo ꝛ actꝰ virtuosi subiacẽt legi nate Rñ. dom ꝙ de actib virtuosis dupliciter loq̃ possumꝰ. Uno mõ inq̃ntũ sũt virtuosi. Alio mõ inq̃ntũ sunt tales actus ī ꝓpꝛijs specieb⁹ cõsiderati. si igit loq̃mur de actib virtutũ inq̃ntũ sunt virtuosi. sic oẽs actꝰ virtuosi ꝓtinẽt ad legem nate. Dictũ ẽ enī ꝙ ad legẽ nature ꝓtinet omne illud ad qđ hõ inclinat fm suã naturã. Inclinat aũt vnũqđq̃ naturaliter ad opationẽ sibi ꝙueniẽtẽ fm suã ꝓpꝛiã formã. sicut ignis ad calefaciẽdũ. vñ cũ aĩa rõnalis sit ꝓpꝛia forma hois. naturalis inclinatio ineſt cuilibet hoī ad hoc ꝙ agat fm rõnez. ꝛ hoc ẽ agere fm virtutẽ. vñ fm hoc oẽs actus virtutũ sunt de lege naturali. dictat enī hoc naturaliter vnicuiq̃ ꝓpꝛia rõ vt virtuose agat. Sz si loq̃mur de actibus virtuosis fm seipos ꝓut. s. in ꝓpꝛijs specieb⁹ cõsiderant. sic nõ oẽs actus virtuosi sunt de lege nature. multa enī fm virtutẽ fiũt ad q̃ natura nõ primo inclinat. sz p rõnis inquisitionẽ ea hoĩes adinuenerũt q̃si vtilia ad bñ viuẽdũ. Ad. j. ergo dom ꝙ tpantia ẽ circa ꝙcupiscẽtias naturales cibi ꝛ potꝰ ꝛ venereoꝝ. q̃ quidẽ ordinant ad bonũ cõmune nate sicut ꝛ alia legalia ordinãt ad bonum cõmune morale. Ad. ij. dom ꝙ nata hois põt dici vel illa q̃ ẽ ꝓpꝛia hoī. ꝛ fm hoc oĩa peccata inq̃ntũ sunt cõtra rõnez. sunt etiã ꝓtra naturã. vt patz ꝑ Damas. in. ij. li. vel illa q̃ ẽ cõmunis hoī ꝛ aliꝭ aĩalibus. ꝛ fm hoc q̃dã specialia peccata dicũt eẽ ꝓtra naturã. sicut ꝓtra cõmixtionẽ maris ꝛ femine q̃ ẽ nata lis oĩb⁹ aĩalib⁹ ẽ ꝙcubitꝰ masculorũ qđ specialit dꝛ vitiuz ꝫ naturã Ad. iij. dõ. ꝙ rõ illa ꝓcedit de actib fm seipos cõsideratis. sic enī ꝓpter diuersas hois ꝙditiones ꝓtingit ꝙ aliqui actus sunt aliquib⁹ virtuosi tanq̃ eis ꝓpꝛionati ꝛ ꝙuenientes qui tamen sũt aliꝭ vitiosi tanq̃ eis non ꝓpꝛionati.

Ad quartum sic ꝓcedit

Uidet ꝙ lex nature nõ sit vna apud omnes. Dicit enī ī decretis dis. j. ꝙ ius naturale ẽ qđ ī lege ꝛ ī euãgelio cõtinet. sz hoc nõ ẽ cõmune oĩb⁹. qꝛ vt dꝛ Roma. x. Nõ oẽs obediũt euãgelio. g̃ lex nata lis nõ ẽ vna apud oẽs Dre. ea q̃ sunt fm legẽ iusta eẽ dicũt. vt dꝛ in. v. ethi. sz ī eodez li. dꝛ ꝙ nihil ẽ ita iustũ apud oẽs quin apud aliq̃s diuersificet. ergo etiã lex naturalis nõ ẽ apud oẽs eadẽ Dre. ad legẽ nature ꝓtinet id ad qđ hõ fm naturã suã ĩclinat. vt supꝰ dictũ ẽ. sz diuersi hoĩes naturaliter ad diuersa inclinant. aliꝭ q̃dẽ ad ꝙcupiscẽtiã voluptatũ. aliꝭ ad desideria hꝛonꝝ. aliꝭ ad alia. ergo nõ est vna lex naturalis apud oẽs Sz ꝓtra ẽ qđ Isidꝛ⁹ dicit ī li. ethimologiaꝝ. Ius naturale est cõmune oĩ nationi. Rñ. dom ꝙ sicut supꝰ dictũ ẽ ad legẽ nature ꝓtinẽt ea ad q̃ hõ naturaliter inclinat. iter q̃ hoī ꝓpꝛiũ ẽ vt ĩclinetur ad agẽdũ fm rõnez. ad rõnez aũt ꝓtinet ex cõib⁹ ad ꝓpꝛia ꝓcedere. vt ptz ex primo ethi. Aliter tñ circa hoc se hz rõ speculatiua. et aliter practica. qꝛ enī rõ speculatiua ꝑcipue negociat circa necessaria q̃ impossibile ẽ aliter se hẽ. abseq̃ aliq̃ defectu inuenit veritas ī cõclusionib⁹ ꝓpꝛijs. sicut ꝛ ī principijs cõib⁹. sz rõ practica negociat circa ꝓtingẽtia. ī q̃bus sunt opationes hũane. ꝛ ideo si ī cõib⁹ sit aliq̃ necessitas. q̃nto magis ad ꝓpꝛia descẽditur tãto magis inuenit defectꝰ. Si igitur i speculatiuis ẽ eadẽ veritas apud oẽs tã ī principijs q̃ ī cõclusionib⁹. sz veritas nõ apud oẽs cognoscat ī cõclusionibus. sz solũ ī principijs q̃ dicũt cõmunes ꝙceptiones Jn opatiuis aũt nõ ẽ eadẽ veritas vel rectitudo practica apud oẽs q̃ntũ ad ꝓpꝛia. sz solũ q̃ntũ ad cõmunia. et apud illos apud q̃s ẽ eadẽ rectitudo ī ꝓpꝛijs nõ ẽ eq̃liter oĩb⁹ nota. Sic igit ptz ꝙ q̃ntũ ad cõmunia principia rõnis siue speculatiue siue practice est eadẽ veritas seu rectitudo apud oẽs ꝛ eq̃liter nota. Quãtũ vero ad ꝓpꝛias cõclusiones rõnis speculatiue ẽ eadẽ veritas apud oẽs. nõ tñ eq̃liter oĩbus nota. Apud oẽs enī vtũ ẽ ꝙ triangul⁹ hz tres angulos eq̃les duob⁹ rectis. q̃uis hoc nõ sit oĩb⁹ notũ. sz q̃ntũ ad ꝓpꝛias cõclusiones rõnis practice. nec est eadẽ veritas seu rectitudo apud oẽs. nec etiã apud quos ẽ eadẽ est eq̃liter nota. Apud oẽs enī hoc rectũ ẽ ꝛ vtũ vt fm rationẽ agat. Ex hoc aũt principio sequit q̃si cõclusio ꝓpꝛia ꝙ depositа sint reddẽda. ꝛ hoc quidẽ vt ī pluribus vtũ ẽ. sz põt ī aliq̃ casu ꝓtingere ꝙ sit dãnosum. ꝛ ꝓ consequens irrationabile si depositа reddantur. puta si aliq̃s petat ad ĩpugnãdũ patriã. ꝛ hoc tãto magis inuenit deficere q̃nto magis ad ꝑticularia descẽdit. puta si dicat ꝙ depositа sint reddẽda cũ tali cautiõe vel tali mõ. Quãto enī plures cõditiones ꝑticulares apponũt. tanto pluribꝰ modis potest deficere vt nõ sit rectũ vel ī reddendo. vel ī nõ reddendo. Sic igit dom ẽ ꝙ lex nature q̃ntũ ad prima principia cõmunia ẽ eadẽ apud oẽs. ꝛ fm rectitudinẽ ꝛ fm notitiã. sz q̃ntũ ad q̃dã ꝓpꝛia q̃ sunt q̃si ꝙclusiones principioꝝ cõmuniũ. ẽ eadẽ apud oẽs etiã vt ī pluribꝰ ꝛ fm rectitudinez ꝛ fm notitiã. sz vt in paucioribꝰ põt deficere ꝛ q̃ntũ ad rectitudinẽ ꝓpter aliq̃ ꝑticularia ĩpedimẽta. sicut etiã nature generabiles ꝛ corruptibiles deficiũt. vt in paucioribꝰ ꝓpter ĩpedimẽta. ꝛ etiã q̃ntũ ad notitiã. ꝛ hoc ꝓpter hoc ꝙ aliqui bñt depauatã rõnez ex passiõe seu ex mala ꝙsuetudine seu ex mala habitudine nate. sicut apud germanos olim latrociniũ nõ reputabat iniquũ. cũ tñ sit expsse ꝓtra legem nature. vt refert Julius cesar in li. de bello gallico.

Ad. j. ergo dom ꝙ verbũ illud nõ ẽ sic ītelligendũ q̃si dicta que ī lege ꝛ ī euãgelio ꝓtinẽtur sint de lege nature. cũ multa tradãt ibi sup̃ naturã. sz qꝛ ea que sunt de lege nature plenarie ibi tradũt. vnde cũ diuisset Gratianꝰ ꝙ ius naturale ẽ qđ ī lege ꝛ ī euãgelio cõtinet. statim exemplificando subiũxit. ꝙ quisq̃ iubet aliq̃ facere qđ sibi vult fieri Ad. ij. dom ꝙ verbũ pbi ẽ intelligendũ de his q̃ sunt naturaliter iusta. nõ sicut principia cõmunia. sz sic q̃daz ꝙclusiones ex his deriuate. que vt ī pluribꝰ bñt rectitudinẽ. ꝛ ī pluribꝰ deficiũt. Ad. iij. dom ꝙ sicut rõ in hoĩe dñatur ꝛ imperat aliꝭ potẽtijs. ita oportet ꝙ oẽs ĩclinationes naturales ad alias potẽtias ꝓtinẽtes ordinent fm rõnez. vñ hoc ẽ apud oẽs cõmuniter rectũ. vt fm rõnem dirigantur oẽs hoĩuz inclinationes.

Ad quintum sic ꝓceditur

Uidetur ꝙ lex nate mutari possit. Quia sup illud Ecc. xvij. Addidit eis disciplinã ꝛ legẽ vite. dicit glo. legem lre q̃ntũ ad correctionẽ legis naturalis scribi voluit. sed illud qđ corrigit mutat. ergo lex naturalis põt mutari. Dre. Jsidꝛ⁹ dicit ī li ethimologiaꝝ. ꝙ cõmunis oĩuz possessio ꝛ vna libertas ẽ de iure naturali. sz hec videmus eẽ mutata ꝑ leges humanas. ergo videt ꝙ lex naturalis sit mutabilis. Sz ꝓtra ẽ qđ dꝛ ī decretis dis. v. Naturale ius ab exordio rationalis creature nec variat tpe. sed ĩmutabile ꝓmanet. Rñ. dom ꝙ lex naturalis potest

intelligi mutari dupliciter. Uno modo p hoc q aliquid ei addatur. et sic nihil prohibet legem naturalem mutari. multa enī sup legē naturalē supaddita sunt ad humanā vitam utilia tam p legem diuinā q̄z etiaz p leges humanas. Alio modo pōt ītelligi mutatio legis naturalis per modum subtractionis. vt scz aliquid desinat esse de lege naturali quod prius fuit cōtra legem naturalē. & sic q̄tū ad prima principia legis nature. lex nature ē oīno īmutabilis. q̄tum autem ad secunda p̄cepta q̄ diximus esse quasi quasdam ꝓprias ꝯclusiones ꝓpinquas primis principijs. sic lex naturalis non īmutatur. quin vt in pluribꝰ sit rectum semper qđ lex naturalis. hz pōt tamē mutari in aliquo particulari & in paucioribus ꝓpter aliquas speciales causas impedientes obseruantiā talium p̄ceptoꝝ. vt supra dictum est. Ad. j. ergo dōm q lex scripta data dicitur esse ad correctionem legis naturalis. vel quia p legem scriptam suppletum est qđ legi nature deerat. vel qz lex nature in aliquoꝝ cordibus q̄tuz ad aliqua corrupta erat in tm̄ vt estimarent esse bona que naturaliter sūt mala. & talis corruptio correctione indigebat Ad. ij. dōm q naturali morte moriuntur omnes cōmuniter tam nocentes q̄z īnocentes que quidem naturalis mors diuina potestate inducitur ꝓpter peccatum originale. ſm illud. j Reg. ij. Dominꝰ mortificat & viuificat. & ideo absq̄ aliq̄ iniusticia ſm mandatum dei potest infligi mors cuicūq̄ homini vel nocenti. vel īnocenti. Similiter etiam adulterium est cōcubitus cum vxore aliena. que quidez est ei deputata ſm legem diuinitus traditam · vnde ad quācūq̄ mulierem aliquis accedat ex mandato diuino. non est adulterium. nec fornicatio. Et eadez ratio est de furto qđ ē acceptio rei aliene. quicquid enim accipit aliquis ex mādato dei qui ē dominus vniuersoꝝ. non accipit absq̄ voluntate domini. qđ est furari. Nec soluz in rebus humanis quicquid a deo mandatur hoc ipso ē debitum. sed etiā in rebus naturalibꝰ quicquid a deo fit est naturale quodāmodo. vt in primo dictum est Ad. iij. dōm q aliquid dicitur esse de iure naturali dupliciter. Uno modo qz ad hoc natura inclinat sicut non esse iniuriam alteri faciendū Alio modo quia natura non induxit cōtrarium. sicut possemus dicere q hominez esse nudum est de iure naturali. quia natura non dedit ei vestitum. sed ars adinuenit. et hoc modo cōmunis possessio & omniū vna libertas dicitur esse de iure naturali. quia scz distinctio possessionuz et seruitus nō sunt inducte a natura. hz p boīuz rōnez ad vtilitatem humane vite. & sic etiam in hoc nature nō est mutata nisi p additionem.

Ad sextuz sic proceditur

Uidetur q lex nature possit a corde hoīs aboleri. Quia Roma. ij. super illud. Cum gentes que legem non habēt ꝛc. Dicit glo. q interiori homine per gratiam innouato, lex iusticie inscribitur quā deleuerat culpa. sed lex iusticie est lex nature. ergo lex nature potest deleri Re. lex gr̄e ē efficaciox q̄z lex nature. hz lex gr̄e delet p culpā. ergo multo magis lex nate pōt deleri. Re. illud qđ lege statuitur inducit ꝙ̄ iustū. hz multa sunt ab hoīb⁹ statuta cōtra legem nature. ergo lex nature pt a cordibꝰ hoīuz aboleri.

Sz contra ē qđ. Augꝰ dicit ī. ij. cōfe, Lex tua scripta est in cordibus hominum quam nec vlla quidem delet iniquitas. sed lex scripta in cordibus hominum est lex naturalis. ergo lex naturalis deleri nō potest. Rñ. dōm q sicut su p dictū ē. ad legē naturalē ptinet primo quidem

q̄dā p̄cepta cōmunissima q̄ sunt oīb⁹ nota. q̄dā aūt secūdaria p̄cepta magis ꝓpria. q̄ sunt q̄si ꝯclusiones ꝓpinque principijs. q̄tū ergo ad illa principia cōmunia lex naturalis nullo mō pōt a cordibus hoīuz deleri ī vniuersali. delet̄ tn̄ in pticulari opabili ſm q rō impedit̄ applicare cōmune principiū ad pticulare opabile ꝓpter ꝯcupiscentiā vel aliquā passionē. vt sup̄ dictū ē. quātū vero ad alia p̄cepta secūdaria pōt lex naturalis deleri de cordibꝰ hoīuz vel ꝓpter malas psuasiones eo mō quo etiaz in speculatiuis errores ꝙtingūt circa ꝯclusiones necessarias. vel etiā ꝓpter prauas ꝯsuetudines & habitꝰ corruptos. sicut etiā apud quosdā nō reputabāt̄ latrocinia peccata. vel etiam vitia ꝙtra naturā. vt etiā Aplūs dicit ad Roma. j. Ad j. ergo dōm q culpa delet legē nature ī pticulari. nō aūt ī vniuersali. nisi forte q̄tū ad scda p̄cepta legis nature eo modo q̄ dictū est. Ad. ij. dōm q gr̄a & si sit efficaciox q̄z natura. tū natura essentialioz est hoī. & ideo magis pmanēs. Ad. iij. dōm q rō illa ꝓcedit de secūdis p̄ceptis legis nature. cōtra que aliqui legislatores statuta aliqua fecerunt que sunt iniqua.

Questio XCV

Deinde cōsiderandū

ē de lege hūana. & primo quidem de ipa lege ſm se. scdo de potestate eiꝰ. tertio de eius mutabilitate. Circa primū q̄rūt̄ q̄ttuor. primo de vtilitate ipsius. scdo de origine eiꝰ. tertio d̄ qualitate ipsius. quarto de diuisione eiusdem.

Ad primum sic proceditur.

Uidet̄ q nō fuerit vtile aliq̄s leges poni ab hoīb⁹. Intētio enī cuiuslibet legis ē vt p eā hoīes fiāt boni. sicut sup̄ dictū ē. hz hoīes magis inducūt̄ ad bonū volūtariū p monitiones q̄z coacti p leges. ergo non fuit necessariū leges ponere. Re. sicut dicit phūs in. v. ethi. Ad iudicē ꝓfugiunt homines sicut ad iustū aīatuz. hz iusticia aīata ē melioz q̄z inanimata q̄ legibꝰ ꝙtinet̄. ergo melioꝰ fuisset vt executio iusticie cōmitteret̄ arbitrio iudicū q̄z q sup̄ hoc lex aliq̄ ederet̄. Re. lex oīs directiua ē actuū humanoꝝ. vt ex supra dictis ptz. hz cū hūani actꝰ ꝙsistāt ī singularibus q̄ sunt infinita. nō possunt ea q̄ ad directionē humanoꝝ actuū ptinēt sufficiēter ꝯsiderari nisi ab aliq̄ sapiēte qui inspiciat singula. ergo meliꝰ fuisset arbitrio sapientū dirigi actus hūanos q̄z aliq̄ lege posita. ergo non fuit necessariū leges hūanas ponere. Sz ꝙtra ē qđ Isidoꝰ dicit ī li. ethimologiaꝝ. Facte sunt leges vt earū metu hūana cohercerent̄ audacia. turaq̄ sit iter improbos īnocētia. & ī ipsis improbis formidato supplicio refrenet̄ nocēdi facultas. hz hec sunt necessaria maxime hūano generi. ergo necessariū fuit ponere leges hūanas. Rñ. dōm q sicut ex supra dictis ptz hoī naturaliter inest q̄dā aptitudo ad virtutē. hz ipa virtutis pfectio necesse ē q hoī adueniat p aliquā disciplinā. sicut etiā videmus q p aliquā indultriaz subuenit̄ hoī in suis necessitatibꝰ. puta ī cibo & vestitu. q̄z initia q̄dā hz a nata. s. rōnez & manꝰ. nō aūt ipm ꝙplemētū sicut cetera aīalia. quibꝰ nata dedit sufficiēs tegumentū & cibū. Ad hāc aūt disciplinā nō de facili īuenit̄ hō sibi sufficiēs. q̄ pfectio virtutis p̄cipue ꝙsistit ī retrahēdo hoīez ab indebitis delectationibꝰ. ad q̄s p̄cipue hoīes sūt ꝓni. & maxime iuuenes circa q̄s est efficaciox disciplina. & ideo oportet q hmōi disciplinā p quā ad virtutē puenitur hoīes ab alio sortiant̄. & q̄dez q̄tū ad illos iuuenes q̄ sūt ꝓni ad actꝰ virtutū ex bona dispositiōe nate vel ꝙsue-

tudine. vel magis diuino munere sufficit disciplina prīa cuc ē p monitiones. Sed q3 inueniunt quidā pterui et ad vitia pni qui verbis de facili moueri non possunt. necessariū fuit vt p vim vel metum cohiberēt a malo vt saltem sic malefacere desistentes. ⁊ alīs quietā vitā redderent. ⁊ ipi tandē p hmōi assuetudinē ad hoc pducerentur q3 volūtarie facerēt que prius metu implebāt. ⁊ sic fierēt virtuosi. hmōi aūt disciplina cogens metu pene est disciplina legū. vñ necessarium fuit ad pacē hoīz ⁊ virtutem q3 leges ponerent. q3 sicut phūs dicit in primo politice. Sicut hō si sit pfect9 virtute ē optimū aīaliuz. sic si sit separatus a lege ⁊ iusticia ē pessimū oīuz. q3 hō hz arma rationis ad expellēdas ocupiscēnias ⁊ seuitias q̄ nō habent alia aīalia. Ad.j. ergo dīm q3 hoīes bñ dispositi melio9 inducūt ad virtutē monitionib9 volūtarijs q̄z coactiōe. sz quidā male dispositi nō ducūt ad virtutē nisi cogantur.

Ad.ij. dīm q3 sicut phūs dicit in primo rhetoricorum. Melius ē oīa ordinari lege q̄z dimittere iudiciū arbitrio ⁊ hoc ppter tria. primo quidē q3 facili9 ē inuenire paucos sapiētes qui sufficiāt ad rectas leges ponēdas q̄z multos qui requirerēt ad recte iudicādū de singulis. Scdo q3 illi qui leges ponūt ex multo tpe ꝓsiderant quid lege ferendū sit. sz iudicia de singularib9 factis fiūt ex casib9 subito exortis. Facilius aūt ex multis cōsideratis pōt hō videre quid rectū sit q̄z solū ex aliquo vno facto. Tertio q3 legislatores iudicāt in vniuersali ⁊ de futuris. sz hoīes iudicijs psidētes iudicāt de psentib9 ad q̄ afficiūt amore vel odio aut ali q̄ cupiditate. ⁊ sic eoz deprauat iudicium. q3 ergo iusticia aīata iudicis nō inuenit in multis. ⁊ q3 flexibilis est. ideo necessariū fuit vt in quibuscūq̄z ē possibile legez determinare quid iudicādū sit. ⁊ paucissima arbitrio hominū cōmitteret. Ad.iij. dīm q3 q̄dā singularia q̄ nō possunt lege cōprehendi. necesse ē cōmittere iudicibus. vt ibidē phūs dicit. puta de eo q̄d est factū eē vel non esse. et de alijs hmōi.

Ad secundum sic pceditur

Videtur q3 nō omnis lex hūanitus posita a lege naturali deriuet. Dicit enī phūs in .v. ethi. q3 iustū legale ē q̄d ex principio quidē nihil differt vtr sic vel aliter fiat. sed ī his q̄ oriunt ex lege naturali differt vtr sic vel aliter fiat. ergo ea que sunt legib9 hūanis statuta nō oīa deriuātur a lege nature. Pre. ius positiuū diuidit9 ptra ius naturale. vt pz p Jsidoz in li. ethimologiaz. ⁊ p philosophū in .v. ethi. sed ea q̄ deriuāt9 a principijs cōib9 legis nate. sicut pclusiones. ptinēt ad legē nate. vt supdictum ē. ergo ea q̄ sunt de lege hūana nō deriuāt9 a lege nature Pre. lex nate ē eadē apud oēs. Dicit enī phūs in .v. ethi. q3 naturale ius ē q̄d vbiq3 hz eādē potētiā. si igit leges humane a naturali lege deriuarēt. sequeretur etiā q3 ipe essent eedē apud oēs. q̄d pz eē falsum. Pre. eoz q̄ a lege naturali deriuāt9 pōt aliq̄ rō assignari. sz nō oīuz q̄ a maioribus lege statuta sunt. rō reddi pōt. vt iurisperit9 dicit. ergo nō oēs leges hūane deriuāt9 a lege naturali. Sed ptra ē q̄d Tullius dic̄ in sua rhetorica. Res a nate profectas ⁊ a cōsuetudine pbatas legū metus ⁊ religio sanxit.

Rñ. dīm q3 sicut Aug. dicit in primo de li. ar. Nō videtur esse lex q̄ iusta nō fuerit. vñ inq̄ntū hz de iusticia ī tm̄ hz de virtute legis. In reb9 aūt hūanis dr eē aliquid iustū ex eo q3 ē rectū ꝑm regulā rōnis. Rationis aūt prima regula ē lex nate. vt ex supdictis pz. vñ oīs lex hūanit9 posita ī tm̄ hz de rōne legis inq̄ntū a lege nate deriuatur.

Si vero ī aliquo a lege naturali discordet. iam nō erit lex sed legis corruptio. Sz sciendū ē q3 a lege naturali dupliciter pt aliquid deriuari. Uno mō sicut pclusiōes ex principijs. Alio mō sicut determinatiōes q̄dā aliquoz cōmuniū. Primo quidē modo sibi9 ē ei q3 ī scientijs ex principijs pclusiones demonstratiue pducūt. Scdo vero mō sibi9 ē q3 ī artibus forme cōmunes determināt ad aliquid speciale. sicut artifex formā cōmunē dom9 necesse ē q3 determinet ad hāc vel illaz domus figurā. Deriuant ergo q̄dā a principijs cōmunib9 legis nate p modū cōclusionū. sicut hoc q̄d ē nō esse occidēdū. vt pclusio quedā deriuari pōt ab eo q̄d ē nulli esse faciēdū malū. Quedā vero p modū determinationis. sicut lex nature hz q3 ille q̄ peccat puniatur. sz q3 tali pena vel tali puniatur. hoc ē q̄dam determiatio legis nate. Utraq3 igit inueniūtur ī lege humana posita. sz ea q̄ sunt primi modi ptinent in lege humana nō tāq̄z sint solū lege posita. sz hñt etiam aliquid vigoris ex lege naturali. sed ea que sunt secūdi modi ex sola lege humana vigorē hñt. Ad.j. ergo dīm q3 phūs loquit de illis q̄ sunt lege posita p determinationē vel specificationē quandā pceptoz legis nature. Ad.ij. dīm q3 ratio illa pcedit de his que deriuant a lege nature tāq̄z cōclusiones. Ad.iij. dīm q3 principia cōmunia legis nature nō eodē modo applicari possunt oībus ppter multā varietatē rez humanaz. ⁊ ex hoc puenit diuersitas legis posite apud diuersos. Ad.iiij. dīm q3 verbū illud iurisperiti intelligendū est in his que īducta sunt a maioribus circa pticulares determinationes legis naturalis. ad quas quidē determinatiōes se hz ꝓbet exptoz ⁊ prudētiz iudicium sicut ad quedā principia inq̄ntū. s. statim videt quid cōgruētius sit particulariter determinandū. vñ phūs dicit in .vj. ethi. q3 in talibus oportet attendere exptorum ⁊ seniorum vel prudentū indemōstrabilibus enūciationibus ⁊ opinionibus nō minus q̄z demōstrationibus.

Ad tertium sic pceditur.

Videt9 q3 Jsidor9 incōuenienter q̄litatē legis positiue describat dicens. Erit lex honesta. iusta. possibilis ꝑm naturā. ꝑm psuetudinē patrie tempoziq̄z cōuenies. necessaria. utilis manifesta q̄z. ne aliquid p obscuritatē in captione cōtineat. nullo priuato cōmodo. sz p cōmuni utilitate ciuiū scripta. Supī enī in tribus cōditionib9 q̄litatē legis explicauerat dicens. Lex erit oēs q̄d rōne constituerit dūtaxat q̄d religioni cōgruat. q̄d discipline cōueniat. q̄d saluti p ficiat. ergo superflue postmodū pditiones legis multiplicat Pre. iusticia ē pars honestatis. vt Tull9 dicit in primo de officijs. ergo postq̄z dixerat honesta. superflue addit iusta Pre. lex scripta ꝑm Jsidoz ptra cōsuetudinē diuidit nō ergo debuit ī diffinitiōe legis poni q3 eēt ꝑm psuetudinē patrie. Pre. Necessariū dupliciter dr. s. id q̄d ē necessariū simpliciter. q̄d impossibile ē aliter se hāe. ⁊ hmōi necessariū nō subiacet hūano iudicio. vñ talis necessitas ad legē humanā nō ptinet. Est etiaz aliq̄d necessariū ppter finē. ⁊ talis necessitas idē ē q̄d utilitas. ergo superflue vtrūq̄z ponit9 necessaria ⁊ utilis. Sz contra ē auctoritas ipi9 Jsidori. Rñ. dīm q3 unius cuiuscūq̄z rei q̄ ē ppter finem necesse ē q3 forma determinet9 ꝑm ꝓportionem ad finem. sicut forma serre talis ē qualis cōuenit sectioni. vt patet ī ij. phisicoz. Quelibet etiā res recta ⁊ mensurata oportet q3 habeat formā ꝓportionatā sue regule ⁊ mēsure. Lex autē hūana utrūq̄z hz. q3 ⁊ ē aliquid ordinatū ad finem. ⁊ est quedā regula vel mensura regulata vel mēsurata quadā

ſupiori mẽſura. que quidem eſt duplex. ſ. diuina lex. ⁊ lex nature. vt ex ſupra dictis ptz. Fins aũt bũane legis ẽ vtilitas hominũ. ſicut etiã iuriſperitus dicit. ⁊ ideo Iſidor⁹ in cõditione legis primo quidẽ tria poſuit. ſ. religioni cõgruat. inq̃tum ſcz ẽ ꝓportionata legi diuine. qđ diſcipline cõueniat. inq̃tũ eſt ꝓportionata legi nature. qđ ſaluti ꝓficiat. inq̃tum ẽ ꝓportionata vtilitati humane. ⁊ ad hec tria omnes alie cõditiones quas poſtea ponit reducũtur Nam q̃ dr honeſta. referr̃ ad hoc qđ religioni cõgruat. q̃ autẽ ſubditur iuſta. poſſibilis ſm naturã. ſm conſuetudinem patrie loco tẽporiq̃ conueniens. additur ad hoc qđ cõueniat diſcipline. Attenditur enĩ humana diſciplina. primũ quidẽ q̃tum ad ordinem rõnis qui importat̃ in hoc q̃ dicitur iuſticia. Scđo q̃tũ ad facultatẽ agentiũ. debet enĩ eſſe diſciplina cõueniens vnicuiq̃ ſm ſuã poſſibilitatẽ. obſeruata etiã poſſibilitate nature. non enĩ eadẽ ſunt imponenda pueris que imponũtur viris p̃fectis. etiã ſm humanã cõſuetudinem. Non enĩ poteſt homo ſolus ſine ſocietate viuere alio⁹ morem non gerens. Tertio q̃tuz ad debitas circũſtantias dicit loco temporiq̃ cõueniens. q̃ vero ſubditur. neceſſaria. vtilis ⁊c̃. referr̃ ad hoc qđ expediat ſaluti. vt neceſſitas referatur ad remotionẽ malorum. vtilitas ad ꝓſecutionẽ bono⁹. manifeſtatio vero ad cauendũ nocumentũ qđ ex ipſa lege poſſet ꝓuenire. et q̃ ſicut ſupra dictum eſt. lex ordinat̃ ad bonũ cõmune. hoc ipm in vltima ꝑte determinationis oſtendit̃. Et ꝑ hoc ptz rñſio ad obiecta.

Ad quartum ſic procedit̃

Videt̃ q̃ incõueniẽter Iſidor⁹ diuiſionẽ legũ humanar̃ ponat. ſiue iuris humani. Sub hoc enĩ iure cõprehendit ius gẽtiũ. qđ ideo ſic nominatur. vt ipe dicat. q̃ eo omnes fere gẽtes vtũtur. ſed ſicut ipe dicit. ius naturale ẽ qđ ẽ cõmune omniũ nationũ. ergo ius gentiũ non cõtinetur ſub iure poſitiuo humano. ſed magis ſub iure naturali.

Pre. ea que habẽt eandẽ vim nõ videntur formaliter differre. ſz ſolũ materialiter. ſed leges plebiſcita. ſenatus cõſulta. ⁊ alia huiuſmodi que ponit omnia. habent eãdez vim. ergo videtur q̃ non differãt niſi materialiter. ſz talis diſtinctio in arte nõ ẽ curanda cũ poſſit eſſe in infinituz. ergo incõueniẽter hmõi diuiſio humanar̃ legũ introducitur. Pre. ſicut ĩ ciuitate ſunt principes et ſacerdotes ⁊ milites. ita etiam ſunt ⁊ alia hominũ officia. ergo videt̃ q̃ ſicut ponit̃ quoddã ius militare ⁊ ius publicum. quod cõſiſtit in ſacerdotibus ⁊ magiſtratibus. ita etiam debeãt poni alia iura ad alia officia ciuitatis ꝓtinentia. Pre. ea que ſunt ꝑ accidens ſunt ꝑtermittenda. ſed accidit legi vt ab hoc vel ab illo hoĩe feratur. ergo incõueniẽter ponit̃ diuiſio legũ hũanar̃ ex noĩb⁹ legiſlator⁹. vt ſup̃ q̃daz dicat̃ cornelia. q̃dã falcidia ⁊c̃. Ĩnterdũ auctas Iſidori ſufficiat Rñ. dr̃m q̃ vnũqđq̃ ꝑt ꝑ ſe diuidi ſm id qđ in eius rõne cõtinetur. ſicut in rõne aialis continetur aĩa que eſt rõnalis vel irrationalis. ⁊ ideo animal ꝓprie et ꝑ ſe diuiditur ſm rõnale ⁊ irrationale. nõ autem ſm albũ ⁊ nigrum. que ſunt oĩno ꝑter rõnem eius. ſunt autẽ multa de ratione legis hũane. ſm quor⁹ quodlibet lex humana ꝓprie ⁊ ꝑ ſe diuidi põt. Eſt enĩ primo dã rõne legis humane q̃ ſit deriuata a lege nat̃e. vt ex dictis ptz. ⁊ ſm hoc diuidit̃ ius poſitiuũ in ius gentiũ. ⁊ ius ciuile ſm duos modos quibus aliquibus deriuat̃ a lege nature. vt ſup̃ dictũ eſt. Alia ad ius gentiũ ꝓtinẽt ea que deriuant̃ ex lege nat̃e. ſicut concluſiones ex principijs. vt iuſte empciões

uenditiones. ⁊ alia hmõi. ſine quibus hoĩes ad inuicẽ cõuiuere n̄ õ poſſunt qđ ẽ de lege nature. q̃ hõ eſt naturaliter aĩal ſociale. vt probatur in primo politice. Que vero deriuãtur a lege nature ꝑ modũ ꝑticularis determinationis. ꝑtinent ad ius ciuile ſm q̃ q̃libet ciuitas aliquid ſibi accõmode determinat. Scđo eſt de rõne legis hũane q̃ ordinetur ad bonũ cõmune ciuitatis. ⁊ ſm hoc lex hũana diuidi põt ſm diuerſitatẽ eor⁹ q̃ ſpecialiter dant operam ad bonũ cõmune. ſicut ſacerdotes ꝑ ꝓp̃lo deũ orãtes. prĩcipes populum gubernãtes. ⁊ milites ꝑ ſalute populi pugnãtes. ⁊ ideo iſtis hominbꝫ ſpecialia quedã iura aptantur. Tertio ẽ dã rõne legis humane vt inſtituatur a gubernante cõmunitatẽ ciuitatis. ſicut ſup̃ dictum ẽ. ⁊ ſm hoc diſtinguũtur leges hũane ſm diuerſa regimina ciuitatũ q̃r vnũ ſm philoſophũ in. iij. politice ẽ regimẽ quãdo ſcz ciuitas gubernat̃ ab vno. ⁊ ſm hoc accipiũtur inſtitutiões principũ. Aliud vero regimen ẽ ariſtocracia. i. principat⁹ optimor⁹ vel optimatũ. ⁊ ſm hoc ſumũtur reſpõſa prudẽtum ⁊ etiam ſenatus conſulta. Aliud regimẽ ẽ obligarchia id ẽ. principatus paucor⁹ diuitum ⁊ potentuz. ⁊ ſm hoc ſumitur ius ꝓtorium qđ etiã honorarium dicitur. Aliud autem regimen eſt populi qđ nominatur democracia. et ſm hoc ſumuntur plebiſcita. Aliud autem eſt tyrãnicum quod eſt omnino corruptum. vnde ex hoc nõ ſumitur alia lex. Eſt etiam aliq̃d regimen ex iſtis cõmixtuz. quod eſt optimum. ⁊ ſm hoc q̃ ſumitur lex quã maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt. vt Iſidorus dicit. Quarto vero dã ratione legis humane eſt q̃ ſit directiua humanorum actuum. ⁊ ſm hoc ⁊ ſm diuerſa de quibus leges ferũtur diſtinguũtur leges que interdũ ab actoribus nominantur ſicut diſtinguitur lex iulia de adulterijs. lex cornelia de ſiccarijs ⁊ ſic dã aliꝫ. nõ ꝓpter actores. ſz ꝓpter res dã quibus ſunt. Ad. j. ergo dr̃m q̃ ius gentium eſt quidem aliquo modo naturale homini ſm q̃ eſt rationale in q̃tum deriuatur a lege naturali per modum concluſiõis que non eſt multũ remota a principijs. vnde de facili etiã huiuſmodi hoĩes conſenſerũt. diſtinguitur tñ a lege naturali maxime ab eo qđ eſt omnibus animalibus cõmune. Ad alia patet reſponſio ex his que dicta ſunt.

Queſtio XCVI

Deinde cõſiderandũ;

de ptãte legis hũane. ⁊ circa hoc q̃runt̃ ſex. primo vtr̃ humana lex debeat poni ĩ cõi. ſcđo vtr̃ lex hũana debeat oĩa vitia cohibere. tertio vtr̃ oĩuz virtutũ act⁹ habeat ordinare. q̃rto vtr̃ iponat hoĩ neceſſitatez q̃tũ ad for⁹ ꝓſcie. q̃nto vtr̃ oẽs hoĩes legi hũane ſubdãt̃. ſexto vtr̃ his q̃ ſũt ſub lege liceat agere ꝑter verba legis.

Ad primum ſic procedit̃.

Videt̃ q̃ lex hũana nõ debeat poni ĩ cõi. ſz magis ĩ ꝑticulari. Dic̃ enĩ phũs ĩ. v. etbi. q̃ legalia ſũt q̃cũq̃ ĩ ſingularibꝫ legẽ ponũt. ⁊ etiã ſentẽtialia q̃ ſũt etiã ſingularia. q̃r dã ſingularibꝫ actibꝫ ſnie ferũt̃. ergo lex nõ ſolũ ponit̃ ĩ cõi ſz etiã ĩ ſingulari. Pre. lex ẽ directiua hũanor⁹ actuũ. vt ſup̃ dictũ ẽ. ſz hũani act⁹ ĩ ſingularibꝫ conſiſtunt. g̃ leges hũane nõ debẽt ĩ vlĩ ferri. ſz magis ĩ ſingl̃ari Pre. lex ẽ regl̃a ⁊ menſura hũanor⁹ actuũ. vt ſup̃ dictũ ẽ. ſz menſura dr̃ eẽ certiſſima. vt dr̃ ĩ. x. metaphi. cũ g̃ ĩ actibꝫ hũanis nõ poſſit eẽ aliq̃d vl̃e certũ q̃n ĩ ꝑticularibꝫ deficiat. videt̃ q̃ nõe ſit leges nõ ĩ vniuerſali ſz ĩ ſingularibꝫ poni Sed contra eſt qđ Iuriſperitus dicit q̃ iura ꝓſtitui oportet in

bis que frequenter accidunt. ex his autem que forte vno casu accidere possunt. iura nō cōstituūt. Rn. dōm q̄ vnumquodq̄ qd̄ ē. pp finē necesse ē q̄ sit finis proportionatus. finis aūt legis ē bonū cōmune. q̄ vt Ysidor⁹ dicit in libro ethimologia. Nullo priuato cōmodo. sz p cōmuni vtilitate ciuiū lex debet esse cōscripta. vnde oportet leges humanas esse proportionatas ad bonū cōmune. bonū aūt cōmune ꝯstat ex multis. et ideo oportet q̄ lex ad nulla respiciat. et fm psonas. et fm negocia. et fm tpa. Cōstituit enī cōmunitas ciuitatis ex multis psonis. et eius bonū p multiplices actiones procuratur. nec ad hoc solū instituitur q̄ aliquo tpe modico duret. sz q̄ omni tpe pseueret p ciuium successionē. vt Aug⁹ dicit in .ij. de ciu. dei. Ad. j. ergo dōm q̄ phūs in .v. ethi. ponit tres species iuris legalis qd̄ ē ius positiuū. sunt enim quedā que simpliciter in cōmuni ponūtur. et hec sunt leges cōmunes. et ꝯtuz ad huiusmodi dicit q̄ legale ē qd̄ ex principio quidē nihil differt sic vel aliter. quādo aūt ponit differt. puta q̄ captiui in statu ꝓcio redimantur. Quedā vero sunt quidez que sunt cōmunia ꝯtū ad aliquid et singularia ꝯtum ad aliquid. et hmōi dicuntur priuilegia. quasi leges priuate. q̄ respiciunt singulares psonas. et tamē potestas eoꝝ extenditur ad multa negocia. et ꝯtum ad hoc subdit. adhuc q̄ cum q̄ in singularibus legem ponunt. Dicūtur etiā quedam legalia non quia sint leges. sed ꝓpter applicationē legum cōmuniū ad aliqua ꝑticularia facta. sicut sunt sententie que p iure habentur. et ꝯtum ad hoc subdit. et sententialia. Ad. ij. dōm q̄ illud q̄ ē diuturnum oportet esse plurium directiuū. vnde i. metaphisice phūs dicit q̄ oīa que sunt vnius generis mēsurārtur aliquo vno qd̄ est primū in genere illo. si enī essent tot regule vel mēsure quot sunt mēsurata vel regulata. cessaret vtiq̄ vtilitas regule vel mensure. que ē vt ex vno multa possint cognosci. et ita nulla esset vtilitas legis si nō se extenderet nisi ad vnum singularem actum. Ad singulares enī actus dirigendos dantur singularia precepta p̄sidentium. sed lex ē p̄ceptum cōmune. vt supra dictum est. Ad. iij. dōm q̄ non est eadem certitudo q̄rēda in omnibus. vt in primo ethimologia⁹ dicit. vnde in rebus ꝑtingētibus. sicut sunt naturalia et res humane. sufficit tālis certitudo vt aliquid sit verum vt in pluribus. sz interdū deficiat in paucioribus

Ad secundum sic procedit

Videtur q̄ ad legem hūanam ptineat oīa vitia cohibere Dicit enī Ysidorus in li. ethimologia⁹ q̄ leges sunt pfecte vt eaꝝ metu coherceatur audacia. Non autē sufficienter coherceretur nisi quelibet mala cohiberentur p legem ergo lex humana debet quelibet mala cohibere. Pre. intentio legislatoris est ciues facere virtuosos. sed non pōt aliquis esse virtuosus nisi ab omnibus vitijs cōpescatur ergo ad legem humanam ptinet omnia vitia compescere Pre. lex humana a lege naturali derivatur. vt supra dictum est. sed omnia vitia repugnant legi nature. ergo lex humana omnia vitia debet cohibere. Sed cōtra ē qd̄ dicitur in primo de li. arbi. Videtur mihi legem illā que populo regendo scribitur. recte ista permittere. et diuinam prudentiā vindicare. sed diuina prudentia non vindicat nisi vitia. ergo recte lex humana permittit aliqua vitia nō cohibēda ipsa. Rn. dōm q̄ sicut iā dictum ē. lex ponit vt quedam regula vel mensura humanoꝝ actuū. mēsura aūt debet esse homogena mensurato. vt dr in .x. metaphisice. diuersa enim diuersis mensurātur. vnde oportet q̄ etiā leges imponātur hominibus fm eoꝝ cōditionē. q̄ vt Ysidor⁹ dicit. Lex debet esse possibilis et fm naturam et fm cōsuetudinem patrie. Potestas autem siue facultas operandi ex interiori habitu seu dispositione procedit. nō enī idem ē possibile ei qui nō habet habitū virtutis. et virtuoso. sicut etiā non ē idem possibile puero et viro p̄fecto. et ꝓpter hoc nō ponitur eadē lex pueris que ponit adultis. multa enī pueris permittūtur q̄ in adultis lege puniūtur. vel etiā vituperātur. et similiter multa sunt permittenda hominibus non pfectis virtute que non essent tolleranda in hominibus virtuosis. lex autem hūana imponit multitudini hominum in qua maior pars est hominuz non pfectorum virtute. et ideo lege humana non prohibentur omnia vitia a quibus virtuosi abstinent. sed solum grauiora a quibus possibile est maiorem partez multitudinis abstinere. et precipue que sunt in nocumentum aliorum. sine quorum prohibitione societas humana cōseruari non posset sicut prohibentur lege humana homicidia et furta et huiusmodi. Ad. j. ergo dōm q̄ audacia pertinere videtur ad inuasionem aliorum. vnde precipue pertinet ad illa peccata quibus iniuria primis irrogatur. que lege humana prohibentur vt dictum est. Ad. ij. dōm q̄ lex humana intendit homines inducere ad virtutem. non subito sed gradatim. et ideo nō statim multitudini imperfectorum imponit ea que sunt iam virtuosorum. vt scz ab omnibus malis abstineant. alioquin imperfecti huiusmodi precepta ferre non valentes in deteriora mala prorumperēt sicut dicitur Prouer. xxx. Qui nimis emungit elicit sanguinem. et Matth. ix. q̄ si vinum nouū. id est precepta perfecte vite mittatur in vtres veteres. id est. in homines imperfectos. vtres rumpuntur et vinum effunditur. id est. precepta cōtemnunt. et homines ex contemptu ad peiora mala prorumpunt. Ad. iij. dōm q̄ lex naturalis est quedaz participatio legis eterne in nobis. lex autem humana deficit a lege eterna. Dicit enī Aug⁹ in primo de libero arbi. Lex ista que regendis ciuitatibus fertur. multa concedit atq̄ impunita relinquit que per diuinam prouidentiā vindicāt. neq̄ enim quia non omnia facit. ideo que facit improbāda sūt. vnde etiaz lex humana non oīa potest prohibere q̄ prohibet lex nature.

Ad tertium sic proceditur.

Videtur q̄ lex humana non p̄cipiat actus omnium virtutum. Actibus enī virtutum opponuntur actus vitiosi sed lex humana non prohibet omnia vitia. vt dictum est ergo etiam non p̄cipit actus omnium virtutū. Pre. actus virtutis a virtute procedit. sed virtus ē finis legis. et ita quod est ex virtute sub precepto legis cadere nō potest. ergo lex humana non precipit actus omnium virtutum. Pre. lex humana ordinatur ad bonum cōmune vt dictum est. sed quidam actus virtutum non ordinantur ad bonum cōmune. sed ad bonum priuatuz. ergo lex non p̄cipit actus omniū virtutum Sed contra est qd̄ phūs dicit in .v. ethi. q̄ precipit lex fortis opera facere. et que temperati. et que mansueti. Similiter autem fm alias virtutes et malicias. hec quidem iubens hec autem prohibens Rn. dicenduz q̄ species virtutum distinguūt fm obiecta. vt ex supra dictis patet. oīa aūt obiecta virtutum referri possunt vel ad bonū priuatū alicui⁹ psone. vel ad bonū cōmune multitudinis. sic ea q̄ sūt fortitudinis pt aliquis exequi vel ꝓpter ꝓseruatiōē ciuitatis. vel ad cōseruādum ius amici sui. et simle ē in alijs. Lex autem vt

dictum est ordinatur ab bonum cōmune. ⁊ ideo nulla virtus est de cuius actibus lex precipere non possit. nō tamē de omnibus actibus omnium virtutum lex humana p̄cipit. sed solum de illis qui ordinabiles sunt ad bonuz cōmune. vel imediate. sicut cum aliqua directe p̄pter bonū cōmune fiunt. vel mediate. sicut cum aliqua ordinātur a legislatore p̄tinentia ad bonam disciplinam p̄ quaz ciues informantur vt cōmune bonum iusticie ⁊ pacis ꝑseruēt. ℭ Ad. j. ergo dōm ꝙ lex humana non ꝓhibet oēs actus vitiosos fm obligationē precepti sicut nec p̄cepit omnes actus virtuosos ꝓhibet tamen aliquos actus singulorum vitiorum. sicut etiam precipit quosdam actus singularuz virtutum. ℭ Ad. ij. dōm ꝙ aliquis actus dicitur esse virtutis dupliciter. ℭ Uno modo ex eo ꝙ homo operatur virtuosa sicut actus virtutis iusticie est facere recta ⁊ actꝰ fortitudinis facere fortia. ⁊ sic lex precepit actus aliquos virtutum. ℭ Alio modo dicitur actꝰ virtutis quia aliquis operatur virtuosa eo modo quo virtuosus operatur. ⁊ talis actus semp̄ ꝓcedit a virtute. nec cadit sub precepto legis ꝛ̄ est finis ad quem legislat or ducere intendit. ℭ Ad. iij dōm ꝙ non est aliqua virtꝰ cuius actus nō sint ordinabiles ad bonū cōe. vt dictū ē. vel mediate vel imediate.

Ad quartuz sic proceditur

ℭ Uidetur ꝙ lex humana non imponat homini necessitatē foro cōscientie. ℭ Inferior enim potestas non potest imponere legem in iudicio superioris potestatis. sed potestas humana que fert legem humanam est infra potestatem diuinam. ergo lex humana non potest imponere legē q̄̄tum ad iudicium diuinū qđ est iudicium conscientie ℭ Pre. iudicium cōscientie maxime dependet ex diuinis mandatis. sed quandoq̄ diuina mandata euacuantur p̄ leges humanas. fm illud ℳatth. xv. Irritum fecistis mandatum dei ꝓpter traditiones vestras. ergo lex humana non imponit homini necessitatem q̄̄tum ad ꝓscientiā ℭ Pre. leges humane frequenter ingerunt calūniam ⁊ iniuriam hominibus. fm illud Esa. x. Ue qui cōdunt leges iniq̄s ⁊ scribentes iniusticias scripserunt vt opprimerent in iudicio pauperes et vim facerent cause humilium populi mei. sed licitum est vnicuiq̄ oppressionem ⁊ violentiam euitare. ergo leges humane non imponunt necessitatem homini q̄̄tum ad cōscientiam. ℭ Sed contra est qđ dicitur. j. ℜes. ij. Hec est gratia si ꝓpter cōscientiam sustineat quis tristicias patiens iniuste. ℭ Rn. dōm ꝙ leges posite humanitus vel sunt iuste vel iniuste. si quidem iuste sint. habent vim obligādi in foro conscientie a lege eterna a qua deriuantur. fm illud ℙrouer. viij. ℙer me reges regnant ⁊ leges cōditores iusta decernunt. Dicūtur autem leges iuste ⁊ ex fine. quando scz ordinantur ad bonum cōmune. et ex actore. quando scz lex lata non excedit potestatem ferentis. ⁊ ex forma. quando scz fm equalitatem ꝓportionis imponūtur subditis onera in ordine ad bonū cōmune. cuz enī vnus homo sit ꝑs multitudinis. quilibet hō hoc ipm qđ ē ⁊ qđ habet ē multitudinis. sicut ⁊ quelibet ꝑs id qđ est ē onus. vñ et natura aliqđ detrimentū infert ꝑti vt saluet totū. ⁊ fm hoc leges hmōi onera ꝓportionabiliter inferētes iuste sunt. et obligāt in foro cōsciēie. ⁊ sunt leges legales. ℭ Iniuste aūt sunt leges dupliciter. ℭ Uno mō ꝓtrarietatē ad bonū humanū ecōtrario p̄dicto. vel ex fine. sicut cū aliquis p̄sidens leges imponit onerosas subditis nō ptinētes ad vtilitatem cōmunem. sed magis ad propriam cupiditatē vel gloriaz. vel etiam ex actore. sicut cum aliquis legem fert vltra sibi cōmissum potestatem. vel etiā ex forma. puta cum inequaliter onera multitudini dispensant etiam si ordinentur ad bonum cōmune ⁊ huiusmodi magis sunt violentie q̄̄ leges. quia sicut ℳaug⁹ dicit in libro de libero arbi. ℒex eē nō videtur que iusta non fuerit. vnde tales leges non obligant in foro cōscientie nisi forte ꝓpter vitandum scandalum vel turbationem. ꝓpter qđ etiaz homo iuri suo debet cedere. fm illd ℳatth. v. Qui angariauerit te mille passus vade cum eo alio duo. ⁊ qui abstulerit tibi tunicam da et pallium. ℭ Alio modo leges possunt esse iniuste per cōtrarietatem ad bonum diuinum. sicut leges tyrānorū inducentes ad idolatriam. vel ad quodcūq̄ aliud quod sit contra legem diuinam. ⁊ tales leges nullo modo licz obseruare. quia sicut dicitur ℳact. iij. ℳ Obedire oportet deo magis q̄̄ hominibus. ℭ Ad. j. ergo dōm ꝙ sic ℙpostolus dicit ad ℜoma. xiij. ℳ Dis potestas humana a deo ē. ⁊ ideo qui potestati resistit in his que ad potestatis ordinem ꝑtinent. dei ordinationi resistit. ⁊ fm hoc efficitur reus q̄̄tum ad conscientiam. ℭ Ad. ij. dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit de legibus humanis que ordinantur ꝓtra dei mandatum. ⁊ ad hoc ordo potestatis non se extendit. vnde in talibus legi humane non est parendum. ℭ Ad. iij. dōm ꝙ ratio illa ꝓcedit de lege que infert grauamen iniustuz subditis ad quod etiam ordo potestatis diuinitus cōcessus non se extendit. vnde nec in talibus homo obligat⁹ vt obediat legi sine scādalo vel maiori detrimento resistere possit.

Ad quintum sic ꝓceditur

ℭ Uidetur ꝙ non omnes legi subiiciantur. ℭ Illi enim soli subiiciuntur legi quibus lex ponitur. sed ℙpl⁹ dicit. j. ad Timo. j. ꝙ iusto non est lex posita. ergo iusti nō subiiciuntur legi humane. ℭ Pre. ℭ Urbanus papa dicit ⁊ habetur in decre. xix. q. ij. Qui lege priuata ducitur nulla ratio exigit vt publica constringantur. lege autem priuata spiritussancti ducuntur omnes viri spirituales qui sūt filij dei. fm illud ℜoma. viij. Qui spiritu dei aguntur hi filij dei sunt. ergo nō omnes hoīes legi humane subiiciuntur. ℭ Pre. ℭ Iurisperit⁹ dicit ꝙ princeps legib⁹ solutus ē. qui aūt ē solut⁹ a lege nō subdit⁹ legi. ergo non oēs subiecti sunt legi ℭ Sz contra ē qđ ℙpl⁹ dicit ℜoma. xiij ℳ Dis aīa potestatibus sublimioribꝰ subdita sit. sz non videt esse subdit⁹ potestati qui non subiicit⁹ legi quā fert potestas. ergo oēs hoīes debent esse legi subiecti. ℭ Rn. dō. ꝙ sicut ex supdictis patz. lex de sui rōne duo hz. ℙrimo q̄dē ꝙ ē regula hūanoꝝ actuū. Scdo ꝙ hz vim coactiuā ℭ Dupliciter ergo aliq̄s hō ꝑt esse legi subiect⁹. ℭ Uno mōdo sicut regulatū regule. ⁊ hoc mō oēs illi qui subdūt⁹ potestati subduntur legi quam fert potestas. ꝙ autē aliquis potestati non subdatur. potest contingere dupliciter. ℭ Uno modo qz sunt simpliciter absoluti ab ei⁹ subiectiōe. vnde illi qui sunt de vna ciuitate vel regno nō subdūt⁹ legibus principis alteri⁹ ciuitatis vel regni. sicut nec ei⁹ dominio ℭ Alio mō fm ꝙ regit⁹ superiori lege. puta si aliq̄s subiect⁹ sit ꝓcōsuli. regulari debet ei⁹ mādato. nō tñ in his q̄ dispēsantur ei ab imperatore. q̄̄tum enī ad illa non astringitur mandato inferioris cum superiori mandato dirigat⁹. ⁊ fm hoc cōtingit ꝙ aliquis simpliciter subiectus legi fm aliq̄ legi non astringitur fm que regit⁹ superiori lege. ℭ Alio vero modo dr aliq̄s subiect⁹ legi sicut coactū cogēti. ⁊ hoc modo homines virtuosi et iusti non subduntur legi. sed soli

mali.c ꝺ enīē coactum ⁊ violētum est ꝓtrarium volūtati volūtas aūt bonoꝝ consonat legi a qua maloꝝ voluntas discoꝛdat.⁊ ideo ſm hoc boni nō sunt sub lege.ſz solū mali. Ad j.ergo ꝺm ꝙ rō illa ꝓcedit ꝺ subiectiōe que est ꝑ modū coactiōis.sic enī iustō nō ē lex posita.qꝛ ipsi sibi sunt lex ꝺū ostēdunt opus legis scriptū in coꝛdibus suis sicut Aplus ad Roma.ij.dicit.vnde in eos non habet lex vim coactiuā sicut habet in iniustos Ad.ij.ꝺm ꝙ lex spūssancti est superioꝛ omni lege hūanitus posita.⁊ ideo viri spūales ſm hoc ꝙ lege spūssancti ducūtur,nō subdū tur legi q̄tum ad ea que repugnant ductioni spūssancti. sed tū hoc ipm est ꝺ ductu spūssancti ꝙ hoīes spūales le gibus humanis subdāt̄ur.ſm illud j.Pet.ij. Subiecti estote omni hūane creature ꝓpter deū. Ad.iij.ꝺm ꝙ princeps ꝺꝛ esse solutus a lege q̄tum ad vim coactiuā le gis,nullus enī ꝓprie cogitur a seipo.lex nō habet vim co actiuam nisi ex principis potestate.sic igitur princeps ꝺꝛ esse solutus a lege.qꝛ nullus in ipm potest iudiciū condē nationis ferre si cōtra legem agat.vnde sup illud ps.Ti bi soli peccaui ⁊c.dicit glo.ꝙ lex non habet hoīes qui,sua facta diiudicet.sed q̄tum ad vim directiuam legis prin ceps subditur legi,ꝓpria voluntate.ſm ꝙ dicitur extra ꝺ ꝓstitutionibus.c.Cū oēs. Ad quisquis iure i altero sta tuit.ipse eodem inre vti debet.⁊ sapiētis dicit auctoꝛitas Patere legē quam ipse tuleris.Improperaſ etiaꝫ his a dño qui dicunt ⁊ nō faciunt.⁊ qui alijs onera grauia im ponunt.et ipsi nec digito volunt ea mouere.vt ꝺꝛ Mat. xxiij.Unde q̄tuꝫ ad dei iudiciū princeps non ē solutus a lege q̄tum ad vim directiuam eius.ſz debet voluntari us non coactus legem implere.Est etiam princeps supra legem in q̄tum si expediens fuerit pōt legē mutare.et in ea dispensare,ꝑ loco ⁊ tpe.

Ad sextuꝫ sic ꝓcedítur

Videtur ꝙ nō liceat ei qui subditur legi p̄ter verba legis agere.Dicit enī Augꝰ in li.de vera religione. In tpalib leg̃ibus q̄uis hoīes iudicēt de his que eas instituūt. tū q̄ sunt institute ⁊ infirmare non licebit de ipis iudicare sed ſm ipas.ſz si aliquis p̄termittat verba legis dicēs se intentionē legislatoꝛis seruare,videtur iudicare de lege. ergo non licet ei qui subditur legi vt p̄termittat verba le gis vt intentionē legislatoꝛis seruet. Pre.ad eū solum ptinet leges interpꝛetari cuius est cōdere leges. sed oīuꝫ subditoꝝ legi nō ē leges condere.ergo eoꝝ non est inter pꝛtari legislatoꝛis intentionē.sed semꝑ ſm verba legis age re debent. Pre.oīs sapiens intentionē suā verbis no uit explicare.sed illi qui leges ꝺiderunt reputari debent sapiētes.Dicit enī sapiētia Prouer.viij.Per me reges regnāt ⁊ legū ꝺitoꝛes iusta decernūt.ergo ꝺ intētione le gislatoꝛis non ē iudicandū nisi ꝑ verba legis. Sz cō tra ē qꝺ Hylariꝰ dicit in.iij.de trini.Intelligentia dicto rū ex causis ē assumēdi dicēdi.qꝛ nō sermoni res.ſz rei de bet esse sermo subiectus.ergo magis ē attēdendū ad cau sam q̄ mouit legislatoꝛē q̄ ipa verba legis. Rñ.ꝺm ꝙ sicut supra dictū ē.oīs lex oꝛdiaſ ad cōmunē hoīuꝫ sa lutē.⁊ in tū obtinet vim ⁊ rōnez legis.ſm vero ꝙ ab hoc deficit virtute obligandi nō hz.vnde iurisperitus dicit,ꝙ nulla rō iuris aut equitatis benignitas patitur.vt q̄ salu bater ꝑ salute hoīuꝫ introducūtur.ea nos duriori inter pꝛtatione cōtra ipoꝝ cōmodū ꝓducamus ad seueritatem Cōtingit aūt multotiēs ꝙ aliquid obseruari cōmuni sa luti ē vtile vt i pluribus,qꝺ tū in aliquibꝰ casibus ē ma xime nociuum.oꝛ igitur legislatoꝛ nō pōt oēs singulaꝛ ex casus intueri,ꝓponit legē ſm ea q̄ in pluribus accidūt re rens intentionē suā ad cōmunē vtilitatem.vnde si emer gat casus in q̄ obseruatio talis legis sit damnosa cōmuni saluti nō ē obseruāda.sicut si in ciuitate obsessa statuatur lex ꝙ porte ciuitatis maneāt clause.hoc ē vtile cōmuni sa luti vt in pluribus.Si tū contingat casus ꝙ hostes inse quātur aliquos ciues ꝑ quos ciuitas cōseruatur.dānoꝛ sissimū eēt ciuitati nisi eis porte aperirētur.⁊ ideo in tali casu essent porte aperiende ꝓtra verba legis vt seruaretur vtilitas cōmunis quā legislatoꝛ intendit.Sed tamē hoc est cōsiderandum ꝙ si obseruatio legis ſm verba nō ha beat subitum periculum cui oporteat statim occurri.non ptinet ad quemlibet vt interp̄tetur quid sit vtile ciuitati. ⁊ quid inutile ciuitati.sed hoc solum ptinet ad principes qui ꝓpter hmōi casus habent auctoꝛitatē in legibus dispē sandi.Si vero sit subitum periculū non patiens tantam moꝛam vt ad superioꝛem recurri possit.ipa necessitas dis pensationē habet annexam.quia necessitas non subditur legi. Ad.j.ergo ꝺm ꝙ ille qui in casu necessitatis agit p̄ter verba legis.non iudicat de ipsa lege.sed iudicat ꝺ ca su singulari in quo videt verba legis obseruāda non esse Ad.ij.ꝺm ꝙ ille qui sequitur intēt̄ionē legislatoꝛis. non interp̄tatur legem simpliciter.sed i casu in quo ma nifestum est ꝑ euidentiam documenti legislatoꝛē aliud intendisse.Si enim dubiuꝫ sit.debet vel ſm verba legis agere.vel superioꝛē cōsulere. Ad.iij.ꝺm ꝙ nulli⁹ ho minis sapiētia tanta ē vt possit omnes singulares casus excogitare.⁊ ideo non pōt sufficienter per verba sua expꝛi mere ea que cōueniunt ad finem intentū.⁊ si posset legis latoꝛ omnes casus cōsiderare.non oporteret vt oēs expꝛi meret,ꝓpter cōfusionē vitādaꝫ,sed legē ferre deberet ſm ea que in pluribus accidunt.

Deinde cōsiderandū

est de mutatione legum. Et circa hoc que runtur quattuoꝛ.primo vtrum lex humana sit mutabilis.secūdo vtrum semper debeat mutari quan do aliquid melius occurrerit.tertio vtrum per consuetu dinem aboleatur.⁊ vtrum consuetudo obtineat vim le gis.quarto vtrum vsus legis humane ꝑ dispensationem rectoꝝ imutari debeat.

Ad primum sic ꝓcedit.

Videtur ꝙ lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana deriuatur a lege naturali.vt supra dictuꝫ est.ſz lex naturalis imobilis permanet. ergo ⁊ lex huma na debet imobilis permanere. Pre.sicut philosopbus dicit in.v.etbi.Mensura maxime debet esse permanens. sed lex humana est mensura humanoꝝ actuū. vt supra dictū est.ergo debet imobiliter permanere. Preterea de ratione legis est ꝙ sit iusta ⁊ recta.vt supra dictum ē. sed illud quod semel est rectum semper est rectum. ergo illud quod est semel lex semper debet esse lex. Sed cō tra est quod Augꝰ dicit in primo ꝺ li.arbi.Lex temporalis q̄uis iusta sit cōmutari tū ꝑ tpa iuste potest. Rñ.di cendum ꝙ sicut supra dictum est.lex humana est quod dam dictamen rōnis quo diriguntur humani actꝰ.⁊ ſm hoc duplex causa pōt esse ꝙ lex hūana iuste mutet̄. Una q̄dē ex pte rōnis.Alia vero ex pte hoīuꝫ q̄ actus lege re gulantur. Et pte quidē rōnis.qꝛ hūane rationi naturale esse videtur vt gradatim ab imꝑfecto ad ꝑfectū ꝓueniat

vnde videmus in sciētijs speculatiuis q̄ qui primo philosophāti sunt q̄dā imp̄fecta tradiderūt. que postmodū p posteriores sunt tradita magis p̄fecte. ita etiā ī operabilibus. Nā primi qui intenderūt inuenire aliquid vtile cōmunitati hoīuz non volētes oīa ex seipīs cōsiderare. instituerūt quedā imp̄fecta ī multis deficientia. q̄ posteriores mutauerūt instituētes aliqua q̄ in paucioribus deficere possunt a cōmuni vtilitate. Ex parte vero hoīuz quoz actus lege regulātur. lex recte mutari p̄t p̄pter mutationē ōditionū hoīum quibus fm diuersas eoz cōditiones diuersa expediūt. sicut Aug⁹ ponit exemplum in primo de li. arbi. q̄ si populus sit bene moderatus ⁊ grauis. cōmunisq̄ vtilitatis diligētissimus custos. recte lex ferē q̄ tali populo liceat creare sibi magistratus. p̄r quos res publica administretur. porro si paulatim idem populus deprauatus habeat venale suffragiū ⁊ regimen flagitiosis sceleratisq̄ cōmittant. recte adimit a populo talis potestas dandi honores. ⁊ ad paucoz bonorum redit arbitrium.

Ad. j. ergo dōm q̄ naturalis lex ē participatio quedā legis eterne. vt supra dictum ē. ⁊ ideo īmobilis p̄severat. quod habet ex īmobilitate ⁊ p̄fectione diuine rationis instituentis naturam. sed ratio humana mutabilis ē et imperfecta. ⁊ ideo eius lex mutabilis est. ⁊ p̄terea lex naturalis continet quedam vniuersalia p̄cepta que semp̄ manent. lex vero posita ab homine continet p̄cepta quedā particularia fm diuersos casus qui emergunt.

Ad. ij. dōm q̄ mensura debet esse p̄manens q̄tum ē possibile. sed ī rebus mutabilibus nō p̄t esse aliquid omnino īmutabiliter p̄manēs. ⁊ ideo lex humana non potest esse omnino īmutabilis.

Ad. iij. dōm q̄ rectum in reb⁹ coz poralibus dicitur absolute. ⁊ ideo semper q̄tum est de se semp̄ manet rectum. sz rectitudo legis dicit in ordine ad vtilitatē cōmunē cui nō semp̄ proportionat vna cadēq̄ res sicut dictū ē. ⁊ ideo talis rectitudo mutatur.

Ad secundum sic p̄ceditur

Videtur q̄ semp̄ lex humana quādo aliquid melius occurrit sit mutanda. Leges enim humane sunt adinuente p̄ rationem humanam. sicut etiaz alie artes. sed in alijs artibus mutatur id qđ p̄rius tenebatur si aliquid melius occurrit. ergo idem est etiam faciendum in legibus humanis.

Ꝓre. ex his. que p̄terita sunt p̄uidere possumus de futuris. sed nisi leges humane mutate fuissent superuenientibus melioribus adinuētionibus. multa incōueniencia sequerentur. eo q̄ leges antique inueniuntur multas rudi tates cōtinere. ergo videtur q̄ leges sint mutande quotiēscunq̄ aliquid melius occurrit statuendum.

Ꝓre. leges humane circa actus singulares hominum statuūtur. in singularibus autē p̄fectam cognitionē adipisci non possumus nisi per experientiam que tempore indiget. vt dicitur in. ij. ethi. ergo videtur q̄ p̄ successionem tēporis possit aliquid melius occurrere statuēdū

Sz contra ē qđ dicit in decretis dis. xij. Ridiculum ē ⁊ satis abominabile dedec⁹ vt traditiones quas antiquitus a patribus suscepimus infringi patiamur.

Rn. dōm q̄ sicut dictum est lex humana in tantū recte mutatur in quantū p̄ eius mutationē cōmuni vtilitati p̄uidetur. Habet aūt ipsa legis mutatio q̄tum ī se est detrimentū quoddā cōmunis salutis. quia ad obseruantiā legū pluriū valet cōsuetudo. in tantū q̄ ea que cōtra cōmunē cōsuetudinem fiunt etiam. si sint leuiora. de se grauiora videntur. vnde q̄n mutat lex diminuit vis p̄strictiua legis in q̄tum tollitur p̄suetudo. et ideo nunq̄ debet mutari lex humana nisi ex aliqua p̄te tātum recōpensetur cōmuni saluti q̄ in ista p̄te derogatur. Qđ quidē p̄tingit vel ex hoc q̄ aliq̄ maxia ⁊ euidētissima vtilitas ex nouo statuto p̄uenit. vel ex eo q̄ ē maxima necessitas ex eo q̄ lex consueta aut manifestam iniquitatē continet. aut eius obseruatio ē plurimum nociua. vnde dr a iurisperito. q̄ in rebus nouis cōstituendis euidēs debet esse vtilitas vt recedatur ab eo iure q̄d diu equū visum est.

Ad. j. ergo dōm q̄ ea q̄ sunt artis habēt efficaciā ex sola ratione. ⁊ ideo vbicūq̄ melioratio occurrit ē mutandū qđ p̄rius tenebat. sed leges habēt maximā virtutē ex p̄suetudine. vt phūs dicit in. vj. politice. ⁊ ideo nō sunt de facili mutāde.

Ad. ij. dōm q̄ ratio illa p̄cludit q̄ leges sunt mutāde. non tñ p̄ quacunq̄ meliozatione. sed p̄ magna vtilitate vel necessitate. vt dictum ē. Et siliter dōm est ad tertium.

Ad tertium sic p̄ceditur

Videtur q̄ p̄suetudo nō possit obtinere vim legis. nec legem amouere. Lex enī humana derivatur a lege nature ⁊ a lege diuina. vt ex supra dictis patet. sed p̄suetudo hominū non p̄t mutare legem nature. nec legem diuinam ergo etiā nec legē humanā immutare p̄t.

Ꝓre. ex multis malis non p̄t fieri vnū bonū. sed ille qui incipit primo p̄ter legē agere male facit. ergo multiplicatis similibus actib⁹ nō efficit aliq̄d bonū. lex autem est quoddam bonum. cum sit regula humanoz actuū. ergo per p̄suetudinem non p̄t remoueri lex vt ipsa p̄suetudo vim legis obtineat.

Ꝓre. ferre leges p̄tinet ad publicas p̄sonas ad quas pertinet regere cōmunitatem. vñ priuate persone legem facere non possunt. sed cōsuetudo inualescit per actus priuatarum p̄sonarum. ergo consuetudo nō potest obtinere vim legis p̄ quā lex remoueatur.

Sed cōtra est qđ Aug⁹ dicit in ep̄la ad Casulanū. Mos populi dei ⁊ instituta maioꝛum p̄ lege sunt tenenda. ⁊ sicut p̄uaricatores legū diuinarum. ita ⁊ cōtemptoꝛes p̄suetudinuz ecclesiasticarum cohercendi sunt.

Rn. dōm q̄ omnis lex p̄ficiscitur a ratione ⁊ volūtate legislatoris. Lex quidē diuina ⁊ naturalis a rationabili dei voluntate. lex autez humana a volūtate hominis ratione regulata. Sicut autem ratio ⁊ voluntas hominis manifestātur verbo ī reb⁹ agēdis. ita etiā manifestant facto. hoc enī vnuquisq̄ eligere videt vt bonū qđ ope implet. manifestū ē aūt q̄ verbo hūano p̄t ⁊ mutari lex. ⁊ etiā exponi. inq̄tū manifestat interiorē motū ⁊ p̄ceptū rōnis hūane. vñ etiā ⁊ p̄ actus maxime multiplicatos qui p̄suetudinem efficiūt. mutari p̄t lex ⁊ exponi. ⁊ etiā aliquid causari qđ legis virtutem obtineat. inq̄tū. s. p̄ exteriores actus multiplicatos interioꝛ volūtatis motus ⁊ rōnis p̄cepti efficacissime declarat. Cuz enī aliq̄d multotiens fit. videt ex deliberato rōnis iudicio p̄uenire. ⁊ fm hoc p̄suetudo ⁊ hz vim legis. ⁊ legē abolet ⁊ ē legū interp̄tatrix.

Ad. j. ergo dōm q̄ lex naturalis ⁊ diuina p̄cedit a volūtate diuina. vt dictū ē. vñ ñ p̄t mutari p̄ p̄suetudinē p̄cedētē a volūtate hoīs. sz solū per auctoritatē diuinā mutari posset. ⁊ inde ē q̄ nulla p̄suetudo vim legis obtinere p̄t p̄ legē diuinā vel legē naturalem Dicit enim Isidoꝛus ī synonimis. Tibi auctoritati cedat prauus usus lex ⁊ rō vincat

Ad. ij. dōm q̄ sic̄ sup̄ dictū ē. leges hūane ī alijs q̄b⁹ casib⁹ deficiūt. vñ possibile ē q̄q̄ p̄ter legē agere ī casu. s. ī q̄ deficit lex. ⁊ tñ actus nō erit malus. ⁊ cū tales casus multiplicāt p̄ter aliquā mutationē hoīuz. tunc manifestatur p̄ p̄suetudinem q̄ lex vlteri⁹ nō

est vtilis. sicut etiam manifestaret si lex contraria verbo p̄mulgaret. Si aūt adhuc maneat ratio eadē ꝓpter quam prima lex vtilis erat. nō ꝓsuetudo legē. ꝫ lex ꝓsuetudinez vincit. nisi forte ꝓpter hoc solū inutilis lex videat. q̄ non ē possibile sm ꝓsuetudinē patrie q̄ erat vna de ꝯditionibus legis. Difficile enī ē ꝓsuetudinem multitudinis remouere. Ad.iij.dm. q̄ multitudo in qua ꝓsuetudo introducitur duplicis cōditionis esse pōt. Si enim sit libera multitudo que possit sibi legem facere. plus ē consensus totius multitudinis ad aliquid obseruandū quē ꝓsuetudo manifestat. q̄ auctoritas principis qui non habet potestatē cōdendi legem nisi inq̄tū gerit p̄sonam multitudinis. vnde ꝫ singule p̄sone non possint condere legē. tamē totus populus cōdere legez pōt. Si vero multitudo non habeat liberam potestatē cōdendi sibi legem. vel legem a superiori potestate positā remouēdi. tū ipa cōsuetudo in tali multitudine p̄ualēs. obtinet vim legis. inq̄tū p eos tolerat ad quos ptinet multitudini legē imponere. et hoc enī ipso videt approbare q̄d ꝓsuetudo induxit.

Ad quartum sic ꝓceditur

Videtur q̄ rectores multitudinis non possint in legibus humanis dispensare. Lex enī statuta ē p cōmuni vtilitate vt Ysidor⁹ dicit. ꝫ cōmune bonū non debet intermitti p priuato cōmodo alicuius p̄sone. quia vt dicit phūs in primo ethi. Bonum gentis diuinius ē q̄ bonum vnius hois. ergo videtur q̄ non debeat dispensari cū aliquo vt cōtra legem cōmunē agat. Ꝑ.illius qui superalios cōstituūtur p̄cipitur Deutero.j. Ira paruū audiens vt magnum. nec accipietis cuiusdā p̄sonam. quia dei iudicium est. sed condere alicui q̄d cōmuniter denegatur omnibus videtur esse acceptio p̄sonarum. ergo huiusmodi dispensationes facere rectores multitudinis non possunt. cum hoc sit cōtra p̄ceptum legis diuine. Ꝑ. lex humana si sit recta oportet q̄ consonet legi naturali et legi diuine. aliter enī non cōgrueret religioni. nec cōueniret discipline q̄d requiritur ad legem. vt Ysidor⁹ dicit. sed in lege naturali et diuina nullus homo pōt dispensare. ergo nec etiam in lege humana. Sed ꝓtra ē q̄d dicit Apl̄s. j. ad Cor. ix. Dispensatio mihi credita ē. Rñ. dm q̄ dispensatio ꝓprie importat cōmensurationem alicuius cōmunis ad singula. sic etiam gubernator familie dicitur dispensator inq̄tum vnicuiq̄ de familia cum pondere et mensura distribuit. et operationes et necessaria vite. Sic igitur et in qua cunq̄ multitudine ex eo dicitur aliquis dispēsare. q̄ ordinat qualiter aliquod cōmune p̄ceptum sit a singulis adimplendū. Contingit autē quādoq̄ q̄ aliq̄d p̄ceptum q̄d est ad cōmodum multitudinis vt in pluribus. non ē cōueniens huic p̄sone. vel in hoc casu. quia vel p hoc impediretur aliquid melius. vel etiā induceret aliq̄d malū. sicut ex supra dictis pt̄z. Periculosum aūt esset vt hoc iudicio cuiuslibet cōmitteret. nisi forte ꝓpter euidēs et subitum periculū. vt sup̄ dictū ē. et ideo ille qui habet regere multitudinē habet potestatez dispensandi in lege hūana q̄ sue auctoritati innitit. vt sic̄ in p̄sonis vel casib⁹ i quibus lex deficit licentiā tribuat vt p̄ceptum legis non seruetur. Si autez absq̄ hac rōne p̄ sola voluntate licentiā tribuat nō erit fidelis in dispēsatiōe. aut erit imprudēs. Infidelis quidē si nō habeat intentionē ad bonū cōmune. Imprudēs aūt si rōnez dispēsandi ignoret. ꝓpter q̄d dñs dicit Luce. xij. Quis putas ē fidelis dispensator et prudēs quē p̄stituit dñs sup familiā suaz. Ad.j. ergo dm q̄ q̄n cū aliquo dispensat vt legē cōmunē nō seruet. non debet fieri in p̄iudiciū boni cōmunis. ꝫ ea intentiōe vt ad bonum cōmune ꝓficiat. Ad.ij.dm q̄ non ē acceptio p̄sonarum si non seruent equalia in p̄sonis inequalib⁹. vnde q̄n ꝯditio alicuius p̄sone requirit vt rōnabiliter i ea aliq̄d specialiter obseruet. non ē p̄sonarum acceptio si sibi aliqua specialis gr̄a fiat. Ad.iij.dm q̄ lex naturalis inq̄tum p̄tinet p̄cepta cōmunia q̄ nunq̄ fallunt. dispensationem recipere non pōt. in aliis vero p̄ceptis q̄ sunt quasi cōclusiones p̄ceptorum cōmuniū. q̄nq̄ p boiez dispensatur. puta q̄ murus nō reddatur. ꝯditor patrie. vel aliquid hmōi. Ad legem autē diuinā ita se habet quilibet homo sicut p̄sona priuata ad legem publicā cui subiicitur. vñ sicut in lege humana publica nō potest dispensare nisi ille a quo lex auctoritatem habet. vel is cui ipe cōmiserit. ita i p̄ceptis iuris diuini q̄ sūt a deo nulli pōt dispēsare nisi deus. vel is cui ipe specialiter cōmisit.

Questio XCVIII

Deinde cōsiderandū

est de lege veteri. primo de ipsa lege. scdo de p̄ceptis eius. Circa primum q̄runtur sex. primo vtrum lex vet⁹ sit bona. scdo vtrum sit a deo. tertio vtr̄ sit ab eo mediātibus angelis. quarto vtrū data sit omnibus. quinto vtr̄ omnes obliget. sexto vtrum congruo tempore fuerit data.

Ad primum sic ꝓceditur.

Videt q̄ lex vetus non fuerit bona. Dicit enī Ezech. xx. Dedi eis p̄cepta nō bona et iudicia in quibus nō viuent. ꝫ lex nō dr̄ bona nisi ꝓpter bonitatē p̄ceptorū q̄ cōtinet. ergo lex vetus nō fuit bona. Ꝑ.ad bonitatē legis pertinet vt cōmuni saluti ꝓficiat. sicut Ysidor⁹ dicit. ꝫ lex vetus non fuit salutifera. ꝫ magis mortifera et nociua. Dicit enī Apl̄s Rom. vij. Sine lege peccatū mortuū erat. ego autē viuebā sine lege aliq̄n. sed cū venisset mādatum peccatum reuixit. ego aūt mortuus sum. et Rom. v. Lex subintrauit vt abundaret delictū. ergo lex vetus non fuit bona. Ꝑ.ad bonitatem legis p̄tinet q̄ sit possibilis ad obseruandū et sm naturā et sm humanā ꝓsuetudinez sed hoc nō habuit lex vetus. Dicit enī Petrus Act. xv. Quid tēptatis imponere iugū sup̄ ceruicē discipulorū. q̄d neq̄ nos neq̄ p̄res nr̄i portare potuim⁹. ergo videt q̄ lex vetus nō fuerit bona. Sed ꝓtra ē q̄d Apl̄s dicit ad Rom. vij. Itaq̄ lex q̄dē sancta ē. et mādatū sanctū et iustū et bonum. Rñ. dm q̄ absq̄ oī dubio lex vet⁹ bona fuit. Sicut enim doctrina ostendit esse vera ex hoc q̄ consonat rationi recte. ita etiam lex aliqua ostenditur esse bona ex hoc q̄ consonat rationi. Lex autem vetus rationi cōsonabat. quia concupiscentiam reprimebat que rationi aduersatur. vt patet in illo mandato. Non concupisces rem p̄rimi tui. quod ponitur Exo. xx. Ipa etiaz omnia peccata prohibebat que sunt cōtra rationem. vnde manifestuz est q̄ bona erat. et hoc est ratio Apl̄i ad Rom. vij. Condelector inquit legi dei sm interiorē hoīem. et iterū. Consentio legi quoniam bona est. Sed notandum est q̄ bonum diuersos gradus habet vt Dionysius dicit. iij. ca. de di. no. Est enī aliq̄d bonū p̄fectū et aliq̄d bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas est in his que ad finē ordinantur. quando aliquid est tale q̄ per se est sufficiēs inducere ad finē. Imperfectū autē bonum ē quod operatur aliquid ad hoc q̄ perueniat ad finem. non tamen sufficit ad hoc q̄ ad finē p̄ducat. sicut medicina p̄fecte bona est q̄

hoiez sanat.impfecta autē q̄ hominē adiuuat.sed tamen sanare non pōt.Est autem sciendū q̄ ē alius finis legis humane.ꝛ alius legis diuine.Legis enī hūane finis est tēpoꝛalis tranquillitas ciuitatis.ad quē finem puenit lex cohibendo exteriores actus q̄tum ad illa mala q̄ possunt pturbare pacificū statum ciuitatis.Finis autē legis diuine ē pducere hoiez ad finem felicitatis eterne.qui quidem finis impeditur p quod cū q̄ peccatū.ꝛ non soluz p exteriores.sed etiam interiores.ꝛ ideo illud quod sufficit ad pfectionem legis humane.vt sz peccata,phibeat.ꝛ penam apponat.nō sufficit ad pfectionem legis diuine.sed oportet q̄ hominē totaliter faciat idoneum ad pticipationem felicitatis eterne.qd̄ quidez fieri non potest nisi p gratiā spūssancti.per quam diffunditur charitas in cordibus nostris que legē adimplet.Gratia enī dei vita eterna.vt dr Roma.vj.hanc autem gratiam lex vetus pferre nō potuit.reseruabatur enim hoc christo.quia vt dicitur Job.j.Lex per Moysen data est.gratia ꝛ veritas p Jesum christum facta est.ꝛ inde ē q̄ lex vetus bona quidez est.sed imperfecta.ſm illud Hebre.vij.Nihil ad pfectuz adduxit lex Arg.j.ergo dōm q̄ dns loquitur ibi de pceptis cerimonialibus que quidem dicuntur non bona.qz gratiam nō cōferebant p quā homines a peccato mundarentur.cum tamē p huiusmodi se peccatores offenderent vnde signanter dicit.ꝛ iudicia in quibus non viuent.i.p que vitaz gratie obtinere non possunt.ꝛ postea subditur Et pollui eos in muneribus suis.i.pollutos ostendi cuz offerrent omne id qd̄ aperit vuluā ꝓpter delicta sua Arg.ij.dōm q̄ lex dicat occidisse non quidem effectiue.sz occasionaliter ex sua impfectione.inq̄tum scz gratiam non conferebat p quam homines implere possent qd̄ mandabat.vel vitare quod vetebat.ꝛ sic occasio ista nō erat data.sed sumpta ab hominibus.vnde ꝛ Apl's ibidem dicit. Occasione accepta peccatum p mādatum seduxit me.et p illud occidit.Et hac enī ratione dicitur q̄ lex subintrauit vt abundaret delictum.vt li vi teneatur ꝓsecutiue.nō causaliter.inq̄tum scz homines accipientes occasionez a lege abundātius peccauerūt.tum quia grauius fuit peccatum post legis ꝓhibitionem.tum etiam quia concupiscentia creuit.magis enī concupiscimus qd̄ nobis ꝓhibetur. Arg.iij.dōm q̄ iugum legis seruari nō poterat sine gratia adiuuāte.quā lex nō dabat.Dicit enim Roma.ix. Non ē volentis neq̄ currentis sz velle ꝛ currere in pceptis dei sz miserentis dei.vñ ꝛ in ps dicit.Viā mādatoꝝ tuoꝝ cucurri cū dilatasti coꝛ meū.scz per donum gratie ꝛ charitatis.

Ad scdm sic proceditur.

Videtur q̄ lex vetus non fuerit a deo.Dicitur enī Deutero.xxxij.Dei pfecta sunt opera.sed lex fuit impfecta.vt supra dictū ē.ergo lex vetus non fuit a deo. Ioꝛe.Ecc. iij.dicitur.Didici q̄ omnia opera que fecit deus perseuerent in eternū.sed lex vetus non p'seuerat ī eternum.Dicit enim Apl's ad Hebre.vij.Reprobatio fit quidem pcedentis mandati ꝓpter infirmitatem eius ꝛ inutilitatez ergo lex vetus non fuit a deo. Ioꝛe.ad sapientem legislatoꝛem pinet non solum mala auferre.sed etiam occasiones maloꝝ.sed vetus lex fuit occasio peccati.vt supra dictum est.ergo ad deum cui nullus est similis in legislatoribus vt dicitur Job.xxxvj.non pinebat legem talē dare. Ioꝛe.j.ad Timo.ij.dicitur q̄ deus vult omnes homines saluos fieri.sed lex vetus non sufficiebat ad salutem hoiuz.vt supra dictuz ē.ergo ad deū non pinebat talem legem dare.lex ergo vetus non est a deo. Sed contra est q̄ dominus dicit Jacob.xv.loquens iudeis quibus erat lex vetus data.Irritum fecistis mandatum dei ꝓpter traditiones vestras.ꝛ paulo ante p̄mittitur. Honora patrem tuum ꝛ matrem tuam.quod manifeste in lege veteri cōtinetur.ergo lex vetus est a deo. Rū.dōm q̄ lex vetus a bono deo data est.qui est pater domini nostri Jesu christi.lex enim vetus homines ordinabat ad xp̄m dupliciter.Uno quidem modo testimonium christo perhibendo.vnde ipse dicit Luc.vltio.Oportet impleri omnia que scripta sunt in lege.ꝛ in ps ꝛ in ꝓphetis de me.et Job.v.Si crederetis Moysi crederetis forsitan ꝛ mihi de me enim ille scripsit.Alio modo p modum,cuiusdā disp̄sitionis dum retrahens homines a cultu idolatrie cōcludebat eos sub cultu vnius dei.a quo saluandum erat humanum genꝰ per christum.vnde Apl's dicit ad Gal. iij.Priusq̄ veniret fides sub lege custodiebamur cōclusi in eam fidem que reuelanda erat.Manifestum est autem q̄ eiusdem disponere ad finem ꝛ ad finem perducere ꝛ dico eiusdem per se.vel per suos subditos.Non enim diabolus legem tulisset per quam homines adducerētur ad christum per quem erat eiciendus ſm illud Matth. xij.Si sathanas sathanam eiecit.diuisum est regnum eiꝰ ꝛ ideo ab eodem deo a quo facta est salus hominum p gratiam christi lex vetus data est. Arg.j ergo dicendum q̄ nihil ꝓhibet aliquid non esse perfectuz simpliciter qd̄ tamen est perfectuz ſm tempus.sicut dicitur aliquis puer perfectus non simpliciter.sed ſm temporis conditionem.ita etiam precepta que pueris dantur sunt quidem perfecta ſm conditionem eoꝝ quibus dantur.ꝛ si nō sint perfecta simpliciter.ꝛ talia fuerunt precepta legis.vnde Apostolus dicit ad Gal.iij.Lex pedagogus noster fuit in christo. Arg.ij.dōm q̄ opera dei perseuerant ī eternum que sic deus fecit vt in eternum perseuerent.et hec sunt ea que sunt perfecta.lex autem vetus reprobatur tēpore perfectionis gratie.non tanq̄ mala.sed tanq̄ infirma ꝛ multis pro isto tempore.quia vt subdit.Nihil ad pfectū adduxit lex.vnde ꝛ ad Gal.iij.dicit Apostol'.Ubi venit fides iam non sumus sub pedagogo. Arg.iij.dicendum q̄ sicut supra dictum est deus aliquando p̄mittit aliquos cadere in peccatuz vt exinde humilientur.ita etiam voluit talem legem dare quam suis viribus homines implere non possent.ꝛ sic dum homines de se presumentes peccatores se inuenirent.humiliati recurrerent ad auxilium gratie. Arg.iiij.dicendum q̄ q̄uis lex vetus non sufficeret ad saluandam homines.tamen aderat aliud auxilium a deo,hominib' simul cum lege per quod saluari poterant scilicet fides mediatoris quam p iustificati sunt antiqui pres.sicut etiaz nos iustificamur ꝛ sic deus non deficiebat hoīb' quin daret eis salutis auxilia.

Ad tertium sic proceditur

Videtur q̄ lex vetus non fuerit data per angelos.sed immediate a deo.Angelus enim nuncius dicitur.et sic nomen angeli ministeriū importat.non dominiū.ſm illud ps.Benedicite dño oēs angeli eiꝰ ministri ei'.sed vetus lex a dño tradita cē ꝓhibet.Dicit enī Exo.xx.Locutusq̄ est dominus sermones hos.ꝛ postea subditur.Ego enim sum dominus deus tuus.ꝛ idē modus loquendi frequēter reperitur in Exo.ꝛ in libris consequentibus legē.ergo lex ē immediate data a deo. Ioꝛe.sicut dicitur Job.j.

Lex p̄ Moysen data est. sed Moyses īmediate accepit a deo. Dicit etiam Exo. xxiij. Loquebat̄ dom̄s ad Moysen facie ad faciem. sicut loqui solet amicus ad amicū suū ergo lex vetus imediate data est a deo. ℣re. ad solum principem p̄tinet legem ferre. vt supra dictum est. sed sol⁹ deus ē princeps salutis animar̄. angeli vero sunt administratorij spūs. vt dr ad Hebre. j. ergo lex vetus p̄ angelos dari non debuit cuz ordinaretur ad animar̄ salutem.

¶ Sed cōtra ē qđ dicit ap̄s ad Gal. iij. Lex data est p̄ angelos ī manu mediatoris. ⁊ Act. vij. dicit Steph̄an⁹. Accepistis legē in dispositione angelorū. ℟ñ. dom̄ q̄ lex data est a deo p̄ angelos. Et p̄ter rationem generalem quā Dionysi⁹ assignat in. iij. c. ce. Hierarchie q̄ diuina debent deferri ad hom̄es mediantib⁹ angelis. specialis ratio ē quare legem veterem p̄ angelos dari oportuit. dictū est enī q̄ lex vetus imp̄fecta erat. sed disponebat ad salutem p̄fectam generis humani que futura erat p̄ x̄pm. sic autem videt̄ in omnib⁹ potestatibus et artibus ordinatis q̄ ille qui est superior principalem ⁊ p̄fectum actū operatur p̄ seip̄m. ea vero que disponunt ad p̄fectionem vltimam operatur p̄ suos ministros. sicut naufactor cōpaginat nauem p̄ seipsum. sed p̄parat materiam per artifices subministrantes. ⁊ ideo q̄uenies fuit vt lex p̄fecta noui testamenti daretur imediate p̄ ip̄m deum hoīez factū lex autez vetus p̄ ministros dei. scilicet per angelos daretur hominibus. ⁊ per hunc modum Apostolus ad Hebre. probat eminentiam noue legis ad veterem. quia in nouo testamento locutus ē nobis deus in filio suo. in veteri autem testamento ē sermo factus p̄ angelos. ¶ Ad. j ergo dom̄ q̄ sicut Greg⁹ dicit in principio moral. Angelus qui Moysi apparuit describitur. modo angelus. modo dominus memorat̄. angelus videlicet p̄pter hoc q̄ exterius loquendo seruiebat. dñs autem dicitur qr interi⁹ p̄sidens loquendi efficaciam ministrabat. ⁊ inde est etiā q̄ quasi ex p̄sona dñi angelus loquebatur ¶ Ad. ij. dom̄ q̄ sicut Aug⁹ dicit in. xij. sup̄ Gen̄. ad litteraz in Exo. dr Locutus est dominus Moysi facie ad faciē. ⁊ paulo post subditur. Ostēde mihi gloriā tuaz. sentiebat ergo quod videbat. et qđ nō videbat desiderabat. non ergo videbat ipam dei essentiā. et ita non īmediate ab eo instruebatur q̄ ergo dr q̄ loq̄bat̄ ei facie ad faciē. ſm opinionez p̄t̄i loquit̄ scriptura. qui putabat Moysen ore ad os loqui cum deo cum p̄ subiectam creaturam. i. p̄ angelum ⁊ nubem ei loqueret̄ ⁊ appareret. Vel p̄ visionem faciei intelligitur quedam eminēs cōtemplatio et familiaris infra essentie diuine visionem. ¶ Ad. iij. dom̄ q̄ solius principis ē sua auctoritate legē instituere. sed quando q̄ legem instituta p̄ alios p̄mulgat. ⁊ ita deus sua auctoritate instituit legem. sed p̄ angelos p̄mulgauit.

Ad quartuz sic p̄ceditur

Videtur q̄ lex vetus non debuit dari soli populo iudeorum. Lex enim vetus disponebat ad salutem. que futura erat per x̄pm. vt dictuz est. sed salus illa non erat futura solum in iudeis. sed in omnibus gētibus. ſm illud Esa. xlix. Parum ē vt sis mihi seruus ad suscitandas trib⁹ Jacob. ⁊ feces israel cōuertendas. dedi te in lucem gentium vt sis salus mea vsq̄ ad extremū terre. ergo lex vetus dari debuit oībus gentibus ⁊ non vni populo tm̄ ℣re. sicut dr Act. x. Non est p̄sonaruz acceptor deus. sz in omni gente qui timet deum ⁊ facit iusticiam acceptus ē illi. nō ergo magis vni populo q̄ alijs via salutis debuit aperiri

℣re. lex data ē per angelos. sicut iam dictum ē. sz ministeria angelor̄ deus non solum iudeis. sed omnib⁹ gētibus semp̄ exhibuit. Dicit enī Ecc̄. xvij. In vnā quāq̄ gentem p̄posuit rectorem. omnibus etiaz gentibus tem̄poralia bona largitur que minus sūt cure deo q̄ spūalia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

¶ Sz contra ē qđ dicit Roma. iij. Quid g̃ amplius iudeo? multum quidem per omnem modum. primū quidem quia credita sunt illis eloquia dei. ⁊ in p̄s dicit. Nō fecit taliter omni nationi ⁊ iudicia sua non manifestauit eis ¶ Rñ. dom̄ q̄ posset vna ratio assignari quare potius populo iudeor̄ data sit lex q̄ alijs populis. quia alijs populis ad idolatriam declinantibus. solus populus iudeorum in cultu vnius dei remāsit. ⁊ ideo alij populi indigni erant legez recipere. ne sanctū canibus daretur ¶ Sz ista ratio conueniens non videt̄. quia populus ille etiam post legem latam ad idolatriam declinauit. qđ grauius fuit vt patet Exo. xxxij. ⁊ Amos. v. Numquid hostias ⁊ sacrificium obtulistis mihi in deserto. xl. annis domus israel. ⁊ portastis tabernacula Moloch de vestro. ⁊ imaginē idolorum vestrorum sidus dei vestri quē fecistis vobis. exp̄s̄ etiam dicit Deutero. ix. Scito q̄ non p̄pter iusticias tuas dom̄s deus tuus dedit tibi terram hāc in possessionem cum durissime cervicis sis populus. sed ratio ibi p̄ termittitur vt cōpleret verbum suū dominus qđ sub iuramēto pollicitus ē patribus tuis Abraam. Jasac. ⁊ Jacob. que autem promissio eis sit facta ostēdit Apostolus ad Gal. iij. dicens. Abrae dicte sunt promissiones. ⁊ semini eius. non dicit seminibus quasi ī multis. sed quasi in vno. ⁊ semini tuo qui ē christus. Deus igitur et legez ⁊ alia beneficia spūalia illi populo exhibuit p̄pter p̄missionem eor̄ patribus factam vt ex eis christus nasceretur decebat enim vt ille populus ex quo christus nasciturꝰ erat. quadā speciali sanctificatione polleret. ſm illud qđ dr Leuit. xix. Sancti eritis qr ego sanctus sum. Necetiā fuit p̄pter meritum ip̄ius Abrae. vt talis promissio ei fieret. vt sz christus ex eius semine nasceretur. sed ex gratuita dei electione ⁊ vocatione. vnde dr Esa. xli. Qui suscitauit ab oriēte iustum. vocauit eum vt sequeretur se. Sic ergo patz q̄ ex sola gratuita electione patres p̄missionē acceperunt. ⁊ populus ex eis p̄genitus legem accepit. ſm illud Deutero. iiij. Audistis verba illius ꝺ medio ignis quia dilexit patres ⁊ elegit semen eorum post illos. Si aūt rursus queratur quare hunc populuz elegit vt ex eo x̄ps nasceret̄. ⁊ nō aliuz. q̄uenit respōsio Aug̃stini quā dicit sup̄ Job. Quare hunc trahat ⁊ illuz nō trahat. noli velle diiudicare si nō vis errare. ¶ Ad. j. ergo dom̄ q̄ q̄uis salus futura per x̄pm esset omnibus gentibus p̄parata. tamen oportebat ex vno p̄t̄o x̄pm nasci. q̄ p̄pter hoc pre alijs p̄rogatiuas habuit. ſm illꝺ Roma. xix. Quor̄ sz iudeor̄ ē adoptio filior̄ dei ⁊ testamentuz ⁊ legislatio quar̄ patres ex quibus x̄ps est ſm carnem ¶ Ad. ij. dom̄ q̄ acceptio p̄sonarum locum habet in his que ex debito dantur. In his vero que ex gratuita voluntate conferuntur acceptio p̄sonarum. locum non habet. non enim ē p̄sonarum acceptor qui ex liberalitate de suo dat vni ⁊ nō alteri. sed si esset dispensator bonor̄ cōmunium. ⁊ nō distribueret equaliter ſm merita p̄sonarum. esset p̄sonarū acceptor. salutaria autem beneficia deus humano generi confert ex sua gratia. vnde non est p̄sonarum acceptor si quibusdam p̄ alijs conferat. vnde Aug⁹ dicit in libro de p̄destinatione sanctor̄. Quēs quos dr vocet misericordia

docet. quos autē non docet iudicio non docet. hoc enim venit ex dānatione humani generis pro peccato primi parentis. Ad.iij. dom q beneficia gratie subtrahunt homini ꝓpter culpam. sed beneficia naturalia non subtrahūtur. inter que sunt ministeria angelorum que ipe naturarum ordo requirit. vt sc̄z per media gubernentur infima. et etiam corpalia subsidia que nō solum hominibus sc̄z etiā iumentis deus administrat. ſm illud ps. Homines et iumenta saluabis domine.

Ad quintum sic ꝓceditur

Videt q omnes homines obligātur ad obseruandū veterem legem. Quicunq enī subditur regi oportet q subdatur legi ipsius. sed vetus lex est data a deo qui ē rex omnis terre. vt in ps dicitur. ergo omnes habitantes terrā tenebantur ad obseruantiam legis. Pre. iudei saluari nō poterāt nisi legem veterē obseruaret. Dicit enī Deutero. xxviij. Maledictus qui non pmanet in sermonibo legis huius. nec eos opere pficit. si igitur alij homines sine obseruantia legis veteris potuissent saluari peior cōditio iudeoꝝ c̄ alioꝝ hominū. Pre. gentiles ad ritū iudaicum et ad obseruantias legis admittebātur. Dicitur enī Exo. xij. Si quis peregrinoꝝ in vestram voluerit trāsire coloniā. et facere phase dñi circūcidetur prius omne masculinū genus et tūc rite celebrabit. eritq simul sicut indigena terre. Frustra autē ad obseruantias legales fuissent extranei admissi ex ordinatione diuina si absq legalibus obseruantijs saluari potuissent. ergo nullus saluari poterat nisi legē obseruaret. Sed ꝓtra est qđ Dionysi⁹ dicit. ix. c. ce. Hierarchie. q multi gentilium ꝑ angelos sunt reducti in deum. sed cōstat q gētiles legem non obseruabāt. ergo absq obseruātia legis potuerunt aliqui saluari

Rn. dom q lex vetus manifestabat precepta legis nature. et superaddebat quedam ꝓpria ꝑcepta. c̄tum igitur ad illa que vetus lex ꝓtinebat. de lege nature omnes tenebantur ad obseruātiā veteris legis. non quia erāt de vetere lege. sed quia erant de lege nature. sc̄z c̄tum ad illa que lex vetus superaddebat. non tenebantur aliqui ad obseruantiā veteris legis nisi solus populus iudeoꝝ. Cuius ratio est. quia lex vetus sicut dictum est. data ē populo iudeorum vt quādam ꝓgatiuā sanctitatis obtineret. ꝓpter reuerentiam christi qui ex illo populo nasciturus erat q cunq autem sic tuūtur ad specialem aliquoꝝ sanctificationem non obligant nisi illos. sicut ad quedam obligātur clerici qui mācipātur diuino ministerio ad que laici non obligantur. similiter et religiosi ad quedam pfectiōis opa obligantur ex sua pfessione ad que seculares non obligantur. et similiter ad quedam specialia obligātur populus ille ad que alij populi nō obligabantur. vñ dicit Deutero. xviij. Perfectus eris et absq macula coram domino deo tuo. et ꝓpter hoc etiam quadam pfessione vtebantur. vt patet Deutero. xxvj. Profiteor hodie coraz domino deo tuo ꝛc. Ad.j. ergo dom q quicunq subduntur regi. obligantur ad legem eius obseruādam quā omnibus cōmuniter ꝓponit. sed si instituat aliqua obseruāda a suis familiaribus ministris. ad hec ceteri nō obligantur. Ad.ij. dom q homo quāto deo magis cōiungitur tāto efficitur melioris cōditionis. et ideo quāto populus iudeoꝝ erat astrictus magis ad diuinū cultū tāto dignioꝝ alijs pplis erat. vnde dicitur Deutero. iiij. Que est alia gens sic indita vt habeat cerimonias iustasq iudicia et vniuersaz legem. et similiter etiā c̄tum ad hoc sunt melioris cōditionis clerici c̄ laici. et religiosi c̄ seculares. Ad.iij. dom q gentiles pfectius et securius salutem ꝓsequebātur sub obseruātijs legis c̄ sub sola lege naturali. et ideo ad eas admittebātur. sicut etiā nunc laici trāseunt ad clericatū. et seculares ad religionē c̄uis absq hoc possint saluari.

Ad sextuz sic ꝓceditur

Videtur q lex vetus non cōuenienter fuerit data tēpore Moysi. Lex enī vetus disponebat ad salutem que erat futura per christum. sicut dictum est. sed statim homo post peccatum indiguit huiusmodi salutis remedio. ergo statim post peccatū lex vetus debuit dari. Pre. lex vet⁹ data est ꝓpter sanctificationem eoꝝ ex quibus christus nasciturus erat. sed Abrae incepit fieri promissio de semine qđ est christus. vt habetur Gen. xij. ergo statim tempore debuit lex dari. Pre. sicut christus nō fuit nat⁹ ex alijs descendentibo ex Noe nisi ex Abraā. cui facta est promissio ita etiā non ē natus ex alijs filijs Abrae nisi ex Dauid. cui ē promissio renouata. ſm illud .ij. Reg. xxiij. Dixit vir cui cōstitutum est de christo dei Jacob. ergo lex vetus debuit dari post Dauid sicut data est post Abraam. Sz cōtra est qđ Aplūs dicit ad Gal. iij. q lex ꝓpter trāsgressionem posita est donec veniret semen cui ꝓmiserat ordinata ꝑ angelos i manu mediatoris. i. ordinabiliter data. vt glo. dicit. ergo cōgruū fuit vt lex vetus illo tēporis ordine traderetur. Rn. dom q cōueniētissime lex vetus data fuit tpe Moysi. Cuius ratio potest accipi ex duobus ſm q quelibet lex duobus generibus hominū imponit. Imponitur enī quibusdam duris et superbis qui ꝑ legez cō pescuntur et domātur. Imponitur etiā bonis q ꝑ legez instructi adiuuātur ad implendū qđ intendunt. Conueniens igitur fuit tali tēpore legem veterem dari ad superbiam hominū cōuincendā. De duobus enī homo superbiebat. s. de scientia et de potentia. De scientia quidē q̄si ratio naturalis ei posset sufficere ad salutē. et ideo vt de hoc eius superbia cōuinceretur. ꝓmissus est homo regimini sue rationis absq adminiculo legis scripte. et experimēto homo discere potuit q paruebatur rationis defectū per hoc q homines vsq ad idolatriam et turpissima vitia circa tēpora Abrae sunt ꝓlapsi. et ideo post hec tēpora fuit necessarium legē scriptam dari in remediū hūane ignorantie. quia ꝑ legem est cognitio peccati. vt dicitur Roma. v. Sz postq homo est instructus ꝑ legem. cōuicta est et⁹ superbia de infirmitate dū implere nō poterat qđ cognoscebat et ideo sicut Aplūs concludit ad Roma. viij. qđ impossibile erat legi in qua infirmabatur ꝑ carnem misit deus filium suū vt iustificatio legis impleretur in nobis. Expte vero bonoꝝ lex data ē in auxilium qđ quidem tunc maxime populo necessariū fuit quando lex naturalis obscurari incipiebat ꝓpter exuberantiaz peccatoꝝ. Oportebat enī hmōi auxilium quodā ordine dari. vt ꝑ imꝑfecta ad pfectionem manuduceretur. et ideo inter legem nature et legem gratie oportuit legem veterē dari Ad.j. ergo dom q statim post peccatum primi hois non cōperiebat legem veterem dari. tum q nondum homo recognoscebat se ea indigere ratione cōfusus. tum q adhuc dictamē legis nature nōdum erat obtenebratum ꝑ cōsuetudinem peccandi. Ad.ij. dom q lex non debet dari nisi populo. ē enim ꝑceptum cōmune. vt dictuz est. et ideo i tempore Abrae data sunt quedam familiaria ꝑcepta. et quasi domestica de⁹ ad homines. sed postmodū multiplicatis eius posteris in tantum q populus esset. et liberatis eis a seruitute. lex

cõuenienter potuit dari. nam serui non sunt pars populi vel ciuitatis cui legem dari competit. vt philosophus dicit in .iij. politice. Ad .iij. dicendum quod quia legẽ oportebat alicui populo dari. non soluz illi ex quibus est christus natus legem acceperunt. sed totus populus consignatus signaculo circũcisionis que fuit signum promissionis Abraã facte et ab eo credite. vt dicit Apls Roma. iiij. et ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari tali populo iã collecto.

Questio XCIX

Deinde considerandum est de preceptis veteris legis. et primo de distinctione ipsorum. secõdo de singulis generibus distinctis. Circa primum quereũtur sex. primo vtruz legis veteris sint plura precepta. vel vnum tm̃. secõdo vtrũ lex vetus cõtineat aliqua precepta moralia. tertio vtrum preter moralia contineat cerimonialia. quarto vtrum contineat preter hec iudicialia. quinto vtrum preter ista tria cõtineat aliqua alia. sexto de modo quo lex inducebat ad obseruantiam pdictorum.

Ad primum sic procedit.

Videtur quod in lege veteri non cõtineatur nisi vnum pceptum. Lex enim nihil ẽ aliud qz̃ pceptum vt supra habitum est. sed lex vetus est vna. ergo non continet nisi vnuz preceptum. Pre. Apls dicit Roma. xiij. Si qd̃ ẽ aliud mandatum in hoc verbo instauratur. Diliges primum tuum sicut teipm̃. sed illud mandatum est vnum. ergo lex vetus non cõtinet nisi vnum mandatum. Pre. Mat. vij. dr. Oia quecũqz vultis vt faciãt vobis hoies. et vos facite illis. hec est enim lex et pphete. sed tota lex vet9 cõtinet̃ in lege et pphetis. ergo tota lex vetus nõ hz nisi vnũ pceptuz.

Sed ctra ẽ quod Apls dicit ad Ephe. ij. Legem mandatoz decretis euacuans. et loquitur de lege veteri. vt patet p glo. ibidẽ. ergo lex vetus continet in se multa mandata.

Rñ. dicendum quod pceptum legis cuz sit obligatorium ẽ de aliquo qd̃ fieri debet. quod autem aliquid debeat fieri hoc puenit ex necessitate alicuius finis. vnde manifestum ẽ quod de ratione pcepti est quod importet ordinẽ ad finem. inq̃ntũ scz illud precipitur qd̃ est necessarium vel expediens ad finem. Contingit autem ad vnum finẽ multa esse necessaria vel expedientia. et pm hoc possunt dr̃ diuersis rebus dari diuersa pcepta inq̃ntum ordinãtur ad vnũ finem. Cũ dicitur ergo quod oia pcepta legis veteris sunt vnuz pm ordinẽ ad vnum finem. sunt tamen multa pm diuersitatem eoz que ordinãtur ad illum finem. Ad .j. ergo dicendum quod lex vetus dicitur esse vna pm ordinez ad finem vnũ. et tamẽ cõtinet diuersa precepta pm distinctionem eoz que ordinant ad finẽ. sicut etiã aro edificatiua est vna pm vnitatẽ finis. quia tendit ad edificationẽ domus. tũ continet diuersa pcepta pm diuersos actus ad hoc ordinatos. Ad .ij. dicendum quod sicut Apls dicit .j. ad Timo. j. Finis precepti charitas ẽ. Ad hoc enim dr̃ lex tendit ad amicitiã pstituat. vel hoiuz ad inuicẽ. vel hoĩs ad deũ. et ideo tota lex implet̃ in hoc vno mãdato. Diliges primũ tuũ sicut teipm̃ sicut in quodã fine mãdatoz dr̃uz. in dilectiõe enim primi includit̃ etiã dei dilectio. qũ primus diligit̃ propter deum. vñ Apls hoc vnũ pceptũ posuit p duobus q̃ sunt de dilectione dei et primi. de quibz dicit dñs Mat. xxij. In his duobus mãdatis pendet dr̃ lex et pphete. Ad .iij. dicendum quod sicut dr̃ in .ix. ethi. Amicabilia que sunt ad alterũ vel nerunt ex amicabilibus q̃ sunt hominis ad seipm̃. dũ scz homo ita se habet ad alterũ sicut ad se. et ideo nõ in hoc qd̃ dr̃ Oia q̃cunqz vultis vt faciãt vobis hoies et vos facite illis. explicatur qdã regula dilectiõis primi. q̃ etiã implicite continet̃ in hoc qd̃ dr̃. Diliges primũ tuũ sicut teipm̃. vñ est q̃dam explicatio istius mandati.

Ad secundum sic procedit

Videtur quod lex vetus nõ pertineat pcepta moralia. Lex enim vetus distinguit̃ a lege nature. vt supra habitum ẽ. sed pcepta moralia pertinent ad legẽ nature. ergo nõ pertinẽt ad legem veterẽ. Pre. ibi su tuenire debuit homini lex diuina vbi deficit ratio humana. sicut patz in his q̃ ad fidẽ pertinent que sunt supr̃ rõnem. sz ad pcepta moralia ratio hominis sufficere videt̃. ergo pcepta moralia nõ sunt de lege veteri q̃ est lex diuina. Pre. lex vetus dr̃ lra occidẽs vt patz .ij. Cor. iij. sed pcepta moralia non occidũt. sz viuificant. sm illud ps. In eternũ non obliuiscar iustificationes tuas. quia in ipsis viuificasti me. ergo pcepta moralia non pertinent ad veterem legem. Sed contra est qd̃ dr̃ Ecc. xvij. Addidit illis disciplinam et legẽ vite hereditauit eos. disciplina aũt pertinet ad mores. Dicit enim glo. ad Hebre. xij. sup illud. Dis disciplina ꝛc. disciplina est eruditio mor̃ p difficilia. ergo lex a deo data pcepta moralia pertinebat. Rñ. dicendum quod lex vetus pertinebat precepta quedã moralia. vt patz Exo. xx. Non occides. non furtum facies. et hoc rationabiliter. nã sicut interior principalis legis humane est vt faciat amicicias hoĩz ad inuicem ita interior diuine legis ẽ vt cõstituat principaliter amicitiã hoĩs ad deũ. Cũ aũt similitudo sit ratio amoris sm illud Ecc. xiij. Omne aial diligit simile sibi. impossibile ẽ esse amicitiã hoĩs ad deum qui est optimus nisi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leuit. xix. Sancti eritis quoniam ego sanctus sum. Bonitas aũt hominis est virtus que facit bonum habentem. et ideo oportuit precepta legis veteris etiam de actibus virtutũ dari. et hec fuit moralia legis pcepta. Ad .j. ergo dicendum quod lex vet9 distinguitur a lege nature. non tamẽ ab ea omnino aliena. sed tamẽ ei aliquid superaddens. Sicut enim gratia psupponit naturam. ita oportet quod lex diuina presupponit legem naturalem. Ad .ij. dicendum quod legi diuine cõuenies erat vt non solum puideret homini in his ad que ratio nõ potest. sed etiam in his circa que contingit rationez hominis impediri. ratio autem hominis circa pcepta moralia q̃ntũ ad ipa cõmunissima precepta legis nature nõ poterat errare in vniuersali. sed tamẽ ppter cõsuetudinem peccãdi obscurabatur in pticularibus agendis. Circa alia vero pcepta moralia que sunt quasi cõclusiones deducte ex communibus principijs legis nature multorum ratio obtenebrabat. ita vt quedam que sunt sm se mala ratio multorũ licita iudicaret. vnde oportuit contra vtrũqz defectum homini subueniri p auctoritatẽ legis diuine. sicut etiã intercredenda nobis ponunt̃ nõ solũ ea ad q̃ ratio attingere nõ põt. vt deũ esse trinũ. sz etiã ad que ratio recta pertingere põt. vt deũ esse vnũ. ad excludendũ rõnis hũane errorem qui accidebat in multis. Ad .iij. dicendum quod sicut Aug9 patet in li. de spiritu et littera. etiam lex legis q̃ntum ad pcepta moralia occidere dicitur occasionaliter. inq̃ntuz scz capit qd̃ bonũ ẽ nõ pbẽs auxilium gre ad implendum.

Ad tertium sic procedit.

Videt̃ quod lex vetus nõ cõtineat pcepta cerimonialia pter moralia. Omnis enim lex q̃ hominibz datur ẽ directiua

humanoꝝ actuū. actus autem humani morales dicūtur vt supra dictum ē. ergo videtur qꝫ i lege veteri hominibꝰ data non debebāt cōtineri nisi precepta moralia. ℙre. precepta que dicūtur cerimonialia videntur ad diuinum cultum ptinere. sed diuinus cultus est actus virtutis. s. religionis. que vt Tullius dicit in sua rhetorica. diuinā nature cultum cerimoniāꝫ affert. cuz igitur precepta moralia sint de actibus virtutis. vt dictum est, videtur qꝫ p̄cepta cerimonialia non sint distinguenda a moralibus.

ℙre. pcepta cerimonialia esse videntur que figuratiue aliquid significant. sed sicut Aug⁹ dicit in. ij. de doctrina xp̄iana. Verba inter homines obtinuerunt principatuz significandi. q̄ nulla necessitas fuit vt in lege cōtinerent̄ precepta cerimonialia de aliquibus actibus figuratiuis

ℙed cōtra est quod dicit Deutero. xiij. Decem verba scripsit in duabus tabulis lapideis. mihiꝫ iniunxit i illo tempore vt docerem vos cerimonias z iudicia que facere debeatis. sed decem precepta legis sunt cerimonialia ergo preter precepta moralia sunt etiam alia precepta cerimonialia. ℝñ. dōm qꝫ sicut dictum est. lex diuina principaliter instituitur ad ordinandum homines ad deum. lex autem humana principaliter ad ordinandum homies ad inuicem. z ideo leges humane nō curauerunt aliquid instituere de cultu diuino nisi in ordine ad bonū cōmune hominum. z ꝓpter hoc etiam multa confinxerunt circa res diuinas ſm qꝫ videbatur eis expediens ad informandos mores hominū. sicut patet in ritu gētilium. sed lex diuina ecōuerso homines ad inuicem ordinauit ſm qꝫ conueniebat ordini qui est in deum quem principaliter intēdebat. Ordinatur autem homo in deum nō solum ꝑ interiores actus mentis qui sunt credere. sperare z amare. sz etiam ꝑ quedam exteriora opera quibus homo diuinam seruitutem ꝓfitetur. z ista opera dicuntur ad cultum dei pertinere. qui quidē cultus cerimonia vocatur. quasi munera. id ē. dona cereris que dicebaſ dea fruguz. vt quidā dicunt eo qꝫ primo ex frugibus oblationes deo offerebātur siue vt maximus Valerius refert. nomen cerimonie introductum ē ad significādū cultū diuinū apud latinos a quodā oppido iuxta romā qđ cere vocabaſ. eo qꝫ roma capta a gallis illuc sacra romanoꝝ ablata sūt z reuerēdissime habita. Sic igitur illa p̄cepta q̄ in lege ptinēt ad cultū dei specialiter cerimonialia dicunt̄ ℙad. j. ergo dōm qꝫ būani actus se extendūt etiā ad cultū diuinum. z ideo etiā de his ptinet p̄cepta lex vetus hominibꝰ data ℙad ij. dōm qꝫ sicut sup̄ dictū ē pcepta legis nature cōmunia sunt z indigent determinatione. Determinant̄ aūt z per legē humanā z ꝑ legē diuinā. z sicut ipe determinatiōes q̄ fiunt ꝑ legē humanā nō dicunt̄ esse de lege nature. sz de iure positiuo. ita ipse determinationes p̄ceptoꝝ legis nature que fiūt ꝑ legē diuinā. distinguūt̄ a p̄ceptis moralibus q̄ ptinent ad legē nature. colere ergo cuz sit actus virtutis ptinet ad p̄ceptū morale. sz determinatio cuiꝰ p̄cepti vt sz colaſ talibꝰ hostiis z talibꝰ muneribꝰ. hoc ptinet ad p̄cepta cerimonialia. z ideo precepta cerimonialia distinguunt̄ a p̄ceptis moralibꝰ. ℙad. iij. dōm qꝫ sic̄ Dionysiꝰ dicit. j. c. ce. hierarchie. Diuina hoībus manifestari nō possunt nisi sub aliq̄bꝰ silitudinibꝰ sensibilibꝰ. ipe aūt silitudines magis mouēt animū qñ nō solū verbo exprimūt̄. sz etiā sensui offerūt̄. z ideo diuina tradūt̄ in scripturis. nō solū ꝑ silitudines verbo exꝑssas. sicut patz i metaphoricis locutionibꝰ. sz etiā ꝑ silitudines rez q̄ visui ꝓponuntur. qđ ptinet ad p̄cepta cerimonialia.

Ad quartum sic ꝓceditur

Videt̄ qꝫ ꝑter p̄cepta moralia z cerimonialia nō sint alia qua p̄cepta iudicialia i vereri lege. Dicit enī Aug⁹ ꝓtra Faustū. qꝫ i lege veteri sunt p̄cepta vite agende. z p̄cepta vite significāde. sz p̄cepta vite agēde sunt moralia. precepta aūt vite significande sunt cerimonialia. ergo ꝑter hec duo genera p̄ceptoꝝ sunt ponēda i lege alia precepta iudicialia. ℙre. sup illud ps. Et iudicia tua nō vidi naui. dicit glo. i. Alb bis q̄ ꝓstituisti regulā viuēdi. sz regula viuendi ptinet ad p̄cepta moralia. ergo p̄cepta iudicialia nō sunt distinguēda a moralibꝰ. ℙre. iudicium videt̄ esse actꝰ iusticie. ſm illud ps. Quo absqꝫ iusticia quaſ in iudiciū. sz actꝰ iusticie sicut z actus ceterarꝫ virtutum ptinet ad p̄cepta moralia. ergo p̄cepta moralia includunt in se iudicialia. z sic non debēt ab eis distingui.

ℙz ꝓtra est qđ dr Deutero. vj. Hec sunt p̄cepta cerimonie atqꝫ iudicia. p̄cepta autē antonomice dicūt̄ moralia. ergo ꝑter p̄cepta moralia z cerimonialia sunt etiaz iudicialia ℝñ. dd. qꝫ sicut dictū ē ad legē diuinā ptinet vt ordinet hoīes ad inuicē z ad deū. vtrūqꝫ aūt boꝝ i cōi quidē ptinet ad dictamē legis nature ad qđ referunt̄ moralia p̄cepta. sz oportet qꝫ determinet̄ vtrūqꝫ ꝑ legē diuinā vel humanā. q̄ principia naturaliter nota sunt cōmunia tam i speculatiuis qz i actiuis. Sic igit̄ determinatio cōmunis p̄cepti de cultu diuino fit ꝑ p̄cepta cerimonialia. sic z determinatio cōmunis p̄cepti de iusticia obseruanda ĩter hoīes determinatur ꝑ p̄cepta iudicialia. et ſm hoc oportet tria p̄cepta legis veteris ponere. s. moralia q̄ sunt de dictamine legis nature. cerimonialia q̄ sunt determinationes cultꝰ diuini. z iudicialia q̄ sunt determinatiōes iusticie inter hoīes obseruande. vñ cū Alp's Roma. vij. diceret qꝫ lex ē sancta. subiungit qꝫ mandatū ē iustū et bonū z sanctū. iustū quidē qz̄tū ad iudicialia. sanctū qz̄tum ad cerimonialia. nā sanctū dr qđ ē deo dedicatū. bonū. i. honestū qz̄tū ad moralia. ℙad. j. ergo dōm qꝫ tā precepta moralia qz̄ etiā iudicialia ptinēt ad directionē vite hūane. z ideo vtraqꝫ ptinent̄ sub vno membro illoꝝ q̄ ponit Aug⁹ scz sub p̄ceptis vite agēde. ℙad. ij. dōm qꝫ iudicium significat executionē iusticie. q̄ quidē ē ſm applicationem rōnis ad aliq̄ pticularia determinate. vñ precepta iudicialia cōmunicāt in aliq̄ cū moralibꝰ. inqz̄tū scz a rōne deriuāt̄. z in aliq̄ cū cerimonialibꝰ. inqz̄tū scz sunt quedā determinatiōes cōmunium preceptoꝝ. et ideo quandoqꝫ sub iudicijs cōprehēdūt̄ p̄cepta iudicialia z moralia. sicut dr Deutero. v. Audi isti cerimonias atqꝫ iudicia. Quīqꝫ vero iudicialia z cerimonialia. sicut dr Leuit. xviij. Facietis iudicia mea z p̄cepta mea seruabitis. vbi precepta ad moralia referūt̄. iudicia vero ad iudicialia z cerimonialia. ℙad. iij. dōm qꝫ act⁹ iusticie in generali ptinet ad precepta moralia. sed determinatio eius in speciali ptinet ad precepta iudicialia.

Ad quintum sic ꝓceditur

Videt̄ qꝫ alia q̄ alia p̄cepta ꝓtineāt̄ in lege veteri ꝑter moralia. iudicialia z cerimonialia. Judicialia enī p̄cepta ptinent ad actū iusticie q̄ è hoīs ad hoīez. cerimonialia vero ptinent ad actū religionis q̄ deus colitur. sz ꝑter has sūt multe alie virtutes. s. tpantia. fortitudo. liberalitas z alie plures. vt sup̄ dictū ē. ergo ꝑter p̄dicta oportet plura alia in lege veteri ꝓtineri. ℙre. Deutero. xj. dr. Ama dñm tuū. z obserua eius precepta et cerimonias. z iudicia atqꝫ

mandata. sed precepta ptinent ad moralia. vt dictum est ergo preter moralia. iudicialia. ⁊ cerimonialia adhuc alia cōtinentur in lege que dicuntur mādata. ¶Pre. Deutero. vj. dicitur. Custodi precepta domini dei tui. ⁊ testimonia ⁊ cerimonias quas tibi p̄cepi. ergo preter omnia precepta adhuc in lege testimonia continentur. ¶Pre. in p̄s dicitur. In eternuz nō obliuiscar iustificationes tuas. glo. i. legem. ergo precepta legis veteris non solū sunt moralia. cerimonialia. ⁊ iudicialia. sed etiam iustificationes. ¶Sed cōtra est qđ dicitur Deutero. vj. Hec sunt p̄cepta ⁊ cerimonie atq; iudicia que mandauit dominus deus vobis. et hec ponuntur in principio legis. ergo omnia precepta legis sub his comprehēdūtur. ¶Rñ. dōm q̄ in lege ponūtur aliqua tanq̄ precepta aliqua vero tāq̄ ad preceptorum implenonem ordinata. Precepta quidem sunt de his que sunt agenda ad quoruz implet onē ex duobus homo inducitur. scz ex auctoritate precipientis ⁊ ex vilitate impletionis. que quidē est cōsecutio alicui⁹ boni vtilis. delectabilis. vel honesti. aut fuga alicui⁹ mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege ꝓponi quedaz que auctoritatē dei p̄cipientis iudicarent. sicut illud Deutero. vj. Audi israel dominus deus tu⁹ de⁹ vn⁹ est. ⁊ illud Geñ. j. In principio creauit deus celum ⁊ terrā. ⁊ huius modi dicūtur testimonia. Oportuit etiam q̄ in lege ꝓponerentur quedam premia obseruantiū legem ⁊ pene trāsgredientium. vt patet Deutero. xxviij. Si audieris vocē domini dei tui faciet te excelsiorem cunctis gentibus tē. ⁊ huiusmodi dicūtur iustificationes. ℔m q̄ deus aliquos iuste punit vel premiat. ipsa autem agenda sub precepto non cadūt nisi in q̄ntum habent aliquam debiti rationē. Est autem duplex debitum. vnum quidem ℔m regulam rationis. aliud autem ℔m regulam legis determinantis. sicut phūs in. viij. ethi. distinguit duplex iustum. scz morale ⁊ legale. Debitum autē morale est duplex. dictat enī ratio aliquid faciendum. vel tanq̄ necessarium. sine quo non potest esse ordo virtutis. vel tanq̄ vtile ad hoc q̄ ordo virtutis melius conseruetur. ⁊ ℔m hoc quedam moralium p̄cepta p̄cipiuntur vel ꝓhibentur in lege. sicut non occides. non furtum facies. ⁊ hec proprie dicūtur precepta Quedam vero p̄cipiuntur vel ꝓhibentur non quasi precise debita. sed ꝓpter melius. ⁊ ista possunt dici mandata. quia quandam inductionem habent ⁊ psuasionem. sicut illud Exo. xxij. Si pignus acceperis vestimētuz a proximo tuo ante solis occasum reddas ei. ⁊ aliqua similia. vñ Hiero⁹ dicit q̄ in p̄ceptis ē iusticia. in mādatis vero charitas. debitum autem ex determinatiōe legis. In reb⁹ quidem humanis pertinet ad iudicialia. in rebus autem diuinis ad cerimonialia. q̄uis etiam ea que pertinent ad penam vel premia dici possint testimonia. inq̄ntum sunt ꝓtestationes quedam diuine iusticie. omnia vero precepta legis possunt dici iustificationes. inq̄ntum sunt quedā executiones legalis iusticie. Possunt etiam aliter mandata a p̄ceptis distingui. vt precepta dicantur que deus per se ipsuz iussit. mandata aūt que per alios mādauit. vt ipm nomē sonare videtur. Ex quib⁹ omnibus apparet q̄ oīa legis p̄cepta cōtinentur sub moralibꝫ. cerimonialibꝫ. ⁊ iudicialibus. Alia vero non habēt rationem p̄ceptoꝝ. sz ordinantur ad p̄ceptorum observationē. vt dictum ē. ¶Ad j. ergo dōm q̄ sola iusticia inter alias virtutes importat rationem debiti. ⁊ ideo moralia in rñ sunt lege determinabilia inq̄ntum ptinent ad iusticiam. cuius etiam q̄daz pars est religio. vt Tullius dicit. vnde iustum legale nō

pōt esse aliquod p̄ter cerimonialia ⁊ iudicialia precepta. Ad alia ptz responsio p ea que dicta sunt.

Ad sextuz sic procedītur

Videtur q̄ lex vetus non debuit inducere ad obseruantiam preceptoꝝ p temporales ꝓmissiones et cōminationes. In tentio enim legis diuine ē vt homīes deo subdātur per timorem ⁊ amorem. vnde dicitur Deutero. x. Et nunc israel quid dominus tuus petit a te. nisi vt timeas dominū deū tuum. ⁊ ambules in viis eius. ⁊ diligas eū sed cupiditas rerum tēporalium abducit a deo. Dicit enī Aug⁹ in li. lxxij. q. q̄ venenū charitatis est cupiditas. ergo ꝓmissiones ⁊ cōminationes tēporales videntur contrariari intentioni legislatoris. qđ facit legem reprobabilem. vt patet p philophū i. ij. politice. ¶Pre. lex diuina est excellētioz q̄ lex humana. videmus autez in scientijs q̄ q̄to aliqua est altioz tanto per altioza media ꝓcedit. ergo cum lex humana ꝓcedat ad inducendum homīes per tpales cōminationes ⁊ ꝓmissiones lex diuina non debuit ex his ꝓcedere. sed per aliqua maioza. ¶Pre. id non potest esse premiū iusticie. vel pena culpe qđ equaliter euenit ⁊ bonis ⁊ malis. sed sicut dicitur Ecē. ix. Vniuersa tēporalia eque eueniunt iusto ⁊ impio. bono ⁊ malo. mundo et imundo. immolanti victimas. ⁊ sacrificia contēnenti. ergo temporalia bona vel mala non cōuenienter ponuntur vt pene vel p̄mia mādatoꝝ legis diuine. ¶Sed cōtra est qđ dicitur Esa. j. Si volueritis ⁊ audieritis me. bona terre comedetis. q̄ si nolueritis. ⁊ me ad iracundiā ꝓuocaueritis. gladius deuorabit vos. ¶Rñ. dōm q̄ sicut in scientijs speculatiuis inducunt homines ad assentiendum cōclusionibus p media syllogistica. ita etiam in quibuslibet legibus homines inducūtur ad obseruātias p̄ceptoꝝ per penas ⁊ premia. videmus autem in sciētijs speculatiuis q̄ media ꝓponuntur auditori ℔m eius cōditionem. vnde sicut oportet ordinate in scientijs ꝓcedere vt ex notioribus disciplina incipiat. ita etiam oportet euz qui vult inducere hominē ad obseruantiam p̄ceptoꝝ. vt ex illis eum mouere incipiat que sunt i eius affectu. sicut pueri ꝓuocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munusculis. dictum est autem supra q̄ lex vet⁹ disponebat ad christum sicut imp̄fectum ad perfectum. vñ dabatur populo adhuc imp̄fecto in compatione ad perfectionem que erat futura per x̄pm. ⁊ ideo populus ille cōparatur puero sub pedagogo existenti. vt patet Gal. iij. Perfectio autem hominis est vt cōtemptis temporalib⁹ spiritualibus inhereat. vt patet per illud quod Apostol⁹ dicit Phil. iij. Que quidem retro sunt obliuiscens. ad ea que priora sunt me extendo. Quicūq; ergo perfecti sumus hec sentiamus. imperfectoꝝ autem est q̄ temporalia bona desiderent. in ordine tamen ad deum. puerorū autem est q̄ in tēporalibus bonis finem constituant. vñ legi veteri cōueniebat vt per tēporalia que erant in affectu hominū imp̄fectoꝝ manuduceret homines ad deū ¶Ad j. ergo dōm q̄ lex humana inducit homines ex tēporalibus premijs vel penis p homines inducendis. lex vero diuina ex p̄mijs vel penis exhibendis per deum. et i hoc procedit per media altioza. ¶Ad ij. dōm q̄ cupiditas qua homo constituit finem in tēporalibus bonis est charitatis venenum. sed consecutio temporalium bonorum que homo desiderat in ordine ad deum est quedam via inducens imp̄fectos ad dei amorem. ℔m illud p̄s. Cōfitebitur tibi cum benefeceris illi. ¶Ad iij. dōm q̄ sicut

ptz hiſtorias veteris teſtamenti reuoluēti. cōmunis ſtatꝰ populi ſemꝑ ſub lege in ꝓſperitate fuit q̄diu legem obſeruabāt. et ſtatim declinantes a preceptis legis diuine ī multas aduerſitates incidebāt. ſed alique ꝑſone ꝑticulares etiā iuſticiā legis obſeruātes in aliq̄s aduerſitates incidebāt. vel qꝛ iam erāt ſpūales effecti. vt ꝑ hoc magis ab affectu tēporaliū abſtraherent. ꝛ eoꝝ virtus ꝓbata redderetur. aut qꝛ opa legis exteri⁹ implētes coꝛ totū habebāt in tēporalib⁹ deſirū ꝛ a deo elōgatū. ſm q̄ dꝛ Eſa. xxix. Populus hic labijs me honorat. coꝛ autem eorum longe eſt a me.

Queſtio. C.

Deinde conſideran:

dum ē de ſingulis generib⁹ ꝓceptoꝝ veteris legis. ꝛ primo de ꝓceptis moralib⁹. ſc̄do de ceremonialib⁹. tertio de iudicialib⁹. Circa primū q̄runt. xij primo vtrū oīa ꝓcepta moralia veteris legis ſint de lege nature. ſc̄do vtꝝ ꝓcepta moralia veteris legis ſint d̄ actibus oīuz virtutuz. tertio vtꝝ oīa ꝓcepta moralia veteris legis reducā ad .x. ꝓcepta decalogi. quarto de diſtinctiōe ꝓceptoꝝ decalogi. quinto de numero eoꝝ. ſexto de ordine. ſeptimo de modo tradēdi ipa. octauo vtꝝ ſint diſpenſabilia. nono vtꝝ modus obſeruādi virtutē cadat ſub ꝓcepto decimo vtꝝ modus charitatis cadat ſub ꝓcepto. vndecimo de diſtinctione alioꝝ preceptoꝝ moraliū. duodecimo vtꝝ ꝓcepta moralia veteris legis iuſtificent.

Ad primum ſic procedit.

Videꝝ q̄ nō oīa ꝓcepta moralia ptineāt ad legē nature. Dicit enī Ecc. xvij. Addidit illis diſciplinam ꝛ legē vite hereditauit illos. ſz diſciplina diuidit ꝓtra legē nature eo q̄ lex naturalis nō addiſcit. ſz ex naturali inſtinctu habetur. ḡ non omnia ꝓcepta moralia ſunt de lege nature.

Pre. lex diuina ꝓfectioꝛ ē q̄ꝫ lex humana. ſz lex hūana ſupaddit aliqua ad bonos moꝛes ptinētia his que ſunt d̄ lege nature. qđ ptz ex hoc q̄ lex nature ē eadē apud oēs hmōi aūt moꝝ īſtitura ſūt diuerſa apd̄ diuerſos. ḡ multo fortius diuina lex aliq̄ ad bonos moꝛes ꝓtinentia debuit addere ſupra legē nature.

Pre. ſicut ratio naturalis īducit ad aliquos bonos moꝛes. ita ꝛ fides. vñ etiā dꝛ ad Gal. v. q̄ fides ꝑ dilectionē operatur. ſed fides nō ptinetur ſub lege nature. qꝛ ea que ſunt fidei ſupra rōnem naturalem. ergo nō oīa ꝓcepta moralia legis diuine ptinent ad legē nature.

Sed ꝓtra ē qđ dicit Apl'us Roma. ij. q̄ gentes q̄ legē non habēt naturaliter ea q̄ legis ſunt faciunt. qđ oportet intelligi de his que pertinent ad bonos moꝛes. ergo oīa moralia ꝓcepta legis ſunt de lege nature

Rñ. dām q̄ precepta moralia a cerimonialib⁹ ꝛ iudicialibus ſunt diſtincta. Moralia enī ſunt de illis q̄ ſm ſe ad bonos moꝛes ptinent. cū aūt hūani moꝛes dicantur ī ordine ad rōnem qđ ē ꝓpriū principiū humanoꝝ actuū. illi moꝛes dicūtur boni qui rōni cōgruūt. mali aūt qui a rōne diſcordāt. Sicut aūt omne iudiciū rationis ſpeculatiue ꝓcedit a naturali cognitione primoꝝ principioꝝ. ita etiā omne iudiciū rōnis practice ꝓcedit ex quibuſdā prīcipijs naturaliter cognitis. vt ſuꝑ dictū ē. Ex quibus diuerſimode ꝓcedi pōt ad iudicādū d̄ diuerſis. Quedā enī ſunt ī hūanis actib⁹ adeo explicita. q̄ ſtatim cuz modica cōſideratione poſſunt approbari vel reprobari per illa cōmunia ꝛ prima principia. Quedā vro ſunt ad quoꝝ iudiciū requirit̄ multa conſideratio diuerſaꝝ circūſtantiarū. quas conſiderare diligēter nō ē cuiuſlibet. ſz ſapientū. ſicut conſiderare ꝑticulares conclusiones ſcīētiaꝝ nō ptinet ad omnes. ſz ad ſolos philoſophos. Quedā vro ſūt ad q̄ diiudicanda indiget hō adiuuari ꝑ inſtructionē diuinā ſicut ē circa credēda. Sic igit̄ ptz q̄ cū moralia p̄cepta ſint de his q̄ ptinent ad bonos moꝛes. hec aūt ſunt q̄ rationi cōueniūt. omne autē rōnis būane iudiciū aliq̄liter a naturali rōne deriuat̄. neceſſe ē q̄ oīa p̄cepta moralia ptineāt ad legem nat̄e. ſz diuerſimode. Quedā enī ſunt q̄ ſtatim ꝑ ſe ratio naturalis cuiuſlibet hoīs diiudicat eſſe facienda. vel nō facienda. ſicut honoꝛa patrē tuū ꝛ matrē. ꝛ nō occides. nō furtū facies. ꝛ hmōi ſunt abſolute de lege nat̄e. Quedam vro ſunt q̄ ſubtiliori cōſideratiōe rōnis a ſapientib⁹ iudicāt̄ eſſe obſeruanda. ꝛ ſic ſunt de lege nat̄e. vt ſi indigeāt diſciplina q̄ minoꝛes a ſapientioꝛib⁹ inſtruāt̄. ſicut illud. Coram cano capite ſurge ꝛ honoꝛa ꝑſonā ſenis. ꝛ alia hmōi. Quedā vro ſunt ad q̄ iudicāda ratio hūana indiget inſtructione diuina. ꝑ quam eruditur de diuinis. ſicut ē illud. Nō facies tibi ſculptile. neq̄ oēm ſilitudinē non aſſumes nomen dei tui ī vanum. Et per hoc patz reſponſio ad obiecta.

Ad ſecundū ſic procedit

Videꝝ q̄ ꝓcepta moralia legis nō ſint de oīb⁹ actib⁹ virtutū. Obſeruatio autē ꝓceptoꝝ veteris legis iuſtificatio noīatur. ſm illud ꝑs. Juſtificatiōes tuas cuſtodiā. ſz iuſtificatio ē executio iuſticie. ḡ ꝓcepta moralia non ſūt niſi de actib⁹ iuſticie.

Pre. id q̄ cadit ſub ꝓcepto hz rōnez debiti. ſz ratio debiti non ptinet ad alias virtutes niſi ad ſolā iuſticiā. cui⁹ ꝓpri⁹ act⁹ ē reddere vnicuiq̄ debitū. ḡ ꝓcepta legis moralia nō ſunt de actib⁹ aliaꝝ virtutū. ſz ſolū de actib⁹ iuſticie.

Pre. oīa lex ponit̄ ꝓpter bonum cōmune. vt dic̄ Iſidoꝛ. ſz īter virtutes ſola iuſticia reſpicit bonū cōmune. vt phūs dicit in .v. ethi. ergo ꝓcepta moralia ſūt ſolū de actib⁹ iuſticie.

Sz ꝓtra ē q̄d Ambro. dic̄ q̄ peccatū ē trāſgreſſio legis diuine ꝛ celeſtiū inobedientia mādatoꝝ. ſz peccata ꝓtrariāt̄ oīb⁹ actib⁹ virtutū. ergo lex diuina hz ordinare d̄ actib⁹ oīuz virtutū.

Rñ. dām q̄ cū ꝓcepta legis ordinent̄ ab bonū cōmune. ſicut ſupra habitū ē. neceſſe ē q̄ ꝓcepta legis diuerſificent̄ ſm diuerſos modos cōmunitatū. vñ phūs in ſua politica dicet q̄ alias leges oportet ſtatuere ī ciuitate q̄ regit̄ rege. ꝛ alias in ea q̄ regit̄ ꝑ populū vel per aliquos potētes de ciuitate Eſt aūt alt⁹ modus cōmunitatis ad quā ordinat̄ lex humana. ꝛ ad quā ordinat̄ lex diuina. Lex enī humana ordinat̄ ad cōmunitatē ciuilē q̄ ē hoīuz ad iuicē. Hoīes autē ordināt̄ ad iuicē ꝑ exteriores actus q̄b⁹ hoīes ſibi inuicē cōmunicāt. hmōi aūt cōmunicatio pertinet ad rōnez iuſticie qui ē ꝓpie directiua cōmunicatiōis būane. ꝛ ideo lex būana nō ꝓponit ꝓcepta niſi de actib⁹ iuſticie. ꝛ ſi ꝓcipiat act⁹ aliaꝝ virtutū. hoc nō ē niſi inq̄ntū aſſumūt rōnez iuſticie. vt ptz ꝑ philoſophū ī .v. ethi. ſz cōitas ad quā ordinat lex diuina ē hoīuz ad deū vel ī pſenti vel ī futura vita. ꝛ ideo lex diuina ꝓcepta ꝓponit de oīb⁹ illis ꝑ q̄ homīes bñ ordinēt̄ ad cōitatez cū deo. hō aūt deo ꝓiungit̄ rōne ſiue mēte in q̄ ē dei imago. ꝛ ideo lex diuina ꝓcepta ꝓponit de oīb⁹ illis ꝑ q̄ ratio ordinis bñ ordinata ē. hoc aūt ꝓtingit ꝑ actus oīuz virtutū. nā virtutes intellectuales ordinant bñ act⁹ rōnis in ſeipſis. virtutes aūt morales ordinant bñ act⁹ rōnis circa interiores paſſiones ꝛ exteriores operationes. ꝛ ideo manifeſtū ē q̄ lex diuina quemlibet ꝓponit ꝓcepta de actib⁹ oīuz virtutū. ita rñ q̄ q̄daz ſine q̄b⁹ ordo virtutis qui ē ordo rōnis obſeruari nō poteſt. cadūt ſub

obligatione precepti.quedaz vero q̃ ptinent ab bene esse virtutis perfecte cadunt sub ām onitione cōsilij. Ad.j. ergo dom q̃ adimpletio mādatoꝝ legis etiā que sunt de actib⁹ aliarū virtutū habent rōnem iustificatiōis inq̃tū iustum est vt homo obediat deo.vel etiam inq̃tum iustū est q̃ oīa que sunt hoīs rōni subdant. Ad.ij.dom q̃ iustitia ꝓprie dicta attendit debitum vni⁹ hoīs ad alium.sz in oībus alijs virtutibus attendit debitū inferioꝝ virtū ad rōnem.ꝛ fm rōnem huius debiti phūs assignat in.v ethi.quandā iustitiā metaphoricā. Ad.iij.patz respon sio ꝑ ea q̃ dicta sunt de diuersitate cōmunitatis.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videt q̃ nō oīa p̃cepta moralia veteris legis reducātur ad decē p̃cepta decalogi.Prima enī et principalia legis p̃cepta sunt.diliges dñm deū tuū.ꝛ diliges ꝓximū tuuz vt habet Mat.xxij.sz ista duo nō ptinēt in p̃ceptis decalo gi.q̃ nō oīa p̃cepta moralia ptinent in p̃ceptis decalogi. Pre.p̃cepta moralia nō reducunt ad p̃cepta cerimo nialia.sz pot⁹ ecōuerso.sed inter p̃cepta decalogi est vnū cerimoniale.s.memēto vt diē sabbati sanctifices.ergo p̃ cepta moralia non reducūtur ad omnia precepta decalogi Pre.precepta moralia sunt d̄ omnibus actibus virtu tum.sed inter precepta decalogi ponūtur sola p̃cepta per tinentia ad actus iustitie. vt patet discurrenti p singula. ergo precepta decalogi non cōtinent omnia p̃cepta mora lia. Sed contra est qd̄ Matth. v.dicitur super illud. Beati estis cuz maledixerint ⁊c.dicit glo q̃ Moyses de cem p̃cepta ꝓponens.postea per partes explicat. ergo oīa p̃cepta legis sunt quedam partes p̃ceptoꝝ decalogi Rñ. dom q̃ p̃cepta decalogi ab alijs p̃ceptis legis dif ferunt in hoc q̃ p̃cepta decalogi per seipsum deus dicitur primo ꝓposuisse.alia vero p̃cepta ꝓposuit ꝓpter per Moy sen.alia q̃ p̃cepta ad decalogum ptinent.quoꝝ noticiā homo habet p seipsum a deo. huiusmodi vero sunt illa q̃ statim ex p. incipijs cōmunibus primis cognosci possunt modica cōsideratione.ꝛ iterum illa que statim ex fide di uinitus infusa innotescunt.Inter precepta ergo decalogi non cōputantur duo genera p̃ceptoꝝ.illa sz que sunt primo ꝛ cōmunia.quoꝝ non oportet aliquaz editionē esse nisi q̃ sunt scripta in ratiōe naturali per se nota.sicut q̃ homo nulli debet male facere.ꝛ alia huiusmodi .ꝛ itez illa que per diligentem inquisitionem sapientum inueni untur rationi conuenire.hec enim ꝓueniunt a deo ad po pulum mediante disciplina sapientum.Utraq; tamē ho rum p̃ceptoꝝ cōtinentur in p̃ceptis decalogi .sz diuer simode.nam illa que sunt prima ꝛ cōmunia cōtinentur sz eis sicut principia in cōclusionibus ꝓximis.illa vero que p sapientes cognoscūtur cōtinentur in eis ecōuerso.sicut conclusiones in principijs. Ad.j.ergo dom q̃ illa p̃ce pta sunt prima cōmunia p̃cepta legis nature que sunt p se nota rationi hūane.vel p naturam.vel per fidē .ꝛ ideo omnia p̃cepta decalogi ad illa duo referuntur sicut cōclu siones ad principia cōmunia. Ad.ij.dom q̃ p̃ceptum de obseruatione sabbati est fm aliquid morale.inq̃tum sz per hoc q̃ p̃cipitur q̃ homo aliquo tempore vacet reb⁹ diuinis.fm illud p̃s.Vacate ꝛ videte quoniam ego sum deus.ꝛ fm hoc inter p̃cepta decalogi cōputantur. non aūt q̃tum ad taratonem temporis.quia fm hoc est cerimo niale. Ad.iij.dom q̃ ratio debit in alijs virtutibus ē magis latens q̃ in iustitia.ꝛ ideo p̃cepta de actibus alia rum virtutum non sunt ita nota populo sicut p̃cepta de actibus iustitie.ꝛ ꝓpter hoc actꝰ iustitie specialiter cadūt sub p̃ceptis decalogi.q̃ sunt prima legis elementa.

Ad quartum sic ꝓceditur

Videtur q̃ incōuenienter p̃cepta decalogi distinguātur. Latria enim ē alia virtus a fide.sed p̃cepta dātur d̄ actib⁹ virtutū.sed hoc qd̄ dicit in principio decalogi. Nō habebis deos alienos coram me.ptinet ad fidem.qd̄ au tem subditur. Non facies sculptile ⁊c.ptinet ad latriam. ergo sunt duo p̃cepta ꝛ nō vnū sicut Aug⁹ dicit. Pre. p̃cepta affirmatiua i lege distinguūtur a negatiuis . sicut honora patrem ꝛ matrem.ꝛ non occides.sed hoc qd̄ dici tur.Ego sum dominꝰ deus tuus est affirmatiuū .qd̄ au tem subditur. Non habebis deos alienos coram me.est negatiuū.ergo sunt duo precepta et non cōtinentur sub vno.vt Aug⁹ ponit. Pre. Apls ad Roma.vij. dicit. Cōcupiscentiam nesciebam nisi lex diceret. Non cōcupi sces.ꝛ sic videt q̃ hoc p̃ceptum. Nō concupisces.sit vnum p̃ceptum nō ergo debet distingui in duo. Sz contra est auctoritas Aug⁹ in glo.sup Exo.vbi ponit tria p̃cepta p tinēna ad deum.ꝛ vij.ad primum. Rñ.dom q̃ precep pta decalogi diuersimode a diuersis distinguunt. Est⁹ enim Leuit xxvj.super illud. Decē mulieres in vno cli bano coquūt panes.dicit p̃ceptum de obseruatione sab bati non esse de decem preceptis.quia non est obseruan dum fm litteram fm omne tempus. Distinguit tamen quattuoꝝ p̃cepta ptinentia ad deum.vt primum sit.Ego sum dominꝰ deus tuus.scōm sit. Nō habebis deos ali enos coraī me.ꝛ sic etiam distinguit hec duo Hieronym⁹ Osee.x.sup illud .Propter duas iniquitates tuas. Ter num vero preceptum esse dicit. Non facies tibi sculptile. Quartum vero. Non assumes nomen dei tui in vanuz. Pertinētia vero ad primum dicit esse sex. vt primuz sit. Honora patrem ꝛ matrem tuam. Scōm. Non occides. Tertium. Nō mechaberis. Quartum. Nō furtū facies Quintū. Non falsum testimoniū dices. Sextuz. Non cōcupisces. Sed primo hoc videtur incōueniens q̃ p̃ce ptum de obseruatione sabbati p̃ceptis decalogi interpo natur si nullo modo ad decalogum ptineat.scōo q⁹ cum scriptum sit Matth.vij. Nemo potest duobus dominis seruire.eiusdez rationis esse videtur ꝛ sub eodem p̃cepto cadere.Ego sum dominus deus tuus.ꝛ non habebis de os alienos.vnde Origenes distinguens etiam quattuoꝝ p̃cepta ordinantia ad deum.ponit ista duo ꝑ vno p̃cepto scōm vero ponit. Non facies sculptile.tertium vero. Nō assumes nomen dei tui in vanuz.quartū . Memento vt diem sabbati sanctifices.Alia vero sex ponit sicut Ysitius sed quia facere sculptile vel similitudinem nō ē ꝓhibituz nisi fm hoc vt non colant ꝑ deos nam in tabernaculo deꝰ p̃cepit fieri imaginem Seraphin .vt dicitur Exo. xxv. Conueniētius Aug⁹ ponit sub vno p̃cepto.non habebis deos alienos.ꝛ non facies sculptile. Similiter etiam cō cupiscentia vroris aliene ad cōmixtionem ptinet ad con cupiscentiam carnis.Concupiscētia autem aliaꝝ reꝝ que desiderantur ad possidendum.ptinet ad concupiscē tiam oculoꝝ .vnde etiam Aug⁹ ponit duo p̃cepta de non cōcupiscendo rem alienam.ꝛ vroꝛem alienam .et sic ponit tria p̃cepta in ordine ad deum .et septem in ordine ad ꝓximum.ꝛ hoc melius est Ad.j.ergo dom q̃ latria non est nisi quedam ꝓtestatio fidei .vnde si non sunt alia p̃cepta danda de latria.ꝛ alia de fide.potius tamen sunt alia.precepta danda de latria q̃ de fide . quia preceptum

fidei presupponitur ad ꝓcepta decalogi. sicut preceptum dilectionis. sicut enim prima precepta cōmunia legis nature sunt per se nota habenti rationem naturalem. et ꝑ mulgatione non indigent. ita etiam z hoc qđ est credere in deum est primum z per se notum ei qui habet fidem. accedentem enim ad deum oportet credere quia est. vt dicitur ad Hebre. xj. z ideo non indiget alia ꝑmulgatione nisi infusione fidei. Ad. ij. dām. q ꝓcepta affirmatiua distinguūtur a negatiuis quando vnum non comprehēditur in alio. sicut in honoratione parentum non includitur q nullus homo occidatur nec econuerso. et ꝓpter hoc dantur diuersa ꝓcepta super hoc. sed quādo affirmatiuū comprehenditur sub negatiuo. vel ecōuerso. non dantur super hoc diuersa ꝓcepta. sicut non datur aliud ꝓceptum de hoc qđ est. non furtum facies. z de hoc qđ est conseruare rem alienam. vel restituere eam. et eadem ratione non sunt diuersa ꝓcepta de credendo in deū. z de hoc q non credatur in alienos deos. Ad. iij. dām q omnis cōcupiscentia conuenit in vna cōmuni ratione. et ideo Aps singulariter de mandato cōcupiscendi loquitur. quia tamen in speciali diuerse sunt rationes cōcupiscendi. ideo Aug⁹ distinguit diuersa ꝓcepta de nō cōcupiscendo. differunt enī specie concupiscentie ſm diuersitatem actionū vel ꝛcupiscibiliū. vt phūs dicit in .x. ethi.

Ad quintum sic ꝓceditur

Videtur q incōuenienter ꝓcepta decalogi enumerētur. Peccatum enim vt Ambros⁹ dicit. est transgressio legis diuine z celestium inobedientia mandatorum. sed peccata distinguūtur per hoc q homo peccat vel in deum. vel ī proximum. vel in seipsum. cum igitur in preceptis decalogi non ponātur aliqua precepta ordinātia hominem ad seipsum. sed solum ordinantia ipsum ad deum z ꝓximū. videtur q insufficiens sit enumeratio ꝓceptorum decalogi. Ad. ij. sicut ad cultum dei pertinebat obseruatio sabbati. ita etiam obseruatio aliarum solēnitatum. z imolatio sacrificiorum. sed inter precepta decalogi est vnum ꝓtinens ad obseruantiam sabbati. ergo etiā debent esse aliqua pertinentia ad alias solēnitates. z ad ritum sacrificiorum. Ad. ij. sicut contra deum peccare contingit periurando. ita etiam blasphemādo. vel alias contra doctrinā diuinam mentiendo. sed ponitur vnum preceptum prohibens periurium cum dicitur. Non assumes nomē dei tui ī vanū. ergo peccatum blasphemie z false doctrine debent aliquo precepto decalogi prohiberi. Ad. iij. sicut homo naturalem dilectionem habet ad parētes. ita etiā ad filios. mandatum etiam charitatis ad omnes ꝓximos extenditur. sed precepta decalogi ordinantur ad charitatez ſm illud .j. ad Tim. j. Finis precepti charitas est. ergo sicut ponitur quoddam ꝓceptum pertinens ad parentes ita etiam debuerunt poni aliqua ꝓcepta pertinentia ad filios. z ad alios proximos. Ad. iij. in quolibet genere peccati contingit peccare corde z opere. sed in quibusdaz generibus peccatorum. scz in furto z adulterio seorsum prohibetur peccatum operis cum dicitur. Non mechaberis. Non furtum facies. z seorsum peccatum cordis cum dicitur. Non concupisces rem ꝓximi tui. z non cōcupisces vxorem ꝓximi tui. ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij z falsi testimonij. Ad. iij. sicut contingit peccatum ꝓuenire ex inordinatione cōcupiscibilis. ita etiaz ex inordinatione irascibilis. sed quibusdam preceptis prohibetur inordinata concupiscentia cum dicitur. Nō concupisces. ergo etiam aliqua precepta in decalogo debuerunt poni per que prohiberetur inordinatio irascibilis. nō ergo videtur q conuenienter decē precepta decalogi enumerentur. Sed contra est quod dicitur Deutero. iij. Ostendit vobis pactum suum quod ꝓcepit vt faceretis. z decem verba que scripsit in duabus tabulis lapideis. Rñ. dām q sicut supra dictuz est. sicut precepta legis humane ordinant hominem ad quādam cōmunitatē humanam. ita precepta legis diuine ordinant hominem ad quandam cōmunitatem seu rempublicam hominuz sub deo. Ad hoc autem q aliquis in aliqua cōmunitate bene cōmoretur. duo requirūtur. quorum primum est vt bene se habeat ad eum qui ꝓest cōmunitati. Aliud autem est vt homo bene se habeat ad alios cōmunitatis consocios z comparticipes. Oportet igitur q ī lege diuina primo ferantur quedam precepta ordinantia hominem ad deum. z inde alia quedam precepta ordinantia hominem ad alios ꝓximos simul cōuiuentes sub deo. Principi autez cōmunitatis tria debet homo. primo felicitatem. secundo reuerentiam. tertio famulatum. Fidelitas quidez ad dominum in hoc consistit vt honorem principatus ad aliū nō deferat. z ꝗtum ad hoc accipitur primum ꝓceptum cum dicitur. Non habebis deos alienos. Reuerentia autē ad dominum requiritur vt nihil iniuriosum in eum cōmittatur. z ꝗtum ad hoc accipitur secūdum ꝓceptum quod est. Non assumes nomen domini dei tui in vanū. Famulatus autem debetur domino in recompensationem beneficiorum que ab ipo percipiunt subditi. z ad hoc ꝓtinet tertium preceptum de sanctificatione sabbati in memoriaz creationis rerum. Ad ꝓximos autem aliquis bene se habet specialiter. z generaliter. Specialiter quidem ꝗtum ad illos quoruz est debitor vt eis debitum reddat. z ꝗtū ad hoc accipitur preceptum de honoratione parentum. Generaliter autez ꝗtū ad oēs vt nulli nocumentum inferatur. necz opere. necz ore. necz corde. Opere quidē infertur nocumentum ꝓximo. quandocz quidem in ꝓpriā personam ꝗtum ad consistentiam scz persone. et ꝓhibetur per hoc quod dicitur. Non occides. Quandocz autez in psonam cōiunctam. ꝗtum ad ꝓpagationem prolis. et hoc ꝓhibetur cum dicitur. Non mechaberis. Quandocz autem in rem possessam que ordinatur ad vtrūcz. z ꝗtū ad hoc dicitur. Non furtum facies. Nocumentum autez oris ꝓhibetur cum dicitur. Non loqueris cōtra ꝓximum tuum falsum testimonium. Nocumentum autem cordis ꝓhibetur cum dicitur. Non concupisces. Et ſm hanc etiam differentiam possent distingui tria precepta ordinantia in deum. quorum primum pertinet ad opus vnde ibi dicitur. Non facies sculptile. Secundū ad os. vnde dicitur. Non assumes nomen dei tui in vanū. Tertium pertinet ad coz. quia ī sanctificatione sabbati ſm q est mortale preceptum precipitur quies cordis in deum. Vnde ſm Aug⁹. per primū preceptuz reueremur vnitatem primi principij. per secundum veritatem diuinaz. per tertium eius bonitatem qua sanctificamur. et in qua quiescimus sicut in fine. Ad. j. ergo potest responderi dupliciter. Primo quidem quia precepta decalogi referuntur ad precepta dilectionis. Fuit autem preceptū homini de dilectione dei z ꝓximi. quia ꝗtum ad hoc lex naturalis obscurata erat propter peccatum. non autē ꝗtuz ad dilectionē suiꝑsius. quia ꝗtū ad hoc lex naturalis vigebat. vel quia etiam dilectio suiꝑsius includitur in dilectione dei z ꝓximi. In hoc enim homo vere se diligit

q̄ se ordinat in deum .ꝛ ideo in preceptis decalogi ponun
tur solum precepta pertinentia ad primum ꝛ ad deū. Alli
ter posset dici q̄ precepta decalogi sunt illa que īmedia
te populus recepit a deo. vnde dicitur Deutero. x. Scri
psit in tabulis iuxta id quod prius scripserat verba decē
que locutus est ad nos dominus. vnde oportet precepta
decalogi talia esse que statim in mente populi cadere pos
sunt. preceptum autem habet rationem debiti. q̄ autē
homo ex necessitate debeat aliquid deo vel proximo. hoc
de facili cadit in conceptione hominis. ꝛ precipue fidelis
sed q̄ aliquid ex necessitate sit debitum homini de his que
pertinent ad seipsum. ꝛ non ad aliū. hoc nō ita in ꝓmptu
apparet. videtur enim primo aspectu q̄ quilibet sit liber
in his que ad ipsum pertinent. ꝛ ideo precepta quib⁹ ꝓ
hibentur inordinationes hominis ad seipsum perveniūt
ad populum mediante instructione sapientum. vnde nō
pertinent ad decalogum. Ad. ij. dō q̄ omnes solēni
tates legis veteris sunt institute in cōmemorationem ali
cuius diuini beneficij vel preteriti cōmemorati. vel futuri
prefigurati. ꝛ similiter propter hoc omnia sacrificia offere
bantur. inter omnia autem beneficia dei cōmemoranda
primum ꝛ precipuum erat beneficium creationis. quod
cōmemoratur in sanctificatione sabbati. vnde Exo. xx. ꝓ
ratione huius precepti ponitur. Sex enī diebus fecit de
us celum ꝛ terram ꝛc. Inter omnia autem futura benefi
cia que erant prefiguranda ꝑcipuum ꝛ finale erat quies
mentis in deo. vel in presenti per gratiam. vel in futuro p
gloriam. que etiam figurabatur per obseruantiam sabba
ti. vnde dicitur Esa. lviij. Si auerteris a sabbato pedem
tuum. vocaberis sabbatum domini delicatum et sanctuz
domini gloriosum. Dic enim beneficia primo ꝛ principa
liter sunt in mēte hominū maxime fidelium. alie vero so
lēnitates celebrantur propter aliqua particularia benefi
cia temporaliter transeuntia. sicut celebratio phase ꝓpter
beneficium preterite liberationis ī egypto. ꝛ propter futu
ram passionem christi que temporaliter transiuit. indu
cens nos ī quietem sabbati spiritualis. ꝛ ideo pretermis
sis omnibus aliis solēnitatibus ꝛ sacrificijs. de solo sab
bato fiebat mentio inter precepta decalogi. Ad. iij. di
cendū q̄ sicut Apostolus dicit ad Hebre. vij. Homines
per maiorem sui iurant. ꝛ omnis controuersie eorū finis
ad confirmationem est iuramentum. et ideo quia iura
mentum est omnibus commune. propter hoc prohibitio
inordinationis circa iuramentum specialiter precepto de
calogi prohibetur. peccatum vero false doctrine non per
tinet nisi ad paucos. vnde non oportebat vt de hoc fieret
mentio inter precepta decalogi. cuius etiaz cūtum ad ali
quem intellectum in hoc q̄ dicitur. Non assumes nomē
dei tui in vanum. ꝓhiberetur falsitas doctrine. vna enim
glo. exponit. Non dices christum esse creaturam. Ad
iiij. dicendum q̄ statim ratio naturalis homini dictat
q̄ nulli iniuriam faciat. ꝛ ideo precepta decalogi prohi
bentia nocumentum. extendunt se ad omnes. sed ratio na
turalis non statim dictat q̄ aliquid sit pro alio faciendū
nisi cui homo aliquid debet. debitum autem filij ad pa
trem adeo est manifestum q̄ nulla tergiuersatione potest
negari eo q̄ pater est principium generationis ꝛ esse ꝛ in
super educationis ꝛ doctrine. ꝛ ideo non ponitur sub p̄ce
pto decalogi vt aliquod beneficium vel obsequium ali
cui impendatur nisi parentibus. parentes autem non vi
dentur esse debitores filijs ꝓpter aliqua beneficia suscepta
sed potius econuerso. Filius etiam ē aliquid patris. ꝛ pa
tres amant filios vt aliquid ipsorum. sicut dicit philoso
phus in. viij. ethi. vnde eisdem rationibus non ponitur
aliqua precepta decalogi pertinentia ad amorem filiorum
sicut nec etiam aliqua ordinantia homines ad seipsum
Ad. v. dō q̄ delectatio adulterij ꝛ vilitas diuitiarum
sunt ꝓpter seipsa appetibilia. in quātum habent rationē bo
ni delectabilis vel vtilis. ꝛ ꝓpter hoc oportuit in eis prohi
beri non solum opus. sed etiam cōcupiscentiam. sed homi
cidium ꝛ falsitas sunt ex seipsa horribilia. cuia ꝓprius
et veritas naturaliter amantur. et non desiderantur nisi
ꝓpter aliud. ꝛ ideo non oportuit circa peccatum homicidij
ꝛ falsi testimonij ꝓhibere peccatum cordis. sed solum ope
ris. Ad. vj. dō q̄ sicut supra dictum est. omnes passi
ones irascibilis terminantur a passionibus cōcupiscibilis
ꝛ ideo in ꝑceptis decalogi que sunt quasi prima elemēta
legis. non erat mentio facienda de passionibus irascibilis. sz
solum de passionibus concupiscibilis.

Ad sextum sic procedítur

Videtur q̄ inconuenienter ordinentur decem precepta de
calogi. Dilectio enim proximi videtur esse prima ad di
lectionem dei. quia proximus est nobis magis notus q̄ⁿ
deus. ꝛm illud. j. Joh. iij. Qui fratrem suum quem videt
non diligit. deum quem non videt quomodo potest dilige
re? sed tria prima precepta pertinent ad dilectionem dei.
septem vero alia ad dilectionem proximi. ergo inconuenie
ter precepta decalogi ordinantur. Dre. per precepta af
firmatiua imperantur actus virtutum. per precepta vero ne
gatiua prohibentur actus vitiorum. sed ꝛm Boetium ī
cōmento p̄dicamentorum. Prius sunt extirpanda vitia
q̄ⁿ inserātur virtutes. ergo inter precepta pertinentia ad
primum primo ponenda fuerunt precepta negatiua q̄ⁿ
affirmatiua. Dre. precepta legis dantur de actibus ho
minum. sed prior est actus cordis q̄ⁿ oris. vel exterioris ope
ris. ergo inconuenienti ordine precepta de non concupiscē
do que pertinent ad cor vltimo ponuntur. Sed cōtra
est Apostolus dicit Roma. xiij. Que a deo sunt ordinata
sunt. sed precepta decalogi sunt immediate data a deo vt
dictum est. ergo conuenientem ordinem habent. Rñ.
dō q̄ sicut dictum est. precepta decalogi ordinantur d̄
bis que statim in promptu mens hominis suscipit. Ma
nifestum est autem q̄ tanto aliquid magis a ratione susci
pitur quanto contrariū est grauius. ꝛ magis repugnans
rationi. Manifestum est autem q̄ cum rationis ordo a fi
ne incipiat. maxime est contra rationē vt homo inordina
te habeat se circa finem. Finis autem humane vite ꝛ socie
tatis est deus. ꝛ ideo. Primo oportuit per p̄cepta decalo
gi hominem ordinare ad deum cum eius contrarium sit
grauissimum. sicut etiaz in exercitu qui ordinatur ad du
cem sicut ad finem. primū est q̄ miles subdatur duci. et
huius cōtrarium est grauissimum. Secundū vero est vt
alijs coordinetur. Inter ipsa autem p̄ que ordinamur in
deum. primuz occurrit q̄ homo fideliter ei subdatur nul
lam participationem cum inimicis habens. Secūdū au
tem est q̄ ei reuerentiam exhibeat. Tertium autem est q̄
etiam famulatum impendat. maiusq̄ peccatum est etiaz
in exercitu si miles infideliter agens cum hoste pactū ha
beat. q̄ⁿ si aliquam irreuerentiam faciat duci. ꝛ hoc etiaz
grauius q̄ⁿ si in aliquo obsequio ducis deficiens inueni
atur. In preceptis autem ordinantibus ad primum ma
nifestum est q̄ magis repugnat rationi. ꝛ grauius pecca
tum est. si homo non seruet ordinem debitum ad psonas

quibus est magis debitor. & ideo inter precepta ordinantia ad proximum primo ponitur preceptum pertinens ad parentes. Inter alia vero precepta etiaz apparet ordo fm ordinem pravitatis peccatorum. Gravius est enim & magis rationi repugnans peccare opere q̄z ore. & ore q̄z corde & inter peccata operis gravius est homicidium per quod tollitur vita hominis iam existentis q̄z adulterium p qđ impeditur certitudo prolis nasciture. & adulterium gravius est q̄z furtum quod pertinet ad bona exteriora. Ad.j ergo dđm q̄ q̄uis fm viam sensus proximus sit magis notus q̄z de⁹. tamen dilectio dei est ratio dilectionis primi. vt infra patebit. & ideo precepta ordinantia ad deum fuerunt p̄ordinanda. Ad.ij. dđm q̄ sicut deus est vniversale principium essendi omnibus. ita & pater ē principium quoddam essendi filio. & ideo incōuenienter post precepta pertinentia ad deum ponitur p̄ceptum pertinēs ad parentes. Ratio autem procedit quando affirmativa & negativa pertinent ad idem genus operis. q̄uis etiam & in hoc non habeat omnimodā efficaciam. & si enim in executione operis prius extirpanda sunt vitia q̄z inserēde virtutes fm illud p̄s. Declina a malo & fac bonū. & Esaj. Quiescite agere perverse. discite bene facere. tamē in cognitione prior est virtus q̄z peccatum. quia per rectum cognoscitur obliquū. vt dicitur in primo de anima. p legē antez cognitio peccati vt habetur Roma. v. dicitur. & fm hoc p̄ceptum affirmativum debuisset primo poni. Sed non est ista ratio ordinis. sed que supra posita est. quia in preceptis pertinentibus ad deum que sunt prime tabule. vltimo ponitur preceptum affirmativū. quia eius transgressio minorem reatum inducit. Ad.iij. dđm q̄ peccatum cordis & si sit prius in executione. tamen eius p̄hibitio posterius cadit in ratione.

Ad septimuz sic proceditur

Videtur q̄ precepta decalogi incōuenienter tradantur. Precepta enim affirmativa ordinant ad actus virtutuz. precepta autem negativa abstrahunt ab actibus vitioz. sed circa quālibet materiam opponuntur sibi virtutes et vitia. ergo in qualibet materia de qua ordinat preceptuz decalogi debuit poni preceptum affirmativum et negativū. incōuenienter igitur ponuntur quedaz affirmativa & quedaz negativa. Ore. Isidorus dicit q̄ omnis lex ratione constat. sed omnia precepta decalogi pertinent ad legem divinam. ergo in omnibus debuit ratio assignari & non solum in primo & in tertio precepto. Ore. p̄ observantiam preceptorum meretur aliquis premia a deo. sed divine p̄missiones sunt de premijs preceptorum. ergo p̄missio debuit poni in omnibus preceptis. & non solum ī primo & quarto. Ore. lex vetus dicitur lex timoris. inq̄ntum per cōminationes penaruz inducebat ad observationes p̄ceptorum. sed omnia p̄cepta decalogi pertinent ad legem veterem. ergo in omnibus debuit poni cōminatio pene. & non solum in primo & scđo. Ore. omnia precepta dei sunt in memoria retinenda. dicitur enī Pro. iij. Describe ea in tabulis cordis tui. incōueniēter ergo in solo tertio precepto fit mentio de memoria. & ita vid̄ē p̄cepta decalogi incōuenienter tradita esse. Sz contra est qđ dicitur Sap. xj. q̄ deus omnia fecit in numero. pondere. & mēsura. multo magis ergo in preceptis sive legis congruū modum tradendi servavit. Rn. dicendū q̄ in p̄ceptis divine legis maxima sapientia continetur. unde dicit Deutero. iij. Hec est vestra sapientia & intellectus coram populis. Sapientis autem est ordinare debito modo & ordine disponere. & ideo manifestuz ē debet q̄ p̄cepta legis cōuenienn modo sint tradita. Ad.j. ergo dđm q̄ semper ad affirmationem sequitur negatio oppositi. non autem semper ad negationem vnius oppositi sequitur affirmatio alterius. sequitur enim. si est albū non est nigruz. non tamen sequitur si non est nigrum. ergo ē album. quia ad plura se extendit negatio q̄z affirmatio. & inde est etiā q̄. non esse faciendum iniuriam. quod pertinet ad precepta negativa. ad plures personas se extendit fm primum dictamen rationis. q̄z esse debitum vt alteri obsequium vel beneficium impendatur. Inest autez primo dictamen rationis q̄ homo debitor est benef. cij vl̄ obsequij exhibendi illis a quibus beneficia accepit si nō dum representauit. Duo sunt autem quoz um beneficijs sufficienter nullus recompensare potest. scz deus & pater. vt dicitur in. viij. ethi. & ideo sola duo precepta affirmativa ponuntur. vnum de honoratione parentum. aliud de celebratione sabbati in cōmemorationez divini beneficij. Ad.iij. dđm q̄ illa p̄cepta q̄ sunt pure moralia habent manifestā rōnez vñ nō oportuit q̄ ī eis aliq̄ rō adderet. sz q̄busdā p̄ceptis addit̄ cerimoniale. vl̄ determinatiuū p̄cepti moralis cōis. sicut ī primo p̄cepto Non facies sculptile. & in tertio precepto determinat̄ dies sabbati. & ideo vtrobiq̄ oportuit rationem assignari. Ad.iij. dicendū q̄ homines vt plurimum actus suos ad aliquam vtilitatem ordinant. et ideo in illis preceptis necesse fuit p̄missionem premij apponere. ex quibus videbatur nulla vtilitas sequi. vel aliqua vtilitas impediri. quia vero parentes sunt iam in recedendo ab eis non expectatur vtilitas. & ideo precepto de honore parentum additur promissio. Similiter etiam in precepto d̄ prohibitione idolatrie quia per hoc videbatur impediri apparens vtilitas quaz homines credunt se posse consequi per pactum cuz demonibus initum. Ad.iiij. dđm q̄ pene precipue necessarie sunt contra illos qui sunt proni ad malum. vt dicitur in. ij. ethi. et ideo illis solis preceptis legis additur cōminatio penarum. in quibus erat pronitas ad malum. erant aūt homines proni ad idolatriam propter generalem cōsuetudinem gentium. Et similiter sunt etiam homines proni ad periurium propter frequentiā iuramenti. & ideo primis duobus preceptis adiungitur cōminatio. Ad v. dđm q̄ preceptum de sabbato ponitur vt cōmemorativum beneficij preteriti. & ideo specialiter in eo fit mentio de memoria. vel quia preceptum de sabbato habet determinationem adiunctam que non est de lege nature. et ideo hoc p̄ceptū speciali admonitione indiguit.

Ad octauū sic proceditur.

Videtur q̄ precepta decalogi sint dispensabilia. Precepta enim decalogi sunt de iure naturali. sed ius naturale in aliquibus deficit et mutabile est sicut et natura humana. vt philosophus dicit in. v. ethicoz um. defectus autem legis in aliquibus particularibus casibus est ratio dispensandi. vt supra dictum est. ergo in preceptis decalogi potest fieri dispensatio. Preterea sicut se habet homo ad legem humanam. ita se habet ad legem datam divinitus. sed homo potest dispensare in preceptis legis q̄ homo statuit. ergo cum p̄cepta decalogi sint instituta a deo videtur q̄ deus in eis possit dispensare. sed prelati vice dei funguntur ī terris. Dicit enim Apostolus ij. ad Cor. ij. Vaz & ego si quid donavi propter vos donavi in

persona christi. ergo etiam et prelati possunt in preceptis decalogi dispensare. ¶Pre. inter precepta decalogi continetur prohibitio homicidij. sed in isto precepto videtur dispensari per homines. puta cum fm preceptum legis humane homines licite occidãtur. puta malefactores vel hostes. ergo precepta decalogi sunt dispẽsabilia. ¶Pre. observatio sabbati continetur inter precepta decalogi. ꝛ in hoc precepto fuit dispensatum. Dicitur enim. j. Mach. ij. Et cogitauerunt in die illa dicentes. omnis homo quicunq; venerit ad nos in bello die sabbatorum pugnemus aduersus eum. ergo precepta decalogi sunt dispensabilia. ¶Sed contra est quod dicitur Esa. xxiiij. Quidam reprehẽduntur de hoc q̃ mutauerunt ius. dissipauerunt fedus sempiternum. quod maxime videtur intelligendum de preceptis decalogi. ergo precepta decalogi mutari per dispensationem non possunt. ¶Rñ. dicendum q̃ sicut supra dictum est. tunc in preceptis debet fieri dispensatio quando occurrit aliquis particularis casus. in quo si verbum legis observaretur. contrariaretur intentioni legislatoris. Intentio autez legislatoris cuiuslibet ordinatur primo quidem ꝛ principaliter ad bonum cõmune. secundo autem ad ordinem iusticie et virtutis. fm quem bonum cõmune conseruatur. ꝛ ad ipsum quenitur. Si qua ergo precepta dentur que contineant ipsaz conseruationem boni cõmunis. vel ipsum ordinem iusticie ꝛ virtutis. huiusmodi precepta continent intentionẽ legislatoris. ꝛ ideo indispensabilia sunt. puta si poneretur hoc preceptuz in aliqua cõmunitate. q̃ nullus destrueret rem publicam. neq; proderet ciuitatem hostibus. siue q̃ nullus faceret aliquid iniuste vel male. huiusmodi precepta essent indispensabilia. Sed si aliqua alia precepta traderentur ordinata ad ista precepta. quibus determinãrur aliqui speciales modi. in talib⁹ preceptis dispensatio posset fieri inq̃ztum per omissionem huiusmodi preceptorũ in aliquibus casibus non fieret p̃iudicium primis preceptis que continent intentionez legislatoris. puta si ad cõseruationem rei publice statueretur in aliqua ciuitate. q̃ de singulis vicis aliqui vigilarent ad custodiaz ciuitatis obsesse. posset cum aliquibus dispensari propter aliquam maiorem vtilitatem. ¶Precepta autem decalogi continẽt ipsam intentionem legislatoris scz dei. nam precepta prime tabule que ordinant ad deum. continent ipsum ordinem ad bonum cõmune ꝛ finale quod deus est. ¶Precepta autem secunde tabule continent ipsuz ordinem iusticie inter homines obseruande. vt scz nulli fiat indebitum ꝛ cuilibet reddatur debitum. fm hanc enim rationẽ sunt intelligenda precepta decalogi. ꝛ ideo precepta decalogi sunt omnino indispensabilia. ¶Ad. j. ergo dicendum q̃ philosophus non loquitur de iusto naturali quod continet ipsum ordinem iusticie. hoc enim nunq̃z deficit scz iusticiam esse seruandam. sed loquitur q̃ztum ad determinatos modos obseruatiõis iusticie qui in aliquibus fallũt.

¶Ad. ij. dicendum q̃ sicut Apostolus dicit. ij. ad Timoth. ij. Deus fidelis permanet. negare seipsum non potest. Negaret autem seipsum si ordinem sue iusticie auferret. cuz ipse sit ipsa iusticia. ꝛ ideo in hoc deus dispensare non potest. vt homini liceat non ordinate se habere ad deum. vel non subdi ordini iusticie eius etiam in his fm que homines ad inuicem ordinantur. ¶Ad. iij. dicendum q̃ occisio hominis prohibetur in decalogo fm q̃ habet rationem indebiti. sic enim preceptum continet ipsam rationem iusticie. Lex autem humana hoc concedere non potest. q̃ licite homo bonus indebite occidatur. sed malefactores occidit. vel hostes rei publice. hoc non est indebitum. vnde hoc non contrariatur precepto decalogi. nec talis occisio est homicidium quod precepto decalogi prohibetur. vt Aug⁹ dicit i primo de li. arbi. Et similiter si alicui auferatur quod suum erat. si debitum est q̃ ipsum amittat. hoc non ẽ furtum vel rapina. que precepto decalogi prohibentur. Et ideo quando filij israel precepto dei tulerunt egyptiorum spolia non fuit furtum. quia hec eis debebãtur ex sentẽtia dei. Similiter ꝛ Abraam cum consensit occidere filiũ non consensit in homicidium. quia debitum erat eum occidi per mandatum dei. qui est dominus vite et mortis. Ipse enim est qui penam mortis infligit omnibus hominibus iustis et iniustis pro peccato primi parentis. cuius sententie si homo sit executor auctoritate diuina. non erit homicida. sicut nec deus. Et similiter etiam Osee accedens ad vxorem fornicariam. vel mulierem adulteram non est mechatus nec fornicatus. quia accessit ad eam q̃ sua erat fm mandatum diuinum qui est actor institutionis matrimonij. Sic igitur precepta ipsa decalogi q̃ntuz ad rationem iusticie quam continent. ĩmutabilia sunt. ꝛ q̃tum ad aliquam determinationem per applicationem ad singulares actus. vt scilicet hoc vel illud sit homicidium. furtum. vel adulterium. aut non. hoc quidem est mutabile quãdoq; sola auctoritate diuina. in his scilicet que a solo deo sunt instituta. sicut in matrimonio ꝛ ĩ aliqs huiusmodi. quandoq; etiaz auctoritate humana. sicut ĩ bis que sunt cõmissa hominum iurisdictioni. q̃ztum enim ad hoc homines gerunt vicem dei. non autem q̃ztum ad omnia. ¶Ad. iij. dicendum q̃ illa excogitatio magis fuit interpretatio precepti q̃z dispẽsatio. Non enim intelligitur violare sabbatum qui facit opus quod est necessariũ ad salutẽ humanã. sicut dñs p̃bat Mat. xij.

Ad nonum sic proceditur

Videtur q̃ modus virtutis cadat sub p̃cepto legis. Est enim modus virtutis vt aliquis iuste [operetur iusta]. et fortiter fortia. et similiter de alijs virtutibus. sed Deut. xvj. precipitur. Juste quod iustum ẽ exequeris. ergo modus virtutis cadit sub p̃cepto. ¶Pre. illud manifestũ cadit sub p̃cepto q̃d ẽ d intentione legislatoris. ꝛ ĩtẽtio legislatoris ad hoc fert̃ principaliter vt boies faciat virtuosos. sic̃ dicitur in. ij. ethi. Virtuosi autem est virtuose agere. ergo modus virtutis cadit sub precepto. ¶Preterea modus virtutis proprie esse videtur vt aliquis voluntarie ꝛ delectabiliter operetur. sed hoc cadit sub precepto legis diuine Dicitur enim in ps. Seruite domino in leticia. et ij. ad Cor. ix. Non ex tristicia aut ex necessitate. hilarẽ enim datorem diligit deus. vbi glo. dicit. Quicquid boni facis cum hilaritate fac. et tunc bene facis. si autem cum tristicia facis. sic directe non tu facis. ergo modus virtutis cadit sub precepto legis. ¶Sed contra. nullus potest operari eo modo quo operatur virtuosus nisi habeat habitũ virtutis. vt patet per philosophum in. ij. et. v. ethic̃. Quicunq; transgreditur preceptum legis meretur penam. sequeretur ergo q̃ ille qui non habet habitum virtutis. q̃cquid faceret mereretur penam. Hoc autem est contra intẽtionem legis que intendit hominem assuefaciendo ad bona opera inducere ad virtutez. non ergo modus virtutis cadit sub precepto. ¶Rñ. dicendum q̃ sic supra dictum ẽ. p̃ceptum legis habet vim coactiuam. illud ergo directe cadit sub precepto legis ad qd̃ lex cogit. coactio aũt legis ẽ

p metum pene. vt dicitur in .x. ethi. Nam illud propie cadit sub precepto legis pro quo pena legis infligitur. ad instituendum autem penam aliter se habet lex diuina 7 aliter lex humana. Non enim pena legis infligitur nisi pro illis de quibus legislator habet iudicare. quia ex iudicio lex punit. homo autez qui est legislator humane non habet iudicare nisi de exterioribꝫ actibus. q3 homines vident ea que parẽt. vt dicitur .j. Reg. vj. sed solus dei qui ẽ lator legis diuine est iudicare de interioribꝫ motibꝫ voluntatũ. ſm illud ps. Scrutans corda 7 renes deus. ſm hoc igit dicm est q3 modus virtutis cadit sub precepto legis diuine. q3 autem ad aliquid respicit a lege humana 7 diuina. cadit autez a lege diuina. sed non a lege humana. cadit autez ad aliquid vero nec a lege humana. nec a lege diuina. Modus enim virtutis in tribus consistit ſm philosophũ in .ij. ethi. quorum primuz ẽ si aliquis operetur sciens. hoc autem diiudicatur 7 a lege diuina 7 a lege humana. qz enim aliquis facit ignorans paccidens facit. vnde ſm ignorantiã aliqua diiudicantur ad penam vel veniam tam ſm legẽ humanam cadit ſm legem diuinam. Secunduz autem est vt aliquis operetur volens vel eligens. 7 ꝓpter hoc eligens in quo importat duplex motus interior. s. voluntatis 7 intentionis. de quibus supra dictum est. 7 ista duo non diiudicat lex humana. sed solum lex diuina. Lex enim humana non punit eum qui vult occidere 7 non occidit. punit autem eũ lex diuina. ſm illud Mat. v. Qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Tertiũ autem vt firme 7 imobiliter habeat 7 operetur. 7 ista firmitas ꝓprie pertinet ad habitum. vt scz aliquis ex habitu radicato operetur. 7 cadit autem ad hoc modus virtutis non cadit sub precepto neq3 legis diuine neq3 legis humane. neq3 enim ab homine neq3 a deo punitur tanq3 pcepti transgressor qui debituz parentibꝫ honorem impendit. cuius non habeat habitum pieratis

(Ad. j. ergo dicm q3 modus faciendi actum iusticie qui cadit sub pcepto. est vt fiat aliquid ſm ordinem iuris. nõ autem q3 fiat ex habitu iusticie. (Ad. ij. dicm q3 intentio legislatoris est de duobus. de vno quidem ad quod intendit per precepta legis inducere. 7 hoc ẽ virtus. Aliud autem est de quo intendit preceptum ferre. 7 hoc est qđ ducit vel disponit ad virtutez. s. actus virtutis. Non enim idem est finis precepti. 7 id đ quo preceptum datur. sicut neq3 in bis rebꝫ idẽ est finis et qđ ẽ ad finem. (Ad. iij. dicm q3 operari sine tristicia opus virtutis cadit sub pcepto legis diuine. q3 quicunq3 cum tristicia operatur non voles operatur. sed delectabiliter operari siue cum leticia vel hilaritate. quodã modo cadit sub pcepto. scz ſm q3 sequitur delectatio ex dilectione dei et ꝓximi. que cadit sub precepto. cum amor sit causa delectationis. 7 quodãmodo non ſm q3 delectatio consequitur habitum. Delectatio enim operis est signum habitus generati. vt dicit in .ij. ethi. Potest enim aliquis actus esse delectabilis vl ꝓpter finem. vel ꝓpter quementiam habitus.

Ad decimuz sic ꝓceditur.

Videt q3 modus charitatis cadat sub pcepto diuine legis. Dicit enim Mat. xix. Si vis ad vitã ingredi serua mãdata. ex quo videt q3 obseruatio mandatorꝫ sufficiat ad introducendũ ad vitã. sed opa bona non sufficiũt ad introducendum in vitã nisi ex charitate fiant. Dicit enim .j. ad Cor. xiij. Si distribuero in cibos paupꝫ oẽs facultates meas. 7 si tradidero corpus meũ ita vt ardeã. charitatem autem non habuero nichil mihi ꝓdest. ergo modus charitatis est in pcepto. (Pre. ad modũ charitatis ꝓprie pertinet vt omnia fiãt ꝓpter deum. sed istud cadit sub pcepto Dicit enim Apls. j. ad Cor. x. Sia in gloriaz dei facite. ergo modus charitatis cadit sub pcepto. (Pre. si modus charitatis non cadat sub precepto. ergo aliquis potest implere precepta legis non habẽs charitatez. sed qđ potest fieri sine charitate potest fieri sine gratia que semꝑ adiuncta est charitati. ergo aliquis potest implere precepta legis sine gratia. hoc autem est pelagiani erroris. vt patet per August. in li. de hereſibus. ergo modus charitatis est in precepto. (Sed contra est. quia quicunq3 non seruat preceptum peccat mortaliter. si igitur modus charitatis cadat sub precepto. sequetur q3 quicunq3 operatur aliqđ 7 non ex charitate peccet mortaliter. sed quicunq3 non habet charitatem operatur non ex charitate. ergo sequetur q3 quicunq3 non habet charitatem peccet mortaliter in omni opere quod facit cuiuscunq3 sit de genere bonoꝝ quod est inconueniens. (Rn. dicendum q3 circa hoc fuerunt contrarie opiniones Quidam enim dixerunt absolute modum charitatis esse sub precepto. Hec est impossibile obseruare hoc preceptum charitatez non habenti. q3 potest disponere ad hoc q3 charitas ei infundatur a deo. nec quandocunq3 aliquis non habens charitatem facit aliquid de genere bonorum peccat mortaliter. quia hoc est preceptum affirmatiuũ vt ex charitate operetur. 7 nõ obligat ad semper. sed pro tempore illo quo aliquis habet charitatem. Alij vero dixerunt q3 omnino modus charitatis non cadit sub precepto. Utrisq3 autem cuiuz ad aliquid verum dixerunt. Actus enim charitatis dupliciter cõsiderari pt. Uno mõ ſm q3 est quidam actus per se. et hoc modo cadit sub precepto legis quod de hoc specialiter datur. scz Diliges dominũ deum tuum. 7 diliges proximũ tuum. 7 cuiuscunq3 ad hoc primi verum dixerunt. Non enim est impossibile hoc preceptum obseruare qđ est de actu charitatis. quia homo potest se disponere ad charitatem habendam. et quando habuerit eam potest ea vti. Alio modo potest considerari actus charitatis ſm q3 est mod9 actuum aliarum virtutum. hoc est ſm q3 actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatem que est finis precepti. vt dicitur .j. ad Timo. j. Dictum est enim supra q3 intentio finis est quidam modus formalis superioris ordinis actus ordinati in finem. 7 hoc modo verum est quod secundo dixerunt q3 modus charitatis non cadit sub precepto. hoc est dictu q3 in hoc precepto Honora patrem. nõ includitur q3 honoretur pater ex charitate. sed solum q3 honorẽ pater. vñ q honorat patrẽ. si nõ habeat charitatẽ nõ efficit trãsgressor huius pcepti. 7 si sit transgressor huius pcepti qđ est de actu charitatis. ꝓpter quã transgressionẽ meretur penam. (Ad. j. ergo dicendum q3 dominus nõ dixit. Si vis ad vitam ingredi serua vnum mandatum. sed serua omnia mandata. inter que etiam continet mandatum de dilectione dei 7 proximi. (Ad. ij. dicendũ q3 sub precepto charitatis cõtinetur vt diligatur deus ex toto corde. ad quod pertinet vt omnia referantur in deum ideo preceptum charitatis implere homo non potest. nisi etiam omnia referantur in deum. Sic ergo qui honorat parentes tenetur ex charitate honorare non ex vi huius pcepti quod est honorare parentes. si ex vi huius pcepti Diliges dominũ deũ tuum ex toto corde tuo. Et cum ita sint duo precepta affirmatiua non obligantia ad semper. possunt ꝓ diuersis tẽporibus obligare. 7 ita potest cõtingere q3 aliquis implens pceptum de honoratiõe parẽtũ nõ

tūc trāsgrediatur p̄ceptum de omissione modi charitatis
Ad.iij.dōm q̄ obseruare oīa p̄cepta legis homo non
potest nisi impleat p̄ceptum charitatis.quod non fit sine
gratia.⁊ ideo impossibile ē q̄ Pelagius dixit hoīem im
plere legem sine gratia.

Ad vndecimuz sic ꝓcedit

Videt q̄ iconuenienter distinguāt alia moralia p̄cepta le
gis p̄ter decalogū.Quia vt dns dicit Ysa.xvij.In duo
bus p̄ceptis charitatis dependet oīs lex ⁊ ꝓphete.sed hec
duo p̄cepta explicāt ꝑ decē p̄cepta decalogi.g̃ nō oportet
alia p̄cepta moralia tradere. Pre.p̄cepta moralia
a iudicialib⁹ ⁊ cerimonialibus distinguunt.vt dictū est.
sz determinationes cōmunū p̄ceptoꝝ moraliū ptinēt
ad iudicialia ⁊ cerimonialia p̄cepta.cōmunia aūt p̄cep
ta moralia sub decalogo ptinentur.vel etiā decalogo pre
supponūtur.vt dictū ē.ergo incōueniēter tradūtur alia p̄
cepta moralia p̄ter decalogum. Pre.p̄cepta mora
lia sunt d̄ actibus omniū virtutū.vt supra dictū est.sicut
igitur in lege ponūtur p̄cepta moralia p̄ter decalogum
ptinentia ad latriam.liberalitatem.⁊ misericordiā.et ca
stitatem.ita etiā deberent poni aliqua p̄cepta ptinentia
ad alias virtutes.puta ad fortitudinē.sobrietatem.⁊ alia
huiusmodi.qd̄ tamen non inuenitur.non ergo cōuenien
ter distinguūtur in lege alia p̄cepta moralia p̄ter deca
logum Sed cōtra est qd̄ in ps dicitur.Lex domini im
maculata cōuertens animas.sed ꝑ alia etiā moralia que
decalogo supaddunt hō cōseruatur absq̄ macula pec
cati.⁊ anima eius ad deum cōuertitur.ergo ad legem pti
nebat etiam alia p̄cepta moralia tradere. Rñ.dōm q̄
sicut ex dictis patet.p̄cepta iudicialia ⁊ cerimonialia ex
sola institutione vim habent.quia anteqū instituerentur
non videbatur differre vtrum sic vel aliter fierent.sed p̄re
cepta moralia ex ipso dictamine naturalis rationis effica
tiam habent.etiam si nunq̄ in lege statuantur.Do ꝓ au
tem triplex est gradus.nam quedaz sunt cōmunissima et
adeo manifesta q̄ editione nō indigent.sicut mandata de
dilectione dei ⁊ ꝓximi ⁊ alia huiusmodi.vt supra dictuz
est.que sunt quasi fines preceptoꝝ.vnde in eis nullus po
test errare s̄m iudicium rationis.Quedam vero sūt ma
gis determinata quoꝝ rationem statim quilibet popula
ris potest de facili etiam videre.et tamen quia in paucio
ribus circa huiusmodi cōtingit iudicium humanū quer
ti.huiusmodi editione indigent.⁊ hec sunt p̄cepta deca
logi.Quedam vero sunt quorum ratio non ē adeo cuili
bet manifesta.sed solum sapientibus.⁊ ista sunt p̄cepta
moralia superaddita decalogo tradita a deo ꝑ ploꝝ ꝑ Moy
sen et Aaron.sed quia ea que sunt manifesta sunt princi
pia cognoscendi eorum que non sunt manifesta.alia p̄ce
pta moralia superaddita decalogo reducuntur ad p̄cep
ta decalogi per modum cuiusdā additionis ad ipsa.Nā
in primo precepto decalogi ꝓhibetur cultus alienoꝝ deo
rum.cui superaddūtur alia p̄cepta ꝓhibita eorū que
ordinantur in cultum idolorum.sicut habetur Deutero.
viij.Non inueniatur in te qui lustret filiuz suum.aut fi
liam suam ducens per ignem.nec sit maleficus atq̄ incā
tator.nec phitones consulat.neq̄ diuinos.⁊ q̄rat a mor
tuis veritatem. Secundum autem preceptum ꝓhibet
periurium.superadditur autez ei ꝓhibitio blasphemie.
Leuit.xiiij.⁊ ꝓhibitio false doctrine.Deutero.xiij. Ter
tio vero precepto supaddunt omnia cerimonialia. Quar
to autem precepto d̄ honore parentum superadditur p̄ce
ceptum de honoratione senum.s̄m illud Leuit.xix. Co.ā
cano capite consurge ⁊ honora personam senis.⁊ vniuer
saliter omnia precepta inducentia ad reuerentiaz exhibē
dam maioribus vel beneficia exhibenda.vel equalib⁹ vl̄
minoribus. Quinto autem precepto quod est de prohibi
tione homicidij additur prohibitio odij ⁊ cuiuslibet vio
lationis ꝓtra ꝓximum.sicut illud Leuit.xix.Non stabis
contra sanguinem ꝓximi tui.⁊ etiam prohibitio odij fra
tris s̄m illud.Ne oderis fratrem tuū in corde tuo. Pre
cepto autem sexto quod est de prohibitione adulterij. su
peraddit̄ preceptum de prohibitione meretricij.s̄m il
lud Deutero.xxiij.Non erit meretrix de filiabus israel.
neq̄ fornicator d̄ filijs israel.⁊ iterum prohibitio vitij cō
tra naturam.s̄m illud Leuit.xviij.Cum masculo non cō
misceberis.cum omni pecore non coibis. Septimo au
tem precepto de prohibitione furti adiungitur preceptuz
de prohibitione vsure.s̄m illud Deutero.xxiij.Non fe
nerabis fratri tuo ad vsuram.⁊ prohibitio fraudis.s̄m il
lud Deutero.xxv.Non habebis in sacculo diuersa pōde
ra.⁊ vniuersaliter omnia que ad ꝓhibitionem calumnie
⁊ rapine pertinent. Octauo vero precepto quod est de ꝓ
hibitione falsi testimonij additur prohibitio falsi iudicij
s̄m illud Exo.xxiij.Nec in iudicio plurimoruz acquiesce
sententie.vt a veritate deuies.⁊ prohibitio mēdacij.sicut
ibi subditur. Mendacium fugies.⁊ prohibitio detractio
nis.s̄m illud Leuit.xix.Non eris criminator et susurro ī
populis. Alijs autem duobus preceptis nulla alia adiū
guntur.quia per ea vniuersaliter omnis mala concu piscē
tia prohibetur. Ad.j.ergo dōm q̄ ad dilectionem dei
⁊ ꝓximi ordinantur quedam p̄cepta decalogi s̄m ma
nifestam rationem debiti.alia vero s̄m rationem magis
occultam. Ad.ij.dōm q̄ p̄cepta cerimonialia ⁊ iudi
cialia sunt determinatiua preceptoꝝ decalogi ex vi in
stitutionis.non autem ex vi naturalis instinctus.sicut p̄
cepta moralia superaddita. Ad.iij.dōm q̄ p̄cepta le
gis ordinantur ad bonum cōmune vt supra dictum est.⁊
quia virtutes ordinantur ad alium directe pertinent ad
bonuz cōmune.⁊ similiter virtus castitatis in q̄tum act⁹
generatiōis deseruit bono cōmuni speciei.ideo de istis vir
tutibus directe dantur p̄cepta ⁊ decalogi et superaddi
ta. De actu autem fortitudinis datur preceptum propo
nendum per duces exhortantes in bello quod ꝑ bono cō
muni suscipitur.vt patet Deutero.xx. vbi mandatur sa
cerdoti.Nolite metuere.nolite cedere. Similiter etiam
actus gule ꝓhibendus cōmittitur monitioni paterne.q̄
contrariatur bono domestico.vnde dicitur Deutero. xxj
ex ꝑsona parentū. Monita nostra audire ꝓtemnit.cōmes
sationibus vacat.⁊ luxurie atq̄ ebrietatis.

Ad duodecimuz sic ꝓcedit

tur. Videtur q̄ p̄cepta moralia veteris legis iustifica
rent.Dicit enim Apls Roma.ij.Non enim auditores
legis iusti sunt apud deum.sed factores legis iustificabū
tur.sed factores legis dicuntur qui implent p̄cepta le
gis.ergo p̄cepta legis ad impleta iustificabāt. Pre.
Leuit.xviij.dicitur.Custodite leges meas atq̄ iudicia
que faciens homo viuet in eis.sed vita spiritualis homi
nis est per iusticiam.ergo p̄cepta legis adimpleta iusti
ficabant. Pre.lex diuina efficatioꝝ est q̄z humana.sed
lex humana iustificat.est enim quedam iusticia in hoc q̄
p̄cepta legis adimplentur.ergo p̄cepta legis iustifi
cabant. Sed cōtra est q̄ Apostolus dicit.ij.ad Coꝝ.iij

Littera occidit. qđ ſm Aug⁹ in li. đ ſpiritu ⁊ littera intelligitur etiam de preceptis moralibus. ergo precepta moralia non iuſtificabant. ℟ñ. dicendum q̄ ſicut ſanuz proprie et primo dicitur quod habet ſanitatem. per poſterius autem qđ ſignificat ſanitatem. vel quod cōſeruat ſanitatē. Ita iuſtificatio primo ⁊ ꝓprie dr ipa factio iuſticie ſecundario vero ⁊ q̄ſi improprie ꝑt dici iuſtificatio ſignificatio iuſticie. vel diſpoſitio ad iuſticiā q̄b⁹ duob⁹ modis manifeſtum eſt q̄ p̄cepta legis iuſtificabant. inq̄ntum ſcz diſponebant homines ad gratiam xp̄i iuſtificantem. quā etiam ſignificabant. quia ſicut dicit Aug⁹ contra Fauſtū etiaz vita illius populi ꝓphetica erat et chriſti figurativa ſed ſi loquamur đ iuſtificatione proprie dicta. ſic conſiderandum eſt q̄ iuſticia poteſt accipi prout eſt in habitu. vl̄ prout eſt in actu. ⁊ ſm hoc iuſtificatio dupliciter dicitur. Uno quidem modo ſm q̄ homo fit iuſtus adipiſcēs habitum iuſticie. Alio vero mō ſm q̄ opa iuſticie operatur vt ſm hoc iuſtificatio nihil aliud ſit q̄ iuſticie executio. Juſticia autem ſicut ⁊ alie virtutes poteſt accipi ⁊ acquiſita ⁊ infuſa. vt ex ſupra dictis patet. Acquiſita quidē cauſatur ex operibus. ſed infuſa cauſatur ab ipſo deo per eiꝰ gratiam. et hec eſt vera iuſticia đ qua nunc loquimur. ſm quam aliquis dicit iuſtus apud deum. ſm illud Roma. iij. Si Abraam ex operibus legis iuſtificatus eſt. habet gloriam. ſed non apud deum. Hec igitur iuſticia cauſari non poterat per precepta moralia que ſunt de actib⁹ humanis. ⁊ ſm hoc p̄cepta moralia iuſtificare nō poterāt iuſticiaz cauſando. Si vero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſticie. ſic precepta moralia iuſtificabant inq̄ntū cōtinebant id quod eſt ſm ſe iuſtum. ſed ſacramenta illa veteris legis gratiam non cōferebant ſicut conferunt ſacramēta noue legis. que propter hoc iuſtificare dicūtur. Si vero accipiatur iuſtificatio pro executione iuſticie ſic omnia precepta legis iuſtificabant. aliter tamen ⁊ aliter. naz precepta cerimonialia continebant quidem iuſticiam ſm ſe in generali. put ſcz exhibebantur in cultum dei. in ſpeciali vero non continebant ſm ſe iuſticiam niſi ex ſola determinatione legis diuine. Et ideo de huiuſmodi preceptis dicitur q̄ non iuſtificabant niſi ex deuotione ⁊ obedientia facientium. Precepta vero moralia et iudicialia continebant id quod erat ſm ſe iuſtū. vel in generali. vel etiam in ſpeciali. ſed moralia precepta continebant id qđ eſt ſm ſe iuſtū ſm iuſticiam generalem. que ē omnis virtus. vt dicitur in. v. etbi. Precepta vero iudicialia pertinebant ad iuſticiam ſpecialem que conſiſtit circa contract⁹ humane vite. qui ſunt inter homines ad inuicē. Ād. j ergo dm q̄ Apoſtolus accipit ibi iuſtificationem ꝓ executione iuſticie Ād. ij dm q̄ homo faciens precepta legis dicitur viuere in eis. quia nō incurrebat penā mortis quam lex tranſgreſſoribus infligebat. in quo ſenſu inducit hoc Apoſtolus ad Gal. iij. Ād. iij. dm q̄ precepta legis humane iuſtificāt iuſticia acquiſita. de qua nō queritur ad preſens. ſed ſolū de iuſticia que ē apud deū.

Queſtio CI

Deinde cōſiderandū.

dum eſt de preceptis cerimonialibus. et primo de ipſis ſm ſe. ſecundo de cauſa eoz. tertio de duratione ipſorum. Circa primū queruntur quatuor. primo que ſit ratio preceptorū cerimonialium. ſcđo vtrum ſint figuralia. tertio vtrum debuerint eſſe multa. quarto de diſtinctione ipſoz.

CI

Ad primum ſic procedit.

Videtur q̄ ratio preceptorum cerimonialium non i hoc conſiſtat q̄ ptinent ad cultum dei. In lege enī veteri dātur iudeis quedam p̄cepta de abſtinentia ciborum. vt patet Leuit. xj. ⁊ etiam de abſtinēdo ab aliquibus veſtimētis. ſm illud Leuit. xix. Veſtem que ex duob⁹ texta ē non indueris. ⁊ iterum. quod precipitur numeri. xv. Ut faciant ſibi fimbrias per angulos pallioꝝ. ſz huiuſmodi non ſunt p̄cepta moralia. quia non manent in noua lege. nec etiam iudicialia. quia non pertinent ad iudicium faciendum inter homines. ergo ſunt cerimonialia. ſed in nullo pertinere videntur ad cultum dei. ergo non eſt cerimonialium p̄ceptorum ratio q̄ pertineant ad cultū dei. ℣re. dicunt quidam q̄ p̄cepta cerimonialia dicuntur illa que pertinēt ad ſolēnitates. quaſi dicerentur a cereis q̄ i ſuis ſolēnitatibus accenduntur. ſed multa alia ſunt pertinentia ad cultum dei preter ſolēnitates. ergo non videtur q̄ legis precepta cerimonialia non ea ratione dicātur quia pertinent ad cultum dei. ℣re. ſm quoſdam precepta cerimonialia dicuntur quaſi normē. id eſt. regule ſalutis. Nam chere in greco idem eſt qđ ſalue. ⁊ omnia precepta legis ſunt regule ſalutis. ⁊ non ſolum illa que pertinēt ad dei cultum. ergo non ſolum illa precepta dicūtur cerimonialia que pertinent ad cultuz dei. ℣re. rabi Moyſes dicit q̄ precepta cerimonialia dicuntur quorum ratio nō eſt manifeſta. ſed multa pertinentia ad cultum dei habēt rationem manifeſtam. ſicut ſabbati obſeruatio ⁊ celebratio phaſe et ſcenopbegie ⁊ multorum aliorum quorum ratio aſſignat in lege ḡ cerimonialia non ſunt que ptinēt ad cultum dei. Sed contra eſt quod dicitur Exo. viij. Eſto populo in his que ad deum pertinēt. oſtendaſq̄ populo cerimonias ⁊ ritum colendi. ℟ñ. dm q̄ ſicut ſupra dictum eſt. cerimonialia precepta determinant precepta moralia i ordine ad deum. ſicut iudicialia determināt precepta moralia in ordine ad proximum. Homo autē ordinatur ad deum per debitum cultum. ⁊ ideo cerimonialia ꝓprie dicuntur que ad cultuz dei pertinent. Ratio autem huius nominis poſita ē ſupra vbi precepta cerimonialia ab aliis ſunt diſtincta. Ād. j. ergo dm q̄ ad cultum dei pertinent non ſolum ſacrificia ⁊ alia huiuſmodi que immediate ad deum ordinari dicuntur. ſed etiaz debita preparatio colentium deum ad cultum ipſius. ſicut etiam in aliis quecunq̄ ſunt preparatoria ad finē cadūt ſub ſcientia que eſt de fine. Huiuſmodi autem precepta que dantur in lege de veſtibus ⁊ cibis colēntium deum. ⁊ aliis huiuſmodi. pertinent ad quandam preparationem ipſorum miniſtrantium. vt ſint idonei ad cultū dei. ſicut etiam ſpecialibus obſeruantiis aliqui vtuntur qui ſunt in miniſterio regis. vñ etiā ſub p̄ceptis cerimonialibus ptinent. Ād. ij. dm q̄ illa expoſitio noīs nō videt eſſe multū ꝓueniēs. ꝑſertim cū non multū inueniatur in lege q̄ in ſolēnitatib⁹ cerei accenderētur. ſed in ipo etiam cādelabro lucerne cum oleo oliuarum p̄parabantur. vt patet Leuit. xxiiij. Nihilominus tamen poteſt dici q̄ in ſolēnitatibus omnia alia que pertinebant ad cultum dei diligentius obſeruabātur. ⁊ ſm hoc in obſeruatiōe ſolēnitatum omnia cerimonialia includuntur. Ād. iij. dm q̄ nec illa expoſitio noīs videt eſſe multū ꝓueniēs. Nomen enī cerimonie nō ē grecū ſz latinum. Poteſt dici tamen q̄ cū ſalus hominis ſit a deo. precipue illa p̄cepta vident eſſe ſalutis regule que hominem ordināt ad deum. et ſic

cerimonialia dicũtur que ad cultuz dei ptinẽt ¶Ad.iij. dm q illa ratio cerimonialiũ est quodãmodo ꝓbabilis non q ex eo dicantur cerimonialia. quia eorum ratio nõ est manifesta. sz hoc ẽ quoddã ꝓsequẽs. qz enĩ precepta ad cultũ dei ptinentia oportet esse figuralia. vt infra dicet inde est q eoz ratio non ẽ a deo manifesta.

Ad secundum sic procedit

¶Videt q ꝑcepta cerimonialia non sint figuralia. ¶Pertinet enĩ ad officiũ cuiuslibet doctoris vt sic ꝓnũciet vt ꝺ facili intelligi possit. sicut Aug⁹ dicit i. iij. de doctrina xp̃iana q hoc maxime videtur esse necessariũ in legis latione. qz precepta legis populo ꝓponuntur. vñ lex debet eẽ manifesta. vt Isidor⁹ dicit. si igitur precepta cerimonialia data sint in alicuius rei figuram. videtur incõuenienter tradi disse huiusmodi precepta Moyses non exponens quid figurarent. ¶Pre. ea que in cultum dei aguntur maxime debent honestatem habere. sed facere aliqua facta ad aliq̃ representanda videtur esse theatricum siue poeticum In theatris enim representabãtur olim ꝑ aliqua que ibi ingerebãtur quedã aliorum facta. ergo videtur q huiusmodi non debeant fieri ad cultum dei. sed cerimonialia ordinantur ad cultum dei. vt dictuz est. ergo cerimonialia nõ debent esse figuralia. ¶Pre. Aug⁹ dicit in Enche. q deus maxime colitur fide. spe. q charitate. sed precepta que dantur de fide. spe. et charitate. non sunt figuralia. ergo precepta cerimonialia non debent esse figuralia ¶Pre. dominus dicit Johan. iiij. Spiritus est deus q eos que adorant eum in spiritu et veritate adorare oportet. sed figura non est ipsa veritas. imo contra se inuicem diuidunt tur. ergo cerimonialia que pertinent ad cultuz dei nõ debent esse figuralia. ¶Sed cõtra est quod Apostolus dicit ad Col. ij. Nemo iudicet vos in cibo aut in potu aut ī parte diei festi. aut neomenie. aut sabbatoz que sunt umbra futurorum. ¶Rñ. dicendum q sicut iam dictum est precepta cerimonialia dicũtur que ordinantur ad cultuz dei. Est autem duplex cultus dei. interior et exterior. cum enim homo sit compositus ex anima q corpore. vtrũq; debet applicari ad colendum deuz. vt sz anima colat interiori cultu. q corpus exteriori. vnde dicitur in ꝑs. Cor meum q caro mea exultauerunt in deum viuum. q sicut corpus ordinatur in deum per animaz. ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultũ. Consistit aũt interior cult⁹ in hoc q anima coniungatur deo per intellectuz et affectũ q ideo ꝓm q diuersimode intellectus q affectus colentis deum deo recte coniungitur. ꝓm hoc diuersimode exteriores actus hominis ad cultum dei applicantur. In statu enim future beatitudinis intellectus humanus ipsaz diuinam veritatem in seipso intuebitur. q ideo exterior cultus non consistit in aliqua figura. sed solum in laude dei que procedit ex interiori cognitione q affectione. ꝓm illud Esa. lj. Gaudiuz q letitia inuenitur in ea gratiarum actio q vox laudis. In statu autẽ presentis vite non possumus diuinaz veritatem in seipsa intueri. sed oportet q radius diuine veritatis nobis illucescat sub aliquibus sensibilibus figuris. sicut Dionysius dicit primo ca. ce. hierarchie diuersimode tamen ꝓm diuersum statum cognitionis humane. In veteri enim lege neq; ipsa diuina veritas in seipsa manifestata erat. neq; etiam adhuc ꝓpalata erat via ad hoc perueniendi. sicut Apostolus dicit ad Hebre. vij. Et ideo oportebat exteriorem cultum veteris legis non solum esse figuratiuũ future veritatis manifestã de in patria. sed etiã esse figurattuã xp̃i qui est via ducẽs ad illam patrie veritatez. Sed in statu noue legis hec via iam est revelata. vnde hanc prefigurari non oportet sicut futuram. sed cõmemorari oportet per moduz preteriti vel presentis. sed solum oportet prefigurari futuram veritatem glorie nondum revelatam. et hoc est quod Apostol⁹ dicit ad Hebre. x. Umbram habet lex futurorum bonorum. non ipsam imaginem rerum. Umbra enim minus est q̃ imago. tanq̃ imago pertinet ad nouam legem. umbra vero ad veterem. ¶Ad. j. ergo dm q diuina nõ fuit revelanda hominibus nisi ꝓm eorum capacitatem. alioquin daretur eis precipitij materia dum contemnerent que capere non possent. q ideo vtilius fuit vt sub quodaz figurarum velamine diuina mysteria rudi populo tradere tur. vt sic saltem ea implicite cognoscerent. dum illis figuris deseruirent ad honorem dei. ¶Ad. ij. dicendum q sicut poetica non capiuntur a ratione humana propter defectum veritatis qui est in eis. ita etiam ratio humana ꝑfecte capere non potest diuina propter excedentem ipsoz veritatem. q ideo vtrobiq; opus est representatione ꝑ sensibiles figuras. ¶Ad. iij. dicẽdum q Aug⁹ ibi loquitur de cultu interiore. ad quem tamen ordinari oportet exteriorem cultum. vt dictum est. Et similiter dicendum est. ad quartum. qz ꝓpm homines pleni⁹ ad spirituales dei cultum sunt introducti.

Ad tertium sic ꝓceditur

¶Videtur q non debuerunt esse multa cerimonialia precepta. Ea enim que sunt ad finem debent esse fini ꝓportionata. sed cerimonialia precepta. sicut dictum est. ordinãtur ad cultum dei q in figuram christi. est autem vnus deus a quo omnia q vnus dominus Jesus christus ꝑ quẽ omnia. vt dicitur. j. ad Cor. viij. ergo cerimonialia nõ debuerunt multiplicari. ¶Pre. multitudo cerimonialium preceptorum transgressionis erat occasio. ꝓm illud qđ dicit Petrus Act. xv. Quid temptatis deum imponere iugum super ceruicem discipulorum qđ neq; nos neq; patres nostri portare potuimus transgressio diuinorum ꝑceptorum cõtrariatur humane saluti. cum igitur lex omnis debeat saluti congruere hominum. vt Isidorus dicit videtur q nõ debuerunt multa precepta cerimonialia dari. ¶Pre. precepta cerimonialia pertinebant ad cultum dei exteriorem et corporalem. vt dictum est. sed huiusmodi cultum corporalem lex debebat diminuere. quia ordinabat ad christum. qui docuit homines deum colere ī spiritu et veritate. vt habetur Joh. iiij. non ergo debuerunt multa precepta cerimonialia dari. ¶Sed cõtra est qđ dicitur Osee. viij. Scribam eis multiplices leges meas et Job. xj. Ut ostenderem tibi secreta sapientie. q multiplex sit lex eius. ¶Rñ. dicendum q sicut supra dictuz est. omnis lex alicui populo datur. In populo autez duo genera hominum cõtinentur. quidam ꝓni ad maluz qui sunt per precepta legis cohercendi. vt supra dictum est quidam habentes inclinationem ad bonum vel ex natura. vel ex consuetudine. vel etiam ex gratia. q tales sunt ꝑ legis preceptũ instruendi. q in melius ꝓmouendi. Quantum igitur ad vtrũq; genus hominum expediebat precepta cerimonialia in veteri lege multiplicari. Erant enim in illo populo aliqui ad idolatriã ꝓni. q ideo necesse erat vt ab idolatrie cultu ꝑ ꝑcepta cerimonialia reuocarẽt ad cultũ dei. q qz multipliciter homines idolatrie deseruiebant oportebat ecõtrario multa institui ad singula reprimẽda

et iterum multa talibus imponi. vt quasi onerati ex his que ad cultũ dei impenderent. non vacarent idolatrie deseruire. Ex parte vero eorum qui erant proni ad bonum etiam necessaria fuit multiplicatio cerimonialiũ ꝓcepto-rum. tum quia per hoc diuersimode mens eorum referebatur in deum ⁊ magis assidue. tum etiam quia mysteriũ christi. qui ꝑ huiusmodi cerimonialia figurabatur. multiplices vtilitates attulit mundo. ⁊ multa circa ipsum considerãda erãt que oportuit ꝑ diuersa cerimonialia figurari. Ad. j. ergo dom ꝙ quando id qđ ordinatur ad finẽ est sufficiens ad ducendum in finẽ. tunc sufficit vnum ad finẽ. sicut vna medicina si sit efficax sufficit qñ ꝙ ad sanitatem inducendã. ⁊ tunc non oportet multiplicari medicinã. sed ꝓpter debilitatem ⁊ imꝑfectionem eius qđ est ad finem oportet ea multiplicari. sicut multa adhibentur remedia infirmo quãdo vnũ non sufficit ad sanandum. Cerimonie autẽ veteris legis inualide ⁊ imꝑfecte erant ad repsentandũ christi mysterium qđ est supercellens. et ad subiugandum mentes hominum deo. vnde Apl's dicit ad Hebre. vij. Reprobatio fit ꝓcedentis mãdati ꝓpter infirmitatem ⁊ inutilitatem. nihil enim ad ꝑfectum adduxit lex. ⁊ ideo oportuit huiusmodi cerimonias multiplicari. Ad. ij. dom ꝙ sapientis legislatoris est minores transgressiones ꝓmittere vt maiores caueantur. ⁊ ideo vt caueretur transgressio idolatrie ⁊ superbie que in iudeorũ cordibus nascerentur. si omnia ꝓcepta legis implerent. non ꝓpf hoc ꝓtermisit deꝰ multa cerimonialia ꝓcepta tradere. quia de facili sumebant et hoc transgrediendi occasionem. Ad. ij. dom ꝙ vetus lex in multis diminuit corꝑalem cultum ꝓpter qđ statuit ꝙ nõ in omni loco sacrificia offerẽtur neꝙ quibuslibet ⁊ multa huiusmodi statuit ad diminutionem exterioris cultꝰ. sicut enim rabi Moyses egyptius dicit. Oportebat tũ nõ ita attenuare corꝑalem cultum dei vt boues ad cultum demonũ declinarent.

Ad quartum sic ꝓcedit

Videt ꝙ cerimonie veteris legis incõueniẽter diuidant in sacrificia. sacramẽta. sacra ⁊ obseruantias. Cerimonie enim veteris legis figurabãt xpm. sz hec solũ fiebant per sacrificia ꝙ q̃ figurabat sacrificiũ qđ xps se obtulit oblationẽ ⁊ hostiã deo. vt dicit ad Ephe. v. ergo sola sacrificia erant cerimonialia. Dre. vetus lex ordinabatur ad nouam. sz in noua lege ipm sacrificium est sacramentum altaris. ergo in veteri lege nõ debuerunt distingui sacramenta contra sacrificia. Dre. sacrum dicitur qđ est deo dedicatum. Sm quẽ modũ tabernaculum ⁊ vasa eius sacrificari dicebantur. sed omnia cerimonialia erant ordinata ad cultum dei. vt dictum est. ergo cerimonialia omnia sacra erãt. nõ ergo vna pars cerimonialium debet sacra notari. Dre. obseruantie ab obseruando dicuntur. sed omnia ꝓcepta legis obseruari debebant Dicitur enim Deutero. vij. Obserua ⁊ caue ne quando obliuiscaris dominj dei tui. ⁊ negligas mandata eius atꝙ iudicia ⁊ cerimonias. non ergo obseruantie debent poni vna ꝑs cerimonialium Dre. solẽnitates inter cerimonialia computantur cum sint in vmbram futuri. vt patet ad Col'. ij. Similiter etiam oblationes ⁊ munera. vt patet per apostolum ad Hebre. ix. Que tamen sub nullo horum contineri videntur. ergo inconuenienꝰ est predicta distinctio cerimonialium. Sz contra est ꝙ in veteri lege singula predicta cerimonie vocantur. sacrificia enim dicuntur cerimonie. Numeri. xv. Offerat vitulum ⁊ sacrificia eius ad libamenta vt ceri-

monie eius postulant. De sacramento etiam ordinis dicitur Leuit. vij. Hec est vnctio Aaron et filiorum eius i cerimonijs. De sacris etiã dicitur Exo. xxvij. Hec sũt instrumenta tabernaculi testimonij in cerimonias leuitarum. De obseruantijs etiam dicitur. iij Reg. ix. Si auersi fueritis non sequentes me. nec obseruantes cerimonias quas proposui vobis. Rñ. dicendum ꝙ sicut dictum est. cerimonialia ꝓcepta ordinantur ad cultum dei. in q̃ quidem cultu cõsiderari possunt ⁊ ipse cultus ⁊ colentes ⁊ instrumenta colendi. Ipse autem cultus specialiter consistit in sacrificijs q̃ in dei reuerentia offeruntur. Instrumenta autem colendi pertinent ad sacra. sicut est tabernaculum. ⁊ vasa ⁊ alia huiusmodi. Ex parte autem colentium duo possunt considerari scz eorum institutio ad cultũ diuinum. quod fit per quãdam consecrationem vel populi. vel ministrorum. ⁊ ad hoc pertinent sacramenta. ⁊ itez eorum singularis conuersatio per quaz distinguũtur ab his qui deum non colunt. ⁊ ad hoc pertinent obseruantie puta in cibis ⁊ vestimentis ⁊ alijs huiusmodi Ad. j. ergo dom ꝙ sacrificia offerri oportebat ⁊ in aliquibus locis ⁊ per aliquos homines. ⁊ totum hoc ad cultum dei ꝑtinet. vnde sicut per sacrificia significatur christus immolatus. ita etiam per sacramenta et sacra illorum figurabãtur sacramenta ⁊ sacra noue legis. ⁊ per eorum obseruantias figurabatur conuersatio populi noue legis. que omnia ad christum pertinent. Ad. ij. dom ꝙ sacrificiũ noue legis. id est. eucharistia. continet ipsum christum qui est sanctificationis actor. Sanctificauit enim per suum sanguinem. vt dicitur ad Hebre. xiij. ⁊ ideo hoc sacrificium etiam sacramentũ est. sed sacrificia veteris legis nõ continebant christum. sed ipsum figurabant. et ideo nõ dicuntur sacramenta. sed ad hoc designandum seorsum erant quedam sacramenta in veteri lege que erant figure future consecrationis cuius etiam quibusdam consecrationibus quedã sacrificia adiungerentur. Ad. iij. dom ꝙ sacrificia ⁊ etiam sacramenta erant. sed quedam erant que erant sacra. vtpote ad cultũ dei dicata. nec tamẽ erãt sacrificia. nec sacramenta. et ideo retinebant sibi cõmune nomen sacrorum. Ad. iij. dom ꝙ ea que pertinent ad conuersationem populi deum colentis. retinebant sibi cõmune nomen obseruantiarum. inq̃tum a premissis deficiebant. Non enim dicebantur sacra. quia non habebant immediatum respectum ad cultum dei. sicut tabernaculum ⁊ vasa eius. sed per quandam conuenientiam erant cerimonialia. inq̃tum pertinebant ad quandam idoneitatem populi colentis deum. Ad. v. dom ꝙ sicut sacrificia offerebantur in determinato loco. ita etiam offerebantur in determinatis temporibꝰ. vnde etiam solẽnitates inter sacra cõputari videntur. Oblationes autẽ ⁊ munera computantur cum sacrificijs. quia deo offerebantur. vnde Apl's dicit ad Hebre. v. Omnis pontifex ex hominibus assumptus ꝓ hominibus constituitur in his que sunt ad deum vt offerat dona ⁊ sacrificia ꝓ peccatis. Questio CIII

Circa hoc cõsiderandũ.

est de causis cerimonialium ꝓceptorum. ⁊ circa hoc queruntur sex. primo vtrum ꝓcepta cerimonialia habeant causam. secũdo vtrum habeãt causam litteralem. vel solum figuralem. tertio de causis sacrificiorum. quarto de causis sacramentorum. quinto de causis sacrorum. sexto de causis obseruantiarum.

Ad primum sic procedit.

Videt q̄ cerimonialia p̄cepta nō habeant causam. Quia sup illud Ephx.ij. Legē mandator decretis euacuans dicit glo.i. euacuans legem veterem q̄tum ad carnales observantias decretis .i. p̄ceptis euāgelicis que ex rōne fiūt. sed si observantie veteris legis ex rōne erant. frustra euacuarētur p rationabilia decreta noue legis. non ergo cerimoniales observātie veteris legis habebāt aliquā rationem. ℞. vetus lex successit legi nature. sed ī lege nature fuit aliqd̄ p̄ceptum qd̄ nullam rōnem habebat nisi vt homīs obedientia ꝓbaretur. sicut Aug⁹ dicit. viij. sup Geñ. ad ltam de ꝓhibitione ligni vite. ergo etiam in veteri lege aliqua p̄cepta danda erant in quibus hoīs obedientia ꝓbaretur, que de se nullā rōnem haberēt. ℞. opera hoīs dicuntur moralia ſm q̄ sunt a rōne. si igit̄ cerimonialiū p̄ceptorum sit aliqua ratio. nō differrēt a moralibus preceptis. videtur ergo q̄ cerimonialia precepta non habeant aliquam causam. ratio enī p̄cepti ex aliq̄ causa sumitur. ℘ Sed ꝯra est qd̄ dicitur in p̄s. Preceptū dñi lucidum illuminās oculos. sed cerimonialia sunt p̄cepta dei. ergo sunt lucida. qd̄ non esset nisi haberent rationabilem causam. ℞. dicendum q̄ cum sapientis sit ordinare ſm philosophū in primo metaphisice. ea q̄ ex diuina sapientia ꝓcedunt oportet esse ordinata. vt Aplūs dicit ad Roma. xiij. Ad hoc autem q̄ aliqua sint ordinata duo requiruntur. Primo quidē q̄ aliqua ordinētur ad debitum finem qui ē principiū totius ordinis in rebus agendis. ea enim que casu eueniunt p̄ter intentionem finis. vel que non serio fiunt ſz ludo dicimus esse inordinata. Secdo oportet q̄ id qd̄ est ad finem sit ꝓportionatum fini. & ex hoc sequitur q̄ ratio eorū que sunt ad finē sumitur ex fine. sicut ratio dispositionis serre sumitur ex sectione que est finis eius. vt dicit̄ in. ij. phisicorū. Manifestū est autem q̄ p̄cepta cerimonialia sicut & omnia alia p̄cepta legis sunt ex diuina sapientia instituta. vnde dicitur Deutero. iiij. Hec ē sapientia vestra & intellectus coram populis. vñ necesse est dicere q̄ p̄cepta cerimonialia sint ordinata ad aliquem finem ex quo eorū rationabiles cause assignari possint. ℘ Ad. j. ergo dicendum q̄ obseruantie veteris legis possunt dici sine rōne q̄tum ad hoc q̄ ipsa facta in sui natura rōnem non habebant. puta q̄ vestis non conficeretur ex lana & lino. poterant tamē habere rōnem ex ordine ad aliud. inq̄tuz scz vel aliquid per hoc figurabatur vel aliquid excludebatur. ſz decreta noue legis que precipue consistūt in fide & dilectione dei ex ipa natura actus rationabilia sunt. ℘ Ad. ij. dicendum q̄ ꝓhibitio ligni sciētie boni & mali non fuit ꝓpter hoc q̄ illud lignū esset naturaliter malum. sed tamē ipa ꝓhibitio habuit aliquā rōnem ex ordine ad aliud inq̄tuz scilicet per hoc aliquid figurabatur. et sic etiam cerimonialia p̄cepta veteris legis habent rōnem in ordine ad aliud. ℘ Ad. iij. dicendum q̄ precepta moralia ſm suā naturā habēt rōnabiles causas. sicut Nō occides. Non furtū facies. ſz p̄cepta cerimonialia habēt rōnabiles causas ex ordine ad aliud. vt dictū ē.

Ad secundum sic procedit

Videtur q̄ p̄cepta cerimonialia non habebāt causam litteralem. sed figuralem tm̄. Inter p̄cepta enī cerimonialia p̄cipua erant circumcisio & īmolatio agni paschalis. sed vtrūq̄ istorum non habebat nisi causam figuralem. quia vtrūq̄ istorū datum est in signum. Dicitur enī Geñ. xvij Circūcidetis carnem p̄putij vestri vt sit ī signum federis inter me & vos. & de celebratiōe phase dicit Exo. xiij. Erit quasi signum in manu tua. & quasi monumentū añ oculos tuos. ergo multo magis alia cerimonialia non habēt nisi causam figuralem. ℘ Pre. effectus ꝓportionant̄ sue cause. ſz omnia cerimonialia sunt figurata. vt supra dictū est. ergo non habēt nisi causam figuralem. ℞. illud quod de se est indifferens vtrum sic vel non sic fiat. nō videtur habere aliquā litteralem causam. sed quedā sunt in preceptis cerimonialibus que non videtur differre vtrū sic vel sic fiant. sicut est de numero animalium offerendorum & aliis huiusmodi pticularibus circūstātijs. ergo p̄cepta veteris legis non habent rōnem litteralem. ℘ Sz contra. sicut precepta cerimonialia figurabant christum. ita etiam historie veteris testamenti. Dicitur enim. j. ad Cor. x. q̄ omnia ī figuram contingebant illis. sed ī historijs veteris testamenti p̄ter intellectum mysticum seu figuralem est etiam intellectus litteralis. ergo etiam precepta cerimonialia p̄ter causas figurales habebant etiā causas litterales. ℞. dicendum q̄ sicut supra dictum est. ratio eorum que sunt ad finem oportet q̄ fine sumatur. Finis autem p̄ceptorum cerimonialium est duplex. Ordinabantur enim ad cultum dei ꝓ tempore illo & ad figurādum christum sicut etiam verba ꝓphetarum sic respiciebant presens tempus q̄ etiam in figuram futuri dicebātur. vt Hiero⁹ dicit sup Osee. Sic igitur rationes preceptorum cerimonialium veteris legis dupliciter accipi possunt. Uno modo ex ratione cultus diuini qui erat ꝓ tempore illo obseruandus. & rationes ille sunt litterales siue ptineant ad vitandum idolatrie cultum. siue ad rememorandum aliqua dei beneficia. siue ad insinuandum excellentiam diuinam. vel etiam ad designandum dispositionem mentis que tunc requirebatur in colentibus deum. Alio modo possunt eorum rationem assignari ſm q̄ ordinantur ad figurandum christum. & sic habent rationes figurales & mysticas. siue accipiātur ex ipso christo & ecclesia. qd̄ pertinet ad allegoriam. siue ad mores populi christiani. quod ꝓtinet ad moralitatem. siue ad statum future glorie, ꝓut in eam introducimur per christum qd̄ pertinet ad anagogiam. ℘ Ad. j. ergo dicendum q̄ sicut intellect⁹ metaphorice locutionis in scripturis est litteralis. quia verba ad hoc ꝓferuntur vt hoc significent. ita etiam significationes cerimoniarum legis que sunt cōmemorative beneficiorum dei ꝓpter que institute sunt. vel aliorū huiusmodi que ad illum statum ptinebant. non transcendunt ordinem litteralium causarum. vnde oportet q̄ assignetur causa celebrationis phase. quod ē signum liberationis ex egypto. & q̄ circumcisio est signum pacti qd̄ deus habuit cum Abraam pertinet ad causam litteralem. ℘ Ad. ij. dicendū q̄ ratio illa ꝓcederet si cerimonialia precepta eēnt data solum ad figurandum futurum. non autem ad presentialiter deum colendum. ℘ Ad. iij. dicendum q̄ sicut in legibus humanis dictum est q̄ ī vniuersali habēt rationem non autē q̄tum ad pticulares cōditiones. sed hec sunt ex arbitrio instituentium. Ita etiam multe pticulares determinationes ī cerimonijs veteris legis non habēt aliquā causam litteralem. sed solum figuralem. in cōmuni vero habent etiā causam litteralem.

Ad tertium sic ꝓceditur.

Videtur q̄ nō possit cōueniens ratio assignari cerimoniarum que ad sacrificia ptinent. Ea enī q̄ in sacrificium

offerebãtur. sunt illa q̃ sunt necessaria ad sustentãdã humanã vitã. sicut animalia q̃dã ⁊ panes quidã. sz deus tali sustentamẽto nõ indiget. ꝟm illud ps. Nũquid mãducabo carnes tauroꝝ. aut sanguinẽ hyrcoꝝ porabo? ergo incõuenienter hmõi sacrificia deo offerebant. Ꝓre. in sacrificiũ diuinũ nõ offerebat nisi d̃ tribus generibus animaliũ quadrupedũ. s. de genere bouum. ouium ⁊ capraꝝ. ⁊ dẽ auibꝫ cõmuniter quidẽ turtur ⁊ colũba. Specialiter aũt in emũdatione leprosi fiebat sacrificiũ de passeribꝫ. multa aũt animalia alia sunt bis nobiliora. Cũ igit̃ omne qd̃ ẽ optimũ deo sit exhibendum. videt̃ ꝙ nõ solũ de istis rebus fuerint deo sacrificia offerenda. Ꝓre. sicut homo a deo habet dominiuz volatiliũ ⁊ bestiarũ. ita etam pisciũm. incõuenienter igitur pisces a diuino sacrificio excludebant. Ꝓre. indifferenter offerri mãdabãtur turtures et colũbe. sicut igit̃ mãdabãt̃ offerri pulli colũbaꝝ. ita etiaz pulli turturũ. Ꝓre. deus ẽ actor vite nõ solũ hominũ sz etiã animaliũ. vt ptz ꝓid qd̃ dicit Gen. j. Moyses autez opponit̃ vite. nõ ergo debuerunt deo offerri animalia occisa. sed magis aãlia viuẽtia. ꝑcipue q̃ etiã Apl's monet Roma. xij. vt exhibeamus corpa nr̃a hostiã viuentez sanctã deo placẽtẽ. Ꝓre. si animalia deo in sacrificiũ nõ offerebantur nisi occisa. nulla videret̃ esse differentia qualiter occidant̃. incõuenienter igitur determinat̃ modus ĩmolationis p̃cipue in auib⁹. vt ptz Leuit. j. Ꝓre. oĩs defectus animalis via ẽ ad corruptionẽ ⁊ mortẽ. si igitur animalia occisa deo offerebantur. incõueniens fuit ꝓhibere oblationẽ animalis imꝑfecti. puta claudi. aut ceci. aut aliter maculosi. Ꝓre. illi qui offerunt hostias deo debent de eis participare. ꝟm illud Apl'i. j. ad Cor. x. Nonne qui edunt hostias ꝑticipes sunt altaris? incõuenienter igitur quedã ꝑtes hostiaꝝ offerentiꝫ subtrahebant̃. sz sanguis ⁊ adeps. pectusculũ ⁊ armꝰ dexter. Ꝓre. sicut holocaustia offerebãt̃ in honorẽ dei. ita etiã hostie pacifice ⁊ hostie ꝓ peccato. sed nullũ animal feminini sexus offerebat̃ deo in holocaustũ. fiebant tñ holocausta tam d̃ quadrupedibus q̃z de auibus. ergo incõuenienter in hostias pacificis ⁊ ꝓ peccato offerebãtur animalia feminini sexus. ⁊ tamen in hostijs pacificis nõ offerebãtur aues. Ꝓre. omnes hostie pacifice vnius generis esse videntur. non ergo debuit poni ista differẽna ꝙ quorũdã pacificorũ carnes nõ possent vesci in crastino. quorũdam aũt possent vt mãdat̃ Leuit. vij. Ꝓre. omnia peccata ĩ hoc ꝙueniunt ꝙ a deo auertunt. ergo ꝓ omnibus peccatis in dei reconciliationez vnũ genus sacrificij debuit offerri. Ꝓre. omnia animalia que offerebãtur in sacrificiũ. vno modo offerebãtur sz occisa. nõ videtur cõueniẽs ꝙ de terra nascentibus diuersimode fiebat oblatio. nunc enĩ offerebãtur spice. nunc simula. nunc panis. quãdoq̃ quidẽ coctus ĩ clibano. quãdoq̃ in sartagine quãdoq̃ in craticula. Ꝓre. omnia q̃ in vsum nostrũ. venũt a deo recognoscere debemus. incõueniẽter ergo ꝑter animalia solũ hec deo offerebãtur panis. vinũ. oleũ. thus. ⁊ sal. Ꝓre. sacrificia corꝑalia exprimũt interius sacrificiũ cordis quo homo spiritũ suum offert deo. sed in interiori sacrificio plus est de dulcedine quaz repsentat mel. q̃z de mordacitate quã repsentat sal. Dicitur enĩ Eccl. xliij. Spiritus meus sup mel dulcis. ergo incõueniẽter ꝓhibebatur in sacrificio apponi mel et fermentũ. qd̃ etiam facit panem sapidũ. ⁊ ꝑcipiebatur ibi apponi sal. qd̃ ẽ mordicatiuũ. ⁊ thus qd̃ habet saporẽ amarum. videtur ergo ꝙ ea que ꝑtinent ad cerimonias sacrificioꝝ non habeant rationabilẽ causam. Sed ꝓtra ẽ qd̃ dicit̃ Leuit. j. Oblata omnia adolebit sacerdos sup altare in holocaustũ ⁊ odorẽ suauissimũ domino. Sed dicit̃ Sap̃. vij. Neminẽ diligit deus nisi cum sapiẽtia inhabitat. ex quo potest accipi ꝙ quicquid ẽ deo acceptum ẽ cũ sapiẽtia. ergo ille cerimonie sacrificioꝝ cum sapiẽtia erãt vel vt habẽtes rationabiles causas. Rñ. dõm ꝙ sicut supra dictũ ẽ. cerimonie veteris legis duplicẽ causam habebant. vnam sz litteralem ꝟm ꝙ ordinabãtur ad cultũ dei. Aliam vero figuralẽ siue mysticã ꝟm ꝙ ordinabant̃ ad figurandũ xp̃m. Et ex vtraq̃ ꝑte potest cõuenienter assignari causa cerimoniarũ que ad sacrificia ꝑtinebãt. ꝟm enĩ ꝙ sacrificia ordinabãtur ad cultũ dei. causa sacrificiorũ dupliciter accipi potest. Uno modo ꝟm ꝙ ꝑ sacrificia sacrificiũ offerens. ad rectam aũt ordinationem mentis ĩ deum pertinet ꝙ omnia q̃ homo habet recognoscat a deo tanq̃z a primo principio. ⁊ ordinet in deũ tanq̃z in vltimũ finem. ⁊ hoc repsentabatur in oblationibus ⁊ sacrificijs ꝟm ꝙ homo ex rebus suis quasi in recognitionẽ ꝙ habet ea a deo. ĩ honorẽ dei ea offerebat. ꝟm ꝙ dixit Dauid j. Paral. xxix. Tua sunt omnia ⁊ que d̃ manu tua accepimus dedimus tibi. ⁊ ideo in oblatiõe sacrificioꝝ ꝓtestabatur homo ꝙ deus esset ꝓmũ ꝓncipiũ creatiõis rerũ ⁊ vltimus finis ad quẽ essent oĩa referenda. ⁊ q̃ ꝑtinent ad rectã ordinationem mentis in deũ. vt mens humana nõ recognoscat alium primũ actorẽ rerum nisi solũ deum. neq̃z in aliquo alio finez suum ꝓstituat. ꝓpter hoc ꝓhibebatur in lege offerre sacrificiũ alicui alteri nisi deo. ꝟm illud Exo. xxij. Qui immolat dijs occidetur ꝑter dño soli. ⁊ ideo de causa cerimoniaꝝ circa sacrificia potest assignari ratio. Alio modo ex hoc ꝙ ꝑ hmõi homines retrahebant̃ a sacrificijs idolorũ. vnde etiam ꝑcepta de sacrificijs non fuerunt data populo iudeoꝝ nisi postq̃z declinauit ad idolatriã adorando vitulũ ꝙflatile. quasi hmõi sacrificia sint instituta vt populus ad sacrificandũ ꝓmptus huiusmodi sacrificia magis deo q̃z idolis offerret. vñ dicit̃ Iere. vij. Non sum locutus cũ patribus vestris. ⁊ non precepi eis in die qua eduxi eos de terra egypti de verbo holocaustomatũ ⁊ victimarũ. Inter omnia autez dona que deus humano generi iam ꝓ peccatum lapso dedit ꝑcipuũ ẽ ꝙ dedit filiũ suum. vñ dicitur Joh. iij. Sic deꝰ dilexit mundum vt filiũ suum vnigenitũ daret. vt oĩs qui credit in ipm non pereat. sed habeat vitam eternam. ⁊ ideo potissimũ sacrificium ẽ quo ipe xp̃s seipm obtulit deo in odorẽ suauitatis. vt dicitur ad Ephe. v. et ꝓpter hec omnia alia sacrificia offerebãtur in veteri lege. vt hoc vnum singulare ⁊ ꝑcipuum sacrificium figuraret̃ tanq̃z ꝑfectum ꝓ imperfecta. vnde Apl'us dicit ad Hebr. x. ꝙ sacerdos veteris legis ealdẽ sepe offerebat hostias que nunq̃z possunt auferre peccata. xp̃s autem ꝓ peccatis obtulit vnã in sempiternũ. ⁊ quia ex figurato sumit̃ ratio figure. ideo rationes sacrificioꝝ figuraliũ veteris legis sunt sumende ex vero sacrificio xp̃i. Ad. j. ergo dõm ꝙ deus non volebat hmõi sacrificia sibi offerri ꝑter ipas res que offerebãtur quasi eis indigeret. vnde dicit̃ Esa. j. Holocausta arietũ ⁊ adipem pinguium. ⁊ sanguinẽ vitulorum ⁊ hyrcoꝝ. et agnoꝝ nolui. sed volebat ea sibi offerri. vt supra dictuz ẽ. tum ad excludendũ idolatriam. tum ad significandũ debitum ordinẽ mentis humane in deũ. tum etiã ad significandum mysterium redẽptionis hũane facte per xp̃m. Ad. ij. dõm ꝙ q̃tum ad omnia ꝓdicta ratio cõueniẽs fuit quare ista animalia offerebãtur deo in sacrificium. ⁊ non alia. primo quidẽ ad excludendũ idolatriã. q̃ omnia

alia animalia offerebāt idolatre dijs suis. vel eis ad maleficia vtebātur. ista aūt animalia apud egyptios cū quib⁹ cōuersati erant abominabilia erant ad occidendū. vnde ea non offerebāt in sacrificium dijs suis. vnde dicit Exo. viij. Abominationes egyptioꝝ imolabimus dño deo nostro. oues enī colebāt hyrcos venerabātur. q⁹ in eoꝝ figura demones apparebāt. Bobus etiā vtebātur ad agriculturam quā inter res sacras habebāt. Sc̄o hoc conueniens erat ad p̄dictam ordinationem mentis in deum. & hoc duplicater. Primo quidem quia huiusmodi animalia maxime sunt p̄ que sustentatur humana vita. & cū hoc mundissima sunt. & mundissimū habent nutrimentum. Alia vero animalia vel sunt siluestria & nō sunt cōmuniter hominū vsui deputata. vel si sunt domestica. imundū habēt nutrimentū. vt porcus & gallina. solum autē id qđ ē purum deo est attribuendū. hmōi autem aues specialiter offerebātur. quia habentur in copia i terra promissionis. Secundo quia p̄ imolationem huiusmodi animaliū puritas mentis designatur. quia vt dicitur in glo. Leuit. j. Vitulum offerimus cum carnis superbiam vincimus. agnuz cū irrationabiles motus corrigimus. bedū cum lasciuiā superamus. turturem dum castitatem seruamus. panes azimos cū in azimis sinceritatis epulamur. In colūba vero manifestum est q̄ significat castitatē & simplicitas mētis. Tertio vero cōuenienter fuit hec animalia offerri i figuram xp̄i. quia vt i eadem glo. dicitur. Christus in vitulo offertur p̄pter virtutē crucis. in agno p̄pter innocētiā. in ariete p̄pter principatum. in hyrco p̄pter similitudinē carnis peccati. In turture & columba duarum naturarū coniunctio monstratur. vel in turture castitas. in colūba charitas significatur. in similagine aspersionem credentium p̄ aquam baptismi figurabatur. Ad iij. dōm q̄ pisces q̄ in aqua viuūt magis sunt alieni ab homine q̄z cetera animalia que viuūt in aere sicut & homo. et iterum pisces ex aqua extracti statim moriuntur. vnde nō poterant i templo offerri sicut alia animalia. Ad iiij. dōm q̄ i turturibus meliores sunt maiores q̄z pulli. in columbis autez ecōuerso. & ideo vt rabi Moyses dicit. mādāt offerri turtures & pulli columbarū. quia omne qđ est optimuz deo est attribuēdū. Ad v. dōm q̄ animalia in sacrificiū oblata occidebātur. quia veniūt in vsum hoīs occisa. Vnde q̄a deo dātur homini ad esum. & ideo etiam igni cremabant. quia p̄ ignem decocta fiunt apta humano vsui. Similiter etiam p̄ occisionem animaliū significat destructio peccatorū. & q̄ homines erāt digni occisione p̄ peccatis suis ac si illa animalia loco eoꝝ occiderentur ad significanduz expiationē peccatorum. per occisionem etiam huiusmodi animalium significabatur occisio xp̄i. Ad vj. dōm q̄ specialis modus occidendi animalia imolata determinabatur in lege ad excludenduz alios modos quibus idolatre aīalia idolis imolabāt. Vel etiā vt rabi Moyses dic. lex elegit genus occisiōis quo animalia minus affligebātur occisa. p̄ quod etiam excludebatur īmisericordia offerentium. & deterioratio animaliū occisoꝝ. Ad vij. dōm q̄ quia animalia maculosa solent haberi p̄temptui etiam apud homines. ideo p̄hibitum est ne deo in sacrificiū offerentur p̄pter quod etiam p̄hibitum erat ne mercedem p̄stibuli aut precium carnis in domū dei offerrent. & eadē etiam ratione non offerebāt animalia ante septimū diē. qua talia animalia erant quasi abortiua nondum plene p̄sistentia p̄pter teneritudinem. Ad viij. dōm q̄ triplex erat sacrificioꝝ genus. quoddā erat qđ totum cōburebat & hoc dicebatur holocaustū quasi totum incensum. hmōi enī sacrificium offerebatur deo specialiter ad reuerentiaz maiestatis ipius & amorē bonitatis eius. & cōueniebat perfectionis statui in impletione p̄siliorum. & ideo totum cōburebatur. vt sicut totum animal resolutū in vaporē sursum ascēdebat. ita etiā significaretur totum hoīem et oīa que ipsius sunt dei dominio esse subiecta. & ei esse offerēda. Aliud autem erat sacrificiū p̄ peccato qđ offerebatur deo ex necessitate remissionis peccati. & cōueniebat statui penitentiū in satisfactiōe peccatorum qđ diuidebatur in duas ptes. Nam vna ps eius cōburebatur. alia vero cedebat in vsum sacerdotum ad significandum q̄ expiatio peccatoꝝ fit a deo p̄ ministerium sacerdotum. nisi quādo offerebatur sacrificium p̄ peccato totius populi. vel specialiter p̄ peccato sacerdotis. tunc enim totum cōburebatur non enī debebant in vsum sacerdotum venire ea que pro peccato eorū offerebātur vt nihil peccati in eis remaneret & quia hoc non esset satisfactio p̄ peccato. si enim cederet i vsum eorum p̄ quoꝝ peccatis offerebat. idem esse videretur ac si non offerretur. Tertium sacrificiū vocabatur hostia pacifica. que offerebatur deo vel p̄ gratiarū actiōe. vel p̄ salute & p̄speritate offerentium ex debito beneficij vel accipiendi vel accepti. & p̄fecit statui p̄ficientium i impletione mandatoꝝ. & ista diuidebantur in tres partes. Nam vna ps incendebatur ad honorem dei. alia ps cedebat in vsum sacerdotum. tertia vero ps in vsum offerentium ad significandum q̄ salus hominis p̄cedit a deo dirigentib⁹ ministris dei. & cooperantibus ipis hominib⁹ qui saluātur. Hoc autē generaliter obseruabat q̄ sanguis & adeps non veniebāt nec in vsum sacerdotum nec in vsum offerentiū sz sanguis effundebatur ad crepitudinē altaris in honorē dei. adeps vero adurebat in igne. Cuius ratio vna q̄dē fuit ad excludendū idolatriā. Idolatre enī libebāt de sanguine victimaꝝ & comedebāt adipes. Vnde illd Deutero xxxij. De quoꝝ victimis comedebant adipes. & bibebāt vinū libaminū. Sc̄da ratio ē ad informationem humane vite. Prohibebat enī eis vsus sanguinis ad hoc q̄ horrerent humani sanguinis effusionē. vnde dicit Gen ix. Carnē cū sanguine nō comedetis. sanguinē enim aīaꝝ vestraꝝ requiram. Esus vero adipū p̄hibebat eis ad vitandū lasciuiā. vñ dicit Ezech. xxxiij. Quod crassum erat occidebatis. Tertia vero ratio ē p̄pter reuerētiā diuinaz. q⁹ sanguis ē maxime necessarius ad vitā rōne cui⁹ dr aīa esse i sanguine. adeps aūt abundantiā nutrimēti demonstrat. & ideo vt ostenderet q̄ a deo nobis ē & vita & oīs bonoꝝ sufficiētia. ad honorē dei effundebat sanguis & adurebat adeps. Quarta ratio ē. q⁹ p̄ hoc figurabatur effusio sanguinis xp̄i. & pinguedo charitatis ei⁹ p̄ quā se obtulit deo p̄ nobis. De hostijs aūt pacificis in vsum sacerdotis cedebat pectusculū & armus dexter ad excludēdū quādaz diminutiōis speciē q̄ vocat spatulamātia. q⁹ sz in spatulis animaliū imolatoꝝ diuinabāt. & similiter i osse pectoris. & ideo ista offerentibus subtrahebant. Per hoc etiaz significabat q̄ sacerdoti erat necessaria sapiēta cordis ad instruendū populū. qđ significabat p̄ pect⁹ qđ ē regimētum cordis. & etiā fortitudo ad sustentandum defect⁹. que significat per armū dextr̄. Ad ix. dōm q̄ q⁹ holocaustū erat p̄fectissimū i⁹ sacrificia. ideo non offerebat in holocaustū nisi masculū. nā femina ē animal imp̄fectū. Oblatio aūt turturū & colūbaꝝ erat p̄ paupertatē offerentiū. q⁹ maiora aīalia offerri nō poterant. & q⁹ hostie pacifice gratis offerebāt & nullius eas offerre cogebat nisi spōtaneus

ideo hmõi aues nõ offerebañ inter hostias pacificas. sz iter holocausta ⁊ hostias p peccato quas qñqz oportebat offerre. Aues etiã hmõi ꝓpter altitudinẽ volatus ꝑgruũt pfectionẽ holocaustoꝝ ⁊ etiã hostijs p peccato. qz habent gemitũ p cantu. Ad.x. dõm q inter oĩa sacrificia holocaustum erat pcipuũ qz totum cõburebatur in honorem dei ⁊ nihil ex eo comedebatur. Scõm vero locũ in sanctitate tenebat hostia p peccato. que comedebañ soluz ĩ atrio a sacerdotib⁹ in ipsa die sacrificij. Tertiũ vero gradũ tenebãt hostie pacifice p gratiarũactione q̃ comedebãtur ipo die. sz vbiqz ĩ hierusalẽ. Quartũ vero locũ tenebant hostie pacifice ex voto. quoꝝ carnes poterãt enaz in crastino comedi. Et ẽ rõ hui⁹ ordinis qz maxime obligatur homo deo ꝓpter eius maiestatẽ. scõo ꝓpter offensam cõmissam. tertio ꝓpter beneficia iam suscepta. quarto ꝓpter bñficia sperata. Ad.xj. dõm q peccata aggrauañ ex statu peccatis vt supra dictum ẽ. ⁊ ideo alia hostia mandabatur offerri p peccato sacerdotis ⁊ principis. vel alterius priuate psone. Est autez attendendũ vt rabi Moyses dicit. q̃to grauius erat peccatũ tãto vilioz speciꝭ aãlis offerebatur p eo. vñ capra qñ ẽ vilissimũ aãl offerebañ p idolatria qñ est grauissimũ peccatũ p ignorantia vero sacerdotis offerebatur vitulus p negligẽtia aũt principis hyrcus. Ad.xij. dõm q lex ĩ sacrificijs puidere voluit paupertati offerẽtiũ. vt qui nõ posset habere aãl quadrupes saltẽ offerret auẽ. quã qui habere nõ posset saltez offerret panẽ. ⁊ si hũc habere nõ posset saltẽ offerret farinã vel spicas. Causa vero figuralis est. oz panis signficat xp̃m q̃ ẽ panis viuus. vt dz Job. vj. Qui quidẽ erat sicut in spica p statu legis nature in fide patrũ. erat aũt sicut simila in doctrina legis ꝓbetaꝝ. erat aũt sicut panis formatus post humanitatẽ assumptã coct⁹ igne. i. formatus spiritu sancto in clibano vteri virginalis. qui etiã fuit coctus in sartagine p labores quos in mũdo sustinebat in cruce vero quasi ĩ craticula adustus Ad.xiij. dõm q ea que in vsu hois veniũt de terre nascẽtibus. vel sunt in cibũ. ⁊ de bis offerebatur panis vel sunt in potu. ⁊ de bis offerebañ vinũ. vel sunt in cõdimentũ. ⁊ de bis offerebañ oleũ ⁊ sal vel sunt in medicamẽtum. et de bis offerebañ thus qñ est aromaticũ ⁊ ꝓsolidatiuum. Per panẽ aũt figuratur caro xp̃i. p vinũ aũt sanguis eius p quẽ redẽpti sum⁹. oleum figurat gratiã xp̃i. sal sapientiaz. thus orationem. Ad xiij. dõm q mel nõ offerebañ in sacrificijs dei. tum quia ꝓsueuerat offerri in sacrificijs idoloꝝ. tum etiaz ad excludendũ omnez carnalẽ dulcedinẽ ⁊ voluptatẽ ab bis qui deo sacrificare intẽdunt. fermentũ vero non offerebañ ad excludendũ corruptionẽ. ⁊ forte etiã in sacrificijs idoloꝝ solitũ erat offerri. sal autez offerebatur qz impedit corruptionẽ putredinis. sacrificia autẽ dei debẽt eẽ incorrupta et etiã qz in sale significañ discreto sapiẽtie. vel etiã mortificatio carnis. thus aũt offerebañ deo ad designãdũ devotionẽ mẽtis q̃ ẽ necessaria offerẽtib⁹. ⁊ etiã ad designã dũ odorẽ bone fame. nã thus ⁊ pingue ẽ ⁊ odorifeꝝ. ⁊ qz sacrificiũ zelotipie nõ ꝓcedebat ex deuotiõe. sz magis ex suspitione. ideo in eo nõ offerebatur thus.

Ad quartum sic procedit

Videtur q̃ cerimoniaꝝ veteris legis q̃ ad sacra ptinent sufficiens ratio assignari nõ possit. Dicit enim Paulus Act. xvij. Deus q̃ fecit mũdũ et oĩa que ĩ eo sunt. hic celi et terre cum sit dñs nõ in manufactis templis habitat. in cõcmẽter igit ad cultũ dei tabernaculũ vel tẽplũ in lege veteri ẽ institutũ. Pre. status veteris legis nõ fuit immutatus nisi p xpm. sz tabernaculũ designabat statũ veteris legis. non ergo debuit mutari p edificationẽ alicuius tẽpli. Pre. diuina lex pcipue debet hoĩes inducere ad diuinũ cultum. sz ad augmentũ diuini cult⁹ ptinet q̃ fiãt multa altaria et multa tẽpla. sicut patz in noua lege. ergo videt q̃ etiã in veteri lege nõ debuit esse solũ vnum templũ. aut vnũ tabernaculũ sz multa Pre. tabernaculum seu tẽplũ ad cultũ dei ordinabatur. sz in deo pcipue oportet venerari vnitatẽ ⁊ simplicitatẽ. nõ videt igit fuisse ꝙuenies vt tabernaculũ seu tẽplum p quedã vela distingueretur. Pre. virtus primi mouẽtis qui ẽ de⁹ primo apparet in pte oriẽtis a qua pte incipit prim⁹ motus. sz tabernaculũ fuit institutũ ad dei adoratiõnẽ. ergo debebat esse dispositũ magis versus orientẽ q̃z versus occidẽtem. Pre. Exo. xx. dñs pcepit vt non faceret sculptile neqz aliquã similitudinẽ. incõuenienter igitur ĩ tabernaculo vel in tẽplo fuerunt sculpte imagines cherubin. similiter etiam et arca ⁊ ꝓpiatoriũ ⁊ candelabrũ ⁊ mensa et duplex altare sine rõnabili causa ibi fuisse videt. Pre. Domin⁹ pcepit Exo. xx. Altare de terra facietis mihi. et itez. Nõ ascẽdes ad altare meũ p gradus incõuenienter igit mãdatur posimodũ altare fieri de lignis. auro vel ere cõtectis. ⁊ tãte altitudinis vt ad illud nisi p gradus ascẽdi nõ posset. Dicit enĩ Exo. xxvij. Facies altare de lignis setbim qñ habebit quinqz cubitos in longitudine. ⁊ totidem in latitudine. et tres cubitos ĩ altitudine. et opies illud ere. et Exo. xxx. dz. Facies altare ad adolendũ thymiama de lignis setbim. vestiesqz illud auro purissimo.

Pre. in opib⁹ dei nihil debet esse superfluũ. qz nec ĩ operibus nature aliq̃d superfluũ inuenit. sed vni tabernaculo vel domui sufficit vnũ operimentũ. incõuenienter igitur tabernaculo fuerũt apposita multa tegimenta. sz coꝛtine saga cilicina. pelles arietũ rubricate ⁊ pelles hyacinthine

Pre. sacratio exterioꝝ interioꝝ sanctitatez significat. cuius subiectũ est aĩa. incõueniẽter igitur tabernaculum et eius vasa ꝓsecrabãtur cuz essent quedã coꝛpa inanimata. Pre. in ps dz. Benedicã dominũ in omni tẽpoꝛe. semp laus ei⁹ in oꝛe meo. sed solẽnitates instituũt ad laudandũ deuz. non ergo fuit ꝙueniens vt aliqui certi dies statuerentur ad solẽnitates pagẽdas. sic igitur videtur q̃ cerimonie sacroꝝ ꝙuenientes causas non habeꝛẽt. Sz ꝓtra ẽ qđ Apls dicit ad Hebꝛe. viij. q̃ illi qui offerũt ꝟm legem munera exemplari ⁊ vmbꝛe deseruiũt celestiuz. sicut responsum ẽ Moysũ cum cõsũmaret tabernaculum. Vide inquit omnia facito ꝟm exemplar qđ tibi in mõte monstratum est. sed valde rationabile est qđ imaginez celestium repsentat. ergo cerimonie sacroꝝ rationabilẽ causam habebãt. Rñ. dõm q totus exterioꝝ cultus dei ad hoc pcipue ordinatur. vt homines deum in reuerentiam habeant. Habet autez hoc humanus affectus vt ea q̃ cõmunia sunt et nõ distincta ab alijs minus reuereatur. ea vero que habent aliquã excellentie discretionem ab alijs magis admiratur et reueretur. et inde etiam hominũ cõsuetudo moleuit. vt reges ⁊ principes quos oportet in reuerentia haberi a subditis ⁊ pcioꝛibus vestibus ornẽtur. ⁊ etiam ampliozes et pulchꝛioꝛes habitationes possideant. et ꝓpter hoc oportuit vt aliqua specialia tẽpoꝛa et speciale tabernaculũ ⁊ specialia vasa et speciales ministri ad cultum dei ordinarentur. vt p hoc animi hominuz ad maioꝛem dei reuerentiaz adducerentur. Similiter etiam stat⁹ veteris legis sicut dictũ ẽ. instituti⁹ erat ad figurãdũ

mysteriū christi. Oportet aūt esse aliquid determinatum id per qđ aliquid figurari debet vt. s. eius aliquam similitudinem repsentet. ⁊ ideo oportuit aliqua specialia observari in his que pertinent ad cultum dei. Ad. j. dicendum q̄ cultus dei duo respicit. s. deum qui colitur ⁊ homines colentes. ipse igitur deus qui colitur nullo corporali loco claudit̄. vnde ꝓpter ipsum non oportuit speciale tabernaculum fieri aut templum. sed homines ipsum colētes corporales sunt. ⁊ ꝓpter eos oportuit speciale tabernaculū vel templum institui ad cultū dei ꝓpter duo. Primo. quidem ad huiusmodi locum cōuenientes cum hac cogitatione q̄ deputarentur ad colendum deū cum maiori reuerentia accederent. Secūdo vt p̄ dispositionem talis templi vel tabernaculi significarentur aliqua ꝓtinentia ad excellentiam diuinitatis vel humanitatis christi. ⁊ hoc est qđ Salomon dicit. iij. Reg. viij. Si celum ⁊ celi celorum te capere non possunt. q̄nto magis domus hec quam edificaui tibi. ⁊ postea subdit. Sint oculi tui apti super domum hanc de qua dixisti. Erit nomen meum ibi vt exaudias deprecationem serui tui ⁊ populi tui israel. Ex quo patet q̄ domus sanctuarij non est instituta ad hoc q̄ deū capiat quasi localiter inhabitantem. sed ad hoc q̄ nomen dei inhabitet ibi. id est. vt noticia dei ibi manifesterur per aliqua que ibi fiebant vel dicebantur. ⁊ q̄ ꝓpter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium. Ad. ij. dicendum q̄ status veteris legis nō fuit īmutat⁹ ante christum q̄ntum ad impletionem legis que facta est solum p̄ christum. est tamen īmutatus q̄ntū ad cōditionem populi qui erat sub lege. nam primo populus fuit in deserto non habens certam mansionē. postmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gētibus. Ultimo autem tempore Dauid regis ⁊ Salomonis populus ille habuit quietissimum statum. ⁊ tunc primo edificatum fuit templum īloco quem designauerat Abraam ex diuina demonstratione ad immolandum. Dicitur enim Gen. xxij. q̄ dominus mandauit Abrae vt offeret filium suum in holocaustum super vnū montū quē monstrauero tibi. ⁊ postea dicit q̄ appellauit nomen illi⁹ loci dominus videt. quasi ꝑ dei prouisionē esset locus ille electus ad cultum diuinum. ꝓpter quod dicit Deutero. xij. Ad locum quem elegerit domin⁹ deus vester venietis ⁊ offeretis holocausta ⁊ victimas vestras. Loc⁹ autem ille designari non debuit per edificationē templi ante tempus predictum. ꝓpter tres rationes quas rabi Moyses assignat. Prima ē ne gentes appropriarent sibi locum illum. Secūda est ne gentes ipsum destruerent. Tertia vero ratio est ne quelibet tribus vellet habere locum illum in sorte sua. ⁊ ꝓpter hoc orirēt̄ur lites ⁊ iurgia. ⁊ ideo non fuit edificatum templum donec haberent regem p̄ quez posset huiusmodi iurgium comprimi. antea vero ad cultū dei erat ordinatum tabernaculum portatile per diuersa loca quasi nōdum existente determinato loco diuini cultus ⁊ hec est ratio litteralis diuersitatis tabernaculi ⁊ templi. Ratio aūtez figuralis esse potest. quia per hec duo significatur duplex status. Per tabernaculum enim quod ē mutabile significatur stat⁹ p̄sentis vite mutabilis. Per templum vero qđ erat fixum ⁊ stans significatur status future vite que omnino īmutabilis est. ⁊ ꝓpter hoc ī edificatione templi dicitur q̄ non est auditus sonitus mallei vel securis ad significandum q̄ omnis perturbatiōis tumultus longe erit a statu futuro. Vel per tabernaculuz significatur status veteris legis. Per templum autem a Salomone constructum status noue legis. vnde ad cōstructionē tabernaculi soli iudei sunt operati. ad edificationē vero tēpli cooperati sunt etiaz gentiles. s. thyri ⁊ sidonij. Ad. iij. dicendum q̄ ratio vnitatis templi vl̄ tabernaculi p̄t esse ⁊ literalis ⁊ figuralis. Litteralis q̄dē est rō ad excludendā idolatrie. quia gentiles diuersis diis diuersa tēpla cōstituebant. ⁊ ideo vt firmaretur in animis hoīuz fides vnitatis diuine. voluit deus vt in vno loco tm̄ sibi sacrificiū offerretur. ⁊ iterū vt per hoc ostenderet q̄ corporalis cultus non ꝓpter se erat acceptus ei. ⁊ ideo cōpescebāt ne passim ⁊ vbiq̄ sacrificia offerrent. sed cultus noue legis in cuius sacrificio spiritualis gratia cōtinetur. est ꝑm se deo acceptus. ⁊ ideo multiplicatio altariū et templorū acceptatur in noua lege. q̄ntum vero ad ea que ptinebāt ad spiritualem cultum dei. qui cōsistit in doctrina legis ⁊ ꝓphetaz. erant etiam in veteri lege diuersa loca deputata in quibus conueniebant ad laudem dei que dicebantur synagoge. sicut ⁊ nunc dicūtur ecclesie in quibus populus christianus ad laudez dei cōgregatur. ⁊ sic ecclesia nostra succedit in locum ⁊ templi ⁊ synagoge. quia ipsum sacrificium ecclesie spirituale ē. vnde non distinguitur apud nos locus sacrificij a loco doctrine. Ratio autem figuralis esse potest. quia p̄ hoc significabatur vnitas ecclie vel militantis vel triumphātis. Ad. iij. dicendum q̄ sicut ī vnitate templi vel tabernaculi representabatur vnitas dei vl̄ vnitas ecclesie. ita etiam in distinctione tabernaculi vel tēpli representabatur distinctio eorum que deo sunt subiecta. ex quibus in dei venerationem cōsurgimus. Distinguebatur autem tabernaculum in duas partes. in vnaz que vocabatur sancta sanctorum. que erat occidētalis. et aliam que vocabatur sancta que erat ad orientem. ⁊ ideꝫ ante tabernaculum erat atrium. Dicit igitur distinctio duplicem rationem. vnam quidem ꝑm q̄ tabernaculū ordinatur ad cultū dei. sic enī diuerse ptes mūdi in distinctione tabernaculi figurātur. naz pars illa que sancta sanctorum dicitur figurabat seculum altius qđ est spiritualiuz substātiaruz. Pars vero illa que dicitur sancta exprimebat mundum corporalem. ⁊ ideo sancta a sanctis sanctorū distinguebaī quodā velo qđ q̄ttuor coloꝛib⁹ erat distinctū p̄ q̄s q̄ttuor elemēta designāī. scz bysso p̄ q̄ designaī terra q2 byssus. i. linū de terra nascit. purpura per quā significatur aqua. fiebat enim purpureus color ex quibusdam conchis que inueniuntur in mari. Hyacinctho p̄ quē significatur aer. quia habet aereum colorem. et cocco bis tincto per quem designatur ignis. et hoc ideo. quia materia quattuor elementorum ē impedimentū p̄ qđ velātur nobis incorporales substātie. et ideo in interius tabernaculum. i. ī sancta sanctorū solus summ⁹ sacerdos et semel in anno introibat. vt designaretur q̄ hec finalis perfectio hominis ē vt ad illud seculum introducatur. in tabernaculum vero exterius. id ē. in sancta introibant sacerdotes quotidie. non autem populus qui. solum ad atrium accedebat. quia ipsa corporalia populus ꝓpere potest. ad interiores autem eorum rationes soli sacerdotes p̄ considerationem attingere possunt. Secūm vero rationem figuralem per exterius tabernaculum qđ dicitur sancta significatur status veteris legis. vt Apostolus dicit ad Hebre. ix. quia ad illud tabernaculum semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia cōsūmantes. Per interius vero tabernaculum quod dicitur sancta sanctorum significaī vel celestis gloria. vel etiam status spūalis noue legis qui est quedam inchoatio future glorie in quem statum nos

christ⁹ introduxit.qđ figurabatur per hoc q̄ sūmus sacerdos semel in anno solus in sancta sanctorū intrabat. Velum autem figurabat spūalium occultationem sacrificiorum in veteribus sacrificijs.quod velum quattuor coloribus erat ornatum.byssō quidem ad designandum carnis puritatem.purpura autem ad figurandum passiōes quas sancti sustinuerunt p̄ deo.coco bis tincto ad significandum charitatem geminā dei ⁊ p̄rimi. hyacintho aūt significabatur celestis meditatio. Ad statum autez veteris legis aliter se habebat populus ⁊ aliter sacerdotes.nā populus ipa corporalia sacrificia considerabat que i atrio offerebātur.sacerdotes vero rationem sacrificiorū considerabant habentes fidem magis explicitā de mysterijs christi.⁊ ideo intrabāt in extremis taberuaculum .quod eniz quodam velo distinguebatur ab atrio.quia quedā erant velata populo circa mysterium christi que sacerdotibus erant nota.nō tamen eis erāt plene reuelata sicut postea in nouo testamento. vt habetur Ephe. iij. Ad.v. dōm q̄ adoratio ad occidentem fuit introducta in lege ad excludendā idolatriā.nam omnes gentiles in reuerētiā solis adorabant ad orientē.vnde dicitur Ezech.viij.q̄ quidaz habebāt dorsa contra templum domini ⁊ facies ad orientem.⁊ adorabāt ad ortum solis.vnde ad hoc excludendū tabernaculum habebat sancta sanctorū ad occidentem.vt versus occidentē adorarent.Ratio etiam figuralis esse p̄t quia totus status p̄rioris tabernaculi ordinabatur ad significandū mortem christi.que figuratur p̄ occasum .ſm illud p̄s. Qui ascendit sup occasum dominus nomē illi. Ad.vj. dōm q̄ eorum que in tabernaculo cōtinebant ratio reddi potest ⁊ litteralis ⁊ figuralis. Litteralis quidē per rationem ad cultū diuinum.⁊ quia dictum ē q̄ per tabernaculum interius qđ dicebatur sancta sanctorū signi-
ficabatur seculum altius spiritualium substantiarū .ideo in illo tabernaculo tria cōtinebātur.s.arca testamenti i q̄ erat vrna aurea habens mānā.⁊ virga Aaron que frōduerat.⁊ tabule i quibus erant scripta decem p̄cepta legis. Hec autē arca sita erat inter duos cherubim qui se mutuis vultibus respiciebant .⁊ sup arcam erat q̄uedaz tabula lapidea que dicebatur p̄piatorium super alas cherubim.quasi ab ipsis cherubim portaretur ac si imaginaretur q̄ illa tabula esset sedes dei. vnde ⁊ p̄piatoriuz dicebatur quasi ex inde populo p̄piaretur ad p̄ces sūmi sacerdotis.⁊ ideo quasi portabaf a cherubim quasi deo obsequentib⁹. Arca vero testamenti erat tanq̄ scabellum sedentis supra p̄piatorū. Per hec autē tria designanf tria que sunt in illo altiori seculo.s. deus qui super omnia ē ⁊ incōprehensibilis omni creature.⁊ p̄pter hoc nulla similitudo eius ponebatur ad rep̄sentandum eius inuisibilitatem.sed ponebatur quedam figura sedis eius. quia.s. creatura cōprehensibilis est q̄ est subiecta deo sicut sedes sedenti. Sunt etiam in illo altiori seculo spirituales substantie que angeli dicūtur.⁊ hi significātur per duos cherubim mutuo se respicientes.ad designandū concordiam eorum ad inuicem.ſm illud Job.xxv. Qui facit concordiam in sublimibus.⁊ p̄pter hoc etiam non fuit vnus tm̄ cherub vt designaretur multitudo celestiuz spirituū. ⁊ excluderetur cultus eor̄ ab his quibus p̄ceptum erat vt solum vnum deum colerēt. Sunt etiam in illo intelligibili seculo rationes omniū eorū que in hoc seculo p̄ficiūtur quodāmodo clause sicut rationes effectuum claudūtur i suis causis.et rationes artificiator̄ in artifice.⁊ hoc significatur per arcam in qua rep̄sentabantur per tria ibi cōtenta.tria que sunt potissima in rebus humanis.s. sapiē-
tia que rep̄sentabatur per tabulas testamēti.potestas regiminis que rep̄sentabatur per virgam Aaron. vita que rep̄sentabatur p̄ manna quod fuit sustamentū vite. Vel per hec tria significabātur tria dei attributa s. sapientia in tabulis.potentia in virga.bonitas in manna.tum p̄pter dulcedinem.tum quia ex dei misericordia erat populo datum.⁊ ideo in memoriam diuine misericordie p̄se ruabatur.⁊ hec tria etiam figurata sunt i visione Esaie. Vidit enī dominū sedentem super soliū excelsum ⁊ eleuatum ⁊ seraphim assistētes ⁊ domuz implerī a gloria dei.vnde et seraphin dicebāt. Plena ē omnis terra gloria eius .⁊ sic similitudines seraphin non ponebātur ad cultum qđ p̄hibebatur primo legis p̄cepto . sed in signum ministerij vt dictuz ē. In exteriori vero tabernaculo qđ significabat p̄sens seculū p̄tinebantur etiam tria.s.altare thymiamatis qđ directe erat cōtra arcam. Mensa aurē p̄positionis super quam .xij. panes apponebantur erat posita ex parte aquilonari. Candelabrū vero ex parte australi. Que tria videtur respondere tribus que erāt in arca clausa.ſz magis manifeste eadem rep̄sentabāt.oportet enim rationes rerum ad manifestiorem demōstrationem p̄duci q̄s sint i mēte diuina ⁊ angelorum ad hoc q̄ homines sapientes eas cognoscere possint.qui significātur per sacerdotes ingredientes tabernaculū. In candelebro igitur designabatur sicut in signo sensibili.sapientia que itelligibilib⁹ verbis exprimebatur in tabulis. Per altare vero thymiamatis significabaf officium sacerdotū quorum erat populuz ad deum reducere.⁊ hoc etiam significabaf per virgam.nam i illo altari imēdebaf thymiama boni odoris.p̄ qđ significabatur sanctitas populi acceptabilis deo. Dicitur enī Apoc.viij.q̄ p̄ fumum aromatum significātur iustificationes sanctor̄ Conuenienter autem sacerdotis dignitas in arca significabaf p̄ virgaz.in exteriori vero tabernaculo p̄ altare thymiamatis.qz sacerdos mediator est inter deum ⁊ populum regēs populum p̄ potestatem diuinam quā virga significat.⁊ fructum sui regiminis.s.sanctitatem populi acceptā deo offerret quasi in altari thymiamatis. Per mensam autem significatur tēporale nutrimentum vite sicut ⁊ per mānа .sed hoc est conuenientius ⁊ grossius nutrimentum.illud autem suauius ⁊ subtilius. Conuenienter autem cādelabrum ponebatur ex parte australi.mensa autem ex p̄te aquilonari.quia australis pars ē dextra pars mūdi.aquilonaris autem sinistra.vt dicitur in.ij. de celo ⁊ mūdo.sapientia autem p̄tinet ad dextrā sicut ⁊ cetera spiritualia bona.temp̄ale autē nutrimentum ad sinistraz.ſm illud Prouer.iij. In sinistra illius diuitie ⁊ gloria. Potestas autem sacerdotalis media est inter tēporalia ⁊ spūalem sapientiam.qz eam ⁊ spūalis sapientia ⁊ tēporalia dispensantur. Potest autē ⁊ horuz alia ratio assignari magis litteralis. In arca enim p̄tinebātur tabule legis ad tollendaz legis oblitionē.vnde dr Exo.xxxiij. Dabo tibi duas tabulas lapideas et legem ac mandata q̄ scripsi vt doceas filios israel. Virga vero Aaron ponebaf ibi ad cōprimendā dissensionē populi de sacerdotio Aaron.vñ dr Numeri.xvij. Refer virgā Aaron in tabernaculū testimonij vt reseruef in signū rebelliū filioz isral. Māna aūt oseruabaf i arca ad cōmemorandū beneficiū qđ dns p̄stitit filijs israel in deserto.vñ dr Exo.xvi. Impleo gomor ex eo ⁊ custodiaf in futuras retrogenerationes vt nouerint panes de quib⁹ alui vos in solitudine. Candelabrū vero erat institutū ad honorificentiā tabernaculi

pertinet enim ad magnificentiã dom⁹ q̃ sit bene lumino/
sa. Habebat autẽ candelabrũ septẽ calamos. vt Josephꝰ
dicit ad significandũ septem planetos quibus totus mũ
dus illuminatur. ⁊ ideo ponebatur cãdelabrum ex parte
australi. quia ex illa parte est nobis planetarum cursus.
Altare vero thymiamatis erat institutum vt iugiter i ta/
bernaculo esset fumus boni odoris. tum ꝓpter vsum/
nem tabernaculi. tum etiam in remedium fetoris quem
oportebat accidere ex effusione sanguinis et ex occisione
animaliũ. Ea enim que sunt fetida despiciuntur quasi vi
lia. que vero sunt boni odoris homines magis appreciã
tur. Mensa autem apponebatur ad significandũ q̃ sacer
dotes templo seruientes in templo victũ habere debẽt
vnde duodecim panes suppositos mense in memoriam
xij. tribuũ. solis sacerdotibus edere licitum erat. vt habet
Matth. xxij. Mensa autẽ non ponebatur directe in me/
dio ante ꝓpiciatorium ad excludendum ritum idolatrie.
nam gentiles in sacris lune ꝓponebant mensam coram ido
lo lune. vnde dicitur Hiere. vij. Mulieres conspergunt
adipem vt faciant placentas regine celi. In atrio vero ex
tra tabernaculum ꝓtinebatur altare holocaustorum in q̃
offerebãtur deo sacrificia de bis que erãt a populo possef/
sa. ⁊ ideo in atrio poterat eẽ populus qui huiusmodi deo
offerebat p̃ manus sacerdotum. sed ad interius altare i q̃
ipa deuotio ⁊ sanctitas populi deo offerebatur. non pote
rant accedere nisi sacerdotes quorum erat deo offerre po/
pulum. Est autem hoc altare extra tabernaculũ i atrio cõ
stitutum ad remouendum cultũ idolatrie. nã gentiles in
fra templa altaria ꝓstituebãt ad immolandũ idolis. Figura
lis vero ratio omniũ horũ assignari potest ex relatione ta/
bernaculi ad xp̃m qui figurabat. Est aũt cõsiderandũ q̃
ad designandũ imperfectionẽ legaliũ figuraꝝ diuerse fi/
gure fuerũt institute in templo ad significandũ xp̃m. Ipse
enĩ significat p̃ ꝓpiatoriũ. q⁹ ipse est ꝓpiatio p̃ peccatis
nostris. vt dr̃. j. Joh. ij. Et cõuenienter hoc ꝓpiatorium a
cherubin portatur. q⁹ de eo scriptum ẽ. Adorent eum oẽs
angeli dei. vt habet Hebre. j. Ipse etiam significat p̃ arcã
quia sicut arca erat cõstructa de lignis setbim. ita corpus
xpi de membris purissimis ꝓstabat. Erat autem deaura/
ta. quia xp̃s fuit plenus sapientia ⁊ charitate. que p̃ aur̃
significatur. Intra arcam aũt erat virga aurea. id ẽ. lancea
anima habẽs mãna. i. omnez plenitudinẽ sanctitatis ⁊ di
uinitatis. Erat etiã in arca virga. i. potestas sacerdotalis
quia ipe est factus sacerdos in eternũ. Erãt etiã ibi tabu
le testamẽti ad designandũ q̃ ipe xp̃s est legis dator. ipse
etiam xp̃s significatur p̃ candelabrum. q⁹ ipe dicit. Ego
sum lux mũdi. p̃ septem lucernas septem dona sancti spi/
ritus. Ipse etiã significat p̃ mẽsam. q⁹ ipe ẽ spũalis cib⁹.
sm illud Joh. vj. Ego sum panis viu⁹. Duodecim enim
panes significabãt. xij. apostolos vel doctrinam eoꝝ. Si/
ue per cãdelabrũ ⁊ mensam potest significari doctrina et
fides ecclesie q̃ etiã illuminat ⁊ spũaliter reficit. Ipe etiã
xp̃s significat̃ per duplex altare. s. holocaustoꝝ ⁊ thymia/
matis. q⁹ p̃ ipm oportet nos deo offerre omnia virtutum
opa. siue illa quib⁹ carnẽ affligim⁹. que offerunt̃ q̃si in al
tari holocaustoꝝ. siue illa q̃ maiore mẽtẽ ꝓfectione p̃ spũa/
lia ꝓfectoꝝ desideria deo offerũ t̃ in xp̃o quasi in altari thy
miamatis. sm illud ad Hebre. xiij. Per ipm ergo offera/
mus hostiã laudis semp̃ deo. Ad. vij. dom̃ q̃ dns p̃ce/
pit altare ꝓstrui ad sacrificia ⁊ munera offerẽda i honorẽ
dei ⁊ sustẽtationẽ ministroꝝ qui tabernaculo deseruiebãt
De ꝓstructione aũt altaris datur a dño duplex p̃ceptum

Unũ quidẽ in principio legis Exo. xx. Ubi dns manda
uit q̃ facerent altare de terra. vel saltẽ d̃ lapidib⁹ nõ sectis
⁊ itez q̃ nõ facerẽt altare excellum ad q̃d oporteret p̃ gra
dus ascẽdere. ⁊ hoc ad detestandũ idolatrie cultũ. gẽtiles
enĩ idolis ꝓstruebãt altaria ornata et sublimia. in quibus
credebãt aliq̃d sanctitatis ⁊ numinis esse. ꝓpter q̃d etiam
dns mãdauit Deutero. xvj. Nõ plãtabis lucũ ⁊ oẽm ar
borẽ iuxta altare dñi dei tui. Idolatre enĩ cõsueuerũt sub
arboribꝰ sacrificare ꝓpter amenitatẽ ⁊ umbrositatẽ. Quo
rum etiã p̃ceptoꝝ ratio figuralis fuit. q⁹ in xp̃o qui ẽ no
strum altare. debem⁹ ꝓfiteri veram carnis naturã q̃tum
ad humanitatẽ. q̃d ẽ altare de terra facere. ⁊ q̃tũ ad diui
nitatẽ debem⁹ in eo ꝓfiteri patris equalitatẽ. q̃d ẽ nõ ascẽ
dere p̃ gradus ad altare. Nec etiã iuxta xp̃m debemus ad
mittere doctrinã gẽtiliũ ad lasciuiã ꝓuocantẽ. sz facto ta/
bernaculo ad honorem dei nõ erãt timende hmoi occasio
nes idolatrie. et ideo dns mandauit q̃ fieret altare holo/
caustoꝝ de ere q̃d esset omni pplo ꝓspicuũ. ⁊ altare thymi
amatis de auro q̃d soli sacerdotes videbãt. Nec erat rãta
p̃ciositas eris vt p̃ hui⁹ copiã popul⁹ ad aliquã idolatriã
ꝓuocaret̃. sz q⁹ Exo. xx. ponit̃ p̃ rõne huius p̃cepti. Non
ascẽdens p̃ gradus ad altare meũ. id q̃d subdit̃. Ne reue/
let turpitudo tua. ꝓsiderandũ ẽ q̃ hoc etiã fuit institutuz
ad excludẽdũ idolatriã. nã i sacris Priapi sua pudenda
gẽtiles populo denudabãt. postmodũ aũt indict⁹ ẽ sacer/
dotibus feminaliũ vsus ad tegimẽ pudẽdoꝝ. ⁊ ideo sine
piculo institui poterat tãta altaris altitudo vt p̃ aliq̃s gra
dus ligneos nõ stantes. sz portatiles in hora sacrificii sa/
cerdotes ad altare ascenderent sacrificia offerentes. Ad
viij. dom̃ q̃ corpus tabernaculi ꝓstabat ex quibusdã tabu
lis i lõgitudinẽ erectis. q̃ quidẽ interi⁹ tegebãt quibusdaz
cortinis ex q̃tuor coloribus variatis. s. de byssо. retorta. ⁊
hyacintho. ac purpura. coccoq̃ bis tincto. sed hmõi cor/
tine tegebant solum latera tabernaculi. In tecto autez ta/
bernaculi erat operimentum vnum de pellibus hyacinthi/
nis. ⁊ sup̃ hoc aliud de pellib⁹ arietum rubricatis. ⁊ desup̃
tertium de quibusdã sacris ciliciis. que nõ tm̃ operiebant
tectum tabernaculi. sed etiam descendebãt vsq̃ ad terrã.
⁊ tegebãt tabulas tabernaculi exterius. Horũ autẽ ope/
rimentoꝝ ratio litteralis in cõmuni erat ornatus ⁊ protec/
tio tabernaculi vt in reuerẽtia haberetur. In speciali ve/
ro s̃m quosdam p̃ cortinas designabat̃ celũ sidereũ q⁹ ẽ
diuersis stellis variatuz. p̃ saga aque q̃ sunt supra firma/
mentũ. p̃ pelles rubricatas celũ empireũ in q̃ sunt ange
li. p̃ pelles hyacinthinas celũ sancte trinitatis. Figuralis
aũt ratio horũ ẽ. q⁹ p̃ tabulas ex quib⁹ cõstruebatur taber
naculũ significãtur xp̃i fideles ex quibus cõstruitur eccle/
sia. Tegebant̃ aũt interi⁹ tabule cortinis quadricoloribꝰ
q⁹ fideles interius ornant̃ q̃tuor virtutib⁹. nam in byssо
retorta vt glo. dicit. significatur caro castitate remitẽs. in
hyacintho mens supnaicupiẽs. in purpura caro passioni
bus subiacẽs. in cocco bis tincto mens ĩter passiones dei
⁊ ꝓximi dilectione p̃fulgẽs. Per operimenta vero tecti de
signãtur p̃lati ⁊ doctores in quibus debet remittere cele/
stis cõuersatio. q̃d significat̃ p̃ pelles hyacinthinas. ꝓm/
ptitudo ad martyriũ. q̃d significãt pelles rubricate auste
ritas vite ⁊ tolerantia aduersoꝝ. que significant̃ p̃ saga ci
licina q̃ erãt exposita ventis ⁊ pluuijs. vt glo. dicit. Ad
xx. dom̃ q⁹ sanctificatio tabernaculi et vasoꝝ eiꝰ habebat
causam litteralem vt in maiori reuerentia haberetur. q̃li
p̃ hmõi ꝓsecrationem diuino cultui deputatum. Figura
lis aũt rõ ẽ. q⁹ p̃ hmõi sanctificationem significat̃ spualis

sanctificatio viuentis tabernaculi.s. fidelium ex quibus pstituitur ecclesia xpi. ¶Ad.x. dom q in veteri lege erāt septem solēnitates temporales et vna cōtinua. vt potest colligi Numeri.xxviij.z xxix.Erat enim quasi cōtinuum festum.quia quotidie mane z vespere īmolabatur agnus z per illud cōtinuū festum iugis sacrificij representabat perpetuitas diuine beatitudinis.Festoꝝ autem temporalium primum erat quod iterabatur qualibet septimana, z hec erat solēnitas sabbati. qđ celebratur in memoriam creationis rerum.vt supra dictum est.Alia autem solēnitas iterabatur quolibet mēse scz festum neomenie.qđ celebrabatur ad cōmemorandum opus diuine gubernationis.Nam hec inferiora pcipue variātur sm motum lune.z ideo celebrabatur hoc festum in nouitate lune. non autem in eius plenitudine. ad euitandum idolatrarū cultum qui in tali tempore lune sacrificabant.Hec aūt duo beneficia sūt cōmunia toti humano generi. z idco frequētius iterabant.alia vero quinqz festa celebrabātur semel in anno.z recolebantur in eis beneficia specialiter illi populo exhibita.Celebratur enī festum pbase primo mense ad cōmemorandum liberationis beneficium ex egypto. Celebratur autem festum pentecostes post quinquaginta dies ad recolēdum beneficiū legis date. alia vero tria festa celebrabātur in mēse septimo qui quasi totus apud eos erat solēnis sicut z septimus dies.¶In prima enī die mensis septimi erat festum tubarum in memoriam liberationis ysaac quando Abraam īuenit arietem hirrentem cornibus.quē repsentabant per cornua quibus buccinabant.Erat autem festum tubarum quasi quedaz inuitatio vt ppararent se ad sequens festum qđ celebrabat decimo die.z hoc erat festum expiationis ī memoriaz illius beneficij quo deus ppiciatus est peccato populi de adoratione vituli ad preces Moysi.¶Post hoc autez celebrabatur festuz scenophegie.i.tabernaculorum septem diebus ad cōmemorādum beneficium diuine protectionis et deductionis p desertuz vbi in tabernaculis habitauerūt. vnde in hoc festo debebant habere fructum arboris pulcherrime.id ē.citrum z signum tensarum frondium.id est.mirtū.que sunt odorifera,z spatulas palmarum z salices de torrente.que diu retinent suum virorem.z hec inueniuntur in terra promissionis ad significandum qđ p aridam terram deserti eos duxerat deus ad terrā delitiosam.Octauo autez die celebrabat aliud festum scz cetus atqz collecte in quo colligebātur a populo ea que erant necessaria ad expēsas cultus diuini.z significabatur adunatio populi z pax preclita in terra promissionis.Figuralis autē ratio horum festorum ē.quia p iuge sacrificium agni figuratur pperuitas xpi qui est agnus dei . sm illud Hebre. vlt.Jesus xps heri z hodie ipe z in secula.¶Per sabbatū autem designat spūalis requies nobis data p xpm vt habetur ad Hebre.iiij.¶Per neomeniā autem q est incēsio noue lune significat illuminatio primitiue ecclesie p xpm co pdicante z miracula faciente.¶Per festū aūt pentecostes significat descensus spūssancti in aplos .¶Per festuz autē tubaꝝ significat pdicatio aplorꝝ.¶Per festū aūt expiationis significat emundatio a peccatis populi christiani. ¶Per festū autē tabernaculoꝝ peregrinatio eorꝝ ī hoc mūdo in quo ambulant in virtutib⁹ proficiendo.¶Per festum aūt cetus atqz collecte significat congregatio fidelitū i regno celoꝝ.z ideo istud festū dicebat sanctissimū esse.z hec tria festa erant cōtinua ad inuicē.q2 oportet expiatos a vitijs pficere in virtute quousqz perueniant ad dei visionē. vt dicitur in ps.

Ad quintum sic ꝓceditur

Videtur q sacramentoꝝ veteris legis conueniens causa esse nō possit.Ea enim que ad cultum diuinū fiunt nō debent esse similia his que idolatre obseruabāt. vnde dicit Deutero.xx.Non facies sliter dño deo tuo .omnes enī abominationes quib⁹ aduersat dns fecerunt dijs suis.Iz cultores idoloꝝ in cultu eorum cultris se incidebant vsqz ad effusionem sanguinis.Dicitur enim in.iij.Reg xviij q incidebant se iuxta ritum suum cultris z lanceolis donec pfunderēt sanguine,propter qđ dominꝰ mādauit Deutero.xiij.Non vos incidetis nec facietis caluicium super mortuos.incōuenienter igitur circūcisio erat instituta ī lege. ¶Pre.ea que in cultū diuinū fiunt debent honestatē z grauitatē habere.sm illud ps.In populo graui laudabo te.sed ad leuitatē quādā pinere videtur vt homines festināter comedant.incōuenienter igitur ꝓceptū ē.Exo. xij.vt comederent festināter agnum paschalē.z alia etiam circa huiusmodi comestionem sunt instituta que videtur omnino irrationabilia esse. ¶Pre.sacramēta veteris legis figure fuerunt sacramentoꝝ noue legis.sed p agnum paschalez significat sacramentū eucharistie.Sm illud .j.ad Corꝝ.v.Pasca nostrū īmolatus ē xps.ergo etiā debuerūt esse aliqua sacramēta in lege q̄ p̄figurarent alia sacramēta noue legis.sicut confirmationem.z extremam vnctionē z matrimoniū.z alia sacramenta. ¶Pre. purificatio nō pt cōuenienter fieri nisi ab aliquibꝰ mundicijs.sed ꝯtuz ad deum nullum corpale reputatur īmundum . q2 omne corpus creatura dei ē.z omnis creatura dei bona .z nihil ejiciendum qđ cū gratiarūactione pcipitur . vt dicit.j.ad Timo.iiij.incōuenienter igitur purificabātur ,propter cōtactum hominis mortui.vel ,propter alicuius hmōi corporales infectiones. ¶Pre.Eccī.xxxiij.dicit.Ab īmundo quid mūdabitur.sed cinis vitule rufe que cōburebatur īmundus erat.q2 īmūdū reddebat . Dicit enī Numeri. xix.q sacerdos qui īmolabat eā cōmaculat⁹ erat vsqz ad vesperū.Siliter z ille qui eā cōburebat.z etiam ille qui eius cineres colligebat.ergo incōueniēter ꝓceptū ibi fuit vt p hmōi cinerē ibi aspersum īmundi purificarentur. ¶Pre.peccata nō sunt aliquid corpale qđ possit deferri de loco ad locū . neqz etiā p aliquid īmundū pōt homo a peccato mūdari.incōuenienter igitur ad expiationē peccatorum populi sacerdos sup vnum hyrcoꝝ confitebatur peccata filioꝝ israel vt portaret ea in desertū.alium aurē quo vtebant ad purificationes simul cū vitulo cōburentes extra castra īmundi reddebant . ita q oportebat eos lauare vestimenta z carnem aqua. ¶Pre.illud qđ iā est mundatū nō oporteret iterū mundari .incōueniēter igit mundata lepra hois vel etiā eoꝝ domus alia purificatio adhibebat.vt habet Leuit.xiij. ¶Pre.spūalis īmundicia nō pōt p corpalem aquam vel pilorꝝ rasuram emūdari. irrationabile igit videtur q dns ꝓcepit Exo.xxx. vt fieret labiū eneū cū basi sua ad lauandū man⁹ z pedes sacerdotū qui ingressuri erāt tabernaculū z qđ ꝓcipit Numeri viij.q leuite abstergerent aqua lustrationis z raderēt oēs pilos carnis sue. ¶Pre.qđ maius ē non pōt sanctificari p illud qđ minus est.incōueniēter igit p quandā vnctionem corporalē z corpalia sacrificia.z oblationes corporales fiebat in lege consecratio maiorum z minoꝝ sacerdotum.vt habet Leuit.viij.et leuitarum.vt habet Numeri viij. ¶Pre.sicut dicitur.j.Reg.xvi.Homines vident ea

que parent. Deus autem intuetur cor. sed ea que exterius apparent in homine ē corpalis dispositio ⁊ indumenta. inconuenienter igitur sacerdotib⁹ maioribus ⁊ minoribus ꝯdaz specialia vestimēta deputabātur. de quibus habet Exo. xxviij. ⁊ sine ratione videt ꝙ phiberet aliquis a sacerdotio ꝓpter corpales defectus. Sm ꝙ dicit Leuit. xxi. Homo de semine tuo p familias qui habuerit maculā nō offeret panes deo. si cecus fuerit. vel si claudus ⁊c. sic igit videt ꝙ sacramēta veteris legis irrationabilia fuerūt. Sz ꝓtra est qđ dr Leuit. xx. Ego sum dns qui sanctifico vos. sed a deo nihil sine rōne fit. Dicit enī in ps. Oia in sapientia fecisti. ergo in sacramētis veteris legis q ordinabāt ad hominum sanctificationē nihil erat sine rationabili causa.

Rn. dōm ꝙ sicut supra dictū est. sacramenta ꝓprie dicūtur illa que adhibebāt dei cultoribus ad quādā consecrationē. p quaz scz deputabātur quodāmodo ad cultum dei. cultus aūt dei generali quidē modo ptinebat ad totū populum. sz speciali modo ptinebat ad sacerdotes ⁊ leuitas qui erāt ministri cultus diuini. ⁊ ideo in istis sacramentis veteris legis ꝯdā ptinebāt cōmuniter ad totū populum. ꝯdā aūt specialiter ad ministros. ⁊ circa vtroscz tria erant necessaria. quoz primum ē institutio in statu colendi deū ⁊ hec quidem institutio cōmuniter ꝯtū ad omnes fiebat per circūcisionem sine qua nullus admittebatur ad aliqđ legalium. ꝯtum vero ad sacerdotes p sacerdotum consecrationem. Secūdo requirebatur vsus eorum q ptinent ad diuinum cultum. ⁊ sic ꝯtuz ad populum erat eius pascalis cōuiuij. ad que nullus incircūcisus admittebatur. vt patet Exo. xij. ⁊ ꝯtum ad sacerdotes oblatio victimaꝝ ⁊ eius panū ꝓpositionis. ⁊ alioꝝ que erant sacerdotū vsibus deputata. Tertio requirebatur remotio eorum per q aliqui impediebātur a cultu diuino scz immundiciaꝝ. ⁊ sic ꝯtum ad populum erant institute quedā purificationes a quibusdam exterioribus immundicijs. ⁊ etiam expiationes a peccatis. Quātuz vero ad sacerdotes ⁊ leuitas erat instituta ablutio manuū ⁊ pedum ⁊ rasio pilorum. et hec omnia habebāt rationabiles causas ⁊ litterales sm ꝙ ordinabātur ad cultum dei p tempore illo. ⁊ figurales sm ꝙ ordinabāt ad figurandum christum. vt patebit per singula discurrenti. Ad. j. ergo dōm ꝙ litteralis ratio circūcisionis principalis quidem fuit ad ꝓtestationem fidei vnius dei. ⁊ quia Abraam fuit primus qui se ab infidelibus sepauit exiens de domo sua. ⁊ de cognatiōe sua. ideo ipe primus circūcisionem accepit. ⁊ hanc causaz assignat Apls ad Ro. iiij. Signum accepit circūcisionis signaculum iusticie fidei que ē in ꝓputio. quia scz in hoc legitur Abrae fides reputata ad iusticiam ꝙ cōtra spem in spem credidit. scz contra spem nature in spem gratie. vt fieret pater multarum gentium cum ipe esset senex ⁊ vxor sua eēt anus ⁊ sterilis. Et vt hec ꝓtestatio ⁊ imitatio fidei Abrae firmaretur in cordibus iudeoꝝ. acceperunt signuz in carne sua cuius obliuisci non possent. vnde dicitur Geñ. xvij Erit pactum meuz in carne vestra in fedus eternū. ideo autem fiebat octaua die quia antea puer est valde tenell⁹ ⁊ posset ex hoc grauiter ledi. ⁊ reputatur adhuc quasi qddam non solidatum. vnde etiam nec animalia offerebant ante octauū diem. Ideo vero non magis tardabatur ne ꝓpter dolorem aliqui signum circūcisionis refugerēt. ⁊ ne parentes etiam quoꝝ amor increscit ad filios post frequentem conuersationem ⁊ eorum augmentum eos circūcisioni subtraherent. Secūda ratio esse potuit ad debilitationem concupiscentie in membro illo. Tertia ratio est in sigillationem sacroꝝ Veneris ⁊ Priapi. in quibus illa pars corporis honorabatur. dominus aūt ē non ꝓhibuit nisi incisionē que in cultum idoloꝝ fiebat. cui non erat similis predicta circūcisio. Figuralis vero ratio circūcisionis erat. quia figurabatur ablutio corruptionis fienda p xp̄m que perfecte complebitur in octaua etate. que ē etas resurgentium. ⁊ quia omnis corruptio culpe ⁊ pene ꝓuenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis. ideo talis circūcisio fiebat in membro generationis. vñ Apls dicit ad Col. ij. Circūcisi estis in xp̄o circūcisione nō manufacta in expoliatione corporis ⁊ carnis. sz in circūcisione domini nostri iesu xp̄i Ad. ij. dōm ꝙ literalis ratio cōuiuij paschalis fuit in cōmemorationez beneficij. q deus eduxit eos de egypto. vnde per huiusmodi conuiuij celebrationē ꝓfitebāt se ad illū ꝓpm ptinere quem deus sibi assumpserat ex egypto. Quādo enim fuerunt ex egypto liberati preceptum est eis vt sanguine agni linirent suppliminaria domorum quasi ꝓtestantes se recedere a ritibus egyptioꝝ qui arietem colebāt. vnde ⁊ liberati fūt p sanguinis agni aspersionem. vel linitionē in postib⁹ domorum a periculo exterminij qđ imminebat egyptijs. In illo autem exitu coꝝ de egypto duo fuerunt. s. festinantia ad egrediendū. impellebant enī eos egyptij vt exirent velociter. vt habetur Exo. xij. Imminebat autē periculū ei qui nō festinaret exire cum multitudine ne remanēs occideretur ab egyptijs. Festinantia autem designabat dupliciter. Uno quidē modo p ea q comedebant. ꝓceptum enī eis erat ꝙ comederēt panes azimos. ⁊ huius signum est. ꝙ non poterant fermentari cogentibus exire egyptijs ⁊ ꝙ comederēt assum igni. sic enim velocius preparabatur. ⁊ ꝙ os non cōminuerent ex eo quia in festinātia nō vacat ossa frāgere. Alio modo ꝯtū ad modū comedēdi. dr enī. Renes vestros accingetis. calciamēta habebitis in pedibus tenētes baculos in manibus. ⁊ comedetis festinanter. qđ manifeste designat homines existentes in ꝓmptu itineris. Ad idē etiaz ptinet qđ eis ꝓcipitur. In vna domo comedetis. nec̄z feretis de carnib⁹ eius foras. q⁹ scilz ꝓpter festinātiā nō vacabat inuicē mittere encenia Almaritudo aūt quaz passi fuerāt in egypto significabat p lactucas agrestes. Figuralis aūt ratio patet. q⁹ p īmolationem agni paschalis significabatur īmolatio xp̄i. sm illud. j. ad Coꝝ. v. Pascha nostrū īmolatus ē xp̄s. Sanguis vero agni liberans ab exterminatore linitus suppliminaribus domoꝝ significat fidē passionis xp̄i in corde ⁊ ore fideliū p quā liberamur a peccato ⁊ a morte. sm illud. j. Pet. j. Redempti estis ꝓcioso sanguine agni imaculati. Comedebant aūt carnes ille ad significandū esum corporis xp̄i in sacramento. Erant aūt asse igni ad significandum passionem vel charitatem xp̄i. Comedebantur autem cum azimis panibus ad significandā puram cōuersationem fidelium sumentiū corpus xp̄i. sm illud. j. ad Coꝝ. v. Epulemur in azimis sinceritatis ⁊ veritatis. Lactuce autez agreste addebātur in signum penitentie peccatoꝝ. q necessaria est sumentibus corpus xp̄i. Renes aūt accingēdi fūt cingulo castitatis. calciamenta autem pedū sunt exempla mortuoꝝ patrum. baculi autem habendi in manib⁹ significant pastoralem custodiam. Precipitur autem ꝙ in vna domo agnus paschalis comedatur. id ē. in ecclesia catholicorum. non in cōuenticulis hereticoꝝ. Ad. iij. dōm ꝙ quedam sacramenta noue legis habuerunt in veteri lege sacramenta figuralia sibi correspondentia. nam circūcisioni respondet baptismus qui est fidei sacramentū. vnde

dicitur ad Col.ij. Circūcisi estis in circūcisione domini nri Jesu xpi cōsepulti ei in baptismo. Cōuiuio vro agni paschalis respondet in noua lege sacramentum eucharistie Omnibus autem purificationib⁹ veteris legis respōdet in noua lege sacramēta penitētie. Consecrationi autez pōtificis ⁊ sacerdotum respondet sacramentum ordinis. Sacramento autem confirmationis qđ est sacramentū plenitudinis gratie nō potest respōdere in veteri lege aliqđ sacramentuz.qz nondū aduenerat tempus plenitudinis eo q̄ neminem ad pfectum adduxit lex. Similiter autez ⁊ sacramento extreme vnctionis quod ē quedaz īmediata pparatio ad introitum glorie.cuius aditus nōdum patebat in veteri lege pcio nondum soluto. Matrimoniuz autem fuit quidem in veteri lege ,put erat in officium nature.non aūt ,put est sacramentum cōiunctionis xpi ⁊ ecclesie que nondū erat facta.vnde ⁊ in veteri lege dabatur libellus repudij qđ est cōtra sacramenti rōnez. Ad.nij dōm q̄ sicut dictuz est.purificationes veteris legis ordinabantur ad remouendum impedimenta cultus diuini qui quidem est duplex sez spūalis qui consistit in deuotione mentis ad deum.⁊ corpalis qui cōsistit in sacrificijs ⁊ oblationibus ⁊ alijs huiusmodi. Ad cultu autem spūali impediūtur homines per peccata quibus homines polluti dicebantur sicut per idolatriam ⁊ homicidium.,p adulteria ⁊ incestus.⁊ ab istis pollutionibus purificabantur homines per aliqua sacrificia.vel cōmuniter oblata pro tota multitudine.vel etiam ,p peccatis singulorum.non q̄ sacrificia illa carnalia haberent ex ipis virtutem expiādi peccatum.sed quia significabat expiationem peccatorum futuram per christum.cuius principes erant etiaz antiqui ,p testantes fidem redemptoris in figuris sacrificiorum. Ad cultu vero exterior impediebantur homies p quasdam īmundicias corporales.que quidem primo cōsiderabātur in hominibus.⁊ cōsequenter etiam in alijs animalibus.⁊ in vestimentis.⁊ domibus ⁊ vasis. In hominbus quidem īmundicia reputabatur partim quidez ex ipis hominib⁹.partim autem ex cōtactu rerum īmundarū. Ex ipis autem hominibus īmūdum reputabatur omne illud qđ corruptionem aliquaz iam habebat. vel erat corruptioni expositū.⁊ ideo qz mors est corruptio quedā.cadauer hominis reputabaf īmundū. Similiter etiaz quia lepra ex corruptione humorū cōtingit qui etiaz exterius erūpunt ⁊ alios inficiunt.leprosi etiā reputabātur īmundi. Similiter etiā mulieres patientes sanguinis fluxum siue per infirmitatem.siue etiaz p naturam.vel tēporibus mēstruis vel etiā tēpore cōceptionis.⁊ eadem ratione viri reputabantur īmundi fluxum seminis patientes.vel p infirmitatem.vel per pollutionem nocturnam.vel etiam p coitum. Nā ois humiditas pdictis modis ab homine egrediens quādam īmūdam infectionem habet. Inerat etiā hominib⁹ īmūdicia qdā ex ptactu quarūcunq⁹ rez īmūdarū. Istaz aūt īmundiciaz erat ratio ⁊ litteralis ⁊ figuralis. Litteralis quidē ,pter reuerentiā eoz que ad diuinū cultū ptinent.tum qz hoīes pfanas res cōtingere non solent cum fuerint īmundi.tum etiā vt ex raro accessu ad sacra ea magis venerarēf. Cū enī omnes huiusmodi īmundicias raro aliquis cauere posset.cōtingebat ,q̄ raro poterant hoīes accedere ad attingēdū ea q̄ ptinebāt ad diuinū cultum.⁊ sic qui accedebāt cū maiori reuerētia ⁊ humilitate mētis accedebāt. Erat aūt in quibusdā hoz ratio litteralis vt hoīes nō reformidarēt accedere ad diuinuz cultum q̄ refugiētes pfanū leprosoz ⁊ similiū infirmoz quoz morb⁹ abominabilis erat et cōtagiosus. In quibusdam etiā ratio erat ad vitandū idolatrie cultū. qz gētiles in ritu suoz sacrificioz vtebant q̄q⁹ ⁊ humano sanguine et semine. Dēs aūt huiusmodi īmundicie corporales purificabant vel p solā aspersionē aque.vel que maiores erant p aliqđ sacrificiū ad expiandū peccatuz.ex quo tales infirmitates ptingebāt. Ratio aūt figuralis harū īmundiciaz fuit.qz p huiusmodi exteriores īmundicias figurabant diuersa peccata. Nā īmundicia cadaueris cuiuscunq⁹ significat īmundiciam peccati qđ est mors anime. Immūdicia autez leprae significat īmundiciam herētice doctrine.tum qz hęretica doctrina contagiosa est sicut ⁊ lepra.tum quia nulla etiam falsa doctrina est que vera falsis nō admisceat.sicut etiā in superficie corporis leprosi apparet quedam distinctio quarundā macularū ab alia carne integra.p immundiciā autez mulieris sanguiflue designatur īmundicia idolatrie propter īmolaticium cruorem. per īmūdiciā vero viri seminifluj designatur īmundicia vane locutionis eo q̄ semen est verbum dei. Per īmundiciam vero coitⁱ ⁊ mulieris parientis designatur īmundicia peccati originalis. Per īmūdiciam vero mulieris mēstruate designatur īmundicia mentis per voluptates emollite. vniuersaliter vero p īmundiciam cōtactus rei īmunde designatur īmundicia cōsensus in peccatum alterius. Sm illud.ij.ad Coz.vj. Exite de medio coz⁹ ⁊ separamini ⁊ īmundum ne tetigeritis. Huiusmodi autem īmundicia contactⁱ derivabatur etiam ad res inanimatas.quicquid enim quocunq⁹ modo tāgebat īmundus īmundū erat. In quo lex attenuauit superstitionem gentilium.qui non soluz p contactum īmundi dicebant īmundiciam contrahi.sz etiam per collocutionē aut per aspectum.vt rabi Moyses dicit d mulicre menstruata.p hoc autē mystice significabaf id quod dicitur Sap.xiij. Similiter odio sunt deo impi⁹ ⁊ impietas eius. Erat autem ⁊ īmundicia quedam ipsaz rerum inanimatarū sm se.sicut erat īmundicia lepre i domo ⁊ in vestimentis. Sicut enim morbus lepre accidit in hominbus ex humore corrupto putrefaciente carnem et corrumpente.ita etiam ,pter aliquaz corruptionem ⁊ excessum humiditatis vel siccitatis fit quādoq⁹ aliqua corrosio in lapidibus domus.vel etiā in vestimentis.⁊ ideo hāc corruptionē vocabat lex leprā. ex q̄ dom⁹ vel vestis īmūda iudicarēf.tū qz ois corruptio ad īmūdiciā ptinebat vt dictū ē.tum etiā qz circa huiusmodi corruptionē gentiles deos penates colebāt.⁊ ideo lex pcepit huiusmodi dom⁹ i quib⁹ fuerit talis corruptio pseuerās destrui.⁊ vestes cōburi ad tollēdā idolatrie occasionē. Erat etiā ⁊ q̄dā īmūdicia vasoz de qua dz Numeri.xix. Vas qđ nō habuit cooperculū ⁊ ligaturā desup īmundū erit. Cuius īmundicie causa est. qz in talia vasa de facili poterat aliqd īmundū cadere. vñ poterāt īmūdari. Erat etiā hoc pceptū ad declinandū idolatriā. Credebant enī idolatre q̄ si mures aut lacerte vel aliquid huiusmodi q̄ īmolabant idolis caderēt in vasa vel in aqs q̄ essent dijs gratiosa. Adhuc etiā alique mulierculе vasa dimittūt discoopta i obsequiū nocturnoz numinū q̄ ianas vocāt. Dat aūt īmundiciaz rō ē figuralis.qz p lepram dom⁹ significaf īmundicia congregatiōis hęreticoz p lepram vero i veste linea significatur puersitas moz ex amaritudie mētis.p lepram vero vestis lanee significat puersitas adulatoz. p lepram i stamine significāt vitia aie. per lepram vero in subtegmine significantur peccata carnalia.sicut enim stamen ē in subtegmine. ita anima i corpore.p vas autem qđ non habet cooperculum nec ligaturā

significatur homo, qui nō habet aliqd velamē taciturnitatis. & qui non constringitur aliqua censura discipline.

Ad. v. dōm q sicut dictū ē. duplex erat īmūdicia in lege. vna quidē p aliquā corruptionē mentis vel corpis. & hec etiā īmundicia maior erat. Alia vero erat immūdicia ex solo ptactu rei īmunde. & hec minor erat & faciliori ritu expiabatur. nā īmundicia prima expiabatur p sacrificia p peccato. q3 oīs corruptio ꝓcedit ex peccato & peccatū significat. ſz secūda īmundicia expiabaf p solaz aſperſionem aque cuiusdā. de qua quidē aqua expiatiōis habet Numeri. xix. Mandaf enī ibi a dño q accipiāt vaccā rufam in memoriā peccati qd cōmiserunt in adoratiōe vituli. & dr vacca magis q3 vitulus q3 sic dīs synagogā vocare cōsueunt. Sm illud Osee. v. Sicut vacca lasciuiēs declinauit israel. & hoc forte ideo. q3 vaccas in morē egyptij coluerunt. Sm illud Osee. x. Vaccas beth auen coluerūt. et ī detestationē peccati idolatrie īmolabatur extra castra. & vbicūq3 sacrificiū fiebat p expiatione multitudinis peccatoꝝ cremabaf extra castra totum. et vt significaretur p hoc sacrificium emundari populus ab vniuersitate peccatoꝝ, intingebat sacerdos digitū in sanguine ei⁹ & aſpergebat ꝓtra foꝛes sanctuarij septē vicibus. q3 septenarij⁹ numerus vniuersitatez significat. & ipa etiā aſperſio sanguinis pertinebat ad detestationē idolatrie. in q̄ sanguis īmolatici⁹ nō effundebaf sed cōgregabaf. & circa ipm homines comedebāt in honorē idoloꝝ. Cōburebaf autē ī igne. vel quia deus Moysi igne apparuit & in igne data est lex. vel q3 p hoc significaf q idolatria totaliter erat extirpanda et omne qd ad idolatriā pertinebat, sicut vacca cremabaf cuz pelle & carnib⁹. sanguine & fimo flāme traditis. Adiungebatur etiā in cōbustione lignū cedrinū. byſopus. coccusq3 bis tinctus ad significandū q sicut ligna cedrina nō de facili putrescunt. & coccus bis tinctus non amittit colorē. et byſopus retinet etiaz odorē postq3 fuerit desiccatus. Ita etiā hoc sacrificiū erat in ꝓseruationē ipius populi & honestatis & deuotionis ipius. vnde dicif de cinerib⁹ vacce vt sint multitudini filioꝝ israel in custodiā. Vel Sm Josephū quattuoꝛ elementa signata sunt. igni enī apponebatur cedrus significās terrā ꝓpter sui terrestritatem. byſopus significās aerē ꝓpter odorem. cocc⁹ significās aquā eadē rōne qua etiā purpura ꝓpter tincturas que ex aq̄s sumunf. vt p hoc exprimeretur q illud sacrificiū offereba tur creatoꝛi quattuoꝛ elementoꝝ. & q3 hmōi sacrificiū offerebatur p peccato idolatrie. in eius detestationē & combustēs & cineres colligēs. & ille qui aſpergit aq̄s in quib⁹ cinis ponebaf īmundi reputabātur. vt p hoc ostēderetur q quicquid quocūq3 modo ad idolatriā ptinet quasi immundū est abiciendū. Ab hac autem īmundicia purificabātur p solam vestimentoꝝ ablutionem. nec indigebant aqua aſpergi ꝓpter huiusmodi īmundiciā. quia sic esset proceſſus in infinituz. Ille enim qui aſpergebat a q̄ īmūdus fiebat. & sic si ipe seipm aſpergeret īmūdus remaneret. Si autez alius eū aſpergeret ille īmundus esset. et similiter ille qui illum aſpergeret. & sic in infinituz. Figuralis autem ratio huius sacrificij est. quia p vaccā rufam signatur xps Sm infirmitatē assumptam quā femin⁹ sexus designat. sanguinē autē passionis eius designat vacce color. Erat autē vacca rufa erat is integre. q3 oīs operatio xpi est pfecta ī qua nulla erat macula. nec portauit iugum peccati. p̄cipitur autē adduci ad Moysen. q3 imputabāt ei trāsgressionē mosaice legis in violatiōe sabbati. p̄cipitur aūt tradi Eleazaro sacerdoti. q3 xps occidendus in man⁹ sacerdotū tradit⁹ ē. īmolatur autē extra castra. q3 extra portā xps passus ē. Intingit aūt sacerdos digitum in sanguinē eius. q3 p discretionē quā digit⁹ significat. mysteriū passionis xpi est ꝓsiderandū & imitandū. Aſperguitur aūt cōtra tabernaculū. p qd synagoga designatur. vel ad ꝓdemnationē iudeoꝝ non credentiū. vel ad purificationem credentiū. & hoc septem vicib⁹. vel ꝓpter septem dona spūſſancti. vel ꝓpter septem dies in quibus omne tēpus intelligitur. Sunt autē omnia que ad christi incarnationem ptinent igne cremanda. id est. spūaliter intelligenda. nam per pellem & carnem exterior christi operatio significatur. per sanguinem subtilis & interna virtus exteriora facta verificās. per fimum laſſitudo sitis. & omnia huiusmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autē tria sz cedrus quod significat altitudinem spei vel ꝓtemplationis. Hyſopus quod significat humilitatem vel fidem. Coccus bis tinctus quod significat geminam charitatem. per hec enī debemus christo passo adherere. Iſte autem cinis combustionis colligitur a viro mundo. quia reliquie passionis puenerunt ad gentiles qui non fuerūt culpabiles in christi morte. Apponuntur autem cineres in aqua ad expiandum. quia ex passione christi baptism⁹ sortitur virtutem emundandi peccata. Sacerdos autem qui īmolabat & comburebat vaccam. & ille qui comburebat & qui colligebat cineres immundus erat. & etiam qui aſpergebat aquam. vel quia iudei sunt facti īmundi ex occisione christi. per quam nostra peccata expiantur. et hoc vsq3 ad vesperum. id ē. vsq3 ad finem mundi quādo reliquie israel conuertentur. vel quia illi qui tractant sancta intendentes ad emundationem aliorū. ipi etiam aliquas īmundicias contrabunt. vt Greg⁹ dicit in Pastorali. Et hoc vsq3 ad ve⁹perum. id est. vsq3 ad finez presentis vite.

Ald. vj. dōm q sicut dictum est īmundicia que ex corruptione proueniebat. vel mentis vel corporis. expiabatur per sacrificia pro peccato. Offerebantur autem specialia sacrificia pro peccatis singulorum. sed quia aliqui negligentes erant circa expiationem huiusmodi peccatorū & īmundiciarum. vel etiam propter ignorantiaz ab expiatione huiusmodi desistebant. institutum fuit vt semel ī anno decima die septimi mensis fieret sacrificium expiationis p toto populo. & quia sicut Apostolus dicit ad Hebre. vij. Lex constituit homines sacerdotes infirmitatem habentes oportebat q sacerdos prius offeret pro seipso vitulum pro peccato in cōmemorationem peccati quod Aaron fecerat in conflatione vituli aurei. & arietem in holocaustum. per quod significabatur q sacerdotis prelatio quam aries designat qui est dux gregis. erat ordinanda ad honorem dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos. quorum vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis. hircus enim animal fetidum ē. & de pilis eius fiunt vestimenta pungentia. vt per hoc significaretur fetor & īmūdicia aculei peccatorum. Huiusmodi autē hirci īmolati sanguis inferebatur simul etiaz cum sanguine vituli in sancta sanctorum. & aſpergebatur ex eo totum sanctuarium ad significanduz q̄ tabernaculum emundabatur ab īmundicijs filioruz israel. Corpus vero hirci et vituli que īmolata sunt pro peccato oportebat comburi ad ostendum consūmationem peccatorū. nō aūt in altari. q3 ibi nō cōburebāf totaliter nisi holocausta vñ mādatū erat vt cōburereī extra castra ī detestationem peccati. hoc enī fiebat quādocūq3 īmolabaf sacrificiū pro aliq̄ graui pcō. vel p multitudie pcōꝝ. Aliter vero, hirc⁹

emittebaf in deſertum, non quidẽ vt offerretur dæmoni/bus quos colebãt gentiles in deſertis, quia eis nihil lice/bat immolari. ſz ad ſignificandum effectum illius ſacrificij immolati. ⁊ ideo ſacerdos imponebat manum ſuper caput eius cõfitẽs peccata filioꝝ iſrael. ac ſi ille hyrc⁹ deportaret ea in deſertum vbi a beſtijs comederetur. quaſi portãs pe/nam, p peccatis populi. Dicebatur autem portare pecca/ta populi. vel quia in eius emiſſione ſignificabatur remiſ/ſio peccatoꝝ populi. vel qz colligebatur ſup caput ei⁹ ali/qua cedula vbi erant ſcripta peccata. Ratio autem figu/ralis horum erat quia xp̃s ſignificatur ⁊ p vitulũ, ꝓpter virtutem. ⁊ p arietem. quia ipſe eſt dux fidelium. ⁊ p hyr/cum, ꝓpter ſimilitudinem carnis peccati. ⁊ ipe eſt immola/tus p peccatis ⁊ ſacerdotum ⁊ populi. quia per ei⁹ paſſio/nem ⁊ maiores ⁊ minores a peccato mũdantur. Sãguis autem vituli ⁊ hyrci infertur in ſancta per pontificem. qz p ſanguinem paſſionis chriſti patet nobis introitus ī re/gnum celorum. Cõburuntur autem eorum corpora extra caſtra. quia extra portam chriſtus paſſus eſt. vt Alpl̃us di/cit ad Hebre. vlt. Per hyrcum autẽ qui emittebatur po/teſt ſignificari vel ipa diuinitas chriſti que in ſolitudinez abijt homine chriſto patiente. non quidez locũ mutans. ſed virtutem cohibens. vel ſignificatur concupiſcẽtia ma/la quam debemus a nobis abijcere. virtuoſos autem mo/tus domino immolare. De ĩmundicia vero eorum qui hu/iuſmodi ſacrificia cõburebãt eadem ratio eſt q̃ ī ſacrificio vitule rufe dicta ẽ. Ad. vij. dom qz per ritũ legis lepro/ſus non emundabatur a macula lepre. ſed emũdat⁹ oſtẽ/debatur. ⁊ hoc ſignificatur Leuit. xiij. cuz dicitur de ſacer/dote cum inuenerit lepram eſſe mundatam precipiet ei q̃ purificatur. iam ergo lepra mũdata erat. ſed purificari di/citur in cuius iudicio ſacerdotis reſtituebatur conſortio hominum ⁊ cultui diuino. Cõtingebat tamen quandoq; vt diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaret lepra quando ſacerdos decipiebatur ī iudicio. Huiuſmo/di autem purificatio leproſi dupliciter fiebat. naz primo iudicabatur eſſe mundus. ſecũdo autẽ reſtituebatur tãq; mundus conſortio hominum ⁊ cultui diuino. ſ. poſt ſeptẽ dies. In prima autem purificatiõe offerebat pro ſe lepro/ſus mũdandus duos paſſeres viuos ⁊ lignum cedrinũ. ⁊ vermiculum ⁊ hyſopũ hoc modo vt filio coccineo liga/retur paſſer ⁊ hyſopus ſimul cuz ligno cedrino ita. ſ. q̃ li/gnum cedrinũ eſſet quaſi manubriũ aſperſoꝝ. Hyſopus vero ⁊ paſſer erant id qđ de aſperſorio tingebaf ī ſangui/ne alterius paſſeris immolati in aquis viuis. Hec autem quattuor offerebat cõtra quattuor defectus lepre. Nã cõ/tra putredinem offerebatur cedrus que ẽ arbor immunibi/lis. cõtra fetorem hyſopus que ẽ herba odorifera. contra inſenſibilitatem paſſer viuus. cõtra turpitudinẽ coloris vermicul⁹ qui habet viuũ colorẽ. paſſer vero viu⁹ aduola/re dimittebaf in agrũ. qz leproſus reſtituebaf priſtine li/bertati. In octauo vo die admittebaf ad cultũ diuinũ ⁊ re/ſtituebaf conſortio hoiuz. Primo tñ raſis pilis tot⁹ corpo/ris veſtimẽtiz eo q̃ lepra pilos corrodit ⁊ veſtimẽta coinquat ⁊ fetida reddit. ⁊ poſtmodũ ſacrificiũ offerebaf p delicto ei⁹. qz lepra plerũq; inducif p peccato. De ſanguine aũt ſacrificij tãgebaf extremũ auricule ei⁹ qui erat mũdãdus ⁊ pollices man⁹ dextre ⁊ pedis. qz in iſtis prib⁹ primum lepra dinoſcif ⁊ ſentif. adhibebanf etiã huic ritui tres li/quores. ſ. ſanguis ꝑtra ſanguinis corruptionẽ. oleũ ad de/ſignandũ ſanationẽ mozbi. aqua viua ad emũdãdũ ſpur/cicia. Figuralis autez ratio erat. quia per duos paſſeres

ſignificantur diuinitas ⁊ humanitas xp̃i. quorum vnus ſcz humanitas immolatur in vaſe fictili ſup aquas viuẽtes qz per paſſionem xp̃i aque baptiſmi cõſecrantur. Alius au/tem ſcz impaſſibilis diuinitas viuus remanebat. qz diui/nitas mori non poteſt. vnde ⁊ auolabat. qz paſſiõe aſtrin/gi non poterat. Hic autem paſſer viuus ſimul cuz ligno cedrino ⁊ cocco. vel vermiculo ⁊ hyſopo. i. fide. ſpe. ⁊ chari/tate. vt ſupra dictũ eſt. mittif in aquã ad aſpergendũ. qz in fide dei ⁊ hoĩs baptizamur. Lauat aũt homo p aquã ba/ptiſm vel lachrymaꝝ veſti menta ſua. id ẽ. opa ⁊ omnes pilos. id eſt. cogitationes. Tangitur autem extremuz au/ricule dextre eius qui mundatur de ſanguine ⁊ de oleo vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Pol/lices autem manus dextre et pedis tanguntur vt ſit eius actio ſancta. Alia vero que ad hanc purificationem perti/nent. vel etiam aliarum ĩmundiciarũ nõ habent aliquid ſpeciale preter alia ſacrificia pro peccatis vel pro delictis.

Ad. viij. dom qz ſicut populus inſtituebatur ad cultuz dei per circũciſionem. ita miniſter per aliquam ſpecialem purificationem vel cõſecrationem. vnde ⁊ ſeparari ab alijs ꝯcipiuntur quaſi ſpecialiter ad miniſterium cultus diui/ni pre alijs deputati. ⁊ totum quod circa eos fiebat in eo/rum conſecratione vel inſtitutiõe. ad hoc pertinebat vt oſtẽ/deretur eos habere quandam ꝓgariuam puritatis ⁊ ve/ritatis ⁊ dignitatis. ⁊ ideo in inſtitutione miniſtroꝝ tria fiebant. Primo enim purificabantur. ſecũdo ordinaban/tur ⁊ conſeruabãtur. terno applicabantur ad vſum mini/ſterij. Purificabantur quidem cõmuniter omnes per ab/lutionem aque. ⁊ per quedam ſacrificia. Specialiter autẽ leuite radebãt omnes pilos carnis ſue. vt habetur Leuit. viij. Conſecratio vero circa pontifices ⁊ ſacerdotes hoc or/dine fiebat. Primo enĩ poſtq; abluti erant induebãf qui/buſdam veſtimentis ſpecialibus pertinentibus ad deſi/gnandum dignitatez ipoꝝ. Specialiter autem ponti/fex oleo vnctiõis in capite vngebatur. vt deſignaretur q̃ ab ipo diffundebatur poteſtas conſe crandi ad alios. ſicut oleum a capite deriuatur ad inferiora. vt habetur in p̃s. Sicut vnguentum in capite quod deſcendit in barbam Aaron. Leuite vero non habebant aliam conſecrationez niſi q̃ offerebantur domino a filijs iſrael per manus põ/tificis qui orabat p eis. Minorum vero ſacerdotum ſole manus conſecrabantur. que erant applicãde ad ſacrificia ⁊ de ſanguine animalis immolatij tingebatur extremum auricule dextre ipoꝝ. ⁊ pollices pedis aut manus dextre vt ſcz eſſent obedientes legi dei in oblatione ſacrificiorum qđ ſignificatur ī intinctione auris dextre. ⁊ q̃ eſſent ſolli/citi ⁊ ꝓmpti ī executiõe ſacrificioꝝ qđ ſignificaf in intin/ctione pedis ⁊ man⁹ dextre aſpergebãf etiã ipi ⁊ veſtimẽ/ta eoꝝ ſanguine aialis immolati ī memoriã ſanguinis agni p quẽ fuerũt liberati ī egypto. offerebãf aũt ī eoꝝ conſecra/tione hmõi ſacrificia. vitul⁹ p peccato ī memoriã remiſſi/onis peccati Aaron circa oblationẽ vituli. Aries ī holocau/ſtũ ī memoriã oblatiõis Abrae. cuius obedientiam pon/tifex imitari debebat. Aries etiam cõſecrationis qui erat quaſi hoſtia pacifica in memoriã liberatiõis de egypto p ſanguinem agni. Miniſtrũ aũt panũ in memoriã manne ꝓſtiti populo ꝓtinebat ad applicationem miniſterij quod imponebatur ſup manus eoꝝ. Adeps arietis. ⁊ torta pa/nis vnius. ⁊ arm⁹ dexter vt oſtenderef q̃ accipiebãt pote/ſtatẽ huiuſmodi offerendi dño. Leuite vero applicabãf ad miniſterium per hoc q̃ intromittebãtur in tabernacu/lum federis quaſi ad miniſtrandum circa vaſa ſanctuarij

Figuralis vero horum ratio erat. quia illi qui sunt consecrandi ad spirituale ministerium xpi debent primo purificari per aquam baptismi ⁊ lachrymaꝝ in fide passionis xpi quod est expiatiuū ⁊ purgatiuū sacrificium. ⁊ debent radere omnes pilos carnis eius. id ē. omnes prauos cogitationes. debent etiam ornari virtutibus ⁊ cōsecrari oleo spūssancti. ⁊ aspersione sanguinis christi. ⁊ sic debent esse intenti ad exequenda spūalia ministeria. Ad ix. dōm q̄ sicut iam dictū est. intentio legis erat inducere ad reuerentiam diuini cultus. ⁊ hoc dupliciter. Uno modo excludendo a cultu diuino omne id qđ poterat esse cōtēptibile Alio modo apponendo ad cultum diuinum omne illud quod videbatur ad honorificentiam pertinere. ⁊ si hoc quidem obseruabatur in tabernaculo ⁊ vasis eius ⁊ animalibus immolandis. multo magis hoc obseruandū erat in ipis ministris. ⁊ ideo ad remouendum ptemptum ministrorū. ꝓceptum fuit vt non haberent maculam vel defectū corporalem. quia huiusmodi homines solent apud alios in contemptu haberi ꝓpter quod etiam institutū fuit vt nō sparsim ex quolibet genere ad dei ministerium applicarētur. sed ex certa ꝓsapia fm generis successionem vt ex hoc clariores ⁊ nobiliores haberentur. Ad hoc autez q̄ in reuerentia haberentur adhibebatur eis specialis ornatꝰ vestium ⁊ specialis consecratio. ⁊ hec est in cōmuni causa ornatus vestium. In speciali autē sciendum est q̄ pontifex habebat octo ornamenta. Primo enim habebat vestem lineam. secūdo habebat tunicam hyacinthinaz. in cuius extremitate versus pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quedā ⁊ malapunica facta ex hyacintho ⁊ purpurea coccoq̄ bis tincto. Certio habebat superhumerale qđ tegebat humeros ⁊ anteriorem partem vsq̄ ad cingulum qđ erat ex auro ⁊ hyacintho. purpura coccoq̄ bis tincto ⁊ bysso retorta. ⁊ super hūeros habebat duos onychinos in quibus erant sculpta nomina filiorū israel. Quartum erat rationale ex eadem materia factum. qđ erat quadratum. ⁊ ponebatur in pectore. ⁊ diungebatur superhumerali. et in hoc rationali erāt duodecim lapides preciosi distincti per quattuor ordines. in quibus etiā sculpta erāt nomina filiorū israel quasi ad designandū q̄ ferret onus totius populi. per hoc q̄ habebat nomina eorum in humeris. ⁊ q̄ iugiter debebat de eorum salute cogitare. per hoc q̄ portabat eos in pectore quasi in corde habens. in q̄ etiam rationabili mādauit dominus poni doctrinā et veritatem. quia quedam pertinentia ad veritatem iusticie ⁊ doctrine scribebātur in illo rationabili Judei tamen fabulātur q̄ in rationali erat lapis qui fm diuersos colores mutabatur fm diuersa que debebāt accidere filiis israel ⁊ hoc vocant veritatē ⁊ doctrinā. Quintū erat balthei id ē. cingul⁹ quidā factus ex p̄dictis q̄ttuor coloribꝰ. Sextum erat thyara .i. mitra quedam de bysso. Septimum autem erat lamina aurea pendēs in fronte eius. in q̄ erat scriptum nomē dñi. Octauū autē erant feminalia linea vt operirent carnem turpidinis sue quādo accederet ad sanctuariū vel ad altare. Ex istis aūt octo ornamētis minores sacerdotes habebāt q̄ttuor. s. tunicā lineā. feminalia ⁊ balthеū ⁊ thyaram. Horū aūt ornamentorū quidam rōnem litteralē assignāt dicētes q̄ in istis ornamētis designabatur dispositio orbis terrarum. q̄si pontifex ꝓtestaret se esse ministrū creatoris mūdi. vnde etiam Sap. xviij. dr q̄ in veste Aaron erat descriptus orbis terrarum. naz femoralia linea figurabāt terram ex qua linū nascitur. balthei circūuolutio significabat occeanū qui circūcingit terram tunica hyacinthina suo colore significabat aerem. ꝓ cuius tintinnabula significabātur tonitrua. per malagranata coruscatiōes. superhumerale vero significabat sua varietate celum sidereum. duo onychini duo emisperia. vel solem ⁊ lunam. duodecim gemme i pectore. duodecim signa in zodiaco. que dicebātur posita in rationali. q̄ in celestibus sunt rationes terrenorum. fm illud Job. xxxviij. Numquid nosti ordinē celi. ⁊ ponis rōnem eius in terra? Cydaris autē vel thyara significat celū empirreum. Lamina aurea deum omnibus p̄sidētem. Figuralis vero ratio manifesta est. Nam macule vel defectus corporales a quibus debebant sacerdotes esse immunes. significāt diuersa vitia ⁊ peccata quibus debēt carere. ꝓhibetur enim eē cecus. i. ne sit ignorās. ne sit claudus. i. instabilis. ⁊ ad diuersa se inclinans. ne sit paruo vel grādi vel torto naso. i. ne ꝓ defectū discretionis vel in plus vel i minus excedat aut etiā aliqua prava exerceat. Per nasum enī discretio designatur q̄ est discretiuus odoris. ne sit fracto pede vel manu. i. ne amittat virtutē bene operandi vel ꝓcedendi i virtutē. Repudiat etiā si habeat gibbum vel añ vel retro ꝓ quē significat superfluus amor terrenorū. Sic est lippus id ē. ꝓ carnalem affectionē eius ingeniū obscurat. Cōtingit enī lippitudo ex fluxu humoris. Repudiat etiaz si habeat albuginē in oculo. i. ꝓsumptionē candoris iusticie i sua cogitatiōe. Repudiat etiam si habeat iugē scabiem. id ē. petulantiā carnis. ⁊ si habuerit impetiginē que sine dolore corpus occupat. ⁊ mēbrorū decorem fedat. ꝓ quam auaricia designatur. ⁊ etiā si sit hernios⁹ vel ponderosus qui scz gestat pondus turpitudinis i corde. lz nō exerceat in opere. Per ornamēta vero designant⁹ virtutes ministrorū dei. Sunt aūt q̄ttuor q̄ sunt necessaria oībus ministris scz castitas q̄ significat⁹ per feminalia. Puritas vero vite q̄ significat⁹ ꝓ lineā tunicā. Moderatio discretiōis q̄ significat⁹ ꝓ cingulū. Et rectitudo intētiōis q̄ significat⁹ ꝓ thyarā ꝓtegentē caput. Sed p̄ his pōtifices debēt q̄ttuor habere. Primo quidē iugem dei memoriā in contemplatione. ⁊ hoc significat lamina aurea habēs nomen dei in fronte. Secdo q̄ supportēt infirmitates populi. quod significat superhumerale. Tertio q̄ habeāt ꝓ populū i corde ⁊ in visceribꝰ ꝓ sollicitudinē charitatis. qđ significat⁹ per rationale. Quarto q̄ habeant cōuersationem celestem ꝓ operā perfectionis. qđ significatur per tunicaz hyacinthinam. vnde ⁊ tunice hyacinthine adiunguntur in extremitate tintinnabula aurea. per que significatur doctrina diuinorum que debet coniungi celesti cōuersationi pōtificis Adiunguntur autem malapunica. per que significat⁹ vnitas fidei ⁊ concordia i bonis moribus. quia sic cōiuncta debet esse ei⁹ doctrina. vt ꝓ eā fidei ⁊ pacis vnitas nō rūpat

Ad sextuz sic procedit⁹

Videt⁹ q̄ observātiaꝝ cerimonialiū nulla fuerit rōnabilis causa. Quia vt Apls dic. j. Timor. iiij. Omis creatura dei bona. ⁊ nihil reiciēdū qđ cū gratiarum actiōe ꝓcipit⁹. incōueniens igit⁹ ꝓhibiti sūt abesu q̄rūdā ciborū tāq̄z immūdorū vt ptz Levit. x. Pre. sic animalia dāt⁹ i cibū hoīs. ita etiā ⁊ lxx herbe. vñ dr Gen. ix. Quasi olera virētia dedi vobis oēz carnem. sz i herbis lex nō distinxit aliq̄s immundas. cū nū alique illarū sint maxie nocive. vpnata venenose. ḡ videtur q̄ nec de animalibus aliq̄ debuerint ꝓhiberi tanq̄z immunda

Pre. si materia ē immūda ex q̄ aliquid generat⁹ pari rōne videt⁹ q̄ id qđ generat⁹ ex ea sit immūdū. sz ex sanguine generat⁹ caro. cū igit⁹ nō oēs carnes ꝓ hiberēt⁹ tāq̄z immunde

pari ratione nec sanguis debuit prohiberi quasi immundus aut adeps qui ex sanguine generatur. ℞e. Dominꝰ dicit Mat.x. Eos non esse timendos qui occidunt corpꝰ quia post mortem non habẽt quid faciant. qđ non esset verum si in nocumentum homini cederet quid ex eo fieret multo igitur minus pertinet ad animal iam occisum ꝙliter eius carnes decoquãtur. irrationabile igitur videtur esse qđ dicitur Exo. xxiij. Non coques hedum in lacte matris sue. ℞e. ea que sunt priminua in hominibꝰ et animalibus tanqꝫ perfectiora ꝓcipiuntur dño offerri. incõuenienter igitur Leuit. xix. Quando ingressi fueritis terrã et plãtaueritis in ea ligna pomifera. auferetis ꝓputia eorꝫ id est. prima germina et immunda erunt vobis. nec edetis ex eis. ℞e. vestimentum extra corpus hominis ẽ. nõ igitur debuerunt quedam specialia vestimenta iudeis interdici. puta qđ dicitur Leuit. xix. Vestem que ex duobus texta est non indueris. et Deutero. xxij. Non induet mulier veste virili. et vir non induetur veste feminea. et infra Non indueris vestimento qđ ex lano linoꝫ pertextum ẽ. ℞e. memoria mandatorum dei non pertinet ad corpus sed ad cor. incõuenienter igitur precipitur Deutero. vj. qꝫ ligarẽt ꝓcepta dei quasi signum in manu sua. et qꝫ scriberentur in limine ostiorum. et qꝫ per angulos palliorꝫ facerent fimbrias quibus ponerent vittas hyacinthinas in memoriaꝫ mandatorꝫ dei. vt habet Numeri. xv. ℞e. Apls dicit. j. ad Corꝫ. vj. qꝫ non est cura deo de bobus. et ꝓ consequens necꝫ de aliis animalibus irrationabilibꝰ. inconuenienter igitur ꝓcipitur Deutero. xxij. Si ambulaueris p viaꝫ et inueneris nidum auis non teuebis matrẽ cum filijs. et Deutero. xv. Non obligabis os bouis triturantis. et Leuit. xix. Jumenta tua non facies coire cum alterius generis animãtibus. ℞e. iter plantas non fiebat discretio mũdorum ab immundis. ergo multo minus circa culturam plantaꝫ debuit aliqua discretio adhiberi. ergo incõuenienter precipitur Leuit. xix. Agrum non seres diuerso semine. et Deutero. xxij. Non seres vineã tuã altero semine. et nõ arabis in boue simul et asino ℞e. ea que sunt inanimata maxime videtur hominũ potestati esse subiecta. incõuenienter igitur arcetur homo ab argento et auro ex quibus fabricata sunt idola. et ab aliis ꝙ in idolorum domibus inueniuntur ꝓcepto legis qđ habetur Deutero. vij. Ridiculum etiam videtur esse preceptum qđ habet Deutero. xxiij. Et egestiones humo operirent fodientes i terra. ℞e. pietas maxime in sacerdotibus requiritꝰ. sꝫ ad pietatem ꝑtinere videtur qꝫ aliquis funeribus amicorum intersit. vnde etiam de hoc Tobias laudatur. vt habetur Tobie. j. Similiter etiam quãdoqꝫ ad pietatem ꝑtinet qꝫ aliquis in vxorem accipiat meretricem. quia per hoc ea a peccato et infamia liberat. ergo videtur qꝫ hec inconuenienter prohibeantur sacerdotibus. Leuit. xxj. Sed ꝓtra est qđ dr Deutero. xviij. Tu aũt a dño deo tuo aliter institutus es. ex ꝙ põt accipi qꝫ hmõi obseruãtie sunt institute a deo ad quãdam specialẽ illius populi ꝓrogatiuam. nõ ergo sunt irrationabiles aut sine causa. ℞ñ. dicendum qꝫ populꝰ iudeorꝫ vt supra dictum ẽ. specialiter erat deputatus ad cultũ diuinũ et inter eos specialiter sacerdotes. et sicut alie res ꝙ applicanꝰ ad cultum diuinũ aliquã specialitatẽ debent habere qđ pertinet ad honorificentiã diuini cultus. ita etiam et in cõuersatione illius populi et ꝑcipue sacerdotũ debuerunt esse aliq̃ specialia ꝓgruentia ad cultũ diuinũ. vel spũales vel corporales. Cultus aũt legis figurabat mysteriũ xpi. vñ oĩa corꝫ gesta figurabant ea que ad xpm ꝑtinent. sm illud. j. ad Corꝫ. x. Oĩa in figurã ptingebãt illis. et ideo rõnes bariũ observãtiarꝫ dupliciter assignari possunt. Uno modo sm ꝓgruentiã ad diuinũ cultũ. Alio modo sm qꝫ figurãt aliquid circa xpianorꝫ vitam. Ad. j. ergo dicendum qꝫ sicut supra dictũ est. duplex pollutio vel immundicia obseruabatur in lege. Una quidez culpe ꝑ quam polluebatur aĩa. Alia autẽ corruptionis cuiusdaz ꝑ quam quodãmodo inquinatur corpus. Loquendo igitur de prima immundicia nulla genera ciborum immunda sunt. vel hominẽ inquinare possunt sm suam naturam. vnde dicitur Matth. xv. Non quod intrat in os coinquinat hominem. sed que ꝓcedũt de ore hoc coinquinant hominẽ. et exponitur hoc de peccatis. Possunt tamẽ aliqui cibi per accidens inquinare animam inquantum scz contra obedientiã vel votum. vel ex nimia cõcupiscentia comeduntur. vel inquantum ꝓbent fomentum luxurie. ꝓpter qđ alicui a vino et carnibus abstinent. sm autem corpalem immundiciam que est correptionis cuiusdam alique animalium carnes immundiciam habent. vel quia ex rebus immundis nutriũtur. sicut porcus. aut immunde cõuersantur. sicut quedam animalia sub terra habitãtia. sicut talpe et mures et alia huiusmodi. vnde etiã quendam fetorem contrahũt. vel quia eorum carnes ꝓpter superfluam humiditatẽ vel siccitatẽ corruptos humores in corporibus humanis generant. et ideo ꝓhibite sunt eis carnes animalium habentium soleas. i. vngulaz vnam non fissam. ꝓpter eorum terrestritatem. et similiter sunt eis prohibite carnes animalium habentiuz multas fissuras in pedibus. quia sunt nimis colerica et adusta. sicut carnes leonis et huiusmodi. et eadem ratione prohibite sunt eis aues quedam rapaces que sunt nimie siccitatis. et quedam aues aquatice ꝓpter excessum humiditatis Similiter etiam quidam pisces non habentes pẽnulas et squamas. vt anguille et huiusmodi propter excessuz humiditatis. Sunt autem eis cõcessa ad esum animalia ruminantia et findentia vngulaz. quia habent humores bene digestos et sunt medie complexionis. quia nec sunt nimis humida. qđ significant vngule necꝫ sunt nimis terrestria cum non habeant vngulã continuam sed fissam. In piscibus etiaz concessi sunt eis pisces siccziores quod significatur per hoc qꝫ habent squamas et pennulas. per hoc enim efficitur temperata complexio humida pisciuz In auibus etiam sunt eis cõcessa magis temperata. sicut galline. perdices. et alie hmõi. Alia ratio fuit in detestationem idolatrie. nam gentiles et precipue egyptij inter qs erant nutriti huiusmodi animalia prohibita idolis immolabant. vel eis ad maleficia vtebantur. Animalia vero ꝙ iudeis sunt concessa ad esum non comedebant. sed ea tanqꝫ deos colebant. vel ꝓpter aliam causaz ab eis abstinebãt vt supra dictum est. Tertia ratio est ad tollendam nimiã diligentiam circa cibaria. et ideo cõceduntur illa animalia que de facili et in promptu haberi possunt. generaliter tamen prohibitus est eis esus omnis sanguinis et adipis cuiuslibet animalis. sanguis quidem. tum ad vitandam crudelitatem vt detestarẽtur humanuz sanguinem effundere sicut supra dictum ẽ. tum etiam ad vitandum idolatrie ritum. quia eorum consuetudo erat vt circa sanguinẽ congregatum adunarentur ad comedendum in honore idolorum. quibus repurabant sanguinem acceptissimuz esse. et ideo dominus mandauit qꝫ sanguis effunderetur et qꝫ puluere operiretur. et ꝓpter hoc etiam prohibitum ẽ eis comedere aĩalia suffocata vel strangulata. qz sanguis

eorū non lepatur a carne. vel quia in tali morte animalia multum affliguntur. ⁊ dominus voluit eos a crudelitate ꝓhibere etiam circa animalia bruta. vt per hoc magis recederent a crudelitate hoīs. habētes exercitiū pietatis etiam circa bestias. Adipis etiā esus ꝓhibitus ē eis. tum qz idolatre comedebāt illū in honorem deoꝝ suoꝝ tū etiaz qz cremabatur ī honorē dei. tum qz sanguis ⁊ adeps non generāt bonū nutrimētū. qđ ꝙ causaz inducit rabi Moyses. Causa aūt ꝓhibitionis esus neruoꝝ expīmit Gen. xxxij. vbi dicit ꝙ nō comedūt filij israel neruū eo ꝙ tetigerit neruū femoris Jacob ⁊ obstipuerit. Figuralis aūt ratio horum est. qz per omnia hmōi aīalia ꝓhibita dēsignantur alii ꝙ peccata in quoꝝ figurā illa animalia ꝓhibebant vñ dicit Aug⁹ in li. ctra Faustū. Si de porco et agno requiratur. vtrūqz natura mundum est. qz oīs creatura dei bona ē. quadā vero significatione agnus mūdus. porcus īmundus est. rancz si stultū ⁊ sapientem diceres. vtrūqz hoc verbū natura vocis ⁊ litteraꝝ ⁊ sỹllabaꝝ ex quib⁹ constat mundū est. significatiōe autem vnū est mundum et aliud īmundū. Animal enī qđ ruminat ⁊ vngulā findit mundum est significatione. qz fissio vngule significat distinctionē duoꝝ testamētoꝝ. vel patris ⁊ filij. vel duaruz naturarū in xpō. vel discretionez boni ⁊ mali. Rumination aūt significat meditationē scripturarū ⁊ sanum ītellectum earum. Cuicūqz aūt horū alterū deest spūaliter immūdus est. Siliter etiam ī piscibus illi qui habēt squamas ⁊ pēnulas significatione mundi sunt. qz ꝓ pēnulas significatur vita sublimis. vel cōtemplatio. per squamas autē significat aspera vita quoꝝ vtrūqz necessariū est ad mūdiciā spūalium. In auibus aūt specialia quedā genera ꝓhibentur. In aquila. n. q̄ alte volat ꝓhibetur superbia ī gryphe autē q̄ equis ⁊ hoīb⁹ infest⁹ ē crudelitas potētū ꝓhibetur. in balyeno aūt qui pascit minutis auib⁹ significantur illi qui sunt pauperib⁹ molesti. In mulo autē q̄ maxime insidijs vtunt designātur fraudulenti. In vulture aūt qui sequitur exercitiuz expectās comedere cadauera mortuoꝝ. significātur illi qui mortes ⁊ seditiones hominū affectāt vt inde lucrētur. Per animalia coruini generis significātur illi qui sunt voluptatib⁹ denigrati. vel qui sunt exptes bone affectiōis. qz corvus semel emissus ab arca nō est reuersus. Per strutionē qui cū sit auis volare nō potest. sz semp ē circa terrā. significat deo militantes ⁊ se negocijs secularib⁹ implicātes. Nocticorax que in nocte acutī est visus. in die autē nō videt. significat eos q̄ in tēporalib⁹ sunt astuti. in spūalibus hebetes. Larus aūt qui volat ī aere ⁊ natat in aqua. significat eos qui ⁊ circūcisionem ⁊ baptismū veneranť. vel significat eos qui per ꝙtemplationē volare volūt. ⁊ tū viuūt in aquis voluptatum. Accipiter vero qui deseruit hoīb⁹ ad predam. significat eos qui ministrāt potētibus ad depredandū pauperes. Per bubonē qui i nocte victum q̄rit. de die aūt latet. significat luxuriosi qui occultari q̄runt ī nocturnis opib⁹ q̄ agunt. Gergul⁹ aūt cui⁹ natura ē vt sub vndis diuti⁹ īmoretur. significat gulosos qui ī aquis delicijs se īmergunt. Ibis vero auis ē in affrica. habens longū rostrū q̄ ex serpētibus pascitur. ⁊ forte est idē qđ ciconia. ⁊ significat inuidos. qui de malis alioꝝ quasi de serpētibus reficiuntur. Cygnus aūt ē coloris cādidi. ⁊ longū collū habet. qui er ꝓfunditate terre vel aque cibū trahit. ⁊ pōt significare hoīes q̄ ꝓ exteriorē iusticie cādorē lucra terrena q̄rūt. Onocrotalus aūt auis ē in ꝓtib⁹ orientis lōgo rostro q̄ in faucibus habet quosdā folliculos ī quib⁹ primo cibū reponit. ⁊ post horaz in ventrē mittit. ⁊ significat auaros q̄ īmoderata sollicitudine necessaria vite cōgregant. Porphyrio aūt ꝓter modū aliaꝝ auiū habet vnū pedē latū ad natandū. aliū fissum ad ambulanduz. qz ⁊ in aq̄ natat vt anates. ⁊ ī terra ambulat vt ꝓdices. solo morsu bibit oēz cibū a q̄ tingēs. ⁊ significat eos q̄ nihil ad alteri⁹ arbitriū facere volūt. sz solū qđ fuerit tinctū aqua ꝓprie volūtatis Per herodionem qui vulgariter falco dr. significanť illi quoꝝ pedes sunt veloces ad effundendum sanguinē. Caradrion aūt q̄ ē auis garrula significat loq̄ces. Upupa aūt q̄ nidificat in stercoribus ⁊ fetenti pascit fimo. ⁊ gemituz in cātu ſimulat. significat tristiciā seculi q̄ in hoīb⁹ īmūdis morte opatur. Per vespertilionē aūt que circa terraz volitat. significanť illi qui seculari scientia ꝓditi sola terrena sapiūt. Circa volatilia aūt etiā quadrupedia illa solā ꝓcedūtur eis q̄ posteriora crura habent longiora. vt saltē possint. alia vero q̄ terre magis adherent ꝓhibētur. qz illi qui abutunť doctrina q̄ttuor euāgelistaꝝ vt ꝓ eaz in altū nō subleuēť. īmundi reputanť. In sanguine vero ⁊ adipe ⁊ neruo ītelligiť ꝓhiberi crudelitas ⁊ voluptas et fortitudo ad peccandū. Ad. ij. dōm ꝙ esus plātarum ⁊ alioꝝ terre nascentiū fuit apud hoīes etiā ante diluuium sz esus carniū videť esse post diluuiū introduct⁹. Dicitur enī Gen. viij. Quasi olera virētia dedi vobis oēz carnē. ⁊ hoc ideo. qz esus terre nascentiū magis ptinet ad quādā simplicitatē vite. esus aūt carniū ad quasdā delicias ⁊ curiositatē viuēdi. spōte enī terra herbā germinat. vel cū modico studio hmōi terre nascentia in magna copia ꝓcurātur. oportet aūt cū magno studio aīalia vel nutrire. vl etiā capere. ⁊ ideo volēs oīs populū suū reducere ad simpliciorem victū. multa ī genere animaliū eis ꝓhibuit. nō aūt in genere terre nascentiū. vel etiā qz animalia īmolabanť idolis. nō aūt terre nascētia. Ad. iij. ptz responsio ex dictis. Ad. iiij. dōm ꝙ si hedus occisus non sentiat q̄liter carnes eiꝰ coquātur. tū in aīo decoquētis ad quādam crudelitatē ptinere videť si lac matris qđ datum ē ei ꝓ nutrimento adhibeať ad ꝓsumptionē carniū ipsius. Vel potest dici ꝙ gētiles in solēnitatibus idoloꝝ taliter carnes bedi decoquebāt vel ad īmolanduz vel ad comedendū. ⁊ ideo Exo. xxiij. posteaz ꝓdictū fuerat de solēnitatibus celebrādis ī lege. subdit. Non coques hedū in lacte matris sue. Figuralis aūt ratio huius ꝓhibitiōis ē. quia ꝓfigurabať ꝙ xp̄s qui ē hedus ꝓter similitudinē carnis peccati. non erat a iudeis coquēdus. i. occidendus in lacte matris. i. tpe infantie. vel significať ꝙ hedus. i. peccator. non est coquendus in lacte matris. id est. non est blandi tijs deliniendus. Ad. v. dōm ꝙ gentiles fructus primitiuos quos fortunatos estimabant dijs suis offerebant. vel etiam comburebāt eos ad quedam magica facienda. ⁊ ideo preceptum est eis vt fructus trium primorum annorum īmundos reputaret. In tribus enim annis fere omnes arbores terre illius fructum producunť. que scilz vel seminando vel inserendo. vel plantando colunť. Raro autem contingit ꝙ ossa fructuuz arboris vel semina latentia seminentur. hec enim tardius facerent fructum. sz lex respexit ad id quod frequentius fit. Roma aūt quarti anni tanq̄z primicie mundorum fructuuz deo offerebāt. quinto autem anno ⁊ deinceps comedebātur. Figuralis autem ratio est. quia per hoc ꝓfiguratur ꝙ post tres stat⁹ legis. quoꝝ vn⁹ ē ab Abraam vsq̄z ad Dauid. secundus vsq̄z ad trāsmigrationem babylonis. tertius vsq̄z ad christum erat. christus vero offerendus qui est fruct⁹ legis

vel q3 primordia nostroꝝ operum velent esse nobis suspecta ꝓpter imꝑfectionem. Ad.vj. dom q sicut dr Eccl. xix. Almictus corporis enūciat de homie. et ideo voluit dominus vt populus eiꝰ distingueret ab alijs populis non solū signo circūcisionis qđ erat in carne. sed etiā certa habitus distinctione. et ideo ꝓhibitū fuit eis ne induerētur vestimēto ex lana et lino ꝓtexto. et ne mulier indueretur veste virili. aut ecōuerso ꝓpter duo. Primo quidē ad vitandum idolatrie cultuz. Huiusmodi enī varijs vestibus exdiuersis ꝓtextis gentiles in cultu suoꝝ deoꝝ vtebātur. et etiam in cultu Martis mulieres vtebātur armis viroꝝ. in cultu autē Veneris ecōuerso viri vtebantur vestibus mulierū. Alia ratio est ad declinandam luxuriā. nam per cōmixtiones varias in vestimentis omnis inordinata cōmixtio coitus excluditur. q aūt mulier induatur veste viri. aut ecōuerso incētiuū est �concupiscētie. et occasionē libidini ꝓstat. Figuralis autem ratio ē. q3 in vestimento contexto ex lana et lino interdicit cōiunctio simplicitatis et innocētie que figuratur ꝑ lanam. et subtilitatis malicie q figurat ꝑ linum. Prohibet etiam q mulier non vsurpet sibi doctrinam vel alia viroꝝ officia. vel vir nō declinet ad mollicies mulieꝝ. Ad.vij. dom q sicut Hiero9 dicit sup Matth. Dns iussit vt in quattuor angulis palliorū hyacinthinas fimbrias facerēt ad populū israel discretū ab alijs populis. vñ ꝑ hoc se esse iudeos ꝓfitebātur. et ideo ꝑ aspectum huius signi inducebātur in memoriaz sue legis. q autez dicit. Ligabis ea in manu tua et erunt semp ante oculos tuos phariseι male interꝓtabātur scribētes in mēbranis decalogū Moysi. et ligabant in frōte quasi coronā vt ante oculos moueretur cum tñ intentio dñi mandātis fuerit vt ligarent in manu. i. in opatione. et essent ante oculos. i. in meditatione. In hyacinthinis autem vittis que pallijs inserebātur. significat celestis intentio que omnib operibus nostris debet adiungi. Potest tñ dici q quia popul9 ille carnalis erat et dure cervicis. oportuit etiā ꝑ huiusmodi sensibilia eos ad legis obseruantiā excitari. Ad.viij. dom q affectus hoīs est duplex. vnus quidē sm rōnez. alius vero sm passionē. sm igit affectū rōnis non refert qđ hō circa bruta aīalia agat q3 oīa sunt subiecta eiꝰ potestati a deo. sm illud ps. Oīa subiecisti sub pedib9 eius. et sm hoc Apls dicit q non est cura deo de bobus. q3 de9 non requirit ab hoīe quid circa boues agat vel circa alia animalia. Quātuz vero ad affectum passionis mouet affectus hoīs etiam circa alia animalia. q3 enim passio misericordie cōsurgit ex afflictionibus alioꝝ cōtingit etiā bruta animalia penas sentire. pōt ī hoīe ꝓsurgere misericordie affectus etiā circa afflictionē animaliū. primū aūt ē vt q exercet in affectu misericordie circa animalia. magis ex hoc disponat ad affectū misericordie circa hoīes. vnde dr Prouer. xij. Nouit iust9 animas iumentoꝝ suoꝝ. viscera aūt impioꝝ crudelia. et ideo vt dns populū iudaicum ad crudelitatē pronū ad misericordiā reuocaret. voluit eos exercere ad misericordiā etiā circa bruta animalia. ꝓhibens quedaz circa aīalia fieri q ad crudelitatē quandā ptinere vident. et ideo ꝓhibuit ne coq̄retur hedus in lacte matris q nō alligaret os bouis triturāti. et q nō occideret mē cū filijs. Quis etiaz dici posset q ꝑ ꝓhibita sūt eis ī detestat. ōez idolatrie. nā egyptij nephariū reputabāt vt boues triturātes de frugib comederēt. alii q etiā malefici vtebātur matre auis incubāte et pullis eiꝰ simul captis ad fecūditatē. et fortunaz circa nutritionē filioꝝ. et q3 etiā ī augurijs reputabat hoc ee fortunatū q inueniret mater incubās filijs. Circa cōmixtionez vero aīalium diuerse speciei. rō litteralis potuit ee triplex. vna qdē ad detestationē idolatrie egyptioꝝ q diuersis cōmixtionib9 vtebāt in seruitiū planetaꝝ. qui sm diuersas ꝓiunctiones habēt diuersos effect9. et sup diuersas species rerū. Alia ratio est excludendum ꝓcuratus ꝓtra naturam. Tertia ratio ē ad tollendā vniuersaliter occisionē ꝓcupiscētie. Animalia enī diuersaꝝ speciez nō cōmiscent de facili ad inuicē nisi hoc ꝑ hoīes ꝓcuret. et in aspectu coitus animaliū excitat homini ꝓcupiscētie motus. vñ et in traditionibus iudeoꝝ ꝓhibitū inuenit. vt rabi Moyses dicit. vt hoīes auertāt oculos ab animalib9 coeuntib9. Figuralis aūt hoꝝ ratio ē. q3 boni turturāti. i. ꝓdicatori deferēti segetes doctrine nō sunt necessaria victus subtrahenda. vt Apls dicit. j. ad Coꝝ. ix. Matrē etiam non simul debemus tenere cum filijs. quia in quibusdā retinendi sūt spūales sensus quasi filij. et dimittēda est litteralis observantia quasi mater sicut in omnib9 cerimonijs legis. ꝓhibetur etiam q iumenta. i. populares homines non faciamus coire. i. cōiunctionem habere cum alterius generis animantibus. id est. cum gentilibus vel iudeis. Ad.ix. dom q omnes ille cōmixtiones ī agricultura sunt prohibite ad litteram in detestationem idolatrie. quia egyptij in veneratione stellarum diuersas cōmixtiones faciebant et in seminibus et in animalibus et in vestibus representātes diuersas cōiunctiones stellarum. Vel omnes huiusmodi cōmixtiones varie prohibentur ad detestationē coitus contra naturam. habent tamen figuralem rationem. quia q̄d dicitur. Non seres vineam tuam altero semine. est spiritualiter intelligendum q in ecclesia que est spiritualis vinea non est seminanda aliena doctrina. et similiter ager. id est. ecclesia. non est seminandus diuerso semine. id est. catholica doctrina et hereticа. Non est etiam simul arandum in boue et asino. quia fatuus sapienti in predicatione non est sociandus. quia vnus impedit alium.

Ad.x. dom q malefici et sacerdotes idolorum vtebantur in suis ritibus ossibus vel carnibus hominū mortuorum. et ideo ad extirpādum idolatrie cultum precepit dominus vt sacerdotes minores qui per tempora certa ministrabant in sanctuario. non inquinarētur in mortibus nisi valde ꝓpinquorum sc3 patris et matris et huiusmodi cōiunctarum ꝑsonarum. Pontifex autez semper debebat esse paratus ad ministerium sanctuarij. et ideo totaliter ꝓhibitus erat ei accessus ad mortuos q̄ cumcunq3 ꝓpinq̄s. Preceptum etiam est eis ne ducerent vxorem meretricē ac repudiatam. sed virginem. tum ꝓpter reuerentiā sacerdotum. quoruz dignitas quodāmodo ex tali coniugio diminui videretur. tum etiam ꝓpter filios quibus esset ad ignominiam turpitudo matris. quod maxime tunc erat vitādū q̄ sacerdotij dignitas sm successionē generis ꝙsebat. Preceptū etiā erat eis vt nō raderēt caput nec barbā. nec ī carnib9 suis facerēt incisurā ad remouendū idolatrie ritū. Nā sacerdotes gētilū radebāt caput et barbam. vñ dr Baruch. vj. Sacerdotes sedēt habētes tunicas scissas et capita et barbā rasam. et etiā ī cultu idoloꝝ ī cidebāt se culturis et lāceolis. vt dr. iij. Reg. xviij. vñ ꝓtraria ꝓcepta sūt sacerdotib9 veteris legis. Spūalis aūt rō hoꝝ est q3 sacerdotes oīno debēt esse īmunes ab operib9 mortuis q̄ sunt opa peccati. et etiā nō debent radere caput. i. deponere sapientiā. neq3 deponere barbā. i. sapiētie ꝓfectionem. neq3 etiā scindere vestimēta aut incidere carnes vt sc3 vitiū scismatis non incurrāt.

Deinde cõsiderandũ. est de duratione cerimonialiũ p̃ceptoꝝ. ⁊ circa hoc querũt quattuor. primo vtrũ precepta cerimonialia fuerint ante legem. ſcdo vtꝝ in lege aliquaz virtutem habuerint iuſtificandi. tertio vtruz ceſſauerint xp̃o veniente. quarto vtrum ſit peccatum mortale obſeruare ea poſt xp̃m.

Ad primum ſic procedit.

Videtur q̃ cerimonie legis fuerint ante legẽ. Sacrificia enĩ ⁊ holocauſta ptinent ad cerimonias veteris legis. vt ſupra dictum ẽ. ſed ſacrificia ⁊ holocauſta fuerunt ante legem. Dicit enĩ Geñ. iiij. q̃ Cayn obtulit de fructib⁹ terre munera domino. Abel autem obtulit de primogenitis gregis ſui. ⁊ d̃ adipibus eoꝝ. Noe etiam obtulit holocauſta dño. vt dicit Geñ. viij. ⁊ Abraam ſimiliter vt dicitur Geñ. xxij. ergo cerimonie veteris legis fuerunt ante legeꝫ

Pre. ad cerimonias ſacroꝝ. ptinet conſtructio altaris ⁊ eius inunctio. ſed iſta fuerunt ante legem. legitur enim Geñ. xiij. q̃ Abraã edificauit altare dño. ⁊ de Jacob dicitur Geñ. xxviij. q̃ tulit lapidem ⁊ erexit in titulũ fundẽs oleum deſuper. ergo cerimonie legales fuerunt ante legẽ

Pre. iter ſacramenta legalia primũ d̃ fuiſſe circũciſio ꝫ circũciſio fuit añ legẽ. vt ptz Geñ. xvij. ſicut iter etiã ſacerdotiũ fuit añ legẽ. Dicit enĩ Geñ. xiiij. q̃ melchiſedech erat ſacerdos dei ſũmi. ergo cerimonie ſacramentoꝝ fuerunt ante legem.

Pre. diſcretio mũdoꝝ animaliũ ab imundis ptinet ad cerimonias obſeruantiaꝝ. vt ſupra dictum ẽ. ſꝫ talis diſtinctio fuit ante legẽ. Dicit enĩ Geñ. vij. Ex omnibus mũdis animalib⁹ tolle ſeptena ⁊ ſeptena. de animãtibus vero imundis duo ⁊ duo. ergo cerimonie legales fuerunt ante legẽ.

Sꝫ ꝓtra eſt q̃d dicitur Deutero. vj. Hec ſunt p̃cepta ⁊ cerimonie q̃ mandauit dñs deus noſter vt docerẽ vos. non aũt indiguiſſent ſup his doceri ſi p̃ius p̃dicte cerimonie fuiſſent. ergo cerimonie legis non fuerunt ante legem.

Rñ. dõm q̃ ſicut ex dictis patet. cerimonie legis ad duo ordinabant̃. ſ. ad cultum dei ⁊ ad figurandũ xp̃m. Quicunq; aut̃ colit deum oportet q̃ p̃ aliqua determinata eum colat que ad exteriorem cultum ptinent. Determinatio autez diuini cultꝰ ptinet ad cerimonias. ſicut etiã determinatio eoꝝ per que ordinamur ad p̃mum ptinet ad p̃cepta cerimonialia. vt ſupra dictum ẽ. ⁊ ſic ideo inter hoies cõmuniter erãt aliqua iudicialia. nõ tñ ex auctoritate legis diuine inſtituta ſed rõne hoĩuz ordinata. ita etiã erãt q̃dã cerimonie non q̃dẽ ex auctoritate alicui⁹ legꝭ determiãte. ſꝫ ſolũ ſm volũtatẽ ⁊ deuotionẽ hoĩuz deũ colẽtiũ. ſed q⁹ etiã añ legẽ fuerunt quidã viri p̃cipui ꝓphetico ſpiritu pollentes. credendum eſt q̃ ex inſtinctu diuino quaſi ex quadã priuata lege inducerentur ad aliquẽ certũ modũ colendi deuz qui ⁊ cõueniens eſſet interiori cultui. ⁊ etiã cõgrueret ad ſignificandũ xp̃i myſteria. que figurabatur etiaz p̃ alia eoꝝ geſta. ſm illud. j. ad Coꝝ x. Omnia i figura cõtingebant illis. Fuerunt igitur ante legem quedam cerimonie. non tamẽ cerimonie legis. q⁹ non erãt p̃ aliquã legis latorem inſtitute.

Ad. j. ergo dõm q̃ hmõi oblationes ⁊ ſacrificia ⁊ holocauſta offerebãt antiqui ante legẽ ex quadã deuotione p̃prie volũtatis ſm q̃ eis videbaꝰ cõueniens. vt in rebus quas a deo acceperãt. quas i reuerentiã diuinaz offerrent. p̃ſtarentur ſe colere deũ qui eſt omniũ p̃ncipiũ ⁊ finis.

Ad. ij. dõm q̃ etiam ſacra quedã inſtituerunt. quia videbaꝰ eis quenies vt in reuerentiã diuinaz eſſent aliqua loca ab alijs diſtincta diuino cultui manci/pata.

Ad. iij. dõm q̃ ſacramentũ circũciſionis p̃cepto diuino fuit ſtatutũ ante legẽ. vnde non põt dici ſacramẽtum legis quaſi in lege inſtitutũ. ſed ſolũ quaſi in lege obſeruatum. ⁊ hoc eſt q̃ dñs dicit Job. vij. Circũciſio nõ ex Moyſe eſt. ſed ex patrib⁹. Sacerdotiũ etiaz erat ante legẽ apud colẽtes deũ ſm humanã determinationẽ qui hanc dignitatẽ primogeniti attribuebãt.

Ad. iiij. dõm q̃ diſtinctio mũdoꝝ animaliũ ⁊ imundoꝝ non fuit ante legeꝫ q̃tum ad eſum. cum dictuz ſit Geñ. ix. Omne q̃d mouetur ⁊ viuit erit vobis in cibũ. ſed ſolum q̃tum ad ſacrificioꝝ oblationẽ. q⁹ de quibuſdaz determinatis animalib⁹ ſacrificia offerebant. ſi tũ q̃tum ad eſum erat aliqua animaliũ diſcretio. hoc non erat q⁹ eſus illoꝝ reputaretur illicitus cuz nulla lege eſſet ꝓhibitus. ſed ꝓpter abominationem vel cõſuetudinem. ſicut ⁊ nunc videmus q̃ aliqua cibaria ſunt in aliquibus terris abominabilia que i alijs comeduntur.

Ad ſecundum ſic procedit

Videtur q̃ cerimonie veteris legis habebant virtutẽ iuſtificãdi ex̃e legis. Expiatio enim a peccato ⁊ conſecratio hoĩs ad iuſtificationẽ ptinẽt. ſed Exo. xxix. dicitur q̃ per aſperſionẽ ſanguinis ⁊ inunctionem olei cõſecrabant̃ ſacerdotes ⁊ veſtes eoꝝ. ⁊ Leuit. xvi. dicitur q̃ ſacerdos p̃ aſperſionem ſanguinis vituli expiabat ſanctuariũ ab imũdicijs filioꝝ iſrael. ⁊ a priuaricationibus eoꝝ atq; peccatis. ergo cerimonie veteris legis habebãt virtutẽ iuſtificandi.

Pre. id p̃ q̃d homo placet deo ad iuſticiã ptinet ſm illud p̃s. Juſtus dñs ⁊ iuſticias dilexit. ſed p̃ cerimonias aliqui deo placebant. ſm illud Leuit. x. Quomodo potui placere deo in cerimonijs manẽte lugubri. ergo cerimonie veteris legis habebãt virtutẽ iuſtificãdi

Pre. ea q̃ ſunt diuini cultus magis ptinẽt ad aiaz q̃ ad corꝑ. ſm illud p̃s. Lex dñi imaculata conuertens animas. ſed p̃ cerimonias legis mũdabatur leproſus. vt dicitur Leuit. xiiij. ergo multo magis cerimonie veteris legis poterant mũdare animã iuſtificãdo.

Sed cõtra ẽ q̃d Apl's dicit Gal'. ij. Si data eſſet lex que poſſet iuſtificare xp̃s gratis mortuus eſt. i. ſine cauſa. ſed hoc eſt inconueniens. ergo cerimonie veteris legis non iuſtificabant.

Rñ. dõm q̃ ſicut ſupra dictum ẽ. in veteri lege duplex imũdicia obſeruabatur. Una quidẽ ſpũalis que ẽ imundicia culpe. alia vero corꝑalis q̃ tollebat idoneitatem ad cultũ diuinũ. ſicut leproſus dicebatur imundus vel ille qui tangebat aliq̃d mortuum. ⁊ ſic imundicia nihil aliud erat q̃ irregularitas quedã. ab hac igitur imũdicia cerimonie veteris legis habebãt virtutẽ emundãdi. q⁹ hmõi cerimonie erãt quedã remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollẽdas p̃dictas imũdicias ex ſtatuto legis inductas. ⁊ ideo Apl's dicit ad Hebre. ix. q̃ ſanguis hyrcoꝝ ⁊ taurorum ⁊ cinis vitule aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis. ⁊ ſicut iſta imundicia q̃ p̃ hmõi cerimonias emũdabatur erat magis carnis q̃ mentis. ita etiã ipſe cerimonie iuſticie carnis dicũtur ab ipſo Apl's parũ ſupra. Juſticijs inquit carnis vſq; ad tẽpus correctionis impoſitis. Ad imundicia vero mentis que eſt imundicia culpe non habebãt virtutẽ expiandi. ⁊ hoc ideo. quia expiatio a peccatis nunq; fieri potuit niſi p̃ xp̃m qui tollat peccata mũdi. vt dicit Job. j. Et q⁹ myſterium incarnatiõis ⁊ paſſiõis xp̃i nondũ erat realiter p̃actũ. ille veteris legis cerimonie

non poterāt in se ptinere realiter virtutē ꝑfluentez a xpō incarnato ⁊ passo sicut continent sacramēta noue legis. ⁊ ideo nō poterāt a peccato mundare. sicut Apl'us dicit ad Hebre x. q̄ impossibile ē sanguinem tauroꝝ aut byrcoꝝ auferri peccata. ⁊ hoc ē q̄ Gal'.iiij. Apl'us vocat ea egena ⁊ infirma elemēta. infirma quidē q̄ nō possunt a peccato mundare. sed hec infirmitas ꝓuenit ex eo q̄ sūt egena. i. eo q̄ non ptinent in se grām. Poterat aute mens fidelium tpe legis per fidem ꝙiungi xpō incarnato ⁊ passo. et ita ex fide xpi iustificabant. cuius fidei q̄dā ꝓtestatio erat hmōi cerimoniarū obseruatio in q̄ntum erant figura xpi. ⁊ ideo ꝙ peccatis offerebant sacrificia q̄dā in veteri lege. non q̄ ipsa sacrificia a peccato emūdarent. sed q̄ erant q̄dam ꝓtestationes fidei q̄ a peccato mundabat. ⁊ hoc etiaz ipsa lex innuit ex modo loquendi. Dicit enī Leuit. iiij ⁊ v. q̄ in oblatione hostiaꝝ ꝙ peccato offerabit ꝙ eo sacerdos ⁊ dimittet ei. quasi peccatū dimittatur nō ex vi sacrificioꝝ sed ex fide et deuotione offerentiū. Sciendū est tn̄ q̄ hoc ipm̄ q̄ veteris legis cerimonie a corporalib⁹ īmundicijs expiabāt. erat in figurā expiationis a peccatis q̄ fit ꝑ xpm. Sic igitur ptz q̄ cerimonie i statu veteris legis non habebāt virtutē iustificādi. Ad.j. ergo dom̄ q̄ illa sanctificatio sacerdotū ⁊ filioꝝ eius ⁊ veltiū ipoꝝ vel quorumcūq; alioꝝ ꝑ aspersionem sanguinis. nihil aliud erat q̄ deputatio ad diuinū cultū. ⁊ remotio impedimentoꝝ ad emundationē carnis. vt Apl's dicit. in p̄figurationē illi⁹ sanctificatiōis qua Jesus ꝑ suū sanguinem sanctificauit populū. Expiatio etiā ad remotionē hmōi corpaliū īmūdiciaꝝ referenda est. nō ad remotionē culpe. vñ etiā sanctuariū expiari dicit. q̄ culpe subiectū esse non poterat. Ad.ij. dom̄ q̄ sacerdotes placebāt deo in cerimonijs ꝓpter obedientiā ⁊ deuotionē ⁊ fidē rei p̄figurate. nō autem ꝓpter i p̄as res ꝑm se consideratas. Ad.iij. dom̄ q̄ cerimonie ille que erant institute i emundatione leprosi. nō ordinabant ad tollendā īmundiciā infirmitatis lepre. q̄ ptz ex hoc q̄ non adhibebant hmōi cerimonie nisi iā emūdato. vnde dr Leuit. xiij. q̄ sacerdos egressus de castris cū inuenerit leprā esse mundatā p̄cipiet ei qui purificatur vt offerat &c. Ex quo patz q̄ sacerdos cōstituebat iudex lepre emūdate. non aūt emundande. Adhibebant aūt hmōi cerimonie ad tollendā īmundiciā irregularitatis. Dicunt tn̄ q̄ qñq; si ptingeret sacerdotē errare in iudicando. miraculose leprosus mundabatur a deo virtute diuina. non aūt virtute sacrificioꝝ. sicut etiam miraculose mulieris adultere cōputrescebat femur bibitis aquis īq̄bus sacerdos maledicta ꝓgesserat. vt habet Numeri. v.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videtur q̄ cerimonie veteris legis nō cessauerunt in xpi aduentu. Dicit enī Baruch. v. Hic ē liber mādatoꝝ dei ⁊ lex que ē in eternū. sed ad legē ptinebant legis cerimonie. ergo legis cerimonie i eternū dura ture erāt. Pre. oblatio mūdati leprosi ad legis cerimonias ptinebat. sed etiā in euāgelio p̄cipit leproso emūdato vt hmōi oblationes offerat. ergo cerimonie veteris legis nō cessauerunt xpo venīte. Pre. manēte causa manet effectus. sz cerimonie veteris legis habebāt quasdā rationabiles causas inq̄ntū ordinabātur ad diuinū cultum. etiā ꝑter hoc q̄ ordinabātur in figurā xpi. ergo cerimonie veteris legis cessare nō debuerūt. Pre. circūcisio erat instituta i signuz fidei Abrae. obseruatio aūt sabbati ad recolendū bñficiuz creationis. ⁊ alie solēnitates legis ad recolendū alia bene ficia dei. vt supra dictū est. sed fides Abrae est semp̄ imitāda etiaz a nobis. ⁊ beneficiū creationis ⁊ alia dei beneficia semp̄ sunt recolēda. ergo ad minus circūcisio ⁊ solēnitates legis cessare nō debuerūt. Sed cōtra ē q̄d Apl's dicit ad Col'.ij. Nemo vos iudicet i cibo aut in potu aut in ptē diei festi aut neomenie aut sabbatoꝝ que sunt vmbra futuroꝝ. ⁊ ad Hebre. viij. dicit q̄ dicēdo nouū testamentū veterauit ꝑius. q̄d aūt antiquat ⁊ senescit ꝓpe interitū est. Rñ. dom̄ q̄ oīa p̄cepta cerimonialia veteris legis ad cultū dei sunt ordinata. vt supra dictū ē. exterior aūt cultus ꝓportionari debet īteriori cultui q̄ cōsistit i fide spe. ⁊ charitate. vñ ꝑm diuersitatē interioris cultꝰ debuit diuersificari exteriori cultus. Potest autez triplex status distingui interioris cultus. Unꝰ quidē ꝑm quē habetur fides ⁊ spes ⁊ de bonis celestib⁹. et de his ꝙ que in celestia introducimur. de vtriscq; quidē sicut de quibusdā futuris et talis fuit status fidei ⁊ spei i veteri lege. Alius autē est status īterioris cultus in q̄ habet fides ⁊ spes d̄ celestib⁹ bonis sicut de q̄busdā futuris. sz de his ꝙ q̄ introducimur in celestia sicut de ꝑsentib⁹ vel ꝑteritis. ⁊ iste ē status noue legis. Tertius autē status ē in q̄ vtraq; habētur vt ꝑsentia. ⁊ nihil creditur vt absens. neq; speratur vt futurū. et iste ē status beatoꝝ. In illo ergo statu beatoꝝ nihil erit figurale ad diuinū cultū ptinēs. sz solum grāratio et vox laudis. ⁊ ideo dr Apoc. xxj. de ciuitate beatoꝝ. templū non vidi in ea. dñs enī de⁹ oīpotens templū illius ē ⁊ agnus. Pari igit̄ rōne cerimonie primi status ꝙ q̄s figurabat ⁊ secūdus ⁊ tertius. veniēte secūdo statu cessare debuerunt ⁊ alie cerimonie induci q̄ q̄uenirēt statui cultus diuini ꝙ tpe illo in q̄ bona celestia sunt futura. bñficia aūt dei ꝙ q̄ ad celestia introducimur sunt ꝑsentia. Ad.j. ergo dom̄ q̄ lex vetus dr esse i eternū ꝑm moralia quidē simpliciter ⁊ absolute. ꝑm cerimonialia vero q̄ntū ad veritatē ꝙ ea figuratā. Ad.ij. dom̄ q̄ mysteriū redēptionis humani generis cōpletū fuit in passione xpi. vñ tūc dñs dixit. Cōsūmatū ē. vt habet Joh. xix. ⁊ ideo tūc totaliter debuerūt cessare legalia. q̄si iam veritate eoꝝ ꝓsūmata i cui⁹ signū in passione xpi velū tēpli legit̄ esse scissum Matth. xxvij. ⁊ ideo ante passionē xpi xpo p̄dicāte ⁊ miracula faciente currebāt simul lex et euāgeliū. q̄ iam mysteriū xpi erat inchoatū. sz nōdū ꝓsūmatū. et ꝓpter hoc mādauit xps dñs ante passionē leproso vt legales cerimonias obseruaret. Ad.iij. dom̄ q̄ rōnes litterales cerimoniaꝝ supra assignate referūtur ad diuinū cultū. q̄ quidē cult⁹ erat i fide venturi. ⁊ ideo iam veniēte eo qui venturꝰ erat et cultꝰ ille cessat et oēs rōnes ad hunc cultum ordinate. Ad.iij. dom̄ q̄ fides Abrae fuit cōmēdata in hoc q̄ credidit diuine p̄missioni de futuro semine in q̄ benedicerētur oēs gentes. et ideo q̄diu hoc erat futurū oportebat ꝓtestari fidem Abrae in circūcisione. sz postq̄ iā hoc ē ꝑfectū. oportet id ē alio signo declarari sz baptismo qui i hoc circūcisioni succedit. ꝑm illud Apl'i ad Col'.ij. Circumcisi estis circūcisione nō manufacta in expoliatione corporis carnis. sz in circūcisione dñi nr̄i iesu xpi cōsepulti ei i baptismo. Sabbatū aūt q̄d significabat p̄mā creationē mutatur in die dñicuz. in q̄ cōmorabat nova creatura inchoata in in resurrectiōe xpi. et siliter alijs solēnitatibus veteris legis noue solēnitates succedūt. q̄ bñficia illi ꝓpo exhibita significāt bñficia nobis cōcessa ꝙ xpm. Vñ festo pbase succedit festū passionis xpi ⁊ resurrectiōis. Festo penthecostes i q̄ fuit data lex vet⁹ succedit festū pēthecostes in q̄ fuit data lex spūs vite. Festo neomenie succedit festū beate

virginis in q̄ primo apparuit illuminatio solis .i. xp̄i p̄ copiam gr̄e. Festo aūt tubaꝝ succedūt festa ap̄lorꝝ. Festo expiationis succedūt festa martyrū ⁊ confessorꝝ. Festo tabernaculorꝝ succedit festum ꝯsecrationis ecclesie. Festo cer⁹ atq; collecte succedit festum angelorꝝ vel etiam festū omnium sanctorꝝ.

Ad quartum sic ꝓceditur.

Videtur q̄ post passionez xp̄i legalia possint sine peccato mortali obseruari. Non est enī credendū q̄ ap̄li post accepturn spiritū sanctuz mortaliter peccauerint. eius enī plenitudine sunt induti virtute ex alto. vt dr̄ Luc. vlt. Sz ap̄li post aduentum spūs sancti legalia obseruauerunt. Dicit enī Act. xvj. q̄ Paul⁹ circūcidit Timotheū, ⁊ Act. xxi. dr̄ q̄ Paul⁹ p̄m ꝯsilium Jacobi assumptis viris purificat⁹ cū eis intrauit in tēplū. annūcians expletionē dier̄ purificatiōis donec offerretur ꝓ vnoquoq; eorꝝ oblatio. ergo sine peccato mortali possunt post xp̄i passionē legalia obseruari. ¶ Pre. vitare cōsortia gentiliū ad cerimonias legis p̄tinebat. sed hoc obseruauit prim⁹ pastor ecclie. Dicitur enī ad Gal. ij. q̄ cū venissent quidā antiochiā subtrahebat ⁊ segregabat se Petr⁹ a gētilib⁹. ergo absq; peccato post passionē xp̄i legis cerimonie obseruari possunt

¶ Pre. p̄cepta ap̄lorꝝ non induxerunt dr̄ies ad peccatuz sed ex decreto ap̄lorꝝ statutum fuit q̄ gentiles quedaz de cerimonijs legis obseruarent. Dicitur enim Act. xv. Visum est spiritui sancto ⁊ nobis nihil vltra imponere oneris vobis q̄z hec necessaria. vt abstineatis vos ab īmolatis simulacrorꝝ ⁊ sanguine ⁊ suffocato ⁊ fornicatione. ergo absq; peccato cerimonie legales possunt post xp̄i passionem obseruari. ¶ Sed ꝓtra est q̄d ap̄l's dicit ad Gal. v. Si circūcidamini xp̄s nihil vobis ꝓderit. sz nihil excludit fructū xp̄i nisi peccatū mortale. ergo circūcidi ⁊ alias cerimonias obseruare post passionē xp̄i est peccatum mortale. ¶ Rñ. dr̄m q̄ oēs cerimonie sunt quedā ꝓtestationes fidei, in qua cōsistit interior dei cultus. sic autē fidez interiorem potest homo ꝓtestari factis sicut ⁊ verbis. et in vtraq; ꝓtestatione si aliquid homo falsuz ꝓtestat peccat mortaliter. Quāus aūt sit eadē fides quā habemus de xp̄o ⁊ quaz antiqui patres habuerunt. tñ q̄z ipi p̄cesserūt xp̄m nos aūt sequimur. eadē fides diuersis verbis significatur a nobis ⁊ ab eis. nam ab eis dicebat. Ecce virgo ꝯcipiet ⁊ pariet filiū. que sunt verba futuri tēporis. Nos aut̄ idē repsentamus ꝓ verba p̄teriti tēporis dicētes q̄ ꝯcepit ⁊ peperit. ⁊ similiter cerimonie veteris legis significabāt xp̄m vt nasciturū ⁊ passurū. nostra autē sacramēta significant ipm vt natuz ⁊ passum. Sicut igitur peccaret mortaliter qui nūc suā fidē ꝓtestando diceret xp̄m nasciturū. q̄d antiqui pie ⁊ veraciter dicebāt. ita etiaz peccaret mortaliter si quis nunc cerimonias obseruaret q̄s antiqui pie et fideliter obseruabāt. Et hoc est q̄d Aug⁹ dicit ꝓtra Faustū. Jam non p̄mittit nasciturus. passur⁹. resurrecturus. q̄d illa sacramēta quodāmodo ꝓsonabant. sed annunciat q̄ natus sit. passus sit. resurrexit. q̄d hec sacramenta que a xp̄ianis agūtur iam personant. ¶ Ad. j. ergo dr̄m q̄ circa hoc diuersi modi sensisse videtur Hiero⁹ et Aug⁹. Hiero⁹ enī distinxit duo tēpora. vnū ante passionē xp̄i in quo legalia nō erāt mortua. quasi nō habētia vim obligatoriam aut expiatiuam ꝓ suo modo. nec etiaz mortifera. q̄z non peccabant ea obseruātes. Statim autē post passionem xp̄i inceperunt esse nō solū mortua. i. non habentia virtutem ⁊ obligationē sed etiam mortifera, ita sz

q̄ peccabāt mortaliter quicūq; ea obseruabant. vnde dicebat q̄ apostoli nunq; legalia obseruauerūt post passionem p̄m veritatē. sed solum quadam pia simulatione ne sz scādalizarēt iudeos ⁊ eorꝝ cōuersione impedirent. que quidem simulatio sic intelligenda est. non quidem ita q̄ illos actus p̄m rei veritatē non facerent. sed quia non faciebant tanq; legis cerimonias obseruantes. sicut si quis pelliculam virilis membri abscinderet ꝓpter sanitatē. nō causa legalis circūcisionis obseruāde. Sed quia indecēs videtur q̄ ap̄li ea occultarent ꝓpter scandalū q̄ ptinēt ad veritatem vite ⁊ doctrine. ⁊ q̄ simulatione vterent̄ ī his que ptinent ad salutem fidelium. ideo q̄uenienti⁹ Aug⁹ distinxit tria tēpora. Vnuz q̄dē ante passionē xp̄i in q̄ legalia neq; erāt mortifera neq; mortua. Aliud autem post tēpus euāgelij diuulgati. in q̄ legalia sūt mortua ⁊ mortifera. Tertiū ē ips medie. s. a passiōe xp̄i vsq; ad diuulgationē euāgelij. in q̄ legalia quidē fuerunt mortua. q̄z neq; vim aliquaz habebāt. neq; aliquis ea obseruare tenebat̄ non tñ fuerūt mortifera. q̄z illi qui q̄uersi erant ad xp̄m ex iudeis poterant illa legalia licite obseruare. dūmodo non sic ponerēt spem ī eis q̄ ea reputarēt sibi necessaria ad salutem. quasi sine legalib⁹ fides xp̄i iustificare non posset. His aūt qui q̄uertebātur ex gētilitate ad xp̄m nō inerat causa vt ea obseruarēt. ⁊ ideo Paul⁹ circumcidit Timotheū qui ex matre iudea genitus erat. Titū aūt qui ex gētilibus natus erat circūcidere noluit. Ideo autem noluit spūs sanctus vt statim inhiberetur his qui ex iudeis q̄uertebant. obseruatio legaliū sicut inhibebat̄ his qui ex gentilib⁹ q̄uertebāt ur gētilitatis ritus. vt q̄dā differētia īter hos ritus ostēderetur. Nā gentilitatis ritus repudiabat̄ tanq; oīno illicitus ⁊ a deo semp ꝓhibitus. Ritus aūt legis cessabat tanq; impletus ꝓ xp̄i passionē. vtpote a deo in figuraz xp̄i institutus. ¶ Ad. ij. dr̄m q̄ ꝑm Hieronymū Petr⁹ simulatorie se a gentilibus subtrahebat vt vitaret iudeoꝝ scandalum quorum erat ap̄lus. vnde in hoc nullo modo peccauit. sed Paulus eum similiter simulatorie reprehendit vt vitaret scandalum gentiliū quoꝝ erat ap̄lus. Sed Aug⁹ hoc improbat. q̄z Paulus in canonica scriptura. s. Gal. ij. in qua nephas est credere aliquid falsum esse. dicit q̄ Petrus reprehensibilis erat. vnde verus est q̄ Petrus peccauit ⁊ Paul⁹ vere eum non simulatorie reprehendit. non autem peccauit Petrus in hoc q̄ ad tēpus legalia obseruabat. q̄z hoc sibi licebat tanq; ex iudeis conuersо. sed peccabat in hoc q̄ circa legalium obseruantiam nimiam diligentiam adhibebat ne scandalizaret iudeos. ita q̄ ex hoc sequebatur gentilium scandalū. ¶ Ad ij. dr̄m q̄ quidaz dixerunt q̄ illa ꝓhibitio ap̄lorꝝ non ē intelligēda ad litteram. sed ꝑm spiritualem intellectū. vt sz in ꝓhibitione sanguinis intelligatur ꝓhibitio homicidij. in ꝓhibitione suffocati intelligatur ꝓhibitio violētie ⁊ rapine. in ꝓhibitione īmolatorum intelligatur ꝓhibitio idolatrie. fornicatio autem ꝓhibetur tanq; per se malum. ⁊ hanc opinionem accipiunt ex quibusdam glosis q̄ huiusmodi p̄cepta mystice exponunt. Sed quia homicidium ⁊ rapina etiam apud gentiles reputabantur illicita. non oportuisset super hoc speciale mandatuz dari his qui erant ex gentilitate cōuersi ad christum. Unde alij dicunt q̄ ad litteram illa comestibilia fuerunt ꝓhibita. nō ꝓpter obseruantiam legalium. sed ꝓpter gulaz comprimēdam. vnde dicit Hiero⁹ super illud Ezech. xlvij. Omne morticinum ⁊c. condemnans sacerdotes qui in crudis ⁊ ceteris huiusmodi. s. hec cupidi tate gule non custodiunt

sed qlla sunt quedã cibaria magis delicata ad gulã ꝓuocãtia. ideo fuerunt hec magis ꝯ alia ꝓhibita. Et ideo dicendũ ꝑm tertiã opinionem q̃ ad litteram ista sunt ꝓhibita non ad obseruandũ cerimonias legis. sed ad hoc q̃ posset coalescere vnio gentiliũ ⁊ iudeoꝝ insimul habitantiũ. iudeis enĩ ꝓter antiquã ꝙsuetudinẽ sanguinis ⁊ suffocatũ erãt abominabilia. Comestio aũt ĩmolatoꝝ simulacris poterat in iudeis aggenerare circa gẽtiles suspitionem redditus ad idolatriã. ⁊ ideo ista fuerunt ꝓhibita ꝓ tpe illo in quo de nouo oportebat conuenire in vnũ gentiles ⁊ iudeos. ꝓcedente aũt tpe cessante causa cessat effect? manifestata euãgelice doctrine veritate. ĩ qua dñs docet q̃ nihil q̃d ꝓ os intrat coinquinat hoĩem. vt dr Matth. xv. ⁊ q̃ nihil ẽ reiciendũ q̃d cum grãꝝactione ꝓcipit. vt j. ad Timo. iiij. dr. Fornicatio autẽ ꝓhibet specialiter q̃ gẽtiles nõ reputabãt eã esse peccatũ. Questio CIIII

Deinde considerandum est de ꝑceptis iudicialib?. Et primo considerandũ est de ipis ĩ cõmuni. ſcõ de rationibus eoꝝ. Circa primũ q̃runtur q̃tuor. primo que sũt iudicia ꝑcepta. ſcõ o vtr̃ sint figuralia. tertio de duratiõe eoꝝ. quarto de distinctione eoꝝ.

Ad primum sic procedit

Videtur q̃ ratio ꝑceptorum iudicialium non ꝙsistat in hoc q̃ sunt ordinãtia ad ꝓximũ. Judicialia enĩ ꝑcepta a iudicio dicũtur. sed multa sunt alia quib? homo ad ꝓximum ordinatur q̃ non ptinent ad ordinationem iudiciorũ. non ergo ꝑcepta iudicialia dicũtur quib? homo ordinatur ad ꝓximũ. Pre. ꝑcepta iudicialia a moralibus distinguũtur. vt supra dictũ est. sed multa ꝑcepta moralia sunt quibus homo ordinat ad ꝓximũ. sicut pars in septem ꝑceptis secũde tabule. nõ ergo ꝑcepta iudicialia dicunt ex hoc q̃ ad ꝓximũ ordinant. Pre. sicut se habẽt ꝑcepta cerimonialia ad deum. ita se habẽt iudicialia ꝑcepta ad ꝓximum. vt supra dictũ est. sz inter ꝑcepta cerimonialia sunt quedã q̃ ptinent ad seipm. sicut observãtie ciboꝝ ⁊ vestimentoꝝ. de quib? supra dictũ ẽ. ergo ꝓcepta iudicialia nõ ex hoc dicũtur q̃ ordinẽt hoĩes ad ꝓximum. Sed ꝓtra ẽ q̃d dicit Ezech. xviij. ĩter cetera bona opera viri iusti si iudiciũ verum fecerit inter virum et virum. sz iudicialia ꝑcepta a iudicio dicunt. ergo ꝑcepta iudicialia videtur dici illa que ptinẽt ad ordinationẽ hominũ ad inuicẽ. Rñ. dõm q̃ sicut ex supra dictis ptz. ꝑceptoꝝ cuiuscunq̃ legis quedã habent vim obligãdi ex ipo dictamine rationis. q̃ naturalis ratio dictat hoc esse debitũ fieri vel vitari. ⁊ hmõi ꝑcepta dicũtur moralia eo q̃ a rõne dicunt mores hũani. Alia vero ꝑcepta sũt que non habẽt vim obligandi ex ipso dictamine rõnis. quia sz in se ꝙsiderata non habẽt absolute rõnez debiti vel indebiti. sz habẽt vim obligãdi ex aliqua institutione diuina vel hũana. ⁊ hmõi sunt determinationes q̃dã moraliũ ꝑceptoꝝ. Si igit determinent moralia ꝑcepta ꝑ institutionem diuinã in his ꝓ q̃ ordinat homo ad deũ. talia dicent ꝓcepta cerimonialia. si aũt in his q̃ ptinẽt ad ordinationẽ hoĩuz ad inuicẽ. talia dicent ꝑcepta iudicialia. In quib? q̃ ꝙsistit ratio iudicialiũ ꝑceptoꝝ. sz vt pertineant ad ordinationẽ hoĩuz ad inuicẽ. et vt nõ habeant vim obligãdi ex sola rõne. sz ex institutione Ad. j. ergo dõm q̃ iudicia exercẽt officio aliquoꝝ principũ q̃ habẽt potestatẽ iudicãdi. Ad principẽ aũt ptinet non solũ ordinare de his q̃ veniunt in litigiũ. sz etiã de volũtarijs contractibus qui iter hoĩes fiunt. ⁊ de omnib? ptinentib? ad populi cõmunitatẽ ⁊ regimẽ. vñ ꝑcepta iudicialia nõ solum sunt illa q̃ ptinent ad lites iudicioꝝ. sz etiã quecunq̃ ptinẽt ad ordinationẽ hoĩuz ad inuicẽ q̃ subest ordinationi principis tanq̃ supmi iudicis. Ad. ij. dõm q̃ ratio illa ꝓcedit de ꝑceptis ordinãtibus ad ꝓximũ que habẽt vim obligandi ex solo dictamine rõnis. Ad. iij. dõm q̃ etiam in his que ordinãt ad deũ quedaz sunt moralia que ipsa ratio fide informata dictat. sicut deũ esse emandum ⁊ colendũ. Quedã vero sunt cerimonialia que non habẽt vim obligationis nisi ex institutione diuina. Ad deum aũt ptinent non solum sacrificia oblata deo. sz etiã quecunq̃ ptinent ad idoneitatem offerentiũ ⁊ deuz colentiũ. Homines enĩ ordinant in deũ sicut in finẽ. ⁊ ideo ad cultũ dei ptinent. ⁊ ꝓ ꝙsequẽs ad cerimonialia ꝑcepta q̃ homo habeat quãdã idoneitatẽ respectu cultus diuini. sz homo nõ ordinat ad ꝓximũ sicut in finẽ vt oporteat euz disponi in seipso in ordine ad ꝓximũ. Nec enĩ ẽ cõparatio seruoꝝ ad dños. qui id q̃d sunt dñoꝝ sũt. ꝑm philosophũ ĩ primo politice. ⁊ ideo non sunt aliq̃ precepta iudicialia ordinãtia hoĩez in seipso. sed oĩa talia sunt moralia. quia ratio q̃ ẽ principiũ moraliũ se habet in hoĩe respectu eorum q̃ ad ipm ptinent sicut princeps vel iudex in ciuitate. Sciendũ tñ q̃ q̃z ordo hoĩs ad ꝓximum magis subiacet rationi q̃z ordo hoĩs ad deũ. plura precepta moralia inueniunt ꝓ q̃ ordinat homo ad ꝓximuz q̃z ꝓ q̃ ordinatur homo ad deũ. ⁊ ꝓter hoc etiã oportuit plura esse cerimonialia in lege q̃z iudicialia.

Ad secũdũ sic proceditur.

Videtur q̃ precepta iudicialia nõ figurẽt aliquid. Hoc enĩ videt esse ꝓpriũ cerimonialiũ preceptoꝝ q̃ sint ĩ figuram alicuius rei institutа. si igit etiam precepta iudicialia aliquid figurẽt nõ erit differẽtia ĩter iudicialia ⁊ cerimonialia precepta. Pre. sicuti illi ꝓpl'o iudeoꝝ data sunt q̃dã iudicialia ꝑcepta. ita etiã alijs populis gẽtiliũ. sz iudicialia precepta aliorũ populoꝝ nõ figurãt aliquid. sz ordinãt ꝙd fieri debeat. ergo videtur q̃ neq̃z precepta iudicialia veteris legis aliq̃d figurarẽt. Pre. ea que ad cultuz diuinũ ptinent figuris quibusdaz tradi oportuit. q̃ ea q̃ dei sunt supra nostrã rõnez sunt. vt supra dictum ẽ. sz ea q̃ sunt ꝓximoꝝ nõ excedunt rõnez nostrã. ergo ꝓ iudicialia q̃ ad ꝓximum nos ordinãt nõ oportuit aliquid figurari. Sz ꝓtra ẽ q̃ Ero. xxi. iudicialia ꝑcepta allegorice ⁊ moraliter exponũt. Rñ. dõm q̃ dupliciter cõtingit aliq̃d ꝑceptũ eẽ figurale. Uno mõ primo ⁊ ꝓ se. q̃ sz principaliter ẽ institutũ ad aliq̃d figurandũ. ⁊ hoc mõ ꝑcepta cerimonialia sunt figuralia. ad hoc enĩ sunt instituta vt aliq̃d figurẽt ptinens ad cultũ dei ⁊ ad mysteriũ xpi. Quedam vero ꝑcepta sunt figuralia nõ primo ⁊ ꝓ se. sz ex ꝙse quẽti. ⁊ hoc modo precepta iudicialia veteris legis sũt figuralia. nõ enĩ sunt instituta ad aliq̃d figurandũ. sz ad ordinãdũ statũ illi? ꝓpli ꝑm iustitiã ⁊ equitatẽ. sz ex cõsequenti aliq̃d figurabant inq̃ntũ. s. tot? ꝙstat? illi? ꝓpli q̃ ꝓ hmõi ꝑcepta disponeb̃at figuralis erat. ꝑm illud. j. ad Coꝝ. x. Omia in figura ꝙtingebãt illis Ad. j. ergo dõm q̃ precepta cerimonialia alio mõ sunt figuralia q̃z iudicialia. vt dictũ est. Ad. ij. dõm q̃ populus iudeoꝝ ad hoc electus erat a deo q̃ ex eo ꝓpe nasceret. et ideo oportuit totũ illi? populi statum esse ꝓphoricum ⁊ figuralem vt Aug? dicit cõtra Faustũ. et ꝓter hoc etiã iudicialia illi ꝓpl'o tradita

magis sūt figuralia q̄ iudicialia alijs ꝓplis tradita. sicut enī bella ⁊ gesta illius populi exponūt mystice. nō autē bella vel gesta assyriorū vel romanorū q̄uis longe clariora ſm hoīes fuerint. Ad.ij.dō̄m q̄ ordo ad ꝓmū ī populo illo ſm se ꝑsid erat⁹ parui⁹ erat rōni. ſz ſm q̄ refere bat ad cultū dei supabat rōnez. ⁊ ex hac ꝑte erat figural⁹.

Ad tertiuz sic procedit:

Videt q̄ p̄cepta iudicialia veteris legis ꝑpetuā obligationem habeāt. Precepta enī iudicialia ꝓtinēt ad virtutez iusticie. nā iudiciū dicit iusticie executio. iusticia aūt ē ꝑpetua ⁊ īmortalis. vt dr Sap̄. j. ergo obligatio p̄ceptorū iudicialiū est ꝑpetua. Pre. institutio diuina ē stabilior q̄ institutio humana. ſz p̄cepta iudicialia humanarū legū habent ꝑpetuam obligationē. ergo multo magis p̄cepta iudicialia legis diuine. Pre. Apl's dicit ad Hebre. vij. q̄ reprobatio fit p̄cedentis mādati ꝓpter infirmitatem ipius ⁊ iuutilitatē. qd̄ quidē vtū ē de mādato cerimoniali. qd̄ nō poterat facere ꝑfectū iuxta ꝓscientiā seruientē solūmodo in cibis ⁊ in potib⁹ ⁊ variis baptismatibus ⁊ iusticijs carnis. vt Apl's dicit ad Hebre. ix. sed p̄cepta iudicialia erāt vtilia ⁊ efficacia ad id ad qd̄ ordinabāt. ſ. ad iusticiā ⁊ equitatez ītер hoīes p̄stituendaz. ergo p̄cepta iudicialia veteris legis nō reprobant. ſz adhuc efficaciā habēt. Sed ꝓtra ē qd̄ Apl's dicit ad Hebre. vij. q̄ trāslato sacerdotio necesse ē vt legis trāslatio fiat. ſz sacerdotiū ē translatū ab Aaron ad xp̄m. ergo etiā et tota lex ē trāslata. nō ergo iudicialia p̄cepta adhuc obligationem habēt. Rñ. dō̄m q̄ iudicialia p̄cepta non habuerunt ꝑpetuā obligationem. ſz sunt euacuata ꝓ aduentuz xp̄i. aliter tñ q̄z cerimonialia. nā cerimonialia adeo sunt euacuata vt non solū sint mortua. ſz etiā mortifera observantib⁹ post xp̄m. maxime post euangeliū diuulgatū. p̄cepta aūt iudicialia sunt quidē mortua. q⁹ nō habēt vim obligādi. non tñ sunt mortifera. q⁹ si quis princeps ordinaret in regno suo illa iudicialia obseruari non peccaret. nisi forte hoc modo obseruarent⁹ vel obseruari mādarent⁹ tanq̄z habētia vim obligādi ex veteris legis institutione talis enī intentio obseruādi esset mortifera. ⁊ huius differentie ratio p̄t accipi ex p̄missis. Dictū est enī q̄ p̄cepta cerimonialia sunt figuralia primo et ꝓ se tanq̄z instituta principaliter ad figurandū xp̄i mysteria vt futura. ⁊ ideo ipsa obseruatio eor̄ p̄iudicat fidei veritati. ſm quā confitemur illa mysteria iā esse cōpleta. Precepta aūt iudicialia nō sunt instituta ad figurandū. ſz ad disponendū statū illi⁹ populi qui ordinabat⁹ ad xp̄m. ⁊ ideo mutato statu illius populi xp̄o iam veniēte iudicialia p̄cepta obligationem amiserunt. Lex enī fuit pedagogus ducens ad xp̄m. vt dr ad Gal'. iij. q⁹ tñ hmōi iudicialia p̄cepta nō ordinātur ad figurandū. sed ad aliquid fienduz. ipsa eor̄ observatio absolute nō p̄iudicat fidei veritati. sed intētio obseruandi tanq̄z ex obligatiōe legis p̄iudicat veritati fidei. q⁹ ꝓ hoc haberet⁹ q̄ stat⁹ prioris populi adhuc duraret. et q̄ christ⁹ nōdū venisset. Ad.j.ḡ dō̄m q̄ iusticia quidē ꝑpetuo ē obseruanda. ſz determinatio eor̄ q̄ sūt iusta ſm institutionē humanā vel diuinā oportet q̄ variet⁹ ſm diuersum hoīuz statum. Ad.ij.dō̄m q̄ precepta iudicialia ab hoīb⁹ instituta habēt ꝑpetuā obligationē manente illo statu regiminis. ſz si ciuitas vel gēs ad aliud regimē deueniat oportet leges mutari. non enī eedē leges ꝑueniunt in democratia que ē potestas populi. ⁊ in obligarchia q̄ est potestas diuitū. vt patz ꝓ philosophū ī sua politica. ⁊ ideo etiā mutato statu illius populi oportuit p̄cepta iudicialia mutari. Ad.iij.dō̄m q̄ illa precepta iudicialia disponebāt populū ad iusticiā ⁊ equitatē ſm q̄ cōueniebat illi statui. ſz post xp̄m statū illius populi oportuit mutari vt iam in xp̄o nō esset discretio gentilis ⁊ iudei sicut antea erat. ⁊ ꝓpter hoc oportuit etiaz precepta iudicialia mutari.

Ad quartum sic ꝓceditur.

Videt q̄ ꝑcepta iudicialia non possint habere aliquam certā diuisionē. Precepta enī iudicialia ordināt hoīes ad inuicē. ſz ea que inter hoīes ordinari oportet in vsum eor̄ veniētia non cadunt sub certa distinctione cuz sint infinita. ergo p̄cepta iudicialia non possunt habere certā distinctionem Pre. precepta iudicialia sunt determinatiōes moraliū. sed moralia p̄cepta nō videt⁹ habere aliquam distinctionē nisi ſm q̄ reducunt⁹ ad precepta decalogi. ergo precepta iudicialia nō habēt aliquā certam distinctionē. Pre. precepta cerimonialia q⁹ certā distinctionē habēt eor̄ distinctio ī lege inuit⁹ dum quedam vocantur sacrificia. quedam obseruātie. sed nulla distinctio inuitur in lege p̄ceptor̄ iudicialiū. ergo videt⁹ q̄ non habeant certā distinctionem. Sed cōtra. vbi est ordo oportet q̄ sit distinctio. ſz rō ordinis maxīe ꝓtinet ad p̄cepta iudicialia ꝓ q̄ populus ille ordinabat⁹. ergo maxime debēt habere distinctionē certā. Rñ. dō̄m q̄ cū lex sit quasi q̄daz ars humane vite instituēde vel ordinānde. sicut in vnaquaq̄z arte ē certa distinctio regularū artis. ita oportet in qualibet lege eē certā distinctionem p̄ceptor̄. aliter enim ipsa cōfusio vtilitatem legis auferret. ⁊ ideo dō̄m ē q̄ p̄cepta iudicialia veteris legis ꝓ que hoīes ad inuicē ordinabantur distinctionem habēt ſm distinctionē ordinatiōis humane. Quadruplex aūt ordo in aliquo populo inueniri potest. Unus quidē principum populi ad subditos. alius autem subdito⁹ ad inuicem. tertius autē eor̄ qui sunt de populo ad extraneos. quartus aūt ad domesticos. sicut patris ad filium. vxoris ad virū. ⁊ domini ad seruum. ⁊ ſm istos quattuor ordines distingui possunt precepta iudicialia veteris legis. Dātur aūt quedam p̄cepta de institutione principū ⁊ officio eor̄. ⁊ de reuerētia eis exhibenda. ⁊ hec est vna ꝑs iudicialium p̄ceptor̄. Danť etiā quedam precepta ꝓtinentia ad cōciues ad inuicē. puta circa emptiones ⁊ venditiones ⁊ iudicia ⁊ penas. ⁊ hec est secunda ꝑs iudicialiū preceptor̄. Danť etiā quedam precepta ꝓtinentia ad extraneos. puta de bellis ꝓtra hostes. ⁊ de susceptione peregrinor̄ ⁊ aduenar̄. ⁊ hec ē tertia ꝑs iudicialiū precepcez Danť etiā in lege quedā precepta ꝓtinētia ad domesticā conuersationē. sicut de seruis ⁊ vxoribus ⁊ filijs et hec est quarta pars iudicialiū preceptor̄. Ad.j. ergo dō̄m q̄ ea que ꝓtinent ad ordinationem hominum ad inuicem sunt quidez numero infinita. sed tamen reduci possunt ad aliqua certa ſm differentiaz ordinationis humane. vt dictum est. Ad.ij. dō̄m q̄ precepta decalogi sūt prima in genere moralium. vt supra dictuz est. ⁊ ideo cōuenienter alia precepta moralia ſm ea distinguuntur. sed precepta iudicialia ⁊ cerimonialia habent aliam rationē obligationis. non quidem ex ratione naturali. sed ex sola institutione. ⁊ ideo distinctionis eozuz alia ē ratio. Ad iij. dō̄m q̄ ex ipsis rebus que per precepta iudicialia ordinanť in lege inuit⁹ lex distinctionē iudicialiū p̄ceptor̄.

Deinde considerandum est de ratione iudicialiū ꝓceptoꝝ. ⁊ circa hoc querunt quatuor. primo de ratiōe ꝓceptorum iudicialiū q̄ ꝑtinēt ad principes. ſcō de his que ꝑtinent ad cōuictum hominū ad inuicem. tertio de his q̄ ꝑtinent ad extraneos. quarto de his que ꝑtinēt ad domesticam cōuersationem.

Ad primum sic ꝓceditur.

Videtur q̄ inconuenienter lex vetus de principib⁹ ordinauerit. Quia vt pbūs dicit in. iij. politice. ordinatio populi ꝓcipue dependet ex maximo principatu. sed in lege nō inuenitur qualiter debeat institui supremus princeps. Inuenitur autem de inferioribus principib⁹. primo quidē Exo. xviij. Prouide de oī lege viros sapientes ⁊c. ⁊ Numeri. xi. Cōgrega mihi septem viros de senioribus israel. et Deutero. j. Date ex vobis viros sapientes ⁊ gnaros ⁊c. ergo insufficienter lex vetus principes populi ordinauit.

Pre. optimi ē optima adducere. vt Plato dic̄. ſz optima ordinatio ciuitatis vel populi cuiuscūq̄ est vt gubernet ꝑ regem. q̄ hmōi regnum maxime repſentat diuinū regimen quo vnus de⁹ mundū gubernat. a principio igitur lex debuit regem populo instituere ⁊ nō ꝑmittere hoc eoꝝ arbitrio. sicut ꝑmittit Deutero. xvij. Cū veneris. cōstituā sup me regem. eum ꝓstitues ⁊c. Pre. sicut dicit Matth. xij. Omne regnū in seipm diuisum desolabitur q̄d etiā experimento patuit in populo iudeoꝝ. in quo fuit diuisio regni destructionis causa. sed lex ꝓcipue debet intendere ea que ꝑtinent ad cōmunē salutē populi. ergo debuit in lege ꝓhiberi diuisio regni in duos reges. nec etiaz debuit hoc auctoritate diuina introduci. sicut legitur ītroductum auctoritate domini ꝑ Albiam sylonitē ꝓphetā. iij Reg. xi. Pre. sicut sacerdotes instituūtur ad vtilitatē populi in his que ad deū ꝑtinēt. vt ꝑz Hebre. v. ita principes etiā instituuntur ad vtilitatem populi in rebus humanis. ſz sacerdonb⁹ ⁊ leuitis qui sunt in lege deputātur aliqua ex quibus viuere debeant. sicut decime ⁊ primicie ⁊ multa alia hmōi. ergo similiter principib⁹ populi debuerūt aliqua ordinari vñ sustentarent. ⁊ ꝓcipue cuz inhibita sit eis munerū acceptio. vt ꝑz Exo. xxiij. Nō accipietis munera que excecāt etiam prudentes. ⁊ subuertūt verba iustoꝝ. Pre. sicut regū ē optimū regimē. ita tyrānis ē pessima corruptio regiminis. ſz dūs regi instituit ius regium. Dicit enī. j. Reg. viij. Hoc erit ius regis qui imperaturus ē vobis. filios vestros tollet ⁊c. ergo inconuenienter fuit ꝓmissum ꝑ legem circa principū ordinationem.

Sed ꝓtra ē q̄ populus israel de plenitudine ordinationis cōmendatur Numeri. xxiiij. q̄z pulchra tabernacula tua Jacob ⁊ tentoria tua israel. sed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principib⁹ bene institutis. ergo ꝑ legem populi fuit circa principes bñ institutus. Rn. dom q̄ circa bonā ordinationē principū in aliqua ciuitate vel gente duo sunt attendenda. quoꝝ vnuz ē vt omnes aliquā ꝑtem habeant in principatu. per hoc enī conseruatur pax populi. ⁊ omnes talem ordinationē amant et custodiunt. vt dicit. in. ij politice. Aliud ē q̄d attēdit ſm speciem regiminis vel ordinationis principatuū. cuius cum sint diuerse species. vt pbūs tradit in. iij. politice. ꝓcipue tñ ē vnum regimen in q̄ vnus principat ſm virtutem. ⁊ aristocratiam. i. potestas optimoꝝ in q̄ aliqui pauci principantur ſm virtutem. vñ optima ordinatio principū ē in aliqua ciuitate vel regno. in qua vnus ꝓficitur ſm virtutem qui omnib⁹ ꝑsit. ⁊ sub ipo sunt aliqui principantes ſm virtutem. ⁊ cū talis principat⁹ ad oēs ꝑtinet. tum q̄z ex oib⁹ eligi possunt. tum q̄z etiā ab oībus eligunt. Talis enī ē optima politia bene cōmixta ex regno in q̄ntū vn⁹ ꝑest. ⁊ aristocratia in q̄ntum multi principātur ſm virtutem. ⁊ ex democratia. i. potestate populi. in q̄ntum ex popularibus possunt eligi principes. ⁊ ad populum ꝑtinet electio principum. ⁊ hoc fuit institutū ſm legē diuinā. Vnde Moyses ⁊ eius successores gubernabāt populū quasi singulariter oīb⁹ principātes. q̄d est quedam species regni. Eligebāt aūt. lxxij. seniores ſm virtutem. Dicitur enim Deutero. j. Tuli de vestris tribub⁹ viros sapientes ⁊ nobiles ⁊ ꝓstitues eos principes. ⁊ hoc erat aristocraticū. ſz democraticū erat q̄ isti de omni populo eligebantur. Dicit enī Exo. xviij. Prouide de omni plebe viros sapientes ⁊c ⁊ etiā q̄ populus eos eligebat. vnde dicit Deutero. j. Date ex vobis viros sapientes ⁊c. vñ ꝓz q̄ optima fuit ordinatio principū quā lex instituit Ad. j. ergo dom q̄ ppls ille sub speciali cura dei regebatur. vnde dr Deutero. vij Te elegit dūs de⁹ tuus vt sis ei ppls peculiaris. ⁊ ideo institutionē sūmi principis dūs sibi reseruauit. ⁊ hoc ē q̄d Moyses petiit Numeri. xxvij. Prouideat dūs de⁹ spiritū oīs carnis hoīem qui sit sup multitudinē hanc. ⁊ sic ex dei ordinatione institutus est Josue in principatu post Moysen. ⁊ de singulis iudicib⁹ qui post Josue fuerūt. legit q̄ de⁹ suscitauit populo saluatorē. ⁊ q̄ spūs dñi fuit i eis. vt ꝓz Judic. ij. Et ideo etiā electionē regis nō cōmisit dūs ppło. ſz sibi reseruauit. vt patz Deutero. xvij. Cū cōstitues rege quē dūs deus tuus elegerit Ad. ij. dom q̄ regū est optimū regimen ppli si non corrūpat. ſz ꝓpter magnā potestatē q̄ regi cōceditur de facili regimen degenerat in tyrānidē nisi sit ꝑfecta virtus eius cui talis potestas ꝓceditur. q̄z non ē nisi virtuosi bñ ferre bonas fortunas. vt pbūs dicit in. x. ethi. Perfecta aūt virtus in paucis inuenit. ⁊ ꝓcipue iudei crudeles erant et ad auariciā ꝓni. ꝑ que vitia maxime in tyrānidē decidūt. Et ideo dom⁹ a principio eis regē non instituit cū plena potestate ſz iudicē ⁊ gubernatorē in eoꝝ custodiā. ſz postea regē ad petitionē populi quasi indignatus ꝓcessit. vt ꝓz ꝑ hoc q̄d dixit ad Samuelē. j. Reg. viij. Non te abiecerūt. ſz me ne regnem sup eos. Instituit tñ a principio circa regem instituendum. primo quidē modū eligendi in quo duo determinauit. vt ſcz in eius electione expectarent iudiciū domini. vt non facerent regem alterius gētis. quia tales reges solent parum affici ad gentem cui ꝓficiunt. ⁊ ꝑ cōsequens nō curare de eis. Secūdo ordinauit circa reges institutos qualiter deberēt se habere q̄ntum ad seipsos. vt ſcz non multiplicarēt curcus ⁊ equos. neq̄ vxores. neq̄ etiam īmensas diuitias. quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidem declinant et iusticiam derelinquunt. Etiam instituit qualiter se deberēt habere ad deuz. vt. ſ. semp legerent ⁊ cogitarent de lege dei vt semper essent ī dei timore ⁊ obedientia. Instituit etiam qualiter se haberent ad subditos suos. vt ſcz non superbe eos contēnerēt aut opprimerent neq̄ etiam a iusticia declinarent. Ad iij. dom q̄ diuisio regni ⁊ multitudo regum magis ē populo illi data in penam ꝑ multis dissentionibus eoꝝ qs maxime contra regnum Dauid iustum mouerant. q̄z ad eoꝝ ꝓfectum. vnde dr Osee. xiij. Dabo tibi regem in furore meo. ⁊ Osee. viij. Ipsi regnauerūt ⁊ non ex me. principes extiterūt ⁊ nō cognoui Ad. iij. dom q̄ sacerdotes

ꝓ successionē originis sacris reputabant. ⁊ hoc ideo vt in maiori reuerentia haberent si nō quilibet ex populo posset sacerdos fieri. quoꝝ honor cedebat in reuerentiā diuini cultus. ⁊ ideo oportuit vt eis specialia q̄dam reputarētur tam in decimis q̄z in primicijs q̄z etiaz in oblationib⁹ ⁊ sacrificijs ex quib⁹ viuerēt. sed principes sicut dictum est assumebātur ex toto populo. ⁊ ideo habebāt certas possessiones ꝓprias ex quibus viuere poterant. ⁊ p̄cipue cuz dominus ꝓhiberet etiam in rege ne supabundaret diuitijs aut magnifico apparatu. tum quia non erat facile q̄n ex his in supbiam ⁊ tyrannidem erigeretur. tum etiaz q⁊ si principes non erant multum diuites. ⁊ erat laboriosus principatus ⁊ sollicitudine plenus. non multum affectabatur a popularibus. ⁊ sic tollebatur seditionis materia.

Sed. v. dōm q̄ illud ius non declaratur regi ex institutione diuina. sed magis p̄nunciatur usurpatio regum qui sibi ius iniquū constituūt in tyrannidem degenerātes ⁊ subditos dep̄dantes. ⁊ hoc patet per hoc q̄ in fine subdit Vosq̄z eritis ei serui. qđ ꝓprie pertinet ad tyrānidem. q⁊ tyranni suis subditis p̄cipātur vt seruis. vnde hoc dicebat Samuel ad terrendū eos ne regem peterēt. sequit enī Voluit aūt audire populus vocem Samuelis. Potest nō q̄ngere q̄ bonus rex absq̄z tyrānide filios tollat. ⁊ ꝓstituat tribunos ⁊ cēturiones. ⁊ multa accipiat a subditis suis ꝓpter cōmune bonū ꝓcurandum.

Ad secūdū sic ꝓceditur.

Videtur q̄ incōuenienter fuerint tradita p̄cepta iudicialia q̄tum ad popularē conuictū. Non enī possunt homines pacifice viuere ad inuicē si vnus accipiat ea que sunt alterius. sed hoc videtur esse inductuz in lege. dicitur enī Deutero. xxiij. Ingressus vineā ꝓximi tui comede vuas q̄tum tibi placuerit. ergo lex vetus non cōuenienter ꝓuidebat hominū paci. Dre. et hoc maxime multe ciuitates ⁊ regna destruūtur q̄ possessiones ad mulieres ꝓueniunt. vt pbūs dicit in. ij. politice. sed hoc fuit introductuz i veteri lege. Dicitur enī Numeri. xxvij. Homo cū moriturus fuerit absq̄z filio ad filiam eius transibit hereditas ergo non conuenienter ꝓuidit lex saluti populi. Dre. solicietas hoīuz maxime ꝓseruatur p̄ hoc q̄ hoīes emendo et vendendo sibi inuicē res suas cōmutant quib⁹ indigent vt dr in primo politice. sed lex vetus abstulit virtutē venditionis. mandauit enī q̄ possessio vendita reuerteret ad venditorē in. v. anno iubilei. vt patet Leuit. xxv. incōuenienter igitur lex populū illuz circa hoc instituit. Dre. necessitatibus hominuz maxime expedit vt homines sint ꝓmpti ad mutuū ꝓcedendum. que quidem ꝓmptitudo tollitur p̄ hoc q̄ creditores accepta non reddūt. vnde dicitur Eccī. xxix. Multi non causa nequicie nō fenerati sūt sed fraudari gratis timuerunt. hoc autē induxit lex. Primo quidem. q⁊ mandauit Deutero. xv. Cui debetur aliquid ab amico vel ꝓximo ac fratre suo repetere non poterit. q⁊ annus remissionis est dñi. ⁊ Exo. xxij. dicitur q̄ si ꝑsente domino animal mutuatuz mortuū fuerit reddere non tenetur. Secūdo quia auferetur ei securitas que habetur p̄ pignus. Dicit enī Deutero. xxiiij. Cuz repetes a ꝓximo tuo rem aliquam quaz debet tibi. non ingredieris domum eius vt pignus auferas. ⁊ iterum. Non pnoctabit apud te pignus. sed statim reddes ei. ergo insufficienter fuit ordinatum i lege de mutuis. Dre. ex defraudatione depositi maximum periculū imminet. ⁊ ideo est maxima cautela adhibenda. vnde etiam dicitur. ij. Macha. iij. q̄ sacerdotes inuocabant eum de celo qui de depositis legem posuit vt bis qui deposuerant ea salua custodirēt sed in p̄ceptis veteris legis ꝓua cautela circa deposita adhibetur. Dicitur enī Exo. xxij. q̄ in amissione depositi statur iuramento eius apud quē fuit depositū. ergo nō fuit circa hoc legis ordinatio ꝓueniens. Dre. sicut aliquis mercēnarius locat operas suas. ita etiā aliqui locant domū vel quecūq̄z alia hmōi. sed nō est necessariū vt statim ꝓcium locate domus conductor exhibeat. ergo etiam nimis durum fuit qđ ꝓcipitur Leuit. xix. Non morabitur opus mercēnarij tui apud te vsq̄z mane. Dre. cum frequenter imineat iudicio⁹ necessitas facilis debet eē accessus ad iudicem. inconuenienter igitur statuit lex Deutero. xvij. vt irent ad vnum locū expetituri iudiciū de suis dubijs. Dre. possibile ē nō solum duos sed etiā tres vel plures ꝓcordare ad mentiendū. incōuenienter igitur dicit Deutero. xix. In ore duoꝝ vel triū testiū stabit omne verbum. Dre. pena debet tarari sm quātitatē culpe. vnde dicit etiam Deutero. xxv. Pro mēsura peccati erit ⁊ plagarū modus. sed quibusdā equalibus culpis lex statuit inequales penas. Dicitur enī Exo. xxij. q̄ restituet fur quinq̄z boues p̄ vno boue. ⁊ quattuor oues p̄ vna oue. quedā etiā nō multū grauia peccata graui pena puniūt. sicut Numeri. xv. lapidatus ē qui collegerat ligna in sabbato. Filius etiā ꝓteruus ꝓpter parua delicta. quia scilicz comessationibus vacabat ⁊ cōuiuijs mandatur lapidari Deutero. xxi. igitur incōuenienter i lege sunt institute pene. Dre. sicut Aug⁹ dicit. xxi. de ciuitate dei. Octo genera penarū in legib⁹ esse scribit Tullius. dāna vincula. verbera. talionē. ignominiā. exiliū. mortē. seruitutem. ex quibus aliq̄ sunt i lege statuta. Dāna quidē sicut cuz fur cōdemnabatur ad quintuplū vel quadruplum. Vincula vero sicut Numeri. xv. mandatur de quodam q̄ in carcerem iduderetur. Verbera vero sicut Deutero. xxv. Si eum qui peccauit dignum viderint plagis ꝓsternent et coram se facient verberari. Ignominiā etiam inferebat illi qui nolebat accipere vxorē fratris sui defuncti. q̄ tollebat calciamentuz illius ⁊ spuebat in faciem illius. Mortem etiā inferebat. vt patet etiam Leuit. xx. Qui maledixerit patri suo aut matri morte moriatur. Penam etiam talionis lex indixit dicens Exo. xxi. Oculum p̄ oculo dētem ꝓ dente. inconueniens igitur videtur q̄ alias duas penas. s. exilium ⁊ seruitutē lex vetus non influxit Dre. pena non debetur nisi culpe. sed bruta animalia non possunt habere culpam. ergo incōuenienter eis infligitur pena. Exo. xxi. Bos lapidibus obruetur qui occiderit virū aut mulierem. ⁊ Leuit. xx. dicitur. Mulier q̄ succubuerit cuilibet iumento simul interficiat cū eo. sic igit videtur q̄ incōuenienter ea que ꝓtinent ad quietum hominuz ad inuicem fuerint in lege veteri ordinata Dre. dominus mandauit Exo. xxi. q̄ homicidiū morte hominis puniret q̄z mors brui animalis multo minus reputat q̄z occisio hoīs. g̃ non potest sufficiēter recompēsari pena homicidij ꝓ occisionē bruti animalis. incōuenienter igitur mādatur Deutero. xxi. q̄ quando inuentū fuerit cadauer occisi hominis. ⁊ ignorabitur cedis reus. seniores ꝓpinquioris ciuitatis tollant vitulam de armento que non traxit iugum nec terram scidit vomere. ⁊ ducent eaz ad vallem asperam atq̄z saxosam que nunq̄z arata est. nec semēta recepit. ⁊ cedent in ea ceruices vitule. Sed contra ē qđ ꝓ speciali beneficio cōmemoratur i ps. Nō fecit taliter omni nationi ⁊ iudicia sua non manifestauit eis. Rñ.

dom q sicut Aug⁹ in .ij. de ciuitate dei introducit a Tullio dictū. populus ē cetus multitudinis iuris consensu ⁊ vtilitate cōmunitatis sociatus. vñ ad rōnem populi pertinet vt cōmunicatio hoiū ad inuicē iustis p̄ceptis legis ordinetur. Est aūt duplex cōmunicatio hoīum ad inuicē Una quidem que fit auctoritate principum. Alia aūt fit ꝓpria volūtate priuataꝝ ꝑsonaꝝ. ⁊ quia voluntate vnius cuiuslꝫ disponi potest qđ eius subdit̄ potestati. ideo auctoritate principū quibus subiecti sunt hoīes. oportet q iudicia inter homines exerceātur. ⁊ pene malefactorib⁹ inferātur. Potestati vero priuataꝝ ꝑsonaꝝ subdūt̄ res possesse. ⁊ ideo ꝓpria auctoritate ī his possunt sibi inuicem cōmunicare. puta emēdo. vendēdo. donando. ⁊ alīs hmōi. Circa vtrāqꝫ autem cōmunicationē lex sufficiēter ordinauit. Statuit enī iudices vt ptz Deutero. xvi. Judices ⁊ magistros cōstitues in oīb⁹ portis eius vt iudicēt populū iusto iudicio. Instituit etiaꝫ iust̄ iudicij ordinē. vt dr Deute. j. Qđ iust̄ ē iudicare. siue ciuis siue ille siue peregrinus nulla erit ꝑsonaꝝ distantia. Sustulit etiā occasionē ī iusti iudicij acceptionēꝫ munerꝫ iudicibus p̄hibendo. vt ptz. Exo. xxiij. ⁊ Deutero. vj. Instituit etiam numerꝫ testiū duoꝝ vel truꝫ. vt ptz Deutero. xvij. ⁊. xix. Instituit etiā certas penas ꝑ diuersis delictis vt post dicet. Sed circa res possessas optimū ē. sicut dicit phūs in .ij. politice q possessiones sint distincte. ⁊ vsus sit partim communis. ꝓprius aūt. ꝑ volūtatē possessoꝝ cōmunicet. ⁊ hec tria fuerunt in lege statuta. Primo enī ipse possessiones diuise erant in singulos. Dicit enim Numeri. xxxiij. Ego dedi vobis terrā in possessionē quā sorte diuidetis vobis. Et q2 ꝑ possessionū irregularitatē plures ciuitates destruūt vt phūs dicit. ij. politice. ideo circa possessiones regulandas triplex remediū lex adhibuit. Vnū quidē vt ꝓ numerū hominū equaliter diuiderentur. vnde dr Numeri xxxiij. Pluribus dabitis latiorē. ⁊ paucioribꝰ angustiorem. Aliud remediū est vt possessiones nō in ꝑpetuū alienētur. sed certo tpe ad suos possessores reuertātur. vt nō cōfundātur sortes possessionū. Tertiū remediū ad huius modi ꝓfusionem tollendam vt ꝓximi succedant morientibus. Primo quidē gradu filius. secūdo autez filia. tertio fratres. quarto patrui. quinto quicunqꝫ ꝓpinqui. Et ad distinctionem sortium ꝓseruandaꝫ vlterius lex statuit vt mulieres que sunt hæredes nuberent sue tribus hoībus. vt habet Numeri. xxxvi. Secūdo vero instituit lex vt cōmuniꝫ ad aliqua vsus rerū esset cōmunis. ⁊ cōtum ad curam. Preceptum ē enim Deutero. xxij. Nō videbis bouē ⁊ ouem fratris tui errantē ⁊ ꝑtribis. sed reduces fratri tuo. ⁊ similiter de alīs. secūdo cōtum ad fructum. Cōcedebat enī cōmuniter cōtum ad oēs. vt ingressus in vineā amici licite comedere posset. dū tū extra non deferret. Quantū ad pauperes vero specialiter vt eis relinquerent manipuli ob. i. ti. ⁊ fructus. ⁊ racemi remanentes. vt habet Leuit. xix. et Deutero. xxiij. ⁊ etiā cōmunicabāt ea q̄ nascebant in sexto anno. vt habet Exo. xxij. ⁊ Leuit. xxv. Tertio vero statuit lex cōmunicationē factā ꝑ eos qui fūt rerū dominis vnā pure gratuitaꝫ. vnde dr Deutero. xxiij. Anno tertio separabis aliā decimā. veniētqꝫ leuites ⁊ peregrinus ⁊ pupillus ⁊ vidua ⁊ comedent ⁊ saturabunt̄. aliā vero cū recōpensatione vtilitatis. sicut ꝑ venditionē et emptionem locationē ⁊ ꝓductionem ⁊ ꝑ mutuū. ⁊ tertiꝫ ꝑ depositū. de quibus oībus inueniūtur ordinationes certe in lege. vñ ptz q lex vetus sufficiēter ordinauit quietū illius populi. Vid. j. ergo dom q sicut Aplūs dicit Roma. xiij. Qui diligit ꝓximū legē impleuit. q2 sex oīa p̄cepta legis precipue ordinata ad ꝓximū ad hūc finem ordinari vident vt hoīes sese inuicē diligant. ex dilectione aūt ꝓcedit q hoīes sibi inuicē bona sua cōmunicēt. q2 vt dr. j. Joh. iij. Qui viderit fratrē suū necessitatē patientē. ⁊ clauserit viscera sua ab eo. quomodo charitas dei manet in illo? ⁊ ideo intendebat lex hoīes assuefacere vt facile sibi inuicē sua cōmunicarēt. sicut ⁊ Aplūs. j. ad Timo. vj. diuitib⁹ mandat facile tribuere ⁊ cōmunicare. non autez facile cōmunicatiuus est qui nō sustinet q ꝓximus aliquid modicū de suo accipiat absqꝫ magno sui detrimento. ⁊ ideo lex ordinauit vt liceret intrantē in vineam ꝓximi racemos ibi comedere. nō aūt extra deferre ne ex hoc daretur occasio grauis damni inferēdi. ex quo pax ꝑturbaret̄. que īter discipulos non ꝑturbatur ex modico ꝓceptione. sed magis amicicia confirmat̄. ⁊ assuescūt hoīes ad aliquid facile cōmunicādū. Vid. ij. dom q lex nō statuit q mulieres succederēt in bonis paternis nisi ī defectu filioꝝ masculorū. tūc aūt necessariū erat vt successio mulierū ꝓcederet̄ in ꝓsolationem patris. cui graue fuisset si eius hereditas oīno ad extraneos trāsiret. Adhibuit tū circa hoc lex cautelam debitā ꝓcipiēs vt mulieres succedentes ī hereditate paterna nuberēt sue tribꝰ hoīb⁹ ad hoc q sortes tribuū nō cōfunderent̄. vt habet Nūeri vlt. Vid. iij. dom q sicut phūs dicit in .ij. politice. regulatio possessionū multū confert ad ꝓseruationē ciuitatis vel gentis. vñ sicut ipe dicit apud quasdā gētiliū ciuitates statutū fuit vt nullius possessionē vēdere posset nisi ꝑ manifesto detrimēto. Si enī passim possessiones vendant̄. pōt ꝓtingere q oēs possessiones ad paucos deueniāt. ⁊ ita necesse erit ciuitatē vel regionē habitatoribus euacuari. ⁊ ideo lex vetus ad hmōi periculū remouendū sic ordinauit q ⁊ necessitatibus hoīmū subueniret̄ ꝓcedens possessionū vēditionem vsqꝫ ad certū tp̄s. ⁊ tū periculū remouit. ꝑcipiens vt certo tpe possessio vendita ad vendentez rediret. ⁊ hoc instituit vt sortes non confunderent̄. sed semꝑ remaneret eadē distinctio determinata ī tribubus. Quia vero domus vrbane nō erant sorte distincte. ideo cōcessit q in perpetuū vendi possent. sicut ⁊ mobilia bona. Nō enī erat statut⁹ numerus domoꝝ ciuitatis sicut erat certa mēsura possessiōis ad quā non addebat̄. Ꝑo terat aūt aliquid addi ad numerū domoꝝ ciuitatis. Dom⁹ vero que nō erant in vrbe sed in villa muros nō habentes. in ꝑpetuum vendi non poterāt q2 huiusmodi domus non cōstruūtur nisi ad cultuꝫ et ad custodiam possessionū. ⁊ ideo lex congrue statuit idē ius circa vtrūqꝫ. Vid. iij. dom q sicut dictum est. intētio legis erat assuefacere homines suis ꝓceptis ad hoc q sibi inuicem de facili in necessitatibus subuenirent. q2 hoc maxime est amicicie fomentū. Et hanc quidem facilitatē subueniendi non solum statuit in his que gratis ⁊ absolute donantur. sed etiam in his que mutuo cōceduntur. quia huiusmodi subuentio frequentior est pluribus necessaria. Huiusmodi autem subuētionis facilitatē multipliciter instituit. Primo quidē vt faciles se ꝓberent ad mutuū exhibendum. ne ab hoc retraherētur annos remissionis approp̄inquante. vt habet Deutero. xv. Secūdone eum cui mutuuꝫ concederet grauarent vel vsuris vel etiam aliqua pignora omnino vite necessaria accipiendo ⁊ si accepta fuerint q statim restituerētur. Dicitur enim Deuter. xxiij. Nō feneraberis fratri tuo ad vsurā. ⁊. xxiiij Non accipies loco pignoris. inferiorem ⁊ superiorē molā quia animam suam apposuit tibi. ⁊ Exo. xxi. dicitur. Si

pignus a ꝓximo tuo acceperis restimētū ante solis occasum reddes ei. Tertio vt non importune exigerent. vnde dicit Exo. xxij. Si pecuniā mutuaz dederis populo meo pauꝑi qui habitat tecū. non vrgebis euz quasi exactor. et ꝓpter hoc etiā mandat Deutero. xxiij. Cū reperes a ꝓximo tuo rē aliquā quam debet tibi. non ingredieris in domū eius vt pignus auferas. sed stabis foris. et ille tibi ꝓferet qđ habuerit. tum qz domus ē tutissimū vniuscuiusq; receptaculū. vnde molestū hominē vt in domo sua iuadat. tum etiā qz non cōcedit creditori vt accipiat pignꝰ qđ voluerit. sed magis debitori vt det quo minꝰ indiguerit. Quarto instituit qꝫ in septimo anno debita penitꝰ remitterent. Probabile enī erat vt illi qui cōmode reddere possent. ante septimū annū redderēt et gratis mutuātē nō defraudarēt. Si aūt omnino impotētes essent. eadem rōne eis erat debitū remittendū ea dilectiōe qua etiā erat eis de nouo dandū ꝓpter indigentiā. Circa animalia vero mutuata hec lex statuit. vt ꝓpter negligentiā eius cui mutuata sunt si in ipius absentia moriant vel debilitēt. reddere ea cōpellat. Si vero eo ꝓsente et diligēter custodiente mortua lucrint vel debilitata. non cogebat restituere et maxime si erant mercede cōducta. qz ita etiā potuissent mori et debilitari apud mutuantē. et ita si ꝓseruationem animalis ꝓsequeretur. iam aliqđ lucrū reportaret ex mutuo. et nō esset gratuitū mutuū. et maxime hoc obseruādū erat qñ aīalia erant mercede ꝓducta. qz tūc habebat certum pcium ꝑ vsu animaliū. vñ nihil accrescere debebat ꝑ retributiōez animaliū nisi ꝓpter negligentiā custodientis. Si autē non essent mercede ꝓducta potuisset habere aliquā eqtatē. vt salt ē tātū restitueret qđtum vsus aīalis mortui vel debilitati cōduci potuisset. Sēd. v. dōm qꝫ hec differētia ē iter mutuū et depositū. qz mutuū tradit ī vtilitatē eiꝰ cui tradit. sz depositū tradit ī vtilitatē deponētis. et iō magꝭ arrabat aliqs ī aliqbꝰ casibꝰ ad restituendū mutuū qđtum ad restituēdū depositū. Depositū enī pdi poterat dupliciter. Uno mō ex cā ineuitabili vel nafalī. puta si eēt mortuū vel debilitatū aīal depositū. vel extrinseca. puta si esset captū ab hostibꝰ. vel si esset comestum a bestia. ī quo tū casu tenebatur deferre ad dōm aīalis id qđ de aīali occiso superat. in aliis aūt supra dictis casibꝰ nihil reddere tenebat. sed solū ad expurgandā suspitionē fraudis tenebatur iuramentū ꝓstare. Alio mō poterat pdi ex causa euitabili. puta ꝑ furtum. et tūc ꝓpter negligentiaz custodis reddere tenebat. sed sicut dictū est ille qui mutuo accipiebat aīal tenebat reddere etiā si debilitatuz aut mortuū fuisset in eius absentia. de minori enī negligētia tenebatur qđtum depositarius qui nō tenebat nisi de furto. Sēd. vij. dōm qꝫ mercēnarij qui locāt opas suas pauꝑes sunt de laboribꝰ suis victū querentes quotidianū. et ideo lex pudenter ordinauit vt statim eis merces soluerent. ne victus eis deficeret. sed illi qui locant alias res diuites esse ꝓsueuerunt. nec ita indigēt locationis pcio ad suū victū quotidianum. et ideo nō ē eadē ratio in vtroqz. Sēd. viij. dōm qꝫ iudices ad hoc inter hoīes ꝓstituūtur qꝫ determinēt qđ ambiguū inter hoīes circa iusticiā esse pōt. Dupliciter aūt aliquid pōt eē ambiguū. Uno modo apud simplices et ad hoc dubiū tollendū mādatur Deutero. xvi. Et iudices et magistri cōstituerent ꝑ singulas tribus vt iudicarent populū iusto iudicio. Alio modo cōingit aliquid eē dubiū etiā apud peritos. et ideo ad hoc dubiū tollendum ꝓstituit lex vt cēs recurrerēt ad locū principalē a deo electum. in quo et sūmus sacerdos eēt qui determinaret dubia circa cerimonias diuini cultus. et sūmus iudex populi qui determinaret qđ pertinent ad iudicia hoīuz. sicut etiā nunc ꝑ appellationē vel ꝑ cōsultationē cause ab inferioribus iudicibus ad superiores referunt. vnde dr Deutero. xvij. Si difficile et ambiguū apud te iudicium ꝓspexeris et iudiciū intra portas tuas videris verba variari. ascende ad locū quē elegerit dūs veniesqꝫ ad sacerdotes leuitici generis. et ad iudicē qui fuerit in illo tpe. hmōi autem ambigua iudici nō frequēter emergebāt. vnde ex hoc populus nō grauabat. Sēd. viij. dōm qꝫ in negocijs humanis non pōt haberi demōstratiua ꝓbatio et infallibilis. sz sufficiat aliqua ꝓecturalis ꝓbabilitas fm qđ rhetor ꝓsuadet. et ideo sz fit possibile duos aut tres testes īmendaciū conuenire. non tñ ē facile nec ꝓbabile qꝫ conueniāt. et ideo accipitur eoꝝ testimoniū tanqđ verū. et ꝑcipue si in suo testimonio non vacillēt. vel alias suspecti non fuerint. Et ad hoc etiā qꝫ nō de facili a veritate testes declinarent. instituit lex vt testes diligētissime examinarentur. et grauiter punirent qui inuenirent mēdaces. vt habet Deutero. xix. Fuit tū aliqua ratio hmōi numeri determinandi ad significādū infallibilē veritatē ꝓsonaꝝ diuinarū. qđ qñqđ numerant due. qz spūssanctus ē nexus duoꝝ. qñqđ exprimunt tres. vt Aug⁹ dicit sup illud Job. viij. In lege nostra scriptū est. qz duoꝝ hoīuz testimoniū verū est. Sēd. ix. dōm qꝫ nō solū ꝓpter grauitatē culpe. sz etiā ꝓpter alias causas grauis pena infligitur. Primo quidē ꝓpter quātitatē peccati. qz maiori peccato ceteris paribꝰ pena grauior debetur. Scdo ꝓpter peccati ꝓsuetudinē. qz a peccatis cōsuetis non faciliter hoīes abstrabūtur nisi per graues penas. Tertio ꝓpter multā ꝓcupiscentiā vel delectatiōnē in peccato. ab his enī nō de facili hoīes abstrahuntur nisi ꝓpter graues penas. Quarto ꝓpter facilitatē cōmittendi peccatū et iacēdi in ipo. hmōi aūt peccata qñ manifestant sunt magis punienda ad aliorꝫ terrorē. Circa ipam etiaz quātitatē peccati qđruplex gradus ē attēdendus etiam circa vnū et idē factū. Quoꝝ primus ē qñ inuoluntarius peccatū cōmittit. tūc eī si omnino ē inuolūtarius totaliter excusatur a pena. Dicit enim Deutero. xxij. qꝫ puella qđ oppressa fuit in agro non ē rea mortis. qz clamauit et nullus affuit qui liberaret eā. Si vero aliquo modo fuerit voluntarius. sz tū ex infirmitate peccat. puta cuz quis peccat ex passione. minuitur peccatū. et pena fm veritatē iudicij diminui debet. nisi forte ꝓpter cōmunē vtilitatem pena aggrauet ad abstrabendū homines ab hmōi peccatis. sicut dictum est. Secūdus gradus est quādo quis per ignorātiā peccauit. et tunc aliquo modo reus reputabatur ꝓpter negligentiā addiscendi. sed tamen non puniebatur per iudices. sed expiabat peccatuz suū ꝑ sacrificia. vnde dicit Leuit. iiij. Anima que peccauerit ꝑ ignorātiam &c. sed hoc intelligendum ē de ignorantia facti. non autem de ignorantia ꝑcepti diuini qđ omnes scire tenebātur. Tertius gradus ē qñ aliquis ex superbia peccabat. id ē. ex certa electiōe vel ex certa malicia. et tunc puniebatur fm qđtitatem delicti. Quartus autem gradus ē quādo peccabat ꝑ ꝓteruiā et ꝓtinaciam. et tunc quasi rebellis et destructor ordinationis legis omnino occidendus erat. Scdm hoc dōm ē qꝫ in pena furti ꝓsiderabatur fm legem id qđ frequēter accidere poterat. et ideo ꝓ furto aliarū rerum que de facili custodiri. possunt a furibus non reddebat fur nisi duplum. Oues autem nō de facili possunt custodiri a furto. quia pascuntur in agris. et ideo frequentius ꝓringebat qꝫ oues furto subtraherentur. vnde lex maiorem penaz apposuit.

vt scilicz quattuor oues p vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficilius custodiuntur. quia habentur in agris. ⁊ non ita pascuntur gregatim sicut oues. ⁊ ideo ad huc dic maiorem penam apposuit. vt scz quincz boues p vno boue redderẽtur. ⁊ hoc dico nisi forte idem animal ĩ uentum fuerit viuens apud eum. quia tunc soluz duplũ restituebat sicut ⁊ ĩ ceteris furtis. poterat enim haberi ꝓ sumptio q cogitaret restituere ex quo viuũ seruasset. Vl̃ potest dici ꝑm glo. q bos habet quincz vtilitates. q2 immolatur. arat. pascit carnibus. lac dat ⁊ corium etiam diuersis vsibus ministrat. ⁊ ideo p vno boue quincz boues reddebãtur. Ouis etiam habet quattuor vtilitates. quia ĩmolatur. pascit. lac dat ⁊ lanam ministrat. Filius autez cõtumax non quia comedebat et bibebat occidebatur. sz ꝓpter cõtumaciam ⁊ rebellionem que semp morte punie batur. vt dictum est. Ille vero qui colligebat ligna ĩ sabbato lapidatus fuit tancz legis violator que sabbatum obseruari ꝑcipiebat in cõmemorationem fidei nouitatis mũdi. sicut supra dictum est. vnde occisus fuit tancz infidelis. ¶Ad. x. dõm q lex vetus penam mortis inflixit in grauioribus criminibus. scz in his que contra deum peccauit. ⁊ in homicidio. ⁊ in furto hominũ. ⁊ in irreuerentia ad parentes. ⁊ in adulterio. ⁊ in cestibus. In furto autez aliarum rerum adhibuit penam damni. In percussuris autem ⁊ mutilationibus induxit penam talionis. ⁊ similiter in peccato falsi testimonij. In aliis autem minoribꝰ culpis induxit penam flagellationis vel ignominie. Pena autẽ seruituris induxit in duobus casibus. In vno quidem quãdo septimo ãno remissionis ille qui erat seruus nolebat beneficio legis vti vt liber exiret. vñ ꝑ pena ei infligebat vt in ꝑpetuũ seruꝰ remaneret. Scdo infligebatur furti qñ nõ habebat q posset restituere. sicut habet Exo. xxij. Penam aũt exilij vniuersaliter lex non statuit. q2 in solo populo illo deus colebat oĩbus aliis populis p idolatriã corruptis. vñ si quis a populo illo vniuersaliter exclusus esset daretur ei occasio idolatrie. ⁊ ideo. j. Reg. xxvi. dr q Dauid dixit ad Saul. Maledicti sũt q eiecerũt me hodie vt nõ habitẽ in hereditate dñi dicentes. vade serui dijs alienis. erat ĩ aliqd ꝑticulare exilij. Dicit enĩ Deutero. xix. q qui ꝑcusserit ꝓximũ suũ nesciens. ⁊ nullũ cõtra ipm habuisse odiũ cõprobat. ad vnaz vrbiũ refugij confugiebat. ⁊ ibi manebat vsq ad mortem summi sacerdotis. tũc enĩ ei licebat ad domũ redire. quia in vniuersali damno populi cõsueuerunt ꝑticulares ire sedari. ⁊ ita primi defuncti non sic ꝓpni erant ad eius occisionem. ¶Ad. xi. dõm q animalia bruta mãdabant occidi non ꝓpter aliquã ipoz culpã. sz in penã dñoz qui talia animalia nõ custodierãt ab hmõi peccatis. ⁊ ideo magis puniebatur dñs si bos cornupeta fuerat ab heri ⁊ nudiustertio in quo casu poterat occurri periculo cz si subito cornupeta efficeretur. Vel occidebant aĩalia ĩ detestationẽ peccati. ⁊ ne ex eoz aspectu aliquis horror boĩbus incuteret.

¶Ad. xij. dõm q ratio litteralis illius mãdati fuit vt rabi Moyses dicit. q2 frequenter interfector est de ciuitate ꝓpinquior. vñ occisio vitule fiebat ad explorãdũ homicidiũ occultũ. qd quidẽ fiebat p tria. Quoz vnũ ẽ q seniores ciuitatis iurabãt nihil se ptermisisse ĩ custodia viarũ. Aliud ẽ q2 ille cuius erat vitula dãnificabat in occisione aĩalis. ⁊ si prius manifestaret homicidiũ aĩal nõ occideret. Tertiũ ẽ q2 locus in quo occidebat vitula remanebat. ⁊ ideo ad euitandũ vtrũcz dãnum boies ciuitatis ꝺ facili manifestarent homicidiũ si scirent. et raro poterat esse quin aliqua verba vel iudicia sup̃ hoc facta essent. Vel hoc fiebat ad terrorẽ ĩ detestationẽ homicidij. ꝑ occisionem enĩ vitule que ẽ animal vile ⁊ fortitudĩe plenum ꝑcipue tancz laboret sub iugo. significabat q quicunqz homicidiuz fecisset. cuius esset vtilis ⁊ fortis. occidendus erat ⁊ morte crudeli. qd̃ cruricis ꝓcisio significabat ⁊ tancz vilis ⁊ abiectus a consortio boũz excludendus erat. qd̃ significabatur p hoc q vitula occisa in loco aspero ⁊ inculto relinquebat in putredinem ꝓuertenda. Mystice autẽ p vitulam de armento significatur caro xp̃i que non traxit iugum. q2 non fecit peccatũ. nec terraz scidit vomere. i. seditionis maculam non admisit. ꝑ hoc enim q in valle inculta occidebatur. significatur despecta mors xp̃i. p quã purgantur oĩa peccata. ⁊ diabolus cẽ homicidij actor ostenditur.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videt q iudicialia ꝑcepta nõ sint queniẽter tradita cz tũ ad extraneos. Dicit enĩ Petrus Act. x. In veritate comperi quoniã nõ ẽ acceptor ꝑsonaz deus. sed in oĩ gente q timet deũ ⁊ operatur iusticiã. acceptus est illi. sz illi qui sũt deo accepti non sunt ab ecclesia dei excludendi. incõueniter igitur mãdatur Deutero. xxiij. q ãmonites ⁊ moabites etiam post decimã generationem nõ intrabunt in ecclesiam dñi in eternum. econtrario autem ibidem ꝑcipit de quibusdã gentibus. Nõ abominaberis idumeũ quia frater tuus ẽ. nec egyptium q2 aduena fuisti in terra eius.

¶Pre. ea que non sunt in potestate nostra nõ meretur aliquã penam. sed q homo sit eunuchus vel ex scorto natus non est in potestate eius. ergo incõuenienter mandatur Deutero. xxiij. q eunuchꝰ ⁊ ex scorto natus nõ ingrediatur ecclesiam dñi. ¶Pre. lex vetꝰ misericorditer mãdauit vt aduene nõ affligãt. Dicitur enĩ Exo. xxij. Aduenam non contristabis. nec affliges eũ. aduene enĩ et ipi fuistis in terra egypti. ⁊ xxiij. Peregruno molestus non eris. scitis enim aduenarum animas. quia ⁊ ipi peregrini fuistis in terra egypti. sed ad afflictionem alicuius pertinet q vsuris opprimatur. incõueniẽter igitur lex permissit Deutero. xxiij. vt alienis ad vsuram pecuniam mutuarẽt. ¶Pre. multo magis appropinquãt nobis homines cz arbores. sed his q sunt nobis magis ꝓpinqua magis debemus effectũ ⁊ affectũ dilectionis impẽdere. ꝑm illud Ecc̃. xiij. Omne animal diligit simile sibi. sic et oĩs homo ꝓximum sibi. incõueniẽter igit dñs Deutero. xx. mãdauit q de ciuitatibus hostium captis omnes interficerent. ⁊ ñ arbores fructiferas non succiderent. ¶Pre. bonum cõmune ꝑm virtutem est bono priuato preferendum ab vnoquocz. sed in bello quod cõmittit contra hostes quaritur bonũ cõmune. incõuenienter igitur mandatur Deutero. xx. q imminente prelio aliqui domum remittantur. puta qui edificauit domum nouam qui plantauit vineam. vel qui despondit vxorem. ¶Pre. ex culpa non debet qs cõmodũ reportare. sz q hõ sit formidolosus ⁊ corde pauidus culpabile ẽ. ꝓtrariũ enĩ ẽ virtuti fortitudinis. incõueniẽter igit a labore ꝓli excusabãt formidolosi ⁊ pauidũ cor habẽtes. Sz̃ ẽ q sapia diuina dicit Prouer. viij. Justi sũt oĩs regnes mei. ⁊ nõ ẽ ĩ eis ꝓuũ qd neqz peruersũ. ¶Ñ. dd. q cũ extraneis ꝓt eẽ hoĩz cõuersatio duplicit. vno mõ pacifice. alio mõ hostiliꝫ. ⁊ cz tũ ad vtrũcz modũ ordinãdũ lex queniẽtia ꝑcepta ꝓtinebat. Triplicit enĩ offerebat iudeis occasio vt cũ extraneis pacifice cõiçarẽt. Primo qdẽ qñ extranei p terrã corr trãsitũ

faciebant quasi peregrini. Alio modo qñ in terrã eorũ ad
aduenieb̃ ad inhabitandũ sicut aduene. ⁊ q̃tũ ad virũ
q̃ lex misericordie p̃cepta posuit. Naz Exo. xxij. dicit. Ad
uenam non cõtristabis. ⁊ xxiij dicit. Peregrino molesti
non eris. Tertio vero qñ aliqui extranei totaliter in eorũz
cõsortiũ ⁊ ritum admitti volebãt. ⁊ in his quidã ordo at
tendebat. non enĩ statim recipiebant ꝯ si ciues. sicut etiã
apud quosdã gentiliũ statutũ erat vt non reputarent ci
ues nisi qui ex auo vel atauo ciues existerent. vt pbũs di
cit in. iij. politice. ⁊ hoc ideo q̃z si statim extranei aduenie
tes reciperẽtur ad extractanduz ea q̃ sunt populi. possent
multa pericula p̃ingere duz extranei nõ habẽtes adhuc
amorem firmatũ ad bonum publicum aliqua p̃tra popu
lum attemptarent. ⁊ ideo lex statuit de quibusdaz genti
bus habẽtibus aliquã affinitatẽ ad iudeos. s. de egyptijs
apud quos nati fuerant ⁊ nutriti. ⁊ d̃ idumeis filij Esau
fratris Jacob in tertia generatiõe reciperẽtur in cõsortiũ
populi. Quidam vero q̃z hostialiter se ad eos habuerant
sicut ãmonite ⁊ moabite. nunq̃ in consortiũ populi ad
mitterentur. Amalechite autẽ qui magis eis fuerant ad
uersari ⁊ cum eis nullum cognationis habebãt cõsortiũ.
quasi hostes p̃petui haberẽtur. Dicit enĩ Exo. xvij. Bel
lum dei erit contra Amalech a generatiõne in generatio
nem. Similiter etiã q̃tum ad hostilem cõmunicationez
cum extraneis lex quementia p̃cepta tradidit. Nã primo
quidẽ instituit vt bellũ iuste iniret. Mãdatur enĩ Deu
tero. xx. q̃ cũ accederent ad expugnandũ ciuitatem offer
rent ei primo pacem. Secũdo instituit vt fortiter belluz
inceptuz exequerẽtur habentes de deo fiduciam ⁊ ad hoc
melius obseruãdum instituit q̃ ĩminente p̃lio sacerdos
eos cõfortaret, p̃mittendo auxilium dei. Tertio mãdauit
vt impedimenta p̃lij remouerẽtur remittendo quosdam
ad domum q̃ possent impedimẽta p̃stare. Quarto instiu
tuit vt victoria moderate vterẽtur p̃cendo mulieribus ⁊
puulis. ⁊ etiam ligna fructifera regionis non incidendo.
Ad. j. ergo dom q̃ boies nulli gẽs exclusit lex a cul
tu dei. ⁊ ab his que p̃tinent ad anime salutem. Dicitur
enĩ Exo. xij. Si quis peregrinoz ĩ vestrã voluerit trãsire
coloniaz ⁊ facere phase domini circũcidetur p̃ius omne
masculinũ eius. ⁊ tunc rite celebrabit. eritq̃ simul sicut
indigena terre. Sed in tẽporalibus q̃tum ad ea que pti
nebant ad cõmunitatez populi nõ statim quilibet admit
tebatur rõne supra dicta. sed quidã in tertia generatiõe
scz egyptij ⁊ idumei. Alij vero p̃petuo excludebãtur ĩ de
testationẽ culpe p̃terite. sicut moabite ⁊ ãmonite ⁊ ama
lechite. Sicut enĩ punitur vnus homo p̃ter peccatũ qd̃
cõmisit vt alij videntes timeant ⁊ peccare desistãt. ita etiã
p̃ter aliqd̃ peccatũ gens vel ciuitas potest puniri vt alij
a simili peccato abstineant. Poterat tamen dispensatiue
aliquis in collegium populi admitti p̃ter aliquẽ virtu
tis actum. sicut Judith. xiiij. dicitur q̃ Achior dux filio
rum Amon appositus est ad populum israel ⁊ omnis succes
sio generis eius. ⁊ similiter Ruth moabitis que mulier
virtutis erat. scz possit dici q̃ illa p̃hibitio extendebat ad
viros nõ ad mulieres. quib̃ nõ cõpetit simpliciter eẽ ci
ues. Ad. ij. dom q̃ sicut pbũs dicit in. iij. politice. du
pliciter aliqs dr esse ciuis. Uno modo simpliciter. et alio
mõ ſm quid. Simpliciter quidẽ ciuis ẽ qui pt agere ea
que sunt ciuiũ. puta dare cõsilium vel iudiciũ in populo
Scõm quid aũt ciuis dici põt quicunq̃ ciuitatẽ inhabi
tat. etiam viles p̃sone ⁊ pueri ⁊ senes qui nõ sunt idonei
ad hoc q̃ habeãt p̃rogatiuas in his que pertinẽt ad cõmune

Ideo ergo spurij p̃ter vilitatem originis excludebãt ab
ecclia. i. a collegio ppli vsq̃ ad decimã generationẽ. ⁊ spi
ter eunuchi quib̃ nõ poterat cõpetere honor qui parib̃
debat. ⁊ p̃cipue in pplo iudeoz. in quo dei cultus ꝑseruа
batur p̃ carnis generationẽ. Nam etiaz apud gẽtiles qui
multos filios generãt aliquo insigni honore donabãtur.
sicut pbũs dicit in. ij. politice. tũ q̃tũ ad ea q̃ ad gratiaz dei
p̃tinẽt eunuchi ab alijs nõ sepabãt sicut nec aduene. vt
dictũ ẽ. Dicit enĩ Esa. xvi. Nõ dicat filius aduene q̃ adhe
ret dño dicẽs. separatione diuidet me dñs a pplo suo. ⁊ non
dicat eunuchus. ecce ego lignũ aridus. Ad. iij. dom q̃
accipere vsuras ab alienis nõ erat ſm intentionẽ legis. sed
ex q̃dã p̃missione p̃ter p̃nitatẽ iudeoz ad auaritiã. ⁊ vt
magis pacifice se haberẽt ad extraneos quib̃ lucrabãtur
Ad. iij. dom q̃ circa ciuitates hostiũ q̃daz distinctio
adhibebat. quedã enĩ erãt remote nõ de numero illaz de
biũ q̃ eis erãt repromisse. ⁊ in talib̃ vsibus expugnatis
occidebãt masculi qui pugnauerũt ꝯra pplm dei. mulie
ribus aũt ⁊ infantib̃ p̃cebat. Sed ĩ ciuitatib̃ vicinis que
erãt eis repromisse oẽs mãdabant interfici p̃ter iniqtа
tes eoz priores. ad qs puniendas dñs populũ isrl̃ q̃si di
uine iusticie executorẽ mittebat. Dicit enĩ Deutero. ix.
Quia ille egerũt impie. introeũte delete sũt. ligna autez
fructifera mãdabãt reseruari p̃ter vtilitatẽ ipsi⁹ populi
cui⁹ ditioni ciuitas ⁊ ei⁹ territorij erat subijciendũ Ad
v. dom q̃ nouus edificator domus. aut plantator vinee
vl̃ despõsator vxoris excludebantur a prelio p̃pter duo
Primo quidem q̃z ea que homo de nouo habet vel sta
tim parus ẽ ad habendũ magis solet amare. ⁊ p̃ q̃s
eoz amissionẽ timere. vnde p̃babile erat q̃ ex tali amore
magis mortẽ timerẽt. ⁊ sic min⁹ fortes essent ad pugnã
dũ. Scõdo q̃z sicut pbũs dicit in. ij. phisicoz. Infortunij
videt q̃ aliquis appropinquat ad aliq̃d bonũ habẽdũ si
postica impediatur ab illo. ⁊ ideo ne p̃pinqui remanẽtes
magis cõtristarent de morte talij qui bonis sibi paratis
potiri nõ fuerũt. ⁊ etiã pplus ꝑsideras hoc horreret. hmõi
boies a mortis piculo sunt sequestrati p̃ subtractionez a
p̃lia. Ad. vj. dom q̃ timidi remittebãt ad domũ non
ipi ex hoc comodũ ꝑsequerent. sz ne pplus eoz p̃sentia in
cõmodũ ꝑsequeretur. dũ p eoz timorẽ ⁊ fugã etiã alij ad
timendũ ⁊ fugiendũ p̃uocarentur.

Ad quartum sic procedit

Uli det̃ q̃ incõueniẽter lex dei p̃cepta ediderit circa ꝑso
nas domesticas. Seruus enĩ id qd̃ ẽ dñi ẽ. vt pbũs dicit ĩ
j. politice. sz id qd̃ ẽ alicui⁹ p̃petuo ei⁹ eẽ debet. g̃ incõue
niẽter lex mãdauit Exo. xxi. q̃ hui septimo ãno liberi abs
cederẽt. Pre. sic aĩal aliq̃d vt asin⁹ aut bos ẽ possessio
dñi. ita etiã huus. sz de aĩalib⁹ p̃cipit Deutero. xxij. q̃ re
stituãt dñis suis si errare ĩuenãt. incõueniẽter igit̃ man
dat Deutero. xxi. vt nõ tradas seruũ dño suo q̃ ad te cõ
fugerit. Pre. lex diuina dz magis ad misericordiã ꝓuo
care q̃z etiã lex hũana. sz ſm leges hũanas grauit̃ puniũt̃
q̃ nimis aspere affligũt suos aut ãcillas. aspertima autẽ
videt̃ eẽ afflictio ex q̃ sequit̃ mors. icõueniẽter igit̃ statuit̃
Exo. xxi. q̃ q̃ percusserit seruũ suuz vel ancillã virga. si vno
die supuixerit ñ subiacebit pene q̃z pecunia illi⁹ ẽ Pre.
alij⁹ ẽ p̃incipat⁹ dñi ad seruũ ⁊ p̃tis ad filiũ. vtr̃z in. j. et
iij. politicoz. sz hoc ad p̃incipatũ dñi ad seruũ p̃tinet vt
aliquis seruũ vel ancillã vẽdere posset. incõueniẽter igit̃
lex p̃misit q̃ aliqs vẽderet filiã suã in famulã vel ãcillã.
Pre. p̃ bz sui filij p̃tez. sed eius est punire excessus

qui habet potestatē sup̄ peccātē. incōueniēter igit̄ mādatur Deutero. xxi. q̄ pater ducat filiū suū ad seniores ciuitatis puniendū. Pre. dñs pbibuit Deutero. vij. vt cū alienigenis nō sociarent ꝓiugia ⁊ ꝓiuncta etiaꝫ separēt vt ptꝫ j. Esdre. x. incōueniēter igitur Deutero. xxi. ꝓcedit̄ eis vt captiuas alienigenarū ducere possunt vxores. Pre. dñs in vxorib⁹ ducēdis quosdā cōsanguinitatis ⁊ affinitatis gradus p̄cepit esse vitandos. vt patꝫ Leuit. xviij. incōueniēter igit̄ mādat̄ Deutero. xxv. q̄ si aliquis eēt mortu⁹ absq̄ liberis vxorē ipius frater eius acciperet Pre. inter virū ⁊ vxorē sicut ē maxima familiaritas. ita debet esse fides firmissima. ſꝫ hoc non p̄t esse si matrimoniū dissolubile fuerit. incōueniēter igit̄ dñs permisit Deutero. xxiiij. q̄ aliquis posset vxorē dimittere scripto libello repudij. ⁊ q̄ etiaꝫ vlterius eaꝫ recupare nō posset. Pre. sicut vxor potest frāgere fidē marito. ita etiā seruꝰ dño ⁊ filius patri. ſꝫ ad inuestigandā iniuriā serui in dominū vel filij in patrē non ē instituū in lege aliq̄d sacrificiū. supflue igitur videt̄ institui sacrificiū zelotipie ad inuestigandū vxoris adulteriū. Numeri. v. sic igit̄ inconuenienter vident̄ esse tradita in lege p̄cepta iudicialia circa p̄sonas domesticas. Sed ꝓtra est q̄d dr in ps. Judicia dñi vera iustificata in semetipa. Rn. dom q̄ communio domestica⁹ p̄sona⁹ ad inuicē. vt phūs dicit i primo politice. ē fm quotidianos actus qui ordinant̄ ad necessitatē vite. Dita aūt hoīs ꝓseruat̄ dupliciter. Uno modo q̄tum ad indiuiduū. put scꝫ homo idem numero viuit. ⁊ ad talē vite ꝓseruationē opitulātur hominis exteriora bona ex quib⁹ homo habet victum ⁊ vestitum ⁊ alia hmōi necessaria vite. in quibus administrandis indiget homo seruis. Alio modo ꝓseruat̄ vita hoīs fm speciem p generationē. ad quā indiget homo vxore vt ex ea generet filiū. Sic igit̄ in domestica cōmunione sunt tres cōbinationes. s. domini ad seruū. viri ad vxorē. patris ad filiuꝫ. ⁊ q̄tum ad omnia ista lex vetus cōuenientia p̄cepta tradidit. nam q̄tum ad seruos instituit vt modeste tractarē tur. ⁊ q̄tum ad labores ne. s. īmoderatis laboribꝰ affligerentur. vñ Deutero. v. dominus mandauit vt in die sabbati requiesceret seruus ⁊ ancilla tua sicut et tu. et iteruꝫ q̄tum ad penas infligendas. imposuit enī mutilatoribꝰ seruo⁹ vt dimitterēt eos liberos. sicut habetur Exo. xxj. ⁊ simile etiam statuit in ancilla quam in vxorem aliquis duxerit. Statuit etiam specialiter circa seruos qui erāt ex populo vt septimo anno liberi egrederent̄ cū oībus q̄ apportauerāt etiā vestimētis. vt habet̄ Exo. xxi. Mādat̄ etiā insup Deutero. xv. vt ei detur viaticū. Circa vxores vero statuit̄ in lege q̄tū ad vxores ducēdas vt. s. ducāt vxores sue tribꝰ. sicut habet̄ Numeri vlt. ⁊ hoc ideo ne sortes tribuū ꝓfundāt̄ ⁊ q̄ aliquis i vxorē ducat vxorē fratris defuncti sine liberis. vt habet̄ Deutero. xxv. ⁊ hoc ideo vt ille qui non potuit habere successores fm carnis originem saltē habeat p quādā adoptionē. ⁊ sic nō totaliter memoria defūcti deleret̄. Prohibuit etiā quasdā p̄sonas i cōiugiū ducerēt̄. s. alienigenas ꝓpter periculū seductiōis. et ꝓpinquas ꝓpter reuerētiaꝫ naturalē q̄ eis debet̄. Statuit etiā q̄liter vxores iam ducte tractari deberēt. vt scꝫ nō leuiter infamarent̄. vñ mandat̄ puniri ille qui falso crimē imponit vxori. vt habet̄ Deutero. xxij. ⁊ q̄ etiā ꝓpter vxoris odiū filiꝰ detrimentuꝫ nō pateret̄. vt habet̄ Deutero. xxi. ⁊ etiā q̄ ꝓpter odiū vxorē nō affligeret. ſꝫ potiꝰ scripto libello eā dimitteret. vt ptꝫ Deutero. xxiiij. Et vt etiā maior dilectio īter ꝓiuges a principio ꝓtrahat̄. p̄cipit̄ q̄ cum aliq̄s nup̄ vxorē acceperit. nihil ei publice necessitatis iniūgat̄ vt libere possit letari cū vxore sua. Circa filios aūt instituit vt patres eiꝰ disciplinā adhiberēt instruēdo eos i fide. vñ habet̄ Exo. xij. Cū dixerint vobis filij vestri. q̄ē ista religio? dicetis eis. Victima trāsit⁹ dñi ē. ⁊ q̄ etiā instruerēt eos i moribus. vñ dr Deutero. xxi. q̄ patres dicere debēt. monita nr̄a audire ꝓtēnit. comessatiōibꝰ vacat ⁊ luxurie atq̄ ꝓuitib⁹. Ad. j. ergo dom q̄ q⁹ filij isti erāt a dño de seruitute liberati. ⁊ p hoc diuine seruituti addicti. voluit ḡ dñs vt imp̄petuuꝫ serui essent. vñ dr Leuit. xxv. Si pauptate cōpulsus vēdiderit se tibi frater tuus. nō eū opprimes seruitute famulop̄. ſꝫ q̄si mercēnarius ⁊ colon⁹ erit. mei enī sunt serui ⁊ ego eduxi eos de terra egypti. nō veneāt ꝓditione seruop̄. ⁊ ideo q⁹ simpliciter serui nō erāt. ſꝫ fm q̄d. finito tpe dimittebant̄ liberi. Ad ij dom q̄ mādatū illud intelligit̄ de seruo q̄ a dño q̄rit̄ ad occidendū. vel ad aliq̄d peccati mīisteriū. Ad. iij. dom q̄ circa lesiones fuis illatas lex ꝓsiderasse videtur vtr̄ sit certa vel incerta. si enī lesio certa eēt lex penā adhibuit. p mutilatiōe q̄dē amissionē serui q̄ mādabat̄ libertati donādus. p morte aūt etiā homicidij penā cū seru⁹ in manu dñi verberātis moreret̄. Si vero lesio non eēt certa ſꝫ aliquā apparentiā haberet lex nullā penā infligebat in ꝓprio seruo. puta cū p̄cussus seru⁹ nō statim moriebat̄. ſꝫ post aliq̄s dies. Incertū enī erat vtr̄ ex p̄cussione mortu⁹ eēt. q⁹ si p̄cussisset liberū hoīem ita. tū q̄ statim non moreret̄. ſꝫ sup̄ baculū suū ambularet. nō erat homicidij reus qui p̄cusserat etiā si postea moreret̄ tenebat̄ tū ad impensas soluēdas quas p̄cussus i medicos fecerat. ſꝫ hoc in seruo ꝓprio locū nō habebat. q⁹ quicq̄d seru⁹ habebat ⁊ etiam ipa p̄sona serui erat quedā possessio dñi. et ideo p causa assignat̄ ḡre non subiacet pene pecuniarie. q⁹ pecunia illius ē. Ad. iij. dom q̄ sicut dictū ē. nullus iudeus poterat possidere iudeū quasi simpliciter seruū. ſꝫ erat seruus fm quid q̄si mercēnarius vsq̄ ad tps. ⁊ p hūc moduꝫ p mittebat lex q⁹ pauptate cogēte aliquis filiū vel filiā venderet. ⁊ hoc etiā verba ipsius legis ostēdūt. dicit enī. Si q̄s vēdiderit filiā suā i famulā. nō egredie⁹ sic exire ancille ꝓsueuerāt. Per hūc etiā nōdū nō solū filiū suuꝫ. ſꝫ etiā seip̄m aliq̄s vēdere poterat magis q̄si mercēnariū q̄ q̄si seruū. fm illud Leuit. xxv. Si pauptate cōpulsus vēdiderit se tibi frater tu⁹. nō eū opprimes ſuitute famulorū. ſꝫ q̄si mercēnarius ⁊ colonus erit. Ad. v. dom q̄ sicut phūs dicit in. x. ethi. principat⁹ paternus hꝫ solū āmonēdi p̄tātem. nō aūt hꝫ vim coactiuā. p quā rebelles ⁊ contumaces cōprimi p̄nt. et ideo i hoc casu lex mādabat vt filius ꝫtumax a principib⁹ ciuitat⁹ puniret̄. Ad. vj. dom q⁹ dñs alienigenas pbibuit i matrimoniū duci ꝓpter periculū seductiōis ne inducerēt̄ i idolatriā. ⁊ spāliter hoc p hibuit de illis gētib⁹ q̄ i vicinio habitabāt. de q̄b⁹ erat magis pbabile q⁹ suos ritꝰ retinerēt. Si q̄ vero idolatrie cultum dimittere vellet ⁊ ad legis cultū se trāsferre. poterat i matrimoniū duci. sic ptꝫ de Ruth quā duxit Booꝫ i vxorē. vñ ipa dixerat socrui sue. Populꝰ tuꝰ ꝓpꝫ meꝰ. deꝰ tuus deꝰ meꝰ. vt habet̄ Ruth. j. ⁊ ideo captiua nō alit̄ p̄mittebatur i vxorē duci nisi priꝰ rasa cesarie ⁊ circūcisis vngulib⁹ ⁊ depposita veste i q̄ capta ē ⁊ fleret patrē ⁊ matrē. p q̄ significat̄ idolatrie ꝑpetua abiectio. Ad. vij. dom q⁹ sic Chrysso. dicit super Mat. q⁹ inmitigabile malū erat mos apud iudeos qui omnia p p̄senti vita faciebāt. statutuꝫ fuit vt defuncto filius nasceret̄ ex fratre. q⁹ erat q̄dā mortis mitigatio. nō autem alius q̄ frater vel ꝓpinquus iubeatur

accipere vxorem defuncti.q2 non ita crederetur qui ex tali ꝓiunctione erat nasciturus esse eius filius qui obijt.⁊ iterum extraneus nō ita haberet necessitatez statuere domū eius qui obierat sicut frater.cui etiam ex cognatione hoc facere iustū erat.Et q̄ ptz ꝙ frater in accipiendo vxorem fratris sui.persona fratris sui defuncti fungebatur. Ad viij.dōm ꝙ lex ꝓmisit repudiū vxoris non q2 simpliciter iustum esset.sed ꝓpter duriciam iudeoꝝ.vt dominꝰ dicit Mat.xix.sed de hoc oportet pleniꝰ tractari cuz de matrimonio agetur. Ad.ix.dōm ꝙ vxores fidem matrimonij frangūt ꝓ adulteriū.⁊ de facili ꝓpter delectationem.⁊ latenter.q2 oculus adulteri obseruat caliginē.vt dz Job xxiij. Non aūt est similis ratio de filio ad patrē.vel de seruo ad dōm.q2 talis infidelitas nō ꝓcedit ex tali ꝙcupiscētia delectatiōis.sz magis ex malicia. q̄ non pōt iā latere sicut infidelitas mulieris adultere.

Questio CVI

Deinde cōsiderandū. est de lege euāgelij que dicit lex noua.Et primo de ipsa ſm se.scōo de ipsa ꝓ cōparationē ad legem veterē.tertio de his que in lege noua ꝓtinent. Circa primum q̄runtur quattuor.primo qualis sit vtuz scz sit scripta vel indita.scōo de virtute eius vtrum iustificet tertio de principio eius vtꝝ debuerit dari a principio mūdi.quarto de termino eius vtꝝ.s.sit duratura vsq̄ ad finem.an debeat ei alia lex succedere.

Ad primum sic procedit.

Videt ꝙ lex noua sit lex scripta. Lex enī noua est ipsum euāgelium.sed euangelium est descriptum, Job xx. Hec aūt scripta sunt vt credatis.ergo lex noua est lex scripta. Ꝑre.lex indita est lex nature.ſm illud Roma.ij. Naturaliter ea q̄ legis sunt faciūt qui habēt opus legis scriptum in cordibus suis.si igitur lex euangelij esset lex indita nō differret a lege nature. Ꝑre.lex euāgelij ꝓpria est eorum qui sunt in statu noui testamenti.sed lex indita cōmunis ē ⁊ eis qui sunt in nouo testamento.⁊ eis q̄ sūt in veteri testamento. Dicitur enī Sap̄.vij.ꝙ diuina sapientia ꝓ nationes ī animas sanctas se tranſert. amicos dei ⁊ ꝓphetas constituit.ergo lex noua non est lex indita. Sed contra est ꝙ lex noua est lex noui testamenti. sed lex noui testamenti est indita in corde. Apl's enī ad Hebre.viij.dicit inducens auctoritatem que habet Hiere. xxxi.Ecce dies venient dicit dominꝰ.⁊ cōsummabo super domum israel ⁊ super domum iuda testamentum nouū.et exponens ꝙ sit hoc testamentum dicit. Quia hoc ē testamentum qđ disponam domui israel dando leges meas ī mentes eoꝝ.et in corda eorum superscribam eas.ergo lex noua est lex indita. Rn̄.dōm ꝙ vnaquecz res illud videtur esse qđ est in ea potissimuz.vt pbūs dicit in.v. ethi. Id autem qđ est potissimum in lege noui testamēti ,et ī quo tota virtus eius cōsistit ē gratia spūssancti q̄ datur ꝓ fidē xpi.⁊ ideo principaliter lex noua ē ipa gra spūssancti que datur xpi fidelibus.⁊ hoc manifeste apparet ꝓ Apl'm qui ad Roma.iij.dicit. Ubi est ergo gloriatio tua? exclusa est.per quam legem? factorum? non.sed ꝓ legem fidei. ipsam enim fidei gratiam legem appellat .et expressiꝰ ad Roma.viij.dicitur. Lex spiritus vite in christo Jesu liberauit me a lege peccati ⁊ mortis . vnde ⁊ Augꝰ dicit in libro de spiritu ⁊ littera.ꝙ sicut lex factorum scripta fuit ī tabulis lapideis.ita lex fidei scripta est ī cordibus fideliū ⁊ alibi dicit ī eodem libro. Que sunt leges dei ab ipo deo scripte in cordibus nisi ipsa p̄sentia spūssancti. Habet tamen lex noua quedam sicut dispositiua ad gratiā spūssancti ⁊ ad vsum huius gratie ptinentia. que sunt quasi secundaria in lege noua.ꝺ quibus oportuit instrui fideles xpi ⁊ verbis ⁊ scriptis tam circa credenda q̄z circa agēda Et ideo dōm est ꝙ principaliter lex noua est lex indita secundario autem est lex scripta Ad.j.ergo dōm ꝙ ī scriptura euangelij non cōtinentur nisi ea que pertinent ad gratiam spiritussancti.vel sicut dispositiua vel sicut ordinatiua ad vsum vnius gratie.sicut dispositiua quidem q̄tum ad intellectum per fidem per quam datur spiritus sancti gratia continetur in euangelio ea que pertinent ad manifestandam diuinitatem vel humanitatē xpi . Scōz affectum vero continē tur in euangelio ea que pertinent ad contemptuz mundi.ꝓ quem homo fit capax spiritus sancti gratia. Mundus enim.i.amatores mundi nō potest capere spiritūsanctū.vt habetur Joh.xiiij.Usus vero spiritualis gratie est in operibus virtutum.ad que multipliciter scriptura noui testamenti homines exhortatur. Ad ij.dōm ꝙ dupliciter est aliquid inditum homini. Uno modo ptinens ad naturā humanā.⁊ sic lex naturalis est lex indita homini.Alio modo est aliquid inditum homini quasi nature supadditum per gratie donū.⁊ hoc modo lex noua est indita homini non solum iudicās qđ sit faciendum ,sed etiam adiuuans ad implendum. Ad iij. dōm ꝙ nullus vnq̄z habuit gratiā spiritussancti nisi per fidem christi explicitam vel implicitam. Per fidē autem xpi ptinet homo ad nouū testamentuz.vnde quibus cunq̄z fuit lex gratie indita ſm hoc ad nouū testamentuz ptinebant.

Ad secūdū sic proceditur.

Videtur ꝙ lex noua non iustificet. Nullus enim iustificatur nisi legi dei obediat.ſm illud ad Hebre.v. Factus est scz christus omnibus obtēperantib? sibi causa salutis eterne.sed euāgelium non semper hoc operatur ꝙ hominꝫ ei obediant. Dicitur enī Roma.x. Non omnes obediunt euangelio. ergo lex noua non iustificat. Ꝑre. Apostolus ꝓbat ad Roma.ꝙ lex vetus non iustificabat quia ea adueniente ꝓuaricatio creuit . Dicitur enim ad Roma.iiij.Lex iram operatur.vbi enim non est lex nec ꝓuaricatio.sz multo magis lex noua ꝓuarication̄ addit. maiori enim pena est dignus qui post legem nouaz datam adhuc peccat.ſm illud Hebre.x. Irritam quis faciens legem Moysi sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur.q̄to magis putatis deteriora meteri supplicia qui filium dei conculcauerit nē.ergo lex noua non iustificat sicut nec vetus. Ꝑre.iustificare est ꝓ prius effectus dei.ſm illud ad Roma. viij. Deus ē qui iustificat.sed lex vetus fuit a deo sicut ⁊ lex noua .ergo lex noua non magis iustificat q̄z lex vetus. Sed contra ē quod Apostolus dicit ad Roma.j. Non erubesco euangelium.virtus enim dei est in salutem omni credenti.nō autem est salus nisi iustificatis.ergo lex euangelij iustificat. Rn̄.dōm ꝙ sicut dictū ē.ad legem euangelij duo ptinent.Unū quidez principaliter.s. ipa gra spūssancti interius data.⁊ q̄tum ad hoc noua lex iustificat. vñ Augꝰ dicit in libro de spiritu ⁊ littera.ibi scz in veteri testamento lex extrinsecus est posita quasi iusti terreret̄ur.hic scz ī nouo testamento intrinsecus data est qua iustificarētur. Aliud ptinet ad legem euāgelij secūdario scz documenta fidei ⁊ p̄cepta ordinantia affectuz humanū ⁊ humanos

actus.ꝛ cõtuz ad hoc lex noua non iustificat, vnde Apl's dicit.ij.ad Coꝛ.iij. Littera occidit.spũs autem viuificat. ꝛ Aug⁹ exponit in libꝛo de spiritu ꝛ littera.qꝫ p litterã intelligitur quelibet scriptura extra homines existens etiaꝫ moraliũ preceptoꝝ qualia cõtinentur in euangelio.vnde etiã littera euangelij occideret nisi adesset interius gratia fidei sanans ¶ Ad.j.ergo dom qꝫ illa obiectio ꝓcedit de lege noua non cõtum ad id qd̃ est principale in ipsa.sed cõtum ad id qd̃ est secũdariũ in ipsa.s. cõtum ad documẽta ꝛ precepta exteꝛi⁹ homini ꝓposita vel scripto vel verbo. ¶ Ad.ij.dom qꝫ gratia noui testamenti et si adiuuet hominẽ ad nõ peccandũ.non tñ ita ꝓfirmat in bono vt homo peccare nõ possit.hoc enim ꝓtinet ad statum glorie.ꝛ ideo si quis post acceptam gratiã noui testamẽti peccauerit maioꝛi pena ẽ dignus tanꝫ maioꝛibus bñficijs ingratus ꝛ auxilio sibi dato nõ vtens.nec tñ ꝓpter hoc dꝛ qꝫ lex noua iram operatur.qꝛ cõtũ est de se sufficiens auxiliũ dat ad non peccandũ. ¶ Ad.iij.dom qꝫ legem nouã ꝛ veteꝛẽ vnus deus dedit.sz aliter ꝛ aliter.nam legem veteꝛẽ dedit scriptam in tabulis lapideis.legem aũt nouam dedit scriptam in tabulis coꝛdis carnalibus.vt Apl'us dicit.ij.ad Coꝛ.iij.,pinde sicut Aug⁹ dicit in libꝛo de spiritu ꝛ littera litterã istã extra hoiem scriptaꝫ ꝛ ministrationẽ mortis ꝛ ministrationẽ dãnationis Apl's appellat. hanc aũt scz noui testamenti legem ministrationẽ spũs ꝛ ministrationẽ iustitie dicit.qꝛ ꝓ donum spũs opamur iusticiam ꝛ a preuaricationis dãnatione liberamur.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videt qꝫ lex noua debuerit dari a principio mũdi. Non enĩ ẽ ꝓsonaꝝ acceptio apud deũ vt dꝛ ad Roma.ij.sz oẽs hoies peccauerũt ꝛ egẽt gꝛa dei.vt dꝛ ad Roma.iij.ergo a principio mũdi lex euãgelij dari debuit vt oibus ꝓ eaz subueniret. ¶ Pre.sicut ĩ diuersis locis sunt diuersi homines.ita etiaꝫ in diuersis tẽpoꝛib⁹. sed deus q̃ vult oẽs hoies saluos fieri.vt dꝛ.j.ad Timo.ij.mãdauit euãgelium ꝑdicari in oĩb⁹ locis.vt patz Mat.vlt.ꝛ Marc.vlt. ergo oĩb⁹ tẽpoꝛibus debuit adesse lex euãgelij ita qꝫ a principio mũdi daret. ¶ Pre.magis ẽ necessaria homini salus spũalis que ẽ eterna qꝫ sal⁹ coꝛpalis que ẽ tẽpoꝛalis sz de⁹ ab initio mũdi ꝓuidit homini ea q̃ sunt necessaria ad salutẽ coꝛpalem tradẽs eius potestati oĩa q̃ erãt ꝓpter hoiem creata.vt ptz Gen.j.ergo etiã lex noua que maxie est necessaria ad salutẽ spũalem debuit hoĩb⁹ a principio mundi dari. ¶ Sed ctra ẽ qd̃ Apl's dicit.j.ad Coꝛ.xv. Nõ prius qd̃ spũale ẽ.sed qd̃ aiale.sz lex noua ẽ maxime spũalis.ergo lex noua nõ debuit dari a principio mundi. ¶ Rñ.dom qꝫ triplex ratio põt assignari quare lex noua nõ debuit debuit dari a principio mundi. Quarũ prima est.qꝛ lex noua sicut dictum ẽ principaliter est gratia spũs sancti.que abundãter dari nõ debuit anteq̃ impedimentũ peccati ab humano genere tolleret ꝓpter mata redẽptionẽ ꝓ xpm.vnde dicit Joh.vij.Nondum erat spũs datus.qꝛ Jesus nondũ erat glorificat⁹. Et hanc rõnem manifeste assignat Apl's ad Roma.viij.vbi postq̃ ꝓmiserat de lege spũs vite subiũgit. Deus filiũ suũ mittẽs in similitudinem carnis peccati.de peccato dãnauit peccatum in carne vt iustificatio legis impleret in nobis. Secũda ratio potest assignari ex ꝓfectione legis noue. Non enĩ aliquid ad ꝓfectũ adducit statim a principio.sed quodã tpali successionis ordine.sicut aliquis puus fit puer ꝛ postmodũ vir. Et hanc rationem assignat Apl's ad Gal.iij. Lex pedagogus noster fuit ĩ xpo vt ex fide iustificemur.at vbi venit fides iã nõ sum⁹ sub pedagogo. Tertia ratio sumitur ex hoc qꝫ lex noua est lex gratie.ꝛ ideo primo oportuit qꝫ homo relinqueret sibi in statu veteris legis.vt in peccatum cadendo suã infirmitatẽ cognoscens recognoseret se gratia indigere.Et hanc rõnem assignat Apl's ad Roma.v. dicẽs.Lex subintrauit vt abũdaret delictuz.vbi aũt abũdauit delictũ supabũdauit ꝛ gratia. ¶ Ad.j.ergo dom qꝫ humanũ genus ꝓpter ꝓpter peccatũ primi parentis meruit priuari auxilio gẽe.ꝛ ideo quibuscũqꝫ nõ datꝫ hoc ẽ ex iustitia. quibuscũqꝫ aũt datꝫ hoc est ex gꝛa. vt Aug⁹ dicit in libꝛo de ꝓfectione iusticie.vnde nõ ẽ acceptio ꝓsonaꝝ apud deũ ex hoc qꝫ nõ oĩb⁹ a principio mundi legẽ gratie ꝓposuit que erat debito ordine ꝓponenda.vt dictum est. ¶ Ad.ij.dom qꝫ diuersitas locoꝝ nõ variat diuersũ statum bũani generis.qui variatꝫ ꝑ tẽporis successionem. et ideo oĩb⁹ locis ꝓponitur lex noua. nõ aũt oĩb⁹ tẽpoꝛibus sz omni tpe fuerunt aliqui ad nouũ testamẽtũ ptinentes. vt supra dictũ. ¶ Ad.iij.dom qꝫ ea q̃ ptinent ad salutez coꝛpoꝛalẽ deseruiũt homini cõtũ ad naturã.que non tollitur per peccatum.sz ea que ptinent ad spũalem salutem ordinãtur ad gratiam.q̃ amittitur ꝑ peccatũ.ꝛ ideo non est similis ratio de vtrisq̃.

Ad quartum sic ꝓcedit

Videt qꝫ lex noua non sit duratura vsq̃ ad finẽ mundi. Quia vt Apl's dicit.j.ad Coꝛ.xiij. Cum venerit qd̃ pfectum ẽ euacuabit qd̃ ex pte ẽ.sed lex noua ex pte est.Dicit enĩ Apl's ibidẽ. Ex pte cognoscimus ꝛ ex pte ꝓphetamus.ergo lex noua euacuãda ẽ alio pfectiori statu succedente. ¶ Pre.dñs Joh.xvj.,pmisit discipulis suis in aduentu spũssancti ꝑdyti cognitionez oĩs veritatis,sz non dũ eccl'ia omnẽ veritatẽ cognoscit in statu noui testamẽti.ergo expectandus ẽ ali⁹ status ĩ quo ꝑ spiritũsanctum oĩs veritas manifestet. ¶ Pre.sicut pater est alius a filio ꝛ filius a patre ita spũssanct⁹ a patre ꝛ filio.sz fuit q̃dam status ꝓuenies ꝓsone patris.s.status veteris legis. in q̃ hoies generationi intẽdebãt.similiter etiã ẽ alius status ꝓuenies ꝓsone filij sez status noue legis. in quo clerici intẽdentes sapiẽtie q̃ appꝛopriat filio principant. ergo erit status tertius spũssancti ĩ quo spũales viri ꝓcipabunt. ¶ Pre.dñs dicit Mat.xxiiij.Predicabit hoc euãgelium regni ĩ vniuerso oꝛbe.ꝛ tũc veniet ꝓsũmatio.sz euãgelium xpi iã diu ẽ ꝑdicatũ in vniuerso oꝛbe.nec tñ adhuc venit ꝓsũmatio.ergo euãgelium xpi non ẽ euãgelium regni. sz futurũ ẽ aliud euangelium spũssancti q̃si alia lex. ¶ Sz ꝯ ẽ qꝫ dñs dicit Mat.xxiiij.Dico vobis.qꝛ nõ preteribit generatio hec donec oĩa fiãt.qd̃ Chꝛyso.exponit d̃ generatione fideliũ xpi.q̃ stat⁹ fideliũ xpi manebit vsq̃ ad ꝓsummationẽ seculi. ¶ Rñ.dom qꝫ stat⁹ mũdi variari ꝑt dupliciter.Uno modo ꝑm diuersitatẽ legis.et sic huic statui noue legis null⁹ ali⁹ stat⁹ succedet,successit enĩ stat⁹ noue legis statui veteris legis tãq̃ pfectioꝛ imꝑfectiori. null⁹ aũt stat⁹ ꝓsentis vite ꝑt esse pfectioꝛ q̃ stat⁹ noue legis. Nihil enĩ potest eẽ ꝓpinquius fini vltimo q̃ qd̃ imediate in finẽ vltimũ introducit.hoc aũt facit noua lex. vnde Apl's dicit ad Hebꝛe.x.Habentes itaq̃ fratres fiduciaz in introitu sanctoꝝ in sanguine christi quaz initiauit nobis viam nouã.accedamus ad eũ.Uñ non potest esse aliquis perfectioꝛ status ꝓsentis vite q̃ status noue legis. quia tanto est vnũquodq̃ perfectius q̃to vltimo fini ꝓpinquius. Alio modo status hominum variari potest

ꝼm ꝙ hoīes diuersimode se habēt ad eandē legē vel ꝑfectius vel minus ꝑfecte, et sic stat⁹ veteris legis frequēter fuit mutat⁹ cū qñq; leges optime custodirent, qñq; aūt oīno ꝓtermitterent, sic etiā status noue legis diuersificat⁹ ꝼm diuersa loca ⁊ tpa ⁊ ꝑsonas, in q̄tum gra spūssancti ꝑfectius vel minus ꝑfecte ab aliquib⁹ habet. non ē tñ expectandū ꝙ sit aliquis status futurus in q̄ ꝑfect⁹ gra spūssancti habeat q̄ hactenus habita fuerit. et maxie ab aplis qui primicias spūs acceperūt ⁊ tpe ꝓius ⁊ ceteris abūdantius. vt glo. dicit Roma. viij. ¶Ad. j. ergo dom ꝙ sicut Dionysi⁹ dicit in ce. Hierar. triplex ē hoīuz stat⁹ primus quidē veteris legis, secūdus noue legis, tertius status succedit nō i hac vita, sed i futura, s. in patria. Sed sicut primus status ē figuralis ⁊ imꝑfectus respectu stat⁹ euāgelij, ita hic status ē figuralis ⁊ imperfectus respectu status patrie, q̄ veniēte iste status euacuab. sicut dicitur. j. Cor. xiij. Videmus nūc ꝑ speculum i enigmate, tūc autem facie ad faciē. ¶Ad. ij. dom ꝙ sicut Aug⁹ dicit in libro ꝯra Faustum. Vōtanus ⁊ Priscilla posuerūt ꝙ ꝓmissio dñi de spiritusancto dādo nō fuit cōpleta in aplis sed i eis. Et siliter Manichei posuerūt ꝙ fuit cōpleta in Manicheo quē dicebāt esse spiritū paracitum. ⁊ ideo vtiq; non recipiebāt actus apl'oz. in quib⁹ manifeste ostēditur ꝙ illa ꝓmissio fuit in aplis cōpleta. sicut dns iterato eis ꝓmisit Act. j. Baptizabimini i spūsancto nō post multos hos dies. qđ implētū legit Act. ij. Sz iste varietates excludūtur ꝑ hoc ꝙ dicitur Joh. vij. Nondū erat spūs datus, q⁹ nondū iesus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi ꝙ statim glorificato xp̄o in resurrectione ⁊ ascensione fuit spūssanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quorūcūq; vnitas qui dicerent esse expectandu⁹ aliud tēpus, s. spūssancti. Docuit autem spūssanctus apostolos omnem veritatem de his que ꝓtinent ad necessitatem salutis, s. de credendis ⁊ de agendis, non tamē docuit eos de omnibus futuris euētibus, hoc enī ad eos non ꝓtinebat ꝼm illud Act. j. Non est vestrum nosse tēpora vel momēta que pater posuit in potestate sua. ¶Ad. iij. dom ꝙ lex vetus non solum fuit patris, sed etiam filij, quia christus in veteri lege figurabatur. vnde dominus dicit Joh. v. Si credereris Moysi, crederetis forsitan et mihi, de me enī ille scripsit. Similiter etiam lex noua non solum est xp̄i, sed etiam est spūssancti, ꝼm illud Roma. viij. Lex spiritus vite in xp̄o iesu ⁊c. vnde non est expectanda alia lex que sit spūssancti. ¶Ad. iiij. dom ꝙ cum christus statim in principio euangelice predicationis dixerit. Appropinquabit regnum celoz. stultissimum est dicere ꝙ euangelium xp̄i non sit euāgelium regni. Sed predicatio euangelij christi potest intelligi dupliciter. Uno modo q̄tuz ad diuulgationē noticie christi. ⁊ sic predicatū fuit euangelium in vniuerso orbe etiam tēpore aplorum, vt Chrysos. dicit. ⁊ ꝼm hoc qđ addit. Et tūc erit cōsūmatio. intelligit hoc de destructione hierusalē. de q̄ tūc ad lītam loq̄batur. Alio mō pōt intelligi ꝓdicatio euangelij in vniuerso orbe cū pleno effectu. ita. s. ꝙ in q̄libet gēte fundet eccl'ia. ⁊ ita sicut dicit Aug⁹ in epl'a ad Eusicbiū, nondū ē ꝓdicatum euangelū in vniuerso orbe, sed hoc facto veniet cōsūmatio mundi.

Deinde cōsiderandū.

est de comparatione legis noue ad legez veterem. Et circa hoc queruntur quatuor. primo vtrū lex noua sit alia lex a lege veteri. ſcdo vtrum lex noua impleat veterē. tertio vtr⁹ lex noua ꝙtineatur in veteri quarto que sit grauior vtr⁹ lex noua vel vetus.

Ad primum sic ꝓceditur.

Videtur ꝙ lex noua non sit alia a lege veteri. Utraq; enī lex datur fidem dei habentibus, quia sine fide est impossibile placere deo. vt dicitur Hebre. xi. sed eadem fides est antiquorum et modernorum. vt dicitur in glo. Matth. xi. ergo etiam est eadem lex. ¶Preterea Aug⁹ dicit i libro contra Adamantium Manichei discipulum ꝙ breuis differentia legis ⁊ euangelij est timor et amor. sed ꝼm hec duo noua lex et vetus diuersificari non possunt. quia etiaz in veteri lege ꝓponuntur precepta charitatis Leuit. xix. Diliges proximum tuuz. ⁊ Deutero. vj. Diliges dominum deuum tuum. Similiter etiam diuersificari non possunt per aliam differentiam quam Aug⁹ assignat contra Faustum, quia vetus testamentum habuit promissa temporalia, nouum testamentū habet promissa spiritualia et eterna, quia etiam in nouo testamento ꝓmittuntur aliqua promissa temporalia. ꝼm illud Marci. x. Accipiet centies tantū in tēpore hoc domos ⁊ fratres ⁊c. Et in veteri testamento sperabantur ꝓmissa spiritualia ⁊ eterna. ꝼm illud ad Hebre. xi. Nunc autem meliorem patriam appetunt. id est. celestem. qđ dicitur de antiquis patrib⁹. ergo videtur ꝙ noua lex nō sit alia a veteri. ¶Preterea Apostolus videtur distinguere vtrāq; legem ad Roma. iij. veterem legem appellans legem factoruz, legem vero nouam appellans legem fidei. sed lex vetus fuit etiā fidei ꝼm illud Hebre. xi. Omnes testimonio fidei ꝓbati sunt qđ dicitur de patribus veteris testamenti. Similiter etiā lex noua ē lex factorum. Dicitur enim Matth. v. Benefacite his qui oderunt vos. et Luc. xxij. Hoc facite in meam cōmemorationem. ergo lex noua non est alia a lege veteri. ¶Sed contra est quod Apostolus dicit ad Hebre. vij. Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. sed aliud est sacerdotium noui ⁊ veteris testamenti. vt ibidem Apostolus ꝓbat. ergo ⁊ etiaz alia lex. ¶Rñ. dicēdum ꝙ sicut supra dictum est. omnis lex ordinat conuersationem humanam in ordine ad aliquem finem. ea autem que ordinantur ad finem ꝼm rationem finis dupliciter diuersificari possunt. Uno modo quia ordinātur ad diuersos fines. ⁊ hec est diuersitas speciei maxime si sit finis proximus. Alio modo ꝼm ꝓpinquitatem ad finez vel distantiam ab ipso. sicut patet ꝙ motus differunt specie ꝼm ꝙ ordinantur ad diuersos terminos. secundum vero ꝙ vna pars motus est propinquior termino q̄z alia attenditur differentia in motu ꝼm perfectum ⁊ imperfectum. Sic ergo due leges distingui possunt duplicit. Uno modo quasi omnino diuerse. vtpote ordinate ad diuersos fines. sicut lex ciuitatis que esset ordinata ad hoc ꝙ popul⁹ dominaretur esset specie differens ab illa lege que esset ad hoc ordinata ꝙ optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo due leges distingui possunt ꝼm ꝙ vna ꝓpinqui⁹ ordinat ad finē. alia vero remotius. puta in ea ⁊ eadem ciuitate dicit alia lex que imponit viris ꝑfectis qui statim possunt exequi ea q̄ ꝓtinent ad bonū cōmune. et alia lex datur de disciplina puerorum qui sunt instruendi qualiter postmodū opa virorum exequant. Dicendū est ergo ꝙ ꝼm primū modū lex noua nō est alia a lege veteri. q⁹ vtriusq; est vnus finis. s. vt homines subdantur deo. est autez vn⁹ deus ⁊ noui ⁊ veteris testamēti. ꝼm illud Roma. iij. Un⁹ deus est qui iustificat circūcisionē ex fide ⁊ ꝓputiū ꝑ fidē

Allio modo lex noua est alia a veteri. quia lex vetus est q̃si pedagogus puerorꝫ. vt Apl's dicit ad Gal. iij. Lex autem noua est lex pfectionis. qz est lex charitatis. ꝺ̃ qua Apl's dicit ad Col. iij. q est vinculuz pfectionis. Ad. j. ergo ꝺ̃m q vnitas fidei vtriusq; testamenti attestatur vnitati finis. Dictum est enī supra q obiectum theologicarū virtutuz inter quas ē fides ⁊ finis vltimus. sed ī fides habet aliū statum ī veteri ⁊ in noua lege. nā qꝺ illi credebant futurū. nos credimus factum. Ad. ij. ꝺ̃m q oēs differētie q̃ assignātur īter nouā legē ⁊ veterē accipiūtur ſm pfectum ⁊ impfectum. p̄cepta enim legis cuiuslibet dantur de actibus virtutum. Ad opanda autem virtutū opa aliter īclinātur impfecti qui nondū habent virtutis habitum. ⁊ aliter illi qui sunt pfecti habitum virtutis pfecti. Illi autem qui nondū habent habitum virtutis. īclinātur ad agenduz virtutis opera ex aliqua causa extrinseca. puta ex cōminatione penarum. vel ex promissione aliquaꝫ extrinsecaꝫ remunerationū. puta bonoꝝ vel diuitiaruz vel alicuius huiusmodi. ⁊ ideo lex vetus quę dabatur impfectis. i. nondū cōsecutis gratiā spūalem. ꝺicebatur lex timoris. inq̃tum inducebat ad obseruantiam p̄ceptoꝝ per cōminationem quarundā penarum. ⁊ ꝺicitur habere temporalia q̃ꝺā promissa. Illi autē qui habēt virtutē. inclinant ad virtutis opa agenda ꝓpter amorē virtutis. non ꝓpter aliquā penā aut remunerationē extrinsecam. ⁊ ideo lex noua cuius principalitas cōsistit in ipa spūali gratia indita cordibus. ꝺr lex amoris. ⁊ ꝺr habere promissa spūalia ⁊ eterna. que sunt obiecta virtutis p̄cipue charitatis. ⁊ ita p se ī ea inclinātur non q̃si in extranea. sz quasi ī ꝓpria. ⁊ ꝓpter hoc etiā lex vet' ꝺr cohibere manū non animū. q; q̃ timore pene ab aliquo peccato abstinet. nō simpliciter eius volūtas a peccato recedit. sicut recedit volūtas eius qui amore iusticie abstinet a peccato. ⁊ ꝓpter hoc lex noua que est lex amoris ꝺr animū cohibere. Fuerunt tñ aliqui ī statu veteris testamēti habētes charitatē ⁊ gratiā spūſſancti. qui principaliter expectabāt promissiones spūales ⁊ eternas. et ſm hoc ptinebant ad legē nouā. Sīliter etiā in nouo testamento sunt aliqui carnales nondū ptingētes ad pfectionem noue legis. quos oportuit etiā ī nouo testamento induci ad virtutis opa p timorē penarū ⁊ p aliqua tēporalia promissa. lex aūt vetus ⁊ si p̄cepta charitatis daret. non tñ p ea ꝺabat spūſſanctus. p quem diffunditur charitas in cordibus nostris. vt ꝺicitur Roma. v. Ad. iij. ꝺ̃m q sicut supra dictum est. lex noua ꝺicitur lex fidei. inq̃tū eius principalitas cōsistit in ipsa gra que interius ꝺat credentibus. vñ ꝺicitur gra fidei. Habet autē secūꝺario aliq̃ facta ⁊ moralia ⁊ sacramētalia. sz in his nō ꝙsistit principalitas legis noue. sicut principalitas veteris legis in eis ꝙsistebat. Illi aūt q̃ in veteri testamēto ꝺeo fuerunt accepti p fidē. ſm hoc ad nouū testamētū ptinebant. non enī iustificabātur nisi p fidem xp̄i qui ē actor noui testamēti. vñ ⁊ de Moyse ꝺicit Apl's ad Hebre. xj. q maiores diuitias estimabat thesauro egyptioꝝ improperiū xp̄i.

Ad secūꝺū sic proceditur.

Videtur q lex noua legem veterem non impleat. Impletio autem contrariatur euacuationi. sed lex noua euacuat vel excludit obseruantias legis veteris. Dicit enī Apl's ad Gal. v. Si circūcidamini christus nihil vobis ꝓderit ergo lex noua non est impletiua veteris legis. Ꝓre. cōtrarium non est impletiuū sui cōtrarij. sed ꝺominus in lege noua ꝓposuit quedam p̄cepta contraria p̄ceptis veteris legis. Dicitur enim Matth. v. Audistis quia dictuz est antiquis. quicūq; ꝺimiserit vxorem suam ꝺet ei libellum repudij. ego aūt ꝺico vobis. quicūq; ꝺimiserit vxorē suam facit eā mechari. ⁊ idem ꝙseqũ ꝺeter p̄z in p̄hibitiōe iuramēti. ⁊ etiā in p̄hibitione talionis ⁊ in odio inimicorū. Sīliter etiaz videt ꝺ̃s excluſisse p̄cepta veteris legis de discretione ciboꝝ Matth. xv. ꝺicēs. Nō qꝺ intrat ī os coinquinat hoīez. ergo lex noua non ē impletiua veteris.

Ꝓre. quicunq; cōtra legem agit non implet legem. sz xp̄s in aliquibus cōtra legē fecit. tetigit enī leprosum. vt ꝺr Matth. viij. qꝺ erat p̄ter legē. Similiter etiā videtur sabbatū pluries violasse. vñ de eo ꝺicebāt iudei. Joh. ix. Non ē hic homo a ꝺeo qui sabbatum non custodit. ergo christus nō impleuit legē. ⁊ ita lex noua ꝺata a xp̄o non ē veteris impletiua. Ꝓre. in veteri lege cōtinebātur p̄cepta moralia. cerimonialia ⁊ iudicialia. vt supra dictum ē. sed ꝺ̃s Mat. v. ꝺicit se non venisse legem vel prophetas solvere. sz ad implere. ⁊ postea subdit. Jota vnū aut vnus apex non p̄teribit a lege ꝺonec oīa fiant. Rñ. ꝺ̃m q sicut dictum est. lex noua cōparatur ad veterē sicut pfectum ad impfectum. omne aūt pfectuz adimplet id qꝺ impfecto ꝺeest. ⁊ ſm hoc lex noua adimplet veterez legē. inq̃tum supplet illud qꝺ veteri legi ꝺeerat. In veteri aūt lege duo possunt considerari. s. finis et p̄cepta contempta ī lege. Finis vero cuiuslibet legis est vt homines efficiant iusti ⁊ virtuosi. vt supra dictuz est. vnde ⁊ finis veteris legis erat iustificatio hominū. quā quidē lex efficere non poterat. sed figurabat quibusdā cerimonialibus factis ⁊ promittebat verbis. ⁊ q̃tum ad hoc lex noua implet veterem legē iustificādo p virtutē passionis xp̄i. ⁊ hoc est qꝺ Apl's ꝺicit ad Roma. viij. qꝺ impossibile erat legi. ꝺeus filium suū mittens ī similitudinē carnis peccati. ꝺamnauit peccatū in carne vt iustificatio legis impleret in nobis. ⁊ q̃tuz ad hoc lex noua exhibet qꝺ lex vetus promittebat. ſm illud. ij. ad Cor. j. Quotquot promissiones ꝺei sūt in illo ē. i. in xp̄o. ⁊ ideꝫ q̃tū ad hoc cōplet etiā qꝺ vet' lex figurabat. vñ ad Col. ij. ꝺr de cerimonialib' q erant vmbra futuroꝝ. Corpus aūt xp̄i. i. veritas pertinet ad xp̄m. vñ lex noua ꝺr lex veritatis. lex autez vetus vmbre vel figure. Precepta vero veteris legis adimpleuit xp̄s ⁊ ope ⁊ doctrina. ope quidem qz circūcidi voluit et alia legalia obseruare que erant tpe illo obseruanda. ſm illud Gal. iij. Factum sub lege. Sua aūt doctrina adimpleuit p̄cepta legis tripliciter. Primo quidē verū intellectuz legis exprimendo. sicut patet in homicidio ⁊ adulterio. in quorum prohibitione scribe ⁊ pharisei non intelligebant nisi exteriorem actum prohibitum. vnde ꝺominus legem adimpleuit ostendēdo etiam interiores actus peccatorum cadere sub p̄hibitione. Secūꝺo adimplenit ꝺomin' p̄cepta legis ordinando quomodo tutius obseruaretur quod lex vetus statuerat. sicut lex vetus statuerat vt homo non periuraret. ⁊ hoc tutius cōseruaretur si omnino a iuramento abstineat nisi ī causa necessitatis. Tertio adimpleuit ꝺominus p̄cepta legis superaddendo quedaz perfectionis consilia. vt patet Matth. xix. vbi ꝺ̃s ꝺicēti se obseruasse p̄cepta veteris legis ꝺicit. Unū tibi deest. si vis pfect' esse vade ⁊ vende oīa q̃ habes ⁊c. Ad. j. ergo ꝺ̃m q lex noua nō euacuat obseruantiā veteris legis nisi q̃tum ad cerimonialia. vt supra dictū ē. hec aūt erant ī

figuraz futuri. vnde ex hoc ipso q̄ cerimonialia p̄cepta sūt implera. p̄fectis his que figurabātur. non sunt vlterius obseruanda. qūla si obseruarentur adhuc significaret̄ aliquid vt futurum nō impletum. sicut etiaz p̄missio futuri voni locuz iam non habet. p̄missione iam impleta p voni exhibitionē. ꝛ p hunc modū cerimonie legis tollunturcum implentur. Ad. q. dōm q̄ sicut Aug⁹ dicit cōtra Faustum. Precepta illa dñi non sunt cōtraria preceptis veteris legis. qđ enim dñs p̄cepit de vxore dimittēda non est contrarium ei qđ lex precepit. neq; enī ait lex. q̄ voluerit dimittat vxorem. cui esset ꝯtrarium nō dimittere. sz vnq; nolebat dimitti vxorem a viro qui hāc interposuit moram vt in discidiū animus preceps libelli conscriptione retract⁹ absisteret. vnde dñs ad hoc cōfirmandum vt non facile vxor dimittatur. solam causam fornicationis excepit. Et idem etiā dōm est in p̄hibitiōe iuramenti sicut dictū est. ꝛ idem etiaz patet in p̄hibitione talionis. Taxauit enī moduz vindicte lex vt nō p̄cederetur ad īmoderatā vindictā a q̄ dñs p̄fect⁹ remouit eū q̄ monuit oīno a vindicta abstinere. Circa odium vero inimici ꝯ remouit falsum phariseoꝝ intellectum nos monens vt p̄sona odio non haberet sz culpa. Circa discretionem vero ciboꝝ que cerimonialis erat dñs nō mādauit vt tūc non obseruarētur. sed ostendit q̄ nulli cibi ſm suam naturam erant īmundi. sed solū ſm figuraz. vt supra dictū est. Ad. ij. dōm q̄ cerimonialia p̄cepta legis nō cōmorant. Matth. v. quia eoꝝ obseruātia totaliter excluditur p̄ impletionem. vt dictuz ē. De iudicialibus vero p̄ceptis cōmemorauit p̄ceptum talionis. vt qđ de hoc diceretur de omnib⁹ alijs esset intelligendū. in quo quidem p̄cepto docuit legis intentionē nō esse ad hoc q̄ pena talionis quereret̄ ꝓpter hūorem vindicte. quem ipse excludit monēs q̄ homo debet esse paratus etiā maiores iniurias sufferre. sed solū ꝓpter amorem iusticie. qđ adhuc in noua lege remanet. Ad. iij. dōm q̄ tactus leprosi erat prohibitus in veteri legē. q̄ ex hoc incurrebat homo quandaz irregularitatis īmundiciam sicut ꝛ ex tactu mortui. vt supra dictum ē. sed dñs qui erat mundator leprosi īmundiciam incurrere nō poterat. Per ea aūt que fecit in sabbato sabbatū non soluit ſm rei veritatē sicut ipe magister īeuangelio ostendit. tum quia operabat̄ miracula virtute diuina que semp̄ opatur in rebus. tum q̄ saluti humane opa faciebat. cum phariſei etiam saluti animalium in die sabbati ꝓuiderent. tum etiam q̄ ratione necessitatis discipulos excusauit ī sabbato spicas colligentes. sed videbatur soluere ſm superstitiosum ītellectuz phariseoꝝ q̄ credebāt etiā a salubrib⁹ opibus esse in die sabbati abstinēdum. qđ erat ꝯtra intentionem legis.

Ad tertiuz sic p̄ceditur:

Videtur q̄ lex noua in lege veteri nō ꝓtineatur. Lex enī noua p̄cipue in fide consistit. vnde dr̄ lex fidei. vt patet Roma. iij. sed multa credēda tradūtur in noua lege que in veteri lege non cōtinentur. ergo lex noua nō cōtinetur ī veteri. Pre. quedā glo. dicit Mat. v. sup illud. Qui soluerit vnum de mādatis istis minimis q̄ mandata legis sunt minora. in euangelio vero sunt mandata maiora maiūs aūt non potest ꝓtineri in minori. ergo lex noua nō cōtinetur ī veteri. Pre. qđ cōtinetur ī altero simul baberur habito illo. si igitur lex noua ꝓtineretur in veteri sequeretur q̄ habita veteri lege haberatur ꝛ noua. supfluum igitur fuit habita veteri lege iterꝝ dari nouam. non ergo noua lex cōtinetur in veteri. Sed contra est q̄ dicitur Ezech. j. Rota erat in rota. id ē. nouum testamentum in veteri. vt Greg⁹ exponit. Rn. dōm q̄ aliquid continet̄ in alio dupliciter. Uno modo in actu sicut locatū in loco. Alio modo virtute sicut effectus in causa vel cōp'emētuz in completo. sicut genus cōtinet speciem potestate. et sicut tota arbor cōtinetur in semine. ꝛ p̄ hunc moduz noua lex cōtinetur in veteri. Dictum est enim q̄ noua lex cōparatur ad veterem sicut p̄fectum ꝛ imp̄fectuz. vnde Chrys. exponēs illud qđ habetur Marci iiij. Ultro terra fructificat primum herbam. deinde spicam. deinde plenuz frumentū in spica. sic dicit primo herbā fructificat in lege naturē. postmodū spicas in lege Moysi. postea plenum frumentū in euangelio. Sic igitur ē lex noua in veteri lege sicut fructus in spica. Ad. j. ergo dōm q̄ omnia q̄ credenda tradūtur in nouo testamēto explicite ꝛ apte tradūtur credenda ī veteri testamēto. sz implicite sub figura. et ſm hoc etiam q̄ntum ad credenda lex noua ꝓtinetur in veteri. Ad. ij. dōm q̄ p̄cepta noue legis dicuntur esse maiora q̄ntū p̄cepta veteris legis q̄ntum ad explicitam manifestationem. sed q̄ntū ad ipam substantiā p̄ceptoꝝ noui testamenti omnia cōtinentur in veteri testamēto. vñ Aug⁹ dicit contra Faustum. q̄ pene omnia que monuit vel precepit dñs vbi adiungebat. Ego autē dico vobis. inuenitur etiam in illis veteribus libris. sed quia non intelligebant homicidium nisi p̄emptionē corporis humani aperuit dñs omnē iniquū motum ad nocendum fratri ī homicidij genere deputari. ꝛ q̄ntum ad hmōi manifestationes p̄cepta noue legis dicūtur maiora p̄ceptis veteris legis. nihil tñ p̄hibet maius ī minori virtute cōtineri. sicut arbor ꝓtinetur in semine. Ad. iij. dōm q̄ illud qđ implicite datū est oportet explicari. ꝛ ideo post veterē legem lata oportuit etiā nouam legē dari.

Ad quartum sic p̄ceditur

Videtur q̄ lex noua sit grauior q̄ lex vetus. Matth. enī v. sup illud. Qui soluerit vnū de mādatis his minimis dicit Chrys. Mandata Moysi ī actu facilia sunt. vt nō occides. non adulterabis. mandata aūt xp̄i sz non irascaris. non ꝯcupiscas in actu difficilia sunt. ergo lex noua est grauior q̄ vet⁹. Pre. facili⁹ ē terrena ꝓsperitate vti q̄ tribulationes p̄ten. sed in veteri testamēto observationē veteris legis ꝓsequebatur ꝓsperitas temporalis. vt patet Deutero. xxviij. Obseruatores aūt noue legis ꝓsequit̄ multiplex aduersitas. put dicitur. ij. ad Cor. vj. Exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros in multa patientia. in tribulationibus. in necessitatibus. in angustijs ꝛc. ergo lex noua ē grauior q̄ lex vetus. Pre. qđ se habet ex additione ad alterum videtur esse difficilius. sed lex noua se habet ex additione ad veterem. nam lex vetus p̄hibuit p iurium. lex noua etiā iuramentū. lex vetus p̄hibuit discidium vxoris sine libello repudij. lex autez noua omnino discidiū p̄hibuit vt patz Matth. v. ſm expositionē Aug. ergo lex noua est grauior q̄ vetus. Sed cōtra ē qđ dicitur Mat. xj. Uenite ad me omnes qui laboratis ꝛ onerati estis. qđ exponens Hylar⁹ dicit. Legis difficultatib⁹ laborātes ꝛ peccatis seculi oneratos ad se aduocat et post modum de iugo euāgelij subdit. Jugū enī meum suaue est et onus meum leue. ergo lex noua est lenior q̄ vetus. Rn. dōm q̄ circa opera virtutis de quibus p̄cepta legis dantur duplex difficultas attendi potest. Una q̄dez ex p̄te exteriorū operū que ex seipis quandā difficultatez

habent ⁊ grauitatem. ⁊ ꝯtum ad hoc lex vetus est multo grauior ꝯ noua. quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cerimoniis ꝯ lex noua. q̃ preter p̃cepta legis nature paucissima⁹ supaddit in doctrina xp̃i ⁊ apostolo⁹. Iz aliqua sint postmodũ supaddita ex institutione sanctoꝝ patrum. in quibus etiam Aug⁹ dicit esse moderationem attendendam ne cõuersatio fidelium onerosa reddatur. Dicit enim ad inquisitiones Januarij de quibusdam q̃ ipam religionem nostram quaz in manifestissimis ⁊ paucissimis celebrationũ sacramentis dei voluit misericordia esse liberam seruilib⁹ pre mũt oneribus adeo vt tolerabilior sit cõditio iudeorum q̃ legalibus sacramentis non bũanis p̃sumptionib⁹ subiciuntur. Alia autez difficultas est circa opera virtutum in interioribus actibus. puta q̃ aliquis opus virtutis exerceat p̃mpte ⁊ delectabiliter. ⁊ circa hoc difficile est virtus boc enĩ non habenti virtutem est valde difficile. sed q̃ virtutem redditur facile. ⁊ ꝯtum ad hoc p̃cepta noue legis sunt grauiora p̃ceptis veteris legis. quia in noua lege p̃hibẽtur interiores motus animi qui expresse in veteri lege non p̃hibebãtur in omnibus ⁊ si in aliquibus p̃hiberentur. in quibus tñ p̃hibendis pena non apponebatur boc autem est difficilimũ non habenti virtutẽ. sicut etiã pbũs dicit in. v. etbi. q̃ opari ea quo iustius operatur facile est. sed opari ea eo modo que iustius operatur Iz delectabiliter ⁊ p̃mpte est difficile non habenti iusticiã. et sic etiam dicit. j. Job. v. q̃ mandata eius grauia non sunt. qd̃ exponens Aug⁹ dicit q̃ non sunt grauia amanti. sed non amanti sunt grauia Ad. j. ergo dom q̃ auctoritas illa loquitur expresse de difficultate noue legis ꝯtum ad exp̃sam cohibitionem interiorum motuũ. Ad. ij. dom q̃ aduersitates quas patiũtur obseruatores noue legis non sunt ab ipa lege imposite. sed tamẽ p̃pter amorem in quo ipsa lex cõsistit faciliter tollerãtur. q̃ sicut Aug⁹ dicit in libro de verbis dñi. omnia seua ⁊ îmania facilia et ꝑpe nulla efficit amor. Ad. iij. dom q̃ ille additiões ad p̃cepta veteris legis ad hoc ordinant vt facilius impleatur quod vetus lex mandabat. sicut Aug⁹ dicit. ⁊ ideo p̃ hoc nõ ostenditur q̃ noua lex sit grauior. sed magis q̃ sit facilior.

Questio CVIII

Deinde considerandum ẽ de bis que p̃tinẽtur in lege noua. Circa hoc querũtur quattuor. Primo vtruz lex noua debeat aliqua opa exteriora p̃cipere vel p̃hibere. Secũdo vtrũ sufficiẽter se habeat in exterioribus actibus p̃cipiendis vel p̃hibendis. tertio vtz cõuenienter instituat hoies ꝯtum ad actus exteriores. quarto vtz cõuenienter supaddat p̃silia p̃ceptis.

Ad primum sic procedit.

Videtur q̃ lex noua nullos exteriores actus debeat precipere vel p̃hibere. Lex enĩ noua ẽ euangelij regni. sm illd Matth. xxiij. Predicabitur hoc euangelij regni in vniuerso orbe. sed regnum dei non consistit in exteriorib⁹ actibus. sed solũ i interioribus. sm illud Luc. xvij. Regnuz dei intra vos est. ⁊ Roma. xiiij. Non est regnum dei esca ⁊ potus. sed iusticia ⁊ pax ⁊ gaudiuz i spiritu sancto. ergo lex noua nõ debet p̃cipere vel p̃hibere aliquas exteriores actus. Pre. lex noua est lex spũs. vt dicit Roma. viij. sed vbi spus domini ibi libertas. vt dicit. ij. ad Cor. iij. Non est aũt libertas vbi homo obligatur ad aliqua opa exteriora facienda vel vitanda. ergo lex noua non cõtinet aliqua p̃cepta vel p̃hibitiones exteriorũ actuum. Pre. omnes exteriores actus p̃tinere intelligũtur ad manum. sicut interiores actus p̃tinent ad animã. sed hec ponitur differẽtia inter nouã legẽ ⁊ veterem q̃ vetus lex cohibet manuz sed lex noua cohibet animuz. ergo in lege noua nõ debent poni p̃hibitiones ⁊ p̃cepta exteriorũ actuũ sed solũ interiorũ. Sed cõtra est q̃ p̃ legem nouã efficiuntur homines filij lucis. vnde dicit Joh. xij. Credite in lucem vt filij lucis sitis. sed filios lucis decet opera lucis facere ⁊ opera tenebraꝝ abijcere. sm illud Epe. v. Eratis aliquãdo tenebre. nunc autez lux in dño. vt filij lucis ambulate. ergo lex noua quedaz exteriora opera debuit p̃hibere ⁊ quedam p̃cipere. Rñ. dom q̃ sicut supra dictũ est. p̃incipalitas legis noue ẽ gratia spũssancti que manifestatur in fide p̃ dilectionem opante. hanc autem gratiã p̃sequũtur homines p̃ dei filium hominẽ factum. cui⁹ humanitatem primo repleuit gratia. ⁊ exinde est ad nos derivata. vnde dicit Joh. j. Verbũ caro factum ẽ. et postea subditur. Plenum gratie ⁊ veritatis. ⁊ infra. De plenitudine eius nos omnes accepimus. ⁊ gratiam p̃ gratia. vñ subditur q̃ gratia ⁊ veritas p̃ Jesũ xp̃m facta est. Et ideo cõuenit vt per aliqua exteriora sensibilia gratia a verbo incarnato p̃fluens in os deducatur. ⁊ ex gratia interiori per quã caro spiritui subditur exteriora quedã opera sensibilia p̃ducãtur. Sic igitur exteriora opa dupliciter ad gratiam p̃tinere possunt. Uno modo sicut inducẽtia aliqualiter ad gratiam. ⁊ talia sunt opera sacramentoꝝ que i noua lege sunt instituta. sicut baptismus eucharistia et alia huiusmodi. Alia vero sunt opa exteriora que ex instinctu gratie p̃ducũtur. ⁊ in bis ẽ quedã differentia attẽdenda. Quedã enĩ habẽt necessariã ꝙuenientiam vel cõtrarietatem ad interiorem gratiã que i fide p̃ dilectionem operãte cõsistit. ⁊ huiusmodi exteriora opera sunt precepta vel p̃hibita in lege noua. sicut p̃cepta est confessio fidei et p̃hibita negatio. Dicit enim Matth. x. Qui cõfitebit me coram hominib⁹ cõfitebor ⁊ ego eum coraz patre meo. q̃ autem negauerit me corã hominbus negabo ⁊ eum coram patre meo. Alia vero sunt opa que non habẽt necessariã ꝓtrarietatem vel ꝙuenientiã ad fidem p̃ dilectionẽ opantem. ⁊ talia opa non sunt in noua lege p̃cepta vel p̃hibita ex ipa prima legis institutione. sed relicta sunt a legislatore. s. christo vnicuiq̃ sm q̃ alicuius curã gerere debet. sicut vnicuiq̃ liberum ẽ circa talia determinare quid sibi expediat facere vel vitare. ⁊ cuicũq̃ p̃sidenti circa talia ordinare suis subditis quid sit i talibus faciendũ vel vitandũ. vnde etiã ꝯtum ad hoc dicit lex euangelij lex libertatis. nam lex vetus multa determinabat et pauca relinquebat hoiuz libertati determinãda. Ad. j. ergo dõ. q̃ regnum dei i interioribus actibus ꝙsistit principaliter sed ex cõsequenti etiã ad regnũ dei p̃tinent omnia illa sine quibus interiores actus esse nõ possunt. sicut si regnũ dei est interior iusticia ⁊ pax ⁊ gaudium spũale. necesse est q̃ omnes exteriores actus qui repugnant iusticie aut paci aut gaudio spũali. repugnẽt etiam regno dei. ⁊ ideo sũt in euangelio regni p̃hibenda. illa vero que indifferenter se habent respectu hoꝝ. puta comedere hos vl illos cibos in bis non ẽ regnũ dei esca ⁊ potus. Ad. ij dom q̃ sm philosophũ in primo metaphisice. liber est qui causa ẽ. illo ergo libere aliquid agit qui ex seipo agit. qd̃ aũt homo agit ex habitu siue nature ꝙuenienti ex seipo agit. q̃ habit⁹ inclinat i modũ nate. si vero habit⁹ eẽt nature repugnãs

homo non ageret ꝼm q̄ est ipe. sed ꝼm aliquā corruptionem sibi supuenientez. Quia igitur gratia spūssancti est sicut interior habitus nobis infusus inclinans nos ad recte operandū facit nos libere opari ea que ꝓueniūt gratie ⁊ vitare ea que gē repugnant. Sic igitur lex noua dicit lex libertatis dupliciter. Uno modo q̄ non artat nos ad facienda vel viranda aliqua nisi que de se sunt vel necessaria vel repugnantia saluti. que cadūt sub p̄cepto vel ꝓhibitione legis. Secūdo q̄ hmōi p̄cepta vel ꝓhibitiōes faciunt nos libere implere inq̄tum ex interiori instinctu gratie ea implemus. ⁊ ꝓpter hec duo lex noua dicit lex ꝓfectꝫ libertatis Jacobi primo. Ad. iij. dm q̄ lex noua ꝓhibendo animū ab inordinatis motibus oportet etiaz q̄ cohibeat manū ab inordinatis actibus. qui sunt effectꝰ interioꝝ motuū.

Ad secūdū sic proceditur.

Uidetur q̄ lex noua insufficiēter exteriores actus ordinauerit. Ad legem enī nouaz p̄cipue ptinere videtur fides ꝑ dilectionem operās. ꝼm illud ad Gal. v. in christo Jesu neq̄ circūcisio aliquid valet neq̄ p̄putium. sed fides que ꝑ dilectionem opatur. sed lex noua explicauit q̄daz credenda que nō erant in veteri lege explicita. sicut d̄ fide trinitatis. ergo etiam debuit supaddere aliqua exteriora opera moralia que non erant in veteri lege determinata.

Pre. in veteri lege non solum sunt instituta sacramenta sed etiam aliqua sacra. vt supra dictum ē. sed in noua lege ⁊ si sint instituta aliqua sacramenta. nulla tū sacra instituta a deo videntur. puta que ptinent vel ad sanctificationem alicuius tēpli vel vasoꝝ. vel etiam ad aliquam solēnitatem celebrandā. ergo lex noua insufficienter exteriora opa ordinauit. Pre. in veteri lege sicut erāt q̄daz obseruantie ptinētes ad dei ministros. ita etiam erāt quedam obseruantie ptinentes ad populum. vt supra dictuz est cum de cerimonialibꝰ veteris legis ageretur. sed in noua lege videnť alique obseruantie esse date ministris dei vt patet Mat. x. Nolite possidere aurum neq̄ argētum neq̄ pecunias in zonis vestris. ⁊ cetera q̄ ibi lequūtur. ⁊ q̄ dicūtur Luc. ix. ⁊ x. ergo etiā debuerūt alique obseruātie institui in noua lege ad populum fidelem ptinentes.

Pre. i veteri lege p̄ter moralia ⁊ cerimonialia fuerunt q̄dā iudicialia p̄cepta. sz i lege noua nō tradunť aliq̄ iudicialia p̄cepta. ergo lex noua insufficiēter exteriora opa ordinauit. Sz ꝓtra est q̄ dns dicit Mat. vij. Omis qui audit verba mea hec ⁊ facit ea. assimilabiť viro sapiēti q̄ edificauit domū suā supra petram. sed sapiens edificator nihil omittit eoꝝ q̄ sunt necessaria ad edificū. ergo in verbis xp̄i sufficiēter sunt oia posita q̄ ptinent ad salutē humanam. Rn. dm q̄ sicut dictum ē. lex noua i exteriorib⁹ illa solū p̄cipe debuit vel ꝓhibere ꝑ que i gratz introducimur. vel q̄ ptinēt ad rectū gē vsum ex necessitate. ⁊ q̄ gratiā ex nobis ꝓsequi non possum⁹ sed ꝑ xp̄m solum. ideo sacramēta ꝑ que gratiā ꝓsequimur ipse dns instituit ꝑ seip̄m. s. baptismū. eucharistiā. ordinē ministroꝝ noue legis instituēdo aplos ⁊ lxxij. discipulos. ⁊ penitentiaz. ⁊ matrimoniū indiuisibile. ꝓfirmationē etiam ꝓmisit ꝑ spūssancti missionē. Ex eius etiā institutiōe apli legūtur oleo infirmos vngendo sanasse. vt habeť Jac. v. q̄ sūt noue legis sacramenta. Rectus aūt gē vsus ē ꝑ opa caritatis. q̄ quidē ꝼm q̄ sunt de necessitate virtutis ptinēt ad p̄cepta moralia. que etiā in veteri lege tradebātur. vñ q̄tum ad hoc lex noua sup veterē addere nō debuit circa exteriora agenda. Determinatio aūt p̄dictoꝝ operum i ordine ad cultū dei ptinet ad p̄cepta cerimonialia legis. i ordine vero ad primū ad iudicialia. vt supra dictū est. et ideo q̄ iste determinationes sunt ꝼm se de necessitate itegritatis gratie in qua lex ꝓfistit. idcirco non cadūt sub p̄cepto noue legis. sed relinquūtur hūano arbitrio. quedaz quidem q̄tum ad subditos. que scz ptinent sigillatim ad vnūquēq̄. quedā vero ad ꝓlatos tēporales vel spūales. que. s. ptinēt ad vtilitatē cōmunē. Sic igiť lex noua nulla alia exteriora opa determinare debuit p̄cipiendo vel ꝓhibendo nisi sacramenta ⁊ moralia p̄cepta que d̄ se ptinēt ad rōnem virtutis. puta nō esse occidendū. nō esse furandū ⁊ alia hmōi. Ad. j. ergo dm q̄ ea q̄ sunt fidei sunt supra rōnez humanā. vñ in ea nō possum⁹ ꝓuenire nisi ꝑ gratiā. ⁊ ideo abūdantiori gē supuenīēte oportuit plura credēda explicari. sed ad opa virtutū dirigimur ꝑ rōnem naturalē q̄ est regula quedā opationis humane. vt supra dictū ē. ⁊ ideo in his non oportuit aliqua p̄cepta dari vltra moralia legis q̄ sunt de dictamine rationis. Ad. ij. dm q̄ in sacramētis noue legis datur gratia q̄ nō ē nisi a xp̄o. ⁊ ideo oportuit ab ipo institutionē habere. scz in sacramētis nō datur aliq̄ gē. puta in cōsecratione tēpli vel altaris vel alioꝝ hmōi. aut etiā in ipa celebritate solēnitatū. ⁊ ideo q̄ talia ꝼm seipa nō ptinēt ad necessitatē interioris gē. dns fidelibꝰ instituenda reliquit ꝑ suo arbitrio.

Ad. iij. dm q̄ illa p̄cepta dns dedit aplis nō tāq̄ ceremoniales obseruātias. sz tanq̄ moralia instituta. ⁊ possūt intelligi dupliciter. Uno mō ꝼm Augus. i li. de ꝓsensu euāgelistaꝝ vt nō sint p̄cepta. sz cōcessiōes. ꝓcessit enī eis vt possent ꝓgere ad p̄dicatiōis officium sine pera ⁊ baculo ⁊ alijs hmōi tanq̄ habētes ptātez necessaria vite accipiēdi ab illis quibꝰ p̄dicabāt. vñ subdit. Dignus ē enī operari cibo suo. nō aūt peccat. sz superogat qui sua portat ex quibus viuat in p̄dicationis officio. nō accipiēs sumptū ab his quibus euāgeliū p̄dicat sicut ꝑ Paulus fecit. Alio mō possunt intelligi ꝼm alioꝝ sanctoꝝ expositionē. vt sint q̄dā statuta tpalia apl'is data ꝑ illo tpe q̄ mittebāť ad p̄dicandū in iudeam ante xp̄i passionē. Indigebāt enī discipuli q̄si adhuc puuli sub xp̄i cura existentes. accipe aliqua spetialia instituta a xp̄o sicut quilibet subditi a suis ꝓlatis. ⁊ p̄cipue q̄ erant paulatim exercitandi vt tpalium sollicitudinē abdicarent. ꝑ q̄ō reddebātur idonei ad hoc q̄ euāgeliū ꝑ vniuersum orbē p̄dicarēt. Nec est mirū si adhuc durāte statu veteris legis ⁊ nōdū ꝓfectā liberatē spiritus consecutis. quosdam determinatos modos viuendi instituit. que quidam statuta imminente passione remouit tāq̄ discipulis iam per ea sufficiēter exercitatis. vnde Luc. xxij. dixit. Quando misi vos sine sacculo ⁊ pera ⁊ calciamentis. nunquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt. nihil. dixit ergo eis. sed nunc qui habet sacculum tollat similiter ⁊ peraz. iam enim imminebat tempus perfecte libertatis vt totaliter suo dimitterētur arbitrio i his que ꝼm se non ptinent ad necessitatez veritatis. Ad. iij. dm q̄ iudicialia etiam ꝼm se considerata non sunt de necessitate virtutis q̄tum ad talem determinationem. sed solum q̄tum ad cōmunem rationem iustitie. et ideo iudicialia p̄cepta reliquit dominus disponenda his qui curā aliorum erant habituri vel spiritualem vel tempoꝝalem. sed circa iudicialia p̄cepta veteris legis quedam explanauit ꝓpter malū intellectum phariseoꝝ. vt infra dicetur.

Ad tertium sic proceditᵉ

videf q circa interiores actus lex noua insufficiēter hoīem ordinauerit. Sunt enī decē pcepta decalogi ordinantia hoīez ad deū & primū. sed solū dñs circa tria illorum aliquid adimpleuit scz circa phibitionē homicidij. & circa phibitioné adulterij. & circa phibitionē piurij. ergo videf q insufficiēter hoīem ordinauerit ad impletionem maloꝝ alioꝝ pceptoꝝ ptermittens. Pre. dominꝰ nihil ordinauit i euangelio de iudicialibꝫ pceptis nisi circa repudiū vxoris. & circa penam talionis. et circa psecutionem inimicoꝝ. sed multa sunt alia iudicialia precepta veteris legis. vt supra dictū est ergo q̄tum ad hoc insufficienter vitā hominū ordinauit. Pre. in veteri lege p̄ ter precepta moralia & iudicialia erāt q̄daz cerimonialia circa que dñs nihil ordinauit. ergo videf insufficiēter ordinasse. Pre. ad interiorē bonā mētis dispositionē pertinet vt nullū bonū opus homo faciat ꝓpter quēcūq; tem porale finē. sz multa sunt alia tēporalia bona q̄ fauoꝝ humanus. multa etiā sunt alia bona opa q̄ ieiuniū. elemosyna. & oratio. ergo incōueniens fuit q dñs docuit solum circa hec tria opa gloriam fauoris humani vitari & nihil aliud terrenoꝝ bonoꝝ. Pre. naturaliter homini inditum ē vt sollicitef circa ea q̄ sunt sibi necessaria ad viuendū. in q̄ etiā sollicitudine alia ꝑalia cū hoīe cōueniūt. vt dr Prouer. vj. Vade ad formicā o piger & cōsidera vias eius. q̄ cū non habeat ꝓceptorē vel ducē. parat in estate cibum sibi. & cōgregat in messe q̄d comedat. sed omne ꝓceptum q̄d datur ꝓtra inclinationē nature ē iniquū. vtpote ꝓtra legē naturalē existens. ergo incōuenienter videf dñs ꝓhibuisse sollicitudinē victus & vestitus. Pre. nullus actus virtutis ē ꝓhibēdus. sz iudiciū est actus iustitie. sm illud ps. Quousq; iusticia nō querat in iudiciū ergo incōuenienter videtur dñs iudiciū ꝓhibuisse. et ita videf lex noua insufficiēter hoīem ordinasse circa interiores actus. Sed ꝓtra ē q̄d Aug⁹ dicit in libro de sermone dñi in monte. Cōsiderandū est q̄ cum dixit. q̄ audit verba mea. hoc satis significat sermonē istum dñi oīb⁹ preceptis quibus xp̄iana vita formatur esse ꝓfectū. Rñ. dicendum q̄ sicut ex inducta auctoritate Aug⁹ apparet. sermo quē dñs in monte ꝓposuit totā informationē xp̄iane vite cōtinet. in quo ꝓfecte interiores motus hoīs ordinantur. Nā posti declaratū beatitudinis finē. & cōmendata aplica dignitate. ꝑ quos erat doctrina euāgelica ꝓmulganda. ordinat interiores hoīs motus primo quidē q̄tū ad seipm. & deinde q̄tum ad ꝓximū. Quantū aūt ad seipm dupliciter sm duos interiores hoīs motus circa agēda. que sunt volūtas de agēdis & intentio de fine. vñ primo ordinat hoīs volūtatem sm diuersa legis pcepta. vt scz abstineat aliquis non solū ab exterioribus opibus q̄ sunt sm se mala. sz etiā ab exterioribꝫ & occasionib⁹ malorū. deinde ordinat intentionē hoīs dicens q in bonis que agimus neq; queram⁹ humanā gloriam. neq; mūdanas diuitias. q̄d est thesaurizare in terra. Cōsequēter aūt ordinat interiorē hoīs motū q̄ ad ꝓximū. vt. s. eū nō temerarie aut iniuste iudicem⁹ aut ꝑsumptuose. neq; tū sic sim⁹ apud ꝓximū remissi vt eis sacra cōmittamus si sint indigni. Vltimo aūt docet modū adimplendi euāgelicam doctrinā. s. implorando diuinū auxiliū & conatū apponēdo ad ingrediendū ꝑ angustā portam ꝓfecte virtutis. & cautelā adhibēdo ne a seductoribꝫ corrūpamur. & q̄ obseruatio mādatoꝝ eius ē necessaria ad virtutē. nō aūt sufficit sola cōfessio fidei vel miraculoꝝ operatio vel solus audit⁹. Ad. j. ergo dñm q̄ dominꝰ circa illa legis ꝓcepta ad/

impletionē apposuit. in quib⁹ scribe & pharisei nō rectum intellectū habebāt. & hoc ꝓtingebat ꝓcipue circa tria ꝓcepta decalogi. Nā circa ꝓhibitionē adulterij & homicidij estimabāt solū exteriorem actū ꝓhiberi. non aūt interiorem appetitū. q̄d magis credebāt circa homicidiū & adulteriū q̄ circa furtū vel falsum testimoniū q̄ motus ire i homicidiū tendēs & cōcupiscētie motus tēdens in adulteriū. videf aliq̄liter nobis a natura inesse. nō aūt appetit⁹ iurandi vel falsum testimoniū dicēdi. Circa piurium vero habebāt falsum intellectū credētes piurium quidē esse peccatū. iuramentū aūt ꝑ se esse appetendū & frequētandū. q̄ videf ad dei reuerentiā ꝑtinere. & ideo dñs ostendit iuramentū non eē appetēdū tanq̄ bonū. sz melius esse absq; iuramēto loqui nisi necessitas cogat. Ad. ij. dm q̄ circa iudicialia ꝓcepta dupliciter scribe & pharisei errabant. Primo quidē q̄ q̄dā q̄ in lege Moysi erāt tradita tanq̄ ꝓmissiones estimabāt eē ꝑ se iusta. s. repudiū vxoris. & vsuras accipere ab extraneis. & iō dñs ꝓhibuit vxoris repudiū Mat. v. & vsurarū acceptionez Luc. vj. dicēs. Date mutuū nihil inde sperātes. Alio mō errabāt credētes quedā q̄ lex vetus instituerat faciēda ꝓpter iusticiā esse exequenda ex appetitu vindicte vel ex cupiditate tēporaliū rerum vel ex odio inimicoꝝ. & hoc in tribꝫ ꝓceptis. Appetitu enī vindicte credebāt esse licitum ꝓpter ꝓceptum datū de pena talionis. q̄d quidem fuit datum vt iusticia seruaretur. non vt homo vindictam q̄reret. & ideo dñs ad hoc removendū docet animū hoīs sic debere esse ꝑparatum vt si necesse sit etiā paratus sit plura sustinere. Motū aūt cupiditatis estimabāt esse licitū ꝓpter precepta iudicialia. i quibus mādabatur restitutio rei ablate fieri etiam cū aliqua additione. vt supra dictum est. et hoc quidē lex mandauit ꝓpter iusticiā obseruandā. nō vt daret cupiditati locū. et ideo dominus docet vt ex cupiditate nostra nō repetam⁹. sz simus parati si necesse fuerit etiā ampliora dare. Motum vero odij credebant esse licitū ꝓpter ꝓcepta legis data de hostium interfectione. q̄d quidem lex statuit ꝓpter iusticiam implendā. vt supra dictum est. non ꝓpter odia exsaturanda. & ideo dominus docet vt ad inimicos dilectionem habeamus & parati simus si necesse fuerit etiam benefacere. hec enim ꝓcepta sm ꝓparationem animi sunt accipienda. vt Aug⁹ exponit. Ad. iij. dm q̄ precepta moralia omnino in noua lege remanere debebant. q̄ sm se ptinent ad rationem virtutis. precepta autem iudicialia non remanebant ex necessitate sm modum quem lex determinauit. sed relinquebatur arbitrio hominū vt sic vel aliter esset determinandū. & ideo cōuenienter dominꝰ circa hec duo genera preceptorum nos ordinauit. Precepto autez cerimonialium obseruatio totaliter per rei impletionem tollebatur. & ideo circa huiusmodi ꝓcepta in illa cōmuni doctrina nihil ordinauit. Ostendit tamē alibi q̄ totus corpalis cultus qui erat determinatus in lege erat in spūalem cōmutandus. vt patet Joh. iiij. vbi dixit. Venit hora quando neq; in monte hoc neq; in hierosolymis adorabitis patrez. sed veri adoratores adorabūt patrem in spiritu & veritate. Ad. iij. dm q̄ omnes res mundane ad tria reducūtur. s. ad honores. diuitias. & delicias. sm illud. j. Joh. ij. Omne quod est in mūdo concupiscentia carnis est. quod ꝑtinet ad delicias carnis & concupiscentia oculoruz. quod pertinet ad diuitias. et superbia vite. quod pertinet ad ambitum glorie & honoris. Superfluas autez carnis delicias lex non ꝓmisit. sed magis ꝓhibuit. repromisit autem celsitudinem honoris

ꝛ abundantiã diuitiaꝝ. Dicit enim Deutero. xxviij. Si audieris vocem dñi dei tui faciet te excelsi oꝛẽ cũctis gentibus q̃tum ad primũ. ꝛ post pauca subdit. Abũdare faciet te oĩbus bonis q̃ ad scõm. Que quidem ꝓmissa sic ꝓaue itelligebãt iudei. vt ꝓpter ea esset deo seruiendũ sicut ꝓpter finem. Et ideo dñs hoc remouit ostendens primo q̃ opa virtutũ non sunt faciẽda ꝓpter bũanaꝝ gl'iam. ꝛ ponit tria opa ad que oĩa alia reducunt. Nam oĩa que aliquis facit ad refrenandũ seipm in suis ꝓcupiscẽtijs reducũtur ad ieiuniũ. queunq̃ vero sunt ꝓpter dilectiõeꝫ ꝓximi reducũtur ad elemosynã. quecunq̃ vero ꝓpter cultum dei fiunt reducũtur ad oratiõnẽ. Ponit autẽ hec tria specialiter quasi ꝓcipua. ꝛ ꝙ que hoies maxime solẽt gloriam venerari. Secũdo docuit q̃ nõ debem⁹ finẽ ꝓstituere in diuitijs cũ dicit. Nolite thesaurizare vobis thesauros ī terra. Ad. v. dõm q̃ dñs sollicitudinẽ necessariã nõ ꝓhibuit. sꝫ sollicitudinẽ inordinatã. Est autẽ quadruplex inordinatio sollicitudinis vitãda circa tpalia. Primo quidẽ vt in eis finẽ nõ cõstituam⁹. neq̃ deo seruiam⁹ ꝓpter necessaria victus ꝛ vestit⁹. vñ dicit. Nolite thesaurizare vobis ꝛc. Secõ vt nõ sic solliciteꝛmur de tpalib⁹ cuꝫ desperatione diuini auxilij. vnde dñs dicit. Scit pater vester q̃ his oĩb⁹ indigetis. Tertio ne sit sollicitudo ꝑsumptuosa vt sꝫ hõ ꝓfidat se necessaria vite ꝙ suã sollicitudinem posse procurare absq̃ diuino auxilio. qõ dñs remouet ꝙ hoc q̃ homo nõ põt aliquid adiscere ad staturã suã Quarto ꝙ hoc q̃ hõ sollicitudinis tps occupat. qz sꝫ ō hoc sollicitus ẽ nunc qõ nõ ptinet ad curaꝫ ꝑsentis tpis. sed ad curã futuri. vñ dicit. Nolite solliciti ee ī crastinũ. Ad. vj. dõm q̃ dñs non ꝓhibet iudiciũ iusticie sine q̃ nõ possent sancta subtrahi ab indignis. sꝫ ꝓhibet iudiciũ inordinatũ. vt dictũ est.

Ad quartum sic procedit

Videt q̃ incõueniẽter in lege noua consilia quedã determinata sint ꝓposita. Cõsilia enī dant de rebus expedientibus ad finẽ. vt supra dictũ est cũ de cõsilio ageret. sꝫ non cadẽ omnib⁹ expediũt. ergo nõ sunt aliqua consilia determinata oĩbus ꝓponenda. Pre. cõsilia dant de meliori bono. sed non sunt determinati gradus melioris boni. ergo nõ debẽt aliqua determinata cõsilia dari. Pre. consilia ptinẽt ad pfectionẽ vite. sed obediẽtia ptinet ad pfectionem vite. ergo incõueniẽter de ea consiliũ nõ datur in euangelio. Pre. multa ad pfectionem vite ptinẽtia inter ꝓcepta ponũntur. sicut hoc q̃ dicit. Diligite inimicos vestros. ꝛ ꝓcepta etiã q̃ dedit dñs apl'is Mat. x. ergo incõueniẽter tradũtur cõsilia in noua lege. tum quia nõ oĩa ponũt. tum qz a ꝓceptis nõ distinguũtur. Sꝫ contra. cõsilia sapiẽtis amici magnã afferũt vtilitatẽ. ꝟm illd ꝓuer. xxvij. Unguẽto ꝛ varijs odoribꝫ delectat cor. et bonis amici ꝓsilijs aĩa dulcoraꝫ. sꝫ xp̃s maxime ẽ sapiẽs ꝛ amic⁹. ergo eius ꝓsilia maximã vtilitatẽ ptinẽt ꝛ cõueniẽtia sunt. Rñ. dõm q̃ hec ẽ differẽtia inter cõsiliuꝫ ꝛ ꝓceptum. q̃ ꝓceptũ importat necessitatẽ. cõsiliũ autem ī optione ponit eiꝰ cui datꝫ. ꝛ ideo ꝓueniẽter in lege noua q̃ ẽ lex libertatis supra ꝓcepta sunt addita cõsilia. nõ aũt in veteri lege que erat lex seruitutis. Oportet igitꝫ q̃ precepta noue legis ītelliganꝫ esse data de his q̃ sunt necessaria ad cõsequẽdũ finẽ eterne beatitudinis. in quẽ lex noua ī mediate introducit. Cõsilia vero oportet esse de illis ꝑ q̃ melius ꝛ expeditius põt homo ꝓsequi finẽ ꝓdictũ. ẽ autẽ homo cõstitut⁹ ĩter res mũdi bui⁹ spũalia bona. in quib⁹ eterna beatitudo cõsistit. ita q̃ ꝙ to plus inheret vni eoꝝ tãto plus recedit ab altero. ꝛ econuerso Qui ergo totaliter inhęret rebus bui⁹ mũdi vt ī eis finẽ ꝓstituat habẽs eas quasi rõnes ꝛ regulas suoꝝ operũ. totaliter excidit a spiritualib⁹ bonis. ꝛ ideo hmõi inordinatio tollit̃ ꝑ ꝓcepta. sꝫ q̃ hõ totaliter ea q̃ sunt mundi abiciat nõ ẽ necessariũ ad pueniendũ in finẽ ꝓdictum. qz põt hõ vtẽs reb⁹ hui⁹ mũdi dũmodo in eis finẽ nõ constituat ad beatitudinẽꝫ eternã puenire. sed expeditius puenit totaliter bona huius mũdi abdicãdo. ꝛ ideo de hoc datꝫ cõsilia euangeliꝫ. Bona aũt huius mũdi q̃ ptinent ad vsum bũane vite in trib⁹ cõsistunt. sꝫ in diuitijs exteriorũ bonoꝝ. q̃ pertinent ad cõcupiscentiã oculoꝝ. ꝛ in delitijs carnis q̃ ptinent ad ꝓcupiscentiã carnis. ꝛ in honoribus q̃ ptinẽt ad superbiã vite. sicut ptꝫ. j. Joh. ij. Hec autẽ tria totaliter derelinq̃re ꝟm q̃ possibile ẽ ptinet ad ꝓsilia euãgelica. In q̃b⁹ ergꝫ tribus fundatꝫ oĩs religio que statũ pfectiõis ꝓfitet̃. nam diuitie abdicãtur ꝑ paupt̃atẽ. delitie carnis ꝑ ꝑpetuã castitatẽ. superbia vite ꝑ obedientie seruitutẽ. Hec aũt simpliciter obseruata ptinẽt ad cõsilia simpliciter ꝓposita. sꝫ obseruatio vniuscuiusq̃ eoꝝ in aliq̃ speciali casu pertinet ad cõsiliũ ꝟm quid. s. in casu illo puta cũ hõ dat aliquam elemosynã pauperi q̃ dare nõ tenet̃. ꝓsiliũ sequit̃ q̃tuꝫ ad factũ illud. Similiter etiã q̃ aliquo tpe determinato a delectationib⁹ carnis abstinet vt orationib⁹ vacet. cõsiliũ sequit̃ ꝑ tpe illo. Similiter etiã q̃ aliquis nõ sequit̃ voluntatẽ suã in aliquo facto qõ licite posset facere. cõsilium sequit̃ in illo casu. puta si bñ faciat inimicis suis q̃ non tenet̃. vel si offensam remittat cuius iuste posset exigere vindictam. ꝛ sic etiam oĩa cõsilia ꝓticularia ad illa tria generalia ꝛ ꝓfecta reducũt̃. Ad. j. ergo dõm q̃ ꝓdicta consilia q̃tum est de se sunt oĩbus expedientia. sed ex indispositione aliquoꝝ ꝓtingit q̃ alicui expedientia nõ sunt. quia eoꝝ affectus ad hoc non ĩclinat̃. ꝛ ideo dominus consilia euangelica ꝓponẽs semper facit mentionem de idoneitate hominum ad obseruãtiam cõsilioꝝ. dans enim cõsilium ꝑpetue paupt̃atis. Mat. xix. ꝓmittit. Si vis perfectus ee. ꝛ postea subdit. vade ꝛ vende omnia que habes. Similiter dans cõsilium ꝑpetue castitatis cum dixit. Sũt eunuchi qui castrauerunt seipos ꝓpter regnum celoꝝ. statim subdit. qui põt capere capiat. Et sil'iter Apl's. j. ad Coꝝ. vij. ꝓmisso cõsilio virginitatis dicit. Porro hoc ad vtilitatẽ vestrã dico nõ vt laqueũ vobis inferã Ad ij. dõm q̃ meliora bona ꝓticulariter in singulis sunt determinata. sꝫ illa q̃ sunt simpliciter ꝛ absolute meliora bona ī vniuersali sunt determiata. ad q̃ etiã oĩa ꝓticularia reducunt̃. vt dictũ ẽ. Ad. iij. dõm q̃ etiã ꝓsiliũ obediẽtie dñs intelligitur dedisse in hoc q̃ dixit. Et sequat̃ me. quẽ sequimur nõ solũ imitãdo opa. sꝫ etiã obediẽdo mandatis ipius. ꝟm illud Job. xij. Oues mee vocẽ meã audiũt ꝛ sequũtur me. Ad. iij. dõm q̃ ea que de vera dilectione inimicoꝝ ꝛ similibus domin⁹ dicit Mat. ib. v. ꝛ Luc. vj. si referantur ad ꝓparationem animi sunt de necessitate salutis. vt sꝫ homo sit paratus bene facere inimicis. ꝛ alia huiusmodi facere cum necessitas hoc requirat. ꝛ ideo inter ꝓcepta ponuntur. sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat ꝓmpte in actu vbi specialis necessitas nõ occurrit ꝑtinet ad consilia particularia. vt dictum est. Illa aũt que ponunt̃ Mat. v. ꝛ Luc. vj. ꝛ xi. fuerũt q̃dã ꝓcepta disciplinę ꝑ tpe illo. vel ꝓcessiones q̃dã. vt supra dictũ ẽ. et ideo non inducunt̃ tanq̃ cõsilia.

Deinde considerandū est de exteriori principio humanorū actuū scz de deo ꝑut ab ipo ꝑ grām adiuuamur ad recte agendū. Et primo ꝓsiderandū est de gratia dei. scdo de causa eius. tertio de eius effectibus. Prima aūt cōsideratio erit triplicita. Nam primo cōsiderabit de necessitate gratie. scdo de ipa gratia qtū ad eius essentiā. tertio de ei⁹ diuisione. Circa primū querunt. x. primo vtz absq gratia possit hō aliqd verū cognoscere. scdo vtz absq gratia dei possit hō aliqd bonum facere vel velle. tertio vtrū hō absq gratia possit deū diligere sup oīa. quarto vtz absq gratia possit ꝑ sua naturalia ꝓcepta legis obseruare. quinto vtz absq gratia possit mereri vitam eternā. sexto vtrū homo possit ad gratiam ꝑparare sine gratia. septimo vtz absq gratia possit resurgere a peccato. octauo vtrū absq gratia possit homo vitare peccatū. nono vtz homo gratā ꝓsecutus possit absq alio diuino auxilio bonū facere z vitare peccatū. decimo vtz possit ꝓseuerare i bono ꝑ seipm.

Ad primum sic procedit.

Videt q̄ hō sine gra nullum verū cognoscere possit. quia sup illud. j. ad Cor. xij. Nemo potest dicere dns Jesus nisi in spiritusancto. dicit glosa Ambro. Omne verum a quocūq dicat a spiritusancto ē. spūssanctus habitat i nobis ꝑ gratiā. ergo veritatē cognoscere non possumus sine gratia. Pre. Aug⁹ dicit in primo soliloquioꝝ q̄ disciplinaꝝ certissima talia sūt qualia illa que a sole illustrāt vt videri possint. deus aūt ipse est qui illustrat. Ratio autem ita ē in mentibus vt in oculis ē aspectus. mētis autez oculi sunt sensus anime. sed sensus corporis qtūcunq sit purus nō pōt aliqd visibile videre sine solis illustratiōe. ergo būana mens qtūcūq sit ꝓfecta nō pōt ratiocinādo veritatē cognoscere absq illustratiōe diuina q̄ ad auxilium gratie ptinet. Pre. buana mens nō pōt veritatē intelligere nisi cogitādo. vt ptz ꝑ Augus. xij. de tri. sz Apls dicit. ij. ad Cor. iij. Non sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis q̄si ex nobis. ergo homo nō pōt cognoscere veritatē ꝑ seipm sine auxilio gratie. Sed cōtra est qd Aug⁹ dicit in primo retractationū. nō approbo q̄ i oratione dixi. deus q̄ nō nisi mūdos verū scire voluisti. respōderi enī pōt multos etiā non mūdos multa scire vera. sed ꝑ gratiā hō mūdus efficitur. Rn. illud ps. Cor mundum crea in me deus z spiritū rectū innoua in visceribꝰ meis. ergo sine gra pōt hō ꝑ seipm veritatē cognoscere. Rn. dom q̄ cognoscere veritatē est vsus quidā vel actus intellectualis luminis. qz sm Apl'm ad Ephe. v. Omne qd manifestatur lumē ē. vsus autē quilibet quēdā motū importat. large accipiēdo motū sm q̄ intelligere z velle motus quidaz esse dicūt. vt ptz ꝑ philosophū in. iij. de aīa. Videmus aūt in corpalibꝰ q̄ ad motū non solū requirit ipa forma que ē principiū motus vel actiōis. sz etiā requirit motio primi mouētis. primū aūt mouēs i ordine corporaliū ē corpus celeste. vñ qtūcunq ignis habeat calorem pfectū nō alteraret nisi ꝑ motionem corpis celestis. manifestū ē aūt q̄ sicut motus oēs corpales reducunt i motū celestis corpis sicut in primum mouēs corpale. ita oēs motus tā corpales qꝫ spūales reducunt in primum mouēs simpliciter qd ē deus. z ideo qtūcūq natura aliqua corpalis vel spūalis ponat pfecta nō pōt in suū actuz ꝓcedere nisi moueat a deo q̄ dē motio ē sm sue ꝓuidentie rōnem nō sm necessitatē nature sicut motio corpis cele

ſtis. nō solū aūt a deo est oīs motio sicut a primo mouente. sed etiā ab ipo ē oīs formalis vel rationalis pfectio sicut a primo actu. Sic igit actio intellect⁹ z cuiuscq entis creati dependet a deo qtū ad duo. Uno modo inqtum ab ipo habet pfectionē siue formā ꝑ quā agit. Alio modo inqtum ab ipo mouet ad agendū. vnaquecq aūt forma indita reb⁹ creat⁹ a deo habet efficatiaz respectu alicui act⁹ determinati in quē pōt sm suā ꝓprietatē. vltra aūt nō pōt nisi ꝑ aliquā formā supadditam. sicut aqua nō pōt calefacere nisi calefacta ab igne. Sic igit intellect⁹ humanus habet aliquā formā. s. ipm intelligibile lumen qd ē de se sufficiēs ad quedā intelligibilia cognoscēda. ad ea scz in quoꝝ notitiā ꝑ sensibilia possum⁹ devenire. altiora vera intelligibilia ītellectus human⁹ cognoscere nō pōt nisi fortiori lumine pficiat. sicut lumine fidei vel ꝓphetie. qd dicitur lumen gratie inqtum ē nature supadditum. Sic igit dom ē q̄ ad cognitionem cuiuscūq veri homo indiget auxilio diuino vt intellectus a deo moueat ad suum actū. nō aūt indiget ad cognoscendā veritatē i omnibus noua illustratione supaddita naturali illustratiōe. sed in quibusdā q̄ excedūt naturalē cognitionē. z tñ qñq deus miraculose ꝑ suā gratiā aliquos instruit de his q̄ ꝑ naturalē rōnez cognosci possunt. sicut z qñq miraculose facit quedaz q̄ natura facere pōt. Ad. j. ergo dom q̄ omne verū a quocūq dicat ē a spiritusancto sicut ab infundente naturale lumen z mouente ad intelligendū et loquēdū veritatem. non aūt sicut ab inhabitāte ꝑ gratiaz gratū facientem. vel sicut largiente aliqd habituale donum nature supadditum. sed hoc solum est in quibusdam veris cognoscēdis z loquendis. z maxime in illis que ptinent ad fidem de quibus Apls loquebat. Ad. ij. dom q̄ sol corporalis illustrat exterius. sed sol intelligibilis qui est deus illustrat interius. vnde ipm lumen naturale aīe inditum ē illustratio dei qua illustramur ab ipo ad cognoscenduz ea q̄ ptinent ad naturalē cognitionē. z ad hoc nō requiritur alia illustratio. sz solū ad illa que naturalē cognitiōez excedunt. Ad. iij. dom q̄ semꝑ indigemus diuino auxilio ad cogitandū quodcūq inqtuz ipm mouet intellectum ad agendū. actu enī intelligere aliquid est cogitare vt ptz ꝑ Augus. xiij. de tri.

Ad scdm sic procedit.

Videt q̄ homo possit velle z facere bonum absq gra. Illud enī est i hois potestate cuius ipe est dns. sz hō ē dns suoꝝ actuū. z maxime eius qd est velle. vt supra dictū ē. ergo homo pōt velle z facere bonum z seipm absq auxilio gratie. Pre. vnūqdq potest magis in id qd est sibi ꝑ naturā qꝫ in id qd est sibi ꝓter naturam. sz peccatū est ꝓtra naturā. vt Damas. dicit in. ij. libro. Opus autez virtutis ē hoīuz sm naturā. vt supra dictū ē. cuz igit hō ꝑ seipm possit peccare videt q̄ multo magis ꝑ seipsum possit bonū velle z facere. Pre. bonū ītellectus ē verū. vt phūs dicit in. vj. ethi. sed ītellectus pōt cognoscere verum ꝑ seipm. sicut z quelibet alia res pōt suam naturalez operationem ꝑ se facere. ergo multo magis homo potest ꝑ seipm facere z velle bonum. Sed contra est qd Apls dicit Roma. ix. Non est volentis. s. velle. neqꝫ currētis. s. currere. sed miserentis dei. z Aug⁹ dicit in libro de correctione z gratia. q̄ sine gratia nullum prorsus siue cogitādo siue volendo z amando siue agendo faciunt homines bonum. Rn. dom q̄ natura hom̄is potest dupliciter ꝓsiderari. Uno modo in sui integritate sicut fuit i primo

parente ante peccatū. Alio modo ꝺm ꝙ est corrupta in nobis post peccatum primi parentis. ꝺm autem vtrūq; statum natura humana indiget auxilio diuino ad faciendū vel volendum qͥbcūq; bonū sicut primo mouente. vt dictum est. sed in statu nature integre cōtum ad sufficientiā opatiue virtutis poterat homo p̄ sua naturalia velle ⁊ operari bonum sue nature ꝓportionatum quale est bonū virtutis acquisite. non autē bonum superexcedens quale est bonū virtutis infuse. sed in statu nature corrupte etiam deficit homo ab hoc qͦ ꝺm suam naturā potest vt nō possit totū hmōi bonum implere p̄ sua naturalia. quia tamē natura humana p̄ peccatū nō est totaliter corrupta. vt scz toto bono nature priuetur. pōt quidē etiam in statu nature corrupte p̄ virtutē sue nature aliqͦ bonuz particulare agere. sicut edificare domos. plantare vineas. ⁊ alia hmōi non tñ totum bonum sibi cōnaturale. ita ꝙ in nullo deficiat. sicut homo infirm⁹ pōt p̄ seipm aliquem motum habere. non tñ pfecte potest moueri motu hominis sani nisi sanetur auxilio medicine. Sic igitur virtute gratuita superaddita virtuti nature indiget homo in statu nature integre cōtū ad vnum. scz ad operandū ⁊ volendū bonū supernaturale. sed in statu nature corrupte cōtum ad duo. scz vt sanet. ⁊ vlteri⁹ vt bonū supernaturalis virtutis operetur qͦ ꝺ meritoriū. vlterius aūt in vtroq; statu indiget homo auxilio diuino vt ab ipo moueat ad bñ agendum. Ad. j. ergo ꝺm ꝙ homo ē dñs suoꝝ actuū ⁊ volendi ⁊ nō volendi p̄ter deliberationē rationis que pōt flecti ad vnaz partem vel ad aliam. sed ꝙ deliberet vel nō deliberet ⁊ si huiusmodi etiā sit dñs. oportet ꝙ hoc sit p̄ deliberationem p̄cedentem. ⁊ cum hoc non procedat in infinitū oportet ꝙ finaliter deueniat ad hoc ꝙ liberū arbitriuz hois moueat ab aliquo exteriori principio qͦ est supra mētē hūanam scz a deo. vt etiā phūs probat in capᷣlo de bona fortuna. vñ mens hois etiā sani non ita habet dominiū sui act⁹ quin indigeat moueri a deo. ⁊ multo magis liberū arbitriū hominis infirmi post peccatū p̄ qͦ impedit a bono p̄ corruptionē nature. Ad. ij. ꝺm ꝙ peccare nihil aliud est q̄ deficere a bono qͦ ꝓuenit alicui ꝺm suaz naturam. vnaquaeq; aūt res creata sicut ex̄ non habet nisi ab alio ⁊ in se ꝑsiderata nihil est. ita indiget ꝓseruari in bono sue nature ꝓuenien ab alio. pōt enī p̄ seipam deficere a bono sicut ⁊ p̄ seipam pōt deficere in non ē nisi diuinitus ꝓseruaretur. Ad. iij. ꝺm ꝙ etiā verū nō pōt hō cognoscere sine auxilio diuino. sicut supra dictum ē. ⁊ tū magis ē natura hūana corrupta p̄ peccatū q̄tum ad appetitum boni q̄ q̄tum ad cognitionem veri.

Ad tertium sic procedit

Videt ꝙ hō nō possit diligere deū sup̄ oīa ex solis naturalib⁹ sine gr̄a. Diligere enī deū sup̄ oīa est ꝓpri⁹ ⁊ principalis charitatis actus. sz charitatē hō nō pōt habere p̄ seipm. qz charitas dei diffusa ē in cordib⁹ nostris p̄ spiritū sanctū qui dat⁹ ē nobis. vt ꝺr Roma. v. ergo hō ex solis naturalib⁹ nō pōt deū diligere sup̄ oīa. Ꝑre. nulla natura pōt sup̄ seipam. sz diligere aliquid plus q̄ se est tendere in aliq̄d supra seipm. ꝙ nulla natura creata pōt deuz diligere supra seipam sine auxilio gr̄e. Ꝑre. deo cuz sit summū bonū debet summ⁹ amor. q̄ ē vt sup̄ oīa diligat. sz ad summū amorē dei impēdendū qui ei a nobis debet hō nō sufficit sine gr̄a. alioq̄n frustra adderet gr̄a. ergo hō nō pōt sine gr̄a ex solis naturalib⁹ diligere deum sup̄ oīa

Sz contra primū hō in solis naturalib⁹ p̄stitut⁹ fuit vt a quibusdā ponit in q̄ statu manifestū ē ꝙ aliq̄liter deū dilexit. sz nō dilexit deū eq̄liter sibi vel minus se. qz ꝺm hoc peccasset. q̄ dilexit deū supra se. q̄ homo ex solis naturalibus deū pōt diligere pl⁹ q̄ se ⁊ sup̄ oīa. Ꝓn. ꝺm ꝙ sicut supra dictū ē in primo. in q̄ etiā circa naturalē dilectionē angelor̄ diuerse opiniones sunt posite. hō in statu nature integre poterat operari virtute sue nature bonū qͦ ē sibi cōnaturale absq; supaddit̄one gratuiti doni. sz nō absq; auxilio dei mouētis. diligere aūt deū sup̄ oīa ēq̄ddam cōnaturale hoī ⁊ etiā cuilibet creature nō soluz rationali sz irrationali ⁊ etiā inanimate ꝺm modum amoris q̄ vnicuiq; creature cōpetere pōt. Cuius ratio est. quia vnicuiq; naturale est ꝙ appetat ⁊ amet aliquid ꝺm ꝙ aptū natum ē eē. Sic igit agit vnūqͦq; ꝓut aptū natū ē. vt dicitur ī ij. phisicor̄. manifestū ē aūt ꝙ bonum partis ē ꝓpter bonum totius. vñ naturali appetitu vel amore vnaquaeq; res p̄icularis amat bonū suū ꝓprium ꝓpter bonū cōmune totius vniuersi qͦ ē deus. vnde Dionysius dicit in libro de di. no. ꝙ deus conuertit oīa ad amorē sui ipius. vñ homo in statu nature integre dilectionē sui ipi⁹ referebat ad amorē dei sicut ad finē. ⁊ siliter dilectionē omniū aliarum rerū. ⁊ ita deū diligebat pl⁹ q̄ seipm ⁊ sup̄ oīa. Sz in statu nature corrupte homo ab hoc deficit ꝺm appetitū voluntatis rōnalis q̄ ꝓpter corruptionē nature sequit̄ bonū priuatū nisi sanet̄ p̄ gr̄am dei. Et ideo ꝺm ē ꝙ homo in statu nature integre nō indigebat dono gr̄e supaddite naturalib⁹ bonis ad diligendū deū naturaliter sup̄ oīa. sz indigeret auxilio dei ad hoc eū mouētis. sz in statu nature corrupte indiget hō etiā ad hoc auxilio gr̄e naturam sanātis. Ad. j. q̄ ꝺm ꝙ charitas diligit deū sup̄ oīa eminētius q̄ natura. nat̄a enī diligit deū super oīa prout est principiū ⁊ finis naturalis boni. charitas aūt ꝺm ꝙ ē obiectū beatitudinis ⁊ ꝺm hoc homo habet quādā societatē spiritualē cū deo. addit etiā charitas supernaturalē dilectionē dei ꝓmptitudinē quādā ⁊ delectationē. sicut habit⁹ q̄libet virtutis addit supra actū bonū q̄ fit ex sola naturali ratione hois virtutis habitū nō habētis. Ad. ij. dō. ꝙ cū dicit ꝙ nulla natura pōt supra seipsam. nō ē intelligēdū ꝙ nō posset ferri in aliqͦ obiectū qͦ ē supra se. manifestū ē enī ꝙ intellect⁹ noster naturali cognitione potest aliqua cognoscere que sunt supra seipsum. vt patet in naturali cognitione dei. sed illud intelligendū est ꝙ natura nō pōt ī actū excedentē ꝓportionē sue virtutis. talis autē act⁹ nō ē diligere deū sup̄ oīa. hoc enī ē naturale cuilibet nature create. vt dictū ē. Ad. iij. ꝺm ꝙ amor ꝺr summus nō solū q̄tum ad gradū dilectiōis. sed etiā q̄tū ad rōnem diligēdi ⁊ dilectionis modū. ⁊ ꝺm hoc summ⁹ gradus dilectionis est quo charitas diligit deū vt beatificātem sicut dictum est.

Ad quartum sic proceditur

Videt ꝙ hō sine gr̄a p̄ sua naturalia possit p̄cepta legis implere. Dicit enī Apls ad Roma. ij. ꝙ gētes q̄ legē nō habēt naturaliter ea q̄ legis sunt faciūt. sz illud qͦ naturaliter hō facit pōt p̄ seipm facere absq; gr̄a. q̄ hō pōt legis p̄cepta facere absq; gr̄a. Ꝑre. Hiero⁹ dicit ī expositiōe catholice fidei illos ex̄ maledicēdos q̄ deū p̄cepisse hoī aliqͦ impossibile dicūt. sz impossibile ē hoī qͦ p̄ seipm implere nō pōt. q̄ hō pōt implere oīa p̄cepta legis p̄ seipm Ꝑre. iterum oīa p̄cepta legis maximū ē illud. Diliges dñm deū tuum ex toto corde tuo. vt ptz Matth. xxij. sz hoc mandatum pōt hō implere ex solis naturalib⁹ diligendo deū sup̄ oīa. vt

sup̄ dictū est. ergo oīa mādata legis pōt hō implere sine gr̄a. Sed cōtra est q̄ aug. dicit in li. de hēresibus hoc pertinere ad hēresim pelagiān̄or. vt credāt sine gr̄a hoīes posse facere oīa diuina mandata. Rñ. dic̄ q̄ implere mādata legis cōtingit dupliciter. Uno mō quantū ad substantiā operis, pur. s. hō operatur iustia et fortia et alia virtutis opa. et hoc mō hō in statu nature integre potuit oīa mādata legis implere. alioquin hō nō potuisset in statu illo nō peccare. cū nichil aliud sit peccare q̄ transgredi diuina mādata. sed in statu nature corrupte nō pōt hō implere oīa mandata diuina sine grana sanante. Alio mō pōt impleri mādata legis non solū quantū ad substantiā opis. sed etiā quantū ad modū agendi. vt. s. ex charitate fiant et sic neq̄ in statu nature integre. neq̄ in statu nature corrupte pōt hō implere absq̄ gratia legis mādata. vñ Aug in li. de correctione et gratia. cū dixisset q̄ sine gratia nullum prorsus bonū hoīes faciunt subdit. Nō solū vt moneāt ipa qd faciendū sit sciāt. verū etiā vt p̄stante ipa faciant cū dilectōe qō sciunt. indigēt insup̄ in vtroq̄ statu auxilio dei mouentis ad mandata implenda. vt dictū est

Ad. i. ergo dic̄ q̄ sicut Aug. dicit in li. de spū et līa. non mouear q̄ naturaliter dixit eos que legis sunt facere. hoc enī agit spūs gratie vt imaginē dei in qua naturaliter facti sumus instauret in nobis. Ad. ij. dic̄ q̄ illō qō possumus cū auxilio diuino nō est nobis oīno impossibile. sm illud p̄b̄i in. iij. ethi. Que p amicos possumus eq̄liter p nos possumus. vñ Hieronym⁹ ibidē cōfitet sic nostrū liberū esse arbitriū. vt dicamus nos sp indigere dei auxilio. Ad. iij. dic̄ q̄ p̄ceptū de dilectione dei nō pōt homo implere ex puris naturalib⁹ sm q̄ ex charitate implet. vt ex supra dictis patet.

Ad quintuz sic procedit

Uidet q̄ homo possit mereri vitam eternā sine gratia. Dicit enī dns Matth. xix. Si vis ad vitā ingredi serua mādata. ex quo videt q̄ ingredi in vitā eternā sit cōstitutuz in hoīs volūtate. sed id qō in nra volūtate cōstitutū est per nosipsos possum⁹. ergo videt q̄ hō p seipm possit vitam eternā mereri. Pre. vita eterna est merces vel p̄mium que hoīb⁹ redd̄it a deo sm illud Matth. v. Merces vra multa est in celis. sed merces vel p̄miū redd̄it a deo hoī sm opa eius. sm illud ps. Tu reddes vnicuiq̄ sm opa eius. cū igit̄ hō sit dns suoz operū. videt q̄ in eius p̄tate cōstitutū sit ad vitā eternā puenire. Pre. vita eterna est vltimus finis vite humane. sed quelibet res naturalis p sua naturalia pōt cōsequi finē suum. ergo multo magis hō qui est altioris nature p sua naturalia pōt puenire ad vitā eternā absq̄ aliq̄ gratia. Sed cōtra est qō Aplus dicit ad Ro. vi. Gratia dei vita eterna. qō ideo dr sicut glo. ibidē dicit. vt intelligeremus deū ad vitā eternā pro sua miseratione nos p̄ducere. Rñ. dic̄ q̄ actus p̄ducentes ad finē oportet esse fini p̄portionatos. nullus aūt actus excedit p̄portionē principij actiui. et ideo videmus in rebus naturalibus q̄ nulla res pōt p̄ficere effectū per suā operationē qui excedat virtutē actiuā. sed solū pōt p̄ducere p operationē suā effectū sue virtuti p̄portionatū. vita aūt eterna est finis excedens p̄portionē nature hūane. vt ex supra dictis patet. Et ideo hō p sua naturalia non pōt p̄ducere opa meritoria p̄portionata vite eterne. q̄ ad hoc exigitur altior virtus que est virtus gratie. et ideo sine gr̄a homo non pōt mereri vitā eternā. pōtū facere opa p̄ducentia ad bonū aliquid hoī connaturale. sicut laborare in agro. bibere. māducare. et habere amicuz et alia hmōi. vt Aug. dicit in tertia responsione contra pelagianos. Ad. i. ergo dō q̄ hō sua voluntate facit opa meritoria vite eterne. sed sicut Aug. in eodē li. dicit. ad hoc exigit̄ q̄ volūtas hoīs p̄pararetur a deo p gratiā. Ad. ij. dic̄ q̄ sicut glo. dicit Ro. vi sup illud. Gratia dei vita eterna. certū est vitā eternā bonis op̄ibus redd̄i. sed ipa opa quib⁹ redd̄it ad dei gratiā p̄tinent. cū etiā supra dictū sit q̄ ad implen dū mandata legis sm debitū modū p quē eor implerio ē meritoria requirit̄ gratia. Ad. iij. dic̄ q̄ obiectio illa p̄cedit de fine hoī cōnaturali. natura aūt humana ex hoc ipo q̄ nobilior est pōt ad altiorē finē p̄duci saltē auxilio gratie. ad quē inferiores nature nullo mō p̄tingere possūt sicut hō est melius dispositus ad sanitatē qui aliquibus auxilijs medicine pōt sanitatē consequi q̄ ille qui nullo mō vt p̄bus introduxit in. ij. de celo.

Ad sextum sic p̄cedit̄

Uidet̄ q̄ hō possit seipm ad gratiā p̄parare p seipm absq̄ exteriori auxilio gratie. Nichil enī imponit̄ hoī qō sit ei impossibile. vt sup̄ dictū est. sed zacha. i. dic̄. Cōuertimī ad me et ego quertar ad vos. nichil aūt est aliud se ad gr̄az p̄parare q̄ ad deū conuerti. ergo videt̄ q̄ hō p seipm possit se ad gratiaz p̄parare absq̄ auxilio gratie. Pre. hō se ad gratiā p̄parat faciendo qō in se est. q̄ si hō facit qō in se est deus ei non denegat gratiā. Dic̄ enī Matth. vij q̄ deus dat spūm bonū petentibus se. sed illud in nobis esse dic̄ qō est in nostra p̄tate. ergo videt̄ q̄ in nostra potestate sit constitutū vt nos ad gratiā p̄paremus. Pre si hō indiget gratia ad hoc q̄ p̄paret se ad gratiā. pari rōe indigebit gratia ad hoc q̄ p̄paret se ad illā gratiā et sic p̄ceditur in infinitū. qō est inconueniens. ergo videt̄ standū in p̄rio. vt sez homo sine gratia possit se ad gratiā p̄parare. Pre. Prouer. xvi. dic̄ q̄ hoīs est p̄parare animū. sed illud dicitur esse hominis qō p seipm pōt. ergo videt̄ q̄ hō p seipm se possit ad gratiā p̄parare. Sed cōtra eq̄ dicitur Joh. vi. Nemo pōt venire ad me nisi pater q̄ mi sit me traxerit eū. si aūt hō seipm p̄parare posset non oporteret q̄ ab alio traheret̄. ergo homo non pōt se ad gratiaz p̄parare absq̄ auxilio gratie. Rñ. dic̄ q̄ duplex est p̄paratio voluntatis humane ad bonū. Una quidē qua p̄paratur ad bene operandū et ad deo fruendū. et talis p̄paratio voluntatis nō pōt fieri sine habituali gratie dono qō sit p̄principiū op̄is meritorij. vt dictū est. Alio mō pōt intelligi p̄paratio voluntatis humane ad cōsequendum ipm gratie habitualis donū. ad hoc aūt q̄ p̄paret se hō ad suscep tionē huius doni. non oportet p̄supponere aliqd aliud donū habituale in aīa. q̄ sic p̄cederet̄ in infinitū. sed oportet p̄supponi aliquod auxiliū gratuitū dei interius aīam mouentis siue inspirantis bonū p̄positum. Dis enī duobus modis indigemus auxilio diuino. vt supra dictū est q̄ aūt ad hoc indigeemus auxilio dei mouentis manifestum est. Necesse est enī cū omne agens agat p̄ter finem q̄ oīs cā cōuertat suos effectus ad suū finē. et ideo cum sm ordinē agentiū siue mouentiū sit ordo finiū. necesse ē q̄ ad vltimū finē p̄uertat̄ hō p motionē primi mouentis ad finē aūt p̄ximū p motionē alicuius inferior⁹ mouētis sicut anim⁹ militis p̄uertit̄ ad q̄rendū victoriā ex motiōe ducis exercitus. ad sequendū aūt vexillum alicuius aciei ex motione tribuni. Sic igit̄ cū deus sit p̄imū mouens simpliciter ex eius motiōe est q̄ oīa in ipm cōuertant̄ sm cōem intentionē boni. p quā vnūq̄q̄ intēdit assimilari

deo ꝑm suũ modũ. vñ Dionysi⁹ in li. de di. no. dic ꝙ deus cõuertit oĩa ad seipm. sed hoĩes iustos cõuertit ad seipm sicut ad spãlem finẽ quẽ intendũt ⁊ cui cupiunt adhærere sicut bono ꝓprio. ꝑm illud ps. Mihi adhærere deo bonũ est. ⁊ ideo ꝙ hõ cõuertat ad deũ hoc non põt esse nisi deo ipm conuertẽte. hoc aũt est ꝓparare se ad gratiã quasi ad deũ cõuerti. sicut ille qui hz oculũ auersũ lumine solis. ꝙ hoc se ꝓparat ad recipiendũ lumen solis ꝙ oculos suos querit versus solẽ. vñ pz ꝙ hõ non põt se ꝓparare ad lumen gratie suscipiendũ nisi ꝑ auxiliũ gratuitũ dei interiꝰ mouentis. Ad. i. ergo dom ꝙ cõuersio hoĩs ad deum fit quidẽ ꝑ liberũ arbitriũ. ⁊ ꝑm hoc hoĩ precipitur ꝙ se ad deũ querat. sed liberũ arbitriũ ad deũ querri nõ põt nisi deo ipm ad se conuertẽte. ꝑm illud Hiere. xxxi. Cõuerte me ⁊ cõuertar. qz tu dñs deus meꝰ. ⁊ Threno. vlti. Conuerte nos dñe ad te ⁊ cõuertemur. Ad. ij. dom. ꝙ nihil hõ põt facere nisi a deo moueat. ꝑm illud Job. xv. Sine me nihil potestis facere. ⁊ iõ cũ dicatur hõ facere quod in se est dz hoc esse in potestate hoĩs ꝑm ꝙ est motus a deo.

Ad. iij. dom ꝙ illa obiectio ꝓcedit de gratia habituali ad quã requirit aliqua ꝓparatio. qz oĩs forma requirit suscepribile dispositiũ. sed hoc ꝙ hõ moueat a deo non ꝓvenit aliquã aliã motionẽ cũ deus sit primũ mouens. vnde nõ oportet abire in infinitũ. Ad. iij. dom ꝙ hoĩs ẽ ꝓparare animũ. qz hoc facit ꝑ liberũ arbitriũ. sed tñ hoc nõ facit sine auxilio dei mouẽtis ⁊ ad se attrahẽtis. vt dictũ ẽ

Ad septimum sic ꝓceditur

Videtur ꝙ hõ possit resurgere a pcõ sine auxilio gratie. Illud enĩ qđ ꝓrigit ad gratiã fit sine gratia. sed resurgere a peccato ꝓrigitur ad illuminationẽ gratie. Dicit enĩz ad Ephe. v. Exurge a mortuis ⁊ illuminabit te xps. ergo hõ põt resurgere a peccato sine gratia Pre. peccatũ virtuti opponit sicut morbus sanitati. vt supra dictũ est. sed hõ ꝑ virtutẽ nature põt resurgere de egritudine ad sanitatẽ sine auxilio exteriꝰis medicine ꝓpter hoc ꝙ intꝰ manet principiũ vite a quo ꝓcedit opatio naturalis. ergo videtur ꝙ homo simili rõne possit repari ꝑ seipm redeũdo de statu peccati ad statũ iustitie absq; auxilio exterioris gratie. Pre. quelibet res naturalis põt redire ad actũ cõuenientẽ sue nature. sicut aqua calefacta ꝑ seipaz redit ad naturalẽ frigiditatẽ. ⁊ lapis sursum ꝓiectus ꝑ seipũz redit ad suũ motũ naturalẽ. sed peccatũ est quidã actus ꝰ naturã. vt pz ꝑ Damas. in. ij. li. ergo videt ꝙ hõ possit ꝑ seipm redire de peccato ad statũ iustitie. Sed ꝑtra est qđ Aplus dicit ad Gal. ij. Si data est lex que põt iustificare. ergo xps gratis mortuus est i. sine cã. pari ergo rõne si homo haberet naturã ꝑ quã põt iustificari. xps gratis. i. sine cã mortuus est. sed hoc est incõueniens dicere. ergo ñ põt hõ ꝑ seipm iustificari. i. redire de statu culpe ad statũ iustitie. Rñ. dd. ꝙ hõ nullo mõ põt resurgere a pcõ ꝑ seipm sine auxilio gratie. Cũ enĩ peccatũ trãsiens actu remaneat reatu. vt supra dictũ est. non est idem resurgere a peccato qđ cessare ab actu peccati. sed resurgere a peccato ẽ reparari hoĩem ad ea que peccando amisit. Incurrit aũt hõ triplex detrimentũ peccando. vt ex supra dictis pz. s. maculã. corruptionẽ naturalis boni ⁊ reatũ pene. Maculaz quidẽ incurrit inquantũ priuat decore gratie ex deformitate peccati. Bonũ aũt nature corrũpit inquantũ natura hoĩs deordinat voluntate hoĩs deo non subiecta. hoc enĩ ordine sublato cõsequẽs est vt tota natura hoĩs peccantis inordinata remaneat. Reatꝰ vero pene ẽ ꝑ quẽ hõ peccãdo mortaliter meret dãnationẽ eternã. Manifestũ ẽ aũt de singulis horũ triũ ꝙ nõ põt reparari nisi ꝑ deũ. Cũ enĩ decor gratie ꝓueniat ex illustratione diuini luminis. nõ põt talis decor in aĩa reparari nisi deo denuo illustrãte. vñ req̃t habituale donũ qđ est gratie lumẽ. Sic̃r ordo nature reparari nõ põt. vt. s. voluntas hoĩs deo subiiciatur nisi deo voluntatẽ hoĩs ad se trahente. sic dictũ ẽ. Sic̃r etiã reatꝰ pene eterne remitti nõ põt nisi a deo in quẽ est offensa cõmissa ⁊ qui est. hoĩs iudex. ⁊ iõ requirit auxiliũ gr̃e ad hoc ꝙ hõ a pctõ resurgat ⁊ quantum ad habituale donum ⁊ quantum ad interiorẽ dei motionem. Ad. i. ergo dom ꝙ illud indicitur homini quod ꝓnet ad actũ liberi arbitrij. qui requirit in hoc ꝙ homo a peccato resurgat. ⁊ ideo cũ dicit Exurge ⁊ illuminabit te xps. nõ est intelligendũ ꝙ tota exurrectio a peccato ꝓcedat illuminationẽ gratie. sz quia cum homo per liberum arbitrium a deo motum surgere conatur a peccato recipit lumen gratie iustificantis.

Ad. ij. dom ꝙ naturalis ratio non est sufficiens ꝓncipium huius sanitatis que est in homine ꝑ gratiam iustificantẽ. sed huius ꝓncipiũ est gratia que tollit ꝑ peccatũ. ⁊ ideo non põt hõ ꝑ seipm reparari. sed indiget vt denuo ei lumen gr̃e infundat. sicut si corpe mortuo resuscitando denuo infunderet anima. Ad. iij. dom ꝙ qñ natura ẽ integra ꝑ seipam põt reparari ad id quod est sibi conueniens ⁊ ꝓportionatũ. sed ad id quod superexcedit suam ꝓportionẽ reparari nõ potest sine exteriori auxilio. Sic igit̃ hũana natura defluẽs ꝑ actũ peccati qz non manet integra sed corrũpit. vt supra dictũ ẽ. ñ põt ꝑ seipaz reparari nec̃z etiã ad bonũ sibi ꝓportionale. ⁊ multo minꝰ ad bonũ supnaturale iustitie

Ad octauum sic ꝓcedit

Videt ꝙ hõ sine gr̃a possit ñ peccare. Nullꝰ enĩ peccat in eo qđ vitare ñ põt. vt Aug. dicit in lib. de duabus animalibus ⁊ de li. ar. si ergo homo existens in peccato mortali non possit vitare peccatũ. videtur ꝙ peccando non peccet. qđ ẽ inconueniens. Pre. ad hoc corrigit vt peccet si igitur hõ in peccato mortali existens nõ põt nõ peccare. videtur ꝙ frustra ei correctio adhibeatur quod est inconueniẽs. Pre. Eccle. xv. dicit. Ante hominem vita ⁊ mors. bonum ⁊ malum. quod placuerit ei dabitur illi. sed aliquis peccando non desinit esse homo ergo adhuc in eius potestate est eligere bonum vel malũ ⁊ ita potest homo sine gratia vitare peccatum. Sed cõtra est quod Aug. dicit in li. de perfectõe iustitie. Quis quis negat nos orare debere ne inremus in temptationem. negat aũt hoc qui contendit ad non peccandum gratie dei adiutorium non esse homini necessarium. sed sola lege accepta humanam sufficere voluntatem. ab auribus oĩm remouendum. ⁊ ore omniũ anathematizandũ esse ñ dubito. Rñ. dd ꝙ de hoĩe ꝺupliciter loqui possumus Uno mõ ꝑm statũ nature integre. alio mõ ꝑm statũ nature corrupte. Sc̃z statũ qđẽ nature integre etiã sine gr̃a habituali poterat hõ ñ peccare nec mortaliter nec venialiter. qz peccare nihil aliud ẽ q̃z recedere ab eo qđ ẽ ꝑm naturã. qđ vitare hõ poterat ĩ statu nature integre. ñ tñ hoc poterat sine auxilio dei ĩ bono ꝓfectus. subtracto eĩ q̃ ipa natura in nihilũ decideret. In statu aũt nature corrupte indiget hõ gr̃a habituali sanãre naturã ad hoc ꝙ hõ oĩo a pctõ abstineat q̃ qđẽ sanatio ꝓprio fit in pñti vita ꝑm mẽtẽ appetitu carnali nõdũ totaliter repato. vñ apls ad Ro. vij. ĩ ꝑsona hoĩs reparati dic. Ego ipe mẽte seruio legi dei. carne autez legi peccati. In quo quidẽ statu potest homo abstinere ab oi peccato mortali quod in rationem consistit. vt supra habitũ ẽ. ñ aũt põt hõ abstinere ab oi peccato veniali ꝓpter correptionem

inferioris appetit⁹ sensualitatis. cui⁹ mot⁹ singulos quidē rō reprimere pōt. ⁊ ex hoc hūt rōnez pcī ⁊ volūtarij. nō aūt oēs. qz vī vni resistere nisi fortassis ali⁹ insurgit. ⁊ etiā qz rō nō sp pōt esse puigil ad hmōi motus vitādos vt supra dictū ē. Sīlr etiā antecz hoīs rō in q̄ est pcm̄ mortale reparet p gratiā iustificantem. pōt singula pcā mortalia vitare ⁊ fm aliqđ temp⁹. qz nō ē necesse q̄ cōtinuo peccet in actu. sz q̄ diu maneat absq; pcō mortali esse nō pōt. vnde ⁊ Grego. dicit sup Ezech. q̄ pcm̄ qđ mox p pniaz nō delet suo pōdere ad aliud trahit. Et hūius rō est. qz sicut rōni subdi debet inferior appetitus. ita etiā rō subdi debet deo ⁊ in ipso ꝓstituere finē sue volūtatis. ꝑ finē aūt oportet q̄ regulent oēs actus hūani sicut p rōnis iudiciū regulari debent mot⁹ inferioris appetitus. Sic ḡ inferiori appetitu nō totaliter subiecto rōni nō pōt esse quin ꝓtingant inordinati motus in appetitu sensitiuo. ita etiā rōne hoīs non totaliter existēte subiecta deo. consequēs est vt contingāt multe inordinationes in ipsis actibꝰ rōnis. Cū enim hō nō hz cor suum firmatū in deo vt p nullo bono consequendo vel malo vitando ab eo separi vellet. occurrunt multa ꝓpter q̄ consequenda vel vitanda hō recedit a deo contēnendo precepta ipsius. ⁊ ita peccat mortaliter p̄cipue qz ī repentinis hō opaī fm finē p̄conceptū ⁊ fm habitū p̄existentem. vt phūs dicit in. iij. ethi. cuius ex premeditatione rōnis hō possit aliquid agere p̄ter ordinē finis p̄concepti. ⁊ preter inclinationem habitus. Sz qz hō non pōt sp esse in tali p̄meditatione non pōt contingere vt diu pmaneat qui opet fm consequentiā voluntatis de ordinate a deo nisi cito p gratiam ad debitum ordinem reparet. Ad. i. ḡ dō. q̄ hō potest vitare singulos actus peccati. nō tamē oēs nisi p gratiam. vt dictum est. ⁊ tñ qz ex eius defectu est q̄ hō se ad gratiam habendaz non preparet ꝓpter hoc a peccato non excusaī q̄ sine gratia peccatuz vitare non potest. Ad. ij. dō. q̄ correctio vtilis ē vt ex dolore correctionis voluntas regenerationis oriaī. si tñ qui corrīpitur filius est ꝓmissionis. vt strepitu correctionis forinsecus insonante aut flagellante deus in illo intrinsecus occulta inspiratione opet et velle. vt Aug. dicit in li. de correctione ⁊ gratia. iō ḡ necessaria est correctio qz voluntas hominis requirit ad hoc q̄ a peccato abstineat. sz tñ correctio non est sufficiens sine dei auxilio. vnde Ecc. vij Considera opa dei q̄ nemo possit corrigere quez ille despexerit. Ad. iij. dō. q̄ sicut Aug. dicit in iponosticon. verbum illud intelligit de homine fm statum nature integre qñ nondum erat seruus peccati vñ poterat peccare ⁊ non peccare. nunc etiam quodcunq; vult hō daī ei. sz hoc q̄ bonum velit habet ex auxilio gratie.

Ad nonum sic procedit.

Videt q̄ ille qui iam consecutus ē gratiam p se ipsuz possit operari bonum ⁊ vitare pcm̄. absq; alio auxilio gratie Vnūquodq; enim aut frustra est aut imꝑfectuz si nō impleat illud ad qđ daī. sed gra ad hoc daī nobis vt possimus bonū facere ⁊ vitare pcm̄. si igit p gratiā hoc hō ñ pōt. videt q̄ vel gratia sit frustra data vel sit imꝑfecta. Pre. p gram ipse spūssanct⁹ in nobis habitat. fm illud. i. ad Cor. iij. Nescitis qz templū dei estis. et spūs dei habitat in vobis. sed spūssanct⁹ cum sit omnipotens sufficiens est vt nos inducat ad bñ opanduz. ⁊ vt nos a pcō custodiat. ḡ hō gratiam ꝓsecut⁹ pōt vtrūq; p̄dictoꝝ absq; alio auxilio gre. Pre. Si hō ꝓsecutus gratiaz adhuc alio auxilio gratie indiget ad hoc q̄ recte viuat ⁊ a peccato abstineat. pari rōne ⁊ si illud aliud auxiliū gre ꝓsecutus fuerit adhuc alio auxilio gratie indigebit. ꝓcedet. ḡ infinitum. qđ est inconueniens. ḡ ille qui ē ī gra non indiget alio auxilio gratie ad hoc q̄ bene operetur ⁊ a peccato abstineat. Sz ō est q̄ Aug. dicit in li. de natura ⁊ gratia q̄ sicut oculus corporis plenissime sanꝰ nisi candore lucis adiutus non potest cernere. sic ⁊ homo perfectissime etiam iustificatus nisi eterna luce iusticie diuini tus adiuuet recte non potest viuere. sed iustificatio fit p gratiam. fm illud Ro. iij. Justificati gratis p gratiam ipsius. ḡ etiam homo iam habens gratiam indiget alio auxilio gratie ad hoc q̄ recte viuat. Rñ. dō. q̄ sicut supra dictum est. hō ad recte viuendum dupliciter auxilio dei indiget. Uno quidem modo cztum ad aliqđ habituale donum per qđ natura humana corrupta sanet ⁊ etiam sanata eleuet ad operanduz opera meritoria vite eterne q̄ excedunt ꝓportionē nature. Alio mō indiget hō auxilio gratie vt a deo moueat ad agendum. Quātum igit ad primum auxiliꝝ modum hō in gratia existens nō indiget alio auxilio gratie quasi aliq̄ alio habitu infuso. ī diget tñ auxilio gratie fm alium modū vt. s. a deo moueat ad recte agendum. ⁊ hoc ꝓpter duo. Primo quidez rōne generali ꝓpter hoc q̄ sicut supra dictum est. nulla res creata potest in quemcūq; actum ꝓdire nisi virtute motionis diuine. Secundo rōne speciali ꝓpter conditōnem status hūane nature. q̄ quidem licet p gratiaz sanet cztum ad mentem. remanet tñ in ea corruptio ⁊ infectio cztuz ad carnē p quam fuit legi peccati. vt dicit ad Ro. vij. Remanet etiā quedā ignorantie obscuritas in intellectu fm quam vt etiam dī Ro. vij. Quid orem⁹ sicut oportet nescim⁹. ꝓpter varios enim rez euentus. ⁊ qz etiam nosipsos non perfecte cognoscimus non possum⁹ ad plenum scire quid nobis expediat. fm illud Sap. ix. Cogitationes mortalium timide. ⁊ incerte ꝓuidentie nostre Et iō necesse est nobis vt a deo dirigamur ⁊ ꝓtegamur qui oīa nouit ⁊ omnia potest. ⁊ ꝓpter hoc etiam renatis in filios dei p gratiam q̄uenit dicere. Et ne nos inducas in temptationem. ⁊ fiat voluntas tua sicut in celo ⁊ ī terra. ⁊ cetera q̄ in oratione dominica ꝓtinent ad hoc ꝓtinentia. Ad. i. ḡ dō. q̄ donum habitualis gratie nō ad hoc daī nobis vt p ipsum non indigeamus vltenus diuino auxilio. Indiget enim quelibet creatura vt a deo conseruetur in bono qđ ab eo accepit. ⁊ iō si post acceptam gratiam hō adhuc indiget diuino auxilio. nō pōt cōcludi q̄ gratia sit in vanum data vel q̄ sit imꝑfecta. qz etiam in statu glorie qñ gratia erit omnino ꝓfecta hō diuino auxilio indigebit. hic autem aliqualiter gratia imperfecta ē inc̄tuz hominem non totaliter sanat. vt dictuz ē. Ad. ij. dō. q̄ operatio spiritussancti qua nos mouet et protegit non circumscribit per effectum habitualis doni qđ in nobis causat. sed preter hunc effectum nos mouet et protegit simul cum patre ⁊ filio. Ad. iij. dō. q̄ rō illa ꝓcludit q̄ homo non indigeat alia habituali gratia.

Ad decimū sic procedit.

Videt q̄ hō in gra ꝓstitutus non indigeat auxilio gratie ad ꝓseuerandum. Perseuerantia enim est aliquid minꝰ virtute sicut ⁊ ꝓuidentia. vt patet p phūm in. vij. ethi. sed homo non indiget alio auxilio gratie ad habendum virtutes ex quo est iustificatus per gratiam. ergo multo minus indiget auxilio gratie ad habendum ꝓseuerantiam.

Pre. Dēs ꝛtutes sīl infundunt, sed pseuerantia po nit quedā ꝛtus. g videt ꝙ sīl cum gīa infusis alijs ꝛtu nib⁹ pseuerantia det Pre. Sicut Apls dicit ad Ro. vi. Plus restituū est hoi ꝙ donū xpi qz amiserit ꝙ pec/ catū Ade. sed Adaz accepit vñ posset pseuerare. g mul/ to magis nobis restituit ꝙ gratiaz xpi vt pseuerare pos/ sim⁹. ꝛ ita bō non indiget gīa ad pseuerandū. Sed ℞ est qđ Aug. dicit in li. de pseuerantia. Cur pseuerantia po scit a deo si non dat a deo. an ꝛ ista irrisoria petitio ē cū id ab eo petit qđ scit nō ipsum dare. sed ipso non dante esse in hois potestate. sed pseuerantia petit enā ab illis qui sunt ꝙ gratiaz sanctificati. qđ intelligit cum dicim⁹ Sanctificet nomen tuū. vt ibidem Aug. confirmat ꝓba Cypriani. g bō etiam in gratia cōstitutus indiget vt ei ꝙ seuerantia a deo det. Rn. dd. q pseuerantia triplici/ ter dicit. Uno enim significat habitū mentis ꝙ quē bō firmiter stat ne remoueat ab eo q est fm virtutem p tri/ sticias irruentes. vt sic se habeat pseuerantia ad tristicias sicut ꝓtinentia ad ꝓcupiscētias ꝛ delectationes. vt phūs dicit in. vij. ethi. Alio mō potest dici pseuerantia habi⁹ quidam fm quem bō hz ꝓpositum pseuerandi in bono vsq; in finē. ꝛ utroq; istoꝝ modoꝝ pseuerantia sīl cum gratia infundit sicut ꝛ ꝓtinentia ꝛ cetere virtutes. Alio modo dr pseuerantia ꝓtinuatio quedaz boni vsq; ad fi/ nē vite. ꝛ ad talem pseuerantiā habendam bō in gīa con stitutus non quidē indiget aliqua alia habituali grata. sed diuino auxilio ipsum regerente ꝛ pregente ꝺ tēpta/ tionum impulsus. sicut ex precedenti questione apparet. Et iō postq; aliquis est iustificatus ꝙ gratiaz necesse hz a deo petere predictū pseuerantie donum. vt. ſ. custodia tur a malo vsq; ad finē vite. multis enim dat gīa quib⁹ non dat pseuerare in gīa. Ad. i. g dd. q obiectio illa procedit de primo mō pseuerantie sicut ꝛ secunda obie/ ctio pcedit de secundo. Rn patet solutio ad secundū Ad. iij. dd. q sicut Aug. dicit in li. de natura ꝛ gratia. bō in primo statu accepit donū ꝙ qđ pseuerare posset. ñ aūt accepit vt pseueraret. nūc aūt ꝙ gratiam xpi multi ac cipiunt ꝛ donū gīe q pseuerare pñt ꝛ vltet ius eis datur q pseuerent. ꝛ sic donum xpi est maius q delictū Ade ꝛ tñ facilius bō ꝙ gratie donuz pseuerare poterat in sta tu innocentie in q nulla erat rebellio carnis ad spiritū. q nunc possum⁹ qñ reparatio gratie xpi ꝛ si sit inchoata q tū ad mentē. nondū tñ est ꝓsummata q̄tuz ad carnem. qđ erit in patria vbi bō non solū pseuerare poterit. ſz etiaz peccare non poterit. Questio Cx

Deinde ꝓsiderādum

est de gīa dei q̄tuz ad eius essentiā. Et cir ca hoc querunt q̄tuor. Primo vtruz gratia ponat aliquid in aīa. Secūdo vtr gratia sit q̄litas. Ter tio vtruz gratia differat a virtute infusa. Quarto de sub iecto gratie.

Ad primum sic ꝓceditur

Uidet ꝙ gīa non ponat aliquid in aīa. Sicut enī bō dr habere gīaz dei. ita etiam gīaz hoīs, vñ dr Gen. xxxix. q dns dedit Joseph gīaz in ꝺspectu principis carceris. ſz ꝙ hoc q bō dr habere gīaz hoīs nihil ponit ī eo qui gīaz alterius hz. ſz in eo cuius gīaz hz ponit acceptatio q̄daz. g ꝙ hoc q bō habere gīaz dei dr nihil ponit in aīa. Sed so lū significat acceptatio diuina. Pre. Sicut aīa viuifi cat corp⁹. ita de⁹ viuificat aīaz. vñ dr Deutro. xxx. Ipe est vita tua. sed aīa viuificat corp⁹ imediate. g etiā nihil cadit mediū inter deū ꝛ aīam. non g gratia ponit aliquid creatū in aīa. Pre. ad Ro. i. super illud. Gīa vobis ꝛ pax. dicit glo. gīa. i. remissio peccatoꝝ. ſz remissio ptō ꝙ nō ponit in aīa aliquid. sed solū in deo nō imputante pcm̄. fm illud psal. Btus vir cui non imputauit dns pcm̄. g nec gratia ponit aliquid in aīa. Sed ꝺ. lux ponit aliquid in illuminato. ſz gratia ē quedā lux aīe. vñ Aug. dicit in li. de natura ꝛ gīa. Preuaricatorem legis digne lux dese rit vitatis. qz desertus vtiq; fit cecus. g gratia ponit ali quid in aīa. Rn. dd. q fm cōez modū loquendi tripli citer gratia accipi ꝙsueuit. Uno mō ꝙ dilectione alicuī. sicut ꝙsueuim⁹ dicere q iste miles hz gratiam regis. i. rex hz cum gratū. Secundo sumit ꝙ aliq̄ dono gratis da/ to, sicut. ꝙsueuim⁹ dicere hanc gratiam facio tibi. Tertio mō sumit ꝙ recompensatione bñficij gratis dati fm q dicimur egere gratias beneficioꝝ. Quoꝝ trium secūduz dependet ex primo. ex amore enim q aliquis hz alium gratum ꝙcedit q aliquid ei gratis impendat. Ex secun/ do aūt ꝙcedit tertiū. qz ex bñficijs gratis exhibitis gra tiaruz actio ꝙsurgit. Quantū igit ad duo vltima mani festū est q gratia aliquid ponit in eo qui gratiā accipit Primo quidē ipsum donū gratis datū. Secundo hu/ ius doni recognitionē. Hz q̄tuz ad primū est differētia attendenda circa gratiā dei ꝛ gratiam hoīs. qz enim ho/ mo creatur, puenit ex voluntate diuina bō ex dilectio/ ne dei qua vult creature bonū ꝙ fluit aliq̄d bonū in crea/ tura. voluntas aūt hoīs mouet ex bono ꝓexistente in re/ bus. ꝛ inde ē q dilectio hoīs non causat totaliter rei bo/ nitatē. sed ꝓsupponit ipsam vel in ꝑte vel in toto. Pa tet igit q quālibet dei dilectionē sequit aliq̄d bonuz in creatura causatū. qñq; nō tñ dilectioni eterne coeternū ꝛ fm hmōi boni differentiā differens consideraī dile/ ctio dei ad creaturā Una quidē cōis fm quā diligit oīa q̄ sunt. vt dr Sap. xi. fm quam esse naturale rebꝰ crea/ tis largit. Alia aūt dilectio est spūalis fm quam trahit creaturā rōnalez supra conditionē nature ad ꝑticipatio/ nem diuini boni. ꝛ fm hanc dilectionē dr aliquez diligere simpliciter. qz fm hanc dilectionē vult deus simplici ter creature bonū eternū qđ est ipse. Sic igit per hoc q dr hō gratiā dei habere significat quidā supnaturale ī hoīe a deo ꝓueniens. qñq; tñ gīa dei dicit ipsa eterna dei dilectio fm q dr etiā gratia ꝓdestinationis inq̄tuz deus gratuito ꝛ nō ex meritis aliq̄s ꝓdestinauit siue ele/ git. Dicit enī ad Eph. i. Predestinauit nos in adoptiō nem filioꝝ in laudē glie gratie sue. Ad. i. g dd. q etiā in hoc q dr aliquis habere gratiaz hoīs intelligit in aliq̄ esse aliquid qđ sit hōi gratū sic̄ ꝛ in hoc q dr aliquis gra tiā dei habere. sed tñ differēter. nā illud qđ est hōi gra/ tū in alio hoīe ꝓsupponit eius dilectiōi. causat aūt ex di/ lectione diuina qđ ē in hoīe deo gratū. vt dictū ē. Ad ij. dd. q deus ē vita aīe p modū cāe efficientis. ſz aīa est vita corꝑis ꝙ modū cāe formalis. inter formā aūt ꝛ ma/ teriā nō cadit aliq̄d medium. qz forma ꝙ seipsaz informat materiā vel subiectū. sed agēs informat subiectū nō per suā substantiā. sed ꝙ formā quā causat ī materia. Ad iij. dd. q Aug. dicit in li. retractationū. Ubi dixi gratiaz esse remissionē ptōꝝ. pacē ꝛ o in reconciliationē dei. non sic accipiendum est ac si pax ipsa ꝛ reconciliatio non ptī neant ad gratiā generalē. ſz q specialiter gratie nomine remissionem significauerit peccatorum. non ergo sola re/ missio peccatoruz ad gratiam pertinet. sed etiam multa

alia dei dona. & ideo remissio peccatoꝝ non fit sine aliquo effectu diuini in nobis causato. vt infra patebit.

Ad scdm sic procedit.

Videtur q gratia non sit qlitas anime. Nulla enī qlitas agit in suū subiectū. qz actio qlitatis nō ē absq actiōe subiecti. & sic oporteret q subiectū ageret in seipsuz. sed gra agit in aiaz iustificando ipsaz. g gra non est qlitas. Pre. substātia est nobilioꝝ qlitate. sed gra est nobilioꝝ q̄z natura aie. multa enī possumus p gratiā ad que natura nō sufficit. vt supꝰ dictū ē. ergo gra nō ē qlitas. Pre. nulla qlitas remanet postq̄z desinit esse in subiecto. sed gra remanet. nō enī corrūpit. qz sic in nihilū redigeret sicut ex nihilo creat. vñ et dr noua creatura ad Gal. vlti. ergo gra nō est qlitas. Sz cōtra ē qd supꝰ illud ps. Ut exhilaret faciem in oleo. dicit glo. q gra est nitor aie sanctū cōcilians amorē. sed nitor aie ē qdā qlitas sicut & pulchritudo corporis. ergo gra est qdā qlitas. Rñ. dd. q sic iā dictū est in eo qui dicit grāz dei habere significat esse quidaz effectus gratuite dei volūtatis. Dictū est aūt supꝰ q duplicit ex gratuita dei volūtate bō adiuuat. Uno mō inquātū aia hoīs mouet a deo ad aliqd cognoscēdū vel volendum vel agendū. & hoc mō ipse gratuit effect in hoīe nō ē qlitas sed motꝰ qdā aie. actus enī mouētis in motō ē motus. vt dicit in .iij. phisi. Alio mō adiuuat bō ex gratuita dei volūtate sm q aliqō habituale donū a deo aie infunditur. & hoc ideo qz nō est cōueniēs q deꝰ minꝰ puideat bis quos diligit ad supnaturale bonū habēdū q̄z creaturis qs diligit ad bonū naturale habendū. Creaturis autē naturalibus sic puidet vt nō solū moueat eas ad actꝰ naturales. sed etiā largit eis formas & virtutes qdā q sunt principia actuū. vt sm seipas inclinent ad hmōi motus. & sic motꝰ q̄b a deo mouent fiūt creaturis cōnaturales & faciles. sm illud Sap. viij. Et disponit oīa suauiter. multo igit magis illis qs mouet ad psequendū bonū supnaturale eternū infundit aliqs formas seu qlitates supnaturales. sm qs suauiter & pmpte ab ipo moueant ad bonū eternū psequendū. & sic donū gre qlitas qdā est. Ad. j. g dcm q gratia sm q ē qlitas dr agere i aiam nō p modū cause efficiētis. sz p modum cause formalis. sicut albedo facit albū. & iusticia iustū. Ad. ij. dcm q ois substātia vel ē ipa nata rei cuiꝰ ē substātia. vel ē pars nate. sm quē modū materia vel forma substātia dr. & qz gra ē supnaturā būanaz nō pōt ee q sit substantia aut forma substātialis. sz ē forma accidētalis ipius aie. Id enī qd substānaliter ē i deo accidēraliter fit i aia pticipāte diuinam bonitatē. vt de sciētia prz. sm hoc g q aia ipfecte pticipat diuinā bonitatē. ipa pticipatio diuine bonitatis q̄ est gra imperfectiori mō bz esse i aia q̄z aia in seipa subsistat. est tñ nobilioꝝ q̄z nata aie inquātū ē exprssio vel pticipatio diuine bonitatis. nō aūt q̄z tū ad modum essendi. Ad. iij. dcm q sic dicit Boeti accidētis ee ē ineesse. vñ oē accidēs non dr ens qsi ipm ee habeat. sz qz eo aliqd ē. vñ & magis dr ee entis q̄z ens. vt dr xi. metaphisice. & qz eiꝰ ē fieri vel corrūpi cuiꝰ ē ee. ideo ppie loquēdo nullū accidēs neq fit neq corrūpit. sz dr fieri vel corrūpi sm q subiectū incipit vel desinit ee i actu sm illud accidēs. & sm hoc etiā gra dr creari ex eo q hoīes sm ipam creant. s. in nouo ee cōstituūt ex nihilo. i. nō ex meritis. sm illud ad Ephe. ij. Creati in xpo Jesu in opibus bonis.

Ad tertium sic pceditur

Videt q gra nō sit idē qd virt. Dicit enī Aug q gra operans ē fides q p dilectionez opat. vt habet in libro de spū & lra. sz fides q p dilectionē opat ē virt. g gra est virtus. Pre. cuicūq̄z puenit diffinitio & diffinitū. sz diffinitiones de virtute date sine a sanctis sine a pbis cōueniunt gre. ipa enī bonū facit habētē & opꝰ eiꝰ bonuz reddit. ipa etiā ē bona qlitas mētis q recte viuit &c. g gra est virtus. Pre. gra ē qlitas qdā. sz manifestū ē q non ē in qrta specie qlitatis. q ē forma & circa bilicqd qstās figura. qz nō pertinet ad corp. neq etiā i tertia ē. qz nō ē passio vel passibilis qlitas q ē in pte aie sensitiua. vt pbat i. vij phisicorū. ipa aūt gra principaliter ē in mēte. neq itez ē i scda specie q ē potētia vel ipotētia nalis. qz gra ē supꝰ naturā. & nō se bz ad bonū & malū sicut potētia nalis. g relinq̄t q sit i prima specie q ē habit vel dispositio. habitus aūt mētis sunt virtutes. qz etiā ipa sciētia qdamodo ē virtus vt supꝰ dictū ē. g gra ē idē qd virt. Sz c. si gra ē virt maxie videt q sit aliq triū theologicaꝝ virtutū. sz gra nō ē fides vel spes. qz hec pnt esse sine gra gratū faciēte. neq etiā charitas. qz gra puenit charitatē. vt Aug dicit i li. de pdestinatiōe sanctorū. g gra non ē virt. Rñ. dd. q qdā posuerūt idē ee gre & virtutē sm essentiaz. sz differre solū sm rōnez. vt gra dicat sm q facit hoīem deo gratuz vel sm q gratis dat. virtus aūt sm q pficit ad bñ operandū & hoc videt sensisse magister i. ij. sntiaꝝ dis. xxvi. Sed si qs recte psideret rōnez virtutis hoc stare non pt. qz vt pbus dicit in. vij. phisicoꝝ. virt ē qdā dispositio pfecti. dico aūt pfectū qd ē dispositū sm naturā. Ex q ptz q virt vnius cuiuscq rei dr i ordine ad aliquā nataz pexistētem. qñ sz vnūqd q̄z sic ē dispositū sm q pgruit sue nate. Manifestū ē aūt q virtutes acq̄site p actꝰ bñanos de q̄b supꝰ dictū ē sūt dispositiones q̄b bō puenit esse disponit i ordine ad nataz q̄ bō ē. virtutes aūt infuse disponūt hoīez altiori mō & ad altiorē finē. vñ etiā oportet q i ordine ad aliquā altiorē nataz hoc ē i ordine ad nataz diuinā participatā. q dr lume gre. sm q dr. j. Pet. ij. Maxia & pciosa vobis promissa donauit vt p hoc efficiamini diuine consortes nate. & sm acceptionē hmōi nature dicimur regenerari i filios dei. Sicut igit lumē naturale rōnis ē aliqd pter virtutes acquisitas q dicūt i ordine ad ipm lumē nale. ita etiā ipm lumē gre q̄dē participatio diuine nate ē aliqd pter virtutes infusas q a lumīe illo dependāt & ad illud lumē ordinant. vñ & Apls dicit ad Ephe. v. Eratis aliqn tenebre. nūc aūt lux i dño. vt filij lucis ambulate. Sicut enī virtutes acq̄site pficiūt hoīez ad ambulādū sm q pgruit lumini naturali rōnis. ita virtutes infuse pficiūt hoīez ad ambulāduz sm q pgruit lumini gre. Ad. j. g dcm q Aug noīat fidē p dilectionē opantē gratiaz. qz act fidei p dilectionē operātis ē prim act i q gra gratū faciēs manifestatur. Ad. ij dcm. q bonū positū i diffinitiōe virtutis dr sm pertinentiā ad aliquā naturā pexistētē vel essentialē vel participatā sic aūt bonū nō attribuit gre. sz sic radici bonitatis i hoīe. vt dictū ē. Ad. iij. dcm q gra reducit ad primā speciē qlitatis nec tñ ē idē qd virt. sz habitudo qdā q presupponit virtutib infusis sicut eaꝝ principiū & radix.

Ad quartum sic procedit

Videt q gra nō sit i essentia aie sicut i subiecto. sz in aliq potētiaꝝ. Dic enī Aug in iponosticon. q gra cōparatur ad volūtatē siue ad liberū arbitrium sicut sessor ad equū. sz volūtas siue libex arbitriū ē potentia qdam. vt in primo dictū est. ergo gra est in potentia animę sicut in subiecto.

Pre. ex gratia incipiũt merita hoĩs. vt Aug⁹ dicit. sz meritũ ꝓsistit in actu qui ex aliqua potẽtia ꝓcedit. ergo videtur ꝙ gratia sit ꝓfectio alicui⁹ potẽtie anime. ¶Pre. si essẽtia anime sit ꝓprium subiectum gratie oportet ꝙ aĩa in quantum habet essenniã sit ea par gr̃e. sz hoc est falsum. qz sic sequeret ꝙ omnis aĩa esset gratie capax. non g̃ essentia anime ẽ ꝓprium subiectuz gratie. ¶Pre. essentia anime est prior potẽtijs eius. prius aũt põt intelligi sine posteriori. ergo sequit ꝙ gr̃a possit intelligi in aĩa nulla ꝑte vel potẽtia aĩe intellecta. s. neq; volũtate, neq; intellectu. neq; aliquo hmõi. qd̃ est incõueniẽs. ¶Sed ꝓtra ẽ ꝙ ꝑ gratiaz regeneramur in filios dei. sed generatio ꝑ prius terminatur ad essentiã q̃ ad potẽtias. ergo gratia ꝑ prius ẽt essentia anime q̃ in potẽtijs. ¶Rñ. dõm ꝙ ista questio ex ꝓcedenti dependet. Si enĩ gratia sit idem qd̃ virtus necesse est ꝙ sit in potentia aĩe sicut in subiecto. naz potẽtia anime est ꝓprium subiectum virtutis vt supra dictũ est. Si aũt gr̃a differt a virtute non põt dici ꝙ potẽtia anime sit gratie subiectũ. qz oĩs ꝓfectio potentie aĩe habet rationẽ virtutis. vt supra dictũ ẽ. vñ relinquitur ꝙ gratia sicut ẽ prius virtute ita habeat subiectum prius potẽtijs anime. ita sz ꝙ sit in essentia anime. Sicut enĩ ꝑ potentiã intellectiuã homo ꝑticipat cognitionẽ diuinã ꝑ virtutẽ fidei. z ꝑm potentiam voluntatis amorem diuinum ꝑ virtutẽ charitatis ita etiam ꝑ naturam anime ꝑticipat ꝑm quãdam similitudinẽ naturã diuinã ꝑ quandã regenerationem siue recreationẽ. ¶Ad. j. ergo dõm ꝙ sicut ab essentia anime effluũt eius potẽtie que sunt operũ principia. ita etiã ab ipa gr̃a effluũt virtutes in potentias anime ꝑ quas potẽtie mouẽtur ad actũ. z ꝑm hoc gr̃a cõpar ad volũtatẽ vt mouẽs ad motũ que ẽ cõparatio sessoris ad equũ non autẽ sic accidẽs ad subiectũ. ¶Et ꝑ hoc etiã ꝑz solutio ad scõm. est enĩ gr̃a principiũ meritorij opis mediantibus virtutibꝰ sicut essentia aĩe est principium operũ [vi]te mediantib⁹ potentijs. ¶Ad. iij. dõm ꝙ aĩa ẽ subiectũ gratie ꝑm ꝙ est in specie intellectualis vel rationalis nature. non aũt cõstituitur aĩa in specie ꝑ aliquam potẽtiam cum potentie sint ꝓprietates naturales aĩe speciem consequentes. z ideo aĩa ꝑm suã essentiã differt specie ab alijs animabus sz bruto⁹ aĩalium z plantaꝝ. z ꝓpter hoc non sequitur si essentia bũane aĩe sit subiectũ gr̃e ꝙ quelibet aĩa possit esse gratie subiectuz. hoc enĩ ꝓuenit essentie aĩe inq̃ntum est talis speciei. ¶Ad. iiij. dõm ꝙ cuz potentie aĩe sint naturales ꝓprietates speciẽ ꝓsequẽtes. aĩa nõ põt sine his esse. dato aũt ꝙ sine his eẽt adhuc tñ aĩa diceret ꝑm speciẽ suã itellectualis vel rõnalis. nõ qz actu haberet has potẽtias. sz ꝓpter speciem talis essentie ex q̃ nate sunt hmõi potentie effluere.

Questio CXI

Deinde cõsiderandũ:

ẽ de diuisione gr̃e. Et circa hoc q̃runt quinq; ꝓmo vtr ꝓuenienter diuidat gr̃a ꝑ gratiaz gratis datã z gr̃am gratũ facientẽ. scõo de diuisione gr̃e gratum faciẽtis ꝑ opantẽ z coopantẽ. tertio de diuisiõe eiusdem ꝑ gratiam ꝓuenientem z subsequentẽ. quarto de diuisione gratie gratis date. quinto de cõpanone gr̃e gratuz facientis z gratis date.

Ad primum sic ꝓceditur.

Videt ꝙ gr̃a nõ ꝓuenienter diuidat ꝑ gr̃am gratũ facientem z gr̃am gratis datã. Gratia enĩ ẽ quoddã donũ dei. vt ex supra dictis patz. hõ aũt ideo non est deo gratus qz aliquid est ei datũ a deo. sz potius econuerso. ideo enim aliquid dat alicui gratis a deo qz est homo gratis ei. ergo nulla est gratia gratũ faciens. ¶Pre. quecũq; non dãtur ex meritis ꝓcedentibꝰ dãtur gratis. sz etiã ipm bonũ nature datur homini absq; merito ꝓcedenti. qz natura ꝓsupponitur ad meritũ. ergo ipa natura ẽ etiã gratis data a deo. natura aũt diuidit̃ ctra gr̃am. incõuenienter igit̃ hoc qd̃ est gratis datũ ponit̃ vt gr̃e differentia. qz inuenit̃ etiã extra gratie genus. ¶Pre. oĩs diuisio debet esse ꝑ opposita. sed etiã ipa gr̃a gratũ faciẽs ꝑ quam iustificamur gratis nobis a deo cõcedit̃. ꝑm illud Roma. iij. Justificati gratis ꝑ gr̃az ipius. ergo gr̃a gratũ faciẽs nõ debet diuidi cõtra gr̃am gratis datã. ¶Sed ctra est ꝙ Apls vtrũq; attribuit gr̃e. s. z gratũ facere z eẽ gratꝝ datũ. Dicit enĩ q̃tũ ad primuz ad Ephe. j. Gratificauit nos in dilecto filio suo. Quantũ vero ad scõm dz ad Roma. xi. Si aũt gr̃a iam nõ ex opibus. alioquin gr̃a iã nõ ẽ gr̃a. põt enĩ distingui gr̃a q̃ vel hz vnũ nõ vel vtrũq;. ¶Rñ. dõm ꝙ sic Apls dicit ad Roma. xi. Que a deo sunt ordinata sunt. in hoc autẽ ordo rerũ cõsistit ꝙ quedã ꝑ alia in deũ reducunt̃. vt Dionysius dicit in ce. hierar. Cuz igit̃ gratia ad hoc ordinet̃ vt homo reducat̃ in deũ ordine quodã hoc agitur. vt sz quidã ꝑ alios in deũ reducant̃. ꝑm hoc igit̃ duplex ẽ gr̃a. Una quidẽ ꝑ quã ipe hõ deo ꝓiungit̃. q̃ vocat̃ gratia gratũ faciens. Alia vero ꝑ quã vnus hõ coopat̃ alteri ad hoc ꝙ ad deũ reducat̃. hmõi autem donũ vocat̃ gratia gratis data. qz supra facultatẽ nature z supra meritum ꝑsone homini ꝓceditur. Sed qz nõ datur ad hoc vt homo ipse ꝑ ipam iustificet̃. sz potiꝰ vt ad iustificationẽ alterius cooperet̃. ideo nõ vocatur gratũ faciẽs. z de hac dicit Apls j. ad Cor. xij. Unicuiq; datur manifestatio spũs ad vtilitatem. s. alioꝝ. ¶Ad. j. ergo dõm ꝙ gratia non dz facere gratũ effectiue. sed formaliter sz qz ꝑ hãc homo iustificat̃ z dignus efficitur vocari deo gratus. ꝑm ꝙ dicit̃ ad Col. j. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. ¶Ad. ij. dõm ꝙ gratia ꝑm ꝙ gratis datur excludit rationem debiti. potest autem intelligi duplex debitum. Unũ quidem ex merito ꝓueniens quod refertur ad personam cuius est agere meritoria opera. ꝑm illud ad Roma. iij. Ei qui operatur merces imputatur ꝑm debitum. non ꝑm gratiam. Aliud est debitum ꝑm conditionem nature. puta si dicamus debitum esse homini ꝙ habeat rationem et alia que ad humanam ptinent naturam. Neutro autez modo dicitur debitum ꝓpter hoc ꝙ deus creature obligetur. sed potius inq̃ntum creatura debet subiici deo vt in ea diuina ordinatio impleatur que quidez est vt talis natura tales conditiones vel ꝓprietates habeat. z ꝙ talia operãs talia ꝓsequat̃. Dona igit̃ naturalia carẽt primo debito non aũt carẽt scõdo debito. sz dona supnaturalia vtroq; debito carẽt. z iõ specialiꝰ sibi nomẽ gr̃e vẽdicant. ¶Ad. iij. dõm ꝙ gratia gratũ faciens addit aliquid supra rationem gratie gratis date. quod etiam ad rationem gratie ꝑtinet. quia scilicet hominem gratum facit deo. z ideo gratia gratis data que hoc non facit retinet sibi nomen communiter sicut in pluribus alijs contingit. et sic opponuntur due partes diuisionis sicut gratum faciens z non faciẽs gratum.

Ad secũdũ sic ꝓceditur.

Videt̃ ꝙ gr̃a incõuenienter diuidat̃ ꝑ opantẽ z coopãtẽ Gratia enĩ accidẽs quoddã ẽ. vt supꝰ dictũ ẽ. sz accidens non potest agere in subiectũ. ergo nulla gratia debet dici

operans. Pre. si gratia aliquid opetur in nobis magis opatur in nobis iustificationez. sed hoc nō solū gra opaf in nobis. Dicit enī Aug⁹ sup illud Job. xiij. Opa que ego facio 7 ipe faciet. qui creauit te sine te nō iustificabit te sine te. ergo nulla gratia debet dici simpliciter opans.

Pre. coopari alicui videtur ptinere ad inferius agēs non aūt ad principalius. sz gratia principalius opatur ī nobis q̄z liberū arbitriū. ſm illud Roma. ix. Nō ē current⁹ neq; volēt⁹. sed miserentis dei. ergo gratia nō debet dici coopans. Pre. diuisio debet dari p oppositā. sz operari 7 cooperari non sunt opposita. idē enī potest operari 7 coopari. ergo incōueniēter diuiditf gratia p operantē et coopantem. Sed ꝓtra est q̄ Aug⁹ dicit in libro de gratia. 7 libro arbi. coopando dē⁹ ī nobis pficit qđ opando inciput. qz ipe vt volimus opatur incipiēs qui volentib⁹ coopaf pficiēs. sed opationes dei quibus mouet nos ad bonū ad gratiā ptinēt. ergo cōueniēter gratia diuiditur p opantez 7 coopantē. Rñ. dōm q̄ sicut supra dictum ē. gratia dupliciter pōt intelligi. Uno modo diuinū auxilium quo nos mouet ad bene volendū 7 agendum. Alio modo habituale donū nobis diuinitus inditum. vtroq; aūt mō gra dicta conueniēter diuidif p opantē 7 coopantē. Opatio enī alicuius effect⁹ nō attribuif mobili. sz mouēti. in illo q̄ effectu in q̄ mens nostra ē mota 7 nō mouens solus aūt deus mouens. operatio deo attribuif. 7 ſm hoc dz gratia operans. in illo aūt effectu in q̄ mens nostra 7 mouet 7 mouef. opatio nō solū attribuif deo. sz etiaz anime. 7 ſm hoc dz gratia cooperans. ē aūt in nobis duplex actus. primus quidē interior volūtatis. 7 q̄ntū ad istū actū volūtas se habet vt mota. deus aūt vt mouēs. 7 pcipue cum voluntas incipit bonū velle q̄ prius malū volebat. et ideo ſm q̄ deus moues humanā mentē ad hūc actum dz gratia opans. Alius aūt actus ē exterior. qui cū a voluntate impetur. vt supra habitū ē. psequens ē q̄ ad hūc actū opatio attribuat volūtati. 7 qz etiā ad hunc actum deus nos adiuuat 7 interius cōfirmādo volūtatē vt ad actuz pueniat 7 exterius facultatē opandi p̄bendo. respectu huiusmodi actus dz gratia coopans. vñ post p̄missa verba subdit Aug⁹. Et aūt velimus opatur. cū autem volum⁹ vt perficiamus nobis coopatur. Sic igitur si gratia accipiatur p gratuita dei motione qua mouet nos ad bonum meritoriū. cōueniēter diuiditur gra per operantem 7 coopantem. Si vero accipiatur gratia p habituali dono sic est duplex gratie effectus sicut 7 cuiuslibet alterius forme. quorum primus est esse. secūdus est opatio. sicut caloris opatio est facere calidū. 7 exterior calefactio. Sic igiſ habitualis gra iq̄ntū aiaz sanat vel iustificat siue gratam deo facit dz gratia opans. inq̄ntuz vero ē principiuz operis meritorij qđ ex libero arbitrio pcedit dz coopans. Ad ij. ergo dōm q̄ ſm q̄ gratia ē quedā q̄litas accidētalis nō agit in aiaz effectiue. sz formaliter. sicut albedo dz facere albaz superficiē. Ad. ij. dōm q̄ deus non sine nobis nos iustificat. qz p motum liberi arbitrij dū iustificamur dei iusticie consentimus. Ille tamen motus nō ē causa gratie sed effectus. vnde tota operatio pertinet ad gratiaz. Ad iij. dōm q̄ cooperari dicitur aliquis alicui non solum sicut secūdarium agens principali agēti. sed sicut adiuuās ad p̄suppositum finem. homo autem per gratiam operantez adiuuatur a deo vt bonum velit. 7 ideo p̄suppositio iam fine cōsequens est vt gra nobis cooperet. Ad. iiij dōm q̄ gratia opans 7 coopans ē eadē gra. sz distinguit ſm diuersos effectus. vt ex supra dictis patet.

Ad tertium sic pceditur

Videtur q̄ gratia incōueniēter diuidaf in p̄uenientem et subsequentē. Gra enī ē diuine dilectiōis effect⁹. sz dei dilectio nunq̄z ē subsequēs. sz semp preueniēs. ſm illud. j. Joh. iiij. Nō quasi nos dilexim⁹ deū. sz q̄ ipe prior dilexit nos. ergo gratia nō debet poni p̄uenies 7 subsequēs

Pre. gratia gratū faciēs est vna tm̄ in hoīe cū sit sufficiens. ſm illud. ij. ad Cor. xij. Sufficit tibi gratia mea. sz idem non pōt esse prius 7 posterius. ergo gratia incōuenienter diuidif in p̄uenientē 7 subsequētē. Pre. gratia cognoscif p effect⁹. sz infiniti sunt effectus gre quoz vnus pcedit aliū. ergo si penes hos gratia deberet diuidi ī p̄uenientē 7 subsequentē. videf q̄ infinite essent spēs gratie infinita autem relinquūtur a qualibet arte. non ergo gra p̄uenienter diuiditur in p̄uenientem 7 subsequētē. Sz ꝓtra est q̄ gratia dei ex eius misericordia p̄uenit. sz vtrū q̄z in ps legitur. Misericordia eius p̄uenit me. 7 iterum Misericordia eius subsequef me. ergo gratia cōueniēter diuiditur in p̄uenientem 7 subsequentē. Rñ. dōm q̄ sicut gra diuidif ī operantē 7 coopantē ſm diuersos effect⁹ ita etiā in p̄uenientē 7 subsequētē qualitercūq̄z gratia accipiatur. sunt aūt quinq̄z effectus gratie in nobis. quorū primus ē vt aīa sanetur. secūdus vt bonum velit. tertius est vt bonum qđ vult efficaciter opetur. quartus est vt in bono p̄seueret. quintus est vt ad gloriaz p̄ueniat. 7 ideo gratia ſm q̄ causat in nobis primū effectuz vocatur p̄veniens respectu secūdi effectus. 7 put causat in nobis secūdū vocaf subsequēs respectu primi effectus 7 sicut vnus effectus est posterior vno effectu 7 prior alio. ita gra pōt dici p̄veniens 7 subsequens ſm eundem effectum respectu diuersorum. 7 hoc est quod Aug⁹ dicit in libro de natura 7 gratia. preuenit vt sanemur. subsequitur vt sanati vegetemur. preuenit vt vocemur. subsequitur vt glorificemur. Ad. j. ergo dōm q̄ dilectio dei nominat aliquid eternum. 7 ideo nunq̄z pōt dici nisi p̄veniens. sz gratia significat effectum temporalem qui potest precedere aliquid 7 ad aliquid subsequi. 7 ideo gratia potest dici p̄veniens 7 subsequens. Ad. ij. dōm q̄ gratia nō diuersificatur per hoc q̄ est preueniens 7 subsequens ſm essentiam. sed solum ſm effectum sicut 7 de opante 7 cooperante dictum est. quia etiam ſm q̄ gratia subsequēs ad gloriam pertinet non est alia numero a gratia preueniente p quam nunc iustificamur. sicut enim charitas vie nō euacuatur sed perficitur in patria. ita etiam 7 de lumine gratie est dōm. quia neutrum in sui ratione imperfectionem importat. Ad. iij. dōm q̄ q̄ntus effect⁹ gratie possint eē infiniti numero sicut sunt infiniti actus humani. tamen oēs reducunf ad aliqua determinata in specie. 7 preterea oēs p̄veniūt in hoc q̄ vnus aliū p̄cedit.

Ad quartum sic proceditur

Videf q̄ gra gratis data incōueniēter ab Apl̄o distinguaf. Omne enī donū qđ nobis a deo gratis daf pōt dici gra gratis data. sz infinita sunt dona que nobis gratis a deo p̄cedūt tā ī bonis a īe q̄z in bonis corpis. q̄ tñ nos deo gratos nō faciūt. g̃ gre gratis date nō pñt cōprehēdi sub aliq̄ certa diuisione. Pre. gra gratis data distinguif ꝑ gram gratū faciētē. sz fides ptinet ad graz gratū faciētez qz p ipaz iustificamur. ſm illd̄ Roma. v. iustificati igiſ ex fide 7 c̄ g̃ incōueniēter ponif fides ī ter gras gratis datas p̄sertim cum alie virtutes ibi non ponantur. vt charitas

Dre opatio sanitatū ⁊ loqui diuersa genera linguaꝝ miracula q̄dā sunt. interp̄tatio etiā sermonū ad sapiētiā vel sciētiā ꝓtinet. ꝑm illud. Dañ. j. Pueris his dedit deꝰ scientiā ⁊ disciplinā in oī lingua ⁊ sapiētia. ergo inconuenīēter diuidit gr̄a sanitatū ⁊ genera linguaꝝ ꝓtra opationem virtutū ⁊ interp̄tatio sermonū ꝓtra sermonē sapientie ⁊ scientie. Dre. sicut sapiētia ⁊ sciētia sunt quedā dona spūssancti. ita etiā intellectꝰ cōsilium pietas ⁊ fortitudo ⁊ timor. vt supra dictū est. ergo hoc etiā debent poni inter gratias gratis datas. Sz cōtra ē q̄ Apl's dicit. j. ad Coꝛ. xij. alij ꝑ spiritū datur sermo sapientie. alij aūt sermo scientie. ꝑm eundē spiritū. alteri fides in eodē spiritu. alij gratia sanitatū. alij opatio virtutū. alij ꝓphetia. alij discretio spirituū. alij genera linguaꝝ. alij interp̄retatio sermonū. Rñ. dōm q̄ sicut supra dictum ē gratia gratis data ordinatur ad hoc q̄ homo alteri cooperet vt reducat ad deū. homo aūt ad hoc operari nō pōt interius mouendo. hoc enī solius dei est. sed solū exterius docendo vel psuadendo. ⁊ ideo gratia gratis data illa sub se continet quibus homo indiget ad hoc q̄ alterū instruat in rebus diuinis que sunt supra rōnem. Ad hoc autez tria requirūtur. primo quidē q̄ homo sit sortitus plenitudinez cognitiōis diuinoꝝ. vt ex hoc instituere alios possit. scdo vt possit cōfirmare vel ꝓbare ea que dicit alias non eēt efficax eius doctrina. tertio vt ea que ꝓcipit possit cōuenienter auditoribus ꝓferre. Quātum igitur ad primum tria sunt necessaria sicut etiā apparet in magisterio humano. oportet enī q̄ ille qui debet aliū instruere in aliqua scientia. primo quidē vt principia illius scientie sint ei certissima. ⁊ q̄tum ad hoc ponit ei fides q̄ est certitudo ꝺ rebus inuisibilibꝰ q̄ supponūt vt principia ī catholica doctrina. Scdo oportet q̄ doctor recte se habeat circa principales cōclusiones sciētie. ⁊ sic ponit sermo sapiētie q̄ ē cognitio diuinoꝝ. Tertio oportet vt etiā abundet exēplis ⁊ cognitione effectuū. ꝓ qs interdum oportet manifestare causas. et q̄tū ad hoc ponit sermo sciētie que ē cognitio rerum humanarū. q̄ inuisibilia dei ꝑ ea q̄ facta sunt intellecta conspiciunt. Cōfirmatio aūt in his q̄ subdūtur roni ē ꝑ argumenta. In his aūt qui sunt supra rōnez diuinū reuelata ꝓfirmatio est ꝑ ea que sunt diuine virtuti ꝓpria. et hoc dupliciter. Uno quidē modo vt doctor sacre doctrine faciat q̄ solus deꝰ facere pt in opibus miraculosis siue sint ad salutē corpoꝝ. ⁊ q̄tū ad hoc ponit gratia sanitatū. siue ordinent ad solā diuine potestatis manifestationez. sicut q̄ sol stet aut tenebre fiant. q̄ mare diuidat. et q̄tū ad hoc ponit opatio virtutū. Scdo vt possit manifestare ea que soli deꝰ ē scire. ⁊ hoc sunt ꝓtingēna futura. ⁊ q̄tū ad hoc ponit ꝓphetia. ⁊ etiā occulta cordiū. ⁊ q̄tū ad hoc ponitur discretio spirituū. Facultas aūt ꝓnūciādi pōt attēdi vel q̄tū ad idioma in q̄ aliquis possit itelligi. ⁊ ꝑm hoc ponūtur genera linguaꝝ. vel q̄tū ad sensum eoꝝ q̄ sunt ꝓferēda. ⁊ q̄tū ad hoc ponit interp̄tatio sermonū. Ad. j. ergo dōm q̄ sicut supra dictū ē. nō oīa bñficia q̄ nobis diuinitus cōcedunt gr̄e gratis date dicunt. sz solū illa q̄ excedūt facultatem nature. sicut q̄ p̄dicator abundet sermone sapientie ⁊ scientie ⁊ alijs hmōi. ⁊ talia ponūt hic sub gratia gratis data. Ad. ij. dōm q̄ fides non numerat hic inter gr̄as gratis datas ꝑm q̄ est q̄dam virtus iustificās hoīem ī seipo. sz ꝑm hoc q̄ imperat quādā supeminētez certitudinē fidei, er qua hō sit idoneꝰ ad instruēdū alios de his que ad fidē ꝓtinēt. spes aūt et charitas ꝓtinent ad vim appetitiuā ꝑm q̄ ꝑ eā homo ī deū ordinat. Ad. iij. dōm q̄ gratia sanitatuz distinguit a generali opatione virtutū. q̄ habet specialē rōnez inducēdi ad fidē. ad quaz aliquis magis ꝓmptus redditur ꝓ bñficiū corpalis sanitatis quā ꝑ fidei virtutē assequimur. Similiter etiam loqui variis linguis ⁊ interp̄tari sermones habēt speciales quasdam rationes mouendi ad fidem. ⁊ ideo ponūtur speciales gratie gratis date. Ad. iij. dōm q̄ sapiētia ⁊ scientia non cōputātur inter gratias gratis datas ꝑm q̄ enumerant inter dona spūssancti. ꝓut scz mens hominis est bene mobilis ꝑ spiritūsanctum ad ea que sunt sapiētie ⁊ scieutie. sic enim sunt dona spūssancti. vt supra dictum ē sed computantur inter gratias gratis datas ꝑm q̄ important quandā abūdantiam scientie ⁊ sapientie. vt homo possit non solum in seipo recte sapere de diuinis. sz etiā alios instruere ⁊ cōtradicentes reuincere. ⁊ ideo inter gratias gratis datas significātur primo sermo sapientie ⁊ sermo scientie. quia vt Aug⁹ dicit. xiij. de trini. aliud est scire tātūmodo quid homo credere debeat ꝓpter adipiscēdā vitā beatā aliud ē scire quēadmodū hoc ipm ⁊ ptra opitulet ⁊ cōtra impios defendatur.

Ad quintum sic ꝓceditur.

Uidetur q̄ gratia gratis data sit dignior q̄ gratia gratum faciēs. Bonū enī gētis ē melius q̄ bonum vnius. vt philosophus dicit in. j. ethi. sz gratia gratū faciēs ordinat solum ad bonum vnius hominis. gratia autem gratis data ordinatur ad bonum cōmune totius ecclesie. vt supra dictuz ē. ergo gratia gratis data est dignior q̄ gratia gratum faciēs. Dre. maioris virtutis est q̄ aliquid possit agere in aliud q̄ q̄ solū in seipo ꝑficiat. sicut maior ē claritas corporis quod potest etiaz alia corpa illuminare q̄ eius quod ita in se lucet q̄ alia illuminare non pt. ꝓpter qđ etiaz ꝑphus dicit in. v ethi. q̄ iusticia est præclarissima virtutū. ꝑ quā hō recte se hz etiā ad alios sz ꝑ gratiaz gratū faciētē hō ꝑficit ī seipo. ꝑ gratiam aūt gratis datam hō opat ad ꝑfectionē alioꝝ. ergo gratia gratis data ē dignior q̄ gratia gratum faciens. Dre. id quod est ꝓprium melioruꝫ dignius est q̄ id quod est cōmune omniuz. sicut ratiocinari quod est ꝓprium hominis dignius est q̄ sentire quod est cōe oībus animalibus. sed gratia gratū faciēs ē cōmunis oībus membris ecclie. gratia aūt gratis data ē ꝓprium donū dignioꝝ mēbroꝝ ecclesie. ergo gratia gratis data est dignior q̄ gratia gratum faciens. Sed contra est qđ Apl's. j. ad Coꝛ. xij. enumeratis gratijs gratis datis subdit. Adhuc excellentiorē viā vobis demonstro. et sicut ꝑ subsequentiam ptz loquitur de charitate que pertinet ad gratiam gratum facientem. ergo gratia gratū faciens excellētior est q̄ gr̄a gratis data. Rñ. dōm q̄ vna quecz virtus tanto excellētior est q̄to ad altius bonū ordinat. semp aūt finis potior ē his q̄ sunt ad finē. gr̄a enī gratū faciēs ordīat hoīez īmediate ad cōiūctiōez vltimi finis. gr̄e aūt gratis date ordināt hoīez ad q̄dam ꝓpatoria finis vltimi. sicut ꝑ ꝓphetiam ⁊ miracula ⁊ alia hmōi hoīes inducūt ad hoc q̄ vltimo fini ꝓiungāt. ⁊ ideo gr̄a gratū faciēs ē multo excellētior q̄ gr̄a gratis data. Ad. j. g̃. dōm q̄ sicut ꝑphus dicit ī. xi. metaphisice. bonū multitudinis sicut exercitꝰ ē dupler. Unū qdē qđ ē ī ipa multitudine. puta ordo exercitus. aliud aūt ē qđ ē sepatum a multitudine. sic bonū ducis. ⁊ hoc melius ē. q̄ ad hoc etiaz illđ aliud ordīat gr̄a g̃ gratis data ordīat ad bonū cōe ecclesie. qđ ē ordo ecclīasticꝰ. sz gr̄a gratū faciēs ordīat ad bonū cōe sepatū qđ ē ipe deꝰ. ⁊ iō gr̄a gratū faciēs ē nobilior

Ad.ij.dom q si gra gratis data posset hoc agere in alte
ro qđ hõ p gratiã gratũ faciẽtẽ ꝓsequit.seq̃r q gratia
gratis data eẽt nobilior.sicut excellẽtior ẽ claritas solis il
luminãtis q̃z corpis illuminati.sz p gratiã gratis datam
hõ nõ ꝑt causare i alio ꝓiunctionẽ ad deũ quã ipe habet p
gram gratũ faciẽtẽ.sz causat quasdã dispositiones ad hoc
et ideo nõ oportet q gra gratis data sit excellentior. sicut
nec in igne calor manifestatiu? speciei eius p quã agit ad
inducendũ calorem i alia ẽ nobilior q̃z forma substantia
lis ipius. Ad.ij.dom q sentire ordinat ad ratiocina
ri sicut ad finẽ.q ideo ratiocinari ẽ nobili?.hic aũt ẽ ecõ
uerso. qr id qđ ẽ ꝓpriũ ordinatur ad id qđ ẽ cõmune sicut
ad finẽ.vnde non est simile. Quæstio CXII

Deinde cõsiderandũ

est de causa gre. Et circa hoc q̃runtur quinq̃.
primo vtr̃ solus de? sit causa efficiens gratie.
secdo vtr̃ requirat aliq̃ dispositio ad gram ex pte recipien
tis ipaz p actũ liberi arbitrij.tertio vtrum talis dispositio
possit esse necessitas ad gram.quarto vtr̃ gra sit equalis i
oib.quinto vtr̃ aliq̃s possit scire se habere gram.

Ad primum sic ꝓceditur

Videt q nõ sol? de? sit causa gre. Dicit enĩ Joh.j. Gra
a veritas p Jesum xpm facta ẽ.sz in noie Jesu xpi intelli
git nõ solũ natura diuina assumẽs .sed etiã natura creata
assumpta.g aliq̃ creatura põt eẽ causa gratie. Dre.ista
differẽtia ponitur inter sacramenta noue legis et veteris.
q sacramẽta noue legis causant gratiã quã sacramẽta ve
teris legis solũ significãt.sz sacramẽta noue legis sunt q̃
dam visibilia elemẽta.g nõ sol? de? ẽ causa gre. Pre
fim Dionysiũ i libro ce.hierar.Angeli purgãt illumi
nãt q pficiũt q angelos inferiores q etiã homines.sz rationa
lis creatura purgat.illuminat q pficit p gratiã. ergo nõ
sol? de? ẽ causa gre Sz contra ẽ qđ i ps dr.Gratiã q glo
riam dabit dns Rñ.dom q nulla res põt agere vltra
suaz speciẽ.qr semp oportet q causa potior sit effectu.do
nũ aũt gratie excedit oẽz facultatẽ nature create cũ nihil
aliud sit q̃z q̃dã ꝓncipatio diuine nature q̃ excedit omnẽ
aliã naturã.q ideo impossibile ẽ q aliq̃ creatura gratiam
causet. Sic enĩ necesse ẽ q sol? de? deificet cõmunicãdo
ꝓsortiũ diuine nature p quãdã similitudinis ꝓticipatio
nẽ.sicut impossibile ẽ q aliqđ igniat nisi sol? ignis. Ad
j.ergo dom q hũanitas xpi ẽ sicut quoddã organũ diui
nitatis ei?.vt Damas.dicit i.iij.li.Instrumẽtũ aũt nõ agit
actionẽ agẽtis principalis ꝓpria virtute.sed virtute prin
cipalis agẽtis.q ideo hũanitas xpi nõ causat gram ꝓpria
virtute.sz virtute diuinitatis adiũcte.ex q̃ actiões huma
nitatis xpi sunt salutares. Ad.ij.dom q sicut i ipsa p
sona xpi hũanitas causat salutẽ nostrã p gratiam virtute
diuina principaliter opante.ita etiã in sacramẽtis noue
legis q̃ deriuant a xpo causat gratia instrumẽtaliter qdẽ
p ipsa sacramẽta.sz principaliter p virtutẽ spũssancti i sa
cramẽtis opantis.sm illud Joh.iij. Nisi quis renat? fu
erit ex aqua q spiritusancto ꝛc. Ad.iij. dom q angelus
purgat illuminat q pficit angelũ vel hoiez p modũ istru
ctionis cuiusdã.nõ aũt iustificãdo p gratiã. vñ Dionysi?
dicit.vij.ca.de di.no. q hmõi purgatio illuminatio q p
fectio nihil ẽ aliud q̃z diuine scientie assumptio.

Ad scdm sic ꝓceditur.

Videt q nõ requiratur aliq̃ ꝓparatio ex pte dispositio ad
gratz ex pte hois.Quia vt Apls dicit Roma.iiij. Ei qui
opat.merces nõ imputat sm gram.sz sm debitũ.sz ꝓpa
ratio hois p liberũ arbitriũ nõ ẽ nisi p aliquã operationẽ.
q̃ tolleret ratio gre. Dre.ille q̃ in peccato ꝓgredit non
se ꝓparat ad gratiã babẽdã.sz aliquis i peccato ꝓgrediẽ
tib? data ẽ gra sicut patz de Paulo qui gratz ꝓsecut? est dũ
eẽt spirãs minaz q cedis i discipulos dñi.vt dr Act.ix.er
go nulla ꝓparatio ad gram requirit ex pte hois. Dre.
agẽs infinite virtutis nõ requirit dispositionẽ i materia
cũ nec ipam materiã requirat.sicut i creatiõe apparet.cui
collatio gre cõparatur.q̃ dr noua creatura ad Gal.vlt. sed
solus de? qui ẽ infinite virtutis gratiã causat.vt dictũ est.
ergo nulla ꝓparatio requirit ex pte hois ad gratiã conse
quẽdã.Sz cõtra ẽ qđ dr Amos.iiij. Preparare i occur
sum dei tui israel.q Regũ.viij.dicit. Preparate corda
vestra dño. Rñ.dom q sicut supra dictũ ẽ.gratia di
citur dupliciter.qñq̃ quidez ipm habituale donum dei
qñq̃z autem auxilium dei mouẽtis animã ad bonũ. Pri
mo igitur modo accipiendo gratiam ꝑrigitur ad gratiã
aliqua gratie ꝓparatio.qr nulla forma potest esse nisi in
materia disposita.Sed si loq̃mur de gratia sm q signi
ficat auxilium dei mouẽtis ad bonum.sic nulla ꝓparatio
requirit ex pte hois q̃si ꝓueniens diuinũ auxiliũ.sz potiꝰ
q̃cũq̃z ꝓparatio in hoie esse põt ẽ ex auxilio dei mouẽtis
aiaz ad bonũ.q sm hoc ipe bon? motꝰ liberi arbitrij quo
q̃s ꝓparat ad bonũ gratie suscipiẽdũ ẽ actus liberi arbi
trij moti a deo.q q̃tum ad hoc dicitur homo se preparare
sm illud Prouer.xvj.Hois ẽ ꝓparare animũ.q ẽ princi
paliter a deo mouẽte liberũ arbitriũ.q sm hoc dr a deo vo
lũtas hois ꝓparari et a dño gressus hois dirigi. Ad.j.
ergo dom q ꝓparatio hois ad gratiã babẽdã quedã ẽ si
mul cũ ipsa infusione gratie.q talis operatio ẽ quidẽ meri
toria.sz nõ gratie q̃ iã habet.sz glorie q̃ nondũ habet. Est
autẽ alia ꝓparatio gratie imꝑfecta q̃ aliq̃n ꝓcedit donum
gratie gratũ faciẽs q̃ tñ ẽ a deo mouẽte.sz ista non suffi
cit ad meritũ nondũ hoie p gratiã iustificato. qr nullus
meritũ põt esse nisi ex gratia.vt infra dicet. Ad.ij.dom
q cũ hõ ad gratiã sꝑparare nõ possit nisi deo eũ ꝓueni
ente q mouẽte ad bonũ.nõ refert vtr̃ subito vel paulatim
aliquis ad ꝑfectã ꝓpariponem perueniat.Dicit enim
Eccli.xi.Facile ẽ in oculis dei subito honestare pauperẽ.
Contingit autem quandoq̃z q deus mouet homines ad
aliquod bonum non tamen ꝑfectum.q talis ꝓparatio ꝓ
cedit gratiam.sed quandoq̃z statim ꝑfecte mouet ipsum
ad bonum q subito gratiã hõ accipit.sm illud Joh.vj.
Omis qui audit a patre q didicit venit ad me.Et ita ꝓ
git Paulo.qr subito cũ eẽt i ꝓgressu peccati ꝑfecte mo
tũ ẽ cor eius a deo audiẽdo q addiscẽdo q veniẽdo.q ideo
subito ẽ gratiam cõsecutus. Ad.iij.dom q agens infi
nite virtutis non exigit materiam vel dispositionẽ mate
rie q̃si ꝑsuppositam ex alterius cause actione.sed tñ opor
tet q sm conditionẽ rei causande i ipsa re causet q mate
riã q dispositionẽ debitã q formã.q similiter q deus gra
tiam infundat aie nulla ꝓparatio exigitur quã ipe nõ
faciat.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videt q ex necessitate detur gratia se preparanti ad gra
tiam vel faciẽti quod in se est.Quia super illud Roma.
v.Justificati ex fide pacem habeamus ꝛc.dicit glosa.de
us recipit eum qui ad se confugit.aliter esset in eo iniqui
tas. sed impossibile est in deo iniquitatem esse.Ergo est

impossibile q̄ deus non recipiat eum qui ad se confugit ex necessitate igitur gratiam assequitur. ¶Re. Aug⁹ dicit in libro de casu diaboli q̄ ista est causa quare de⁹ non concedit diabolo gratiaz. quia ipe non voluit accipe nec paratus fuit. ꝫ remota causa necesse est remoueri effectū ergo si aliquis velit accipere gratiam necesse ē q̄ ei detur ¶Re. bonum ē cōmunicatiuū sui. vt p̄ Dionysiū in. iiij ca. de di. no. sed bonum gratie ē melius q̄ bonum nature cum igitur forma naturalis ex necessitate aduenat materie disposite. videtur q̄ multo magis gratia ex necessitate deberetur p̄paranti se ad gratiam. ¶Sed ꝓtra est q̄ hō cōparatur ad deum. sicut lutū ad figulum. ſm illud ¶Iere. xviij. Sicut lutum in manu figuli sic vos in manu mea. sed lutum non ex necessitate accipit formaz a figulo q̄tūcunq̄ sit p̄paratum. ergo neq̄ homo recipit ex necessitate gratiā a deo q̄tūcunq̄ se p̄paret ¶Rn. dom̄ q̄ sicut supra dictum ē. p̄paratio hominis ad gratiam ē a deo sicut a mouente. a libero autē arbitrio sicut a moto. ¶Potest igit̄ p̄paratio dupliciter cōsiderari. ¶Uno quidez modo ſm q̄ est a libero arbitrio. ⁊ ſm hoc nullā necessitatez habet ad gratie ꝓsecutionem. quia donum gratie excedit omnem p̄parationem virtutis humane. ¶Alio modo p̄t cōsiderari ſm q̄ est a deo mouente. ⁊ tūc habet necessitatem ad id ad qđ ordinatur a deo. non quidem coactionis. sed infallibilitatis. quia intentio dei deficere non potest. ſm q̄ Aug⁹ dicit in libro de p̄destinatione sanctorū. q̄ per beneficia dei certissime liberātur quicunq̄ liberātur. vnde si ex intentione dei moueris est q̄ homo cuius cor mouet gratiam cōsequatur infallibiliter ipaz cōsequitur. ſm illud Job. vj. Omnis qui audit a patre et didicit venit ad me. ¶Ad j. ergo dom̄ q̄ glo. illa loquitur de illo qui cōfugit ad deum p̄ actum meritorium liberi arbitrij iam p̄ gratiam informati. quem si nō reciperet esset ꝓtra iusticiam quā ipe statuit. ¶Uel si referatur ad motum liberi arbitrij añ gratiam loquitur ſm q̄ ipm confugiū hominis ad deuz est p motionem diuinam. quā iustum est nō deficere. ¶Ad ij. dom̄ q̄ defectus gratie prima causa ē ex nobis. ꝫ collationis gratie prima causa ē a deo. ſm illud Osee. xiij. Perditio tua israel tantūmodo in me auxilium tuum. ¶Ad iij. dom̄ q̄ etiam in rebus naturalibus dispositio materie nō ex necessitate cōsequitur formam nisi p̄ virtutem agentis qui dispositionē causat.

Ad quartum sic procedit

¶Uidetur q̄ gratia non sit maior in vno q̄tū in alio. Gratia enim causatur in nobis ex dilectione diuina. vt dictum est. sed Sap̄. vj. dicitur. ¶Pusillum ⁊ magnum ipe fecit. ⁊ equaliter est illi cura de omnibus. ergo oēs equaliter gratiam ab eo ꝓsequūtur. ¶Re. ea que in sūmo dicūtur non recipiunt magis ⁊ minus. sed gratia in sūmo dicitur. quia coniungitur vltimo fini. ergo non recipit magis ⁊ min⁹. non est ergo maior in vno q̄tū in alio ¶Re. gratia ē vita anime. vt supra dictum est. sed viuere nō dicitur ſm magis ⁊ minus. ergo etiaz neq̄ gratia. ¶Sed cōtra est qđ dicatur ad Ephe. iiij. ¶Unicui q̄ data est gratia ſm mensuram donationis christi. qđ autem mensurate datur. non omnibus equaliter datur. ergo non omnes equalē gratiā habent. ¶Rñ. dom̄ q̄ sicut supra dictum est. habitus duplicem magnitudinem habere p̄t. ¶Una ex parte finis vel obiecti ſm q̄ dicit̄ vna virtus alia nobilior inq̄tum ad maius bonum ordinatur. ¶Aliam vero ex parte subiecti qđ magis vel minus p̄ticipat habitum inherentem. Secđm igitur primaz magnitudinem gratia gratum faciens non p̄t esse maior ⁊ minor. quia gratia ſm sui rationem cōiungit hominē sūmo bono qđ ē deus sed ex parte subiecti gratia potest suscipere magis vel minus. ꝓut scz vnus p̄fectius illustratur a lumine gratie q̄z alius. ¶Cuius diuersitatis ratio quidem est aliqua ex parte p̄parantis se ad gratiam. qui enī magis se ad gratiā p̄parat plenioꝛem gratiā accipit. sed ex hac parte nō potest accipi prima ratio huius diuersitatis. quia p̄paratio ad gratiā non ē hominis nisi inq̄tum libez arbitriū eius p̄paratur a deo. vnde prima causa huius diuersitatis accipiēda ē ex p̄te ipius dei qui diuersimode sue gratie dona dispēsat ad hoc q̄ ex diuersis gradibus pulchritudo et p̄fectio ecclesie cōsurgat. sicut etiam diuersos gradus rerū instituit vt eēt vniuersum p̄fectum. vnde Apl̄s ad Ephe. iiij. postq̄ dixerat. ¶Unicui q̄ data est gratia ſm mensurā donationis x̄pi. enumeratis diuersis gratijs subiūgit. ad cōsūmationem sanctoꝝ in edificationem corpis x̄pi. ¶Ad j. ergo dom̄ q̄ cura diuina dupliciter cōsiderari p̄t. ¶Uno modo q̄tum ad ipm diuinū actum qui ē simplex ⁊ vniformis. ⁊ ſm hoc equaliter se habet eius cura ad omnes. quia scz vno actu simplici ⁊ maiora ⁊ minora dispensat. ¶Alio modo p̄t cōsiderari ex p̄te eoꝝ que in creaturis ex diuina cura prouenunt. ⁊ ſm hoc inuenitur inequalitas inq̄tum. s. deus sua cura quibusdam maiora quibusdā minora prouidet dona. ¶Ad ij. dom̄ q̄ ratio illa procedit ſm primū modum magnitudinis gratie. non enī potest gratia ſm hoc maior esse q̄ ad maius bonum ordinet. sed ex eo q̄ magis vel minus ordinat ad idē bonum magis vel minus p̄ticipandum. ¶Potest enim esse diuersitas intēsionis ⁊ remissionis ſm p̄ticipationem subiecti. ⁊ in ipsa gratia ⁊ in finali gloria. ¶Ad iij. dom̄ q̄ vita naturalis p̄tinet ad substantiam hominis. ⁊ ideo non recipit magis ⁊ minus. ꝫ vitā gratie p̄ticipat homo accidēaliter. ⁊ ideo eaz p̄t homo magis vel minus habere.

Ad quintum sic procedit.

¶Uidetur q̄ homo possit scire se habere gratiam. Gratia enī est in anima p̄ sui essentiam. sed certissima cognitio anime est eoꝝ que sunt in anima p̄ sui essentiam. vt patet p̄ Augus. xij. sup̄ Gen̄. ad litteram. ergo gratia certissime potest cognosci ab eo qui gratiam habet. ¶Re. sicut scientia est donum dei ita ⁊ gratia. sed qui a deo scientiā accipit scit se scientiam habere. ſm illud Sap̄. vij. Dominus dedit mihi hoꝝ que sunt veram scientiam. ergo pari rōne qui accipit gratiā a deo scit se gratiā habere ¶Re. lumen ē magis cognoscibile q̄tū tenebra. qz ſm Apl̄m ad Ephe. v. Omne qđ manifestatur lumē est. sed peccatum qđ est spūalis tenebra p̄ certitudinem potest sciri ab eo q̄ habet peccatum. ergo multo magis gratia que est spūale lumen. ¶Re. Apl̄s dicit. j. ad Coꝝ. ij. Nos autē nō spiritum huius mundi accepimus. sed spiritum qui a deo ē vt sciamus ea que a deo donata sunt nobis. sed gratia est primum donum dei. ergo homo qui accipit gratiaz p̄ spiritū sanctum. p̄ eundem spiritū scit gratiam esse sibi datā ¶Re. Gen̄. xxij. ex p̄sona dñi dicitur ad Abraā. Nunc cognoui q̄ timeas dñm. i. cognoscere te feci. loquitur autem ibi de timore casto qui non ē sine gratia. ergo homo potest cognoscere se habere gratiam. ¶Sed cōtra est qđ dicit̄ Eccs. ix. q̄ nemo scit vtrum sit dign⁹ odio vel amore. sed gratia gratum faciens facit hominem dignum dei amore. ergo null⁹ potest scire vtrum habeat gratiaz gratuz

faciẽtẽ. ℟ñ. dcm q tripliciter aliquid cognosci potest. Uno mõ p reuelationẽ. & hoc mõ põt aliquis scire se habere gratiã. Reuelat enĩ de⁹ hoc aliqñ aliquib⁹ ex speciali priuilegio. vt securitatis gaudiũ etiã in hac vita ĩ eis incipiat & pfidẽtius & fortius magnifica opa psequãt & mala pñtis vite sustineãt sicut Paulo dictũ ẽ. ij. ad Cor. xij Sufficit tibi gra mea. Alio modo bõ cognoscit aliq̃d per sei pm & hoc certitudinaliter. & sic nullus põt se scire hẽ gr̃az. Certitudo enĩ nõ põt haberi de aliquo nisi possit diiudicari p̃ p̃rium principiũ. sic enĩ certitudo habet de cõclusionib⁹ demõstrationis p̃ indemõstrabilia vniuersalia principia. Null⁹ aũt posset scire se habere sciẽtiã alicuius pclusionis si principiũ ignoraret. principiũ aũt gr̃e & obiectum ei⁹ ẽ ipe deus. qui ꝓpter sui excellẽtiã ẽ nobis ignotus. ſm illud Job. xxvi. Ecce de⁹ magn⁹ vincẽs sciẽtiaz nostrã. & ideo ei⁹ pñtia ĩ nobis vel absentia p̃ certitudinem cognosci nõ põt. ſm illud Job. ix. Si venerit ad me nõ videbo eũ. si a⁹ aũt abierit non intelligã. & ideo bõ nõ p̃t p certitudinẽ diiudicare vtr̃ ipe habeat gr̃am. ſm illud ꝯ ad Cor. iiij. Sz neq; meipm iudico. qui aũt iudicat me dñs ẽ. Tertio mõ cognoscit aliq̃d directiue p aliqua signa. & hoc mõ aliquis cognoscere põt se habere gr̃am. inq̃tũ sẽ pcipit se delectari ĩ deo & ꝓtẽnere res mũdanas. & inq̃tũ bõ nõ ẽ ꝓscius sibi alicui⁹ peccati mortalis. Sc̃dz quẽ modu⁹ põt itelligi qd̃ habet Apc̃. ij. Uincẽti dabo mãna absc̃ditũ qd̃ nemo nouit nisi qui accipit. q̃z sz ille qui accipit gr̃az p̃ quãdã expientiam dulcedinis nouit quã nõ exp̃t ille qui nõ accepit ista tñ cognitio imperfecta est. vñ Apl's dicit. j. ad Cor. iiij. Nihil mihi ꝓscius sum. sed ĩ hoc iustificat⁹ sum. q̃z vt dr̃ in ps. Delicta quis intelligit. ab occultis &c. ℣d. j. ergo dcm q̃ illa q̃ sunt p̃ essentiã sui ĩ aĩa cognoscunt exp̃imẽtali expientia. inq̃tũ bõ experit̃ p̃ actus p̃incipia intrinseca. sicut volũtatẽ primus volendo & vitã in opibus vite. ℣d. ij. dcm q̃ de ratiõe scientie ẽ q̃ bõ certitudinẽ habeat de his quoz̃ habet scientiã. Et siliter de rõne fidei ẽ q̃ bõ sit certus de bis quoz̃ habet fidẽ. & ideo. q̃z certitudo ptinet ad pfectionem ĩtellectus in q̃ pdicta dona existũt. & ideo quicũq; habet sciẽtiã vel fidẽ cert⁹ ẽ se habere. Nõ est aũt silis ratio de gr̃a & charitate & alijs hmõi q̃ pficiũt videlz apperitiuã. ℣d. iij. dcm q̃ peccatũ habet p̃ principio & p̃ obiecto bonũ cõmutabile qd̃ nobis ẽ notũ. Obiectũ aũt vel finis gratie ẽ nobis ignotũ. ꝓpter sui luminis ĩmensitatẽ ſm illud. j. ad Tim. vlt. Lucem habitat inaccessibilem. ℣d. iij. dcm q̃ Apl's ibi loquit̃ de bonis gl̃ie q̃ sũt nobis data in spe. q̃ certissime cognoscim⁹ p̃ fidem. sz nõ cognoscam⁹ p̃ certitudinẽ nos habere gratiã p̃ quã nos possimus ea p̃mereri. Uel põt dici q̃ loquit̃ de noticia priuilegiata q̃ ẽ p̃ reuelationem. vñ subdit. Nobis aũt reuelauit deus p̃ spiritũ sanctũ. ℣d. v. dcm q̃ illud verbum Abrae dictũ põt referri ad noticiã exp̃imẽtalẽ q̃ ẽ p̃ exhibitionẽ opis. In ope enĩ illo qd̃ fecerat Abraã cognoscere potuit experimentaliter se dei timorẽ habere. vel potest hoc etiã ad reuelationẽ referri.

Questio CXIII

De cõsiderandũ.

Dẽ de effectib⁹ gratie. Et primo de iustificatiõe impij q̃ est effectus gratie op̃antis. scd̃o d̃ merito q̃ est effectus gr̃e coop̃antis. Circa primu⁹ q̃runt̃. x. primo quid sit iustificatio impij. scd̃o vtr̃ ad eam requiratur gratie infusio. tertio vtr̃ ad eam requirat̃ aliquis motus liberi arbitrij. quarto vtr̃ ad iustificationẽ impij req̃ratur motus fidei. quinto vtr̃ ad eam requirat̃ motus liberi arbitrij p̃ra peccatũ. sexto vtr̃ p̃missis sit cõmemoranda remissio peccatoz̃. septimo vtr̃ ĩ iustificatiõe impij sit ordo tpis aut sit subito. octauo de naturali ordine eoz̃ q̃ ad iustificationẽ p̃currũt. nono vtr̃ iustificatio ip̃ij sit maximũ opus dei. decimo vtr̃ iustificatio ip̃ij sit miraculosa.

Ad primum sic procedit.

Uidet̃ q̃ iustificatio impij nõ sit remissio peccatoz̃. Peccatũ enĩ nõ solũ iusticie opponit̃. sed oĩbus virtutibus. vt ex supra dictis p̃z. sz iustificatio significat motũ quẽdaz ad iusticiã. non ergo oĩs peccati remissio. cũ oĩs motus sit de p̃trario in p̃trariũ. ℣dre. vnũquodq; debet denominari ab eo qd̃ ẽ potissimũ in ipo. vt dr̃ in. ij. de aĩa. sz remissio peccatoz̃ p̃cipue fit p̃ fidẽ. ſm illud Act. xv. Fide purificans corda eoz̃. & p̃ charitatẽ. ſm illud Prouer. x. Uniuersa delicta operit charitas. magis q̃ remissio peccatorũ debuit denominari a fide vel a charitate q̃z a iusticia. ℣dre. remissio peccatoz̃ idẽ esse videt̃ quod vocatio. vocat̃ enĩ qui distat. distat aũt aliquis a deo per peccatũ. sz vocatio iustificationẽ p̃cedit. ſm illud Roma. viij. Quos vocauit hos & iustificauit. ergo iustificatio nõ ẽ remissio peccatoz̃. ℣Sed ꝓtra ẽ q̃ Roma. viij. sup illud. Quos vocauit hos & iustificauit. dicit glo. remissione peccatorũ. ergo remissio peccatoz̃ ẽ iustificatio. ℣ñ. dcm q̃ iustificatio passiue accepta importat motũ ad iusticiã. sicut & calefactio motũ ad calorẽ. Cũ aut̃ iusticia de sui rõne importet quãdã rectitudinẽ ordinis dupliciter accipi p̃t. Uno modo ſm q̃ importat ordinẽ rectũ in ipo actu hois. & ſm hoc iusticia ponit̃ virt⁹ q̃dã. siue sit p̃icularis iusticia q̃ ordinat actũ hois ſm rectitudinẽ ĩ cõpatione ad aliũ singularẽ hoiez. siue sit iusticia legalis q̃ ordinat ſm rectitudinem actũ hois ĩ cõpatione ad bonũ dicte multitudinis. vt patz in. v. ethi. Alio modo dr̃ iusticia put importat rectitudinẽ quãdã ordinis ĩ ipa interiori dispositiõe hois. put sz supremum hois subdit̃ deo. & inferiores vires aĩe subdunt̃ supreme. s. rõni. & hãc etiam dispositionẽ vocat phũs in. v. ethi. iusticiã metaphorice dictã. Hec aut̃ iusticia in hoie p̃t fieri dupliciter. Uno quidẽ modo p̃ motũ simplicis generatiõis. q̃ est ex priuatiõe ad formam. & hoc mõ iustificatio posset cõpetere etiã ei qui nõ eẽt ĩ peccato dũ hmõi iusticiã a deo acciper. sicut Adã dr̃ accedisse originalẽ iusticiã. Alio mõ põt fieri hmõi iusticia in hoie ſm rõnez mot⁹ qui ẽ de p̃trario ĩ p̃trariũ. & ſm hoc iustificatio importat trãsmutationẽ quãdã d̃ statu iniusticie ad statũ iusticie p̃dicte. & hoc modo loquimur hic de iustificatione impij. ſm illud Apl'i ad Roma. iiij. Ei qui nõ operat̃. credẽti aũt in eũ qui iustificat impiũ &c. Et q̃z mot⁹ denominat̃ magis a termino ad quẽ q̃z a termino a q̃. et ideo hmõi trãsmutatio q̃ aliquis trãsmutat̃ a statu iniusticie p̃ remissionẽ peccati. sortit̃ nomẽ a termino ad quẽ. & vocat̃ iustificatio impij. ℣d. j q̃ dcm q̃ oẽ peccatum ſm q̃ importat quãdã inordinationẽ mẽtis non subdite deo iniusticia põt dici p̃dicte iusticie cõtraria. ſm illud. j. Job. iij. Qui facit peccatũ & iniquitatẽ facit. & peccatũ est iniquitas. & ſm hoc remotio cuiuslibet peccati d̃r iustificatio. ℣d. ij. dcm q̃ fides & charitas dicũt ordinẽ specialẽ mẽtis hũane ad deũ ſm intellectũ vel affectum. sz iusticia importat generaliter totã rectitudinẽ ordinis. & ideo magis denominat̃ trãsmutatio a iusticia q̃z a charitate vel fide. ℣d. iij. dcm q̃ vocatio refert̃ ad auxilium dei interius mouẽtis & excitantis mẽtem ad deferendum

ꝓcatū.que quidem motio dei non est ipsa remotio ꝓcca ti.sed causa eius.

Ad secūdū sic ꝓceditur.

Videt ꝙ ad remissionē culpe que ē iustificatio impij nō requirat gratie infusio. Potest enī aliquis remoueri ab vno ↄtrario sine hoc ꝙ ꝓducat ad alterꝫ si ↄtraria sint me diata.ſz stat⁹ culpe ⁊ status gre sunt ↄria mediata. est enī medius status īnocētie in q̄ hō nec grām hz nec culpaz. ergo pōt alicui remitti culpa sine hoc ꝙ ꝓducat ad graz. Ꝓre.remissio culpe ꝓsistit in reputatiōe diuina.ſm illud ps. Beatus vir cui nō imputauit dns ꝓccatuz.ſz infusio gre ponit etiā aliquid ī nobis.vt supra habitū ē .ergo infusio gre nō requirit ad remissionē culpe. Ꝓre.nullus subiacet simul duobꝰ ↄtrarijs.ſz q̄dā ꝓccata sunt contraria.sicut ꝓdigalitas ⁊ illiberalitas.ergo qui subiacitur ꝓccato ꝓdigalitatꝫ nō simul subiacet ꝓccato illiberalitatis. Potest tñ ↄtingere ꝙ ꝓius ei subiaciat. ergo ꝓccando vitio ꝓdigalitatis liberat a ꝓccato illiberalitatis.et sic remittit aliqd ꝓccatū sine gra. Sz ↄtra est qd dr Roma.iij. Justificati gratis ꝑ graz ipius. Rn.dom ꝙ homo ꝓccādo deū offendit.sicut ex supra dictis ptz. Offensa aūt nō remittit alicui nisi ꝑ hoc ꝙ animus offensi pacatur offendenti.⁊ ideo ꝑm hoc ꝓccatuz nobis remittꝰ dr ꝙ deus nobis pacat.q̄ quidem pax ꝓsistit in dilectione qua deus diligit nos. Dilectio aūt dei q̄tū ē ex pte actus diuini ē eterna ⁊ īmutabilis.ſz q̄tum est ad effectū quē nobis imprimit q̄cꝫ interrūpit.put scz ab ipo q̄cꝫ deficimus ⁊ q̄cꝫ iterꝫ recuperamus.Effect⁹ aūt diuine dilectionis ī nobis qui ꝑ ꝓccatuz tollit est gra qua hō fit dign⁹ vita eterna.a qua ꝓccatū mortale excludit. ⁊ ideo nō posset intelligi remissio culpe si nō adesset infusio gre. Ad j.ergo dom ꝙ plus requirit ad hoc ꝙ offendenti remittatur offensa q̄cꝫ ad hoc ꝙ simpliciter aliquis nō offendens nō habeat odio.Potest enī apud hoies cōtingere ꝙ vn⁹ hō aliquē aliū nec diligat nec odiat . ſz si eum offendat ꝙ ei dimittat offensaz.hoc nō pōt ↄtingere absq̄ speciali benuolētia.Benuolētia aūt dei ad hoiez repari dicit ꝑ donum gre. ⁊ ideo ꝛz homo anteq̄ ꝓccet potuerit esse sine gratia ⁊ sine culpa.tñ post ꝓccatuz nō pōt esse sine culpa nisi gratiaz habeat. Ad .ij.dom ꝙ sicut dilectio dei non solū cōsistit ī actu volūtatis diuine.ſz etiā importat quēdam gre effectū.vt supra dictū ē.ita etiā ⁊ hoc qd est deū nō imputare ꝓccatū homini importat quēdā effectum ī ipso cui ꝓccatū nō imputat.q̄ enī alicui nō imputet ꝓccatū a deo ex diuina dilectiōe ꝓcedit. Ad .ij.dom ꝙ sicut Aug⁹ dicit in libro de nuptijs ⁊ ↄcupiscētia. Si a peccato desistere hoc esset nō habere ꝓccatū sufficeret. vt hoc moneret scriptura.Fili peccasti.non adijcias iteruz. hoc aūt non sufficit ſz addit.Et de pristinis depcare vt tibi remittant.transit enī ꝓccatū actu.⁊ remanet reatu.vt supra dictū est.⁊ ideo cū aliquis a ꝓccato vni⁹ vitij trāsit ī peccatū ↄtrarij vitij.desinit quidē habere actū ꝑteriti . ſz non desinit habere reatū.vnde simul habet reatū vtriusq̄ peccati.non enī ꝓccata sunt sibi cōtraria ex pte auersionis a deo ex qua pte peccatum reatum habet.

Ad tertium sic ꝓceditur

Videt ꝙ ad iustificationē impij nō requirat mot⁹ liberi arbitrij.Videmus enī ꝙ ꝑ sacramentum bapnsmi iustificatur pueri absq̄ motu liberi arbitrij . ⁊ etiā interdum adulti.Dicit enī Aug⁹ in .iiij.ꝓsal. ꝙ cū quidā su⁹ amic⁹ laboraret febribus iacuit diu sine sensu in sudore letali. et dū desperaret baptizatus est nesciēs ⁊ renatus est.qd fit ꝑ gratiā iustificantē.ſz deus potentiā suā nō alligauit sacramētis.ergo etiā pōt iustificare hoiem sine sacramētis absq̄ omni motu liberi arbitrij. Ꝓre.in dormiēdo homo non habet vsum rōnis sine q̄ non pōt esse motus liberi arbitrij.sed Salomon in dormiēdo ꝓsecut⁹ ē a deo donum sapientie.vt habetur .iij.Reg.ij. ⁊.iij.Paral.j.ergo etiā pari rōne donū gratie iustificantis q̄cꝫ dat homini a deo absq̄ motu liberi arbitrij. Ꝓre.ꝑ eandē causam gra ꝓducit in esse ⁊ cōseruat. Dicit enī Aug⁹. viij.super Gen.ad litterā ꝙ ita se debet homo ad deū conuertere vt ab illo semꝑ fiat iustus.ſz absq̄ motu liberi arbitrij gra in hoie ꝓseruat.ergo absq̄ motu liberi arbitrij potest a principio infundi. Sz ↄtra ē qd dr Job.vj.Dis qui audit a patre ⁊ didicit venit ad me. ſz discere non est sine motu liberi arbitrij.addiscens enī ꝓsentit docēti.ergo nullus venit ad deum ꝑ gratiā iustificantē absq̄ motu liberi arbitrij. Rn.dom. ꝙ iustificatio impij fit deo mouente hoiez ad iustitiā.ipe enī qui iustificat impium.vt dicit Roma.iij.Deꝰ autē mouet oia ſm modū vniuscuiusq̄ sicut in naturalibꝰ videmus ꝙ aliter mouet ab ipso grauia ⁊ aliter leuia ꝓpter diuersam naturā vtriusq̄ .vnde ⁊ hoiem ad iustitiā mouet ſz ꝓditionē nature būane.homo aūt ſm ꝓriā naturā habet ꝙ sit liberi arbitrij. ⁊ ideo in eo q̄ habet vsum liberi arbitrij non fit motio a deo ad iustitiā absq̄ motu liberi arbitrij .ſz ita infundit donum gre iustificantis ꝙ etiā simul cuz hoc mouet liberū arbitriū ad donū gratie acceptādum in his qui sunt hui⁹ motionis capaces. Ad .j.ergo dom ꝙ pueri nō sunt capaces motus liberi arbitrij.⁊ ideo mouet a deo ad iustitiaz ꝑ solā informationē aīe ipsoꝝ.hoc autē non fit sine sacramento.q̄ sicut ꝓccatū originale a q̄ iustificant non ꝓpria volūtate ad eos ꝓuenit.ſz ꝑ carnalē originē.ita etiā ꝑ spiritualē regenerationē a xp̄o in eos gra derivat. Et eadem ratio ē de furiosis ⁊ amentibꝰ qui nunq̄ vsum liberi arbitrij habuerunt.sed si quis aliq̄n habuit vsum liberi arbitrij ⁊ postmodū eo careat vel ꝑ infirmitatē vel ꝑ somnū nō ꝓsequit gratiā iustificantē ꝑ baptismū exterꝰ adhibitum aut ꝑ aliqd aliud sacramentuz . nisi prius habuerit sacramentū ī ꝓposito.qd sine vsu liberi arbitrij non ↄtingit . et hoc modo ille de q̄ loquit Aug⁹ renatus fuit. q⁹ ⁊ pri⁹ ⁊ postea baptismū acceptauit. Ad .ij. dom ꝙ etiā Salomon dormiendo nō meruit sapientiā nec accepit. ſz in somno declaratuz est ei ꝙ ꝓpter ꝓcedens desiderium ei a deo sapientia infunderet. vñ ex eius persona dr Sap. vij Optaui ⁊ datus ē mihi sensus.Vel pōt dici ꝙ ille somnus non fuit naturalis.ſz somnus ꝓphetie.ſm ꝙ dr Numeri.xij . Si qs fuerit ī ter vos ꝓpheta dñi ꝑ somnū aut in visione loquar ad eū.In q̄ casu aliquis vsum liberi arbitrij habet.Et tñ sciendū ē ꝙ nō est eadē ratio de dono sapiētie ⁊ de dono gratie iustificātis.nam donū gratie iustificātis ꝓcipue ordinat hoiem ad bonū.qd est obiectuz volūtatis.⁊ ideo ad ipm mouet homo ꝑ motum voluntatis.qui ē motus liberi arbitrij.sed sapiētia ꝓficit intellectū qui ꝓcedit voluntatē.vnde absq̄ cōpleto motu liberi arbitrij pōt intellectus dono sapientie illuminari.sicut etiā videm⁹ in dormiendo aliqua hoibꝰ reuelantur.sicut dr Job.xxxiij.Quādo irruit sopor sup hoies ⁊ dormiūt in lectulo.tūc aperit aures virorꝫ ⁊ erudiēs eos instruit disciplina. Ad .iij.dom ꝙ ī infusione gre iustificātis est quedā trāsmutatio aie būane.et ideo requirit⁹ mot⁹ ꝓpri⁹

anime bñane vt ala moueaf ſm modū ſuū. ſz cōſeruatio gre ē abſq; trāſmutatiōe.vñ non requirf aliquis motus ex pte alie.ſed ſola ꝓtinuatio influxus diuini.

Ad quartum ſic ꝓceditur

Videf ꝙ ad iuſtificationē impij nō requiraf mot⁹ fidei. Sicut enī p fidē iuſtificaf hō.ita etiā ꝛ p q̄dā alia.ſ.p timorē.de quo dr Eccī.j. Timor dñi expellit peccatū nā q̄ ſine timore ē nō poterit iuſtificari.ꝛ itez p charitatē ſm illud Luc.vij. Dimiſſa ſūt ei peccata multa qm dilexit multum.ꝛ itez p hūilitatē. ſm illud Jac.iiij. Deus ſuperbis reſiſtit.humilib⁹ aūt dat gram.ꝛ iterū p miſericordiaz .ſm illud Prouer.xv. Per miſericordiā ꝛ fidē purgāf pecca ta. Nō ergo magis mot⁹ fidei requirif ad iuſtificationem impij q̄z mot⁹ p̄dictaz virtutū. Pre.act⁹ fidei non requirif ad iuſtificationē niſi inq̄tū p fidem hō cognoſcit deū.ſz etiā alijs modis pōt hō deū cognoſcere.ſ.p cognitionē naturalē ex p donū ſapiētie. q̄ nō requirif act⁹ fidei ad iuſtificationē impij. Pre.diuerſi ſunt articuli fidei ſi igif act⁹ fidei requiraf ad iuſtificationē impij .videf ꝙ opteret hoiez q̄n primo iuſtificaf d oīb⁹ articulis fidei cogitare.ſz hoc videf icōueniēs cū talis cogitatio lōgā tpis moraā requirat. q̄ videf ꝙ act⁹ fidei nō requiraf ad iuſtificationē impij. Sz cōtra ē qđ dr Roma.v. Juſtificati igif ex fide pacē habeam⁹ ad deū. Rñ.dōm ꝙ ſic dictū ē.mot⁹ liberi arbitrij requirif ad iuſtificationē impij ſm ꝙ mēs hoīs mouef a deo. De⁹ aūt mouet aiaz hoīs conuertēdo eā ad ſeipm. vt dr in ps ſm aliā lram. Deus tu conuertēs viuificabis nos.ꝛ ideo ad iuſtificationē impij requirif mot⁹ mētis q̄ conuertif in deū. Prima aūt conuerſio ī deū. fit p fidē. ſm illud ad Heb.xi. Accedētē ad deū oportet credere q; ē.ꝛ ideo mot⁹ fidei requiritur ad iuſtificationē impij. Ad.j.q dōm ꝙ mot⁹ fidei nō ē p fectus niſi ſit charitate informat⁹.vñ ſimul ī iuſtificatiōe impij cum motu fidei ē etiā mot⁹ charitatis.mouef aūtē liber arbitrij in deū ad hoc ꝙ ei ſe ſubijciat.vñ etiā occurrit actus timoris filialis ꝛ actus hūilitatis. Cōtingit enī vnū ꝛ eundem actū liberi arbitrij diuerſaz virtutum eſſe ſm ꝙ vna impar ꝛ alia impaf.put.ſ.act⁹ ē ordinabilis ad diuerſos fines. Actus aūt miſericordie opaf circa peccatū p modū ſatiſfactiōis.ꝛ ſic ſequif iuſtificationē.vel p modū ꝓparationis inq̄tū miſericordes miſericordiā ꝓſequūtur. ꝛ ſic etiā pōt p̄cedere iuſtificationē. vel etiā ad iuſtificationez occurrere ſimul cū p̄dictis virtutib⁹ ſm ꝙ miſericordia īcludif in dilectiōe primi. Ad.ij.dōm ꝙ p cognitionē naturalē hō nō querif ī deū q̄tū ē obiectū beatitudinis ꝛ iuſtificatiōis cauſa.vñ tl⁹ cognitio nō ſufficit ad iuſtificationē.donū aūt ſapiētie p̄ſupponit cognitionez fidei. vt ex ſup dictis ptz. Ad.iij. dōm ꝙ ſicut Apl⁹ dic ad Roma.iij. Credēti ī eū q̄ iuſtificat impiū reputabitur fides eius ad iuſticiā ſm ꝓpoſitū gre dei. Ex q̄ ptz ꝙ ī iuſtificatione ipij requirif act⁹ fidei q̄tum ad hoc ꝙ homo credat deū eſſe iuſtificatorē hoiez p myſterium xpi.

Ad quintum ſic ꝓceditur.

Videf ꝙ ad iuſtificationez impij nō requiraf mot⁹ liberi arbitrij in peccatū. Sola enī charitas ſufficit ad delectationem peccati.ſm illud Prouer.x. Vniuerſa delicta operit charitas.ſz charitatis obiectū nō ē peccatuz.ergo non requirif ad iuſtificationē impij mot⁹ liberi arbitrij in peccatum. Pre.qui ī anteriora rēdit ad poſteriora reſpicere non debet.ſm illud Apli ad Phil.iij. Que quidē retro ſunt obliuiſcēs.ad ea vero q̄ ſunt priora extendens meip̄m ad deſtinatū p̄ſequor bravium ſupne vocatiōis.ſz rēdenti ī iuſticiā retrorſum ſunt peccata preterita.q̄ eoz debet obliuiſci.nec in ea ſe debet extendere per motum liberi arbitrij. Pre.in iuſtificatione impij nō remittif vnū peccatum ſine alio.impiū enī eſt a deo diuidiā ſperare veniā.ſi igitur in iuſtificatione impij oporteret liberū arbitriū moueri p̄tra peccatū.oporteret ꝙ de omnib⁹ peccatis ſuis cogitaret.qđ videf inconueniens.tum q; requireref magnū tēpus ad hmōi cogitationē.tū etiā q; peccatoz quoꝝ ē homo oblitus veniā habere nō poſſet .q̄ mot⁹ liberi arbitrij in peccatū nō requirif ad iuſtificationem impij. Sed p̄tra ē qđ dr in p̄s. Dixi cōfitebor aduerſum me iniuſticiam meā dño.ꝛ tu remiſiſti impietatē peccati mei. Rñ. dōm ꝙ ſicut ſupra dictū.iuſtificatio impij ē quidā mot⁹ quo humana mens mouef a deo a ſtatu peccati in ſtatum iuſticie.oportet igif ꝙ hūana mēs ſe habeat ad vtrūq; extremoz ſm motuz liberi arbitrij.ſicut ſe habet corpus localiter motū ab aliq̄ mouēte ab duos termīos mot⁹.manifeſtū ē aūt in motu locali corporū ꝙ corpus motū recedit a termino a q̄ ꝛ accedit ad terminū ad quē.vñ oportet ꝙ mens hūana vñ iuſtificaf p motū liberi arbitrij recedat a peccato ꝛ accedat ad iuſticiā.receſſus aūt ꝛ acceſſus ī motu liberi arbitrij accipif ſm deteſtationē ꝛ deſideriū. Dicit enī Aug⁹ ſup Job. exponens illud. Mercēnarius aūt fugit.affectiōes nre motus aiaz ſunt letitia animi diffuſio.triſticia animi fuga ē.p gredieris animo cum appetis.fugis aīo cū metuis. Oportet igif ꝙ in iuſtificatione impij ſit motus liberi arbitrij duplex. Vnus q̄ p deſiderium tēdat ī dei iuſticiā.ꝛ alius q̄ deteſtef peccatū. Ad j.q dōm ꝙ ad eandē virtutē pertinet ꝓſequi vnū oppoſitorū ꝛ refugere illud.ꝛ ideo ſic ad charitatē ptinet diligere deū.ita etiā deteſtari peccata p q̄ aīa ſepaf a deo. Ad.ij. dō.ꝙ ad poſteriora nō debet hō regredi p amorē.ſz q̄tuz ad hoc debet ea obliuiſci vt ad ea nō afficiaf.debet tñ eoꝝ recordari p conſiderationē vt ea deteſtef. ſic enī ab eis recedit. Ad.iij.dōm ꝙ in tpe p̄cedēte iuſtificationē oportet ꝙ hō ſingula peccata q̄ cōmiſit deteſtef q̄z memoriam habet.ꝛ ex tali conſideratione p̄cedēti ſubſequif in aīa quidam motus deteſtātis vniuerſaliter oīa peccata cōmiſſa. īter q̄ etiā includūf peccata obliuioni tradita.q; hō ī ſtatu illo ē ſic diſpoſit⁹.vt etiā de his q̄ nō meminit ꝓtereref ſi memorie adeſſent.ꝛ iſte mot⁹ occurrit ad iuſtificationez.

Ad ſextuz ſic ꝓceditur

Videf ꝙ remiſſio peccatoz nō debeat numerari inter ea q̄ requirunf ad iuſtificationē impij. Subſtātia enī rei non ꝓnumeraf bis q̄ ad rem requirunf.ſicut hō nō debet ꝓnumerari aīe ꝛ corpi.ſz ipa iuſtificatio impij ē remiſſio peccatoz vt dictū eſt.ergo remiſſio peccatoz nō debet cōputari īter ea q̄ ad iuſtificationē impij requirunf. Pre.idē ē gratie infuſio ꝛ culpe remiſſio.ſicut idē ē illuminatio et tenebraz expulſio. ſz idem nō debet cōnumerari ſibipſi. vnū enī multitudini opponif.ergo nō debet culpe remiſſio cōnumerari infuſioni gre. Pre.remiſſio peccatorū conſequitur ad motū liberi arbitrij in deū ꝛ in peccatū ſicut effectus ad cauſam, p fidē enī ꝛ cōtritionē remittūf peccata, ſz effectus nō debet cōnumerari ſue cauſe. q; ea que cōnumerant quaſi ad inuicē cōdiuiſa ſunt ſimul natura. ergo remiſſio culpe nō debet cōnumerari alijs q̄ requirūt ad iuſtificationē impij. Sz p̄tra ē ꝙ in enumeratiōe eoz que requiruñ ad rem non debet ꝓtermitti finis qui

est potissimū in vnoquoq; sz remissio pcōz ē finis in iu/
stificatiōe impij. Dicit enī Esa. xxvij. Iste ē oīs fructus
aut auferat peccatū ei⁹. ergo remissio pcōz debet enume
rari īter ea q̄ requirūt ad iustificationē ipij. Rñ. dōm
q̄ tuor enumerāt q̄ requirūt ad iustificationē impij. s.
grē infusio. motus liberi arbitrij in deū p fidez. z motus
liberi arbitrij in peccatū. z remissio culpe. Cuius ratio est
q̄r sicut dictū ē. iustificatio ē quidā motus. q̄ aīa mouet a
deo a statu culpe in statuz iustitie. in quolibet aūt motu q̄
aliquid ab altero mouet tria requirunt. Primo quidem
motio ipius mouentis. scdo motus mobilis. z tertio con/
sūmatio motus siue puentio ad finē. Ex pte igit motio/
nis diuine accipit grē infusio. ex parte vero liberi arbitrij
moti accipiūtur duo motus ipius fm recessum a termio
a q̄ z accessum ad terminū ad quē. Cōsūmatio aūt siue p
uentio ad terminū but⁹ motus imporat p remissionem
culpe. in hoc enī iustificatio cōsūmat. Ad j. g̃ dōm q̄ iu
stificatio impij dr ee ipa remissio peccatoz fm q̄ oīs mo
tus accipit specie a termino. z tñ ad terminū cōsequendū
multa alia requirūt. vt ex supra dictis pz. Ad. ij. dōm
q̄ grē infusio z remissio culpe dupliciter considerari pos/
sunt. Uno modo fm ipam substātiā actus. et sic idē sunt.
eodem enī actu deus z largit grāz z remittit culpā. Alio
modo possunt cōsiderari ex pte obiectoz. z sic differūt fm
differentiaz culpe. que tollit z gratie que infundit. sicut
etiā in rebus naturalib⁹ generatio z corruptio differunt.
q̄rum generatio vni⁹ sit corruptio alteri⁹. Ad. iij. dōm
q̄ ista nō ē cōnumeratio fm diuisionē generis in species.
in q̄ oporter q̄ cōnumerata sint simul. sz fm differētiam
eoz q̄ requirunt ad cōpletionē alicui⁹. in q̄ quidē enume
ratione aliquid potest ee prius z aliquid posterius. quia
principiorum et ptiū rei composite potest e ee aliquid alio
prius.

Ad septimuz sic procedit

Videt q̄ iustificatio impij nō fiat i instāti. sz successiue.
q̄r vt dictū ē. ad iustificationem impij requirit motus li/
beri arbitrij. Actus enī liberi arbitrij ē eligere. qui p̄exigit
deliberationē cōsilij vt dictū ē. Cū igit deliberatio discur
sum quēdā importet qui successionē quādā habet. videt
q̄ iustificatio impij sit successiua. Ppe. motus liberi ar
bitrij nō est absq; actuali cōsideratiōe. sz impossibile est si/
mul multa itelligere i actu. vt i primo dictū ē. cuz igit ad
iustificationē impij requirat motus liberi arbitrij in di/
uersa scz in deū z in peccatū. videt q̄ iustificatio ipij nō
possit ee i instāti. Ppe. forma q̄ suscipit magis et min⁹
successiue recipit in subiecto. sicut pz de albedine z nigre/
dine. sz gratia suscipit magis z minus. vt supra dictū est. g̃
nō recipit subito in subiecto. cū igit ad iustificationē im
pij requirat grē infusio. videt q̄ iustificatio impij nō pos
sit ee in instāti. Ppe. mot⁹ liberi arbitrij qui ad iustifi
cationē impij occurrit ē meritoriū. ita z oportet q̄ p̄cedat a
grā. sine q̄ nullū ē meritū. vt infra dicet. sz pr⁹ ē aliquid
cōsequi formā q̄z fm formaz operari. g̃ prius infundit grā
z postea liberū arbitriū mouet in deū z in detestationem
peccati. nō g̃ iustificatio ē tota simul. Ppe. si grā infun
datur aīe oportet dare aliqd instās in q̄ primo aīa insit. si
militer si culpa remittit oportet vltimū instans dare in q̄
bō culpe subicaet. sz non pōt ee idē instans. q̄r sit opposi/
ta simul inessent eidē. g̃ oportet ee duo instātia sibi succe/
dētia. inter q̄ fm phūz in. vj. phisicoz. oportet cē tps me
diū. nō g̃ iustificatio fit tota simul sz successiue. Sz ē

ē q̄ iustificatio impij fit p grāz spūs sancti iustificātis. sed
spūs sancti⁹ subito aduenit mētibus hoīuz. fm illud Act.
ij. Factus ē repēte de celo sonus tanq̄ aduenientis spūs
vehemētis. vbi dicit glosa q̄ nescit tarda molimina spūs
sancti grā. ergo iustificatio impij nō ē successiua. sz instā/
tanea. Rñ. dōm q̄ tota iustificatio impij originaliter
cōsistit i grē infusione. Per eā enī z liberū arbitrium mo
uetur z culpa remittitur. grē aūt infusio fit i instāti absq;
successione. Cuius ratio ē. q̄r q̄ aliqua forma non subito
inprimat subiecto. cōtingit ex hoc q̄ subiectū nō ē dispo
tum. z agens indiget tpe ad hoc q̄ subiectū disponat. et
ideo videmus q̄ statim cū materia ē disposita p alteratio/
nem p̄cedentē forma substātialis acquiritur materie. z
eadem rōne. q̄r diaphanū est fm se dispositum ad lumē
recipiendum. subito illuminatur a corpe lucido in actu.
Dictum ē autem supra q̄ deus ad hoc q̄ gratiaz infun/
dat aīe. non requirit aliquā dispositionē nisi quā ipe facit
Facit autem hmōi dispositionē sufficiētem ad susceptio/
nem gratie. q̄ñq; quidē subito. quadoq; aūt paulatim et
successiue. vt supra dictū ē. q̄ enī agēs naturale nō subi/
to possit disponere materiā cōtingit ex hoc q̄ est aliq̄ p̄por/
tio eius qd i materia resistit ad virtutē agētis. z p̄pter hoc
videm⁹ q̄ quāto virtus agētis fuerit fortior tāto materia
citius disponit. Cum igit virtus diuina sit infinita. p̄t
q̄z tamcūq; materiā creatam subito disponere ad formaz
te multo magis liberum arbitrium hominis cuius mot⁹
pōt esse instātaneus fm naturā. sic igitur iustificatio im/
pij fit a deo in instāti. Ad. j. ergo dōm q̄ motus liberi
arbitrij qui cōcurrit ad iustificationem impij ē cōsensus
ad detestandū peccatū z ad accedendum ad deū. qui qui/
dem consensus subito fit. Contingit autē q̄ñq; q̄ p̄cedit
aliqua deliberatio q̄ nō est de substātia iustificatiōis. sed
via in iustificationē. sicut motus localis est via ad illumi
nationē z alteratio ad generationez. Ad. ij. dōm q̄ si/
cut in primo dictum ē. nihil p̄hibet duo simul itelligere
actu fm q̄ sunt quodāmodo vnū. sicut simul itelligim⁹
subiectū z p̄dicatū inq̄ntū vniūtur i ordine affirmationis
vni⁹. z p eūdē modū liberū arbitriū pōt i duo simul mo/
ueri fm q̄ vnū ordinat i aliud. motus aūt liberi arbitrij
in peccatū ordinat ad motū liberi arbitrij in deum. p̄pter
hoc enī bō detestat peccatū q̄r ē p̄tra deū cui vult adherere
z ideo liberū arbitriū i iustificatiōe impij simul detestat
peccatū z p̄uertit se ad deū. sicut etiā corp⁹ simul receden
do ab vno loco accedit ad aliū. Ad. iij. dōm q̄ non ē ra
tio q̄re forma subito i materia nō recipiatur. q̄r magis z
min⁹ p̄t ineesse. sic enī lumē non subito recipet in aere qui
p̄t magis z min⁹ illuminari. sed ratio ē accipiēda ex parte
dispolitionis materie vel subiecti. vt dictū est. Ad. iiij.
dōm q̄ i eodē instāti in q̄ forma acq̄rit incipit res operari
fm formā sicut ignis statim cū ē generat⁹ mouet sursum
z si mot⁹ eius esset instantaneus in eodē instāti comple/
retur. motus autem liberi arbitrij qui est velle nō ē succes
siuus. sed instantaneus. z ideo non oportet q̄ iustificatio
impij sit successiua. Ad. v. dōm q̄ successio duoruz op
positorum in eodem subiecto aliter est considerāda in
his que subiacent tempori z aliter in his q̄ sunt sup̄ tp̄s.
In his enī que subiacēt tēpori nō ē dare vltimū instās i
quo forma p̄ior subiecto ineat. ē aut dare vltimū tp̄s z
p̄imū instās i q̄ forma subsequēs ineat materie vl subie/
cto. Cui⁹ ratio ē. q̄r in tempore nō pōt accipi ante vnum
instans aliud instans p̄cedēs imediate eo q̄ instantia
non consequēter se habeant in tempore. sicut nec puncta

in linea. vt pbat in. vj. phisicoꝝ. sz tps terminatur ad instās. z ideo in toto tpe pcedēti q aliquid mouet ad vnaz formā subest forme opposite. z i vltimo instanti illius tēporis qđ ē primū instans sequētis tpis. bz formā que est termin⁹ motus. Sz in his q̄ sunt supra tps aliter se habet. si qua enī successio sit ibi affectuū vel intellectualium pceptionū. puta in angelis. talis successio nō mēsuratur tpe ꝓtinuo. sz tpe discreto. sicut z ipa q̄ mēsurant nō sunt ꝓtinua vt in primo habitū est. vñ in talib⁹ ē dandū. vltimum instās in q̄ primū fuit. z primuz instās in quo ē id qđ sequit. nec oportet esse tps mediū. qz non ē ibi ꝓtinuitas tēporis q̄ hoc requirebat. mēs aūt būana q̄ iustificat ꝑm se quidē e sup tps. sz p accidēs subdit tēpori incōpleꝝ sz intelligit cū cōtinuo z tpe ꝑm fantasmata ī quibus species itelligibiles ꝓsiderat. vt in primo dictū ē. z ideo iudicandū ē ꝑm hoc de eius mutatiōe ꝑm cōditionē motuū tēporaliū. vt sz dicam⁹ q̄ nō ē dare vltimū instans ī quo culpa infuit. sz vltimū tps. ē aūt dare primū instans ī q̄ gra inest. in toto aūt tpe pcedēti inerat culpa.

Ad octauum sic procedit

Videt q̄ gre infusio nō sit prima ordine nature inter ea q̄ requirunt ad iustificationē impij. Prius enī ē recedere a malo cōpleꝝ accedere ad bonum. ꝑm illud ps. Declina a malo z fac bonū. sz remissio culpe pertinet ad recessuz a malo. infusio aūt gre pertinet ad psecutionē boni. ergo naturaliter prius ē remissio culpe cōpleꝝ infusio gre. Pre. dispositio pcedit naturaliter formā ad quaz disponit. sz motus liberi arbitrij ē quedā dispositio ad susceptionē gre. ergo naturaliter pcedit infusionē gre. Pre. peccatū impedit aīam ne libere tēdat in deū. sed prius est remouere id qđ pbibet motuz cōpleꝝ motus sequat. ergo prius ē naturaliter remissio culpe z motus liberi arbitrij in peccatū cōpleꝝ motus liberi arbitrij ī deū z cōpleꝝ infusio gre. Sz contra. causa est prior naturaliter suo effectu. sz gre infusio causa est oīuz aliox q̄ requirunt ad iustificationē impij. vt supra dictū est. ergo ē naturaliter prior. Rñ. dom q̄ pdicta q̄tuor que requirūt ad iustificationē impij tpe quidē sunt simul. qz iustificatio impij non ē successiua. vt dictū ē. sed ordine nature vnū eox est prius altero. z ī ter ea naturali ordine primū est gre infusio. scōm motus liberi arbitrij ī deū. tertiū ē motus liberi arbitrij in peccatū. quartū vero ē remissio culpe. Cuius ratio ē. qz in q̄libet motu naturaliter primū ē moto ipius mouētis. scōm aūt est dispositio materie siue motus ipi⁹ mobilis. vltimuz vero ē finis vel termin⁹ motus ad quē terminat motio mouētis. sic sagit dei mouētis motio ē gre infusio. vt dictū est supra. motus aūt vel dispositio mobilis ē quidē duplex motus liberi arbitrij. termin us autē vel finis motus ē remissio culpe vt ex supra dictis ptz. z ideo naturali ordine primuz ī iustificatione impij ē gratie infusio. scōm ē motus liberi arbitrij in deū. tertiū vero ē motus liberi arbitrij ī peccatuz Propter hoc enī ille qui iustificat detestat peccatū. sqz est ꝓtra deū. vñ motus liberi arbitrij ī deuz pcedit naturaliter motū liberi arbitrij in peccatū cū sit causa z ratio eius quartū vero z vltimū ē remissio culpe ad quam tota ista trāsmutatio ordinat sicut ad finē. vt dictū est. Ad. j. ergo dom q̄ recessus a termino z accessus ad terminum dupliciter ꝓsiderari pōt. Uno mō ex pte mobilis. z sic naturaliter recessus a termino pcedit accessum ad terminum. prius enī est ī subiecto mobili oppositū qđ abijcit. z post modū ē id qđ p motū assequit mobile. Sed ex pte agentis ē ecōuerso. agens enī p formā que ī eo pexistit agit ad remouēdū ꝓtrariū. sicut sol p suam lucē agit ad remouēdū tenebras. z ideo ex pte solis prius est illuminare q̄ tenebras remouere. ex pte aūt aeris illuminādi prius est purgari a tenebris q̄ cōsequi lumē ordine nature. sz vtrūq̄ sit simul tempore. Et quia infusio gre z remissio culpe dicunt ex pte dei iustificātis. ideo ordine nature prior est gre infusio q̄ culpe remissio. Sz si sumant ea q̄ sunt ex pte hois iustificati est ecōuerso. nā prius ē ordine nature liberatio a culpa q̄ cōsecutio gratie iustificātis. Vel potest dici q̄ termini iustificatiōis sunt culpa sicut a quo et iustitia sicut ad quē. gratia vero ē causa z remissionis culpe z adeptionis iustitie. Ad. ij. dom q̄ dispositio subiecti pcedit susceptionē forme ordine nature. sequit aūt actionem agētis p quā etiā ipm subiectū disponitur. z ideo motus liberi arbitrij nature ordine pcedit cōsecutionem gre. sequit aūt gratie infusionem. Ad. iij. dom q̄ sicut phūs dicit in. vj. phisicoꝝ. in motibus animi oīno pcedit mot⁹ in principiū speculationis vel in finē actionis. sz in exterioribus motibus remotio impedimēti pcedit assecutionem finis. z qz motus liberi arbitrij ē motus animi prius nature ordine mouet in deum sicut in finem q̄ ad remouendū impedimentum peccati.

Ad nonuz sic proceditur

Videtur q̄ iustificatio impij nō sit maximum opus dei. Per iustificationē enī impij psequit aliquis gram vie. sz p glorificationē psequit aliquis graz patrie q̄ maior ē ergo glorificatio angelox vel hoīuz est maius opus q̄ iustificatio impij. Pre. iustificatio impij ordinat ad bonum pticulare vnius hois. sz bonū vniuersi est maius q̄ bonū vnius hois. vt ptz in primo ethi. ergo maius opus ē creatio celi z terre q̄ iustificatio impij. Pre. maius ē ex nibilo aliq̄d facere z vbi nibil coopatur agenti q̄ ex aliq̄ facere aliq̄d cū aliq̄ cooperatiōe patiētis. sz in ope creationis ex nibilo fit aliq̄d. vñ nibil pōt coopari agēti. sed ī iustificatiōe impij de ex aliq̄ aliq̄d facit. i. ex impio iustū z ē ibi aliq̄ cooperatio ex pte hois. qz ē ibi mot⁹ liberi arbitrij vt dictū ē. g̃ iustificatio impij nō ē maximū opus dei Sz contra ē qđ ī ps dr. Miserationes eius super oīa opa eius. z ī collecta dr. Deus q̄ omnipotētiā tuā parcendo maxīe z miserādo manifestas. z Aug⁹ dicit exponēs illud Joh. xiij. Maiora hoīb facies. qđ maius opus est vt ex impio iust⁹ fiat q̄ creare celū z terraz. Rñ. dom q̄ op⁹ aliq̄d pōt dici magnū dupliciter. Uno mō ex pte modi agēdi. z sic maximū opus ē creationis in q̄ ex nibilo fit aliq̄d. Alio mō pōt dici op⁹ magnū, ꝓpter magnitudinē eius qđ fit. z ꝑm hoc maius opus ē iustificatio impij q̄ terminat ad bonū eternū diuine pticipatiōis q̄ creatio celi z terre q̄ terminat ad bonū nature mutabilis. z ideo Aug⁹ cū dixisset q̄ magis ē q̄ ex impio fiat iustus q̄ creare celū z terrā. subiūgit. Celū enī z terra trāsibūt. predestinatox aūt salus et iustificatio pmanebit. Sed sciendū ē q̄ aliq̄d magnum dr dupliciter. Uno mō ꝑm quātitatē absolutā. et hoc mō bonū glie ē maius q̄ bonū gre iustificātis impiū. et ꝑm hoc glorificatio iustox ē maius opus q̄ iustificatio impij. Alio mō dr aliq̄d magnum q̄ntitate ꝓportionis. sicut dr mons paruus z milium magnū. z hoc mō bonū gre impium iustificātis ē maius q̄ bonū glie beatificātis iustū. qz plus excedit bonū gre dignitatē impij qui erat dign⁹ pena. q̄ bonum glie dignitatem iusti. qui ex hoc ipo q̄ est iustificatus. est dignus glia. z ideo Aug⁹ dicit ibidem

Judicet qui pōt vtrū maius sit iustos angelos creare q̄ impios iustificare. certe si eq̄lis ē vtrūq; potētie, hoc maioris ē misericordie. Et p hoc ptz rūsio ad primū. Ad ij. dōm q̄ bonū vniuersi ē maius q̄ bonū ptriculare vnius si accipiat vtrūq; in eodē genere. sz bonū grē vni⁹ maius ē q̄ bonū nature toti⁹ vniuersi. Ad. iij. dōm q̄ ratio illa ꝓcedit ex pte modi agendi. sm quē creatio ē maximum opus dei.

Ad decimū sic ꝓceditur.

Videt q̄ iustificatio sit opus miraculosum. Opa enī miraculosa sunt maiora nō miraculosis. sz iustificatio impij ē maius op⁹ q̄ alia opa miraculosa. vt ptz p Augus. i auctoritate inducta. ergo iustificatio impij ē opus miraculosum. Pre. mot⁹ voluntatis ita est i aīa sicut inclinatio naturalis i reb⁹ naturalib⁹. sz q̄n de⁹ aliquid opat in rebus naturalib⁹ ꝓtra inclinationē nate ē op⁹ miraculosum sicut cū illumīat cecū. vel suscitat mortuū. Voluntas aūt impij tendit i malū. cū igit deus iustificādo hoīez moueat eū in bonum. videt q̄ iustificatio impij sit miraculosa. Pre. sicut sapiētia ē donū dei. ita et iusticia. sz miraculosum est q̄ aliquis subito sine studio sapientiā assequat a deo. ergo miraculosum ē q̄ aliquis impi⁹ iustificetur a deo. Sz ꝓtra. opa miraculosa sunt sup potētiā naturalem. sz iustificatio impij nō est sup potentiā naturalem. Dicit enī Aug⁹ in libro de ꝑdestinatione sanctorū q̄ posse habere fidē sicut posse habere charitatē nature ē hoīuz. habere aūt grē ē fideliū. ergo iustificatio impij nō ē miraculosa. Rn. dōm q̄ in opib⁹ miraculosis tria ꝙsueverunt inueniri. quorū vnū est ex pte potentie agētis. q̄ sola diuina virtute fieri possunt. et ideo sunt simpliciter mira quasi habētia causam occultā. vt in primo dictū ē. et sm hoc tā iustificatio impij q̄ creatio mundi et vniuersaliter omne opus q̄ a solo deo fieri pōt miraculosum dici pōt. Sc̄do i quibusdā miraculosis opib⁹ inuenit q̄ forma inducta ē supra naturalē potētiā talis materie. sicut i suscitatione mortui vita ē supra naturalē potētiā talis corpis et q̄tum ad hoc iustificatio impij nō est miraculosa. quia naturaliter aīa ē grē capax. eo enī ipso q̄ facta ē ad imaginem dei capax est dei p gratiā. vt Aug⁹ dicit. Tertio modo in opib⁹ miraculosis inuenitur aliquid ꝓter solitum et cōsuetū ordinē causandi effectū. sicut cuz aliquis infirm⁹ sanitatē ꝑfectā assequit subito ꝓter solitū cursū sanatiōis que fit a natura vel arte. et q̄tuz ad hoc iustificatio impij q̄n q̄ ē miraculosa et q̄n q̄ non. Est enī iste cōmunis et cōsuetus cursus iustificatiōis vt deo mouēte interius aīam homo ꝙuertat ad deū primo quidē cōuersione imꝑfecta et postmodū ad ꝑfectā deueniat. q̄ charitas inchoata ꝙmeretur augeri vt aucta mereatur ꝑfici. sicut Aug⁹ dic. Q̄nq; vero tam vehemēter deus aīaz mouet vt statim quādam ꝑfectionē iusticie assequat. sicut fuit in cōuersione Pauli. adhibita etiā exterius miraculosa ꝓstratiōe. et ideo conuersio Pauli tanq̄ miraculosa i ecclia cōmemorat celebriter. Ad. j. ergo dōm q̄ q̄dā miraculosa opa et si sint minora q̄ iustificatio impij q̄tū ad bonū q̄d fit. sunt tñ ꝓter cōsuetū ordinē taliū effectuū. et ideo plus habent de ratione miraculi. Ad. ij. dōm q̄ nō quādocūq; res naturalis movet cōtra suā inclinationē ē opus miraculosum. alioquin miraculosum eēt q̄ aqua calefieret vel q̄ lapis sursum ꝓiceret. sz q̄nq; hoc fit ꝓter ordinez ꝓprie cause q̄ nata est facere hoc. Justificare autem impium nulla alia causa pōt nisi deus, sicut nec aquā calefacere nisi ignis. et ideo iustificatio impij a deo q̄tū ad hoc nō ē miraculosa.

Ad iij. dōm q̄ sapientiā et scientiā homo natus est acquirere a deo p ꝓpriuz ingeniū et studium. et ideo q̄n ꝓter hūc modū hō sapiēs vel sciēs efficitur ē miraculosuz. sed grāz iustificātē nō est hō natus acq̄rere p suā operationē sz deo operante. vnde non ē simile.

Deinde cōsiderandū.

est de merito q̄d est effectus grē coopantis. Et circa hoc quer̄t dece. primo vtrum hō possit aliq̄d mereri a deo. sc̄do vtrū aliquis sine grā possit mereri vitā eternā. tertio vtrū p gram possit mereri vitā eternam ex cōdigno. quarto vtrū grā sit principiū merēdi mediante charitate principaliter. quinto vtrū homo possit sibi mereri primā gratiaz. sexto vtrū homo possit eā mereri alij. septimo vtrum possit sibi aliquis mereri repationez post lapsum. octauo vtrū possit sibi aliq̄s mereri augmentū grē vel charitatis. nono vtrū possit sibi mereri finalez ꝑseverantiā. decimo vtrū bona tpalia cadant sub merito.

Ad primum sic procedit.

Videt q̄ hō nō possit aliquid mereri a deo. Null⁹ enī videt mercedē mereri ex hoc q̄ reddit alteri q̄d debet. sed p oīa bona q̄ facimus nō possumus sufficiēter recompēsare deo q̄d debem⁹ q̄n semp amplius debeam⁹. vt etiā phūs dicit i. viij. ethi. vñ et Luc. xvij. dr. Cū oīa q̄ ꝓcepta sunt feceritis dicite. serui inutiles sumus q̄d debuimus facere fecimus. g hō nō pōt aliquid mereri a deo. Pre. ex eo q̄ aliq̄s sibi ꝓficit nihil videt mereri apud eū cui nihil ꝓficit. sz hō bene opando sibi ꝓficit vel alteri hoī. nō autez deo. Dicit enī Job. xxv. Si iuste egeris q̄d donabis ei aut q̄d de manu tua accipiet? g hō non pōt aliquid a deo mereri. Pre. quicūq; apud aliquē aliquid meret cōstituit eū sibi debitorē. debitū enī est vt aliquis mercēdē rependat sz deus nulli ē debitor. vnde dr Roma. xi. Quis ꝓior dedit ei et retribuet ei. g nullus a deo pōt aliquid mereri. Sz cōtra ē q̄d dr Piere. xxxi. Est merces opi tuo. sed merces dr q̄d ꝓ merito redditur. ergo videt q̄ hō possit a deo mereri. Rn. dōm q̄ meritum et merces ad idē referunt. Ad enī merces dicit q̄d alicui recōpensat ꝓ retributiōe opis vel laboris q̄si quoddā ꝑcium ipsius. vñ sicut reddere iustum ꝑciū ꝓ re accepta ab aliquo ē actus iusticie. ita etiā recōpensare mercedez opis vel laboris est actus iusticie. iusticia aūt e q̄litas quedā est. vt ptz p phūm in. v. ethi. et ideo simpliciter ē iusticia inter eos q̄z ē simpliciter equalitas. eorū vero quorū nō ē simpliciter eq̄litas nō ē simpliciter iusticia. sz quidā iusticie modus pōt esse sicut dr quoddaz ius paternū siue dñatiuū. vt in eodē libro phūs dicit. et ꝓpter hoc i his i quib⁹ ē simpliciter iustū. ē et simpliciter ratio meriti et mercedis in quib⁹ aūt ē sm quid iustū et nō simpliciter. i his etiā nō simpliciter ē ratio meriti. sz sm quid. in q̄tuz saluat ibi iusticie ratio. Sic enī et filius meret aliquid a ꝓpatre et seru⁹ a dño Manifestū ē aūt q̄ inter deū et hoīem ē maxima inequalitas. in infinitū enī distant et totū q̄d ē hoīs bonū ē a deo vnde nō pōt hoīs ad deū esse iusticia sm absolutā equalitatē. sz sm ꝓportionē quandā. in q̄tuz. s. vterq; opat sm modū suū. modus autē et mēsura hūane virtutis hoī est a deo. et ideo meritū hoīs apud deū esse non pōt nisi sm p suppositionē diuine ordinatiōis. ita sc̄z vt id hō ꝙsequat a deo p suā operationem quasi mercedē ad q̄d deus ei virtutem opandi deputauit. sicut etiā res naturales hoc cō

sequūtur ꝑ ꝓpios motus et opationes ad qđ a deo sunt ordinate. differēter tñ. qz creatura rōnalis seipaz mouet ad agendū ꝑ liberū arbitriū. vnde sua actio habet rōnem meriti. qđ non ē in alijs creaturis. Ad. j. ergo dđm ꝙ hō inq̄tum ꝓpria volūtate facit illđ qđ dz mereť. alioq̄n act⁹ iusticie q̄ qs reddit debituz nō esset meritor⁹. Ad ij. dđm ꝙ deus ex bonis nr̄is nō q̄rit utilitatē. sz gl̄iaz. id ē. manifestationē sue bonitatis. qđ etiam ex suis opibus q̄rit. ex hoc aūt ꝙ euz coh̄m⁹ nihil ei accrescit sz nobis. z iō meremur aliquid a deo nō q̄si ex nr̄is opib⁹ aliquid ei accrescat. sed inq̄tum ꝓpter eius gl̄iam opamur. Ad. iij. dđm ꝙ qz actio nostra nō habet rōnez meriti nisi ex ꝓsuppositione diuine ordinationis. nō sequiť ꝙ deus efficiaťr simpliciter debitor nobis. sz sibi ipsi inq̄tum debitū ē vt sua ordinatio impleatur.

Ad secūdū sic proceditur.

Videť ꝙ aliquis sine gr̄a possit mereri vitam eternā. Illud enī bō a deo mereť ad qđ diuinitus ordinaťr. sicut dictum ē. sed hō fm suā naturā ordinaťr ad beatitudinez sicut ad finē. vnde etiā naturaliter appetit esse beatus. ergo homo ꝑ sua naturalia absq̄ gr̄a mereri pōt beatitudinē q̄ est vita eterna. Pre. idē opus q̄to ē minus debitū tāto ē magis meritorīū. sz minus debitū ē bonū qđ fit a b eo qui minorib⁹ bñficijs est ꝓuentus. cuz igiť ille qui habet sol̄ū bona naturalia minora bñficia sit consecut⁹ a deo q̄ ille qui cū naturalib⁹ habet gratuita. videť ꝙ eius opa sint apud deū magis meritoria. z ita si ille qui habet gratiā pōt mereri aliq̄ modo vitā eternā. multo magis ille q̄ nō habet. Pre. misericordia z liberalitas dei in infinitum excedit misericordiā z liberalitatē bñanam. sz vnus hō pōt apud aliū mereri etiā si nunq̄ suā gr̄am añ habuerit. ergo videť ꝙ multo magis hō absq̄ gr̄a vitā eternā possit a deo mereri. Sz ꝙtra ē qđ Apl̄s dicit Roma. vj. Gratia dei vita eterna. Rñ. dđm ꝙ hoīs sine gr̄a duplex status ꝓsiderari pōt. sicut supī dictū est. Un⁹ quidem nature integre. q̄lis fuit in Adā ante peccatū. Alij⁹ aūt nature corrupte. sicut ē ī nobis ante reparationē gr̄e. Si ergo loq̄mur de hoīe q̄ ad primū statū. sic vna rōne nō pt mereri absq̄ gr̄a vitā eternā ꝓpria naturalia. qz sc̄z meritū hoīs dependet ex ꝓordinatione diuina. Actus aūt cuiuscūq̄ rei nō ordinaťr diuinitus ad aliquid excedēs ꝓportionem virtutis q̄ ē principiū actus. hoc enī ē ex institutione diuine ꝓuidentie vt nihil agat vltra suā virtutem. Vita aūt eterna ē quoddā bonū excedēs ꝓportionē nature create. qz etiā excedit cognitionē z desideriū eius. fm illud. j ad Cor. ij. Nec oculus vidit nec auris audiuit nec in cor hoīs ascendit. Et inde ē ꝙ nulla natura creata ē sufficiēs principiū actus meritorij vite eterne nisi supaddaťr aliq̄d supnaturale donū qđ gr̄a dicit. Si vero loquamur de homine sub peccato existēte addit cū hoc scđa ratio ꝓpter impedimentū peccati. Cū enī peccatū sit q̄daz dei offensa excludēs a vita eterna. vt patz ꝑ supī dicta. nullus in statu peccati existēs pōt vitā eternā mereri nisi prius deo reconciliet dimisso peccato. qđ fit ꝑ gr̄am. peccatori enī nō debet vita sz mors. fm illud Roma. vj. Stipendia peccati mors. Ad. j. ergo dđm ꝙ deus ordinauit humanaz naturā ad finē vite eterne ꝓsequēdū nō ꝓpria virtute. sed per auxiliū gr̄e. z hoc modo ei⁹ actus pōt esse meritorius vite eterne. Ad. ij. dđm ꝙ hō sine gr̄a nō potest hr̄e equale opus opi qđ ex gr̄a ꝓcedit. qz q̄to est ꝑfectius principiū actiōis tanto est ꝑfectior actio. sequeret aūt ratio suppositā eq̄litate operationis vtrobiq̄. Ad. iij. dđm ꝙ q̄tum ad primā rōnem inductā dissimiliter se habet in deo z in hoīe. nam hō omnē virtutē benefaciēdi hz a deo. nō autē ab hoīe. z ideo a deo non pōt hō aliquid mereri nisi ꝑ donum eius. qđ Apl̄s signāter exprimit dicēs. Quis prior dedit ei z retribuet ill⁹ sz ab hoīe pōt quis mereri antecēs ab eo accepit p id qđ accepit a deo. Sz q̄tum ad scđaz rationē sumptā ex impedimēto peccati. sic ē de hoīe z d deo qz etiā homo ab alio mereri nō pōt quē offendit pri⁹ nisi ei satisfaciens reconciliet⁹.

Ad tertium sic proceditur.

Videť ꝙ hō in gratia ꝓstitut⁹ nō possit mereri vitā eternam ex cōdigno. Dicit enim Apl̄s ad Roma. viij. Non sunt cōdigne passiones huius tp̄is ad futurā gl̄iam q̄ revelabiť in nobis. sz inter alia opera meritoria maxime videnť esse meritorie sanctorū passiones. ergo nulla opa hominū sunt meritoria vite eterne ex cōdigno. Pre. sup illđ Roma. vj. Gratia dei vita eterna. dicit glo. posset vere dicere stipendiū iusticie vita eterna. sed maluit dicere. gr̄a dei vita eterna. vt intelligeremus deū ad eternā vitam ꝑ sua miseratiōe nos ꝓducere. non meritis nostris. sed id qđ ex cōdigno quis mereť nō ex miseratione. sz ex merito accipit. ergo videť ꝙ hō nō possit ꝑ gratiā mereri vitem eternā ex cōdigno. Pre. illud meritū videť eē ꝓdignū qđ equatur mercedi. sz nullus act⁹ pūtis vite pōt equari vite eterne q̄ cognitionē z desideriū nostrū excedit. excedit etiā charitatē vel dilectionē vie sicut z excedit naturā ergo hō non pōt ꝑ gratiā mereri vitā eternā ex cōdigno. Sed ꝙtra. id qđ redditť fm iustū iudiciuz videtur esse merces cōdigna. sz vita eterna redditť a deo fm iudiciuz iusticie. fm illud. ij. ad Timo. iiij. In reliquo reposita ē mihi corona iusticie. quā reddet mihi dñs ī illa die iust⁹ iudex. ergo hō mereť vitā eternā ex cōdigno. Rñ. dđm ꝙ opus meritorium hoīs dupliciter cōsiderari pt. Uno modo fm ꝙ ꝓcedit ex libero arbitrio. Alio modo fm ꝙ ꝓcedit ex gr̄a spūssancti. Si cōsidereť fm substantiaz op⁹ z fm ꝙ ꝓcedit ex libero arbitrio. sic non pōt ibi eē condignitas ꝓpter maximā inequalitatem. sed est ibi cōgruitas ꝓpter quādā equalitatē ꝓportionis. Videť enī cōgruū vt hoī opanti fm suā virtutē deus recōpenset fm excellētiā sue virtutis. Si aūt loquamur de opere meritorio fm ꝙ ꝓcedit ex gratia spūssancti. sic est meritorū vite eterne ex cōdigno. Sic enī valor meriti attendit fm virtutē spūs sancti mouētis nos ī vitā eternā. fm illud Joh. iiij. Fiet ī eo fons aque saliētis in vitā eternā. Alit̄ dit etiā ꝓcium opis fm dignitatē gr̄e ꝑ quā homo cōsors factus diuine nature adoptaťr in filiū dei. cui debeť hereditas ex ipso iure adoptionis. fm illud Roma. viij. Si filij et heredes.

Ad. j. ergo dđm ꝙ Apl̄s loquit de passionib⁹ sanctor⁹ fm eorū substantiā. Ad. ij. dđm ꝙ verbū illius glose intelligendū ē q̄tum ad primā causam ꝓueniēdi ad vitam eternam q̄ ē miseratio dei. meritū aūt nostrū ē causa subsequens. Ad. iij. dđm ꝙ gr̄a spūssancti quaz in plenti habemus z si non sit equalis gl̄ie in actu. ē tñ equalis in virtute. sicut z semē arboris in quo est virtus ad totaz arborē. z sil̄iter ꝑ gr̄am inhabitat hoīem spūssanct⁹ qui est sufficiens causa vite eterne. vñ z dr̄ē pignus hereditatis nostre. ij. ad Cor. j.

Ad quartum sic proceditur

Videť ꝙ gratia non sit principiū meriti principaliu⁹ per

charitatē ꝯ alias virtutes. Merces enī opi debet, ſm illud Matth.xx. Voca operarios et redde illis mercedē ſuā. ſz qlibet virtus ē principiū alicuius opis. Eſt enim virtus habit⁹ opatiu⁹. vt ſupra habitū ē. ergo qlibet virtus ē ē qliter principium merēdi. Pre. Apls dicat. j. ad Cor. ix. Unuſquiſq; ꝓpriā mercedē accipiet ſm ꝓprium laborē. ſz charitas magis diminuit laborē ꝯ augeat. qz ſicut Aug⁹ dicit in libro de verbis dñi. Dia ſeua t īma/ na facilia t ꝓpe nulla facit amor. ergo charitas nō ē principalius principiū merēdi ꝯ alia virtus. Pre. illa virtus videt principalius ee principiū merēdi cuius actus ſunt maxime meritorij. ſz maxime meritorij videtur eſſe actus fidei t patiētie ſiue fortitudinis. ſicut ptz ī martyribus qui ꝓ fide patiēter t fortiter vſq; ad mortē certauerunt. ergo alie virtutes principali⁹ ſunt principiū merendi ꝯ charitas. Sz ꝓtra ē qđ dñs Joh. xiiij. dicit. Si quis diligit me diliget a patre meo. t ego diligā eū t manifeſtabo ei meipſum. ſed in manifeſta dei cognitione cōſiſtit vita eterna. ſm illud Joh. xvij. Hec ē vita eterna vt cognoſcāt te ſolū deū verū t viuū. ergo meritum vite eterne maxie reſidet penes charitatez. Rñ. dōm ꝙ ſicut ex dictis accipi pōt human⁹ actus habet rōnez merendi ex duob⁹. Primo quidē t principaliter ex diuina ordinatione ſm ꝙ actus dr ee meritorius illius boni ad qđ hō diuinitus ordinat. Secdo vero ex pte liberi arbitrij. in ꝯtum ſcz hō habet p ceteris creaturis vt p ſe agat voluntarie agens. t ꝯtum ad vtrunq; principalitas meriti pertinet charitatē conſiſtit. Primo enī cōſiderādū ē ꝙ vita eterna in dei fruitione conſiſtit. motus aūt humane mentis ad fruitionē diuini boni ē ꝓprius actus charitatis. p quem oēs actus aliarū virtutū ordinant in hūc finē ſm ꝙ alie virtutes imperant charitate. t ideo meritum vite eterne primo ptinet ad charitatē. ad alias aūt virtutes secundario ſm ꝙ eor⁹ actus a charitate imperātur. Similiter etiā manifeſtū eſt ꝙ id qđ ex amore facimus maxie voluntarie facimus. vñ etiā ſm ꝙ ad rōnem meriti requirit ꝙ ſit volūtariū principaliter meritū charitati attribuit. Ad j. ergo dōm ꝙ charitas inꝯtum habet vltimū finē p obiecto mouet alias virtutes ad operandū. ſemp enī habitus ad quē ptinet finis impat habitibus ad quos ptinēt ea/que ſunt ad finem. vt ex ſupra dictis ptz. Ad. ij. dōm ꝙ opus aliqđ pōt eſſe laboriosum t difficile dupliciter. Uno modo ex magnitudine opis. t ſic magnitudo laboris ptinet ad augmētū meriti. t ſic charitas nō diminuit laborē. imo facit aggredi opa maxia. magna enī opatur ſi eſt. vt Greg⁹ dicit in quadaz omelia. Alio modo ex defectu ipius opantis. vnicuiq; enī eſt laboriosum t difficile qđ nō ꝓpria volūtate fit. talis labor diminuit meritū t a charitate tollit. Ad. iij. dōm ꝙ fidei actus nō ē meritorius nisi fides p dilectionē operetur. vt dr ad Gal. v. Similiter etiā actus patiētie t ꝛtitudinis non eſt meritorius nisi aliquis ex charitate hoc opetur. ſm illud. j. ad Cor. xiij. Si tradidero corpus meū ita vt ardeā. charitatem aūt nō habuero. nihil mihi ꝓdeſt.

Ad quintum ſic ꝓceditur.

Videt ꝙ homo poſſit ſibi mereri primā grām. Quia vt Aug⁹ dicit. fides meret iuſtificationē. iuſtificat autē homo p primā grām. ergo hō poteſt mereri ſibi primā gratiam. Pre. de⁹ nō dat grām niſi dignis. ſz non dr alicui⁹ dignus aliq̄ dono niſi qui ipm ꝓmeruit ex cōdigno. ꝙ aliquis ex cōdigno pōt mereri primā grām. Pre. apud hoīes aliquis pōt ꝓmereri donū ia acceptum. ſicut qui accepit equū a dño. meret ipm bñ vtendo eo in ſeruitio dñi. ſz deus liberalior ē ꝯ hō. ergo multo magis primaz grām ia ſuſceptam pōt hō ꝓmereri a deo p ſubſequentia opa. Sz contra ē ꝙ ratio grē repugnat mercedi operum ſm illud Rom. iij. Ei qui opat merces nō imputatur ſm grām. ſz ſm debitū. ſed illud meretur hō qđ imputatur ſibi ſm gratiā quaſi merces opis eius. ꝙ primā grām non pōt hō mereri. Rñ. dōm ꝙ donū gratie cōſiderari pōt dupliciter. Uno modo ſm rōnez gratuiti doni. t ſic manifeſtū eſt ꝙ omne meritū repugnat grē. qz vt ad Rom. xi. Apls dicit. Si ex op⁹ iam non ex gra. Alio mō pōt cōſiderari ſm naturā ipius rei q̄ donat. t ſic etiā non pōt cadere ſub merito nō habēris gratiam. tum qz excedit ꝓportionē nature. tum etiam qz ante gratiam in ſtatu peccati bz hō impedimētū ꝓmerēdi grām. ſ. ipm peccatū Poſtꝯ aūt ia aliquis bz gratiaz nō pōt gra ia habita ſub merito cadere. qz merces ē termin⁹ opis. gra vero ē principiū cuiuſlibet boni opis ī nobis. vt ſupra dictū eſt. Si vero aliud donū gratuitū aliquis mereat virtute grē p̄cedentis ia nō erit prima. Cm manifeſtū eſt ꝙ nullus pōt ſibi mereri primā gratiā. Ad. j. ergo dōm ꝙ ſic Aug⁹ dicit in libro retractationū. Ipſe aliqn in hoc fuit deceptus ꝙ credidit initiū fidei cē ex nobis. ſed cōſummationē nobis dari ex deo. qđ ipe ibidē retractat. t ad hūc ſenſum videt ptinere ꝙ fides iuſtificationū mereat. Sz ſi ſupponam⁹ ſic fidei veritas bz ꝙ initiū fidei ſit in nobis a deo. ia etiaz ipe actus fidei ꝙſequitur primā gratiā. t ita nō poteſt cē meritorius prime grē. p fidē igit iuſtificat hō nō ꝙſi hoc credēdo mereat iuſtificationē. ſed qz duz iuſtificat credit eo ꝙ motus fidei requirit ad iuſtificationez impij. vt ſupdictū ē. Ad. ij. dōm ꝙ deus non dat gratiā niſi dignis. non tñ ita ꝙ prius digni fuerit. ſed qz ipe p gratiā eos facit dignos qui ſolus pōt facere mundū de īmundo cōceptum ſemine. Ad. iij. dōm ꝙ omne bonuz opus hoīs ꝓcedit a prima cauſa ſicut a principio. non autē ꝓcedit a quocunq; būano dono. t ideo nō eſt ſimilis ratio de dono gratie t de dono humano.

Ad ſextuz ſic ꝓcedit

Videt ꝙ hō poſſit alteri mereri primā gratiaz. qz Mat. ix. ſup illud. Videns ieſus fidē illoz t c. dicit glo. Quātuz valet apud deū fides ꝓpria apud quē ſic valuit aliena vt int⁹ t extra ſanaret hoīez. ſed interior ſanatio hoīs eſt per primā gratiā. ꝙ homo pōt alteri mereri primā gratiam. Pre. orationes iuſtorū nō ſunt vacue ſz efficaces. ſm illud Jac. vlt. Multū valet deprecatio iuſti aſſidua. ſz ibidem ꝓmittit. Orate p invicē vt ſaluemini. cuz igit ſalus hoīs nō poſſit cē niſi p gratiā. videt ꝙ vnus hō poſſit alteri mereri primā gratiā. Pre. Luc. xvi. dr. Facite vobis amicos de māmona iniquitatis. vt cū defeceritis recipiāt vos in eterna tabernacula. ſz nullus recipit in eterna tabernacula niſi p gratiā p quā ſolā aliquis meret vitā eternam. vt ſupra dictū eſt. ergo vnus hō pōt alteri acquirere merendo primā gratiā. Sed ꝓtra ē qđ dr Piere. xv. Si ſteterit Moyſes t Samuel coraz me. non eſt ania mea ad ꝓpulū iſtum. qui tñ fuerūt maxumi meriti apud deū. videt ergo ꝙ nullus poſſit alteri mereri primā graz. Rñ. dōm ꝙ ſicut ex ſupra dictis ptz. opus noſtrū habet rōnem meriti ex duob⁹. Primo quidē ex vi motiōis diuine. t ſic meret aliquis ex cōdigno. Alio mō habet rationem meriti ſm ꝙ ꝓcedit ex libero arbitrio inꝯtum

volūtarie aliquid facim⁹. ⁊ ex hac ꝓte ē meritū ꝯgrui; qz cōgruū ē vt dū hō hñ vtiť sua virtute deus ſm ſuperexcellentē virtutē excellētius operet. Ex q̄ ꝓz ꝙ merito cōdigni nullus pōt mereri alteri primā gratiam niſi ſolus xp̄s. qz vnuſquiſq; noſtrū mouet a deo ꝓ donū gr̄e vt ipe ad vitam eternā ꝓueniat. ⁊ ideo meritū cōdigni vltra hāc motionē nō ſe extēdit. Sz aīa xp̄i mota ē a deo ꝓ gratiaz non ſolū vt ipe ꝓueniret ad gl̄iam vite eterne. ſz etiā vt alios ī eam adduceret inq̄tum ē caput eccl̄ie ⁊ actor ſalutis humane. ſm illud Hebre. ij. Qui multos filios ī gl̄iam adduxerat auctorē ſalutis ꝛc̄. Sz merito cōgrui ꝑt aliquis alteri mereri primā gratiā. Quia enī hō in gr̄a ꝓſtitutus implet dei volūtatē. cōgruū eſt ſm amicicie ꝓportionem vt deus impleat hoīs voluntatē in ſaluatione alterius. ſz q̄nq; poſſit h̄re impedimētū ex ꝓte illius cuius aliq̄s ſanctus iuſtificationē deſiderat. Et in hoc caſu loquitur auctoritas Hieremie vltimo inducta. Ald. j. g dōm ꝙ fides alioz valet alij ad ſalutē merito cōgrui. nō merito cōdigni. Ald. ij. dōm ꝙ impetratio orationis īnitiť miſericordie. meritū aūt cōdigni īnitiť iuſticie. et ideo multa orādo impetrat hō ex diuina miſericordia. que tū nō meretur ſm iuſticiā. ſm illud Dañ. ix. Nec̄q enī ī iuſtificationibus nr̄is ꝓſternimus p̄ces ante faciē tuā. ſz in miſerationibus tuis multis Ald. iij. dōm ꝙ pauperes elemoſynas recipientes dicunť recipe alios ī eterna tabernacula vel impetrādo eis veniā orādo. vel merēdo ꝓ alia bona ex cōgruo. vel etiā materialiter loquendo. qz ꝓ ipſa opera miſericordie que quis in pauꝑes exercet meretur recipi in eterna tabernacula.

Ad ſeptimuz ſic procedit

Videť ꝙ aliquis poſſit ſibi ipi mereri repationē poſt lapſum. Illud enī qđ iuſte a deo petitur hō videť poſſe mereri. ſed nihil iuſtius a deo petiť vt Aug⁹ dicit c̄z ꝙ reparetur poſt lapſum. ſm illud p̄s. Cū defecerit virtus mea ne derelinquas me dñe. ergo hō pōt mereri vt reparetur poſt lapſum. Pre. multo magis homini ꝓſunt opera ſua c̄z ꝓſint alij. ſed hō pōt aliquo mō alteri mereri repationē poſt lapſum ſicut ⁊ primā gratiam g̃ multo magis ſibi mereri pōt vt reparet poſt lapſum. Pre. homo qui aliq̄n fuit in gr̄a ꝓ bona opa q̄ fecit meruit ſibi vitaz eternā. vt ex ſupra dictis ꝓz. ſed ad vitā eternā nō poteſt quis ꝓuenire niſi reparet ꝓ gr̄am. ergo videť ꝙ ſibi meruit repationē ꝓ gratiā. Sz ꝙtra ē qđ dr Ezech. xviij. Si auerterit ſe iuſtus a iuſticia ſua ⁊ fecerit iniquitatem oēs iuſticie ei⁹ q̄s fecerat nō recordabūtur. ergo nihil valebūt ei p̄cedentia merita ad hoc ꝙ reſurgat. nō ergo aliquis pōt ſibi mereri repationē poſt lapſū futurū. Rñ. dōm ꝙ nullus pōt ſibi mereri repationem poſt lapſum futurū nec̄q merito cōdigni nec̄q merito cōgrui. Merito quidē ꝯdigni hoc ſibi mereri non pōt. qz ratio huiꝰ meriti dependet ex motione diuine gr̄e. q̄ quidē motio interrūpitur ꝓ ſequēs peccatū. vñ oīa beneficia q̄ poſtmoduz aliqs a deo cōſequiť quibꝰ reparatur nō cadūt ſub merito tā c̄z motione prioris gratie vſq; ad hoc nō ſe extendēte. Meritum etiā cōgrui q̄ quis alteri primā gratiā meretur impeditur ne cōſequať effectū ꝓpter impedimentū peccati ī eo cui quis meretur. multo igiť magis impediť talis meriti efficacia ꝓ impedimentū qđ ē ⁊ in eo qui meretur et ī eo cui meretur. hoc enī vtrūq; in vnā ꝑſonā cōcurrit. ⁊ ideo nullo mō aliquis pōt ſibi mereri repationē poſt lapſum. Ald. j. ergo dōm ꝙ deſideriū quo quis deſiderat repationē poſt lapſum ad gr̄e augmentū. Ad octauum ſic procedit Videť ꝙ hō non poſſit mereri augmētuz gratie vel charitatis. Cuz enī aliquis recepit p̄miū qđ meruit nō debeť ei alia merces. ſicut de quibuſdā dr Mat. vj. Receperūt mercedē ſuā. ſi igitur aliquis mereret augmentū charitatis vel gratie. ſequereť ꝙ gratia augmētata nō poſſet vlterius expectare aliud p̄miū. qđ ē incōueniēs Pre. nihil agit vltra ſuā ſpeciē. ſed principiū meriti ē gratia vl charitas. vt ex ſupra dictis ꝓz. ergo nullus pōt maiorem gratiā vel charitatē mereri c̄z habeat. Pre. id qđ cadit ſub merito mereť hō ꝓ quēlibet actū a gratia vel charitate ꝓcedentē. ſicut ꝓ quēlibet talē actum mereť hō vitaz eternam. ſi igiť augmētū gratie vel charitatis cadat ſub merito. videť ꝙ ꝓ quēlibet actū charitate informatum aliquis mereatur augmētū charitatis. ſz id qđ hō mereť infallibiliter a deo ꝓſequitur niſi impediatur ꝓ peccatū ſequens. Dicit enī. ij. ad Timo. j. Scio cui credidi ⁊ certus ſum. q⁹ potens ē depoſitū meū ſeruare. ſic ergo ſequeretur ꝙ ꝓ quēlibet actum meritoriū gratia vel charitas augereť. qđ videť incōueniēs cū q̄nc̄z actus meritorij nō ſint multū feruentes ita ꝙ ſufficiāt ad charitatis augmētū. nō ergo augmentū charitatis cadit ſub merito. Sed contra eſt qđ Aug⁹ dicit ſup epl̄am Joh. ꝙ charitas mereť augeri vt aucta mereať ⁊ ꝓficere. ergo augmētū charitatis vel gratie cadit ſub merito. Rñ. dōm ꝙ ſicut ſupra dictum ē illud cadit ſub merito cōdigni ad qđ motio gratie ſe extēdit. motio aūt alicuius mouētis nō ſolū ſe extēdit ad vltimū terminū mot⁹. ſz etiā ad totū ꝓgreſſum ī motu. terminus aūt motꝰ gr̄e ē vita eterna. ꝓgreſſus aūt ī hoc motu ē ſm augmētū charitatis vl gratie. ſm illud Prouer. iiij. Juſtoꝝ ſemita q̄ſi lux ſplendēs ꝓcedit. ⁊ creſcit vſq; ad p̄fectā diē qui ē dies gl̄ie. Sic igiť augmentū gratie cadit ſub merito cōdigni. Ald. j. g dōm ꝙ p̄miū eſt terminus meriti. Eſt aūt duplex terminꝰ motus ſz vltimus ⁊ medius qui ē ⁊ principiū ⁊ terminꝰ. ⁊ talis terminus ē merces augmēti. merces aūt fauoris humani ē ſicut vltimus terminus bis qui finē ī hoc ꝓſtituūt. vñ tales nullā aliā mercedē recipiūt. Ald. ij. dōm ꝙ augmētuz gratie nō eſt ſupra virtutem p̄exiſtentis gratie. ſz ſit ſupra quātitatem ipſius. ſicut arboz ⁊ ſi ſit ſupra quantitatem ſeminis. nō ē tamen ſupra virtutē ipſius. Ald iij. dōm ꝙ quolibet actu meritorio mereť hō augmentū gratie ſicut ⁊ gratie ꝓſūmationē que ē vita eterna. ſz ſicut vita eterna non ſtatim redditur ſed ſuo tp̄e. ita nec gratia ſtatim augetur ſed ſuo tp̄e. cū ſcz aliq⁹ ſufficiēter fuerit diſpoſit⁹ ad gr̄e augmentū.

Ad nonum sic ꝓceditur.

Videt ꝙ aliquis possit ꝓseuerãtiaz mereri. Illud enĩ qđ hõ obtinet petẽdo põt cadere sub merito habẽtis gratiaz. sz ꝓseuerãtiam petẽdo hoies a deo obtinẽt. alioquin frustra peteret a deo in petitionib⁹ orationis dñice. vt Aug⁹ exponit in libro de bono ꝓseuerãtie. ergo ꝓseuerãtia põt cadere sub merito habẽtis gram. ℙre. magis est non posse peccare q̃z nõ peccare. sed non posse peccare cadit sub merito. mereť enĩ aliquis vitã eternã. de cui⁹ rõne ẽ impeccabilitas. ergo multo magis põt aliquis mereri vt nõ peccet. qđ ẽ ꝓseuerare. ℙre. maius ẽ augmentũ gratie q̃z ꝓseuerãtia in gra qua quis bz. sed hõ põt mereri augmẽtũ gre. vt supra dictũ ẽ. ergo multo magis põt mereri ꝓseuerantia in gra quã quis habet. ℙsz ꝓtra ẽ ꝙ omne qđ quis mereť a deo cõsequi nisi impediať ꝓ peccatuz. sz multi habẽt opera meritoria qui nõ cõsequũtur ꝓseuerãtiã. nec põt dici ꝙ hoc fuit ꝓpter impedimentuz peccati. qz hoc ꝑm qđ ẽ peccare opponitur ꝓseuerantie. ita ꝙ si aliquis ꝓseuerantiã mereť deus nõ ꝓmuteret aliquẽ cadere i peccatũ. nõ igitur ꝓseuerantia cadit sub merito. ℝñ. dicendũ ꝙ cũ hõ naturaliter habeat liberũ arbitriũ flexibile ad bonũ z ad malũ. dupliciter põt aliquis ꝓseuerantiaz in bono obtinere a deo. Uno quidẽ modo ꝓ hoc ꝙ liberũ arbitriũ determinaťur ad bonũ ꝓ gram ꝓsũmatam. qđ erit i glia. Alio mõ ex ꝑte motiõis diuine q̃ hoiem inclinat ad bonũ vsq̃z ad finem. sicut aũt ex dictis ꝑz illud cadit sub bũano merito qđ cõꝑaťur ad motuz liberi arbitrij directi a deo mouẽte sic̃ termin⁹. nõ aũt id qđ cõparaťur ad ꝓdictuz modus sicut principiũ. Uñ ꝑz ꝙ ꝓseuerantia glie que ẽ terminus ꝓdicti motus cadit sub merito. ꝓseuerãtia autẽ vie nõ cadit sub merito. qz dependet soluz ex motiõe diuina q̃ est principiũ oĩs meriti. sed deus gratis ꝓseuerantie bonũ largiť cuicũq̃z illud largitur. Ad. j. ergo dicendũ ꝙ etiã ea q̃ nõ meremur orãdo impetram⁹. nã z peccatores deus audit petẽtes quã nõ mereňť. vt patz ꝑ Aug⁹. sup illud Job. Scimus qz peccatores de⁹ non exaudit. alioquin frustra dixisset publicanus. Deus ꝓpicius esto mihi peccatori. vt dz Luc. xviij. Et siliter ꝓseuerantie bonũ aliq̃s petẽdo a deo impetrat vel sibi vel alij q̃z uis sub merito nõ cadat. Ad. q. dicendũ ꝙ ꝓseuerãtia q̃ erit i glia cõparaťur ad motũ liberi arbitrij meritoriũ sicut terminus⁹. non aũt ꝓseuerantia vie rõne ꝓdicta. Et siliter dicendũ est ad tertiũ de augmẽto gratie. vt ꝑ ꝓdicta ꝑz.

Ad decimũ sic ꝓceditur.

Videt ꝙ tpalia bona cadãt sub merito. Illud enĩ qđ ꝓmittiť aliquibus vt ꝓmiũ iustitie cadit sub merito. sz tpalia bona ꝓmissa sunt i lege veteri sicut merces iustitie. vt ꝑz Deutero. xxviij. ergo videt ꝙ bona tpalia cadãt sub merito. ℙre. illud videť sub merito cadere qđ deus alicui retribuit ꝓ aliquo seruitio qđ fecit. sz deus aliqñ recõpensat hoibus ꝓ fruitio sibi facto aliq̃ bona tpalia. Dicit enĩ Exo. j. Et qz timuerũt obstetrices deũ edificauit illis domos. vbi glo. Greg. dicit ꝙ benignitatis earũ merces potuit i eterna vita retribui. sz culpa mẽdacij terrenaꝫ recõpensationẽ accepit. z Ezech. xxix. dicit. Rex babylonie seruire fecit exercitũ suũ seruitute magna aduersus tyrum. z merces nõ ẽ reddita ei. z postea subdit. Erit merces exercitui illi⁹ z dedi ei terrã egypti ꝓ eo ꝙ laborauerit mihi. ergo bona tpalia cadũt sub merito. ℙre. sicut bonũ se habet ad meritũ ita malũ se habet ad demeritũ. sz ꝓpter demeritũ peccati aliqui puniunť a deo tpalibus pẽnis. sicut ꝑz de sodomitis Gen. xix. g z bona tpalia cadũt sub merito. ℙsz ꝓtra ẽ ꝙ illa q̃ cadũt sub merito nõ sil'iter se habẽt ad oes. sz bona tpalia z mala sil'iter se habẽt ad bonos z malos. ꝯm illud Eccl. ix. Uniuersa eque eueniũt iusto z impio. bono z malo. mũdo z imundo. imolanti victimas z sacrificia cõtemnenti. ergo bona tpalia nõ cadunt sub merito. ℝñ. dicendũ ꝙ illud qđ sub merito cadit est ꝓmiũ vel merces qđ bz rõnem alicui⁹ boni. Bonũ autẽ hoĩs ẽ duplex vnũ simpliciter. aliud ꝯm quid. bonũ hoĩs simpliciter ẽ vltim⁹ finis ei⁹. ꝯm illud ꝑs. Mihi aũt adhrere deo bonũ ẽ. z ꝓ ꝓsequẽs oĩa illa q̃ ordinant vt ducãtia ad hũc finẽ. z talia simpliciter cadũt sub merito. Bonum aũt ꝯm quid z nõ simpliciter hoĩs ẽ qđ ẽ bonũ ei vt nũc vel qđ ei ẽ ꝯm quid bonũ. z hmõi nõ cadũt sub merito simpliciter. sz ꝯm quid. Sedm hoc g dicendũ ẽ ꝙ si tpalia bona ꝓsiderenť ꝑut sunt vtilia ad opa virtutũ quib⁹ ꝓducimur in vitã eternam. ꝯm hoc directe z simpliciter cadũt sub merito. sicut z augmẽtum gre z oĩa illa quibus hõ adiuuaťur ad ꝓueniẽdũ in beatitudinẽ post primã gratiaz. tantũ enĩ dat de⁹ viris iustis de bonis tpalib⁹ z etiam de malis quãtũ eis expedit ad ꝓueniẽdũ ad vitã eternã. z in tantũ sunt simpliciter bona hmõi tpalia. vñ dz in ꝑs. Timentes aũt dñm nõ minuenť oĩ bono. z alibi. Non vidi iustũ derelictũ. Si autẽ ꝓsiderenť hmõi tpalia bona ꝯm se. sic nõ sunt simpliciter bona hoĩs. sz ꝯm quid. z ita non simpliciter cadũt sub merito. sz ꝯm quid. inq̃ntũ scz hoies mouẽť a deo ad aliq̃ tẽporaliter agẽda in quibus suũ ꝓpositũ ꝓsequũntur deo fauẽte. vt sicut vita eterna est simpliciter ꝓmiũ operũ iustitie ꝓ relationẽ ad motionẽ diuinã sicut supra dictũ ẽ. ita tpalia bona i se cõsiderata habẽt rationez mercedis habito respectu ad motionẽ diuinã q̃ voluntates hoĩuz mouentis ad hec ꝓsequẽda. sz interdũ in bis non habeãt hoies rectã intentionẽ. Ad. j. ergo dicendũ ꝙ sicut Aug⁹ dicit cõtra Faustũ libro. xiij. In illis tpalibus ꝓmissis figure fuerũt futuroꝝ spũalium q̃ ipleťur i nobis. Carnalis enĩ ꝑs ꝓmissis vite pntis inhrebat. z illoꝝ non tm̃ lingua. sz etiã vita ꝓphetica fuit. Ad. q. dicendũ ꝙ ille retributiões dicũť eẽ diuinit⁹ facte ꝯm cõparationẽ ad diuinã motionẽ. nõ aũt ꝯm respectũ ad malitiã voluntatis. ꝓpue q̃z tũ ad regẽ babylonis q̃ nõ impugnauit tyrum q̃si volẽs deo fuire. sz potiꝰ vt sibi dominiũ vsurparet. Siliter etiã obstetrices sz habuerint bonã volũtatẽ q̃z tũ ad liberationẽ pueroꝝ. nõ tm̃ fuit ea ꝑ recta voluntas q̃z tũ ad hoc ꝙ mendaciũ ꝓfinxerunt. Ad. iij. dicendũ ꝙ tpalia mala infligunť in penã impijs inq̃ntũ ꝓ ea nõ adiuuãť ad cõsecutionẽ vite eterne. Iustus aũt qui ꝓ hmõi mala iuuãť nõ sunt pene sz magis medicine. vt supra dictum ẽ. Ad iij. dicendũ ꝙ oĩa q̃ eueniũt bonis z malis q̃z tũ ad ipaz substantiã bonoꝝ vel maloꝝ tẽpaliũ. sz nõ q̃z tũ ad finem. qz hmõi ꝓ huiusmodi manuducũť ad beatitudinẽ. nõ aũt mali. Et hec de moralibus in cõmuni dicta sufficiant.

Explicit prima ꝑs secũde partis sacre theologie doctoris eximij z luminis ecclesie preclarissimi sancti Thome de Aquino ordinis fratrũ ꝓdicatoꝝ: Impressa Basilee. Anno dñi Milesimo quadringẽtesimooctuagesimoquinto die .xx. Augusti.